48th ANNIVERSARY NIDA WISDOM for Change

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ
เนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ 48 แห่งการสถาปนา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

พัฒนบริหารศาสตร์ในบริบทอาเซียน

Toward ASEAN Development Administration

1 เมษายน 2557
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ISBN 978-974-231-857-4

คำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ที่ ๒๒๕ /๒๕๕๗
เรื่อง แต่งตั้งกองบรรณาธิการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ
ประจำปี ๒๕๕๗

ตามที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กำหนดให้มีการสัมมนาวิชาการในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๗ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ และได้มีคำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ ๕๐๕/๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดสัมมนาทางวิชาการของสถาบัน เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ครบรอบ ๔๘ ปี และคำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ ๙๑๖/๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลงานการประชุมวิชาการ ประจำปี ๒๕๕๗ นั้น

เพื่อให้การพิจารณาผลงานในการประชุมวิชาการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ.๒๕๐๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๓ จึงแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกองบรรณาธิการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ประจำปี ๒๕๕๗ ดังนี้

สาขารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย เลาหวิเชียร

สาขาบริหารธุรกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วงศ์ธาดา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา จรุงกิจอนันต์
๒. ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร

สาขาพัฒนาการเศรษฐกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.เมธี ครองแก้ว

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.ตีรณ พงศ์มงฆพัฒน์

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณา คอมันตร์

สาขาสถิติประยุกต์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ หิรัณย์วณิชชากร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ดร.อาจิน จีรชีพพัฒนา

๒. ดร.ศักดิ์ เล็กขุนทด

สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณี ไชยอำพร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว

๒. ดร.ถวิลวดี บุรีกุล

สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง โพธิ์บุญ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ไกรชาติ ตันตระการอาภา

๒. ดร.สุพัฒน์ หวังวงศ์วัฒนา

สาขาภาษาและการสื่อสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาวิตรี คทวณิช

๒. อาจารย์ ดร.นรีนุช ดำรงชัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. นางวีนัส อัศวสิทธิถาวร

๒. ดร.สุรเจตส์ บุญญาอรุณเนตร

สาขาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี เสนาสุ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตติกรณ์ จงวิศาล

๒. ดร.สมชาย หาญหิรัญ

สาขานิติศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา

๒. นายคมสัน โพธิ์คง

สาขาการจัดการการท่องเที่ยว

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

อาจารย์ ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

๒. ดร.แสงแข บุญศิริ

สาขานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.กำจร หลุยยะพงศ์

วิทยาลัยนานาชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

อาจารย์ ดร.พีรยุทธ เจริญสุขมงคล

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. Prof. Dr. David Jones

๒. Mr. Brian Jungwiwattanaporn

๓. รองศาสตราจารย์ ดร.ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ วรรณรัตน์)
อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คำนำ

การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2557 เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ครบรอบ 48 ปี เรื่อง “พัฒนบริหารศาสตร์ในบริบทอาเซียน” มีผลงานจากนักวิชาการที่ผ่านการพิจารณาจากผู้อ่านประเมินจำนวน 63 เรื่อง และได้นำเสนอผลงาน ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ในวันอังคารที่ 1 เมษายน 2557

การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการจากการประชุมสัมมนาวิชาการดังกล่าว ประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ “พัฒนบริหารศาสตร์ในบริบทอาเซียน” ในหัวข้อย่อยตามสาขาวิชา

กลุ่มที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์ “การศึกษาเปรียบเทียบรัฐประศาสนศาสตร์ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน”
กลุ่มที่ 2 บริหารธุรกิจ “ความรู้ทางธุรกิจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ”
กลุ่มที่ 3 พัฒนาการเศรษฐกิจ “เศรษฐกิจ การเงิน และความโปร่งใสในบริบทเศรษฐกิจอาเซียน”
กลุ่มที่ 4 สถิติประยุกต์ “คลาวด์ คอมพิวติ้ง: การประยุกต์ในประเทศไทย”
กลุ่มที่ 5 การบริหารการพัฒนาสังคม “ความครอบคลุมทางสังคม: หนทางสู่สันติสุข”
กลุ่มที่ 6 การจัดการสิ่งแวดล้อม “ปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน : ความท้าทายของอาเซียน”
กลุ่มที่ 7 ภาษาและการสื่อสาร “บทบาทของการสื่อสารในภาวะวิกฤตกับการอยู่รอดของสังคมไทย”
กลุ่มที่ 8 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทอาเซียน”
กลุ่มที่ 9 นิติศาสตร์ “การกระจายอำนาจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคต”
กลุ่มที่ 10 การจัดการการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวไทยก้าวไปบนฐานความพอเพียง”
กลุ่มที่ 11 นิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ “นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”
กลุ่มที่ 12 วิทยาลัยนานาชาติ “Philanthropy Studies and Nonprofit Management for Sustainable Development in Thailand”

บทความวิชาการในกลุ่มย่อยดังกล่าว มีผลจากการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการด้านพัฒนบริหารศาสตร์ คณะกรรมการจัดประชุมวิชาการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้ประเมินบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสาขาวิชา และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ให้ทุนสนับสนุนการจัดสัมมนาวิชาการในครั้งนี้

คำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ที่ ๒๒๕ /๒๕๕๗
เรื่อง แต่งตั้งกองบรรณาธิการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ
ประจำปี ๒๕๕๗

ตามที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กำหนดให้มีการสัมมนาวิชาการในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๗ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ และได้มีคำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ ๕๐๕/๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดสัมมนาทางวิชาการของสถาบัน เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ครบรอบ ๔๘ ปี และคำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ ๙๑๖/๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลงานการประชุมวิชาการ ประจำปี ๒๕๕๗ นั้น

เพื่อให้การพิจารณาผลงานในการประชุมวิชาการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ.๒๕๐๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๓ จึงแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกองบรรณาธิการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ประจำปี ๒๕๕๗ ดังนี้

สาขารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย เลาหวิเชียร

สาขาบริหารธุรกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วงศ์ธาดา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา จรุงกิจอนันต์
๒. ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร

สาขาพัฒนาการเศรษฐกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.เมธี ครองแก้ว

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.ตีรณ พงศ์มงฆพัฒน์

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณา คอมันตร์

สาขาสถิติประยุกต์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ หิรัณย์วณิชชากร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ดร.อาจิน จีรชีพพัฒนา

๒. ดร.ศักดิ์ เล็กขุนทด

สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณี ไชยอำพร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว

๒. ดร.ถวิลวดี บุรีกุล

สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง โพธิ์บุญ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ไกรชาติ ตันตระการอาภา

๒. ดร.สุพัฒน์ หวังวงศ์วัฒนา

สาขาภาษาและการสื่อสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาวิตรี คทวณิช

๒. อาจารย์ ดร.นรีนุช ดำรงชัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. นางวีนัส อัศวสิทธิถาวร

๒. ดร.สุรเจตส์ บุญญาอรุณเนตร

สาขาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี เสนาสุ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตติกรณ์ จงวิศาล

๒. ดร.สมชาย หาญหิรัญ

สาขานิติศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา

๒. นายคมสัน โพธิ์คง

สาขาการจัดการการท่องเที่ยว

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

อาจารย์ ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

๒. ดร.แสงแข บุญศิริ

สาขานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.กำจร หลุยยะพงศ์

วิทยาลัยนานาชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

อาจารย์ ดร.พีรยุทธ เจริญสุขมงคล

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. Prof. Dr. David Jones

๒. Mr. Brian Jungwiwattanaporn

๓. รองศาสตราจารย์ ดร.ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ วรรณรัตน์)
อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คำนำ

การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2557 เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ครบรอบ 48 ปี เรื่อง “พัฒนบริหารศาสตร์ในบริบทอาเซียน” มีผลงานจากนักวิชาการที่ผ่านการพิจารณาจากผู้อ่านประเมินจำนวน 63 เรื่อง และได้นำเสนอผลงาน ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ในวันอังคารที่ 1 เมษายน 2557

การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการจากการประชุมสัมมนาวิชาการดังกล่าว ประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ “พัฒนบริหารศาสตร์ในบริบทอาเซียน” ในหัวข้อย่อยตามสาขาวิชา

กลุ่มที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์ “การศึกษาเปรียบเทียบรัฐประศาสนศาสตร์ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน”
กลุ่มที่ 2 บริหารธุรกิจ “ความรู้ทางธุรกิจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ”
กลุ่มที่ 3 พัฒนาการเศรษฐกิจ “เศรษฐกิจ การเงิน และความโปร่งใสในบริบทเศรษฐกิจอาเซียน”
กลุ่มที่ 4 สถิติประยุกต์ “คลาวด์ คอมพิวติ้ง: การประยุกต์ในประเทศไทย”
กลุ่มที่ 5 การบริหารการพัฒนาสังคม “ความครอบคลุมทางสังคม: หนทางสู่สันติสุข”
กลุ่มที่ 6 การจัดการสิ่งแวดล้อม “ปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน : ความท้าทายของอาเซียน”
กลุ่มที่ 7 ภาษาและการสื่อสาร “บทบาทของการสื่อสารในภาวะวิกฤตกับการอยู่รอดของสังคมไทย”
กลุ่มที่ 8 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทอาเซียน”
กลุ่มที่ 9 นิติศาสตร์ “การกระจายอำนาจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคต”
กลุ่มที่ 10 การจัดการการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวไทยก้าวไปบนฐานความพอเพียง”
กลุ่มที่ 11 นิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ “นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”
กลุ่มที่ 12 วิทยาลัยนานาชาติ “Philanthropy Studies and Nonprofit Management for Sustainable Development in Thailand”

บทความวิชาการในกลุ่มย่อยดังกล่าว มีผลจากการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการด้านพัฒนบริหารศาสตร์ คณะกรรมการจัดประชุมวิชาการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้ประเมินบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิประจำสาขาวิชา และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ให้ทุนสนับสนุนการจัดสัมมนาวิชาการในครั้งนี้

สารบัญ

หน้า

ปกหน้า.....ก

คำสั่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- เรื่อง แต่งตั้งกองบรรณาธิการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ประจำปี 2557 ข

คำนำ..... ค

สารบัญ..... ง

รัฐประศาสนศาสตร์ "การศึกษาเปรียบเทียบรัฐประศาสนศาสตร์ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน"

- การปฏิรูปการบริหารงานและบริหารบุคคลของภาครัฐในประเทศเวียดนาม 1
  ✍ *ศาสตราจารย์ ดร.นิสดารก์ เวชยานนท์*
- ASEAN Economic Performance, Institutional Effectiveness, and Foreign Direct Investment..... 30
  ✍ *ศาสตราจารย์ ดร. พลภัทร บุราคม*
- การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐของประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนิเซีย..... 47
  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอนันต์ พินัยทรัพย์*
- การยกระดับขีดความสามารถของประเทศในอาเซียนเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน..... 71
  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี โสคติยานุรักษ์*
- สำรวจแนวโน้มการอุดหนุนสินค้าเกษตรในอาเซียน..... 90
  ✍ *อาจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์*
- Factors Affecting Job Involvement: A Case Study of SCG Cement Co. Ltd..... 112
  ✍ *ดร.ธานินทร์ สุวงศ์วาร*
- Fiscal Decentralization in Comparative Perspective: Comparative Analysis of the Intergovernmental Fiscal Transfer Systems in Post-Decentralized Thailand and Indonesia.....128
  ✍ *อาจารย์ ดร.ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา*

บริหารธุรกิจ *"ความรู้ทางธุรกิจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ"*

- การศึกษาวิจัยการออกแบบและขั้นตอนการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรในกลุ่มชาวนา.....146
  ✍ *อาจารย์ สมิตา ธนะโสภณ ,รศ.พ.ต.ต.ดร. คนุวศิน เจริญ ,อาจารย์ ดร.จงสวัสดิ์ จงวัฒน์ผล*

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บริหารธุรกิจ (ต่อ) "ความรู้ทางธุรกิจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ"

- การศึกษาวิจัยปัญหาและสำรวจความต้องการในการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรในกลุ่มชาวนา.....173
  - ✍ *อาจารย์ ดร.จงสวัสดิ์ จงวัฒน์ผล, รศ.พ.ต.ต.ดร. ดนุวศิน เจริญ ,อาจารย์ สมิตา ธนะโสภณ*
- ความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า จากมุมมองด้านจินตมโนภาพ.....203
  - ✍ *อาจารย์ ดร.ปิยะ งามเจริญมงคล*
- ผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่านกับการกระทำที่นำไปสู่การขับเคลื่อนประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม.....217
  - ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.ผลิน ภู่จรูญ*
- Lessons Learned from Implementing E-Collaboration with Web 2.0 Technologies.....237
  - ✍ *ดร.สุมณฑา เกษมวิลาศ*

พัฒนาการเศรษฐกิจ "เศรษฐกิจ การเงิน และความโปร่งใสในบริบทเศรษฐกิจอาเซียน"

- TRANSPARENCY AND ANTI-CORRUPTION ACTIVITIES IN ASEAN: A BIG CHALLENGE? 248
  - ✍ *ศาสตราจารย์ ดร.เมธี ครองแก้ว*
- Stock Market Integration and Portfolio Diversifications in the ASEAN Economic Community (AEC)..... 276
  - ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ยุทธนา เศรษฐปราโมทย์*
- Use of FTAs in Thailand: Evidence and Lessons for Ongoing Negotiation 295
  - ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาชนัน เกาะไพบูลย์*
- ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ความหวัง ความเสี่ยง และความท้าทาย.....324
  - ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข*

นิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ "นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน"

- รูปแบบการสื่อสารนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางเปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชนและตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน..... 344
  - ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์*

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

นิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ (ต่อ) "นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน"

- การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความสุขของคนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร..... ..365
  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.ประทุม ฤกษ์กลาง*
- โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง.....380
  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกิ้นส์*
- ปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว.....394
  ✍ *รองศาสตราจารย์ พัชนี เชยจรรยา*
- นวัตกรรมการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ตลาดน้ำขวัญเรียม.....410
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุหงา ชัยสุวรรณ*
- การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสาร 427
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตระรุจิ*
- รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม.....438
  ✍ *อาจารย์ ดร.พรพรรณ ประจักษ์เนตร*
- การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน.....453
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตวีร์ เกษมศุข*

การจัดการการท่องเที่ยว "การท่องเที่ยวไทยก้าวไปบนฐานความพอเพียง"

- Creative Community-based Tourism: An Integrated Tourism Management Approach in Thailand 465
  ✍ *ดร.สุดสันต์ สุทธิพิศาล*
- การเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย.....479
  ✍ *ดร.รักษ์พงศ์ วงศาโรจน์*
- "ปั่นจักรยานเที่ยว" การท่องเที่ยวบนฐานแห่งความพอเพียง.....493
  ✍ *ดร.ปรเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ*
- พฤติกรรมการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยว..... 506
  ✍ *ดร.เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว*

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

การจัดการการท่องเที่ยว (ต่อ) "การท่องเที่ยวไทยก้าวไปบนฐานความพอเพียง"

- การจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง :
  กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง..... 514
  ✍ *ดร.นภัสนันท์ วินิจวรกิจกุล*
- รูปแบบการจัดบริการนันทนาการและการใช้เวลาว่างเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต..... 532
  สำหรับคนพิการทางด้านร่างกาย
  ✍ *ดร.วณัฐพงศ์ เบญจพงศ์*
- การจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการประเภทธุรกิจสายการบิน
  กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน..... 544
  ✍ *ดร.สมชัย สราญสิริบริรักษ์*

วิทยาลัยนานาชาติ "Philanthropy Studies and Nonprofit Management for Sustainable Development in Thailand"

- Happiness from Giving: Quantitative Investigation of Thai Buddhists 556
  ✍ *Prof. Dr.Piriya Pholphirul*
- Religious and Non-religious Giving in Thailand: An Economic Perspective 574
  ✍ *Asst. Prof. Dr.Amornrat Apinunmahakul*
- The Impact of Information and Communication Technology Adoption
  on the Financial Viability of Nonprofit Organizations 587
  ✍ *Dr.Sid Suntrayuth*
- Costs of Death and Role of Cremation Welfare Associations in Thailand.....610
  ✍ *Dr. Aweewan Mangmeechai*
- Can Small Interventions Have a Big Impact? Two Case Studies on
  the Effectiveness of Non-Profit Interventions in the Field of Education 627
  ✍ *Dr.Frank Hubers*

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทอาเซียน"

- บทเรียนจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศอาเซียน+6
  สู่การปรับกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประเทศไทย..... 643
  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.จิรประภา อัครบวร*
- เมื่อชาวไทยก้าวไกลสู่เอเชียอาคเนย์: วิสัยทัศน์ต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม..... 684
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรนุช พฤฒิพิบูลธรรม*
- การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การเพื่อเตรียมพร้อม
  ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ข้อเสนอเชิงแนวคิดและกรณีศึกษาบริษัท SCG 711
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ กุสุมาวลี และ นายกมล ลิ้มประเสริฐ*

ภาษาและการสื่อสาร "บทบาทของการสื่อสารในภาวะวิกฤตกับการอยู่รอดของสังคมไทย"

- ภัยพิบัติกับข่าวลือ: กรณีศึกษาการบริหารจัดการข่าวลือในช่วงมหาวิบัติภัยในญี่ปุ่นปี 2011..... 739
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นรีนุช ดำรงชัย*
- ทบทวนเรื่องการสื่อสารในภาวะวิกฤติ
  การสื่อสารในภาวะวิกฤติ VS. ภาวะวิกฤติในการสื่อสาร..... 767
  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาวิตรี คทวณิช*

นิติศาสตร์ "การกระจายอำนาจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคต"

- หลักการและแนวคิด "จังหวัดจัดการตนเอง
  " ตามร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. 795
  ✍ *ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ*
- แนวคิดและทิศทางของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย.....814
  ✍ *ดร.มาโนช นามเคช*
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น :
  ศึกษาประสบการณ์การกระจายอำนาจของสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....825
  ✍ *อาจารย์ ดร.พัชรวรรณ นุชประยูร*

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

สถิติประยุกต์ "คลาวด์ คอมพิวติ้ง: การประยุกต์ในประเทศไทย"

- สภาพและแนวโน้มการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทย..... 839

  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ หิรัญย์วณิชชากร และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพงค์ เอื้อวัฒนามงคล*

การบริหารการพัฒนาสังคม "กฎหมายเพื่อการพัฒนาในทศวรรษหน้า"

- ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ..... 861

  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร*

- การเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง..... 878

  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณี ไชยอำพร*

การจัดการสิ่งแวดล้อม "ปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน : ความท้าทายของอาเซียน"

- Evidence of trans-boundary air pollution transport in East Asia: ozone transport from eastern China to southern Japan..... 899

  ✍ *อาจารย์ ดร.ภัคพงษ์ พจนารถ*

- Hospital out-patients and in-patients as functions of trace gaseous species and other meteorological parameters in Chiang-Mai, Thailand, from 2007 to 2013..... 913

  ✍ *รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช พงษ์เพียจันทร์*

- การบูรณาการแบบจำลองเพื่อการประเมินการปลดปล่อยและการกระจายตัวของมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้..... 934

  ✍ *ดร.นริศรา ทองบุญชู*

- Transboundary haze management: Thailand and ASEAN aspect 944

  ✍ *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ เทพานนท์*

การปฏิรูปการบริหารงานและบริหารบุคคลของภาครัฐในประเทศเวียดนาม

นิสดารก์ เวชยานนท์[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงบริบทแวดล้อมในประเทศเวียดนาม การปฏิรูปการบริหารงานและการบริหารบุคคลในภาครัฐ โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่า ระบบราชการและการบริหารงานบุคคลภาครัฐที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศทั้งบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จะนำสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้อย่างยั่งยืนและการมีธรรมาภิบาล จากผลการศึกษาพบว่า ในอดีตการบริหารประเทศของของเวียดนามได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน โปรตุเกส และฝรั่งเศส แต่ในบริบทร่วมสมัย เวียดนามได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต และสหรัฐอเมริกา หลังจากเวียดนามผ่านพ้นยุคสงคราม เวียดนามได้พยายามปฏิรูปประเทศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่โดยการดำเนินนโยบายที่เรียกว่า โด่ย เหมย (Doi Moi) และใช้แผนปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐฉบับที่ 1 (ค.ศ. 2001-2010) และฉบับที่สอง (ค.ศ.2011-2020) เพื่อปฏิรูปให้การบริหารงานและมีระบบการบริหารบุคคลของภาครัฐที่ทันสมัย พร้อมรองรับต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ด้วยการปฏิรูปโครงสร้างและรูปแบบการบริหารงานและบริหารคน แต่ผลดังกล่าวไม่อาจยืนยันได้ว่าการปฏิรูปที่ผ่านมาของเวียดนามได้บรรลุถึงผลลัพธ์ของการปฏิรูป ปัญหาคอรัปชั่นและการขาดธรรมาภิบาลในระบบราชการของเวียดนามยังไม่ได้ถูกแก้ไขอย่างแท้จริง

[1] ศาสตราจารย์, คณบดีคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 หมู่ที่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 e-mail : nisada.nida@gmail.com

1. บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศต้องอาศัยกลไกของหลายภาคส่วน ตั้งแต่การกำหนดนโยบายของรัฐบาล การลงทุนของภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แต่กลไกที่สำคัญที่ช่วยประสานการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วน รวมทั้งดำเนินการเอานโยบายลงไปปฏิบัติให้เป็นจริง คือระบบราชการ หรืออาจกล่าวได้ว่าระบบราชการเป็นตัวจักรสำคัญในการเชื่อมโยงความสำเร็จในการพัฒนาประเทศนั่นเอง ในทางตรงกันข้าม หากระบบราชการไม่เอื้อหรือปรับตัวไม่ทันต่อทิศทางในการพัฒนาประเทศ ระบบราชการก็จะกลายเป็นสิ่งที่ขัดขวางการพัฒนา ดังนั้นสิ่งที่หลายประเทศพยายามดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจหรือสังคม ก็คือ การปฏิรูประบบราชการให้รองรับต่อการพัฒนาประเทศ โดยในการปฏิรูปนั้น สิ่งที่ต้องทำเป็นลำดับแรกคือ การปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการและการปฏิรูประบบการบริหารงานบุคคลของภาครัฐ

ประเทศเวียดนาม หนึ่งในประเทศสมาชิกของประชาคมอาเซียนและเป็นประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทย แต่เป็นประเทศมีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน วัตถุประสงค์ของบทความนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงบริบทแวดล้อมในประเทศเวียดนาม และความพยายามในการปฏิรูปการบริหารงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติในการบริหารบุคคลในภาครัฐ ในส่วนสุดท้ายผู้เขียนจะตั้งข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ กล่าวคือ ระบบราชการและการบริหารงานบุคคลภาครัฐที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศทั้งบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จะนำสู่เป้าหมายที่ต้องการ กล่าวคือ ช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้อย่างยั่งยืนมากกว่า และถ้าสมมติฐานนี้เป็นจริง ผลลัพธ์ที่ประเทศจะได้รับคือ การสามารถนำพาประเทศไปสู่การมีธรรมาภิบาลที่แท้จริง

2. บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศเวียดนาม

เวียดนามหรือเรียกง่าย ๆ ว่า ญวน เป็นชนชาติที่มีความเก่าแก่มากกว่า 1,000 ปี มีประวัติศาสตร์ชาติพันธ์ที่มีความน่าในใจเป็นอย่างยิ่ง คำว่าเวียดนาม สันนิษฐานว่า เมื่อชาวเวียดนามเป็นอิสระจากจีนในปี ค.ศ. 929 หรือ พ.ศ. 1482 ได้เปลี่ยนชื่ออาณาจักรของตนว่า “ไดเวียด” ซึ่งแปลว่า “ประเทศอันยิ่งใหญ่ของชาวเวียด” (Great country of the Viets) อาณาจักรไดเวียด มีอีกชื่อหนึ่งว่า อาณาจักร อานัม ซึ่งแปลว่าดินแดนตอนใต้ที่สงบ ถ้าศึกษาประวัติของเอเชียอาคาเนย์ จะมีชื่อของอาณาจักร อนัม หรือ อานัม ปรากฏอยู่ตลอด

เรื่องกำเนิดของญวนเป็นเรื่องที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันมานานว่า สรุปแล้วมีที่มาที่ไปอย่างไร จากหนังสือและบันทึกทางประวัติศาสตร์บอกว่า ญวนเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณมณฑลตังเกี๋ย กวางตุ้ง กวางซี[2] ซึ่งอยู่ในประเทศจีน แสดงว่าญวนต้องได้รับอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมมาจากจีน และในบริเวณนี้ก็มีวัฒนธรรม

[2] Hall, D.G.E. 1964. **A History of South-East Asia**. London: Macmillan. Pp.183.

ของพวกมองโกผสมกับอินโดนีเซีย ซึ่งดูจากหลักฐานด้านโบราณคดีของจีนมากหลายอย่าง เช่น ภาษา ศาสนา ประเพณีการสอบคนเข้ารับราชการ[3] คนเวียดนามใช้ตัวอักษรจีนเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี[4] นอกจากนั้น ในระหว่างที่จีนปกครองญวน จีนพยายามอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้กับชาวเวียดนาม เช่น ลัทธิขงจื้อ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน[5] ญวณประสบความสำเร็จในการกอบกู้อิสรภาพจากจีนในปี ค.ศ. 939 โดยผู้นำในการกู้อิสรภาพของญวนคือ โง คูเย็น (Ngo Quyen)

ศาสนาประจำชาติที่ชาวเวียดนามนับถือเป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและลัทธิเต๋า (Taoists) ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยของพระเต้เทียน โฮอัง แห่งราชวงศ์ด่น เพราะก่อนหน้านี้คนเวียดนามไม่มีศาสนาประจำชาติ อาจนับถือต้นไม้ ก้อนหิน ลม ดวงวิญญาณ ลัทธิเก่านี้ ญวนเอามาจากจีนโดยตรง ส่วนศาสนาพุทธ ญวนก็คงรับมาจากจีนเช่นเดียวกัน

ญวนมีกษัตริย์ปกครองหลายราชวงศ์ตั้งแต่ราชวงศ์เจ้าโต จนมาถึงราชวงศ์เลเล่ย หรือเลลอยในช่วง ค.ศ. 1527 เกิดมีการทำสงครามแย่งชิงบัลลังก์จนในที่สุดก็มีขุนนางตระกูลแม็ค (The Mac) เข้ามามีอำนาจในราชบัลลังก์ของญวน ซึ่งหลังจากช่วงเวลานี้ การบริหารประเทศได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นการปกครองโดยขุนนาง มีผู้เปรียบเทียบตระกูลแม็คเหมือนกับโชกุนโตกุกาวา ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศญี่ปุ่น องค์จักรพรรดิจะเป็นแค่หุ่นเชิดของระบบโชกุน[6] พวกตระกูลขุนนางแม็คไม่นิยมการมีกษัตริย์

พวกโปรตุเกสเข้ามาค้าขายกับญวนและเผยแพร่ศาสนาคริสต์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 แต่พอในศตวรรษที่ 17 พวดฮอลันดาหรือชาวดัตช์ เข้ามามีบทบาทแทนพวกโปรตุเกส ส่วนอังกฤษเข้ามาเปิดตลาดการค้ากับญวนในสมัยของขุนนางตระกูลเหงียนคือปีค.ศ. 1613 ซึ่งเป็นช่วงที่พวกขุนนางญวนแสวงหาผลประโยชน์ตามใจชอบเพราะเป็นช่วงที่กษัตริย์อ่อนแอ ตระกูลเหงียน หรือตระกูล งู-เย็น (The Nguyen) ได้จัดการบริหารดินแดนเป็น 12 มณฑล และใช้วิธีการสอบคัดเลือกข้าราชการตามแบบของจีน

อีกชาติหนึ่งที่ให้ความสนใจเวียดนาม คือ ฝรั่งเศส เพราะความหวังว่าจะใช้เวียดนามเป็นทางผ่านเข้าไปยังตอนใต้ของจีน แต่ในศตวรรษที่ 19 สถานการณ์การแข่งขันของประเทศจักรวรรดินิยมยุโรปที่รุนแรงขึ้นเพื่อการแสวงหาและคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผนวกกับเหตุผลทางด้านศาสนาและความต้องการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นแรงผลักดันที่มีพลังมากพอที่จะทำให้ฝรั่งเศสต้องการยึดครองเวียดนามเป็นอาณานิคม เมื่อปี ค.ศ.1858 ฝรั่งเศสเพิ่มการรุกรานเวียดนามมากขึ้น จนเวียดนามต้องตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในท้ายที่สุดฝรั่งเศสจึงได้ส่งบาทหลวงเข้าไปสอนศาสนาในประเทศเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 1615 ในช่วงปี ค.ศ. 1858 ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของไทย ประเทศฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองประเทศเวียดนาม โดยมีนายพลเรือเอาเดอลากริงเดียร์ (De La Grandiere) เป็นข้าหลวงฝรั่งเศสคนแรกที่ปกครอง จนเมื่อฝรั่งเศสปราชัยแก่กองทัพเยอรมันนาซีในยุโรป ญี่ปุ่นจึงเคลื่อนกำลังเข้าครอบครองแหลมอินโดจีนไว้ทั้งหมดโดยฝรั่งเศสไม่กล้าขัดขวาง โอจิมินห์ ประธานสันนิบาติเอกราชเวียดนามได้ประกาศตั้งสารธาร

---

[3] ไพโรจน์ โพธิ์ไทร. 2517. **ภูมิหลังของเอเชียอาคาเนย์**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บรรณกิจเทรดดิ้ง.

[4] Goodrich, L.C. 1959. **A Short History of the Chinese People**. 3rd Edition. New York.: Harper. Pp.13.

[5] Hall, D.G.E. 1964. **A History of South-East Asia**. Pp.184-185.

[6] Hornby, A.S. ; Gatenby, E.V.; Wakefield, H.H. 1963. **The Advanced Learner's Dictionary of Current English**. London: Oxford University Press. Pp. 921.

รัฐประชาธิปไตยเวียดนามที่เมืองฮานอย เมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1945 แต่ฝรั่งเศสก็ยังพยายามทำตัวเป็นนายเหนือเวียดนาม จึงเกิดกรณีรบพุ่งกันกลายเป็นสงครามยืดเยื้อถึง 8 ปี โดยฝรั่งเศสได้ไปอัญเชิญจักพรรดิเปาได๋ซึ่งฝรั่งเศสให้การสนับสนุน และมีโง ดิง เซียม (Ngo Dinh Diem) ที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนเป็นนายกรัฐมนตรี[7]

หลังจากอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสมายาวนาน วันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1945 โฮจิมินท์พร้อมด้วยคณะกรรมการกลางบริหารพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนและคณะกรรมการปลดปล่อยประชาชนเดินทางจากเตินเจ่าเพื่อเตรียมประกาศเอกราชที่ฮานอยในวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ.1945 ได้มีการประชุมคณะกรรมการปลดปล่อยประชาชนและและได้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ อันไปประกอบไปด้วยคณะรัฐมนตรี 15 คน โดยมีโฮจิมินท์เป็นประธาน หลังจากจักรพรรดิบ่าวด๋ายทรงสละราชสมบัติในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ.1945 โฮจิมินท์ในฐานะผู้นำรัฐบาลชุดใหม่และคณะได้อ่านประกาศแถลงการณ์จัดตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1945 ที่จัตุรัสบาดินห์ (Ba Dinh) ในกรุงฮานอย แถลงการณ์ดังกล่าวมีข้อความขึ้นต้นคล้ายคลึงกับแถลงการณ์ประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่นั้นมาเวียดนามในฐานะประเทศเอกราชก็ถือกำเนิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง[8]

แต่ถึงกระนั้น ฝรั่งเศสก็แสดงความไม่เห็นด้วยต่อคำประกาศอิสรภาพดังข้างต้น โดยฝรั่งเศสได้ส่งกองทัพเข้ามาโดยหวังจะยึดครองเวียดนามอีกครั้งหนึ่ง ก่อให้เกิดสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม ซึ่งเรียกว่า สงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 แต่ในที่สุดฝรั่งเศสก็พ่ายแพ้ต่อเวียดนามที่เดียนเบียนฟู โดยได้มีการลงนามในข้อตกลงที่เรียกว่า ข้อตกลงเจนีวา (Geneva Convention) ระหว่างสองประเทศในปีค.ศ.1954 เป็นผลให้ประเทศเวียดนามถูกแบ่งออกเป็น เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้โดยเวียดนามเหนือปกครองด้วยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ ขณะที่เวียดนามใต้ปกครองด้วยรัฐบาลกษัตริย์เบ๋าได๋ที่ฝรั่งเศสให้การสนับสนุน อย่างไรก็ตามข้อตกลงเจนีวาที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนเวียดนาม แต่เกิดจากการเจรจาของ 2 ฝ่าย คือ ฝรั่งเศส ฝ่ายหนึ่ง และสหภาพโซเวียตอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้สหรัฐอเมริกาและเวียดนามใต้ไม่พอใจ ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งต้องการจะขยายพื้นที่อุดมการณ์ประชาธิปไตยพร้อมกับจำกัดอาณาเขตของประเทศที่นิยมคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาจึงเข้าแทรกแซงการต่อสู้เพื่อยึดอำนาจคืนในเวียดนามใต้ นำไปสู่สงครามระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ เรียกว่าสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 โดยสหรัฐอเมริกาเริ่มส่งที่ปรึกษาทางทหารและส่งอาวุธทางการทหารเพื่อพัฒนากองทัพเวียดนามใต้ สงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้เพื่อการรวมชาติจึงเกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1957 – 1975 ต่อมาสหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และประกาศถอนทหารออกจากเวียดนามใต้เมื่อปีค.ศ. 1973 การสู้รบจึงยุติลงโดยกองทัพเวียดนามใต้ประกาศยอมแพ้ต่อ

[7] สุด จอนเจิดสิน. 2546. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 166.

[8] สุด จอนเจิดสิน. 2546. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 166.

เวียดนามเหนือเมื่อวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1975 จึงมีการประกาศรวมเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เข้าด้วยกัน โดยเปลี่ยนชื่อเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1976[9]

หลังจากที่มีการรวมชาติ เวียดนามปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม โดยพรรคคอมมิวนิสต์เป็นสถาบันที่มีอำนาจอำนาจในการปกครองทางการเมืองสูงสุด เป็นผู้นำของประชากรในทุกชั้น จุดเด่นของการเมืองประเทศเวียดนามคือความมีเสถียรภาพและเป็นเอกภาพสูง แม้จะเป็นการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ยังมีการกระจายอำนาจการบริหารประเทศ[10]

ลักษณะทางการเมือง การปกครองในเวียดนามมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ โดยนักวิชาการทางด้านการเมืองการปกครองอย่าง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้อธิบายสภาพการปกครองของเวียดนามไว้ว่าเป็น “โครงสร้างขนานระหว่างพรรคและรัฐ” เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐนั้นมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างแนบแน่นไม่สามารถแบ่งแยกทั้งสองออกจากกันได้ อันด้วยบุคคลที่ทำหน้าที่ในการบริหารงานล้วนแต่แล้วเป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์แทบทั้งสิ้น[11] ทั้งนี้นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะการปกครองแบบรวมศูนย์ของเวียดนามได้รับอิทธิพลมาจากสองแนวความคิด คือ แนวความคิดขงจื๊อและแนวความคิดในลัทธิคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ แนวความคิดที่หนึ่ง แนวความความคิดในลัทธิขงจื๊อ เนื่องจากเวียดนามเคยอยู่ภายใต้การปกครองของจีนมามากกว่าหนึ่งพันปีนั่นเอง ลักษณะการปกครองแบบขงจื๊อคือการรวมอำนาจการปกครองไว้ที่ส่วนกลาง ส่วนแนวความคิดในลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นอีกหนึ่งแนวความคิดที่ส่งผลต่อระบอบการปกครองของเวียดนาม ซึ่งได้เข้าสู่เวียดนามในช่วงศตวรรษที่ 20 การปกครองของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นเน้นการปกครองแบบรวมอำนาจไว้ที่รัฐ โดยเชื่อว่ากรรมสิทธิ์ทุกอย่างที่มีนั้นเป็นของสังคมโดยรวม ประชาชนมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นการกำจัดระบอบนายทุนและให้สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรให้กับทุกฝ่ายในสังคม ทำให้ต้องโอนปัจจัยการผลิตทั้งหมดให้กับรัฐเพื่อให้รัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางในการดำเนินงาน[12]

พรรคการเมืองของเวียดนามมีเพียงพรรคเดียวคือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม โดยยึดแนวทางมาร์กซ์ – เลนินในการบริหารประเทศ ซึ่งมีอำนาจสูงสุดตามรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในปี ค.ศ.1992 โครงสร้างอำนาจของพรรคประกอบด้วย สมัชชาพรรคที่มาจากผู้แทนสมาชิกพรรคจากทั่วประเทศ จำนวนสมาชิกในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้นมีมากกว่า 3 ล้านคน แต่เมื่อเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์ระหว่างจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศเวียดนามซึ่งมีประมาณ 85 ล้านคน สมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ดูเหมือนจะมีจำนวนน้อยนิ แต่ในบริบททางสังคมของเวียดนามสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้นั้นเสมือนชนชั้นสูงซึ่งถือเป็นชนชั้นนำใน

---

[9] สุด จอนเจิดสิน. 2546. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 251-253.

[10] สกลกาญจน์ วิเศษ. 2555. **สาระอาเซียน.** กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.หน้า 195.

[11] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. 2546. **รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องที่**. เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. หน้า 130.

[12] นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 22.

เวียดนาม พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามจึงมีอิทธิพลต่อฝ่ายบริหารและกระบวนการเลือกตั้ง เห็นได้จากบุคลากรในสภานิติบัญญัติกว่าร้อยละ 90 นั้นอยู่ในสังกัดพรรคคอมมิวนิสต์[13]

ในด้านโครงสร้างการปกครองของเวียดนาม แบ่งเป็น 3 ฝ่ายได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ สภาแห่งชาติ (Quoc Hoi หรือ National Assembly) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ มีสมาชิกรวม 493 คน มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายทั้งภายในและต่างประเทศ มีอำนาจหน้าที่ในหารบัญญัติและแก้ไขกฎหมาย แต่งตั้งประธานาธิบดี ให้การรับรองหรือถอดถอนนายกรัฐมนตรี รวมทั้งแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ขณะที่ฝ่ายบริหาร (หรือรัฐบาลส่วนกลาง) ประกอบด้วย ประธานาธิบดีนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี รวมไปถึงตำแหน่งสำคัญในพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น สมัชชาของพรรคคอมมิวนิสต์ (มีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี) มีเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ทำหน้าที่ในการพิจารณาให้ความเห็นการดำเนินงานขององค์กรบริหารระดับสูง คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ มีกรมการเมือง (Politburo) เป็นองค์กรบริหารสูงสุดทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม กล่าวคือเป็นศูนย์กลางอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด นอกจากนี้ในโครงสร้างการปกครองยังประกอบด้วย การปกครองท้องถิ่น มีคณะกรรมการประชาชน (Provincial People's Committee) ในแต่ละจังหวัดทำหน้าที่บริหารงานภายในท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายและกฎระเบียบต่างๆ ที่บัญญัติโดยองค์กรของรัฐที่อยู่ในระดับสูงกว่า ระบบการบริหารราชการท้องถิ่นของเวียดนามแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ[14] ระดับที่ 1 ประกอบไปด้วยจังหวัด (Province) และเมืองเทียบเท่า (Cities / Municipality / Centrally Administrated Cities) โดยมี 59 จังหวัดกับอีก 5 นคร งบประมาณจะได้รับจากส่วนกลางโดยตรงและข้าราชการแต่งตั้งโดยตรงจากส่วนกลางเช่นกัน ระดับที่ 2 การปกครองจะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือเมือง (Cities / Municipality / Centrally Administrated Cities) และจังหวัด (Province) ระดับที่ 3 มีรูปแบบการปกครอง 3 รูปแบบ คือ คอมมูน[15] (Commune) หมู่บ้านของอำเภอเมือง (Communal Townships/Level Towns) และแขวงของเขตในนครหรือท้องที่ (Ward)[16]

---

[13] Gainsborough, M. 2006. **Transparency International Country Study Report Vietnam 2006.** Bristol-Vietnam Project, University of Bristol: Transparency International. Pp.15.

[14] กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. 2556. **คู่มือการค้าและการลงทุน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.** กรุงเทพฯ: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก. หน้า 6 – 9.

[15] การแบ่งคอมมูนกับหมู่บ้านของอำเภอเมืองนั้นใช้เกณฑ์ด้านเศรษฐกิจเป็นตัววัดตัดสิน โดยคอมมูนนั้นจะเป็นพื้นที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านการเกษตรมากกว่า เช่น การทำฟาร์ม ป่าไม้ และประมง เป็นต้น ในขณะที่หมู่บ้านของอำเภอเมืองนั้นจะมีรูปแบบทางเศรษฐกิจที่แตกต่างหลากหลายมากกว่า จำนวนประชากรก็จะมากกว่าคอมมูน ในปี ค.ศ. 2008 ประเทศเวียดนามมีคอมมูนทั้งหมด 9,111คอมมูน

[16] นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 21.

หลังจากการรวมชาติ ประเทศเวียดนามยังคงใช้ระบบตลาดแบบตลาดสังคมนิยม (Socialist-Market Oriented Economy) ที่ควบคุมโดยรัฐบาล ซึ่งล้วนมาจากสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ (Vietnamese Communist Party หรือ VCP)[17] รายได้ส่วนมากมาจากสินค้าเกษตร (โปรดดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 รายได้ประชาติของเวียดนามระหว่าง ค.ศ. 1975-1985

ภาคเศรษฐกิจ	1975	1980	1982	1984	1985
Agriculture	46.8 %	50.1 %	57.2 %	42.4 %	44.6 %
Industry	24.0 %	19.9 %	25.3	32.8 %	32.4 %
Commerce	13.5 %	18.2 %	10.5	12.8 %	17.9 %
Construction	6.2 %	3.4 %	2.4	4.5 %	2.4 %
Transport and services	4.0 %	4.1 %	2.2	2.8 %	0.9 %
Other	5.5 %	4.3 %	2.4	4.7 %	1.8 %
TOTAL	100.0 %	100.0 %	100.0v	100.0 %	100.0 %

ที่มา: Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. National Income by Sector**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/vietnam/vn_appen.html

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาตั้งแต่หลังรวมชาติกระทั่งตอนกลางของทศวรรษที่ 1990 เงินทุนอุดหนุนของเวียดนามส่วนมากมาจากจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ (โปรดดูตารางที่ 2)[18]

ตารางที่ 2 เงินอุดหนุนจากสหภาพโซเวียตระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1985

ปี	เงินอุดหนุนทางเศรษฐกิจ	เงินอุดหนุนทางการทหาร	รวม	สัดส่วนของเงินช่วยเหลือทางการทหาร
หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ				
1978	700-1,000	600-800	1,300-1,800	46.1-44.4
1979	800-1,100	900-1,400	1,700-2,500	52.9-56.0
1980	2,900-3,200	800-900	3,700-4,100	21.6-22.0
1981	900	900-1,000	1,800-1,900	50.0-52.6
1982	1,200	1,000	2,200	45.4
1983	1,300	1,200	2,500	48.0
1984	1,400	1,300	2,700	48.1
1985	1,600	1,700	3,300	51.5

ที่มา: Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Soviet Economic and Military Assistance to Vietnam**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/vietnam/vn_appen.html

[17] Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Country Profile: Vietnam**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Vietnam.pdf

[18] Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Vietnam Economy**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+vn0008)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเวียดนามจะได้รับเงินอุดหนุนจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียตค่อนข้างมาก แต่เงินอุดหนุนก็ถูกใช้เพื่อการนำเข้าสินค้าที่มาจากสหภาพโซเวียตก็ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการซื้ออาวุธยุโธปกรณ์ เป็นผลให้ดุลการค้าระหว่างเวียดนามและสหภาพโซเวียตอยู่ในสภาวะติดลบ เพราะการนำเข้ามีมูลค่ามากกว่าการส่งออกอย่างเห็นได้ชัด (โปรดดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3: การค้าระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนามระหว่างค.ศ.1976-1986

ปี	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	รวม	สัดส่วนการค้ากับสหภาพโซเวียตเปรียบเทียบกับการค้าต่างประเทศทั้งหมด
หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ					
1976	308.4	84.4	-224.0	392.8	37.7
1977	372.0	176.1	-195.9	548.1	40.5
1978	446.4	222.5	-223.9	668.9	35.7
1979	680.3	225.0	-455.3	905.3	44.5
1980	700.1	242.4	-457.7	942.5	47.7
1981	1,006.4	232.2	-774.2	1,238.6	59.4
1982	1,107.4	284.4	-823.0	1,391.8	66.9
1983	1,213.9	315.3	-898.6	1,529.2	68.8
1984	1,230.1	316.0	-914.1	1,546.1	65.2
1985	1,410.9	339.3	-1,071.6	1,750.2	64.7
1986	1,878.1	419.2	-1,458.9	2,297.3	70.8

ที่มา: Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Trade with the Soviet Union**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/vietnam/vn_appen.html

จากการที่เวียดนามต้องเผชิญกับสภาพสงครามมาเป็นเวลานานเป็นผลให้เศรษฐกิจของเวียดนาม เกิดความตกต่ำ อีกทั้งเมื่อสหภาพโซเวียตใกล้จะล่มสลายส่งผลให้เงินอุดหนุนที่เคยได้จากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ (Communist Bloc) จึงลดลงและสิ้นสุดลง[19] ทำให้รัฐบาลเวียดนามต้องหาหนทางในการพึ่งตนเองโดยการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของเวียดนาม จึงเป็นที่มาของการประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 6 มีขึ้นในระหว่างวันที่ 15 – 18 ธันวาคม 1986 ที่เมืองฮานอย โดยได้มีการอนุมัติแผนการปฏิรูปประเทศที่เรียกว่านโยบายโด่ย เหมย (Doi Moi) วัตถุประสงค์หลักของนโยบายนี้คือการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยเปลี่ยนแปลงกระบวนการต่างๆทั้งในด้านเป้าหมาย วิธีการดำเนินงานและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายในการเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตที่จะลดการควบคุมจากส่วนกลางลงและอาศัยกลไกทางตลาดมากยิ่งขึ้น[20]

[19] Masina, P. 2006. **Vietnam's Development Strategies**. Oxford: Routledge.

[20] นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 29.

หลังจากมีการใช้นโยบาย โด่ย เหมย (Doi Moi) ในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับทิศทางการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986 ทำให้เศรษฐกิจของเวียดนามกระเตื้องขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ระบบเศรษฐกิจของเวียดนามเริ่มเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจแบบตลาด มีรูปแบบของการเป็นเศรษฐกิจทุนนิยมค่อนข้างสมบูรณ์ สินค้าส่งออกของเวียดนามที่สำคัญมาจากทั้งภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรม เช่น สิ่งทอและเสื้อผ้า น้ำมันดิบ อาหารทะเล ข้าว ยางพารา กาแฟ ชา รองเท้า คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น[21]

จากข้อมูลของ Central Intelligence Agency หรือที่รู้จักโดยย่อว่า CIA แสดงให้เห็นถึงข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศสมาชิกอาเซียน (โปรดดูตารางที่ 4) สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นอันดับ 3 รองจากประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ โดยปัจจุบันประเทศเวียดนามมีประชากรประมาณ 92 ล้านคน อัตราการรู้หนังสือของประชาชนอยู่ในระดับ 93.4% ซึ่งอยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างจากประเทศไทยและมาเลเซีย และอยู่ในระดับที่ดีกว่าประเทศอินโดนีเซีย พม่า กัมพูชา และลาว โดยเมื่อวัดค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อ GDP พบว่า ประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่ลงทุนทางด้านการศึกษามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ในประชาคมอาเซียน แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศเวียดนามยังคงเผชิญปัญหาการว่างงาน สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และปัญหาเงินเฟ้อซึ่งมีอัตราสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน[22]

[21] ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2552. **ข้อมูลพื้นฐาน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยบูรพา. หน้า 91.

[22] Central Intelligence Agency (U.S.). 2014. **World Factbook** . Retrieved January 24, 2014 from https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของของชาติสมาชิกอาเซียน ปี ค.ศ. 2013

	เวียดนาม	ไทย	มาเลเซีย	สิงคโปร์	บรูไน	อินโดนีเซีย	ฟิลิปปินส์	พม่า	กัมพูชา	ลาว
ประชากร(ล้านคน)	92,477,857	67,448,120	29,628,392	5,460,302	415,717	251,160,124	105,720,644	55,167,330	15,205,539	6,695,166
อัตราการเกิด (ต่อประชากร 1000 คน)	16.56	12.66	4.97	7.91	17.63	17.38	24.62	18.89	24.88	25.23
อัตราการตาย (ต่อประชากร 1000 คน)	5.94	7.47	4.97	3.41	3.43	6.31	4.95	8.05	7.88	7.86
อัตราการรู้หนังสือ (อายุ ≥ 15 ปี สามารถอ่านออกและเขียนได้	93.4%	93.5%	93.1%	95.9%	95.4%	92.8%	95.4%	92.7%	73.9%	72.7%
ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา (% ต่อ GDP)	6.6% (2010)	3.8% (2010)	5.1% (2010)	3.3% (2012)	3.3% (2012)	3% (2010)	2.7% (2009)	0.8% (2011)	2.6% (2010)	3.3% (2010)
อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ: GDP (%)	5% (2012)	6.4% (2012)	5.6% (2012)	1.3% (2012)	1.3% (2012)	6.2% (2012)	6.6% (2012)	6.3% (2012)	6.5% (2012)	8.3% (2012)
รายได้เฉลี่ยต่อหัว (เหรียญสหรัฐ)	3,600 (2012)	10,300 (2012)	17,200 (2012)	61,400 (2012)	55,300 (2012)	5,100 (2012)	4,500 (2012)	1,400 (2012)	2,400 (2012)	3,100 (2012)
อัตราการว่างงาน	3.2% (2012)	0.7% (2012)	3% (2012)	1.9% (2012	2.6% (2011)	6.1% (2012)	7% (2012)	5.4% (2012)	0% (2011)	2.5% (2009)
อัตราของประชากรที่มีความเป็นอยู่ต่ำกว่าเส้นยากจน	11.3% (2012)	7.8% (2010)	3.8% (2009)	NA%	NA%	11.7% (2012)	26.5% (2009)	32.7% (2007)	20% (2012)	26% (2010)
อัตราเงินเฟ้อ	9.1% (2012)	3% (2012)	1.7% (2012)	4.6% (2012)	0.5% (2012)	4.3% (2012)	3.2% (2012)	1.5% (2012)	2.9% (2012)	4.3% (2012)

ที่มา: ข้อมูลจาก Central Intelligence Agency (U.S.). 2014. **World Factbook** . Retrieved January 24, 2014 from https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

3. การปฏิรูปการบริหารงานและระบบการบริหารบุคคลภาครัฐ

การปฏิรูปภาครัฐในประเทศเวียดนามเป็นผลมาจาก ความพยายามในการขับเคลื่อนนโยบายทางเศรษฐกิจ โด่ย เหมย เพื่อการสร้างและพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเวียดนามให้เจริญเติบโตและพึ่งพิงตนเองได้ หลังจากที่สหภาพโซเวียตล่มสลายลง ทั้งนี้นโยบายโด่ย เหมย เป็นผลมาจากการตระหนักถึงสภาพปัญหาการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของที่ประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 6 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญของผู้นำซึ่งเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ ชื่อ เจื่องจิง (Truong Chinh) โดยเขาได้ให้ความคิดว่า ปัญหาของเวียดนามเป็นผลมาจากการรวมศูนย์การวางแผนและการพัฒนาไว้ที่ส่วนกลางมากจนเกินไป ประกอบกับระบอบการผลิตที่มีขนาดใหญ่เทอะทะ[23] ดังคำกล่าวต่อไปนี้

> "...we have made mistakes due to 'leftist infantilism', idealism, and to the contravention of the objective laws of socio-economic development. These mistakes were manifested in the...[emphasis given to] developing heavy industry on a large scale beyond our practical capacity...[maintaining] the bureaucratically centralized mechanism of economic management based on state subsidies with a huge superstructure which overburdens the infrastructure. As a result, we relied mostly on foreign aid for our subsistence (Truong Chinh 1986:25)."[24]

แม้ว่าเวียดนามจะเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แต่ความกินดีอยู่ดีของประชาชนก็เป็นเรื่องสำคัญ นโยบาย โด่ย เหมย (Doi Moi) จึงเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับทิศทางการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986 เป็นนโยบายที่ใช้เพื่อเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเวียดนามให้เป็นไปแบบเสรี (Free Market) ทั้งนี้เนื่องด้วยระบอบการปกครองที่ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายทางเศรษฐกิจ โด่ย เหมย ในเวียดนามต้องทำควบคู่ไปกับการปฏิรูประบบราชการที่เน้นการให้บริการแก่ภาคส่วนต่าง ๆ การปฏิรูประบบราชการ (Public Administration Reform) หรือ PAR Campaign ของเวียดนามจึงเป็นไปเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกที่เกี่ยวเนื่องกับการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น การอำนวยความสะดวกในขั้นตอนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment หรือ FDI) และการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของรัฐวิสาหกิจให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น[25]

---

[23] Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. **Viet Nam: A Transition Tiger?** (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press. Pp.64-78.

[24] Chinh, T. 1986. **In Preparation for the Sixth Party Congress**, Foreign Languages Publishing House, Hanoi. In Brian Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. Viet Nam: A Transition Tiger? (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press. Pp.65.

[25] Do, X.T. and Truong, Q. 2009. "The Changing Face of Public Sector Management in Vietnam", in C. Rowley and Q. Truong (Eds). **The Changing Face of Vietnamese Management**. London: Routledge, 187–220.

การพัฒนาประเทศภายใต้นโยบาย โด่ย เหมย ถือได้ว่าเป็นทิศทางในการพัฒนาและปฏิรูปประเทศภายหมุดของความสำเร็จ โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1986 – 1993 ที่รัฐบาลมุ่งปฏิรูปโครงสร้างทางการจัดการในภาคการเกษตรซึ่งถือว่าเป็นภาคส่วนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเวียดนาม ปฏิรูปที่ดินสำหรับการทำเกษตรกรรม การส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ การให้สิทธิในการประกอบการและการดำเนินธุรกิจในเวียดนาม รวมไปถึงการปฏิรูประบบภาษีให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ ในช่วงถัดมาคือในปี ค.ศ. 1994 เมื่อระบบเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของเวียดนามเริ่มขยับตัว สิ่งที่รัฐบาลเวียดนามดำเนินการ คือ การจัดทำร่างกฎหมายระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง รวมทั้งการส่งเสริมการลงทุนของนักธุรกิจภายในประเทศ[26]

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามซึ่งยังคงใช้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม ภาครัฐยังคงมีบทบาทมาก ดังนั้นในปี ค.ศ. 1995 รัฐบาลเวียดนามจึงได้วางแนวนโยบายในการปฏิรูปภาครัฐ พร้อมกันนั้นในปีถัดมา คือในปี ค.ศ. 1996-1997 เวียดนามเริ่มปฏิรูปและส่งเสริมบทบาทของสถาบันการเงิน การลดกำแพงภาษีทั้งในรูปของตัวเงิน และการกีดกันที่ไม่ใช่ตัวเงิน กระทั่งในปีค.ศ. 2001 เวียดนามได้ประกาศใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (Socio – Economic Development Strategy) ซึ่งได้ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 9 และดำเนินการในช่วง ค.ศ. 2001 – 2010[27] ถัดมาก็ได้มีการประกาศใช้แผนซึ่งรองรับการพัฒนาฉบับที่สองในครั้งที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 11 โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับล่าสุดจะรองรับการพัฒนาประเทศระหว่างค.ศ.2011-2020[28]

จากข้อมูลของ World Bank ได้ตั้งข้อสังเกตว่า[29] การปฏิรูปโด่ย เหมย ได้เปลี่ยนเวียดนามจากประเทศยากจนที่มีรายได้ต่อหัวต่อปีต่ำกว่า $100 ไปสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้ต่ำกว่าประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (A Lower Middle Income Country) ในปีค.ศ. 2010 โดยมีรายได้ต่อหัวต่อปีอยู่ที่ $1,130 และสัดส่วนประชาชนที่ยากจนลดลง จากปี ค.ศ. 1993 มีคนจน 58% ลดลงจนในปี ค.ศ. 2008 มีคนจนเหลือเพียง 14.5% จากจำนวนประชากรทั้งหมด ทั้งนี้ World Bank ยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับปี ค.ศ. 2011-2020 ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเงินและการลงทุน การสร้างความสมดุลทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ตลอดจนการส่งเสริมทักษะและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เวียดนามก้าวสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ (Modern Industrialized Society) ภายในปี ค.ศ. 2020

---

[26] Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. **Viet Nam: A Transition Tiger?** (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press. Pp.72-75.

[27] Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. **Viet Nam: A Transition Tiger?** (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press. Pp.72-75.

[28] World Bank. 2014. **Vietnam Overview**. Retrieved January 29, 2014 from http://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview

[29] World Bank. 2014. **Vietnam Overview.** Retrieved January 29, 2014 from http://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมาสู่การจัดจัดทำแผนปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ช่วงเวลา ได้แก่[30] แผนปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐ (Public Administration Reform Master Program) หรือที่เรียกโดยย่อว่า PAR MP ในช่วงปี ค.ศ.2001-2010 และในระยะที่ 2 ในช่วงปี ค.ศ.2011-2020 โดยในแผนทั้งสองฉบับได้ให้กำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และแผนไว้ดังนี้ (โปรดดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แผนการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐของเวียดนาม

มิติ	แผนการปฏิรูปฉบับแรก PAR MP 2001-2010	แผนการปฏิรูปฉบับที่สอง PAR MP 2011-2020
วัตถุประสงค์	1. ปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร สถาบัน และนโยบายระดับชาติ 2. ลดกระบวนการที่ซ้ำซ้อนและไม่จำเป็นในระบบราชการ 3. ระบุขั้นตอนการทำงานและภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานให้มีความชัดเจน 4. ปรับโครงสร้างของรัฐบาลใหม่ให้สอดคล้องกับทิศทางของประเทศ 5. กระจายอำนาจ 6. สร้างและพัฒนาให้ข้าราชการมีความเป็นมืออาชีพ 7. ปรับโครงสร้างเงินเดือน 8. ปรับระบบงบประมาณของภาครัฐให้สอดคล้องกับการปฏิรูปและเพื่อเน้นให้เกิดการกระตุ้นผลการปฏิบัติงาน 9. สร้างภาพลักษณ์ที่ทันสมัยแก่ระบบราชการ	1. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบตลาดเสรีภายใต้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม 2. สร้างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เน้นความเท่าเทียมและความโปร่งใส 3. พัฒนาระบบการบริหารงานของภาครัฐให้โปร่งใส ทันสมัย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4. กระจายอำนาจแก่ประชาชน 5. พัฒนาข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีสมรรถนะที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการพัฒนาประเทศ
จุดเน้น	1. การปฏิรูปเชิงสถาบัน 2. การปฏิรูปโครงสร้างหน่วยงานของภาครัฐ 3. การพัฒนาคุณภาพของข้าราชการ 4. การปฏิรูประบบการเงินและสถาบันการเงิน	1. การปฏิรูปเชิงสถาบัน 2. การพัฒนาคุณภาพของข้าราชการ 3. การพัฒนาคุณภาพการให้บริการของภาครัฐ
การดำเนินงาน	1. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติฉบับที่ 1 (National Plan of Action No. 1) เพื่อแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบ 2. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติฉบับที่ 2 (National Plan of Action No. 2) เพื่อศึกษาและให้แนวทางในการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐและการดำเนินบทบาทของ	สิ่งที่ภาครัฐของเวียดนามควรจะทำคือ 1. การปฏิรูปเชิงสถาบัน 2. การปฏิรูปกระบวนการการบริหารงานภาครัฐให้มีความคล่องตัว 3. พัฒนาข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 4. ปฏิรูประบบงบประมาณและการเงิน 5. ทำให้ระบบราชการมีความทันสมัย

[30] Can, N.T. 2013. “Public Administration Reform in Vietnam: Current Situations and Solutions”, **Scholarly Journal of Business Administration**. Vol. 3(5): Pp.110-116.

มิติ	แผนการปฏิรูปฉบับแรก PAR MP 2001-2010	แผนการปฏิรูปฉบับที่สอง PAR MP 2011-2020
	หน่วยงานภาครัฐ 3. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (National Plan of Action No. 3) เพื่อลดขนาดจำนวนข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 4. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (National Plan of Action No. 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพของข้าราชการ 5. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (National Plan of Action No. 5) เพื่อปรับโครงสร้างเงินเดือนของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 6. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (National Plan of Action No. 6) เพื่อปรับปรุงระบบการงบประมาณและการเงินที่ใช้ในระบบการบริหารงานภาครัฐ 7. การจัดทำแผนการขับเคลื่อนโยบายแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (National Plan of Action No. 7) เพื่อปรับระบบการบริหารงานภาครัฐให้มีความทันสมัย	

ที่มา: ข้อมูลจาก Can, N.T. 2013. “Public Administration Reform in Vietnam: Current Situations and Solutions”, **Scholarly Journal of Business Administration**. Vol. 3(5): Pp.110-116.

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่า แผนการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐของเวียดนามทั้งสองฉบับ คือ PAR MP 2001-2010 และ 2011-2020 มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการขับเคลื่อนนโยบายโด่ย เหมย โดยมีสาระมุ่งเน้นที่การพัฒนาระบบตลาดเสรีสังคมนิยม ตลอดจนมุ่งประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐและคุณภาพของข้าราชการ

4. ระบบการบริหารบุคคลในภาครัฐของเวียดนามหลังการปฏิรูปและอุปสรรคบางประการ

การปฏิรูประบบราชการในประเทศเวียดนามที่ได้ถูกกล่าวถึงในพรรคตั้งแต่ ค.ศ. 1995 มาพร้อมกับความพยายามในการปฏิรูประบบบริหารงานบุคคลของภาครัฐ โดยการออกกฎหมาย Ordinance on Cadres and Civil Servants ฉบับ ค.ศ. 1998 และฉบับปรับปรุงเมื่อปี ค.ศ.2000 และ ค.ศ. 2003 และในปี ค.ศ. 2008 ได้มีการออกกฎหมายอีกฉบับเรียกว่า Public Officials and Civil Servant โดยกฎหมายนี้ได้เริ่มบังคับใช้อย่างจริงจังในปีค.ศ. 2010 ทั้งนี้สาระหลักของกฎหมายทั้งสองฉบับมีสาระหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ในแผนปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐฉบับแรกที่มุ่งเน้นการพัฒนาข้าราชการ การขับเคลื่อนผลการปฏิบัติงาน และการเพิ่มแรงจูงใจให้กับบุคลากรภาครัฐ[31]

นอกจากการกำหนดตัวบทกฎหมายที่ชัดเจนแล้ว รัฐบาลเวียดนามยังได้มอบหมายให้หน่วยงานกลาง อย่าง The Government Committee on Organization and Personnel หรือที่เรียกโดยย่อว่า GCOP ทำหน้าที่ดูแลเรื่องการปรับโครงสร้างองค์การและการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานภาครัฐ การตั้งองค์การอิสระ องค์การมหาชน ทำหน้าที่ในการกำหนดแผนการปฏิรูปและนำเสนอต่อรัฐบาล ให้ข้อเสนอแนะและจัดทำแผนการประเมินการบริหารงานของภาครัฐ ติดตามความคืบหน้าในการขับเคลื่อนแผน รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลในการวางแผนอัตรากำลัง การวางกฎ ระเบียบ กำหนดเกณฑ์ในการบริหารบุคลากรภาครัฐ[32]

จากข้อมูลในงานวิจัยของ Ngo Thanh Can[33] เรื่อง Public administration reform in Vietnam: Current situations and solutions ได้อธิบายถึงความพยามของรัฐบาลเวียดนามในการปฏิรูประบบราชการและการบริหารางานบุคคล ซึ่งมีการนำเอาเครื่องมือการประเมินผล การกระตุ้นผลการปฏิบัติงาน และการทำการทบทวนผลการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานมาใช้ และอีกความพยายามหนึ่งคือการลดขนาดของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่ง Ngo Thanh Can ได้อธิบายว่า แม้ว่าจำนวนกระทรวงจะลด แต่หน่วยงานระดับกรมกลับเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายความว่า ขนาดของระบบราชการยังคงเท่าเดิม หรืออาจจะเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

ในปัจจุบัน โครงสร้างของภาครัฐในระดับกระทรวงของเวียดนามมีจำนวนทั้งสิ้น 22 หน่วยงาน ประกอบด้วย 18 กระทรวง และอีก 4 หน่วยงานที่เทียบเท่ากระทรวง คือ คณะกรรมการระหว่างชนชาติ (Committee on Ethnic Minority Affairs) ธนาคารกลางเวียดนาม (State Bank of Viet Nam) ผู้ตรวจการรัฐ (Government Inspectorate) และสำนักรัฐบาล (Government Office)[34]

โดยประเภทของบุคลากรในภาครัฐของเวียดนาม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

ประเภทแรก เรียกว่า Cadre ซึ่งหมายถึงพลเมืองชาวเวียดนามที่มาจากการเลือกตั้ง (Election) โดยได้รับการอนุมัติ (Approve) และแต่งตั้ง (Appoint) ให้ปฏิบัติงานตามระยะเวลาที่กำหนดแก่หน่วยงานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม รัฐ องค์กรทางสังคมและการเมืองในส่วนกลางและระดับท้องถิ่น โดยได้รับเงินเดือนและงบประมาณต่างๆจากภาครัฐ

ประเภทที่สอง Civil Servants (ข้าราชการ) พลเมืองชาวเวียดนามที่มาจากการสรรหาคัดเลือก (Recruited) และมีตำแหน่งจากการแต่งตั้ง (Appointed) โดยปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม องค์กรทางสังคมและการเมืองในส่วนกลาง ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ โดย

---

[31] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book. Pp.199-251.

[32] Office of the Civil Service Commission, Thailand. 2001. **Compendium of ASEAN Civil Service Systems**. Bangkok: Office of the Civil Service Commission. Pp.232-271.

[33] Can, N.T. 2013. "Public Administration Reform in Vietnam: Current Situations and Solutions", **Scholarly Journal of Business Administration**. Vol. 3(5): Pp.110-116.

[34] นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 32.

ได้รับเงินเดือนและงบประมาณต่างๆจากรัฐ ในที่นี้รวมถึงหน่วยงานของกองทัพทั้งเจ้าหน้าที่ทหาร (Officers) บุคลากรมืออาชีพทางทหาร (Professional Military) เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (Defense Workers) และสำนักงานตำรวจท้องถิ่น (People's Police Offices) เจ้าหน้าที่ในระดับสัญญาบัตร (Professional Non – Commissioned Officers) ส่วนข้าราชการในองค์การมหาชน (Public Non – Business) รับเงินเดือนโดยตรงจากหน่วยงานตามที่กฎหมายกำหนด

ประเภทที่สาม Cadres of Communes, Township, Ward (Cadres ในระดับคอมมูน หมู่บ้าน ท้องที่)[35] หมายถึง พลเมืองชาวเวียดนามที่มาจากการเลือกตั้ง (Election) ให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง Cadres ในระดับท้องถิ่นและให้ปฏิบัติงานตามระยะเวลาที่กำหนดในสภาประชาชน (People's Council) และคณะกรรมการประชาชน (People's Committees)[36] รับเงินเดือนและงบประมาณต่างๆจากภาครัฐเช่นเดียวกับ Cadres และข้าราชการ[37]

ประเภทที่สี่ พนักงานราชการ (Public Employees) หมายถึง พลเมืองชาวเวียดนามที่มาจากการสรรหาคัดเลือก (Recruit) โดยปฏิบัติงานตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นหน่วยงานหรือองค์กรมหาชน (Public Non – Business) ภายใต้สัญญาการทำงานของหน่วยงาน (Contract) และรับเงินเดือน (Salary) จากกองทุนของหน่วยงานตามที่กฎหมายกำหนด[38]

ส่วนการจำแนกตำแหน่งของข้าราชการในประเทศเวียดนามนั้น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญอาวุโสและเทียบเท่า (Senior Specialist and Equivalent) ผู้เชี่ยวชาญระดับสูงและเทียบเท่า (Principal specialist and Equivalent) ผู้เชี่ยวชาญปฏิบัติการและเทียบเท่า (Specialist and Equivalent) ช่างเทคนิคและเทียบเท่า (Technician and Equivalent) และผู้ปฏิบัติงานทั่วไป (Employee) โดยบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งต้องมีคุณสมบัติความเป็นมืออาชีพสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด และการที่จะได้รับการแต่งตั้งต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของหน่วยงานและต้องสอดคล้องกับโครงสร้างข้าราชการในหน่วยงานด้วย โดยความก้าวหน้าในแต่ละระดับขึ้นอยู่กับการสอบแข่งขันและความอาวุโส[39]

---

[35] Township (หมู่บ้าน) และ Wards (ท้องที่) คือ หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่รองลงมาจาก Communes (คอมมูน)

[36] สภาประชาชน (People's Council) และคณะกรรมการประชาชน (People's Committees) แม้จะมาจากการเลือกตั้งของของประชาชน แต่ด้วยบริบทของระบบการปกครองในเวียดนามทั้งสภาประชาชนและคณะกรรมการประชาชนเปรียบเสมือนเสาหลักในการบริหารท้องถิ่นให้แก่รัฐบาลคอมมิวนิสต์ของเวียดนาม.

[37] National Assembly, Vietnam. 2008. **Law on Cadres and Civil Servants.** Retrieved February 2, 2014 from http://track.unodc.org/LegalLibrary/LegalResources/Vietnam/Laws/Vietnam%20Law%20on%20Cadres%20and%20Civil%20Servants%202008.pdf

[38] National Assembly, Vietnam. 2010. Law on Public Employees. Retrieved February 2, 2014 from http://www.moj.gov.vn/vbpq/en/Lists/Vn%20bn%20php%20lut/View_Detail.aspx?ItemID=10488

[39] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Program me in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.227.

โดยทั่วไปการเกษียณอายุราชการของข้าราชการในประเทศเวียดนามจะอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 55 – 65 ปี และข้าราชการต้องมีอายุราชการขั้นต่ำตามที่กำหนดจึงจะสามารถมีสิทธิในการรับผลประโยชน์หลังจากเกษียณอายุราชการ ทั้งนี้ระบบการเกษียณอายุราชการเวียดนามมีความแตกต่างกันระหว่างข้าราชการชายและข้าราชการหญิง ในข้าราชการชายจะกำหนดให้เกษียณอายุราชการในวัย 60 ปีและข้าราชการหญิงกำหนดให้มีการเกษียณอายุราชการในวัย 55 ปี

ในด้านมาตรฐานการทำงานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสมาชิกอาเซียนจะพบว่า ประเทศสมาชิกอื่น ๆ นั้นมีมาตรฐานและชั่วโมงการทำงานมีความแตกต่างกัน เช่น ในประเทศกัมพูชา เวียดนามและฟิลิปปินส์ ข้าราชการต้องทำงาน 8 ชั่วโมงต่อวันและทำงาน 5 วันต่อสัปดาห์ (จันทร์ถึงศุกร์) แต่ข้าราชการในประเทศไทยทำงานเพียง 7 ชั่วโมงต่อวัน[40] จำนวนของบุคลากรภาครัฐในเวียดนามไม่มีการเก็บบันทึกสถิติที่นี่แน่นอน แต่โดยประมาณของเจ้าหน้าที่ข้าราชการที่ทำงานให้ส่วนกลางทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภออยู่ที่ 300,000 คน ขณะที่เจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นและบุคลากรที่อยู่ในหน่วยงานให้บริการประชาชนอยู่ที่ 1,400,000 คน และเจ้าหน้าที่ชุมชน (Commune Officials and Servants) อยู่ที่ 400,000 คน (ข้อมูลเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2009)[41]

การสรรหาคัดเลือก

การสรรหาคัดเลือกบุคลกรในภาครัฐของเวียดนามมีการกระจายอำนาจในการบริหารราชการของเวียดนามส่งผลให้หน่วยงานในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่น เช่น ศาลประชาชน (People's Court) ตัวแทนประชาชน (People's Procuracy) หรือหน่วยงานในส่วนกลางอย่างสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (The State Audit) นั้นสามารถรับสมัครและสรรหาคัดเลือกข้าราชการได้เองเนื่องจากการกระจายอำนาจการบริหารของภาครัฐลงไปสู่หน่วยงานและองค์กรระดับต่างๆให้สามารถดำเนินงานรับผิดชอบหน้าที่ในการสรรหาคัดเลือกบุคลากรภายใต้การบริหารของตนเอง เช่นเดียวกับสำนักงานสมัชชาแห่งชาติ (The Office of the National Assembly) สำนักงานประธานาธิบดี (The Office of The President) คณะกรรมการประชาชน (People's Committees) ในระดับจังหวัด หรือแม้แต่หน่วยงานหรือองค์กรของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม อาจจะรับสมัครหรือสรรหาคัดเลือกข้าราชการในหน่วยงานโดยอยู่ภายใต้การบริหารในหน่วยงานของตนเอง[42]

---

[40] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.226-227.

[41] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.206.

[42] National Assembly, Vietnam. 2008. **Law on Cadres and Civil Servants.** Retrieved February 2, 2014 from http://track.unodc.org/LegalLibrary/LegalResources/Vietnam/Laws/Vietnam%20Law%20on%20Cadres%20and%20Civil%20Servants%202008.pdf

สำหรับคุณสมบัติหรือเกณฑ์ของการที่จะเข้ามาเป็นข้าราชการจะมีการกำหนดคุณสมบัติในด้านสัญชาติ อายุ ระดับการศึกษา ความสมบูรณ์ของทางร่างกายและจิตใจ ประสบการณ์ การฝึกอบรมและคุณวุฒิวิชาชีพ โดยในบางตำแหน่งอาจต้องการคุณสมบัติอื่นๆ เช่น ลักษณะของความเป็นผู้นำ แรงจูงใจ ทักษะการติดต่อสื่อสาร ปฏิภาณไหวพริบ และความมุ่งมั่น

โดยกระบวนการในการสรรหาคัดเลือกจะถูกกำหนดจากความต้องการของหน่วยงาน ภาระงาน ตำแหน่งงานและโควตาบัญชีเงินเดือนและค่าจ้างของข้าราชการในแต่ละหน่วยงาน โดยหน่วยงานราชการต้องระบุลักษณะการทำงานและอธิบายการทำงานในตำแหน่งนั้นๆ และเสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสรรหาคัดเลือกข้าราชการใหม่ ทั้งนี้ปกติหน่วยงานของภาครัฐจะมีการจัดทำแผนประจำปีในการสรรหาคัดเลือกบุคลากร โดยรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบและอนุมัติเพื่อหน่วยงานนั้นๆจะได้จัดทำและเริ่มต้นกระบวนการสรรหาข้าราชการต่อไป[43]

เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า ระบบการสรรหาคัดเลือกในเวียดนามส่วนใหญ่จะเป็นแบบ Career – Based[44] กระบวนการสรรหานั้นจะประกอบไปด้วยการสอบและการสัมภาษณ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ระบบการสอบเข้ารับราชการของเวียดนามนั้นถือว่ามีความเข้มงวดในคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ เช่น ระบบการคัดเลือกข้าราชการของกระทรวงการต่างประเทศจะมีการสอบถึงสองรอบ ในรอบแรกจะเป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องนโยบาย ส่วนในรอบที่สองจะเป็นการสอบปากเปล่าและสอบสัมภาษณ์ สำหรับการเตรียมความพร้อมในการสอบรอบที่สองนั้น ผู้เข้าคัดเลือกอาจจะได้รับประเด็นปัญหาที่สำคัญสำหรับใช้ในการสอบรอบนี้ แต่ก็มีข้อโต้แย้งสำหรับการใช้วิธีที่ให้ผู้สอบรู้ข้อคำถามและสามารถเตรียมตัวได้ล่วงหน้า เป็นวิธีการที่ไม่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่แท้จริงของผู้สอบ

สำหรับการสรรหาคัดเลือกข้าราชการในตำแหน่งระดับสูงส่วนใหญ่จะมาจากข้าราชการภายในเกือบทั้งหมดโดยได้รับความเห็นชอบจาก Party Organizing Committee อย่างไรก็ตาม อาจมีการใช้ระบบที่เรียกว่า Position-Basedบางหน่วยงานที่รับบุคคลจากภายนอกเข้ามา เช่น สำนักงานข่าวเวียดนาม (Vietnamese News Agency: VNA) และยังมีโครงการนำร่องในหลายหน่วยงานที่ใช้วิธีการเช่นเดียวกันนี้ อาทิเช่น การรับบุคคลภายนอกมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในปี ค.ศ. 2008[45]

แม้จะมีเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติมาตรฐานของผู้จะเข้ารับราชการ แต่ระบบการสรรหาคัดเลือกในเวียดนามก็ยังถูกวิจารณ์ว่ายังมีข้อบกพร่องที่ อาทิ[46] ระบบการรับคนเข้ามาเป็นข้าราชการ เชื่อมโยงกับการจัดสรรแบบโควต้าและมุ่งเน้นผู้ที่จบประกาศนียบัตรขั้นสูง/อนุปริญญาตรี ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นเพียงด้านเดียวจน

---

[43] National Assembly, Vietnam. 2010. **Decree Providing for the Recruitment, Employment and Management of Civil Servants**. Retrieved February 2, 2014 from http://thuvienphapluat.vn/archive/Nghi-dinh/Decree-No-24-2010-2

[44] ระบบ Career – Based คือ ระบบการบริหารคนที่เน้นความมั่นคงในอาชีพ ส่วนระบบ Position –Based คือ ระบบการบริหารคนที่เน้นความเหมาะสมเฉพาะตำแหน่ง

[45] Bruynooghe, S.P.; Faingold, I.; Firmalo, T.Q.; Futrell, A.E.; Kent, J.A.; Mukherjee, R. 2009.**Implementation of Civil Service Legislation in Vietnam: Strengthening Elements of a Position-Based System**. New Jersey. Princeton University. Pp 4 – 5.

[46] Bruynooghe, S.P.; Faingold, I.; Firmalo, T.Q.; Futrell, A.E.; Kent, J.A.; Mukherjee, R. 2009.**Implementation of Civil Service Legislation in Vietnam: Strengthening Elements of a Position-Based System**. New Jersey. Princeton University. Pp 4.

ทำให้ระบบราชการมีคุณภาพต่ำ และเกณฑ์อื่นที่สำคัญ เช่น การเลือกจากความจงรักภักดี อุดมการณ์และความสามารถในการเป็นผู้นำ แสดงให้ถึงระบบที่มีความเป็นราชการ เข้มงวด ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจในประเทศ อีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญคือ[47]แม้จะมีการใช้ระบบคุณธรรมในกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์แต่ก็ยังมีการซื้อตำแหน่งและการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง

นอกจากนี้ยังมีปัญหา หน่วยงานของภาครัฐขาดบุคลากรที่มีความสามารถเหมาะสมในการพัฒนาแผนการบริหารงานขององค์การภายใต้การวิเคราะห์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้จุดมุ่งหมายของการดำเนินการและการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำไปสู่เป้าหมายที่จะประสบความสำเร็จ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับจำนวนโควต้าขนาดของบุคลากร ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับข้อเสนอความต้องการด้านบุคคลของแต่ละหน่วย ซึ่งข้อเสนอแบบนี้มักจะไม่ได้สะท้อนความต้องการอัตรากำลังคนอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและอาจเกิดสถานการณ์บางอย่าง เช่น การขาดบุคลากรในหน่วยงานหนึ่งแต่ในหน่วยงานอื่นกลับมีจำนวนบุคลากรมากเกินไป เป็นต้น (แม้จะไม่มีสถิติอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็มีหลายหน่วยงานประสบกับปัญหาดังกล่าว เช่น รายงานตัวเลขจำนวนบุคลากรครูในจังหวัด Nghe An เมื่อปี 2006 มีมากถึง 3,400 คน)[48] ตลอดจนปัญหาในการรับบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานในหน่วยงาน ยกตัวอย่างเช่น[49] ในปี 2003 – 2005 มีนักศึกษาที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในฮานอยเพียง 17 คนจาก 300 คนเท่านั้นที่เลือกจะทำงานกับหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของภาครัฐเองยังคงต้องเผชิญกับภาวะ “สมองไหล” (Brain Drain) ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานต่างๆของหน่วยงาน

การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรในภาครัฐของประเทศเวียดนามจะเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย Cadre และข้าราชการ (Law on Cadres and Civil Servants)[50] ที่ได้กำหนดบริบทของการฝึกอบรมข้าราชการในด้านเนื้อหา โปรแกรม รูปแบบ และระยะเวลา การฝึกอบรมข้าราชการนั้นต้องอยู่บนเกณฑ์พื้นฐานของการบังคับบัญชาและการบริหารจัดการ ในแต่ละตำแหน่ง รวมถึงเกณฑ์สำหรับตำแหน่งข้าราชการและความเหมาะสม

---

[47] Martin, G. 2006. **National Integrity Systems Transparency International Country Study Report: Vietnam 2006**. Retrieved February 13, 2014 from http://archive.transparency.org/content/download/11680/104752/file/Vietnam_NIS_2006.pdf

[48] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.212.

[49] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.214.

[50] National Assembly, Vietnam. 2008. **Law on Cadres and Civil Servants.** Retrieved February 2, 2014 from http://track.unodc.org/LegalLibrary/LegalResources/Vietnam/Laws/Vietnam%20Law%20on%20Cadres%20and%20Civil%20Servants%202008.pdf

ของงาน ทั้งนี้การฝึกอบรมข้าราชการข้าราชการประกอบไปด้วย การอบรมข้าราชการโดยยึดตามเกณฑ์ของตำแหน่ง และการฝึกอบรมข้าราชการตามตำแหน่งของการบังคับบัญชาและการบริหารจัดการ

อย่างไรก็ตามมีงานเขียนบางชิ้นที่ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบการพัฒนาข้าราชการในประเทศเวียดนามไว้ว่า[51] ในขณะที่มีความพยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่ระบบการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรส่วนใหญ่ยังคงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากวิธีการฝึกอบรมมักให้ความสำคัญไปที่เนื้อหาของกฎหมายและทฤษฎีมากกว่าการพัฒนาทักษะ (Skills) และสมรรถนะ (Competence) ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน นอกจากนี้วัฒนธรรมการเรียนรู้ยังต่อเนื่องในหน่วยงานภาครัฐยังมีน้อยหรือบางหน่วยงานอาจจะไม่มีเลย อีกทั้งกิจกรรมในการพัฒนาความเป็นมืออาชีพในระยะยาว การติดตามผลหลังจากการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาส่วนใหญ่มักจะไม่เกิดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้น

การประเมินผลการปฏิบัติงาน

ในระบบราชการของเวียดนาม มีการแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระดับและมีการประเมินอย่างสม่ำเสมอ โดยมีวิธีการดังนี้ คือ *การประเมินตนเอง (Self – Assessment)* โดยข้าราชการพลเรือนจะมีการประเมินตนเองตามแบบประเมินภายใต้ช่วงระยะเวลาที่กำหนด ในด้านของความคืบหน้าในการทำงาน (Progress) และ การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Goals Achieved) *การประเมินหรือตรวจทานซ้ำโดยผู้ประเมินอิสระ (Peer Review)* โดยผลของการประเมินตนเองจะถูกนำเข้าที่ประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมคือบุคลากรหรือเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานเดียวกันนั่นเอง โดยจะมีการแสดงความคิดเห็นและออกเสียงลงคะแนนถึงผลการทำงานของกันและกัน ซึ่งจะไม่มีการระบุชื่อของ Peer review ในการประเมินและลงมติต่างๆ และ*การประเมินโดยผู้บังคับบัญชาโดยตรง (Immediate Superior)* ถือเป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยผู้บังคับบัญชาคือผู้ประเมินการปฏิบัติงานของลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้ความถี่ของการประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นจะขึ้นอยู่กับการกำหนดของแต่ละหน่วยงาน ปกติแล้วจะมีรอบการประเมินหนึ่งครั้งต่อต่อปีหรือสองรอบการประเมินต่อปี แนวทางในการดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานจะถูกบันทึกโดยกระทรวงมหาดไทย

ในกรณีของหน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงาน จะมีการกระจายอันดับของการประเมินโดยใช้ระบบโควต้า (Quota System) ในการกำหนดสัดส่วนของบุคลากรในหน่วยงานว่าควรจะได้ผลการประเมินในระดับ A (Grade A) ระดับ (Grade B) หรือระดับ C (Grade C)[52] ผลของการประเมินที่ต่ำจะสามารถนำไปสู่การลดผลประโยชน์หรือสวัสดิการอื่น ๆ ที่หน่วยงานจะได้รับ

---

[51] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.216.

[52] ระดับ A คือระดับคะแนนที่มากที่สุดและระดับ C คือระดับคะแนนที่น้อยที่สุด

ตามบทบัญญัติของพระราชกฤษฎีการข้าราชการเวียดนามปี 1998 (Vietnam's Civil Service Ordinance of 1998) ระบุว่าหากบุคลากรมีผลการประเมินการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำซ้ำอีกครั้งจะถูกไล่ออก แม้ว่าเหตุการณ์แบบนี้จะไม่ค่อยเกิดขึ้นในทางปฏิบัติอันเนื่องจากระบบโควตา และแม้จะชี้ให้เห็นว่าระบบการประเมินแบบโควต้าเป็นระบบที่ไม่ได้สร้างความพึงพอใจแก่บุคลากร ไม่มีการป้องกันการล่วงละเมิดและสิทธิในการให้คะแนน แต่ผู้ที่ถูกเลือกให้รับคะแนนในระดับต่ำนั้นมักมีการปรึกษาหารือกันก่อนล่วงหน้าก่อนให้คะแนน เพราะส่วนใหญ่บุคคลเหล่านี้คือบุคลากรที่กำลังจะออกจากหน่วยงานนั้นอยู่แล้ว

กระบวนการของการประเมินเป็นไปตามการใช้แบบฟอร์มในการประเมินผล ส่วนใหญ่แล้วจะมุ่งเน้นไปที่หลักการทั่วไป หรือ General Principles เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนด และลักษณะนิสัย หรือ Character Traits เช่น ความขยัน ความรวดเร็ว มากกว่าการดำเนินงานที่เฉพาะเจาะจงหรือการบรรลุเป้าหมายการทำงานที่กำหนดไว้ และยังคงอิงหลักอาวุโส[53]

ค่าตอบแทน

เมื่อเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ.2012 รัฐบาลเวียดนามได้ปรับขึ้นเงินเดือนขั้นต่ำสำหรับข้าราชการประมาณร้อยละ 27 หรือประมาณ 1,554 บาท ปัจจุบันเงินเดือนของข้าราชการจะอยู่ที่ประมาณ 2 ล้านด่องหรือ 4,000 – 5,000 บาท นอกจากนี้ ในส่วนของค่าแรงภาคเอกชนจะมีบริบทที่แตกต่างออกไป เดือนตุลาคม 2012 รัฐบาลได้ปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำสูงสุดถึงร้อยละ 69 โดยแรงงานในฮานอยและโฮจิมินห์ ซิตี้ได้รับค่าแรงขั้นต่ำสูงที่สุดคือ 2 ล้านดองหรือประมาณ 2,962 บาท แรงงานในเขต 2 จะได้รับค่าจ้างขั้นต่ำ 1.78 ล้านดอง หรือประมาณ 2,636 บาทต่อเดือน แรงงานในเขต 3 ได้รับค่าแรงขั้นต่ำ 1.55 ล้านดองหรือราว 2,295 บาท ต่อเดือน และแรงงานในเขต 4 มีค่าแรงขั้นต่ำอยู่ที่ 1.4 ล้านดองหรือประมาณ 2,073 บาทต่อเดือน (โปรดดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงเงินเดือนขั้นต่ำในเวียดนามในช่วงปี ค.ศ. 1999 – 2009

ปีที่มีการเพิ่มขึ้นของเงินเดือน	เงินเดือนขั้นต่ำ (Minimum salary)/ (ด่อง)	เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือนที่เพิ่มขึ้น (Percentage increase) เมื่อเทียบกับระดับเงินเดือนก่อนหน้า/ (%)	เปอร์เซ็นต์สะสม (Cumulative Percent)/ (%)
1999	180,000	-	-
2001	210,000	17	17
2003	290,000	38	55
2005	350,000	21	76
2007	450,000	29	105
2009	540,000	20	125
May 2009	650,000	20	145

ที่มา: Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.216.

[53] Martin, G. 2006. **National Integrity Systems Transparency International Country Study Report: Vietnam 2006**. Retrieved February 13, 2014 from http://archive.transparency.org/content/download/11680/104752/file/Vietnam_NIS_2006.pdf

ด้านเงินเดือนของพนักงานที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นรัฐบาลเวียดนามได้ให้ค่าตอบแทนพนักงานที่ทำงานให้กับรัฐบาลในท้องถิ่นสูงกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำประมาณ 2.3 เท่า และยังได้รับสวัสดิการอื่นๆ เช่น เบี้ยกันดาร เงินเพิ่มค่าครองชีพสำหรับผู้ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีค่าครองชีพที่สูง เงินสำหรับผู้ที่ทำงานหลายอย่าง เงินเสี่ยงภัย เงินเพิ่มพิเศษสำหรับผู้ที่อาสาไปทำงานในเขตเศรษฐกิจใหม่ในพื้นที่ที่เป็นเกาะ เงินเพิ่มพิเศษสำหรับงานที่ต้องการความรู้ความสามารถสูง พื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ หรือเงินประจำตำแหน่งสำหรับนักบริหาร เป็นต้น[54]

วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปเงินเดือนคือค่อยๆสร้างโครงสร้างเงินเดือนที่มีความแตกต่างพอที่จะกระตุ้นและสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของบุคลากรและประสิทธิภาพการทำงาน การปฏิรูปเงินเดือน ได้เพิ่มเงินเดือนขั้นต่ำ 180,000 ด่อง (VND) ในปี ค.ศ.1999 ไปสู่ 540,000 ด่อง (VND) ในปี ค.ศ. 2008 และ 650,000 ด่อง (VND) เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.2009 อัตราส่วนระหว่างระดับเงินเดือนที่น้อยที่สุดกับระดับเงินเดือนเฉลี่ยสูงสุดเพิ่มขึ้นจาก 1.0 – 1.78 – 8.50 ไปสู่ 1.0 – 2.34 –10 (เอกสารราชการฉบับที่ 01/BCDTLNN 20057)[55]

แม้ว่าจะมีการปรับเงินเดือนแต่แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นในวงราชการของประเทศเวียดนามได้ รูปแบบของการทุจริตคอรัปชั่นที่พบได้มากที่สุดคือการติดสินบนแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัว เนื่องจากข้าราชการในเวียดนามมีเงินเดือนที่ต่ำมาก จึงมักจะถูกนำประเด็นเรื่องเงินเดือนมาเป็นที่กล่าวถึงเมื่อเกิดการทุจริต ทั้งนี้จากการสำรวจของ Transparency International ซึ่งได้ทำการสำรวจภาวะการคอปรัปชั่นของแต่ละประเทศทั่วโลก โดยได้จัดทำเป็นดัชนีที่เรียกว่า Corruption Perceptions Index (CPI) พบว่า ดัชนี CPI ของเวียดนามอยู่ในลำดับที่ค่อนข้างกฤติ (โปรดดูตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ดัชนีการรับรู้การคอรัปชั่น (Corruption Perceptions Index) ของประเทศเวียดนาม

ปี	คะแนน CPI	ลำดับที่
2001	2.6 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 75 จาก 91 ลำดับ
2002	2.4 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 85 จาก 102 ลำดับ
2003	2.4 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 100 จาก 133 ลำดับ
2004	2.6 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 102 จาก 145 ลำดับ
2005	2.6 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 107 จาก 158 ลำดับ
2006	2.6 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 111 จาก 163 ลำดับ
2007	2.6 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 123 จาก 179 ลำดับ
2008	2.7 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 121 จาก 180 ลำดับ
2009	2.7 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 120 จาก 180 ลำดับ
2010	2.7 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 116 จาก 178 ลำดับ
2011	2.9 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 112 จาก 182 ลำดับ
2012	31 จาก 100 คะแนน	อันดับที่ 123 จาก 174 ลำดับ
2013	31 จาก 10 คะแนน	อันดับที่ 115 จาก 175 ลำดับ

ที่มา: Transparency International. **Corruption Perceptions Index.** Retrieved February 2, 2014 from http://cpi.transparency.org/cpi2013/

[54] นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 65 – 66.

[55] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book: Pp.208.

จากข้อมูล CPI ในตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่า คะแนน CPI ของเวียดนามตั้งแต่ปี 2001 -2011อยู่ในระดับเฉลี่ยค่อนข้างต่ำคือ 2.6 จากคะแนนเต็ม 10 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง และในปี 2012-2013 ก็ได้คะแนนเพียง 31 จาก 100 คะแนน บ่งชี้ให้เห็นว่าการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐของเวียดนามยังต้องไม่สามารถแก้ปัญหาคอรัปชั่นได้

นอกจากตัวชี้วัดดังกล่าวแล้ว จากการศึกษาของ United Nations[56] ได้วิเคราะห์ปัญหาคอรัปชั่นในประเทศเวียดนามว่ามีสาเหตุมาจาก

1) ระบบราชการของเวียดนามมีความซับซ้อนและกระบวนการในระบบที่ไม่ชัดเจน กฎระเบียบที่มากเกินไป ความเฉื่อยชา และการขาดความโปร่งใสทางด้านข้อมูลข่าวสาร

2) หน่วยงานของภาครัฐขาดระบบความพร้อมรับผิด (Accountability)

3) ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินค่อนข้างต่ำและมีความเหลื่อมล้ำของค่าตอบแทนของข้าราชการระดับล่างกับข้าราชการระดับสูงอย่างเห็นได้ชัด โดยข้าราชการในระดับปฏิบัติการจะได้ค่าตอบแทนเฉลี่ยต่อเดือนเพียง 12 ดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ข้าราชการระดับสูงจะได้ค่าตอบแทนเฉลี่ยต่อเดือน 104 ดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ข้าราชการระดับสูงยังได้ค่าตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงินเพิ่มเติมอีกหลายอย่าง เช่น ค่าที่พักอาศัย และค่าอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และเนื่องจากส่วนราชการของเวียดนามจะได้รับค่าตอบแทนบุคลากรต่อหน่วยงานเป็นก้อนและสามารถนำไปบริหารจัดการภายในหน่วยงานของตนเอง หน่วยงานส่วนมากก็มักจะนำค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินและสวัสดิการซึ่งแต่ละหน่วยงานได้นำมารวมไว้ตรงกลางและเกลี่ยเป็นข้าตอบแทนพิเศษให้ข้าราชการระดับสูง จึงทำให้ข้าราชการระดับล่างต้องหารายได้พิเศษโดยการเรียกเก็บค่าน้ำร้อนน้ำชา

4) การดำเนินการและการลงโทษผู้ที่คอรัปชั่นถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ในการกำจัดผู้ที่ต่อต้านรัฐบาลหรือพรรค อย่างเช่นในปี ค.ศ. 1900 ที่เริ่มมีการใช้นโยบายโค่ยเหมย มีข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกไล่ออกและดำเนินการในข้อหาคอรัปชั่นถึง 18,000 คน

5) จากการรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ที่ตีความว่าคอรัปชั่นคือเรื่องของกระบวนการที่ล่าช้าและความไม่ทันสมัย ทำให้การกำหนดและการดำเนินนโยบายไม่ได้แก้ปัญหาคอรัปชั่นไม่ได้ถูกแก้ไขอย่างแท้จริง เช่น การแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การพยายามสร้างภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพให้กับข้าราชการ และความพยายามในการทำระบบราชการให้มีความทันสมัย แต่ผลกลับปรากฏว่าไม่ได้ทำให้กระบวนการในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจเร็วขึ้น ที่สำคัญคือไม่ได้แก้ปัญหาคอรัปชั่นแต่อย่างใด

[56]Department of Economic and Social Affairs, United Nations. 2004. **The Socialist Republic of Vietnam: Public Administration Country Profile.** Retrieved February 2, 2014 from http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023247.pdf

5. บทวิเคราะห์และข้อสังเกต

ในส่วนสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การปฏิรูปบริหารงานภาครัฐและการบริหารงานบุคคลของเวียดนาม ตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ว่า ระบบราชการและการบริหารงานบุคคลภาครัฐที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศทั้งบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จะนำสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างยั่งยืนและก่อให้เกิดธรรมาภิบาลที่แท้จริง จากสมมติฐานดังกล่าว ผู้เขียนได้นำมาวิเคราะห์และได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการปฏิรูปการบริหารงานและการบริหารบุคคลของภาครัฐในประเทศเวียดนามไว้ 7 ประการดังนี้

ประการแรก การปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐและการบริหารบุคคลในภาครัฐของเวียดนามค่อนข้างเป็นวิถีแบบอเมริกัน (American Model) จากข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าเวียดนามได้รับอิทธิพลจากตะวันออก คือ จีน และประเทศตะวันตกอย่างโปรตุเกสและฝรั่งเศส และในเวลาต่อมาก็ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งสหรัฐอเมริกาเองก็มีส่วนในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของเวียดนามอยู่หลายครั้ง เช่น เมื่อครั้งโอจิมินห์ได้ประกาศตั้งสารธารรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1945 ฝรั่งเศสได้ไปอัญเชิญจักพรรดิเปาได๋ซึ่งฝรั่งเศสให้การสนับสนุน และมีโง ดิง เซียม ที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนเป็นนายกรัฐมนตรี และในครั้งสำคัญเมื่อโฮจิมินท์ได้อ่านประกาศแถลงการณ์จัดตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามในวันที่ 2 กันยายน 2488 โดยในแถลงการณ์ดังกล่าวมีข้อความขึ้นต้นคล้ายคลึงกับแถลงการณ์ประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา อีกทั้งในช่วงทศวรรษที่ 1950 รัฐบาลสหรัฐอเมริกายังได้ทำการขยายพื้นที่อุดมการณ์ประชาธิปไตย พร้อมกับส่งปรึกษาทางทหารและส่งอาวุธทางการทหารเพื่อพัฒนากองทัพเวียดนามใต้ในครั้งส่งครามอินโดจีนครั้งที่ 2 และการเข้ามาแทรกซึมระหว่างสงครามเย็นซึ่งระยะเวลาของสงคราเย็นเพิ่งผ่านมาเพียง 3 ทศวรรษ สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดแบบอเมริกันเป็นแนวคิดที่แทรกซึมในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ผสมผสานกับวัฒนธรรมบางประการของฝรั่งเศส จีน และสหภาพโซเวียต

การปฏิรูปประเทศของเวียดนามตั้งแต่ทิศทางของประเทศ รวมทั้งในการปฏิรูปการบริหารงานในภาครัฐของเวียดนามจึงมีความคล้ายคลึงกับตัวแบบอเมริกัน ทิศทางการขับเคลื่อนของประเทศเวียดนามถูกขับเคลื่อนภายใต้นโยบาย โด่ย เหมย ที่เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยระบบตลาดแบบเสรี โดยการแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ และพยายามปฏิรูประราชการให้ทันสมัยและเกิดความคล่องตัวเพื่อรองรับต่อการขยายตัวของการค้าและการลงทุน

ในส่วนของการปฏิรูปการบริหารงานบุคคลจะเห็นได้ว่า ระบบที่ใช้ในการบริหารบุคลากรในภาครัฐของเวียดนามมีความทันสมัยในแง่ของเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการขับเคลื่อนผลการปฏิบัติงานที่เน้นการวัด ประเมินผล และการจัดลำดับ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณแบบเป็นก้อนตามผลงานของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งในแง่ของเนื้อหาค่อนข้างมีความทันสมัยแต่ในทางปฏิบัติยังคงมีอุปสรรคอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการนำไปใช้ในระดับหน่วยงาน เช่น การประเมินผลที่มีแบบฟอร์มทันสมัย แต่ในการประเมิน กลับพิจารณาจากหลักอาวุโสเป็นตัวตั้งมากกว่าเกณฑ์อื่น ๆ

ประการที่สอง การปฏิรูปที่เน้นการทำให้ทันสมัย (Modernization) ลักษณะการปฏิรูปของเวียดนามเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อความอยู่รอด มุ่งเน้นเป้าหมายในการกระตุ้นความเจริญเติบโตเป็นสำคัญ เพื่อมุ่งสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางและเป็นสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยต้องการเร่งอัตราการเจริญเติบโตด้วยความรวดเร็ว ซึ่งถ้าย้อนไปพิจารณาแหล่งรายได้ก่อนการปฏิรูปจะเห็นได้ว่าแหล่งรายได้ส่วนหนึ่งจะมาจากเงินอุดหนุนของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงที่สหภาพโซเวียตใกล้ล่มสลายและกำลังประสบปัญหาทางด้านการเงิน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เวียดนามซึ่งเคยได้รับการอุดหนุนจากสหภาพโซเวียตมาตลอดต้องหันมาปฏิรูปประเทศทั้งระบบ ตั้งแต่การกำหนดทิศทางและระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบเสรี การปฏิรูประบบราชการและการบริหารงานบุคคล

แม้ว่าผลที่ได้จากการปฏิรูปที่ผ่านมาคือ การมีภาพลักษณ์ของความทันสมัยมากขึ้น จากแผนการปฏิรูปฉบับแรก (PAR MP 2001-2010) จะเห็นได้ว่าผลที่เห็นเป็นรูปธรรมจากการปฏิรูปคือ การมีแผนการขับเคลื่อนนโยบายแห่งชาติถึง 7 ฉบับ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูป แต่สิ่งที่สำคัญไปกว่านี้คือ การขับเคลื่อนการปฏิรูปภาครัฐของเวียดนามจะสามารถนำพาประเทศไปสู่ระดับผลลัพธ์ นั่นคือ ความกินดีอยู่ดีของประชาชน ได้หรือไม่ ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่เวียดนามต้องตระหนักถึงให้มากกว่าเดิม

ประการที่สาม การปฏิรูปที่เน้นโครงสร้าง (Structure) แต่ไม่เน้นการปรับพฤติกรรม(Behavior) แม้ว่าในการปฏิรูประบบราชการในประเทศเวียดนามจะได้ถูกดำเนินการควบคู่กับการปฏิรูประบบบริหารงานบุคคลของภาครัฐ โดยการออกกฎหมายหลายฉบับ เช่น กฎหมาย Ordinance on Cadres and Civil Servants ฉบับ ค.ศ. 1998 ค.ศ.2000 ค.ศ. 2003 และ ค.ศ. 2008 และกฎหมาย Public Officials and Civil Servant ค.ศ. 2010 โดยสาระหลักเน้นการพัฒนาข้าราชการ การขับเคลื่อนผลการปฏิบัติงานและการเพิ่มแรงจูงใจให้กับบุคลากรภาครัฐ อีกทั้งยังมีหน่วยงานกลางอย่าง GCOP ทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับโครงสร้างองค์การและการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับประเทศไทยหน่วยงานนี้ก็ทำหหน้าที่คล้ายกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และสำนักงานคณะการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)

แต่ผลลัพธ์จากการปฏิรูปก็ยังมีข้อวิจารณ์ให้เห็นในงานวิจัยหลายชิ้น เช่น ในงานวิจัยของ Ngo Thanh Can ที่ได้วิจารณ์ว่า แม้ว่าจะมีความพยามที่จะลดขนาดภาครัฐในระดับกระทรวง แต่หน่วยงานระดับกรมกลับเพิ่มขึ้น และในงานวิจัยของ Bruynooghe และคณะที่ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้จะมีเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติมาตรฐานของผู้จะเข้ารับราชการ แต่การคัดเลือกคนมารับราชการยังมุ่งเน้นเพียงผู้ที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรขั้นสูง/อนุปริญญาตรี เพียงเท่านั้น นอกจากนี้ภาพลักษณ์ของภาพลักษณ์ในสายตาของผู้ที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานยังต่ำต่ำ เช่น จากรายงานตัวเลขจำนวนบุคลากรครูในจังหวัด Nghe An พบว่านักศึกษาที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในฮานอยเพียง 17 คนจาก 300 คนเท่านั้นที่เลือกจะทำงานกับหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับระบบราชการได้นั้น สิ่งที่ควรจะทำควบคู่กับการปฏิรูปเชิงโครงสร้างคือ การปรับวัฒนธรรมและพฤติกรรมของข้าราชการ การมีภาพลักษณ์ที่ดีจะทำให้ตัวระบบราชการได้รับการยอมรับจากทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ

ประการที่สี่ การปฏิรูปที่ไม่ได้เน้นการสร้างธรรมาภิบาล (Governance) จากดัชนีวัดในเรื่องของการคอรัปชั่นที่วัดโดย Transparency International สะท้อนให้เห็นว่าตั้งแต่มีการปฏิรูปในปี 2001 เวียดนามยังไม่สามารถแก้ปัญหาคอรัปชั่นได้ การเน้นที่การปฏิรูปเฉพาะกระบวนการและขั้นตอน การพยายามสร้างความทันสมัยในรูปแบบและเนื้อหา แต่ไม่ได้สร้างเสริมหรือปลูกฝังเรื่องนี้ในระบบราชการและในสังคมโดยรวม

ประการที่ห้า ลักษณะการปฏิรูปที่เป็นแบบบนลงล่าง (Top-Dow) และรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ซึ่งคนในชาติได้รับความยากลำบากจากการสู้รบทางการเมืองมาเป็นเวลาช้านาน นับตั้งแต่แรงกดดันที่เกิดจากการเข้าครอบงำของฝรั่งเศส เรื่อยมาจนเกิดการสู้รบเป็นสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 ซึ่งเวียดนามได้รับความพ่ายแพ้ กระทั่งสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 ซึ่งแม้ว่าเวียดนามเหนือจะชนะและนำไปสู่การรวมชาติ แต่สงครามและการไม่ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจทางกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ก็ได้สร้างความบอบช้ำทางเศรษฐกิจ จนต้องนำไปสู่การปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศครั้งใหญ่ โดยใช้นโยบายที่เรียกว่า โด่ย เหมย เป็นทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและองคาพายพในทุกภคส่วนของเวียดนามเรื่อยมานับตั้งแต่ ค.ศ. 1986 จวบจนปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 3 ทศวรรษ แต่ถึงกระนั้น การปฏิรูปและการพัฒนาประเทศของเวียดนามก็ยังไม่ได้ทำให้ภาครัฐของเวียดนามมีลักษณะของการเป็นภาครัฐสมัยใหม่ที่เน้นการให้บริการ ปัจจัยหนึ่งที่อาจเป็นสาเหตุทำให้ระบบการบริหารงานภาครัฐของประเทศเวียดนามแตกต่างจากประเทศอื่นคือ[57] การเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส จึงทำให้ได้รับอิทธิพลของโครงสร้างแบบแมนดาริน (Mandarin Structure) ซึ่งโครงสร้างแบบนี้มีฐานคติในการปกครองและควบคุมสังคมมากกว่าการรับใช้สังคมหรือประชาชน แตกต่างจากแนวคิดการบริหารงานภาครัฐสมัยใหม่ที่เน้นการให้บริการ การปฏิรูปการบริหารงานและการบริหารบุคคลในภาครัฐของเวียดนามจึงเน้นการตอบสนองโครงสร้างส่วนบน โดยเฉพาะการให้แรงจูงใจเฉพาะข้าราชการระดับสูง โดยมีการเมืองเป็นตัวนำการบริหารงานและการบริหารคนในภาครัฐ

ประการที่หก ช่องว่างระหว่างข้าราชการระดับล่างกับข้าราชการระดับสูงและภาวะสมองไหล จากข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินให้กับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐในเวียดนามจะเห็นได้ว่า บุคลากรเหล่านี้ได้รับค่าตอบแทนค่อนข้างต่ำและมีความเหลื่อมล้ำของค่าตอบแทนระหว่างข้าราชการระดับล่างกับข้าราชการระดับสูงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งปัญหานี้นำมาสู่การคอร์รัปชั่นของข้าราชการและปัญหาสมองไหลบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงไม่นิยมสอบเข้ารับราชการ

[57] Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book. Pp.216.

ประการที่เจ็ด การพัฒนาควรเน้นที่การปรับพฤติกรรมและการพัฒนาด้านทักษะการทำงานที่สะท้อนความเป็นมืออาชีพ แม้ว่าเรื่องของความเป็นมืออาชีพจะถูกบรรจุอยู่ในแผนการปฏิรูประบบราชการทั้งสองฉบับ (PAR MP 2001-2010 และ PAR MP 2011-2020) แต่เรื่องนี้ก็ยังยังไม่ได้ถูกขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการฝึกอบรมข้าราชการจะเน้นที่การเพิ่มทักษะทางด้านการบริหารจัดการ การให้ความสำคัญไปที่เนื้อหาของกฎหมายและทฤษฎีมากกว่าการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่เกี่ยวข้องในการทำงาน ขาดการสนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ยังต่อเนื่องในหน่วยงาน และขาดการประเมินผลหลังจากการฝึกอบรม ซึ่งถ้าหากเวียดนามจะขับเคลื่อนความเป็นมืออาชีพของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนาทักษะของข้าราชการทั้งทักษะในเชิงเทคนิคและทักษะทางด้านการจัดการ รวมทั้งต้องส่งเสริมให้เกิดช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่สำคัญคือ การพัฒนาที่แท้จริงจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรในภาครัฐให้มีความพร้อมรับผิดต่อประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีจิตสำนึกในฐานะผู้ที่ทำงานเพื่อส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. 2556. **คู่มือการค้าและการลงทุน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.** กรุงเทพฯ: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. 2546. **รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องที่**. เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

นรุตม์ เจริญศรี. 2556. **สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สถาบันพระปกเกล้า.

ไพโรจน์ โพธิ์ไทร. 2517. **ภูมิหลังของเอเชียอาคาเนย์**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บรรณกิจเทรดดิ้ง.

สกลกาญจน์ วิเศษ. 2555. **สาระอาเซียน.** กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.

ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2552. **ข้อมูลพื้นฐาน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุด จอนเจิดสิน. 2546. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. **Viet Nam: A Transition Tiger?** (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press.

Bruynooghe, S.P.; Faingold, I.; Firmalo, T.Q.; Futrell, A.E.; Kent, J.A.; Mukherjee, R. 2009.**Implementation of Civil Service Legislation in Vietnam: Strengthening Elements of a Position-Based System**. New Jersey. Princeton University.

Can, N.T. 2013. “Public Administration Reform in Vietnam: Current Situations and Solutions”, **Scholarly Journal of Business Administration**. Vol. 3(5): Pp.110-116.

Central Intelligence Agency (U.S.). 2014. **World Factbook** . Retrieved January 24, 2014 from https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

Chinh, T. 1986. **In Preparation for the Sixth Party Congress**, Foreign Languages Publishing House, Hanoi. In Brian Arkadie, B.V. and Mallon, R. 2003. Viet Nam: A Transition Tiger? (Chapter 6: The introduction of *Doi Moi*). The Australian National University E Press.

Department of Economic and Social Affairs, United Nations. 2004. **The Socialist Republic of Vietnam: Public Administration Country Profile.** Retrieved February 2, 2014 from http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023247.pdf

Do, X.T. and Truong, Q. 2009. “The Changing Face of Public Sector Management in Vietnam”, in C. Rowley and Q. Truong (Eds). **The Changing Face of Vietnamese Management**. London: Routledge, Pp.187–220.

Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Country Profile: Vietnam**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Vietnam.pdf

Federal Research Division, U.S. Congress. 2005**. Vietnam Economy**. Retrieved January 22, 2014 from http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+vn0008)

Gainsborough, M. 2006. **Transparency International Country Study Report Vietnam 2006.** Bristol-Vietnam Project, University of Bristol: Transparency International.

Goodrich, L.C. 1959. **A Short History of the Chinese People**. 3rd Edition. New York.: Harper. Pp.13.

Hall, D.G.E. 1964. **A History of South-East Asia**. London: Macmillan.

Hornby, A.S. ; Gatenby, E.V.; Wakefield, H.H. 1963. **The Advanced Learner’s Dictionary of Current English**. London: Oxford University Press.

Martin, G. 2006. **National Integrity Systems Transparency International Country Study Report: Vietnam 2006**. Retrieved February 13, 2014 from http://archive.transparency.org/content/download/11680/104752/file/Vietnam_NIS_2006.pdf

Masina, P. 2006. **Vietnam’s Development Strategies**. Oxford: Routledge.

National Assembly, Vietnam. 2008. **Law on Cadres and Civil Servants.** Retrieved February 2, 2014 from http://track.unodc.org/LegalLibrary/LegalResources/Vietnam/Laws/Vietnam%20Law%20on%20Cadres%20and%20Civil%20Servants%202008.pdf

National Assembly, Vietnam. 2010. Law on Public Employees. Retrieved February 2, 2014 from http://www.moj.gov.vn/vbpq/en/Lists/Vn%20bn%20php%20lut/View_Detail.aspx? ItemID=10488

National Assembly, Vietnam. 2010. **Decree Providing for the Recruitment, Employment and Management of Civil Servants**. Retrieved February 2, 2014 from http://thuvienphapluat.vn/archive/Nghi-dinh/Decree-No-24-2010-2

Office of the Civil Service Commission, Thailand. 2001. **Compendium of ASEAN Civil Service Systems**. Bangkok: Office of the Civil Service Commission.

Poon. M; Hung. N. K; Troung. D. X. 2009. **The Reform of the Civil Service System as Viet Nam moves into the Middle – Income Country Category.** United Nations Development Programme in Viet Nam: National Political Publishing House book.

World Bank. 2014. **Vietnam Overview**. Retrieved January 29, 2014 from http://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview

ASEAN Economic Performance, Institutional Effectiveness, and Foreign Direct Investment

Ponlapat Buracom, Ph.D.[1]

Abstract

Foreign direct investment (FDI) is considered to be one of the most important forces of economic growth and globalization. Many ASEAN economies have only a small domestic market; they are heavily reliant on international trade and FDI. Recent studies on cross-border investment indicate the importance of domestic economic performance and institutional effectiveness (including government effectiveness, regulatory quality, rule of law and property rights protection) in attracting FDI. The result from a cross-national empirical analysis, in this study, also confirms the significant impact of macroeconomic performance and institutional factors on FDI flows into developing countries. In this paper, it is argued that, with the exception of Singapore, most ASEAN countries are afflicted with relatively poor institutions for good governance, with low government effectiveness, and poor regulatory quality and rule of law. This relatively poor institutional quality may exacerbate the effects of external threats. As higher economic growth and better economic integration in other regions may divert FDI flows into ASEAN countries, their appropriate response is to improve institutional quality so that the share of FDI will increase in the total FDI inflows. Improving the institutional environment among ASEAN member countries should, therefore, be an important goal of ASEAN economic integration.

Keywords: ASEAN, institutions, foreign direct investment

[1] Paper presented at the EROPA 2013 conference on "Enhancing the Quality of Government" 14-19 October 2013, Tachikawa City, Tokyo, Japan

Ponlapat Buracom, Ph.D. is professor of public administration in the Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration in Bangkok, Thailand.

1. Introduction

How do the economic performance and institutions of a country affect FDI inflows? This question has been of important interest to many scholars and policy makers. This is because knowledge of the relationship between economic performance, institutions and FDI will enable them to develop appropriate economic policies and institutions that are more conductive to attracting foreign investors. However, this is not to say that foreign direct investment always has a positive effect on the host country. The point is only that FDI can bring in new investment capital required by the host country.

Traditional studies on the factors affecting the inflows of FDI have tended to focus on the socio-economic factors of the host countries such as GDP per capita, savings, human capital development, common language, colonial ties and distance (Portes and Rey, 2005: 270; Hooper and Kim, 2007: 35). More recent studies on FDI, however, have begun to look at the role of domestic economic performance and policies (for example, inflation rate, fiscal balance, and corporate taxation), and institutional factors (such as government effectiveness, regulatory quality, rule of law and property rights protection), in influencing investment decisions (Wei, 2000, Gelos and Wei, 2005).

The objective of this study is, therefore, to examine the relationship between, on the one hand, domestic economic performance and government institutions, and, on the other, foreign direct investment, particularly in the context of ASEAN countries. This is because many ASEAN economies have only a small domestic market with limited internal investment; they depend heavily on exports and inward FDI. In the next section, first the theoretical link among domestic economic performance, institutions, and FDI is reviewed. The third section is an empirical study on the factors affecting the flows of FDI into developing countries. In this section, FDI is modeled as a function of domestic economic performance and government institutions. The fourth section is a survey of ASEAN economies. In this section, it is shown that ASEAN economies are heavily reliant on foreign trade and FDI. And in the final section, empirical evidence is provided, showing that ASEAN countries tend to have poor institutional environments. These poor institutions may cause ASEAN to fall behind in attracting FDI.

2. Domestic Economic Performance, Institutions, and FDI

In the past few years, the linkage between globalization (which is measured in terms of trade and capital openness) and various types of domestic economic performance and institutions has been the main focus of much research in political science and international political economy (Cameron, 1978; Rodrik, 1997; Garrett and Mitchell, 2001; Rudra, 2002). In these studies, it is argued that in an age of globalization, the mobility of factors of production or more specifically, of capital, puts competitive pressure on national governments to create more "business-friendly" policies and institutions to make their economies more attractive to foreign investors (Rodrik, 1997:27; Rudra, 2002: 421-423). From the investor's perspective, the rate of return on investment is one of the main factors determining where to invest. For example, GDP growth rate, the level of taxation on capital and inflation rate can affect the rate of return from investment and thereby can increase or decrease FDI. Large

public debts and budget deficits can also reduce economic growth and finally decrease the rate of return on investment. These factors, therefore, are expected to have negative relationship with FDI.

In addition to the link between domestic economic performance and FDI, several scholars have also studied the effect of institutions on the inflows of capital (Li and Resnick, 2003; Jensen, 2006). In these studies, it is argued that FDI is more likely to flow to countries with appropriate institutional environment. Efficient government, and better rule of law and property rights protection, for example, can reduce investment risk and the costs of doing business. These institutional factors, therefore, tend to promote the inflows of FDI.

3. Empirical Test of the Relationship between Domestic Economic Performance, Institutions, and FDI

The aim of this section is to derive an empirically testable model of FDI inflows. Because FDI inflows is hypothesized here as a function of both domestic economic performance and institutions, an empirical model specifying the relationship between dependent and independent variables can be developed, as shown in table 1.

Table 1. Dependent and Independent Variables Applied to Explaining FDI

Variable	Expected sign	Measurement	Data source
Dependent variable			
FDI	n.a.	Foreign direct investment in logged million US dollars	International Monetary Fund, International Financial Statistics,2010
Independent variables			
Domestic economic performance variables			
^GDP per capita	+	Annual growth rates of gross domestic product. This variable is based on constant local currency.	The World Bank, World Development Indicators 2012
Gross domestic savings	+	The sum of private and public savings as % of GDP	International Monetary Fund, IFS 2010
Inflation	-	Average inflation rates	International Monetary Fund, IFS 2010
Corporate tax	-	The top marginal corporate tax rates are used as a proxy to measure the extent to which capital is taxed. This is a simple measure of tax policy that reflects the burden of tax on capital	The World Bank, WDI 2012
Fiscal balance	+	Average fiscal balance as % of GDP	International Monetary Fund, IFS 2010

Table 1. Dependent and Independent Variables Applied to Explaining FDI (*continued)*

Variable	Expected Sign	Measurement	Data source
Institutional variables			
Government effectiveness	+	This variable captures the perceptions of the quality of public services, the quality of the civil service, the quality of policy formulation and implementation, and the government's commitment to such policies. It is measured in units ranging from -2.5 to 2.5, with higher values corresponding to better governance outcomes.	Daniel Kaufman, The Worldwide Governance Indicators, 2009
Regulatory quality	+	This variable captures perceptions of the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations that permit and promote private sector development. It is measured in units ranging from -2.5 to 2.5, with higher values corresponding to better governance outcomes.	Daniel Kaufman, 2009
Rule of law	+	This variable captures perceptions of the extent to which agents have confidence in and abide by the rules of society, the quality of contract enforcement and property rights protection. It is measured in units ranging from -2.5 to 2.5, with higher values corresponding to better governance outcomes.	Daniel Kaufman, 2009
Property rights protection	+	This variable measures the degree to which a country's laws protect property rights and the degree to which government enforces those laws. The score for each country ranges from 0 to 100, with 100 representing the ideal.	Wall Street Journal & Heritage Foundation, Index for property rights, 2011

From the specification of the dependent and independent variables in table1, the regression equation can be formulated as follows:

$$Yit = b1\text{^}GDPit + b2SAVINGSit + b3INFLATIONit + b4CORPORATE\ TAXit + b5FISCAL\ BALANCEit + b6GOVERNMENT\ EFFECTIVENESSit + b7REGULATORY\ QUALITYit + b8RULE\ OF\ LAWit + b9PROPERTY\ RIGHTSit + eit$$

where *Yit* is the total foreign direct investment country *i* has at the end of year *t* (in logged million US dollars), and *eit* random errors.

Table 2 shows the empirical findings from the multiple regression of 35 developing countries (see Appendix A for a country list) during the period between 2005-2009.

Table 2. Empirical Results of Regression on FDI

	Dependent variable: FDI		
Independent variables	Coefficients (*b*)	*T*	*P*
^GDP per capita	.209*	2.382	.048
Savings	-.077	-.116	.909
Inflation	-.196*	-2.182	.035
Corporate tax	-.370	-1.407	.183
Fiscal balance	.095	.611	.551
Government effectiveness	.117	.875	.393
Regulatory quality	.334**	3.781	.003
Rule of law	.134*	2.097	.041
Property rights	.041	.438	.646
R Square=.829; adjusted R Square=.686; F=15.977; p=.000			

*statistically significant at 0.05 level.
**statistically significant at 0.01 level.

According to table 2, it was found that four independent variables have a significant effect on FDI flows into developing countries: growth rates of GDP per capita, inflation rates, regulatory quality, and rule of law.

Growth rates of GDP per capita have a significant positive effect on FDI. This is because GDP per capita has tended to affect the rate of return from investment of foreign investors. On the other hand, inflation rates have a significant negative effect on FDI. This is because high inflation has tended to reduce the rate of return on investment. However, no significant relationship was found between corporate tax, fiscal balance, and FDI. It should be noted that, in this paper, the top marginal corporate tax rates were used as a proxy to measure the extent to which capital is taxed. This measurement, therefore, has several weaknesses because almost no firm ever pays the top marginal rate. Moreover, tax code

normally fails to capture the exemptions and loopholes that the capital owners can use to reduce their tax payments.

Regulatory quality and rule of law also have a significant positive effect on FDI. This means that the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations, as well as the capability of the government to maintain rule of law and enforce contracts, tend to promote the flows of FDI into developing countries.

4. ASEAN Economic Performance and FDI

In this section, a brief overview of ASEAN economies is provided. ASEAN countries, while not homogenous, share some common characteristics. Most of them are highly dependent on international trade. Table 3 shows ASEAN export and imports data. Before the Asian financial crisis in 1997, their exports to the GDP were about 49.4% while imports to the GDP were about 45.7%. After the financial crisis, their GDP declined while exports continued to grow. Hence, the exports to the GDP increased to 65.6%, 62.7% and 68.4% in 1998, 2003, and 2010 respectively. ASEAN countries' imports to the GDP also increased after the financial crisis reaching 53.7%, 51.5% and 64.6% in 1998, 2003, and 2010. From this table, it can be seen that ASEAN countries have been more dependent on international trade. However, ASEAN has continued to be in a trade surplus as demand for ASEAN products has remained high.

Table 3. Total Trade, Exports, and Imports of ASEAN

Indicator	Unit/scale	1996	1997	1998	2003	2008	2010
Total trade	US$ million	706,480	716,441	576,108	824,539	1,897,127	2,045,731
Ratio to GDP	Share of Trade to GDP (%)	95.1	103.1	119.3	114.2	125.4	133.0
	Exports to GDP (%)	49.4	52.5	65.6	62.7	64.6	68.4
	Imports to GDP (%)	45.7	50.6	53.7	51.5	60.8	64.6
Trade Balance	US$ million	45,570	14,678	57,194	80,575	57,946	96,152
	Share to Exports (%)	11.9	8.9	18.1	17.8	5.9	9.0

Source: ASEAN, *Trade Statistics Database, October 2011*

Many ASEAN economies are also heavily dependent on inward FDI. Table 4 shows the inward FDI/GDP ratios of ASEAN countries which are used to measure ASEAN countries' dependence on the inflows of FDI.

Two important patterns can be seen from the examination of this table. First, ASEAN countries have tended to become more and more dependent on inward FDI relative to the rest of Asia and other developing countries. In 1985, only three ASEAN countries had FDI/GDP ratios higher than Asia's average: Indonesia (28.1%), Malaysia (22.7%), and Singapore (60.9%). By 2005, seven ASEAN countries had surpassed the Asia average, including Brunei (74.3%), Cambodia (45.0%), Indonesia (38.1%), Laos (36.9%), Malaysia (54.5%), Singapore (87.0%), and Vietnam (51.8%). It should be noted that the developed countries' average FDI/GDP ratio in 2005 was only 18.8%. This external orientation of ASEAN economies, therefore, implies that their economies tend to be more vulnerable to changes in demand and supply in the world market.

The second pattern is that the flows of FDI into ASEAN have declined in recent years. Table 5 shows that ASEAN countries are falling behind in attracting FDI, losing ground particularly to China and also to the BRICS countries. Table 5 also reveals that ASEAN's share of global FDI flows in 2006 was 3.94%, which was only half that of its pre-financial crisis share.

As China has become a major player in the regional and global economies, it has become an economic competitor as well as partner to developed and developing economies, including ASEAN. Its sheer size, pace of economic reform, high growth

Table 4. Inward FDI/GDP ratios of ASEAN countries

Country	1985	1990	1995	2000	2005
Brunei	0.8	0.7	12.1	56.2	74.3
Cambodia	2.0	3.4	12.1	48.2	45.0
Indonesia	28.1	34.0	25.0	35.8	38.1
Laos PDR	0.4	1.5	11.6	33.0	36.9
Malaysia	22.7	23.4	32.3	58.8	54.5
Myanmar	11.3	11.1	17.2	24.7	25.1
Philippines	8.5	7.4	8.2	16.6	20.1
Singapore	60.9	77.9	71.5	84.6	87.0
Thailand	5.7	9.6	10.4	23.0	21.7
Vietnam	1.3	4.0	28.5	46.7	51.8
Average Asia	16.3	14.8	17.0	27.9	31.3
Average developed Countries	6.2	8.1	8.9	17.1	18.8
Average developing countries	13.9	13.0	15.3	20.6	30.0

Source: ASEAN, *Investment Statistics Database, September 2011 and* UNCTAD *FDI Statistics Online.*

Table 5. Share of World FDI to ASEAN and Selected Other Countries and Regions (percentage of Total World FDI Inflows)

Host country	1995	1997	1999	2000	2002	2004	2005	2006
United States	17.60	21.13	25.79	22.25	11.97	18.30	10.68	13.43
European Unions	37.90	29.10	45.70	49.40	49.70	30.10	46.00	40.70
Japan	0.01	0.66	1.16	0.59	1.50	1.10	0.30	0.50
PR China	11.00	9.24	3.67	2.89	8.54	8.53	7.90	8.32
S.Korea	0.37	0.54	0.88	0.61	0.49	1.09	0.79	0.38
East Asia*	21.71	19.40	9.58	9.87	13.20	18.30	16.80	14.21
ASEAN**	8.27	7.01	2.62	1.67	2.55	3.61	4.05	3.94
BRICS***	10.60	12.67	7.34	6.80	12.88	13.06	12.20	10.87

*East Asia includes China, Hong Kong, Laos PDR, Taiwan, S.Korea, Cambodia, Indonesia, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, and Vietnam.
ASEAN includes Brunei, Cambodia, Indonesia, Lao PDR, Malaysia, Myanmar, Philippines,** Singapore, Thailand, and Vietnam.
***BRICS includes Brazil, the Russian Federation, India, China and South Africa.
Source: UNCTAD, *FDI Statistics Online*

performance, and its strategic position in most dynamic regions in the world have made China very attractive in terms of FDI inflows. China has become a major destination of global FDI; some of the production from these investments is destined for the domestic market, but most use China as a production base for re-export. In recent years, FDI inflows to BRICS have recorded the highest percentage increase, reaching 10.87% of the world total in 2006. The BRICS countries' high economic growth continued to attract foreign investments seeking to tap into dynamic domestic markets. High international prices for raw materials also spurred investments in natural resource extraction and processing (UNCTAD, 2013: 2).

Most ASEAN countries are relatively poor, where the GDP per capita falls below US$ 2,000, with the exception of Singapore, with a GDP per capita of US$ 25,207 in 2004, oil-rich Brunei with a GDP per capita of US$ 13,879 in 2004, Malaysia with a 2004 GDP per capita of US$ 4,625, and Thailand with a GDP per capita of 2,537 in 2004. Many ASEAN countries, particularly, Cambodia, Laos PDR, Myanmar, and Vietnam also rank lower on the human development index. Agriculture in these economies is still the major contributor to GDP (see table 6).

While ASEAN countries are diverse in terms of GDP per capita and other development indicators, all countries have performed well in terms of economic growth. As can be seen from table 7, the economic growth in ASEAN is quite impressive when compared to other regions which declined during 1991-2000 due to the Asian financial crisis in 1997, and then rebounded again during 2001-2007. ASEAN countries' average economic growth over the past decade has been lower than that of China, which is a reason why China has been so successful in attracting FDI.

Table 6. Some Development Indicators for ASEAN Countries

	GDP (US$ billion) 2004	Population (Million) 2005	Per Capita GDP (US$) 2004	Share of Industry in GDP, 2003	Human Development Index (rank) 2003
Brunei	5.2	0.4	13,879	58.4	33
Cambodia	4.9	13.9	358	27.9	130
Indonesia	258.0	219.0	1,193	45.0	110
Laos PDR	2.4	5.9	423	24.6	133
Malaysia	118.0	26.2	4,625	42.1	61
Myanmar	9.1	56.0	166	17.3	129
Philippines	86.1	84.2	1,042	33.5	84
Singapore	106.9	4.3	25,207	31.1	25
Thailand	163.5	65.0	2,537	45.8	73
Vietnam	45.4	83.1	554	38.5	108

Source: ASEAN, *Yearbook of Statistics, various issues, cited by Plummer (2009)*

Table 7. GDP Growth Performance (%) of ASEAN Countries

Country	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2007
Brunei	4.2	6.7	5.1	6.2
Cambodia	4.6	5.2	2.1	4.6
Indonesia	7.9	6.3	4.4	5.9
Laos PDR	4.0	6.6	3.4	5.2
Malaysia	7.9	6.1	4.2	4.8
Philippines	6.0	1.8	2.9	4.5
Singapore	9.1	7.4	7.8	4.3
Thailand	6.9	7.9	4.6	5.1
Vietnam	5.2	6.5	2.7	4.9
S. Korea	7.8	8.7	6.3	4.6
China	5.4	9.3	10.2	9.4
Hong Kong	9.2	6.6	4.4	4.6
Taiwan	9.0	8.0	6.4	3.4
India	3.1	5.9	5.3	7.0

Source: IMF, *World Economic Outlook Database*

In addition to GDP growth performance, business investment also requires macroeconomic stability. Latin America, for example, experienced very high growth rates during the 1960s and 1970s, but irrational macroeconomic policies have led to high inflation and government debts which ultimately condemned the region to economic crisis and stagnation in the 1980s (World Bank, 1993:46). Most ASEAN countries, on the other hand, have been able to maintain conservative monetary and fiscal policies, which have led to low rates of inflation and government debts. Table 8 and 9 show the inflation rates and fiscal balances of the ASEAN countries, overtime and compared to other major Asian economies. From table 8, it

can be seen that most ASEAN economies have been able to maintain quite low inflation rates in recent years, with the exception of the Asian crisis and other periods of economic turbulence. Since the crisis, inflation rates have been generally low for most ASEAN countries, with the exception of Myanmar, with an inflation rate of 36.9% in 2007, and Vietnam with an inflation rate of 8.3% in 2007.

Table 8. Average Inflation Rates of ASEAN Countries and Other Major Asian Economies

Country	1990-1999 (%)	2000-2006 (%)	2007 (%)
Indonesia	15.6	11.8	6.4
Cambodia	-	2.4	5.9
Malaysia	3.7	3.4	2.0
Myanmar	Double digit	Double digit	36.9
Philippines	9.5	5.4	2.8
Singapore	1.5	0.6	2.1
Thailand	4.3	2.6	2.3
Vietnam	-	5.7	8.3
S. Korea	6.7	2.0	2.5
China	7.8	3.1	4.8
Hong Kong	5.8	2.3	3.5
Taiwan	3.2	1.8	1.7
India	8.9	4.0	4.4

Source: IMF, *International Financial Statistics, cited by Plummer (2009:4)*

Table 9 shows the average fiscal balance/GDP ratio for ASEAN countries. From the table, it can be seen that most ASEAN countries have tended to be able to maintain quite low fiscal deficits, with the exception of Singapore, which actually had fiscal surpluses. During the period of the Asian financial crisis, deficits have increased, but fiscal balances have improved. Most ASEAN countries have been able to improve their budgets over the last few years. All deficits were less than 5 percent in 2007 which tend to be low by Asian country standards.

In sum, while ASEAN countries are diverse in their levels of social and economic development, their macroeconomic performance has generally been amenable to private sector growth and development and attractive to FDI.

Table 9. Average Fiscal Balance/GDP Ratio for ASEAN Countries

Country	1990-1999 (%)	2000-2006 (%)	2007 (%)
Indonesia	-0.27	-1.45	-1.2
Cambodia	-3.98	-2.39	-3.2
Malaysia	-0.42	-4.80	-2.8
Myanmar	-1.75	0.71	n/a
Philippines	-1.20	-3.67	-0.2
Singapore	11.01	5.69	12.2
Thailand	1.26	-0.72	-1.7
Vietnam	-2.22	-2.81	-4.9
S. Korea	-0.90	1.21	-2.3
China	-2.59	-2.15	0.7
Hong Kong	-2.37	-2.20	-0.7
Taiwan	-	1.50	1.6
India	-5.91	-5.06	-5.5

Source: IMF, *International Financial Statistics Database, 1998-2008*

5. Institutions and FDI in ASEAN

While ASEAN countries have performed quite well in terms of economic growth and macroeconomic stability, most of them are relatively under-developed institutionally. The poor institutional environments can reduce the attractiveness of ASEAN economies to FDI.

In section 3, it has been empirically shown that regulatory quality and rule of law tend to have significant positive effect on FDI inflows, which mean that the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations, as well as the capability of the government to maintain rule of law and enforce contracts, tend to promote the flows of FDI into developing countries. This is because institutional effectiveness can reduce investment risk and the costs of doing business.

However, most ASEAN countries have been characterized by weak institutions. Table 10 shows the indices of regulatory quality and rule of law for ASEAN countries, compared to other major Asian economies, from the Worldwide Governance Indicators database (Kaufmann et al., 2009: 38). Regulatory quality is a measure of the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations that permit and promote private sector development. It is measured in units ranging from -2.5 to 2.5, with higher values corresponding to better governance outcomes. The rule of law index captures perceptions of the extent to which agents have confidence in and abide by the rules of society, and in particular the quality of contract enforcement and property rights protection. It is also measured in units ranging from -2.5 to 2.5, with higher values corresponding to better governance.

Table 10. The World Governance Indicators' 2009 Indices for Regulatory Quality and Rule of Law

Country	Regulatory quality	Rule of law
Indonesia	-0.28	-0.56
Malaysia	0.33	0.54
Philippines	-0.01	-0.53
Singapore	1.83	1.61
Thailand	0.36	-0.13
Vietnam	-0.56	-0.43
S. Korea	1.50	1.00
China	-0.20	-0.35
Hong Kong	1.83	1.49
Taiwan	1.14	1.02

Source: Kaufmann et al. *Worldwide Governance Indicators, 2009*

In the table, it can be seen that most ASEAN countries tend to have lower scores on regulatory quality and rule of law, with Singapore as an exception. Singapore's governing system is well-known for its efficiency and competence. The governance system of Singapore has been consistently rated as one of the most efficient and least corrupt governments, not only in Asia, but also in the world (Menon, 2007: 39-41). Other ASEAN countries, on the other hand, have tended to perform relatively poorly in both aspects of governance. For the regulatory quality index, only two countries, Thailand and Malaysia, had scores slightly higher than zero which is the average. Regarding the rule of law index, only Malaysia scored above the average.

Table 11 also shows the global rankings of government effectiveness for ASEAN countries, compared to other major Asian economies, from the World Bank's Doing Business database. In this database, the World Bank seeks to measure the ability of the government to formulate and enforce effective policies and regulations that promote private sector development. Included in its survey are 175 countries, including all ASEAN countries save Brunei and Myanmar. As shown in table 11, the global rankings of each country are given in relation to an overall indicator of "ease of doing business" and 10 additional areas: (1) starting a business; (2) protecting investors; (3) dealing with licenses; (4) paying taxes; (5) employing workers; (6) trading across borders; (7) registering property; (8) enforcing contracts; (9) getting credit; and (10) closing business.

Table 11. Global Rankings of Government Effectiveness: Policy Toward Business (2007)

Measure	Camb	Indo	Laos	Malay	Phil	Sing	Thai	Viet	China	HK	S.Korea	Taiwan	India
Ease of doing business (overall rank)	143	135	159	25	126	1	28	104	93	5	23	47	134
Starting a business	159	161	73	71	108	11	28	97	128	5	116	94	88
Protecting investors	60	60	170	4	151	2	33	170	83	3	60	60	33
Dealing with licenses	159	131	130	137	113	8	3	25	153	64	28	148	155
Paying taxes	16	133	36	49	106	8	57	120	168	5	48	78	158
Employing workers	124	140	71	38	118	3	46	104	78	16	110	154	112
Trading across borders	114	60	161	46	63	4	103	75	38	1	28	42	139
Registering property	100	120	148	66	98	12	18	34	21	60	67	24	110
Enforcing contracts	118	145	146	81	59	23	44	94	63	10	17	62	173
Getting credit	174	83	173	3	101	7	33	83	101	2	21	48	65
Closing a business	151	136	151	51	147	2	38	116	75	14	11	4	133

Note: *Camb=Cambodia, Indo=Indonesia, Laos=PDR Laos, Malay=Malaysia, Phil=Philippines, Sing=Singapore, Thai=Thailand, Viet=Vietnam, and HK=Hong Kong.*
Source: World Bank, *Doing Business 2007.* (www.worldbank.org).

Starting with "ease of doing business" (overall rank), which is a measure of overall government effectiveness in formulating and implementing policies and regulations that promote private sector development, it can be seen that most ASEAN countries tended to perform relatively poorly. Most of them rank above 100, with the exception of Singapore, Malaysia, and Thailand. Singapore ranks number 1 globally, whereas Malaysia and Thailand each have a favorable institutional environment, ranking 25 and 28 respectively.

With respect to the ranking for other questions, most developing ASEAN countries perform relatively poorly, particularly in the areas of dealing with licenses, property rights protection, contract enforcement, getting credit, and closing a business. Only Malaysia and Thailand score quite well in most areas, with a few exceptions (in particular, dealing with licenses for the former and trading across borders for the latter).

By using the ease of doing business (overall rank) from table 11, table 12 classifies ASEAN countries into three groups, depending on the level of government effectiveness in 2007. Singapore, which ranks number 1 globally, constitutes the group of high institutional effectiveness. Malaysia and Thailand, ranking 25 and 28 respectively, constitute the group of average institutional effectiveness. Cambodia, Indonesia, Laos PDR, the Philippines and Vietnam, all ranking above 100, constitute the group of low institutional effectiveness. From the table, it can be clearly seen that the country with high institutional performance tends to be the country that can attract more FDI inflows. That is, almost half of inward FDI to ASEAN over the 1995-2006 periods went to Singapore alone. Countries with average institutional effectiveness, such as Malaysia and Thailand, also received quite a significant

share of FDI inflows. FDI inflows to other ASEAN economies, however, tended to be relatively lower.

Table 12. Institutional Quality and FDI Flows to ASEAN Countries 1995-2006 (US$ Million)

Country	1995	1997	2000	2002	2004	2005	2006
High institutional effectiveness							
- Singapore	11,503	13,533	16,485	7,200	19,828	15,002	24,005
Average institutional effectiveness							
- Malaysia	5,815	6,323	3,788	3,203	4,624	3,965	6,060
- Thailand	2,070	3,882	3,350	3,335	5,862	8,957	10,756
Low institutional effectiveness							
- Cambodia	151	168	149	145	131	381	483
- Indonesia	4,346	4,678	-4,550	145	1,895	8,336	5,556
- Laos PDR	88	86	34	25	17	28	187
- Philippines	1,577	1,261	2,240	1,542	688	1,854	2,345
- Vietnam	1,780	2,587	1,289	1,200	1,610	2,021	2,360
Total FDI Inflows to ASEAN*	28,231	34,099	23,541	18,023	35,117	41,068	52,380

* Total inward FDI to all ASEAN countries, including Brunei and Myanmar
Source: ASEAN, *ASEAN FDI Database, 2007*

6. Conclusion and Recommendations

The above analysis would suggest that although ASEAN countries on the whole tend to provide a positive macroeconomic environment, attractive to foreign investment, most of them are relatively poor institutionally. There also exists a great deal of diversity with respect to the institutional development within ASEAN member countries. This diversity reflects great differences in the government effectiveness, legal frameworks, as well as the regulatory environment that exist in the region.

Improving institutional quality and reducing disparities in the institutional performances among ASEAN member countries, therefore, should be an important goal of ASEAN economic integration. Hence, improving and harmonizing the institutional environment of ASEAN member countries, as in the case of the EU, could result not only in a significant increase in FDI flows into the region but, more importantly, a more attractive business environment for domestic investment. The EU experience can give us an example of how an established institutional framework can be improved and expanded to other countries within the region. The enlargement of the EU to include 10 Central and Eastern European countries in 2004, involved significant technical and financial assistance to the transitional economies joining the EU in order to upgrade their governance practices to be compatible with the EU. This process has been successful, particularly in areas of regional business transactions (Plummer, 2009: 9).

It is also interesting to compare ASEAN with other competing economies in Asia. As shown in table 11, it can be seen that two major ASEAN competitors, China and India, rank far worse than some of the ASEAN countries in most areas of institutional effectiveness. Their overall ranks in terms of ease of doing business, for example, are 93 and 134 respectively, which are not particularly competitive. China and India, therefore, are probably great competitors because of their size and dynamism, rather than some highly supportive institutional framework. ASEAN countries, therefore, should take this opportunity to improve their institutional quality so that they can compete more effectively with other major economies and regions.

7. References

ASEAN. 2007. *ASEAN Foreign Direct Investment Database*. Jakarta: ASEAN Secretariat.

ASEAN. 2011. *ASEAN Trade Statistics.* Jakarta: ASEAN Secretariat.

ASEAN. 2011. *ASEAN Investment Statistics.* Jakarta: ASEAN Secretariat.

Cameron, David. 1978. "The Expansion of Public Economy." *American Political Science Review* 72(4): 1243-1261.

Garrett, Geoffrey and Deborah Mitchell. 2001. "Globalization and the Welfare State." *European Journal of Political Research* 39(2):145-177.

Gelos, Gaston and Shang-Jin Wei. 2005. "Transparency and International Portfolio Holding." *Journal of Finance* 60(6): 2987-3020.

Hooper, Vince and Suk-Joong Kim. 2007. "The Determinants of Capital Inflows: Does Opacity of Recipient Country Explain the Flows?" *Economic Systems* 31(1): 35-48.

International Monetary Fund. 2010. *International Financial Statistics.* Washington, D.C.: International Monetary Fund.

International Monetary Fund. 2010. *World Economic Outlook.* Washington, D.C. : International Monetary Fund.

Jensen, Nathan M. 2006. *Nation-states and the Multinational Corporation: A Political Economy of Foreign Direct Investment.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kaufmann, Daniel, Aart Kraay and Massimo Mastruzzi. 2009. *Governance Matters: Worldwide Governance Indicators.* Policy Research Working Paper No. 4978: World Bank.

Li, Quan and Adam Resnick. 2003. "Democratic Institutions and Foreign Direct Investment Inflows to Developing Countries." *International Organization* 57(1): 175-211.

Menon, Sudha V. 2007. *Governance, Leadership and Economic Growth in Singapore.* Retrieved from http://mpra.ub.uni-muenchen.de/4741/1/MPRA_paper_4741.pdf

Plummer, Michael G. 2009. *ASEAN Economic Integration: Trade, Foreign Direct Investment, and Finance.* M.A.: World Scientific Press.

Portes, Richard and Helene Rey. 2005. "The Determinants of Cross-border Equity Flows." *Journal of International Economics.* 65(2): 269-296.

Rodrik, Dani. 1978. *Has Globalization Gone Too Far?* Washington, D.C., Institute of International Economics.

Rudra, Nita. 2002. "Globalization and the Decline of the Welfare State in Less Developed Countries" *International Organization* 56(2): 411-445.

UNCTAD. 2010. *FDI Statistics*. New York: United Nations.

Wei, Shang-Jin. 2000. "Local Corruption and Global Capital Flows." *Brookings Paper on Economic Activity* 2: 303-354.

World Bank. 1993. *East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.

World Bank. 2007. *Doing Business.* Retrieved from www.worldbank.org

World Bank.2012. *World Development Indicators*. Washington, D.C.: World Bank.

Appendix 1: Country List

Argentina	Guatemala	Philippines
Bahamas	Ghana	Senegal
Bolivia	Honduras	Sri Lanka
Botswana	Hong Kong	Swaziland
Brazil	Indonesia	Thailand
Cameroon	Kenya	Taiwan
Cote d'Ivoire	Malaysia	Uruguay
Chile	Mexico	Venezuela
China	Mali	Vietnam
Colombia	Nicaragua	
Costa Rica	Panama	
Ecuador	Peru	
El Salvador	Paraguay	

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐของประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนิเซีย

บุญอนันต์ พินัยทรัพย์[1]

เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์และแนวโน้มการทำข้อตกลงการรวมกลุ่มทางเศรฐกิจในภูมิภาคต่างๆมีมากขึ้น ทำให้อาเซียนต้องรวมตัวกันเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมการเปิดเสรีการเคลื่อนย้าย เช่น การลงทุน แรงงาน หรือเงินลงทุน รวมถึงการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน ในปี 2558 ดังนั้นบทความนี้ขอนำเสนอการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐของประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนิเซีย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐของประเทศอินโดนิเซีย

การนำเสนอการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในประเทศอินโดนิเซียขอแบ่งเป็น 5 ส่วนดังนี้ สภาพทั่วไป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างความเข้มแข็งด้านทรัพยากรมนุษย์ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปัญหาและอุปสรรค โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สภาพทั่วไป

อินโดนีเซียมีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใหญ่เป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากอินเดียและสหรัฐ ฯ อินโดนีเซียมีประชากรประมาณ 225 ล้านคน (ตารางที่ 1) มากเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากจีน อินเดีย และสหรัฐ ฯ เป็นประชากรในวัยแรงงานประมาณร้อยละ 48 ของประชากรทั้งหมด มีอัตราการว่างงานประมาณร้อยละ 12.3 แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร คิดเป็นร้อยละ 42 ของแรงงานที่มีงานทำ และอยู่ในภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 12 ทำงานในเหมืองแร่ร้อยละ1 และอื่น ๆ ร้อยละ 45 ชาวอินโดนีเซียประกอบด้วยหลายเชื้อชาติด้วยกัน คือ ชาวชวา 41.7% ชาวซุนดา 15.4% ชาวมาเลย์ 3.4% ชาวมาดูรีส 3.3% ชาวบาตัก 3% ชาวมินังกะเบา 2.7% ชาวเบาตวี 2.5% ชาวบูกิน 2.5% ชาวบันแทน 2.1% ชาวบันจารี 1.7% ชาวบาหลี 1.5% ชาวซาซะก์ 1.3% ชาวมากัสซาร์ 1% ชาวเชรีบอน 0.9% ชาวจีน 0.9% อื่น 16.1%

ด้านระบบการศึกษา พบว่าร้อยละ 90 ของประชากรสามารถอ่านออกเขียนได้ อินโดนีเซียมีมหาวิทยาลัยของรัฐ 49 แห่ง และเอกชนกว่า 950 แห่ง ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 88 นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมา ได้แก่ คริสต์นิกายโปแตสแตนท์ ร้อยละ 5 โรมันคาทอลิก ร้อยละ 3 ฮินดู ร้อยละ2 พุทธศาสนา ร้อยละ 1 และอื่นๆ อีกร้อยละ 1

[1] รองศาสตราจารย์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

มีระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขและหัวหน้าฝ่ายบริหาร ภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2488 ซึ่งกำหนดให้ใช้หลักปัญจศีลเป็นหลักในการปกครองประเทศ ประกอบด้วย 1) การนับถือพระเจ้าองค์เดียว 2) การเป็นมนุษย์ที่เจริญและคงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม 3) ความเป็นเอกภาพของอินโดนีเซีย 4) ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน และ 5) ความยุติธรรมในสังคมโดยการบริหารประเทศเป็นการบริหารที่ใช้รูปแบบการบริหาร การจัดการและการกำกับดูแลภาครัฐ (รายละเอียดดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงประชากรและการจ้างงานของอินโดนีเซีย

หน่วย: พันคน

	2538	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
ประชากรรวม	194,800	205,800	208,600	211,400	214,300	217,100	219,900	222,051	224,904
+, - %	...	...	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1	1.3
กำลังแรงงาน	86,361	95,661	98,812	100,779	102,631	103,973	105,802	106,390	108,130
การจ้างงานทั้งหมด	80,110	89,838	90,807	91,647	92,811	93,722	94,948	95,457	97,580
- ภาคเกษตรกรรม	35,233	40,677	39,744	40,634	43,042	40,608	41,814	40,136	42,610
- ภาคอุตสาหกรรม	10,127	11,642	12,086	12,110	11,496	11,070	11,652	11,890	12,090
- เหมืองแร่	643	523	523	632	733	1,034	809	924	1,020
-อื่นๆ	34,107	36,997	38,454	38,272	37,540	41,009	40,673	42,507	41,860
อัตราการว่างงาน(%)	7.2	6.1	8.1	9.1	9.6	9.9	11.2	10.3	12.3

ที่มา : Asian Development Bank, "Indonesia", Asian Development Outlook, 2007, และ Bank Indonesia

ตารางที่ 2 ลักษณะสำคัญของการบริหารภาครัฐในทั้งสามรูปแบบ

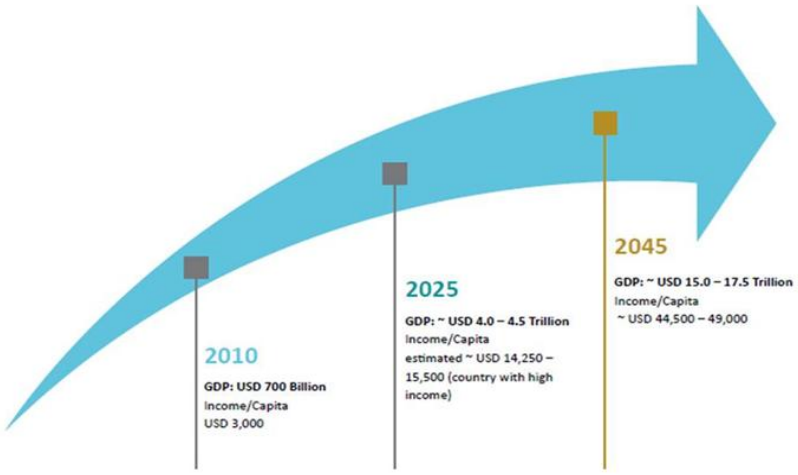
Aspect เกณฑ์	Public Administration การบริหารภาครัฐ	Public Management การจัดการภาครัฐ	Responsive Governance การกำกับดูแล
Relation between citizens and the state ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ	**Obedience** การเชื่อฟังคำสั่ง	**Entitlement** การมอบตำแหน่ง	**Empowerment** การมอบอำนาจ
Accountability of senior officials ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่อาวุโส	**To politicians** นักการเมือง	**To politicians and citizens/ customers** นักการเมืองและพลเมือง / ลูกค้า	**To politicians, citizens, and a stakeholders** นักการเมือง ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง
Guiding principles หลักการ	**Compliance with rules and regulations** การปฏิบัติตามกฎและระเบียบ	**Efficiency and results** ประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์	**Accountability, transparency, and participation** ความรับผิดชอบ ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม

Aspect เกณฑ์	Public Administration การบริหารภาครัฐ	Public Management การจัดการภาครัฐ	Responsive Governance การกำกับดูแล
Criteria for success หลักเกณฑ์เพื่อความสำเร็จ	Output ผลผลิต	Outcome ผลลัพธ์	Process กระบวนการ
Key attribute คุณลักษณะที่สำคัญ	Impartiality ความเป็นธรรม	Professionalism ความเป็นมืออาชีพ	Responsiveness การตอบกลับ

Source : United Nations (2005)

ด้านเศรษฐกิจมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจมีชื่อว่า “แผนแม่บทพัฒนาเศรษฐกิจอินโดนีเซีย 2011-2025” (Master plan for Acceleration and Expansion of Indonesia Economic Development 2011- 2025) โดยมีชื่อย่อของแผนแม่บทนี้ว่า “MP3EI”

ด้วยความต้องการของอินโดนีเซียที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้กลายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วภายในปี 2025 ด้วยการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น แก้ปัญหาความยากจน พัฒนาระบบการศึกษาและระบบสาธารณะสุข เพื่อสร้างชนชั้นกลางที่มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการซื้อ และมีศักยภาพในการแข่งขันกับตลาดโลก

การพัฒนาเศรษฐกิจอินโดนีเซีย ตามแผน MP3EI

การวางแผนเศรษฐกิจMP3EI ได้วางกลยุทธ์ให้มีการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 8 ด้าน คือ การเกษตร เหมืองแร่ พลังงาน อุตสาหกรรม ประมง ท่องเที่ยว การสื่อสาร และการพัฒนาพื้นที่สำคัญ ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมด 22 อุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมขนส่ง สิ่งทอ อาหารและเครื่องดื่ม เหล็ก น้ำมันปาล์ม ยางพารา โกโก้ ถ่านหิน เป็นต้น

แผน MP3EI นี้จึงได้กำหนดระยะเวลา 15 ปี คือ ตั้งแต่ปี 2011–2025 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้อินโดนีเซีย กลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก ภายในปี 2025 โดยการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผน MP3EI มีหลักการที่สำคัญ 2 ส่วน คือ “เร่ง” และ “ขยาย” ผ่านองค์ประกอบที่สำคัญของแผน 3 ประการ ได้แก่ 1. การพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจในภูมิภาคใน 6 เขตเศรษฐกิจที่สำคัญ

ตามเกาะต่างๆ ได้แก่ เขตเศรษฐกิจสุมาตรา, เขตเศรษฐกิจชวา, เขตเศรษฐกิจกาลิมันตัน, เขตเศรษฐกิจสุลาเวสี, เขตเศรษฐกิจบาหลี 2. สร้างความเข้มแข็งให้กับการเชื่อมต่อภายในประเทศและต่างประเทศ 3. สร้างความเข้มแข็งให้กับทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการพัฒนาในแต่ละเขตเศรษฐกิจ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ

ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนข้าราชการประมาณ 3.74 ล้านคน หรือร้อยละ 1.7 ของจำนวนประชากรในปี 2005 ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงปริมาณที่ลดลงจากปี 1974 โดยในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีอัตราส่วนประมาณร้อยละ 2.1 ของประชากร จำนวนข้าราชการพลเรือนที่ได้รับมอบอำนาจให้อยู่ในระดับภูมิภาคมากกว่าข้าราชการในส่วนกลางทั้งนี้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรัฐบาลในการให้บริการที่มีคุณภาพดียิ่งขึ้นแก่ประชาชน เช่นเดียวกับที่ภาครัฐได้เคลื่อนย้ายตนเองให้ใกล้ชิดกับสังคม ซึ่งแท้จริงนั้น วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการปฏิรูประบบราชการโดยส่วนใหญ่ ของประเทศต่างๆ ในเอเชีย คือ การปรับปรุงบริการให้กับพลเมือง

หน่วยงาน ก.พ. ของอินโดนีเซีย (The National Civil Service Agency) มีข้อมูลเกี่ยวกับข้าราชการกับระดับการศึกษาพบว่า ข้าราชการส่วนใหญ่จบมัธยมปลาย 35.77% ในขณะที่จบปริญญาตรี โท และเอก อยู่ที่ 32.24% ส่วนจบระดับประถมศึกษาประมาณ 2.34 และมัธยมต้น 3.17% โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับการศึกษาของข้าราชการในประเทศอินโดนิเซีย

หมายเลข	ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ (%)
1	ระดับประถมศึกษา	110.816	2.34
2	ระดับมัธยมต้น	150.353	3.17
3	ระดับมัธยมปลาย	1,693.115	35.77
4	Diploma 1	82.305	1.73
5	Diploma 2	710.104	15.04
6	Diploma 3	477.586	9.45
7	Diploma 4	11.729	0.24
8	ปริญญาตรี	1,423.238	30.07
9	ปริญญาโท	93.512	1.97
10	ปริญญาเอก	9.714	0.20
	ทั้งหมด	**4,732.472**	**100.00**

แหล่งข้อมูล: The National Civil Service Agency, website 2010

การสรรหาและการคัดเลือก

เมื่อมีการกระจายอำนาจ ดังนั้น การสรรหาและคัดเลือกจึงไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานกลางแต่เป็นภาครัฐในแต่ละจังหวัดที่จะสามารถสรรหาและคัดเลือกบุคลากรเองได้ โดยขั้นตอนการสมัคร จะประกอบด้วยใบสมัคร การสอบเพื่อดูว่าเหมาะสมกับงานหรือไม่ โดยการสอบจะสอบเกี่ยวกับงานบริหารจัดการภาครัฐ เช่น ภาษาอินโดนีเซีย ปรัชญาของภาครัฐ ประวัติศาสตร์ นโยบายของรัฐซึ่งจะไม่ค่อยมีข้อสอบที่เกี่ยวกับทักษะความถนัดในการทำงาน เมื่อสอบผ่านข้อเขียน ผู้สมัครจะต้องทดลองงานประมาณ 1 ปี หรือ 2 ปี และเมื่อการผ่านทดลองงาน ถึงจะรับเข้าเป็นบุคลากรของรัฐ

การจ่ายค่าตอบแทน

การจ่ายค่าตอบแทนในภาครัฐจะจ่ายน้อยกว่าภาคเอกชน ซึ่งภาคเอกชนจะจ่ายให้มากกว่า 3-4 เท่า (Rohdewohld (1995) cited in Bennington and Habir,2003) ต่อมาในปี 2006-2007 ภาครัฐพยายามจ่ายเงินเดือนเพิ่มขึ้น เพื่อไม่ให้คนไหลออกจากระบบ โดยสูงขึ้นอีก 15% ค่าตอบแทนที่ภาครัฐจ่ายประกอบด้วย เงินเดือน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเดินทาง ค่าที่พัก (Rohdewohld, 1995) โดยการจ่ายค่าตอบแทนรายได้ เรียกว่า “Combination Scale System” หมายถึง การผสมผสานการจ่ายค่าตอบแทน จะรวมค่า allowance อาจจ่ายในรูปข้าว family allowances, structural allowance fundational allowance, specail allowance

ข้าราชการพลเรือนได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ระดับ จาก 1 (ระดับล่างสุด)ถึง 4 (ระดับสูงสุด)แต่ละระดับนั้นประกอบด้วยระดับขั้นเงินเดือนพื้นฐาน โดยระดับที่ 1 ถึง 3 ถูกแบ่งออกเป็น 4ขั้น (a ,b ,cและd) ส่วนในระดับที่ 4 ประกอบด้วย 5 ขั้น (a,b,c, d และ e) จากระดับ1 ถึง 4 รวมทั้งสิ้น 17 ขั้น ซึ่งตำแหน่งข้าราชการแต่ละคนขึ้นอยู่กับวุฒิการศึกษา และระดับอาวุโสโดยระดับ 1 ถึง3 ต้องมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาของมหาวิทยาลัย และเงินเดือนพื้นฐานสำหรับข้าราชการพลเรือนจะประมาณ 66 ดอลลาร์สหรัฐฯ(US$)/เดือน ส่วนเงินเดือนสำหรับพนักงานรัฐในระดับ 4จะได้ประมาณ 207 ดอลลาร์สหรัฐฯ(US$)/เดือน

อัตราส่วนระหว่างเงินเดือนของพนักงานในระดับล่างสุดและระดับสูงสุดเริ่มเปลี่ยนแปลงในปี 2001 โดยสำนักงานของประธานาธิบดีซูฮาร์โต (President Suharto)ได้ทำการปฏิรูปอย่างจริงจังในเดือนพฤษภาคม 1998 โดยอัตราส่วนการจ่ายเงินเดือนข้าราชการระดับล่างสุดและสูงสุดเป็น 1:7 แต่เมื่อปี 2001 เป็นเพียง 1:3 เท่านั้นเงินเดือนข้าราชการเมื่อเปรียบเทียบกับการจ่ายค่าตอบแทนของภาคเอกชน พบว่า ภาครัฐจ่ายค่าตอบแทนน้อยกว่า ซึ่งส่งผลให้ข้าราชการระดับล่างมีแนวโน้มที่จะทำกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย เช่น การรับสินบน และการขอค่าตอบแทนในการให้บริการ

ตั้งแต่ปี 2003 ข้าราชการระดับภูมิภาคได้ถูกแบ่งออกเป็นภาครัฐในส่วนจังหวัดและผู้สำเร็จราชการหรือภาครัฐในส่วนเทศบาล ผลลัพธ์ของการกระจายอำนาจของข้าราชการพลเรือนได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อปลายปี 2000 อย่างไรก็ตาม เมื่อปี 2003 ได้มีการกำหนดจำนวนข้าราชการซึ่งได้รับมอบหมายงาน 2 ระดับ อันถือเป็นเรื่องที่ยาก

ซึ่งการกระจายอำนาจเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการจัดสรรทรัพยากร เพื่อจะลดความไม่เท่าเทียมกัน สร้างความโปร่งใส และสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น รวมถึงความรับผิดชอบที่ดีเช่นกัน จึงถือได้ว่า เป็นการปรับปรุงธรรมาภิบาลให้ดียิ่งขึ้น ภาครัฐในท้องถิ่นตระหนักและมีความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นมากกกว่าภาครัฐในส่วนกลาง ซึ่งหมายความว่า รัฐบาลท้องถิ่นอาจมีความเข้าใจในโครงการและนโยบายในพื้นที่อาศัยของประชาชนมากกว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน ส่วนผลกระทบอื่นๆจากการกระจายอำนาจได้มีการปรับปรุงเงื่อนไขเพื่อข้าราชการในส่วนภูมิภาคเหล่านั้น เช่น จังหวัดเรียว (Riau) ในสุมาตรตะวันตก (West Sumatra) มีพระราชกฤษฎีกาเดือนธันวาคม ให้ข้าราชการจากระดับล่างสุด หรือระดับ 1 ได้รับเงินเพิ่มขึ้น 1.6 ล้านรูเปียอินโดนีเซีย (ประมาณ 160 ดอลลาร์สหรัฐฯ (US$)) ต่อเดือน ในขณะที่ระดับ 4 ได้รับเพิ่มขึ้น 4.5 ล้านรูเปียอินโดนีเซีย (ประมาณ 450 ดอลลาร์สหรัฐฯ(US$)) ต่อเดือน ข้าราชการในจังหวัดนี้ได้รับเงินเดือนเกือบเท่ากับผู้บริหารระดับกลางในภาคธุรกิจในเมืองหลวงจาการ์ตา (Jakarta)

นอกจากนี้ข้าราชการในระดับภูมิภาคได้มีการจ่ายเงินมากขึ้นตามสายอาชีพการทำงานโดยวิธีการเพิ่มเบี้ยเลี้ยงในหน้าที่เช่นผู้สำเร็จราชการของคูไตตะวันออก (East Kuta) ในจังหวัดกลิมันตันตะวันออก (East Kalimantan) ส่วนครูในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้มีการจ่ายให้เพิ่มเป็น 1.2 ล้านรูเปียอินโดนีเซีย (ประมาณ120 ดอลลาร์สหรัฐฯ(US$))ต่อเดือนเพราะฉะนั้นครูเหล่านี้ที่อยู่ในระดับ2 หรือ3 จะมีรายได้มากขึ้นประมาณ 250-290 ดอลลาร์สหรัฐฯ (US$) ต่อเดือนซึ่งมากขึ้นกว่าค่าจ้างขั้นต่ำที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาของรัฐบาลที่กำหนดที่150 ดอลลาร์สหรัฐ(US$) ต่อเดือน อย่างไรก็ตามแม้จะมีการปรับปรุงเกิดขึ้นโดยดำเนินการตามกฎหมายปกครองตนเองในภูมิภาคซึ่งภาครัฐของอินโดนีเซียยังคงต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะความสัมพันธ์ในการจัดตั้งหลักธรรมาภิบาลที่จะช่วยให้ประเทศไปสู่การแข่งขันในเวทีระดับโลก

การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในภาครัฐ

ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรภาครัฐจ้างสถาบันพัฒนาองค์การNational Institute of Administration (มาช่วยจัดหลักสูตรฝึกอบรม โดยเป้าหมายต้องการพัฒนาประเทศให้พัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะได้รับโอกาสในการฝึกอบรมมากว่าคนที่มีระดับการศึกษาน้อย เช่น หมอ บรรณารักษ์ นักวิชาการ เพื่อพัฒนาให้คนกลุ่มนี้ให้มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น มีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การฝึกอบรมและพัฒนาส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมเกี่ยวกับทักษะความสามารถทั่วไป อาจมีเรื่องการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมรรถนะในการทำงานบ้าง

การประเมินผลการปฏิบัติในภาครัฐ

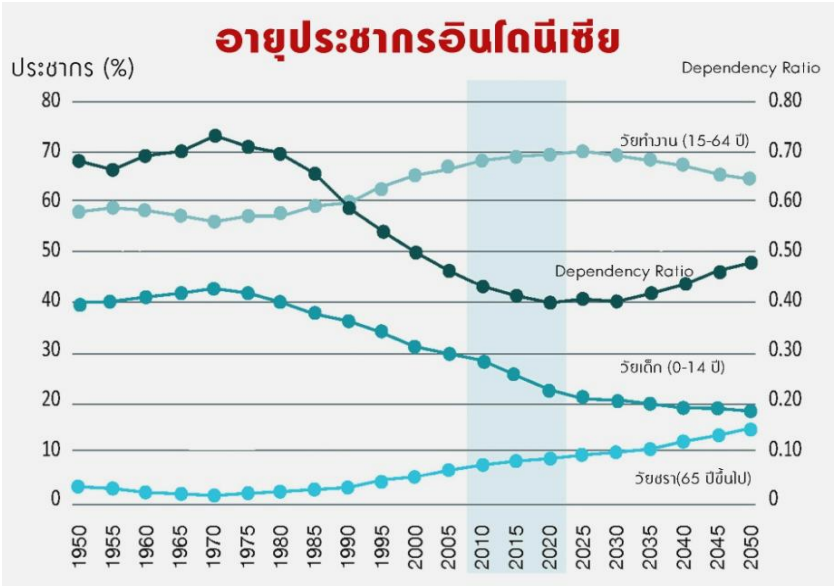
ในประเทศอินโดนีเซีย การประเมินงานทรัพยากรมนุษย์จะมีการจัดจ้าง outsource คือ Indonesia Survey Institute มาประเมิน 37 กรม และกระทรวงในปี 2004-2006 การประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนคือการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพนักงานของรัฐที่กำลังทำงานและนำผลลัพธ์ของการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการในช่วงปีก่อนหน้ามาประเมิน โดยใช้องค์ประกอบในการประเมิน ดังนี้ ความจงรักภักดี หมายถึง การมีความภักดีและการเชื่อฟังต่อหลัก5ประการตามรัฐธรรมนูญปี1945 ความสำเร็จในงาน หมายถึง

ความสามารถของพนักงานรัฐปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐาน ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสามารถของข้าราชการพลเรือนที่จะทำงานสำเร็จทั้งหมดและตรงเวลา ความจงรักภักดีและการอุทิศตน หมายถึง ความสามารถของพนักงานของรัฐที่จะเชื่อฟังกฎและระเบียบของระบบข้าราชการพลเรือนและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นทางการ ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติงานของข้าราชการอย่างซื่อสัตย์และเป็นธรรม การทำงานร่วมกัน หมายถึง ความสามารถของพนักงานที่จะทำงานด้วยกันเพื่อให้ได้ผลสำเร็จรวมถึงการริเริ่ม ความสามารถของพนักงานที่จะตัดสินใจและดำเนินการเพื่อทำให้งานสำเร็จโดยไม่ต้องรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของพนักงานของรัฐที่จะทำให้คนอื่นๆคล้อยตามและทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

ส่วนระบบการให้คะแนน แบ่งดังนี้ ดีมาก (91-100) ดี (76-90) พอใช้ (61-75) ปานกลาง (51-60) ต่ำ (ต่ำกว่า50) เมื่อผู้ถูกประเมินรับทราบผลและคิดว่าการประเมินไม่ยุติธรรมสามารถทำเรื่องขอคำอธิบายได้ภายใน 14 วันแต่ส่วนใหญ่ไม่ทำเพราะมองว่าเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ประเมิน โดยการประเมินการปฏิบัติงานจะประเมินตอนสิ้นปี โดยปกติประมาณเดือนธันวาคม

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอินโดนีเซีย

ในด้านทรัพยากรมนุษย์ ปี 2010 อินโดนีเซียถือว่าเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 4 ของโลก มีจำนวนประมาณ 240 ล้านคน ซึ่งการมีประชากรจำนวนมหาศาลในประเทศทำให้เกิดความต้องการซื้อภายในที่สูงมาก เกิดเป็นตลาดขนาดใหญ่ภายในประเทศและจำนวนประชากรที่มากนี้ ในที่สุดก็จะกลายเป็นแรงงานสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ศักยภาพด้านแรงงานของอินโดนีเซียเกิดขึ้นจากการที่ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ยังมีอายุน้อย โดยประชากรมากกว่า 50% มีอายุต่ำกว่า 29 ปี ทำให้มีการคาดการณ์ว่า จำนวนแรงงานในประเทศจะเพิ่มขึ้นทุกปีไม่ต่ำกว่า 2 ล้านคนส่งผลให้อินโดนีเซียเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคอาเซียนที่มีค่าแรงต่ำ และในช่วงปี 2020–2030 จะกลายเป็นปีที่มีจำนวนประชากรวัยทำงานเพิ่มขึ้นสูงสุด ในช่วงนี้ อินโดนีเซียจึงมีโอกาสจากการมีแรงงานและกำลังการผลิตจำนวนมาก

จากแผนแม่บทพัฒนาเศรษฐกิจอินโดนีเซีย MP3EI ในส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Republic of Indonesia, 2011, pp. 39-43) ของรัฐบาลอินโดนีเซียที่มีวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวกับการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และต้องการเพิ่มมูลค้าของสินค้าผ่านการพัฒนาเทคโนโลยีและการสนับสนุนฝีมือแรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะขยายภาคอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม และการรับเอากระบวนการวิทยาการใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในการทำงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถือว่าได้เป็นหนึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลอินโดนีเซีย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคนให้มีการศึกษาในระดับที่สามารถเป็นแรงสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

จากแผนแม่บทพัฒนาเศรษฐกิจอินโดนีเซีย MP3EI ในส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Republic of Indonesia, 2011, pp. 39-43) (ของรัฐบาลอินโดนีเซียที่มีวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวกับการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และต้องการเพิ่มมูลค้าของสินค้าผ่านการพัฒนาเทคโนโลยีและการสนับสนุนฝีมือแรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะขยายภาคอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม และการรับเอากระบวนการวิทยาการใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในการทำงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถือว่าได้เป็นหนึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลอินโดนีเซีย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคนให้มีการศึกษษในระดับที่สามารถเป็นแรงสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียไม่ได้สร้างแรงงานที่มีศักยภาพมากพอที่จะเข้าสู่ตลาดโลก อีกทั้งภาคธุรกิจยังขาดแคลนความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงสร้างของธุรกิจ และข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความล่าช้าและเกิดความผิดพลาดในการให้ความรู้แก่แรงงานได้แม้กระทั่งศูนย์กลางการฝึกอบรมของประเทศก็ยังไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนา เนื่องจากยังมีหน่วยงานส่วนท้องถิ่นอีกมากมายที่ไม่ตระหนักถึงการกำหนดการฝึกอบรมในองค์กรต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นยังขาดจิตสำนึกทางการเมือง และขาดความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับพันธกิจของศูนย์ฝึกอบรม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ MP3EI นอกจากนั้น โครงสร้างพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอินโดนีเซียกำลังขาดแคลนผู้ที่เคยผ่านการอบรมภาคสนาม และผู้ที่มีความพร้อมทางการศึกษา ที่จะทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริง

การขาดทักษะและการให้ความร่วมมือในการวางแผนระหว่างองค์กรถือว่าเป็นปัญหาสำคัญตามที่โฆษกของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกำลังคนและการย้ายถิ่นฐานได้กล่าวในการสัมมนาเมื่อเดือนมีนาคม 2010 ถึงการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวสำหรับทุกภาคส่วนที่จะต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมแผนพัฒนาเศรษฐกิจ MP3EI ในวาระที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับทราบข้อมูลที่แม่นยำและเท่าทันสถานการณ์จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา รวมไปถึงการสนับสุนจากศูนย์กลางการอบรมด้วย

รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาและวัฒนธรรมของประเทศอินโดนีเซียมีความคาดหวังว่าจะสามารถเพิ่มปริมาณของนักศึกษาในด้านวิศกรรมศาสตร์ได้ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบตัวเลขของนักศึกษาอินโดนีเซียกับกลุ่มประเทศ BRIC อย่างเกาหลีใต้ สิงคโปร์ และประเทศไทยแล้วพบว่าค่อนข้างต่ำ รัฐบาลอินโดนีเซียจึงตั้งเป้าหมายที่จะเพิ่มจำนวนของนักศึกษาด้านวิศกรรมศาสตร์ถึงห้าเท่าจากเดิมภายในปี 2025 ควบคู่ไปกับ

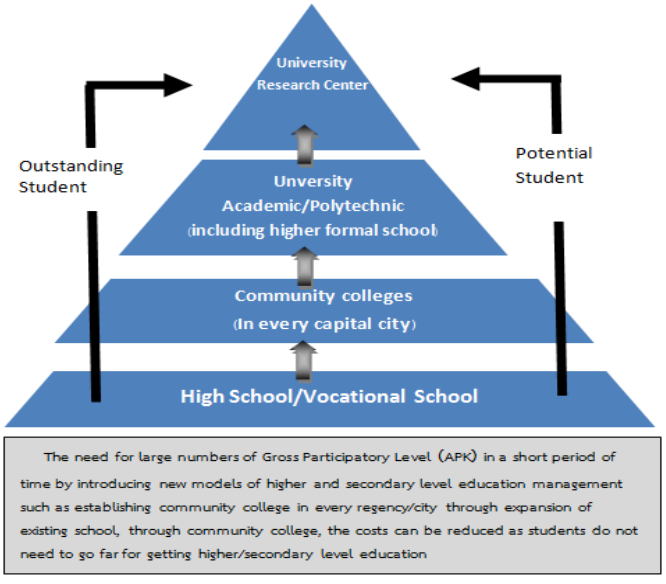
การพัฒนาระบบเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน รวมไปถึงต้องจัดตั้งโรงเรียนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และเตรียมความพร้อมบุคลากรด้านวิชาชีพให้ดีพอที่จะพัฒนาประสิทธิภาพของนักศึกษาตามที่ตั้งเป้า

อินโดนีเซียเริ่มสร้างคนด้วยการพัฒนาระบบการศึกษาใหม่ ที่กำหนดมาตรฐานการศึกษาให้เด็กและเยาวชนอินโดนีเซียได้รับการศึกษาระดับมาตรฐนโลก โดยจัดตั้งโรงเรียนอินโดนีเซียมาตรฐานระหว่างประเทศ (Indonesia International Standard School) โดยได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาทั้งระบบให้เท่ากับมาตรฐานการศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของยุโรป หรือ OECD (Organization of Economic Cooperation and Development) และให้องค์กรรับรองมาตรฐานการศึกษาในรัฐสมาชิก OECD เข้ามาประเมินและรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน RSBI (สมเกียรติ อ่อนวิมล, 2556)

โรงเรียน RSBIมีมาตรฐานเท่ากับหรือสูงกว่ามาตรฐานของ OECD ซึ่งครูทุกคนต้องสอนด้วยภาษาอังกฤษในวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิชาชีพ/อาชีวศึกษา และครูใหญ่ทุกคนต้องใช้ภาษาอังกฤษได้ดีเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายศึกษาในระดับนานาชาติได้

การสร้างความเข้มแข็งด้านทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

ในด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการศึกษาที่ดีจะทำให้แรงงานมีประสิทธิภาพ โดยรัฐบาลจะสนับสนุนให้มีการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ในการผลิต เพื่อทำให้สินค้าเกิดมูลค่าเพิ่ม โดยจะมีการจัดการศึกษาที่ประกอบไปด้วยหลักสูตรวิชาการ หลักสูตรวิชาชีพ และหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง เพื่อสร้างแรงงานในการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ และมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบวิจัยของมหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการสร้างนวัตกรรมของชาติ และต้องมีการพัฒนาระบบ ICT เพื่อใช้ในการแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรร่วมกันของแต่ละสถาบัน

แผนภาพการบูรณาการระหว่างการศึกษาระดับกลางและระดับสูงของอินโดนีเซีย

ขณะที่การศึกษาในสายวิชาชีพจะมุ่งเน้นการสร้างบัณฑิตที่มีทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละพื้นที่และแต่ละเศรษฐกิจที่บัณฑิตทำการศึกษา ผ่านวิทยาลัยชุมชนที่มีคุณภาพมาตรฐาน โดยรัฐบาลส่วนกลางและภาคธุรกิจจะเข้ามามีส่วนในการดูวิทยาลัยชุมชนนี้ เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีทักษะตรงกับความต้องการของเศรษฐกิจนั้น ๆ ได้ และในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อินโดนีเซียมีเป้าหมายจะสร้างให้เกิดเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยนวัตกรรมด้วยการสนับสนุนให้เกิดการวิจัยในวงกว้าง โดยรัฐบาลมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยเพิ่มเป็น 1% ของ GDP จนถึงปี 2014 และจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็น 3% ของ GDP ในปี 2025

โดยจะทำให้เกิดศูนย์นวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นทั่วประเทศ และเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มอุตสาหกรรมหันมาใช้นวัตกรรมเพื่อการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่ม มากว่าเน้นการใช้ทรัพยากรหรือแรงงาน และมุ่งสร้างให้เกิดแรงงานมีฝีมือที่มีการศึกษา และมีทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น

โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มจำนวนผู้จบปริญญาเอกด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้นอีก 7,000-10,000 คน ภายในปี 2014 เนื่องจากแผน MP3EI เชื่อว่า ในยุคเศรษฐกิจแห่งปัญญาและความรู้ (Knowledge-Based Economy) เศรษฐกิจต้องพัฒนาจากการผลิตที่ขับเคลื่อนโดยนวัตกรรม รัฐบาลจึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาที่ดีให้แก่ประชากร เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไปในอนาคต เพื่อเป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอินโดนีเซีย

ปัญหาและอุปสรรค

ในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประเทศอินโดนิเซีย มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานและได้รับอิทธิพลในทางการบริหารประเทศจากมหาอำนาจตะวันตกอยู่มาก เนื่องจากเคยอยู่ภายใต้การเป็นประเทศอาณานิคมของประเทศตะวันตก นอกจากนี้การบริหารจัดการประเทศทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมายในประเทศ เริ่มตั้งแต่การทำงานของข้าราชการที่ไม่โปร่งใส มีการคอร์ปชัน มีปัญหาระบบอุปถัมภ์ การทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง การใช้งบประมาณกับนโยบายประชานิยม การทำงานที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล ค่าตอบแทนน้อย ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน มีแรงจูงใจในการทำงานน้อย นอกจากนี้ระบบราชการยังอ่อนแอในความสามารถที่จะผลักดันให้ข้าราชการทำงานให้ได้ตามมุ่งหมาย รวมถึงระบบประเมินที่ไม่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากการนำเสนอเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ในประเทศอินโดนิเซียตั้งแต่สภาพแวดล้อม การสรรหา คัดเลือก การจ่ายค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมถึงการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งในด้านทรัพยากรมนุษย์ จะพบว่ามีประเด็นที่ควรคำนึงถึงเมื่อต้องบริหารประเทศให้เกิดการพัฒนา มีข้อคิด ดังนี้

1. งานทรัพยากรมนุษย์ในประเทศอินโดนีเซียค่อนข้างอ่อนและมีปัญหาในเชิงการบริหารจัดการในภาครัฐ โดยขอยกตัวอย่าง การสรรหาและคัดเลือกคนที่ทดสอบเฉพาะความรู้ทั่วไป น่าจะเป็นการยากที่จะหาคนให้ตรงกับงาน เงินเดือน สวัสดิการที่น้อยซึ่งไม่ดึงดูดคนเก่งให้มาทำงาน การรับคนเข้าทำงานในระบบราชการ น่าจะมีการกำหนดคุณสมบัติผู้สมัคร ผู้สมัครตั้งแต่ปริญญาตรีเพื่อให้ได้คนที่มีการศึกษาสามารถ อ่าน วิเคราะห์ มีข้อเสนอแนะได้
2. การฝึกอบรมแทนที่จะให้ส่วนกลางจัดฝึกอบรมซึ่งอาจจะไม่ตอบความต้องการของผู้เข้าอบรมจึงควรมีการกระจายหลักสูตรไปตามกรม หรือกอง หรือกระทรวงเพื่อให้ได้หลักสูตรที่ตรงกับความต้องการ
3. โครงสร้างการบริหารจัดการคนควรต้องมีการปรับปรุงปรุง เนื่องจากปัจจุบันเป็นระบบราชการมากเกินไปไม่ค่อยยืดหยุ่น ควรจะนำแนวคิด เครื่องมือการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้ เช่น New Public Management
4. การบริหารจัดการภาครัฐในอินโดนีเซียไม่ค่อยดีเท่าไหร่ถึงแม้จะมีกฎระเบียบของภาครัฐคอยกำกับดูแล รวมไปถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการโกง การทำงานไม่โปร่งใส กฎระเบียบเหล่านั้นน่าจะเก่า ไม่ทันสมัย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำให้คุณภาพการทำงานลดลง ทำงานไม่มีประสิทธิภาพ ควรจะให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น น่าจะส่งเสริม ดังนี้
   4.1 การประเมินผลการปฏิบัติงาน ควรจะเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น การประเมินอาจมาจาก 3 กลุ่ม คือ หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา
   4.2 ถ้าได้รับการโปรโมทควรจะต้องแสดงให้เห็นถึงผลงาน
   4.3 การจ่ายค่าตอบแทนควรให้ข้าราชการสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยศักดิ์ศรี อาจมีเงินโบนัสหรือเงินจูงใจอื่น ๆ
   4.4 การประเมินควรทำอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
5. การปฏิรูประบบราชการสามารถเป็นตัวขับเคลื่อนในการลดทอนและปรับโครงสร้างระบบราชการให้สามารถทำงานได้ตาทเป้าหมายที่วางไว้ โดยอาจจะผสมผสานกับทักษะและการสร้างแรงจูงใจให้ข้าราชการปฏิบัติตามโดยแรงจูงใจหมายถึง เงินเดือนและสวัสดิการที่ดีขึ้น
6. การสรรหา คัดเลือกดูแลข้าราชการของประเทศอินโดนิเซีย ใช้วิธีการกระจายอำนาจให้แต่ละรัฐดูแล ซึ่งอาจจะดูแลไม่ทั่วถึง แต่น่าจะมีการจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางที่รับผิดชอบการบริหารการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อทำหน้าที่ดูแลระบบบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวม รวมถึงความเท่าเทียม ความเข้าถึงด้วย

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในประเทศฟิลิปปินส์

การนำเสนอในส่วนนี้แบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทั่วไป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความท้าท้ายงานทรัพยากรมนุษย์ ปัญหาและอุปสรรค

สภาพทั่วไป

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์เป็นประเทศหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยหมู่เกาะน้อยใหญ่เป็นจำนวนมาก ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแหลมอินโดจีน และเรียงตามแนวเหนือจดใต้ยาวประมาณ1 , 200ไมล์ ที่ตั้งของฟิลิปปินส์ในปัจจุบันอยู่ทางตอนใต้ของเกาะฟอร์โมซาร์ และทางตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว ถูกเชื่อมโยงทางตะวันออกโดยมหาสมุทรแปซิฟิก และทางตะวันตกโดยทะเลจีน ประกอบไปด้วยหมู่เกาะต่าง ๆ ประมาณ7 ,100 เกาะ พื้นที่ทั้งหมดของเกาะฟิลิปปินส์มีประมาณ115 , 707ตารางไมล์ โดยเกาะที่มีเนื้อที่มากกว่า1 ,000 ตารางไมล์ และมีประชาชนอาศัยอยู่มากมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 11 เกาะ ได้แก่ ลูซอน) Luzon (มินดาเนา) Mindanao (มินโดโร) Mindoro (ซาร์มา) Zamar (ปาร์ไน) Panai (เนกรอส) Negross (เซบู) Zebu (ปาลาวัน) Palawan (โบโฮล) Bohol (มาสบาเต) Masbate (และเลเต) Leyte (เกาะที่ใหญ่ที่สุด คือ เกาะลูซอน ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง คือ กรุงมะนิลา

โดยการบริหารประเทศมี สามฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ประธานาธิบดีเป็นประมุขและเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ที่มีอำนาจในการบริหารประเทศ ทั้งนี้ ตำแหน่งประธานาธิบดีจะต้องมาจากการเลือกตั้ง โดยตรงจากประชาชน มีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี และสามารถเป็นได้เพียงวาระเดียว ประธานาธิบดีมีบทบาทในการกำหนดนโยบายของชาติ นอกจากนี้ ยังเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารและจะเป็นผู้ที่แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ซึ่งอำนาจของประธานาธิบดีสามารถสรุปได้ดังนี้ มีอำนาจในการบริหาร) Executive Power (มีอำนาจในการยับยั้งกฎหมายที่ผ่านรัฐสภาแล้วได้ นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการประกาศออกกฎ ออกคำสั่ง และข้อบังคับต่าง ๆ ได้ โดยให้ถือ คำสั่ง กฤษฎีกา และประกาศต่าง ๆ นั้นเป็นกฎหมายของรัฐมีอำนาจในทางการปกครอง) Administrative Power (กล่าวคือ มีอำนาจในการควบคุม กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานฝ่ายบริหารมีอำนาจเกี่ยวกับงบประมาณ) Budgetary Power (ประธานาธิบดีมีอำนาจแต่ผู้เดียวในการเตรียมงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลประจำปี โดยจะต้องเสนอต่อรัฐสภาภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รัฐสภาเปิดประชุมสมัยสามัญแล้ว มีอำนาจในการแต่งตั้งถอดถอน) Power 0f Appointment and Removal(

มีฝ่ายนิติบัญญัติ) The Legislature (อำนาจนิติบัญญัติอยู่ที่ สภาแห่งชาติ) Batasang Pambansa เป็นผู้ใช้อำนาจดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะเป็นสภาคู่ ประกอบไปด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาทั้งสองมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ในส่วนของวุฒิสภาประกอบด้วย สมาชิกทั้งสิ้น 24 คน ซึ่งมาจาก 12 ภูมิภาค โดยมีการกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี และสามารถที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งได้ไม่เกิน 2 วาระ แต่ทั้งนี้ได้มีบทบัญญัติไว้รัฐธรรมนูญเพิ่มเติมว่าผู้ที่ได้คะแนนเสียงจากการเลือกตั้งในลำดับที่ 12-1 จะสามารถอยู่ในวาระได้ 6 ปี ในลำดับที่เหลือถัดมา คือ สมาชิกที่ได้คะแนนเป็นลำดับที่ 24-13 นั้น ดำรงตำแหน่งวาระละ 3 ปี ในส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีได้ไม่เกิน 25 คน มีวาระในการดำรง

ตำแหน่งคราวละ 3 ปี และสามารถที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 3 วาระ ในปัจจุบัน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 214 คน

มีฝ่ายตุลาการ) The Judiciary (อำนาจในทางตุลาการเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมซึ่งโครงสร้างของศาลยุติธรรมประกอบไปด้วยศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลภาคพิจารณาคดีอาญา คดีแพ่ง ที่ส่งมาจากศาลในระดับจังหวัด รวมทั้งการออกหมายเรียกตัว**ศาล**เมืองหลวง ศาลเทศบาล เป็นศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีในเขตเมืองหลวง เขตเทศบาล มีคณะกรรมการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย) LupongTagapyapa คณะกรรมการนี้อยู่นบารังไก หรือ หมู่บ้าน คอยพิจารณาคดีของลูกบ้านในแต่ละเขตมี **Sadiganbayan** เป็นศาลที่พิจารณาคดีระหว่างข้าราชการของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ข้าราชการของรัฐ รัฐวิสาหกิจกับประชาชนมี Shari's Court เป็นศาลพิเศษที่พิจารณาทุกคดีที่เกี่ยวกับพวกชนชาวมุสลิม โดยอำนาจของฝ่ายตุลาการจะเป็นอิสระจากทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ มีระบบรั้งและถ่วงดุลเช่นเดียวกับอำนาจฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหารเป็นใช้กฎหมาย และฝ่ายตุลาบังคับใช้กฎหมาย

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ

ระบบราชการในประเทศฟิลิปปินส์เริ่มพัฒนามาจากระบบราชการของอเมริกาในปี 1900 เนื่องจากช่วงระหว่างที่ขึ้นกับประเทศอเมริกา รัฐบาลอเมริกาได้ช่วยจัดระบบราชการโดยกำหนดไว้ว่า ผู้ที่จะเข้ารับราชการต้อง ผ่านการสอบโดยวิชาที่สอบประกอบด้วยระบบศักดินา ระบบการเมือง รายวิชาอื่นๆ โดยผู้ดูแลระบบราชการในช่วงแรก คือ The Second Philippine Commission ประกอบด้วย ประธาน เลขาและหัวหน้าผู้สอบ ทำหน้าที่จัดสอบ กำหนดอายุผู้เข้าสอบ และแบ่งระดับข้าราชการ ต่อมาหน่วยงานดังกล่าว มีการปรับโครงสร้างและเพิ่มบทบาทให้หน่วยงานนี้ ดังนี้ คือ ดูแลและรับคนเข้าทำงานใน 3 ระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และวิสาหกิจ นอกจากนี้รับผิดชอบในการแต่งตั้ง โยกย้าย ลงโทษหรือการให้ออกจากราชการ และยังเพิ่มบทบาทการกำหนดนโยบายด้านคน การโปรโมทคน การประเมินติดตามผลการทำงาน และการมีส่วนร่วมของบุคคลากร

ต่อมาประมาณปี 1972-1975 ได้มีการกระจายอำนาจการบริหารข้าราชการ เช่น การจัดสอบ การแต่งตั้งและโยกย้าย การกำหนด กฎระเบียบบริหารบุคคล โดยมีการพยายามที่จะปรับปรุงบทบาท ของหน่วยงานที่ดูแลด้านบุคคลให้ทันสมัยมากขึ้น โดยในปี 1987 รัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดความเป็นมืออาชีพมากขึ้นในระบบราชการ โดยมีการกำหนดให้ใช้ชื่อใหม่เป็น คือ คณะกรรมการบริหารงานบุคคล (Civil Service Commission) ทำหน้าที่บริหารบุคลากรในระบบราชการในทุกกระทรวง

โดยในตารางที่ 1 เป็นการนำเสนอจำนวนบุคลากรที่รับราชการในประเทศฟิลิปปินส์ ตั้งแต่ปี 1964-2008

ตารางที่ 1 จำนวนบุคลากรที่รับราชการ ปี 1964-2008

	Year											
	1964		1974		1984		1994		2004		2008	
Level	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
NGAs	201,401	74	194,735	70	667,114	67	796,795	65	1,001,495	68	832,767	63
GOCCs	0	0	0	0	134,453	14	112,858	9	103,977	7	99,360	8
LGUs	71,444	26	85,432	30	189,878	19	316,023	26	370,227	25	381,502	29
Total	272,845	100	280,167	100	991,445	100	1,225,676	100	1,475,699	100	1,313,538	100

Source: Adapted from CSC 2004; CSC, 2008 Inventory of Government Personnel,2008; updated by the authors.

จากตารางที่ 1 บุคลากรภาครัฐตั้งแต่ปี 1964 จนถึงปี 2008 สำนักงานแห่งชาติในกำกับของรัฐบาล (National government agencies :NGAs) ประกอบด้วยบุคลากรภาครัฐเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี 1964 มากถึง74% และในปี 1994 มีจำนวนร้อยละ 65 ซึ่งมีอัตราที่ลดลง จากนั้นในปี 2004 จำนวนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 68 และปี 2008 มีจำนวนร้อยละ 63 และข้าราชการปกครองส่วนท้องถิ่น (LGUs) มีจำนวนถึงร้อยละ 26 ในปี 1964 ซึ่งในปี 2004 มีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 25 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 29 ในปี 2008 นอกจากนี้ รัฐวิสาหกิจ (GOCCs) ซึ่งมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 7ในปี 2004 และในปี 2008 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8 จากตารางที่ 1 พบว่า ในปี 2008 จำนวนบุคลากรของภาครัฐทั้งหมดลดลงจากปี 2004 โดยมีความแตกต่างประมาณ 162,161คน

นอกจากนี้บุคลากรภาครัฐประกอบด้วย นักบริหาร (career executive service – CES) และนักบริหารระดับสูง (career executive service officers – CESO) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ นักบริหาร (Career Executive Service - CES)เป็นตำแหน่งราชการระดับ3 หรือระดับบริหารในกลุ่มตำแหน่งงานราชการของประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งกำเนิดขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาการกระจายอำนาจในการทำงานของบุคลากรและการปรับโครงสร้างคณะกรรมาธิการนำไปสู่รูปแบบที่ดี การเลือกสรรและการพัฒนาในการปรับตัวผู้บริหารที่เหมาะสมและซื่อสัตย์ เป็นระบบที่กำหนดเพื่อจัดทำบัญชีผู้บริหารที่ได้รับการเลือกสรรมาเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้บริหารที่มีความสามารถและมีความน่าเชื่อถือของรัฐบาล

โดยภายใต้กลุ่มนักบริหารระบบราชการมีการแบ่งข้าราชการเป็น 2 กลุ่ม เรียกว่ากลุ่มข้าราชการ (Career) และกลุ่มไม่ใช่ข้าราชการ (non-career) โดยทั้ง 2 กลุ่ม แบ่งเป็น 3 ระดับ เรียกว่า ระดับ 1, 2 และ 3 โดยกลุ่มข้าราชการจะมีการรับราชการตลอดชีวิต มีความมั่นคงในอาชีพ สามารถเลื่อนขั้น เลื่อนเงินเดือนได้ตามเกณฑ์ ส่วนกลุ่มไม่ใช่ข้าราชการ (non-career) จะเป็นตำแหน่งทางการเมือง เช่น ตำแหน่งประธานาธิบดี

ประธานคณะกรรมาธิการ สมาชิกคณะกรรมการของสภา เป็นต้น โดยตารางที่ 2 และ 3 นำเสนอระดับข้าราชการและจำนวนบุคลากรในภาครัฐ ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับข้าราชการ

ระดับ	อาชีพ
First	ผู้ทำงานเสมียน ช่างฝีมือ ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นตำแหน่งวิชาชีพเฉพาะ หรืออาจเป็นวิชาชีพในบางกลุ่มซึ่งอาจมีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี
Second	ตำแหน่งวิชาชีพเฉพาะทาง วิชาการและวิทยาศาสตร์ ซึ่งคุณสมบัติขั้นต่ำนั้น จะต้องจบปริญญาตรี ตำแหน่งสูงสุดในระดับขั้นนี้คือ ผู้อำนวยการกอง
Third	การดำรงตำแหน่งทางการบริหาร

ตารางที่ 3 จำนวนบุคลากรในภาครัฐ

ระดับตำแหน่ง	NGAs สำนักงานแห่งชาติในกำกับของรัฐบาล		GOCCs รัฐวิสาหกิจ		LGUs สำนักงานแห่งชาติในกำกับของรัฐบาล		Total รวม	
	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
ระดับ1	148,528	18.6	33,275	40.4	169,021	62.0	350,824	30.4
ระดับ 2	628,146	78.7	46,173	56.0	101,863	37.4	776,182	67.3
ระดับ 3	10,305	1.3	2,080	2.5	931	0.3	13,316	1.2
ไม่ใช่นักบริหาร	11,605	1.5	929	1.1	795	0.3	13,329	1.2
Total รวม	798,584	69	82,457	7	272,610	24	1,153,651	100

หน่วยงานข้าราชการในประเทศฟิลิปปินส์ได้มีบทบาทในการพัฒนาประเทศโดยให้ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของข้าราชการโดยมีวิสัยทัศน์คือ “The Civil Service; Strengthening its own integrity” หมายถึง การให้บริการอย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีภาระกิจหลักในการปรับปรุงการทำงาน โดยยึดหลักความมีศักดิ์ศรี ดังนี้ มีมิติการทำงานร่วมกันและคำนึงถึงค่านิยมขององค์การที่สนับสนุนการทำงานด้วยความตั้งใจ กฎระเบียบที่มีต้องสามารถปรับประยุทธ์ใช้ได้ ไม่ให้ยึดหลักเกณฑ์มากเกินไป นำระบบหรือวิธีการประเมินที่มุ่งจะให้มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีจริยธรรม ให้ข้าราชการทุกคนมีใจบริการเพราะนี้คือ หน้าที่ของข้าราชการ

นักบริหารระดับสูง (Career Executive Service Officers: CESOs) ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่างๆ และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บริหาร (CES) เช่นกันพวกเขาเหล่านี้จะได้รับมอบหมายงานหรือโอนจากผู้บริหารไปยังตำแหน่งอื่นๆ หรือจากสำนักหนึ่งไปยังสำนักอื่นๆ ได้เช่นกัน แต่การโยกย้ายเหล่านี้จะสามารถโอนย้ายได้ ไม่เกิน 1 ครั้งภายในระยะเวลา 2 ปี

คณะกรรมการบริหาร(The Career Executive Service Board : CESB) ทำหน้าที่ประกาศกฎระเบียบ มาตรฐานและวิธีการในการเลือกสรร การแบ่งประเภท การจ่ายค่าตอบแทนและการพัฒนาวิชาชีพของสมาชิกนักบริหาร (CES) ตำแหน่งต่างๆ ในCES เป็นตำแหน่งสายอาชีพอยู่เหนือกว่าหัวหน้าหน่วยงานที่มีหน้าที่ต่างๆ ในการจัดการพัฒนา ตำแหน่งCES นี้ มีอำนาจเทียบเท่าตำแหน่งต่างๆ ดังนี้ ปลัดกระทรวง

(Undersecretary) ผู้ช่วยเลขาธิการ (Assistant Secretary) ผู้อำนวยการสำนัก(Bureau Director) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนัก (Bureau Director Assistant) ผู้อำนวยการส่วนภูมิภาค (Regional Director) และผู้ช่วยผู้อำนวยการส่วนภูมิภาค (Assistant Regional Director) หัวหน้าเขต (Department Service Chief) และตำแหน่งบริหารอื่นๆ โดยเปรียบเทียบระดับชั้นกับคณะกรรมการบริหาร(CESB)

การสรรหาและคัดเลือก

ในการสรรหาและคัดเลือกในภาครัฐจะเริ่ม ด้วยการ ประกาศรับสมัครและกำหนดคุณสมบัติ โดยมีสำนักงานวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รับผิดชอบ

โดยทั่วไปการเข้ารับราชการไม่ได้เป็นอาชีพที่น่าสนใจในประเทศฟิลิปปินส์ เนื่องจากค่าตอบแทนที่น้อย อีกทั้งกระบวนการคัดเลือกไม่มีประสิทธิภาพซึ่งในบางครั้งจะมีการแทรกแซงจากการเมืองและมีการขัดขวางความก้าวหน้าในอาชีพราชการ

ดังนั้นคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้พยายามสร้างแรงจูงใจด้วยการจัดให้มีโครงการจุดประกายคนเก่งในระบบราชการ (the Brightest for the Bureaucracy) เพื่อดึงดูดบัณฑิตเกียรตินิยมและผู้มีความสามารถเข้าสู่ระบบราชการของฟิลิปปินส์ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐเป็นผู้จัดสรรตำแหน่งต่างๆ ตามความเหมาะสมสำหรับโครงการดังกล่าว มีการทดสอบวิชาพื้นฐานและวิชาชีพ เช่น วิศวกร แพทย์ พยาบาล กฎหมาย การฑูต

ในปี 2008 การสอบข้าราชการพลเรือนมีจำนวน 132,602 คน (วิชาชีพเฉพาะทาง โดยจบปริญญาในมหาวิทยาลัย) โดยผ่านการทดสอบจำนวนทั้งสิ้น 12,279 คนหรือ คิดเป็นร้อยละ 9.1

คณะกรรมการพลเรือน ได้กล่าวถึง การเข้าถึงและการกระจายการสอบของภาครัฐ เพื่อให้สามารถเข้าถึงการสอบมากขึ้น ด้วยการใช้ระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย ระบบได้รับการออกแบบมาเพื่อการปรับปรุงกระบวนการสอบสำหรับค้นหาบุคคลากรคุณสมบัติที่เหมาะสมเป็นส่วนหนึ่งคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกล่าวคือ เป็นโปรแกรมซอฟต์แวร์ที่สร้างขึ้นเพื่อการปฏิวัติงานประเภทกระดาษกับดินสอ ของการสอบระบบราชการ CAT เป็นการช่วยอำนวยความสะดวกของระบบการเก็บข้อมูล การปรับระบบให้ทันสมัย การฟื้นฟูซ่อมแซมการตรวจสอบและการประเมินให้คะแนนข้อมูลผู้เข้ารับการทดสอบโดยซอฟแวร์ โดยการทดสอบ the CAT-VIP ได้เริ่มต้นในคอมพิวเตอร์ที่ไวต่อเสียงเข้ามาช่วยเหลือ และเครื่องมือต่างๆ ที่ถูกออกแบบเป็นพิเศษ หรือแป้นพิมพ์สำหรับกับผู้พิการ

เงินเดือนและการจัดแบ่งตำแหน่งงาน

[2]ช่วงสมัยประธานาธิบดีคอราซอน อากีโน (Corazon Aquino) และเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนปาติเซีย อารากอน ซานโต้ โทมัส (Patricia Aragon Santo Tomas) กฎหมายมาตรฐานเงินเดือน (the Standardiation Law : SSL) ได้ถูกนำมาดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จตลอดจน การประกาศใช้กฎหมายพระราชบัญญัติแห่งสาธารณรัฐ มาตรา 6758 “พระราชบัญญัติได้แก้ไขปรับปรุงค่าตอบแทนและระบบการจำแนกตำแหน่งในภาครัฐ” และ “พระราชบัญญัติ ปี 1989 ค่าตอบแทนและการจำแนกตำแหน่ง” ตราขึ้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 1989 ซึ่งครอบคลุมทุกตำแหน่งในภาครัฐว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทน

กรมงบประมาณและการจัดการตลอดจนสำนักจำแนกตำแหน่งและค่าตอบแทน (Compensation and Position Classification: CPCB) ซึ่งในเวลานี้ได้ตั้งเป็นองค์การเพื่อการจำแนกตำแหน่งและค่าตอบแทน (Organization Position Classification and Compensation Bureau :OPCCB) ได้กำหนดตำแหน่งและระดับชั้นที่เทียบเท่าในระบบขั้นเงินเดือนการจำแนกตำแหน่งและค่าตอบแทนให้รายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมายมาตรฐานค่าตอบแทน (SSL) ตำแหน่งพนักงานของรัฐบาลแห่งชาติ (The National Government: NG) และตำแหน่งผู้บริหารที่สำคัญตลอดจนตำแหน่งถาวรอื่นๆ ซึ่ง ได้ถูกจัดประเภทในรัฐธรรมนูญ ตำแหน่งต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ (จำนวน 315 ตำแหน่งที่ถูกบรรจุในปี 2005) ครอบคลุมระดับสูงสุด ทั้งในระดับการเลือกตั้งและการแต่งตั้งในหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี ประธานวุมิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา ประธานและคณะกรรมาธิการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ รวมถึงผู้ตรวจการแผ่นดิน ตำแหน่งผู้บริหารที่สำคัญหมายถึงฝ่ายบริหารในการบริหารจัดการและหัวหน้าหรือตำแหน่งเทียบเท่า (เช่น เลขานุการผู้บริหาร เลขานุการฝ่าย) ซึ่งในปี 2005 มีจำนวนทั้งสิ้น 21,280 ตำแหน่ง และตำแหน่งถาวรอื่นๆ ได้รับการยกเว้นจากกฎหมายมาตรฐานเงินเดือน (SSL) และบุคลากรในเครื่องแบบ 1,129,086 ตำแหน่ง ซึ่งได้บรรจุในปี 2005 (DBM 2005) ตำแหน่งต่างๆ มีระดับชั้นและขั้นเงินเดือนโดยทั้งสิ้น 33 ระดับ ซึ่งในแต่ขั้นนั้นมี 8 ลำดับและรายการเทียบเท่าอัตราค่าธรรมเนียมรายเดือน และประธานาธิบดีมี 33 ระดับ กับค่าใช้จ่ายรายเดือน 57,750 เปโซฟิลิปปินสี(PHP) หรือโดยคร่าวๆ ประมาณ 1,200 ดอลล่าร์สหรัฐฯ (USD)(คำนวณที่ 1USD เท่ากับ 47 PHP)

[2]The SSL schedule was adjusted in 1994. President Gloria Macapagal-Arroyo has signed Joint Resolution No.4 Series of 2009 or the Salary Standardization Law III, which intends to raise salaries by 50%. It will be implemented in tranches between 2009 and 2012.ตาราง SSLมีการปรับในปี 1994 ประธานาธิบดีกลอเรีย มาคาปาก้อาร์โรโยได้ลงนามในความละเอียดแบบร่วมฉบับที่ 4 ของปี 2009หรือเงินเดือนตามเกณฑ์มาตรฐานกฎหมายฉบับที่สามซึ่งตั้งใจที่จะขึ้นเงินเดือน 50%โดยจะถูกนำมาใช้ในงวดระหว่างปี 2009 และ 2012

ตาราง 5 แสดงขั้นเงินเดือนเทียบกับตำแหน่งต่างๆตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่าง 33 และ 30 SGs แสดงให้เห็นถึงค่าตอบแทนรายเดือนข้าราชการในประเทศฟิลิปปินส์

ตาราง 5 ขั้นเงินเดือนของพนักงานรัฐที่สำคัญ

Positions ตำแหน่ง	SG ขั้นรายได้
ประธานธิบดี President	33
รองประธานธิบดี Vice-president	32
ประธานวุฒิสภา President of the Senate	32
ประธานสภาผู้แทนราษฎร Speaker of the House of Representatives	32
หัวหน้าผู้พิพากษาของศาลฎีกา Chief justice of the Supreme Court	32
สมาชิกวุฒิสภา Senator	31
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร Member of the House of Representatives	31
ผู้พิพากษาศาลฎีกา Associate Justice of the Supreme Court	31
ประธานคณะกรรมาธิการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ Chairman, Constitutional Commission	31
คณะกรรมาธิการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ Commissioner, Constitutional Commission	30

ตารางที่ 6 อัตราเงินเดือน

Salary Grade ขั้นเงินเดือน	*Monthly rate (in Php) อัตรารายเดือน(ฟิลิปปินส์)*	*No. of Positions จำนวนตำแหน่ง*
33	57,750	1
32	46,200-54,917	4
31	40,425-48,052	355
30	28,875-34,323	412
29	25,333-30,113	2,999
5	7,043-8,375	10,765
4	6,522-7,751	32,198
3	6,039-7,177	21,635
2	5,540-6,585	6,764
1	5,082-6,041	23,677

การฝึกอบรมและการพัฒนา

การกระจายการจัดการและการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวชี้นำที่สำคัญของระบบราชการในฟิลิปปินส์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน(CSC) ได้ทำเป็นหนังสือเวียน ฉบับที่ 20 (1990) โดยให้หน่วยงานที่มีอำนาจได้ปรับปรุงแผนพัฒนาและฝึกอบรมตนเองโดยการจัดการฝึกอบรมที่จำเป็นให้1464 หน่วยงาน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นในการทดสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ ยังได้มีการเพิ่มจำนวนทุนการศึกษาแก่บุคลากรของภาครัฐที่มีคุณภาพ โครงการนี้เกิดขึ้นโดยการอนุมัติของรัฐบาล โดยให้ข้าราชการได้แบ่งปันประสบการณ์และการได้มีส่วนร่วมที่สำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาระบบราชการในประเทศฟิลิปปินส์

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนโครงการทุนการศึกษาท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับบัณฑิตศึกษาให้กับพนักงานของรัฐ ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสม ในการเตรียมความพร้อม เพื่อความรับผิดชอบที่สูงขึ้น โดยเป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่มีต่ออาชีพและความเจริญเติบโตก้าวหน้าของแต่ละคน โครงการทุนการศึกษาเหล่านี้ได้เชื่อมโยงกับการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาโดยประเทศที่ให้การช่วยเหลือได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป ข้าราชการได้รับอนุญาตที่จะให้ศึกษาจนจบระดับปริญญา ขณะยังคงดำรงตำแหน่งและการได้รับค่าตอบแทนบนเงื่อนไขในการกลับมารับราชการ โดยตารางที่ 7 นำเสนอชื่อหลักสูตรและทุนที่มอบให้บุคลากรในภาครัฐได้พัฒนาตนเอง

ตารางที่ 7 หลักสูตรและผู้ได้รับทุนปี 2002

*Program*หลักสูตร	*No. of Beneficiaries* จำนวนผลตอบแทน	*No. of Graduates* จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา
LSP-MD	4,622	2,352
LSP-BDC	701	397
LSP-SWG	6,121	6,121
Total	11,444	8,870

Note LSP-SWG has been suspended since 2001
หมายเหตุ :LSP-SWGถูกระงับตั้งแต่ปี 2001

การประเมินการปฏิบัติงาน

การประเมินการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการวัดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงาน โดยรัฐบาลใช้ระบบการประเมินการปฏิบัติงานโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญการบริหารตามแบบวัตถุประสงค์ (Management by Objective) ความท้าทายคือการพัฒนาระบบและการให้คะแนนที่ประเมินการปฏิบัติงานของพนักงานอย่างถูกต้องและเป็นรูปธรรมและเชื่อมสิ่งเหล่านี้กับการตัดสินใจกับการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนขั้นและการให้รางวัล

ในปี 2004 คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน พัฒนาและปรับปรุงระบบการจัดการการปฏิบัติยึดเอาแนวคิดการปฏิบัติงาน เชื่อมประสิทธิภาพและประสิทธิผลของพนักงานกับหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน ต่อมาในปี 2005 ได้พัฒนาการประเมินการปฏิบัติงานโดยประเมินตามวัตถุประสงค์ ภารกิจและกลยุทธ์ โดยมีการอธิบายทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายที่ต้องทำให้สำเร็จ และบริหารจัดการบุคลากรให้ทำให้ได้ โดยการประเมินตามวัตถุประสงค์ 4 ขั้นตอน คือ มีการวางแผนการประเมิน มีการติดตามและสอนงาน มีการประเมินและให้ข้อมูลย้อนกลับ มีการประเมินผลการปฏิบัติและการวางแผนอาชีพ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศฟิลิปปินส์

รัฐบาลฟิลิปปินส์แถลงเมื่อ 25 มี.ค. 56 ว่าจะเพิ่มความพยายามเป็น 2 เท่าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ผ่านโครงการต่างๆ อาทิ (Pamilyang Pilipino Program) การโอนเงินอย่างมีเงื่อนไข (โครงการประกันสุขภาพแห่งชาติ และแนวคิดริเริ่มเพื่อช่วยเหลือคนยากจน ฟิลิปปินส์มีระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สูงกว่าอินโดนีเซีย เวียดนาม กัมพูชา ลาว และพม่า แต่ก็ยังเป็นรองไทย และมาเลเซีย โดยช่วง 30 ปีที่ผ่านมาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ฟิลิปปินส์ช้ากว่าประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และเวียดนาม[3] ดังนั้นคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนจึงมี แนวกลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของประเทศฟิลิปปินส์ ด้วยการให้การศึกษากับประชากรในประเทศ ทั้งนี้จากเดิมที่ฟิลิปปินส์เองมีความได้เปรียบในเรื่องของภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นจุดแข็งในการดึงดูดนักลงทุนให้ มาลงทุนในฟิลิปปินส์ แต่ปัจจุบันประชากรเริ่มมีจุดแข็งดังกล่าวน้อยลง คนที่ไม่รู้ภาษาอังกฤษมีเพิ่มขึ้น และผู้ที่รู้ก็ใช้กันอย่างไม่ถูกต้องนัก ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงใช้ระบบการศึกษาเข้ามาเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการพัฒนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ภายในประเทศฟิลิปปินส์

ระบบการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยการศึกษาแบบที่เป็นทางการนั้นมีลำดับขั้นตอนของการเรียนอยู่สามระดับนั่นคือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ในระดับประถมศึกษานั้นจะใช้เวลาภาคบังคับหกปีที่โรงเรียนของรัฐบาล หรือเจ็ดปีในโรงเรียนของเอกชนนอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ โดยการศึกษาระดับนี้รวมไปถึงการเรียนชั้นอนุบาลและอาจเป็นหลักสูตรเตรียมประถมศึกษาก็ได้ นักเรียนที่มีอายุระหว่างสามหรือสี่ปีจะเข้าเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนจนกระทั่งมีอายุครบ 5-6 ปี จึงจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาใช้เวลาสี่ปีโดยนักเรียนต้องเรียนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลายก่อน นักเรียนส่วนใหญ่ที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาจะมีอายุ 12 ปี และเรียนจบเมื่ออายุ 15 ปี ส่วนระดับอุดมศึกษานั้น นักเรียนส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 16 ปี การศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญา

[3]สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (2556). รัฐบาลฟิลิปปินส์แถลงจะเพิ่มความพยายามเป็น 2 เท่าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ .(ออนไลน์). สืบค้นจาก http://www.nia.go.th/niaweb/content/showsubdetail.asp?fdcode=!!!!3116212167111211&ifmid=0010006501015002%2F560326-0006

เอกในหลากหลายสาขาวิชา นอกจากนั้น การศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษายังรวมไปถึงหลักสูตรอาชีวศึกษาแบบสองหรือสามปีที่อาจไม่มีการมอบปริญญาก็ได้

ระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ใกล้เคียงกับระบบการศึกษาแบบเป็นทางการของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศอื่นๆในทวีปเอเชียมักจะได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์

การศึกษาแบบไม่เป็นทางการหมายถึงการรับความรู้นอกโรงเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์หลักสำหรับผู้เรียนเฉพาะกลุ่ม เช่น เยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถเรียนต่อที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยได้ ตัวอย่างได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือซึ่งบูรณาการการเขียนและการอ่านเบื้องต้นเข้ากับทักษะในชีวิตประจำวัน

หน้าที่ในการบริหาร ควบคุม และดำเนินการการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมและมัธยมศึกษานั้นจะเป็นของแผนกการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา ในขณะที่คณะกรรมมาธิการการอุดมศึกษาจะรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาระดับสูง ส่วนการศึกษาด้านเทคนิคหลังมัธยมศึกษานั้นจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาทักษะและการศึกษาด้านเทคนิคซึ่งยังคงมีหน้าที่ด้านการพัฒนาทักษะและการศึกษาด้านเทคนิคซึ่งยังมีหน้าที่ปฐมนิเทศ ให้การฝึกอบรมและการพัฒนาด้านทักษะอาชีพแก่เยาวชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนและผู้ใหญ่ที่ว่างงาน

นอกจากนี้ประเทศฟิลิปปินส์ใช้การเรียนการสอนแบบทวิภาษา บางวิชาจะสอนเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาอื่นๆจะสอนเป็นภาษาฟิลิปปินส์[4]

ปัญหาและอุปสรรค

ข้าราชการในประเทศฟิลิปินส์ได้รับเงินเดือนน้อย น่าจะเป็นสาเหตุของการทำงานไม่มีประสิทธิภาพ อันน่าจะส่งผลต่อการคอร์ปชั่น ซึ่งทำให้ภาครัฐอ่อนแอลง เมื่อบุคลากรเข้ามาทำงานในระบบก็ไม่สามารถดูแลอย่างดีพอ ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยมีความสามารถ มีระบบอุปถัมภ์มาก การปฏิบัติงานในระบบราชการถูกฝ่ายการเมืองแทรกแซงตลอดเวลา การบริหารงานส่วนใหญ่สนับสนุนแต่พวกพ้องของตนเอง

ในปัจจุบันตำแหน่งข้าราชการประมาณ 10,000 ตำแหน่งอยู่ในอำนาจประธานาธิบดี ซึ่งมีแนวโน้มที่จะใช้ระบบนี้ไปสู่ระบบอุปถัมมากขึ้น และส่งผลต่อการไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน การแพรกระจายของการรับสินบน ขาดคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล การแทรกแซงทางการเมือง ปัญหาการควบคุมกำกับของรัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพ กลไกราชการที่อ่อนแอ การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ กลไกที่ไม่มีประสิทธิภาพในการวางแผนการและการกำหนดนโยบาย นโยบายที่ไม่ชัดเจนและข้อมูลในการพัฒนาประเทศที่ไม่ชัดเจน แหล่งข้อมูล/ข้อมูลที่ไม่เพียงพอ ไม่สอดคล้องกันและไม่น่าเชื่อถือ ความไม่เพียงพอหรือการไร้ความสามารถในการดำเนินการในการจัดการอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์หน้าที่ความรับผิดชอบและระบบการให้เหตุผลที่ไม่ชัดเจนของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ของรัฐบาล การเหลื่อมล้ำ

[4]สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (2556). รัฐบาลฟิลิปปินส์แถลงจะเพิ่มความพยายามเป็น 2 เท่าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.nia.go.th/niaweb/content/showsubdetail.asp?fdcode=!!!!3116212167111211&ifmid=0010006501015002%2F560326-0006

และซ้ำซ้อนทางนโยบาย การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง แนวโน้มสายการบังคับบัญชาที่มากขึ้น และกฎระเบียบที่ผูกมัดมากกว่าการมุ่งเน้นผลการดำเนินงาน ระเบียบราชการที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งโอกาสในการรับสินบนและการคอร์รัปชั่นการเมืองในระบบอุปถัมภ์และความเปราะบางอันมีอิทธิพลทางการเมืองในการแต่งตั้งและสนับสนุนข้าราชการในทุกระดับขั้น การจัดการและสมรรถนะทางเทคนิคที่ไม่ตรงกับความต้องการและการอุปถัมภ์ทางการเมือง ระดับเงินเดือนที่ไม่อาจแข่งขันได้และไม่ดึงดูดให้ทำงานภาครัฐ มาตรฐานการปฏิบัติงานที่ต่ำและระบบการประเมินที่ไม่ทันสมัย แรงจูงใจในการทำงานที่ต่ำและการปฏิบัติงานที่ไม่ดีขึ้น การจัดการและสมรรถนะทางเทคนิคที่ไม่ตรงกับความต้องการและการอุปถัมภ์ทางการเมือง

อภิปราย

1) บุคลากรของประเทศฟิลิปปินส์มีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี แต่พอมาถึงในปัจจุบันคนที่ไม่รู้ภาษาอังกฤษมีเพิ่มขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมบุคลากรให้รู้ทั้งภาษาท้องถิ่นและภาษาอังกฤษ
2) ระบบการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยส่วนใหญ่จบระดับประถมและมัธยม จึงน่าจะส่งเสริมให้จบระดับปริญญาตรี และคัดเลือกคนเก่ง คนดีเข้ารับราชการเพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศ เนื่องจากการศึกษาเป็นกลยุทธ์หลักของภาครัฐที่จะใช้ในการพัฒนาคนและประเทศ นอกจากนี้ยังน่าจะมีการนำคอมพิวเตอร์มาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน และสอนแบบทวิภาษา คือใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารระดับสากลและภาษาท้องถิ่นเพื่อไม่ให้ลืมรากเหง้าของตนเอง
3) ระบบสรรหาคัดเลือกยังต้องปรับปรุงอีกมาก เนื่องจากมีการแทรกแซงทางการเมือง และสนับสนุนเฉพาะกลุ่มของตนเอง อาจต้องมีการดึงคนนอกเข้ามาอยู่ในกระบวนการสรรหาเพิ่มพร้อมทั้งการสมัครต้องเปิดกว้างมากขึ้น เช่น การเปิดรับสมัครทางเว็ปไซน์
4) การดึงดูดคนดีและคนเก่งให้เข้ามาทำงานในระบบราชการมากขึ้น ด้วยการสร้างแรงจูงใจในเรื่องเงินเดือน สวัสดิการ และศักดิ์ศรีของข้าราชการที่ควรมีเกียรติมากขึ้นเนื่องจากเป็นงานพัฒนาประเทศ

Bibliography

Alilovic, M. (2007, November 5-7). E-procurement impact on corruption: E-GP Scenario/Model in Indonesia. In The Corruption Eradication Commission (KPK) Indonesia. *Fighting Bribery in Public Procurement in Asia and the Pacific*. Organized by Asia Development Bank (ADB.)/Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD.) Anti-Corruption Initiative for Asia and the Pacific: Bali, Indonesia.

Alvarez, R. U. (2007, November 5-7). The role of the Philippine Government Procurement Policy Board in the fight against corruption. In The Corruption Eradication Commission (KPK) Indonesia. *Fighting Bribery in Public Procurement in Asia and the Pacific*. Organized by Asia Development Bank/Organisation for Economic Co-operation and Development Anti-Corruption Initiative for Asia and the Pacific: Bali, Indonesia.

Andrews, T. G., & Siengthai, S. (Ed.). (2009). *The changing face of management in Thailand*. New York, US: Routledge.

Brillantes, A., Jr., & Sonco, J. T. (2010). Decentralization and Local Governance in the Philippines. In Berman, E. M. (Ed.), *Public Administration in Southeast Asia: Thailand, Philippines, Malaysia, Hongkong and Macao*. Florida, US: Taylor & Francis Group.

Domingo, O. Z., & Reyes, D. R. (2010) Performance Management Reforms in the Philippines. In Berman, E. M. (Ed.), *Public Administration in Southeast Asia: Thailand, Philippines, Malaysia, Hongkong and Macao*. Florida, US: Taylor & Francis Group.

Ford, M., Lyons, L., & Schendel, V. W. (2012*). Labour Migration and Human Trafficking in Southeast Asia*. New York, US: Routledge.

Gonzalez, E. T. (2010) Public Ethics and Corruption in the Philippines. In Berman, E. M. (Ed.), *Public Administration in Southeast Asia: Thailand, Philippines, Malaysia, Hongkong and Macao*. Florida, US: Taylor & Francis Group.

Gross, A. (1999). *Human Resources in the Philippines.* Pacific Bridge Recruiting. Retrieved May 29, 2013, from http://www.pacificbridge.com/publications/human-resources-in-the-philippines/

Honasan, G. B. (2012). *An act Implementing the people's right of ownership over information held by the people's government*. Fifteenth Congress of the Republic of the Philippines, Second Regular Session. Senate of the Philippines. Retrieved May 29, 2013, from http://www.senate.gov.ph/lisdata/1320411075!.pdf

Jabes, J. (Ed.). (2004, December 6-8). The Role of Public Administration in Alleviating Poverty and Improving Governance. *Network of Asia-Pacific Schools and Institutes of Pubilc Administration and Governance (NAPSIPAG)*. Kuala Lumpur, Malaysia.

Johnston, M. (2009). Japan, Korea, the Philippines, China: Four syndromes of corruption. In T. Gong, & S. K. Ma (Eds.), *Preventing Corruption in Asia.* (pp. 115-129). New York, US: Routledge.

Kenny, C., & Soreide, T. (2008). *Grand Corruption in Utilities*. Policy Research Working Paper no. 4805. Washington D.C.: The World Bank .

Ministry of Commerce, Department of Trade Negotiations. (2551). *ASEAN Economic Community: AEC*. Bangkok: Color Idea.

_____ .(2554). *AEC FACT BOOK: One Vision One identity One* Community. Nonthabury,Thailand: n.p.

การยกระดับขีดความสามารถของประเทศในอาเซียนเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน

มนตรี โสคติยานุรักษ์[1]

1. บทนำ

อาเซียนถูกจัดตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. 1967 เพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพให้เกิดขึ้นในภูมิภาค และยกระดับความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการและการศึกษา โดยมีประเทศผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย และต่อมามีอีก 5 ประเทศเข้าร่วม ได้แก่ บรูไน (ในปี ค.ศ. 1984) เวียดนาม (1995) สหภาพเมียนมาร์ (1997) สาธารณรัฐประชาชนลาว (1997) และกัมพูชา (1999) ทำให้อาเซียนมีประเทศสมาชิกรวมเป็น 10 ประเทศ และมีประชากรรวมกันทั้งหมด 583 ล้านคน (คิดเป็นประมาณร้อยละ 9 ของประชากรโลก และมี GDP คิดเป็นร้อยละ 2 ของ GDP โลก) ในปัจจุบันประเทศสมาชิกทั้งหมดกำลังมุ่งสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ในปี ค.ศ. 2015 (2558) ซึ่ง AEC เป็น 1 ใน 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน (ประกอบด้วย 1) ประชาคมความมั่นคงอาเซียน: ASC 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: AEC และ 3) ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน: ASCC) โดย AEC เป็นเรื่องที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากที่สุด เนื่องจากเป็นการสานต่อความร่วมมือและความตกลงทางเศรษฐกิจที่มีอยู่เดิมให้เป็นรูปธรรมและมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ในอนาคตยังจะมีการขยาย FTA ของอาเซียนให้เป็น ASEAN +3 (รวมจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้) มีประชากรรวม 2,068 ล้านคน (ประมาณร้อยละ 31 ของประชากรโลก และ GDP คิดเป็นร้อยละ 18 ของ GDP โลก) และ ASEAN +6 (รวมประเทศ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์) มีประชากรรวม 3,284 ล้านคน (ประมาณร้อยละ 50 ของประชากรโลก และ GDP คิดเป็นร้อยละ 22 ของ GDP โลก)

ตั้งแต่อาเซียนได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเป็นเวลามากกว่าสี่ทศวรรษ อาเซียนได้ประสบความก้าวหน้าในการรวมตัวอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ภายนอกบางอย่างได้ช่วยเร่งการรวมตัวในระหว่างประเทศสมาชิกเร็วและลึกขึ้น เช่น แนวโน้มระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับข้อตกลงภูมิภาคและข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) มากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับหุ้นส่วนทางการค้าที่สำคัญของอาเซียน วิกฤตทางการเงินในเอเชียในปี 1997 (วิกฤตต้มยำกุ้ง) การเพิ่มขึ้นของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใหม่ที่สามารถแข่งขันกับประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนและอินเดีย และการชะลอตัวทางเศรษฐกิจโลกในปี 2008-2009 นอกจากนี้ ประเทศในอาเซียนยังมีความแตกต่างซึ่งกันและกันในหลายลักษณะที่สำคัญที่ตระหนักว่าเป็นความท้าทาย ตัวอย่างเช่น ขนาด ระดับของการพัฒนา ระบบทางการเมือง สภาพแวดล้อม

[1] รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ทางการลงทุน และโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสี่ประเทศที่เข้าร่วมในภายหลังอันประกอบด้วยสหภาพเมียนมาร์ กัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนลาว และเวียดนาม (มักเรียกว่าอาเซียน-4) ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ อีกหกประเทศ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอาเซียนกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกในเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นพร้อมกับความสำคัญของเศรษฐกิจจีนและอินเดีย และการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น BRICs และ MINT ดังนั้น เพื่อให้อาเซียนมีการเจริญเติบโตที่ยั่งยืน การยกระดับขีดความสามารถของประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะอาเซียน-4 จึงมีความสำคัญมากขึ้นต่อการแข่งขันในเวทีโลก

2. ขีดความสามารถของแต่ละประเทศในอาเซียน

การวิเคราะห์ขีดความสามารถในบทความนี้จะเริ่มจากการนำเสนอปัจจัยด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจในภาพรวม และอันดับความสามารถในการแข่งขันโดยเปรียบเทียบของประเทศในอาเซียน เพื่อให้เห็นภาพรวมก่อน จึงมาวิเคราะห์จุดแข็งสามลำดับแรกและจุดอ่อนของแต่ละประเทศในอาเซียน ตามด้วยการวิเคราะห์ตัวชี้วัดเชิงปริมาณที่มีหน่วยงานระหว่างประเทศที่สำคัญเป็นผู้จัดทำขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เช่น ธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) สถาบันเพื่อการพัฒนาการจัดการ (IMD) และ เวทีเศรษฐกิจโลก (WEF) เป็นต้น และนำมาจัดลำดับเข้าด้วยกันเป็นขีดความสามารถในระดับชาติ (National Competitiveness) โดยขีดความสามารถในระดับชาตินี้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจมหภาค เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ นวัตกรรม ความพร้อมทางเทคโนโลยี ขนาดของตลาด ประสิทธิภาพของตลาดสินค้า และความซับซ้อนทางธุรกิจและตลาดการเงิน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการยกระดับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมาตรฐานการดำรงชีพในระยะยาวของประชากรภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอาเซียนเป็นการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าและอุปสรรคอื่นๆ ทางเศรษฐกิจในระหว่างประเทศ จึงมีผลต่อการขยายตลาดและการค้า การลดราคา และปรับปรุงความสามารถของหุ้นส่วนทางการค้าผ่านทางต้นทุนที่ลดลงและขนาดทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลต่อขีดความสามารถในการส่งออก ดังนั้นจึงได้จำแนกการวิเคราะห์ขีดความสามารถออกเป็นสองระดับคือในระดับชาติ (ดังกล่าวข้างต้น) และขีดความสามารถในการส่งออก (Export Competitiveness) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านอุปทานและปัจจัยทางด้านอุปสงค์ ที่มีผลต่อความสามารถของธุรกิจในการส่งออกและการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนทางตลาด โดยขีดความสามารถในการส่งออกนี้จะวิเคราะห์ทั้งในระดับประเทศและระดับอุตสาหกรรมจากผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.1 ปัจจัยด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจในภาพรวม

ปัจจัยด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศในอาเซียนเป็นการนำเสนอในรูปของ Real GDP ราคาผู้บริโภค บัญชีเดินสะพัด และการว่างงาน เพื่อให้เห็นภาพใหญ่ทางเศรษฐกิจก่อน จากตารางที่ 1 พบว่าเนื่องจากผลกระทบจากอุปสงค์ภายนอกภูมิภาคที่อ่อนกำลังลงอันเป็นผลจากวิกฤตเศรษฐกิจและการเงินในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียนลดลงในปี 2012 และเริ่ม

ฟื้นตัวในปี 2013 (แต่ส่วนใหญ่ก็ยังสูงกว่าค่าเฉลี่ยของอาเซียนที่ร้อยละ 4.6, 5.1 และ 5.5 ในปี 2011, 2012 และ 2013 ตามลำดับ) โดยประเทศที่มีอัตราการเติบโตสูงสุดในปี 2013 ได้แก่ สปป.ลาว (ร้อยละ 8.0) รองลงมาได้แก่ กัมพูชา (ร้อยละ 6.7) อินโดนีเซีย (ร้อยละ 6.3) พม่า (ร้อยละ 6.3) ไทย (ร้อยละ6.0) เวียดนาม (ร้อยละ 5.9) ฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 4.8) มาเลเซีย (ร้อยละ 4.7) สิงคโปร์ (ร้อยละ 2.9) และบรูไน (ร้อยละ 1.5) ตามลำดับ ส่วนราคาผู้บริโภคสูงสุดที่ร้อยละ 6.2 (ประเทศเวียดนาม) รองลงมาคืออินโดนีเซีย (ร้อยละ 5.1) ฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 4.5) สิงคโปร์ (ร้อยละ 4.3) ไทย (ร้อยละ 3.3) และมาเลเซีย (ร้อยละ 2.4) ตามลำดับ ส่วนบัญชีเดินสะพัด มีประเทศที่ขาดดุลอยู่สองประเทศคือ อินโดนีเซีย (- ร้อยละ 2.4) และเวียดนาม (-ร้อยละ 0.9) ในขณะที่ประเทศที่มีการว่างงานสูงสุด คือ ฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 7.0) รองลงมาคือ อินโดนีเซีย (ร้อยละ 6.1) ตามมาด้วยเวียดนาม (ร้อยละ 4.5) มาเลเซีย (ร้อยละ 3.0) สิงคโปร์ (ร้อยละ 2.1) และไทย (ร้อยละ 0.7) ตามลำดับ (รายละเอียดการเปรียบเทียบปรากฏในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: ปัจจัยด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียนในรูปของ Real GDP ราคาผู้บริโภค บัญชีเดินสะพัด และการว่างงาน

ประเทศในอาเซียน	Real GDP (%)			ราคาผู้บริโภค (%)			ดุลบัญชีเดินสะพัด (% GDP)			การว่างงาน (%)		
		ประมาณการ			ประมาณการ			ประมาณการ			ประมาณการ	
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
สิงคโปร์	4.9	2.1	2.9	5.2	4.5	4.3	21.9	21.0	20.7	2.0	2.1	2.1
อินโดนีเซีย	6.5	6.0	6.3	5.4	4.4	5.1	0.2	-2.1	-2.4	6.6	6.2	6.1
ไทย	0.1	5.6	6.0	3.8	3.2	3.3	3.4	-0.2	0.1	0.7	0.7	0.7
มาเลเซีย	5.1	4.4	4.7	3.2	2.0	2.4	11.0	7.5	6.9	3.1	3.1	3.0
ฟิลิปปินส์	3.9	4.8	4.8	4.7	3.5	4.5	3.1	3.0	2.6	7.0	7.0	7.0
เวียดนาม	5.9	5.1	5.9	18.7	8.1	6.2	0.2	0.3	-0.9	4.5	4.5	4.5
บรูไน	2.2	2.7	1.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
กัมพูชา	7.1	6.5	6.7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
สปป.ลาว	8.0	8.3	8.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
พม่า	5.5	6.2	6.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ที่มา: IMF staff projections

2.2 อันดับความสามารถในการแข่งขันโดยเปรียบเทียบ

การพิจารณาขีดความสามารถในการแข่งขันในภาพรวมของแต่ละประเทศในเชิงเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน และสามารถพัฒนาประเทศในเชิงแข่งขันในเวทีโลกได้

การจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอาเซียนปี 2556 (ตาม IMD) ในภาพรวมดีขึ้นจากปี 2555 เกือบทุกประเทศ ยกเว้น มาเลเซีย (จากอันดับที่ 14 ในปี 2555 มาเป็นที่ 15 ในปี 2556) และสิงคโปร์คงเดิม (ดูตารางที่ 2)

ส่วนการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันตามรายงาน The Global Competitiveness Report 2013 โดย World Economic Forum (WEF) ที่สำรวจอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่างๆ 148 ประเทศ พบว่า อันดับความสามารถทางการแข่งขันของทุกประเทศดีขึ้น ยกเว้นกัมพูชา (จากอันดับที่ 85 มาอยู่ที่ 88) และสิงคโปร์คงเดิม (อันดับ 2 ของโลก) และเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 2: ขีดความสามารถในการแข่งขันโดยเปรียบเทียบของประเทศในอาเซียน (ตาม IMD)

อันดับความสามารถ	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
สิงคโปร์	2	3	1	3	4	4
มาเลเซีย	19	18	10	16	14	15
ไทย	27	26	26	27	30	27
อินโดนีเซีย	51	42	35	37	42	38
ฟิลิปปินส์	40	43	39	41	43	39
จำนวนประเทศทั้งหมด	55	57	58	59	59	60

ที่มา: IMD World Competitiveness Yearbooks

ตารางที่ 3: ขีดความสามารถในการแข่งขันโดยเปรียบเทียบของประเทศในอาเซียน (ตาม WEF)

อันดับความสามารถ	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
สิงคโปร์	5	3	3	2	2	2
มาเลเซีย	21	24	26	21	25	24
ไทย	34	36	38	39	38	37
อินโดนีเซีย	55	54	44	46	50	38
ฟิลิปปินส์	71	87	85	75	65	59
เวียดนาม	70	75	59	65	75	70
บรูไน	39	32	28	28	28	26
กัมพูชา	109	110	109	97	85	88
ลาว	-	-	-	-	-	81
พม่า	-	-	-	-	-	139
จำนวนประเทศทั้งหมด	134	133	139	142	144	148

ที่มา: World Economic Forum Competitiveness Yearbooks

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนประเทศในอาเซียนตาม IMD โดยเน้นประเทศที่มีศักยภาพและมีบทบาทในเศรษฐโลกสูงจำนวนเพียง 59 ประเทศเท่านั้น) ส่วน WEF ครอบคลุมประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาในทวีปต่างๆ จึงครอบคลุมประเทศในอาเซียนได้หมดทุกประเทศ ดังนั้น การศึกษานี้จึงใช้ข้อมูลของ WEF ในการวิเคราะห์ขีดความสามารถของแต่ละประเทศในอาเซียนเท่านั้น

2.3 สรุปจุดแข็งสามอันดับแรกและจุดอ่อนของแต่ละประเทศในอาเซียน

จากรายงานความสามารถในอาเซียนของ Michael Porter และทีมงาน และข้อมูลดิบจากการสำรวจความเห็นของผู้บริหารในเวที World Economic Forum ปี 2009 และ 2010 พบว่าประเทศในอาเซียนมีจุดแข็งที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

สิงคโปร์: มีจุดแข็งทางด้านโครงสร้างพื้นฐานการบริหาร (Administrative Infrastructure) บริบทสำหรับกลยุทธ์และการแข่งขัน (Context for Strategy and Rivalry) และโครงสร้างพื้นฐานทางโลจิสติกส์ (Logistical Infrastructure)

บรูไน: นโยบายเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic Policy) กฎระเบียบของกฎหมาย (Rule of Law) และการพัฒนามนุษย์ (Human Development)

มาเลเซีย: อุตสาหกรรมและคลัสเตอร์สนับสนุนและที่เกี่ยวข้อง (Supporting and Related Industries and Clusters) โครงสร้างพื้นฐานทางตลาดทุน (Capital Market Infrastructure) และการดำเนินงานขององค์กร (Organizational Practices)

ประเทศไทย: นโยบายเศรษบกิจมหภาค (Macroeconomic Policy) ธุรกิจระหว่างประเทศ (Internationalization of Firms) และอุตสาหกรรมและคลัสเตอร์สนับสนุนและที่เกี่ยวข้อง (Supporting and Related Industries and Clusters)

อินโดนีเซีย: อุตสาหกรรมและคลัสเตอร์สนับสนุนและที่เกี่ยวข้อง (Supporting and Related Industries and Clusters) ประสิทธิผลเชิงกลยุทธ์และการดำเนินงาน (Strategy and Operational Effectiveness) และ โครงสร้างพื้นฐานทางตลาดทุน (Capital Market Infrastructure)

ฟิลิปปินส์: การดำเนินงานขององค์กร (Organizational Practices) นโยบายเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic Policy) และ อุตสาหกรรมและคลัสเตอร์สนับสนุนและที่เกี่ยวข้อง (Supporting and Related Industries and Clusters)

เวียดนาม: อุตสาหกรรมและคลัสเตอร์สนับสนุนและที่เกี่ยวข้อง (Supporting and Related Industries and Clusters) โครงสร้างพื้นฐานตลาดทุน (Capital Market Infrastructure) และ สถาบันทางการเมือง (Political Institutions)

กัมพูชา: บริบทสำหรับกลยุทธ์และการแข่งขัน (Context for Strategy and Rivalry) สถาบันทางการเมือง (Political Institutions) และ โครงสร้างพื้นฐานทางโลจิสติกส์ (Logistical Infrastructure)

นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศในอาเซียนมีจุดอ่อนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กฎของกฎหมาย และโครงสร้างพื้นฐานการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นด้านที่ประเทศอาเซียนส่วนใหญ่อ่อนด้อยเป็นพิเศษ เนื่องจากพิธีการทางด้านศุลกากรที่เป็นภาระและมีพิธีการมาก ตลอดจนใช้เวลาในการเริ่มธุรกิจมาก ทำให้แข่งขันในเวทีโลกได้ยาก

2.4 ขีดความสามารถในระดับประเทศของอาเซียน

ขีดความสามารถใน 12 ด้านหลักของดัชนีตวามสามารถในการแข่งขันของโลกตามเกณฑ์ของ WEF ในปี 2013 พบว่าประเทศสิงคโปร์ถูกจัดอยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก และเป็นอันดับที่ 1 ของอาเซียนยกเว้น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมหภาค (บรูไนอยู่ในอันดับ 1) และขนาดของตลาด (อินโดนีเซียอยู่ในอันดับ 1) (รายละเอียดดูตารางที่ 1 ในภาคผนวก)

World Economic Forum (WEF) หรือเวทีเศรษฐกิจโลกยังได้รายงานขีดความสามารถในการแข่งขันด้านคุณภาพการศึกษาประจำปี 2555-2556 ซึ่งพบว่าคุณภาพการศึกษาของประเทศในอาเซียนประกอบด้วยระดับประถมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นสูง (รวมถึงมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา มัธยมศึกษา และการพัฒนาแรงงาน)

1) ระดับประถมศึกษา:

- **อัตราการเข้าเรียนประถมศึกษา** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยพม่า เวียดนาม กัมพูชา ลาว บรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์ ตามลำดับ
- **คุณภาพระบบการศึกษา** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยมาเลเซีย บรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว กัมพูชา ไทย เวียดนาม และพม่า ตามลำดับ
- **คุณภาพประถมศึกษา** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วย บรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว ไทย เวียดนาม กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ

2) ระดับการศึกษาขั้นสูงและฝึกอบรม

- **อัตราการเข้าเรียนอุดมศึกษา** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เวียดนาม บรูไน ลาว พม่า และ กัมพูชา ตามลำดับ
- **อัตราการเข้าเรียนมัธยมศึกษา** พบว่า บรูไนอยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ไทย เวียดนาม มาเลเซีย พม่า ลาว และกัมพูชา ตามลำดับ
- **คุณภาพการจัดการศึกษาด้านบริหารธุรกิจ** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน ไทย อินโดนีเซีย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า ตามลำดับ
- **การลงทุนพัฒนาและฝึกอบรมลูกจ้าง** พบว่า สิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ ไทย ลาว กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ
- **การเข้าถึงอินเตอร์เน็ตในโรงเรียน** พบว่า สิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วยบรูไน มาเลเซีย เวียดนาม อินโดนีเซีย ไทย ฟิลิปปินส์ ลาว กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ
- **คุณภาพการสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์** พบว่า สิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วย มาเลเซีย บรูไน อินโดนีเซีย ไทย เวียดนาม ลาว ฟิลิปปินส์ กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ
- **การใช้ประโยชน์ของระบบการวิจัยเฉพาะทางและการฝึกอบรม** พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ตามมาด้วย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย บรูไน ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า ตามลำดับ

จากตารางที่ 4 พบว่าขีดความสามารถในระดับประเทศของอาเซียน มีสิงคโปร์มาเป็นอันดับที่ 1 ตามมาด้วยมาเลเซีย บรูไน ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม กัมพูชา ลาว และพม่าตามลำดับ

โดยสรุป จากตัวชี้วัดขีดความสามารถระดับประเทศของอาเซียนข้างต้นพบว่าประเทศไทยมีขีดความสามารถอยู่ในอันดับที่ 4 (ค่อนข้างดี) แต่ยังต้องปรับปรุงในหลายด้าน ได้แก่ สถาบัน การศึกษาและสาธารณสุข ประสิทธิภาพตลาดแรงงาน และความพร้อมทางเทคโนโลยี

ตารางที่ 4: ขีดความสามารถในระดับประเทศของอาเซียนตามเกณฑ์ของ WEF ปี 2013

	สิงคโปร์	**มาเลเซีย**	**บรูไน**	**ไทย**	**อินโดนีเซีย**	**ฟิลิปปินส์**	**เวียดนาม**	**กัมพูชา**	**ลาว**	**พม่า**
ขีดความสามารถระดับโลก (GCI) ปี 2013	2	24	26	37	38	59	70	88	81	139
ขีดความสามารถระดับประเทศของอาเซียน ปี 2013	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
สถาบัน	1	3	2	6	5	7	9	8	4	10
โครงสร้างพื้นฐาน	1	2	4	3	5	8	6	9	7	10
สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจมหภาค	2	5	1	4	3	6	8	7	9	10
การศึกษาและสาธารณสุข	1	3	2	7	5	8	4	9	6	10
การศึกษาขั้นสูงและการฝึกอบรม	1	2	3	5	4	6	7	9	8	10
ประสิทธิภาพตลาดสินค้า	1	2	4	3	5	9	8	7	6	10
ประสิทธิภาพตลาดแรงงาน	1	3	2	7	10	9	6	4	5	8
การพัฒนาตลาดการเงิน	1	2	5	3	6	4	9	7	8	10
ความพร้อมของเทคโนโลยี	1	2	3	6	4	5	8	7	9	10
ขนาดของตลาด	5	3	10	2	1	4	6	8	9	7
ความซับซ้อนทางธุรกิจ	1	2	6	4	3	5	9	8	7	10
นวัตกรรม	1	2	4	5	3	7	8	9	6	10

ที่มา: ผู้เขียนจัดตามอันดับของ WEF

2.5 ขีดความสามารถในการส่งออกของประเทศในอาเซียน

เนื่องจากทุกประเทศในอาเซียนพึ่งพาการส่งออกในระดับสูง ขีดความสามารถในการส่งออก (Export Competitiveness) จึงมีความสำคัญต่อการเติบโตที่ยั่งยืนของอาเซียนด้วย โดยขีดความสามารถในการส่งออกเน้นปัจจัยที่ส่งผลต่อการแข่งขันในส่วนแบ่งตลาดและการส่งออกในตลาดโลก ซึ่งเป็นความสามารถของผู้ผลิตในการขายสินค้าในตลาดต่างประเทศในราคา คุณภาพ และตรงเวลาที่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตต่างชาติได้ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในขีดความสามารถในการส่งออกจึงชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งโดยเปรียบเทียบของธุรกิจในตลาดระหว่างประเทศและโอกาสในการเจริญเติบโตและการลงทุนของธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลต่อการเติบโตที่ยั่งยืนของอาเซียนต่อไป ในขณะเดียวกัน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสุทธิของการรวมตัวทางเศรษฐกิจอย่างเช่น AEC ขึ้นอยู่กับไม่เพียงการค้าระหว่างประเทสมาชิกเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับต้นทุนทางเศรษฐกิจของประเทศที่ไม่ใช่สมาชิกอีกด้วย

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา อาเซียนนับเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทย (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.35 ของสัดส่วนการค้าระหว่างประเทศทั้งหมดของไทย) โดยเฉพาะมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5.35, 4.04 และ 3.91 ตามลำดับ (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ตัวเลขการส่งออกโดยรวมของไทยกับอาเซียน

	มูลค่าการค้า: ล้านเหรียญสหรัฐฯ			อัตราการขยายตัว (%)	สัดส่วน (%)
	2553	2554	2555	2555	2555
ไทย – อาเซียน (9)	74,680.81	91,200.54	97,070.00	6.44	20.35
ไทย – บรูไน	227.15	269.05	632.89	135.23	0.13
ไทย – อินโดนีเซีย	13,038.77	17,454.18	19,296.74	10.56	4.04
ไทย – กัมพูชา	2,556.98	2,869.14	4,031.71	40.52	0.85
ไทย – ลาว	2,885.34	3,898.21	4,848.08	24.37	1.02
ไทย – พม่า	4,886.82	6,331.73	6,801.13	7.41	1.43
ไทย – มาเลเซีย	21,295.48	24,730.30	25,531.92	3.24	5.35
ไทย – ฟิลิปปินส์	7,261.25	7,344.90	7,585.37	3.27	1.59
ไทย – สิงคโปร์	15,286.96	19,212.38	18,668.04	-2.83	3.91
ไทย – เวียดนาม	7,242.06	9,090.67	9,674.13	6.42	2.03

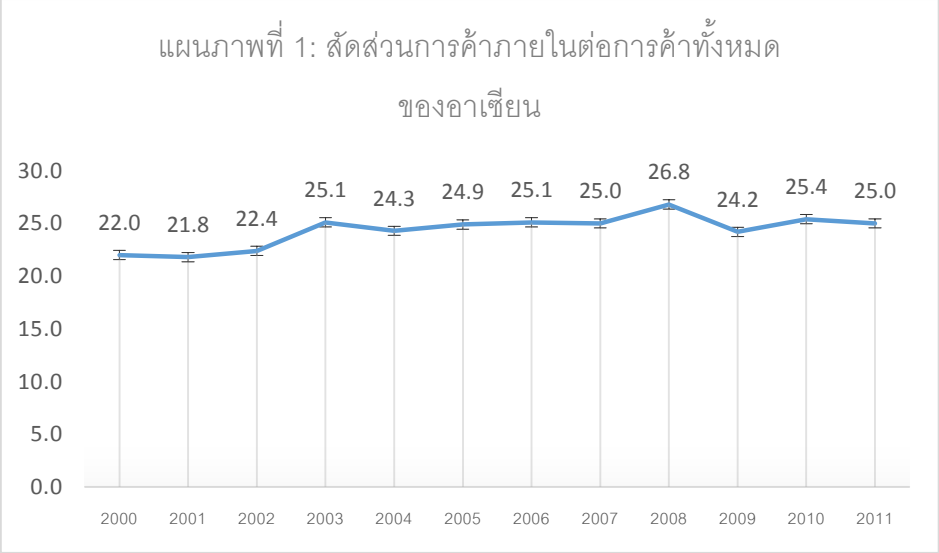
ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักปลัดกระทรวงพาณิชย์

2.5.1 ขีดความสามารถการส่งออกในระดับประเทศ

ขีดความสามารถการส่งออกในระดับประเทศนี้จะเริ่มจากการเปรียบเทียบจากสัดส่วนการค้าภายในอาเซียน (Intra-ASEAN trade) ต่อการค้าของอาเซียนทั้งหมด (Total ASEAN trade) ตามด้วยความง่ายใน

การค้าข้ามพรมแดน (Ease of Trading across borders) ด้านต้นทุน เวลาในการค้าดังกล่าว ตลอดจนปัจจัยในการอำนวยความสะดวกต่อการค้า ที่สำคัญคือ บริการโลจิสติกส์ ซึ่งจะวัดจากดัชนีการดำเนินงานทางโลจิสติกส์ (Logistics Performance Index: LPI) และการใช้อินเทอร์เน็ตของประชาคมอาเซียน

- การค้าภายในอาเซียนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 22.0 ในปี 2000 มาอยู่ที่ร้อยละ 25.0 ในปี 2011 ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนการเพิ่มขึ้นไม่มาก (ดูแผนภาพที่ 1)
- การส่งออกและการนำเข้าของประเทศในอาเซียนพบว่าในปี 2011 สิงคโปร์มีการส่งออกเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาเป็นไทย ตามด้วยมาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ บรูไน พม่า กัมพูชา และลาว ตามลำดับ (ดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6: การส่งออกและการนำเข้าทั้งหมดของอาเซียนปี 2010-2011

หน่วย: มูลค่าเป็นล้านเหรียญสหรัฐฯ; การเปลี่ยนแปลงเป็น %

ประเทศ	อันดับส่งออก ปี 2011	2010			2011		
		ส่งออก	นำเข้า	การค้า	ส่งออก	นำเข้า	การค้า
สิงคโปร์	1	371,194.3	328,078.9	699,273.3	409,443.5	365,709.1	775,152.6
ไทย	2	195,312.3	189,728.4	385,040.8	228,820.7	230,083.6	458,904.4
มาเลเซีย	3	198,800.8	164,733.5	363,534.3	228,179.1	187,542.8	415,721.9
อินโดนีเซีย	4	157,779.1	135,663.3	293,442.4	203,496.7	177,435.6	380,932.3
เวียดนาม	5	72,191.9	84,801.2	156,993.1	95,365.6	104,216.5	199,582.1
ฟิลิปปินส์	6	51,431.7	58,228.6	109,660.3	48,042.2	63,709.4	111,751.6
บรูไน	7	8,615.4	2,383.8	10,999.2	12,362.3	2,460.0	14,822.3
พม่า	8	7,599.5	4,198.7	11,798.3	8,119.2	6,805.9	14,925.1
กัมพูชา	9	5,583.6	4,896.8	10,480.3	6,710.6	6,133.6	12,844.1
ลาว	10	2,432.8	2,076.4	4,509.1	1,746.5	2,209.4	3,955.9
อาเซียน		1,070,941.4	974,789.6	2,045,731.0	1,242,286.4	1,146,305.9	2,388,592.3

- **ความง่ายในการค้าข้ามพรมแดน**วิเคราะห์จากตัวชี้วัดของธนาคารโลกในปี 2013 พบว่าสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 (ทั้งของอาเซียนและของโลก) รองลงมาเป็นมาเลเซีย (5 ของโลก) ตามด้วยไทย (24 ของโลก) บรูไน (39 ของโลก) ฟิลิปปินส์ (42 ของโลก) อินโดนีเซีย (54 ของโลก) เวียดนาม (65 ของโลก) พม่า (113 ของโลก) กัมพูชา (114 ของโลก) และลาว (161 ของโลก) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 7)
- **การให้บริการทางโลจิสติกส์** วิเคราะห์จากดัชนีการดำเนินงานทางโลจิสติกส์ (Logistics Performance Index (LPI) ของธนาคารโลก) พบว่า สิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 1 ของอาเซียน (2 ของโลก) รองลงมาเป็นมาเลเซีย (29 ของโลก) ตามด้วยไทย (35 ของโลก) ฟิลิปปินส์ (44 ของโลก) เวียดนาม (53 ของโลก) อินโดนีเซีย (75 ของโลก) ลาว (118 ของโลก) กัมพูชา (129 ของโลก) และพม่า (133 ของโลก) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 8)
- **การใช้อินเทอร์เน็ตของประชาคมอาเซียน** วัดจากจำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างสม่ำเสมอ พบว่าในประเทศอาเซียน 5 ประเทศ (พม่า กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว และฟิลิปปินส์) มีประชากรน้อยกว่าร้อยละ 10 ที่ใช้อินเทอร์เน็ตในปี 2008 ในทางตรงกันข้ามประชากรมากกว่าร้อยละ 50 ในมาเลเซียและบรูไนที่ใช้ ในขณะที่ ประชากรเกือบ 3 ใน 4 ในสิงคโปร์ที่ใช้ในปีเดียวกัน การขยายตัวของการใช้อินเทอร์เน็ตในไทยและเวียดนามน่าประทับใจ โดยไทยมีการขยายตัวอยู่จากร้อยละ 10 ในปี 2004 มาเป็นประมาณร้อยละ 23.9 ในปี 2008 และเวียดนามก็มีการขยายตัวมากกว่าไทย โดยขยายตัวจากร้อยละ 7.6 ในปี 2004 มาอยู่ร้อยละ 23.9 ในปี 2008 เช่นเดียวกัน ซึ่งใกล้เคียงกับอัตราการขยายตัวของโลกในปี 2008 (ข้อมูลของ International Telecommunications Union: ITU ปี 2010)

ตารางที่ 7: ความง่ายในการค้าข้ามพรมแดน ปี 2013

ประเทศ	อันดับที่ อาเซียน (โลก)	เอกสาร ส่งออก (จำนวน)	เวลา ส่งออก (วัน)	ต้นทุนส่งออก (US$/คอนเทนเนอร์)	เอกสาร นำเข้า (จำนวน)	เวลา นำเข้า (วัน)	ต้นทุนนำเข้า (US$/คอนเทนเนอร์)
สิงคโปร์	1 (1)	3	6	460	3	4	440
มาเลเซีย	2 (5)	4	11	450	4	8	485
ไทย	3 (24)	5	14	595	5	13	760
บรูไน	4 (39)	5	19	705	5	15	770
ฟิลิปปินส์	5 (42)	6	15	585	7	14	660
อินโดนีเซีย	6 (54)	4	17	615	8	23	660
เวียดนาม	7 (65)	5	21	610	8	21	600
พม่า	8 (113)	9	25	670	9	27	660
กัมพูชา	9 (114)	8	22	795	9	24	930
ลาว	10 (161)	10	23	1,950	10	26	1,910

ที่มา: The World Bank, 2014.

ตารางที่ 8: ดัชนีการดำเนินงานทางโลจิสติกส์ (LPI) ของอาเซียน

ประเทศในอาเซียน	ลำดับในอาเซียน (โลก)	LPI รวม[๕]
สิงคโปร์	1 (2)	4.09
มาเลเซีย	2 (29)	3.44
ไทย	3 (35	3.29
ฟิลิปปินส์	4 (44)	3.14
เวียดนาม	5 (53)	2.96
อินโดนีเซีย	6 (75)	2.76
ลาว	7 (118)	2.46
กัมพูชา	8 (129)	2.37
พม่า	9 (133)	2.33
บรูไน	-	-

ที่มา: ธนาคารโลก ปี 2010
หมายเหตุ: ไม่มีข้อมูลสำหรับบรูไน คะแนนแย่ที่สุดคือ 1 จนถึงคะแนนดีที่สุดคือ 5

2.5.2 ขีดความสามารถการส่งออกในระดับอุตสาหกรรม

ขีดความสามารถการส่งออกในระดับอุตสาหกรรมนี้มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะจากงานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศ (โสคติยานุรักษ์, 2556) เป็นการนำค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออก (RXA) มาใช้ในการพิจารณาขีดความสามารถส่งออกในระดับอุตสาหกรรม โดย โสคติยานุรักษ์, 2556 ศึกษาถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออก (ค่า RXA) โดยเฉลี่ย ทั้ง 95 พิกัดของประเทศไทย ผ่านแบบจำลองทางเศรษฐมิติ (Econometric Model) พบในเบื้องต้นว่า ค่า RXA ที่คำนวณได้ตามพิกัดสินค้าทั้ง 95 พิกัด มีทั้งหมด 55 พิกัดสินค้า ที่มีค่า RXA > 1 และมี 40 พิกัดสินค้าที่มีค่า RXA < 1 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเมื่อเทียบกับตลาดอาเซียนทั้ง 55 พิกัดสินค้า และเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบ 40 พิกัดสินค้า

ตัวอย่างสินค้าที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในอันดับต้นๆ ตามลำดับ (ค่าดัชนี RXA > 3) ได้แก่ **ข้าวและธัญญพืช** (พิกัด 10) **น้ำตาล** (พิกัด 17) **อาวุธและกระสุน** (พิกัด 93) **เครื่องสำอาง** (พิกัด 33) **ยานพาหนะ** (พิกัด 87) **ยางและผลิตภัณฑ์ยาง** (พิกัด 40) **หนังเทียมและผลิตภัณฑ์** (พิกัด 43) **อาหารปรุงแต่ง** (พิกัด 16) **ผลิตภัณฑ์แร่** (พิกัด 25) **อากาศยาน** (พิกัด 88) และ**ผลิตภัณฑ์แป้ง** (พิกัด 11) (ดูรายละเอียดในตารางที่ 9)

ทั้งนี้ การเปรียบเทียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกทั้ง 55 พิกัด ที่ประเทศไทยมีความได้ปรียบโดยเปรียบเทียบ พบว่า มีเพียง 32 พิกัดที่ประเทศไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศต้นทาง 5 ประเทศในอาเซียนตามกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ พิกัดสินค้าที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมาโดยตลอดตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000-2012 นั้น มีทั้งสิ้น 31 พิกัดสินค้า เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต้นทางในกลุ่มตัวอย่างของอาเซียนแล้ว พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มตัวอย่างมาโดยตลอดในช่วงเวลาดังกล่าว มีทั้งสิ้น 22 พิกัดสินค้า อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

การส่งออกใน 15 พิกัดสินค้าส่งออกที่สำคัญ พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกรวมทั้งสิ้น 10 พิกัดสินค้าเท่านั้น และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะใน 10 พิกัดสินค้าดังกล่าวเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกมากกว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งหมดมีเพียง 6 พิกัดสินค้าเท่านั้น ได้แก่ **น้ำตาล (พิกัด 17) เครื่องสำอาง (พิกัด 33) ยางและผลิตภัณฑ์ยาง (พิกัด 40) ผลิตภัณฑ์แร่ (พิกัด 25) พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก (พิกัด 39) และยานพาหนะที่ไม่ใช่รถไฟ (พิกัด 87)** และมี 3 พิกัดสินค้าที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้อยกว่าประเทศในกลุ่มตัวอย่าง 5 ประเทศต้นทางข้างต้น คือ **ปลาและอาหารทะเล (พิกัด 03) กระดาษและกระดาษแข็ง (พิกัด 48) และ ของทำด้วยเหล็กหรือเหล็กกล้า (พิกัด 73)**

ตารางที่ 9 ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออก 55 พิกัด เปรียบเทียบแต่ละประเทศ

พิกัด	Thailand	Indonesia	Malaysia	Philippines	Singapore
10	5.587	0.181	0.028	0.042	0.063
17	4.561	0.429	0.557	0.000	0.120
93	4.263	0.902	0.159	2.649	0.127
33	3.768	1.828	0.766	0.000	0.000
87	3.643	1.589	0.349	2.929	0.005
40	3.491	1.366	0.453	0.000	0.358
43	3.386	0.566	1.181	0.000	0.330
16	3.365	0.299	0.859	0.000	0.468
25	3.283	1.670	0.979	0.000	0.139
88	3.098	0.590	1.579	0.527	0.044
11	3.010	0.780	0.998	0.654	0.379
56	2.937	0.897	0.854	0.888	0.395
23	2.778	0.957	0.739	0.000	0.570
02	2.737	0.257	0.690	0.097	0.742
05	2.735	0.598	0.308	0.604	0.838
55	2.591	2.070	0.353	0.126	0.553
20	2.259	0.971	1.013	0.000	0.646
57	2.254	2.023	0.522	0.040	0.614
69	2.239	1.815	1.315	0.235	0.286
21	2.145	0.928	1.282	0.000	0.555

พิกัด	Thailand	Indonesia	Malaysia	Philippines	Singapore
65	2.082	1.292	1.056	0.165	0.584
35	1.894	0.407	0.637	0.000	1.078
68	1.832	1.159	1.716	0.324	0.407
51	1.776	0.441	1.191	1.035	0.830
60	1.697	0.628	1.372	0.052	0.736
22	1.511	0.176	1.151	0.000	1.026
30	1.495	1.044	0.615	0.000	1.098
66	1.457	0.789	0.770	0.090	1.075
58	1.443	1.165	0.642	1.312	0.931
39	1.365	0.647	1.011	0.000	1.051
83	1.356	1.148	0.659	0.556	1.031
72	1.266	0.973	1.182	0.610	0.911
92	0.062	4.600	0.776	0.033	0.684
54	1.533	4.070	0.910	0.056	0.228
48	1.264	3.307	0.821	0.518	0.519
03	1.508	3.215	0.990	0.821	0.345
46	2.296	2.880	0.172	1.656	0.429
12	1.314	2.714	0.895	1.338	0.523
52	2.381	2.605	0.524	0.252	0.419
08	1.841	2.300	0.884	1.467	0.406
67	1.518	2.132	0.491	0.285	0.847
28	1.059	1.800	1.114	0.000	0.853
34	1.511	1.769	1.052	0.000	0.704
86	0.822	1.735	1.411	0.026	0.827
59	1.578	1.722	0.494	0.102	0.957
06	1.155	0.517	3.233	0.054	0.089
49	1.145	0.391	2.724	0.550	0.297
44	1.082	1.456	2.718	0.117	0.124
19	1.599	1.131	1.645	0.000	0.533

พิกัด	Thailand	Indonesia	Malaysia	Philippines	Singapore
78	0.250	0.358	1.451	0.170	1.299
73	1.359	1.392	1.441	0.208	0.654
53	1.217	0.640	0.693	8.866	0.581
04	1.601	1.122	1.316	2.014	0.531
95	0.428	0.584	0.457	0.246	1.633
82	0.488	0.377	1.014	0.134	1.422

ที่มา: จากการคำนวณ

ส่วนพิกัดที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออก ด้อยกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียน จาก 55 พิกัดที่ประเทศไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกในข้างต้น รวมทั้งสิ้น 23 พิกัด โดยทั้ง 23 พิกัดดังกล่าวนั้น มีประเทศที่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศไทย ในแต่ละรายพิกัดสินค้า จะเห็นได้ว่า ในพิกัดสินค้าที่ประเทศไทย มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกด้อยกว่าประเทศอื่นจากกลุ่มตัวอย่างนั้น ประเทศอินโดนีเซีย จะเป็นประเทศที่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศอื่นๆ รองลงมาคือประเทศมาเลเซีย และประเทศฟิลิปปินส์ ตามลำดับ สะท้อนได้ถึงขีดความสามารถ ในการแข่งขันด้านการส่งออกของประเทศไทย ที่ยังคงด้อยกว่าประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย และประเทศฟิลิปปินส์ ในบางพิกัดสินค้าที่ทำการค้าระหว่างกันในตลาดอาเซียน (ดูตารางที่ 10)

ตารางที่ 10: รายชื่อประเทศที่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศไทย

พิกัด	ชื่อพิกัดสินค้า	ประเทศที่เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศไทย
03	Fish And Seafood	ประเทศอินโดนีเซีย
08	Edible Fruit And Nuts	
12	Misc Grain, Seed, Fruit	
28	Inorg Chem;Rare Erth Mt	
34	Soap,Wax,Et;Dental Prep	ประเทศอินโดนีเซีย
46	Straw,Esparto	
48	Paper,Paparboard	
52	Cotton+Yarn,Fabric	
54	Manmade Filament,Fabric	
59	Impregnatd Text Fabrics	
67	Artif Flowers,Feathers	

พิกัด	ชื่อพิกัดสินค้า	ประเทศที่เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศไทย
86	Railway; Trf Sign Eq	
92	Musical Instruments	
06	Live Trees And Plants	ประเทศมาเลเซีย
19	Baking Related	
44	Wood	
49	Book+Newspaper;Manuscrpt	
73	Iron / Steel Products	
78	Lead	
04	Dairy, Eggs, Honey, Etc	ประเทศฟิลิปปินส์
53	Other Veg Textile Fiber	
82	Tool, Cutlry, Of Base Mtls	ประเทศสิงคโปร์
95	And Sports Equipmt	

ที่มา: จากการคำนวณ

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

ขีดความสามารถของประเทศสมาชิกในอาเซียนมีความสำคัญต่อการเติบโตที่ยั่งยืนของอาเซียน การศึกษานี้มีการวัดขีดความสามารถเป็นรายประเทศ โดยการแยกความแตกต่างระหว่างขีดความสามารถในระดับประเทศ โดยการมองปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมหภาค เช่น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจมหภาค การเข้าถึงสาธารณสุข การศึกษา ความพร้อมทางเทคโนโลยี นวัตกรรม ขนาดของตลาด ประสิทธิภาพของตลาดสินค้าและความง่ายในการทำธุรกิจและตลาดการเงิน เป็นต้น และขีดความสามารถในระดับการส่งออก โดยมองปัจจัยที่มีผลต่อการแข่งขันในการส่งออกและส่วนแบ่งตลาดโลก เนื่องจากวัตถุประสงค์หนึ่งที่สำคัญของอาเซียน คือ การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว และทุกประเทศในอาเซียนต่างต้องพึ่งพาการส่งออกในอัตราที่สูง ดังนั้นจึงเห็นว่าขีดความสามารถในการส่งออกก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน

ความแตกต่างกันในเรื่องความง่ายในการนำเข้าและส่งออกในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนก็มีมาก กระบวนการทางการค้าที่บรรลุง่ายในสิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย แต่ยากมากในลาวและกัมพูชา การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการอำนวยความสะดวกทางการค้าก็เป็นอีกความพยายามหนึ่งที่สำคัญ เช่น การสร้างหน้าต่างเดียวของอาเซียน (ASEAN’s Single Window: ASW) โดยการทำให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้มาตรฐานในระหว่างหน่วยงานทางศุลกากรของประเทศสมาชิกเพื่อเพิ่มการค้าและสนับสนุนการเกิดใหม่ของห่วงโซ่อุปทานภายในภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การพัฒนาของ ASW ยังคงดำเนินการไปได้ช้า ส่วนคุณภาพของ

การให้บริการทางโลจิสติกส์ยังคงแตกต่างกันอย่างมากในระหว่างสมาชิก เช่น สิงคโปร์อยู่ในระดับโลก แต่ยังแย่ในลาว กัมพูชา และพม่า ในขณะที่กฎระเบียบของประเทศในอาเซียนเป็นอุปสรรคต่อการส่งมอบบริการโลจิสติกส์ที่คุณภาพสูง

ช่องว่างกว้างในการใช้อินเทอร์เน็ตและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ซึ่งในการศึกษานี้ยังไม่มีข้อมูลเพียงพอ แต่ในทศวรรษที่ผ่านได้มองเห็นว่ามีการปรับปรุงทั่วภูมิภาค โดยเฉพาะเวียดนามได้มีความก้าวหน้าที่มีนัยสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งอินเทอร์เน็ต, E-Commerce และการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่อัตราค่าจ้างต่ำ และอัตราการเติบโตด้านผลิตภาพสูงในบางประเทศ ขณะที่สภาพการผลิตที่แตกต่างกัน การอยู่ใกล้ตลาดใหญ่ในเอเชีย และสภาพแวดล้อมเชิงนโกยบายการค้าของภูมิภาค รวมถึงข้อตกลงการค้าเสรีภายในประเทศต่างๆ ได้มีส่วนช่วยสนับสนุนการเติบโตของการส่งออกด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านทางห่วงโซ่การผลิตของโลก อย่างไรก็ตาม ขีดความสามารถการส่งออกของอาเซียนยังคงมีความท้าทายอยู่ โดยเฉพาะในบางประเทศ อุปสรรคที่สำคัญได้แก่ การขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะและมืออาชีพ การขาดแคลนระบบในการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์และกระบวนการประเมินที่เข้ากันได้ ตลอดจนการมีโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันและกายภาพที่ไม่เพียงพอ เช่น ถนน โครงข่ายขนส่งอื่นๆ การคมนาคม มาตรการอำนวยความสะดวกต่อการค้า เช่น กระบวนการศุกกากร และการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับขีดความสามารถการส่งออกในระดับอุตสาหกรรมก็พบว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกมากกว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งหมดมีเพียง 6 พิกัดสินค้าเท่านั้น ได้แก่ น้ำตาล (พิกัด 17) เครื่องสำอาง (พิกัด 33) ยางและผลิตภัณฑ์ยาง (พิกัด 40) ผลิตภัณฑ์แร่ (พิกัด 25) พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก (พิกัด 39) และยานพาหนะที่ไม่ใช่รถไฟ (พิกัด 87) และมี 3 พิกัดสินค้าที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้อยกว่าประเทศในกลุ่มตัวอย่าง 5 ประเทศต้นทางข้างต้น คือ ปลาและอาหารทะเล (พิกัด 03) กระดาษ และกระดาษแข็ง (พิกัด 48) และ ของทำด้วยเหล็กหรือเหล็กกล้า (พิกัด 73)

3.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากขีดความสามารถของแต่ละประเทศในอาเซียนมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขีดความสามารถของทุนมนุษย์ (Human capital) :ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจและมาตรฐานในการดำรงชีพในระยะยาว การเตรียมพร้อมของทุนมนุษย์ เพื่อการทำงาน การเป็นพลเมือง และการดำเนินชีวิตในศตวรรษนี้ทำไม่ได้ง่าย เพราะปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องมีมากและซับซ้อน ตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี การแข่งขันระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงของตลาด และความท้าทายทางด้านการเมืองและสภาพแวดล้อมข้ามประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การยกระดับความสามารถของทุนมนุษย์ในแต่ละประเทศจึงเป็นเรื่องเร่งด่วน โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในบริบทของศตวรรษที่ 21 นี้ ซึ่งต้องมีการยกระดับแบบครบวงจรตั้งแต่

- วิธีการคิด การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์และนวัตกรรม การตัดสินใจและการเรียนรู้
- วิธีการทำงาน การสื่อสารและการทำงานเป็นทีม
- เครื่องมือสำหรับการทำงาน องค์ความรู้ทั่วไปและเทคโนโลยีด้าน ICT
- การดำรงชีวิตในโลก ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รวมถึงการตระหนักถึงวัฒนธรรม ความสามารถและความเป็นมืออาชีพ

ที่สำคัญควรยกระดับโครงสร้างพื้นฐานการบริหาร (Administrative Infrastructure) กฎของกฎหมายและขั้นตอนทางศุลกากรและระบบราชการ เพื่อให้สั้นและง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเข้าไปลงทุนและทำธุรกิจในประเทศอาเซียน นอกจากนี้ นโยบายของแต่ละประเทศในอาเซียนก็เป็นเรื่องสำคัญต่อการยกระดับขีดความสามารถของประเทศเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นตัวอย่างนโยบายของประเทศสิงคโปร์ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการเติบโตอย่างยั่งยืน โดยในระยะแรกผู้นำสิงคโปร์ได้ใช้การศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างชาติ สร้างความสามัคคีของคนในชาติ สร้างกำลังคนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ในระยะต่อมาเมื่อประเทศมีความมั่นคงและมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแล้วจึงได้ใช้การปฏิรูปการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศในระดับที่สูงขึ้น โดยกำหนดเป็นแนวนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่นำไปสู่การปฏิบัติ ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา สิงคโปร์ได้ดำเนินการต่างๆ เพื่อสนองสิ่งท้าทายใหม่ๆ ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศของสิงคโปร์ก้าวล้ำนำยุค การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ภาคเอกชนและรัฐบาลร่วมมือกันเพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) มีเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ให้มีตลาดการค้าและฐานการผลิตเดียวกัน และมีการเคลื่อนย้ายสินค้า การบริการ การลงทุน การเงิน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี โดยมีการจัดทำแผนงานบูรณาการด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ใน 4 ด้าน ดังนี้

- การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงาน และทุนอย่างเสรี รวมทั้งการรวมกลุ่มสาขาที่สำคัญของอาเซียนให้เป็นรูปธรรม มีมาตรการลดภาษีสินค้าเป็นศูนย์ และเปิดตลาดบริการทั้งหมดภายในปี 2558
- การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนโยบายที่จะส่งเสริมการรวมกลุ่มด้านเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ นโยบายภาษีและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเงิน การขนส่ง เทคโนโลยีสารสนเทศและพลังงาน
- การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค โดยมีการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและย่อม (SMEs) และการส่งเสริมขีดความสามารถผ่านโครงการต่างๆ ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก

- การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก เน้นการประสานนโยบายกับนอกภูมิภาค เพื่อให้อาเซียนมีท่าทีร่วมกันอย่างชัดเจน เช่น จัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการผลิตและจำหน่ายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก

ดังนั้น การยกระดับความสามารถของแต่ละประเทศจึงต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสี่ด้านดังกล่าว โดยให้ความสำคัญกับประเทศอาเซียน-4 ที่มีขีดความสามารถต่ำกว่าอีก 6 ประเทศที่เหลือ

นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวกับการยกระดับขีดความสามารถการส่งออกในระดับอุตสาหกรรม เห็นว่าภาครัฐและภาคเอกชนควรมีการยกระดับข้อมูลสารสนเทศและระบบการจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่ครบวงจรเกี่ยวกับขีดความสามารถการส่งออกของอุตสาหกรรมแต่ประเภทที่สำคัญๆ ข้อมูลการไหลทางการค้า การลงทุน และปัจจัยส่งผลต่อการแข่งขัน รวมถึงการอำนวยความสะดวกทางการค้า การให้บริการโลจิสติกส์ และ e-commerce และทำการเผยแพร่ให้ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะ SMEs เพื่อการปรับตัวในขีดความสามารถของอุตสาหกรรมเกี่ยวกับโอกาสและผลกระทบของประเทศไทยในการเข้าสู่ AEC ในปี 2015 ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็ต้องยกระดับขีดความสามารถของบุคลากรในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับโอกาสดังกล่าวด้วย

เอกสารอ้างอิง

วงศ์ประสงค์ ธันว์ธิดา นักวิชาการโลกาภิวัฒน์ศึกษา, 8 กันยายน 2556, เรื่อง “อันดับด้านการศึกษาไทยในเวทีโลกและอาเซียน ปี 2556”.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.), 10 กันยายน 2556, การเมือง: การศึกษา เรื่อง “วิเคราะห์ World Economic Forum มองจุดอ่อนการศึกษาไทย”.

โสคติยานุรักษ์ มนตรี, 2556, เรื่อง “การศึกษาโอกาสและผลกระทบต่อประเทศไทย ในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC), คณะเศรษฐศาสตร์ นิด้า

Asia Competitiveness Institute and National University of Singapore, forward by Miichael E. Porter, Professor of Harvard Business School, 2010, “ASEAN Competitiveness Report”,

International Monetary Fund, 2013, “Reforms and Distance to Frontier”, prepared by Era Dabla-Norris, Giang Ho and Annette Kyobe.

International Monetary Fund Staff Discussion Note, 2013, “Anchoring Growth: The Importance of Productivity-Enhancing Reforms in Emerging Market and Developing Economies”.

International Management Development, 2012, “IMD world Competitiveness Yearbook”.

US International Trade Commission, 2010, “ASEAN: Regional Trends in Economic Integration, Export Competitiveness, and Inbound Investment for selected industries”, USTIC Publications 4176..

World Economic Forum Competitiveness Yearbook, 2013.

ภาคผนวก

ตารางที่ 1: ขีดความสามารถของอาเซียนใน 12 เสาหลักตามเกณฑ์ของ WEF ปี 2013

	สิงคโปร์	มาเลเซีย	บรูไน	ไทย	อินโดนีเซีย	ฟิลิปปินส์	เวียดนาม	กัมพูชา	ลาว	พม่า
GCI 2013	2	24	26	37	38	59	70	88	81	139
สถาบัน	3	29	25	78	67	79	98	91	63	141
โครงสร้างพื้นฐาน	2	29	58	47	61	96	82	101	84	141
สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจมหภาค	18	38	1	31	26	40	87	83	93	125
การศึกษาและสาธารณสุข	2	33	23	81	72	96	67	99	80	111
การศึกษาขั้นสูงและการฝึกอบรม	2	46	55	66	64	67	95	116	111	139
ประสิทธิภาพตลาดสินค้า	1	10	42	34	50	82	74	55	54	135
ประสิทธิภาพตลาดแรงงาน	1	25	10	62	103	100	56	27	44	98
การพัฒนาตลาดการเงิน	2	6	56	32	60	48	93	65	91	144
ความพร้อมทางเทคโนโลยี	7	51	71	78	75	77	102	97	113	148
ขนาดของตลาด	34	28	131	22	15	33	36	92	122	79
ความซับซ้อนทางธุรกิจ	17	20	56	40	37	49	98	86	78	146
นวัตกรรม	9	25	59	66	33	69	76	91	68	143

ที่มา: WEF’s Global Competitiveness Index 2013-2014

สำรวจแนวโน้มการอุดหนุนสินค้าเกษตรในอาเซียน
Examination of Agricultural Subsidy in ASEAN countries

ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์[1]

บทคัดย่อ

เกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในประเทศภูมิภาคดังกล่าวยังยากจนและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐน้อยกว่าภาคเศรษฐกิจอื่นๆ บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจแนวโน้มการอุดหนุนสินค้าเกษตรในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสถาบันทางการเมือง สภาวะเศรษฐกิจ และการเปิดเสรีทางการค้า กับการดำเนินนโยบายอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศในภูมิภาคดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า 1) การดำเนินนโยบายอุดหนุนสินค้าเกษตรของรัฐบาลมีความผันผวนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ 2) รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะลดการจัดเก็บภาษีสินค้าเกษตรในระยะยาว 3) ประเทศที่เน้นการส่งออกสินค้าเกษตรที่เป็นอาหารมักจะจัดเก็บภาษีสินค้าเกษตรมากกว่าประเทศที่ นำเข้าสินค้าเกษตรที่เป็นอาหาร

คำสำคัญ: เกษตรกรรม การอุดหนุนสินค้าเกษตร เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมือง สภาวะเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้า

Abstract

Agriculture is one of the most important economic sectors in Southeast Asian countries. Nonetheless, farmers in this region are among the poorest people, and the sector receives governmental assistance less than other sectors. This article was aimed to examine the trend of agricultural subsidy in Southeast Asian countries, and to examine the relationship between political institutions, economic conditions, and trade openness and implementation of agricultural subsidy policy in this region. I find that 1) agricultural subsidy is related with political and economic change. 2) Government in Southeast Asian countries is likely to reduce taxes in agriculture. And 3) Countries exporting food grains are more likely to tax agriculture than countries importing food grains.

Key words: agriculture, agricultural subsidy, Southeast Asia, politics, economic conditions, trade openness

---

[1] อาจารย์ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณ ขวัตา เบ็ญจะขันธ์ และ คุณ ณัฐชัย ชินอรรถพร สำหรับการค้นหาข้อมูลนโยบายการเกษตรของประเทศ อินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์เป็นของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

1. บทนำ

เกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รายได้ของประเทศส่วนหนึ่งมาจากการส่งออกสินค้าเกษตร ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและสินค้าเกษตรแปรรูปรายใหญ่ของโลก เช่น ประเทศไทยและเวียดนามเป็นผู้ส่งออกข้าวและมันสำปะหลังอันดับต้นๆ ของโลก ประเทศมาเลเซียและอินโดนิเซียเป็นผู้ส่งออกยางพาราอันดับต้นๆ ของโลก

อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรกลับเป็นภาคเศรษฐกิจที่ได้รับการช่วยเหลือน้อยที่สุดและประชากรที่ยากจนที่สุดของประเทศในภูมิภาคนี้ก็อยู่ในภาคเกษตรกรรมด้วยแม้ว่าแนวโน้มการอุดหนุนภาคการเกษตรจะมีสูงขึ้นและการลดการบิดเบือนราคาสินค้าเกษตร (Price Distortion) จะลดลง แสดงให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายการเกษตรของภาครัฐในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่สามารถพัฒนาภาคการเกษตรและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นการตรวจสอบนโยบายการเกษตรเชิงเปรียบเทียบจึงมีความจำเป็นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละประเทศและการเปลี่ยนแปลงในระดับระหว่างประเทศซึ่งได้แก่การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

1) เพื่อสำรวจนโยบายการเกษตรของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2) เพื่อปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบายสินค้าเกษตร
3) เพื่ออธิบายการดำเนินนโยบายการเกษตรของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเป็นระบบ

3. คำถามการวิจัย

1) นโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างไร? และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด?
2) ปัจจัยใดมีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตร?
3) การดำเนินนโยบายอุดหนุนภาคการเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมเป็นอย่างไร?

4. นโยบายสินค้าเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยสังเขป

นโยบายสินค้าเกษตรของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ผู้เขียนแบ่งนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรได้เป็นสองช่วง ช่วงที่หนึ่ง (ค.ศ. 1950-1980) การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งผลกระทบด้านลบต่อเกษตรกร โดยรวม รัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดำเนินนโยบายด้านการเกษตรเพื่ออุดหนุนผู้บริโภคและอุตสาหกรรมภายในประเทศที่ต้องใช้สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบ (Anderson, 2009) รัฐบาลใช้นโยบายการค้า (Trade Policy) และการคลัง (Fiscal Policy) ในการดำเนินนโยบายสินค้าเกษตร ในด้านการค้า รัฐบาลใช้ “การควบคุมราคา (Price Control)” สินค้าเกษตรเพื่อให้ผู้บริโภคและอุตสาหกรรมมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ รัฐบาลควบคุมราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศให้มีราคาต่ำกว่าราคาในตลาดโลก (Laiprakobsup, n.d.) ในด้านการคลัง รัฐบาลดำเนินนโยบายการตั้งกำแพงภาษีการนำเข้าเครื่องมือทางการเกษตรและวัตถุดิบที่ใช้ในการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช นอกจากนี้ รัฐบาลหลายประเทศมีการจัดเก็บภาษีการส่งออกสินค้า

เกษตรเพื่อการนำรายได้เข้าสู่รัฐ ช่วงที่สอง (ค.ศ. 1980 – ปัจจุบัน) การดำเนินนโยบายมีลักษณะที่รัฐบาลลดการจัดเก็บภาษีสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออก (Exportable Commodities) แต่ยังคงการควบคุมราคาสินค้าเกษตรเพื่อให้การเคลื่อนไหวราคาสินค้าเกษตรกระทบกับผู้บริโภคให้น้อยที่สุด รัฐบาลเน้นการดำเนินนโยบายอุดหนุนราคาสินค้าเกษตรระยะสั้น เช่น การอุดหนุนหรือการประกันราคาสินค้าเกษตรขั้นต่ำ การอุดหนุนต้นทุนการเกษตรเพื่อเป็นการชดเชยให้กับเกษตรกร

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของนโยบายสินค้าเกษตรมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในมุมมองทางการเมือง นโยบายการเกษตรช่วงแรกมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นเผด็จการเนื่องจากเกษตรกรไม่ได้รับโอกาสในการเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปกำหนดนโยบายและถูกปิดกั้นสิทธิทางการเมือง เช่น การชุมนุมเรียกร้อง ในมุมทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรในช่วงที่สองซึ่งเน้นการอุดหนุนเกษตรกรระยะสอดคล้องกับห้วงเวลาที่โครงสร้างทางการเมืองในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปลี่ยนผ่านจากระบบอเผด็จการสู่ระบอบการเลือกตั้งหรือมีการเปิดเสรีทางการเมืองมากขึ้น (Laiprakobsup, n.d.) การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรในช่วงแรกสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายการอุดหนุนอุตสาหกรรมภายในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization) และนโยบายการกีดกันทางการค้าโดยการตั้งกำแพงภาษีไว้สูงของรัฐบาลในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Anderson, 2009) ในขณะที่การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรในช่วงที่สองสอดคล้องกับการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ และการยกเลิกกำแพงภาษี

นโยบายการเกษตรของไทย

นโยบายการแทรกแซงตลาดโดยเฉพาะ ข้าว เป็นนโยบายสำคัญของทุกรัฐบาล เนื่องจาก ข้าว เป็นสินค้าเกษตรที่ทำรายได้ระดับสูงให้กับประเทศ เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับประชากรทั้งประเทศในแง่การบริโภค เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ทำการเกษตรและจำนวนครัวเรือนเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ ก่อนปีการเพาะปลูก 2544/2545 นโยบายการแทรกแซงราคาข้าวเป็นการรับจำนำในราคาที่ใกล้เคียงกับราคาตลาด แต่ในระยะหลังนโยบายการรับจำนำในราคาสูงกว่าราคาตลาดได้ส่งผลต่อโครงสร้างการผลิต และการตลาดข้าว โดยเฉพาะการปลูกข้าวไม่ไวแสงที่มีคุณภาพต่ำ เพื่อขายในโครงการรับจำนำ การขยายพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าความสนใจเพิ่มผลผลิตต่อไร่ การสูญเสียตลาดส่งออก การเพิ่มต้นทุนการผลิตและต้นทุนการค้า การรั่วไหลของงบประมาณในโครงการรับจำนำข้าว และผลเสียในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางน้ำและดิน รวมถึงโรคระบาดของข้าว

โครงการประกันรายได้เกษตรกร

โครงการประกันรายได้เกษตรกรหรือระบบประกันราคาสินค้าเป็นโครงการที่รัฐบาลปัจจุบัน (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรแทนมาตรการรับจำนำที่ประสบปัญหาอย่างมาก[2] ในระยะหลัง โดยเฉพาะการรับจำนำที่สูงกว่าราคาตลาด และปัญหาการทุจริตของกระบวนการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตร โดยหลักการสำคัญของโครงการนี้ คือ ให้มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืช รัฐจะประกาศราคาประกันประจำฤดูกาลผลิตและราคาอ้างอิงที่จะปรับเปลี่ยนทุก 15 วัน และรัฐจะจ่ายส่วนต่างของราคาประกันกับราคาอ้างอิงให้เกษตรกรเมื่อทำการขายผลผลิต โดยวิธีนี้ภาครัฐเชื่อว่า จะลดปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในมาตรการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรในอดีตได้โดยเฉพาะรัฐให้สิทธิเกษตรกรทุกรายในการขึ้นทะเบียนต่างจากโครงการรับจำนำเดิมที่มีเกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการไม่กี่แสนรายทำให้เกิดปัญหาการสวมสิทธิ์เกษตรกร ปัจจุบันรัฐกำหนดนำร่องโครงการสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง

ความก้าวหน้าของโครงการ ณ วันที่ 15 ตุลาคม 2552 ธ.ก.ส ได้ทำสัญญากับเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนแล้วรวม 180,097 ราย แยกเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 112,934 ราย มันสำปะหลัง 44,454 ราย และ ข้าว 22,709 ราย การดำเนินการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืช อยู่ในเกณฑ์สูงมากเมื่อเทียบกับครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกพืชดังกล่าว ในกรณีของข้าวมีความกังวลว่ากระบวนการการรับรองและทำสัญญาอาจจะไม่ทันการเก็บเกี่ยวข้าวของเกษตรกรในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี 2552

ราคาประกันผลผลิตทางเกษตรที่กำหนดไว้ในปีเพาะปลูก 2552/53 คือ ข้าวเปลือกอยู่ระหว่าง 10,000-15,000 บาทต่อตันขึ้นอยู่กับชนิดของข้าวตามที่กำหนด ข้าวเปลือกเหนียวอยู่ที่ 9,500 บาทต่อตัน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และมันสำปะหลังกำหนดราคาประกันที่ 7.1 บาทต่อกิโลกรัมและ 1.7 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ (ตารางที่ 6) ราคาเกณฑ์กลางอ้างอิงของผลผลิตแต่ละประเภทจะถูกประเมินทุก 15 วัน ขึ้นอยู่กับราคาตลาดของสินค้าในช่วงเวลาก่อนหน้า ภายใต้ระบบการกำหนดราคาและจ่ายค่าชดเชยนี้จะทำให้ราคาสินค้าเกษตรมีเสถียรภาพมากขึ้น ในภาวะปกติเกษตรกรจะเลือกระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมได้ด้วย เนื่องจากมีสัญญาณราคาจากภาครัฐ ในกรณีของข้าว นั้น คณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนการประกาศราคาเกณฑ์กลางอ้างอิงทุก 7 วัน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2553

สรุปผลการดำเนินงานโครงการประกันรายได้เกษตรกร รอบที่ 1 ณ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2553

- ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ธ.ก.ส.ได้ทำสัญญาประกันรายได้ 393,851 ราย และเกษตรกรได้ขอใช้สิทธิ์ชดเชยรายได้ จำนวน 365,919 ราย หรือร้อยละ 92.91 ของจำนวนเกษตรกรที่ทำสัญญา ซึ่งจะสิ้นสุดระยะเวลาการใช้สิทธิ์ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2553 โดย ธ.ก.ส.ได้จ่ายเงินชดเชยรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นเงิน 5,448.53 ล้านบาท

[2] ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้พูดถึงปัญหาของมาตรการรับจำนำในสินค้าข้าวว่า “การดำเนินมาตรการจำนำข้าวที่ผ่านมาต้องเผชิญ กับหลากหลายปัญหา เช่น การใช้เม็ดเงินงบประมาณสูงเกินจริง การเก็บค่าใช้จ่ายโกดังเก็บข้าว ค่าสีข้าวมากกว่าราคาปกติทั่วไป ตลอดจนการเวียนเทียนข้าว การสวมสิทธิ์ข้าว เป็นต้น นอกจากนั้น ยังประสบปัญหาการบริหารจัดการระบายข้าว ขายข้าวที่ไม่โปร่งใส ทำให้รัฐบาลขาดทุนสูงมาก (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2552)”

- มันสำปะหลัง ธ.ก.ส.ได้ทำสัญญาประกันรายได้ให้กับเกษตรกร 430,661 ราย และเกษตรกรได้ขอใช้สิทธิ์รับการชดเชยรายได้แล้ว จำนวน 222,771 ราย หรือร้อยละ 51.73 ของจำนวนเกษตรกรที่ทำสัญญา ซึ่งจะสิ้นสุดระยะเวลาการใช้สิทธิ์ในเดือนพฤษภาคม 2553 ขณะนี้ ธ.ก.ส.ได้จ่ายเงินชดเชยแล้วจำนวน 1,549.48 ล้านบาท
- ข้าว ธ.ก.ส.ได้ทำสัญญาประกันรายได้ให้กับเกษตรกร 3,260,042 ราย และมีเกษตรกรมาขอใช้สิทธิ์รับการชดเชยรายได้แล้ว 2,542,412 ราย หรือร้อยละ 77.98 ของจำนวนเกษตรกรที่ทำสัญญา ซึ่งจะสิ้นสุดระยะเวลาการใช้สิทธิ์ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2553 ขณะนี้ ธ.ก.ส.ได้จ่ายเงินชดเชยแล้วจำนวน 23,908.06 ล้านบาท (เอกสารมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2553)

ในกรณีของข้าวเปลือกเจ้าที่รัฐบาลประกาศราคาประกันที่ 10,000 บาทต่อตัน หากผู้เล่นในกระบวนการนี้อยู่ภายใต้ข้อสมมติที่ว่า “ทุกคนแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง” โอกาสที่โครงการนี้จะประสบความสำเร็จ "แบบผลเลิศ" จะอยู่ที่ปริมาณส่งออกต้องอยู่ในระดับสูงที่ทำให้ผู้ส่งออกแย่งซื้อสินค้าเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้รัฐอาจจะไม่ต้องชดเชยให้กับเกษตรกรเลยหากราคาอ้างอิง และราคาตลาดอยู่สูงกว่าราคาประกัน โดยที่เกษตรกรได้รับราคามากกว่าราคาประกัน ตามราคาที่ขายได้ หรือประสบความสำเร็จ "แบบผลรอง" คือ ราคาอ้างอิงต้องเข้าใกล้ราคาตลาดมากที่สุดนั่นเอง ในกรณีนี้ เกษตรกรได้รับราคาใกล้เคียงกับราคาประกันที่สุด แต่มีข้อดี คือ ไม่มีการรั่วไหลของผลประโยชน์ หากไม่ใช่สองกรณีนี้ ผลลัพธ์อาจไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม แต่เป็นยอดปรารถนาของผู้เล่นบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น นอกจากนั้น ราคาอ้างอิงซึ่งคำนวณจากค่าเฉลี่ยต่างๆ ไม่สะท้อนกับความเป็นจริงโดยเฉพาะหากราคาข้าวโดยรวมมีทิศทางลดลง (ราคาอ้างอิงจะสูงกว่าราคาตลาด) ดังนั้น โอกาสที่เกษตรกรจะได้รับการประกันรายได้ที่ 10,000 บาทต่อตัน จึงมีน้อยลง และเป็นปัญหาที่รัฐจะต้องหาทางแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับราคาอ้างอิงให้ใกล้เคียงกับราคาตลาดมากที่สุด อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบให้ปรับหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณเกณฑ์กลางอ้างอิงเพื่อให้สอดคล้องใกล้เคียงกับราคาตลาด (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 18 พฤษภาคม 2553 อ้างถึงในประชา คุณธรรมดี, 2553)

นโยบายการเกษตรของประเทศฟิลิปปินส์

ในปี ค.ศ. 2004 ภาคเกษตรมีสัดส่วนประมาณ 15% ของ Nominal GDP ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ธัญพืชต่างๆ โดยเฉพาะข้าว มะพร้าว กล้วย ข้าวโพด อ้อย มะม่วง สับปะรด กาแฟ สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับมะพร้าว (น้ำมันมะพร้าว เป็นหลัก) ผลไม้ (ได้แก่ กล้วย สับปะรด และ มะม่วง) สำหรับผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์จะมีผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกและหมูเป็นหลัก เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีการปกป้องภาคเกษตรในระดับที่ค่อนข้างสูง การปกป้องนี้มีเป้าหมายเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองทางสินค้าเกษตรได้และทำให้เกิดเสถียรภาพทางด้านราคา พร้อมกับการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรและลดปัญหาความยากจน (World Trade Organization ,2005a อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549) ในที่นี้จะกล่าวถึงการปกป้องและการอุดหนุนภาคเกษตรโดย (1) การอุดหนุนภายใน (2) การอุดหนุนการส่งออก (3) การเปิดตลาด

การอุดหนุนภายใน

ฟิลิปปินส์มีการอุดหนุนทางด้านราคาในข้าวและข้าวโพด และ น้ำตาล ในกรณีของข้าวองค์กรของรัฐในนามของ National Food Authority (NFA) มีการรับซื้อข้าวเปลือกจากทั่วประเทศจากเกษตรกรและมีการจัดกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่มีระดับการผลิตน้อยแล้วรับซื้อข้าวจากเกษตรกรกลุ่มนี้ในระดับราคาสนับสนุน (10 เปโซต่อกิโลกรัม) และรัฐยังมีโครงการแทรกแซงตลาดทางอ้อม เช่น จัดตั้งโครงการ Farmer Incentive (FAIR) Purchase Programme เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรนำข้าวมาขายให้ NFA ส่วนในกรณีของน้ำตาลมีองค์กรของรัฐ คือ Sugar Regulatory Authority (SRA) เข้ามาควบคุมการจัดการทางด้านอุปทาน (รวมถึงการเพาะปลูกพืชที่ใช้ในการผลิตน้ำตาล ขบวนการผลิตน้ำตาล และการส่งออก) อย่างเข้มงวด เนื่องจากฟิลิปปินส์ได้รับโควต้าพิเศษในการส่งน้ำตาลออกไปขายให้สหรัฐในราคาที่สูงกว่าราคาในตลาดโลกรัฐจึงมีการปกป้องการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลในระดับที่ค่อนข้างสูง และ SRA พยายามที่จะกระจายผลประโยชน์จากการขายน้ำตาลในราคาสูงในสหรัฐระหว่างผู้ส่งออกและผู้จัดจำหน่ายภายในประเทศ ซึ่งวิธีที่ใช้ คือ การแบ่งน้ำตาลออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม A (น้ำตาลเพื่อตลาดสหรัฐ) กลุ่ม B (น้ำตาลเพื่อขายภายในประเทศ) กลุ่ม C (น้ำตาลเพื่อเก็บสำรองไว้ในยามจำเป็น) กลุ่ม D (น้ำตาลสำหรับตลาดโลก) ซึ่งจะพบว่าราคาที่ขายไปยังตลาดในสหรัฐสูงกว่าราคาในประเทศ แต่ราคาในประเทศก็อยู่ในระดับที่สูงกว่าราคาในตลาดโลก และในปี ค.ศ. 2004 – 2005 NFA พยายามรักษาเสถียรภาพของราคาน้ำตาลด้วยการขยายการสนับสนุนราคาน้ำตาล โดย NFA มีการรับซื้อน้ำตาลจากกลุ่ม C ด้วยต้นทุนที่ค่อนข้างสูงในปี ค.ศ. 2004 – 2005 แต่เป็นนโยบายที่ใช้ชั่วคราวเท่านั้น (World Trade Organization, 2005a อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.)

นอกจากการอุดหนุนด้านราคารัฐบาลฟิลิปปินส์ยังให้การอุดหนุนทางด้านสินเชื่อแก่เกษตรกร การส่งเสริมการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรที่ทำการผลิตในระดับเล็กและกลางมีมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1950 (US Library of Congress, 1991) ในระยะหลังได้มีการจัดตั้งโครงการ The Agricultural Modernization Credit and Financing Program (AMCFP) โดยการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรโดยใช้กลไกทางตลาด เช่น ใช้อัตราดอกเบี้ยตลาด เป็นต้น ซึ่งเป็นโครงการที่ให้การประกันสินเชื่อแก่เกษตรกรและชาวประมง คือ ทำหน้าที่คล้ายๆกับ wholesale credit funds ที่ส่งเสริมให้สถาบันการเงินให้สินเชื่อกับประชาชนในชนบทรวมถึงเกษตรกร (World Trade Organization, 2005a อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549) สำหรับการอุดหนุนในด้านอื่น เช่น ทางด้านวัตถุดิบ พบว่าหลังปี ค.ศ. 1986 รัฐได้ลดภาษีนำเข้าสำหรับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรหลักอย่างมีนัยสำคัญ (David, 1997)

การอุดหนุนการส่งออก

ประเทศฟิลิปปินส์มีการอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตรไม่มาก ในทางตรงกันข้ามในช่วงทศวรรษ 1970 ถึงต้นทศวรรษ 1980 มีการใช้มาตรการลงโทษผู้ส่งออกสินค้าเกษตร เช่น การเก็บภาษีการส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิด (เช่น การเก็บภาษี4% - 6% ในการส่งออกสินค้าเกษตรหลัก) และการห้ามส่งออกสินค้าบางชนิด (เช่น เนื้อมะพร้าวตากแห้ง) ทั้งนี้เพราะรัฐมีเป้าหมายที่จะรักษาเสถียรภาพราคาในประเทศ และ ต้องการให้รักษาระดับการพึ่งตนเองทางสินค้าเกษตรหรือต้องการให้มีสินค้าเกษตรเพียงพอต่อความต้องการ

ภายในประเทศ (ส่วนหนึ่งเพื่อรักษาเสถียรภาพในภาคเกษตรเมื่อมีการลอยตัวค่าเงินเปโซในปี ค.ศ. 1970) ในแต่หลังปี ค.ศ. 1986 มาตรการลงโทษการส่งออกสินค้าเกษตรเหล่านี้ได้ยกเลิกไป(David,1997 อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

ผลิตภัณฑ์มะพร้าวเป็นสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญของฟิลิปปินส์ องค์กร The Philippines Coconut Authority (PCA) รับผิดชอบการพัฒนาอุตสาหกรรมและสินค้าเกษตรที่เกี่ยวกับมะพร้าว หน้าที่ทางการตลาดขององค์กรนี้ คือ การพยายามที่จับคู่ผู้นำเข้าจากต่างประเทศกับผู้ซื้อภายในประเทศให้ได้พบกับผู้ผลิตที่เหมาะกับความต้องการ และมีการส่งเสริมทั้งทางด้านการลงทุนและการตลาด พร้อมกับการเก็บและให้ข้อมูลทางการตลาดกับผู้ผลิตและผู้ค้าผลิตภัณฑ์มะพร้าว สำหรับผลไม้ส่งออกที่สำคัญได้แก่ กล้วยและมะพร้าว พบว่ากฎเกณฑ์และข้อจำกัดที่ค่อนข้างเข้มงวดในการเข้ามาเป็นผู้ปลูกหรือผลิตกล้วยรายใหม่ได้มีการใช้อย่างได้ผลทำให้ ผู้ปลูกสามารถกำหนดระดับการส่งออกได้และเป็นการทำให้ระบบการรวมกลุ่มกันแบบ cartel เข้มแข็งขึ้น สำหรับผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำพบว่าฟิลิปปินส์มีความกังวลในด้านการรักษาทรัพยากรเหล่านี้ในระยะยาว เมื่อพบว่ามีการจับสัตว์น้ำโดยเฉพาะที่บริเวณใกล้ชายฝั่งในระดับที่มากเกินไป (over fishing) จึงมีความพยายามในการส่งเสริมให้มีการจับสัตว์น้ำที่ไกลชายฝั่งออกไป โดยการให้กู้ระยะยาวแก้ผู้สนใจ ในการปรับปรุงเรือและอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ การยกเว้นภาษีให้กับผู้ที่ซื้อเรือหรืออุปกรณ์ที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี และการคืนภาษีให้กับการใช้เชื้อเพลิงโดยไม่จำกัดปริมาณ

อย่างไรก็ตามรัฐมีการควบคุมและกำหนดกฎเกณฑ์การส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเพื่อความมั่นคงทางอาหาร และ เพื่อให้ได้คุณภาพและความสะอาดตามที่ตลาดที่จะส่งออกไปต้องการ โดยจะมีการให้ใบอนุญาตในการส่งสินค้าภายใน 30 วัน ถ้าเกินกว่านั้นใบอนุญาตก็จะหมดอายุไป และการส่งออกจะต้องผ่านกระบวนการที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐในด้านสุขอนามัยและด้านอื่นๆ (World Trade Organization, 2005a อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

การเปิดตลาด

ตามข้อตกลงการค้าเสรี ASEAN (ASEAN Free Trade Area, AFTA) ฟิลิปปินส์ จะต้องลดระดับอัตราภาษีนำเข้าให้อยู่ในระดับ 0 – 5% สำหรับประเทศสมาชิกภายในปี ค.ศ. 2002 และตามข้อตกลงการค้าโลก (WTO) รอบอุรุกวัยในปี ค.ศ. 1995 ฟิลิปปินส์จะต้องมีการปรับมาตรการการการจำกัดการนำเข้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non Tariff Barriers, NTBs) เช่น การควบคุมปริมาณการนำเข้า ให้เป็นมาตรการทางภาษี (Tariff Barriers, TBs) เรียกมาตรการนี้ว่าTariffication อย่างไรก็ตามการนำเข้าข้าวได้รับการยกเว้นจากมาตรการTariffication เป็นเวลา 10 ปี (หรือจนกระทั่งปี ค.ศ. (2005) เช่น เดียวกับกรณีของประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ โดยทั่วไปแล้วฟิลิปปินส์ผลิตข้าวได้เพียงพอหรือเกือบเพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ มีการส่งออกข้าวบ้างเล็กน้อยและมีการนำเข้าข้าวหากขาดแคลนโดยองค์กร NFA มีอำนาจผูกขาดในการส่งออกและนำเข้าข้าว พบว่าอัตราภาษีนำเข้าข้าวอยู่ที่ 50% ในปี ค.ศ. 2005 นอกจากนี้ยังพบว่าฟิลิปปินส์ยังมีแนวโน้มที่จะใช้มาตรการการกำหนดปริมาณการนำเข้าข้าวต่อไปแม้ว่าจะถึงกำหนดการได้รับการยกเว้นในปี ค.ศ. 2005 (นิพนธ์และคณะ,

2548), (World Trade Organization, 2005a), (David, 1997) อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549)

นอกจากนี้ตามข้อตกลงของ WTO ได้มีการกำหนดให้ใช้ระบบโควต้าภาษี (Tariff Quota System) แทนที่มาตรการการจำกัดปริมาณการนำเข้ากับสินค้าบางชนิด ฟิลิปปินส์ใช้ระบบโควต้าภาษีกับกาแฟ ข้าวโพด สัตว์มีชีวิต ผลิตภัณฑ์สัตว์ มันฝรั่งและน้ำตาล แต่พบว่าโควต้ายังค่อนข้างจำกัดและอัตราภาษีนอกโควต้าอยู่ในระดับสูงมาก จึงทำให้การนำเข้าสินค้าเหล่านี้อยู่ในระดับต่ำจนบางครั้งไม่ครบโควต้าด้วยซ้ำ อัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรอื่นๆ เช่น ผัก ผลไม้ และผลิตภัณฑ์สัตว์ บางชนิดยังคงอยู่ในระดับสูง (World Trade Organization, 2005a อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549)

นอกจากอัตราภาษีนำเข้าที่สูงแล้ว ฟิลิปปินส์ยังมีมาตรการจำกัดการนำเข้าที่ไม่ใช่ภาษีอีก เช่น มาตรการทางด้านสุขอนามัยของพืช ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ การนำเข้าสินค้าบางชนิดต้องมีการขอใบอนุญาต โดยการนำเข้าผักและผลไม้สดต้องผ่านด่านกักกันพืชและต้องได้รับใบรับรองจึงจะนำเข้าได้ นอกจากนี้ยังมีการห้ามนำเข้าผักและผลไม้สดจากบางประเทศ (รวมทั้งไทย) เพื่อป้องกันปัญหาแมลงวันในผักและผลไม้ (นิพนธ์และคณะ, 2548) การที่ฟิลิปปินส์มีการปกป้องภาคเกษตรโดยมาตรการทางภาษีและมาตรการอื่นๆ ทำให้เกิดการบิดเบือนทางการผลิตและการค้าสินค้าเกษตร ลดความสามารถในการและทำให้ต้นทุนในการอุดหนุนสินค้าเหล่านี้สูงขึ้นแทนที่รัฐจะสามารถนำเอาเงินส่วนนี้มาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ใช้ในการเกษตร

นโยบายการเกษตรของประเทศอินโดนีเซีย

ถึงแม้สัดส่วนของภาคเกษตรใน GDP และการส่งออกจะลดลง ภาคเกษตรยังคงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย ใน ค.ศ. 2005 ภาคเกษตรมีสัดส่วนเท่ากับ 16.9% ต่อ GDP อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ผลิตมะพร้าวได้เป็นอันดับหนึ่งของโลก และผลิตเนื้อมะพร้าวตากแห้ง เมล็ดปาล์ม ปาล์มน้ำมัน และยางดิบ ได้เป็นอันดับสองของโลก และผลิตข้าวได้เป็นอันดับสามของโลก อย่างไรก็ตามประเทศอินโดนีเซียถือเป็นประเทศที่มีรายได้น้อยแต่มีการค้าสินค้าเกษตรในลักษณะการนำเข้าสุทธิ (low-income food deficit country) ผลผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่มาจากเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรายใหญ่ที่เป็นของรัฐหรือเอกชนมีการผลิตในสัดส่วนที่น้อยแต่มีสัดส่วนในการส่งออกสูง สินค้าเกษตร (Thomas and Orden, 2004) and (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) สินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญได้แก่ ยางพารา มะพร้าว และ น้ำมันปาล์ม ส่วนสินค้าเกษตรนำเข้าที่สำคัญได้แก่ ข้าวสาร เมล็ดพืชน้ำมัน และ อาหารสัตว์ (นิพนธ์และคณะ, 2548) ในส่วนนี้จะแบ่งการพิจารณาการปกป้องและการอุดหนุนสินค้าเกษตรโดยรัฐของอินโดนีเซียออกเป็น (1) การอุดหนุนภายใน (2) การอุดหนุนการส่งออก (3) การเปิดตลาด

การอุดหนุนภายใน

เป้าหมายการเกษตรหลักของอินโดนีเซีย คือ การผลิตอาหารให้เพียงพอกับความต้องการในประเทศ (self-sufficiency) จากการเพิ่มขึ้นของประชากรโดยเฉพาะในอาหารหลัก เช่น ข้าว และให้อยู่ในราคาที่ประชาชนโดยทั่วไปหาซื้อได้ และตามแผนพัฒนาประเทศปี ค.ศ. 1994 – 2004 รัฐยังส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจการเกษตรให้เป็นกลยุทธ์หลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร ในระหว่างทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 รัฐบาลอินโดนีเซียได้มีการอุดหนุนภาคเกษตรโดยการใช้มาตรการการแทรกแซงทางราคา การอุดหนุนทางด้านวัตถุดิบ การลงทุนทางด้านระบบชลประทาน และการอุดหนุนทางการตลาด โดยเฉพาะในการผลิตสินค้าเกษตรหลัก เช่น ข้าว และ ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ (ภายใต้โครงการ BIMAS ที่ให้การอุดหนุนทั้งทางด้านวัตถุดิบและราคา) และมีการจัดตั้งโครงการในการรวมศูนย์การผลิต “Nucleus Estate” โดยพยายามรวมเกษตรกรรายย่อยให้มาเพาะปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่ร่วมกัน (Thomas and Orden, 2004) นอกจากนี้ยังมีองค์กรของรัฐในนามของ BULOG ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิตข้าวภายในประเทศและรักษาเสถียรภาพทางด้านราคาข้าวทั้งในด้านราคาของผู้ผลิตและผู้บริโภค และยังมีหน้าที่ในการดูแลการนำเข้าและส่งออกข้าวพร้อมๆกับการบริหารจัดการข้าวในสต็อก (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

อย่างไรก็ตามในช่วงปลายทศวรรษ 1980 และ 1990 ได้มีการค่อยๆยกเลิกระบบการอุดหนุนทางวัตถุดิบ โดยการอุดหนุนทางด้านยาฆ่าแมลงได้มีการยกเลิกไปในปี ค.ศ. 1989 และการอุดหนุนทางด้านปุ๋ย (ซึ่งเป็นการอุดหนุนทางวัตถุดิบที่มีขนาดใหญ่ที่สุด) ได้มีการทำให้หมดไปในปี ค.ศ. 1998 และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 1997 – 1998 และรัฐบาลอินโดนีเซียได้ขอความช่วยเหลือจาก IMF ภายใต้เงื่อนไข IMF BULOG จะต้องยกเลิกการผูกขาดการค้าข้าว และแทนที่นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวของผู้บริโภคด้วยการแทรกแซงทางการตลาดด้วยราคาเป้าหมายในการกระจายผลผลิตข้าวให้แก่ผู้มีรายได้น้อย (Thomas and Orden, 2004) อย่างไรก็ตามพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 2003 - 2005 ได้มีการใช้นโยบายอุดหนุนภายในแก่ผู้ผลิตข้าวรายย่อยโดยกรอุดหนุนทางด้านปุ๋ยบางชนิดที่ผลิตในท้องถิ่น (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998/1999 อินโดนีเซียได้จัดตั้งโครงการ Gema Palang 2001 เพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวถั่วเหลือง และ ข้าวโพด เพื่อให้ถึงระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้ก่อนปี ค.ศ. 2001 และ ได้ตั้งโครงการ Gema Proteina 2001 เพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตผลิตภัณฑ์สัตว์ที่ให้โปรตีนภายในปี ค.ศ. 2001 เช่นเดียวกัน (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

การอุดหนุนการส่งออก

อินโดนีเซียไม่ได้มีการอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตรมากนัก ช่วงก่อนทศวรรษ 1990 อินโดนีเซียมีการใช้นโยบายจำกัดหรือสร้างอุปสรรคในการส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิดอย่างแพร่หลายด้วยการควบคุมการส่งออก ห้ามการส่งออก เก็บภาษีการส่งออก และมีการออกใบอนุญาตการส่งออกในสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ข้าว แป้งถั่วเหลือง และน้ำมันพืช ในช่วงทศวรรษ 1990 ได้มีการปฏิรูปนโยบายการค้าสินค้าเกษตร รวมทั้งได้มีการผ่อนคลายนโยบายการควบคุมการส่งออกสินค้าเกษตร และตามข้อตกลง IMF ในปี ค.ศ. 1998 อินโดนีเซียยินยอมที่จะยกเลิกการจำกัดการส่งออกสินค้าเกษตรแต่ยังคงเก็บภาษีการส่งออกในน้ำมันปาล์ม น้ำมันปาล์มดิบ และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และ หวาย โดยในปัจจุบันมีการลดขอบเขตและระดับอัตราภาษีลง นอกจากนี้รัฐยังคงเข้าไปกำกับการส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น มันสำปะหลัง กาแฟและผลผลิตที่เกี่ยวข้อง ยาง ไม้อัด ไม้สัก โดยใช้ทั้งวิธีการจำกัดการส่งออกโดยสมัครใจ และการจัดการกับอุปทานของสินค้า เพื่อไม่ให้มีผลผลิตมากจนเกินไปจนทำให้ราคาตกต่ำ อินโดนีเซียได้ร่วมกับประเทศผู้ผลิตกาแฟจัดตั้ง Association of Coffee Producing Countries ในการกำหนดโควต้าการส่งออกกาแฟของแต่ละประเทศ เพื่อที่จะทำให้ราคากาแฟในตลาดโลกสูงขึ้น อย่างไรก็ตามข้อตกลงนี้ได้เลิกใช้ไปตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 2002 นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2001 อินโดนีเซียได้ทำข้อตกลงร่วมกับมาเลเซียและไทยในการจำกัดการส่งออกยางพารา และมีการกำหนดโควต้าการส่งออกเมื่อราคายางพาราต่ำกว่าราคาอ้างอิงที่ในข้อตกลง (ราคาอ้างอิงนี้ไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ) อย่างไรก็ตามตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 2002 ราคายางพาราในตลาดโลกสูงกว่าราคาอ้างอิงสูง อินโดนีเซียจึงไม่ได้มีการกำหนดโควต้าการส่งออกยางพาราอีก (Thomas and Orden, 2004) and (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

อินโดนีเซียได้แจ้ง WTO ว่าได้มีการอุดหนุนการส่งออกข้าวเพื่อทำให้รัฐสามารถกำจัดสต็อกส่วนเกิน แต่ตั้งแต่มีข้อตกลงการค้าโลกรอบอุรุกวัยอินโดนีเซียก็ไม่ได้มีการอุดหนุนการส่งออกข้าวอีก นอกจากนี้ อินโดนีเซียยังมีโครงการการอุดหนุนการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ Protekan 2003 โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำให้สูงขึ้นเป็น 20 พันล้านดอลลาร์สหรัฐภายในปี ค.ศ. 2003 (Thomas and Orden, 2004) and (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

การเปิดตลาด

ก่อนกลางทศวรรษ 1980 การค้าสินค้าเกษตรในอินโดนีเซียถูกกำกับโดยรัฐมากโดยผ่านมาตรการต่างๆ เช่น ภาษีนำเข้า ใบอนุญาตนำเข้า และการผูกขาดการนำเข้าโดยองค์กรของรัฐ แม้แต่การนำเข้าสินค้าเกษตรแปรรูปก็มีการกำกับและควบคุม หลังจากกลาง ทศวรรษ 1980 ก็มีการลดอัตราภาษีนำเข้าและเพดานอัตราภาษีนำเข้าลงบ้าง และมีการเพิ่มประเภทสินค้านำเข้าที่เก็บภาษีนำในอัตราต่ำ การผูกขาดการนำเข้าสินค้าเกษตรบางชนิดโดย BULOG ยังคงมีอยู่ (Thomas and Orden, 2004)

ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการเกษตรในปี ค.ศ. 1991 ก็มีการลดสัดส่วนของสินค้าเกษตรที่ต้องมีใบอนุญาตลง 30% แต่ยังคงมีการควบคุมการค้าข้าว ถั่วเหลือง และน้ำตาล และเมื่อมีการตกลงการค้าโลกรอบอุรุกวัยในปี ค.ศ. 1995 พบว่าอินโดนีเซียไม่ได้รับผลกระทบมากนักจากข้อกำหนดในการลดอัตราภาษี เนื่องจากนโยบายภายในประเทศอินโดนีเซียเองมีมาตรการในการลดภาษีนำเข้าอยู่แล้วทำให้ภาษีนำเข้าที่อินโดนีเซียจัดเก็บจริงต่ำกว่าเพดานอัตราภาษีที่กำหนดโดย WTO อยู่พอสมควร ซึ่งกรณีเช่นนี้ทำให้อินโดนีเซียจึงมีความยืดหยุ่นในการที่จะเจรจาต่อรองให้ประเทศอื่นๆมีการเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้นเพื่อแลกกับการลดเพดานอัตราภาษีของอินโดนีเซีย นอกจากนี้อินโดนีเซียยังมีการใช้มาตรการโควต้าภาษี (Tariff Rate Quotas, TRQs) กับข้าว ผลิตภัณฑ์นม ครีม และ ผลิตภัณฑ์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง แต่ตั้งแต่มีการการตกลงการค้าโลกรอบอุรุกวัยอินโดนีเซียก็นำเข้าสินค้าเหล่านี้เกินกว่าโควต้าและอัตราภาษีที่เก็บก็ยังคงต่ำกว่าเพดานอัตราภาษี ต่อมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ก็ยกเลิกระบบโควต้าภาษีกับผลิตภัณฑ์นม ครีม และ ผลิตภัณฑ์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง แต่มีการเก็บภาษีในอัตรา 5% โดยไม่มีโควต้า (Thomas and Orden, 2004)

เมื่ออินโดนีเซียต้องประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 1997 – 1998 และรัฐบาลอินโดนีเซียได้ขอความช่วยเหลือจาก IMF ภายใต้เงื่อนไข IMF อินโดนีเซียต้องลดอัตราภาษีนำเข้าของสินค้าอาหารลงให้เหลือไม่เกิน 5% และไม่เกิน 10% สำหรับสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร พร้อมกันนี้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นในปี ค.ศ. 1998 BULOG ยกเลิกการผูกขาดการค้าสินค้าเกษตรหลายชนิด (เช่น ข้าวน้ำตาล ข้าวสาลี แป้งข้าวสาลี ถั่วเหลือง กระเทียม และก้านพลู) และยอมให้เอกชนเข้ามาทำการค้าได้ อย่างไรก็ตามพบว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการของ IMF ในปี ค.ศ. 2003 รัฐบาลอินโดนีเซียมีแนวโน้มที่จะกลับเข้ามาปกป้องและแทรกแซงการค้าสินค้าเกษตร โดยภาษีนำเข้าและใบอนุญาตในการนำเข้าพิเศษจะยังคงมีอยู่ในผลิตภัณฑ์ข้าวและน้ำตาล อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 2002 ได้มีการตกลงด้านเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Agreement, AFTA) อินโดนีเซียจะต้องลดอัตราภาษีนำเข้าให้เหลือไม่เกิน 5% สำหรับประเทศสมาชิกกับสินค้าที่มีต้นกำเนิดจาก ASEAN มากกว่า 65% อย่างไรก็ตามข้าวและน้ำตาลได้รับการยกเว้นจากการลดอัตราภาษี (Thomas and Orden, 2004) and (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

นอกจากการใช้มาตรการทางด้านภาษี อินโดนีเซียยังใช้มาตรการต่างๆที่ไม่ใช่ภาษีเพื่อเป็นอุปสรรคในการนำเข้าสินค้าเกษตรบางชนิด (เช่น ข้าว ก้านพลู ข้าวโพด ถั่วเหลือง และน้ำตาล) และผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์จะต้องมีใบอนุญาตในการนำเข้า มีการห้ามนำเข้าชิ้นส่วนของไก่ การกำหนดให้ติดฉลาก (เช่น อาหารสำหรับทารก) กำหนดให้มีใบรับรองสำหรับสินค้าเกษตรบางประเภท (เช่น สัตว์ที่รับประทานได้โดยชาวอิสลามคือผ่านขั้นตอนต่างๆตามที่ศาสนากำหนด) และมีการใช้มาตรการทางด้านสุขอนามัย คุณภาพอาหาร และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในสินค้าที่มีความอ่อนไหวบางชนิด (เช่น ข้าว ก้านพลู และน้ำตาล) ยังให้สิทธิ์ในการนำเข้าเฉพาะกับผู้ผลิตสินค้าชนิดเดียวกันภายในประเทศ ((Thomas and Orden, 2004) and (World Trade Organization, 2003b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

นโยบายการเกษตรของประเทศมาเลเซีย

ในปี ค.ศ. 2002 ภาคเกษตรมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 8.4 ของ GDP ของประเทศมาเลเซีย สินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญของมาเลเซีย คือ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา โกโก้ ส่วนพืชเกษตรอื่นๆที่สำคัญได้แก่ ข้าว พริกไทย สับปะรด (นิพนธ์และคณะ, 2548) และ (Ariff, Ahmad, and Tawang,1999)

หลังจากที่มาเลเซียได้เอกราชใหม่ๆ ภาคเกษตรยังคงมีปัญหาทางด้านความยากจน กลยุทธ์และโครงการต่างๆในช่วงนั้นจึงเน้นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและสร้างความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) โดยเฉพาะได้มีการตั้งเป้าหมายที่จะทำให้อัตราการพึ่งตนเองในข้าวซึ่งเป็นอาหารที่สำคัญของคนในประเทศอยู่ที่ 100 % สินค้าเกษตรหลายชนิดได้รับการปกป้องทั้งจากอุปสรรคทางการค้าทางภาษี (Tariff Barriers, TBs) และอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barriers, NTBs) สำหรับการส่งออกรัฐมีการส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา โกโก้ อย่างไรก็ตามพืชส่งออกส่วนใหญ่จะถูกเก็บภาษีค่อนข้างมากเพื่อนำมาเป็นรายได้ของรัฐบาลเพื่อใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่างๆ (Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999)

ในปี ค.ศ. 1984 มาเลเซียได้ใช้นโยบายเกษตรแห่งชาติเป็นครั้งแรก หรือที่เรียกว่านโยบายเกษตรแห่งชาติฉบับที่ 1 (First National Agricultural Policy, NAP1) และเริ่มที่จะทำให้การค้าสินค้าเกษตรมีความเสรีมากขึ้น นโยบายเกษตรฉบับนี้มีเป้าหมายที่จะเพิ่มความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรและทำให้รายได้ของของเกษตรกรสูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยการใช้ทรัพยากรของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์สำคัญที่ใช้คือการพัฒนาที่ดินใหม่ๆเพื่อใช้ในการเกษตร และเน้นการให้บริการส่งเสริมการเกษตร เช่น ทางด้านการวิจัยและพัฒนา(Research and Development, R&D) และทางด้านการตลาด (Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999) ปัจจุบันประเทศมาเลเซียใช้นโยบายเกษตรแห่งชาติฉบับที่3 (NAP 3) ค.ศ. 1998 – 2010 ซึ่งมีเป้าหมายในการ (1) ยกระดับความมั่นคงทางอาหาร (2) เพิ่มผลิตภาพประสิทธิภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขัน (3) ลดช่องว่างระหว่างภาคเกษตรกับภาคธุรกิจอื่นๆ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม (4) เพิ่มธุรกิจใหม่ๆที่มีผลต่อการเติบโตของภาคเกษตร และ (5) มีการใช้ทรัพยากรบนพื้นฐานของความยั่งยืน (นิพนธ์และคณะ, 2548) สำหรับเป้าหมายการเกษตรทางด้านความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ก็มีการปรับให้สมเหตุสมผลมากขึ้น เช่น การปรับระดับอัตราการพึ่งตนเองเป้าหมายในข้าวมาอยู่ที่ 65% และมีการใช้มาตรการอื่นๆ เช่น ลดอัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรลง มีการพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ผลไม้ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ซึ่งใช้ทั้งการสร้างแรงจูงใจ การอุดหนุน และมีโครงการอบรมส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้เทคนิคการผลิตที่ประหยัดแรงงานมากขึ้น มีการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ และทำให้ระบบการจัดการทางภาคเกษตรมีความทันสมัยมากขึ้น เป็นต้น (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) และ (Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999)

ในที่นี้จะแบ่งการพิจารณานโยบายการเกษตรของมาเลเซียออกเป็น (1) การอุดหนุนภายใน (2) การอุดหนุนการส่งออก (3) การเปิดตลาด

การอุดหนุนภายใน

รัฐบาลของมาเลเซียมีการอุดหนุนและปกป้องสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ข้าว (ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงทางอาหารและความยากจน) และ ยาสูบ (ด้วยเหตุผลทางด้านความยากจน) ในกรณีของข้าวรัฐมีการให้การอุดหนุนในหลายด้านทั้งทางด้านปุ๋ยที่ใช้ในการเพาะปลูก การจัดเตรียมระบบระบายน้ำและการชลประทาน การส่งเสริมทางด้าน R&D การกำหนดราคาข้าวขั้นต่ำ (Guaranteed Minimum Price) และองค์กรของรัฐในนามขององค์การข้าวเปลือกและข้าวสารแห่งชาติ (BERNAS) สังกัดกระทรวงการคลังของมาเลเซียจะดำเนินการรับซื้อข้าวในราคาที่ไม่ต่ำกว่าราคาขั้นต่ำที่รัฐกำหนด นอกจากนี้ยังมีการจากเงินอุดหนุนแบบคงที่ (Fixed Payment) ให้แก่เกษตรกรที่ขายให้แก่โรงสีเชิงพาณิชย์ใดๆก็ตาม พบว่าค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการการอุดหนุนทางด้านราคาขั้นต่ำและการจ่ายเงินอุดหนุนโดยตรงแก่เกษตรกรที่ปลูกข้าวถือเป็นค่าใช้จ่ายในการอุดหนุนภายใน (Domestic Support) สำหรับสินค้าเกษตรที่สูงที่สุด ในกรณีของยาสูบคณะกรรมการยาสูบแห่งชาติ (National Tobacco Board, NTB) จะทำหน้าที่เป็นผู้คิดนโยบายและเครื่องมือในการควบคุมและอุดหนุนการผลิตยาสูบ เช่น การออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ผลิต การให้โควต้าการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการ ให้การอุดหนุนทางด้านการให้สินเชื่อสำหรับวัตถุดิบแก่ผู้ผลิตและผู้ปลูก และมีการอบรมฝึกฝนแรงงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) และ (Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999)

นอกจากนี้จากนโยบายเกษตรแห่งชาติฉบับที่ 3 (NAP 3) มาเลเซียพยายามที่จะพึ่งตนเองทางด้านสินค้าเกษตรให้มากขึ้น จึงมีการจัดตั้งโครงการต่างๆเพื่อเพิ่มความมั่นคงทางอาหารให้แก่ประเทศ เช่น การจัดตั้งเขตพื้นที่ถาวรสำหรับผลิตภัณฑ์อาหาร (permanent food production parks) และมีการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ (aquaculture industrial zones) ทั้งนี้เพื่อเพิ่มระดับผลผลิตของธัญญาหารและเพิ่มเขตที่ทำการเพาะปลูกพืชและจับสัตว์น้ำ (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

การอุดหนุนการส่งออก

สินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญของมาเลเซีย คือ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา โกโก้ มาเลเซียเคยเป็นประเทศที่ผลิตยางธรรมชาติได้มากที่สุดในโลก ผลผลิตเกือบทั้งหมดจะถูกส่งออกไปขายต่างประเทศ อย่างไรก็ตามปัจจุบันเกษตรกรเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่นที่ให้ผลตอบมากกว่ามากขึ้น เช่น ปาล์มน้ำมัน ซึ่งปัจจุบันมาเลเซียเป็นผู้ผลิตน้ำมันปาล์มรายใหญ่ที่สุดของโลก รัฐจึงพยายามที่จะพัฒนาการใช้น้ำมันปาล์มเพื่อประโยชน์อื่นๆทำให้เกิดความหลากหลายมากขึ้นและส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการให้การสนับสนุนทางด้าน R&D นอกจากนี้ตาม NAP 3 รัฐพยายามเพิ่มการส่งออกสินค้าเกษตรอื่นๆที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับดอกไม้ ผลไม้ และผัก และยังส่งเสริมให้ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศผู้นำในการผลิตและส่งออกอาหารสำหรับชาวอิสลาม (Halal food) ที่ต้องผ่านขั้นตอนการผลิตที่ถูกต้องตามกฎของทางศาสนา เช่น การที่รัฐเข้าไปตรวจสอบดูแลการผลิตทั้งในผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ ปศุสัตว์ และอาหารที่ต้องมีส่วนประกอบต่างๆที่ผลิตตามหลักของศาสนาอิสลาม ให้ได้มาตรฐานที่ถูกต้อง มีการออกใบประกาศเพื่อรับรองคุณภาพกับสินค้าที่

ได้มาตรฐาน เป็นต้น (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)และ(Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999) แม้มาเลเซียจะมีการส่งเสริมการส่งออกสินค้าต่างๆ แต่จากรายงานของ WTO Trade Policy Review (2005) มาเลเซียไม่มีโครงการอุดหนุนการส่งออก (Export Subsidy) ใดๆที่ต้องลดการอุดหนุนตามข้อตกลงของ WTO

การเปิดตลาด

ประเทศมาเลเซียถือเป็นประเทศที่โดยเปรียบเทียบแล้วมีการค้าสินค้าเกษตรค่อนข้างเสรี สินค้าเกษตรหลายชนิดมีอัตราภาษีนำเข้าเท่ากับศูนย์หรืออยู่ในระดับต่ำ ตัวอย่างสินค้าเกษตรที่อัตราภาษีนำเข้าเท่ากับศูนย์ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ขนสัตว์ เนื้อสัตว์ ธัญพืชหลายชนิด เมล็ดพืชน้ำมัน และ อาหารสัตว์ ถึงแม้ว่าสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น พืชสวน และผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจะมีอัตราภาษีที่เก็บจริงอยู่ในช่วงไม่เกิน 30% นอกจากนี้ยังมีสินค้าเกษตรหลายชนิดที่มีอัตราภาษีที่เก็บจริงต่ำกว่าเพดานอัตราภาษีมาก เช่น ในเนื้อหมู เนื้อสัตว์ที่ผ่านขั้นตอนการเก็บรักษา และผลิตภัณฑ์นมและครีม ที่อัตราภาษีที่เก็บจริงเท่ากับศูนย์ในขณะที่เพดานอัตราภาษีสูงกว่า 100% (ยกเว้น ผลิตภัณฑ์นมและครีมที่มีเพดานตราภาษีอยู่ที่ 54%) ส่วนการนำเข้าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำโดยทั่วไปจะไม่เสียภาษีนำเข้า แต่สำหรับสินค้าบางชนิดที่มีมูลค่าเพิ่มสูงโดยทั่วไปอัตราภาษีนำเข้าจะไม่เกิน 20% นอกจากนี้ภายใต้ข้อตกลงของ WTO มาเลเซียมีสิทธิ์ที่จะใช้มาตรการโควต้าภาษีกับสินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก ผลิตภัณฑ์หมู นมสด กะหล่ำปลี กาแฟ แป้ง และน้ำตาล แต่ในปัจจุบันอัตราภาษีนอกโควต้าของสินค้าเกษตรเหล่านี้เท่ากับศูนย์นั่นก็เปรียบเสมือนการไม่มีโควต้าการนำเข้า พร้อมกันนี้มาเลเซียยังมีสิทธิ์ในการใช้มาตรการ Special Safeguards (SSG) ตามข้อตกลงของ WTO ซึ่งตอนนี้มาเลเซียยังไม่ได้ใช้มาตรการนี้ (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)

อย่างไรก็ตามมาเลเซียก็มีการปกป้องสินค้าเกษตรบางชนิดด้วยเหตุผลเชิงกลยุทธ์และด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจสังคมโดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ผลิตสินค้าเกษตรชนิดนั้นๆส่วนใหญ่เป็นประชากรที่ยากจน ตัวอย่างสินค้าเกษตรที่ได้รับการปกป้องได้แก่ ข้าว น้ำตาล ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์บางชนิด ยาสูบ ผลไม้เขตร้อน กาแฟ และกะหล่ำปลี

ในกรณีของข้าวนั้นองค์การข้าวเปลือกและข้าวสารแห่งชาติ (BERNAS) เป็นผู้ผูกขาดในการนำเข้าข้าว มีการใช้ระบบการออกใบอนุญาตการนำเข้ากับสินค้าเกษตรหลายชนิด เช่น ผลิตภัณฑ์ข้าว น้ำตาล ผลผลิตยาสูบที่ยังไม่ได้เข้าโรงงาน ผลิตภัณฑ์นม กะหล่ำปลี กาแฟ และแป้งธัญพืชต่างๆ ในกรณีของน้ำตาลน้ำตาลมีการออกใบอนุญาตนำเข้าน้ำตาลทรายขาวเฉพาะผู้สกัดน้ำตาลบางรายของมาเลเซีย ซึ่งถือเป็นการจำกัดการนำเข้าไปโดยปริยาย ส่วนในกรณีของการนำเข้าผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ก่อนการตกลงการค้าโลกรอบอุรุกวัย มาเลเซียห้ามนำเข้าผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์โดยสิ้นเชิง ปัจจุบันการนำเข้าผลิตภัณฑ์นี้มีอัตราภาษีเป็นศูนย์ แต่มีใช้ระบบการออกใบอนุญาตนำเข้าและสินค้าเหล่านี้จะต้องมีใบรับรองจากสัตวแพทย์ด้วย สำหรับสินค้าอาหารสำหรับชาวอิสลามจะต้องมีฉลากที่รับประกันมาตรฐานการผลิตสินค้า ซึ่งหลายครั้งมีปัญหาว่ามาเลเซียดูฉลากของประเทศผู้ส่งออกไม่ออก ส่วนการนำเข้าผลไม้ในเขตร้อน เช่น กล้วย สับปะรด มังคุด ผลไม้จำพวกแตง

และมะละกอ จะได้รับการปกป้องด้วยกำแพงภาษีที่สูง (World Trade Organization, 2005b อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549)และ(Ariff, Ahmad, and Tawang, 1999)

5. ข้อโต้แย้ง

การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรของรัฐบาลในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยสองประการด้วยกัน ประการแรก การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรมีความสัมพันธ์กับระบบการเมือง ในระบบการเมืองแบบเผด็จการ รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายที่ส่งผลกระทบทางลบต่อภาคการเกษตร เนื่องจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเผด็จการที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทางสังคมที่มีพลังและอิทธิพลทางการเมืองสูง (Political Salience) จนสามารถสั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลเผด็จการได้ ในประเทศกำลังพัฒนา (Binswanger and Deininger, 1997) กลุ่มเกษตรกรมีพลังและอิทธิพลทางการเมืองน้อยกว่ากลุ่มอุตสาหกรรมและกลุ่มผู้บริโภค (โดยเฉพาะในเขตเมือง) (Laiprakobsup, n.d.) ดังนั้นรัฐบาลเผด็จการมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายที่จะเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มอุตสาหกรรมและกลุ่มผู้บริโภคท่ามกลางความยากลำบากของเกษตรกร ในขณะที่ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์กับเกษตรกรเพราะประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรซึ่งเป็นฐานเสียงสำคัญ ดังนั้นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมักจะดำเนินนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกร เช่น การอุดหนุนราคาสินค้าเกษตร

ประการที่สอง การดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรของรัฐบาลในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายสินค้าเกษตรที่ส่งผลกระทบเชิงบวกกับเกษตรกรท่ามกลางสภาวะเศรษฐกิจดี ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตและรายได้ของประชาชนสูงขึ้น รัฐบาลไม่มีแรงจูงใจที่จะดำเนินนโยบายที่จะควบคุมราคาสินค้าเกษตรเพื่ออุดหนุนผู้บริโภคเพราะผู้บริโภคมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยสินค้าบริโภค เช่น อาหาร (Binswanger and Deininger, 1997) ในขณะที่รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายที่ส่งผลลบต่อเกษตรกรท่ามกลางสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น อัตราเงินเฟ้อ เนื่องจากรัฐบาลมีความกังวลว่าผู้บริโภคจะได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าบริโภคที่สูงขึ้น ดังนั้นการดำเนินนโยบายควบคุมราคาสินค้าจึงเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายที่รัฐบาลใช้ในการอุดหนุนผู้บริโภคท่ามกลางความยากลำบากของเกษตรกร (Sowell, 2007)

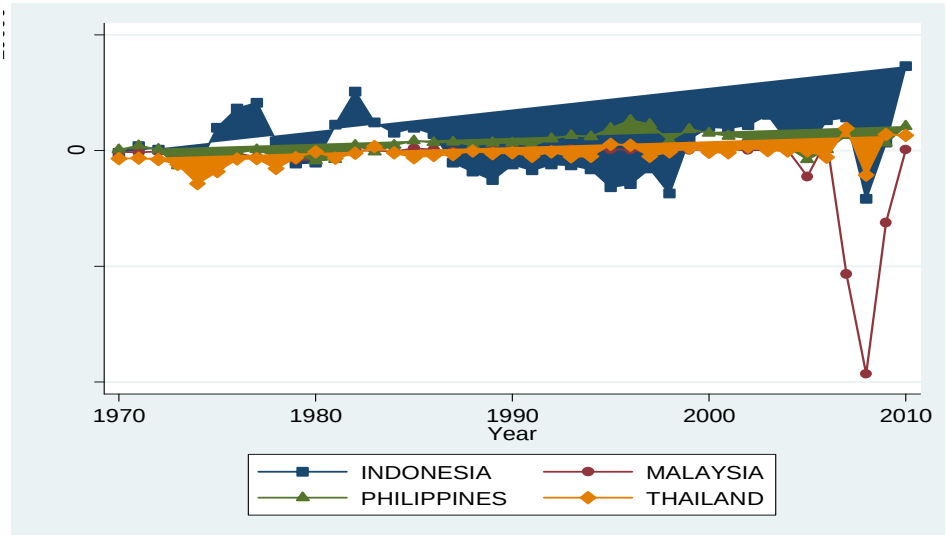
6. ข้อมูลและวิธีการศึกษา

ผู้เขียนใช้ข้อมูลทุติยภูมิในการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินนโยบายการเกษตรกับปัจจัยต่างๆ ตัวเลขผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตร (Gross Subsidy Equivalent: GSE) ของประเทศอินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ของโลก ดังนั้นการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศในภูมิภาคนี้ย่อมมีผลกระทบต่อเกษตรกรในภูมิภาคนี้และต่อตลาดโลก ตัวเลขเป็นการวัดมูลค่า (ณ. ค่าเงินคงที่ในปีค.ศ. 2005) โดยรวมการอุดหนุนภาคการเกษตรของรัฐบาลในแต่ละปีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ถึง 2010 ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากธนาคารโลก (2012) ผู้เขียนใช้ข้อมูลมาตรวัดระบบการเมืองเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตร มาตรวัดระบบการเมืองเป็นการวัดระดับการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการเข้ามาสู่

อำนาจทางการปกครองของผู้นำทางการเมืองว่าเป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและระดับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในแต่ละปี ผู้เขียนใช้ข้อมูลของ the Polity (2012) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ถึง 2010 ซึ่งมีมาตรวัดที่มีระดับที่หลากหลาย (Variance) ผู้เขียนใช้อัตราเงินเฟ้อ (Inflation) อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (Growth of Gross Domestic Product) และรายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ย (Income Per Capita) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ถึง 2010 ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากธนาคารโลก (2012)

รูปที่ 1 แสดงแนวโน้มของผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศอินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย จะเห็นได้ว่า ทั้งสี่ประเทศมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายอุดหนุนภาคการเกษตรมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศประสบกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลก็มักจะดำเนินนโยบายจัดเก็บภาษี ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2008 รัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อมใจกันจัดเก็บภาษีภาคการเกษตรซึ่งอยู่ในห้วงของวิกฤตเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาตกต่ำ ตารางที่ 1 แสดงสถิติเชิงพรรณนาผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนการเกษตรของประเทศอินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1970 ถึง 2010 จะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยของผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนการเกษตรของประเทศอินโดนิเซียและฟิลิปปินส์อยู่ที่ประมาณ 884 และ 981 ล้านดอลล่าห์สหรัฐตามลำดับ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของประเทศมาเลเซียและไทยอยู่ที่ประมาณ -2,040 และ 640 ล้านดอลล่าห์สหรัฐ การที่ผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนภาคการเกษตรของอินโดนิเซียและฟิลิปปินส์เป็นบวกอาจจะเนื่องมาจากทั้งสองประเทศไม่สามารถผลิตสินค้าเกษตรประเภทอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของประชากร จึงต้องนำเข้าสินค้าเกษตรประเภทอาหารจากต่างประเทศและต้องมีการอุดหนุนเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความสามารถในการผลิตสินค้าได้พอเพียงต่อความต้องการ ในขณะที่ประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าอย่างประเทศมาเลเซียและไทยกลับดำเนินนโยบายที่มีผลกระทบทางลบต่อเกษตรกร ทั้งมาเลเซียและไทยเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรมซึ่งมีความต้องการวัตถุดิบทางการเกษตรราคาถูกป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรม ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องมีการดำเนินนโยบายควบคุมราคาสินค้าเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิตในภาคอุตสาหกรรม

รูปที่ 1: แนวโน้มการอุดหนุนสินค้าเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี ค.ศ. 1970-2010 (หน่วย: ล้านดอลล่าห์สหรัฐ ณ. ค่าเงินปี ค.ศ. 2005)

ตารางที่ 1: สถิติเชิงพรรณนาผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนการเกษตรของประเทศอินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1970 ถึง 2010

ประเทศ	**หน่วยการสังเกต**	**ค่าเฉลี่ย**	**ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน**	**ค่าต่ำสุด**	**ค่าสูงสุด**
อินโดนิเซีย	41	884,000,000	4,930,000,000	-8,330,000,000	14,600,000,000
มาเลเซีย	41	-2,040,000,000	7,010,000,000	-38,600,000,000	1,900,000,000
ฟิลิปปินส์	41	981,000,000	2,020,000,000	-4,130,000,000	5,300,000,000
ไทย	41	-640,000,000	1,710,000,000	-5,650,000,000	3,900,000,000

ตารางที่ 2 แสดงสัดส่วนผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนภาคการเกษตรที่เป็นบวก (อุดหนุนภาคการเกษตร) และที่เป็นลบ (เก็บภาษีด้วยรูปแบบต่างๆ) ของทั้งสี่ประเทศ ผู้เขียนพบว่าประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีสัดส่วนการดำเนินนโยบายอุดหนุนการเกษตรสูงที่สุด โดยรัฐบาลฟิลิปปินส์ดำเนินนโยบายอุดหนุนภาคการเกษตร 30 จาก 41 ปี (ร้อยละ 73) ในขณะที่ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีสัดส่วนการอุดหนุนการเกษตรต่ำที่สุด โดยรัฐบาลไทยดำเนินนโยบายอุดหนุนภาคการเกษตรเพียงแค่ 9 จาก 41 ปี (ร้อยละ 22) แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยมักจะดำเนินนโยบายที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อเกษตรกรแม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายอุดหนุน เช่น การประกันราคาสินค้าเกษตรหรือการรับจำนำสินค้าเกษตร แต่รัฐบาลอาจดำเนินนโยบายสาธารณะด้านอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อเกษตรก เช่น การควบคุมราคาสินค้า การขายพืชผลทางการเกษตรในราคาต่ำกว่าตลาด ในขณะที่ ประเทศอินโดนิเซียลัมาเลเซียมีสัดส่วนการอุดหนุนกับการเก็บภาษีสินค้าเกษตรในระดับใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 2: สัดส่วนการอุดหนุนและการเก็บภาษีสินค้าเกษตรในเอเซียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศ	บวก	ลบ	รวม
อินโดนิเซีย	23 (ร้อยละ 56)	18 (ร้อยละ 44)	41
มาเลเซีย	21 (ร้อยละ 51)	20 (ร้อยละ 49)	41
ฟิลิปปินส์	30 (ร้อยละ 73)	11 (ร้อยละ 27)	41
ไทย	9 (ร้อยละ 22)	32 (ร้อยละ 78)	41

ในด้านโครงสร้างทางการเมือง ประเทศในเอเซียตะวันออกเฉียงใต้มีระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแต่ไม่ค่อยมีเสถียรภาพมากนัก ค่าเฉลี่ยของมาตรวัดระบอบการเมืองของอินโดนิเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยอยู่ที่ -2.84 3.76 2.02 และ3.51 ตามลำดับ ในด้านสภาวะเศรษฐกิจ ประเทศอินโดนิเซียกับฟิลิปปินส์มีอัตราเงินเฟ้อที่สูงโดยค่าเฉลี่ยอัตราเงินเฟ้อของอินโดนิเซียและฟิลิปปินส์อยู่ที่ 12.20 และ 10.75 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อของมาเลเซียและไทยอยู่ในระดับปานกลาง คือ 3.70 และ 5.25 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ส่วนอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP Growth) ของประเทศอินโดนิเซีย มาเลเซีย และไทย อยู่ที่ร้อยละ 6 โดยประมาณ ในขณะที่อัตราการเจริญเติบโตของประเทศฟิลิปินส์อยู่ที่ร้อยละ 4 โดยประมาณ

ผู้เขียนใช้วิธีการทางสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยต่างๆ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เป็นการวัดความสัมพันธ์เชิงเส้น (Linear Dependence) ของตัวแปรสุ่มสองตัวซึ่งมีหน่วยการวัดที่แตกต่างกัน (Wooldridge, 2003) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะอยู่ระหว่าง -1 ถึง 1 ถ้าค่าสัมประสิทธิ์เข้าใกล้ -1 แสดงว่ามีความสัมพันธ์เชิงผกผัน ถ้าค่าสัมประสิทธิ์เข้าใกล้ 1 แสดงว่ามีความสัมพันธ์เชิงผันตาม[3] หากมีค่าเป็นศูนย์แสดงว่าไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ เลย

7. ผลการศึกษา

ตารางที่ 3-6 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ ผลการศึกษาโดยรวมสามารถแบ่งได้เป็นสามประการด้วยกัน

ตารางที่ 3: ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ประเทศอินโดนิเซีย)

ตัวแปร	ผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตร
ระบบการเมือง	0.31**
อัตราเงินเฟ้อ	-0.27*
รายประชาชาติโดยเฉลี่ย (คน/ปี)	0.10
อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	-0.01
อัตราการเปิดเสรีทางการค้า	0.09

หมายเหตุ: * p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01

ตารางที่ 4: ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ประเทศมาเลเซีย)

ตัวแปร	ผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตร
ระบบการเมือง	-0.39**
อัตราเงินเฟ้อ	-0.03
รายประชาชาติโดยเฉลี่ย (คน/ปี)	-0.37**
อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	0.14
อัตราการเปิดเสรีทางการค้า	-0.31**

หมายเหตุ: * p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01

[3] อย่างไรก็ตาม พึงระวังว่าหากเข้าใกล้ -1 หรือ 1 มากเกินไปจะเข้าข่ายสหสัมพันธ์เชิงเส้นที่มาจนเกินไป (Multicollinearity) จนเรียกได้ว่าตัวแปรนั้นมีความสัมพันธ์กันมากจนอาจจะเรียกได้ว่ามีหน่วยการวัดเดียวกัน

ตารางที่ 5: ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ประเทศฟิลิปปินส์)

ตัวแปร	ผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตร
ระบบการเมือง	0.67***
อัตราเงินเฟ้อ	-0.38**
รายประชาชาติโดยเฉลี่ย (คน/ปี)	0.12
อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	-0.10
อัตราการเปิดเสรีทางการค้า	0.62***

หมายเหตุ: * p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01

ตารางที่ 6: ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ประเทศไทย)

ตัวแปร	ผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตร
ระบบการเมือง	0.24
อัตราเงินเฟ้อ	-0.50***
รายประชาชาติโดยเฉลี่ย (คน/ปี)	0.54***
อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	-0.09
อัตราการเปิดเสรีทางการค้า	0.46***

หมายเหตุ: * p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01

ประการแรก ระบบการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตรในบางประเทศเท่านั้น ในกรณีของประเทศอินโดนิเซียและฟิลิปปินส์ ระบบการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายการอุดหนุนภาคการเกษตร อย่างไรก็ตาม ในกรณีของมาเลเซีย ระบบการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการอุดหนุนสินค้าเกษตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายลดการอุดหนุนภาคการเกษตร

ประการที่สอง อัตราเงินเฟ้อมีความสัมพันธ์เชิงลบกับผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรอย่างมีนัยยะสำคัญ จะเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ของผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับอัตราเงินเฟ้อมีค่าเป็นลบและมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ยกเว้นประเทศอินโดนิเซียซึ่งมีนัยยะสำคัญที่ p < 0.10 แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลในประเทศภูมิภาคนี้มีแนวโน้มที่จะลดการช่วยเหลือภาคการเกษตรเมื่อประสบภาวะเศรษฐกิจหดตัวลง ตัวอย่างที่สำคัญ คือตัวเลขการอุดหนุนสินค้าเกษตรที่ติดลบในปี ค.ศ. 1997 ของประเทศในภูมิภาคนี้ (ยกเว้นประเทศฟิลิปปินส์)ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศในกลุ่มอาเซียนประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของเอเชีย และในปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศในภูมิภาคประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ตัวแปรทางเศรษฐกิจอื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยยะสำคัญกับการอุดหนุนสินค้าเกษตร

ประการที่สาม การเปิดเสรีทางการค้ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตรในบางประเทศเท่านั้น ในกรณีของประเทศอินโดนิเซียและฟิลิปปินส์ การเปิดเสรีทางการค้ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง ยิ่งอัตราการเติบโตของการเปิดเสรีทางการค้ามีแนวโน้มที่สูงขึ้น รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายการอุดหนุนภาคการเกษตร อย่างไรก็ตาม ในกรณีของมาเลเซีย การเปิดเสรีทางการค้ามีความสัมพันธ์เชิงลบกับการอุดหนุนสินค้าเกษตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง ยิ่งอัตราการเติบโตของการเปิดเสรีทางการค้ามีแนวโน้มที่สูงขึ้น รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายลดการอุดหนุนภาคการเกษตร

8. อภิปรายและสรุป

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตรกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมองว่าท่ามกลางความหลากหลาย มีประเด็นร่วมกันที่สามารถนำมาอภิปรายได้สามประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรก ระบอบการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตรในประเทศที่เหตุการณ์การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองจากเผด็จการสู่ประชาธิปไตยเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและระบอบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพและสามารถเปลี่ยนการกำหนดนโยบายของอดีตรัฐบาลเผด็จการได้ อินโดนิเซียและฟิลิปปินส์เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับการเปลี่ยนการดำเนินนโยบายสาธารณะ หลังจากการโค่นล้มเผด็จการมาร์กอส รัฐบาลประชาธิปไตยที่นำโดยประธานาธิบดี อาร์คิวโน ยกเลิกนโยบายการเก็บภาษีสินค้าเกษตรส่งออกหรือการจำกัดโควต้าการส่งออก (Export Restriction) ซึ่งเป็นนโยบายสมัยรัฐบาลเผด็จการ ในขณะที่ระบอบการเมืองของประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบายอุดหนุนการเกษตรเพราะระบอบการเมืองไม่มีเสถียรภาพและมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย

ประเด็นที่สอง การที่อัตราเงินเฟ้อมีความสัมพันธ์เชิงลบกับผลผลิตมวลรวมการอุดหนุนสินค้าเกษตรอย่างมีนัยยะสำคัญแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลในประเทศในภูมิภาคนี้ยังให้ความสำคัญกับผู้บริโภคซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการดำเนินนโยบายสาธารณะระหว่างประชากรที่มีรายได้น้อยกับประชากรที่มีรายได้มาก ดังนั้นแนวทางการสร้างความเจริญเติบโตอย่างเท่าเทียมกัน (Inclusive Growth) ต้องคำนึงถึงผลกระทบของการดำเนินนโยบายที่ปกป้องกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่งในขณะที่กลุ่มทางสังคมอีกกลุ่มหนึ่งได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง

ประเด็นที่สาม การเปิดเสรีทางการค้ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการอุดหนุนสินค้าเกษตรในประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรและมีการเติบโตของอัตราการเปิดเสรีทางการค้า เนื่องจากประเทศเหล่านี้ยังต้องส่งออกสินค้าเกษตรซึ่งเป็นรายได้หลัก ดังนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องลดการจัดเก็บภาษีภาคการเกษตร เช่น การยกเลิกการจำกัดโควต้าการส่งออก การลดการควบคุมราคาสินค้าเกษตร อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีทางการค้ามีความสัมพันธ์เชิงลบกับการอุดหนุนสินค้าเกษตรในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากมาเลเซียเป็นประเทศที่สัดส่วนภาคเกษตรกรรมน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นรัฐบาลมาเลเซียมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายลดการอุดหนุนภาคการเกษตรเพื่อการโยกย้ายทรัพยากรสาธารณะมายังภาคเศรษฐกิจอื่นๆ

โดยสรุป รัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มการอุดหนุนการเกษตร อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบายการอุดหนุนสินค้าเกษตร ปัจจัยทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการดำเนินนโยบายสาธารณะในประเทศที่ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ในขณะที่ รัฐบาลในประเทศภูมิภาคดังกล่าวยังคงให้ความสำคัญกับผู้บริโภคมากกว่าเกษตรกรในยามที่เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจซึ่งทำให้ความพยายามในการสร้างความเจริญเติบโตอย่างเท่าเทียมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประเด็นที่ยังเป็นไปได้ยากหากรัฐบาลไม่ตระหนักถึงผลกระทบของการดำเนินนโยบายสาธารณะ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นิพนธ์และคณะ. 2548. **โครงการศึกษาผลกระทบจากการเจรจารูปแบบการเปิดเสรีสินค้าเกษตรในรอบโดฮา.** รายงานฉบับสมบูรณ์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เสนอต่อกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ.

ประชา คุณธรรมดี. 2553. **ช่องว่างทางนโยบายด้านการเกษตร.** ในเอกสารประกอบการสัมมนา Policy Gap 23 มิถุนายน 2553**.**

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2552. อ้างถึงใน ประชา คุณธรรมดี. 2553. **ช่องว่างทางนโยบายด้านการเกษตร.** ในเอกสารประกอบการสัมมนา Policy Gap 23 มิถุนายน 2553**.**

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549. **โครงการศึกษาผลกระทบจากการจัดทำ FTA ที่มีต่อสาขาการเกษตร.** รายงานฉบับสมบูรณ์. เสนอต่อสำนักเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ค้นวันที่ 9 ตุลาคม 2556 จาก http://www2.oae.go.th/biae/Negotiation/RD%20FTA%20phase%201/Main%20Text/CH3.pdf

ภาษาอังกฤษ

Ariff T. M., Ahmad, T., and Tawang, Ariffin. 1999. Effects of Trade Liberalization on Agriculture in Malaysia: Commodity Aspects, Working Paper 46, **The CGPRT Centre**, September.

Anderson, K. 2009. **Agricultural Policies: Past, Present and Prospective under Doha.** Accessed on various dates from http://siteresources.worldbank.org/INTTRADERESEARCH/Resources/544824116302271409 7/3139581125572206972 7/Ag_policies_under_Doha_0909.pdf

Binswanger, H. P., & Deininger, K. 1997. Explaining agricultural and agrarian policies in developing countries**. Journal of Economic Literature**. 35(4): 1958-2005.

Laiprakobsup, T. (Forthcoming). “Political Liberalization and Agricultural Trade Policy in Indonesia and the Philippines,” **Asian Journal of Political Science**.

Laiprakobsup, T. (Forthcoming). “Democracy, Trade Openness, and Agricultural Trade Policy in Southeast Asian Countries,” **Japanese Journal of Political Science**.

Sowell, T. 2007. **Basic economics: A common sense guide to the economy.** 3rd ed. New York, NY: Basic Books.

Thomas, M. and Orden, D. 2004. Agricultural Policies in Indonesia: Producer Support Estimates 1985 – 2003. MTID (Markets, Trade and Institutions Division) Discussion Paper No. 78, **International Food Policy Research Institute**, November.

Factors Affecting Job Involvement: A Case Study of SCG Cement Co. Ltd.

Tanin Suwongwan, Ph.D.*

Abstract

The main objective of this study is to examine the nature of any causal relationship (model testing) between transformational leadership (TFL) and job characteristics (JC) with psychological empowerment (PE) acting as the mediating variable, upon the job involvement (JI). The extent to which the concept of job involvement can be statistically explained by these parameters is also investigated. The result of the analysis found that the hypothesized model did indeed fit well with the empirical data, and this finding was also statistically supported and verified. The significant paths within the model provide support for several, but not all, of the hypotheses proposed in this study. TFL had a significant and direct effect on JI, but not on PE. JC had a significant direct effect on PE but not on JI. Furthermore, PE significantly mediated the relationship between JC and JI and also had a direct statistical effect on JI.

วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Model testing) ระหว่างลักษณะผู้นำแบบปฏิรูป (transformational leadership) และ ลักษณะงาน (job characteristics) กับ การเสริมพลังอำนาจภายใน (psychological empowerment) ซึ่งเป็นตัวแปรกลาง (mediating variable) ที่ส่งผลต่อความทุ่มเทในงาน (job involvement)

ผลการศึกษาพบว่าโมเดลที่นำเสนอสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์สรุปได้ว่าโมเดลที่ได้นี้มีความสามารถในการวัดได้ดีและยอมรับได้ นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะผู้นำแบบปฏิรูปมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความผูกพันในงานแต่ไม่ส่งผลต่อการเสริมพลังอำนาจภายใน ลักษณะงานมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการเสริมพลังอำนาจภายในแต่ไม่ส่งผลต่อความทุ่มเทในงาน และการเสริมพลังอำนาจภายในมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความทุ่มเทในงานและเป็นตัวเชื่อม (Mediating variable) ระหว่างลักษณะงานและความทุ่มเทในงาน

* Director, Learning and Development Pricewaterhouse Coopers Ltd.

Introduction

It was Allport (1943) who was arguably the first person to introduce the concept of job involvement as a key work-related attitude, and one which impacts directly upon the job performance of an employee. Since that time, research interest in this highly relevant concept has intensified and grown, and this is largely due to its potential to impact in a direct, positive and significant manner upon the outcomes of any organization. It is interesting to note that a search of the PsychINFO database carried out by Reeve et al, (2001) showed that there were 1,203 articles between 1968 and 1998 in which job involvement was a major subject heading. In addition to these, there have also been numerous journal and other articles which have considered measures of this key concept to a somewhat lesser extent. It is crucial to thoroughly understand and identify the key antecedents of job involvement. Based on a review of the research and literature into the topic, there are at least three salient factors that have the potential to impact directly or indirectly on job involvement, and these are transformational leadership, job characteristic and psychological empowerment. These factors raise a series of highly relevant questions. Is it possible, for example, that job involvement could be enhanced if employees perceived a greater degree of psychological empowerment at work? Will they be encouraged to approach and perform their work in a way which exceeds reasonable expectations as a result of transformational leadership, and are they intrinsically motivated by the job characteristic? If they are, does this mean that they can have a direct effect on job involvement or are their effects indirectly mediated by psychological empowerment? These research questions, therefore, will be statistically hypothesized and tested in this study.

Significance of the study

The two foremost and significant contributions of this study are as follows: First an academic contribution. This study contributes to the existing literature because it bridges the gap between contemporary empowerment theory and a well-accepted theory of intrinsic job motivation. The dissertation applies path analysis to explore the factors influencing job involvement, both directly and indirectly. The first path is to investigate the relationship of transformational leadership → psychological empowerment → job involvement. The second path is to examine the relationship of job characteristic→ psychological empowerment → job involvement. Moreover, at the individual level of analysis, by doing so, this research finding will extend existing academic knowledge in the arena of leadership style and job characteristic, and provide an additional mechanism for developing highly motivating job designs, which will have significant practical applications.

Secondly, a practical contribution. Today, more than 70 percent of organizations have adopted some kind of empowerment schemes for at least part of their workforce (Spreitzer, 1995). A Gallop Poll, cited in Robbins (2005, p 170), found that 55% of the employees in the USA have no enthusiasm or motivation for their work, which is a matter of serious concern, as people will obviously perform their best when they are highly motivated. Organizations invest considerable time, effort, and money in initiatives that are

designed to gain a better understanding of the factors affecting their performance on a variety of indicators. In the quest to identify which leadership styles work best for organizations, and to determine what will be the most appropriate type of job design in any given context, a fuller and deeper understanding of these issues is essential.

Literature Review

Theoretical background

Job involvement was initially defined as the degree to which one is actively participating in one's work (Allport, 1943), and this can be enhanced when the value of work becomes part of a worker's self-image (Lodahl and Kejner, 1965 and Lawler and Hall, 1970). Kanungo (1982) stated that when employees psychologically identify with the job that they do, they are more motivated to actively participate in it, as they see their work as important their overall feelings of self-worth Robbins and Judge, (2007, p.73) articulate that highly job involved people are those who are committed to, and actively involved in their work, owing to the feelings of self-esteem that it generates. In a nutshell, employee who has high job involvement is the one who is hight committed to work, strongly believes that work is a core aspect of his/her personal identity and obviously demonstrates that his/her personal goal and work goal are compatible.

Psychological empowerment (PE) has been defined as enhancing employee feelings of self-efficacy by reducing feelings of powerlessness at work (Conger and Kanungo, 1988). Spreitzer (1995) provides a set of psychological states that contribute to feelings of autonomy at work, and these are meaningfulness, competence, self-determination and impact. These will be examined in more detail later in this article. In other words, empowerment at work can produce positive work-related and organizational outcomes. This is because people can be expected to be intrinsically motivated and empowered when they understand the meaningfulness of their job and believe they can perform it competently. Feelings of motivation and empowerment will also arise when employees having more autonomy or self-determination, and know how their work effectively determines the success of their organization.

Transformational leadership (TFL) motivates followers to achieve higher-order needs, and to eventually exceed expectations. It is based on four main behaviors that were identified by Bass and Avolio in 1994. The first of these, idealized influence or charismatic (IC) is how leaders behave as powerful role models to followers, and it is measured both in behavioral (IC-b) and attributed terms (IC-a). Inspirational Motivation (IM) refers to how leaders motivate and inspire followers by providing them with meaning and challenge in their work, whilst intellectual stimulation (IS) defines leader behaviours that enable followers to become more innovative and creative, by questioning assumptions, reframing problems, and approaching old situations in new ways. Lastly, individualized consideration (ID) is basically how leaders pay special attention to the needs of each individual for achievement and growth, by acting as a coach or mentor (Bass and Avolio, 1994).

Finally, the 'job characteristic model' (JCM), which was initially proposed by Richard Hackman and Greg Oldham (1976), is based on of five sub-constructs, and first two of these are skill variety (SV), task significance (TS), which are largely self-explanatory. The remaining three are task identity (TI), autonomy (A) and feedback (F). Task identity refers to the extent to which a job is seen as involving a complete, identifiable task, and autonomy is the degree to which a job allows the employee to demonstrate personal initiative in performing their work. The last sub- construct, feedback, refers to providing employees with information about how they are performing their work. In short, the JCM addresses how a core set of job characteristics impact upon a number of psychological states which promote intrinsic motivation, greater job satisfaction, higher job performance and lower labor turnover.

Hypotheses

The effects of transformational leadership (TFL) on psychological empowerment (PE), and job involvement (JI)

A number of studies have asserted the positive effect of TFL on both at individual, team and organizational levels, such as creating greater alignment around strategic visions and missions, organizational earnings and ROI, organizational performance and reductions in levels of staff turnover. (Antonakis, Avolio and Sivassubramaniam, 2003). Research has consistently revealed the positive impact of TFL on each of the four sub constructs of PE identified earlier. The first of these is 'meaningfulness', and Burns (1978: p 43-44), stated that the essence of TFL is the ability of the leader to identify and define followers' real needs and values so well that they can be motivated to act more purposefully. Secondly, 'ccompetence' is essentially the employees belief in their ability to perform assigned work activities with the requisite degree of skill (Bandura, 1989). Conger and Kanungo (1998) argued that TFL behaviors can empower followers by raising their self-efficacy belief. In one specific study by Kark at al (2003), it was found the same to be true among bank employees. Transformational leadership also affects the self-determination construct, which involves giving employees the skills and the right to choose the way in which they perform their work. Transformational leaders seek power not for self-aggrandizement, but in order to share it. In so doing, they empower others to take an active role in carrying out the value- based mission or vision, as defined by the leader. In this way, self-determination echoes feelings of autonomy or choice over the initiation and continuation of work behaviors and processes (Bell & Staw, 1989). Fourthly, TFL affects the 'impact' construct, which is essentially the degree to which employees experience a sense of making a difference in accomplishing a task by influencing strategic, administrative, or operating outcomes at work, for example Ashforth (1989). Further research (Dvir et al, 2002) reiterated that TFL incorporates empowering behaviors such as the delegation of responsibility to followers, which encourages them to think on their own, and to generate new and creative ideas. In this way, followers feel that they are making a positive and constructive impact. Finally, TFL has the potential to positively affect work-related attitudes, job satisfaction and overall performance at work (Avolio, Bass,

Walumbwa and Zhu, 2004; Walumbwa, Orwa, Wang, Lawler, 2005). A study in Thailand has examined the relationship between TFL and JI, and found them to be positively related (Klansakul, 2004). Transformational leaders motivate subordinates to do more than originally expected by raising their awareness of the importance of achieving certain outcomes, as well as ways of attaining them. In so doing, leaders encourage and enable followers to subordinate their own immediate self-interest for the sake of the mission and vision of the organization. It is reasonable, therefore, to present the first set of hypotheses of this study as follows:

Hypothesis 1a: There is a direct and positive association betweentransformational leadership (TFL) and psychological empowerment (PE)
Hypothesis 1b: There is a direct and positive association between transformational leadership (TFL) and job involvement (JI)

The effects of job characteristic (JC) on psychological empowerment (PE) and job involvement (JI)

Hackman and Oldham (1976) originally proposed their Job Characteristics Theory as a three-stage model, in which a set of core job characteristics impact a set of critical psychological states consisting of experienced meaningfulness, responsibility and knowledge of result which, in turn, influence a number of positive outcomes such as growth satisfaction and motivation. When JC is linked to the four dimensions of PE, it has been found that job meaningfulness was related to the experience of meaning; job autonomy was related to self- determination, and task feedback was related to greater feelings of competence and impact (Kraimer et al., 1999). Furthermore, when employees are required to perform a greater variety of tasks, there are significant improvements in job satisfaction, involvement, organizational commitment and employee turnover (Guimaraes, 1996). Research in a leading Thai hospital has also found that JC has a significant and positive correlation with PE (Taweewatthanakijborworn, 2005). This relationship can perhaps best be explained with reference to the 'two-factor theory of motivation (Herzberg et al, 1959), which argues that motivation arises from the job content itself and this results in an increase of perceived PE and subsequently in greater JI. In view of the above, this study also hypothesized that:

Hypothesis 2a: Job characteristics (JC) are positively related to psychological empowerment (PE).
Hypothesis 2b: Job characteristic (JC) is positively related to job involvement.

The effects of psychological empowerment (PE) on job involvement (JI)

The degree to which an individual personally finds work meaningful is an important pre-condition of job satisfaction. Research on self efficacy also shows that individuals who are confident in their ability are happier at work than those who fear failure. Furthermore, individuals that feel they are directly involved in achieving organizational outcomes, are also more likely to derive greater job satisfaction. Finally, a sense of control or self-determination over the work an employee performs is more satisfying, as achievement can be attributed to that person rather than to others (Hackman amd Oldham, 1980; Herzberg

et al., 1959; Martinko & Gardner,1982; Liden et al. 2000,). There is strong theoretical evidence that supports the existence of a positive relationship between empowerment and job satisfaction. This is because employees who possess a strong sense of PE will have a significantly higher level of a psychological engagement with their work, Spreitzer (1995). Research has also consistently found that PE has positive effects on organizational outcomes, work-related attitudes and job satisfaction (Aryee and Chen, 2006; Carless, 2004, Liden et al, 2000; Seibert et al 2004; Sparrowe, (1994). PE has also been identified as having a direct effect on organizational commitment (Avolio, et al. 2004b; Liden et al., 2000), as well as the propensity for employees to turnover (Sparrowe, 1994; Koberg et al., 1999). Therefore, Hypothesis 3 can be stated as follows:

> *Hypothesis 3: There is a direct and positive association between psychological empowerment and job involvement.*

The mediating role of psychological empowerment (PE)

The work of Avolio, Zhu, and Bhatia (2004) thoroughly investigated a sample of 520 staff nurses in a large public hospital in Singapore, and found that PE did indeed mediate the relationship between TFL and organizational commitment. It is possible, therefore, that PE links TFL to JI, as well as JC to JI. Transformatonal leadership can also influence JI via PE, according to Avolio et al (2004). Moreover, PE can potentially encompass the critical psychological states that were postulated by Hackman and Oldham (1980) and mediate the relationship between JC and JI. Dewettinck et al (2006) asserted that psychological empowerment fully mediates the relationship between job characteristics and employee job satisfaction, affective commitment, and performance levels. The following final sets of hypotheses in this study are, therefore:

> *Hypothesis 4a: Psychological empowerment (PE) will mediate the relationship between transformational leadership (TFL) and job involvement (JI).*
> *Hypothesis 4b: Psychological empowerment (PE) will mediate the relationship between job characteristic (JC) and job involvement (JI).*

Method

Sample and sampling procedure

Five hundred and forty-five questionnaires were distributed to four different plants of SCG Cement Co. Ltd by their HR managers, and respondents were given an assurance of anonymity in the instructions. Of these, 255 were returned (a return rate of 47%), but only 230 qualified for the subsequent data analysis. Qualitative data was obtained from more open-ended questions and the structured in-depth interviews with plant HR managers, section heads (Cell Manager), employees. Furthermore, the use of focus groups were used to clarify ambiguous issues arising from the questionnaires and thoroughly understand the day to day operation, and business context related to this study.

*Measurement*s

JI was measured by the Job Involvement Questionnaire (JIQ), which was formulated by Kanungo (1982). The MLQ, designed by Bass and Avolio (1995), was also selected to measure the TFL parameter. The Job Diagnostic Survey (JDS) developed by Hackman and Oldham (1980), and the twelve-item empowerment scale identified by Spreitzer (1995) were applied to measure JC and PE respectively. All data-gathering instruments were translated into Thai and a five-point scale ranging from *1* (strongly disagree) to *5* (strongly agree) was used. As proposed by Lawshe (1974), the content validity ratio (CVR) was conducted using the judgment of eight experts in the field, to re-validate all scales. (Six are lecturers in departments of psychology at three universities in Thailand, one is an OD consultant from a leading, international consulting firm, and the eighth works for a leading bank in Thailand.) The CVR analysis revealed that all items were qualified, and the Cronbach Alpha analysis of the pilot study confirmed that all parameters of measurement were also qualified (α = .928, .904, 878, 777 for TFL, JC, PE and JI respectively). Furthermore, milticollinearity was also tested. The correlation coefficients in relation to the exogenous variables (TFL and JC) and the mediating variable (PE), were at a low to moderate level, with the lowest at .092, which is the correlation between Intellectual Stimulation (IS) and Competence (C). The highest correlation was in the relationship between Idealization (IC-a) and Inspirational Motivation (IM), which was at .768. According to Wanichbuncha (2003, p 27-30), if the correlation coefficient is greater than =>80 or less than -.80 for two variables, then this is a warning of potential problems caused by high multicollinearity. When the independent variables are highly correlated, it is not possible to determine the separate effect of any particular independent variables on the dependent variable. In this study, the highest correlation of .768 was recognized as being an acceptable value. Therefore, there was no multicollinearity problem, and so these results did not harm further analysis with structural equation modelling.

sults of the study

In using the Structural Equation Modeling (SEM) approach, the causal relationships in the proposed model are represented by a series of structural equations that were then tested simultaneously. This is to find out the extent to which the model represents the data. The SPSS version 14.0 and AMOS Version 6.0 were applied in this study.

Table 1: *Descriptive Statistics and Correlation Table*

Variable	Mean	SD	1	2	3	4
1. Transformational leadership (TFL)	3.83	.49	(.93)			
2. Job characteristic (JC)	3.47	.51	.919**	(.87)		
3. Psychological empowerment (PE)	3.47	.49	.131	.168	(.83)	
4. Job Involvement (JI)	3.68	.39	.062	.120	.806**	(.86)

Note: n = 230, and the values on the diagonal shown in brackets, are the internal reliabilities

Table 2: Confirmatory Factor Analysis (CFA)

	Factor Loading			
Index	TFL	JC	PE	JI
Individualization (IC)	0.797			
Inspirational Motivation (IM)	0.868			
Intellectual Stimulation (IS)	0.856			
Idealization Attributed (ID-a)	0.791			
Idealization Behavior (ID-b)	0.876			
Feedback (F)		0.646		
Autonomy (A)		0.777		
Task Identity (TI)		0.574		
Task Significance (TS)		0.821		
Skill Variety (SV)		0.567		
Impact (I)			0.481	
Self Determination (SD)			0.728	
Competence (C)			0.678	
Meaningfulness (M)			0.603	
Job involvement 1				0.314
Job Involvement 2				0.317
Job Involvement 3				0.784
Job Involvement 4				0.714
Job Involvement 5				0.631
Job Involvement 6				0.724
Job Involvement 7				0.793
Job Involvement 8				0.720
Job Involvement 9				0.392
Job Involvement 10				0.717

According to Wanichbuncha (2003,p 27-30), the factor loading value must equal or exceed ≥ 0.30, and based on the factor loading values given in Table 2, it can be concluded that the items designed to measure a particular latent variable (e.g. TFL, JC and PE) do, in fact, actually measure that variable. This statistical analysis confirms that the structural equation modelling findings can be further applied.

The results of the study revealed that:

1) The hypothesized model fitted well with the empirical data (Chi-square = 202.809, df = 208, p = .589; CMIN/DF = .975; GFI = .932; AGFI = .902; NFI = .930; IFI = 1.0; CFI = 1.0; RMSEA = 0; RMR = .027).
2) PE significantly mediated the relationship between JC and JI (path coefficient =.659; p<.05 and indirect effect = .204). JC had a direct effect to PE, but not to JI (coefficient=.659; p<.05). The direct effect of PE to JI was also confirmed (path coefficient =.309; p<.05), whilst TFL also had a direct effect on JI, but not to PE (path coefficient =.134; p<.05). The remaining empirical evidence did not demonstrate any significant relationship.

Table 3: Direct and Indirect Effect Matrix

Variables		Job Characteristic	Transformational Leadership	Psychological Empowerment
Psychological Empowerment	Direct Effect	.659*	-.037	.000
	Indirect Effect	.000	.000	.000
	Total Effect	.659	-.037	.000
Job Involvement	Direct Effect	- .188	.134*	.309*
	Indirect Effect	.204*	-.012	.000
	Total Effect	.015	.122	.309

P≤.05

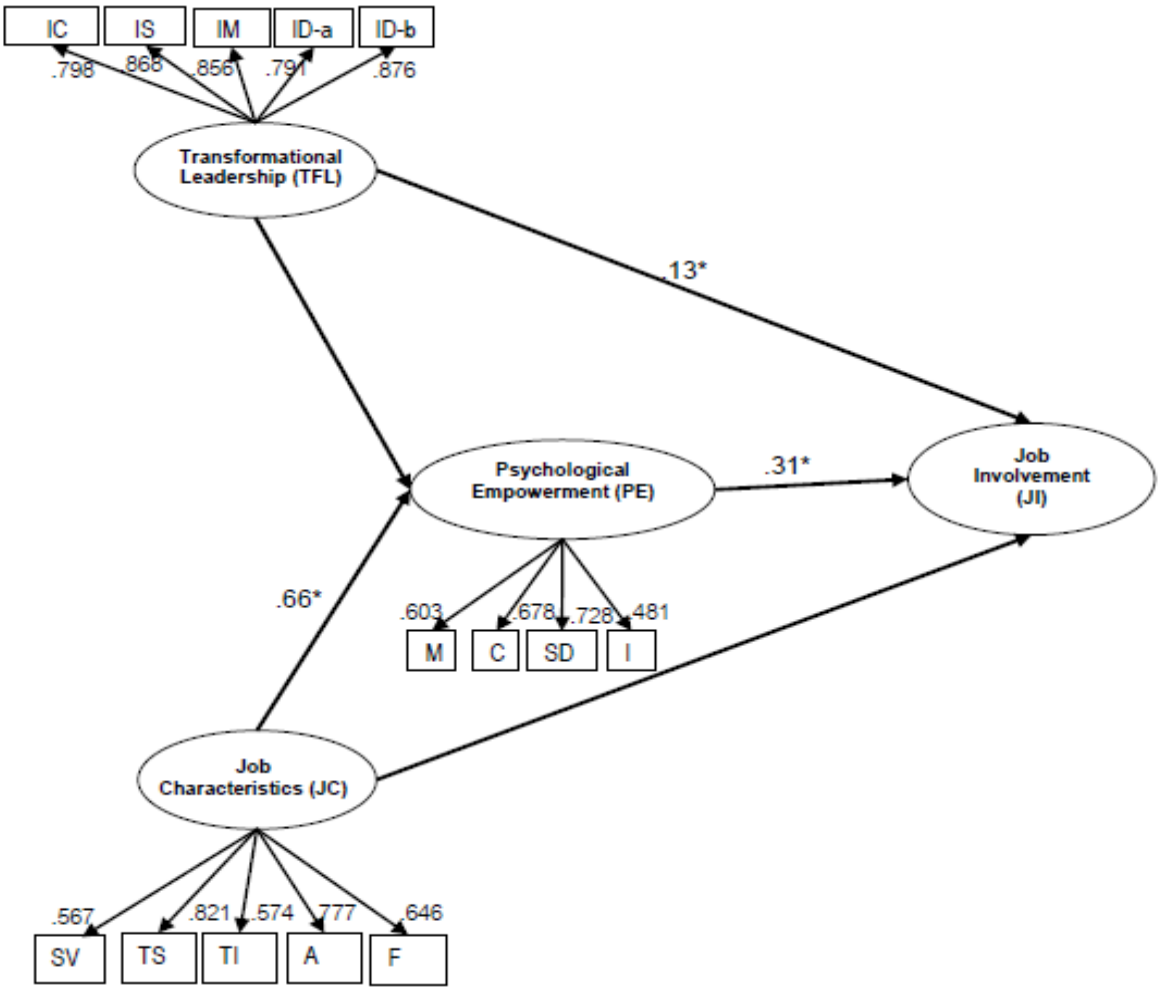
The Structural Equation Model can, therefore, be stated as follows:

1) Psychological Empowerment = -.037 TFL + .659* job characteristic, R squared = 41.8%
2) Job Involvement = .134* -.188 job characteristic +.309* psychological empowerment, R squared = 47.3 %

Note. Path coefficients are standardized. *p<.05.

Path-coefficient analysis was carried out in accordance with the causal relationship shown in the path diagram (Figure 1, below) to quantify the inter-relationships between the latent variables. It was found that JC had the largest direct effect on PE (p<.05; Path coefficient = .659). PE also had a direct effect on JI (p< 05; path coefficient = .309), and finally, it was also found that TFL had a direct effect on JI (p<05; path coefficient = .134). One further finding was that transformational leadership has a very small, negative, but direct effect on PE (Path efficient = -.037). This means that this finding was statistically insignificant, and can be discounted.

Figure 1 : Path-analytic framework of job involvement.

Furthermore, an analysis of the co - efficient of determination with regard to the model, Square Multiple Correlation, or R^2 was found to be .416 for 'PE' and .473 for 'JI', and this clearly demonstrates the validity of the model. A good model should have a coefficient of determination ≥ 40% (Joreskog and Sorbom, (1993, p. 26). The data analysis revealed that PE and JI could indeed be explained by the model, by 41.6 and 47.3 respectively.

To summarize, it can be seen that TFL had a significant and direct effect on JI, but not on PE. It follows, therefore, that hypothesis 1a was accepted. The results of this study also confirmed the JC had a significant direct effect on PE, the Hypothesis 2a and this, therefore, was also accepted. Furthermore, PE significantly mediated the relationship between JC and JI, thereby validating hypothesis 4b, and hypothesis 3 was also accepted because PE had a direct statistical effect on JI. Contrary to expectations, however, hypotheses 1b, 2b and 4a were rejected.

Discussion and Conclusion

The impact of TFL on the performance of subordinates is often explained as stemming from their development and empowerment, which increase both their ability and motivation at work (Bass, 1997). It is possible, therefore, that this, can then result in a greater degree of JI. Therefore, the proposed direct, positive effect from TFL to JI represents a meaningful contribution, as it provides empirical support for the view that employees are involved in reciprocal relationships with their leaders. Moreover, these assertions are consistent with the current practice of supervisors at SCG Cement. Interviews with the company's personnel managers and supervisors confirmed that all 'Cell Leaders' (or section heads) are encouraged to implement 'empowerment' practice, and this practice has been institutionalized across all four plants. Furthermore, this initiative requires the Cell Managers to adopt the right leadership style to empower and develop their team members so as to enable them to become a 'self-directed' team. To successfully promote 'self-directed teams' leaders have to release individual differences of each and every employee (individual consideration) and coach every member of staff (i.e. to provide intellectual stimulation). They also have to motivate and inspire team members, by providing meaning and challenge to their work (inspirational motivation) and, finally, they have to behave in ways that cause followers to identify with them (ID). As a result, we can see that employees can identify with the overall group effort so intimately and closely, that they almost automatically acquire greater feelings of self-worth. This is because they can identify with collegial goals and can see how their role contributes to the collective realization of said aims. This, in turn, directly leads to a greater sense of job involvement (JI).

Job characteristics (JC) have been viewed as being determinants of attitudinal and behavioral outcomes, and this finding is consistent with previous research with regards to work- related attitude. This finding also supports the view that JC has a direct effect upon PE, which is considered to resemble the 'psychological state', as postulated by Hackman and Oldham (1976. In other words, it is clear that JC, or the job itself, can create intrinsic motivation and enhance psychological empowerment (PE).

This shows that there is also a strong theoretical basis for maintaining that there is a positive relationship between PE and work JI. It would appear logical, therefore, to claim that the ultimate determinant of JI is indeed a feeling, among employees that they are psychologically empowered. It is also true to say that perceived PE is crucial in order to significantly produce positive outcomes at work. Employees must essentially want to do the work, or alternatively, feel that it is worthwhile (i.e. it has meaning). In addition, they must feel that they possess adequate competence, and a feeling of self-determination, and that they can have an impact on the organization in which they work.

In addition, job characteristics are important in indirectly explaining JI. A critical factor, however, is that perceived PE must be present. At SCG Cement, the two strategies that potentially enhance JC and PE are the rigorous implementation of Total Preventive Management (TPM), and moving from a hierarchical to a flatter organizational structure, or some form of banding). Most of the staff, from operational to managerial levels, is

empowered to have more authority, with the role of manager being one of facilitation and supervision, rather than command and control. The TPM itself has a significant and highly prominent role in promoting the involvement of staff at all levels, as well as their feelings of empowerment. These two factors are crucial if PE, and consequently JI, are to be more fully enhanced.

Based on the statistical and empirical testing of the hypotheses, the results of this study provide the following implications for management, if they wish to improve JI.

First of all, they can promote good job characteristics by revisiting job analysis description. For example, small tasks might be combined into larger, more complex tasks, so that skill variety and task identity increase. Then secondly, in terms of work design, the tasks could be grouped into units so that as much of the work as possible can be performed in just one unit. This would lead to a sense of ownership of the job, thereby increasing both task identity and task significance. Thirdly, jobs could be enriched by vertical loading, such as devolving responsibility from higher organizational levels. Redistributing decision-making power in this way could increase employees' responsibility for the work that they do, as well as their perceived job autonomy. Finally, it is advisable to promote feedback channels by continuously assessing performance, and by regularly reporting on the quality of that performance.

Second, increasing participative management as they do at SCG Cement, for example, by adopting TPM, is one of the key mechanisms for building empowered and self-directed teams. The staff is empowered to create and implement their own business initiatives, and this is crucial for feelings of self-determination and autonomy. Psychological empowerment relates to an internal belief about being in control of one's future, and of being able to make choices about how, when and where one's skills are to be applied and advanced. Then employees are confident that they will be given the opportunity to apply the new knowledge that they have acquired.

Finally, TFL, as introduced by Bass (1985), has been shown to have a significant and positive relationship with the performance of followers in many pieces of research. Transformational leaders can change their followers' awareness of what is important, and move them to view themselves, as well as the opportunities and challenges of their environment, with a new perspective. In other words, transformational leadership accounts for ratings of performance above and beyond those attributed to the less inspirational and motivating nature of purely transactional leadership.

To summarize the findings across the various models tested, it appears that transformational leadership has a positive impact on job involvement, but not on psychological empowerment. These findings support previous research and theory and, as such, are not surprising. Additionally, this relationship was not mediated by psychological empowerment, and yet job characteristic (JC) has both a direct and indirect effect on psychological empowerment and job involvement respectively. Furthermore, the relationship between job characteristic and job involvement was clearly found to be mediated by psychological empowerment.

Study limitations

In common with all studies, it is recognized that this study also has several limitations.

First of all, the participants volunteered to participate in the present study and the sample was, therefore, not strictly random. Also, owing to the fact that less than 100 percent of the questionnaires were returned, a non-responsive bias might exist. The demographic composition of the present study, and individual differences in terms of personal characteristics and attitude could have affected the results. These factors have not been included for investigation in the study.

Secondly, another important limitation is that the data for the empirical test was provided by staff in Band 2 – Band 4 who were currently working at SCG Cement Co. Ltd. Consequently, more research using distinct employee samples (e.g. managerial level) and other business contexts is needed in order to check the 'generalizability' of the findings. The present study was carried out in the context of a specific work setting (a case study in the private sector) and, therefore, caution should be taken in seeking to generalize the results.

Thirdly, job involvement might be affected by other variables, such as perceived organizational support, their relationship with their peers, as well as organizational commitment (particularly continuance commitment) and other individual-level variables (for example, the need for achievement, the locus of control, etc,). These and other contingent variables which are not included in this model might have either a direct or an indirect effect on job involvement.

Finally, another significant limitation is the cross-sectional design of this study. Clearly, it is important to interpret the results with caution, especially with respect to causality. It is also impossible to eliminate a certain degree of common method error. In order to overcome these limitations, further research should adopt a longitudinal design in order to establish any causal relationships between the research variables which have been tested in this study.

References.

Allport, Gordon W. 1943. The Ego in Contemporary Psychology. **Psychological Review**. 50: 451-476.

Arbuckle, J. J. 1995. **AMOS User's Guide**. Chicago: Small Waters Corporation.

Ashforth, B. E. 1989. The Experience of Powerlessness in Organizations. Organizational Behaviour and Human Decision Processes. 43: 207-242.

Antonakis, J., Avolio, B., & Sivassubramaniam, N. (2003). Context and leadership: An examination of the nine-factor full range leadership theory using the multifactor leadership questionnaire. The Leadership Quarterly, 14 (2003), 261-295.

Avolio, B.J., Bass, B., Walumbwa, F., & Zhu, W. 2004a. Multifactor Leadership Questionnaire: Manual and sampler test (3rd ed.). Redwood City, CA: Mind Garden.

Avolio, B. J.; Zhu, W.; Koh, W. & Bhatia, P. 2004b. Transformational Leadership and Organisational Commitment: Mediating Role of Psychological Empowerment and Moderating Role Structural Distance. **Journal of Organizational Behaviour**. 25: 951-968.

Bandura, A. 1986. **Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory**. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Bass, B. M 1985. **Leadership and Performance Beyond Expectations**. New York: The Free Press.

Bass, B. N. 1997. Does the Transactional-Transformational Leadership Paradigm Transcend Organisational and National Boundaries. **American Psychologist**.

Bass, B. M. & Avolio, B. J. 1994. **Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership**. Thousand Oaks, C.A.: Sage.

Bass, B M & Avolio, B.J. 1995. **Multifactor Leadership Questionnaire** Distributed by Mind Garden, Inc.,

Burns, James M. 1978. **Leadership**. New York: Harper & Row.

Conger, J. A. & Kanungo, R. N. 1988. The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice**. Academy of Management Review**. 13: 471-482.

Dubin, R. 1956. Industrial Workers' World: A Study of the 'Central Life Interests' of Industrial Workers. **Social Problems**. 3: 131-42.

Dvir, T. Eden, D.; Avolio, B. J. & Shamir, B. 2002. Impact of Transformational Leadership on Follower Development and Performance: A Field Experiment. **Academy of Management Journal**. 45: 735-744.

Dewettinck, Koen, Singh, Jagdip, Buyens, Dirk. 2003 Psychological Empowerment in the Workplace: Reviewing the Empowerment Effects on Critical Work Outcomes. Working Paper. Ghent University

Guimaraes, Tor. 1996. TQM's Impact on Employee Attitudes. **The TQM Magazine**. 8 (1): 20-25. Hackman, J. R. & Oldham, G. 1976. Motivating Through the Design of Work: Test of a Theory. **Organizational Behavior and Performance**. 16: 250-279.

Hackman, J. R. & Oldham, G. 1980**. Work Redesign**. Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Hertzberg, F. Mausner, B. & Snyderman, B. 1959. **The Motivation to Work**. 2nd ed. John Wiley. New York.

Kanlaya Wanichbuncha. 2003. **Advance Statistic for SPSS.** Bangkok: Chulalongkorn University Publishing.

Thipparat Klansakul, 2004 Relationships between transformational leadership of head nurse, job involvement, and nursing team effectiveness as perceived by staff nurses, general hospitals, central region , Thesis, Chulalongkorn University.

Joreskog, K. G. & Sorbom, D. 1993. Lisrel 8: Structural Equation Modeling with the Simplis Command Language. Chicago: Software International : 26

Kanlaya Wanichbuncha. 2003. **Advance Statistic for SPSS.** Bangkok: Chulalongkorn University Publishing.

Kanter, R. M. 1977. **Men and Women of the Corporation**. New York: Basic Books.
Kanungo, R. N. 1982. Measurement of Job and Work Involvement. **Journal of Applied Psycholog** 67: 341-349.

Kark, R.; Shamir, B. & Chen, G. 2003. The Two Faces of Transformational Leadership: Empowerment and Dependency. **Journal of Applied Psychology**. 88 (2): 246-255.

Koberg, C. S.; Boss, W.; Senjem, J. C. & Goodman, E. A. 1999. Antecedents and Outcomes of Empowerment: Empirical Evidence from the Health Care Industry. **Group and Organization Management**. 34 (1): 71-91.

Kraimer, M. L.; Seibert, S. E. & Liden, R. C. 1999. Psychological Empowerment as a Multidimensional Construct: A Test of Construct Validity. **Educational and Psychological Measurement**. 59: 127-142.

Lawshe, C.H. 1975. A Qualitative Approach to Content Validity **Personnel Psychology** 563-575 Lawler, E. E. & Hall, D. T. 1970. Relationships of Job Characteristics to Job Involvement, Satisfaction and Intrinsic Motivation. **Journal of Applied Psychology**. 54: 305-312.

Liden, R.C.; Wayne, S.J. & Sparrowe, R.T. 2000. An Examination of the Mediating Role of Psychological Empowerment on the Relations between the Job, Interpersonal Relationships and Work Outcomes. **Journal of Applied Psychology.** 85 (3): 407- 416.

Lodahl, T. & Kejner, M. 1965. The Definition and Measurement of Job Involvement. **Journal of Applied Psychology**. 49: 24-33.

Martinko,M.J.,& Gardner,W.L, (1982). Learned helplessness: An alternative explanation for performance deficits. Academy of Management Review, 7: 195-204.

Rabinowitz, S. & Hall, D. T. 1977. Organizational Research on Job Involvement. **Psychological Bulletin**. 84 (2): 265-288.

Reeve, Charlie; Smith, L. & Carlla, S. 2001. Refining Lodahl and Kejner's Job Involvement Scale with a Convergent Evidence Approach: Applying Multiple Methods to Multiple Samples. **Organizational Research Methods**. 4: 91.

Robbins, P Stephen P. 2005 **Organization Behaviour.** The 11th edition. New Jersey. Prentice Hall.

Robbins, P Stephen P. and Judge Timothy A, 2007 **Organization Behaviour**. New Jersey. Prentice Hall.

Seibert, S. E.; Silver, S. R. & Randolph, W. A. 2004. Taking Empowerment to the Next Level: A Multiple-Level Model of Empowerment, Performance and Satisfaction. **Academy of Management Journal**. 47 (3): 332-349.

Sparrowe, R. 1994. Empowerment in the Hospitality Industry: An Exploration of Antecedents and Outcomes. **Hospitality Research Journal**. 17: 51-73.

Spreitzer, Gretchen M. 1995. Psychological Empowerment in the Workplace: Dimensions, Measurment and Validation. **Academy of Management Journal**. 38 (5): 1442-1465.

Salina Taweewatthanakijborworn, Effects of Job Characteristics and Social Structural Characteristics on Psychological Empowerment. Thesis. Faculty of Liberal Arts, Department of Industrial and Organization Psychology. Thammasart University.

Tiparat Klansakul, 2004 Relationships between Transformational Leadership of Head Nurse, Job Involvement, and Nursing Team Effectiveness as Perceived by Staff Nurses, General Hospital, Central Region. Th

Fiscal Decentralization in Comparative Perspective: Comparative Analysis of the Intergovernmental Fiscal Transfer Systems in Post-Decentralized Thailand and Indonesia

Tatchalerm Sudhipongpracha, Ph.D.[1]

Abstract

This paper compares the current intergovernmental transfer systems in Thailand and Indonesia. In the wake of the late 20th-century political and economic crises, the two (2) Southeast Asian nations embarked on a similar reformist path toward decentralized democratic governance. Until today, the reform remains incomplete. Local government agencies still work under institutional and fiscal constraints within their respective national contexts. In this paper, a comparative analytic framework is synthesized from an extant body of literature on fiscal decentralization and intergovernmental transfers. Based on this comparative framework, the Thai and Indonesian intergovernmental transfer systems are compared to reveal the problems facing local governments in each country.

Keywords: Fiscal decentralization, intergovernmental fiscal transfer, local government finance

[1] College of Local Administration Khon Kaen University, Khon Kaen, THAILAND

Introduction

In response to the growing complexity of social organizations and social problems, the New Public Management (NPM) paradigm replaces the traditional model of public administration that rests upon bureaucratic control and centralized decision making. Among a range of managerial techniques embodied in the NPM paradigm, decentralization is believed to make government more efficient in meeting citizen preferences (Musgrave, 1958; Oates, 1972; Bergman, 1998; Bossert, 1998; Schneider, 2003). Beyond the public management perspective, political scientists consider decentralization to be an effective instrument for democratization and ethnic conflict resolution (Lijphart, 1996; Stepan, 1999; Lustik, Miodownik, & Eidelson, 2004). In recent years, a number of countries initiated large-scale administrative reforms to reap the benefits of decentralization (i.e., efficient and equitable public service delivery and consolidated democratic governance). Yet, the varying patterns of multi-tiered governance in those countries suggest that decentralization will not always deliver on its promises (Appleby, 1962; Fesler, 1965; Bulpitt, 1972). Similar to other NPM techniques, decentralizing administrative responsibilities to the local level is only an administrative reform instrument whose outcome is contingent on a multitude of factors (Prud'homme, 1995).

In the late 20th century, centralized Southeast Asian states proved themselves incapable of managing the exigencies of modern society and globalizing economy. Greater citizen demand for public sector reform precipitated decentralization, especially in Thailand and Indonesia. In Thailand, since the 1997 economic crisis, decentralization reform measures have been adopted to rectify problems caused by a century of heavily centralized administration. The principle of local self-government enshrined in the 1997 constitution provides a solid foundation for subsequent decentralization-related laws and national government policies. In Indonesia, the demise of Suharto's authoritarian regime in 1998 paved the way for a major restructuring of the archipelagic country's centralized bureaucracy. For the first time since national independence, Indonesian provincial and local entities (*Kabupaten* and *Kota*)—assume a wide array of important administrative responsibilities. Despite similar contextual factors leading to decentralization in the two (2) countries, their reform outcomes diverge. While decentralization is slowly implemented in Thailand (Sudhipongpracha, 2013), it proceeds on a much larger scale in Indonesia (Smoke & Gomez, 2006).

In countries that pursue decentralization, various levels of government are affected (Litvack, Ahmad, & Bird, 1998). The shift in administrative authority and responsibility between tiers of government is an important feature of the decentralization reform process. Conceptually, such process involves the political, administrative, and fiscal policy instruments (Conyers, 1984; Manor, 1995; Cohen & Peterson, 1999). As a *political* policy, decentralization *alters where public policymaking occurs* by shifting the locus of decision making from the national government to local communities. The goal is to improve democratic self-governance, accountability, responsiveness, representation, and civic engagement at the local level (Boro, 2002). A variety of mechanisms are designed and executed to realize this goal, such as holding regular elections of key local government positions and strengthening citizen participation in local government planning and

policymaking (Schneider, 2003; Falleti, 2005; Cheema & Rondinelli, 2007). Meanwhile, *administrative decentralization* concerns the *transfer of public service functions to lower levels of government*. In this aspect of decentralization, the goal is to achieve efficient resource allocation in the public sector by attuning each administrative function to an appropriate governmental level (De Janvry, Key, & Sadoulet, 1997).

Often, the most critical questions caused by the political and administrative decentralization policies are about *where local government financial resources come from and how the local resources are spent* (Bird & Ebel, 2007). These questions are addressed in the fiscal dimension of the decentralization reform process. Specifically, *fiscal decentralization* seeks to reshape the local government landscape in three (3) areas: (1) revenue-generating capacity, (2) local expenditure autonomy, and (3) structure of intergovernmental fiscal transfers (Uchimura, 2012). Past research suggests that an intergovernmental fiscal system, when properly designed, offers incentives for local government units to provide economically efficient and socially responsible public services (Bird & Ebel, 2007).

At the core of this paper is an interest in the current intergovernmental fiscal transfer systems in Thailand and Indonesia. In the wake of the late 20th-century political and economic crises, the two (2) Southeast Asian nations embarked on a similar reformist path toward democratic governance. Until today, the reform remains undone. Local government agencies still work under institutional and fiscal constraints within their respective national contexts. This paper proceeds as follows. The first section reviews the existing theoretical and empirical works on fiscal decentralization and intergovernmental transfers. The literature review provides conceptual tools to compare and contrast the current structures and problems of intergovernmental fiscal transfers in Thailand and Indonesia. The second section is a contextual overview of the decentralization reform process in each of the two Southeast Asian countries. Finally, each country's intergovernmental fiscal transfer system and its setbacks are discussed.

Fiscal Decentralization and Intergovernmental Fiscal Transfers: A Literature Review

With the withering of the Thai and Indonesian centralized states, large-scale administrative reforms were adopted to improve efficiency, equity, and effectiveness in the public sector. Among a wide range of reform measures, decentralization aims to realign the power relations between national and local governments. Fiscal decentralization in particular has influenced the way in which public sector resources in Thailand and Indonesia are now shared among different tiers of government.

Theoretical Foundation of Fiscal Decentralization

An important debate on public finance and economics centers on the appropriate size and role of government in economic affairs (Alt & Chrystal, 1983). There are two (2) schools of thought in this debate. One school of thought upholds the autonomous character of the economic sphere and calls for limitations on the economic role of government institutions. The other emphasizes social and political gains from certain governmental functions in

economic matters. For those who favor limited government, decentralized public services and citizen immobility help solve the problem of inefficient public good provision (Tiebout, 1956). Such view is predicated on the assumption that local authorities compete in offering a bundle of taxes and public services that satisfy the "footloose citizens" whose residential choice is purely based on their preferences about taxation and public goods. In this so-called "Tiebout hypothesis," emphasis is placed on the interlocal competition as a solution for the public sector inefficiency. An efficient mix of tax revenues and government services can be achieved without a strong centralized national government.

Tiebout's model is consonant with Brennan and Buchanan's (1980) "Leviathan hypothesis," which considers national governments to be monopolists (or "Leviathans") who are only concerned about increasing their control over economic resources. This expansionary tendency would result in inefficient usage of economic resources, thereby diminishing the social welfare gains. Similar to Tiebout, Brennan and Buchanan see the market-like fiscal competition among local jurisdictions as an effective instrument to curtail the national governments' self-aggrandizing behavior.

Contrary to the limited government model, Musgrave (1958) and Musgrave and Musgrave (1984) argue in favor of an expanding national government to help sustain the market economy. In this expansionist view, government institutions serve three (3) main economic functions: macroeconomic stability (stabilization), distributional equity (redistribution), and allocative efficiency (allocation) (Whicker, 1990). For Musgrave and Musgrave, the national government is suitable for the stabilization and redistribution functions. The allocation function, which involves the efficient use of government resources to meet citizen demands, should rest with the local government units.

In seeking a common ground between the two (2) schools of thought, Oates (1972) advances the "decentralization theorem," which dictates that: "each public service should be provided by the jurisdiction having control over the minimum geographic area that would internalize the benefits and costs of such provision" (p. 55). By this, functions—such as national security and macroeconomic stability—should belong to the central government, while garbage collection and fire protection should fall under the purview of local government (Shah, 2007). Refining his idea further in the "correspondence principle," Oates stresses the importance of representation and consensus building in jurisdictional design. According to this principle, "the jurisdiction determining the order of provision of each public good should include precisely the set of individuals that consume it" (Shah, 2007, p. 8).

Importantly, the existing literature on fiscal decentralization has a common normative message: "finance should follow function" (Shah, 2007, p. 9). In other words, assignment of administrative responsibility to each level of government should correspond with assignment of taxing authority. Correspondence between expenditures and revenue capacity is important for ensuring democratic accountability and local fiscal self-reliance. In reality, decentralization has resulted in unequal net fiscal benefits (NFBs) (i.e., benefits from public services minus tax burden borne by local citizens) among local jurisdictions in many countries (Shah, 2007). The NFBs depend largely on local fiscal capacity, which varies

across jurisdictions. Even within the decentralized fiscal structure, there are few tax bases that are efficient and easy to administer by local governments (Bird, 1992). Most local tax bases are an inefficient source of revenue due to the possibility of externalities in the provision of public goods and services, citizen mobility, tax exportation, and economies of scale (De Mello, 2000). Even non-tax revenues, such as user charges and fees, are limited in scope. Also, largely due to economies of scale, the provision and management of certain public services is more cost-effective for large local jurisdictions. This places resource-rich communities in a better financial position than resource-strapped communities. Rich localities are likely to provide a higher level of public services at a lower tax rate than are poor localities (Shah, 2007). This fiscal inefficiency induced by the unequal NFBs among diverse localities calls for the role of national government agencies.

Intergovernmental Fiscal Transfers: Mechanisms and Functions

Decentralization inevitably leaves local jurisdictions with differential NFBs, resulting in inefficient and inequitable resource allocation. Regardless of each country's decentralization reform progress, local government units are never financially self-reliant (Boadway and Shah, 2007). The disjuncture between revenue-generating capacity and expenditure needs forces local authorities to rely on fiscal transfers from the national government. As Schroeder (2007) observes, intergovernmental transfers make up for "two-thirds to three-quarters" of local government revenues "even in supposedly highly fiscally decentralized countries" (p. 63). Apart from the expenditures, these transfers provide incentives and accountability mechanisms to enhance the financial management, efficiency, and equity of public service provision (Shah, 2007).

Those incentive and accountability structures vary with each type of intergovernmental transfers/grants. Such variations are determined by the pool of money to be transferred to localities and the mechanism used to allocate that money (Shroeder, 2007). Based on these two (2) factors, Shroeder divides intergovernmental transfers into:

- *Shared-tax transfers* are the amount of taxes shared between the national government and subnational government units. In theory and practice, there are two (2) approaches to determining the amount of shared taxes. In the first approach, the shared tax transfers are calculated as a percentage of national tax collections and allocated to local jurisdictions based on a formula. The second approach determines the amount of shared taxes by including the shared-tax transfer program as part of the national government's annual budget;
- *Specific-purpose transfers* are used for purposes mandated by the national government; and
- *Cost-sharing transfers* are commonly spent to finance capital investments. This transfer program requires that local governments must match some proportion of the transfer with their own expenditures.

In his analysis of intergovernmental transfers in developing countries, Shah (1994) identifies two (2) broad categories of intergovernmental grant programs: *non-matching* and *selective matching* transfers (Figure 1). A non-matching grant is an amount of fund that does not require local government matching. The non-matching transfers can be further classified into *conditional* and *unconditional* grants, depending on the degree of local autonomy in using the grants. Unlike the conditional grants with explicit guidelines for how the money must be spent, the unconditional or *general* grants give local jurisdictions the discretionary authority to spend.

The opposite of a non-matching grant is a *selective matching grant*. This type of intergovernmental fiscal transfers is analogous to the cost-sharing programs that require the recipient local jurisdictions to match the funds to some degree (Shah, 1994). Selective matching grants are also subdivided into *open-ended matching grants* and *closed-ended grants.* With an open-ended grant, the national government is responsible for all the costs borne by the local government; in other words, the funding level for an open-ended matching grant is uncapped, hence likely to cause uncertainty in the national government's financial health. On the contrary, a closed-ended matching grant is the type of matching grants on which the national government places a defined spending cap.

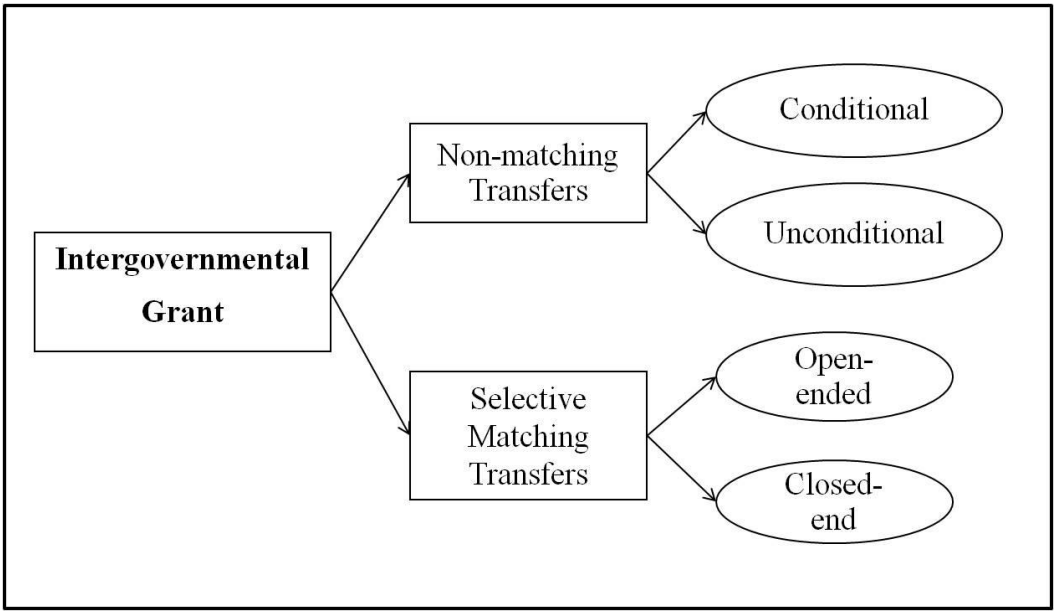

Figure 1. Shah's Typological Framework for Intergovernmental Fiscal Transfers

Characteristics of "Good" Intergovernmental Transfers

In practice, fiscal decentralization outcomes may not conform to the theoretical models discussed above. The decentralization theorem may not hold with rent-seeking behavior among local governments (Oates, 2005). Even well-functioning interjurisdictional fiscal competition may bring with it market distortionary effects (Wilson, 1999; Kothenburger, 2002).

Where intergovernmental fiscal transfers are concerned, designing an efficient intergovernmental transfer system is no simple task. Mandates or expenditure constraints attached to intergovernmental grants may affect local budget priorities. For instance, the local transportation and infrastructure projects financed by intergovernmental grants can add repair and maintenance expenses to the local government budget. Conditional non-matching and selective matching transfers can be seen as national government intrusion into local government affairs.

Another potential shortcoming of fiscal decentralization is the local governments' incentive to expand local public services and programs beyond their financial means. This perverse fiscal behavior is likely to occur with the open-ended grants that allow local government units to shift the costs of public services and programs to the national government. Fiscal federalism literature refers to this potential danger of fiscal decentralization as "soft budget constraint (SBC)"—a phenomenon in which local governments anticipate national government assistance in closing their fiscal gaps (Skoog, 2000). Indeed, past research shows that improperly designed intergovernmental transfer systems have triggered the SBC problem in China (Quian & Xu, 1998), Latin American countries (Stein & Grisanti, 1997), and Eastern European countries (Haldeda, Brahimi, & Merkaj, 2013). A crucial symptom of the SBC problem is the local governments' tendency to default on their outstanding debt in anticipation of the national government bailout (Berglof & Roland, 1998; Rodden, Eskeland & Litwack, 2003).

Ideally, local public services must be financed by user charges and local taxes (Musgrave, 1983). However, given the administrative costs and implementation difficulties, local governments are likely to fall short of the tax revenues needed to fulfill their functions. An efficient and reliable system of intergovernmental transfers is needed to supplement the limited local tax revenues (Oates, 2005). As summarized in Table 1, empirical works done in different national settings suggest the following key attributes of a well-functioning intergovernmental transfer system:

- *Objectivity and Transparency.* Transfers must be determined—*objectively* and *openly*—by a well-established formula consisting of measurable factors. Politicization must be kept to a minimum (World Bank, 2001);
- *Consistency*. A consistent amount of transfers from year to year permits rational revenue forecasting at the local government level (Shroeder, 2007). Yet, such consistency must be weighed against the national government's fiscal sustainability. This two-pronged objective can be achieved through a consistent revenue-sharing system in which total intergovernmental transfers are set as a fixed percentage of total national government revenues in each fiscal year (Boadway & Shah, 2007); and
- *Clarity*. National policy objectives and minimum standards, although necessary for guaranteeing equal standards of living to all citizens, must be clear for each public service area (Ladd & Yinger, 1994; Allers & Merkus, 2013). Then, following the "finance follows functions" principle by Shah (2007), each intergovernmental transfer program must be targeted at each policy objective.

Table 1. Characteristics of an efficient and reliable intergovernmental transfer program

Characteristic (s)	What needs to be done	Sample empirical work (s)
Objectivity and Transparency	Well-established, non-political grant formula with measurable factors	World Bank (2007)
Consistency	Consistent amount of grants as fixed proportion of nationally collected revenues	Shroeder (2007) Boadway & Shah (2007)
Clarity	▪ Clear minimum standards for each public service area ▪ Finance-function correspondence	Ladd & Yinger (1994) Allers & Merkus (2013)

Context: Decentralization Reforms in Thailand and Indonesia

The 1997 financial crisis unleashed significant social and political changes in Southeast Asia. For the first time in its modern history, the Thai national government embraced a radical reform of its territorial administrative system by ratifying the constitution with an explicit clause on local government autonomy. Likewise, the sudden collapse of Suharto's dictatorship triggered abrupt changes in 1998 that altered the archipelagic nation's local government landscape. Local authorities in the two (2) Southeast Asian nations became important mechanisms for public service delivery and democratization. With the expansionary fiscal contraction put into effect following the economic crisis, the Thai and Indonesian national governments devolved a range of essential public functions to the local jurisdictions. Parallel to administrative decentralization, citizens in Thailand and Indonesia now enjoy the right to choose their own local leaders through direct elections.

With their electoral legitimacy and new administrative responsibility, the Thai and Indonesian local governments are becoming increasingly important in local public life. As previously discussed, however, revenue constraints are inevitable for local jurisdictions. Narrow tax base and other revenue collection challenges limit the local government capacity to finance all their public functions on their own. With the decentralization reform process now underway, a different intergovernmental transfer system has been established in each country to help mitigate the local fiscal imbalances.

In Thailand, only Bangkok Metropolitan Authority (BMA) and Pataya can submit their grant applications to Bureau of the Budget. The general types of local government—Provincial Administrative Organizations (PAOs), Municipalities, and Sub-district Administrative Organizations (SAOs)—have to file their applications for intergovernmental funding through the Department of Local Administration (DOLA). In each fiscal year, DOLA assesses all local governments' grant applications and sets the budget priorities before making recommendations to Bureau of the Budget. The Thai intergovernmental transfers consist of three (3) broad categories (Figure 2):

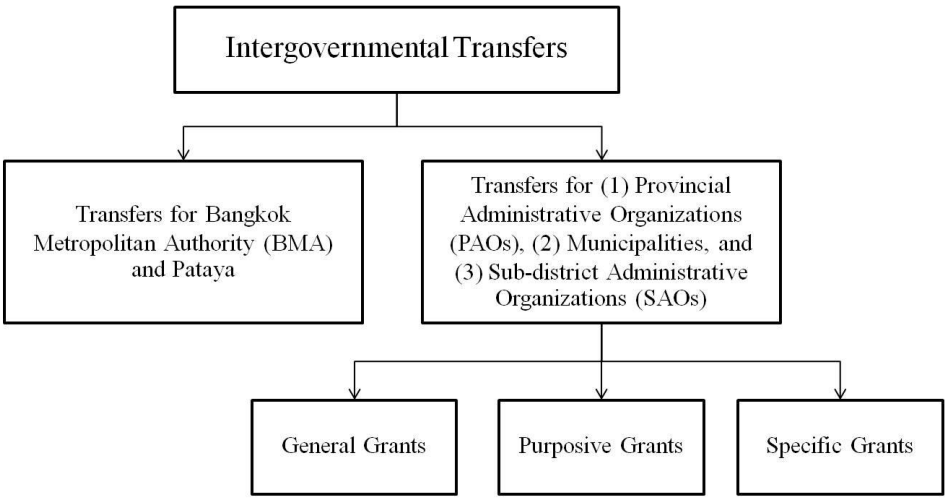

Figure 2. Thailand's Intergovernmental Transfer Program

- *General grants* are primarily dedicated for interlocal fiscal equalization. These general grants are allocated based on the formula developed by the National Decentralization Committee. Local governments exercise broad discretion on how to spend this type of transfers;
- *Purposive grants* are dedicated for the public service functions that have been transferred to local authorities according to the national decentralization plans. Examples of these transferred programs are the school lunch program, healthcare services, and HIV-infected patients' monthly allowances. The allocation criteria for this type of grants are not as complex as the general grant formula because the fund for each program is calculated by using a fixed amount per recipient; and
- *Specific grants*, allocated on a non-formula basis, contain explicit details about program objectives and how local jurisdictions must spend the grants. These specific grants are designed to serve the national government's policy objectives.

In Indonesia, decentralization officially began in 1998 with the transfer of administrative authority to district-level jurisdictions (*Kabupaten* or *Kota*). Indonesia's decentralized governance structure differs markedly from Suharto's authoritarian rule in which the provinces (*Provinsi*) wielded extensive influence over districts. Scholars and practitioners of local government and development refer to the reform in Indonesia as "big bang decentralization" because a large number of administrative functions were delegated to the district authorities, thereby drastically reducing the provincial governments' roles (Smoke & Gomez, 2006).

Following the assignment of expenditure responsibilities to local governments, the Indonesian national government launched an intergovernmental grant structure to help local jurisdictions defray the costs of public services. In addition to shared taxes, the Indonesian local governments also receive *general grants* (*Dana Alokasi Umum: DAU)* and *specific grants* (*Dana Alokasi Khusus: DAK*). DAUs are dedicated to alleviate the vertical imbalances between different levels of government and to equalize the local governments' capacities to

provide public services (Raksaka, 2004). DAKs are designed to encourage local government expenditures that promote the national government policy objectives, particularly transportation and public infrastructures (Ferrazi, 2005).

On balance, Thailand has a more complex intergovernmental transfer structure than Indonesia. The complexity of Thailand's intergovernmental transfer system is attributable to the carefully sequenced, but poorly executed, decentralization measures over which the national and provincial authorities still retain considerable influence (Sudhipongpracha, 2013). In sharp contrast, the big-bang decentralization in Indonesia has diminished the clout of provincial governments and instead empowered *Kabupaten* and *Kota*. In the following section, the analytic framework developed in the literature review section is used to compare and contrast the intergovernmental transfer mechanisms in Thailand and Indonesia in more detail.

Thai and Indonesian Intergovernmental Transfer Programs in a Comparative Perspective

A well-functioning intergovernmental transfer structure is vital to the decentralization reform efforts. As the local government units gain more discretionary authority and administrative functions, they require adequate financial resources to manage an expanding list of local public services. Previously, the literature review suggests three (3) main characteristics of an efficient intergovernmental transfer system:*(1) objective and transparent allocation criteria, (2) consistent level of transfers from year to year,* and *(3) clear policy objectives and minimum standards for each public service area financed by the intergovernmental grants.* In this section, the intergovernmental fiscal transfer systems in Thailand and Indonesia are assessed against these characteristics.

Objectivity and Transparency in the Allocation Criteria

Objectivity and transparency help ensure that an intergovernmental transfer system meets its objectives, particularly the fiscal equalization objective. Theoretically speaking, the general-purpose transfers or unconditional grants designed for fiscal equalization must take into account specific local conditions, such as population, area served, and types of devolved public services. Objective measures reflective of these specific local conditions must be interwoven into the grant allocation formula, so that the amount of funds provided through the general transfer program actually meet local needs (Shah & Thompson, 2004).

Formula-based general transfers are in vogue in countries that are pursuing decentralization reforms around the world. The general-purpose grants in Thailand and DAUs in Indonesia have been designed to achieve fiscal equity among local jurisdictions in each respective country. Yet, even though both countries have established explicit grant allocation criteria, empirical evidence indicates that actual grant allocations do not strictly conform to the formulae.

In Thailand, the National Decentralization Committee is responsible for determining how the general-purpose grants are distributed. However, the Thai general-purpose grants do not appear to show any equalization effects. Based on an econometric model of the effects of different revenue sources on Thai local governments' fiscal disparity in 20011, Patamasiriwaj (2012) discovers that the general-purpose grants do not serve any equalizing role in that fiscal year. In an in-depth study of local government finances in a northeastern province of Khon Kaen, Sudhipongpracha and Wongpredee (2013) perform a panel data analysis of intergovernmental transfers allocated to each local government unit in Khon Kaen from 2009 to 2011. Based on Sudhipongpracha and Wongpredee's study, local jurisdictions with high revenue-generating capacity are likely to receive more transfers than those with low revenue-generating capacity. Nonetheless, even though the two authors found some evidence of political activities involved in the grant allocation process, more research is needed to explore the politics of intergovernmental fiscal relations in Thailand from a countrywide perspective.

In evaluating the progress of Indonesia's decentralization reform, Brodjonegoro (2009) finds two (2) major weaknesses in the DAU allocation process. *First*, a significant part of the DAUs is determined by a local jurisdiction's past spending patterns. In ameliorating the horizontal fiscal imbalances, the DAUs must be determined by each local jurisdiction's revenue-generating capacity (i.e., total revenue per capita). However, the so-called *hold-harmless* provision—which dictates that all Indonesian *Kabupaten* and *Kota* receive the same level of DAUs as the previous fiscal year—undermines the fiscal equalization objective of the DAUs. *Second*, another component of the DAUs is a lump-sum amount of grants allocated to all local government units, regardless of size and fiscal capacity. For a large number of small local jurisdictions, this lump-sum component constitutes an important part of their annual budgets. In recent years, this steady revenue stream has encouraged the Indonesian local politicians to form new local governments

The DAU weaknesses are attributable to multiple national government agencies involved in the design of DAU-allocation formula (Hoffman & Guerra, 2007). In 1999, an independent commission was established as an impartial body to determine the DAU allocations. In reality, this commission was far from being an independent body. As a department-level agency in the Ministry of Finance, the commission makes recommendations on the DAU allocation formula for each fiscal year to the finance minister. However, the recommendations may not be incorporated into the national government budget at all because the Ministry of Home Affairs empowered by the 22/1999 amendment to the decentralization law also exercises substantial authority over the intergovernmental fiscal transfer matters (Brodjonegoro, 2002). To further complicate the DAU allocation problem, the 22/1999 amendment also gives power to the parliamentary budget committee to determine each fiscal year's DAU allocation formula.

Consistency in the Amount of Transfers

Consistency and predictability in the amount of transfers assist local government authorities in their annual budgeting process by making revenue forecasting realistic. It is important to note that local government authorities in Thailand and Indonesia are dependent on intergovernmental transfers to pay for the recently devolved public services. Asanuma and Brodjonegoro and Asanuma (2000) point out that for 45.6 percent of Indonesian cities and districts, intergovernmental grants from Jakarta constitute more than 80 percent of their annual budgets. In Thailand, Sudhipongpracha and Wongpredee (2013) demonstrate that intergovernmental grants make up more than half of the total revenues for small local government units.

However, local governments in Indonesia do not face as much difficulty as their Thai counterparts in estimating the amount of intergovernmental grants for the next fiscal year. Because the Indonesian localities rely much more on DAUs (general-purpose grants) than DAK (special-purpose grants), consistency and predictability in the amount of DAUs are thus crucial to the local fiscal health. In each fiscal year, the hold-harmless provision in Indonesia's decentralization law holds that local governments receive the same level of DAUs as in the previous fiscal year. Further, a lump-sum grant per local government unit provides a stable source of income for all Indonesian jurisdictions. However, these highly predictable grants create disincentives for local governments to develop their own revenue sources, thereby hampering other administrative reform efforts to promote local self-reliance.

Thailand's national government also utilizes the formula-based grant allocation system. Nevertheless, in contrast to Indonesia's intergovernmental transfer system, the Thai system does not offer consistent and predictable income sources for the newly created local authorities. *First,* the general-purpose grants form a minor part of the local governments' annual budgets, compared to the special-purpose grants (Sudhipongpracha & Wongpredee, 2013). *Second,* the amount of general-purpose and special-purpose transfers varies on a yearly basis. Also, actual grant allocations are not known until after each fiscal year begins (Hoffman & Guerra, 2007). *Third,* local government organizations cannot directly submit their requests for special-purpose grants to Bureau of the Budget, but have to do so through the Department of Local Administration in the Ministry of Interior. This complex grant application process leads to an extremely politicized system (Wongpredee, 2012). Moreover, the unpredictable and highly politicized nature of Thailand's intergovernmental transfer system makes rational planning and budgeting difficult for local jurisdictions.

Clarity of policy objectives and minimum standards for each public service area financed by intergovernmental transfers

One major goal of decentralization is to enhance the quality of grassroots democracy. In addition to mitigating the interlocal fiscal imbalances and facilitating rational local planning, intergovernmental transfers with explicit goals and objectives can also strengthen the democratic accountability mechanism at the local level. When these explicit goals and objectives translate into minimum standards of public services, local citizens know what to expect from their local governments.

Decentralized governance in Thailand and Indonesia presents important challenges for the formulation and enforcement of public service standards. Despite their divergent paths towards fiscal decentralization, both countries suffer from political maneuvering, especially in the grant allocation systems. In Indonesia, the fiscal decentralization reform in Indonesia proceeds without clear local public service functions and the public service standards to which local governments can be held accountable (Brillantes & Flores, 2007). As the socio-political pendulum swings towards empowering *kabupaten* and *kota*, general-purpose transfers (DAUs) become the stable and substantial elements of local government finances. To achieve the efficient and sustainable use of these intergovernmental transfers, Brodjonegoro (2009) argues for the formulation of a national minimum standard for education, health, and infrastructure. However, under the current DAU allocation system and with low local administrative capacity, setting and implementing public service standards would result in the local governments' incentive to request additional financial assistance from Jakarta (Brodjonegoro, 2007).

The decentralization reform in Thailand offers a good example of how the properly sequenced decentralization efforts that appear on paper do not guarantee effective implementation. Similar to their Indonesian counterparts, local government units in Thailand lack the necessary skills and responsibility to deliver basic public services. However, what sets the two (2) countries apart is the structure of intergovernmental fiscal relations. Unlike the Indonesian system, local government finances in Thailand depend much less on the general-purpose transfers. Instead, the heavily politicized special-purpose grants make up a significantly large portion of the local government budgets. Therefore, in the Thai decentralization context, limited service responsibilities, severe resource constraints, and politicized administrative environment hamper the overall reform movement to make local self-governing bodies accountable to their citizenry.

Conclusion

Over the past two (2) decades, decentralization reforms in Thailand and Indonesia have reconfigured the loci of government decision making and public service delivery. However, years of centralized adminstration prior to decentralization left behind a long-lasting legacy and a complex administrative environment for today's newly empowered local government authorities. Parallel to decentralization, emerging political and administrative cultures make citizen voters demand measurable results from their administrative agencies. Moreover, with an increasing number of public services and problems that create interjurisdictional spillover effects, interlocal collaborative efforts are inevitable. However, collaborative public management defies much of the existing public administration research and practice. Local public management therefore creates opportunities for innovative ideas and practices in public administration.

Despite all the potential benefits of decentralization, there is a disjuncture between theory and practice. Experiences with the decentralization reforms in Thailand and Indonesia reveal that an institutional design of the decentralized governance system is essential for local capacity development and quality of devolved public services. The "finance follows functions" principle does not only underline the importance of local government resources to finance public service provision. Equally important is the explicit delineation of local public service functions and minimum standards of public services to which the local officials can be held accountable.

As discussed at length in the literature review section, an intergovernmental transfer system----when appropriately designed---can offer important impetus for effective implementation of decentralization policy. The conceptual framework developed in this paper identifies three (3) normative values for an efficient intergovernmental transfer system: *objectivity, consistency,* and *clarity*. In this paper, the intergovernmental transfer systems in Thailand and Indonesia are compared and contrasted based on this normative framework.

Both the Thai and Indonesian intergovernmental transfers can be broadly divided into the general-purpose and special-purpose transfers. The Thai general-purpose transfers can be further classified into the general and purposive allocations. This unique feature of the Thai general-purpose grants reflects the country's highly sequenced decentralization process. Purposive grants are dedicated to the public service functions that are devolved to local jurisdictions according to the national decentralization plans. However, even after more than a decade of territorial decentralization, Thai local governments are responsible for a small number of devolved public services. Also, the amount of general and special-purpose grants is unpredictable and highly politicized. Thus, the highly sequenced, but poorly executed, decentralization reform in Thailand has left its local jurisdictions with limited functions and resources. The fiscal and administrative contexts within which the Thai local governments operate stand in sharp contrast to what the Indonesian local governments encounter. The main source of income for Indonesian local authorities comes from the general-purpose grants. These grants, albeit subject to political manipulation, provide consistent and predictable stream of financial resources.

Overall, both countries' intergovernmental transfer systems urgently need objective allocation criteria and clear policy goals or minimum standards of public services. An objective grant formula will help mitigate both resource scarcity and interjurisdictional fiscal inequity. The minimum public service standards help to ensure that local government agencies make full use of the public resources.

Bibliography

Allers, M., & Merkus, E. (2013). *Soft Budget Constraint but No Moral Hazard?: the Dutch Local Government Bailout Puzzle.* Groningen, the Netherlands: Research Institute SOM, University of Groningen.

Alt, J., & Chrystal, A. K. (1983). *Political Economics.* Los Angeles, California: University of California Press.

Appleby, P. H. (1962). Some Thoughts on Decentralized Democracy. *The Indian Journal of Public Administration, 8*, 443-445.

Berglof, E., & Roland, G. (1998). Soft Budget Constraints and Banking in Transition Economies. *Journal of Comparative Economics, 26*, 18-40.

Bergman, S. (1998). Swedish Models of Health Care Reform: A Review and Assessment. *International Journal of Health Planning and Management, 13*, 91-106.

Bird, R. (1992). *Tax Policy and Economic Development.* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

---, & Ebel, R. D. (2007). Subsidiarity, Solidarity, and Asymmetry: Aspects of the Problem. In R. M. Bird, *Fiscal Fragmentation in Decentralized Countries* (pp. 3-25). Washington, D.C.: World Bank.

Boadway, R. W., & Shah, A. (2007). *Intergovernmental Fiscal Transfers: Principles and Practice.* Washington, D.C.: World Bank.

Boro, H. S. (2002). *Decentralization and Reform in Africa.* Boston: Kluwer.

Bossert, T. (1998). Analyzing the Decentralization of Health Systems in Developing Countries: Decision Space, Innovation, and Performance. *Soc. Sci. Med., 47*, 1513-1527.

Brennan, G., & Buchanan, J. M. (1980). *The Power to Tax: Analytical Foundations of a Fiscal Constitution.* Indianapolis, Indiana: Liberty Fund.

Brillantes, A. B., & Flores, H. P. (2012). Decentralization and Good Urban Governance in Southeast Asia: Focus on the Philippines, Indonesia, and Thailand. In K. S. Yap, & M. Thuzar, *Urbanization in Southeast Asia: Issues and Impacts* (pp. 293-319). Singapore: ISEAS Publishing.

Brodjonegoro, B. (2002). Fiscal Decentralization in Indonesia. In H. Susastro, A. L. Smith, & M. L. Han, *Governance in Indonesia: Challenges Facing the Megawati Presidency* (pp. 39-56). Singapore: The Institute of Southeast Asan Studies.

---. (2009). Decentralization in Indonesia and Its Impacts to Local Community. *Decentralization and Local Communities: Symposium Report for the Second Symposium of the Institute for Comparative Studies in Local Governance (COSLOG).* Tokyo: COSLOG, National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS).

---, & Asanuma, S. (2000). The Regional Autonomy and Fiscal Decentralization in Democratic Indonesia. *Hitotsubashi Journal of Economics, 41*(2), 111-122.

Bulpitt, J. G. (1972). Participation and Local Government: Territorial Democracy. In G. Parry, *Participation in Politics.* Totowa, New Jersey: Rowan and Littlefield.

Cheema, S., & Rondinelli, D. (2007). *Decentralizing Governance: Emerging Concepts and Practices.* Washington, DC: Brookings Institute Press.

Cohen, J. M., & Peterson, S. B. (1999). *Administrative Decentralization: Strategies for Developing Countries.* Sterling, VA: Kumarian Press.

Conyers, D. (1984). Decentralization and Development: A Review of the Literature. *Public Administration and Development, 4*, 187-197.

De Janvry, A., Key, N. D., & Sadoulet, E. (1997). *Agricultural and Rural Development Policy in Latin America: New Directions and New Challenges.* Rome: FAO.

De Mello, L. R. (2000). Fiscal Decentralization and Intergovernmental Fiscal Relations: A Cross-Country Analysis. *World Development, 28*(2), 365-380.

Falleti, T. (2005). A Sequential Theory of Decentralization: Latin American Cases in Comparative Perspective. *American Political Science Review, 99*(3), 327-346.

Ferrazi, G. (2005). Obligatory Functions and Minimum Service Standards for Indonesia Regional Government: Searching for A Model. *Journal of Public Administration and Development, 25*, 227-238.

Fesler, J. (1965). Approaches to the Understanding of Decentralization. *Journal of Politics, 27*, 536-566.

Haldeda, N., Brahimi, F., & Merkaj, E. (2013). Local Government Borrowing Issues in Central and Eastern Europe: The Case of Albenia. *EuroEconomica, 1*(32), 43-54.

Hoffman, B., & Guerra, S. C. (2007). Ensuring Inter-Regional Equity and Poverty Reduction. In J. Martinez-Vazquez, & B. Searle, *Challenges in the Design of Intergovernmental Transfers* (pp. 31-59). Springer.

Kothenburger, M. (2002). Tax Competition and Fiscal Equalization. *International Tax and Public Finance, 9*, 391-408.

Ladd, H. F., & Yinger, J. (1994). The Case for Equalizing Aid. *National Tax Journal, 47*, 211-224.

Lijphart, A. (1996, June). Puzzle of Indian Democracy. *American Political Science Review, 90*, 258-268.

Litvack, J., Ahmad, J., & Bird, R. (1998). *Rethinking Decentralization in Developing Countries.* Washington, D.C.: World Bank.

Lustik, I. S., Miodownik, D., & Eidelson, R. J. (2004). Secessonism in Multicultural States: Does Sharing Power Prevent or Encourage It? *American Political Science Review, 98*(2), 209-229.

Manor, J. (1995). Democratic Decentralization in Africa and Asia. *IDS Bulletin, 26*, 81-88.

Musgrave, R. (1958). *The Theory of Public Finance.* New York: McGraw-Hill.

---. (1983). Who Should Tax, Where, and What? In C. E. McLure, *Tax Assignment in Federal Countries.* Canberra: Australian National University Press.

---., & Musgrave, P. B. (1984). *Public Finance in Theory and Practice.* New York: McGraw-Hill.

Oates, W. E. (1972). *Fiscal Federalism.* New York: Harcourt Brace Jovanovich.

---. (2005). Toward A Second-Generation Theory of Fiscal Federalism. *International Tax and Public Finance, 13*, 349-373.

Patamasiriwat, D. (2011). Local Public Service Delivery and Local Fiscal Imbalances (in Thai). In C. Suwanamala, & W. Kruethep, *Challenges of Decentralization and Local Governance* (pp. 77-100). Bangkok: Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

---. (2012). Fiscal Inequality and Grant Allocation: Provincial Analysis of Thailand's Local Government Finance. In P. Kamnuansilpa, & B. Brereton, *Local Governments in the Global Context.* Khon Kaen, Thailand: College of Local Administration Press.

Prud'homme, R. (1995). The Dangers of Decentralization. *World Bank Research Observer, 10*(2), 201-220.

Quian, Y., & Xu, C. (1998). Innovation and Bureaucracy under Soft Budget and Hard Budget Constraints. *Review of Economic Studies, 65*, 151-164.

Raksaka, M. B. (2004). Four Years Review of Fiscal Decentralization in Indonesia. *Paper Presented at Annual Economic Seminar, December 18-20, 2004, Jakarta, Indonesia*.

Rodden, J. A., Eskeland, G., & Litwack, J. (2003). *Fiscal Decentralization and the Challenge of Hard Budget Constraints.* MIT Press.

Schneider, A. (2003). Decentralization: Conceptualization and Measurement. *Studies in Comparative International Development, 38*(3), 32-56.

---. (2003). Decentralization: Conceptualization and Measurement. *Studies in Comparative International Development, 38*(3), 32-56.

Schroeder, L. (2007). Forecasting Local Revenues and Expenditures. In A. Shah, *Local Budgeting* (pp. 53-78). Washington, D.C.: World Bank.

Shah, A. (1994). Perspectives on the Design of Intergovernmental Fiscal Relations in Developing/Transition Economies. In S. P. Gupta, P. Knight, & Y.-K. Wen, *Intergovernmental Fiscal Relations and Macroeconomic Management in Large Countries* (pp. 1-68). Washington, D.C.: World Bank.

---. (2007). Instruments of Intergovernmental Finance. In R. W. Boadway, & A. Shah, *Intergovernmental Fiscal Transfers: Principles and Practices* (pp. 1-53). Washington, D.C.: World Bank.

---. (2007). Introduction: Principles of Fiscal Federalism. In A. Shah, *The Practice of Fiscal Federalism: Comparative Perspectives* (pp. 3-42). Montreal: McGill-Queen's University Press.

---, & Thompson, T. (2004). Implementing Decentralized Local Government: A Treacherous Road with Potholes, Detours, and Road Closures. In J. Alm, J. Martinez-Vasquez, & S. M. Indrawati, *Reforming Intergovernmental Fiscal Relations and the Rebuilding of Indonesia: the "Big Bang" Program and Its Economic Consequences* (pp. 301-337). Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing.

Skoog, G. E. (2000). *The Soft Budget Constraint: the Emergence, Persistence, and Logic of An Institution.* Norwell, Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.

Smoke, P. J., & Gomez, E. J. (2006). The Dynamics of Decentralization in Asia and Latin America: Towards A Comparative Interdisciplinary Perspective. In P. J. Smoke, E. J. Gomez, & G. E. Peterson, *Decentralization in Asia and Latin America: Towards A Comparative Interdisciplinary Perspective* (pp. 339-355). Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing.

Stein, E. T., & Grisanti, A. (1997). *Institutional Arrangements and Fiscal Performance: the Latin American Experience.* Paper Presented at the Conference on Budgeting Institutions and Fiscal Performance: Perspectives for EMU, Bonn, Switzerland, June 27-29.

Stepan, A. (1999). Federalism and Democracy: Beyond the US Model. *Journal of Democracy, 10*(4), 19-34.

Sudhipongpracha, T. (2013, May-March). The Specter of Leviathan in the Central-Local Relations: a Comparative Historical Analysis of the Decentralization Reform in Thailand and the Philippines. *Journal of African and Asian Local Government Studies, 2*(1), 15-31.

---, & Wongpredee, A. (2013). Disequalizing Equalization Transfers: Politics of Intergovernmental Transfers in Khon Kaen Province. *EROPA Annual Conference, Tokyo, Japan, October 23-26, 2013*.

Tiebout, C. (1956). A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy, 64*(5), 416-424.

Uchimura, H. (2012). *Fiscal Decentralization and Development: Experiences of Three Developing Countries in Southeast Asia.* New York: Palgrave Macmillan.

Whicker, M. L. (1990). The Functions and Structure of the Federal Bureaucracy. In M. L. Whicker, & T. W. Areson, *Public Sector Management* (pp. 1-29). New York: Praeger Publishers.

Wilson, J. (1999). Theories of Tax Competition. *National Tax Journal, 52*, 269-304.

Wongpredee, A. (2012). Local Fiscal Probems in Thailand: The Perceptions of Municipal Mayors. *NIDA Journal of Public and Private Management, 19*(1), 1-27.

World Bank. (2001). *Intergovernmental Fiscal Relations.* Retrieved February 20, 2013, from Decentralization and Subnational Regional Economics: http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/fiscal.htm

การศึกษาวิจัยการออกแบบและขั้นตอนการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรในกลุ่มชาวนา

อ.สมิตา ธนะโสภณม, รศ.พ.ต.ต.ดร. ดนุวศิน เจริญ, ดร.จงสวัสดิ์ จงวัฒน์ผล

1. บทนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างมากมาย เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เช่น คอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ต และโทรศัพท์ เปรียบเสมือนเป็นสายเลือดที่สำคัญของการดำเนินชีวิต รวมทั้งเป็นระบบพื้นฐานที่สำคัญเช่นเดียวกับน้ำประปาและไฟฟ้าที่เราจำเป็นต้องพึ่งพาและใช้ในชีวิตประจำวัน งานวิจัยหลายชิ้นได้ระบุว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สร้างให้เกิดการเจริญเติบโตของ GDP และเศรษฐกิจของประเทศ (Kim, Kelly, & Raja, 2010) โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตนั้น นับว่าเป็นการปฏิวัติทางดิจิตอล ซึ่งส่งผลให้ข่าวสารและข้อมูลมีความเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนต่อวิถีชีวิต สภาพสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีไปทั่วทุกมุมโลก การปฏิวัตินี้ยังส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นในด้านผลผลิต และสร้างโอกาสในการเข้าหาแหล่งทรัพยากรของโลกแหล่งใหม่ อย่างไรก็ตาม แม้เทคโนโลยีจะมีคุณประโยชน์อนันต์ต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ เทคโนโลยีและการสื่อสารก็อาจเป็นปัจจัยเร่งประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการขยายตัวของช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาประเทศ ระดับระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา หรือระดับภายในประเทศระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท โดยเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำในด้านความสามารถและโอกาสของการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลข่าวสาร เป็นผลให้เกิดช่องว่างระหว่าง "ผู้มีข่าวสาร" และ "ผู้ไร้ข่าวสาร" นั่นคือ Digital Divide หรือที่รู้จักกันภายใต้คำศัพท์ที่ว่า "ช่องว่างทางดิจิตอล" หรือก็คือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและข่าวสาร ซึ่งช่องว่างนี้ไม่เพียงแต่นำไปสู่ความได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างบุคคล หรือกลุ่มของบุคคลในการเข้าถึงเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ความแตกต่างของสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตอีกด้วย (Charoen, 2008)

ในปัจจุบันการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศโดยเฉพาะอินเตอร์เน็ตนั้น ได้เข้ามามีบทบาทต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทยเป็นอย่างมาก โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศโดยนำไปสู่การพัฒนาในสังคมและระบบเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางอินเตอร์เน็ตได้ง่าย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ในทุกๆ ส่วนของประเทศ

ปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคข้อมูลสารสนเทศและความรู้ (Information and Knowledge Society) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสามารถสร้างความแตกต่างในเรื่องของรายได้ สถานภาพทางสังคม และการเรียนรู้เป็นอย่างมาก หรืออาจเรียกได้ว่าคนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ มีความได้เปรียบมากกว่าคนที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ นำไปสู่ความแตกต่างในด้านการศึกษา รวมทั้งสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (Charoen, 2008)

สำหรับประเทศไทยในปี 2012 นั้น มีจำนวนคนที่เข้าถึงอินเตอร์เน็ตอยู่ที่ 20.1 ล้านคน (ข้อมูลจาก Internetworldstats.com) จากประชากรทั้งประเทศประมาณ 67 ล้านคน หรือคิดเป็น 30 เปอร์เซ็นต์ของประชากร โดยคนที่เข้าถึงอินเตอร์เน็ตในประเทศนั้น โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในกรุงเทพ ภาคกลาง และเมืองใหญ่เพียงไม่กี่เมือง และคนที่เข้าถึงได้ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีรายได้ปานกลางถึงระดับสูง ส่วนจำนวนคนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงอินเตอร์เน็ตหรือใช้บริการอินเตอร์เน็ตในประเทศไทยมีอยู่ถึง 70 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งนับเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม (Company, 2009; NSTDA, 2011; Santipaporn, 2010)

รัฐบาลปัจจุบันและรัฐบาลในอดีต มีความพยายามและนโยบายที่จะแก้ไขความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิตอล โดยมีการจัดสรรอุปกรณ์ในราคาที่ต่ำให้กับผู้ด้อยโอกาสได้ใช้เทคโนโลยีรวมถึงการแจก Tablet ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้ก็มิได้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาประชากรที่มีรายได้ต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากการศึกษาผลการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ของรัฐบาลที่ผ่านมาพบว่า การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศมักดำเนินการในลักษณะการนำนโยบายจากส่วนกลางไปใช้ในลักษณะเดียวกันทุกพื้นที่ โดยการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอาจขาดการวิเคราะห์ถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งอาจมีความต้องการและความพร้อมที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และมีผลกระทบทำให้บางโครงการไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

นอกจากที่กล่าวมานี้ ผู้ให้บริการด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นอินเตอร์เน็ตหรือโทรศัพท์เคลื่อนที่ ได้มุ่งเน้นไปที่การสร้างการให้บริการกับคนฐานะดีถึงปานกลาง ทำให้การให้บริการในด้าน IT สำหรับประชากรที่มีฐานะต่ำยังมีน้อยมาก ทำให้คนกลุ่มนี้เป็นที่ละเลยโดยผู้ประกอบการเนื่องจากผู้ประกอบการเห็นว่าไม่สามารถสร้างรายได้จากคนกลุ่มนี้ได้ สิ่งที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ คือ ทำอย่างไรให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิตอลและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำถามที่สำคัญของผู้ประกอบการคือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถออกแบบการให้บริการหรือรูปแบบการทำธุรกิจ (Business Model) ไปสู่ประชากรในระดับล่างของประเทศได้

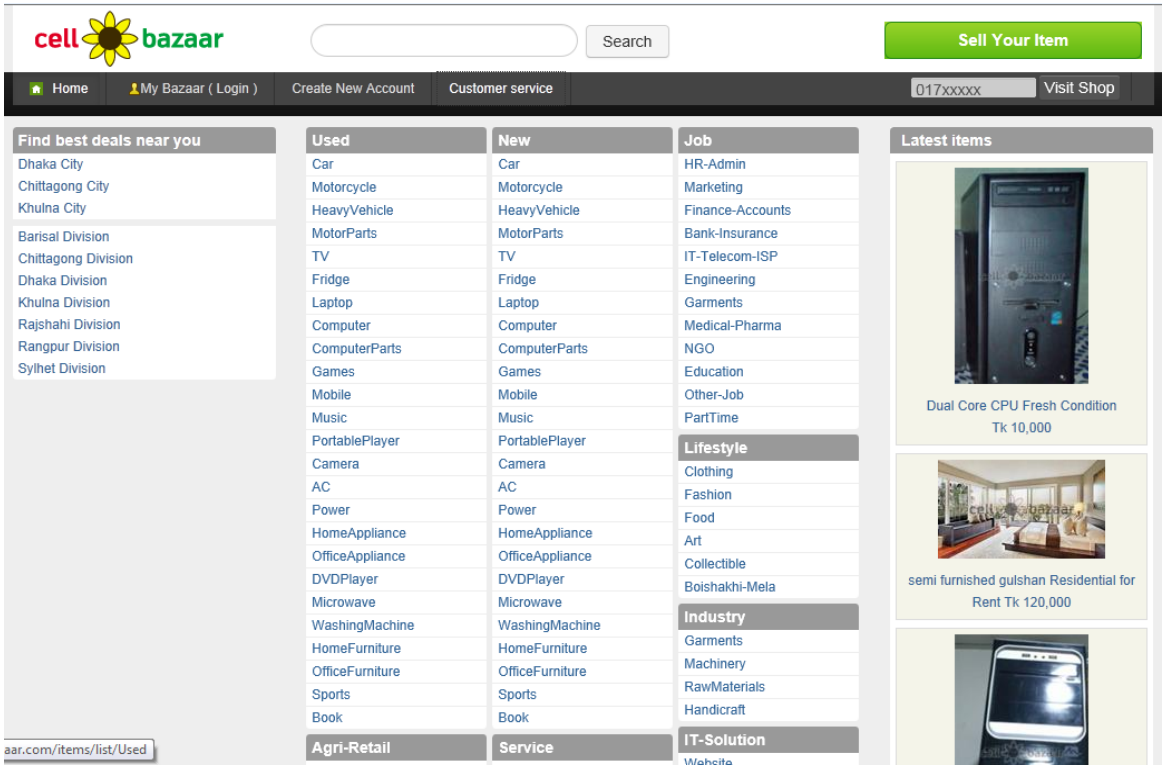
2. กรณีศึกษาการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้

2.1. โครงการ Cell Bazaar ในประเทศบังกลาเทศ

บังกลาเทศเป็นประเทศเกษตรกรรมคล้ายคลึงกับประเทศไทยในอดีต มีประชากร 160 ล้านคน ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม 80 เปอร์เซ็นต์ของคนในประเทศมี

รายได้ต่ำกว่า 2 ดอลลาร์ต่อวัน ซึ่งถือเป็นหนึ่งในประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก อย่างไรก็ตามจำนวนของผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วมากถึง 41 เปอร์เซ็นของประชากรในประเทศมีโทรศัพท์คลื่นที่ (Hujsak, 2010)

โครงการ Cell Bazaar เป็นโครงการที่มีการจัดทำระบบตลาดกลางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการประกาศซื้อและประกาศขายสินค้า ในลักษณะคล้ายกับ Craig's List ในสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นการใช้งานในปี 2006 และสามารถสร้างผู้ใช้ในปี 2010 ได้ 4 ล้านคน มี Visitors อยู่ที่ 100,000 คนต่อวัน จุดเด่นของ Cell Bazaar คือ ผู้ใช้สามารถเข้าถึงการให้บริการผ่านทาง SMS ได้ นอกจากนี้ยังสามารถทำการซื้อและขายสินค้าได้โดยตรงผ่านทาง SMS โดยที่ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการจะถูกนำเข้าไปรวมกับบิลค่าโทรศัพท์รายเดือน (Hujsak, 2010)

ภาพที่ 1: แสดงหน้าแรกของ www.cellbazaar.com (ที่มา: www.cellbazaar.com)

ถึงแม้ว่า Cell Bazaar จะไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรโดยเฉพาะ แต่ก็ทำให้ประชาชน (รวมถึงเกษตรกร) สามารถใช้ในการลดต้นทุนในการซื้อและขาย สามารถตัดพ่อค้าคนกลางออกไป สร้างช่องทางการเข้าถึงสินค้าที่หลากหลาย และยังเป็นช่องทางที่มีต้นทุนต่ำในการขายสินค้าอีกด้วย

2.2. โครงการ e-Choupal ในประเทศอินเดีย

หนึ่งในโครงการ IT ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการแก้ปัญหาให้กับชาวนาคือโครงการ e-Choupal ของบริษัท ITC (Indian Tobacco Company) ที่เป็นบริษัทขนาดใหญ่ในประเทศอินเดีย ทำธุรกิจ ด้านการเกษตรกรรม ส่งออกสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม

โครงการ e-Choupal เป็นโครงการที่บริษัท ITC ต้องการนำ IT เข้ามาช่วยเกษตรกรโดยการให้ข้อมูลที่สำคัญในการเพาะปลูก เลือกเมล็ดพันธุ์ ภูมิอากาศ และข้อมูลราคาข้าว ส่งผลให้ชาวนามีผลผลิตที่สูงและต้นทุนต่ำ มีความสามารถการแข่งขันในระดับโลกได้ โดยโครงการเริ่มต้นจากการนำคอมพิวเตอร์ (Kiosk) ไปติดตั้งในแต่ละหมู่บ้าน ที่มีการทำเกษตรกรรม ในคอมพิวเตอร์ประกอบไปด้วยข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการเพาะปลูก ข้อมูลตลาด ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ ข่าวสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร โดยเครื่องคอมพิวเตอร์มีผู้ดูแลประจำหมู่บ้านในตำแหน่ง Sanchalak ซึ่งได้รับการอบรมจาก ITC ในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านและชาวนา โดยเครื่องคอมพิวเตอร์มีการติดตั้งที่ Choupal Saagar ซึ่งเป็นร้าน Modern Trade ประจำหมู่บ้านมีการจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นต่อการเกษตร นอกจากนี้ ในเครื่องคอมพิวเตอร์ยังมีระบบให้ชาวนาทำการกรอกข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะปลูก เพื่อทาง ITC จะสามารถใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ เช่น การพยากรณ์ผลผลิตให้กับชาวนาได้

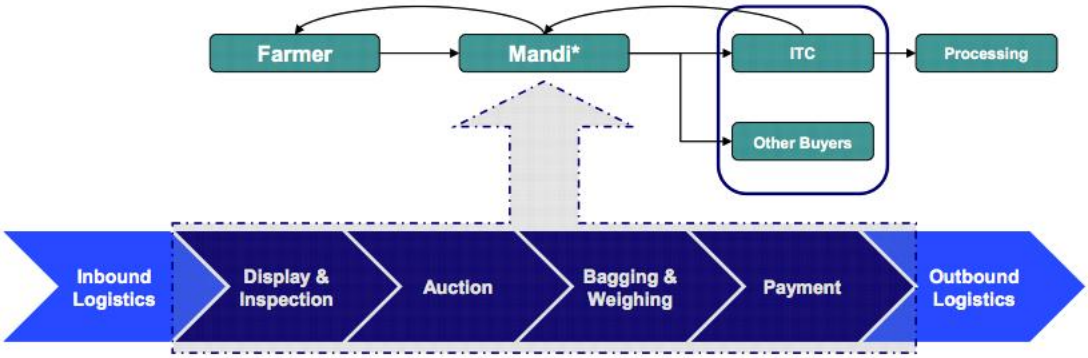
ภาพที่ 2 แสดง Choupal Saagar (Farhoomand & Bhatnagar, 2008)

ภาพที่ 3: แสดงหน้าจอเว็บไซต์ e-Choupal (Farhoomand & Bhatnagar, 2008) (ที่มา: http://www.echoupal.com)

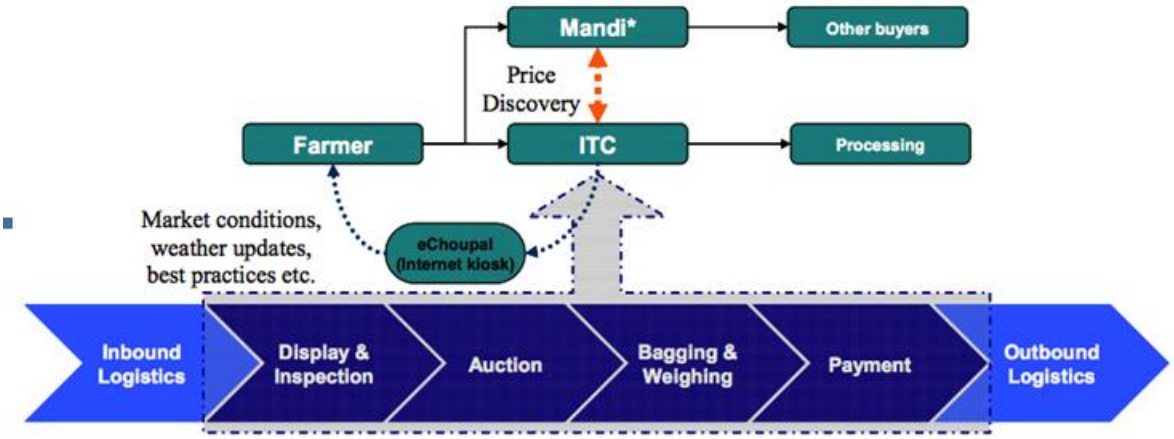
หลังจากที่มีการติดตั้ง e-Choupal พบว่า ชาวนาสร้างผลผลิตที่ดีขึ้นจากการเพาะปลูก เนื่องจากชาวนาสามารถวางแผนการผลิตได้ตรงกับราคาตลาด และความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ ยังมีการเลือกเมล็ดพันธุ์และวิธีการเพาะปลูกที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ e-Choupal ได้เข้าไปเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวนาในการช่วยลดค่าใช้จ่ายจากห่วงโซ่อุปทานที่ไม่มีประสิทธิภาพ โดยการเข้าไปตัดพ่อค้าคนกลางและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรม (Transaction Cost) ให้กับชาวนา

ห่วงโซ่อุปทานการเกษตรในประเทศอินเดีย

ภาพที่ 4 แสดง Traditional Supply Chain (Farhoomand & Bhatnagar, 2008)

ห่วงโซ่อุปทานการเกษตรในประเทศอินเดียนั้น เริ่มต้นจากการที่ชาวนานำข้าวไปยังตลาดกลางที่เรียกว่า Mandi โดยชาวนาต้องเป็นผู้ที่ออกค่าขนส่งเองทั้งหมด จากนั้นก็จะมีพ่อค้าคนกลางทำการประเมินและตรวจสอบคุณภาพของข้าว และนำข้าวไปประมูล ราคาของข้าวจะขึ้นอยู่กับกลไกตลาดซึ่งไม่มีความแน่นอน หลังจากการประมูล พ่อค้าคนกลางก็จะนำข้าวไปชั่งน้ำหนักและบรรจุลงกระสอบและนำส่งไปยังบริษัทที่รับซื้อข้าว (เช่น ITC) จากนั้นจึงจ่ายเงินให้กับชาวนา ในกระบวนการนี้ชาวนาจะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางเป็นอย่างมาก เช่น ชาวนาไม่ทราบราคาข้าวก่อนที่จะขนส่งข้าวไปยังตลาดกลาง (Mandi) ซึ่งชาวนาต้องเป็นผู้ออกค่าขนส่งทั้งหมด หลังจากนี้นำส่งข้าวไปยัง Mandi พ่อค้าคนกลางเป็นผู้ตัดสินถึงคุณภาพของข้าว ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้พ่อค้าคนกลางสามารถเอาเปรียบชาวนาได้ ถึงแม้ว่ากระบวนการประมูลจะสร้างกลไกตลาดที่ดี แต่ก็ทำให้ชาวนาไม่สามารถทราบราคาล่วงหน้าก่อนที่จะนำข้าวมาขายได้ ส่งผลถึงความไม่แน่นอน นอกจากนี้ถึงแม้ว่าชาวนาจะได้ราคาที่ต่ำแต่ก็ต้องจำใจขาย เพราะชาวนาได้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งไปแล้ว นอกจากนี้ข้าวบางส่วนได้สูญหายจากกระบวนการประมูลไป ทำให้ชาวนาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจะต้องขายข้าวในราคาที่ต่ำ อีกทั้งยังต้องมีการจ่ายเงินให้กับพ่อค้าคนกลางอีกด้วย ระบบนี้ส่งผลให้ชาวนาขาดทุนในการขายข้าวและถูกกดขี่ด้วยกลไกของตลาด

ภาพที่ 5: แสดงระบบห่วงโซ่อุปทานของ e-Choupal (Farhoomand & Bhatnagar, 2008)

หลังจากที่มีการใช้ระบบ e-Choupal กระบวนการนำข้าวไปขายเริ่มต้นที่ชาวนาสามารถเข้าถึงข้อมูลราคากลางได้ก่อนที่จะนำเอาข้าวไปขาย นอกจากนี้ ชาวนายังสามารถเข้าถึงข้อมูล Best Practice เกี่ยวกับการเพาะปลูกและข้อมูลสภาพภูมิอากาศ นอกจากที่ชาวนาจะสามารถใช้ข้อมูลเหล่านี้ในการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุดแล้ว ชาวนายังสามารถตัดสินใจก่อนที่จะขนส่งข้าวไปยังตลาดกลางได้อีกด้วยว่าจะขายหรือไม่ โดยสามารถตรวจสอบข้อมูลราคากลางได้ หากชาวนาตัดสินใจนำข้าวไปขายให้กับ ITC แล้ว ทาง ITC จะทำการออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งทั้งหมดให้กับชาวนา หลังจากที่นำข้าวไปส่งก็จะมีการตรวจสอบคุณภาพชั่งน้ำหนักโดยพนักงาน ITC โดยไม่มีพ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง หลังจากนั้นชาวนาก็จะได้รับเงินเติมจำนวน (ไม่มีการหักค่าส่วนแบ่งรายได้จากพ่อค้าคนกลาง) ราคาที่ชาวนาได้รับจาก ITC ถึงแม้ว่าจะไม่แตกต่างมากนักจากราคากลาง (Mandi) แต่ชาวนาสามารถลดค่าใช้จ่ายอย่างมากจากการตัดพ่อค้าคนกลางออกไปดังตารางด้านล่าง

		Per Metric Ton			
		Rs.	US$	Rs.	US$
Incurred by Farmer	Trolley freight to *mandi* =	120	2.9		
	~~Labour =~~	~~50~~	~~1.2~~	120	2.9
	~~Commission =~~	~~150~~	~~3.6~~	~~370~~	~~9.13~~
	~~Handling loss =~~	~~50~~	~~1.2~~		

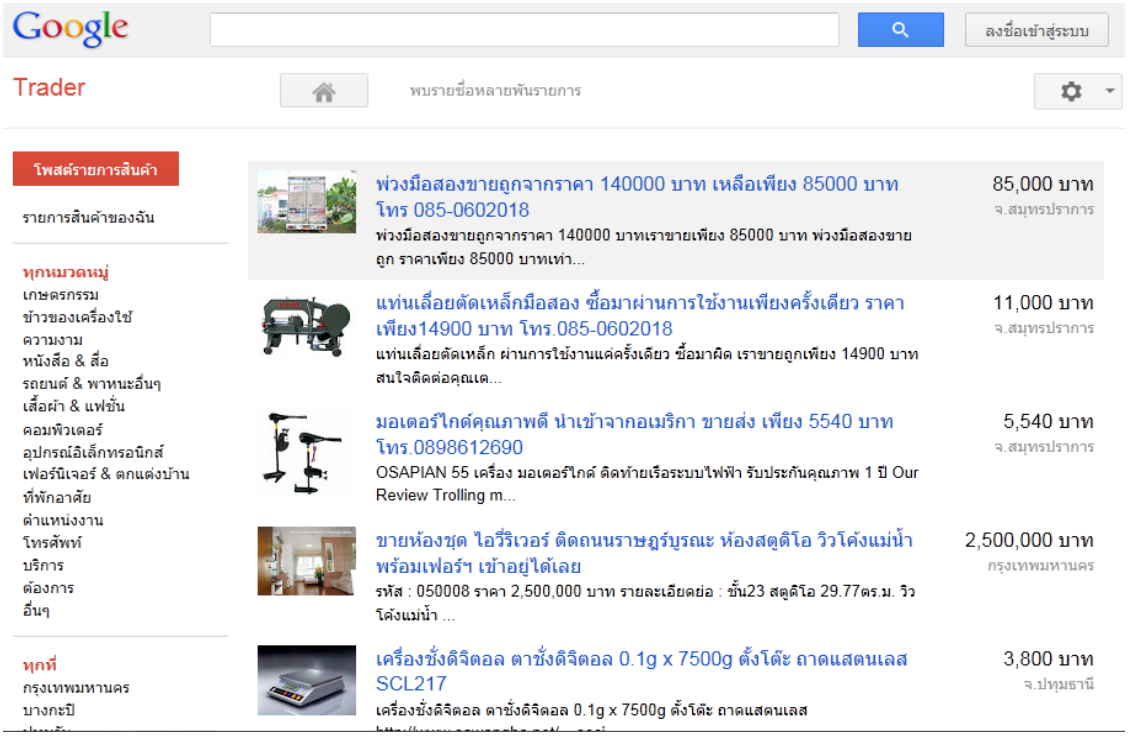
ตารางที่ 1: แสดงการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายของชาวนา (S. Sivakumar (2004))

จากตารางที่ด้านบน จะเห็นได้ว่าด้วย e-Choupal ทำให้ชาวนาสามารถประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งประกอบไปด้วยค่าแรง ค่าขนส่ง และส่วนแบ่งของพ่อค้าคนกลาง ในแต่ละครั้งสามารถประหยัดได้ถึง 120 รูปี

กล่าวโดยสรุปคือ โครงการ e-Choupal ของบริษัท ITC นอกจากจะสามารถช่วยชาวนาให้มีผลผลิตมากขึ้นจากการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยและช่วยให้ชาวนามีประสิทธิภาพในการผลิตแล้ว ยังสามารถเข้าไปช่วยลดต้นทุนโดยการตัดพ่อค้าคนกลางออกไปจากห่วงโซ่อุปทาน อย่างไรก็ตาม ITC ยังสามารถสร้างผลกำไรจากการขายสินค้าการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และสารเคมี อื่นๆ ให้กับชาวนาผ่านทาง Choupal Sargaar ได้อีกด้วย นอกจากนี้ ITC ยังสามารถซื้อข้าวในต้นทุนที่ถูกลงจากชาวนา เนื่องจากการตัดพ่อค้าคนกลางออกไป จากกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบริษัทสามารถสร้างผลกำไรในขณะเดียวกันก็สามารถช่วยเหลือสังคมได้อีกด้วย

2.3. Google Trader

Google Trader เป็น web site ที่ทำหน้าที่เป็นตลาดกลางอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบไปด้วยสินค้าหลากหลายชนิด ไม่จำกัดเฉพาะสินค้าเกษตรกรรม โดยผู้ซื้อสามารถประกาศซื้อสินค้า ผู้ขายสามารถประกาศขายสินค้าได้ โดยผู้ใช้งานทั้งในส่วนของการซื้อและการขายจำเป็นต้องมี Google Account กระบวนการชำระเงิน และกระบวนการนำส่ง ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายสินค้า

ภาพที่ 6: แสดงการซื้อขายสินค้าบน Google Trader ที่มา: www.google.co.th

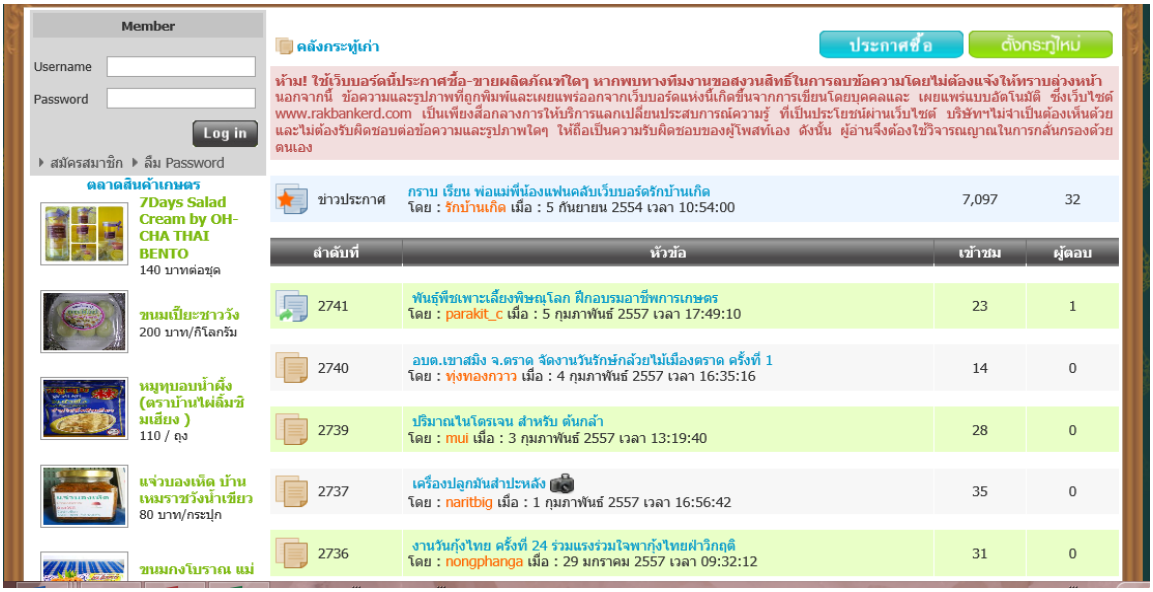
จุดเด่นของ Google Trader คือ มีจำนวนสินค้าที่หลากหลาย สินค้าที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมที่ขายบน Google Trader มีประมาณ 1300 รายการ การทำธุรกรรมจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งของผู้ซื้อและผู้ขาย ข้อจำกัดของ Google Trader คือไม่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า และไม่มีความเป็นมาตรฐานในการทำธุรกรรม ในประเทศที่ด้อยพัฒนามีการนำ Google Trader มาใช้ผ่านทาง SMS โดยผู้ซื้อและผู้ขายสามารถประกาศซื้อและประกาศขายผ่านช่องทาง SMS ได้ (Annoymous, 2009)

2.6. โครงการรักบ้านเกิด

โครงการรักบ้านเกิดเป็นโครงการของบริษัท DTAC โดยมูลนิธิรักบ้านเกิดร่วมกับสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จัดทำเวปไซต์ รักบ้านเกิด.คอม (www.rakbankerd.com) โดยมีการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร เช่น ราคาของสิ้นค้าเกษตร ข่าวเกี่ยวกับการเกษตร ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเกษตร นอกจากนี้ยังเป็นเว็บไซต์สื่อกลางในการติดต่อซื้อขายของเกษตรกร ผู้ใช้สามารถตั้งกระทู้ขายสินค้าเกษตรจากเกษตรกรโดยตรง และยังมีเว็บบอร์ดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แบ่งปันความรู้จากเกษตรกร จากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เช่น เกษตรจังหวัด, กรมประมง , กระทรวงเกษตร, และ มหาวิทยาลัยอื่นๆ

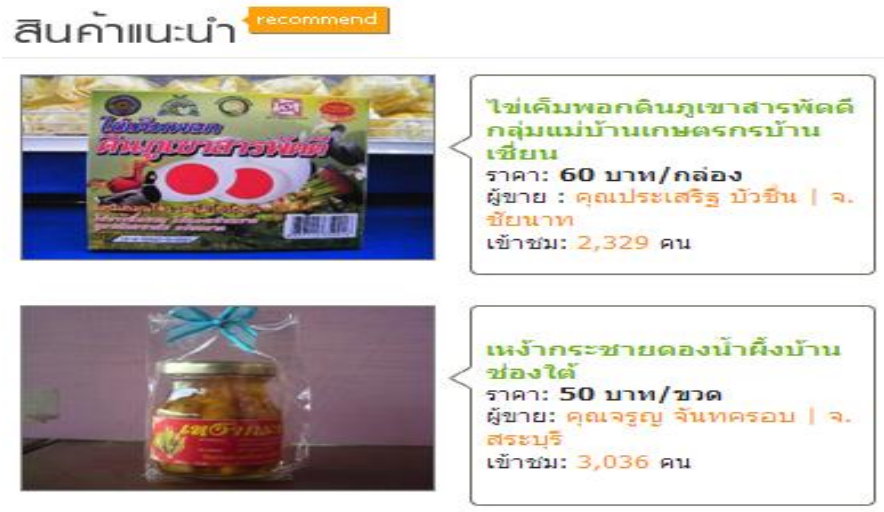
ภาพที่ 7: แสดงหน้าแรกของ http://www.rakbankerd.com

ภาพที่ 8: เวปบอร์ดสำหรับเกษตรกร

ภาพที่ 9: วีดีโอสอนวิธีการทำเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

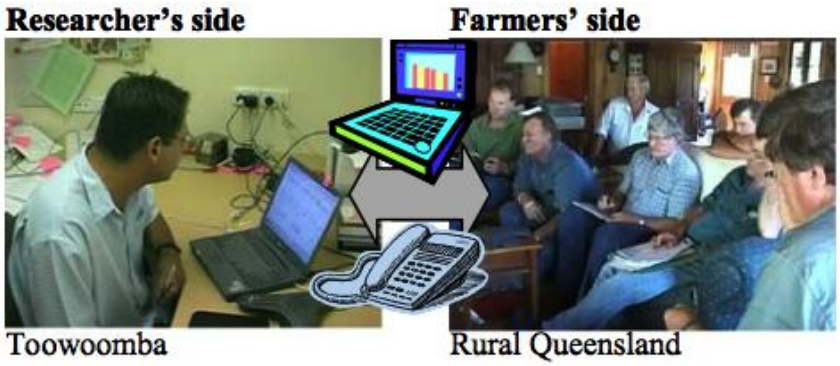
ภาพที่ 10: มีระบบในการประกาศซื้อประกาศขายสินค้า

นอกจากนี้โครงการรักบ้านเกิดยังมีการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรผ่านทาง SMS และ Call center 1677 โดยมีข้อมูล 3 หมวดหมู่หลักๆ ได้แก่ 1. “ทุ่งรวงทอง” ข้อมูลปลูกข้าว 2. “สวนเงินไร่ทอง” ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกพืช ผัก ผลไม้ และ 3. “ข้อมูลปศุสัตว์เศรษฐี” ข้อมูลเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจและการทำประมง ในปัจจุบันมีจำนวนผู้ใช้ 300,000 เลขหมาย*

* ที่มา http://www.rakbankerd.com

2.4. FARMSCAPE

โครงการ FARMSCAPE ย่อมาจาก Farmers', Advisers', Researchers', Monitoring, Simulation, Communication And Performance Evaluation เป็นโครงการในประเทศออสเตรเลีย มีจุดประสงค์ให้ชาวนาได้แลกเปลี่ยนข้อมูลกับนักวิจัยการเกษตร เพื่อให้ชาวนามีผลผลิตสูงสุดจากการปลูกข้าว โดยมีระบบให้ชาวนากับนักวิจัยสามารถประชุมร่วมกันผ่านทาง Online Meeting

ภาพที่ 11: ภาพแสดงการประชุมออนไลน์ระหว่างนักวิจัยการเกษตรกับชาวนา (Kethers, Hargreaves, & Wilkinson, 2004)

หลังจากที่ชาวนาให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่นา เช่น ลักษณะของพื้นดิน อุณหภูมิ ความชื้น นักวิจัยการเกษตรจึงนำข้อมูลไปทำการจำลองสถานกาณ์ผ่านทางโปรแกรมAPSIM (Agricultural Production Simulator) ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวสามารถสร้างแบบจำลองและคำนวณผลผลิตต่อไร่สูงสุด หลังจากนั้นจากข้อมูลการคำนวณของ APSIM นักวิจัยสามารถให้ข้อแนะนำกับชาวนาในการปลูกข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงสุดได้ (Kethers et al., 2004)

2.5. Online Map for Dutch Farmer

โครงการนี้เป็นโครงการในการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems) เพื่อช่วยให้ชาวนาสามารถวางแผนการเพาะปลูก คำนวณผลผลิตต่อไร่ (Hiele, Haar, & Kolli, 2003)

ภาพที่ 12: แผนที่ภูมิศาสตร์จาก Online Map for Dutch Farmer (Hiele, Haar, & Kolli, 2003)

3. แนวทางการนำ IT เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาให้กับชาวนา

จากการเปรียบเทียบงานวิจัยต่างๆ ผู้เขียนพบว่าบทบาทของ IT ที่มีต่อการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการประกอบการของชาวนาสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ด้วยกันดังต่อไปนี้

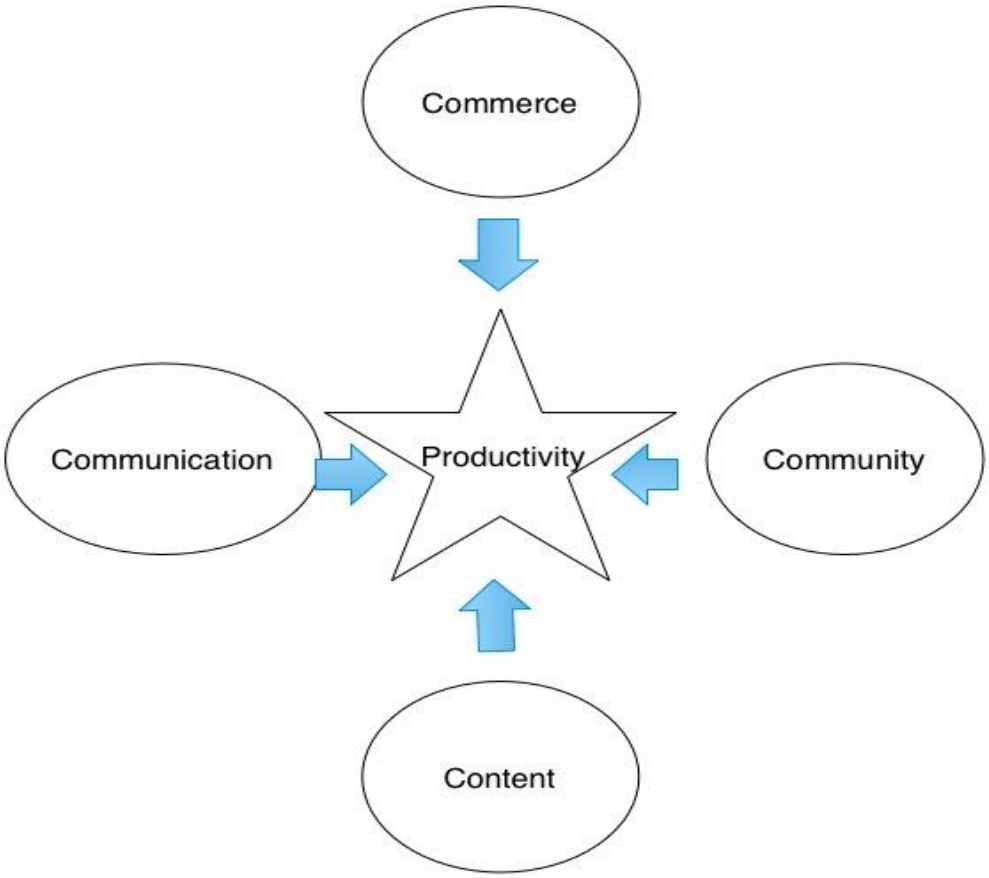
1. การนำเสนอข้อมูลและเนื้อหา (Content) ที่เป็นประโยชน์ ตัวอย่างเช่นข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี วิธีการเพาะปลูกที่มีประสิทธิภาพ รายงานสภาพอากาศเพื่อให้ชาวนาสามารถวางแผนการเพาะปลูกได้
2. การสนับสนุนการทำธุรกรรม (Commerce) เพื่อให้ชาวนาสามารถมีรายได้สูงสุดและต้นทุนที่ต่ำที่สุด ในกรณีนี้ IT เข้ามามีบทบาทในการสร้างตลาดกลางให้ชาวนาสามารถประกาศขายและประกาศซื้อสินค้าได้ ชาวนาสามารถทำการเปรียบเทียบราคาสินค้า เช่น ราคาปุ๋ย ยาฆ่าแมลง นอกจากนี้ชาวนาสามารถลงประกาศขายข้าว เพื่อให้ได้ราคาที่ดีที่สุดได้
3. การสร้างระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Communication) เพื่อให้ชาวนาสามารถมีการติดต่อสื่อสารในกลุ่มชาวนา หรือแม้กระทั่งชาวนากับนักวิจัย นักวิทยาศาสตร์การเกษตรที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชาวนาได้
4. การสร้างชุมชน (Community) เพื่อให้ชาวนาสามารถเกิดการรวมกลุ่มกัน มีการสร้างความรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ มีการรวมตัวกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

จากการเปรียบเทียบรูปแบบการนำ IT มาใช้ในแต่ละกรณีศึกษาพบว่าโครงการที่นำ IT มาใช้ในการแก้ปัญหาของชาวนามีการนำมาใช้เฉพาะในบางบทบาท ยังไม่มีโครงการใดที่สามารถบรรลุทั้ง 4 บทบาทไปพร้อมๆ กัน ได้

	Content	Commerce	Communication	Community
Cell Bazaar	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
e-Choupal	มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
Google Trader	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
รักบ้านเกิด	มี	มี	มี	ไม่มี
FARMSCAPE	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
Online Map for Dutch Farmer	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2: ข้อเปรียบเทียบองค์ประกอบของกรณีศึกษา

ดังนั้นจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาการนำ IT เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาของชาวนา ทั้งในด้านของการเพิ่มผลผลิตและการลดต้นทุน ประกอบกับการสัมภาษณ์ชาวนา นักวิจัยนำเสนอ Model ในการนำ IT เข้าไปใช้ในการแก้ปัญหาของชาวนาตามภาพด้านล่าง

ภาพที่ 13: รูปแบบการนำ IT เข้าไปใช้กับชาวนา

3.1. บทบาทของ IT ต่อการสร้างผลผลิตให้กับชาวนา

จาการศึกษาปัญหาที่พบในการทำนาและการวิเคราะห์ถึงประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในภาคเกษตรกรรม พบว่า ระบบการทำนาแบบอัจฉริยะ (Mobile-Farming Intelligence) บนมือถือ ที่นำมาใช้จะต้องช่วยให้ชาวนาทำนาให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนทำการปลูกข้าวของชาวนาไปจนกระทั่งการเก็บเกี่ยวข้าวและการขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีหรือพ่อค้าข้าว รายละเอียดของส่วนต่างๆ ของระบบมีดังนี้

Content	Communication	Community	Commerce
การจัดการการทำนา	2.1. การแจ้งเตือน เช่น ข่าวสำคัญ เตือนกิจกรรมการทำนา	3.1. การรวมกลุ่มเพื่อนชาวนา (Social Network)	4.1. การซื้อขายสินค้าและแรงงาน
พยากรณ์อากาศ และชลประทาน	2.2. การติดต่อสื่อสาร เช่น Text Message, Line	3.2. กระดานถาม-ตอบ	
ข่าวสารการเกษตร			
ข้อมูลราคาสินค้า			
ข้อมูลทางการเงิน			

ตารางที่ 3: แสดงถึงภาพรวมของข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดของระบบ Mobile-Farming Intelligence

3.1.1 Content

3.1.1.1 การจัดการการทำนา

ในการทำนารูปแบบใหม่ ชาวนาจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนการทำนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การเลือกช่วงเวลาในการปลูกข้าวตามลักษณะของภูมิประทศและลักษณะภูมิอากาศในแต่ละพื้นที่ ระบบการทำนาแบบอัจฉริยะ สามารถที่จะให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่ชาวนาถึงช่วงฤดูปลูกข้าวที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงอากาศที่ร้อนหรือหนาวเกินไป รวมถึงปัจจัยต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ เช่น ในบางเขตพื้นที่การเพาะปลูก ชาวนาอาจจำเป็นต้องเลื่อนการปลูกข้าวออกไปจากฤดูปกติที่ทำการปลูกข้าวทุกๆ ปี เนื่องจากจะเป็นการปลูกข้าวในระยะการขยายพันธุ์ของแมลงศัตรูพืช ซึ่งจะทำให้ข้าวเสี่ยงต่อการเป็นโรคเพิ่มมากขึ้น หรือ ควรที่จะหลีกเลี่ยงการปลูกข้าวที่จะมีการเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูฝน เพาะอาจจะมีความเสี่ยงของการระบาดของโรคไหม้ในช่วงฤดูฝนเป็นต้น นอกเหนือไปจากช่วงเวลาของการปลูกข้าวแล้ว ระบบยังให้คำแนะนำถึงกิจกรรมต่างๆ ตามตารางการดูแลรักษาแปลงข้าว เช่น ช่วงเวลาการเตรียมดิน แช่เมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย ในแต่ละครั้งตามระยะการเจริญเติบโตของข้าว การตรวจแปลง การระบายน้ำ และการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

การคำนวณผลผลิต หรือ Potential Yield ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนการปลูกข้าว เพื่อที่จะได้เป้าหมายผลผลิตที่ต้องการจากพื้นที่นาทั้งหมดที่มีอยู่ ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ จำเป็นต่อการเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้นกล้า การเตรียมดิน และการคำนวณต้นทุนการผลิตด้านอื่นๆ นอกจากนี้การทำนาอย่างเป็นระบบควรเริ่มจากการบันทึกต้นทุนการผลิตที่เกี่ยวข้องตลอดช่วงอายุของการทำนาเริ่มตั้งแต่ค่าเช่าที่นา ค่าแรงปลูกข้าว ค่าจ้างใส่ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงศัตรูพืช รวมไปถึงค่าเก็บเกี่ยวและค่าขนส่ง

3.1.1.2 พยากรณ์อากาศ และชลประทาน

ข้อมูลทางอากาศมีประโยชน์กับชาวนา เนื่องจากปริมาณน้ำฝน สภาพอากาศ สภาพลม มีผลต่อการดูแลการทำนา นอกจากนี้ข้อมูลการปล่อยน้ำของกรมชลประทานยังมีความสำคัญกับชาวนา โดยเฉพาะการทำนาปรัง หากมีข้อมูลเหล่านี้ให้กับชาวนา ชาวนาจะสามารถวางแผนการปลูกข้าวได้อย่างดี

3.1.1.3 ข่าวสารการเกษตร

ในการทำนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วก็จะช่วยให้การทำนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยลดความเสียหายที่จะตามมาได้ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ ข้อมูลการชลประทาน ข้อมูลการปลูกข้าวพื้นฐาน ทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว หรือในบางครั้ง ข่าวสารหรือประกาศกิจกรรมต่างๆ ของทางหน่วยงานรัฐ และชุมชน เช่น ข่าวเกษตรกรรมทั่วไป กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ จากทางราชการ หรือเทคนิคการเพิ่มผลผลิตข้าวใหม่ๆ ที่ทางหน่วยงานรัฐได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อการเกษตร เป็นต้น ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ เกษตรกรยังสามารทำการสืบค้นข่าวสารและความรู้ด้านการเกษตรที่ต้องการได้ทันที ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ก็จะทำให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและรวดเร็ว

3.1.1.4 ข้อมูลราคาสินค้า

ชาวนาต้องใช้อุปกรณ์และสินค้าสำหรับการทำการเกษตร และชาวนาต้องนำผลผลิตไปขายท้องตลาด การมีข้อมูลราคาสินค้าจากแหล่งต่างๆ จะทำให้ชาวนาสามารถซื้อสินค้าสำหรับการทำการเกษตรได้ในราคาที่สมเหตุสมผล และนำผลผลิตที่ได้ไปขายได้ราคาดี

3.1.1.5 ข้อมูลทางการเงิน

การบันทึกต้นทุน รายรับรายจ่ายสำหรับชาวนาจะทำให้ชาวนาสามารถคิดต้นทุนได้ดีขึ้น คำนึงถึงสภาพการเงินของตัวเองได้ดีขึ้น และวางแผนการใช้เงินได้ดีขึ้น นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องของการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการทำนาแต่ละรอบเป็นปัจจัยที่สำคัญมากๆ ดังนั้น การเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและมาตรการช่วยเหลือของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ก็จะช่วยให้ เงินหมุนเวียนในการเกษตรมีสภาพคล่องที่ดีขึ้นแทนที่จะเป็นการกู้นอกระบบที่จำเป็นต้องจ่ายดอกเบี้ยเกินความเป็นจริง นอกจากนี้เกษตรกรสามารถที่จะเปรียบเทียบราคาสินค้าทางการเกษตร เช่น ข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร หรือ ราคาสินค้าเพื่อการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงศัตรูพืช อาหารเสริม หรือ สารเคมีอื่นๆ เป็นต้น เพื่อให้ได้สินค้าที่ถูกที่สุดหรือในราคาที่เหมาะสมตามลักษณะของพื้นที่ที่ให้บริการ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลทางด้านการเงิน และราคาสินค้าการเกษตรเหล่านี้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะช่วยให้เกษตรกรสามารถที่จะวางแผนการทำนาได้ดียิ่งขึ้น การตัดสินใจในการทำนาในแต่ละฤดูก็จะมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะเมื่อสามารถลดต้นทุนการผลิตได้มากขึ้น

3.1.2 Communication

3.1.2.1 การแจ้งเตือน เช่น ข่าวสำคัญ เตือนกิจกรรมการทำนา

ระบบ Mobile-Farming Intelligence จะช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ของการทำนาได้ดียิ่งขึ้น เช่น เกษตรกรสามารถติดต่อสอบถามชนิดและราคาของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย หรือ ยาฆ่าแมลงที่ต้องการกับตัวแทนจำหน่ายในหลายๆ พื้นที่ เพื่อทำการต่อรองราคาจัดซื้อและนัดหมายวันส่งมอบ หรือ สามารถพูดคุยกับโรงสี หรือพ่อค้าข้าวถึงปริมาณข้าวที่ต้องการรับซื้อในแต่

เดือน เป็นต้น ระบบยังสามารถแจ้งเตือนการติดต่อสื่อสารกับผู้ว่าจ้าง และผู้รับจ้าง หรือเตือนขั้นตอนการทำนาในช่วงต่างๆ อีกด้วย

การแจ้งเตือนภัยธรรมชาติ หรือ การแจ้งเตือนเรื่องอื่นๆ ทั่วไป ผ่านทางระบบของเครือข่ายเกษตรกรด้วยกันเอง เช่น การระบาดของแมลงศัตรูพืช ในเขตพื้นที่ข้างเคียง หรือ การแจ้งเตือนเรื่องการขอคืนภาษี วันสุดท้ายของการเข้าร่วมโครงการจำนำข้าว หรือ การเข้าร่วมการอบรมกับสหกรณ์ เป็นต้น ก็ทำได้อย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับการรอรับข่าวสารผ่านทางโทรทัศน์และวิทยุหรือจากหน่วยงานของภาครัฐและผู้นำชุมชนในท้องที่

3.1.2.2 การติดต่อสื่อสาร เช่น Text Message, Line

การเพิ่มช่องทางการสื่อสารโดยตรงผ่านทาง Video- หรือ Tele- Conference และ Social Media ภายในเครือข่ายเกษตรกรก็ช่วยเพิ่มมิติในการทำงานให้กับเกษตรได้ดียิ่งขึ้น เช่น ในกรณีที่เกษตรกรพบว่าต้นข้าวที่ปลูกไว้กำลังเป็นโรคแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นโรคอะไรและควรใช้ยารักษาโรคชนิดไหน เกษตรกรก็สามารถที่จะถ่ายรูปต้นข้าวและส่งไปให้เกษตรกรประจำจังหวัดวิเคราะห์ หรือพูดคุยกับนักวิชาการเกษตรและผู้เชี่ยวชาญด้านโรคพืชในเบื้องต้น ผ่านทาง Video Conference ได้โดยตรงในระบบ Mobile Farming Intelligence ได้ทันที โดยที่ไม่จำเป็นต้องตัดต้นข้าวที่เป็นโรคไปยังตัวแทนจำหน่ายยาเพื่อทำการวิเคราะห์หาสาเหตุ เหมือนที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีต นอกจากนี้การมีช่องทางสื่อสารที่เพิ่มขึ้นจะทำให้เกษตรกรสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้รับจ้างและผู้ว่าจ้างได้อย่างง่ายขึ้น ทำให้เกษตรกรสามารถเป็น Smart Farmer อย่างมีประสิทธิภาพได้

3.1.3 Community

3.1.3.1 การรวมกลุ่มเพื่อนชาวนา (Social Network)

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ระบบ Mobile Farming Intelligence สามารถที่จะช่วยให้ เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในเครือข่ายด้วยกัน โดยสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านทางกระดานถาม-ตอบ การเผยแพร่ความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย การเรียนรู้จากเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลผลิตต่อไร่ที่สูงและมีต้นทุนที่ต่ำ การแข่งขันการปลูกข้าวในชุมชน ผ่านทาง Farmer Scoreboard เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายชุมชนเหล่านี้มีผลให้การพัฒนาความสัมพันธ์ภายในชุมชนในทิศทางที่ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เกิดการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าการทำนา วิธีการทำนาใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น มีการตั้งประเด็นแลกเปลี่ยน ข้อสงสัยต่างๆ ผ่านทางระบบมากยิ่งขึ้น เช่น การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี การรายงานความก้าวหน้าของภาคเกษตรจากคนในท้องที่ หรือ การแสดงสินค้าใหม่ๆ เทคนิคใหม่ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาสินค้าเพื่อการเกษตร เพื่อให้ต้นทุนสินค้าต่ำลง เช่น เมื่อมีการรวมกลุ่มทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น การทำนาเริ่มเป็นมืออาชีพมากขึ้น ชาวนาเริ่มวางแผนการปลูกข้าวพร้อมกัน ดังนั้น เมื่อถึงคราวต้องใส่ปุ๋ย เกษตรกรสามารถที่จะสั่งซื้อปุ๋ยจากตัวแทนจำหน่ายพร้อมๆ กันในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรในเครือข่ายมีอำนาจในการสั่งซื้อปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น สามารถที่จะต่อรองราคาสินค้าให้ลดลงในระดับหนึ่ง ทำให้ต้นทุนต่อไร่ลดต่ำลงตามลำดับ เป็นต้น

การรวมกลุ่มกันของชาวนาจะช่วยในการผลักดันการสร้าง Smart Farmer ได้อย่างดี เนื่องจากชาวนาจะสามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้รับจ้างได้ และผู้จ้างสามารถอ่านความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้รับจ้างแต่ละรายแล้วสามารถเรียกผู้รับจ้างที่ดีมารับจ้างทำงานที่ผู้บริหารงานต้องการได้ และจะช่วยผลักดันให้ผู้รับจ้างทำงานให้ได้มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุด

3.1.3.2 กระดานถาม-ตอบ

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ระบบ Mobile Farming Intelligence สามารถที่จะช่วยให้ เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในเครือข่ายด้วยกัน โดยสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านทางกระดานถาม-ตอบ การเผยแพร่ความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย การเรียนรู้จากเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลผลิตต่อไร่ที่สูงและมีต้นทุนที่ต่ำ การแข่งขันการปลูกข้าวในชุมชน ผ่านทาง Farmer Scoreboard เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายชุมชนเหล่านี้มีผลให้การพัฒนาความสัมพันธ์ภายในชุมชนในทิศทางที่ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เกิดการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าการทำนา วิธีการทำนาใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น มีการตั้งประเด็นแลกเปลี่ยน ข้อสงสัยต่างๆ ผ่านทางระบบมากยิ่งขึ้น เช่น การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี การรายงานความก้าวหน้าของภาคเกษตรจากคนในท้องที่ หรือ การแสดงสินค้าใหม่ๆ เทคนิคใหม่ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาสินค้าเพื่อการเกษตร เพื่อให้ต้นทุนสินค้าต่ำลง เช่น เมื่อมีการรวมกลุ่มทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น การทำนาเริ่มเป็นมืออาชีพมากขึ้น ชาวนาเริ่มวางแผนการปลูกข้าวพร้อมกัน ดังนั้น เมื่อถึงคราวต้องใส่ปุ๋ย เกษตรกรสามารถที่จะสั่งซื้อปุ๋ยจากตัวแทนจำหน่ายพร้อมๆ กันในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรในเครือข่ายมีอำนาจในการสั่งซื้อปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น สามารถที่จะต่อรองราคาสินค้าให้ลดลงในระดับหนึ่ง ทำให้ต้นทุนต่อไร่ลดต่ำลงตามลำดับ เป็นต้น

3.1.4 การซื้อขายสินค้าและแรงงาน

เกษตรกรสามารถที่จะใช้ระบบ Mobile-Farming Intelligence เพื่อทำการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเพื่อการเกษตรผ่านระบบได้ โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาที่ถูกลง หรือมีสินค้าหลากหลายประเภทให้เลือก นอกจากนี้ การที่จะผลักดันสังคม Smart Farmer

ให้เกิด ต้องมีระบบการจ้างงานที่ดี มีรายชื่อผู้รับจ้างสำหรับผู้จ้าง และมีระบบติดต่อผู้รับจ้างเป็นอย่างดี ระบบนี้จะช่วยให้การติดต่อสื่อสารจ้างงานระหว่างผู้จ้างและผู้รับจ้างเป็นไปได้ง่ายขึ้น

4. ข้อจำกัดทางการออกแบบระบบ

เนื่องจากชาวนาส่วนมากของประเทศไทยไม่มีความรู้ทางเทคโนโลยีเป็นอย่างดี มีอายุสูง และไม่มีความรู้ด้านการใช้งานภาษาอังกฤษ ดังนั้นการออกแบบระบบต้องทำให้ใช้งานได้ง่ายที่สุดสำหรับกลุ่มเกษตรกร ตัวอย่างหน้าจอมีอยู่ดังภาพที่ 14 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ตัวหนังสือ

ตัวหนังสือที่ใช้ในระบบต้องเป็นตัวที่ค่อนข้างใหญ่ อ่านได้ง่ายสำหรับผู้มีอายุมาก

4.1.2 ภาษา

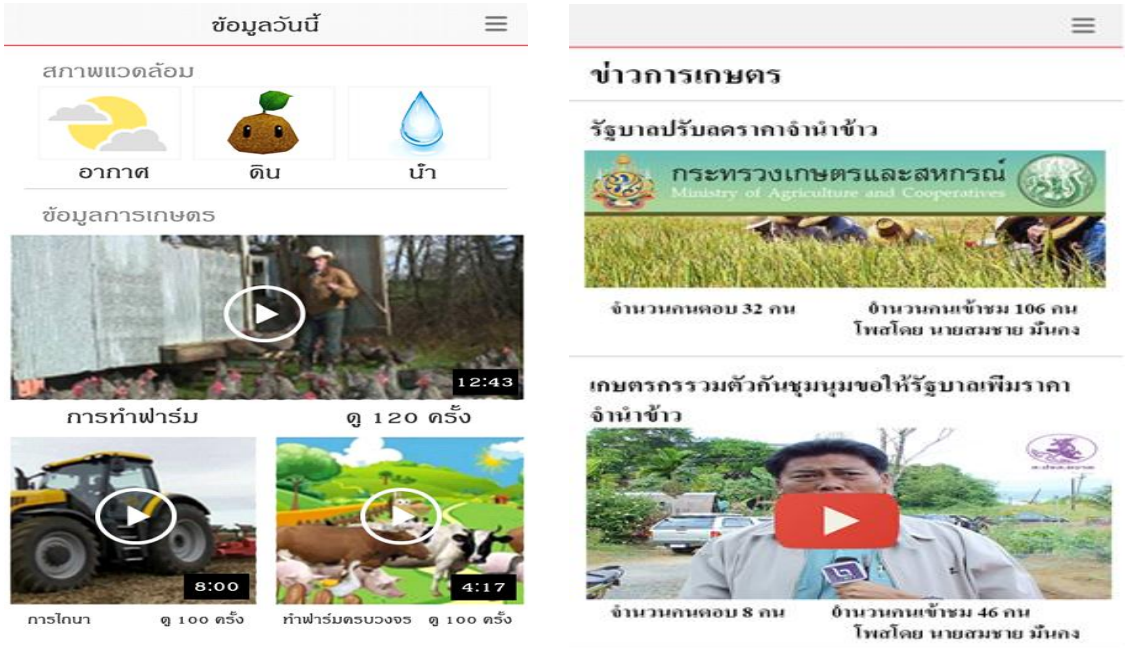
ภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาไทย สื่อสารให้ชาวนาเข้าใจได้ง่าย

4.1.3 อุปกรณ์

ระบบควรจะมีให้ใช้งานในทั้งรูปแบบของเวบไซต์ และในรูปแบบของ Mobile Application ชาวนาส่วนมากยังไม่มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ Tablet หรือ Smart Phone ใช้งาน ดังนั้นหากชาวนาต้องการใช้งานระบบ ระบบควรต้องสามารถใช้งานกับอุปกรณ์ที่มีราคาไม่แพง เพื่อที่ชาวนาส่วนมากต้องสามารถหามาใช้งานได้

4.1.4 การเริ่มต้นการใช้งาน

ในการเริ่มต้นการใช้งานควรจะเป็นกลุ่มชาวนาที่มีลูกหลานที่อยู่กับชาวนา เนื่องจากลูกหลานส่วนมากจะมีความรู้ในการใช้งานเทคโนโลยีใหม่ๆ มากกว่าตัวชาวนาเอง ลูกหลานจึงจะสามารถช่วยสร้างความมั่นใจในการใช้งานให้แก่ชาวนามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พื้นที่ที่ชาวนาอยู่ต้องมีระบบเครือข่ายการสื่อสารที่ใช้งานได้ดี

ภาพที่ 14: ตัวอย่างหน้าจอของระบบ

บทสรุป

งานวิจัยนี้ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวนา จากการสัมภาษณ์พบว่าสาเหตุที่ชาวนามีรายได้น้อยมากจากการที่มีผลผลิตที่ต่ำและต้นทุนในการประกอบการที่สูง งานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้งจากในประเทศและต่างประเทศต่อการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) มาใช้ในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับชาวนา ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเพิ่มผลผลิต หรือลดต้นทุน จากการวิเคราะห์หลากหลายแนวทาง นักวิจัยพบว่า IT สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับชาวนาได้ด้วยกัน 4 รูปแบบ คือ สร้างการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Communication) สร้างเนื้อหาและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อชาวนาในการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน (Content) สร้างตลาดกลางให้ชาวนาได้ประกาศซื้อประกาศขาย พร้อมทั้งให้บริการการทำธุรกรรม (Commerce) และ สร้างชุมชนเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวนา (Community) บริษัทต่างๆที่ต้องการสร้างระบบ IT ในการให้บริการหรือทำธุรกิจกับชาวนาสามารถนำผลวิจัยนี้ในการใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้กับชาวนา และสร้างผลกำไรให้กับบริษัทต่อไปได้

จุดมุ่งหมายสูงสุดของระบบนี้คือการพัฒนาชาวนาให้เป็นชาวนายุคใหม่ ซึ่งชาวนายุคใหม่ควรจะมีอายุน้อยขึ้น มีการเติบโตอย่างชาญฉลาด มีความคิดเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) รู้ว่าการเติบโตของธุรกิจการทำนาเป็นอย่างไร ไม่ต้องทำนาเองแต่จ้างผู้เชี่ยวชาญในกิจกรรมต่างๆของการทำนามาทำกิจกรรมเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พื้นในการทำนามีความสมบูรณ์ มีการรวบรวมพื้นที่ในการทำนาให้ใหญ่ขึ้น โดยมุ่งหวังให้พื้นที่นาของเกษตรกรมีขนาดใหญ่ (50 – 300 ไร่) เนื่องจากจะทำให้ต้นทุนต่อหน่วยลดลงเนื่องจากมีการทำกิจกรรมต่างๆในการทำนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถรวบรวมความรู้ในการปลูกพืชและการประกอบการมาสร้างเป็นฐานข้อมูลสำหรับส่งต่อความรู้ให้คนอื่นได้ มีความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีและข่าวสาร เพื่อจะเข้าแข่งขันในตลาดที่ใหญ่ขึ้นได้ และเป็นนักต่อรองเจรจา

Appendix

ขั้นตอนในการดำเนินงาน – การทดลองใช้ระบบ (Pilot Testing)

จากการศึกษาโครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตรในกลุ่มข้าวและการสัมภาษณ์เกษตกรชาวนาถึงปัญหาต่างๆ ที่พบเจอในระหว่างการทำนา คณะผู้วิจัยและทางทีมงาน ได้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับชาวนา หรือที่เรียกว่า Mobile Smart Farming เพื่อช่วยให้เกษตกรชาวนามีผลผลิตหรือปริมาณข้าวต่อไร่เพิ่มมากขึ้น และมีต้นทุนการทำการเกษตรลดลง ทั้งนี้เพื่อให้การนำระบบ Mobile Smart Farming ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการดำเนินงาน จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วงได้แก่

1. การทดลองใช้งานระบบ (Pilot Testing)

   การทดลองใช้งานระบบ (Pilot Testing) ประกอบไปด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ต้องทำ เวลาดำเนินการ ผู้ปฏิบัติหรือผู้รับผิดชอบ ตัวชี้วัดต่างๆ รวมถึงการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน ซึ่งระยะเวลาในการทดลองใช้งานระบบจะใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

2. การนำระบบไปใช้จริง (Actual Implementation)

   เป้าหมายของโครงการในระยะยาว คือการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนาของเกษตรชาวนาในประเทศไทยให้ดีขึ้นโดยผ่านทางระบบ Mobile Smart Farming ดังนั้นแผนงานและกิจกรรมต่างๆ เพื่อที่จะให้เกิดการนำระบบไปใช้จริงจะมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาและการพัฒนาเกษตรกรชาวนาให้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการบริหารคุณภาพเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนในการทำนาให้เกิดประสิทธิภาพปละประสิทธิผลสูงสุด

ทั้งนี้จากรายงานจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนรายชนิดพบว่า จำนวนชาวนาที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี 2555 มีทั้งหมด 5,503,818 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น เกษตรกรนาปี 4,699,730 ครัวเรือน และ เกษตรกรนาปรัง 804,088 ครัวเรือน (ศูนย์สารสนเทศ-กรมส่งเสริมการเกษตร, 2012)

จากข้อมูลสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2555 ในรูปที่ 15 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012b) พบว่า

- สำหรับข้าวนาปี พื้นที่ที่สามารถเก็บเกี่ยวข้าวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (60%) เมื่อเทียบกับภาคกลางที่มีเพียง (14.8%) เท่านั้น อย่างไรก็ตามผลผลิตข้าวต่อไร่ของภาคกลาง อยู่ที่ 609 กิโลกรัม ซึ่งมากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบเท่าตัว (361 กิโลกรัม)
- สำหรับข้าวนาปรัง พื้นที่ที่สามารถเก็บเกี่ยวข้าวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ภาคกลางและภาคเหนือ ในขณะที่ผลผลิตข้าวต่อไร่ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก (ภาคกลาง - 719 กิโลกรัมต่อไร่ และ ภาคเหนือ – 676 กิโลกรัมต่อไร่)

นอกจากนี้จากข้อมูลพื้นฐาน เศรษฐกิจการเกษตร ปี 2555 ในรูปที่ 16 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a) พบว่า ช่วงเดือนที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวมากที่สุดของข้าวนาปี ตือช่วงเดือน พฤศจิกายน ที่ประมาณร้อยละ 69.31 ในขณะที่ของของนาปรังจะอยู่ในช่วงเดือนเมษายน (ร้อยละ 21.64) และพฤษภาคม (ร้อยละ 21.64)

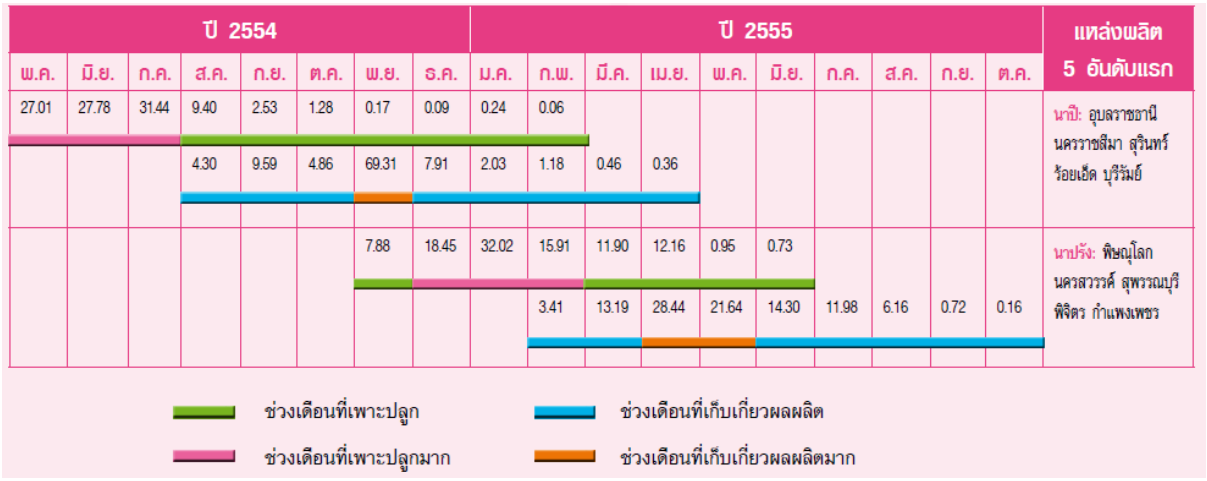
(ข้าวนาปี)

ภาค/จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่) Planted area (Rais)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่) Harvested area (Rais)			ผลผลิต (ตัน) Production (Tons)			ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)			Region/ Province
	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	
รวมทั้งประเทศ	64,574,071	65,303,711	64,997,781	59,690,203	56,752,413	60,606,555	25,742,917	25,867,373	26,950,327	431	456	445	Whole Kingdom
เหนือ	14,331,994	15,154,331	15,085,772	13,403,839	12,201,340	14,113,802	7,315,131	7,121,027	7,873,856	546	584	558	Northern
ตะวันออกเฉียงเหนือ	39,841,420	39,565,392	39,367,962	36,720,691	35,476,307	36,571,776	12,984,135	13,452,032	13,208,883	354	379	361	Northeastern
กลาง	9,213,059	9,544,587	9,531,171	8,471,420	8,115,695	8,973,321	5,014,112	4,876,834	5,462,249	592	601	609	Central Plain
ใต้	1,187,598	1,039,401	1,012,876	1,094,253	959,071	947,656	429,539	417,480	405,339	393	435	428	Southern

(ข้าวนาปรัง)

ภาค/จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่) Planted area (Rais)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่) Harvested area (Rais)			ผลผลิต (ตัน) Production (Tons)			ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)			Region/ Province
	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	
รวมทั้งประเทศ	16,102,293	18,025,250	14,756,510	16,056,823	17,900,261	14,659,940	10,260,882	12,223,525	9,904,043	639	683	676	Whole Kingdom
เหนือ	6,191,026	7,615,783	6,121,900	6,164,682	7,586,54	6,075,520	3,878,143	5,198,586	4,107,983	629	685	676	Northern
ตะวันออกเฉียงเหนือ	3,032,856	2,870,681	1,436,080	3,021,147	2,852,456	1,407,450	1,659,426	1,626,533	724,230	549	570	515	Northeastern
กลาง	6,507,365	7,095,766	6,765,680	6,500,514	7,022,30	6,745,760	4,538,506	5,164,356	4,848,098	698	735	719	Central Plain
ใต้	371,046	443,020	432,850	370,480	438,958	431,210	184,807	234,050	223,732	499	533	519	Southern

รูปที่ 1: ตารางแสดง เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ เป็นรายภาคของข้าวนาปีและนาปรัง
(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012, หน้า 4 และ 8)

รูปที่ 2: ตารางแสดงผลผลิตข้าวรายเดือน (ร้อยละ) ของข้าวนาปีและนาปรัง
(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a, หน้า 8)

พื้นที่สำหรับทดลองระบบ

ดังนั้นในเบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่ที่จะทำการศึกษาปัญหาในการทำนาของเกษตรกรชาวนาและภาพรวมของระบบห่วงโซ่ในการทำการเกษตรในเขตภาคกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ในสามจังหวัดคือ

จังหวัดชัยนาท
จำนวนชาวนาทั้งหมด: 29,847 ครัวเรือน
เนื้อที่เพาะปลูก: 500,000-1,000,000 ไร่
จังหวัดอ่างทอง
จำนวนชาวนาทั้งหมด: _____ ครัวเรือน
เนื้อที่เพาะปลูก: 100,000-500,000 ไร่
จังหวัดนครปฐม
จำนวนชาวนาทั้งหมด: _____ ครัวเรือน
เนื้อที่เพาะปลูก: 100,000-500,000 ไร่
จังหวัดสุพรรณบุรี
จำนวนชาวนาทั้งหมด: _____ ครัวเรือน
เนื้อที่เพาะปลูก: 1,00,000-2,000,000 ไร่

บทบาทของชุมชนและหมู่บ้าน

ชุมชนและหมู่บ้านจะเป็นศูนย์กลางในการแพร่กระจายข้อมูล และประชาสัมพันธ์ระบบ ก่อให้เกิดการบอกปากต่อปาก ระหว่างเกษตรกรชาวนาสำหรับประโยชน์ของตัวระบบ นอกจากนี้ชุมชนและหมู่บ้านยังเป็นศูนย์รวมในแง่ของการฝึกอบรมการใช้งานและการสนับสนุนด้านข้อมูลอีกด้วย

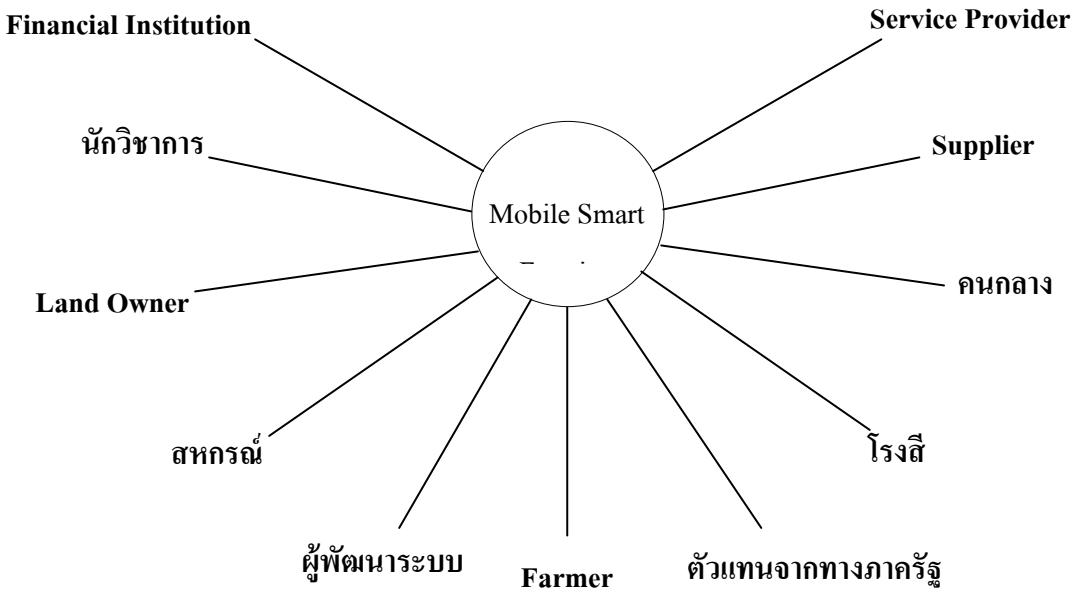
ตัวอย่างเช่น จากการลงพื้นที่ชุมชนที่จังหวัดอยุธยา พบว่า ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนจะมีการประสานงานกับเกษตรกรชาวนาในหมู่บ้านให้มาเรียนรู้เทคนิคในการทำนาหรือความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งเกษตรกรชาวนาในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือเกือบทุกครั้งที่มีการเรียกประชุม เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นไปได้อย่างดี ดังนั้นในการที่จะนำระบบ Smart Farming เข้าไปใช้ในชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือของผู้นำชุมชนในแต่ละพื้นที่

กลุ่มผู้ใช้และ Stakeholders ที่เกี่ยวข้อง

หากพูดถึงระบบห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทยจะพบว่ามีผู้เกี่ยวข้องอยู่หลายฝ่ายด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำในด้านการผลิตข้าวโดยเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดหาพันธุ์ข้าว ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช ปุ๋ย และสินค้าเพื่อการเกษตรอื่นๆ เป็นต้น ในส่วนของกลางน้ำ หลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวแล้วข้าวเปลือกเหล่านั้นถูกส่งผ่านไปยังพ่อค้าคนกลาง กลุ่มเกษตรกรด้วยกันเอง ตัวแทนหรือนายหน้า พ่อค้าคนกลาง

สหกรณ์ สถาบันรัฐต่างๆ เช่น ธกส. อคส. เป็นต้น เพื่อที่จะไปแปรสภาพข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร โดยกลุ่มถัดไปในห่วงโซ่อุปทาน เช่น โรงสี หรือสหกรณ์การเกษตร ไปจนถึงปลายน้ำในเรื่องของอุตสาหกรรมแปรรูปข้าว การบรรจุข้าวสาร เพื่อดำเนินการขายภายในประเทศและการส่งออก จนกระทั่งสินค้าเกษตรถูกจัดส่งไปยังผู้บริโภคต่อไป เป็นต้น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2010) ในเบื้องต้นทางคณะผู้วิจัยจะมุ่งเน้นไปที่กลุ่มต้นน้ำและกลางน้ำสำหรับการทดลองระบบในเบื้องต้น ดังนั้นในการทดลองระบบกลุ่มผู้ใช้จะประกอบไปด้วย 4 กลุ่มหลัก (รูปที่ 4) ดังนี้

เกษตรกรชาวนาที่มีความพร้อม (เกษตรกรชาวนาทั่วไป และเกษตรกรที่เป็น Key Influencer เช่น เกษตรกรที่เป็นกรรมการชุมชนหรือว่าในหมู่บ้าน) รวมถึงเกษตรกรที่เป็นมืออาชีพ มีการบริหารต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ มีผลผลิตสูง มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี มีที่นา 50 ไร่ขึ้นไป มีอายุน้อย (ไม่เกิน 50 ปี)
ร้านค้าและตัวแทนจำหน่ายสินค้าเพื่อการเกษตร หรือผู้ขายวัตถุดิบในการทำนา
ผู้ให้บริการและผู้รับจ้างช่วง ผู้ใช้ในส่วนของผู้รับจ้างจะรวมถึง ผู้รับจ้างในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เช่น ผู้รับจ้างโรยปุ๋ย ผู้รับจ้างเก็บเกี่ยว ผู้รับจ้างบรรทุกสินค้า ที่มีอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้รับจ้างเหมาที่มีอยู่แล้ว และกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต
โรงสี สหกรณ์ และ ธกส

รูปที่ 3: ผู้ใช้งานระบบ

ความพร้อมของระบบ Network ในพื้นที่

ทั้งนี้ตัวแปร หรือข้อกำหนดที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกพื้นที่วิจัยนี้ คือ ความพร้อมของระบบ Network ในแต่ละพื้นที่ ในการพัฒนาระบบ Farm management นั้น มีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องอาศัยเครือข่าย 3G **ดังนั้นในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาและนำระบบไปทดลอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีสัญญาณ 3G ครอบคลุมเพียงพอต่อการใช้งาน** ดังนั้นการเลือกพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างจำเป็นอย่างยิ่งต้องเป็นพื้นที่ที่มีสัญญาณ 3G (ไม่ว่าจะเป็นคลื่น 2.1 GHz หรือ 850 MHz) เข้าไปถึง และมีความเร็วในการรับส่งข้อมูลเพียงพอต่อการใช้งานในระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความคาดหวังในเชิงปริมาณและคุณภาพ

- จากการลงสำรวจพื้นที่ พบว่าเกษตรกรชาวนาทุกคนระบุว่ามีความต้องการใช้ Tablet มากที่สุด เนื่องจากมีขนาดที่ใหญ่กว่า smart phone ค่อนข้างมาก สำหรับเครื่อง Kiosk ก็มีความจำเป็นในแง่การฝึกอบรม และเป็นศูนย์กลางชุมชนในแต่ละพื้นที่
- สำหรับพื้นที่และช่วงเวลาที่ใช้ พบว่า เกษตรกรชาวนาให้ความเห็นที่หลากหลายเนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่ยังไม่มี smart phone และยังไม่มีการนำระบบ Smart Farming เข้ามาใช้จริง เกษตรกรชาวนาจึงยังไม่เห็นถึงประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีในขณะที่ทำนาไปพร้อมกัน อย่างไรก็ตามในส่วนของเกษตกรชาวนาที่มีการใช้คอมพิวเตอร์ในการค้นหาข้อมูลต่างๆ อยู่แล้วก็มีแนวโน้มที่จะใช้เทคโนโลยีบนมือถือเพิ่มมากขึ้น ในเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์พบว่า ช่วงเวลาที่จะใช้เทคโนโลยีส่วนใหญ่จะใช้ที่บ้านและเป็นไปได้ยากที่จะใช้เทคโนโลยีในขณะที่อยู่ในพื้นที่นาเนื่องจากข้อจำกัดของเทคโนโลยีและการรับรู้ถึงประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้ เป็นต้น
- นอกจากนี้ เกษตรกรชาวนาโดยส่วนใหญ่ระบุว่าผู้ที่จะใช้งาน จะเป็นบุตรหลานที่บ้าน แต่ก็ยังมีบางคนระบุว่าถ้าการใช้นำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือต้นทุนที่ลดลง อย่างเป็นรูปธรรม ก็จะทำการเรียนรู้และใช้เองอย่างแน่นอน

ตัวชี้วัดทางปริมาณ

1. จำนวนผู้เข้าใช้งาน (ทั้งใหม่และเก่า)
2. ผลผลิตที่สูงขึ้น
3. ต้นทุนที่ต่ำลง
4. ระดับของการใช้งานในแต่ละฟังก์ชั่น หรือ จำนวนการ Click ในแต่ละ category
5. จำนวนกระทู้ที่ Read/Post/Response
6. Opportunity Cost
7. รายได้
8. Cycle Time

ตัวชี้วัดทางคุณภาพ

1. ความสะดวกในการใช้งาน
2. ความง่ายในการใช้งาน
3. ความพึงพอใจในการใช้งาน
4. การรับรู้ถึงประโยชน์ของระบบ

Function

รูปแบบของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จะประกอบไปด้วย องค์ประกอบหลัก 4 ส่วนด้วยกันดังนี้

1. Communication: เป็นระบบที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างเกษตรกรชาวนาด้วยกันเอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาโดยตรง เช่น ผู้รับจ้างช่วง ผู้ให้บริการในด้านต่างๆ เกษตกรจังหวัด นักวิจัย เป็นต้น ได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเพิ่มช่องทางในการรับข่าวสารการเกษตรที่จเป็น หรือการแจ้งเตือนภัยธรรมชาติและแมลงศัตรูพืชได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย
2. Content: ในการทำนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วก็จะช่วยให้การทำนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยลดความเสียหายที่จะตามมาได้ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ ข้อมูลการชลประทาน ข้อมูลการปลูกข้าวพื้นฐาน ทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว หรือในบางครั้งข่าวสารหรือประกาศกิจกรรมต่างๆ ของทางหน่วยงานรัฐ และชุมชน เช่น ข่าวเกษรกรรมทั่วไป กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ จากทางราชการ หรือ เทคนิคการเพิ่มผลผลิตข้าวใหม่ๆ ที่ทางหน่วยงานรัฐได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อการเกษตร เป็นต้น ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้เกษตรกรยังสามารทำการสืบค้นข่าวสารและความรู้ด้านการเกษตรที่ต้องการได้ทันที ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ก็จะทำให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและรวดเร็ว
3. Commerce: ระบบจะช่วยเพิ่มช่องทางในการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเพื่อการเกษตร รวมถึงเป็นศูนย์รวมของผู้ให้บริการหรือผู้รับจ้างช่วงที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ของการทำนา ซึ่งจะทำให้ธุรกรรมการจัดจ้าง จัดซื้อบริการและผลผลิตการเกษตรเป็นไปอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
4. Community: การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยระบบสามารถที่จะช่วยให้ เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในเครือข่ายด้วยกัน สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านทางกระดานถาม-ตอบ การเผยแพร่ความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย การเรียนรู้จากเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลผลิตต่อไร่ที่สูงและมีต้นทุนที่ต่ำ เป็นต้น

Strategic Deployment Plan

Population: กลุ่มเกษตรกรชาวนาทั้งหมด 5,503,818 ครัวเรือน
ผู้รับจ้างช่วง 40,000 ราย

Sample:
ชาวนา 40 เปอร์เซ็นของจำนวนเครื่อง
ผู้รับจ้างช่วงและผู้รับเหมา 30 เปอร์เซ็นของจำนวนเครื่อง
ผู้ให้บริการสินค้าเพื่อการเกษตร 20 เปอร์เซ็นของจำนวนเครื่อง
นักวิชาการการเกษตร 10 เปอร์เซ็นของจำนวนเครื่อง

Timeline: ช่วงที่หนึ่ง สิงหาคม – พฤศจิกายน 2557
ช่วงที่สอง พฤศจิการยน – กุมภาพันธ์ 2558

กลุ่มเป้าหมาย: โครการจะเริ่มต้นด้วยการนำระบบไปทดลองกับพื้นที่ 4 จังหวัด (ในเบื้องต้น) จะผ่านทางเครือข่ายของทางกลุ่มกรมการข้าวและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และจากการคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมในการทดลองใช้ระบบ

การประชาสัมพันธ์: เริ่มจากผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน เกษตรกรอำเภอ สมาคมชาวนาในเขตพื้นที่ วิทยุชุมชน โทรทัศน์ (TNN) Social Network ผ่าน Facebook, Twitter, Youtube, และ อื่นๆ

Day-to-Day Activity: ในแต่ละวันจะมีการตรวจสอบการใช้งานระบบของเกษตกรชาวนาในแต่ละพื้นที่ มีการจัดเก็บข้อมูลจราจรการใช้ระบบ (Logs) พร้อมกับจะมีรายงานสรุปในแต่ละอาทิตย์

Contract/Agreement: ทางบริษัทต้องตัดสินใจว่าจะให้อุปกรณ์กับเกษตรกรชาวนา หรือให้เช่าอุปกรณ์ ถ้ามีการเรียกคืน ในกรณีที่มีเครื่องหายหรือชำรุด จะมีการดำเนินการอย่างไร และยังต้องมีข้อตกลงในการให้ผู้ใช้ยินยอมที่จะให้นำข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ระบบมาทำการวิเคราะห์

Reference

Annoymous. (2009, Sep 26, 2009). Beyond voice, *The Economist*

Charoen, D. (2008). Digital Divide: Challenges and Opportutnities. *Competitiveness Review*(2).

Company, M. (2009). Mobile broadband for the masses. Retrieved December 15th, 2011, from http://www.mckinsey.com/Client_Service/Telecommunications/Latest_thinking/Mobile_broadband_for_the_masses

Cunha, C. R., Peres, E., Morais, R., Oliveira, A. A., Matos, S. G., Fernandes, M. A., et al. (2010). The use of mobile devices with multi-tag technologies for an overall contextualized vineyard management. *Computers and Electronics in Agriculture 73*(2), 154-164.

Farhoomand, A., & Bhatnagar, S. (2008). ITC e-Choupal: Corporate Social Responsibility in Rural India: University of Hong Kong

Hiele, K. v. d., Haar, R. v. d., & Kolli, R. (2003). *Designing an On-line Map Tool for Dutch Farmers.* Paper presented at the CHI 2003, Ft. Lauderdale, Florida, USA.

Hujsak, J. (2010). THE TRANSFORMATIVE EFFECT OF CELLULAR COMMUNICATIONS ON EMERGING ECONOMIES. *Cost Management, 24*(4), 5-19.

Karamchandani, A., Kubzansky, M., & Lalwani, N. (2011). Is the Bottom of the Pyramid Really for You? *Harvard Business Review*.

Kethers, S., Hargreaves, D., & Wilkinson, R. (2004). *Remote Meetings between Farmers and Researchers – A Case Study on Asymmetry.* Paper presented at the CSCW, Chicago, IL, USA.

Kim, Y., Kelly, T., & Raja, S. (2010). Building broadband: Strategies and policies for the developing world: World Bank.

Lobell, D. B., Cassman, K. G., & Field, C. B. (2009). Crop Yield Gaps: Their Importance, Magnitudes, and Causes. *Annu. Rev. Environ. Resourc. Annual Review of Environment and Resources, 34*(1), 179-204.

Mittal, S., Gandhi, S., & Tripathi, G. (2010). *Socio-economic impact of mobile phones on Indian agriculture*. New Delhi: Indian Council for Research on International Economic Relations.

NSTDA. (2011). Thailand ICT Market and Outlook: National Science and Technology Development Agency.

Ntaliani, M. C. C. K. S. (2008). Mobile government: A challenge for agriculture. *Government Information Quarterly, 25*(4), 699-716.

Qiang, C. Z., Kuek, S. C., Dymond, A., & Esselaar, S. (2012). Mobile Applications for Agriculture and Rural Development. *ICT Sector Unit, World Bank*.

Rangan, V. K., Chu, M., & Petkoski, D. (2011). Segmenting the Base of the Pyramid. *Harvard Business Review*.

Robert J. Shiller, B. S. F., Margit Osterloh, Enric Sala, Bruce Gibney, Ken Howery, Ellen Gustafson, Arun Majumdar, Gregg Easterbrook, Doc Searls, Ellen Goodman, Wayne Porter, Linda A. Hill, Kent Lineback, Parag Khanna, Karan Khemka, Eric Schmidt. (2012). HBR's List of Audacious Ideas for Solving the World's Problems. *Harvard Business Review*.

Santipaporn, S. (2010). *Information and Communication Technology Statistics in Thailand.* Paper presented at the International Seminar on Information and Communication Technology Statistics, Seoul, Republic of Korea.

S. Sivakumar (2004)) “e-Choupal Experience sharing”, http://blog.lib.umn.edu/chri1010/symposium/sivkumar.pdf

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2010). โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2012). *Agricultural Statistics of Thailand 2012*: Ministry for Agricultural and Cooperatives, Bangkok, Thailand.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2012). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้ม ปี *2556*: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ศูนย์สารสนเทศ-กรมส่งเสริมการเกษตร (2012). รายงาน จำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนรายชนิด: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

การศึกษาวิจัยปัญหาและสำรวจความต้องการในการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรในกลุ่มชาวนา

ดร.จงสวัสดิ์ จงวัฒน์ผล, รศ.พ.ต.ต.ดร.ดนุวศิน เจริญ, อ.สมิตา ธนะโสภณ

1. Introduction

ภาคอุตสาหกรรมการเกษตรโดยเฉพาะการผลิตและการค้าข้าวของไทยกำลังเผชิญกับความกดดันและความท้าทายที่สำคัญในหลายๆ ด้าน เริ่มตั้งแต่การสูญเสียส่วนแบ่งการตลาดของการส่งออกข้าวไทยให้กับประเทศเพื่อนบ้านของเราอย่างเช่น เวียดนามที่ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของทางภาครัฐ ทั้งในด้านการลดภาษี การเพิ่มผลผลิตข้าวและลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น (พิศาลวานิช, 2011) หากเปรียบเทียบผลผลิตข้าวต่อไร่โดยเฉลี่ยของไทย พบว่าจะอยู่ที่อันดับ 5 ของอาเซียนรองจากเวียดนาม อินโนนีเซีย พม่า และฟิลิปปินส์ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a) นอกจากนี้ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรีอาเซียนจะทำให้มีการนำข้าวที่มีราคาถูกกว่าจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาขายที่ไทยได้ง่ายขึ้น มีผลทำให้ภาคการเกษตรต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับสภาพการแข่งขันที่จะเข้ามาในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าอีกด้วย นอกจากปัญหาในเรื่องของการส่งออกข้าวที่ยังต้องแข่งกับประเทศเพื่อนบ้านแล้ว ปัจจัยที่ส่งผลต่อเกษตรกรชาวนาโดยตรงคือ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ทั้งในเรื่องของแรงงาน ราคาน้ำมัน รวมถึงสินค้าพื่อการเกษตรอื่นๆ เช่นปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชเป็นต้น

หากดูจากการจัดทำร่างยุทธศาสตร์การวิจัยด้านข้าว ที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) รวบรวมและนำเสนอ สำหรับปี 2555-2559 พบว่า ประกอบไปด้วย 5 ยุทธศาสตร์หลัก คือ (1) ยุทธศาสตร์ด้านพันธุ์ข้าว (2) ยุทธศาสตร์ด้านการผลิต (3) ยุทธศาสตร์ด้านการเก็บเกี่ยว (4) ยุทธศาสตร์ด้ารการแปรรูป และ (5) ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและการตลาดข้าว อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการเจาะลึกลงไปในแต่ละยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในด้านการผลิตกลับพบว่า มีการมุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มศักยภาพผลผลิตข้าวตั้งแต่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมดิน วิธีการปลูก การจัดการน้ำ รวมถึงการป้องกันแมลงศัตรูพืช โดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาให้ทันสมัยขึ้น หรือ มีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาช่วยในแต่ละขั้นตอนของการทำนา แต่ไม่ได้มีการมุ่งเน้นถึงบทบาทและประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตข้าว ดังนั้นจุดประสงค์หลักของงานวิจัยนี้ คือการศึกษาปัญหาในการปลูกข้าวของเกษตรกรชาวนาและผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบห่วงโซ่อุปทานข้าวของชาวนาไทย และนำผลของการศึกษามาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาและออกแบบระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อยกระดับการทำนาของเกษตรกรชาวนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โครงสร้างรายงานวิจัยฉบับนี้ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้ ส่วนที่สองเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาณการณ์ปัจจุบันของเกษตรกรชาวนาไทย ปัญหาความยากจนของชาวนา และ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในภาคการเกษตร ส่วนที่สามจะพูดถึงวิธีการศึกษาและขอบเขตการศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้ ส่วนที่สี่จะเป็นเรื่องของโครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตรในกลุ่มข้าวของไทยในปัจจุบันและบทสรุปของปัญหาที่พบจากการลงพื้นที่และระบบการททำนาแบบ Farm Manager ในบทถัดไป

2. Brief Literature Review

2.1 สถาณการณ์ปัจจุบันของเกษตรกรชาวนาของไทย

ในปัจจุบัน แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นหนึ่งในผู้ส่งออกข้าวอันดับต้นๆ ของโลก ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน โดยเฉพาะประเทศเวียดนามและอินโดนีเซีย สามารถที่จะก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งขันเศษฐกิจที่สำคัญ โดยดูได้จากสถิติของผลผลิตข้าวในแต่ละปี จากข้อมูลทางสถิติของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเมื่อปี 2011 พบว่า ประเทศไทยนั้นมีเนื้อที่ในการเพาะปลูก (Harvested area) เป็นอันดับห้าของโลก รองจาก อินเดีย จีน อินโดนีเซีย และบังกลาเทศ แต่ผลผลิตต่อไร่ (Yield per rai) เป็นอันดับสิบของโลก รองจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่า ฟิลิปปินส์ และเวียดนามเสียอีก (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a)

หากพิจารณาเฉพาะในอาเซียน พบว่า ประเทศเวียดนามในปัจจุบัน มีผลผลิตต่อไร่โดยเฉลี่ยสูงเป็นอันดับหนึ่ง จากข้อมูลสถิติตามตารางที่ 1 เมื่อปี 2554 พบว่าผลผลิตต่อไร่ของประเทศเวียดนามอยู่ที่ 885 กิโลกรัม ในขณะที่ของประเทศไทยอยู่ที่ 510 กิโลกรัมเท่านั้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a) แม้ว่าประเทศไทยจะส่งออกข้าวมากกว่า 10 ล้านเมตริกตัน ในปี 2554 หรือคิดเป็นประมาณ 1 ใน 3 ของข้าวที่ส่งออกทั้งหมดในโลก (จริงจิตร, 2012) ผลผลิตข้าวต่อพื้นที่ของไทยยังค่อนข้างคงที่ ในขณะที่ผลผลิตต่อพื้นที่ของประเทศคู่แข่ง เช่น เวียดนาม มีอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศไทยมีต้นทุนการผลิตข้าวที่ค่อนข้างสูง จากข้อมูลสถิติ ปี 2551 พบว่า ประเทศไทยมีต้นทุนการผลิตข้าวอยู่ที่ 5.62 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าเวียดนามที่มีต้นทุนการผลิตข้าวที่ 3.08 บาทต่อกิโลกรัมเกือบเท่าตัว

ในขณะที่นโยบายการส่งออกข้าวของประเทศไทยและยุทธศาตร์ข้าวไทยของทางภาครัฐจะมีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ประเทศคู่แข่งโดยตรงที่สำคัญของประเทศไทยอย่างเวียดนาม ได้มีการนำเสนอนโยบายใหม่ๆ ที่เป็นรูปธรรมหลายอย่าง เพื่อช่วยให้ชาวนามีรายได้ที่สูงขึ้น (พิศาลวานิช, 2011) เช่น

- นโยบาย 3 ลด 3 เพิ่ม ที่เน้นให้มีการลดปริมาณเมล็ดพันธุ์ ให้เหมาะสม การใช้ปุ๋ยเคมี และการลดการใช้ยาปราบศัตรูพืช ในขณะที่ต้อง เพิ่มผลผลิต เพิ่มคุณภาพ และเพิ่มกำไรให้สูงขึ้น
- การออกมาตรการให้ความช่วยเหลือเกษตร ในด้านต่างๆ เช่น การลดภาษีและค่าธรรมเนียมสำหรับปัจจัยการผลิตต่างๆ หรือ การตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการผลิตข้าวและให้การอุดหนุนดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อซื้อวัตถุดิบ รวมถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตเป็นต้น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตให้กับชาวนาเวียดนาม
- นโยบาย 30% เพื่อชาวเวียดนาม ซึ่งเป็นนโยบายที่ช่วยให้ชาวนาได้มีกำไรอย่างน้อย 30 % ของต้นทุนการผลิต โดยการกำหนดราคาข้าวเปลือกที่จะขายให้พ่อค้าคนกลาง

จากการศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมข้าวไทยและกลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation นั้นพบว่า มีข้อจำกัดมากมาย ที่ส่งผลต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ดังนี้ (ฝ่ายบริหารคลัสเตอร์และโปรแแกรมวิจัย, 2011; สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a):

- พื้นที่ปลูกข้าวในเขตชลประทานมีน้อย เมื่อเทียบกับพื้นที่ผลิตส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในเขตอาศัยน้ำฝน โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ปลูกข้าวประมาณครึ่งหนึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีระบบชลประทานน้อย
- การขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดี โดยเฉพาะเมื่อเกษตรกรขาดความรู้ในการเลือกเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง
- การขาดองค์ความรู้และความชำนาญที่สนับสนุนการเพิ่มผลผลิตข้าว ทั้งในด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ การดูแลรักษา การปลูกข้าวอย่างถูกวิธี การใส่ปุ๋ย การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว หรือกระทั่งการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม
- ปัญหาการขาดแหล่งเงินทุน เนื่องจากต้นทุนการผลิตข้าว (ค่าจ้างแรงงาน และค่าเช่าที่ดินต่างๆ เป็นต้น) มีราคาสูงมากขึ้น
- เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ยังมีอยู่จำกัด
- การขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว โดยเฉพาะเมื่อระบบเครื่องจักรกลการเกษตร เช่น การพ่นยาฆ่าแมลงศัตรูพืชโดยใช่เครื่องบินไอพ่น เป็นต้น ยังไม่เหมาะกับพื้นที่ปลูกข้าวของไทยซึ่งมีขนาดเล็กและไม่คุ้มค่ากับการลงทุน
- ต้นทุนโลจิสติกส์ของไทย เช่น ค่าขนส่ง ค่าดูแลเก็บรักษา ค่าบริหารจัดการ เป็นต้น ค่อนข้างที่จะสูง (ประมาณ 61,000 ล้านบาทต่อปี หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของมูลค่าการค้าข้าวในแต่ละปี

Table 1: แสดงถึงเนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิตรวม และผลผลิตต่อไร่ของประเทศผู้ผลิตข้าวที่สำคัญ 10 อันดับแรก ปี 2552-2554 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012, หน้า 2)

ประเทศ	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่) Harvested area (1,000 rais)			ผลผลิต (1,000 ตัน) Production (1,000 tons)			ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)			Country
	2552 2009	2553 20010	2554 2011	2552 2009	2553 2010	2554 2011	2552 2009	2553 2010	2554 2011	
รวมทั้งโลก	**991,106**	**1,011,012**	**1,025,781**	**685,094**	**701,128**	**722,760**	**691**	**693**	**705**	**World Total**
จีน	186,760	188,233	189,446	196,681	197,212	202,667	1,053	1,048	1,070	China
อินเดีย	261,989	267,890	275,625	135,673	143,963	155,700	518	537	565	India
อินโดนีเซีย	80,523	82,834	82,508	64,399	66,469	65,741	800	802	797	Indonesia
บังกลาเทศ	70,959	72,055	75,000	48,144	50,061	50,627	678	695	675	Bangladesh
เวียดนาม	46,483	46,809	47,824	38,950	40,006	42,332	838	855	885	Vietnam
ไทย 1/	69,626	75,747	74,652	32,396	36,004	38,091	465	475	510	Thailand 1/
พม่า	50,364	50,072	50,238	32,682	32,580	32,800	649	651	653	Myanmar
ฟิลิปปินส์	28,327	27,214	28,354	16,266	15,772	16,684	574	580	588	Philippines
บราซิล	17,950	17,015	17,206	12,651	11,236	13,477	705	660	783	Brazil
กัมพูชา	16,716	17,353	18,288	7,586	8,245	8,779	454	475	480	Combodia
อื่น ๆ	161,409	165,790	166,640	99,666	99,580	95,862	617	601	575	Others

สาเหตุหลักๆ ที่นอกเหนือไปจากสภาพแวดล้อม เช่น ฤดูกาล ดิน น้ำ แสงแดด ลม และฝน ที่มีผลต่อผลผลิตข้าวของเกษตรกรไทย ก็คือ รูปแบบการจัดการของห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมข้าวของประเทศไทยที่ยังเป็นใน***รูปแบบดั้งเดิม*** ที่โครงสร้างของอุตสาหกรรมทำให้เกิดการผูกขาดของกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง เช่น โรงสี หรือ พ่อค้าคนกลาง หรือ การขาดช่องทางการสื่อสาร การกระจายข้อมูลข่าวสาร หรือการขาดข้อมูลที่จำเป็นในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของชาวนา

จากรูปที่ 1 จะเห็นได้ว่าในระบบห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมข้าวของประเทศไทยนั้นประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำในด้านการผลิตข้าวโดยเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดหาพันธุ์ข้าว ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช ปุ๋ย และสินค้าเพื่อการเกษตรอื่นๆ เป็นต้น ในส่วนของกลางน้ำ หลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ข้าวเปลือกเหล่านั้นถูกส่งผ่านไปยังพ่อค้าคนกลาง กลุ่มเกษตรกรด้วยกันเอง ตัวแทนหรือนายหน้า พ่อค้าคนกลาง สหกรณ์ สถาบันรัฐต่างๆ เช่น ธกส. อคส. เป็นต้น เพื่อที่จะไปแปรสภาพข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร โดยกลุ่มถัดไปในห่วงโซ่อุปทาน เช่น โรงสี หรือสหกรณ์การเกษตร ไปจนถึงปลายน้ำในเรื่องของอุตสาหกรรมแปรรูปข้าว การบรรจุข้าวสาร เพื่อดำเนินการขายภายในประเทศและการส่งออก จนกระทั่งสินค้าเกษตรถูกจัดส่งไปยังผู้บริโภคต่อไป เป็นต้น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2010)

ซึ่งจากข้อจำกัดในหลายๆด้าน ทำให้ผลผลิตข้าวของเกษตรไทยค่อนข้างที่จะต่ำและมีต้นทุนที่ค่อนข้างจะสูง หากเปรียบเทียบถึงปริมาณการผลิตข้าวที่เกษตรกรสามารถปลูกได้ (Capacity) จะพบว่าประเทศไทยนั้นยังไม่สามารถที่จะใช้เนื้อที่เพาะปลูกให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Utilization), มีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และประสิทธิผลสูงสุด (Efficiency)

- ในแง่ของ (Utilization) จะเห็นได้ว่า ผลผลิตข้าวต่อไร่ (Rice Yield) ของเกษตรกรค่อนข้างที่จะต่ำ โดยอยู่ที่ประมาณ 470 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งที่จริงแล้ว ในหนึ่งไร่ควรจะได้ผลผลิตมากสุด (Maximum Yield) ที่ไม่น้อยกว่า 1,500 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้ถ้าเกษตรกรได้รับองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตข้าวมากขึ้นก็สามารถที่จะสามารถลดช่องว่างของผลลิตข้าวต่อไร่ (Yield Gap) ลงได้มากยิ่งขึ้น
- ในด้านประสิทธิภาพ (Effectiveness) พบว่าเกษรตรกรส่วนใหญ่ใช้ทรัพยากรในการปลูกข้าว (Resources) ไปมากและ ในปริมาณที่ไม่เหมาะสม โดยที่ไม่เกิดประโยชน์สูงสุดในการเพิ่มผลผลิตข้าว เช่น การเก็บเกี่ยวไม่ถูกวิธี การใส่ปุ๋ยในปริมาณที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงธาตุอาหารที่จำเป็นต่อสภาพของพื้นนา หรือ การใส่ยาฆ่าแมลงและศัตรูข้าวโดยที่ไม่สามารถกำจัดโรคต่างๆ ได้จริง ซึ่งผลกระทบจากการที่ใช้ทรัพยากรไม่เหมาะสมทำให้เกษตกรส่วนใหญ่มีต้นทุนต่อไร่ที่ค่อนข้างมาก
- ในด้าน ประสิทธิผล (Efficiency) พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่ยังขาดการวางแผนการเพาะปลูกที่เหมาะสม และยังมีความเชื่อที่ว่าพื้นที่ที่มีอยู่นั้นสามารถที่จะปลูกข้าวได้เพียงอย่างเดียวแม้ว่าพื้นที่ (พื้นนา) หรือสภาพแวดล้อมในขณะนั้นไม่เหมาะแก่การปลูกข้าวก็ตาม ทั้งนี้ในบางกรณีการที่เกษตรตัดสินใจที่จะปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง หรือ ยางพารา แทนการปลูกข้าว ก็อาจจะทำให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือ การที่ชาวนาตัดสินใจที่จะไม่ทำอะไรกับพื้นที่นาในสภาวะที่สภาพแวดล้อม

ไม่เอื้ออำนวย หรือ การจ้างผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปลูกข้าวมากว่าให้มาทำนาแทนก็อาจจะเป็นการเพิ่มทางเลือก (Decision Choices) ที่เหมาะสมให้กับเกษตรกรนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

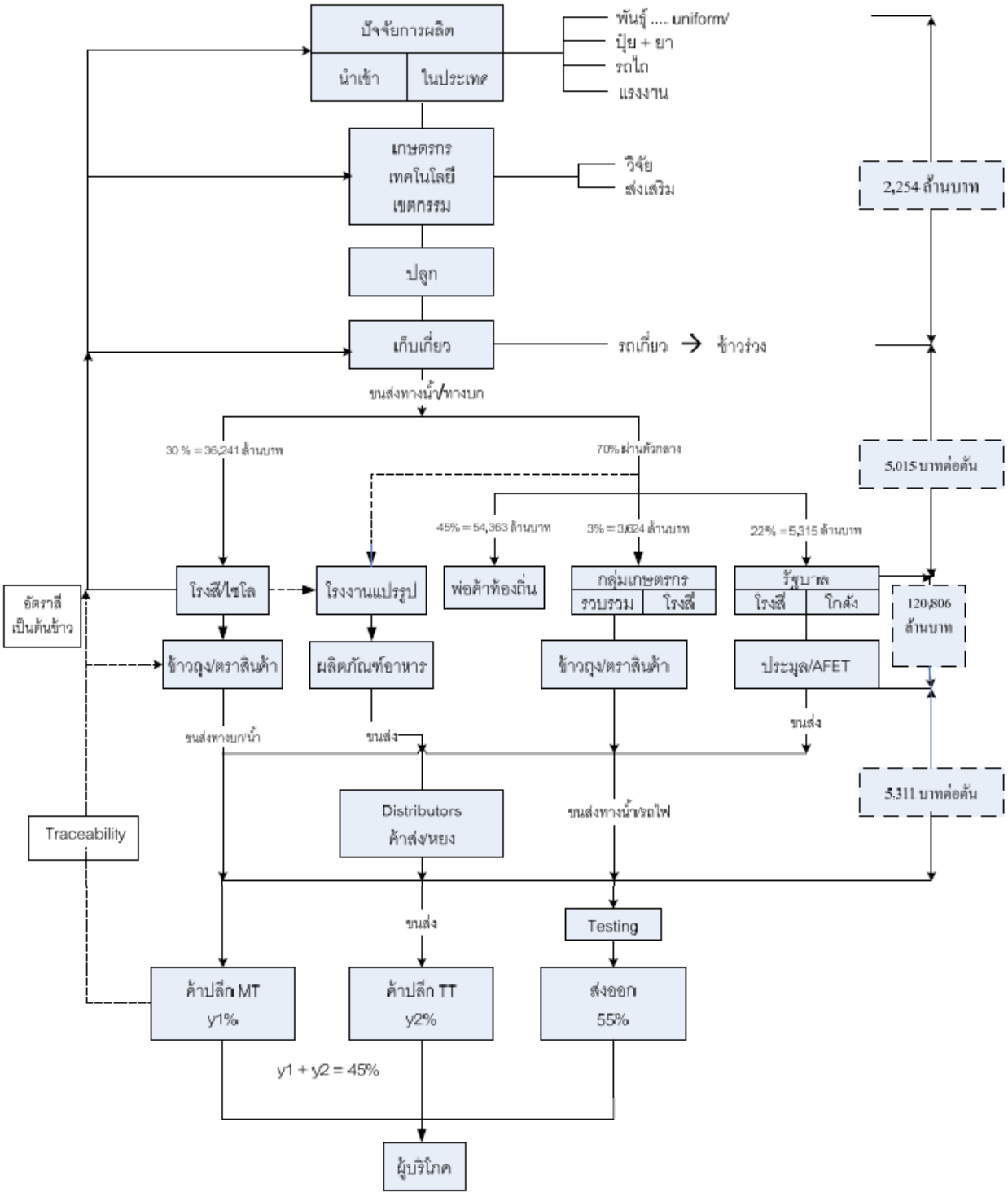

Figure 2: ระบบห่วงโซ่อุปทานข้าวของไทย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2010, หน้า 4-22)

2.2 ปัญหาความ**ยากจนของชาวนา**

เกษตรกรโดยเฉพาะชาวนา ถือว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของประชากรไทย และยังเป็นหนึ่งในสินค้าเกษตรกรรมที่มีการส่งออกมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ชาวนาเป็นกลุ่มประชากรที่มีความยากจนมากที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชาวนาในประเทศอื่นๆ แล้วชาวนาในประเทศไทยมีความยากจนกว่าเป็นอย่างมาก ขณะที่เกษตรกรบางกลุ่ม เช่น ชาวสวนยางพารา ชาวสวนปาล์ม มีความเป็นอยู่และรายได้ที่ดีขึ้น ชาวนากลับมีรายได้ที่ลดลงและยังประสบกับภาวะความยากจนอยู่ จากการศึกษาในเรื่อง พลวัตของความยากจน: กรณีศึกษาครัวเรือนในพื้นที่เขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย โดย อานันท์ชนก สกนธวัฒน์ พบว่าผู้ที่ประสบปัญหาความยากจนมีการกระจุกตัวอย่างมากในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นประมาณร้อยละ 52 ของจำนวนคนจนทั้งหมดและส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 88 เป็นคนยากจนที่อาศัยในพื้นที่เขตเชนบท เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอาชีพ พบว่ากว่าร้อยละ 40 ของคนจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบอาชีพชาวนาและเกษตรกรรม(สกนธวัฒน์, 2012) นอกจากความยากจนแล้ว จากตารางที่สอง(ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2014) ยังพบว่า สัดส่วนของการใช้แรงงานของภาคการเกษตรอยู่ที่ประมาณ 43% เมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ แต่มีผลผลิตที่ค่อนข้างต่ำที่ประมาณ 8.3% ของ GDP ทั้งประเทศ ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรม สัดส่วนการใช้แรงงานอยู่ที่ 13 % แต่มีผลผลิตอยู่ที่ 40% ซึ่งมากกว่าภาคการเกษตรเกือบ 5 เท่าตัว ซึ่งแน่นอนว่าประสิทธิภาพในการสร้างผลผลิตที่ต่ำจะนำไปสู่รายได้ที่น้อย และในที่สุดก็ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาภาวะยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานในกลุ่มอื่นๆ ปัญหาภาวะความยากจนในกลุ่มเกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนา สามารถสรุปได้ว่ามาจากสาเหตุของการขาดประสิทธิภาพในการสร้างผลผลิต นอกจากนี้ ทุนมนุษย์ในด้านการศึกษาของสมาชิกในวัยแรงงานมีระดับที่ต่ำ มีสัดส่วนของจำนวนแรงงานที่ลดลง ขนาดพื้นที่เพาะปลูกและชลประทานที่ลดน้อยลง รวมถึงการขาดแคลนทุนกายภาพด้านเครื่องมือเครื่องจักรสำหรับใช้ในการเกษตรที่มีความทันสมัย นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น นำไปสู่ความยากจนที่สูงขึ้น (สกนธวัฒน์, 2012)

Table 2: Structure of the Economy in Year 2011 (Thailand, 2010)

Sector	% of GDP by Sector	% of Labor Force by Sector
Agriculture	8.3	43.3
Manufacturing	40	13
Wholesale and Retail Trades	13.3	15.1
Construction and Mining	4.4	4.8
Other Services (financial, educational, hotels & restaurants, etc.)	33.2	23.9

จากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าหากเราไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนาซึ่งเป็นประชากรและแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศชาติ ก็จะไม่สามารถแก้ปัญหาในด้านอื่นๆ ของชาติ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ได้ หรือเราอาจกล่าวได้ว่าปัญหาหลักของประเทศชาติในปัจจุบันคือ ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน โดยคนรวยมีแนวโน้มที่รวยมากขึ้น แต่คนจนก็ยิ่งจนลง ดังนั้น ในการแก้ปัญหาของชาติที่เร่งด่วนก็คือ การแก้ปัญหาความยากจนให้กับหมู่เกษตรกรและชาวนา

2.3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการทำการเกษตร

ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งของการวางแผนการปลูกข้าว คือ การคำนวณและการประมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ของเกษตรกรในแต่ละฤดูกาลเพาะปลูก ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ผลผลิตที่มากที่สุดที่เกษตรกรสามารถปลูกได้ต่อไร่ หรือ Maximum ค่อนข้างที่จะลดต่ำลงเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมที่มีเปลี่ยนแปลงไป Lobell et at., 2009 (จากรูปที่ 2) ได้ให้คำจำกัดความของ Yield Potential ว่าเป็นผลผลิตที่มากที่สุดที่จะเป็นไปได้เมื่อทำการเพาะปลูกผลผลิตการเกษตรภายในสภาวะที่ไม่มีข้อจำกัดทางด้านชลประทาน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน โรคพืชและแมลงศัตรูพืช แสงแดด และ อุณหภูมิ ซึ่งในปัจจุบันค่าเฉลี่ยของ Maximum Yield จะอยู่ที่ประมาณ 80% ของ Yield Potential (Lobell, Cassman, & Field, 2009) ในประเทศไทยจะเห็นได้ว่า ค่าเฉลี่ยผลผลิตข้าวต่อไร่ หรือ Average Yield จะอยู่ที่ประมาณ 470 กิโลกรัม ทั้งทั้งที่ Maximum Yield ที่เกษตรกรสามารถปลูกได้โดยเฉลี่ยตามข้อมูลจากยุทธศาสตร์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว จะต้องไม่น้อยกว่า 1,500 กิโลกรรมต่อไร่ ทำให้เห็นว่า ช่องว่างของผลผลิตข้าวต่อไร่ หรือ Yield Gap ค่อนข้างที่จะสูงมาก ทั้งนี้ ถ้าเกษตรกรได้รับองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตข้าวมากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการทำงานมากขึ้น ช่องว่างของผลผลิตข้าวต่อไร่จะลดลงได้มากยิ่งขึ้น

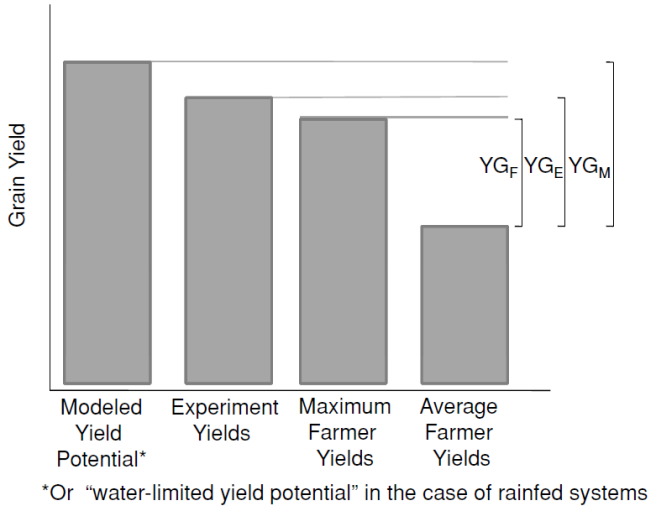

Figure 3: แสดงถึงความแตกต่างระหว่าง Yield Potential, Maximum Yield และ Average Yield

Ntaliani et al., (2008) ได้ทำการศึกษาการนำระบบ Mobile Government หรือที่เรียกว่า mGovernment เข้ามาช่วยเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างภาครัฐและภาคเกษตรกรรม โดยการแบ่งระดับการทำงานออกเป็น 4 ระดับด้วยกัน คือ การเชื่อมต่อระหว่าง 1) หน่วยงานของภาครัฐด้วยกันเอง 2) บริษัทและผู้ที่ทำการค้าขายกับหน่วยงานของภาครัฐ 3) เจ้าหน้าที่และลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐ และ 4) เกษตรกรและประชาชนทั่วที่หน่วยงานงานของภาครัฐนั้นๆ ดูแล (Ntaliani, 2008) ซึ่งประโยชน์ในการนำระบบ mGovernment เข้ามาใช้นั้นสามารถสนับสนุนการทำงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหลายๆ ด้าน เช่น

- ภาคเกษตรกรรมสามารถที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางภาครัฐได้ทุกที่และทุกเวลาโดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาการให้บริการ หรือด้านสถานที่รวมถึงระยะทางในการเข้าถึงหน่วยงานของภาครัฐ (Mobility, Ubiquity, and Time Saving)
- การจัดระบบการให้บริการต่างๆ ที่ต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสถานที่/ตำแน่ง (Location-Based Services) ของผู้รับบริการนั้น เช่น การให้ข้อมูลด้านการตลาด ราคาสินค้า ผู้ซื้อ และ ผู้ที่สนใจ สินค้าการเกษตรในแต่ละพื้นที่
- เกษตรกรสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและข้อมูลเหล่านั้นเป็นข้อมูลที่ทันสมัยและไม่ล้าหลัง (On-time Information Delivery) เช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ หรือ โรคและแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จำเป็นอย่างมากต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติงานของเกษตรกรนั้นๆ
- ระบบเทคโนโลยีต่างๆ บนมือถือในปัจจุบัน ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อที่จะง่ายต่อการนำไปใช้ (Ease of Use) ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงที่ เกษตรกรทั้งหลายจะปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีที่ทันสมัยเมื่อพวกเขาเล็งเห็นถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีเหล่านั้น

Cunha et al., (2010) ได้ทำการศึกษาการนำอุปกรณ์เคลื่อนที่หรืออุปการณ์สื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์พกพาขนาดเล็ก เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการไร่องุ่นในประเทศโปรตุเกส โดยมีการนำระบบเซ็นเซอร์เน็ตเวิร์ค (Sensor Network) and Radio Frequency Identification (RFID) และ Location-Based Service มาติดตั้งบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ เพื่อช่วยให้ ผู้จัดการไร่องุ่น สามารถที่จะดาว์โหลดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพอากาศ หรือ อัพโหลดข้อมูลเกี่ยวกับโรคพืชและแมลงศัตรูพืช ในพื้นที่ที่ปลูกองุ่น ได้ทันที หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลที่จำเป็นในการ โดยผู้ใช้ระบบไม่จำเป็นต้องกำหนดระบบพิกัดของพื้นที่หรือค้นหาข้อมูลและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับ การเพาะปลูก ความอุดมสมบูรณ์ของดิน หรือ เอกสารรายงานเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ไม่ปกติที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นได้ หรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นแล้วจากการทำงาน เป็นต้น ได้ทันที (Cunha et al., 2010) จากรูปที่ 3 เป็นตัวอย่างของระบบ Viticulture Management Mobile Client (VMMC) ทีมีการพัฒนาบนมือถือที่รองรับระบบจาวาแพลตฟอร์ม นอกจากนี้ ผู้จัดการไร่องุ่นสามารถที่จะ อัพโหลดรูปภาพและบันทึกข้อมูลเกี่ยวับพันธุ์องุ่นที่ปลูก ตามพื้นที่ที่มีการ ติดตั้งระบบการติดตามอัตโนมัติ และเซ็นเซอเน็ตเวิร์ค และให้แสดงผลบนระบบ VMMC เพื่อช่วยในการบริหารจัดการได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น (รูปที่ 4)

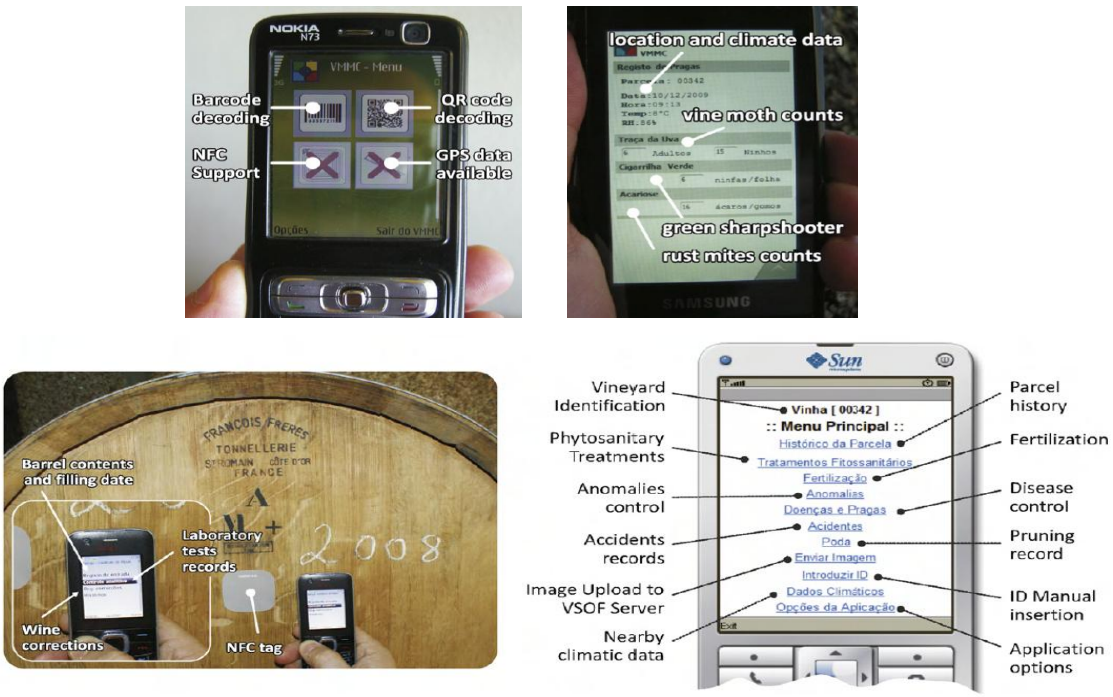

Figure 4: แสดงถึงตัวอย่างของระบบ Viticulture Management Mobile Client (VMMC) - (Cunha, et al., 2010)

Figure 5: แสดงถึงตัวอย่างของการบันทึกข้อมูลอัพโหลดรูปภาพ บนระบบ VMMC - (Cunha, et al., 2010)

Mittal et al., (2010) ได้ทำการสรุปข้อมูลที่เกษตรกรต้องการจากการสัมภาษณ์และการสนทนาเฉพาะกลุ่ม โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการเพาะปลูก การซื้อเมล็ดพันธุ์ การปลูก การเก็บเกี่ยว และการขายผลลิตทางการเกษตร (Mittal, Gandhi, & Tripathi, 2010) จากรูป 5 พบว่าข้อมูลที่เกษตรกรต้องการประกอบไปด้วย 3 ส่วนประกอบหลักๆ คือ 1) Know-How 2) Context และ3) Market Information โดยที่

- Know-How: จะให้น้ำหนักในเรื่องของ Crop Choice และ Seed Variety ในแต่ละฤดูของการเพาะปลูก

- Context: จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ สภาพอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ในดิน การเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวที่ถูกวิธี รวมไปถึงกระบวนการและเทคนิคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเพาะปลูก เป็นต้น
- Market Information: จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับราคาและความต้องการของตลาด ของพืชที่เกษตรกรกำลังเพาะปลูก รวมไปถึงข้อมูลทางด้าน โลจิสติกส์ สำรับการจัดส่งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรไปขายยังตลาดที่ต้องการ เป็นต้น

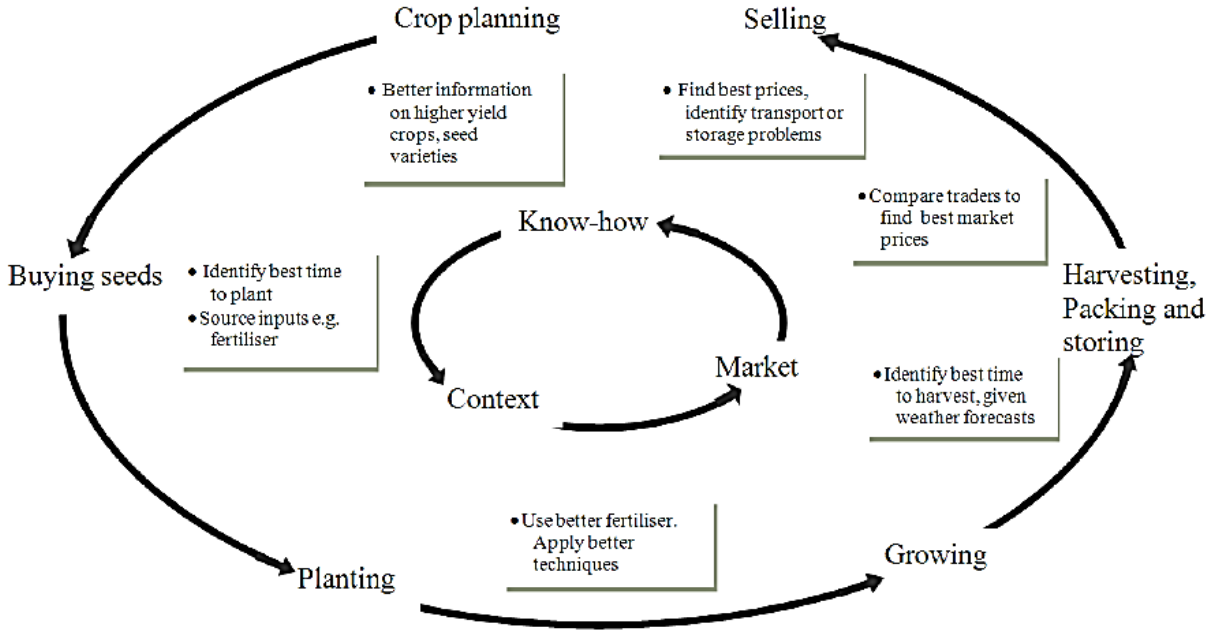

Figure 6: แสดงถึงภาพรวมของข้อมูลที่จะเป็นต่อการเกษตรในระบบห่วงโซ่อุปทาน (Mittal, Gandhi, & Tripathi, 2010)

จากรายงานด้านการนำ Mobile Applications (M-apps) เข้ามาใช้ในภาคการเกษตร ของ World Bank เมื่อปี 2012 พบว่า เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะบนมือถือ (Mobile Communications Technology) ช่วยให้ การทำงานของเกษตรกรง่ายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยช่วยลดกิจกรรมหรือขั้นตอนต่างๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยน์ต่อการทำงานลง (Wastes) และช่วยให้เกษตรกรและผู้บริโภคสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างโดยตรงและรวดเร็ว ซึ่งระบบ M-app จะประกอบไปด้วยฟังก์ชั่นหลายๆ อย่าง เช่น ข้อมูลทางด้านการตลาดของสินค้าเกษตรกรรม แหล่งเงินทุน ข้อมูลการจ้างงาน หรือ ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของภาครัฐโดยตรง เป็นต้น เพื่อช่วยให้การทำงานในระบบห่วงโซ่อุปทานของภาคเกษตรกรรมดียิ่งขึ้น ผู้ใช้ระบบจะไม่ใช่เฉพาะเกษตรกรชาวนา เท่านั้น แต่ยังรวมถึง ผู้ให้บริการต่างๆ ผู้ขายสินค้าเพื่อการเกษตร ผู้ซื้อสินค้าทางการเกษตร และ ผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบห่วงโซ่อุปทาน เป็นต้น จากรูปที่ 6 เป็นผลสรุปของการนำระบบ M-apps เข้ามาใช้ในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีผลต่อทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม (Qiang, Kuek, Dymond, & Esselaar, 2012)

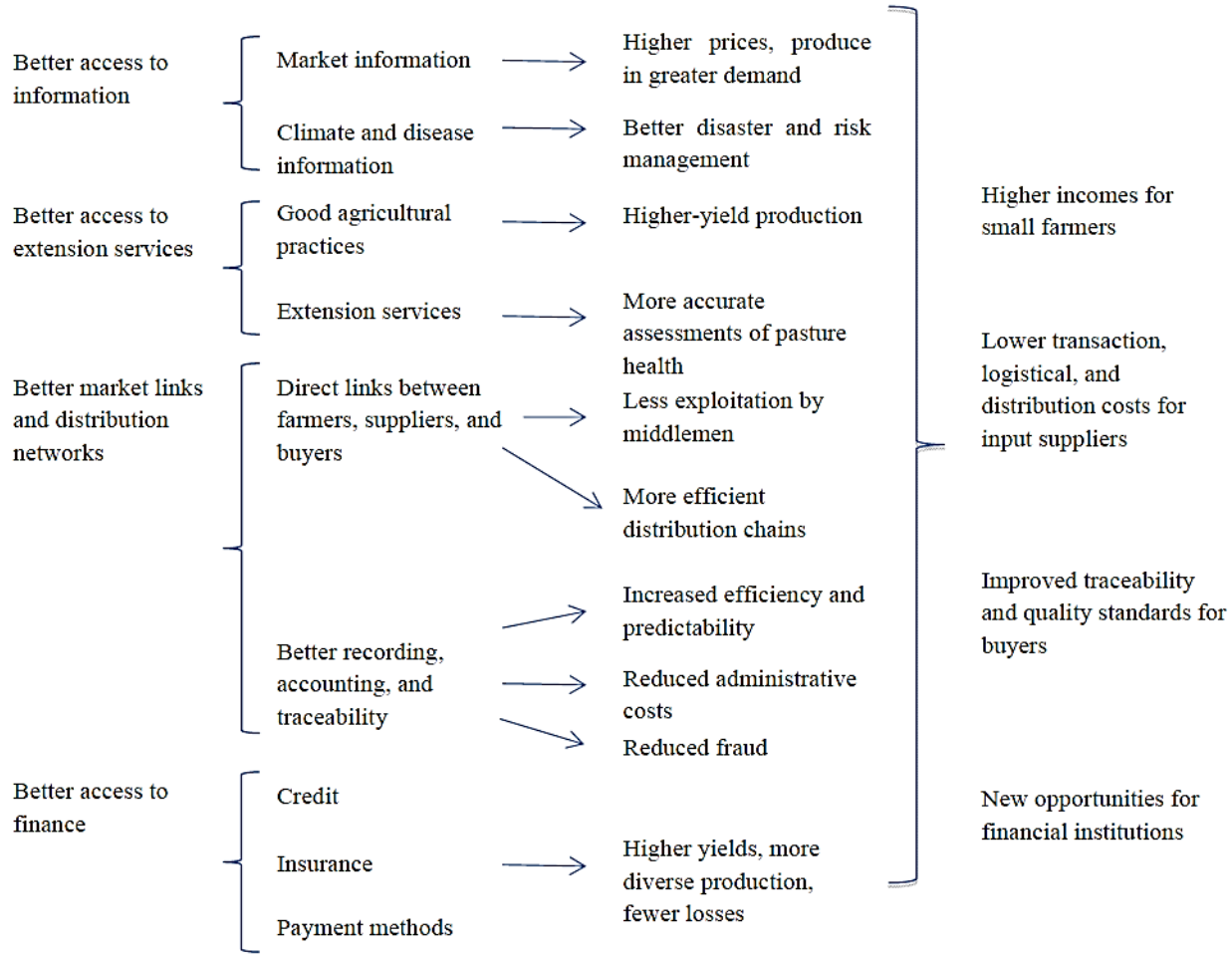

Figure 7: แสดงถึงบทสรุปของการนำระบบ M-apps เข้าประยุกต์ใช้ในภาคเกษตรกรรม (Qiang, Kuek, Dymond, & Esselaar, 2012)

3. Research Methodology

งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการศึกษาโครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตรและการสัมภาษณ์และการสังเกตุแบบมีส่วนร่วมกับเกษตกรชาวนาถึงปัญหาต่างๆ ที่พบเจอในระหว่างการทำนา รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยะภูมิ และทำการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับชาวนา หรือที่เรียกว่า Mobile Smart Farming เพื่อช่วยให้เกษตกรชาวนามีผลผลิตหรือปริมาณข้าวต่อไร่เพิ่มมากขึ้น และมีต้นทุนการทำการเกษตรลดลง ทั้งนี้เพื่อให้การนำระบบ Mobile Smart Farming ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะของการพัฒนาระบบจะเป็นไปตามรูปแบบการออกแบบ Business Intelligence โดย Turban et al. (2010) ที่จะมีส่วนประกอบของการจัดการฐานข้อมูล (Database Management) การสร้างโมเดลในรูปแบบต่างๆ (Model Management) การกำหนดตัวชี้วัด (Business Performance Management) และการออกแบบ user interface ที่ง่ายต่อการใช้งาน ของเกษตกรชาวนา

นอกจากนี้ รูปแบบของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จะประกอบไปด้วย องค์ประกอบหลัก 4 ส่วนด้วยกันดังนี้

1) Communication: เป็นระบบที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างเกษตรกรชาวนาด้วยกันเอง หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาโดยตรง เช่น ผู้รับจ้างช่วง ผู้ให้บริการในด้านต่างๆ เกษตกรจังหวัด นักวิจัย เป็นต้น ได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเพิ่มช่องทางในการรับข่าวสารการเกษตรที่จำเป็น หรือการแจ้งเตือนภัยธรรมชาติและแมลงศัตรูพืชได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย
2) Content: ในการทำนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วก็จะช่วยให้การทำนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยลดความเสียหายที่จะตามมาได้ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ ข้อมูลการชลประทาน ข้อมูลการปลูกข้าวพื้นฐาน ทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว หรือในบางครั้ง ข่าวสารหรือประกาศกิจกรรมต่างๆ ของทางหน่วยงานรัฐ และชุมชน เช่น ข่าวเกษรกรรมทั่วไป กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ จากทางราชการ หรือ เทคนิคการเพิ่มผลผลิตข้าวใหม่ๆ ที่ทางหน่วยงานรัฐได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อการเกษตร เป็นต้น ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ เกษตรกรยังสามารทำการสืบค้นข่าวสารและความรู้ด้านการเกษตรที่ต้องการได้ทันที ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ก็จะทำให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและรวดเร็ว
3) Commerce: ระบบจะช่วยเพิ่มช่องทางในการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเพื่อการเกษตร รวมถึงเป็นศูนย์รวมของผู้ให้บริการหรือผู้รับจ้างช่วงที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ของการทำนา ซึ่งจะทำให้ธุรกรรมการจัดจ้าง จัดซื้อบริการและผลผลิตการเกษตรเป็นไปอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
4) Community: การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยระบบสามารถที่จะช่วยให้ เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในเครือข่ายด้วยกัน สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านทางกระดานถาม-ตอบ การเผยแพร่ความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย การเรียนรู้จากเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลผลิตต่อไร่ที่สูงและมีต้นทุนที่ต่ำ เป็นต้น

จากสถิติของจำนวนชาวนาที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี 2555 พบว่ามีทั้งหมด 5,503,818 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น เกษตรกรนาปี 4,699,730 ครัวเรือน และ เกษตรกรนาปรัง 804,088 ครัวเรือน (ศูนย์สารสนเทศ-กรมส่งเสริมการเกษตร, 2012)

จากข้อมูลสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2555 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012b) ดังรูปที่ 7 พบว่า

- สำหรับข้าวนาปี พื้นที่ที่สามารถเก็บเกี่ยวข้าวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (60%) เมื่อเทียบกับภาคกลางที่มีเพียง (14.8%) เท่านั้น อย่างไรก็ตามผลผลิตข้าวต่อไร่ของภาคกลาง อยู่ที่ 609 กิโลกรัม ซึ่งมากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบเท่าตัว (361 กิโลกรัม)
- สำหรับข้าวนาปรัง พื้นที่ที่สามารถเก็บเกี่ยวข้าวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ภาคกลางและภาคเหนือ ในขณะที่ผลผลิตข้าวต่อไร่ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก (ภาคกลาง - 719 กิโลกรัมต่อไร่ และ ภาคเหนือ – 676 กิโลกรัมต่อไร่)

(ข้าวนาปี)

ภาค/จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่) Planted area (Rais)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่) Harvested area (Rais)			ผลผลิต (ตัน) Production (Tons)			ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)			Region/ Province
	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	2553 (r) 2010	2554 (p) 2011	2555 (f) 2012	
รวมทั้งประเทศ	64,574,071	65,303,711	64,997,781	59,690,203	56,752,413	60,606,555	25,742,917	25,867,373	26,950,327	431	456	445	Whole Kingdom
เหนือ	14,331,994	15,154,331	15,085,772	13,403,839	12,201,340	14,113,802	7,315,131	7,121,027	7,873,856	546	584	558	Northern
ตะวันออกเฉียงเหนือ	39,841,420	39,565,392	39,367,962	36,720,691	35,476,307	36,571,776	12,984,135	13,452,032	13,208,883	354	379	361	Northeastern
กลาง	9,213,059	9,544,587	9,531,171	8,471,420	8,115,695	8,973,321	5,014,112	4,876,834	5,462,249	592	601	609	Central Plain
ใต้	1,187,598	1,039,401	1,012,876	1,094,253	959,071	947,656	429,539	417,480	405,339	393	435	428	Southern

(ข้าวนาปรัง)

ภาค/จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่) Planted area (Rais)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่) Harvested area (Rais)			ผลผลิต (ตัน) Production (Tons)			ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)			Region/ Province
	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	2554 (r) 2011	2555 (p) 2012	2556 (f) 2013	
รวมทั้งประเทศ	16,102,293	18,025,250	14,756,510	16,056,823	17,900,26	14,659,940	10,260,882	12,223,525	9,904,043	639	683	676	Whole Kingdom
เหนือ	6,191,026	7,615,783	6,121,900	6,164,682	7,586,545	6,075,520	3,878,143	5,198,586	4,107,983	629	685	676	Northern
ตะวันออกเฉียงเหนือ	3,032,856	2,870,681	1,436,080	3,021,147	2,852,45	1,407,450	1,659,426	1,626,533	724,230	549	570	515	Northeastern
กลาง	6,507,365	7,095,766	6,765,680	6,500,514	7,022,302	6,745,760	4,538,506	5,164,356	4,848,098	698	735	719	Central Plain
ใต้	371,046	443,020	432,850	370,480	438,958	431,210	184,807	234,050	223,732	499	533	519	Southern

Figure 8: ตารางแสดง เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ เป็นรายภาคของข้าวนาปีและนาปรัง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012, หน้า 4 และ 8)

รูปที่ 8 แสดงให้เห็นถึงแหล่งเพาะปลูกข้าวของประเทศไทยตามจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ภำกลางตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

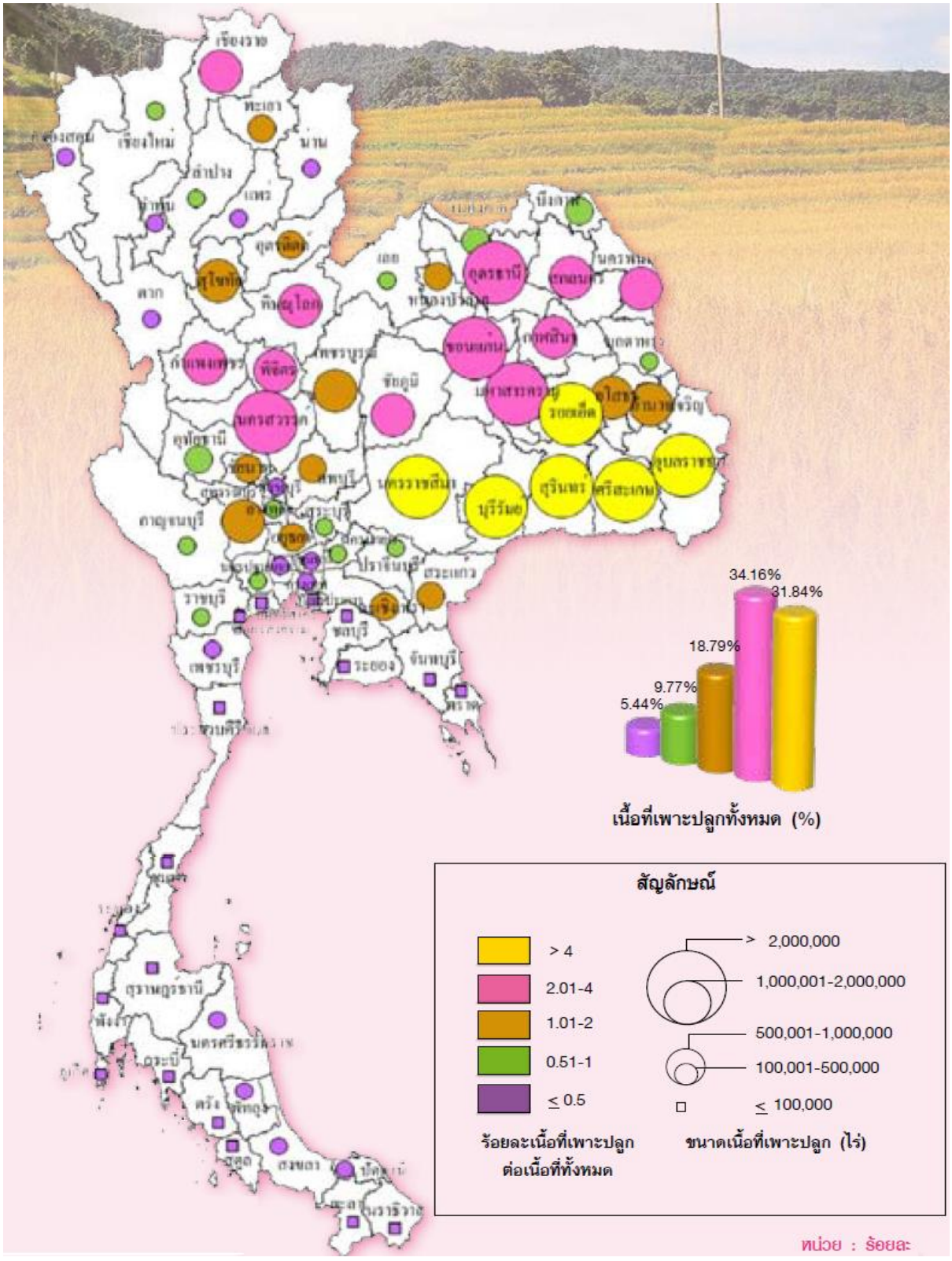

Figure 9: ภาพแสดงแหล่งเพาะปลูกข้าวของประเทศไทย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012a, หน้า 8)

ดังนั้นในเบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่ที่จะทำการศึกษาปัญหาในการทำนาของเกษตรกรชาวนาและภาพรวมของระบบห่วงโซ่ในการทำการเกษตรในเขตภาคกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ในสามจังหวัดคือ

1. อำเภอนางลือ จังหวัดชัยนาท
2. อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
3. อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

โดยนอกจากการสัมภาษณ์เกษตรกรชาวนาแล้ว ทางคณะผู้วิจัยยังได้พูดคุยกับทาง ตัวแทนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตัวแทนจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ในเขตพื้นที่นั้นๆ รวมถึงโรงสีและผู้ให้บริการทางการเกษตร เป็นต้น

4. โครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตรในกลุ่มข้าวของไทยในปัจจุบัน

ภายในปี 2556 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้คาดการว่าประเทศไทยจะมีการส่งออกข้าวประมาณ 8.00-8.50 ล้านตัน โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2555 ประมาณ 23.08% เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐในการหาตลาดใหม่ๆ ในประเทศเทศแถบแอฟริกา และตะวันออกกลาง ในรูปแบบการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายข้าวของประเทศผู้ส่งออกและนำเข้าข้าวของประเทศคู่แข่งและคู่ค้าข้าวไทยนั้นมีผลกระทบต่อการผลิตและส่งออกข้าวไทยเป็นอย่างมาก เช่น อินเดีย มีการเน้นระบายข้าวออกสู่ตลาดโลกอย่างต่อเนื่อง โดยที่ ปริมาณข้าวสำรองของอินเดียยังคงอยู่ในระดับที่สูงที่ประมาณ 3 เท่าของปริมาณข้าวสำรองขั้นต่ำ พม่ามีการออกนโยบายพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างของเกษตรกรช่วนาพื้นฐานและตั้งเป้าเพิ่มผลผลิตให้ได้จาก 240 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 640 กิโลกรัมต่อไร่ ภายในปี 2556 หรือ จีน มีการกำหนดมาตรการการรับซื้อข้าวในราคาต่ำ เพื่อควบคุมราคาไม่ให้กระทบผู้บริโภคในประเทศ เป็นต้น (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2012)

จากรายงานสถิติการเกษตรของไทยเมื่อปี 2012 (ตารางที่ 3) พบว่า ภาพรวมของผลผลิตข้าวต่อไร่ของไทยตั้งแต่ปี 2546 ถึง 2555 อยู่ที่ประมาณ 479 กิโลกรรมต่อไร่เท่านั้น ในขณะที่ราคาที่เกษตรกรขายได้ล่าสุดเมื่อปี 2555 จะอยู่ที่ประมาณ 12,398 บาทต่อตัน อย่างไรก็ตามเมื่อดูจากสถิติโดยเฉพาะของปี 2555 โดยแยกประเภทของการทำนาออกเป็นข้าวนาปีและนาปรัง พบว่า ผลผลิตข้าวต่อไร่อยู่ที่ 445 และ 676 กิโลกกรัม ตามลำดับ ในขณะที่ราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายได้ของข้าวนาปี และนาปรังจะต่างกันเล็กน้อยที่ 11,523 และ 10,000 บาทต่อตัน ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงถึงราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้แยกยามประเภทของข้าว – ข้าวหอมมะลิ ข้าวขาว และ ข้าวเหนียวเมล็ดยาว จากข้อมูลทางสถิตินี้พบว่า ในปี 2555 ข้าวหอมมะลิมีราคาขายต่อตันสูงที่สุดโดยเฉลี่ยที่ 15,700 บาท รองลงมาคือข้าวเหนียวที่ 12,300 บาทต่อตันและ ข้าวขาวที่ 10,200 บาทต่อตัน

Table 3: แสดงถึงเนื้อที่ ผลผลิตรวมผลผลิตต่อไร่ ราคาและมูลค่าของผลผลิตตามราคาที่เกษตรกรขายข้าวได้ปี 2546-2555 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2012, หน้า 2)

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก (1,000 ไร่) Planted area (1,000 rais)	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่) Harvested area (1,000 rais)	ผลผลิต (1,000 ตัน) Production (1,000 tons)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.) Yield per rai (Kgs.)	ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/ตัน) Farm price (Baht per ton)	มูลค่าของผลผลิตตามราคาที่เกษตรกรขายได้ (ล้านบาท) Farm value (Million baht)	Year
(r) 2546	66,404	63,524	29,823	469	5,569	166,084	(r) 2003
(r) 2547	66,565	62,455	28,873	462	6,653	192,092	(r) 2004
(r) 2548	67,677	63,906	30,649	480	6,922	212,152	(r) 2005
(r) 2549	67,616	63,532	29,994	472	6,832	204,919	(r) 2006
(r) 2550	70,187	66,681	32,482	487	11,271	366,105	(r) 2007
(r) 2551	69,825	66,772	32,020	480	9,689	310,242	(r) 2008
(r) 2552	72,720	69,626	32,396	465	9,973	323,085	(r) 2009
(r) 2553	80,676	75,747	36,004	475	10,810	389,203	(r) 2010
(p) 2554	83,329	74,652	38,091	510	11,841	451,036	(p) 2011
(f) 2555	79,754	75,266	36,854	490	12,398	456,920	(f) 2012

Table 4: แสดงถึงราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้แยกตามประเภทของข้าว และราคาส่งออก เอฟ.โอ.บี (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2012, หน้า 13)

ปี	ข้าวหอมมะลิ			ข้าวขาว			ข้าวเหนียวเมล็ดยาว		
	เกษตรกร	ส่งออก F.O.B 1/		เกษตรกร 2/	ส่งออก F.O.B 3/		เกษตรกร 4/	ส่งออก F.O.B 5/	
	(บาท/ตัน)	($/ตัน)	(บาท/ตัน)	(บาท/ตัน)	($/ตัน)	(บาท/ตัน)	(บาท/ตัน)	($/ตัน)	(บาท/ตัน)
2551	12,536	910	30,083	10,524	688	22,767	6,327	585	19,289
2552	13,819	937	31,884	9,468	554	18,912	9,363	524	17,818
2553	13,171	1,023	32,149	8,315	493	15,505	15,109	901	28,235
2554	14,961	1,043	31,537	9,662	550	16,634	13,614	999	30,204
2555 6/	15,700	1,100	34,100	10,200	585	18,000	12,300	800	24,500
อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	5.44	4.98	2.43	-0.42	-3.26	-5.81	18.58	13.56	10.58

หมายเหตุ: 1/ ราคาส่งออก F.O.B ข้าวหอมมะลิชั้น 2 (ใหม่) , 2/ ราคาข้าวเปลือกเจ้าความชื้น 14-15% ที่เกษตรกรขายได้ ,
3/ ราคาส่งออก F.O.B. ข้าว 5% , 4/ ราคาข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดยาว ความชื้น 14-15% ที่เกษตรกรขายได้ ,
5/ ราคาส่งออก F.O.B. ข้าวเหนียวเมล็ดยาว 10% , 6/ ประมาณการ ณ เดือนพฤศจิกายน 2555

รูปที่ 9 แสดงถึงลักษณะการขายข้าวเปลือกของเกษตรกรไทย โดยทั่วไปหลังจากที่ชาวนาเริ่มเกี่ยวข้าวในเดือนมกราคม ชาวนาจะทำการเก็บข้าวส่วนหนึ่งไว้บริโภคภายในครัวเรือน อีกส่วนจะถูกขายเพื่อนำรายได้ส่วนนั้นมาเป็นค่าใช้จ่ายในแต่ละวันหรือชำระหนี้ที่มีอยู่จากการปลูกข้าว โดยเฉพาะข้าวที่มีความชื้นค่อนข้างสูง ส่วนที่เหลือจะเก็บไว้ในยุ้งข้าวเพื่อรอจำหน่ายและรอราคาที่เหมาะสม ข้าวส่วนที่เก็บในนุ้งข้าวจะถูกนำออกมาจำหน่ายในเดือนต่อๆไป ในกรณีที่สภาพภูมิอากาศไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าวในฤดูปลูกข้าวถัดไป ข้าวส่วนที่เหลือจะนำมาใช้บริโภคภายในครัวเรือนต่อไป อย่างไรก็ตามในปจจุบันเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะขายข้าวทันทีหลังจากการเก็บเกี่ยว เนื่องจากมีการแทรกแซงราคาข้าวรวมถึงโครงการรับจำนำข้าวเป็นต้น

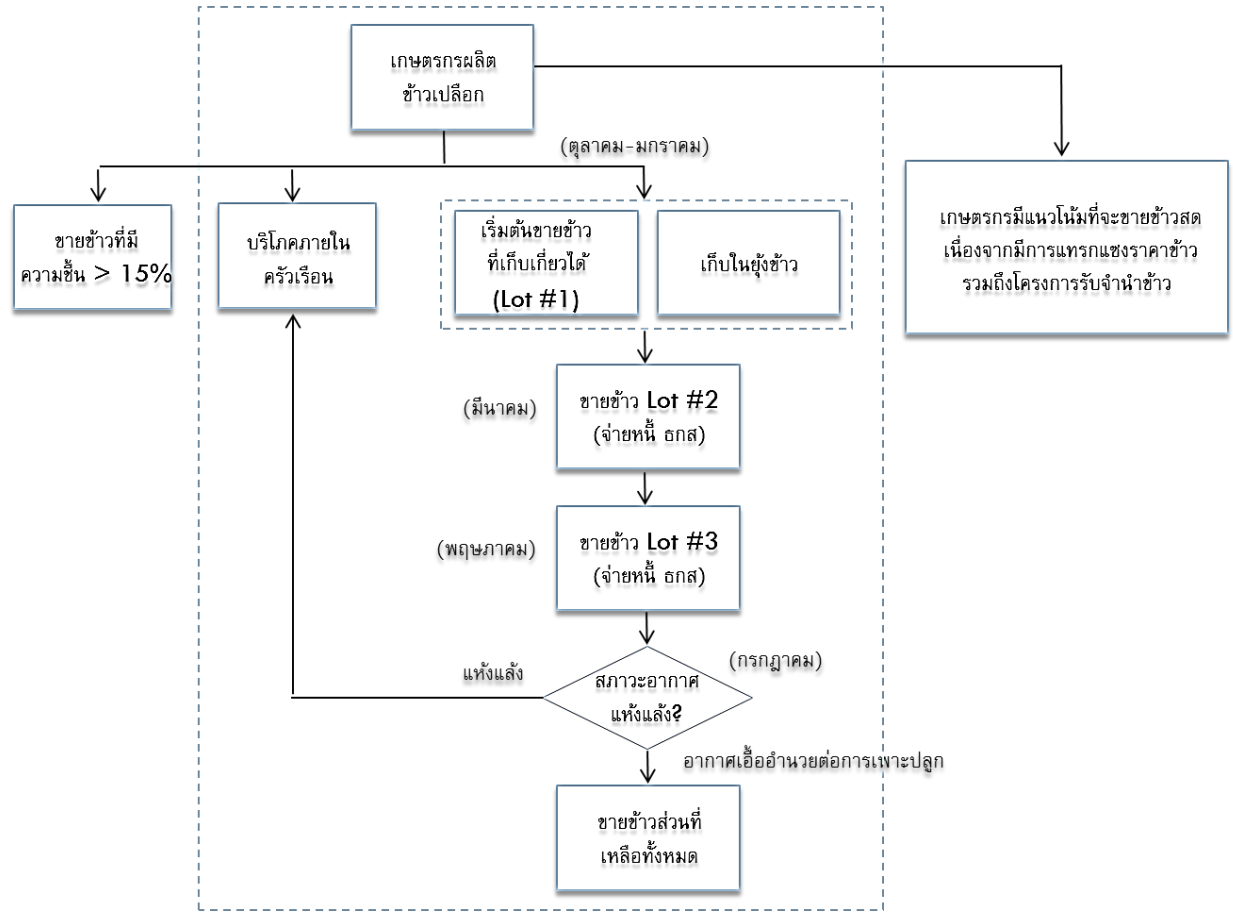

Figure 10: ลักษณะการขายข้าวเปลือกของเกษตรกร

จากการศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์ ในปีการผลิต 2551/52 - 2554/55 พบว่าเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยจากการเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับข้าว เช่น ฟางข้าวและใบ เป็นต้น อยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ โดยเฉลี่ยที่ 7,209 บาทต่อไร่ในขณะที่ต้นทุนการผลิตเม็ดพันธุ์ข้าวอยู่ที่ประมาณ 4,077 บาทต่อไร่ ซึ่งสัดส่วนกำไรจะอยู่ที่ ประมาณ 3,132 บาทต่อไร่ หรือ 7.9 บาทต่อกิโลกรัมเท่านั้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อการปลูกข้าวจะเป็นเรื่องของ การขาดแคลนน้ำเนื่องจากฝนทิ้งช่วงนาน น้ำมัน

เชื้อเพลิงและปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง ส่วนปัญหารองลงมาที่สำคัญๆ จะเกี่ยวข้องกับการเข้าถึงแหล่งองค์ความรู้และเทคนิคและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิตข้าว การผสมผสานระบบการปลูกข้าวใหม่กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น (แง้เจริญกุล, 2012)

5. Results and Discussion

5.1 ปัญหาที่พบในการทำนา จากการสัมภาษณ์

เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศทำอาชีพเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ทำให้มีประสบการณ์และความชำนาญในการปลูกข้าวค่อนข้างสูง ประกอบกับมีสภาพภูมิประเทศที่มีความเหมาะสมทั้งในเรื่องของสภาพอากาศ ดิน และน้ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้สามารถที่จะทำการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีอย่างไรก็ตามพบว่า เกษตรกรชาวนายังมีปัญหาในหลายๆ ด้านดังนี้

การขาดการวางแผนในการทำนา

- เกษตรกรส่วนใหญ่นั้นยังมีรูปแบบการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ขาดการวางแผนในการทำนา และไม่มีการปรับตัวหรือเรียนรู้การทำการเกษตรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น ในอดีต เคยใส่ปุ๋ยสูตรไหน ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นสูตรเดิมโดยไม่คำนึงถึงการวิเคราะห์แร่ธาตุหรือสารอาหารที่จำเป็นในดิน ทำให้การใส่ปุ๋ยในแต่ละช่วงอายุของข้าวไม่เหมาะสมและไม่ได้มาตรฐาน ในบางครั้งจึงมีการใส่ปุ๋ยที่มากเกินความจำเป็นทำให้เกษตรกรมีต้นทุนที่สูงขึ้น หรือในกรณีที่การใส่ปุ๋ยสูตรเดิมทำให้ต้นข้าวขาดสารอาหาร ก็จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ

ปัญหาจากสภาพแวดล้อม

- ปัญหาที่พบและสำคัญมากที่สุดของการทำนา คือ เรื่องของสภาพอากาศและการชลประทาน เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปลูกข้าว ซึ่งปริมาณน้ำจะมีผลต่อจำนวนครั้งในการทำนา ในปัจจุบันเกษตรกรมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำเป็นอย่างมากเนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถคาดเดาสภาพดินฟ้าอากาศได้เนื่องจากสภาพอากาศปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงประกอบกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลได้มีการจำกัดการทำนาโดยกำหนดให้ทำได้ปีละ 2 ครั้ง และมีการควบคุมการการปล่อยน้ำจากเขื่อนเนื่องจากมีการนำน้ำไปใช้ผลิตไฟฟ้า ทำให้เกิดปัญหาในการขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการปลูกข้าว

ปัจจัยด้านเมล็ดพันธ์

- การเลือกพันธุ์ข้าวเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อปริมาณข้าวที่จะเก็บเกี่ยวได้ ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ดีจะต้องทนต่อแมลงศัตรูพืชและโรคติดต่อ และวัชพืชต่างๆ และทนต่อสภาพอากาศได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในการเลือกพันธุ์ข้าว ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ชาวนานำมาใช้ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่จะนำมาปลูกจะมาจากชาวนาด้วยกันเอง รวมถึงตัวแทนจำหน่ายในพื้นที่และจากการทดลองด้วยตนเอง ทำให้ได้พันธุ์ข้าวที่ไม่ได้คุณภาพ

ในขณะที่พันธุ์ข้าวใหม่ๆ ก็มีราคาแพง ทำให้เกิดการลังเลใจและไม่แน่ใจ ต่อคุณลักษณะของข้าวนั้นๆ เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งที่มาหรือข้อมูลที่น่าเชื่อถือของพันธุ์ข้าวนั้นๆ

ความรู้ในเรื่องโรคและวัชพืช

- เกษตรกรขาดความชำนาญในเรื่องของโรคแมลงศัตรูพืช ส่วนใหญ่ต้องอาศัยตัวแทนจำหน่ายที่อยู่ในชุมชนหรือเพื่อนเกษตรกรด้วยกันเองเป็นคนแนะนำในเรื่องของชนิดของโรคและวัชพืช และยาที่ใช้ในการรักษาโรคนั้นๆ อย่างไรก็ตามในบางครั้งคำแนะนำต่างๆ เหล่านั้นก็ไม่ถูกต้องและแม่นยำ ทำให้มีผลต่อการกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่าเกษตรกรมีวิธีการกำจัดแมลงศัตรูข้าวไม่ถูกต้อง เช่นการใช้น้ำมันเบนซิน ในการกำจัดเพลี้ยกระโดดแทนการใช้ยาฆ่าแมลงเนื่องจากต้องการความรวดเร็วเพื่อป้องกันไม่ให้ต้นข้าวต้องตายลง โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมาของการที่สิ่งแวดล้อมและธาตุอาหารในดินถูกทำลายเนื่องจากการใช้น้ำมันเป็นต้น ซึ่งคำแนะนำต่างๆเหล่านี้ไม่มีผู้รู้หรือเจ้าหน้าที่ของทางหน่วยงานราชการเข้ามาแนะนำและส่วนมากเจ้าหน้าที่จะเข้ามาให้ความรู้หลังจากที่ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว

ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร

- การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ระหว่างเกษตรกรและผู้นำชุมชนหรือตัวแทนจำหน่ายเมล็ดพันธุ์จะเป็นในลักษณะ face to face เช่น เมื่อเกษตรกรต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับโรคพืช ส่วนใหญ่จะทำการตัดหรือนำตัวอย่างของต้นข้าวที่เป็นปัญหาไปยังร้านขายยาศัตรูพืชนั้นๆ เพื่อทำการวิเคราะห์ชนิดของโรคและวิธีการรักษา หรือการติดต่อขอคำแนะนำจากผู้รู้หรือนักวิชาการการเกษตรประจำจังหวัด อำเภอ หรือ ตำบล เป็นไปอย่างลำบากเนื่องจากปัญหาเรื่องของระยะทางที่ห่างไกลจากชุมชนและเวลาทำการที่ไม่สามารถให้คำปรึกษากับเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง

ปัญหาด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

- เกษตรกรบางรายไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องการระบาดของแมลงศัตรูพืชในเขตพื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่ใกล้เคียงหรือได้รับข้อมูลข่าวสารที่ช้าเกินไป ทำให้ขาดการวางแผนป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ในขณะที่มีการระบาดของเพลี้ยกระโดดในหมู่บ้านที่ติดกันแต่ระบบการแจ้งเตือนภัยเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ทั่วถึง ทำให้เกษตรกรของหมู่บ้านข้างเคียงไม่สามารถ ทำการฉีดยาป้องกันเพลี้ยกระโดดได้ทันท่วงที เป็นผลทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่นา เป็นต้น นอกจากนี้การที่ได้รับข้อมูลที่ล่าช้ายังมีผลกระทบต่อการหาแหล่งเงินทุนของเกษตรกรเพื่อมาใช้ในการซื้ออุปกรณ์และยาฆ่าแมลงได้ทันเวลา

ปัญหาจากสภาพอากาศ

- ปัญหาด้านสภาพอากาศก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อคุณภาพของข้าว ตัวอย่างเช่น ในบางฤดูมีหมอกลงจัดทำให้ข้าวไม่เหลืองและไม่โต หรือในกรณีที่เกิดลมโยกจากพื้นที่นาในจังหวัดใกล้เคียง จะมีผลทำให้เพลี้ยกระโดดเข้ามาในเขตพื้นที่เพาะปลูกได้เร็วกว่าปกติ แม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารพยากรณ์อากาศผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์แต่ด้วยระยะเวลาที่จำกัด ทำให้ การรายงานข้อมูลสภาพอากาศเหล่านี้ไม่สามารถลงรายละเอียดและครอบคลุมทุกพื้นที่การเกษตรได้ เมื่อเกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสภาพอากาศอย่างทันท่วงที การป้องกันจึงเป็นไปอย่างล่าช้า ไม่สามารถ ฉีดยาฆ่าแมลงไม่ทัน ทำให้เพลี้ยหรือแมลงศัตรูพืชอื่นๆ ไปซ่อนตัวอยู่ด้านล่างของต้นข้าว ทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่นา เป็นต้น

ปัญหาด้านสภาพดิน

- ปัญหาด้านความชื้นและดินปนเปื้อนของข้าวเปลือกก็เป็นปัญหาใหญ่ทีทำให้ราคาและคุณภาพของข้าวต้องลดต่ำลง ชาวนาส่วนใหญ่รีบเก็บเกี่ยวข้าวเพื่อรอการจำหน่ายโดยไม่ผ่านกระบวนการตากและอบความชื้นที่ถูกต้อง ทำให้ข้าวมีคุณภาพที่ต่ำลงและราคาที่จำหน่ายให้กับโรงสีหรือพ่อค้าต้องลดต่ำลงไปด้วย

ปัญหาต้นทุนที่สูงขึ้น

- ต้นทุนการปลูกข้าวเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในเรื่องของต้นทุนวัตถุดิบ เช่น เมล็ดพันธุ์พันธุ์ข้าว ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำมันเชื้อเพลิง รวมถึง ค่าจ้างแรงงานในการหว่าน ใส่ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเก็บเกี่ยวเป็นต้น ที่มีการปรับตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระต้นทุนที่สูงในสภาวะที่อำนาจต่อรองในเรื่องของราคาขายของเกษตรกรต่อพ่อค้าและโรงสีค่อนข้างต่ำ

อำนาจการต่อรองที่ต่ำ

- หลังจากที่เก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วส่วนใหญ่ชาวนาจะนำไปขายกับโรงสีเลย เนื่องจากไม่มีพื้นที่ที่มากพอในการตากข้าวให้แห้ง ทำให้ราคาข้าวที่ขายให้กับโรงสีเลยมีราคาต่ำลง เนื่องจากความชื้นที่สูงเกินไป นอกจากนี้ ชาวนายังไม่สามารถที่จะเลือกหรือเปรียบเทียบราคาที่โรงสี หรือพ่อค้าข้าว ตั้งเกณฑ์ในการรับซื้อ เนื่องจากส่วนใหญ่จะขายให้กับโรงสีที่อยู่ใกล้เคียง หรือโรงสีที่ให้สินเชื่อในการทำนา เป็นต้น โดยที่โรงสีในแต่ละพื้นที่จะมีการคิดราคาค่าบริการ การหักค่าความชื้น และการให้บริการที่แตกต่างกัน หรือแม้กระทั่งมีชั่งน้ำหนักของข้าวโดยไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นหากเกษตรกรทราบข้อมูลตรงนี้จะช่วยให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจในการเลือกโรงสี และช่วยแก้ไขปัญหาการเอาเปรียบจากโรงสีได้ส่วนหนึ่ง

ปัญหาหนี้สิน

- เกษตรกรในพื้นที่มีความต้องการแหล่งเงินทุนในการทำนาที่ดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งในความเป็นจริง หลังจากที่ได้เงินจากการขายข้าวแล้วก็จำเป็นที่จะต้องนำเงินทุนดังกล่าวมาใช้ในการทำนาครั้งต่อไป ประกอบกับเงินที่เกษตรกรจะได้จากโครงการจำนำข้าวต้องใช้ระยะเวลา 3-4 เดือน หลังจากที่เกษตรกรขายข้าวทำให้เกษตรกรไม่สามารถหาเงินมาใช้หมุนเวียนได้ทัน

การผันผวนในด้านราคา

- ในขณะเดียวกัน เนื่องจากการผันผวนของราคาข้าวที่มีการปรับตัวขึ้นตามนโยบายของทางภาครัฐ หรือมีการปรับตัวลดลงตามกลไกลของราคาตลาดโลก ทำให้วิถีการทำการเกษตรของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไป เช่น การรีบเพาะปลูกข้าวโดยไม่คำนึงถึงระบบชลประทาน การทำนาไม่เลือกฤดูปลูกเร็วเกินไปเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เร็วขึ้น การรีบเก็บเกี่ยวข้าวเพื่อให้ทันต่อการโครงการการจำหน่ายข้าวของภาครัฐหรือตามความต้องการของตลาด โดยขาดการควบคุมหรือปรับปรุงคุณภาพของข้าว เป็นต้น ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ผลผลิตข้าวที่ได้ด้วยคุณภาพ และสุดท้ายราคาขายก็จะต่ำลง

ปัญหาการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้

- เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง เนื่องจากเกรงว่าเกษตรกรรายอื่นจะให้ผลผลิตที่ดีกว่า ตัวอย่างเช่น การผสมยาฆ่าแมลงต้องทำตอนเช้าตรู่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกษตกรในชุมชนเดียวกันทราบถึงสูตรของยาฆ่าแมลงนั้น ทั้งนี้สาเหตุหลักๆ เป็นเพราะการเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ ของเกษตรกรมีจำกัด ทำให้ไม่เห็นถึงประโยชน์ของการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน และมีผลทำให้ในแต่ละพื้นที่ เกษตรกรส่วนมากไม่มีการรวมกลุ่มกัน

นอกจากนี้ ชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม โดยมีอาชีพหลักคือการทำนาอย่างเดียว เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้คำแนะนำหรือส่งเสริมให้ทำอาชีพเสริม หรือการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น ในระหว่างฤดูที่ไม่ได้ทำนา

จากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถสรุปสาเหตุของความยากจนในหมู่เกษตรกรชาวนาได้ (ดังภาพที่ 10) ดังนี้ คือ ความยากจนของชาวนามาจากผลผลิตต่อไร่ที่ต่ำ และต้นทุนการทำนาที่สูง

- ผลผลิตต่อไร่ที่ต่ำมาจากปัจจัย 3 ประการด้วยกันคือ 1. ชาวนาเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ดีส่งผลต่อผลผลิตที่ต่ำ 2. ขาดความรู้ในเรื่องการเพาะปลูก และ 3. สภาพภูมิอากาศที่ส่งผลเสียหาย เช่น กรณีน้ำท่วมหรือภัยแล้ง เป็นต้น
- สำหรับต้นทุนที่สูงนั้นมาจาก 1. การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่มากเกินไป และขาดความรู้ในเรื่องของการเลือกใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง 2. การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่ดี ส่งผลต่อต้นทุนที่สูงในการเพาะปลูก (และส่งผลต่อผลผลิตที่ต่ำด้วย)

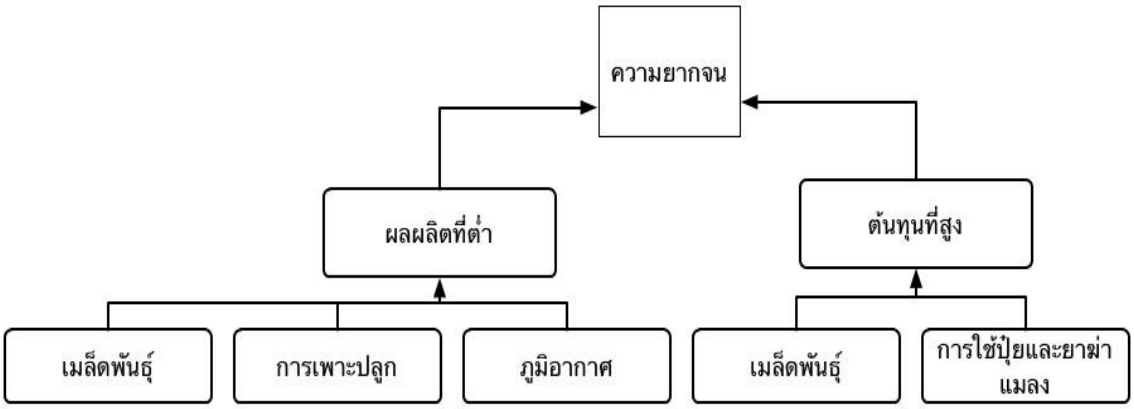

Figure 11: สาเหตุความยากจนของชาวนา

5.2 ความท้าทายของการใช้เทคโนโลยี

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-60 ปี ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา มีขนาดครอบครัว เฉลี่ยประมาณ 3-4 คน โดยมีทั้งการถือครองที่ดินเป็นของตนเองและการเช่าที่นาเพื่อทำการเพาะปลูก ซึ่งจากการสัมภาษณ์ของเกษตรกรในกลุ่มนี้ พบว่า

- เทคโนโลยีที่ใช้อยู่จะเป็นมือถือแบบธรรมดา ไม่ใช่ smart phone รู้จักอินเตอร์เน็ตแต่ไม่เคยใช้งาน ส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นลูกและรุ่นหลาน ที่มีการใช้อินเตอร์เน็ต แต่ไม่ได้ใช้สำหรับการหาข้อมูลที่ช่วยในการทำนาและลูกหลานบางส่วนก็ไม่ทำนา
- เมื่อสอบถามถึงความสนใจที่จะใช้อินเตอร์เน็ตหรือไม่ พบว่า ประมาณ 50% ไม่มีความสนใจเนื่องจากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นและเป็นการสิ้นเปลืองซึ่งชาวนาส่วนใหญ่จำทำนากันโดยอาศัยประสบการณ์ และมีความเชื่อว่าเทคโนดลยีต่างๆ ที่นำเข้ามานั้นไม่น่าจะได้ผลดีมากนัก
- ในขณะที่ชาวนาอีกส่วนหนึ่งคิดว่าถ้าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ แล้วเกิดประโยชน์ต่อการทำนาก็มีความสนใจที่จะใช้โดยไม่ได้คำนึงถึงราคาของเทคโนโลยีมากนัก เนื่องจากว่า ชาวนากลุ่มนี้มีความพยายามที่จะทดลองสิ่งใหม่ เพื่อให้การทำนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ชาวนาบางส่วนเดินทางไปยังร้านจำหน่ายยาฆ่าแมลงศัตรูพืชสูตรใหม่ๆ ในจังหวัดที่ห่างไกลเพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพมากขึ้น แม้ว่าสินค้าจะมีราคาสูงขึ้นและมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มมากขึ้นก็ตาม ดังนั้นการจ่ายค่าบริการสำหรับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำนาที่ดีขึ้นก็เป็นสิ่งที่สามารถทำได้
- เกษตรกรกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี จะมีการใช้อินเตอร์เน็ต และ smart phone อยู่แล้ว ดังนั้นการหาข้อมูลผ่านทางอินเตอร์เน็ต เช่น ข้าวพันธุ์ใหม่ๆ การดูแลรักษาข้าว การกำจัดแมลงศัตรูพืช จึงเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว

5.3 ระบบการทำนาแบบ Farm Manager

จะเห็นได้ว่า ระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร จำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น (รูปที่ 11) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาจะช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบ เช่น ระหว่างเกษตรกรและพ่อค้าข้าวเปลือก หรือ โรงสีได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น อาจมีการทำสัญญาล่วงหน้าระหว่างผู้ซื้อกับเกษตรได้โดยตรง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง และมีการกำหนดราคา ปริมาณ และการควบคุมคุณภาพได้ดีขึ้น ระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานแบบใหม่นี้นอกจากสามารถสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองราคาข้าวหรือสินค้าเพื่อการเกษตร เช่น ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงศัตรูพืช เป็นต้น แล้ว ยังสามารถที่จะช่วยให้เกษตรเข้าถึงผู้บริโภค ลูกค้ากลุ่มใหม่ ผู้หรือผู้ที่สนใจสินค้าทางการเกษตรได้อีกด้วย หน่วยงานของภาครัฐก็สามารถที่จะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานมากขึ้น เช่นจากเดิมที่เกษตรกรมีการพึ่งพาด้านสินเชื่อจากพ่อค้า ร้านขายยา หรือ โรงสี ก็อาจจีการทำสินเชื่อเกษตรจากสถาบันการเงินของรัฐแทน

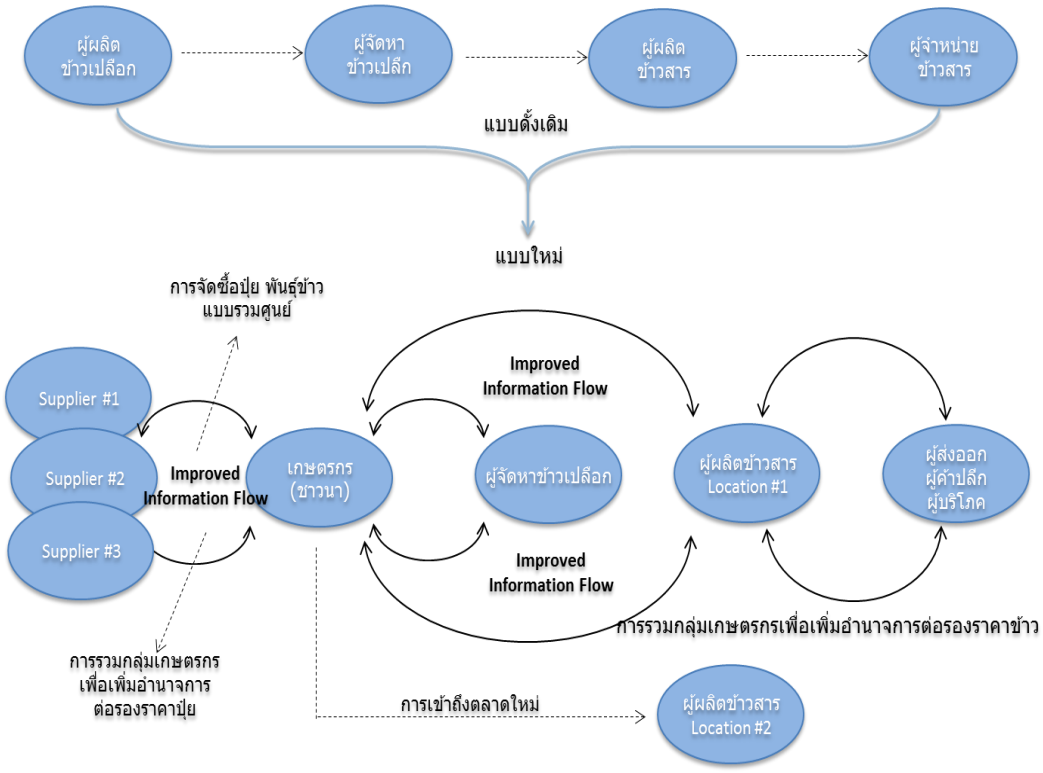

Figure 12: ลักษณะห่วงโซ่อุปทานแบบดั้งเดิมและแบบใหม่

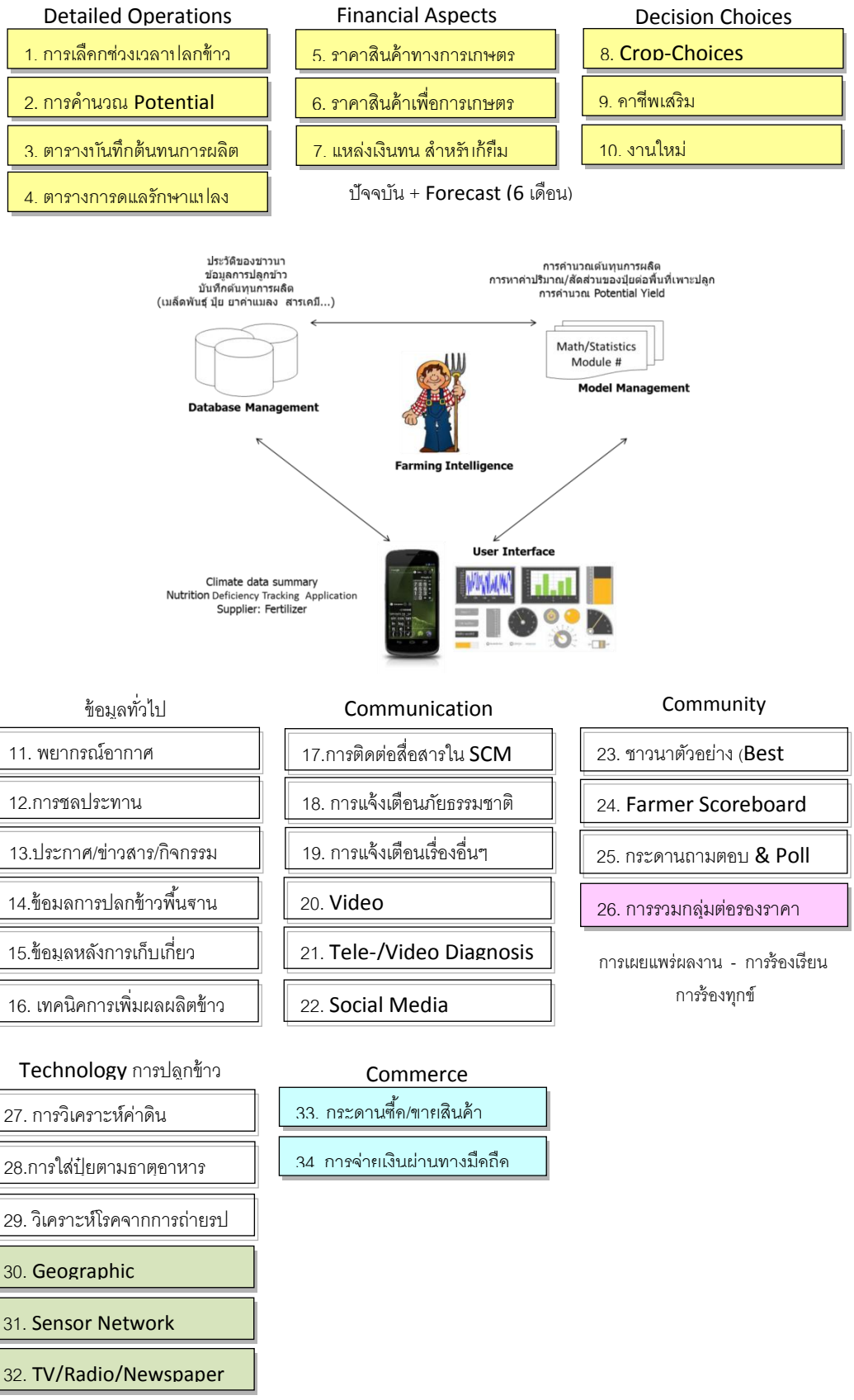

Figure 13: แสดงถึงภาพรวมของข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดของระบบ Mobile-Farming Intelligence

จากการศึกษาปัญหาที่พบในการทำนาและการวิเคราะห์ถึงประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในภาคเกษตรกรรม พบว่า ระบบการทำนาแบบอัจฉริยะ (Mobile-Farming Intelligence) บนมือถือ ที่นำมาใช้จะต้องช่วยให้ชาวนาทำนาให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนทำการปลูกข้าวของชาวนาไปจนกระทั่งการเก็บเกี่ยวข้าวและการขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีหรือพ่อค้าข้าว จากแผนภาพที่ 12 ระบบการทำนาแบบอัจฉริยะจะแบ่งออกเป็น ทั้งหมด 8 ส่วน ดังต่อไปนี้

5.3.1 Detailed Operations

ในการทำนารูปแบบใหม่ ชาวนาจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนการทำนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การเลือกช่วงเวลาในการปลูกข้าวตามลักษณะของภูมิประทศและลักษณะภูมิอากาศในแต่ละพื้นที่ ระบบการทำนาแบบอัจฉริยะ สามารถที่จะให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่ชาวนาถึงช่วงฤดูปลูกข้าวที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงอากาศที่ร้อนหรือหนาวเกินไป รวมถึงปัจจัยต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ เช่น ในบางเขตพื้นที่การเพาะปลูก ชาวนาอาจจำเป็นต้องเลื่อนการปลูกข้าวออกไปจากฤดูปกติที่ทำการปลูกข้าวทุกๆ ปี เนื่องจากจะเป็นการปลูกข้าวในระยะการขยายพันธุ์ของแมลงศัตรูพืช ซึ่งจะทำให้ข้าวเสี่ยงต่อการเป็นโรคเพิ่มมากขึ้น หรือ ควรที่จะหลีกเลี่ยงการปลูกข้าวที่จะมีการเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูฝน เพาะอาจจะมีความเสี่ยงของการระบาดของโรคไหม้ในช่วงฤดูฝน เป็นต้น นอกเหนือไปจากช่วงเวลาของการปลูกข้าวแล้ว ระบบยังให้คำแนะนำถึงกิจกรรมต่างๆ ตามตารางการดูแลรักษาแปลงข้าว เช่น ช่วงเวลาการเตรียมดิน แช่เมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย ในแต่ละครั้งตามระยะการเจริญเติบโตของข้าว การตรวจแปลง การระบายน้ำ และการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

การคำนวณผลผลิต หรือ Potential Yield ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนการปลูกข้าว เพื่อที่จะได้เป้าหมายผลผลิตที่ต้องการจากพื้นที่นาทั้งหมดที่มีอยู่ ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ จำเป็นต่อการเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้นกล้า การเตียมดิน และการคำนวณต้นทุนการผลิตด้านอื่นๆ นอกจากนี้การทำนาอย่างเป็นระบบควรเริ่มจากการบันทึกต้นทุนการผลิตที่เกี่ยวข้องตลอดช่วงอายุของการทำนาเริ่มตั้งแต่ค่าเช่าที่นา ค่าแรงปลูกข้าว ค่าจ้างใส่ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงศัตรูพืช รวมไปถึงค่าเก็บเกี่ยวและค่าขนส่ง

5.3.2 Financial Aspects

ปัญหาในเรื่องของการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการทำนาแต่ละรอบเป็นปัจจัยที่สำคัญมากๆ ดังนั้น การเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและมาตราการช่วยเหลือของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ก็จะช่วยให้ เงินหมุนเวียนในการเกษตรมีสภาพคล่องที่ดีขึ้นแทนที่จะเป็นการกู้นอกระบบที่จำเป็นต้องจ่ายดอกเบี้ยเกินความเป็นจริง นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถที่จะเปรียบเทียบราคาสินค้าทางการเกษตร เช่น ข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร หรือ ราคาสินค้าเพื่อการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงศัตรูพืช อาหารเสริม หรือสารเคมีอื่นๆ เป็นต้น เพื่อให้ได้สินค้าที่ถูกที่สุด หรือในราคาที่เหมาะสมตามลักษณะของพื้นที่ที่ให้บริการ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลทางด้านการเงิน และราคาสินค้าการเกษตรเหล่านี้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะช่วยให้เกษตรกรสามารถที่จะวางแผนการทำนาได้ดียิ่งขึ้น การตัดสินใจในการทำนาในแต่ละฤดูก็จะมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะเมื่อสามารถลดต้นทุนการผลิตได้มากขึ้น

5.3.3 Decision Choices

การเพิ่มหรือแนะนำทางเลือกหลายๆ ทางเลือกผ่านทางระบบการทำนาแบบอัจฉริยะจะช่วยให้เกษตรกรมีการตัดสินใจที่ดีขึ้น เช่น ในการวางแผนการปลูกข้าวในฤดูปลูกข้าวที่จะมาถึง เกษตรกรอาจจะพบว่า การปลูกข้าวอาจจะไม่ให้ผลกำไรที่ดีที่สุดเนื่องจากว่า ราคาข้าวค่อนข้างจะต่ำและมีปริมาณข้าวในตลาดที่สูงเกินความต้องการของผู้บริโภค หรือ พบว่าที่ดินที่เช่ามาเพื่อการทำนานั้น อาจจะไม่เหมาะแก่การทำนาทำให้ผลผลิตที่ได้อาจจะไม่สูงมากนักเมื่อเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ข้าวโพด หรือมันสำปะหลัง เป็นต้น

ดังนั้นการวางแผนการปลูกข้าวโดยระบบการทำนาแบบอัจฉริยะ จะช่วยให้เกษตรกรตัดสินใจได้ว่าการปลูกข้าวในฤดูกาลปลูกข้าวที่จะมาถึงเป็นทางเลือกที่ถูกต้องที่สุดหรือไม่ ในบางกรณีที่ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย หรือสภาพเศรษฐกิจที่แย่ลง การตัดสินใจที่จะปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ หรือ การตัดสินใจไม่ทำการเพาะปลูกเลย และการหาอาชีพใหม่ เพื่อการยังชีพ ก็อาจจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด นอกจากนี้ เมื่อมีการทำนาอย่างเป็นระบบและมืออาชีพมากขึ้น เกษตรกรสามารถจัดสรรเวลาในการทำงานได้ดียิ่งขึ้น การทำอาชีพเสริมก็จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้มากยิ่งขึ้น

5.3.4 ข้อมูลทั่วไป

ในการทำนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วก็จะช่วยให้การทำนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยลดความเสียหายที่จะตามมาได้ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ ข้อมูลการชลประทาน ข้อมูลการปลูกข้าวพื้นฐาน ทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว หรือในบางครั้ง ข่าวสารหรือประกาศกิจกรรมต่างๆ ของทางหน่วยงานรัฐ และชุมชน เช่น ข่าวเกษรกรรมทั่วไป กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ จากทางราชการ หรือเทคนิคการเพิ่มผลผลิตข้าวหใม่ๆ ที่ทางหน่วยงานรัฐได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อการเกษตร เป็นต้น ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ เกษตรกรยังสามารทำการสืบค้นข่าวสารและความรู้ด้านการเกษตรที่ต้องการได้ทันที ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ก็จะทำให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและรวดเร็ว

5.3.5 Communication

ระบบ Mobile-Farming Intelligence จะช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ของการทำนาได้ดียิ่งขึ้น เช่น เกษตรกรสามารถติดต่อสอบถามชนิดและราคาของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย หรือ ยาฆ่าแมลงที่ต้องการกับตัวแทนจำหน่ายในหลายๆ พื้นที่ เพื่อทำการต่อรองราคาจัดซื้อและนัดหมายวันส่งมอบ หรือ สามารถพูดคุยกับโรงสี หรือพ่อค้าข้าวถึงปริมาณข้าวที่ต้องการรับซื้อในแต่เดือน เป็นต้น

การแจ้งเตือนภัยธรรมชาติ หรือ การแจ้งเตือนเรื่องอื่นๆ ทั่วไป ผ่านทางระบบของเครือข่ายเกษตรกรด้วยกันเอง เช่น การระบาดของแมลงศัตรูพืช ในเขตพื้นที่ข้างเคียง หรือ การแจ้งเตือนเรื่องการขอคืนภาษี วันสุดท้ายของการเข้าร่วมโครงการจำนำข้าว หรือ กการเข้าร่วมการอบรมกับสหกรณ์ เป็นต้น ก็ทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเทียบกับการรอรับข่าวสารผ่านทางโทรทัศน์และวิทยุหรือจากหน่วยงานของภาครัฐและผู้นำชุมชนในท้องที่

นอกจากนี้ การเพิ่มช่องทางการสื่อสารโดยตรงผ่านทาง Video- หรือ Tele- Conference และ Social Media ภายในเครือข่ายเกษตรกรก็ช่วยเพิ่มมิติในการทำงานให้กับเกษตรได้ดียิ่งขึ้น เช่น ในกรณีที่เกษตรกรพบว่าต้นข้าวที่ปลูกไว้กำลังเป็นโรคแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นโรคอะไรและควรใช้ยารักษาโรคชนิดไหน เกษตรกรก็สามารถที่จะถ่ายรูปต้นข้าวและส่งไปให้เกษตรกรประจำจังหวัดวิเคราะห์ หรือพูดคุยกับนักวิชาการเกษตรและผู้เชี่ยวชาญด้านโรคพืชในเบื้องต้น ผ่านทาง Video Conference ได้โดยตรงในระบบ Mobile Farming Intelligence ได้ทันที โดยที่ไม่จำเป็นต้องตัดต้นข้าวที่เป็นโรคไปยังตัวแทนจำหน่ายยาเพื่อทำการวิเคราะห์หาสาเหตุ เหมือนที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีต

5.3.6 Community

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ระบบ Mobile Farming Intelligence สามารถที่จะช่วยให้ เกษตรกรมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรในเครือข่ายด้วยกัน โดยสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านทางกระดานถาม-ตอบ การเผยแพร่ความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย การเรียนรู้จากเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลผลิตต่อไร่ที่สูงและมีต้นทุนที่ต่ำ การแข่งขันการปลูกข้าวในชุมชน ผ่านทาง Farmer Scoreboard เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายชุมชนเหล่านี้มีผลให้การพัฒนาความสัมพันธ์ภายในชุมชนในทิศทางที่ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เกิดการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าการทำนา วิธีการทำนาใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น มีการตั้งประเด็นแลกเปลี่ยน ข้อสงสัยต่างๆ ผ่านทางระบบมากยิ่งขึ้น เช่น การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี การรายงานความก้าวหน้าของภาคเกษตรจากคนในท้องที่ หรือ การแสดงสินค้าใหม่ๆ เทคนิคใหม่ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาสินค้าเพื่อการเกษตรเพื่อให้ต้นทุนสินค้าต่ำลง เช่น เมื่อมีการรวมกลุ่มทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น การทำนาเริ่มเป็นมืออาชีพมากขึ้น ชาวนาเริ่มวางแผนการปลูกข้าวพร้อมกัน ดังนั้น เมื่อถึงคราวต้องใส่ปุ๋ย เกษตรกรสามารถที่จะสั่งซื้อปุ๋ยจากตัวแทนจำหน่ายพร้อมๆ กันในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรในเครือข่ายมีอำนาจในการสั่งซื้อปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น สามารถที่จะต่อรองราคาสินค้าให้ลดลงในระดับหนึ่ง ทำให้ต้นทุนต่อไร่ลดต่ำลงตามลำดับ เป็นต้น

5.3.7 เทคโนโลยีการปลูกข้าว

นอกจาการเพิ่มช่องทางการสื่อสารและการสร้างเครือข่ายเกษตรกรแล้ว ระบบ Mobile-Farming Intelligence (รูปที่ 13) ยังช่วยส่งเสริมให้มีการทำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำนาได้ดียิ่งขึ้น เช่น การวิเคราะห์ค่าดินโดยการเชื่อมต่อกับฐานข้อมูลของกรมที่ดิน ผ่านทางระบบ Geographic Maps เพื่อแสดงถึง ปริมาณอินทรีย์วัตถุและแร่ธาตุต่างๆ ในดินของแต่ละพื้นที่ การวิเคราะห์โรคพืชต่างๆ จากรูปถ่าย การแสดงแผนที่เครือข่ายของเกษตรกรเข้าร่วมโครงการกับหน่วยงานของภาครัฐ การแสดงแผนที่เครือข่ายของผู้ซื้อและขายสินค้าในแต่ละจังหวัด แผนที่แสดงการระบาดของโรค การนำระบบ Sensor

networks เข้ามาเชื่อมต่อกับ ระบบ Mobile-Farming Intelligence เพื่อวัดปริมาณความชื้น อุณหภูมิของอากาศ ความเป็นกรดและด่างภายในดิน หรือ ความแรงลม เป็นต้น

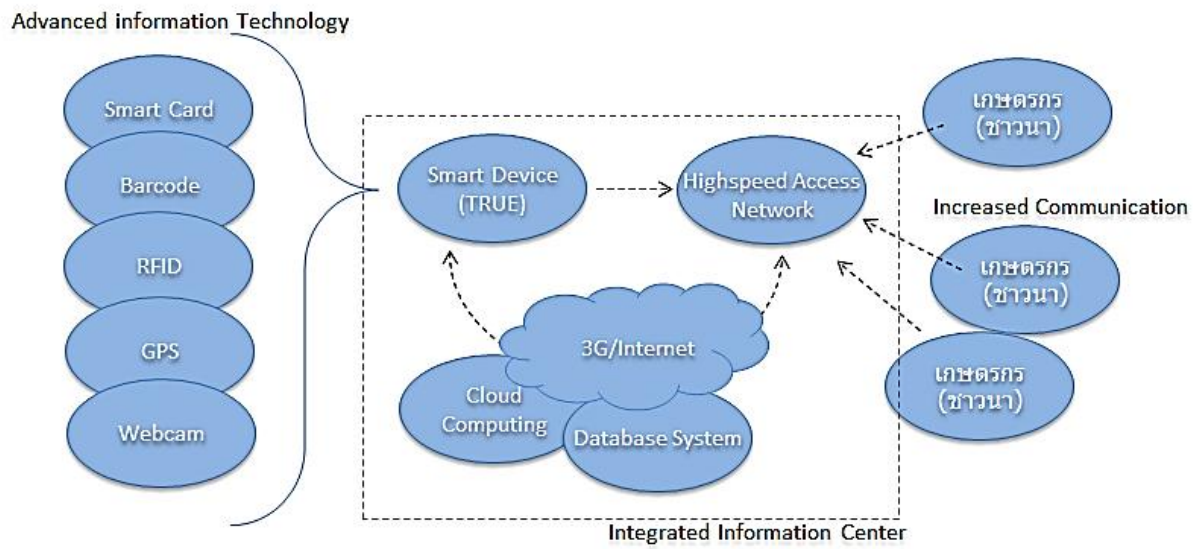

Figure 14: แสดงถึงการนำระบบ Sensor Network เข้ามาช่วยในการทำระบบ Smart Farming

5.3.8 Mobile Commerce

เกษตรกรสามารถที่จะใช้ระบบ Mobile-Farming Intelligence เพื่อทำการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเพื่อการเกษตรผ่านทางโทรศัพท์มือถือ โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง มีการนำระบบ PoS เข้ามาช่วยในในการค้าขายเป็นต้น

6. Conclusion

งานวิจัยฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาปัญหาของการทำนาของเกษตรกรชาวนาไทยและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการทำนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จุดประสงค์หลักของงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อเป็นการเปลี่ยแปลงรูปแบบการทำนาของเกษตรกรชาวนาให้มีความเป็นมืออาชีพเพิ่มมากขึ้น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรชาวนาและผู้ที่เกี่ยวข้องระบบห่วงโซ่ข้าวของไทยได้ง่ายขึ้น เข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น เช่น ตัวอย่างเช่น ข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ ข้อมูลการชลประทาน ข้อมูลการปลูกข้าวพื้นฐาน ทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว หรือข่าวสารจากหน่วยงานรัฐได้อย่างครบถ้วนและรวดเร็ว นอกจากนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศยังช่วยเพิ่มช่องทางในการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเพื่อการเกษตร และ การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรในการพัฒนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนผ่านทางระบบได้อีกด้วย ทั้งนี้ผลของการศึกษาปัญหาและสำรวจความต้องการในการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นของการออกแบบและพัฒนาระบบ Smart Farming หรือ ระบบ Farming Intelligence ต่อไป

Reference

Cunha, C. R., Peres, E., Morais, R., Oliveira, A. A., Matos, S. G., Fernandes, M. A., . . . S., R. M. J. C. (2010). The use of mobile devices with multi-tag technologies for an overall contextualized vineyard management. *Computers and Electronics in Agriculture, 73*(2), 154-164.

Lobell, D. B., Cassman, K. G., & Field, C. B. (2009). Crop Yield Gaps: Their Importance, Magnitudes, and Causes. *Annu. Rev. Environ. Resourc. Annual Review of Environment and Resources, 34*(1), 179-204.

Mittal, S., Gandhi, S., & Tripathi, G. (2010). *Socio-economic impact of mobile phones on Indian agriculture*. New Delhi: Indian Council for Research on International Economic Relations.

Ntaliani, M. C. C. K. S. (2008). Mobile government: A challenge for agriculture. *Government Information Quarterly, 25*(4), 699-716.

Qiang, C. Z., Kuek, S. C., Dymond, A., & Esselaar, S. (2012). Mobile Applications for Agriculture and Rural Development. *ICT Sector Unit, World Bank*.

Thailand, B. o. (2010). Thailand at a Glance. Retrieved December 15th, 2011, from http://www.bot.or.th/English/EconomicConditions/Thai/genecon/Pages/Thailand_Glance.aspx

แง้เจริญกุล, ช. (2012). A Cost - Benefit analysis of Khao Dawk Mali 105 Rice Seed Production of Farmer Members of the Surin Rice Seed Center (2008/09 - 2011/12) from http://srn-rsc.ricethailand.go.th/

จริงจิตร, ฤ. (2012). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน *AEC* เพื่อก้าวสู่การเป็น *Trading Nation* สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2014). Structure of the Economy in Year 2011. Retrieved Feb 13, 2014, from http://www.bot.or.th/English/EconomicConditions/Thai/genecon/Pages/Thailand_Glance.aspx

ฝ่ายบริหารคลัสเตอร์และโปรแกรมวิจัย. (2011). ยุทธศาสตร์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว (พ.ศ. *2554-2559)*: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

พิศาลวานิช, อ. (2011). การเปรียบเทียบศักยภาพการผลิตและการค้าข้าวไทยและเวียดนามในตลาดอาเซียน วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, *31*(2), 158-170.

ศูนย์สารสนเทศ-กรมส่งเสริมการเกษตร. (2012). รายงาน จำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนรายชนิด: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สกนธวัฒน์, อ. (2012). พลวัตของความยากจน: กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ (สคช.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2010). โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2012a). *Agricultural Statistics of Thailand 2012*: Ministry for Agricultural and Cooperatives, Bangkok, Thailand.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2012b). สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี *2555*: Ministry for Agricultural and Cooperatives, Bangkok, Thailand.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2012). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้ม ปี 2555: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า จากมุมมองด้านจินตมโนภาพ

ปิยะ งามเจริญมงคล[1]

บทคัดย่อ

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า ตราสินค้านั้นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้านอกเหนือจากคุณลักษณะเฉพาะทางด้านกายภาพและคุณประโยชน์ของสินค้า โดยผู้บริโภคนั้นไม่ได้เลือกที่จะบริโภคตราสินค้าใดๆ เพียงเพราะประโยชน์ใช้สอยของสินค้าเท่านั้น แต่ยังบริโภคความหมายเชิงสัญลักษณ์ ที่สะท้อนจากภาพลักษณ์ของตราสินค้าดังกล่าวด้วย งานวิจัยทางด้านผู้บริโภคและตราสินค้าที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า โดยมุ่งเน้นไปในส่วนของตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นหลัก (approach behaviour) ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคมีแนวโน้มที่จะชื่นชอบและเลือกที่จะใช้ตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์สอดคล้องกันกับภาพลักษณ์ตัวตนของผู้บริโภค (image congruence) ในอีกด้านหนึ่งนั้นการศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการบริโภคตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ (avoidance behaviour) กลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร โดยมีเพียงงานวิจัยเชิงคุณภาพบางส่วนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดในด้านวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ในการกำหนดและคัดแยกตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกและเชิงลบที่ชัดเจนจากมุมมองของผู้บริโภคทุกกลุ่มออกจากกัน

งานวิจัยในครั้งนี้ใช้ตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มอ้างอิง (reference group brand usage) เป็นตัวแทนภาพลักษณ์ตราสินค้าทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยมีการใช้วิธีการวัดประเมินแบบใหม่ (selves questionnaire method) ซึ่งเป็นการวัดประเมินทางอ้อมแบบเปรียบเทียบมิติภาพลักษณ์ (indirect with dimension-based approach) นอกจากความสำคัญของงานวิจัยในครั้งนี้ในด้านการมีส่วนร่วมในการต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องของการพัฒนาวิธีการดำเนินงานวิจัยแล้วนั้น ผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยนี้ยังมีส่วนร่วมในการต่อยอดองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีอีกด้วย โดยผลการวิจัยในภาพรวมนั้นแสดงให้เห็นว่า ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ตัวตนและภาพลักษณ์ตราสินค้านั้น ขึ้นอยู่กับประเภทของตราสินค้าที่ถูกนำมาประเมิน โดยเมื่อประเมินตราสินค้าที่ใช้จริง ภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในด้านอื่นๆ เมื่อประเมินตราสินค้าที่ปรารถนาอยากจะใช้ ภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในด้านอื่นๆ และเมื่อประเมินตราสินค้าที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงนั้น ภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในด้านบวกอื่นๆ

---

[1] อาจารย์ ดร. ประจำคณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทนำ

ในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า ตราสินค้านั้นมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่ง ในการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้านอกเหนือจากคุณลักษณะเฉพาะทางด้านกายภาพและคุณประโยชน์ของสินค้า (Aaker , Benet-Martínez, & Garolera, 2001; Belk, 1988; Elliott, 1994; Ericksen, 1996; Hirschman & Holbrook, 1982; Levy, 1959; McCracken, 1986; Mick, 1986; Richins, 1994; Solomon, 1983) โดยผู้บริโภคนั้นไม่ได้เลือกที่จะบริโภคตราสินค้าใดๆ เพียงเพราะประโยชน์ใช้สอยของสินค้าเท่านั้น แต่ยังบริโภคความหมายเชิงสัญลักษณ์ (symbolic meanings) ที่สะท้อนจากภาพลักษณ์ของตราสินค้า (brand image) ดังกล่าวอีกด้วย (Elliott, 1997). โดยผลการวิจัยพบว่าผู้บริโภคมีแนวโน้มที่จะชื่นชอบและเลือกที่จะใช้สินค้าที่มีภาพลักษณ์สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของตนเอง (self-image) เพื่อที่จะแสดงออกถึงความเป็นตัวตน (Belk, Bahn, & Mayer, 1982; Gardner & Levy, 1955; Grubb & Grathwohl, 1967) และรวมถึงเพื่อที่จะแสดงออกว่าตนนั้นอยู่ในกลุ่มคนประเภทใด (Bearden & Etzel, 1982; Escalas & Bettman, 2005)

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยทางด้านผู้บริโภคและตราสินค้าที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่ได้ศึกษาถึงการที่ผู้บริโภคแสดงออกถึงความเป็นตัวตนผ่านการเลือกใช้ตราสินค้าต่างๆ โดยที่มุ่งเน้นไปในส่วนของการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างภาพลักษณ์ตัวตน (self-image) กับภาพลักษณ์ตราสินค้าที่สะท้อนจากผู้ที่ใช้ตราสินค้าดังกล่าว (brand user-image) (สำหรับการทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ โปรดดูเพิ่มใน Sirgy, 1982) งานวิจัยที่จัดทำในด้านนี้ถูกเรียกอย่างเป็นทางการว่า ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ (image congruence) และรวมถึงความสอดคล้องของภาพลักษณ์ตัวตนและสินค้า(self-image/product-image congruence) ความสอดคล้องของตราสินค้าและผู้บริโภค (consumer-brand congruence) ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ผู้ใช้ (user-image congruence) ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ตัวตน (self-image congruence, self-image congruity, self-congruence, self-congruity) และสมมติฐานความสอดคล้องของภาพลักษณ์ (image congruence hypothesis) (Govers & Schoormans, 2005; Hogg, Cox, & Keeling, 2000; Sirgy, 1982; Sirgy, 1985a) โดยความสอดคล้องของภาพลักษณ์ (image congruence) นั้นคือ กระบวนการเปรียบเทียบภาพลักษณ์ตัวตนของผู้บริโภคในด้านต่างๆ กับภาพลักษณ์ตราสินค้าที่สะท้อนจากผู้ที่ใช้ตราสินค้านั้นๆ (Sirgy & Su, 2000; Sirgy, Grewal, & Mangleburg, 2000)

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา งานวิจัยส่วนใหญ่ในเรื่องความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้น ได้มุ่งศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในการเข้าถึงสินค้า (approach behaviour) ที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นหลัก (brands with positive image) โดยใช้ภาพลักษณ์ตัวตนในหลากหลายมิติในกระบวนการเปรียบเทียบ ยกตัวอย่างเช่น ภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริง (actual self-image) ภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติ (ideal self-image) ภาพลักษณ์ตัวตนจากมุมมองของสังคม (social self-image) ภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติจากมุมมองของสังคม (ideal social self-image) (Birdwell, 1968; Grubb & Hupp, 1968; Ibrahim & Najjar, 2007; Sirgy, Johar,

Samli, & Claiborne, 1991) ทฤษฎีความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้น (image congruence theory) ได้ถูกนำมาใช้ในการอธิบายและคาดการณ์พฤติกรรมผู้บริโภคอย่างกว้างขวางในด้านต่างๆ ทั้งในช่วงก่อนการซื้อ (เช่น ทัศนคติ ความชื่นชอบ และความตั้งใจจะซื้อ) และในช่วงหลังการซื้อสินค้า (เช่น ความพึงพอใจ ความยึดมั่น ความภักดี ความสัมพันธ์ที่มีต่อตราสินค้า) ซึ่งงานวิจัยที่เกิดขึ้นนั้นครอบคลุมกรณีศึกษาในหลากหลายประเภทสินค้า ทั้งในภาคการค้าปลีก และภาคการบริการ (Chang, 2001; Ekinci & Riley, 2003; Graeff, 1997; He & Mukherjee, 2007; Hogg et al., 2000; Jamal & Goode, 2001; Kressmann et al., 2006; Lee, 2004; Sirgy et al., 1997; Yim, Chan, & Hung, 2007) แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเรื่องของความสอดคล้องระหว่างภาพลักษณ์ตัวตนของผู้บริโภคกับภาพลักษณ์ของตราสินค้านั้น ยังคงมีประเด็นที่สำคัญอีกหลายประเด็นที่ยังต้องมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้าต่อไป

ประเด็นแรก ถึงแม้ว่าทฤษฎีความสอดคล้องของภาพลักษณ์โดยรวมนั้น ได้รับการรับรองอย่างกว้างขวางในวรรณกรรม (Hogg et al., 2000; Hong & Zinkhan, 1995; Sirgy et al., 1997) ผลของงานวิจัยในส่วนของมิติหรือประเภทของภาพลักษณ์ตัวตนที่เป็นตัวชี้วัดนั้นกับมีความแตกต่างกัน โดยผลการวิเคราะห์ในบางกรณีศึกษาระบุว่า ภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติ (Belch & Landon, 1977; Ross, 1971; Stern, Bush, & Hair, 1977) ในขณะที่ผลการวิเคราะห์ในอีกหลายกรณีศึกษากลับบ่งชี้ว่า ผู้บริโภคมีความยินดีที่จะซื้อสินค้าที่มีภาพลักษณ์สอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่ตนเองอยากจะเป็นมากกว่าสินค้าที่มีภาพลักษณ์สอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่ตนเองเป็นจริงๆ (Graeff, 1996a, 1996b; Helgeson & Supphellen, 2004; Hong & Zinkhan, 1995)

ประเด็นที่สอง มีงานวิจัยเชิงปริมาณเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า โดยใช้ทั้งภาพลักษณ์ตัวตนในด้านบวก (positive self-image: actual and ideal) และภาพลักษณ์ตัวตนในด้านลบ (negative self-image) ซึ่งผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ภาพลักษณ์ตัวตนในด้านลบมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในด้านบวกเลย (Bosnjak & Brand, 2008; Bosnjak & Rudolph, 2008; Ngamcharoenmongkol & Hogg 2013)

ประเด็นที่สาม โดยหลักของทฤษฎีความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้นสามารถนำมาศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในการหลีกเลี่ยงสินค้าได้ (avoidance behaviour) (Sirgy, 1982) แต่ทว่าบทบาทของทฤษฎีความสอดคล้องของภาพลักษณ์ต่อพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงนั้น ถูกละเลยในวรรณกรรมและไม่ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ (brands with negative image) (โปรดดูเพิ่มใน Banister & Hogg, 2004; Hogg & Banister, 2001 สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพในวรรณกรรมส่วนนี้) โดยทฤษฎีในส่วนนี้มีสมมติฐานที่ว่า ผู้บริโภคนั้นมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ เพื่อปกป้องรักษาความรู้สึกที่ดีที่มีต่อตนเอง (self-esteem) (Banister & Hogg, 2004; Hogg & Banister, 2001; Sirgy, 1982) และเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่ไม่ต้องการที่จะเกี่ยวข้องด้วย (White & Dahl, 2006; White & Dahl, 2007; White & Dahl, 2008) จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่างานวิจัยในวรรณกรรมเรื่องความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้น ล้วนแต่

มุ่งเน้นที่จะศึกษาพฤติกรรมการเข้าถึงสินค้าเป็นหลัก โดยมีเพียงแค่งานวิจัยเชิงคุณภาพบางส่วนเท่านั้นที่ได้เริ่มศึกษาและเห็นถึงความสำคัญในการเข้าใจพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงสินค้าของผู้บริโภค สาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากข้อจำกัดในส่วนของระเบียบวิธีการวิจัย (methodological constraint) ในการที่จะจำแนกและค้นหาตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบอย่างชัดเจนสำหรับผู้บริโภคทุกคน เพื่อที่จะนำมาเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดความมุ่งหมายของงานวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาวิธีการดำเนินงานวิจัยที่สามารถใช้ในการระบุค้นหา คัดแยก และวัดประเมินตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก และตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ
2. เพื่อศึกษาความสอดคล้องของความสัมพันธ์ที่ผู้บริโภคมีกับตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก และตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้น (image congruence) โดยทั่วไปแล้วสามารถวัดประเมินได้โดยการเปรียบเทียบระหว่างภาพลักษณ์ตัวตนของผู้บริโภค (consumer's self-image) กับภาพลักษณ์ตราสินค้าที่สะท้อนจากผู้ที่ใช้ตราสินค้านั้นๆ (brand user-image) (Grubb & Hupp, 1968) จากช่องว่างงานวิจัยและข้อจำกัดด้านวิธีการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น งานวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มอ้างอิงประเภทต่างๆ (reference group brand usage) เป็นตัวแทนตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกและเชิงลบ โดยกลุ่มอ้างอิงนั้น (reference group) ถือว่าเป็นผู้ใช้ตราสินค้าคนหนึ่ง ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตราสินค้า (symbolic meaning of brands) ที่ถูกใช้โดยกลุ่มอ้างอิงนั้น (Escalas & Bettman, 2003-2005) จะถูกถ่ายทอดและเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มอ้างอิงดังกล่าว (McCracken, 1989) ดังนั้นตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มอ้างอิงประเภทต่างๆจึงสามารถนำมาใช้ในการระบุและคัดแยกตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันได้

ในส่วนวรรณกรรมของกลุ่มอ้างอิงนั้น (reference group literature) มักจะกำหนดและแบ่งแยกกลุ่มอ้างอิงออกเป็นสามกลุ่มด้วยกัน (Bearden & Etzel, 1982; Childers & Rao, 1992; Englis & Solomon, 1995; Turner, 1991; White & Dahl, 2006) กลุ่มที่หนึ่งคือกลุ่มที่เป็นสมาชิกอยู่ (membership groups or in-groups) (เช่น ครอบครัว และเพื่อน) กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิก (aspirational groups or distant referents) (เช่น ดารา และนักกีฬาในดวงใจ) และกลุ่มที่สามคือกลุ่มที่ไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วย (dissociative groups or out-groups) โดยตราสินค้าที่กลุ่มที่เป็นสมาชิกและกลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิกเลือกใช้นั้น จะเป็นตัวแทนของตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก ในทางตรงกันข้ามตราสินค้าที่กลุ่มที่ไม่อยากเกี่ยวข้องด้วยเลือกใช้นั้น จะเป็นตัวแทนของตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มแบบมีโครงสร้างด้วยแบบสอบถาม (A Structured Interview in a Group Setting using Questionnaire Survey) โดยมีขั้นตอนวิธีการจัดเก็บและการวัดผลโดยสังเขปดังต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย: ในขั้นแรกนั้น ผู้ดำเนินการวิจัยมีการให้คำนิยามและอธิบายความหมายของกลุ่มอ้างอิงทั้งสามกลุ่ม ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสัมภาษณ์รับทราบ เพื่อที่จะให้ผู้เข้าร่วมสามารถระบุกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (membership group) กลุ่มที่ตนปรารถนาและต้องการจะเป็นสมาชิก (aspirational group) และกลุ่มที่ตนไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วยได้ (dissociative group) โดยผู้เข้าร่วมสามารถที่จะระบุเป็นชื่อของกลุ่มหรือชื่อของบุคคลในกลุ่มนั้นก็ได้ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวนี้ถูกนำมาปรับใช้จากงานวิจัยของ Escalas and Bettman (2003/2005) หลังจากที่ระบุกลุ่มอ้างอิงทั้งสามแล้ว ผู้เข้าร่วมจะต้องระบุตราสินค้าในหมวดเสื้อผ้าแฟชั่นที่กลุ่มอ้างอิงทั้งสามกลุ่มใช้กลุ่มละหนึ่งยี่ห้อ โดยเหตุผลหลักที่สำคัญประการหนึ่งในการเลือกตราสินค้าในหมวดเสื้อผ้าแฟชั่นเป็นกรณีศึกษานั้น เนื่องจากว่าสินค้าเสื้อผ้าแฟชั่นถือได้ว่าเป็นสินค้าเชิงสัญลักษณ์ (symbolic product) ที่สามารถสื่อบางอย่างเกี่ยวกับตัวผู้ใช้ (Banister & Hogg, 2004; Cox & Dittmar, 1995; Feinberg, Mataro, & Burroughs, 1992; Hogg & Banister, 2001; Holbrook & Dixon, 1985; Piacentini & Mailer, 2004) และกลุ่มที่ผู้ใช้เป็นสมาชิกอยู่ได้อีกด้วย (Arthur, 1999; Auty & Elliott, 1998; Banister & Hogg, 2004; Hogg & Banister, 2001; Piacentini & Mailer, 2004) ซึ่งนับว่าสอดคล้องเหมาะสมกับวิธีการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ที่ใช้ตราสินค้าของกลุ่มอ้างอิง (reference group brand usage) เป็นตัวแทนภาพลักษณ์ตราสินค้าที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ผลจากการสัมภาษณ์เบื้องต้น (initial interview) และการวิจัยนำร่อง (pilot study) ยังแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้ตอบแบบสอบถามนั้น มีความคุ้นเคยกับตราสินค้าในหมวดเสื้อผ้าแฟชั่นมากกว่าสินค้าในหมวดอื่นๆ (เช่น รถยนต์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นาฬิกา และคอมพิวเตอร์) และไม่มีปัญหาในการระบุยี่ห้อตราสินค้าในหมวดเสื้อผ้าแฟชั่นสำหรับกลุ่มอ้างอิงแต่ละกลุ่ม

การวัดประเมิน: การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวัดประเมินด้วยวิธีการวัดทางอ้อมแบบเปรียบเทียบมิติภาพลักษณ์ (indirect with dimension-based approach) (Sirgy et al., 1997) โดยภาพลักษณ์ตราสินค้าและภาพลักษณ์ตัวตนจะถูกวัดประเมินแยกกัน และนำค่าของแต่ละส่วนมาเปรียบเทียบหาค่าความสอดคล้องของภาพลักษณ์ (หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือการหาค่าความแตกต่างของภาพลักษณ์นั้นเอง) เนื่องจากกลุ่มอ้างอิงและยี่ห้อตราสินค้าที่ระบุโดยผู้เข้าร่วมวิจัยนั้น แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล แบบวัดและข้อคำถามด้านภาพลักษณ์จะถูกกำหนดโดยผู้เข้าร่วมวิจัยสัมภาษณ์หรือผู้ตอบแบบสอบถามเอง (selves questionnaire method) วิธีการนี้เป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันในวรรณกรรมทางด้านจิตวิทยา (psychology) และสังคมวิทยา (sociology) โดยเฉพาะงานวิจัยในด้านความไม่ลงรอยกันของตัวตน (self-discrepancy research) (Higgins, 1987; Higgins, Bond, Klein, & Strauman, 1986) โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นผู้ระบุคุณลักษณะด้านภาพลักษณ์ (image attribute) ด้วยตนเองแทนที่จะถูกกำหนดโดยผู้วิจัย และจากนั้นจะต้องให้คะแนนความสอดคล้องของคุณลักษณะภาพลักษณ์ในด้านต่างๆที่ตนเองเป็นผู้ระบุอีกด้วย

กลุ่มตัวอย่าง: การศึกษาในครั้งนี้นั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยต่างๆในกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมเมื่อคำนึงถึงปัจจัยในด้านต่างๆได้แก่ ความสำคัญและความเกี่ยวข้องของการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (symbolic consumption) ที่มีต่อกลุ่มประชากรวัยเยาว์ (Elliott & Wattanasuwan, 1998; Piacentini & Mailer, 2004) ลักษณะของงานวิจัยที่อยู่ในขั้นสำรวจ (exploratory research) (Dasgupta & Hunsinger, 2008) ความสามารถในการนำไป

เปรียบเทียบกับงานศึกษาวิจัยที่ผ่านมาที่ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาเหมือนกัน (Ekinci & Riley, 2003; Enis, Cox, & Stafford, 1972; He & Mukherjee, 2007; Jamal & Al-Marri, 2007; Markus & Nurius, 1986; Martin & Bellizzi, 1982; Ogilvie, 1987) รวมถึงการพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลในทางปฏิบัติอื่นๆ เช่น การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง เวลา และข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ โดยในส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างนั้นถูกกำหนดด้วยวิธีการเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผ่านมา (similar or comparable studies) (Hair, Bush, & Ortinau, 2003; Sudman & Blair, 1998; Tull & Hawkins, 1993) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยที่ใช้วิธีการวัดประเมินแบบเดียวกันนั้น (indirect with dimension-based approach) มีขนาดกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 108 ถึง 296 ตัวอย่าง (Beerli, Diaz, & Martin, 2004; Ericksen, 1996; Ericksen & Sirgy, 1992; Graeff, 1996a; Malhotra, 1988; Martin & Bellizzi, 1982; Mehta, 1999; Quester, Karunaratna, & Goh, 2000; Sirgy, 1985b) ดังนั้นขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 300 ตัวอย่างถือว่าเพียงพอสำหรับงานศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

ผู้เข้าร่วมวิจัยสัมภาษณ์ในครั้งนี้มี 362 คน โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ครบถ้วนและถูกคัดออกจำนวน 12 คน คงเหลือจำนวนผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 350 คน ในส่วนของค่าคะแนนความสอดคล้องของภาพลักษณ์นั้น มีการคำนวนโดยใช้วิธีการหาค่าความแตกต่างแท้จริงแบบสวนกลับ (reverse absolute difference score) (Bosnjak & Brand, 2008; Bosnjak & Rudolph, 2008) โดยค่าคะแนนความสอดคล้องที่สูง หมายถึงความเข้ากันโดยรวมที่สูงขึ้นของภาพลักษณ์ตัวตนและภาพลักษณ์ตราสินค้า ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของความสอดคล้องของภาพลักษณ์ด้านตัวตนที่แท้จริง (actual self-image congruence) ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ด้านตัวตนในอุดมคติ (ideal self-image congruence) และความสอดคล้องของภาพลักษณ์ด้านตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็น (negative self-image congruence)

ตาราง 1: ค่าเฉลี่ยความสอดคล้องของภาพลักษณ์

	Approach Behaviour		Avoidance Behaviour
	Membership Brand	*Aspirational Brand*	*Dissociative Brand*
Actual Self	5.3124	4.9113	3.3413
Ideal Self	5.0951	5.2435	2.9762
Negative Self	2.9530	2.5563	4.2050

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแบบวัดซ้ำ (one-way repeated measure within-subject ANOVA) สำหรับตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่เป็นสมาชิกนั้น (membership brand) มีค่าเฉลี่ยความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงอยู่ที่ 5.3124 กับตัวตนในอุดมคติอยู่ที่ 5.0951 และกับตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอยู่ที่ 2.9530 ในการทดสอบ Mauchly's test แสดงว่าสมมติฐานความแปรปรวนของการวัดซ้ำ (assumption of sphericity) ถูกละเมิด $\chi^2(2) = 191.19$, $p < .05$ ดังนั้นการวิเคราะห์จะใช้

multivariate tests (Brace, Kemp, & Snelgar, 2009; Field, 2009; Hinton, Brownlow, McMurray, & Cozens, 2004; Pallant, 2007) โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความสอดคล้องของภาพลักษณ์ของตัวตนในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ Λ = 0.28, $F(2, 317) = 406.76$, $p < .001$, multivariate partial η^2 = .72 เมื่อมีการเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้วิธี Bonferonni adjustment (α = .05/3 = .017) พบว่าตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่เป็นสมาชิกนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงมากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติหรือภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญ (both *p*s < .001) และตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่เป็นสมาชิกนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติมากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .001$)

สำหรับตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิกนั้น (aspirational brand) มีค่าเฉลี่ยความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงอยู่ที่ 4.9113 กับตัวตนในอุดมคติอยู่ที่ 5.2435 และกับตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอยู่ที่ 2.5563 ในการทดสอบ Mauchly's test แสดงว่าสมมติฐานความแปรปรวนของการวัดซ้ำ (assumption of sphericity) ถูกละเมิด $\chi^2(2) = 106.42$, $p < .05$ ดังนั้นการวิเคราะห์จะใช้ multivariate tests โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความสอดคล้องของภาพลักษณ์ของตัวตนในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ Λ = 0.27, $F(2, 291) = 396.91$, $p < .001$, multivariate partial η^2 = .73 เมื่อมีการเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้วิธี Bonferonni adjustment (α = .05/3 = .017) พบว่าตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิกนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติมากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงหรือภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญ (both *p*s < .001) และตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิกนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงมากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .001$)

สำหรับตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วยนั้น (dissociative brand) มีค่าเฉลี่ยความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงอยู่ที่ 3.3413 กับตัวตนในอุดมคติอยู่ที่ 2.9762 และกับตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นอยู่ที่ 4.2050 ในการทดสอบ Mauchly's test แสดงว่าสมมติฐานความแปรปรวนของการวัดซ้ำ (assumption of sphericity) ถูกละเมิด $\chi^2(2) = 199.49$, $p < .05$ ดังนั้นการวิเคราะห์จะใช้ multivariate tests โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความสอดคล้องของภาพลักษณ์ของตัวตนในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ Λ = 0.81, $F(2, 250) = 29.35$, $p < .001$, multivariate partial η^2 = .19 เมื่อมีการเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้วิธี Bonferonni adjustment (α = .05/3 = .017) พบว่าตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วยนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นมากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงหรือภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติอย่างมีนัยสำคัญ (both *p*s < .001) และตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มที่ไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วยนั้นมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติน้อยกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .001$)

การอภิปรายและสรุปผลการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้มีส่วนร่วมในการต่อยอดองค์ความรู้ในหลายด้านด้วยกัน โดยในส่วนแรกนั้น ผลการวิจัยนี้สามารถช่วยอธิบายความขัดแย้งของผลการวิจัยในวรรณกรรมที่ผ่านมาว่า ภาพลักษณ์ตัวตนในด้านใดที่สอดคล้องกันกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากที่สุด ระหว่างภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริง และภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติ (Belch & Landon, 1977; Graeff, 1996a, 1996b; Helgeson & Supphellen, 2004; Hong & Zinkhan, 1995; Quester et al., 2000; Ross, 1971; Stern et al., 1977) ในส่วนที่สอง งานวิจัยนี้ได้ศึกษาทั้งภาพลักษณ์ตัวตนในด้านบวกและภาพลักษณ์ตัวตนในด้านลบ และในส่วนสุดท้ายนั้น งานวิจัยนี้ได้ขยายงานวิจัยเชิงคุณภาพของ Banister & Hogg, 2004 และ Hogg & Banister, 2001 ที่ได้ศึกษาเรื่องของตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์เชิงลบอีกด้วย

ผลการวิจัยในภาพรวมแสดงให้เห็นว่า ความสอดคล้องของภาพลักษณ์ตัวตนในด้านต่างๆนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของตราสินค้าที่ถูกนำมาประเมิน งานวิจัยในครั้งนี้แบ่งตราสินค้าออกเป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ ตราสินค้าที่กลุ่มที่เป็นสมาชิกอยู่ใช้ ซึ่งก็คือตราสินค้าที่ผู้เข้าร่วมวิจัยน่าจะใช้จริงๆนั้นเอง (actual brands used) ตราสินค้าที่กลุ่มที่ปรารถนาและต้องการเป็นสมาชิกใช้ ซึ่งก็คือตราสินค้าที่ผู้เข้าร่วมปรารถนาอยากจะใช้นั้นเอง (ideal brands) และตราสินค้าที่กลุ่มที่ไม่อยากเกี่ยวข้องด้วยใช้ ซึ่งก็คือตราสินค้าที่ผู้เข้าร่วมต้องการหลีกเลี่ยงที่จะใช้นั้นเอง (avoided brands) โดยเมื่อประเมินตราสินค้าที่ใช้จริง ภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติหรือภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็น เมื่อประเมินตราสินค้าที่ปรารถนาอยากจะใช้ ภาพลักษณ์ตัวตนในอุดมคติจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงหรือภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็น ในทางตรงกันข้ามเมื่อประเมินตราสินค้าที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงนั้น ภาพลักษณ์ตัวตนที่ไม่ต้องการจะเป็นหรือภาพลักษณ์ตัวตนในด้านลบจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ตราสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ตัวตนในด้านบวก (ตัวตนที่แท้จริงหรือตัวตนในอุดมคติ)

นอกจากความสำคัญของงานวิจัยในครั้งนี้ในด้านการมีส่วนร่วมในการต่อยอดองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วนั้น (theoretical contributions) งานวิจัยนี้ยังได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวิธีการดำเนินงานวิจัย (methodological contributions) เฉพาะสำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวเนื่องกับความสอดคล้องของภาพลักษณ์โดยใช้ตราสินค้าที่ใช้โดยกลุ่มอ้างอิง (reference group brand usage) เป็นตัวแทนตราสินค้าที่มีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยนั้นยังได้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า กลุ่มอ้างอิงและตราสินค้านั้นมีความเชื่อมโยงกันในเรื่องความหมายเชิงสัญลักษณ์ (symbolic meanings) (Escalas & Bettman 2003-2005; Muniz & O'Guinn, 2001) นอกจากนี้แล้วงานวิจัยนี้ยังได้นำวิธีการวัดประเมินที่ใช้ในสาขาอื่น (selves questionnaire method) มาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนับว่าเป็นการเพิ่มทางเลือกที่สำคัญให้กับการศึกษาวิจัยในด้านความสอดคล้องของภาพลักษณ์อีกด้วย

บรรณานุกรม

Aaker, J. L., Benet-Martínez, V., & Garolera, J. (2001). Consumption Symbols as Carriers of Culture: A Study of Japanese and Spanish Brand Personality Constructs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 492-508.

Arthur, L. B. (1999). Dress and the Social Construction of Gender in Two Sororities. *Clothing and Textiles Research Journal*, 17, 84-93.

Auty, S. & Elliott, R. (1998). Social Identity and the Meaning of Fashion Brands. *European Advances in Consumer Research*, 13, 1-10.

Banister, E. N. & Hogg, M. K. (2004). Negative Symbolic Consumption and Consumers' Drive for Self-Esteem. *European Journal of Marketing*, 38, 850-868.

Bearden, W. O. & Etzel, M. J. (1982). Reference Group Influence on Product and Brand Purchase Decisions. *Journal of Consumer Research*, 9, 183-194.

Beerli, A., Diaz, G., & Martin, J. D. (2004). The Behavioural Consequences of Self-Congruency in Volunteers. *International Journal of Nonprofit & Voluntary Sector Marketing*, 9, 28-48.

Belch, G. E. & Landon, E. L. (1977). Discriminant Validity of a Product-Anchored Self-Concept Measure. *Journal of Marketing Research*, 14, 252-256.

Belk, R. W., Bahn, K. D., & Mayer, R. N. (1982). Developmental Recognition of Consumption Symbolism. *Journal of Consumer Research*, 9, 4-17.

Belk, R. W. (1988). Possessions and the Extended Self. *Journal of Consumer Research*, 15, 139-168.

Birdwell, A. E. (1968). Study of Influence of Image Congruence on Consumer Choice. *Journal of Business*, 41, 76-88.

Bosnjak, M. & Brand, C. (2008). The Impact of Undesired Self-Image Congruence on Consumption-Related Attitudes and Intentions. *International Journal of Management*, 25, 673-683.

Bosnjak, M. & Rudolph, N. (2008). Undesired Self-Image Congruence in a Low-Involvement Product Context. *European Journal of Marketing*, 42, 702-712.

Brace, N., Kemp, R., & Snelgar, R. (2009). *SPSS for Psychologists* (4th ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Chang, C. (2001). The Impacts of Personality Differences on Product Evaluations. *Advances in Consumer Research*, 28, 26-33.

Childers, T. L. & Rao, A. R. (1992). The Influence of Familial and Peer-Based Reference Groups on Consumer Decisions. *Journal of Consumer Research*, 19, 198-211.

Cox, J. & Dittmar, H. (1995). The Functions of Cothes and Clothing (Dis) Satisfaction: A Gender Analysis among British Students. *Journal of Consumer Policy*, 18, 237-265.

Dasgupta, N. & Hunsinger, M. (2008). The Opposite of a Great Truth is Also True: When Do Student Samples Help versus Hurt the Scientific Study of Prejudice? *Psychological Inquiry*, 19, 90-98.

Ekinci, Y. & Riley, M. (2003). An Investigation of Self-Concept: Actual and Ideal Self-Congruence Compared in the Context of Service Evaluation. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 10, 201-214.

Elliott, R. (1994). Exploring the Symbolic Meaning of Brands. *British Journal of Management*, Special Issue, 5, 13-19.

Elliott, R. (1997). Existential Consumption and Irrational Desire. *European Journal of Marketing*, 31, 285-296.

Elliott, R. & Wattanasuwan, K. (1998). Brands as Symbolic Resources for the Construction of Identity. *International Journal of Advertising*, 17, 131–145.

Englis, B. G. & Solomon, M. R. (1995). To Be and Not to Be: Lifestyle Imagery, Reference Groups, and the Clustering of America. *Journal of Advertising*, 24, 13-28.

Enis, B. M., Cox, K. K., & Stafford, J. E. (1972). Students as Subjects in Consumer Behaviour Experiments. *Journal of Marketing Research*, 9, 72-74.

Ericksen, M. K. (1996). Using Self-Congruity and Ideal Congruity to Predict Purchase Intention: A European Perspective. *Journal of Euromarketing*, 6, 41-56.

Ericksen, M. K. & Sirgy, M. J. (1992). Employed Females Clothing Preference, Self-Image Congruence, and Career Anchorage. *Journal of Applied Social Psychology*, 22, 408-422.

Escalas, J. E. & Bettman, J. R. (2003). You Are What They Eat: The Influence of Reference Groups on Consumers' Connections to Brands. *Journal of Consumer Psychology*, 13, 339-348.

Escalas, J. E. & Bettman, J. R. (2005). Self-Construal, Reference Groups, and Brand Meaning. *Journal of Consumer Research*, 32, 378-389.

Feinberg, R. A., Mataro, L., & Burroughs, W. J. (1992). Clothing and Social Identity. *Clothing and Textiles Research Journal*, 11, 18-23.

Field, A (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3rd ed.). London: Sage Publications.

Gardner, B. B. & Levy, S. J. (1955). The Product and the Brand. *Harvard Business Review*, 33, 33-39.

Govers, R. C. M. & Schoormans, J. P. L. (2005). Product Personality and Its Influence on Consumer Preference. *Journal of Consumer Marketing*, 22, 189-197.

Graeff, T. R. (1996a). Image Congruence Effects on Product Evaluations: The Role of Self-Monitoring and Public/Private Consumption. *Psychology & Marketing*, 13, 481-499.

Graeff, T. R. (1996b). Using Promotional Messages to Manage the Effects of Brand and Self-Image on Brand Evaluations. *Journal of Consumer Marketing*, 13, 2-18.

Graeff, T. R. (1997). Consumption Situations and the Effects of Brand Image on Consumers' Brand Evaluations. *Psychology & Marketing*, 14, 49-70.

Grubb, E. L. & Grathwohl, H. L. (1967). Consumer Self-Concept, Symbolism and Market Behaviour: A Theoretical Approach. *Journal of Marketing*, 31, 22-27.

Grubb, E. L. & Hupp, G. (1968). Perception of Self, Generalised Stereotypes, and Brand Selection. *Journal of Marketing Research*, 5, 58-63.

Hair, J. F., Bush, R. P., & Ortinau, D. J. (2003). *Marketing Research: Within a Changing Information Environment* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin.

He, H. & Mukherjee, A. (2007). I Am, Ergo I Shop: Does Store Image Congruity Explain Shopping Behaviour of Chinese Consumers? *Journal of Marketing Management*, 23, 443-460.

Helgeson, J. G. & Supphellen, M. (2004). A Conceptual and Measurement Comparison of Self-Congruity and Brand Personality. *International Journal of Market Research*, 46, 205-233.

Higgins, E. T. (1987). Self-Discrepancy: A Theory Relating Self and Affect. *Psychological Review*, 94, 319-340.

Higgins, E. T., Bond, R. N., Klein, R., & Strauman, T. (1986). Self-Discrepancies and Emotional Vulnerability: How Magnitude, Accessibility, and Type of Discrepancy Influence Affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 5-15.

Hinton, P. R., Brownlow, C., McMurray. I. & Cozens, B. (2004). *SPSS Explained*. London: Routledge.

Hirschman, E. C. & Holbrook, M. B. (1982). Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions. *Journal of Marketing*, 46, 92-101.

Hogg, M. K. & Banister, E. N. (2001). Dislikes, Distastes and the Undesired Self: Conceptualising and Exploring the Role of the Undesired End State in Consumer Experience. *Journal of Marketing Management*, 17, 73-104.

Hogg, M. K., Cox, A. J., & Keeling, K. (2000). The Impact of Self-Monitoring on Image Congruence and Product/Brand Evaluation. *European Journal of Marketing*, 34, 641-666.

Holbrook, M. B. & Dixon, G. (1985). Mapping the Market for Fashion: Complementarity in Consumer Preferences. in M. R. Solomon (Ed.) *The Psychology of Fashion* (pp. 109-126), Lexington Books.

Hong, J. W. & Zinkhan, G. M. (1995). Self-Concept and Advertising Effectiveness: The Influence of Congruency, Conspicuousness, and Response-Mode. *Psychology & Marketing*, 12, 53-77.

Ibrahim, H. & Najjar, F. (2007). A Multi-Dimensional Approach to Analyzing the Effect of Self Congruity on Shopper's Retail Store Behaviour. *Innovative Marketing*, 3, 54-68.

Jamal, A. & Al-Marri, M. (2007). Exploring the Effect of Self-image Congruence and Brand Preference on Satisfaction: The Role of Expertise. *Journal of Marketing Management*, 23, 613-629.

Jamal, A. & Goode, M. M. H. (2001). Consumers and Brands: A Study of the Impact of Self-Image Congruence on Brand Preference and Satisfaction. *Marketing Intelligence & Planning*, 19, 482-492.

Kressmann, F., Sirgy, M. J., Herrmann, A., Huber, F., Huber, S., & Lee, D. (2006). Direct and Indirect Effects of Self-Image Congruence on Brand Loyalty. *Journal of Business Research*, 59, 955-964.

Lee, D. (2004). Image Congruence and Attitudes towards Private Brands. *Advances in Consumer Research*, 31, 435-450.

Levy, S. J. (1959). Symbols for Sale. *Harvard Business Review*, 37, 117-124.

Malhotra, N. K. (1988). Self-Concept and Product Choice: An Integrated Perspective. *Journal of Economic Psychology*, 9, 1-28.

Markus, H. & Nurius, P. (1986). Possible Selves. *American Psychologist*, 41, 954-969.

Martin, W. S. & Bellizzi, J. (1982). An Analysis of Congruous Relationships between Self-Images and Product Images. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 10, 473-489.

McCracken, G. (1986). Culture and Consumption: A Theoretical Account of the Structure and Movement of the Cultural Meaning of Consumer Goods. *Journal of Consumer Research*, 13, 71-84.

McCracken, G. (1989). Who Is the Celebrity Endorser? Cultural Foundations of the Endorsement Process. *Journal of Consumer Research*, 16, 310-321.

Mehta, A. (1999). Using Self-Concept to Assess Advertising Effectiveness. *Journal of Advertising Research*, 39, 81-89.

Mick, D. G. (1986). Consumer Research and Semiotics: Exploring the Morphology of Signs, Symbols, and Significance. *Journal of Consumer Research*, 13, 196-213.

Muniz, A. M. & O'Guinn, T. C. (2001). Brand Community. *Journal of Consumer Research*, 27, 412-432.

Ngamcharoenmongkol, P. & Hogg, M. (2013). Consumer-Brand Congruence: Identifying and Measuring Positively and Negatively Valued Brands. Paper presented at the *Consumer-Brand Relationships Conference*, Boston, MA 02115.

Ogilvie, D. M. (1987). The Undesired Self: A Neglected Variable in Personality Research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 379-385.

Pallant, J. (2007). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS* (3rd ed.). Berkshire: Open University Press.

Piacentini, M. & Mailer, G. (2004). Symbolic Consumption in Teenagers' Clothing Choices. *Journal of Consumer Behaviour*, 3, 251-262.

Quester, P. G., Karunaratna, A., & Goh, L. K. (2000). Self-Congruity and Product Evaluation: A Cross-Cultural Study. *Journal of Consumer Marketing*, 17, 525-537.

Richins, M. L. (1994). Valuing Things: The Public and Private Meanings of Possessions. *Journal of Consumer Research*, 21, 504-521.

Ross, I. (1971). Self-Concept and Brand Preference. *Journal of Business*, 44, 38-50.

Sirgy, M. J. (1982). Self-Concept in Consumer Behaviour: A Critical Review. *Journal of Consumer Research*, 9, 287-300.

Sirgy, M. J. (1985a). Self-Image/Product-Image Congruity and Consumer Decision-Making. *International Journal of Management*, 2, 49-63.

Sirgy, M. J. (1985b). Using Self-Congruity and Ideal Congruity to Predict Purchase Motivation. *Journal of Business Research*, 13, 195-206.

Sirgy, M. J. & Su, C. (2000). Destination Image, Self-Congruity, and Travel Behaviour: Toward an Integrative Model. *Journal of Travel Research*, 38, 340-352.

Sirgy, M. J., Grewal, D., & Mangleburg, T. F. (2000). Retail Environment, Self-Congruity, and Retail Patronage: An Integrative Model and a Research Agenda. *Journal of Business Research*, 49, 127-138.

Sirgy, M. J., Grewal, D., Mangleburg, T. F., Park, J., Chon, K. S., Claiborne, C. B., Johar, J. S., & Berkman, H. (1997). Assessing the Predictive Validity of Two Methods of Measuring Self-Image Congruence. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 25, 229-241.

Sirgy, M. J., Johar, J. S., Samli, A. C., & Claiborne, C. B. (1991). Self-Congruity versus Functional Congruity: Predictors of Consumer Behaviour. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 19, 363-375.

Solomon, M. R. (1983). The Role of Products as Social Stimuli: A Symbolic Interactionism Perspective. *Journal of Consumer Research*, 10, 319.

Stern, B. L., Bush, R. F., & Hair, J. F. (1977). The Self-Image-Store Image Matching Process: An Empirical Test. *Journal of Business*, 50, 63-69.

Sudman, S. & Blair, E. (1998). *Marketing Research: A Problem Solving Approach*. London: McGraw-Hill.

Tull, D. S. & Hawkins, D. I. (1993). *Marketing Research: Measurement & Method* (6th ed.). New York: Macmillan Publishing Company.

Turner, J. C. (1991). *Social influence*. Buckingham, England: Open University Press.

White, K. & Dahl, D. W. (2006). To Be or Not Be? The Influence of Dissociative Reference Groups on Consumer Preferences. *Journal of Consumer Psychology*, 16, 404-414.

White, K. & Dahl, D. W. (2007). Are All Out-Groups Created Equal*?* Consumer Identity and Dissociative Influence. *Journal of Consumer Research*, 34, 525-536.

White, K. & Dahl, D. W. (2008). Are All Out-Groups Created Equal*?* Consumer Identity and Dissociative Influence. *European Advances in Consumer Research*, 8, 459-460.

Yim, C. K., Chan, K. W., & Hung, K. (2007). Multiple Reference Effects in Service Evaluations: Roles of Alternative Attractiveness and Self-image Congruity. *Journal of Retailing*, 83, 147–157.

ผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่านกับการกระทำที่นำไปสู่การขับเคลื่อนประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ผลิน ภู่จรูญ[1]

บทคัดย่อ

โลกธุรกิจในปัจจุบันมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงมาก การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันระหว่างกันเพื่อแย่งชิงความเป็นที่หนึ่งในอุตสาหกรรมที่ตนเองดำเนินธุรกิจอยู่ อาจหมายถึงการเร่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของโลกในทุกๆ วิถีทาง ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรจำนวนมหาศาลที่ต้องแลกกับสภาพของสังคมโดยรวมที่เสื่อมโทรมลงทั้งในด้าน สิ่งแวดล้อม มลภาวะ ความเลี่ยมล้ำของโอกาส ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ และความยากจน การดำเนินธุรกิจในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเสมือนหนึ่งว่าองค์การธุรกิจเป็นผู้ทำลายมากกว่าเป็นผู้สร้าง ในการแก้ไขเพื่อนำองค์การก้าวสู่เปลี่ยนแปลงให้ธุรกิจกลายเป็นผู้สร้างจึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้นำ ในทางวิชาการนั้นทฤษฎีในเรื่องผู้นำ เป็นหนึ่งในสาขาที่มีการศึกษาอย่างแพร่หลายมากสาขาหนึ่ง แต่แนวคิดส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริบทของนักวิชาการทางตะวันตก ดังนั้นในบางกรณีอาจพบว่าการนำแนวคิดนั้นมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติอาจมีความไม่เหมาะสมภายใต้บริบทของไทย หรือของอาเซียน การศึกษานี้นำเสนอแนวคิดผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational leader) ที่พัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เรื่องผู้นำ โดยรื้อปรับและทบทวนบทบาทของผู้นำในมิติของชาติตะวันตกและปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชาติตะวันออก ทั้งนี้เป็นการคิดทบทวนไหม่ถึงวัตถุประสงค์และเหตุผลในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งส่งผลต่อการสรรหา การใช้ทรัพยากรและการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้การจัดการเกิดประสิทธิภาพที่ไม่มุ่งผลเฉพาะแต่ประโยชน์ในทางธุรกิจเท่านั้น แต่เป็นการชี้นำการจัดการธุรกิจที่มุ่งประโยชน์โดยรวมของอาเซียน

Keywords: *Transpirational leader, socio-economic benefit, leading change, and change agent*

[1] Graduate School of Business Administration National Institute of Development Administration (NIDA)

บทนำ

ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับโลก ระดับประเทศและระดับองค์การ มีความสัมพันธ์กันกับระบบการเมือง และระบบสังคมอย่างมาก ทั้งนี้ในทุกระบบต่างต้องมีผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลและตัดสินใจในการจัดการทั้งสิ้น ซึ่งผู้นั้นคือผู้นำของหน่วยงาน องค์การและประเทศนั้นๆ และด้วยโลกยุคไร้พรมแดนที่การตัดสินใจของผู้นำของอีกฟากโลกหนึ่งอาจส่งผลกระทบประเทศในอีกฟากโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็วและหลีกเลี่ยงได้ยาก ยิ่งโดยเฉพาะในปัจจุบันเศรษฐกิจของโลกมีความผันผวนอย่างมากทั้งที่มีผลจากระบบการเมืองและปัญหาของระบบสังคมที่สร้างความวุ่นวายอย่างมาก ทำให้สรุปได้ว่าผู้นำของระบบดังกล่าวไม่สามารถจัดการระบบและองค์การของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันในเรื่องผู้นำและการพัฒนาผู้นำอาจจะไม่เหมาะสมในการตอบโจทย์ของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาทฤษฎีของผู้นำใหม่จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากและเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน เพราะหากไม่มีการจัดการแก้ไขให้ถูกต้องโดยมีผู้นำเป็นผู้ชี้นำหนทางออกแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะทับถมกลายเป็นปัญหาที่เป็นวิกฤติขนาดใหญ่ได้ บทความนี้จึงเป็นหนึ่งในความพยายามที่จะพัฒนาต่อยอดทฤษฎีผู้นำที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม ผ่านการปรับปรุงโดยใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษากรณีศึกษาบริษัทชั้นนำระดับโลกและนำความรู้นั้นมาคิดทบทวนทฤษฎีของผู้นำให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น

ผู้นำกับการชี้นำและจัดการองค์การ (Leader, Leading and Managing Organization)

ในการจัดการธุรกิจนั้นหากพินิจพิเคราะห์ให้ลึกซึ้งจะพบว่าเป็นเรื่องของเจ้าของธุรกิจ ผู้บริหารระดับสูงหรือผู้นำที่ชี้นำพนักงานในการสร้างความพึงพอใจจากสินค้าหรือบริการให้ลูกค้าเป็นหลัก ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบนี้จะมีองค์ประกอบย่อยอีกหลายส่วน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในการจัดการหลายประการ ดังนั้นถ้าในการจัดการเรื่องที่ยากให้เป็นเรื่องง่ายนั้น องค์การต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสำคัญ เพราะหน้าที่หลักของผู้นำที่ดีหรือเก่งคือ "ต้องทำให้เรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย" ในทางตรงกันข้าม ผู้นำที่ไม่ดีหรือไม่เก่ง คือ "คนที่ทำให้เรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยาก" การศึกษาเจาะลึกในเรื่องผู้นำ ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือ การจัดการธุรกิจ การชี้นำ และการจูงใจให้พนักงานทุ่มเททำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเป็นการดำเนินงานผ่านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Amabile, 1993) ซึ่งเป็นภารกิจที่ผู้นำต้องดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง สรุปได้ว่าถ้าผู้นำชี้นำพนักงานผู้ใต้บังคับบัญชาได้ถูกต้อง ตรงจุด ประสิทธิภาพหรือความสามารถในการแข่งขันขององค์การนั้นจะมีสูงกว่าองค์การอื่น เพราะผู้นำสามารถดึงศักยภาพของพนักงานออกมาได้ การจัดการในหน้าที่ต่าง ๆ (Functions) ได้อย่างดี เช่น ด้านการเงิน การตลาด การผลิต การวิจัยและพัฒนา ที่ต้องมีทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการจัดการหน้าที่นั้นๆ สรุปในภาพรวมได้ว่า ผู้นำมีหน้าที่ในการชี้นำพนักงานในองค์การให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าผ่านทรัพยากรขององค์การที่ประกอบด้วยทรัพยากรทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

จากผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader) มาเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน (Transformational Leader) และการพัฒนาสู่ผู้นำการบจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpiratioanl Leader)

หากศึกษาทฤษฎีของผู้นำให้ครอบคลุมอาจต้องมีหนังสือที่มีความหนาประมาณ 4,000 หน้าจึงจะเขียนเนื้อหาได้ครอบคลุมทั้งหมดและคงเป็นการสรุปแบบย่อได้เท่านั้น เพราะการศึกษาเรื่องผู้นำมีความหลากหลายซับซ้อนลึกซึ้งมาก ซึ่งอาจส่งผลทำให้ผู้นำส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อตนเองก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้นำแล้วต่างบรรลุความฝันว่าทุกอย่างจะราบรื่นสวยงาม โดยอาจคิดว่าเป็นจุดแห่งความสำเร็จซึ่งแท้จริงแล้วกลับเป็นจุดของการเริ่มต้น ที่สำคัญคือ พอรับตำแหน่งเป็นผู้นำแล้วก็จะมีความรับผิดชอบมากจนไม่มีเวลาพัฒนาตนเอง มีผลทำให้ความใส่ใจในการเพิ่มศักยภาพในการเป็นผู้นำที่ดีถูกให้ความสำคัญน้อยลงไปเมื่อเทียบกับเวลาที่ใช้ในการจัดการ การปฏิบัติการจัดการ (Execution) การประชุม การสื่อสารฯลฯ ที่ต้องเร่งรีบ จากการศึกษาพบว่าผู้นำส่วนใหญ่ใช้เวลากับเรื่องทางธุรกิจ มากกว่าการเพิ่มพูนศักยภาพความเป็นผู้นำด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

เนื่องจากสาเหตุดังกล่าว บทความนี้พัฒนาขึ้นเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาผู้นำในสถาบันการศึกษาระดับสูงโดยเฉพาะในโรงเรียนธุรกิจ (Business School) เพื่อสร้างผู้นำที่มีคุณธรรมนำความรู้ โดยเน้นศึกษาจากกรณีศึกษาทางธุรกิจที่สามารถนำมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันโดยผ่านการวิเคราะห์ของนักวิชาการที่พยายามจุดประกายทางความคิดที่จะเปลี่ยนให้ผู้จัดการกลายเป็นผู้นำ และปรับให้ผู้นำบริษัทท้องถิ่นกลายเป็นผู้เปลี่ยนผ่านบริษัทท้องถิ่นให้เป็นบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ โดยปรับปรุงพัฒนาแนวคิดทางวิชาการเรื่องผู้นำที่ผ่าน การสังเคราะห์ในบริบทของชาวตะวันออก โดยไม่เป็นการยกเอาทฤษฎีผู้นำของชาวตะวันตกมาใช้โดยตรง

จากบทเรียนของความล้มเหลวจากการชี้นำของผู้นำในหลายองค์การพิสูจน์แล้วว่าทฤษฎีทางตะวันตกมีความไม่เหมาะสมในหลายมิติ ที่เป็นเช่นนี้เพราะปรัชญา การรู้คิด วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี นิสัยใจคอ และทิฐิของชาวตะวันตกและชาวตะวันออกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นการนำเอาความรู้ทางวิชาการของทางตะวันตกมาใช้โดยไม่ระวังระไว (Awareness) อาจนำมาซึ่งความไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้ อย่างไรก็ดีในเชิงวิชาการต้องยอมรับว่าในความแตกต่างระหว่างกันนั้นแกนหลัก (Core Concept) ของการจัดการที่เป็นสากลยังมีสาระความสำคัญอยู่อย่างมาก ซึ่งผู้นำทั้งสองซีกโลกควรปรับพัฒนาให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่าการจัดการเป็นวิชาที่ว่าด้วยศาสตร์และศิลป์ที่ต้องผสมผสานการใช้เข้าด้วยกันเสมอ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องมีผู้นำที่มีความสามารถทั้งสองด้านอย่างดีเยี่ยม นอกจากนั้นยังต้องรู้จักที่จะผสมผสานศาสตร์และศิลป์ของการจัดการให้พอดีกับสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งอาจมีการจัดการที่แตกต่างกันออกไปถึงแม้จะเป็นสถานการณ์คล้ายคลึงหรือเหมือนกันแต่เกิดขึ้นในเวลาที่แตกต่างกันเพราะมีบริบท (Context) ที่แตกต่างกัน (Avolio, Bass, and Jung, 1999) จากเหตุผลดังกล่าวผู้เขียนจึงใช้กรณีศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านสามารถใช้ดุลยพินิจในการนำเอาการจัดการ การกำหนดกลยุทธ์ และ การปฏิบัติการจัดการ (Execution) ของผู้นำในอดีตจนถึง ผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader)

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader)

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยน เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับหลักของความธรรมอย่างมีเหตุผล (Moral Reasoning) ในการชี้นำผู้ใต้บังคับบัญชา ด้วยการควบคุม ตรวจตรา (Supervision) ดูแลอย่างใกล้ชิด จนมีคำเรียกผู้นำแบบนี้อีกอย่างว่า "ผู้นำการจัดการ (Managerial Leader)" ที่ให้ความสำคัญกับการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้การทำงานปกติ (Routine) โดยให้ผลตอบแทนตามกำลังที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทุ่มเททำงานให้ มีนักวิชาการหลายคนแนะนำว่าเป็นรูปแบบของผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในช่วงการเริ่มต้นธุรกิจที่องค์การยังไม่มีระบบมากนัก (Bass, 1985; Avolio, Bass, and Jung, 1999) ทั้งนี้คุณลักษณะสำคัญของผู้นำแบบแลกเปลี่ยนมีดังต่อไปนี้ คือ

เป็นผู้นำที่มุ่งมั่นในการนำพาองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การชี้นำให้งานสำเร็จมีความสำคัญมาก ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนสามารถจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้เครื่องมือในการจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานด้วยการ กำหนดข้อตกลง (Agreement) ซึ่งอาจเป็นการกระทำอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยจะแลกเปลี่ยนด้วยผลตอบแทน (Reward) จากระดับความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการทำงาน (Commitment) พิจารณาเห็นชัดว่าเป็นเสมือนหนึ่งสัญญาต่างตอบแทนที่กำหนดขึ้น เพราะในการดำเนินงานหรือการจัดการนั้น การจ่ายค่าตอบแทนเป็นเรื่องปกติที่กระทำกันเพราะทุกคนทำงานเพราะต้องการผลตอบแทน แต่ถ้ายึดติดกับเงื่อนไขดังกล่าวมากเกินไปโดยไม่ปรับเปลี่ยน (Dynamic) อาจทำให้การจัดการในบางเหตุการณ์ไม่มีประสิทธิภาพได้ เช่น เมื่อองค์การต้องการให้ทุกคนคิดนอกกรอบ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ไม่ชัดเจน พนักงานจะไม่ยอมดำเนินการ เพราะที่มีความเป็นไปได้ที่จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ผลก็ คือทุกคนจะทำกิจกรรมเดิม ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ชัดเจนเพราะการมอบรางวัลหรือการลงโทษใช้เกณฑ์ของการบรรลุวัตถุประสงค์เป็นหลัก

ในการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวพบว่า ความตั้งใจและความมุ่งมั่นเมื่อขึ้นอยู่กับการลงโทษหรือให้รางวัล จึงเกิดมิติว่า ถ้ารางวัลใหญ่ พนักงานก็จะทุ่มเทอย่างมาก ในขณะที่รางวัลน้อย การทำงานก็จะเฉื่อยชาทั้ง ๆ ที่พนักงานมีศักยภาพสูงแต่ก็ไม่ยอมทุ่มเท ซึ่งท้ายที่สุดส่งผลทำให้ต้นทุนในการดำเนินงานมีมูลค่าสูงมาก ในขณะที่คุณภาพของงานจะขึ้นอยู่กับจำนวนรางวัลที่หน่วยงานหรือองค์การต้องเสียไป ดังนั้นการนำเอาวิธีการแลกเปลี่ยนมาใช้จึงต้องอยู่ในดุลยพินิจของผู้นำว่าจะนำมาใช้ในเวลาใด สถานการณ์อย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการแบบนี้ทั้งหมดหรือกับทุกคน เพราะพนักงานแต่ละคนก็มีความคาดหวังต่างกัน

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะให้ความสำคัญกับการเติบโตบนกิจกรรมของงานประจำและกระบวนการทำงานที่มีอยู่

ลักษณะของผู้นำแบบแลกเปลี่ยนในประเด็นนี้เห็นชัดว่า เป็นผู้ที่มองไปข้างหน้าเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และมีความมุ่งมั่นมาก ดังนั้นสิ่งที่พวกเขาดำเนินการคือ การขับเคลื่อนให้พนักงานทำงานบนพื้นฐาน (Platform) ที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ และจะใช้แนวคิดเดิมภายใต้กระบวนการเดิม แต่จะจูงใจให้พนักงานเพิ่มผลิตภาพในส่วนของความมุ่งมั่นทุ่มเทของตัวเองมากกว่าการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานหรือกิจกรรมเดิม ๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า วิธีการนี้อาจมีความเหมาะสมในเวลาที่บริษัทกำลังสร้างตัวเองและเพิ่งเริ่มธุรกิจ ดังนั้นการผลักดันให้ธุรกิจพ้นช่วงของวงจรอายุตอน "แนะนำสินค้า (Introduction)" น่าจะมีความเหมาะสม

แต่เมื่อธุรกิจเข้าสู่วงจรของช่วงการเติบโต (Growth) และต้องการเข้าไปแข่งขันในตลาดที่ใหญ่กว่า วิธีการการทำงานแบบนี้อาจจะต้องมีการพิจารณาให้รอบคอบกว่านี้ เพราะในบรรยากาศทางการแข่งขันที่รุนแรง การทำงานบนพื้นฐาน (Platform) เดิมอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานได้ถึงแม้พนักงานจะทุ่มเทพลังในการทำงานอย่างเต็มที่ เปรียบเสมือนรถไฟที่วิ่งบนระบบรางเก่าอาจมีข้อจำกัดในการทำความเร็ว เนื่องจากขนาดของรางมีขนาดกว้างน้อยเกินไปทำให้ไม่สามารถทำความเร็วได้เกิน 150 กม./ชม. ถึงแม้ว่าจะมีหัวรถจักรที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงเพียงใด แต่หากมีการปรับเปลี่ยนระบบรางใหม่ให้มีขนาดความกว้างของฐานรางใหญ่ขึ้นจะทำให้สามารถรองรับรถไฟที่วิ่งได้ความเร็วมากกว่า 280 กม./ชม.ได้ ที่สำคัญมากกว่านั้นคือ หากมีหัวรถจักรที่มีประสิทธิภาพสูงมาก จะทำให้สามารถทำความเร็วรถไฟได้มากกว่า 380 กม./ชม.

ผู้นำลักษณะนี้เป็นผู้ที่สามารถนำพาองค์การก้าวข้ามช่วงเวลาของการเริ่มต้นได้ดี เพราะใช้เวลาและทรัพยากรมุ่งไปที่เป้าหมายที่จะไปให้ถึง จึงทำให้องค์การมีจุดสนใจ (Focus) แน่นอนส่งผลทำให้การบรรลุวัตถุประสงค์มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ดีต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย เพราะถ้าขาดการศึกษาคู่แข่งอย่างละเอียด การดำเนินงานบนพื้นฐาน (Platform) เดียวกันจะทำให้เกิดความเสี่ยงที่ในการแข่งขันได้ เพราะถ้าหากบุคลากรขององค์การมีความสามารถน้อยกว่าก็ย่อมนำมาซึ่งความด้อยประสิทธิภาพทันที เพราะเป็นการแข่งขันบนฐานของทรัพยากรมนุษย์ล้วน ๆ จากการศึกษาทฤษฎีผู้นำแบบแลกเปลี่ยนในประเด็นนี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ความร่วมสมัยของทฤษฎีผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ขาดการปรับปรุง เพราะในโลกปัจจุบันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะแข่งขันโดยไม่พัฒนางานประจำและพัฒนากระบวนการทำงาน (Procedure) ดังนั้นการประยุกต์ใช้วิธีการจูงใจแบบนี้ในการเพิ่มประสิทธิภาพจะต้องใช้ดุลยพินิจอย่างมาก ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้นำในการตัดสินใจ

จากการศึกษาแนวคิดตามทฤษฎีผู้นำแบบแลกเปลี่ยนทำให้สามารถสรุปได้ว่า ถึงแม้ความทันสมัยของทฤษฎีมีความสำคัญมากแต่อาจไม่ร่วมสมัย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่มีการพิสูจน์และศึกษาวิจัยอย่างดี ทำให้เข้าใจได้ว่าในบางสถานการณ์บางช่วงเวลาในเวลาขณะนั้น การใช้วิธีชี้นำและสร้างแรงจูงใจด้วยการจัดการแบบนี้มีประสิทธิภาพ แต่ไม่ได้อธิบายไปครอบคลุมในสถานการณ์อื่น ๆ ทั้งหมดได้ ดังนั้นถ้าผู้นำต้องการนำประยุกต์หรือบูรณาการใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ต้องพิจารณาข้อจำกัด และองค์ประกอบอื่นด้วย

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะพยายามสร้างมาตรฐานในการทำงานเพื่อการเติบโต โดยให้ความสำคัญกับองค์การแบบทางการ (Formal Organization)

การขับเคลื่อนองค์การสู่การเติบโตนั้นมีวิธีการในการดำเนินงานที่แตกต่างกันเพราะเงื่อนไของค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจไม่เหมือนกัน ในการจัดการนั้นสามารถวิเคราะห์ว่าผู้นำใดเป็นผู้นำแบบแลกเปลี่ยนได้เมื่อผู้นำนั้นให้ความสนใจในการก้าวสู่ความเติบโตบนแนวคิดที่จะสร้างรูปแบบการทำงานที่เป็นมาตรฐานบนหลักการทางการจัดการ เช่น เน้นการมีเป้าหมายที่ชัดเจนบนผลิตภาพและประสิทธิภาพที่กำหนดขึ้น โดยต้องการแน่ใจได้ว่าพนักงานจะดำเนินงานตามขั้นตอนโดยมีการจูงใจในการทำงานจากรางวัลและการลงโทษ ลักษณะการทำงานจะเน้นการทำงานอย่างเป็นรูปแบบมาก เพื่อทำให้ "กลยุทธ์ทุกๆ กลยุทธ์" มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน

ในปัจจุบันมีนักวิชาการที่ศึกษาด้านผู้นำให้ความเห็นในเรื่องนี้ไว้มาก Bass (1985) และ Bass and Riggio (2006) วิเคราะห์ว่าการดำเนินการขององค์การเพื่อสร้างมาตรฐานการทำงานที่จำกัดมากเกินไปอาจมีผลต่อความยืดหยุ่นขององค์การในการปรับตัวได้ที่สำคัญ ผลิตภาพ ประสิทธิภาพ ปัจจุบันขึ้นอยู่กับกระบวนการทำงานแบบใหม่ที่ใช้ระบบการจัดการที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่เป็นองค์การเสมือนจริง (Virtual Organization) ทำให้การเน้นใช้ระบบองค์การแบบทางการ (Formal Organization) ไม่สามารถนำไปสู่ความเป็นเลิศได้

อย่างไรก็ดีต้องยอมรับว่าทฤษฎีผู้นำแบบแลกเปลี่ยนสามารถจัดการให้เกิดผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์ของการบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในเงื่อนไขของสถานการณ์ที่องค์การยังขาดรูปแบบที่เป็นรูปธรรม หรือในระหว่างของการเริ่มสร้างบริษัทที่ต้องการความชัดเจนของการทำงานไปสู่ผลลัพธ์ที่นำไปสู่การเติบโต นักวิชาการหลายคนมองว่าเป็นระบบของการทำงานที่อาจจะมีประสิทธิภาพมากเมื่อสถานการณ์ถึงขั้นวิกฤติ (Chaos) วุ่นวาย ยุ่งเหยิงมาก การนำเอาระบบทางการมาใช้จะช่วยลดความสับสนได้มาก ซึ่งมักจะนำมาประยุกต์ใช้ในช่วงวิกฤติ สึนามิที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น หรือเหตุการณ์อุทกภัยในประเทศพม่าเป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่าผู้นำที่ดีในปัจจุบันจึงควรทำความเข้าใจกับวิธการและปรับการรู้คิดของตนเองให้สามารถเข้าใจและตอบสนองการรับรู้ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยมของผู้ใต้บังคับบัญชา ในการจูงใจให้พวกเขาทุ่มเทการทำงาน ทั้งนี้ต้องไม่ละเลยการพิจารณาองค์ประกอบด้วย

กล่าวโดยสรุป ผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader) เป็นรูปแบบของผู้นำที่เรียบง่าย (Simple) ตรงไปตรงมา ชี้นำและขับเคลื่อนพนักงานบนความชัดเจนของผลประโยชน์ รางวัลตอบแทน พร้อมการลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม มีประสิทธิภาพบนข้อจำกัดของระดับและขนาดของรางวัล และการตอบแทนซึ่งจะมีมากหรือน้อยตามจำนวนของผลตอบแทน และบนข้อจำกัดของมาตรฐานที่แน่นอน ทำงานได้และหวังผลงานได้แน่นอนในระดับที่กำหนดไว้ ไม่เสี่ยง แต่ผลการดำเนินงานไม่สูงมาก ในความคิดของผู้เขียนจัดให้ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนควรเป็นส่วนหนึ่งของผู้นำร่วมสมัย เพราะจัดได้ว่าเป็นวิธีการที่ดีที่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แบบใด เวลาใด กับใคร ซึ่งเงื่อนไขนี้ล้วนแล้วแต่เป็นดุลยพินิจของผู้นำในการนำออกมาปฏิบัติการจัดการ (Execution)

ก้าวสู่การจัดการร่วมสมัยด้วยผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน (Transformation Leader)

จากข้อจำกัดของผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader) ซึ่งพิจารณาได้ว่าอาจ "ไม่ร่วมสมัย" กับโลกปัจจุบัน องค์การที่ประยุกต์ใช้วิธีการ "แลกเปลี่ยน" ที่ถึงแม้อาจจะเติบโตได้แต่ก็เป็นการเติบโตอย่างมีข้อจำกัดหรือเติบโตแต่ไม่สามารถก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับผู้ใต้บังคับบัญชาในขณะนั้นที่มีผู้นำแบบแลกเปลี่ยนปกครองดูแล (Supervisor) เริ่มมองเห็นข้อดี-ข้อเสียของการชี้นำแบบแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ผลจากการศึกษาพบว่า ด้วยสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทำให้ความต้องการ ความคาดหวังของทุกฝ่ายเปลี่ยนแปลง ส่งผลทำให้การชี้นำต้องมีความละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ผู้นำที่ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนถึงแม้จะสามารถดำเนินงานได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายดูว่าจะมีข้อจำกัดในการขับเคลื่อนให้ผลงานดียิ่งขึ้น ยิ่งโดยเฉพาะคู่แข่งมีการพัฒนาด้านผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้พนักงานทุ่มเทในการทำงานมากกว่า ในขณะที่มีการใช้ทรัพยากรที่เท่ากัน ส่งผลทำให้ผลการดำเนินงานดีกว่าอย่างมีนัยสำคัญ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว รูปแบบของการชี้นำของผู้นำก็มีการเปลี่ยนผ่านเช่นกัน โดยพบว่ามี

คุณสมบัติของผู้นำที่สามารถนำพาองค์การขับเคลื่อนไปข้างหน้าข้ามการเปลี่ยนผ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าในสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจใหม่นี้ (Bass and Riggio, 2006) ในทางทฤษฎีจึงเรียกผู้นำลักษณะดังกล่าวว่า "ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน (Transformational Leader) ซึ่งสามารถสรุปคุณลักษณะของผู้นำประเภท (Judge and Bono, 2000) นี้ได้ดังต่อไปนี้

เป็นผู้ที่มีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ (Articulating a vision)

การกำหนดวิสัยทัศน์ คือการมีความสามารถในการมองอนาคตขององค์การข้างหน้า 5-10-15-20 ปี โดยสามารถนำพาองค์การก้าวข้ามอุปสรรค การแข่งขัน ฯลฯ และสามารถเปลี่ยนผ่านองค์การให้เป็นผู้ชนะในอนาคต 5-10-15-20 ปีนั้นได้ ซึ่งอาจมีข้อโต้แย้งอย่างมาก กล่าวคือ ถ้าผู้นำกำหนดวิสัยทัศน์ได้แต่นำพาองค์การข้ามหรือเปลี่ยนผ่านไม่ได้ ถือว่าเป็นผู้นำที่ดีหรือไม่ ความสำเร็จอาจจะไม่สำคัญเท่ากับการชี้นำ เพราะบางครั้งอนาคตที่ยาวนานเกินไปอาจมีผลทำให้ผู้นำที่เคยเป็นบุคคลยอดเยี่ยมของปี 1995 กลายเป็นบุคคลที่ล้มเหลวที่สุดในปี 2003 ก็อาจเป็นไปได้ ดังนั้นความสำคัญในเชิงวิชาการคือ การที่ผู้นำนั้นสามารถชี้นำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามองเห็นทิศทางการดำเนินธุรกิจที่มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้ ทั้งนี้ควรเป็นทิศทางที่มีความแตกต่างอย่างมีคุณค่า (Value Differentiated) ไม่ใช่คิดเหมือน ๆ กับผู้นำคนอื่น เกณฑ์ที่ใช้ในการวัดความสามารถของความเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านคือ จะต้อง "ทำเรื่องยาก (Complicated) ให้เป็นเรื่องง่าย (Simplicity)" ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ผู้นำควรมีเพราะการนำพาการเปลี่ยนผ่านนั้น ผู้นำสามารถนำพาพนักงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วพวกเขาเหล่านั้นสามารถปฏิบัติการจัดการ (Execution) นำพาองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหากผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เข้าใจทิศทางที่ผู้นำกำหนด มองเห็นเรื่องที่ "ง่ายเป็นเรื่องยาก" ก็ไม่ควรจัดอยู่ในลักษณะของผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน เพราะการเปลี่ยนผ่านเป็นการนำพาองค์การก้าวข้ามช่วงเวลาทางการแข่งขัน อุปสรรค และของการเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งได้อย่างถูกวิธีและถูกเวลา

ตัวอย่างความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ต้องยอมรับว่าบริษัท DuPont ซึ่งดำเนินธุรกิจมากว่า 200 ปีได้กำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การ โดยเน้นการดำเนินธุรกิจบนแนวคิด "the Miracle of Science" "ความมหัศจรรย์ของวิทยาศาสตร์" จากพื้นฐานเดิมของบริษัทที่เริ่มธุรกิจจากการนำเข้าดินปืนจากประเทศเยอรมันมาในประเทศสหรัฐอเมริกา นาย E.I. DuPont ตระหนักอย่างดีหลังดำเนินธุรกิจเพียงไม่กี่ปี ว่าพนักงานคือทรัพยากรสำคัญในการนำพาองค์การก้าวข้ามผ่านกาลเวลา เขาจึงกำหนดให้พนักงานมี "ระเบียบวิธีในการทำงานที่มีวินัย (Code of conduct)" ซึ่งสามารถวิเคราะห์ตามทฤษฎีผู้นำได้ว่า E.I. DuPont ในขณะเริ่มก่อตั้งบริษัทเขา อาจใช้การแลกเปลี่ยนเป็นตัวขับเคลื่อน แต่ DuPont ไม่ได้หยุดเช่นนั้น เขาพัฒนาตัวเองต่อในการนำพาการเปลี่ยนผ่านธุรกิจจากดินปืนมาเป็นการใช้วิทยาศาสตร์ทำหนังเทียม ที่มีการนำมาใช้ในวงการอุตสาหกรรมรถยนต์อย่างมากขณะนั้น ที่สำคัญด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างและยาวไกล DuPont กระโดดออกจากการทำธุรกิจดินปืนที่ต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ เขาเลือกที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์เองจากความรู้และความสามารถที่สะสมอยู่ในองค์การผ่านบุคลากรของบริษัท และด้วยความสามารถในการชี้นำอนาคตของ DuPont ทำให้พนักงานร่วมกันสานฝันและสานความสามารถเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์ธุรกิจใหม่ ๆ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง จากสารเคมีสู่ธุรกิจสี ICI และธุรกิจทอผ้าที่คิดค้นพัฒนาใยผ้า Lycra ที่มีความยืดหยุ่น ทนทาน ที่มีการใช้กันอย่าง

แพร่หลายในทุก ๆ ผลิตภัณฑ์ จากนั้นพัฒนาเปลี่ยนผ่านก้าวข้ามข้ามไปสู่อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ส่งผลทำให้ บริษัท DuPont กลายเป็นบริษัทเคมีและปิโตรเคมีภัณฑ์ที่ใหญ่ติดอันดับ 1-2 ของโลก

จากวิสัยทัศน์ของ "มหัศจรรย์ของวิทยาศาสตร์" ของ DuPont ได้ทำให้องค์การขยายตัวก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) มานับครั้งไม่ถ้วน และทุกครั้งของการข้ามผ่านล้วนเป็นก้าวของการก้าวสู่ความเป็นเลิศทั้งสิ้น ซึ่งความสำเร็จนี้ต้องให้เครดิตกับความเป็นผู้นำของ นาย E.I. DuPont ที่ได้ก่อตั้งบริษัทเมื่อ 200 ปีที่แล้ว

ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะให้ความสำคัญและกระตุ้นให้มีการทำงานร่วมกัน

การชี้นำของผู้นำจะสร้างให้เกิดการเสริมแรง (Synergy) ระหว่างกัน เพราะมีความเชื่อว่าการทำงานร่วมกันจะส่งผลทำให้ประสิทธิภาพของงานดีกว่าการทำงานแบบเดี่ยว ซึ่งเป็นการผลักดันให้พนักงานจะต้องเปิดใจในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งเป็นการทำงานโดยใช้หลักเหตุผล ซึ่งผู้นำที่ดีจะต้องสามารถจัดการความแตกต่างในระดับบุคคลที่อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในภายหลังได้ ซึ่งความขัดแย้งในระดับบุคคลนี้จะเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการนำพาองค์การข้ามการเปลี่ยนผ่านได้ (Bass and Riggio, 2006; Dvir, Eden, Avolio, and Shamir, 2002)

นัยสำคัญของการทำงานร่วมกันในเชิงการจัดการบอกให้รู้ว่าองค์การจะต้องมีการ "วางแผนการเตรียมตัว (Preparation)" อย่างดีเยี่ยมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ การประสานงานระหว่างกัน และการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวล้วนแล้วเป็นหน้าที่หลักของผู้นำทั้งสิ้น ซึ่งผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะมีคุณลักษณะดังกล่าวที่เข้มแข็งมาก ทำให้การทำงานของทุกฝ่ายเกี่ยวข้องสอดคล้องลงตัวกันอย่างพอดี

ตัวอย่างบริษัทที่เปิดโอกาสให้เกิดการทำงานร่วมกัน เช่น บริษัท 3M ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเลือกใช้เวลา 15% ของการทำงานประจำมาร่วมทำงานกลุ่มเป็นการรวมทีมระหว่างกันเพื่อคิดค้นโครงการสำหรับ 3M ในอนาคตเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ โดยพนักงานสามารถรวมกลุ่มจากต่างแผนกหรือจากแผนกเดียวกันก็ได้ในการคิดค้นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีนวัตกรรม ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวส่งผลทำให้ 3M สามารถออกผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าที่แตกต่าง (Differentiated Value) ทำให้แบรนด์ของ 3M มีชื่อเสียงในเรื่องนวัตกรรมจนเป็นที่ยอมรับทั่วโลกสมกับคำนิยามของ 3M ว่า "Innovation" นโยบาย เวลา 15% นี้ได้พัฒนาขึ้นจากผู้นำรุ่นแรก ๆ ของ 3M ที่ตระหนักว่าการทำงานบนพื้นฐานเดิม (Platform) ถึงแม้จะมีประสิทธิภาพแต่ก็ยังมีข้อจำกัด นาย William McKnight ผู้บริหารที่ไต่เต้ามาจากเสมียนของบริษัท 3M ที่มองเห็นข้อดีและข้อเสียของผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader) ของ 3M ในรุ่นแรก ๆ ที่เป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของเขาในอดีต การคิดต่อยอดเรื่องการปรับเปลี่ยนการทำงานปกติ (Routine) ไปสู่วิธีการทำงานใหม่ซึ่งใช้เวลาเพียงแค่ 15% ของเวลาทำงานประจำ แต่ผลทางการดำเนินงานดังกล่าวนำมาซึ่งการเติบโตขององค์การอย่างยั่งยืน

ในวิธีการจูงใจให้พนักงานทำงานเป็นทีมร่วมกันอย่างนี้ Google บริษัทที่ให้บริการทางเว็ป ที่มีชื่อเสียงอย่างมากในช่วงเวลานี้ เริ่มธุรกิจจากผู้นำสองคนที่คิดแตกต่างจากคนอื่นในอุตสาหกรรมการใช้ Web Search เริ่มธุรกิจก่อตั้งเมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว ปัจจุบันธุรกิจมีขนาดใหญ่มาก ทุกวันมีผู้ใช้ Google มากกว่าหนึ่ง พันล้านคำถามที่ให้ Google ช่วยค้นหาคำตอบ รูปภาพให้ จากองค์การขนาดเล็กที่สามารถเปลี่ยนผ่านตนเองมาเป็น

บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ได้ภายในระยะเวลา 15 ปี ซึ่งเป็นเรื่องที่เหลือเชื่ออย่างมาก เคล็ดลับหนึ่งของการจัดการของ Google ที่สามารถนำเสนอบริการและผลิตภัณฑ์ที่ผู้ใช้ไม่สามารถปฏิเสธได้คือ การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้พนักงานทำงานร่วมกันเป็นทีม (Team oriented) โดยนำเอานโยบายของ 3M มาใช้แต่ปรับให้เป็นเวลา 20% ในการอนุญาตให้พนักงานเข้ามาทำการคิดโปรเจกต์หรือแนวทางในการดำเนินธุรกิจใหม่ ๆ ซึ่งผลการเปิดโอกาสให้พนักงานมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์ นำเสนอนวัตกรรมใหม่ ๆ จะพบว่าเป็น ตัวแบบธุรกิจเป็น Web Search แต่กลับให้บริการ Gmail, Google Map, Google Earth และ Android ซึ่งสร้างความแตกต่างในธุรกิจนี้อย่างมาก ส่งผลทำให้ Google มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงมากเพื่อเทียบกับบริษัทคู่แข่งในธุรกิจเดียวกัน

เป็นผู้นำที่กำหนดความคาดหวังไว้สูงมาก (Setting High Expectation)

ในการก้าวสู่ความเป็นเลิศในเวทีการแข่งขันในปัจจุบัน ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความทะเยอทะยานสูง ที่สำคัญต้องชี้นำให้พนักงานก้าวไปข้างหน้าในระดับเดียวกันให้ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะโลกของการดำเนินธุรกิจไม่มีพรมแดนอีกต่อไป จากความมีประสิทธิภาพของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้โลกธุรกิจเป็นเสมือนหนึ่ง "สัณฐานของโลกแบนมากขึ้น" การก้าวสู่ความเป็นเลิศจึงท้าทายให้ธุรกิจขยายกิจการจากบริษัทท้องถิ่นสู่บริษัทระดับโลก การกำหนดเป้าหมายที่สูง นอกจากจะทำให้พนักงานเกิดความมุมานะในการก้าวไปสู่ความเติบโตที่สูงกว่าแล้ว ยังเป็นการเติมพลัง (Energizing) ให้กับความทะเยอทะยานของพนักงานในทุกระดับในการขับเคลื่อนองค์การ (Gong, Huang, and Farh, 2009) เพราะความสำเร็จเป็นผลมาจากองค์ประกอบของหลายส่วน ดังที่ Thomas Alva Edison กล่าวไว้ว่า “ความสำเร็จเกิดจากความสามารถ 1% ความทะเยอทะยาน 99%” ซึ่งผู้นำที่นำพาองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านไม่ควรละเลยข้อเท็จจริงนี้

ในการกำหนดความคาดหวังไว้สูงมากนั้น ในทางการจัดการสามารถพิจารณาได้จากความมุ่งมั่นจริงจัง (Determination) ไปข้างหน้า ซึ่งหากผู้นำสามารถจุดประกายให้องค์การก้าวไปข้างหน้าด้วยความมุ่งมั่นอย่างจริงจังแล้ว โอกาสที่จะล้มเหลวก็จะมีน้อยมาก เพราะด้วยความมุ่งมั่นดังกล่าวจะทำให้การดำเนินการที่ล้มเหลวถูกปลุกขึ้นมาทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกระทั่งประสบความสำเร็จ

เป็นผู้นำที่ท้าท้ายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดนอกกรอบ (Challenging Follower)

การนำพาองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านในกรอบเดิม ๆ ไม่ได้ทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ผู้นำที่ชาญฉลาดต้องกดดันให้พนักงานคิดหาทางหรือหาโมเดลธุรกิจใหม่ ๆ ที่สามารถทำให้องค์การก้าวไปข้างหน้าได้ และเป็นการก้าวที่สร้างความแตกต่างในเชิงธุรกิจที่ผู้นำจะต้องกระตุ้นพนักงานให้ช่วยคิด เพราะพนักงานเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับลูกค้ามากที่สุด อีกทั้งยังรอบรู้ในสินค้าและความเป็นไปที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของตลาดมาก ซึ่งรายละเอียดปลีกย่อยเหล่านี้รวม ๆ กันเข้าก็จะกลายเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจของผู้นำได้ ดังนั้นการตีวงของความคิดที่จำกัดอยู่ในกรอบเดิม ๆ อาจทำให้แนวทางในการแก้ปัญหาไม่มีประสิทธิภาพได้ ในทางตรงกันข้าม ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมของผู้นำที่ให้พนักงานมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและท้าทายให้ช่วยคิดหาทางขยายธุรกิจกลับส่งผลดีอย่างน่าประทับใจ (Gong *et al*., 2009)

บริษัทผลิตเครื่องมือ เครื่องจักรขนาดใหญ่ของประเทศลิกเคนสไตน์ (Lichtenstein) บริษัท Hilti ได้รับการยอมรับว่าเป็นบริษัทที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องมือหนักที่ใช้ในวงการอุตสาหกรรมโยธาธิการและอุตสาหกรรมหนักอื่น ๆ อย่างแพร่หลาย แต่ด้วยคุณภาพและคุณสมบัติของ Hilti ทำให้สินค้ามีราคาแพงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง ส่งผลทำให้ตลาดของ Hilti ที่มีฐานลูกค้าจำนวนหนึ่งเริ่มจะมีการเติบโตลดลง เพราะมีบริษัทจากญี่ปุ่น เกาหลี และจีนเข้ามาทำตลาดแข่งขันในอุตสาหกรรมนี้ ส่งผลทำให้ Hilti ไม่สามารถต่อสู้ได้เพราะอุปกรณ์มีราคาแพงจากคุณภาพที่สูงมาก นักธุรกิจที่เป็นลูกค้าเดิมเริ่มหันไปซื้อสินค้าจากบริษัทอื่นเพราะมีราคาถูกกว่า การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคทำให้ Hilti รู้สึกถึงแรงกดดัน บริษัทจึงทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ และราคาที่ลูกค้าพึงพอใจ ผลการสำรวจสรุปได้ว่า คุณภาพและความล้ำหน้าในเทคโนโลยีของ Hilti ล้ำหน้ากว่าคู่แข่งดังกล่าวมากแต่ด้วยราคาที่สูงมากทำให้ลูกค้าตัดสินใจใช้บริษัทคู่แข่ง แต่ด้วยความชาญฉลาดของผู้นำ ทำให้เขารู้ดีว่าจะต้องแก้ปัญหาในการดำเนินงานอย่างไรบริษัทจึงจะสามารถดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จได้ ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากพนักงานที่อยู่ในสำนักงานสาขาหรือเกี่ยวข้องกับลูกค้าหน้างานโดยตรง เพราะได้ยินคำบ่นจากลูกค้ามากกว่า “ชอบในคุณภาพมาก แต่จำเป็นต้องงดการใช้สินค้าหรือเครื่องมือของ Hilti เพราะมีราคาแพงมาก” จึงทำให้นำเอาข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการประชุม ซึ่งในที่ประชุมหลังจากทุกฝ่ายนำเอาข้อมูลมาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ทำให้ผู้นำและผู้บริหารคิดหาวิธีหรือรูปแบบในการดำเนินธุรกิจใหม่คือ การปรับเปลี่ยนโมเดลธุรกิจจากการขายเครื่องมือ เครื่องจักร มาเป็นการให้เช่าเครื่องมือซึ่งลูกค้าไม่จำเป็นต้องลงทุนจำนวนมากในการจัดซื้อเครื่องมือทุกชนิดเก็บไว้เพื่อใช้งาน ซึ่งพบว่ามีเครื่องมือบางอย่างที่มีโอกาสใช้ไม่บ่อยมีปัญหาในเรื่องการลงทุนแล้วไม่คุ้ม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ลูกค้าได้ใช้เครื่องมือด้วยการเช่าแทน ทำให้ธุรกิจของ Hilti รุ่งเรืองอย่างมาก ที่สำคัญเครื่องมือที่ดีมากของ Hilti ทำให้ลูกค้ารายใหม่ที่มีโอกาสได้ใช้และประทับใจในสินค้า ท้ายสุดได้ตัดสินใจซื้อไว้ใช้งานเพราะมีคุณภาพดี ในขณะที่เครื่องมือที่ไม่มีโอกาสใช้บ่อยก็เลือกที่จะเช่ามาใช้เฉพาะกิจ ส่งผลทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นการขยายธุรกิจเครื่องมือ และเครื่องจักรได้ครอบคลุมมากกว่าเดิม

จากกรณีศึกษาการก้าวเปลี่ยนผ่านสู่ธุรกิจในรูปแบบใหม่ของ Hilti เกิดขึ้นจากความสามารถของผู้นำที่สามารถกระตุ้นให้พนักงานร่วมมือกันคิดค้นหาทางออกจนกลายมาเป็น Business Model ใหม่ที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อนได้ ซึ่งนับว่าเป็นธุรกิจใหม่ในวงการเครื่องจักร เครื่องมือขนาดใหญ่ของโลก

การคิดนอกกรอบ (Thinking out of the Box) ยังบ่งบอกนัยสำคัญของการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) อีกด้วย เพราะนวัตกรรมไม่จำกัดเฉพาะการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เท่านั้น ยังรวมไปถึงบริการ กระบวนการผลิต และ Business Model ซึ่งนอกจากจะทำให้องค์การสามารถนำเสนอสิ่งใหม่ ๆที่มี "ความแตกต่างอย่างมีคุณค่า" แล้วยังเป็นแรงโมเมนต์ตั้มที่ขับเคลื่อนองค์การไปข้างหน้าด้วย "วัฒนธรรมองค์การ" ของการคิดนอกกรอบที่ทำให้เกิดนวัตกรรมตามมาอีกมาก (Gong et al., 2009; Jaussi and Dionne, 2003)บริษัทผลิตนาฬิกาของประเทศญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงมากคือ “ไซโก้ (Seiko)” แปลว่า “เที่ยงตรง” ถือกำเนิดโดย นาย Kintaro Hatori ช่างซ่อมนาฬิกาที่มีความคิดว่า ทำไมนาฬิกาจากทางยุโรปที่มีราคาแพงมาก จะทำให้มีราคาถูกไม่ได้ เขาจึงพยายามสร้างนาฬิกาที่ดีเยี่ยมในเรื่องการบอกเวลาและผลิตให้มีราคาถูก เพื่อให้คนญี่ปุ่นมีโอกาสได้ใช้ ถึงแม้ว่าเขาสามารถสร้างบริษัทจนเป็นที่ยอมรับอย่างมากในภูมิภาคเอเชีย แต่ในวงการนาฬิกาของโลกทุกคนก็ยังนึกถึงประเทศแหล่งกำเนิดของนาฬิกาดั้งเดิมคือ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในเรื่องของระบบนาฬิกาออโตเมติก การเอาชนะ

สวิตเซอร์แลนด์ด้วยนาฬิกาแบบเดิมดูจะยากมาก ๆ ผู้นำการเปลี่ยนผ่านของ Seiko ที่นำพาการคิดนอกกรอบทำให้เกิดการพัฒนาระบบกลไกอัจฉริยะบนระบบออโตเมติกที่เรียกว่า "Kinetic" ที่ทำให้นาฬิกาของ Seiko สามารถเก็บพลังในการเดินเครื่องนาฬิกาได้ยาวนานมากกว่า และมีความแม่นยำมากเทียบเท่าของนาฬิกาจากประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งถึงแม้จะไม่มีชื่อเสียงเท่าแต่ในวงการนาฬิกาล้วนยกย่องความสามารถของ Seiko ในการพัฒนานวัตกรรมนาฬิกาใน Platform ที่แตกต่างอย่างมีคุณค่า ที่ลูกค้าจากทุกประเทศในโลกยอมรับว่า นาฬิกาออโตเมติกแบบอัจฉริยะแล้ว Seiko คือ ผู้นำ

ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะให้ความใส่ใจในการสนับสนุน ส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชารายคน (Supporting Follower's Individual Needs)

การให้ความใส่ใจในการดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นหน้าที่ของผู้นำอยู่โดยปกติแล้ว แต่ในกรณีของผู้นำการเปลี่ยนผ่านนั้น ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับลูกน้องอย่างเป็นพิเศษ เพราะการนำพาองค์การก้าวข้ามการเปลี่ยนแปลงต้องใช้หลักกลไกในการจัดการหลายประการซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบนั้นคือ คน ซึ่งการที่ผู้นำสนับสนุน ชี้นำลูกน้องแต่ละคน ให้ปฏิบัติตามด้วยความคล้อยตามได้อย่างไม่มีข้อสงสัยนั้น การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกันเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างการเปลี่ยนผ่าน ซึ่งความรู้สึกและความเข้าใจนี้จะถูกส่งผ่านเป็นลูกโซ่ลงสู่พนักงานในระดับอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพมาก ซึ่งกลุ่มที่ขับเคลื่อนคล้อยตามกัน (Coalition) นี้จะมีความเห็นและมีแนวทางการจัดการในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการสร้างความไว้วางใจในการก้าวเดินไปข้างหน้าภายใต้ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะทำให้แน่ใจได้ว่าการเปลี่ยนผ่านจะมีประสิทธิภาพมาก

การให้การสนับสนุน ส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชารายบุคคล สามารถพิจารณาในแง่การจัดการ จะพบว่าเป็นเรื่องการจัดสรรทรัพยากรที่ช่วยทำให้การทำงานมีความคล่องตัวมากขึ้น (Facilitating) ซึ่งมีความจำเป็นมากในการเปลี่ยนผ่าน เพราะถึงแม้ว่าจะมีความคิดเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว แต่หากขาดทรัพยากรในการสนับสนุนและส่งเสริมให้สามารถจัดการการเปลี่ยนผ่านก็จะเป็นการยากที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการก้าวเดินไปข้างหน้า ดังนั้น การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมให้กับหน่วยงานและผู้นำในระดับรองลงมาได้อย่างถูกต้องจะสามารถนำพาองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านได้อย่างมั่นใจ ที่สำคัญการสื่อสารระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องมีการออกแบบระบบที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารได้เป็นย่างดีและรวดเร็วบนระบบเทคโนโลยีที่ร่วมสมัยอย่างลงตัวด้วย (Piccolo and Colquitt, 2006)

นายจอนห์ แชมเบอร์ (John Chamber) CEO ของบริษัทผู้ผลิตและให้บริการด้านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ครอบคลุมทั้งบริษัทซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ที่มีสัดส่วนทางการตลาดใหญ่ที่สุด John เป็นผู้นำให้กับ Cisco ในยุคแรกที่บริษัท Cisco มีรายได้ไม่เกิน 10 ล้านเหรียญสหรัฐ จากความสามารถในการเปลี่ยนผ่านของ John ทำให้ Cisco ในปัจจุบันมีรายได้มากกว่า 12 พันล้านเหรียญสหรัฐ การเปลี่ยนผ่านของ Cisco เป็นกรณีที่น่าศึกษาอย่างมาก เพราะหนึ่งในกลยุทธ์การเติบโตของ Cisco คือการเข้าซื้อบริษัท (Acquisition) ขนาดเล็กที่มีเทคโนโลยีของตนเองในการส่งเสริมให้ระบบเครือข่ายทำงานได้ดียิ่งขึ้น และจำนวนของการเข้าซื้อกิจกรรมมีจำนวนมหาศาล จึงเกิดคำถามว่า John ใช้หลักการบริหารอย่างไรที่ทำให้บริษัทเหล่านั้นทุ่มเทช่วย Cisco ขยายธุรกิจโดยไม่ได้สร้าง

ปัญหา เพราะการเข้าซื้อกิจการของบริษัทอื่นจำนวนมาก พบว่าท้ายที่สุดแล้วบริษัทส่วนใหญ่มักประสบกับปัญหาความขัดแย้งตามมาภายหลัง

นาย John Chamber ใช้หลักการข้อนี้ของความเป็นผู้นำการเปลี่ยนผ่าน เพราะเขาศึกษารายละเอียดและความต้องการ ความคาดหวังของบริษัทที่ Cisco เข้าซื้อกิจการมาเป็นของ Cisco จากนั้นเขาก็จะใช้หลักการจัดการคือ การให้การสนับสนุนและส่งเสริม และการตอบสนองความคาดหวังของพันธมิตรธุรกิจ โดยการชี้นำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการแข่งขันกับการสร้างพันธมิตรธุรกิจ เขาส่งเสริมให้ทุกองค์การทุ่มเทคิดค้นระบบเชื่อมโยงที่มีคุณภาพมากขึ้น โดยจะพิจารณาการสนับสนุนแบบรายต่อราย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ผลของการเอาใจใส่ผู้บริหารซึ่งเดิมเป็นเจ้าของธุรกิจนั้น ๆ และแม้กระทั่งพนักงานในระดับปฏิบัติการ John เองก็จะใช้เวลาว่างจากการประชุมเข้าเยี่ยมเยียนพนักงานระดับล่าง โดยเข้าไปไต่ถามความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้ จากนั้นอาจจะให้ความสำคัญกับการศึกษา ความต้องการในแต่ละแผนกและรายบุคคลด้วยตนเอง และมุ่งมั่นพยายามที่จะสร้างการแก้ไข ถึงขนาดมีการเดินเยี่ยมพนักงานและเดินแจกไอศกรีมแก่พนักงานพร้อมสอบถามข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุงการจัดการ จากการดำเนินการจัดการในรูปแบบดังกล่าวส่งผลทำให้ Cisco มีการเติบโตอย่างยั่งยืน ก้าวข้ามผ่านจากองค์การขนาดเล็กจนกระทั่งมาเป็นบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงระดับโลกได้

ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะแสดงออกถึงภาวะบทบาทของผู้นำที่ควรเอาเยี่ยงอย่าง (Acting as the Role Model)

ผู้นำนอกจากจะมีหน้าที่ในการชี้นำและจัดการแล้ว บทบาทหนึ่งของผู้นำที่ผู้นำที่ดีไม่ควรละเลยและให้ความสนใจ คือ การเป็นผู้นำที่เป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อเป็นต้นแบบของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ดำเนินรอยตามไม่ใช่ผู้นำทุกคนจะสามารถเป็นต้นแบบตัวอย่างที่ดีได้ แต่ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านจะมีคุณลักษณะของตัวแบบที่มีอิทธิพลมากพอที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสมควรเอาเยี่ยงอย่าง (Rubin, Munz, and Teach, 1993)

ในฐานะผู้นำที่มีผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนมาก การเดินนำหน้านำพาองค์การก้าวสู่การเติบโตย่อมอยู่ในสายตาของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยปกติอยู่แล้ว ยิ่งโดยเฉพาะการนำพาองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านก้าวข้ามอุปสรรคการแข่งขันหรือการเปลี่ยนแปลงส่งผลทำให้บทบาทของผู้นำโดดเด่นชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากผู้นำที่ปฏิบัติงานประจำ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนองค์การไปข้างหน้าอย่างท้าทาย โดยมุ่งทำแต่งานเดิม ๆ เพื่อรักษาสถานภาพเดิม ๆ (Status Quo) ผู้นำการเปลี่ยนผ่านส่วนใหญ่ก็จะได้รับการจดจำจากพนักงานและยังอาจรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การด้วย ซึ่งในทางการจัดการพบว่าเป็นการกระตุ้นให้พนักงานมีความมุ่งมั่นในการทำงานโดยยึดถือเอาผู้นำของตัวเองเป็นแบบอย่างในการทำงาน ซึ่งอาจส่งผลต่อการกำหนด วัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture) ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

กรณีศึกษาในเรื่องนี้มีตัวอย่างบริษัทธุรกิจแบบนี้จำนวนมาก แต่ผู้เขียนจะขอยกเอากรณีศึกษาของบริษัท นิสสัน (NISSAN) ซึ่งในอดีตเป็นบริษัทรถยนต์ที่มีความสามารถในการแข่งขันสูงมาก แต่ต้องประสบกับปัญหาความล้มเหลวทางการจัดการ ทำให้ NISSAN ต้องหันมาร่วมมือกับบริษัท Renault ของประเทศฝรั่งเศสเพื่อหลีกเลี่ยงจากการเป็นบริษัทล้มละลาย การเข้ามาถือหุ้นของ Renault ใน NISSAN ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยน CEO ของบริษัท ซึ่งทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าหากได้ CEO ชาวญี่ปุ่นมาบริหารอีกอาจทำให้สถานการณ์แย่ลง เพราะ

การทำงานก็จะเป็นไปในรูปแบบเดิม มีการนำเอาประเพณีการจัดการของญี่ปุ่นเข้ามาบริหารธุรกิจเหมือนเดิม นาย Carlos Ghosn ได้ถูกโอนย้ายมาจากประเทศฝรั่งเศสมาจัดการและแก้ไขปัญหาของ NISSAN ในประเทศญี่ปุ่น การเข้ามาของนักบริหารเชื้อชาติบราซิล สัญชาติฝรั่งเศส ในการจัดการบริษัทญี่ปุ่นที่เปิดดำเนินงานมาแล้ว 50-60 ปี ย่อมเป็นเรื่องที่ยากอย่างมาก โดยเริ่มจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานในระดับประเทศหรือเชื้อชาติที่มีอย่างมาก ประกอบกับมาตรการกระบวนการทำงาน การจัดการทรัพยากร มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทุกฝ่ายจึงประกาศว่าการเข้ามาบริหารของนาย Ghosn น่าจะล้มเหลวหลังรับตำแหน่งไม่นานแน่นอน แต่ด้วยคุณสมบัติของ Ghosn ที่มีคุณสมบัติของผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน ทำให้เขาสามารถเข้ามาแก้ปัญหาของ NISSAN จากที่มีหนี้สินจนเกือบล้มละลายจนมาเป็นบริษัทที่สามารถทำกำไรได้อย่างมากในปี 2010 ที่สำคัญเขานำพาบริษัทญี่ปุ่นแบบดั่งเดิมก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่านให้มีลักษณะขององค์การร่วมสมัยแบบใหม่ที่ผสมผสานข้อดี และจำกัดข้อเสียให้กับ NISSAN ใหม่ สร้างวัฒนธรรมองค์การที่พนักงาน NISSAN ทุกคนชื่นชอบและต่างยอมทุ่มเทแบบสุดตัวให้กับ NISSAN & Renault ที่นำมาซึ่งความสุข ความมีเสถียรภาพและความก้าวหน้าในการทำงาน

จากการนำพาองค์การของ NISSAN ก้าวข้ามการล้มละลายและเปลี่ยนผ่านกลับมาเป็นค่ายรถยนต์ขนาดใหญ่ของโลกอีกครั้ง ได้นำความโดดเด่นมาสู่ Carlos Ghosn และทีมงานของเขาอย่างมาก บทบาท การทำงาน ลักษณะการพูด แนวคิดของเขาได้มีอิทธิพลต่อพนักงานทุกคนรวมถึงชาวญี่ปุ่นด้วย ถึงขนาดที่การ์ตูนธุรกิจของญี่ปุ่นยังนำเรื่องของเขาไปเป็นตัวเอกของนิยายซามูไรที่กลับบ้านมากู้วิกฤติของเมืองได้อย่างน่าสนใจ จากการฟื้นฟู NISSAN กลับมาประสบความสำเร็จอีกครั้ง Ghosn ได้กลายเป็นฮีโร่ (Hero) ของทั้งพนักงานและชาวญี่ปุ่นที่ทุกคนต้องการจะเอาเป็นแบบอย่าง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการเปลี่ยนผ่านของผู้นำลักษณะนี้ โดยแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับผู้นำทั่วไปที่ไม่ได้มีอิทธิพลทางความคิดและการกระทำแต่อย่างไรเลย

ที่กล่าววิเคราะห์มาทั้งหมดจะเห็นชัดเจนว่าผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน (Transformational Leader) มีอิทธิพลสำคัญต่อองค์การในการก้าวไปข้างหน้าเพื่อนำการเปลี่ยนผ่านที่ยิ่งใหญ่โดยชี้นำผู้ใต้บังคับบัญชาผ่านวิธีการกลไก และกลยุทธ์การจัดการภายใต้การสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมลงตัว

Quinn (2000) ศึกษาภาวะผู้นำในการเปลี่ยนผ่านในมิติของการนำพาผู้ใต้บังคับบัญชาก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่านได้พร้อม ๆ กับองค์การ โดยเขาได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับความคิดของผู้นำจากระดับของผู้นำธรรมดา (Normal Leadership Stage) ไปสู่ระดับผู้นำแบบพื้นฐาน (Fundamental Leadership Stage) ซึ่งมีความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญ คือ

ระดับของภาวะผู้นำแบบธรรมดา Normal Leadership Stage	ระดับของภาวะผู้นำแบบพื้นฐาน Fundamental Leadership Stage
1. ให้ความสำคัญกับตัวเอง (Self Centered)	1. ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ (Results Centered)
2. ขับเคลื่อนจากพลังภายนอก (Externally Driven)	2. ขับเคลื่อนจากพลังภายใน (Internally Driven)
3. มุ่งความสนใจเพื่อตัวเอง (One Focused)	3. มุ่งความสนใจเพื่อคนอื่น (Others Focused)
4. ปิดรับฟังความคิดจากคนอื่น (Internally Close)	4. เปิดรับฟังความคิดจากภายนอก (Externally Open)

การยกระดับความเป็นผู้นำจาก Normal Stage เป็น Fundamental Stage ทำให้องค์การมีการเติบโตที่ยั่งยืน เพราะการส่งทอดความเป็นผู้นำภายในองค์การจะกระทำได้ราบรื่นมากกว่าเพราะทุกฝ่ายมองเห็นอนาคตและการจัดการ การพิจารณาเป็นในทิศทางเดียวกันภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปคุณสมบัติของผู้นำแบบแลกเปลี่ยนกับผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านมีประเด็นที่สำคัญดังนี้คือ :

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leader)	**ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน(Transformational Leader)**
1. ทำงานแบบเดิม (Routine)ในลักษณะของการแบบตอบสนอง (Responsive)	1. ทำงานในเชิงรุก (Proactive)
2. บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการให้รางวัลและลงโทษ	2. กระตุ้นให้ทำงานผ่านการสร้างคุณค่าจากจิตใจ
3. จูงใจพนักงานโดยพยายามตอบสนองผลประโยชน์ระหว่างกัน	3. จูงใจให้พนักงานทุ่มเทโดยเห็นถึงผลประโยชน์ของทีมงานเป็นสำคัญ
4. ใช้การจัดการตามการรับรู้ของตัวเอง และไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง (Status quo)	4. กระตุ้นให้ทุกคนทำงานส่งเสริมและสนับสนุนกันโดยไม่จำกัดหรือตีกรอบความคิด
5. สนใจเป้าหมายระยะสั้นต้องการ โดยหวังผลตอบแทนจากผู้บริหารระดับสูง	5. กระตุ้นการทำงานด้วยการกระตุ้นการใช้ปัญญาในการสร้างนวัตกรรมผ่านความคิดสร้างสรรค์

ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader) ทางออกของการแก้ปัญหาแบบสมบูรณ์

จากการศึกษาวิจัยและทบทวนทฤษฎีในเรื่องผู้นำมาจนถึงปัจจุบันพบข้อสรุปว่า การประยุกต์ใช้ทฤษฎีผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน (Transformational Leader) ควรมีการพัฒนาปรับปรุงขึ้นใหม่เพราะในการเติบโตของเศรษฐกิจทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับองค์การที่เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งปัญหาทั้งในระดับมหภาค (Macro) และระดับจุลภาค (Micro) ที่ส่งผลกระทบในเชิงลบที่ทำให้การเติบโตไม่ยั่งยืน ดังนั้นในฐานะสถาบันการศึกษาระดับสูงที่สอนเรื่องการจัดการให้กับผู้นำรุ่นใหม่ที่กำลังจะก้าวเข้าไปทำงานในองค์การทั้งที่แสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร จึงจำเป็นต้องทำให้แน่ใจได้ว่า สถาบันจะผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมและมีศักยภาพสูงที่มีทัศนคติในการจัดการที่นำไปสู่การเติบโตแบบยั่งยืน (Redmond *et al*., 1993)

จากพลวัตของสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจและการแข่งขันใหม่ (The New Competition) ทำให้เกิดความจำเป็นในการค้นหาผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader)

ผู้นำการจุดประกายที่สร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน เป็นการปรับบริบทและเปลี่ยนบทบาทของผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านใหม่ เพื่อให้ลงตัวกับสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เนื่องจากแนวคิดของผู้นำในการเปลี่ยนผ่านมีพัฒนามาเป็นระยะเวลาพอสมควร Bass (1985) ได้นำเสนอแนวคิดของผู้นำการเปลี่ยนผ่านไว้อย่างน่าสนใจและยังเป็น

หัวข้องานวิจัยที่มีการขยายผลศึกษา และมีผลการศึกษาวิจัยออกมาในหลาย ๆ มิติในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเกือบ 15 ปี อย่างไรก็ดีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจทั้งในการแข่งขัน การจัดการ วัตถุประสงค์ มาตรการ กลยุทธ์ ฯลฯ ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ทำไมทฤษฎีผู้นำจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงใหม่ (Shin and Zhou, 2003; Zhang and Bartol, 2010)

จากการศึกษาคุณสมบัติโดยสำคัญของผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านพบความไม่สมบูรณ์ในประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนหรือชี้นำผู้ใต้บังคับบัญชาให้คล้อยตามนั้น ระดับของการคล้อยตามอาจส่งผลต่อผลการดำเนินงานได้ กล่าวคือ การที่ผู้ใต้บังคับบัญชาคล้อยตามหรือเชื่อนั้น อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการในระดับหนึ่ง แต่หากผู้นำสามารถจุดประกาย (Inspiring) ความคิดและจุดประกายพลัง (Energizing)ในการสร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจะส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการการเปลี่ยนผ่านมีศักยภาพสูงมากกว่าเดิม เพราะการจุดประกายทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีพลังเพิ่มขึ้นภายใต้กระบวนการหรือทรัพยากรเดิม ๆ ในที่สุดจะส่งผลทำให้บุคลากรนั้น ๆ เข้าใจและเรียนรู้ถึงพลังที่ตนเองมี และเป็นพลังที่รวมกันแล้วสร้างความดียิ่งใหญ่ในระดับสูงสุดได้ (Self-realization is the Highest good) ซึ่งส่งผลให้อิทธิพลกับผลงานได้อย่างมีนัยสำคัญมากกว่า จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านที่ขาดความสามารถในการจุดประกายทางความคิดและปลุกจิตวิญญาณ (จิตสำนึก) ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว การจะกระตุ้นให้พวกเขาเหล่านั้นขับเคลื่อนตัวเองในการค้นคว้าหาความจริงเพื่อพากันก้าวเดินข้ามการเปลี่ยนผ่านอาจไม่ได้ผลเต็มที่ ซึ่งการจุดประกายทางความคิดนี้เป็นศิลป์ของการสื่อสารที่ผู้นำจะต้องใช้วาทะศิลป์ในการพูดในขณะที่ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในศาสตร์ของการจัดการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจนั้น ๆ เป็นอย่างดี การจุดประกายยังหมายรวมถึงการนำเสนอแนวทางการแก้ไขที่องค์การสมควรเร่งรีบดำเนินการ และเพื่อมิให้มีองค์การแก้ปัญหาผิดจุดซึ่งจะส่งผลเสียอย่างมากต่อองค์การ

จากการศึกษาวิจัยผู้เขียนขอนำเสนอรูปแบบผู้นำแบบใหม่ที่มีความร่วมสมัย โดยเรียกผู้นำที่พัฒนาขึ้นนี้ว่า ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader) ซึ่งจะมีคำจำกัดความ คือ เป็นผู้นำที่สามารถจุดประกายความคิดและสามารถกระตุ้นพลังที่มีอยู่ในตัวของพนักงานให้นำออกมาใช้อย่างทุ่มเทในการทำงานที่สร้างการเปลี่ยนผ่านให้กับองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นการดำเนินงานที่มุ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และผลประโยชน์ทางสังคมไปพร้อม ๆกัน กล่าวโดยสรุปด้วยการเปรียบเทียบรูปแบบของผู้นำทั้ง 3 รูปแบบได้ดังนี้ คือ

Transaction Leader	Transformation Leader	Transpirational Leader
1.ชี้นำเชิงรับ (Reactive) 2. ให้รางวัลหรือลงโทษ (Reward and punishment 3. จูงใจด้วยการตอบแทนที่ตรงความต้องการ (Motivate by address their own interest)	1. ชี้นำเชิงรุก (Proactive) 2. มีความคิดและให้ความสำคัญกับ (Idea and moral values) 3. ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม (Promoting Teamwork	1. ชี้นำแบบเพิ่มพลัง (Energetic) 2.จุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Inspire on change) 3. จูงใจด้วยการตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง (Self-realization incentive)

Transaction Leader	Transformation Leader	Transpirational Leader
4.รักษาความสมดุลด้วยการรักษาสถานภาพเดิม (Maintain status quo)	4. กระตุ้นด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสร้างนวัตกรรม(Intellectual-stimulation to create innovation)	4. กระตุ้นผ่านจิตวิญญาณที่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่บนพื้นฐานใหม่ (Spiritual-Stimulation tc shift standard of living in new platform)
	5. ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน (Focus on economic benefit value to create competitiveness)	5. เปลี่ยนผ่านเหตุผลในการดำเนินธุรกิจสู่การให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจพร้อมกับประโยชน์ทางสังคมเพื่อเสริมสร้างการเติบโตแบบยั่งยืน (Transforming business purpose to socio-economic benefit of promoting Sustainable growth)

ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader) เป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะพิเศษเพิ่มเติมจากผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านที่สำคัญคือ

๑) เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการจุดประกายพลังภายในตัวของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ใช้ (Internal Drive) ในการนำองค์การก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่านไปสู่ News Business Landscape ที่มองการแข่งขันเป็นการสร้างสรรค์คุณค่า

๒) เป็นผู้นำที่มีพลังในการขับเคลื่อนธุรกิจบนความพอดีของการใช้ทรัพยากรและการมุ่งสร้างผลตอบแทนโดยมองการเติบโตของธุรกิจไปพร้อม ๆ กับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม

๓) เป็นผู้นำที่กระตุ้นสปิริตของความเป็นมนุษย์ในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกันและกันภายใต้บริบทของการจัดการองค์การในการดำเนินธุรกิจอย่างมืออาชีพ

จากคำจำกัดความของ จุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน ทำให้ความเป็นผู้นำมีความสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิมและเป็นความสมบูรณ์ที่สามารถตอบโจทย์ของการแข่งขันใหม่ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากการแข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบัน การให้ความสำคัญกับคุณค่าของลูกค้า (Customer Value Proposition) มีความแตกต่างจากเดิมมาก ลูกค้าหรือผู้บริโภคมีความคาดหวังต่างจากเดิมที่ส่งผลทำให้องค์การธุรกิจต้องมีการเปลี่ยนผ่านธุรกิจของตนเองทั้งในรูปแบบของ Business Model กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ และการนำเสนอบริการเพื่อตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคอย่างเต็มที่ การเกิดขึ้นของรูปแบบธุรกิจใหม่ ๆ นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากความสามารถในการเปลี่ยนผ่านเท่านั้น เพราะก่อนที่จะสร้างการเปลี่ยนผ่านนั้น ผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องถูก

จุดพลังภายใน (Internal Drive) ให้เกิดแรงบันดาลใจในการทุ่มเทความสามารถในการสร้างให้เกิดการเปลี่ยนผ่านได้อย่างเต็มที่ (Robin *et al*., 2005)

การเกิดขึ้นของผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน เป็นปรากฏการณ์ของการพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนองค์การเข้าสู่การแข่งขันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วและรุนแรง โดยนำองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านให้เกิดความลงตัวและสอดคล้องระหว่างกันและกัน ที่เป็นการจัดการผ่าน คุณสมบัติของผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน มีลักษณะสำคัญดังนี้ คือ 1) เป็นผู้นำที่มีทั้งพลังในการจุดประกายความคิดทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ (Energetics)โดยไม่มองที่การเติบโตอย่างก้าวร้าวภายใต้ความโลภ แต่ก็ไม่เฉยชาจนกระทั่งไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ แต่จะเป็นผู้นำที่เข้าใจความพอดีที่มีพลวัตที่สามารถสร้างการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าเชิงรุก 2) เป็นผู้นำที่จุดประกายเพื่อนำพาองค์การสู่การเปลี่ยนแปลง (Inspiring on change) ความสำเร็จพื้นฐานของการเปลี่ยนผ่านคือการเปลี่ยนแปลงตัวเองของทรัพยากรมนุษย์ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านที่สมบูรณ์ขององค์การ ที่สำคัญเป็นการจุดประกายทางความคิดในการก้าวเดินไปข้างหน้า ไม่ใช่เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) เพียงอย่างเดียว แต่จะเน้นการพัฒนาให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจร่วมกัน 3) ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน จะนำพาและสร้างองค์การก้าวข้ามการเปลี่ยนผ่านจะใช้ความสามารถในการจูงใจให้พนักงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนเข้าใจถึงความต้องการพื้นฐานของตัวเอง (Self-realizationmotivation) ในฐานะที่เกิดมาเป็นคน เป็นหนึ่งในหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุดคือครอบครัวและใหญ่ที่สุดคือหน่วยของประเทศหรือหน่วยของโลก ซึ่งหากทุกหน่วยเข้าใจตรงกันว่าเราเกิดมาในโลกใบนี้เพื่อที่จะช่วยกันสร้างให้โลกนี้น่าอยู่มากขึ้นสำหรับคนรุ่นหลัง ไม่ใช่ช่วยกันทำลายโลกของเราโดยใช้กลไกของกิจกรรมที่ถูกเรียกอย่างสวยหรูว่าการทำธุรกิจ ซึ่งก็ได้พิสูจน์ให้เห็นชัดแล้วว่ามนุษย์เราทำลายโลกในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาอย่างมีนัยสำคัญ จึงเกิดคำถามว่าถึงเวลาที่มนุษย์และองค์การควรจะมีแรงจูงใจในการตอบโจทย์ความต้องการของมนุษย์ และช่วยกันแก้ไขเพื่อจะได้มีมาตรฐานในการดำรงตนเป็นนักธุรกิจที่ดี เกิดมาเพื่อสร้างโดยใช้ความรู้ทางการจัดการมากกว่าการทำลาย 4) การกระตุ้นจิตวิญญาณของความเป็นนักธุรกิจที่ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่การแสวงหากำไร แต่เป็นนักธุรกิจที่เข้าใจและนึกถึงคนอื่นหรือสังคมเพื่อที่จะสร้างความสมดุลของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากองค์การธุรกิจที่ดำเนินอยู่ โดยไม่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น แต่มองการให้ประโยชน์ต่อสังคมกลับคืนเพื่อสร้างให้เกิด Platform ของสังคมใหม่ ๆ ที่ดีขึ้นจากการดำเนินธุรกิจด้วยจิตใจที่ดีและหัวใจที่ยิ่งใหญ่ (Good mind and Big heart) และ 5) ผู้นำแบบ จุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน จะเปลี่ยนผ่านวัตถุทางการดำเนินธุรกิจที่เน้นแต่การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้เหนือกว่าองค์การอื่น เป็นธุรกิจที่มองการสร้างประโยชน์ในเชิงธุรกิจและทำประโยชน์ให้กับสังคมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสามารถทำให้เกิดการเติบโตที่ยั่งยืน ที่สำคัญจะจุดประกายทางความคิดให้คณะกรรมการบริหาร (Board of Director) พนักงาน (Employee) ซัพพลายเออร์ (Supplier) และบริษัทในเครือข่ายซัพพลายเออร์เดียวกัน ให้ความสำคัญกับการทำธุรกิจที่ทุกฝ่ายต่างทำหน้าที่ในส่วนที่ตนเองเชี่ยวชาญเฉพาะพิเศษ และช่วยสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการร่วมกัน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่หรือมาตรฐานความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติที่ไม่จำกัดเฉพาะการให้บริการที่เจาะจงเฉพาะกับคนที่มีฐานะหรือคนที่มีโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าเท่านั้น ซึ่งหากคำนวณออกเป็นจำนวนแล้วถือว่าเป็นคนจำนวนน้อยมากบนฐานพีรามิดรายได้ที่มีคนจนและคนด้อย

โอกาสอีกเป็นจำนวนมาก จากแนวคิดที่เพิ่มเติมจากผู้นำแบบเปลี่ยนผ่าน ทำให้เห็นชัดว่าเป็นความจำเป็นและความต้องการพัฒนาสร้างผู้นำแบบจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน เพื่อสร้างสมดุลย์ให้กับโลกและโลกธุรกิจ

ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่านกับการนำพาบริษัทท้องถิ่นเป็นบริษัทระดับโลก (Transpirational Leader on Leading From Local to Global)

จากการศึกษาวิจัยที่มาของบริษัทที่มียอดขายมากที่สุด 500 อันดับแรกของโลกหรือ Fortune 500 พบว่าบริษัทขนาดใหญ่เหล่านั้นมีการเริ่มต้นจากบริษัทที่มีขนาดเล็กมาก และเป็นบริษัทท้องถิ่นที่แม้กระทั่งในตอนเริ่มตั้งและดำเนินการอยู่นั้นคนในละแวกนั้นยังไม่รู้จัก แต่ใครจะเชื่อบ้างว่าปัจจุบันมีชื่อเสียงและมีสินค้าและบริการที่ทั่วโลกยอมรับอย่างกว้างขวาง ที่สำคัญมีการพัฒนาก้าวข้ามอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จในชั่วเพียงระยะเวลาอันสั้น ซึ่งผู้นำที่นำพาองค์การเหล่านี้ไปสู่ความสำเร็จนอกจากจะต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถแล้ว ยังต้องมีความสามารถในการจุดประกายให้พนักงานภายในองค์การ นำพาองค์การสู่การเปลี่ยนผ่านได้อย่างประสบความสำเร็จ :

บริษัทเครื่องกีฬาชื่อดังของโลก Mizuno : ถือกำเนิดเกิดขึ้นจากนาย Rihachi Mizuno เด็กหนุ่มที่โชคชะตาชีวิตหันเห และเล่นงานเขาอย่างหนักในวัยเด็ก เขาต้องสูญเสียพ่อเมื่อเขาอายุยังน้อย ในวัย 11 ปี เขามุ่งมั่นที่จะสร้างตำนานให้กับตระกูล Mizuno โดยตัดสินใจออกจากโรงเรียนเพื่อมาทำงานเลี้ยงครอบครัว เริ่มเข้าสู่ธุรกิจครั้งแรกจากการทำงานเป็นลูกมือฝึกหัดในร้านขายยาในเมือง Osaka ที่เกิด และขยับมาทำงานที่บริษัทขายส่งด้านสิ่งทอในเมืองเกียวโต ในบริษัท Kobori & Company และด้วยความขยันขันแข็งประกอบกับความสนใจในการศึกษาหาความรู้จากนิตยสารและหนังสือพิมพ์โดยเป็นการให้ศึกษาประวัติชีวิตความสำเร็จของบุคคล ทำให้เด็กหนุ่ม Mizuno ก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้าคนงานด้วยวัยเพียง 16 ปี

ในเวลาต่อมา Kobori & Company ต้องสูญเสียเจ้าของและบริษัทต้องเผชิญกับสภาพทางเศรษฐกิจที่ผันผวน Mizuno ได้นำเสนอแผนการปรับโครงสร้างองค์การเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนทางการเงินที่ขณะนั้นประสบภัยสงครามที่คุกรุ่นระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย แต่ข้อเสนอถูกปฏิเสธจากทีมผู้บริหารทำให้ Mizuno ตัดสินใจลาออกจากบริษัท จากบทเรียนในการได้ทำงานในช่วงเวลาที่มีวิกฤติการณ์ดังกล่าว ได้บ่มเพาะขัดเกลาความเป็นผู้นำของเขาอย่างดีเยี่ยมที่สำคัญอุดมการณ์ (Ideology) ในการจัดการธุรกิจที่ได้รับการปลูกฝังในเรื่องการให้ความสำคัญกับคุณภาพสินค้าและเสถียรภาพทางการเงินไปพร้อม ๆ กับการขยายตัวทางธุรกิจ และ แรงขับเคลื่อนจากภายใน (Internal Drive) จากความรักที่มีต่ออาชีพนักธุรกิจ (Passion) ส่งเสริมให้ Mizuno เสริมสร้างความเป็น ผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader) คือ ในช่วงเวลาที่เขาทำงานกับ Kobori & Company เขาได้มีโอกาสได้ชมการแข่งขันเบสบอลซึ่งเป็นของ Third Senior High School Baseball Club การแข่งขันนั้นได้กระตุ้นให้เขาหลงใหลในกีฬาเบสบอลอย่างมาก และมีมากจนกระทั่งถึงบั้นปลายชีวิตของเขาเลย

Mizuno เริ่มธุรกิจขนาดเล็กของตัวเองหลังจากการรับใช้ชาติในสงครามญี่ปุ่นกับรัสเซีย โดยร่วมธุรกิจกับน้องชายตั้งชื่อบริษัทว่า Mizuno Brothers & Company ที่ทำธุรกิจจำหน่ายสินค้าปลีกพวกสินค้าเบ็ดเตล็ดที่เมือง Osaka การจุดประกายการเปลี่ยนผ่านบริษัทจากท้องถิ่นกลายเป็นระดับประเทศเกิดขึ้นเมื่อเขาทำธุรกิจได้สักพักจึงได้สนับสนุนทีม Baseball Club ที่อยู่ในละแวก Kitano Junior High School ด้วยความรักในกีฬาเบสบอลทำให้

Mizuno จัดการแข่งขันกีฬาเบสบอลในหลายระดับ ที่ตอมานำมาซึ่งธุรกิจการตัดเย็บเสื้อผ้ากีฬาที่เขารัก เขาให้ความสนใจใส่ใจในความพิถีพิถันเป็นพิเศษทำให้ชุดกีฬาของ Mizuno เป็นที่กล่าวขานในวงการกีฬาเบสบอลมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นธุรกิจหลักของบริษัท จากการเติบโตอย่างรวดเร็วนี้เองประกอบกับคนญี่ปุ่นหลงใหลในกีฬาชนิดนี้มากทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างมาก Mizuno ขยายธุรกิจบนพื้นฐานของคุณภาพและความมีเสถียรภาพ เขาได้ขยายโรงงานในเมือง Osaka และสร้างสำนักงานใหญ่ในเมืองที่ห้างสรรพสินค้า Yodobashi ซึ่งทำให้ Mizuno กลายเป็นบริษัทระดับประเทศอย่างสมภาคภูมิ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีอันต้องหยุดชะงักเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่สภาวะสงครามที่ทำให้บริษัท Mizuno ขณะนั้นต้องเผชิญกับความเสียหายอย่างหนัก แต่จากความมุ่งมั่นและความมีจิตวิญญาณของนักธุรกิจ Mizuno เริ่มผลิตสินค้าอีกครั้งหลังจากสงครามจบสิ้นเพียง 6 วัน โดยเริ่มผลิตในวันที่ 21 สิงหาคม 1945 และทำการจำหน่ายในบริเวณสำนักงานใหญ่ในวันที่ 25 สิงหาคม 1945 เพราะเขารู้ดีว่าการเปิดโรงงานนอกจากจะเป็นการช่วยให้พนักงาน คนญี่ปุ่นในขณะนั้นมีงานทำแล้วยังเข้าใจดีว่าการเล่นกีฬาจะเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้คนญี่ปุ่นได้ผ่อนคลายจากความสูญเสีย ความเครียด ความทุกข์โศกที่ทุกคนต้องเผชิญมาอย่างมากในช่วงภาวะสงคราม การเปิดโอกาสที่ทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในเกมกีฬาทำให้สปิริตของญี่ปุ่นดีมากยิ่งขึ้น แต่ด้วยซัพพลายของวัตถุดิบในการตัดเย็บชุดกีฬามีจำกัดเนื่องจากเป็นช่วงหลังสงคราม แต่ความต้องการในชุดกีฬามีจำนวนมาก Mizuno ต้องปฏิเสธคำสั่งซื้อของลูกค้า และปฏิเสธที่จะใช้วัตถุดิบจากตลาดมืดซึ่งมีคุณภาพไม่ดีพอ ถึงแม้จะถูกร้องขอจากลูกค้าอย่างมาก การตัดสินใจดังกล่าวยิ่งทำให้ภาพลักษณ์ของ Mizuno ในการผลิตเครื่องกีฬากลับดียิ่งขึ้น และได้เป็นบริษัทที่ให้การสนับสนุนกีฬาโอลิมปิค ซึ่งนับเป็นช่วงของการนำพาบริษัท Mizuno เปลี่ยนผ่านจากบริษัทท้องถิ่น เป็นบริษัทระดับโลกจากวันนั้นจนถึงปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลา 100 ปีของ Mizuno กับความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกกีฬาที่ Mizuno หลงใหลมาตั้งแต่วัยเด็ก และการส่งผ่านประกายของการสร้างการเปลี่ยนผ่านที่ยิ่งใหญ่ให้กับผู้บริหารและพนักงานรุ่นต่อ ๆ มาทุกคน รวมทั้งการอุทิศตนและองค์การในการส่งเสริมการกีฬา การพัฒนาความก้าวหน้าของอุปกรณ์กีฬาภายใต้การวิจัยและพัฒนา (R&D) ในระดับก้าวหน้า ทำให้ Mizuno ได้รับรางวัลพิเศษจากสมาคมเบสบอลแห่งญี่ปุ่น และได้รับเหรียญตรา Blue Ribbon จากการทำประโยชน์ให้กับสังคม

บทเรียนจากผู้นำการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transpirational Leader) ของ Mizuno เป็นหนึ่งตัวอย่างของการจุดประกายความสามารถในการจัดการองค์การที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านองค์การจากองค์การธุรกิจระดับท้องถิ่นขนาดเล็กจนกระทั่งเป็นองค์การธุรกิจขนาดใหญ่ นับว่าเป็นแรงขับเคลื่อนหนึ่งที่เป็นแบบอย่างในการพัฒนาผู้นำให้มีภาวะผู้นำที่สามารถนำพาองค์การให้ก้าวข้ามอุปสรรคที่ขวางขึ้นไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน ที่ไม่จำกัดเฉพาะผลสำเร็จและผลประโยชน์ในทางการเงินและเศรษฐกิจของบริษัท แต่ได้นำไปสู่ผลประโยชน์และความสำเร็จทางสังคมโดยรวม ซึ่งนับว่าเป็นก้าวที่ยิ่งใหญ่ที่บุคคลธรรมดาผู้หนึ่งที่สามารถนำพาองค์การก้าวสู่การเปลี่ยนผ่านครั้งแล้วครั้งเล่าภายใต้สภาวะของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างน่าชื่นชม บทสำเร็จของ Mizuno ได้เป็นตัวอย่างที่สำคัญในการย้ำเตือนว่า "ทำไม" ผู้นำถึงมีความสำคัญมาก ดังนั้นความท้าทายในขณะนี้ น่าจะเป็นคำถามที่ว่า "ท่าน" เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการจุดประกายที่สร้างการเปลี่ยนผ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วหรือยัง

References

Amabile, T. M. (1993). Motivational synergy: Toward new conceptualizations of intrinsic and extrinsic motivation in the workplace. *Human Resource Management Review,* **3**, 185–201.

Avolio, B. J., Bass, B. M. and Jung, D. I. (1999). Re-examining the components of transformational and transactional leadership using the Multifactor Leadership Questionnaire. *Journal of Occupational and Organizational Psychology,* **72**, 441–462.

Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectation.* New York: Free Press.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). Transformational leadership (2nd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Dvir, T., Eden, D., Avolio, B. J. and Shamir, B. (2002). Impact of transformational leadership on follower development and performance: A field experiment. *Academy of Management Journal,* **45**, 735–744.

Gong, Y., Huang, J. C. and Farh, J. L. (2009). Employee learning orientation, transformational leadership and employee creativity: The mediating role of employee creativity self-efficacy. *Academy of Management Journal*, **52**, 765-778.

Judge, T. A. and Bono, J. E. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology,* **85**, 751–765

Jaussi, K. S. and Dionne, S. D. (2003). Leading for creativity: The role of unconventional leader behavior. *Leadership Quarterly,* **14**, 475– 498.

Piccolo, R. F. and Colquitt, J. A. (2006). Transformational leadership and job behaviors: The mediating role of core job characteristics. *Academy of Management Journal,* **49**, 327–340.

Quinn, R. E. (2000). Change the world: How ordinary people can accomplish extraordinary results. San Francisco: Jossey-Bass.

Redmond, M. R, Mumford, M. D. and Teach, R. (1993). Putting creativity in work: Effects of leader behavior on subordinate creativity**.** *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* **55**, 120 –151.

Rubin, R. S., Munz, D. C. and Bommer, W. H. (2005). Leading from within: The effect of emotional recognition and personality on transformational leadership. *Academy of Management Journal*, **48**, 845-858.

Shin, S. J. and Zhou, J. (2003). Transformational leadership, conservation, and creativity: Evidence from Korea. *Academy of Management Journal,* **46**, 703–714.

Zhang, X. and Bartol, K. M. (2010). Linking empowering leadership and employee creativity:The influence of psychological empowerment, intrinsic motivation, and creative process engagement, *Academy of Management Journal*, **53**, 107-128.

Lessons Learned from Implementing E-Collaboration with Web 2.0 Technologies

Sumonta Kasemvilas[1]

Executive Summary

Utilizing information technology in business has moved quickly into Web 2.0 technology era. This paper will discuss how these challenges were turned into opportunities by an implementing and experimenting e-collaboration tools that focused on collaborating users' project. Collaboration among team members is one of vital factors in business processes. E-collaboration can be applied in various ways in the business environment. One example is using for communication and interaction among team members.

E-collaboration also can be applied in the private environment, such as school and study. This study concentrate on mandatory settings, that is, users have to achieve their goals in a limited amount of time, and they need clear instructions to accomplish their tasks. This study attempted to design Wiki that are able to facilitate a mandatory collaborative writing process. Wiki is considered an Web 2.0 technology. In this study, students used a standard MediaWiki for the first half of the semester to become accustomed to how MediaWiki works, and they were then introduced to a set of assisting extensions to support collaborative group writing that were employed for the rest of the semester. Individual interviews were conducted to collect users' experiences and perceptions of the tools from a qualitative perspective.

A sociotechnical approach was used to analyze interview data. Although this research study focused on design alternatives for MediaWiki for use in mandatory settings, the consideration of only technical aspects was not adequate; social aspects also played a vital role in mandatory writing collaboration. This insight also complements the findings from the study. Some users expressed that they felt disinclined to use MediaWiki in the beginning, but as time passed, they had to use MediaWiki more often and became more acquainted with it. Time, skill, and experience allowed them to become acquainted with the tool, and they changed their opinion of MediaWiki.

The use of MediaWiki in academia requires appropriate governance and proper technology. However, sharing and decentralization are the primary characteristics of Wikis. Usability repercussions further complicate the design of mechanisms to support a mandatory writing environment in MediaWiki. Thus, an approach to the design of mechanisms that can be used for many courses is challenging. Lessons learned from this study could mitigate design problems of e-collaboration Wiki tools.

[1] Khon Kaen University, sumkas@kku.ac.th Lorne Olfman, Claremont Graduate University, lorne.olfman@cgu.edu

Introduction

Web 2.0 technologies have changed the world of business. Collaboration among team members is one of vital factors in business processes. E-collaboration can be applied in various ways in the business environment. One example is using for communication and interaction among team members. E-collaboration is a method that team members who work on the same project can cooperate with each other without staying in the same place at the same time ("E-Collaboration," 2013).

E-collaboration also can be applied in the private environment, such as school and study. Wiki is considered an Web 2.0 technology, and the original Wiki design is intended for use by groups rather than individuals. For example, Wikispaces recently announced a new feature, namely an email of monitored changes in one email per day, which allows users who monitor many pages to receive a single email that aggregates all of the changes occurring in one day instead of receiving one email per change2. This simplifies notifications and is a feature that MediaWiki does not provide. Another new feature developed by Wikispaces is the Comments tool3, which was added to the editing toolbar. According to Kasemvilas et al. (2011), students in graduate classes requested this feature because it allows users to add comments directly on the Wiki pages without worrying about Wiki markups. Users can see both contents and comments on the same page. In Wikispaces, users are also able to attach images or files to comments.

This study attempted to design mechanisms that are able to facilitate a mandatory collaborative writing process. Students used a standard MediaWiki for the first half of the semester to become accustomed to how MediaWiki works, and they were then introduced to a set of assisting extensions to support collaborative group writing that were employed for the rest of the semester. Three categories of mechanisms in MediaWiki, namely Role, Awareness, and Project Management, were newly developed in this research. Discussion and Comment, Online Notification, Chat, and Text Editor were four other mechanisms introduced to students (Kasemvilas & Olfman, 2013).

Case Study Methodology

This study focuses on applying e-collaboration in the academic sphere. The primary goal of the case study research design was to investigate users' perceptions of the efficiency of extensions added in MediaWiki to enhance the collaborative writing process for students in graduate classes. The use of case studies enhanced understanding and provided greater insight into the use of MediaWiki extensions. The case study research method is suitable for address a contemporary phenomenon, such as an event or activity in a real-life situation (Benbasat, Goldstein, & Mead, 2002; Yin, 2002). This method can be used to examine a single case or a few related cases that involve the development of case details (Robson, 2002). Information gained from case study research is mostly descriptive and is obtained from various sources (i.e., interviews and observations) to provide an understanding of the demonstrated complexity of the examined phenomenon (Hancock & Algozzine, 2006).

MediaWiki was used in this study (Wikipedia runs on MediaWiki) by dividing into two case studies.

Case Study 1: Group Review

[2] http://blog.wikispaces.com/2010/12/stay-on-top-of-your-wikis-not-buried-under-emails.html as of February 22, 2014

[3] http://blog.wikispaces.com/2011/05/our-great-new-comments-feature.html as of February 22, 2014

In Case Study 1, the instructor provided four articles for review. During the first half of the semester, students used standard MediaWiki to write up and discuss their reviews. The first article was reviewed between weeks 2 and 4 of the class by using standard MediaWiki. The first article was the baseline for students to learn and get used to standard MediaWiki. The second article was reviewed between weeks 5 and week 7. After that students were asked to participate in interview sessions about how they felt about MediaWiki, and about what kind of features they would like to have to support their collaborative writing process. Week 8 was used for modifying and installing MediaWiki extensions and preparing tutorials.

The extensions were introduced in week 9. Students were given training on how to use them and were provided with a tutorial that also provided documentation for using the extensions. The third article was reviewed between weeks 9 and 11. This time period allowed students to familiarize themselves with the new tools. Then the last article was reviewed between weeks 12 and 14. Finally, students were again asked to participate in another interview.

Case Study 2: Group Writing

In Case Study 2, one of the main assignments of the course was writing essays. Students were assigned three roles: Author, Reviewer, and Associate Editor. The instructor acted as the Editor-in-Chief. Each student's main responsibility was to work with assigned groups to write essays in two topic areas. Each essay was based on chapters from two books published by the KnowledgeBoard. Each essay was expected to be between 1,500 and 2,000 words, and followed a predefined structure. All essays were to be completed during a six-week period using a MediaWiki instance. For each essay, all students contributed to the writing, editing, and reviewing process; and one student was assigned the role of associate editor to coordinate the process. At the beginning of the semester, students used standard MediaWiki, and in the second half of the semester they used the extended version. The procedure was essentially the same as with Case Study 1.

Evaluation Measures

Semi-structured, open-ended questions were used to interview the students, and audio recordings were made with permission. For the first interview, the following key questions were used in the first evaluation process: Do the extensions and other features help improve the quality of the writing process and facilitate student learning? Are students able to spend less time on organizing and more time on writing? Are students more motivated to become involved? If students know what everyone's roles and responsibilities are and feel it is easy to pass on resources to each other, will there be more writing and an increased volume of content? The first round of interviews took between 20 minutes and an hour, with an average of 30 minutes. The difference in interview time depended on the amount of opinion(s) the participant wanted to contribute.

For the second interview, students were asked how they used the tools, what they thought about the tools, and how they interacted with the tools. In particular, with respect to the extensions, questions based on constructivist learning theory were asked regarding how the students perceived their learning outcomes (e.g., by reading other people's ideas, elaborating their own ideas, and having an opportunity to discuss ideas). The second round of interviews took between 30 minutes and 2 hours, with an average of 50 minutes.

Analytical Framework

To answer the research questions, a sociotechnical approach was used. Although this research study focused on design alternatives for MediaWiki for use in mandatory settings, the consideration of only technical aspects was not adequate; social aspects also played a vital role in mandatory writing collaboration. A sociotechnical analysis focuses on both human and non-human entities (Kling & Courtright, 2003). Therefore, the researcher developed an analytical framework for assessing the interview responses by focusing on three dimensions: Task, Technology, and People. The Task dimension relates to the fact that the students used MediaWiki to complete a course assignment within a limited timeframe. The Task dimension relates to how the class was organized, what role students in the class were responsible for, and what their assignments were. The Technology dimension relates to the software that supported the Task, namely, a standard MediaWiki version (customized for the particular classes) and enhanced versions. The People dimension includes the students and instructor as well as the researcher, who assumed the role of teaching assistant.

Validity and Reliability

To minimize threats to validity and provide a valid description of the interview data, the researcher used an audio recorder. The researcher obtained IRB approval for recording interview data if participants gave their permission to do so. Before the researcher analyzed the interview data, the researcher conducted "member checking" (Creswell, 2006; Robson, 2002) by asking a few participants who volunteered to read over the transcriptions to assist in verifying their accuracy. To increase the interpretation validity, the researcher attended both classes for the entire semester while this research study was being conducted. Thus, the researcher was familiar with the environment of the study and had the background necessary to interpret what the interviewees said. This experience allowed the researcher to interpret and analyze the data more accurately.

To increase accuracy and completeness and prevent selective memory bias, when the first round of transcribing and coding was completed, the researcher immediately began and completed the second round of interviews and coding. Inter-reliability was achieved by having someone else transcribe sections of the transcript, which were then compared with the researcher's transcriptions to ensure that the transcripts were the same. To increase intra-reliability and consistency, after completing the coding, random sections of the transcripts were selected. These sections were then coded again and compared with the first round of coding to ensure that the coding was the same in both instances.

Analysis

Many students provided thought-provoking ideas for improving the collaboration process. This section analyzes these ideas from three perspectives: technology, task, and people.

1. Technology Dimension

1.1 Lack of training/Understanding how to use the Wiki

Ease of Use. Ease of use is a crucial issue in encouraging users to use the extensions. If tools are simple and easy to use, the users may be more willing to use them.

Training. A user elaborated that users should be aware of this type of technology and be prepared to learn and adapt themselves to use these tools. However, one would assume that people who are studying information technology would not be expected to face this training problems but this assumption is not accurate when applied to users who do not have an information technology background.

Explanations. It is important to state in which way and how users should use an extension effectively. This is particularly important because, after time passes, users may forget how to use the tools. Thus, it is necessary to provide a concise explanation of each tool and how it can help users.

About the system. A user indicated the importance of knowing who has access to the content contained in the Wiki. This information was crucial to her because users should know this information to prepare them to use the system.

1.2 Suggestions for User Interface Enhancements

Customize the user interface. MediaWiki itself is considered to have a primitive user interface. A user mentioned his confusion about the user interface; specifically, he would like to have a more understandable interface or menu. A few users indicated that MediaWiki's appearance may not be attractive to users and can be confusing to them. Thus, user interface is considered as an important factor to users.

Group tools based on usage. A user suggested grouping the extensions based on tasks. For example, there could be one group for facilitating writing, another group for notifying the users, and another group for facilitating online interaction. This suggestion could be implemented by allowing users to customize the menus through an extension.

Sense of humor. A user suggested including a sense of humor to the technology, which could make the learning and collaborative environment seem more relaxed. For example, instead of using formal words, such as "how are you?", the system could use informal words, such as "what's up?"

News for the class. Having news for or about the class on top of the Wiki page can give users a greater sense of community through increased awareness of what others are doing.

"Ask a question" feature. The same user suggested another new feature on the Wiki to facilitate collaboration and communication among class members. He would like to have a feature that allows discussion of general topics and ideas, namely an "ask a question" feature. In doing so, users could freely communicate and discuss anything, even if it did not relate to the class.

1.3 Technology choices

Use one application. A user also commented on the problem of MediaWiki disorganization and expressed that he preferred to use only one collaboration tool. He commented that, within the school, there are at least three different applications that are used by different classes. It is good to have only one main application for users to use so that they do not need to remember usernames and passwords for the different applications. This issue should be considered when users have the option of using more than one application.

2. Task Dimension

2.1 Process change

The findings from the Round 1 interview revealed that users were posting at the last minute before class or even posting after class had started. This affected other users in the class because they could not engage in much discussion if some of the users did not post their assignments early. The researcher attempted to mitigate the problem by consulting with the class instructor. Thus, the instructor changed the deadline to post assignments from Monday before class to Friday night. Thus, other students would be able to discuss the postings much more efficiently. However, this change resulted in confusion and frustration for some students. A user mentioned this problem in the Round 2 interview, which led him to suggest another feature that he would like to have to mitigate this new problem, such as an SMS alert.

Another user explained that the changes in the class affected her as well. She highlighted the problem she faced when the instructor changed the deadline for an assignment in the middle of the semester. For her, changing something that she was already used to affected her perceptions toward the group assignment. She did not expect that the assignment due dates would change during the semester. Thus, when the process changed, it affected how users used the Wiki.

In addition, she wished that instructions were sent by email directly rather than sending a link to the instructions posted on the Wiki. She explained that, while she could see the message right in front of her when she read email, when she received a link that redirected her to another website, she would sometimes read the message but not click the link, particularly when she expected the link to be the same link that she received every other week. Thus, she did not perceive any difference in the instructions. She said that it was burdensome to click a link instead of receiving the instructions directly in her email. This hindrance illustrates that changes in the manner in which instructions are provided by instructors to students may affect the ease with which students receive the instructions.

This is a difficult problem because it depends on how dedicated students are to listening intently in class and checking their messages regularly. For instance, a timing problem resulted because students did not check their email until one or two days before class or not at all. Notifications are not useful if students do not check their messages or do not carefully listen in class when changes are made by the instructor.

2.2 Types of assessment

Users pointed out the importance of the types of assessment and their impact on how they collaborated as a group and as individuals. The students felt that group work should be assessed as a group and that individual work should be evaluated on an individual basis. The total marks students earn should be composed of their individual score and the group score. Although differentiation between group and individual grades was clearly specified in the syllabus, the instructor may need to explain this differentiation at the beginning of the course to ensure that students understand it completely.

2.3 Clear instructions

While it may be a valid concern that instructions are not clear, this problem was mentioned by only one student (of 17 interviewed). One student, who was enrolled in both classes, stated that the class should have been organized better. When using the Wiki, clear instructions and guidelines from the instructor are very important in collaborative writing assignments; to ensure that students have a firm understanding of their responsibilities and assignments, the provision of clear instructions is essential. The interface and nature of the Wiki do not make it clear to students where they should post comments regarding collaborative work.

Although some users had a positive opinion of MediaWiki as a learning tool in the class, the consensus was that the use of it in the class requires clear instructions. The lack of clear guidelines inhibited the users' ability to use the tool for collaboration. The Wiki is not similar to a forum-type or blog-type user interface, in which posting and comment areas are apparent. The instructor needs to provide clearly defined instructions as to where and how students must post their content and comments. This lack of clear direction may occur because MediaWiki was not initially intended for use as a tool in the classroom. When students needed to post assignments, make contributions, or discuss and participate with their classmates or the instructor, there were several places, such as Wiki pages or the discussion tab, where students could do so. Because MediaWiki does not provide specific places to be used by users with particular roles, users can post anything anywhere in the Wiki. Thus, users may become confused if they do not have clear guidelines about where they should post their assignments or discussion.

These findings highlight the importance of providing clear instructions at the beginning of the class, which may increase the collaborative atmosphere. Having clear guidelines for assignments is very important, and instructors need to take this into consideration.

3. People Dimension

3.1 Force students to use the extensions

One concern regarding the validity of this study was to avoid deliberately forcing students into usage actions that may cause negative attitudes. Therefore, the researcher only provided a training session and tutorials on the course web site. However, the interviews revealed that it is necessary for the researcher to require students to use the extensions and features, at least for the first assignment. A "jumpstart" class is needed to allow students to learn how to use MediaWiki and the extensions (Wei et al., 2005). Such a class would acquaint students with the features provided in the standard MediaWiki and the supplementary extensions. They could then decide whether to use these features depending on their needs. However, if the researcher does not require students to use the additional extensions, they may not use them at all. As one student indicated, the extensions should be introduced at the beginning of the class and not the middle of the class.

Lack of use would likely affect how users perceive the usefulness of a tool. Students mentioned that certain extensions were not useful because no one used them. In addition, they could finish their assignments without using some of the extensions because they had done so in the first half of the semester. Thus, using the extensions may have been more stressful because they would have had to learn how to use new tools. They did not want this burden, so they simply completed their assignments the traditional way.

Four students suggested that the instructor should require students to use the extensions and to read other students' postings to enhance collaboration. Thus, the instructor should encourage students in the class to use additional extensions.

When a student who was enrolled in both classes was asked why he or she used the extensions and features only in one class but not in the other class, his or her response indicated that it is important to require student use of extensions and features.

3.2 Does not have enough time to use the extensions

The students who did not use many extensions were asked why. One student stated that he was so overwhelmed with classes that he did not have time. Other students commented that they had only a limited amount of time to use the extensions.

This finding sheds some light on the relationship between technology, users, and organization. Technology not only needs to be easy to use and useful, but users also need to agree to use them and be provided enough time to do so.

3.3 Wiki experiences

It appears that students found MediaWiki easier to use in the second half of the semester. They became accustomed to the structure, functionality, interface, and collaborative nature of MediaWiki. A student, who had used Wikis for many years, indicated that, when he first used a Wiki, he did not like it. He felt that instead of writing the document, he was coding the document. However, as time passed and he understood the usefulness of Wikis, he really enjoyed using them. This insight demonstrates the importance of providing users with enough time to become accustomed to the tools.

Interestingly, the students in both case studies who felt that MediaWiki was not too complex had experience using other Wikis. These students likely thought MediaWiki was easy to use because they were accustomed to the Wiki environment.

3.4 Team structure

A student claimed that she was not happy that she had to work in a group with members of different backgrounds, skills, and experiences. The lack of similarity with team members' background and knowledge affected the quality of her work. This perception is in contrast to constructivist learning theory, which predicts that students who have different backgrounds and skills will construct meanings through shared understanding while they explore, agree, disagree, or negotiate with group members. This student felt that this type of problem should be addressed by the instructor by organizing the structure of the teams.

The structure of a team, including the clear responsibility of each member and clearly defined tasks, is one factor that determined how the extensions affected users' perceptions. In this situation, a group project would be better and more effective than an individual project if everything is previously arranged from the beginning of the project and managed accordingly. Most students in this study thought that a group project is better than an individual project because they can obtain help from other members and the interaction can improve the overall effectiveness of the project. One student indicated that members of teams or groups should be selected to complement each other, with members having almost the same level of experience. If users have backgrounds in different fields and do not have a mutual understanding of technology or concepts in the course materials, the group may have difficulty in working collaboratively. Therefore, when the instructor selects the members of a team, he or she may need to consider student similarities in experience and knowledge.

Limitations

This research did not provide counterbalanced conditions; that is, all participants experienced the standard MediaWiki first and the enhanced MediaWiki with the added mechanisms second. This study can be criticized for a number of internal validity confounds, as described in the following paragraphs.

Hawthorne effect. Any change may produce a positive effect. This study focused on how to improve mechanisms in MediaWiki to suit classroom settings. Thus, this study was designed to allow students to experience the standard MediaWiki first to observe the effects of additional extensions in MediaWiki.

History and maturation. Familiarity with the standard MediaWiki may affect students' perceptions. To account for differences in the students' experience with Wikis, students were asked about their experiences with Wikis in interview questions. The results showed that students with lengthy experience with Wikis had different perspectives about Wikis compared with those students who did not have much experience with Wikis. The findings also emphasize that Wiki experience plays a role in students' perceptions of MediaWiki.

Other threats to the validity of this study may include the following:

Reactivity. The researcher may have been considered a threat to students when she was present in the classroom and informed the students that data would be gathered from them. The researcher was present in the classes the entire semester, which may have affected the behavior of the students in the class. This limitation was reduced by informing students that their answers did not affect their grades, their involvement was voluntary, and the findings from the research could help improve MediaWiki.

Respondent bias. Students may have felt uncomfortable telling the truth to the researcher because they know each other and are friends. Students may have withheld information they considered harmful to the study results or attempted to please the researcher by providing good answers or pleasant opinions that differed from their real opinions. To lessen these limitations, students were informed that their answers were anonymous and confidential.

Conclusions

This study attempted to design mechanisms that are able to facilitate a mandatory collaborative writing process. Students used a standard MediaWiki for the first half of the semester to become accustomed to how MediaWiki works, and they were then introduced to a set of assisting extensions to support collaborative group writing that were employed for the rest of the semester. Three categories of mechanisms in MediaWiki, namely Role, Awareness, and Project Management, were newly developed in this research. Discussion and Comment, Online Notification, Chat, and Text Editor were four other mechanisms introduced to students, who requested these extensions after using MediaWiki without enhancements. Individual interviews were conducted to collect users' experiences and perceptions of the tools from a qualitative perspective.

By applying a set of extended features to MediaWiki, some problems were solved and others were mitigated; however, other problems were not resolved, and new problems emerged. This study articulates the benefits and the additional problems associated with the use of MediaWiki and its extensions, and it suggests ways to improve the group writing process.

The adoption of additional extensions and features in this study may have affected the findings. Providing students with new mechanisms for only half of a semester (six-week period) may have limited the potential outcomes because the students may not have been able to utilize the extensions and features fully. Full utilization requires a buy-in from all students in the class. Ensuring collective adoption and that students will use mechanisms that are designed to improve the collaborative writing experience should lead to enhanced learning experiences.

Including the extensions at the beginning of the class and using the first assignment, or at least one assignment, to reinforce students' knowledge on the use of the tools would be ideal. As a result, users would be familiar with all of the extensions, and they could decide which extensions would benefit them in task completion.

The flexible characteristics of MediaWiki complicate concepts of practical design when applying MediaWiki in a mandatory writing context. An analysis of the interview responses revealed the need for features that facilitate management, increase awareness, and assist discussion, among others. The analysis also indicated that particular classes require dedicated design mechanisms in MediaWiki that complement specific task structures.

A few studies have attempted to design a Wiki interface and capability to support collaborative authoring (Chi, Zhou, Yang, Xiao, Yu, & Sun, 2010; Liccardi, 2007; Liccardi et al., 2008a, 2008b). Students use MediaWiki as a tool to construct their own knowledge while simultaneously using MediaWiki as a medium through which to distribute their knowledge when collaborating. Design mechanisms in MediaWiki should be able to fulfill this dichotomous role because they must be practical for users in the roles of author, reader, reviewer, or editor.

The use of MediaWiki in academia requires appropriate governance and proper technology. MediaWiki has several features that are similar to Web Content Management Systems. However, sharing and decentralization are the primary characteristics of Wikis. Students are usually accustomed to submitting their work to an instructor; consequently, they may not be willing to work as a group when they have to read or edit other students' postings. Usability repercussions further complicate the design of mechanisms to support a mandatory writing environment in MediaWiki. Thus, an approach to the design of mechanisms that can be used for many courses is challenging.

Many studies report that Wikis are easy to use and help improve student learning in the classroom (Chizek, 2008; Scordias, Jaradat, & Hoagland, 2009; Wake & Sain, 2009). Some studies only focus on the Wiki's interface and features related to mediating the collaborative writing process (Chi et al., 2010; Kasemvilas & Olfman, 2009a, 2009b; Liccardi, 2007; Liccardi et al., 2008a, 2008b). Elgort (2007) discusses how a Wiki's structure and navigation affect its use as a learning tool in higher education.

In conclusion, this study explored the effects of additional extensions and features in mandatory collaborative writing in MediaWiki. The study holds promise for improving collaborative efforts in mandatory group writing projects. This paper discusses a way to facilitate collaborative writing in this context and can help researchers and developers to understand what effects the extensions have on users.

References

Benbasat, I., Goldstein, K., & Mead, M. (2002). The case research strategy in studies of information systems. In M. Myers and D. Avison, (Eds.), *Qualitative Research in Information Systems* (pp. 79-100). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Chi, C., Zhou, M. X., Yang, M., Xiao, W., Yu, Y., & Sun, X. (2010). Dandelion: Supporting coordinated, collaborative authoring in Wikis. *Proceedings of the 28th ACM Conference on Human Factors in Computing Collaboration*. (2013). Retrieved February 22, 2014, from http://de.wikipedia.org/wiki/E-Collaboration

Chizek, L. M. (2008). Constructivist learning through Wikis in the writing classroom. *Language Arts Journal of Michigan, 23*(2), 35-41. Retrieved from http://scholarworks.gvsu.edu/lajm/vol23/iss2/7

Creswell, J.W. (2006). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Elgort, I. (2007). Using Wikis as a learning tool in higher education. *In ICT: Providing choices for learners and learning. Proceedings ascilite Singapore 2007*. Retrieved from http://www.ascilite.org.au/conferences/singapore07/procs/elgort.pdf

Hancock, D. R., & Algozzine, B. (2006*). Doing case study research: A practical guide for beginning researchers*. New York, NY: Teachers College Press.

Kasemvilas, S., & Olfman, L. (2009a). Design alternatives for a MediaWiki to support collaborative writing. *Journal of Information, Information Technology, and Organizations, 4*, 87-106. Retrieved from http://jiito.org/articles/JIITOv4p087-106Kasemvilas.pdf

Kasemvilas, S., & Olfman, L. (2009b). Design alternatives for a MediaWiki to support collaborative writing in higher education classes. *Journal of Issues in Informing Science and Information Technology, 6*(1), 45-64. Retrieved from http://iisit.org/Vol6/IISITv6p045-064Kasemvilas648.pdf

Kasemvilas, S. & Olfman, L. (2013). Improvement of MediaWiki to Support Mandatory Collaboration. *Interactive Technology and Smart Education, 10*(3), 230-346. Retrieved from http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=17093123

Kasemvilas, S., Sirisaengtaksin, K., Firpo, D., Huansuriya, T., Prasertsilp, P., Soeung, S., & Olfman, L. (2011). *Enhanced MediaWiki for Collaborative Writing in the Web 2.0 Era*. Proceedings of the Eleventh International Conference on Electronic Business, November 29 – December 2, 2011.

Kling, R., & Courtright, C. (2003). Group behavior and learning in electronic forums: A sociotechnical approach. *Information Society*, *19*(3), 221-235.

Liccardi, I. (2007). CAWS: Improving Users' Awareness in collaborative authoring activities. *Proceedings of the Conference on Supporting Group Work Group '07 Doctoral Consortium papers*, Sanibel Island, Florida. doi:10.1145/1329112.1329118

Liccardi, I., Davis, H. C., & White, S. (2008a). CAWS: An awareness based Wiki system to improve team collaboration. *Proceedings of the eighth IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies,* Santander, Cantabria, Spain, 265-267. doi:10.1109/ICALT.2008.283

Liccardi, I., Davis, H. C., & White, S. (2008b). CAWS: Visualizing awareness to improve the effectiveness of co-authoring activities. *Special Issue of Collaborative Computing in IEEE Distributed Systems Online.*

Robson, C. (2002). *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers.* Malden, MA: Blackwell Publishers.

Scordias, M., Jaradat, S., & Hoagland, C. (2009). Wikis, constructivist learning environment for the information age. In I. Gibson, R. Weber, K. McFerrin, R. Carlsen, & D. A. Willis (Eds.), *Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference 2009*, 2670-2675. Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved from http://www.editlib.org/p/31039

Wake, D. & Sain, N. (2009). Exploring learning theory the wiki way. In I. Gibson, R. Weber, K. McFerrin, R. Carlsen, & D. A. Willis (Eds.), *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference 2009* (pp. 3007-3012). Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved from http://www.editlib.org/p/31102

Wei, C., Maust, B., Barrick, J., Cuddihy, E., & Spyridakis, J. H. (2005). Wikis for Supporting distributed collaborative writing. *Proceedings of the Society for Technical Communication 52nd Annual Conference*, Seattle, WA. 204-209.

Yin, R. K. (2002). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

TRANSPARENCY AND ANTI-CORRUPTION ACTIVITIES IN ASEAN: A BIG CHALLENGE?[1]

Medhi Krongkaew [2]

1. Introduction

In 2015, the ten countries of the Association of Southeast Asian Nations or ASEAN consisting of Brunei, Cambodia, Indonesia, Lao PDR, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, and Vietnam will transform their regional cooperation one stage higher to become ASEAN Economic Community or AEC with deeper integration in the following activities:[3]

(1) Development of human resources and capacity building;
(2) Recognition of professional qualifications;
(3) Closer consultation on macroeconomic and financial policies;
(4) Trade financing measures;
(5) Enhanced infrastructure and communications connectivity;
(6) Development of electronic transactions through e-ASEAN;
(7) Integrating industries across the region to promote regional sourcing; and
(8) Enhancing private sector involvement for the building of the AEC.

In short, the AEC will transform ASEAN from a basically free-trade area into a region with free movement of goods, services, skilled labour, and freer flow of capital. This development more or less follows the path of the European Union when it had changed from a free-trade area, to a common market, and finally to an economic community. However, an important difference between the change in the European Union and the ASEAN Economic Community is that the development status of European Union members is much closer together than that of members of the ASEAN Economic Community. For example, the level of development of the most advanced AEC member, Singapore, is way ahead of its fellow members like Lao PDR, or Myanmar, or Cambodia. This developmental difference can obstruct a smooth transition and full realization of the actual economic community.

---

[1] Paper presented at the National Conference on "Toward ASEAN Development Administration", organised by the National Institute of Development Administration commemorating its 48th anniversary, in Bangkok, Thailand, April 1, 2014.
[2] Professor of Economics, School of Development Economics, National Institute of Development Administration (NIDA).
[3] Information from <http://www.aseansec.org/asean-economic-community/>

Despite this disparity in development level, a much more serious problem could be found in an area that has been overlooked by ASEAN leaders in the past few decades of ASEAN history. This area is the lack of transparency and the existence of wide-spread corruption in the public sectors of many ASEAN members. As will be shown in more details later in this paper, this problem of the lack of transparency and the existence of corruption in many member countries is not a small problem that can be ignored or dismissed lightly. It is hard to comprehend how and why half of members of the prosperous ASEAN region could be counted among the top 25 per cent of the most "corrupt" (as portrayed by the Transparency International's Corruption Perception Index) countries in the world.

Therefore, the main purpose of this paper is to address the issue of transparency (or the lack of it) in ASEAN countries and its related consequences of corruption. Once the nature and characteristics of the lack of transparency and the existence of corruption are known, the paper will look at some of most important policies or measures adopted by ASEAN members to combat corruption in their respective countries. But before the nature and characteristics of the lack of transparency and the existence of corruption in ASEAN are discussed, we should say something about the meaning of transparency and its relations to corruption and development.

2. Importance of Transparency and Anti-Corruption Efforts in National Development

In the last two decades or so, two distinct socio-economic changes on a global scale, that is changes that spread throughout the world, have been globalisation and the rise of transparency. Globalisation is already a well-known phenomenon, and we will not be discussing it here, but transparency, while widespread, is less well understood and needs further clarification. Still, we are not spending too much time on various concepts and meanings of transparency. [4] Our main interest is simply to show important relationship between transparency and the absence of corruption.

Perhaps, the beginning or the emergence of the term 'transparency' came to be widely noticed when a group of corruption fighters in Europe and America started to form a non-government group called Transparency International, based in Berlin, Germany in the early 1990s. The use of the term transparency instead of anti-corruption helps point to equivalence of meaning between these two words. The fact that Transparency International has become one of the most important anti-corruption organisations in the world today, with its national chapters in almost 100 countries, lends credence to the similarity between transparency and absence of corruption.

But, strictly speaking, the two words are not the same and do not mean the same thing. Transparency, in the context of public administration, can be understood as a condition of human behavior or conduct at a personal or organizational or institutional level that is true, open, and without hidden implications. In a relationship between a state official and a citizen,

[4] For discussion on various definitions and concepts of transparency, see, for example, Bauhr and Grimes (2012), Fenster (2005), Adam and Lachman (2009), Tavares (2007).

transparency can be used to describe the behavior of state official towards the citizen. If this behavior is open, straightforward, and without hidden motive, then it is difficult or impossible for these state officials to "corrupt", that is to siphon or extract part or all of public benefits to their own use (at least without open public scrutiny). It is in this sense that the existence of transparency leads to absence of corruption by state officials.

It may be useful to further investigate the relationship between transparency and the absence of corruption in other dimensions. This paper proposes to look at three additional dimensions, namely (a) Transparency as a part of good governance; (b) Transparency and many allied conditions: and c) transparency and corruption, and sustainable development.

On transparency as a part of good governance, this paper would like to refer to a study by the United Nations Development Programme (UNDP) as early as 1996 (UNDP 1996) which lists transparency as one of the nine characteristics of sound governance.[5] It is obvious that transparency as a condition for good governance calls for processes, institutions and information bases that are directly accessible to those concerned with them, or sufficient information is provided to enable those concerned to understand and monitor them. In short, transparency is built on the free flow of information

On transparency and some allied conditions, we often see the linkage between transparency and other allied concepts such as transparency and accessibility, transparency and assessability, and transparency and accountability. These linkages are used to extend the meaning of transparency into some practical applications. For example, transparency is linked with accessibility to make sure that the existence of transparency is not just a mere abstract concept but projects actual and feasible accessibility of needed information as well. Transparency is sometime linked with assessability to make sure that what is offered can be assessed for its true quality. Finally, transparency is linked with accountability to guarantee that the officer in charge takes full responsibility on the consequence of information given.

We are of opinion that transparency exists in different degrees. At the very first degree, transparency is recognized when the behavior of a given person follows or abides by the existing laws, rules or regulations. The second degree of transparency is achieved when the action of that person takes place in an open and straightforward manner, under honest and clear explanation. And the third or highest degree of transparency is obtained when the person in question is acting without any hint of personal conflict of interest.

On the concept of transparency and its relationship with corruption and sustainable development, this can be seen as an ultimate outcome of transparency, that is to say, when the state official is acting openly without concealed intention to take advantage of the benefits made possible by his official position, it is unlikely that he will be in position to corrupt. In other words, the more open his action is, the less corrupt the outcome of his action will

[5] The others being participation of the people at large, the respect of the rule of law, government's responsiveness to the wishes of the people, general orientation to consensus, equity of access to all people, effectiveness in the work of public institutions, accountability of those in the government, and long-term vision of leaders. See UNDP (1999).

become. Transparency and the absence of corruption is intertwined and become one and the same concept.

And as academic scholars and researchers such as Graf Lamsdorff (2005), Seldadyo and de Haan (2006), Andvig and Fejlstad (2001) had clearly pointed out, corruption can be both the causes and consequences of what will happen to economic growth and development. Tanzi (1998), for example, indicates that the followings are some of the findings from various empirical research:

- Corruption reduces investment and, as a consequence, reduces the rate of growth;
- Corruption reduces expenditure for education and health because public expenditure for education and health does not lend itself easily to corrupt practices on the part of those who make budgetary decisions;
- Corruption reduces the productivity of public investment and of a country's infrastructure;
- Corruption reduces tax revenue mainly because of the impact that it has on the tax administration and on customs;
- Corruption reduces foreign direct investment because corruption has the same effect as a tax, and in fact it operates as a tax.

The empirical research on the causes and consequences of corruption is useful on a country-specific basis because each country is different and no amount of theoretical conclusions could be strong and convincing enough to be accepted on face value. The investigation of the role of transparency and the incidence of corruption in the ASEAN region is something each country should strive to undertake.

3. Indications of Corruption in ASEAN

Once the relationship between transparency and then absence of corruption is established, it is much easier to talk about corruption than to continue to use the term transparency to describe the conduct of government and government officials. Although corruption can be understood to happen in both private sector as well as public sector, we are concerned only with corruption in the public sector simply because such corruption implies the abuse of state power by government officials for their personal gains. Such an abuse necessarily implies the transfer of state or public benefits that should belong to all of us to those corrupt officials. It is these unfair, and in most cases, illegal transfer of benefits that we object to. On the face of it, corruption increases the welfare or well-being of the corrupt officials, and reduces the welfare or well-being of the general public. Moreover, the hidden or external impacts of corruption could also upset the normal working mechanisms of the economy and society because the (ill-gotten) gains of these corrupt officials could be used to create or cause further losses or damages. The absence of corruption is therefore a long-term requirement for a true development of any country.

The ASEAN region is known and accepted to be a progressive region economically, with existing potential to become a high-powered region in the future. But it has its weak points hidden within this economic potential. And one of the most serious weak points of ASEAN is the incidence of high corruption in many ASEAN members. This fact will be depicted in this section with several statistical indicators purported to show this high incidence of corruption. Three such indicators will be used here: (a) the Corruption Perception Index by Transparency International; (b) the Control of Corruption in Worldwide Governance Indicators by the World Bank; and (c) Global Corruption Barometer by Transparency International.

(a) Corruption Perception Index

Table 1 shows the score or size of Corruption Perception Index (CPI) of all ten ASEAN countries classified into 3 groups. ASEAN countries Group A are those countries that share two distinct characteristics that is they are small and rich. The two countries in this group are Brunei and Singapore. ASEAN countries Group B form the bulk of the regional grouping consisting of four original ASEAN members which are traditionally known as ASEAN-4, namely Indonesia, Malaysia, Philippines, and Thailand. The last ASEAN countries Group C are the new members of ASEAN which are relatively less developed than the original members. Sometime these Group C countries which include Cambodia, Lao PDR, Myanmar, and Vietnam, are known as the CLMV countries using the combination of the first letter of each respective country. Table 2 gives corresponding rankings of these ASEAN countries' CPIs.

From these two tables we can see distinct patterns and relative severity of (perceived) corruption in these three groups of ASEAN countries. From 2006 which is used here as an arbitrary starting point, Singapore had received the CPI score of 9.4 of 10 which the most transparent (least corrupt) situation. The score for Brunei was not computed until 2010 which stood at 5.5 out of 10. Although Singapore's score slips as time passes, and arrived at a new score of 86 out of 100 (which, for the sake of convenience, can be construed as 8.6 out of 10) in 2013, this score is still head and shoulder over other ASEAN countries, and its ranking is always in the top 5 of the most transparent countries in the world. Even Brunei which comes second in terms of transparency or absence of (perceived) corruption, its ranking is 38 out of 177 countries surveyed in 2013.

Beyond these two small and rich countries in ASEAN, the corruption field turns messy in the second, large countries Group B. In 2006, Malaysia with the CPI score of 5.0, was second after Singapore (index for Brunei was not available yet in 2006) but its ranking was 44. The general trend for Malaysia from 2006 to 2013 is a general increase in corruption but not much. Indeed, its score for 2013 was 50 which is the same transparency level as in 2006. However, its ranking slips to 53 in 2013. Thailand's CPI was 3.6 in 2006 and this has dropped to 35 (or equivalent old scale of 3.5) in 2013. The competition for better ranking among countries around this CPI must be very keen because, despite the small decrease in CPI score, the ranking for Thailand had dropped from 63 in 2006 to 102 in 2013. For Indonesia and Philippines, the two least transparent in the ASEAN-4 Group, the general trend from 2006 to 2013 is a clear improvement in both countries. The CPI scores for Indonesia

and Philippines were 2.4 and 2.5 in 2006, respectively. These scores had improved to 32 and 36 (or equivalent old scale of 3.2 and 3.6) in 2013, respectively. The 2013 ranking for Indonesia is now 114, and for Philippines, it is 94. Philippines has now surpassed Thailand on the CPI ranking in 2013. Looking across the whole Group B, it is clear that Thailand is the real loser in the fight against corruption in the last 8 years, whereas Indonesia and Philippines show a clearer sign of improvement.

This improvement can be said to be happening in the CLMV Group C countries too. In 2006, all countries in this group could be counted among the least transparent countries in the world with Myanmar lying at the fourth place, and Cambodia lying at the 7th place, from the bottom. The situation for Myanmar had improved drastically from 2012 as a result of its political liberalization in the country. Myanmar's CPI score now stands at 21 (or equivalent old scale of 2.1), and its ranking had improved to 157 in a larger number of surveyed countries of 177. Lao PDR and Vietnam share the same worsening trend of transparency between 2006 and 2013 but both had passed the worst peaks of corruption perception in 2012. In all, it may concluded that the transparency picture as portrayed in Table 1 and 2 is clear, that the perceived corruption in the majority of ASEAN countries is still very grave.

(b) The Corruption Control Index in Worldwide Governance Indicators

Daniel Kaufmann and a few of his colleagues at the World Bank (Kaufmann et al. 1999a and 1999b) devised a technique to measure the scope of governance for 150 economies around the world for 1996 and continue on every year until 2012 when the number of economies used reached 215. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project reports aggregate and individual governance indicators of these economies over the period 1996–2012, for six dimensions of governance:

- Voice and Accountability
- Political Stability and Absence of Violence
- Government Effectiveness
- Regulatory Quality
- Rule of Law
- Control of Corruption

According to Kaufmann et al., these aggregate indicators combine the views of a large number of enterprise, citizen and expert survey respondents in industrial and developing countries. They are based on 31 individual data sources produced by a variety of survey institutes, think tanks, non-governmental organizations, international organizations, and private sector firms.

In this paper, we are going to look at only one dimension of the above governance indicators: control of corruption. And the indices for control of corruption for 10 ASEAN countries from 2006 to 2012 are shown in Table 3.

As can be seen from this table, the control of corruption index ranges in value from -2.5, indicating weak governance, to +2.5, indicating strong governance. The mid-point value is of course, 0. So, the sign and the size of the index indicate how well these countries control corruption in their respective countries. In 2006, for example, only 3 countries in ASEAN countries had shown clear positive (+) signs in their control of corruption performance. These countries were Brunei (+0.23), Singapore (+2.19), and Malaysia (+0.25). [6] For the three ASEAN countries in Group B, namely Indonesia, Philippines, and Thailand, the Control of Corruption score were all negative in 2006, and so were ASEAN countries in Group C (with exception for Myanmar where data error were suspected). The trend of change in the control of corruption in ASEAN is quite similar to the trend of change in the Corruption Perception Index. For example, both Brunei and Singapore continued to maintain their good standings in their control of corruption, whereas both Indonesia and Philippines have improved in their control of corruption, similar to the improvement in their CPIs from 2006 to 2012 and 2013. Thailand showed a lessening control of corruption between 2006 and 2012, and it is likely that when the result for 2013 is announced, Thailand's situation could show its worsening position with regard to its control of corruption. As for the CLMV situations in 2012, similar trends can be observed here, that is to say, all these less developed ASEAN countries are showing serious signs of corruption, with control of corruption scores ranging from -0.56 for Vietnam to -1.12 for Myanmar.

(c) Global Corruption Barometer

In addition to the Corruption Perception Index, Transparency International (TI) has also conducted another important corruption study on a global scale. This time it is a public opinion survey of people in each country on what they think about corruption in their country and what they can do to help get rid of corruption from their midst. The project started in 2002 where 46 countries were selected and more than 30,000 people were interviewed. In this first survey, only 3 questions were asked:

- Question 1: How seriously do you believe corruption affects different spheres of life in this country?
- Question 2: Do you expect the level of corruption to change in the next three years?
- Question 3: If you had a magic wand and you could eliminate corruption form one of the following institutions, what would your first choices be?

In 2013, TI had increased the number of countries surveyed to 107 countries with more than 114,000 people being interviewed. The results of 2013 Global Corruption Barometer are very interesting. For examples, the followings are some of these interesting findings:

[6] The index for Myanmar in 2006 also showed a positive sign, but this looks suspicious as it was unlikely that a highly corrupt country like Myanmar in 2006 could have a +0.23 control of corruption score. Subsequent scores of -1.12 to -1.68 between 2006 and 2012 most likely confirm that it is not possible for Myanmar to have a control of corruption score of +.023 in 2006.

- Bribery is widespread
- Public institutions entrusted to protect people suffer the worst level of bribery;
- Governments are not thought to be doing enough to hold the corrupt to account;
- The democratic pillars of societies are viewed as the most corrupt;
- Personal connections are seen as corrupting the public administration.

With regards to the situations in ASEAN, the findings are not dissimilar to the global situations mentioned above, only more so. There is, however, one particular aspect of the survey that shows a unique picture of how ASEAN people feel about the situations in their countries. This is the response to Question 6: To what extent do you see the following categories to be affected by corruption in your country? And 12 categories are listed such as political parties, judiciary, police, and so on. The percentage of respondents who felt that these institutions were corrupt or highly corrupt in selected ASEAN countries is given in Table 4.

From Table 4 it can be seen that the people in some selected ASEAN countries differ a great deal on their feeling about corruption in different institutions in their countries. For example, in Thailand the majority of the Thai people felt that state officials, politicians, and the police were corrupt or highly corrupt, but they not the judiciary. Indeed, the Thai people have a higher level of trust on their judiciary than any other ASEAN countries (18 per cent in Thailand, compared to 86 per cent in Indonesia, 79 per cent in Malaysia, and 56 per cent in Philippines). In Indonesia, it seems that the Indonesian people have very little trust on their public institutions at all, and the worst culprits seem to be the police, the political parties, the parliament, and state officials. In Malaysia, the distrust on the judiciary (88 per cent) is the highest for all institutions after the police. And in all ASEAN-4 countries, the distrust on their police is highest in all four countries. The average figures the bottom of Table 4 show the unweighted average of the 12 institution scores. It can be seen that the overall perception of corruption in Indonesia is highest among selected ASEAN countries (58.25 per cent).

Before closing, another interesting aspect from Table 4 is that the percentage responses that there are corruptions in various institutions in the country are generally lower in Cambodia and Vietnam than in ASEAN-4 countries. As these two countries are less developed members of ASEAN, it looks as if poorer people in these countries either respect their institutions more, or too afraid to show their negative opinions about some institutions. For example, the average ‘trust’ score for Cambodia was only 23.85 per cent in 2013, the lowest among the six countries compared, and only 37 per cent of Cambodian respondents felt that their police are corrupt or highly corrupt compared to 91 per cent in Indonesia and 88 per cent in Malaysia.

In sum, this section has shown quite conclusively that corruption situations in most ASEAN countries are still grave, and this revelation is sufficient to prompt ASEAN leaders to do something about it.

4. Anti-Corruption Policies and Institutional Frameworks in ASEAN

Appendix A of this paper shows the structure of public organisations in each of the ten ASEAN countries that have been set up to handle or cope with corruption matters in their respective countries. In this Section, we can briefly discuss main features of how each ASEAN country set up and implement its anti-corruption authority.

For Group A countries, Singapore's Corrupt Practices Investigation Bureau which was set up in 1952 is probably the oldest anti-corruption agency in ASEAN. Although it is a part of Prime Minister's Office, CPIB's officers claim independence and non-interference from political authorities. The same independence is argued in the case of Brunei's Anti-Corruption Bureau set up in 1982.

For Group B countries, Indonesia, Malaysia, and Thailand share the same category of anti-corruption organisations, that is, all have separate organisations dedicated to combat corruption in the country. For Indonesia, this dedicated anti-corruption authority is called Corruption Eradication Commission (or KPK in Indonesian abbreviation) whose five commissioners are appointed by the President of Indonesia but maintain large independence in its fight against corrupt Indonesian officials. The powers of search and arrest, and prosecution are quite extensive, and the special corruption courts which processes their cases quickly help increase the acceptance and respect of the KPK. The Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC) may be a part of the Prime Minister's Office but that is for budgetary and administrative convenience, but its independence is guaranteed in the anti-corruption act. Thailand, however, is probably the most independent of all three because the National Anti-Corruption Commission (NACC) has its independence guaranteed in the Constitution, and its appointment and control is subject to only one institution, the Senate. The Organic Anti-Corruption Law on which the NACC derives its power is very strong to make sure that the NACC can impart its anti-corruption duties to the full. As for Philippines, it seems that there are two organisations to combat corruption. The Presidential Anti-Graft Commission is more likely to work as an internal investigative body for the President's Office, whereas a broader corruption investigation duty belong to the Office of the Ombudsman. Although the Ombudsman has a widespread power to conduct corruption investigation, she has no prosecution power which somewhat reduces the power of this office.

For Group C countries which are newcomers in the area of corruption fighting, most legal works are done in the ordinary prosecution offices. This is the case for both Myanmar and Vietnam. However, Vietnam is now trying to consider whether a special anti-corruption unit separate from the prosecution office is necessary. For Cambodia, a recent anti-corruption law has enabled the setting up the National Anti-Corruption Council (NACC), and in Lao PDR, the original State Inspection Authority (SIA) which was set up within the structure of the Prime Minister's Office is now being assisted by another anti-corruption agency called Government Inspection and Anti-Corruption Authority (GIA). It is quite obvious that these Group C ASEAN countries are trying to do all they can to improve on corruption images.

Box 1: International Aspects of Transparency and Anti-Corruption Activities in ASEAN

While ASEAN countries are grappling with their own internal problems regarding transparency and corruption issues, many international organisations have lent their helping hands to make their tasks easier and more effective. In the past decade or so, the activities of these international organisations are worth mentioning.

(a) The United Nations

The UN General Assembly succeeded in passing the United Nations Convention Against Corruption (UNCAC) in 2003, and since then more than half of the UN members have ratified this Convention and agreed to be bound, either fully or selectively, by it. As for ASEAN, eight out of ten members have already ratified this Convention as shown in this table:

Table B: Signatories and Ratifications of the United Nations Convention Against Corruption (UNCAC) in ASEAN Countries

Country	Signature	Ratification, Acceptance (A), Approval (AA), Accession (a), Succession (d)
Small, advanced members		
- Brunei	11 Dec 2003	2 Dec 2008
- Singapore	11 Nov 2005	6 Nov 2009
ASEAN-4		
- Indonesia	18 Dec 2003	19 Sep 2006
- Malaysia	9 Dec 2003	24 Sep 2008
- Philippines	9 Dec 2003	8 Nov 2006
- Thailand	9 Dec 2003	1 Mar 2011
New, less advanced members		
- Cambodia		
- Lao PDR		
- Myanmar	2 Dec 2005	20 Dec 2012
- Vietnam	10 Dec 2003	19 Aug 2009

Source: United Nations Office of Drugs and Crimes.

Every year, the UN system will organise Conference of State Parties on this Convention where members can report on their respective anti-corruption activities and seek cooperation among UN member countries. This is a useful event that can help less developed ASEAN countries to catch up with other more advanced members on transparency and anti-corruption activities.

(b) The ADB/OECD

In 1999 several governments in Asia-Pacific agreed to cooperate in the fight against corruption by launching the Anti-Corruption Initiative for Asia and the Pacific -- a regional forum for supporting national and multilateral efforts to reduce corruption in Asia and the Pacific. Member governments formulate the Initiative's strategies and implement programs and activities with the help of its Secretariat, which is jointly managed by the Asian Development Bank (ADB) and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

The Initiative was originally based on the Anti-Corruption Action Plan for Asia and the Pacific endorsed by the member countries, which sets out goals and standards for sustainable safeguards against corruption in the region.1 Since the Initiative's inception in 1999, international anti-corruption standards have advanced significantly, especially with the advent of the UN Convention against Corruption (UNCAC). In 2010, the Initiative adopted Strategic Principles that guide the Initiative's future activities and strategic direction, and made UNCAC implementation a priority for the Initiative.

To date, the following 31 countries and jurisdictions from Asia and the Pacific have joined the Initiative: Afghanistan; Australia; Bangladesh; Bhutan; Cambodia; People's Republic of China; Cook Islands; Fiji Islands; Hong Kong, China; India; Indonesia; Japan; Republic of Kazakhstan; Republic of Korea; Kyrgyz Republic; Macao, China; Malaysia; Mongolia; Nepal; Pakistan; Republic of Palau; Papua New Guinea; Philippines; Samoa; Singapore; Solomon Islands; Sri Lanka; Thailand; Timor-Leste; Vanuatu; and Vietnam

It can be seen that the ten ASEAN countries are included in this list.

(c). Southeast Asian Parliamentarians Against Corruption (SEA-PAC)

This organisation was established in Manila on March 31st, 2005, and is one of the youngest regional chapters of the Ottawa-based Global Organisation of Parliamentarians Against Corruption (GOPAC). SEAPAC aims at strengthening the network of parliamentarians belonging to GPOAC from Southeast Asia, to organise country chapters, to hold group activities, and to make SEAPAC as the regional authority in the fight against corruption.

At present, Thailand's anti-corruption authority, the NACC, is working towards strengthening this regional cooperation by aiming at creating "ASEAN Anti-Corruption Convention" to make the fight against corruption in the ASEAN region more effective.

5. Future Prospects of the Fight Against Corruption in ASEAN

In this paper we have been saying that transparency or the absence of corruption is an important condition for long-term development of a nation, and its relevance to ASEAN is no exception. However, greater integration of ASEAN into ASEAN Community is not easy for at least two reasons. One is that the level of development in each member of ASEAN is quite disparate, with the difference between the richest and the poor so vast that this may obstruct its smooth transition into a single community. Although freer trade and investment, and freer movement of skilled labour may help alleviate some of these development disparity problems, ASEAN is faced with its second, probably more serious problem of high corruption. Here, we have demonstrated, using many well-accepted international techniques and studies, that the corruption situations in most countries in ASEAN are still very worrisome. It is true that many of these corruption-prone ASEAN countries are now earnestly trying to correct these serious development drawbacks, but perhaps more concerted efforts within ASEAN and among ASEAN members are now called for to make this task quicker and more efficient.

Despite the enthusiasm displayed within ASEAN members about the impending ASEAN Community, many people outside the region are looking at this regional integration development in different light. No one doubts the potential of ASEAN to become one of the most progressive economic regions in the world, but there are many weak spots in the way ASEAN members are conducting their internal and international affairs. To give just two examples, consider the views of these two scholars on ASEAN, Michael Yahuda of the London School of Economics in the UK (Yahuda 2012), and Joshua Kurlantzick of the Council on Foreign Relations in the US (Kurlantzick 2012). Yahuda made his critical comment on the so-called ASEAN way, saying that, unlike the European Union, the ASEAN Way has made ASEAN members never aspired to an economic and political union. In his words, it was designed to sustain the independence and sovereignty of member states and to encourage regional and national stability. ASEAN differed in assessment of external threat and they operated within conditions in which legality and the rule of law were not generally consolidated within member states. ASEAN wasn't a rule making body subjecting its members to the discipline of adhering its laws and regulations. It was operated through consensus and informality. Also, the member states avoided to confront certain issues if they were to result in conflicts.

Kurlantzick is no less outspoken. He mentioned that due to the current limitations in working style, staffing, and mandate, as well as the enormous political and economic disparities among its members, ASEAN is unlikely to move beyond its current status. It is unlikely to develop into an organization capable of promoting serious regional security cooperation, taking responsibility for its own security, and leading Asia beyond current trade deals and into a much deeper, intertwined, economic order.

While Yahuda and Kurlantzick may focus more on the political and security aspects of future ASEAN cooperation, we can focus, in this paper, on the issue at hand: the transparency and anti-corruption activities in ASEAN. It is true that each year, there are hundreds of meetings around ASEAN region either on ministerial levels, taskforce levels, or inter-regional levels. To add one more meeting on whatever level on transparency and anti-corruption activities should not be too difficult. However, if ASEAN leaders were to see transparency and anti-corruption issues of much greater importance than ordinary trade and development issues, an ordinary taskforce or ministerial meeting may not be adequate. In APEC which is a much larger regional cooperation organisation than ASEAN, the development on transparency and anti-corruption movements has already gone beyond the original starting point as Anti-Corruption and Transparency Taskforce to become Anti-Corruption and Transparency Working Group, with an impending proposal that it be elevated to a thematic activity of the Economic and Technical Cooperation (ECOTECH) structure of APEC. (see Medhi 2010 on this). Similar initiative could be made in the ASEAN context, that is, to make it an ASEAN thematic activity similar to AFTA or AEC. If this can be done, we can look forward to seeing concrete change on transparency and anti-corruption affairs in ASEAN in the near future.

Table 1: Corruption Perception Index in ASEAN Countries: Score

	Country	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Small, advanced members								
	Brunei					5.5	5.2	55	60
	Singapore	9.4	9.3	9.2	9.2	9.3	9.2	87	86
	ASEAN-4								
	Indonesia	2.4	2.3	2.6	2.8	2.8	3.0	32	32
	Malaysia	5.0	5.1	5.1	4.5	4.4	4.3	49	50
	Philippines	2.5	2.5	2.3	2.4	2.4	2.6	34	36
	Thailand	3.6	3.3	3.5	3.4	3.5	3.4	37	35
	New, less advanced members								
	Cambodia	2.1	2.0	1.8	2.0	2.1	2.1	22	20
	Lao PDR	2.6	1.9	2.0	2.0	2.1	2.2	21	26
	Myanmar	1.9	1.4	1.3	1.4	1.4	1.5	15	21
	Vietnam	2.6	2.6	2.7	2.7	2.7	2.9	31	31

Note: The CPIs for 2012 and 2013 are rescaled to base on 0 to 100.
Source: Transparency International, Corruption Perception Index, various years

Table 2: Corruption Perception Index in ASEAN Countries: Ranking

	Country	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Small, advanced members								
	Brunei					38	44	46	38
	Singapore	5	4	4	3	1	5	5	5
	ASEAN-4								
	Indonesia	130	143	126	111	110	100	118	114
	Malaysia	44	43	47	56	56	60	54	53
	Philippines	121	131	141	138	134	129	105	94
	Thailand	63	84	80	84	78	80	88	102
	New, less advanced members								
	Cambodia	157	162	166	158	154	164	157	160
	Lao PDR	111	168	151	158	154	154	160	140
	Myanmar	160	179	178	178	176	180	172	157
	Vietnam	111	123	121	120	116	112	123	116
	Total Countries surveyed	163	180	180	180	178	183	176	177

Source: Transparency International, Corruption Perception Index, various years

Table 3: Control of Corruption in Worldwide Governance Indicators

	Country	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Small, advanced members								
	Brunei	+0.23	+0.24	+0.54	+1.02	+0.89	+0.88	+0.64	
	Singapore	+2.19	+2.25	+2.25	+2.25	+2.21	+2.12	+2.15	
	ASEAN-4								
	Indonesia	-0.81	-0.58	-0.56	-0.82	-0.75	-0.68	-0.66	
	Malaysia	+0.25	+0.28	+0.02	-0.03	+0.13	+0.05	+0.30	
	Philippines	-0.81	-0.70	-0.75	-0.77	-0.80	-0.70	-0.58	
	Thailand	-0.34	-0.36	-0.42	-0.28	-0.32	-0.29	-0.34	
	New,less advanced members								
	Cambodia	-1.23	-1.09	-1.20	-1.16	-1.23	-1.22	-1.04	
	Lao PDR	-0.32	-1.28	-1.21	-1.26	-1.21	-1.19	-1.04	
	Myanmar	+0.23	-1.57	-1.56	-1.67	-1.68	-1.68	-1.12	
	Vietnam	-0.74	-0.64	-0.73	-0.53	-0.63	-0.61	-0.56	

Note: Estimate of governance (range from -2.5 (weak) to +2.5 (strong) governance performance.
Source: World Bank, Worldwide Governance Indicators

Table 4: Percentage of Respondents who Felt that These Institutions were Corrupt or Highly Corrupt in Selected ASEAN Countries, 2013

Institution	Thailand	Indonesia	Malaysia	Philippines	Cambodia	Vietnam
1. Political parties	68	86	57	58	28	27
2. Parliament	45	89	57	52	16	28
3. Military/Armed Forces	23	41	40	43	23	25
4. NGOs	18	27	20	25	4	19
5. Media	20	19	14	14	12	25
6. Religious organisations	12	31	12	15	6	15
7. Business sector	37	54	37	30	20	33
8. Educational system	32	49	46	32	26	49
9. Judiciary	18	86	79	56	60	53
10. Medical services	21	47	57	31	21	58
11. Police	71	91	88	69	37	72
12. State officials	58	79	23	64	30	55
Average	35.25	58.25	48.33	40.75	23.58	38.25

Source: Transparency International, Global Corruption Barometer 2013. <www.transparency.org/gcb2013>

References

Adam, Avshalom M. and Ran Lachman (2009, "The Concept of Information Transparency: A Spectrum in Four-Dimensional Space", Working Paper no. 01/09, School of Business Administration, College of Management, Academic Studies, Israel.

Andvig, Jens Chr. And Odd-Helge Fjeldstad, with Inge Amundsen, Tone Sissener, and Tina Soreide (2001), " Corruption: A Review of Contemporary Research", July 2001

Bauhr, Monika and Marcia Grimes (2012), "What is Government Transparency? New Measures and Relevance for Quality of Government", University of Gothenburg Working Paper Series 2012:16, December 2012.

Fenster, Mark (2005), "The Opacity of Transparency" Iowa Law Review 91 (2005): 885-949. Available at: http://works.bepress.com/mark_fenster/4

Graf Lamsdorff, Johan (2005), "Consequences and Causes of Corruption: What Do We Know from a Cross-Section of Countries?" University of Passau Working Paper no. V-34-05, 2005.

Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, and Pablo Zoido (1999), "Aggregating Governance Indicators", World Bank Policy Research Working Paper no. 2195, October 1999.

Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, and Pablo Zoido (1999), "Governance Matters", World Bank Policy Research Working Paper no. 2196, October 1999.

Kurlantzick, Joshua (2012), "ASEAN's Future and Asian Integration", Council on Foreign Relations, International Institution and Global Governance Program Working Paper, November 2012.

Medhi Krongkaew (2010), "Should Transparency and Anti-Corruption Movementa be a New ECOTECH Thematic Activity in APEC?" NACC Journal, vol. 2, no. 1, 2010, pp. 18-31.

Seldadyo, Harry and Jakob de Haan (2006), "The Determinants of Corruption: A Literature Survey and New Evidence", paper prepared for the 2006 EPCS Conference, Turku, Finland, 20-23 April 2006.

Tanzi, Vito (1998),."Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures", Washington, D.C.: International Monetary Fund IMF Working Paper WP/98/63, May 1998.

Tavares, Samia (2007), "Do Freedom of Information Laws Decrease Corruption?" Rochester Institute of Technology MPRA Paper no. 3560, 2 May 2007.

UNDP, "Governance and Sustainable Human Development", A UNDP Policy Document, Management Development and Governance Division, October 1996,

Yahuda, Michael (2011), International Politics of the Asia Pacific, 3rd and revised edition, Routledge, 2011.

Appendix A: Anti-Corruption Authorities in ASEAN

The ten ASEAN countries have different starts and different ways of fighting corruption in their respective countries. The following account is a summary of important features of anti-corruption authorities in the ten ASEAN countries. This information is provided (with some content editing) by the International Association of Anti-Corruption Authorities (IAACA) whose secretariat is located at the Supreme Procuratorate Office of the Government of China based in Beijing, China.

BRUNEI

Name: Anti-Corruption Bureau (ACB)

History:

On 1 January 1982, the Government of the Sultan of Brunei had enforced the Emergency (Prevention of Corruption) Act, which was subsequently in 1984 known as the Prevention of Corruption Act (Chapter 131). For the purpose of enforcing the said enactment, an independent body was established called the Anti-Corruption Bureau (ACB) on February 1, 1982.

The Prevention of Corruption Act provides specific powers to the ACB for the purpose of investigating into complaints against corruption. The Act also provides power for ACB to investigate into certain offences under the Penal Code and offences under other written laws, provided such offences were disclosed during the course of ACB investigation into offences under the Prevention of Corruption Act.

Function:

The ACB has the powers and responsibilities as follows:
(1) Power of Arrest
(2) Powers of Investigation
(3) Powers of search and to obtain assistance
(4) Further powers of search and seizure
(5) Legal obligation to give information
(6) Special powers of investigation
(7) Further Special powers of investigation
(8) Restriction on disposal of property etc.
(9) Surrender of travel documents.

Achievement:

A total of 50 Senior Officers of the Land Transport Department attended the first talk on Eradicating Corruption on March 21 2011.The talk aimed to raise awareness on the offences which attracts the Prevention of Corruption Act (cap 131).It also mentioned the powers of investigation by the ACB and other laws relating to it. The talk also mentioned the effects of corruption to the individual, community and the country. It was then followed by a talk on the handling of gifts which was presented by the Corruption Prevention Section of ACB.

Prevention Section, Anti-Corruption Bureau (ACB) continued the roadshow on "Good Practice: Handling of Gifts in the Public Service" by presenting the talk to government officers and staff representing Temburong District Office and Government Departments in the district on 17 March 2011.

CAMBODIA

Name: The National Anti-Corruption Council (NACC)

The Anti-Corruption Mechanism was first established in 1999, a so-called Anti-Corruption Activities Unit and until 22nd. August, 2006, this said Unit was restructured and renamed Anti-Corruption Unit (ACU). On April 17, 2010, the Anti-Corruption Law (ACL), comprising 9 Chapters and 57 Articles, focusing on substantial elements relevant to the activities and measures to educate, prevent and combat corruptions is aimed at promoting effectiveness and good governance in leadership and state management, maintaining integrity and justice fundamental for social development, was adopted and promulgated for the first time by the King of Cambodia. Under the Anti-Corruption Law, the Anti-Corruption Institution (ACI) was established, comprising two new bodies within it to play vital roles in fighting corruptions, namely the National Anti-Corruption Council (NACC) which has to set forth the guideline for the country's anti-graft policies, and the Anti-Corruption Unit (ACU) which has to carry out the executive power for day-to-day practices in investigating and curbing corruption offences, regardless of political tendencies.

Structure:

The National Anti-Corruption Council is created to provide guidance and recommendations on anti-corruption work. The National Anti-Corruption Council is composed of 11 members as follows:

- One dignitary appointed by H.M. the King
- One dignitary selected by the Senate through absolute majority of votes of the whole Senate
- One dignitary selected by the National Assembly through absolute majority of votes of the whole National Assembly
- One dignitary selected by the Royal Government
- One dignitary selected by or from the National Audit Authority
- One dignitary selected by or from the Ministry of National Assembly-Senate Relations and Inspection
- One dignitary selected by or from the Council of Jurists, and
- One dignitary selected by or from the Council for Legal and Judicial Reform
- One dignitary selected by or from the Supreme Council of Magistracy
- One dignitary selected by Cambodia Human Rights Committee
- President of the Anti-Corruption Unit.

Duties of National Anti-Corruption Council:

The National Anti-Corruption Council shall perform duties as follows:

- Develop strategies and policies for fighting corruption
- Provide consultation and recommendations to the Anti-Corruption Unit regarding anti-corruption work.
- Oversee the operation of the Anti-Corruption Unit.
- Ask the Anti-Corruption Unit for reports and clarifications.
- Report to the Prime Minister on the operations of Anti-Corruption Unit.
- Report semi-annually and annually to the Prime Minister.
- Develop and adopt internal regulations (Code of Conduct) for performing its own work

INDONESIA

Name: the Corruption Eradication Commission

Indonesia's Corruption Eradication Commission (Indonesian: Komisi Pemberantasan Korupsi) (abbreviated KPK) is a government agency established to fight corruption by President Yudhayono in 2003. In the New Order of President Soeharto, efforts to eradicate corruption were reduced by bad government. In the beginning of this era, a new anti-corruption agency called the TPK (Tim Pemberantasan Korupsi) was established. This agency was not effective. Next, as a response to students' protests, in 1970 the Komite Empat (Committee Four) was formed. Again, this agency was effective, except for an activity called Opstib (Clean Operation). Lastly, in the era of President Abdurrahman Wahid, the so-called Tim Gabungan Pemberantasan Tindak Pidana Korupsi-TGPTPK (Anti-Corruption Joint Team) was established

(1) Coordinate investigations, indictments, and prosecutions against criminal acts of corruption;
(2) Implement a reporting system for the purposes of eradicating corruption;
(3) Request information on acts with the purpose of eradicating corruption from relevant institutions;
(4) Arrange opinion hearings and meetings with institutions authorized to eradicate corruption; and
(5) Request for reports from relevant institutions pertaining to the prevention of criminal acts of corruptionThe KPK has some unique features compared to other law-enforcement agencies. Five commissioners and two advisors (although it is supposed to be four) lead the commission's 639 staff. The KPK is independent from the executive, legislature, and judiciary, and any other powers. Financially, the KPK is audited by the Indonesian Supreme Audit Board and should be responsible to the public. In doing its tasks, the KPK has the authority to supervise and coordinate the Attorney General's Office as well as the National Police in handling corruption cases.

Achievements:

The Commission has "confronted head-on" the endemic corruption that remains as a legacy of President Suharto's 32-year-long kleptocracy. Since it started operating in late 2003, the commission has investigated, prosecuted and achieved a 100-percent conviction rate in 86 cases of bribery and graft related to government procurements and budgets." The success of the KPK using controversial tools like warrantless wiretaps, and its focus on high-level targets like "businessmen, bureaucrats, bankers, governors, diplomats, lawmakers, prosecutors, police officials and other previously untouchable members of Indonesian society, " have led to a backlash and attempts to undermine the Commission in the Parliament. The KPK is determined that to eradicate corruption requires not only shock therapy by repressive actions, but also many prevention efforts. The KPK has been learning from counterparts in other nations, especially from Hong Kong, that any serious anti-corruption program will need a minimum of two decades to produce real results. The KPK is dedicated to uprooting corruption in the long term, and indeed its strategies as stated above are long-term approaches. The KPK recognizes also that corruption is becoming more and more globalized, and that international cooperation is vital to counter the complicated and sophisticated machinations of criminals, as well as participation and support from the public.

LAO PDR

Name: State Inspection Authority (SIA)

In 2001, Laos government established the State Inspection Authority with an attempt to cope with corruption. This authority is attached to the Office of the Prime Minister. In 2005, the National Assembly passed the first Anti-Corruption Law, and in 2007, passed the state inspection law and state auditing law. In 2011, another anti-corruption organisation called Government Inspection and Anti-Corruption Authority (GIA) was set up at a ministerial level. And in 2012 another National Anti-Corruption Law was also passed by the National Assembly of Lao PDR. It seems that the GIA and the SIA share the work on fighting corruption in Lao PDR.The State Inspection Authority and agencies under its jurisdiction have to power to investigate corruption offences as stipulated in the Anti-Corruption Law. The prosecution and punishment of these cases are handled by the People's prosecutors and appropriate courts.

Achievement

The NA has played an importance role on anti-corruption so far, which has been determined in the Constitution of the Laos PDR. The NA is focusing on the improvement of legislature on anti-corruption to benefit the implementation of socio-economic development and poverty reduction and to leave Laos PDR out of the least-developed status by 2020. Among an additional three legal documents, the government has approved an anti-corruption strategy for the 2011-20 periods in a bid to ensure transparent administration.

MALAYSIA

Name: the Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC)

History

The Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC) began its operation officially on January 1, 2009 replacing the Anti-Corruption Agency (ACA) Malaysia. It was established by legislation namely the Malaysian Anti-Corruption Commission Act 2008 (Act 694). Prior to that, efforts to combat corruption were formally carried out by a small unit under the Prime Minister's Department which handled corruption prevention activities mainly through lecturing. Concurrently criminal investigation involving corruption were being handled by the" Special Crimes" branch that was set up within the Police Department while the prosecution of corruption cases were conducted by the Prosecution Division of the Law Ministry. In view of the fact that anti-corruption activities were carried out independently by these different agencies, the Government decided to consolidate them under one roof known as the Anti-Corruption Agency (ACA).

Function

Functions of the MACC are provided under Section 7 Malaysian Anti-Corruption Commission Bill 2009 as follows:

·To receive and consider any report of the commission of an offence under this Act and investigate such of the reports as the Chief Commissioner or the officers consider practicable;

·To detect and investigate-

(I) any suspected offence under this Act;

(ii) Any suspected attempt to commit any offence under this Act; and

(iii) Any suspected conspiracy to commit any offence under this Act;

·To examine the practices, systems and procedures of public bodies in order to facilitate the discovery of offences under this Act and to secure the revision of such practices, systems or procedures as in the opinion of the Chief Commissioner may be conducive to corruption;

·To instruct, advise and assist any person, on the latter's request, on ways in which corruption may be eliminated by such person;

·To advise heads of public bodies of any changes in practices, systems or procedures compatible with the effective discharge of the duties of the public bodies as the Chief Commissioner thinks necessary to reduce the likelihood of the occurrence of corruption;

·To educate the public against corruption and

·To enlist and foster public support against corruption

Structure

Organizational Structure

MACC Malaysia is one of the organizations under the Prime Minister's Department. Even though MACC Malaysia is under the Prime Minister's Department, it is just for the reason of finance and staffing only. The everyday business of MACC Malaysia is being carried out freehandedly and autonomously by the officers under the supervision of the Chief Commissioner

without interferences from any other party. MACC Malaysia is headed by the Chief Commissioner who has been bestowed by His Majesty the Seri Paduka Baginda Yang Di Pertuan Agong under Section 5(1) Malaysian Anti-Corruption Act 1997 upon the advice of the Honorable Prime Minister of Malaysia and would be assisted by two MACC Deputy Directors General. MACC has 11 divisions and an academy on the Headquarters Level besides 15 more offices at the state level, each of which is headed by a State Director.

Achievement

According to the Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC) 2010 Annual Report, of the 381 people charged, 193 were members of the public, followed by 131 civil servants, 56 private sector employees and one politician. It said 811 cases were handled by the lower courts in 2010, including over 300 new cases. A total of 435 cases were disposed of, including 309 in which the accused were convicted and 103 in which the accused were acquitted and discharged without their defense being called. The report said in 2010, a total of 769 appeal cases were heard by the High Court and Court of Appeal. It added that those convicted of bribery had been slapped with fines amounting to RM9.5 million. Meanwhile, MACC commissioner Datuk Seri Abu Kassim Mohamed said the agency strived to convince the public about its transparency and professionalism in fighting corruption in 2010. In a prelude to the report, he said it was not an easy task as MACC had to grapple with the issue of negative image and misconceptions with regard to its legal scope as well as prejudices resulting from inquests.

Last year, MACC opened 1, 220 investigation papers (IPs) based on 5, 646 pieces of information. A total of 900 IPs were completed by investigators. He said MACC had focused on investigating cases involving illegal mining and sand smuggling, illegal logging, corruption at the country's entry points as well as distribution of diesel subsidy.

MYANMAR

In 1988, when the State Law and Order Restoration Council emerged to take the responsibilities of the State, it promulgated the Attorney General Law on 26 September, 1988.An Attorney General and a Deputy Attorney General were appointed under the said Law. The appointing authority of the Attorney General and the Deputy Attorney General was the State Law and Order Restoration Council. The State Law and Order Restoration Council also appointed the Director General. When the State Peace and Development Council stepped into the shoes of the State Law and Order Restoration Council in 1997, the existence of the Law continued. The Attorney General Law, 1988 continued to exist until 27 February, 2001 when the existing Attorney General Law, 2001 is enacted. The Attorney General Law, 2001 was amended in 2003 when the number of the Deputy Attorney General has been increased from one to three. Under the Law and its amendment, the Attorney General assigns a Deputy Attorney General to take charge of the legal advisory and administrative functions of the Office, and another Deputy Attorney General for prosecution and legislative drafting.The Head of Service is the Director General who heads the Head Office. The Head Office has four departments. They are namely, Legislative Drafting and Vetting Department, Legal

Advice Department, Prosecution Department, and Administration Department. Each is headed by a Director.
In accordance with Section 6 of the Attorney General Law, 2001, Branch Office of the Office of the Attorney General was formed in 1999 and is headed by a Deputy Director General who is appointed by the Attorney General.
Under Section 3 of the Attorney General and the Deputy Attorneys General and the Director General is made by the State Peace and Development Council under the law. The Office of the Attorney General has its network all over entire Myanmar. It runs its law offices in accordance with the Attorney General Law, 2001.As the country is a large country, the network of Law Offices is equally vast to perform the duties effectively under the Attorney General Law, 2001.
Since the dawn of history, whenever there are people, there will be cases of criminal and civil nature. It is the duty of the Office of the Attorney General and Law Offices under the leadership of the Attorney General to see that justice is not only done, but seen to have been done that law and order will prevail in the country. Its task is not only to appear in cases for or against the Government but also in the tendering of proper legal advice to various ministries. The Office of the Attorney General is also entrusted with the responsibility to advise the country in international legal matters. Currently, the Office of the Attorney General is discharging its duties to the best of its ability to fulfill its responsibilities under the Attorney General Law, 2001.

PHILIPPINES

Name: The Presidential Anti-Graft Commission（PAGG)

History:

To be President's arm in eradicating corruption through effective deterrence, prevention and education, in partnership with all stakeholders, the Presidential Anti-Graft Commission (PAGC）was created by Executive Order No.12 series of 2001 issued on April 16, 2001 by Her Excellency Gloria Macapagal-Arroyo, President of the Republic of the Philippines. The executive order was recently amended by Executive Order No.327 series of 2004.

Function:

The main functions of the Commission are:
（1）Anonymous complaints against a presidential appointee shall not be given due course unless there appears on its face or the supporting documents attached to the anonymous complaint a probable cause to engender a belief that the allegations may be true.
（2）The Commission shall use every reasonable means to ascertain the facts in each case or complaint speedily and objectively and without regard to technicalities of law or procedure, in all instances observing the due process.
（3）The investigation or hearing involving a presidential appointee with the position of undersecretary or higher shall be conducted by the Commission.
（4）Rules and Regulations.-The Commission shall promulgate or adopt its rules and regulations for the effective implementation of these Executive Order etc.

Structure:

The Commission shall be composed of a Chairman and two Commissioners to be appointed by the President. All the members of the Commission shall serve on a full-time basis and at least one of whom shall be a member of the Philippine Bar. The Chairman shall have the rank, emoluments and privileges of a Presidential Assistant II. The Commissioners, on the other hand, shall have the rank, emoluments, and privileges of a Presidential Assistant I. The Chair shall preside over meetings of the Commission and shall direct and supervise the implementation and execution of policies, rules and regulations.（As amended by Executive Order No.327 series of 2004)

Achievement:

The PAGG has played crucial role in eradicating corruption. Philippine President Benigno Aquino has ordered the abolition of the Presidential Anti-Graft Commission（PAGC）and transferred its functions to the Office of the Deputy Executive Secretary for Legal Affairs（Odesla）under the Office of the President on 24 Nov 2010.

Name: Office of the Ombudsman（OMB)

History:

The 1987 Constitution of the Philippines created the independent Office of the Ombudsman or OMB, set up its basic structure and defined its powers, functions and duties. It can investigate any act or omission of any public official, if deemed illegal, unjust, improper or inefficient. It can enforce administrative, civil or criminal liability in every case when the evidence warrants in order promoting efficient service by the government to the people. The Ombudsman has preventive, investigative and prosecutor powers in cases of graft and corruption. Its overriding consideration, detailed in Republic Act 3019, states, “it is the policy of the Philippine Government, in line with the principle that a public office is a public trust, to repress certain acts of public officers and private persons alike which constitute graft and corrupt practices or which may lead thereto”.

Function:

The Office of the Ombudsman (OMB) is mandated by law to act on all administrative complaints relating, but not limited to acts or omissions which are

（1）Contrary to law or regulation；
（2）Unreasonable, unfair, oppressive or discriminatory；
（3）Inconsistent with the general course of an agency’s functions, though in accordance with law；
（4）proceed from a mistake of law or an arbitrary ascertainment of facts；
（5）In the exercise of discretionary powers but for an improper purpose.

Achievement:

From January to December 2009, the OMB received 12, 736 complaints, which translates to an average of forty-eight complaints received per working day. More than half of these complaints are now undergoing fact finding investigation. The number also includes around 3,700 criminal and 3, 500 administrative cases docketed by OMB offices nationwide. These cases are now undergoing preliminary investigation and/or administrative adjudication. In 2009, the OMB completed at least 2,000 fact finding investigations, including one very high-profile case.

SINGAPORE

Name: Corrupt Practices Investigation Bureau（CPIB)

History:

The Corrupt Practices Investigation Bureau（CPIB）is an independent body which investigates and aims to prevent corruption in the public and private sectors in Singapore. Established in 1952, it derives its powers of investigation from the Prevention of Corruption Act（Chapter 241. The bureau is headed by a director who is directly responsible to the Prime Minister.

Function:

The functions of the CPIB are:
To receive and investigate complaints alleging corrupt practice
To investigate malpractices and misconduct by public officers with an undertone of corruption；and
To prevent corruption by examining the practices and procedures in the public service so that to minimize the opportunities for corruption practices

Structure:

The CPIB is under the charge of the Prime Minister's Office. With effect from 1 June 2011, the CPIB has three Departments namely: The Operations Department, the Corporate Affairs Department, and the Investigation Department.
The Intelligence Division falls under the Operations Department. It gathers and collates intelligence to support the investigation needs of the Investigation Department. The Investigation Department executes the main function of the Bureau in investigating offences under the Prevention of Corruption Act. It comprises of 2 Divisions, specializing in public sector corruption cases and private sector corruption cases.

Achievement:

In 2009, CPIB received a total of 921 complaints. This is slightly higher than in 2008 but is consistent with a general decrease over the last four years.
223 persons were charged in court in 2009.Out of the 188 court cases that were concluded in 2009, there were 179 convictions, 4 acquittals and 5 withdrawals of charges. This works out to a 95% conviction rate including withdrawals and a 98% conviction rate excluding withdrawals.
The accused was charged in court on 21st January 2011 for:
（a）26 counts of corruptly obtaining gratifications totaling $1, 295/-, under Section 6（a）of the Prevention of Corruption Act, Cap 241；
（b）2 counts of abetting the offence of corruptly obtaining gratifications totaling $90/-, under Section 6（a）of the Prevention of Corruption Act, Cap 241, read with Section 29 of the same Act；and
（c）2 counts of corruptly obtaining gratifications totaling $290/-in furtherance of common intention with two other persons, under Section 6（a）of the Prevention of Corruption Act, Cap 241, read with Section 34 of the Penal Code, Cap 224.

THAILAND

Name: National Anti-Corruption Commission（NACC)

History:

Followed the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2540（1997）the Organic Law on Counter Corruption B.E.2542（1999）was enacted. In this connection, the National Counter Corruption Commission（NCCC）as an independent Commission was appointed in April 1999. However, the National Counter Corruption Commission has its resolution 40/2551 on 15 July B.E.2551（2008）to change the official names of National Counter Corruption Commission（NCCC）and Office of the National Counter Corruption Commission（ONCC）to the National Anti-Corruption Commission（NACC）and Office of the National Anti-Corruption Commission（ONAC）respectively.

Function:

In accordance with the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2550, NACC shall have the following powers and duties:
·To inquire into the facts, summarize the case, and prepare a verdict to be submitted to the Senate according to Section 272 and Section 279 Para three；
·To inquire into the facts, summarize the case, and prepare a verdict to be submitted to the Supreme Court of Justice’s Criminal Division for Persons Holding Political Positions in accordance with Section 275；
·To investigate and decide whether a state official who holds an executive post or a Government official who holds a position from the Director level upwards or the equivalent

has become unusually wealthy or has committed an offence of corruption, malfeasance in office or malfeasance in judicial office, including any state official or Government official at lower level who has colluded with the said state official or Government official to commit a wrongful offence or other offences that the National Anti-Corruption Commission deems appropriate to investigate and decide the case in accordance with the Organic Act pertaining to the National Anti-Corruption Commission.

·To inspect the accuracy, actual existence, as well as change of assets and liabilities of persons holding positions under Section 259 and Section 264 as stated in the account and supporting documents submitted ;

·To supervise and observe the ethics of persons holding political positions ;

·To submit an inspection report and a report on the performance of duties together with remarks to the Council of Ministers, the House of Representatives, and the Senate annually and to publish that report in the Government Gazette and disseminate it to the public.

Structure:

The NACC is divided into 11 bureaus and 4 divisions.

The main functions of the NACC which are provided by the Constitution and the organic Act on Counter Corruption 1999 are 3 areas as follows:

-The declaration and inspection of Assets and Liabilities

-Corruption Prevention Area

-Corruption Suppression Area.

VIETNAM

Name: the People's Prosecution Offices.

History:

The system of anti-corruption agencies of Vietnam encompasses the Central Steering Committee for Anti-corruption which is led by the Prime Minister. The Central Steering Committee is supported by a ministerial-level, full-time Office. In the local areas, the provincial Anti-corruption Steering Committees are under the direction of the Chairman of the People's Council of the respective provinces, which are assisted by the Administrative Office of such provinces. There are specialized anti-corruption units belonging to the Prosecution Office, the Public Security and the State Inspection.

The People's Prosecution Office of Vietnam was established in 1960. According to the Constitution, the Prosecution Office is one branch among four branches of the State power, which is independently organized from central level to local level, under the uniform leadership of the Prosecutor General. The function of the Prosecution Office is to exercise the public prosecution powers and supervise compliance with the laws in the investigation, prosecution and adjudication of crimes. It is authorized to supervise compliance with the laws in the execution of judgments and decisions of the courts, pre-trial detention, custody and rehabilitation of prisoners. In addition, the Prosecution Office is empowered to directly investigate the crimes that violate judicial activities and are committed by those who work for law enforcement agencies.

Function:

There are departments specializing in prosecution and supervision over investigation of corruption cases within the Prosecution Office. These departments are staffed by outstanding, competent prosecutors who possess virtue, honesty and integrity. Under Vietnam's Law on Mutual Legal Assistance（2007）and numerous Mutual Legal Assistance Treaties signed with other states, the Supreme People's Prosecution Office is the Central Authority in mutual legal assistance in criminal matters. The duty of the Prosecution Office is to receive, transfer, monitor and accelerate the implementation of requests for mutual legal assistance in criminal matters. The Prosecution Office also proposes revisions, supplements and further improvement to the laws on mutual legal assistance. Accordingly, the Prosecution Office has been coordinating with relevant domestic and foreign authorities in investigating, prosecuting and adjudicating crimes; particularly transnational organized crimes, including corruption.

Achievement:

Based on its functions, powers and duties assigned, the Vietnam Prosecution Office is a pillar of the criminal justice system of the country. The Office plays a crucial role in preventing and suppressing crimes in general and corruption in particular.

Stock Market Integration and Portfolio Diversifications in the ASEAN Economic Community (AEC)

Yuthana Sethapramote[1] *, Suthawan Prukumpai*[2] *and Anucha Kaewju*[3]

This version: 1st April 2014 [4]

Abstract:

This paper has two objectives. First, we examine the dynamic patterns of interdependence among six stock markets in the ASEAN Economic Community (AEC). The Dynamic Conditional Correlation (DCC) – GARCH model is used to generate time-varying cross-countrycorrelations in stock returns. The results exhibit the time-varying behavior in both conditional variancesand correlations. In addition, these cross-country conditional correlations are increasing over time in every case. Second, we investigate benefits of international portfolio diversification in ASEAN Exchange from a Thai perspective. The results show that performance of international diversify portfolios could vary over time. However, ability of the DCC-GARCH model to quickly update information on impact of market volatility could provide better information in optimization process. As a result, overall performance of portfolios using conditional correlation generated by the DCC-GARCH model is significantly better than simple portfolio with moving-average correlation. Therefore, financial liberalization process under the AEC framework provided an opportunity for a Thai investor to extract gain from international diversification.

Keywords: International Portfolio Diversification, ASEAN Economic Community, DCC-GARCH.

JEL Classification: C22, F15, F32, G11, G15

[1] Assistant Professor, School of Development Economics, National Institute of Development Administration. Corresponding author's email: yuthana.s@nida.ac.th

[2] Lecturer, Department of Accounting, Faculty of Business Administration, Kasetsart University.

[3] Graduate Student, School of Development Economics, National Institute of Development Administration.

[4] This version is prepared for NIDA annual seminar "Toward ASEAN Development Administration", 1st April, 2014

1. Introduction

During the past few decades, the progress of financial liberalization has been intensifying around the world. As a result, international diversification of investment in stock markets has been increasing. Early empirical studies, e.g. Grubel and Fadner (1968), showed that the correlations among international stock markets are relatively lower than the correlations within domestic securities. Thus, many research papers, e.g. Levy and Sarnat (1970), Solnik (1974), illustrated the diversification benefits derived from these low correlations among the international stock markets. Specifically, investors could be able to achieve higher rates of return or lower variance when they diversify part of their portfolios internationally. However, Erb et al. (1994) and Longin and Solnik (1995) re-examined this issue and found that the degree of cross-correlation in stock markets were remarkably varying over time. In addition, Ang and Bekaert (2002) showed that these correlations had increased during the period of recession.[5] The diversification benefits may significantly fluctuate over time and conclusions based on constant correlation across market can be misleading (You and Daigler, 2010). Therefore, standard Markowitz's portfolio optimization process using simple moving average correlation may lead to the selection of inefficient portfolios which do not represent the benefits of diversification (Gupta and Donleavy, 2009)

Consequently, there is increasing interest in investigating the dynamic behavior of stock market interdependence. The alterative measurements are proposed to estimate time-varying cross-correlations. In particular, the Dynamic Conditional Correlation (DCC) – GARCH model of Engle (2002) are usually applied in many recent studies, e.g. Jacob and Karagozoglu (2009), Gupta and Donleavy (2009), You and Daigler (2010), to compute dynamic interdependence between international stock markets. In addition, Engle and Colacito (2006) concluded that such conditional variance and correlation models can be efficiently used for asset allocation purpose.

For that reason, recent studies widely applied the time varying correlation in estimation gain from international diversification. However, some empirical results still provided supporting evidence of international diversification benefits even during the periods of high correlation (Statman and Scheid, 2004) or during high volatility bear market (Ang and Bekeart, 2002). Gupta and Donleavy (2009) found that despite the increasing in the correlation between Australian markets and foreign markets, Australian investors could still achieve better portfolio performanceby investing in emerging stock markets. In addition, they also showed that estimating the dynamic correlation with proper econometric models could provide better information of time-varying cross-country correlation in portfolio optimization. Asness, Israelov and Liew (2011) investigated the gain from many local investor perspectives and showed that investors could stillachieve diversification benefits in bear market period. However, these gains could be derived for the long horizon investment periods rather than short ones. In short-run, the gains from investment in foreign markets are very small.

[5] See Goetzmann, et al. (2005) for review of literature and historical data on the benefits of international portfolio.

However, the caution about the remaining benefits of investing aboard had been raised in other studies. You and Daigler (2010) showed that the time-varying correlation between US and European markets are increasing over time. They concluded that there are retreating gains on diversifications from a US perspective. Therefore, the dominance of international investment strategy may need revision. Driessen and Laeven (2007) found that the gains from international investmentvaried over time because of the changing in a country risk. In addition, diversification benefits haddecreased for most countries over the past two decades.

Even though, the benefits of international portfolio diversification and the role of dynamic correlations in stock returns are well documented, most of the existing literature usually focuseson stock marketsin OECD countries.Furthermore, the studies that use the data from the emerging markets usually measurethe diversification benefits from a US perspective or from other developed countries' perspective. In other words, there are limited researches in international diversification from emerging markets' perspective. The reason of this phenomenon is understandable. Financial liberalization process in emerging market usually focuses on the capital inflow openness,which motivated by the need of low cost sources of fundfor investment,and hence leading to the unilateral flow of foreign portfolio investment from the OECD countries to emerging markets. However, the recent studies emphasized the benefits of diversification for an investor in emerging markets. Driessen and Laeven (2007) mentioned that the gains from investing aboard differ across countries from the perspective of a local investor and the benefits are largest for investors in developing countries. In addition, the on-going process of financial liberalization under international and regional agreement have enhanceddegree of openness in both capital inflow and outflow in emerging countries' market and create increasing opportunity of local investors to broaden their portfolio by investing in foreign equity markets.

In the emerging market, the countries in Southeast Asia region have received increasing attention in the global economies for their importance in both international trade and capital flows. The Southeast Asian region has the world third largest population size, the sixth largest economy in term of purchasing power parity GDP and the fifth largest share of international trade (Kanithasen et al., 2011), which make it one of the important market in world[6]. The Association of South-East Asian Nation had been long established since 1969 to provide regional cooperation in political, social and economic aspects.In 2007, leaders of the ASEAN countries agreed to establish ASEAN Economic Community (AEC) in 2015 with objectives to create a single market with free movement of goods, services, investment and free flow of capital. Among the members of the ASEAN members, Thailand has an important role as one of the five founding countries[7]. In addition, Thai economy is the second largest in ASEAN.

[6] See Kanithasen et al. (2011) for a detail on important of the Southeast Asia region in the world economies.
[7] Original members of ASEAN included Thailand, Malaysia, Indonesia, the Philippines and Singapore.

Despite being one of the important economies in ASEAN, Thailand still lag behind its ASEAN peers in extent of financial liberalization in capital flows (Kanithasen et al. 2011) Moreover, Sodsrichai et al. (2011) also showed that Thailand's has very high degree of home-bias in portfolio investment relatively to other ASEAN countries such as Malaysia and the degree of home bias in equity investment decrease slowly over the last decade. However, Thailand's outward investment is growing recently. The ASEAN countries are the important destination for a Thai investor due to geographical proximity, cultural similarities and regional economic agreement (Sodsrichai et al., 2011). Recently, Bank of Thailand continued the effort to gradually liberalize capital outflow[8].

Even with the tremendous potential of ASEAN in the global market, there are still limit studies on the dynamic correlation in financial market and the benefit of international diversification using data from the ASEAN's countries. Chiang et al. (2007) and Yu et al. (2010) examined the linkages in financial markets and found that interdependence in stock markets among the East and Southeast Asian countries is generally high and increasing. Abidin et al. (2004) investigated gain from diversify investment aboard from a Malaysian perspective. The simple constant measure of correlation is used in Markowitz's optimization process. The finding of the studies cannot support the benefit of international diversification as the results are change over time during the period of study.

Therefore, this paper considers the dynamic interdependence and international diversification gain in the case of AEC. Two objectives are focused in this study. First, we explore the dynamic measurement of cross-countries correlation and check for the presence of long-run trend in degree of these time-varying cross-country correlations. Second, we apply the results of the dynamic correlations to compute the benefits of international portfolio diversification. The time-vary correlations and the diversification benefits in this studies are computed from a Thai perspective to represent benefits for a local investor.

The rest of this paper is organized as follows. The brief overview of financial liberalization in AEC is discussed in Section 2. The econometric methodology is presented in Section 3. Section 4 provides descriptive statistics while Section 5 reports the empirical results of dynamic correlation in the AEC. Section 6 displays gains of international portfolio diversification in AEC. The last section not only concludes the main findings but also discusses the policy implications.

[8] See Sodsrichaiet al. (2011) for a detail on progress of financial liberalization on capital outflow in Thailand.

2. Financial Market Integration in ASEAN Economic Community (AEC)

The Southeast Asia region has long history of economic and financial integration. The Association of South-East Asian Nation (ASEAN) had been long established to promote the regional cooperation.Recently, the ASEAN countries had gained significant progress in the economic integration[9]. In 2007, ASEAN leaders agreed to establish ASEAN Economic Community (AEC) in 2015 with objectives to create a single market with free movement of goods, services, investment and free flow of capital.

In the financial liberalization, the AEC blueprint provides the action plan in allowing greater capital mobility. The process could be outlined as follow.

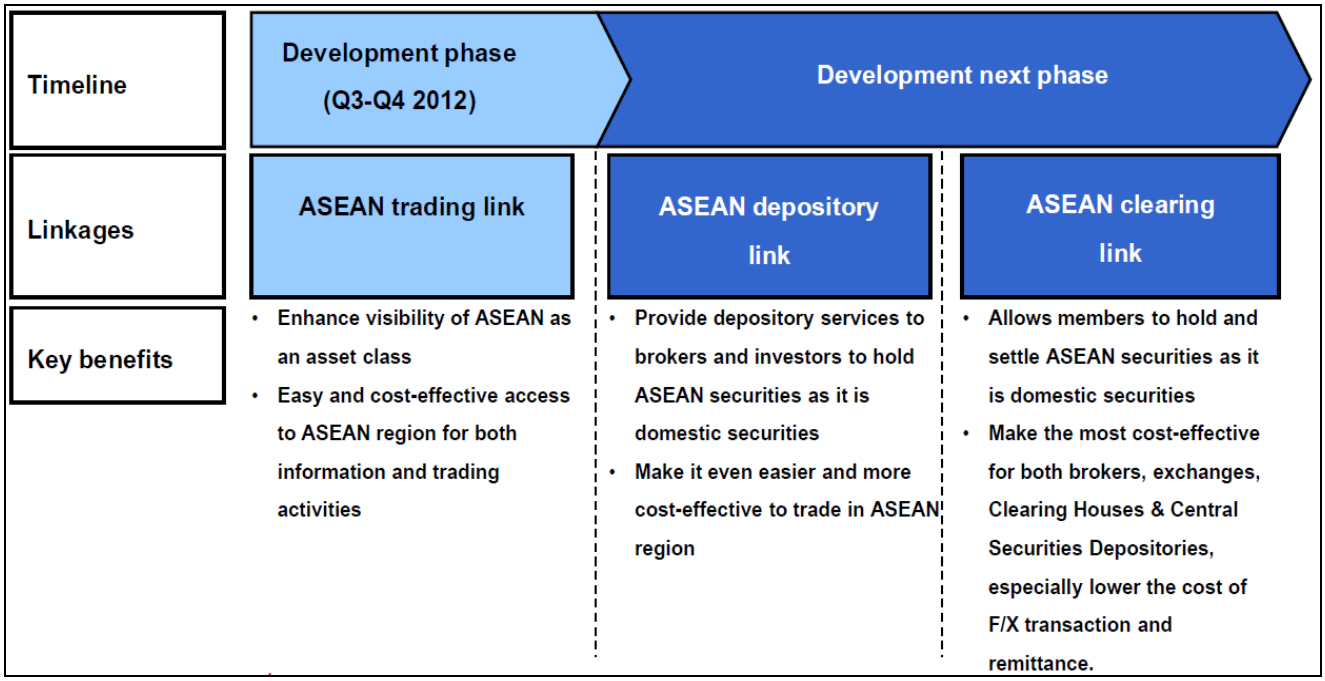
"i. Remove or relax restrictions, where appropriate and possible, to facilitate the flows of payments and transfers for current account transactions;

ii. Remove or relax restrictions on capital flows, where appropriate and possible, to support" (ASEAN Secretariat, 2008)

Under the AEC blueprint guideline, the ASEAN exchanges collaboration had been created to promote investment in stock markets in the AEC countries and increasing liquidity of member exchanges. In 2012, the ASEAN trading link system had launched to facilitate investors by providing platform for investors in the member's stock market to make it easier for domestic investors to buy foreign assets. In addition, the ASEAN trading link could provide more investment opportunity in wide range of securities with in the ASEAN exchanges allowing a local investment to have an opportunity to extract gain from international portfolio diversification. The plan of development in ASEAN trading link could be shown in Figure 1.

[9] See Kawai and Wignaraja (2011) for a review of Free Trade Agreement in East and Southeast Asia and Kanithasen et al (2011) for overview of the AEC blueprint.

Figure 1 The Plan of Development in ASEAN Trading link

Source: Stock Exchange of Thailand (SET) Analysis

The Stock Exchange of Thailand (SET) is one of the three markets, together with Singapore exchange and Bursa Malaysia Berhad, to connect trading system with the ASEAN trading link in 2012.

Therefore, the studies on the nature of stock market interdependence among the AEC countries and the potential gain of international portfolio diversification could provide important information for investors to utilize this opening opportunity in investing aboard using the ASEAN trading link. In addition, the results could provide guideline in diversify portfolio and constructing efficient portfolio.

3. Econometric Methodology

In this paper, the DCC-GARCH model proposed by Engle (2002) is employed to generate time-varying correlation among the six stock markets in the ASEAN exchanges. This method follows the multivariate GARCH approach to estimate mean and variance equations for a set of variables using the system of equation. Therefore, conditional variance for each series and covariance between series can be estimated simultaneously. The estimation method of the DCC-GARCH model is briefly discussed as follows.

Let $\boldsymbol{y_t}$ is a vector of *n*-time series variables:$\boldsymbol{y_t} = [y_{1t} \dots y_{nt}]'$,$\boldsymbol{\mu}$ is a vector of conditional mean of y_t: $\boldsymbol{\mu} = [\mu_1 \dots \mu_n]'$, and $\mathbf{u}_t$ represent shock variables that can be derived from residuals of mean equation. The mean equation is written as:

$$\boldsymbol{y_t} = \boldsymbol{\mu} + \mathbf{u}_t \,. \tag{1}$$

The matrix of conditional variance and covariance, $\mathbf{H}_t$, is then defined as:

$$\mathbf{H}_t = \mathbf{D}_t \mathbf{R}_t \mathbf{D}_t \,, \tag{2}$$

where $\mathbf{D}_t$ is a diagonal matrix of time-varying standard deviations estimated from univariate GARCH models and $\mathbf{R}_t$ is a matrix containing conditional correlation of $\mathbf{u}_t$ ($\rho_{i,j,t}$).

The $\mathbf{D}_t$ matrix is defined as:

$$\mathbf{D}_t = \mathrm{diag}\left(\mathrm{h}_{11,t}^{1/2} \quad \dots \quad \mathrm{h}_{nn,t}^{1/2}\right). \tag{3}$$

In this paper, the elements in $\mathbf{D}_t$ is set up as the univariate GARCH(1,1) processes as follow:

$$\mathrm{h}_{it} = \omega_i + \alpha_i \mathrm{u}_{it-1}^2 + \beta_i \mathrm{h}_{it-1}. \tag{4}$$

The conditional correlation matrix, $\mathbf{R}_t$, which consists of the component of DCC structure, is defined as follow:

$$\mathbf{R}_t = \mathrm{diag}\left(\mathrm{q}_{11,t}^{\frac{1}{2}} \dots \mathrm{q}_{nn,t}^{\frac{1}{2}}\right) \mathbf{Q}_t \mathrm{diag}\left(\mathrm{q}_{11,t}^{\frac{1}{2}} \dots \mathrm{q}_{nn,t}^{\frac{1}{2}}\right), \tag{5}$$

where $\mathbf{Q_t}$ is the conditional variance-covariance variables for each series. Specifically,

$$\mathbf{Q}_t = (1 - a - b)\overline{\boldsymbol{Q}} + a\mathbf{u}_{t-1}\mathbf{u}'_{t-1} + b\mathbf{Q}_{t-1} \;\; ; \; a + b < 1. \tag{6}$$

From above equations, the conditional variance $(q_{i,i,t})$ and covariance $(q_{i,j,t})$ series can be estimated. Consequently, conditional correlations $(\rho_{i,j,t})$ are calculated from the following equation,

$$\rho_{i,j,t} = \frac{q_{i,j,t}}{\sqrt{q_{i,i,t}} \cdot \sqrt{q_{j,j,t}}}. \quad (7)$$

These dynamic conditional correlations $(\rho_{i,j,t})$ are then used as alternative measurements to determine the co-movement between business cycles and provide information on how conditional correlations are changing over time.

4. Data

Data from 6 ASEAN stock exchange markets - Thailand, Indonesia, Malaysia Singapore, the Philippines, and Vietnam[10] over January 2001 to December 2012 are used in this paper. Monthly market returns are calculated from monthly closed price index and are translated into Thai baht currency. The market indices are collected from Bloomberg while the foreign exchange rates are retrieved from the Bank of Thailand.

4.1 Descriptive Statistics

Table 1 presents the statistical properties of the monthly stock returns from six ASEAN countries. Over the sample period, Thailand and Indonesia has the highest monthly stock returns at 0.3 percent while other market returns ranging from 0.1 to 0.2 percent. Among others, Indonesia and the Phillipines' stock market are the most volatile with standard deviation of 3.6 and 3.3 percents, respectively. The stock returns distribution over time is negatively skewed for all markets. In addition, the stock returns are characterized by a statistically significant kurtosis suggesting that the stock returns have a fatter tail and a higher peak compared with a normal distribution.

The unit root property is determined by Augmented Dicker Fuller (ADF) test. The results show that all market returns do not contain unit root process. In other words, all series are stationary process. In addition, the Ljung-Box Q statistics of squared series reveal that there is volatility clustering in every stock returns data.

[10] The data of Vietnam stock market are collected from the Hochiminh stock exchange.

Table 1 Descriptive Statistics, Unit Root Test, and Conditional Heteroscedasticity Test of the Stock Returns

	Min	Max	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis	ADF-test	$Q^2(k)$
Thailand	-0.267	0.108	0.003	0.031	-1.443	13.188	-8.952 (0.000)	29.508 (0.003)
Indonesia	-0.237	0.122	0.003	0.036	-1.052	7.800	-8.987 (0.000)	66.626 (0.000)
Malaysia	-0.098	0.070	0.001	0.021	-0.606	5.511	-15.549 (0.000)	20.793 (0.054)
Singapore	-0.175	0.158	0.001	0.029	-0.544	8.588	-23.877 (0.000)	170.41 (0.000)
Philippines	-0.203	0.229	0.002	0.033	-0.162	9.631	-7.284 (0.000)	33.076 (0.001)
Vietnam	-0.221	0.156	0.0001	0.047	-0.366	5.974	-8.354 (0.000)	425.54 (0.000)

Note: The stock returns are transformed into Thai baht currency to reflect the returns from a Thai perspective.
- Numbers of lag (k) = 12 for monthly stock return.
- The figure in parenthesis represents the *p*-value.

4.2 Unconditional Cross-Country Correlations

In this section, the correlation coefficients are calculated for each pair of countries in our dataset. These statistics provide a basic indicator for financial and economic interdependence. We first compute cross-country correlations using the data from the whole sample. Next, the sample is seperated into three sub-sample periods. The first sub-sample, 2001 to 2004, represents the period of recovery from the Asian financial crisis. The second sub-sample, 2005 – 2008, is referred to the volatile period before and after the global financial crisis. Lastly, the recovering and increasing integration period starts from 2009 onwards.

The unconditional cross-country correlations are then measured in each sub-sample period and they are presented in Tables 2. As can be seen in Tables 2, the unconditional cross-country correlations are not stable over sample period and they are economically larger in the second or third sub-samples than the first sub-sample.

Table 2 Cross-Country Correlations of Stock Returns

Time Periods	TH	ID	MY	SG	PH	VN
	Correlations with Thailand					
2001 – 2004	**1.000**	0.299	0.415	0.446	0.312	-0.026
2005 – 2008	**1.000**	0.591	0.498	0.589	0.552	0.186
2009 – 2012	**1.000**	0.529	0.529	0.570	0.492	0.240
whole period	**1.000**	0.481	0.477	0.534	0.454	0.123
	Correlations with Indonesia					
2001 – 2004		**1.000**	0.293	0.219	0.249	-0.024
2005 – 2008		**1.000**	0.628	0.646	0.613	0.241
2009 – 2012		**1.000**	0.557	0.662	0.587	0.265
whole period		**1.000**	0.502	0.518	0.489	0.160
	Correlations with Malaysia					
2001 – 2004			**1.000**	0.475	0.202	0.045
2005 – 2008			**1.000**	0.678	0.587	0.219
2009 – 2012			**1.000**	0.640	0.580	0.252
whole period			**1.000**	0.602	0.454	0.168
	Correlations with Singapore					
2001 – 2004				**1.000**	0.239	-0.033
2005 – 2008				**1.000**	0.586	0.263
2009 – 2012				**1.000**	0.545	0.342
whole period				**1.000**	0.465	0.193
	Correlations with Philippines					
2001 – 2004					**1.000**	-0.027
2005 – 2008					**1.000**	0.269
2009 – 2012					**1.000**	0.255
whole period					**1.000**	0.165
	Correlations with Vietnam					
2001 – 2004						**1.000**
2005 – 2008						**1.000**
2009 – 2012						**1.000**
whole period						**1.000**

Notes: Each figure represents the average correlation of monthly stock returns in a Thai perspective in each sub-period.

-TH = Thailand, ID = Indonesia, MY = Malaysia, SG = Singapore, PH = Philippines, and VN = Vietnam.

5. Dynamic Interdependence among ASEAN Stock Markets

The DCC-GARCH(1,1) models are estimated using stock returns data in six ASEAN stock markets. The estimation results are shown in Table 3. The first three rows provide the estimated coefficients of univariate GARCH(1,1) for each of variance equation. The last two rows show the estimation of the DCC(1,1) parameters. Overall, the results show that most of the estimated parametersof the DCC-GARCH models are statistically significant. The conditional cross-countries correlations of stock returns are generated through DCC-GARCH model and they are plotted in Appendix. The average value of conditional correlation series are shown in Table 4. Obviously, the diagrams reveal that there are significant variations in the cross-country correlation pattern and also significant peaks in some period.

Table 3 DCC-GARCH (1,1) Estimations

Coefficients	Thailand	Indonesia	Malaysia	Singapore	Philippines	Vietnam
	DCC-GARCH (1,1) Estimations of Stock Returns					
Ω	0.000094* (1.822)	0.000094 (1.322)	0.000009 (0.933)	0.00004 (1.109)	0.000076 (1.309)	0.000114*** (2.159)
A	0.139* (1.703)	0.163*** (2.564)	0.082* (1.703)	0.157 (1.578)	0.063*** (1.578)	0.233*** (3.233)
B	0.774*** (10.894)	0.774*** (8.640)	0.900*** (13.388)	0.797*** (6.714)	0.857*** (10.177)	0.732*** (9.737)
A	0.014*** (3.186)					
B	0.951*** (68.720)					

Note: The z-statistics of estimated coefficients is in parenthesis

Table 4 Average Cross-Country Conditional Correlations of Stock Returns

	TH	ID	MY	SG	PH	VN
TH	**1.000**	0.454	0.464	0.512	0.449	0.119
ID		**1.000**	0.499	0.523	0.504	0.100
MY			**1.000**	0.556	0.453	0.108
SG				**1.000**	0.490	0.140
PH					**1.000**	0.126
VN						**1.000**

Note: The conditional correlations are calculated from DCC-GARCH(1,1) model. Each figure represents the average monthly conditional correlations of stock returns over the whole sample periods, January 2000 – December 2012

As can be seen in Figure A.1 and Figure A.2 in Appendix, the results show the cross-correlation series are unstable and fluctuated over time. In most case, the highest cross-country correlations are usually found during the period of the Global Financial Crisis in 2008. The results from Table 4 exhibit that stock returns in Singapore seem to have highest correlation with other countries in the regions. The lowest degree of cross-country correlations is observed in case of Vietnam. Considering the change in this correlation though time, we observed that the level in conditional cross-country correlations is increasing, especially after 2005.

Finally, we address the question that whether the cross-country (conditional) have tendency to increase over time or temporary rise during particular period. The trend regression is then estimated. Specifically, the conditional cross-country correlations ($\hat{\rho}_{i,j,t}$) are used as dependent variable and time trend ($Trend$) is used as explanatory variable. Such the trend regression is shown as follow:

$$\hat{\rho}_{i,j,t} = \gamma_{i,0} + \gamma_{i,1} Trend \quad + v_t, \tag{8}$$

and the estimation results are reported in Table 5 and Figure A.3 in Appendix.

Obviously, Table 5 shows that all of the estimated coefficients in trend regression are positively significant which indicate that the cross-country correlations of stock returns in ASEAN exchanges are increasing over time.

Table 5 Trend Regressions for Conditional Correlation of Stock Returns

Cross Correlation	Intercept	Slope	p-value
TH-ID	0.3959	1.84×10^{-4}	0.000
TH-MY	0.4374	8.42×10^{-5}	0.000
TH-SG	0.4613	1.61×10^{-4}	0.000
TH-PH	0.4039	1.45×10^{-4}	0.000
TH-VN	0.0873	9.99×10^{-5}	0.000
ID-MY	0.4426	1.79×10^{-4}	0.000
ID-SG	0.4500	2.33×10^{-4}	0.000
ID-PH	0.4057	3.11×10^{-4}	0.000
ID-VN	0.0501	1.60×10^{-4}	0.000
MY-SG	0.5011	1.75×10^{-4}	0.000
MY-PH	0.3568	3.06×10^{-4}	0.000
MY-VN	0.0002	3.45×10^{-4}	0.000
SG-PH	0.4015	2.82×10^{-4}	0.000
SG-VN	0.0356	3.34×10^{-4}	0.000
PH-VN	0.0581	2.16×10^{-4}	0.000

Note: The intercept and slope are estimated from the trend regression of conditional correlation series for each pair of correlation between ASEAN exchanges market, $\hat{\rho}_{i,j,t} = \gamma_{i,0} + \gamma_{i,1} Trend \quad + v_t$.

6. International Portfolio Diversification in ASEAN exchanges from a Thai Perspective

This section calculated the benefits from international portfolio diversification in ASEAN exchanges from a Thai perspective. The time-varying correlations generated by the DCC-GARCH model are applied as input for optimizing portfolio investment (DCC portfolio). The optimization method is based on modern portfolio theory of Markowitz in construction of efficient portfolio. In addition, the simple moving average correlations also use to generate a "simple portfolio" for comparison purpose.

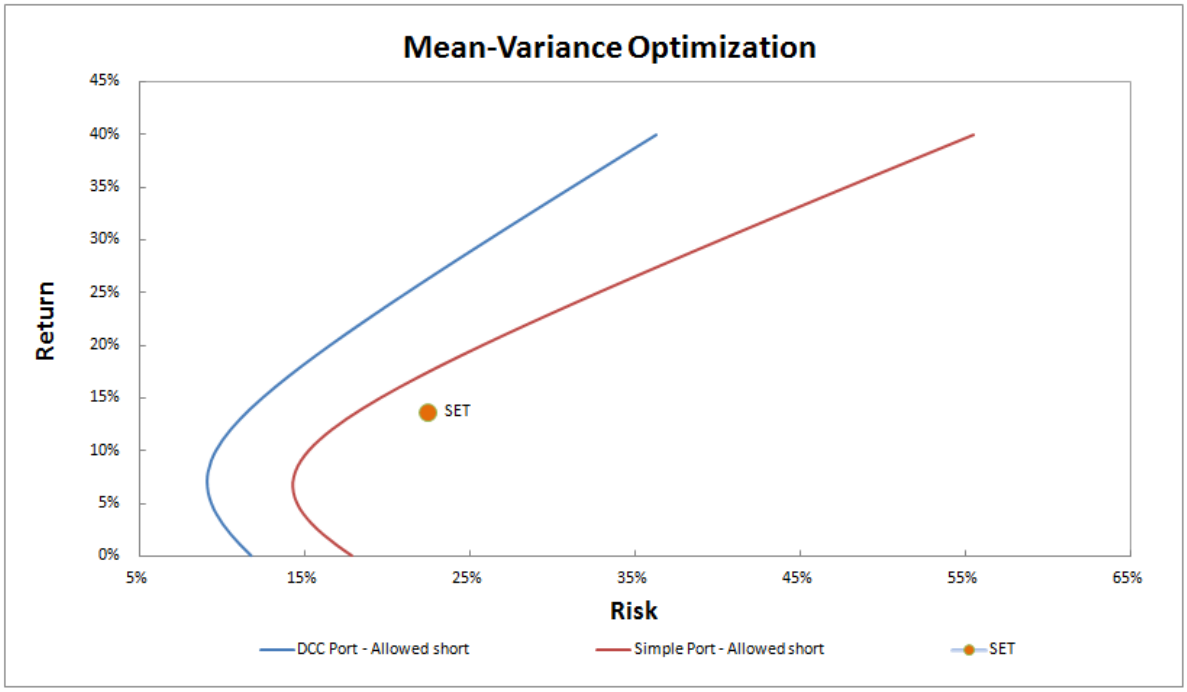
In optimization process, we also included constraint about minimum weight for investment in each market to compare with the results from the unrestricted portfolio in both DCC and simple portfolio. We first considered the returns and risk of optimum portfolio compute using the information of Table 2 for simple portfolio and Table 5 for DCC portfolio. The results of Portfolio Diversification Benefits by Investment in ASEAN Exchanges for a Thai Investorare displayed in Table 6.

Table 6 Portfolio Diversification Benefits by Investment in ASEAN Exchanges for a Thai Investor

Indices	Weighted						Return	S.D	Sharpe ratio	ΔSharpe ratio
	TH	ID	MY	SG	PH	VN				
SET	100 %	0%	0%	0%	0%	0%	13.8%	22.4%	0.5024	-
Simple Portfolio										
Restrict Portfolio (No Short)	48%	51%	0%	0%	1%	0%	15.2%	20.9%	0.6061	0.1037
Min 5% in foreign assets	38%	42%	5%	5%	5%	5%	13.3%	19.0%	0.5685	0.0661
Min 10% in foreign assets	26%	34%	10%	10%	10%	10%	11.5%	17.5%	0.5095	0.0071
Min 15% in foreign assets	15%	25%	15%	15%	15%	15%	9.6%	16.6%	0.4247	-0.0778
DCC Portfolio										
Restrict Portfolio (No Short)	36.%	64%	0%	0%	0%	0%	15.6%	14.4%	0.9056	0.4031
Min 5% in foreign assets	27%	53%	5%	5%	5%	5%	13.6%	13.0%	0.8539	0.3515
Min 10% in foreign assets	17%	43%	10%	10%	10%	10%	11.7%	12.0%	0.7688	0.2664
Min 15% in foreign assets	5%	35%	15%	15%	15%	15%	9.8%	11.4%	0.6430	0.1406

The results from Table 6 show that when a Thai investor allocate their investment only in the local market, Stock Exchange of Thailand (SET), the average annual return during 2001 to 2012 are equal to 13.8 percent, while the (annual) standard deviation is 22.4 percent. Therefore the Sharpe ratio is 0.5024. In comparison, diversifying portfolio with either simple or DCC portfolio yields an increase in Sharpe ratio in almost all case. Therefore, a Thai investor can extract extra benefits of better risk-adjusted returns using international diversification strategy. However, when we impose constraint to provide extra diversify using restriction to invest at least 15 percent of portfolio in each of markets for simple portfolio, there are loss from portfolio diversification. When we compare the results using the efficient frontier the results from Figure 2 show that the DCC portfolio has widen boundary of efficient frontier compare to that of the simple portfolio. However, both curves still lay well above the point of investing only in SET.

Figure 2 Efficient Frontier

Next, we check for the validity of the superior of DCC portfolio using the out-of-sample portfolio performance. We start from computing the simple moving average correlation and DCC estimated conditional correlations in January, 2004based on the data from 2000 to 2003. Then, rolling monthly adjusted portfolio based on update rolling data to compute simple moving average and conditional correlations are calculated from January, 2004 to December, 2012. The results of portfolios' average returns, standard deviation and Sharpe ratio are shown in Table 6.

During the first period, 2004 to 2007, the results from Table 8 show that monthly average return for portfolio with only domestic assets (SET portfolio) is 0.22 percent per month and standard deviation is 4.81 percent, which is much lower than that of the international diversification portfolio using both simple and DCC portfolios.During the second period, 2008 to 2009, which represent the period of global financial crisis, the diversification benefits are disappear as the returns of diversified port are lower than that of the SET portfoliobecause the returns on the SET portfolio outperform the rest of region. However, we can lower the standard deviation using the DCC portfolio. Considering the risk-adjusted returns, Sharpe ratio of the SET portfolio are also higher than those of diversify portfolios. However, the differences in Sharpe ratio are smaller than those in the first period when the diversify portfolio can provide significantly improvement in Sharpe ratio over the SET portfolio.Finally, during the last period, 2010 to 2012, the returns on the SET portfolio are still higher than those of simple portfolio. However, the DCC portfolio outperforms both the SET portfolio and simple portfolios. Overall, over the whole sample, the DCC portfolios outperform the SET portfolio and DCC portfolio.

Table 6 Out-of-Sample Rolling Portfolio Diversification Benefits by Investment in ASEAN Exchanges for a Thai Investor.

		100%SET	Simple Port.	DCC Port.	Min 5%	Min 10%	Min 15%
2004-2007	**Avg.return**	0.22%	1.21%	1.29%	1.37%	1.55%	1.77%
	S.D.	4.81%	4.52%	4.40%	4.15%	3.90%	3.76%
	Sharpe ratio	0.0458	0.2671	0.2944	0.3299	0.3970	0.4715
2008-2009	**Avg.return**	-0.65%	-3.50%	-1.96%	-1.21%	-1.21%	-1.31%
	S.D.	10.36%	11.10%	11.17%	11.26%	10.57%	9.95%
	Sharpe ratio	-0.0625	-0.3151	-0.1753	-0.1078	-0.1145	-0.1315
2010-2012	**Avg.return**	1.78%	1.38%	1.23%	1.19%	1.11%	0.92%
	S.D.	5.12%	4.07%	4.24%	4.08%	3.82%	3.54%
	Sharpe ratio	0.3465	0.3394	0.2899	0.2926	0.2898	0.2600
Whole Periods	**Avg.return**	0.55%	0.22%	0.55%	0.74%	0.79%	0.80%
	S.D.	6.61%	6.78%	6.64%	6.52%	6.13%	5.82%
	Sharpe ratio	0.0825	0.0325	0.0828	0.1130	0.1284	0.1381

Next, we compute the cumulative portfolio values of the SET, simple and DCC portfolios and displayed the results in Figure 3. Moreover, Figure 4 shows the portfolio value of DCC portfolio with constraint on the minimum foreign share in each market.

The results from Figure 3 show that international diversify portfolio can provide better portfolio performance compared to that of SET portfolio before 2008. The simple and diversify portfolio performance are almost identical. The DCC portfolio can be only marginal improvement over the simple portfolio. However, during global financial crisis in 2008, the portfolio performance concurrently declined. These results are similar to previous studies, e.g. Ang and Bekaert (2002) who found that the international diversification gain disappear during the recession period. After 2009, the DCC portfolio outperforms the others when the average degree of correlation increases during this period. This phenomenon can represent an increasing in the degree of cross-market correlation over time mentioned in Section 5.

In summary, these results show the benefits of international portfolio diversification are still valid. However, the suitable optimization method is required to cope with the dynamic correlation properties and increasing trend in stock market integration among the ASEAN exchanges' markets.

Figure3 Historical Values of the SET, Simple and DCC Portfolios

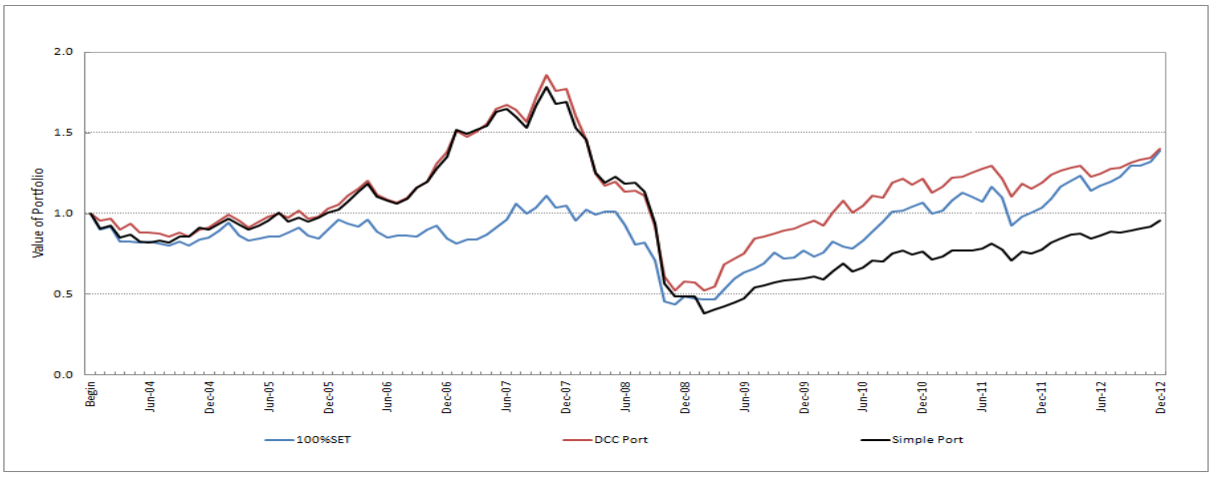
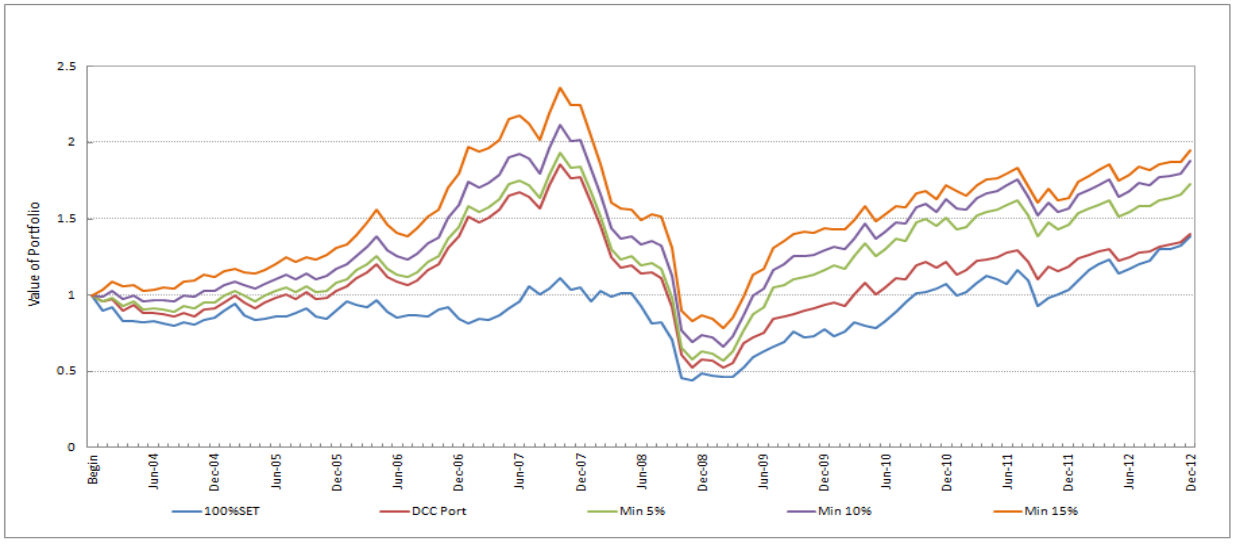

Figure4 Historical Values of Adjusted DCC Portfolios with Minimum Weight Constraint

7. Conclusion and Policy Implication

This paper examines the dynamic pattern of co-movement among the stock markets in the ASEAN Economic Community (AEC). We compute the stock market returns for six members of ASEAN exchanges. The stock market returns are transformed into Thai baht currency to represent the correlations and diversification benefits from a Thai perspective. The Dynamic Conditional Correlation (DCC) – GARCH model is used to generate conditional cross-country correlations. The results that the cross-country correlations of stock return are time-varying and usually high during the period of recession. In addition, the trend

regression analysis shows that the cross-country conditional correlations are increasing over time in every case.

Considering the gains from international diversification for a local investor in Thailand, we find that the on-going process of financial liberalization under the AEC guideline provides an opportunity for a Thai investor to diversify part of their investment in foreign markets. The simple moving-average and DCC conditional correlations are applied to provide optimum weight for investment in each market using the Markowitz's portfolio framework. We found that performance of international diversify portfolios could vary over time. During 2004-2007 when the markets in the region are stable, international diversify portfolio have better performance for both market returns and risk-adjusted market return. The simple and DCC portfolio are almost identical returns. However, during the period of financial crisis in 2008, every portfolio drops significantly. The benefits of international diversification are vanishing. Finally, when markets are recovered from recession but conditional correlations increases, the DCC portfoliosnotably outperform other portfolios. Ability to quickly update information about impact of market volatility on correlations make the DCC portfolio provide better information in optimization process. As a result, overall performance of the DCC portfolio is significantly better than those of other portfolios.

Overall, we conclude the following policy implications from this study:-

i) Financial linkages within the stock markets among the AEC countries are continuously increasing. Therefore, regulators and prospect investors should pay attention in volatility transmission between markets rather than focus only domestic risk.

ii) The time-varying correlations usually rise significantly during the economic crisis. Therefore, the regional collaboration under the AEC frameworkshould emphasize in preparing the cooperation mechanism, i.e. establishing emergency fund and/or setting up policy coordination with the aim to support or provide regional stability during economic crisis.

iii) The gains from international diversification within the ASEAN exchanges could vary over time. Using the simple moving-average correlation method may provide inappropriate information for optimization process. The optimizing portfolio using conditional correlation coefficients could provide better performance. This method could be applied by fund managers to provide improvement in risk-adjusted returns that help a local investor to extract gain from international diversification.

REFERENCES

Ang, A. and Bekaert, G. (2002), International Asset Allocation with Regime Shifts, Review **of Financial Studies**, 15 (4), 1137-1187

ASEAN Secretariat, (2008), Asean Economic Community Blueprint. Jakarta.

Asness, C. S. (2011), International Diversified Works (Eventually). **Finance Annalists Journal**, 67(3), 24-38.

Chuang, I-Y., et al. (2007), Interdependence of International Equity Variances: Evidence from East Asian Markets, **Emerging Markets Review,** 8, 311-327.

Click, R.W. and Plummer, M.G., (2005), Stock Market Integration in ASEAN after the Asian Financial Crisis**, Journal of Asian Economics**, 16, 5-28.

Driessen, J. and Laeven L. (2007), International Portfolio Diversification Benefits:Cross-Country Evidence from a Local Perspective**. Journal of Banking & Finance** 31, 1693–1712

Engle, R. (2002), Dynamic Conditional Correlation: A Simple Class of Multivariate Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity Models, **Journal of Business & Economic Statistics**, 20 (3), 339-350.

Engle, R. and Colacito (2006), Testing and Valuing Dynamic Correlations for Asset Allocation**, Journal of Business & Economic Statistics**, 24 (2), 238-253.

Erb, C.B., Campbell, R.H. and Viskanta, T.E. (1994), Forecasting International Equity Correlations, **Financial Analysts Journal**, 50, 32-45.

Goetzmann, W. N. (2005), Long-Term Global Market Correlations. **Journal of Business**, 78, (1), pp. 1-38.

Gupta, R. and Donleavy, G.D. (2009), Benefits of Diversifying Investment into Emerging Markets with Time-Varying Correlations: An Australian Perspective, **Journal of Multinational Financial Management**, 19, 160-177.

Grubel, H. G. (1968), InternationallyDiversified portfolios: Welfare Gains and Capital Flows, **The American Economic Review**, 8 (5), 1299-1314.

Kanithasen, P. et al. (2011), AEC 2015: Ambitions, Expectations and Challenges.**Working Paper,** Bank of Thailand.

Lavey, H. and Sarna, M. (1970), International Diversification of Investment Portfolios, **American Economic Review**, 60 (4), 668-675.

Longin, F. and Solnik, B. (1995), Is the Correlation in International Equity Return Constant: 1960-1990? , **Journal of International Money and Finance**, 14, 3-26.

Sodsrichai, P. et al. (2011), Putting All Eggs in One Basket: Thailand's Under-Investment Abroad: Impacts and Explanations. **Working Paper**, Bank of Thailand.

Solnik, B. (1974), Why Not Diversify Internationally?,**Financial Analysts Journal**, 30, 48-54.

Wang, P. and Moore, T., (2008), Stock Market Integration for the Transition Economies: Time-varying Conditional Correlation Approach., **The Manchester School**, 116-133.

Yang, S-Y. (2005), A DCC Analysis of International Stock Market Correlations: The Role of Japan on the Asian Four Tigers, **Applied Financial Economics Letters**, 1, 89-93.

You, L. and Daigler, R.T. (2010), Is International Diversification Really Beneficial? **Journal of Banking and Finance**, 34, 163-173.

Yu, I-W., et al., (2010), Assessing Financial Market Integration in Asia – Equity markets, **Journal of Banking & Finance**, 34, 2874-2885.

Use of FTAs in Thailand: Evidence and Lessons for Ongoing Negotiation

Archanun Kohpaiboon[1] *and Pit Jongwattanakul*[2]

Abstract:

This paper examines in depth the use of FTAs in Thailand between 2006 and 2012 with emphasis on the extent to which firms actually use these preferential trade schemes. This is important for Thailand as FTAs has become the centerpiece of Thai trade policy since the new millennium with a short pause between 2006 and May 2011. The key finding is that while certificate of origin (c/o) records significantly increased over the period in consideration, their value remained less than one third of total trade. ASEAN Free Trade Area (AFTA) and its successor, ASEAN Economic Community (AEC) accounted for the largest share with a noticeably declining relative importance. Products that are often traded under FTA preferential trade scheme are highly concentrated, dominated by automotive (both vehicles and auto parts), electrical appliances, petrochemical products, and processed foods. Firms in these sectors are generally large in size and their products have high level of local content. Evidence that the top-15 items are usually subject to high tariff margin suggests presence of costs incurred to firms when applying for certificate of origin (c/o). Our analysis suggests that it should be avoided to maximizing a number of signed FTAs as a mercantilism style policy tool kit to open up market as well as maximize net export earnings as we tried in the early years of the new millennium. Instead, FTAs could be used as a gradual step in making a progress of unfinished business in trade and investment policy reform. To encourage firms to use the signed FTA, policy focus should be on rules of origin as well as their related administrative procedures.

[1] Faculty of Economics, Thammasat University
**The authors would like to thank Ms. Kulica Rojanakanoksak and Ms. Kotchapan Wongwat for the excellent research assistance. All remaining errors are ours.
[2] Researcher, Economic Research and Training Center (ERTC), Faculty of Economics, Thammasat University

1. Introduction

A flurry of free trade agreements (FTAs) and bilateral ones is reshaping the architecture of the world trading system. The number of FTAs that involves reciprocal tariff reductions has jumped from 124 in 1994 to 575 agreements by July 2013.[3] While consensus among economists about the net gain of FTAs to the world trading system (i.e. whether FTAs are building versus stumbling blocks) remains ongoing debates, a proliferation of FTAs continues to grow. Given the increasing importance of FTAs on world trading system, better understanding the extent to which the signed FTAs are utilized and perception of firms to business opportunities (i.e. trade and investment) emerged by these FTAs.

On the one hand, a bilateral FTA signed between two countries is expected to open market for them against non-member countries. Any given tariff is lower and often eliminated so that price of goods originated within member countries tends to be lower and spurs consumers' demand. The domestic demand enlarged by a FTA to some extent would make member countries become more attractive for foreign investors worldwide. All in all, they would promote trade and investment into member countries.

In reality, however, the expected effect on trade and investment induced by a signed FTA might not be materialized. How much the price is reduced depends on how complex the rules of origin (criterion/criteria to prove product originality) is imposed and implemented. This varies not only across products but also across FTAs. Occasionally, additional requirements are imposed on some products and sensitive ones in particular. In addition, there are administrative works involved for obtaining certificate of origin (c/o). This seems far beyond reach in *ex ante* simulations undertaken by the simulation experiments of Computable General Equilibrium (CGE) model. While the modified version of the gravity model can address the complex mechanism of FTA to promote trade, it is at best partial.[4]

It would be more straightforward to undertake a systematic analysis on certificate of origin records.[5] The superiority of this approach to the questionnaire survey is the actual measure of transactions applied for FTA tariff instead of a proxy or representative. It is not subject to several problems like those conducting questionnaire survey such as limited sample size problems, selection process problems, any social desirability bias. The major shortcoming

[3] World Trade Organization website available at http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm downloaded by October 2013.

[4] See a literature review of the gravity model application to examine the effect of FTAs on trade in Jongwattanakul (2013).

[5] Another method to examine the complex mechanism of FTA is questionnaire survey to firms. While the outcomes would be highly beneficial in policy design to enhance the use of FTAs, it is subject to several shortcomings. Firstly, this approach is demanding in terms of budget and resources such as time, and cooperation with firms and related organizations. Secondly, how questionnaire is proceeded (whether is random or not) greatly matters to quality of research outcomes. Finally, whether the samples covered in the survey could a good representative for the whole private sector remains questionable. For full detail, see Kohpaiboon and Jongwanich (2014).

of this method is that the records are not always available to the public. Fortunately, such data sets are available for Thailand.

Therefore this paper undertakes a systematic analysis of c/o records for both export and import between 2006 and 2012. The c/o records are analyzed together with other primary and secondary relevant information. Our prime purpose is to gain better understanding how FTA preferential trade schemes have been used so far as well as identify obstacles and/or constraints that might occur to firms using the scheme.
The paper is organized as follows; the next section reviews commitments Thailand has in FTAs. Analysis of c/o records at the aggregate level is presented in Section 3, followed by Section 4 providing details products traded under FTA preferential schemes. Section 5 provides conclusion and policy inference.

2. Development of FTAs in Thailand

This section reviews commitments Thailand has in FTAs. It starts with a summary of a shift of trade policy in Thailand from non-discriminatory (unilateral and multilateral) liberalization to (bilateral/ plurilateral) FTAs (Section 2.1). Section 2.2 presents all FTAs Thailand involved and their pattern changed, followed by Section 2.3, Tariff Cuts Commitments, the core commitments Thailand has in the FTA negotiation.

2.1 Policy Shift: From Non-discriminatory liberalization to FTAs

Over the past three decades, Thailand benefited from unilateral tariff reduction and success of multilateral agreements in the context of General Agreement of Trade and Tariff and the World Trade Organization now (WTO). The former contributed to improve international competitiveness and placed the country to be attractive for export-oriented FDI inflows during the mid-1980s whereas the latter created conducive global environment for international trade expansion (Kohpaiboon, 2006; Schott, 2003, 2004, Sally, 2007). This eventually contributed to the export take-offs of Thai manufacturing products and economic boom during the late 1980s and the first half of 1990s. It was consistent with the global pattern where unilateral and multilateral frameworks accounted for almost 90 per cent of the global tariff reduction over the past three decades (Martin & Ng, 2005).

The slowdown of WTO liberalization negotiation resulted switch in political attention and negotiating resources toward preferential trade agreements and bilateral free trade agreements in particular. It was also accelerated by a significant change in Thai political situation (Sally, 2007). Not until 2001 the bureaucracy was more powerful in the context of weak and short-lived governments. Between 2001 and 2006, Mr Thanksin's Thai Rak Tha party came into power with the strong mandate. Riding with several supporting factors such as the wake of a deep recession, and painful reforms following the Asian crisis, a wave of nationalists, anti-IMF sentiment, the government now took full charge of policy which meant subordinating the bureaucracy to its will (Sally, 2007). One of the government mandates is to sign PTAs as much as possible in order to secure preferential market access. It reflects the 'CEO style' of Mr Thaksin which would take decisions lightning-fast and expect officials to carry them out quickly and unquestionably (Baker & Pongpijit, 2004).

Right now there are 19 FTA deals/negotiations Thailand involved, 15 out of which were initiated during the Thanksin administration period (from 2001 to 2006). These 15 FTAs were largely initiated by the government without a consultation with government officials in charge. As argued in Kohpaiboon (2006), there were no clear characteristics of FTA partners such as region/location and pre-FTA trade. For example, Thailand began negotiating with US and Japan, the country's major trading partners as well as Chile and Peru whose trade value accounted less than 0.01 per cent by 2000. At that time, Thailand was the first runner up among ASEAN members in signing FTAs after Singapore. FTA commitments made during this period largely involved tariff liberalization and market access for goods.

Many signed FTAs were done in rush manner without careful studies and public consultations, some of which were firstly signed and then studied the advantage and disadvantage. There has been inadequate consultation with interest parties outside government. To begin with, the government said it could put FTAs into effect by executive decree, i.e. without parliamentary scrutiny or ratification. It was later challenged by parliamentarians and NGOs subsequently on the grounds that this would violate the Thai Constitution. In addition, there were complaints about lack of consultation and transparency. The government has not made a serious attempt to explain the issues intelligently to the public. The main business associations and some individual business groups have, in contrast, been reasonably well plugged into FTA consultations. There were limited participation of representatives of small rural farmers and others. Such conflicts led to a deep politicization of FTAs that later contributed to the wider Thai political crisis in 2006

Between 2006 and May 2011, FTA enthusiasm in Thailand was stalled. The new constitution was promulgated in 2007, replacing an interim constitution promulgated in 2006. Under the new Constitution, executing the international trade agreements is subject to the parliamentary approval (Article 190) in order to prevent any rush manner in any international trade agreement without careful studies and public consultations. The key impact of Article 190 is all international trade agreements must have careful studies support and conduct country-wide public hearing. It needs much more time to enact the international trade agreement as opposed to Thanksin period. The constitution amendment would have a significant impact for any FTA to be in effect. For example, the Chairman of the Board of Trade of Thailand claimed that ASEAN-Korea was postponed simply because of Article 190 (Nation, 2007).

During this period, the government was far less active in initiating any bilateral FTAs. Roughly speaking, there has not been any single bilateral FTA from 2006 to May 2011. During this period, new FTAs negotiation is in ASEAN plus format. The possible exception would be Thailand-EU FTA which replaced ASEAN-EU FTA as a consequence of unsolved issues about Myanmar during the negotiation period. The rest of FTA negotiation during this period were regional like ASEAN plus.

From May 2011, Prime Minister Yingluck Shinawatra, the younger sister of Former Prime minister Thaksin Shinawatra, has paid attention on FTA negotiation again. Negotiation of several FTAs such as Thailand-EFTA, Thailand-Chile, and Thailand-Peru was resumed and progressed, all of which were stalled between 2006 and May 2011. In addition, the current administration also launches several FTA talks including negotiation with Canada in March 2012 and expressing interest to be a member of Tran-pacific partnership (TPP) during the US President Visit to Thailand in November 2012.

2.2 A Number of Signed FTAs in Thailand and its Coverage

Table 1 presents all FTAs Thailand has been involved since the 1990s, some of them remain under studying. The final column in Table 1 illustrates tariff cuts commitments in each FTA. Basically, there were 18 FTAs but only 7 FTAs have been into force. They are ASEAN Free Trade Area (AFTA), Thailand-Australia FTA (TAFTA), Thailand-New Zealand FTA (TNFTA), Japan-Thailand Economic Partnership Agreement (JTEPA), ASEAN-China FTA, ASEAN -Japan FTA, and ASEAN-Korea FTA. They are all FTAs where tariff reduction covers around 90 per cent of product lines by 2010.

When issues beyond tariff cuts are concerned, commitments Thailand made under FTAs were rather weak and at most in line with WTO commitments as illustrated in Table 2. Issues covered in Table 2 include government procurement, service liberalization (air transports, professionals, education, health, tourism, marine transport, financial service, and movement of natural persons), environmental standards, competition policy, sanitary and phytosanitary, technical barriers to trade, intellectual property protection, labor standard, environmental obligation, agricultural export subsidies, import licensing and custom procedures. Legal documents of each FTA are reviewed and the commitments made there are ranked in three discretionary numbers, 1, 2 and 3. Number one indicates there is no commitment or no legal documents in a FTA whereas Number 2 shows that Thailand and FTA counterparts address them in the agreement and follow the WTO commitment. Number 3 is WTO plus commitments.

Two observations are made from Table 2. Firstly, FTAs with developed countries including Korea (i.e. North-south FTA) have more comprehensive scope than those with developing countries (i.e. South-South FTA). Even though issues beyond tariff cuts are raised in South-South FTAs, it is unlikely for any FTA partners to materialize. For example, under ASEAN-China FTA, investment liberalization was listed (Article 5). However, texts related to investment liberalization are rather broad and unlikely to lead to the actual liberalization. For example, Article 5(a) Enter into negotiation in order to progressively liberalize the investment regime; (b) strengthen co-operation in investment, facilitate investment, and improve transparency of investment rules and regulations, and (c) provide for the investment protection. It is unlikely to have any effect. In ASEAN Economic Community (AEC), service liberalization seems to be the most advance among the FTAs Thailand has made so far. Sectors like telecommunication, computers, healthcare, tourisms, and air transports were treated as priority integration sectors (PIS) where liberalization schedule on Mode 3 (commercial presence) was faster than the other service sectors. Nonetheless, there is no enforcement mechanism. Any progress is based on consensus and national own compliance.

Hence, the commitment is rather weak and Number 1 is given throughout. Secondly, even in North-South FTAs, any commitments beyond tariff cuts are passive, on voluntary basic, and often in line with WTO. For example, in regard to custom procedure, commitments usually listed in the FTA are to comply with the standard and recommended practices of the World Custom Organization (Article 4 in ASEAN-Australia-New Zealand FTA). Another example is Sanitary and phytosanitary measures under ASEAN-Australia-New Zealand (Chapter 5, Article 5 (2)):

> " To facilitate trade, the competent authorities of the revelevant Parties '*may*' develop equivalence arrangement and make equivalence decisions, in particular in accordance with Article 4 in the SPS agreement and with the guidance provided by the relevant international standard setting bodies and by the WTO Committee on Sanitary and phytosanitary measures established pursuant to Article 12 of the SPS Agreement."

2.3 Tariff Cuts in the FTAs

Table 3 presents characteristics of preferential tariffs offered to Thailand by major FTA partners whose preferential schemes have been applied for more than 80 per cent of tariff lines. The first two rows in Table 3 show the unweighted average tariff rate between the mid-1990s and mid-2000s to indicate tariff reduction progress in the past decades. The third row indicates the unweighted average of preferential tariff offered in FTAs to Thailand in 2006 except China, Vietnam and Korea whose data are in 2010 instead. The distribution of tariff margin, the difference between MFN and preferential tariff, is presented to demonstrate potential benefit in terms of market access as a result of presence of tariff margin. All are expressed in terms of percent of total tariff lines. Note that total tariff lines vary a bit across countries due to the fact that there are specific tariff imposed on certain items and ad valorem tariff rate equivalent is not available. In this case, they are excluded. There are five categories of tariff margin, i.e. 0, 0-5, 5-10, 10-20, 20-30 and more than 30 per cent.

It is clear that developed country FTA partners like Australia, Japan and to a less extent Korea already have low MFN tariff rate so tariff margin in the signed FTAs would be limited. For instance, 85 per cent of tariff lines of Australia have zero tariff margin mainly because of 83.7 per cent of them are subject to zero tariff. The corresponding percentage in the case of Japan and Korea is 53.9 and 65.5 per cent, respectively. When items whose tariff margin is less than 5 per cent are included, the percent to total tariff lines reached more than 80 per cent in these three countries. This would explain the generous offer of immediate tariff reduction in FTA negotiation by these countries without hesitation as they are fully aware of the limited additional market access.

This is contrast to developing country FTA partners. Even though there was a substantial tariff reduction between the mid-1990s and mid-2000s, the current MFN rates remained higher than the developed country. This highlights potential of FTAs to be a vehicle for trade liberalization. Hence, the following discussion would emphasize the developing country FTA partners.

China and Vietnam, relatively newcomers to the economic globalization, generally have higher the average MFN tariff. In 2010, the average MFN registered at 9.9 and 16.8 per cent, respectively. In contrast, the average MFN rate of original ASEAN members was considerably lower, narrowly ranging between 6.2 and 7.2 per cent.

Noticeably, preferential tariff rate offered by these FTA partners are lower compared with MFN rate. The average preferential tariff rate is between 1.9 and 2.5 per cent. Given difference in MFN, tariff margin is vastly different across countries, ranging from 4.1 to 14.3 per cent. Vietnam registered the highest tariff margin at 14.3 per cent, followed by China (8 per cent). Indonesia, Malaysia and the Philippines registered tariff margin by 4-5 per cent.

When the distribution of tariff margin is concerned, the pattern is different between three original ASEAN members (Indonesia, Malaysia and the Philippines) and the two newcomers (China and Vietnam). In the former, almost 80 per cent of tariff lines have less than or equal to 5 per cent tariff margin. In contrast, more than 40 per cent of tariff lines have tariff margin greater than 5 per cent. In a case of Vietnam, more than one fifth of tariff lines registered 30 per cent or more tariff margin, indicating business attractiveness to apply for preferential tariff schemes. About 50 per cent of tariff lines have tariff margin between 5 and 20 per cent. Interestingly, zero tariff margin in a case of China is driven by no preferential offer. Only were 5.7 per cent of tariff lines subject to zero MFN tariff.

On the other hand, tariff cuts offered by Thailand in each FTA are in the narrow range between 6.3 and 10.2 per cent as opposed to the MFN rate (Table 4). The highest tariff margin is in the case of AFTA (10.2%) and the least is in the JTEPA case (6.3%). Distribution of 5 tariff margin categories offered by Thailand are not different among FTA. In general, about half of product lines are subject to tariff margin less than 5 per cent. Given the fact that Thailand has the highest average of MFN rate among original ASEAN members, there are more than 20 per cent of tariff lines subject to 10 per cent or more preferential tariffs.

3. FTA Use in Thailand

To illustrate FTA use in Thailand, the c/o records are analyzed. In Thailand, Bureau of Preferential Trade, Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce is the government official which is in charge of collecting on the export side. Those on the import side are the responsibility of Custom Department, Ministry of Finance. In general, the c/o records are classified according to Harmonized System (HS).

Table 5 shows the c/o records on export between 2006 and 2012. 2006 is chosen as many FTAs whose scope is comprehensive were in effect. Its dollar value jumped from $12.8 billion in 2006 to $53.2 billion in 2012. ASEAN Free Trade Area (AFTA) and its successor, ASEAN Economic Community (AEC) accounted for about 34 per cent of total c/o records on export averaging out between 2006 and 2012. Even though the export value through AEC continued to grow from $ 5.5 billion in 2006 to $ 14.9 billion in 2012, its share dropped from 54.9 per cent to 28 per cent during this period.

China becomes the most important non-ASEAN FTA partner in terms of the c/o records. The c/o records of Thai firms' export to China increased from $1.5 billion in 2006 to $11.3 billion in 2012. FTAs with Japan and Australia are the first and second runner ups after ASEAN-China FTA. In 2012, total c/o records were $ 6.3 and $ 5.1 billion, respectively, for Japan and Australia.

Note that both countries have two FTAs with Thailand, i.e. for Japan there are JTEPA and AJFTA; and for Australia there are TAFTA and AANZFTA. In both countries, preferential transaction has been on bilateral FTAs (i.e. JTEPA and TAFTA for Japan and Australia, respectively) instead of those through ASEAN (Kohpaiboon and Jongwanich, 2014). For example, in 2012 where total preferential export to Australia from Thailand was $ 5.1 billion, $ 4.9 billion was under TAFTA. Similar pattern is also observed in cases of AJFTA. Even though the regional wider FTA like AJFTA and TANZFTA generally allows for accumulation inputs across regions, it seems there are some obstacles for firms to apply the preferential trade schemes.

Even though the early harvest program in Thailand-India FTA began in 2005, the negotiation progress was slow. The c/o records were $2.1 billion in 2012, increasing from $0.3 billion in 2006. The c/o records of ASEAN-Korea FTA grew remarkably after signing in 2008. The dollar value of c/o records increased from $0.9 billion in 2010 to $2.1 billion in 2012. Note that data on New Zealand were very low due to the fact that both countries under TNZFTA signed in 2005 adopted paperless c/o so that there was not c/o record for TNZFTA. The reported c/o record from 2010 onward was under ASEAN-Australia-New Zealand FTA so that the figure was underestimated the true c/o transaction.

To illustrate the use of FTAs, the ratio of the c/o records to actual export value (FTA and Non-FTA export) is calculated. It is referred to FTA utilization rate.[6] Note that in practice, Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce (the government official in charge of issuing c/o record on export) allows firms to request for official c/o in advance (i.e. three months). Actual transactions applied for FTA preferential scheme might be changed due to customers' request. Therefore, firms tend to overstate their actual transactions and apply the c/o records in advance to gain business flexibility. Hence, the ratio between the ratio of the c/o record to actual export value tends to be slightly overestimated.

[6] A technical note needs further discussion. In the literature of FTA studies, there is a debate whether the scope of the calculation of FTA utilization would be limited to only items where MFN tariff is greater than zero. There are at least three reasons running against the use of non-zero tariff items as the denominator. Firstly, in every FTA negotiation, potential trade highlighted in press is based on total trade. Secondly, negotiation in designing ROOs is done in all HS items, regardless their existing most-favor-nation (MFN) tariff. If zero-tariff items are not relevant for FTA uses, ROO negotiation should focus those of non-zero tariff items only. Finally, it remains unclear the appropriate definition of non-zero-tariff items when other tariff exemption schemes exist. Hence, FTA utilization rate is calculated where the denominator used here is total export including those subject to zero MFN tariff rates.

Table 6 presents the FTA utilization of all FTA partners. When all partners are combined, the utilization rate was rather low, averaging out at 36.4 per cent from 2006 to 2012. In other word, about one-third of total export value to FTA partners applied for FTA preferential schemes. It increased from 19.9 per cent in 2006 to around 41.5 per cent in 2012. The utilization rate seems to vary across FTA partners. Among ASEAN members, Indonesia had the highest utilization rate. From 2006 to 2012, the utilization rate was in a range between 50.9 and 61.5 per cent. This was followed by the Philippines and Vietnam. The average of their utilization rates during the period of 2006-2012 were 48.6 and 47.6 per cent, respectively. There is no clear pattern observed from these ASEAN top-3 in FTA utilization over the considering period. Malaysia, another major economy in ASEAN, recorded rather low utilization rate at around 25.1 per cent between 2006 and 2012. The low utilization rate found in Singapore was not surprised given the fact that the country is tariff-free. In new ASEAN members the low utilization rate would be due to their gradual adjustment in tariff reduction.

When non-ASEAN partners are concerned, utilization rate was slightly lower. The average figure during the period of 2006-2012 was 28.1 per cent with an increasing trend. Australia had the highest utilization rate, ranging between 51.9-70.9 per cent with a clear downward trend. The observed downward trend reflects the unilateral tariff reduction Australian undertook hand in hand with FTA liberalization. When MFN tariff was eliminated/reduced, the need for FTA becomes less. For other non-ASEAN FTA partners, utilization rate showed an upward trend. This is especially true for China and India.

Table 7 presents pattern of c/o record on import side between 2006 and 2012. Dollar value of preferential imports grew rapidly. The value increased from $ 3.9 billion in 2006 to $30.2 billion in 2012. Imports from ASEAN accounted the largest share in spite of the declining relative importance. Out of total preferential imports, the share of ASEAN was 35.6 per cent in 2012. Its share declined from 79.8 per cent in 2006 as there have been many FTAs signed and in effect since 2007. Among ASEAN members, Indonesia, Malaysia and the Philippines are the most important source of preferential imports, accounting for 12.5, 9.2 and 3.6 per cent of total preferential imports in 2012, respectively. While dollar value of preferential imports from the relatively new ASEAN members increased from 2006 to 2012, it mainly comes from Vietnam.

Dollar value of preferential imports from non-ASEAN partners grew noticeably from 2008 onward where a FTA between Thailand and Japan was in effect. Preferential import from Japan tripled from $2.1 billion during the period 2008-9 to $ 7 billion in 2012. It is similar to export side that most of preferential import transaction was under JTEPA. In 2012, for example, $ 6.9 billion out of total $7.0 billion were applied for JTEPA instead of ASEAN-Japan FTA. As a result, Japan becomes the most important FTA partner in terms of import and accounted for 23.3 per cent. The preferential import from Japan consists of two main products, iron and steel, mainly used in the automotive industry (HS 72) and auto parts (HS 870840 and HS 870899).

China is another interesting FTA partner whose preferential import grew rapidly in 2011-12. Dollar value of preferential import increased from below $ 0.1 billion during the period of 2006-2010 to $ 6.5 and 9.2 billion in 2011 and 2012, respectively. For Australia and New Zealand which have signed FTAs with Thailand since 2005, preferential import values remain small, together accounting for less than 5 per cent of total preferential imports.[7] Again most of preferential import transaction applied for TAFTA and TNZFTA instead of TANZFTA. Due to the slow progress in FTA further negotiation, preferential import value from India was lower than $ 1 billion during the considering period.

Table 8 presents the FTA utilization on import from 2006 to 2012. The utilization increased gradually from 5.2 per cent in 2006 to 11.5 and 20.8 per cent in 2010 and 2012, respectively. The ratio on import sides is much lower than that on export sides. All in all, the utilization on both import and export suggest that less than one third of trade (export plus import) between Thailand and FTA partners have applied for existing FTA preferential schemes (Figure 2).

The ASEAN utilization rate on import increased from 13.0 per cent in 2006 to 16.4 per cent in 2009, and then moved within a narrow range between 23.7 and 26.6 per cent in the three following years (2010-12). There was not much difference in the utilization rate between original and new ASEAN members like in the case of export. Indonesia, Lao, Vietnam and the Philippines were on the top in terms of utilization on import. The utilization of Cambodia reached 42.8 per cent in 2012 due to the increasing importance of cassava import to Thailand in recent years. For Indonesia, the high utilization was due to the operation of global production network of multinational automotive companies. In the network, Indonesia has been positioned as production base for multi-purpose vehicles (e.g. Toyota Innova, Toyota Avanza, Honda Freed, and GM Spin). These vehicles produced in Indonesia are sold to other countries in Southeast Asia and Oceania. The high utilization rate for the Philippines was due to automotive intra-regional specialization. That is, there were transmission mechanisms and passenger vehicle imports from the Philippines to Thailand, using preferential tariff schemes.

For non-ASEAN members, the utilization rate was slightly lower than that for ASEAN members. In 2012, the utilization rate was 18.6 per cent, as opposed to the corresponding figure of ASEAN at 26.6 per cent. Interestingly, utilization rate varied across individual partners significantly. New Zealand was on the top in terms of FTA utilization. The utilization rate in recent years exceeded 40 per cent, dominated by milk and dairy products. Note that import values from New Zealand were rather small, averaging out at under $ 1 billion a year. For other FTA partners, utilization rate was under 20 per cent in spite of presence of upward trend.

[7] On the import side, preferential records Thailand import from New Zealand cover both TNZFTA and AANZFTAs. This is different from the export side where data on AANZFTA are collected only.

4. Composition of Products under FTA Preferential Schemes

Table 9 presents the cumulative share of preferential trade of top-10 and top-15 during the period 2011-12 to indicate the extent to which products traded under FTA preferential trade scheme is concentrated. Note that the calculation was undertaken at the 6-digit HS level which consists of more than 5,000 product items. Table 9 reports both export from and import by Thailand. Since there is no major difference between 2011 and 2012, the following discussion is based on 2012.

On export side, export products from Thailand applied for the FTA schemes are highly concentrated. For AEC, top-10 and top-15 product items Thailand exported to other ASEAN members through AEC scheme in 2012 were 25.9 and 32.0 per cent, respectively. When only original ASEAN members are concerned, the corresponding shares were even higher to 32 and 39.2 per cent respectively.

There is a rather clear pattern on preferential exports of individual ASEAN members. The members, to which preferential export value from Thailand was relatively low, register a far higher degree of product concentration. They include Brunei, Cambodia, Laos, and Myanmar whose cumulative share of top-15 is approaching 80 per cent. By contrast, the degree of product concentration dropped to around 29-50 per cent for Indonesia, Malaysia, Vietnam and the Philippines.[8] There is no huge difference in export products on these top-15 from Thailand to each ASEAN members. For non-ASEAN members, the degree of product concentration was even higher. For example, top-10 and top15 in a case of Australia were 50.1 and 57.5 per cent respectively. The corresponding figures for Japan were 50.2 and 57.4 per cent, respectively.

In Kohpaiboon and Jongwanich (2014) who examined in depth for top-15 items traded under FTA preferential trade schemes, there are at least three important remarks. Firstly, products on these top-15 are likely to be subject to high tariff margin. Table 10 provides a summary of the average tariff margin. This suggests compiling with rules of origin incurs fixed costs. Documented in Kohpaiboon and Jongwanich (2014), a procedure for a firm to obtain c/o is rather long and cumbersome for newcomers in international trade business. In many cases, requests to declare detail information of production process and cost structures discourage firms to use FTAs. There are also other problems such as policy discretion occurring in many steps of obtaining certification of origin (c/o), difficulty in identifying HS code at the very disaggregate level, and uncertainty that c/o issued by the exporting countries' government would be fully recognized by custom official in the importing FTA counterparts. All of them incur costs to firms in using FTAs.

[8] Preferential export from Thailand to these four countries accounted for more than 95 per cent of total preferential export to ASEAN. See details in Table 7.

Note that the average tariff margin of top-15 preferential export items in cases of developing country FTA partners is generally higher than that of developed country. To a certain extent, this possibly reflects any non-tariff measures/barriers as well as procedure cumbersome that might occur in applying FTA preferential trade schemes. This finding is in line with Kohpaiboon (2011) which estimated cost in compiling with rules of origin and found the costs in developing country partners are higher than those in developed country ones.

Secondly, the top-15 items traded under FTA preferential trade scheme are not always on the top of actual trade. Their corresponding trade share is not always high. This observation points that FTA has potential to have a significant effect on trade in certain product items and some partners only.

Thirdly, there is a clear pattern of products traded under FTA preferential scheme. On the export side, they are 4 sectors, i.e. Automotive (both vehicles and auto parts), electrical appliances, petrochemical products, and processed foods, all of which share two common characteristics. The only exception would be Korea where the top-15 preferential export products was more diversified as opposed to other FTA partners.[9] Firms in these sectors are generally large in size so that they can cover fixed cost incurred when applying for tariff privileges to firms. In addition, they have high level of local content. The high local content makes a task to compile with existing rules of origin much easier. On the other hand, FTA preferential import was dominated by raw materials/ intermediates in preferential import. This would explain to a certain extent why utilization rate on the import side is generally lower than that on the export side as raw materials/intermediates that are eligible for tariff exemption schemes which have been long available for export business. Hence, firms have many options to bypass tariffs in addition to applying for FTA preferential trade schemes.

5. Conclusions and Policy Inferences.

This paper examines the use of FTAs where official records of preferential trade (both export and import) of Thai firms are examined together with other primary and secondary relevant information. Our prime purpose is to gain better understanding how FTA preferential trade schemes have been used so far as well as identify obstacles and/or constraints that might occur to firms using the scheme. Such understanding is also a crucial input for the FTA negotiation if Thailand might have. We are fully aware that the focus of FTA negotiation in recent years is widened including many issues beyond tariff reduction such as technical barriers to trade, investment agreement, etc. Nonetheless, in the context of developing countries, these non-tariff related issues remain at the initial stage and is too early to draw any sensible inference given the information available now. Therefore, analysis in this paper solely focuses the impact of FTA preferential tariff on trade.

[9] They included natural rubber products, petroleum products, primary petrochemical products, sugarcane molasses, compressors for refrigerators, processed foods, and air-conditioning (Kohpaiboon and Jongwanich, 2014).

The key finding is that while c/o records significantly increased over the period in consideration, their value remained less than one third of total trade. ASEAN Free Trade Area (AFTA) and its successor, ASEAN Economic Community (AEC) accounted for the largest share. Nonetheless, the relative importance of ASEAN was declining noticeably due to the faster growth of Japan and China. Additional FTA on the existing one has not been much utilized. Firms prefer to apply preferential trade through TAFTA, TNZFTA and JTEPA to AANZFTA and ASEAN-Japan FTAs.

Products often traded under FTA preferential trade scheme are highly concentrated in a few product categories. On export side (Thailand exports to FTA partners), automotives (both vehicles and auto parts), electrical appliances, petrochemical products, and processed foods are on the top. Firms in these sectors are generally large in size and their products have high level of local content. By contrast, preferential imports of Thailand from FTA partners are usually perishable/unprocessed agricultural products and basic manufacturing intermediates. It is unlikely for preferential trade of such products to be constrained by any forms of rules of origin. These raw materials/ intermediates are eligible for tariff exemption schemes which have been long available for export business so that there are many alternatives to bypass tariffs in addition to applying for FTA preferential trade schemes.

Another interesting point raised in this paper is the relative importance of tariff margin on decision to utilize FTAs. This indicates presence of costs incurred to firms when applying for certificate of origin (c/o).

Two policy inferences can be drawn from this study. Firstly, the low utilization of FTAs rather suggests the relative importance of resource-endowment-based comparative advantage on the direction of trade. FTAs could be trade facilitators especially when prospect of WTO negotiation progress remains bleak. It should be avoided to adopt maximizing a number of FTAs as a mercantilism-style policy tool kit to maximize net export earnings. Instead, FTAs could be used as a gradual step in resuming unfinished business in trade and investment policy reform. It should be followed by unilateral trade and investment policy reform.

Secondly, how FTAs are designed matters tremendously for its net impact to trade among members. Our study points to rules of origin as well as their related administrative procedures where policymakers should pay attention. Rules of origin should be designed to facilitate trade as much as possible.

Table 1
FTAs Involved in Thailand from 1990 onward

FTA	Signed	Effective	Remarks
ASEAN	1990	2006	Tariff reduction completed in (2006) 2010 for original ASEAN members; 2015 for new members.
Australia	Jul-04	Jan-05	Australia Tariff Reduction-83% (2005), 96.1%(2010) and 100% (2015): Thailand Tariff Reduction-49.5% (2005), 93.3 %(2010) and 100% (2025)
New Zealand	Apr-05	Jul-05	New Zealand Tariff Reduction- 79.1 (2005), 88.5% (2010), and 100% (2015); Thailand Tariff Reduction-54.1% (2005), 89.7% (2010) and 100% (2025)
China	2003	2003	China's tariff reduction: 60% in 2006; and 90% in 2010; Thailand's tariff reduction: 33.3% in 2009; 90% in 2010 and more than 90% in 2012
India	Oct-03	n.a.	82 items under Early Harvest Program; the rest under negotiation
Japan	Apr-07	Nov-07	Japan Tariff Reduction-86.1% (2007) and 91.2 % (2017); Thailand Tariff Reduction-31.1% (2007) and 97.6% (2017)
Peru	Nov-05	Dec-11	Tariff Reduction between Thailand and Peru; 50% (2011) and 70% (2015)
Chile	2006		Under negotiation and expected to be implemented in 2014

(cont.)

Table 1 (cont.)

FTA	Signed	Effective	Remarks
BIMSTEC	Jul-10	2013	Tariff Reduction Program for India, Sri Lanka and Thailand- 10% (2013) and 60% (2016) Tariff Reduction Program for Bangladesh, Phutan, Nepal and Mynamar-10% (2011) and 60% (2014)
ASEAN-Japan	Apr-08	Jun-08	Japan's tariff reduction: 85.51 % in Dec-08; and 90.16% in Apr 2018; Thailand's tariff reduction: 30.94% in June 2009; and 86.17% in Apr 2018
ASEAN-Korea	Feb-09	Jan-10	Korea Tariff Reduction 90% (2010); Thailand Tariff Reduction 83% (2010), 84% (2012), 89% (2016) and 90% (2017).
ASEAN-Australia-New Zealand FTA	Feb-09	Jan-10	Australia's tariff reduction: 95.96 % in 2010; and 100% in 2020; New Zealand's tariff reduction: 90.13 % in 2010; and 100% in 2020; Thailand's tariff reduction: 89.5% in 2015; and 98.8% in 2020
ASEAN-India	Aug-09	Jan-10	tariff reduction for Thailand, Malaysia, Indonesia, Singapore, Brunei and India,: 71% in 2013; 80% in 2016
ASEAN plus 3*	Under Negotiation		Initiated by November 1999 in Manila (Informal Asian Summit 3rd)

(cont.)

Table 1 (cont.)

FTA	Signed / Effective	Remarks
Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)	Under Negotiation	Initiated by August 2006 known as ASEAN plus 6; Changed to RCEP in 2011; Target to be implemented in 2015
Thailand-EU	Under Negotiation	Initiated by November 2007 under ASEAN-EU; Shift to Bilateral agreement with individual ASEAN members in 2009; Target to be implemented in 2015
Thai-Canada	Under negotiation	Initiated by March 2012
Thai-EFTA (European Free Trade Association)	Under negotiation	Initiated by October 2005
Trans-pacific partnership	Preparing	Thai prime minister expressed interest to be in TPP during the US President Visit to Thailand in November 2012

Source: Author's compilation from Official Data source available at http://www.thaifta.com/thaifta/Home/FTAbyCountry/tabid/53/Default.aspx

Table 2
Issues beyond Tariff Cuts in FTAs Thailand Involved.

	ASEAN-Australia-New Zealand	ASEAN-China	ASEAN-India	ASEAN-Japan	ASEAN-Korea	Thailand-Australia	Thailand India	Japan-Thailand EPA	Thailand-New Zealand	ASEAN Economic Community*
Government Procurement	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Air Transports	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1
Professionals	2	1	1	1	2	2	1	2	3	1
Education	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1
Health	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1
Tourism	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1
Marine Transport	2	1	1	1	1	2	1	2	2	1
Financial Services	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1
Movement of Natural Person (Mode 4)	2	1	1	1	1	2	1	2	2	1
Environmental standards	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

(Cont.)

Table 2 (Cont.)

	ASEAN-Australia-New Zealand	ASEAN-China	ASEAN-India	ASEAN-Japan	ASEAN-Korea	Thailand-Australia	Thailand India	Japan-Thailand EPA	Thailand-New Zealand	ASEAN Economic Community*
Competition Policy	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Sanitary and phytosanitary										1
(SPS)	2	1	1	2	2	1	1		2	
Technical Barriers to Trade	2	1	1	2	2	1	1			1
Intellectual Property										1
Protection	2	1	1	1	2	1	1	2	1	
Labor Standard	1	1	1	1	1	2	1		1	1
International Environmental	1	1	1	1	1	2	1		2	1
Obligation										
Agricultural Export Subsidies	2	1	1	1	1	1	1		1	1
Import Licensing	2	1	1	1	1	1	1		1	1
Custom Procedures	2	1	2	2	1	1	1		1	1

Note: * There is no enforcement mechanism. Any progress is based on consensus and national own compliance
1 = There is no commitment or no legal documents in a FTA
2 = Thailand and FTA counterparts address them in the agreement and follow the WTO commitment.
3 = WTO plus commitments.

Source: Author's Compilation from the official documents Table 3

Distribution of the Margin between General and Preferential Tariff Rates (%)

	Indonesia	Malaysia	Philippines	Vietnam	Australia	Japan	China	Korea
MFN Tariff								
1995	19.4*	13.0*	20	12.8	5.5**	4.1	23.6**	19.4*
2006	6.9	7.2	6.2	16.8	3.4	3.1	9.9***	6.3***
Preferential Tariffs in 2006	2	2	2.1	2.5***	1.1	2.4	1.9***	3.9***
Distribution of the margin between general and preferential tariffs (% of total tariff lines)								
$\Delta t = 0$ ****	34.1 (10.4)	59.4 (53.6)	9.5 (2.3)	33.4 (30.7)	85 (83.7)	53.9 (49.6)	21.7 (5.7)	65.5 (59)
$0 < \Delta t \leq 5$ ****	41.9	12.7	70.7	18.7	15	27.8	23.4	20.6
$5 < \Delta t \leq 10$ ****	15.2	6.8	16.9	6.3	0	15.5	40.4	10.8
$10 < \Delta t \leq 20$ ****	8.3	15.4	1.7	10.1	0	3	12.6	0.5
$20 < \Delta t \leq 30$ ****	0.2	4.4	0.7	9.6	0	0	1.7	2.4
$30 < \Delta t$ ****	0.3	1.2	0.6	21.9	0	0	0.1	0.0
#tariff lines(% of total tariff lines)	5,391	5,222	5,390	5,224	5,218	5,039	5,051	5,036

Notes: * and ** denote data for 1994 and 1996, respectively; *** indicates data for 2010; **** represent % of total tariff lines; and a number in parenthesis indicates percentage of tariff lines whose MFN tariff is zero.

Sources: Data of 1994/95 are from Jongwanich & Kohpaiboon (2007) whereas the others are based on Author's Calculation using official documents.

Table 4
Margin between General and Preferential Tariff Rates offered by Thailand and Their Distribution in 2010 (%)

	AFTA	ASEAN-China	Thailand-Australia	Thailand-New Zealand	Japan-Thailand	ASEAN-Korea
Tariff Margin	10.2	9.3	9.7	9.5	6.3	8.6
Distribution of the margin between general and preferential tariffs (% of total tariff lines)						
$\Delta t = 0$	20.1	25.3	21.2	20.7	30.7	26.7
$0 < \Delta t \leq 5$	39.9	38.3	39.3	39.6	42.5	37.9
$5 < \Delta t \leq 10$	15.3	13.3	15.6	15.6	13.1	13.8
$10 < \Delta t \leq 20$	6.6	6.3	6.6	6.7	4.5	7.9
$20 < \Delta t \leq 30$	14.8	13.6	14.4	14.4	8.0	11.0
$30 < \Delta t$	3.4	3.1	3.0	3.1	1.3	2.7
#tariff lines	4995	4996	4996	4996	4985	4996

Notes: The average MFN rate of Thailand in 2010 is 10.7 per cent. There are 993 items whose MFN tariff is zero.
Sources: Data are based on Author's calculation using official documents.

Table 5
Preferential Export Value (Billion USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AEC	**5.5**	**7.9**	**10.7**	**9.7**	**14.1**	**15.3**	**14.9**
Original AEC Member	*4.2*	*6.0*	*8.3*	*6.9*	*10.7*	*11.8*	*11.7*
Brunei	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*
Indonesia	*1.7*	*2.6*	*3.8*	*2.7*	*4.5*	*6.0*	*6.1*
Malaysia	*1.4*	*1.8*	*2.5*	*2.2*	*3.0*	*3.1*	*2.9*
Philippines	*1.0*	*1.3*	*1.6*	*1.7*	*2.7*	*2.2*	*2.4*
Singapore	*0.2*	*0.3*	*0.4*	*0.3*	*0.4*	*0.5*	*0.4*
New Member	*1.3*	*1.9*	*2.4*	*2.8*	*3.3*	*3.5*	*3.2*
Cambodia	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.1*	*0.1*	*0.1*
Laos	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.1*	*0.1*	*0.1*	*0.1*
Myanmar	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.1*
Viet Nam	*1.2*	*1.8*	*2.3*	*2.7*	*3.1*	*3.2*	*2.8*
Non-ASEAN	**4.5**	**6.9**	**11.6**	**12.9**	**20.1**	**24.7**	**26.9**
Australia	*2.7*	*4.1*	*4.9*	*4.3*	*5.6*	*5.0*	*5.1*
- Thai-Australia	*2.7*	*4.1*	*4.9*	*4.3*	*5.6*	*5.0*	*4.9*
- AANZ	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.2*
New Zealand	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*
- Thai-New Zealand	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*
- AANZ	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*
China	*1.5*	*1.8*	*1.7*	*4.0*	*7.4*	*9.4*	*11.3*
India	*0.3*	*0.4*	*0.4*	*0.4*	*1.4*	*2.0*	*2.1*
Japan	*0.0*	*0.6*	*4.5*	*4.2*	*4.8*	*6.1*	*6.3*
- JTEPA	*0.0*	*0.6*	*4.5*	*4.2*	*4.8*	*6.0*	*6.3*
- ASEAN-Japan	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.1*
Korea	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.0*	*0.9*	*2.2*	*2.1*
Total	**12.8**	**19.4**	**31.7**	**31.1**	**44.7**	**51.1**	**53.2**
	% of total preferential export						
AEC	43.1	40.4	33.8	31.1	31.6	29.9	28.0
Original AEC Member	33.2	30.8	26.3	22.1	24.1	23.1	22.1
Brunei	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Indonesia	13.2	13.3	12.1	8.7	10.1	11.7	11.4
Malaysia	10.7	9.5	7.8	7.1	6.8	6.0	5.4
Philippines	7.7	6.5	5.1	5.4	6.1	4.2	4.4
Singapore	1.6	1.3	1.2	0.9	1.0	1.0	0.8

(Cont.)

Table 5 (Cont.)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
New Member	9.9	9.7	7.5	9.0	7.5	6.8	6.0
Cambodia	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.2	0.3
Laos	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2
Myanmar	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.2
Viet Nam	9.7	9.5	7.3	8.6	7.0	6.3	5.3
Non-ASEAN	35.4	35.4	36.4	41.4	45.1	48.3	50.5
Australia	21.5	20.9	15.6	13.9	12.6	9.9	9.5
- Thai-Australia	21.5	20.9	15.6	13.9	12.6	9.9	9.1
- AANZ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.4
New Zealand	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Thai-New Zealand	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- AANZ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
China	11.3	9.1	5.3	12.8	16.5	18.3	21.2
India	2.6	2.1	1.3	1.1	3.2	3.9	3.9
Japan	0.0	3.3	14.2	13.6	10.7	11.9	11.9
- JTEPA	0.0	3.3	14.2	13.6	10.7	11.8	11.8
- ASEAN-Japan	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
Korea	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0	4.3	4.0
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014)

Table 6
FTA Utilization Rate on Export Side (% of Export Value from Thailand to FTA partners)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006-2012
AEC	20.5	24.0	27.1	29.8	31.8	28.1	26.3	27.2
Original AEC Member	20.4	23.8	28.2	29.9	33.6	30.4	29.7	28.6
Brunei	8.3	10.0	9.7	6.9	10.9	20.9	13.5	12.0
Indonesia	50.9	53.6	61.5	57.9	61.5	59.5	54.1	57.4
Malaysia	20.6	23.7	25.2	28.7	28.7	24.9	23.1	25.1
Philippines	38.1	43.4	46.9	56.1	55.9	46.6	48.6	48.6
Singapore	2.5	2.7	3.9	3.7	5.0	4.5	4.0	3.8
New Member	20.8	24.9	23.8	29.6	27.0	22.3	18.4	23.4
Cambodia	0.0	0.0	0.5	2.2	3.9	3.9	3.6	2.5
Laos	2.3	2.3	2.6	4.0	4.3	3.9	3.6	3.5
Myanmar	0.4	1.0	1.7	1.3	1.0	0.9	2.7	1.5
Viet Nam	40.1	46.6	46.6	57.3	53.8	45.7	42.1	47.6
Non-ASEAN	12.1	15.3	22.4	27.4	33.5	35.2	37.6	28.1
Australia	63.0	70.9	62.5	50.3	60.2	63.1	51.9	59.2
New Zealand	*	*	*	*	0.4	0.9	1.7	0.6
China	12.4	11.9	10.6	24.7	34.3	34.2	42.0	27.5
India	18.2	14.1	12.4	10.9	32.8	38.0	38.0	26.6
Japan	0.0	3.6	22.7	26.9	23.5	25.3	26.9	19.3
Korea	0.0	0.0	0.0	0.1	24.4	48.4	44.6	20.9
Total	19.9	25.0	34.8	39.2	42.8	41.1	41.5	41.7

Note: * indicates the effect of paperless system adopted under TNZFTA so that official records are not available.
Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014)

Table 7
Preferential Import Value (Billion USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AEC	3.07	3.05	3.64	4.06	7.18	9.65	10.74
Original AEC Member	2.91	2.81	3.22	3.55	6.27	8.14	8.90
Brunei	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Indonesia	0.98	1.08	1.53	1.52	2.47	3.35	3.78
Malaysia	0.83	0.84	0.81	0.88	1.79	2.42	2.77
Philippines	0.48	0.45	0.51	0.70	1.12	1.14	1.08
Singapore	0.61	0.45	0.36	0.46	0.90	1.23	1.28
New Member	0.16	0.24	0.42	0.51	0.90	1.50	1.83
Cambodia	0.00	0.00	0.00	0.03	0.04	0.04	0.11
Laos	0.00	0.01	0.15	0.17	0.34	0.55	0.51
Myanmar	0.01	0.01	0.01	0.03	0.04	0.04	0.05
Viet Nam	0.15	0.22	0.26	0.28	0.49	0.87	1.16
Non-ASEAN	0.78	1.10	2.80	2.73	5.34	13.91	19.46
Australia	0.47	0.44	0.38	0.41	0.61	0.90	1.12
- Thai-Australia	0.45	0.44	0.38	0.41	0.61	0.89	1.10
- AANZ	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.02
New Zealand	0.12	0.16	0.17	0.14	0.22	0.28	0.34
- AANZ	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01
- Thai-New Zealand	0.08	0.16	0.17	0.14	0.22	0.28	0.33
China	0.14	0.46	0.10	0.00	0.00	6.54	9.16
India	0.04	0.03	0.04	0.04	0.02	0.12	0.32
Japan	0.00	0.05	2.12	2.14	3.97	5.06	7.03
- JTEPA	0.00	0.05	2.12	2.13	3.93	5.01	6.92
- ASEAN-Japan	0.00	0.00	0.00	0.01	0.04	0.06	0.11
Korea	0.00	0.00	0.00	0.00	0.51	1.00	1.50
Total	3.9	4.2	6.4	6.8	12.5	23.6	30.2
% of total preferential export							
AEC	79.8	73.5	56.5	59.7	57.4	41.0	35.6
Original AEC Member	75.5	67.7	49.9	52.3	50.1	34.6	29.5
Brunei	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Indonesia	25.5	26.0	23.8	22.4	19.7	14.2	12.5
Malaysia	21.7	20.2	12.5	12.9	14.3	10.3	9.2
Philippines	12.5	10.8	8.0	10.2	8.9	4.9	3.6
Singapore	15.9	10.8	5.7	6.7	7.2	5.2	4.2

(Cont.)

Table 7 (Cont.)
Preferential Import Value (Billion USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
New Member	4.3	5.8	6.6	7.5	7.2	6.4	6.1
Cambodia	0.0	0.0	0.1	0.4	0.3	0.2	0.4
Laos	0.1	0.2	2.3	2.5	2.7	2.3	1.7
Myanmar	0.1	0.2	0.2	0.4	0.3	0.2	0.2
Viet Nam	4.0	5.3	4.0	4.2	3.9	3.7	3.9
Non-ASEAN	20.2	26.5	43.5	40.3	42.6	59.0	64.4
Australia	12.3	10.6	5.9	6.0	4.9	3.8	3.7
- Thai-Australia	11.8	10.6	5.9	6.0	4.9	3.8	3.6
- AANZ	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
New Zealand	3.1	3.9	2.6	2.1	1.8	1.2	1.1
- AANZ	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Thai-New Zealand	2.0	3.8	2.6	2.1	1.8	1.2	1.1
China	3.7	11.1	1.6	0.0	0.0	27.8	30.3
India	1.1	0.7	0.6	0.6	0.2	0.5	1.1
Japan	0.0	1.2	32.8	31.5	31.7	21.5	23.3
- JTEPA	0.0	1.1	32.8	31.4	31.4	21.3	22.9
- ASEAN-Japan	0.0	0.0	0.0	0.1	0.3	0.3	0.4
Korea	0.0	0.0	0.0	0.0	4.1	4.2	5.0
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014).

Table 8
FTA Utilization Rate on Import Side (% of Import Value to Thailand from FTA partners)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006-2012
AEC	13.0	12.1	12.1	16.4	23.7	26.1	26.6	19.6
Original AEC Member	14.7	13.3	13.1	17.7	24.9	26.9	27.7	20.7
Brunei	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Indonesia	28.3	27.1	28.4	40.0	43.5	45.5	46.7	38.9
Malaysia	9.9	9.7	8.3	10.2	16.7	19.6	21.1	14.4
Philippines	22.6	21.0	22.6	39.0	47.1	42.3	39.8	34.0
Singapore	10.8	7.2	5.2	8.0	14.3	15.8	16.3	11.3
New Member	4.4	6.1	7.6	10.8	17.5	22.8	22.5	14.7
Cambodia	1.1	0.0	3.8	32.5	19.3	22.5	42.8	24.4
Laos	0.8	2.1	23.9	37.4	45.2	48.9	41.2	33.7
Myanmar	0.2	0.4	0.4	1.0	1.3	1.1	1.5	0.9
Viet Nam	17.1	19.8	18.0	20.4	35.0	43.1	39.0	30.6
Non-ASEAN	1.6	1.9	4.1	5.1	6.8	14.9	18.6	9.1
Australia	13.8	11.2	7.3	10.8	10.4	11.3	20.5	12.2
New Zealand	37.9	38.8	26.0	46.4	43.0	47.8	55.8	42.2
China	1.0	2.7	0.5	0.0	0.0	21.4	24.8	10.3
India	2.7	1.4	1.4	2.2	0.9	4.1	10.1	3.7
Japan	0.0	0.2	6.3	8.6	10.5	12.0	14.2	8.4
Korea	0.0	0.0	0.0	0.0	6.4	10.9	16.7	6.1
Total	5.2	4.9	6.5	8.7	11.5	18.1	20.8	12.2

Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014)

Table 9
Cumulative Shares of Top-10 and Top-15 Preferential Trade in 2011-12

Export	Top-10		Top-15	
	2011	2012	2011	2012
AEC	27.7	25.9	34.3	32.0
Original AEC	34.4	32.0	42.1	39.2
Brunei	55.5	60.8	63.1	69.1
Indonesia	43.2	40.0	50.2	46.5
Malaysia	29.8	28.3	37.2	35.4
Philippines	48.5	43.2	56.4	50.2
Singapore	48.5	51.4	54.7	58.0
New AEC	22.4	21.1	29.4	27.6
Cambodia	87.1	72.1	97.2	80.4
Laos	77.7	64.5	90.5	75.0
Myanmar	100.0	77.6	100.0	84.6
Viet Nam	22.9	22.2	30.1	29.1
Australia	50.0	50.1	57.4	57.5
New Zealand	100.0	46.6	100.0	56.7
China	66.1	52.4	76.7	60.8
India	52.9	46.1	59.7	52.1
Japan	51.6	50.2	59.0	57.4
Korea	42.2	40.5	49.4	47.4

(Cont.)

Table 9 (Cont.)

Import	Top-10		Top-15	
	2011	2012	2011	2012
AEC	36.4	33.4	41.2	38.9
Original AEC	36.7	35.1	42.5	41.8
Brunei	100.0	100.0	100.0	100.0
Indonesia	51.5	53.3	58.1	62.5
Malaysia	32.4	32.7	38.9	40.0
Philippines	75.8	67.6	80.7	74.3
Singapore	67.1	63.1	76.8	75.8
New AEC	54.0	48.4	60.3	55.1
Cambodia	98.8	53.1	99.6	53.6
Laos	96.5	176.5	98.1	100.0
Myanmar	95.2	100.0	97.2	100.0
Viet Nam	39.6	33.7	48.0	42.1
Australia	63.5	71.9	68.9	75.1
New Zealand	78.3	80.2	84.6	86.1
China	13.8	11.8	18.1	15.5
India	43.4	4.9	51.6	6.8
Japan	46.6	34.5	53.6	41.8
Korea	51.5	1.4	59.1	1.6

Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014)

Table 10
Average Tariff Margin of Top-15 Export Items from Thailand to major FTA Partners

FTA partners	Average Tariff Margin
Indonesia	15.5 (2)
Malaysia	18.3 (2)
China	7.4 (1.9)
Australia	4.7 (1.1)
Japan	3.2 (2.4)
Korea	7.9 (3.9

Source: Kohpaiboon and Jongwanich (2014)

Reference

Baker, C. and P. Pongpijit (2004), *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*, University of Washington Press, Seattle.

Jongwattanakul, P. (2013) 'The trade enhancing effect of the free trade agreement and tariff margin: evidence from Thailand', M.A. Thesis, Thammasat University.

Kohpaiboon, A. (2006) *Multinational Enterprises and Industrial Transformation: Evidence from Thailand* (Cheltenham, Edward Elgar).

Kohpaiboon, A. (2010), 'Exporters' Response to FTA Tariff Preferences: Evidence from Thailand', *RIETI Discussion Paper* 10-E-039, Research Institute of Economy, Trade & Industry, Tokyo.

Kohpaiboon, A. and J. Jongwanich (2014), 'Use of FTAs from Thai Experience', Report submitted to Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA), Jakatra.

Martin, W. and F. Ng (2004) 'Sources of Tariff Reductions', Background Paper of Global Economic Prospects 2005: Trade, Regionalism and Development, World Bank, Washington DC.

Sally, R. (2007), 'Thai Trade Policy: From Non-discriminatory Liberalisation to FTAs', World Economy, 30(10): 1594-1620.

Schott, J. (2003), 'Unlocking the Benefits of World Trade', *Economist*, November, 1.

Schott, J. (2004), 'Reviving the Doha Round', Institute for International Economics, mimeo

The Nation (2007) 'Thai Constitution Could Complicate ASEAN-EU FTA Talks', 27 November available at http://www.bilaterals.org/spip.php?page=print&id_article=10510 (download by 17 March 2010).

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ความหวัง ความเสี่ยง และความท้าทาย

สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข[1]

บทนำ

มิติทางด้านเศรษฐกิจในบริบทของการบริหารจัดการเพื่อให้การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประสบความสำเร็จสอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ได้แก่ 1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว 2) การเป็นภูมิภาคที่มีการแข่งขันสูง 3) การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาอย่างเท่าเทียม และ4) การเป็นภูมิภาคที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก นั้นมีความจำเป็นจะต้องพิจารณาโครงสร้างในภาพรวมทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก ซึ่งจะเห็นว่าประเด็นในเรื่องความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการบ่งชี้ถึงโอกาสที่การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้และมีความยั่งยืน ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรปเป็นตัวอย่างหนึ่งของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความสนใจในการวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงในทางเศรษฐกิจโดยรวมเพื่อแสดงให้เห็นแนวทางที่มีนัยสำคัญต่อการรวมกลุ่มในรูปแบบของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งเป็นรูปแบบของความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีความลึกมากขึ้น กล่าวคือ จะเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ไม่เพียงจะเป็นการเปิดให้สินค้าสามารถเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนได้อย่างเสรีมากขึ้น แต่จะเป็นการเปิดกว้างมากขึ้นสำหรับการค้าบริการในหลายสาขา การเคลื่อนย้ายของปัจจัยการผลิตที่จะมีอุปสรรคน้อยลง เช่น การเคลื่อนย้ายของเงินทุน การเคลื่อนย้ายของแรงงานวิชาชีพในบางสาขา ฯลฯ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจย่อมมีผลทำให้เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกมีความเชื่อมโยงกันอย่างกว้างและลึกมากขึ้น และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นนั้นทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการผลิตในประเทศคู่ภาคีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรการผลิตก็จะสอดคล้องกับความชำนาญเฉพาะด้านในการผลิต เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคที่มีการรวมกลุ่มกันและส่งเสริมให้มีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่จะก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการที่ได้กล่าวถึงนั้น โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกหรือประเทศคู่ภาคีควรจะมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกัน เช่น ถ้าการขยายตัวของการบริโภคในประเทศหนึ่งมีผลเป็นการเพิ่มอุปสงค์ของสินค้า

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ในระบบเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก ประเทศคู่ภาคีจะได้ประโยชน์จากการส่งออกสินค้า และมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประเทศคู่ภาคีด้วย ในขณะเดียวกัน ประเทศผู้นำเข้าก็จะได้ประโยชน์จากการที่สามารถเลือกบริโภคสินค้าได้ในราคาที่เหมาะสม มีโอกาสได้เลือกบริโภคสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งก็จะเป็นการเพิ่มมาตรการการครองชีพของประชาชนได้ทางหนึ่งด้วย แต่ถ้าโครงสร้างทางเศรษฐกิจไม่ได้มีความสอดคล้องกัน ประโยชน์ที่คาดหวังหรือพึ่งจะได้จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยรวมของสมาชิกอาเซียนในแง่ของความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจโดยการทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางสำหรับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น การก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาของภูมิภาค ปัญหาความยากจนในกลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าหรือไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัญหาการเพิ่มขึ้นของหนี้ภาคครัวเรือน ปัญหาหนี้สาธารณะและการคลัง ฯลฯ ซึ่งจะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบรุนแรงต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกและภูมิภาคในระยะยาวได้

ในการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่กระบวนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดมากขึ้น (Closer Economic Integration) ของอาเซียนเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา วิเคราะห์ วิพากวิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง และทำให้เกิดข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์หลากหลายมากมาย อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจที่จะได้มีการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของระดับความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของอาเซียนเองให้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการบ่งชี้ทั้งในด้านความพร้อมของอาเซียนในการก้าวไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจ (Economic Community) และการเข้าถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเปิดกว้างขึ้นของโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยการศึกษานี้จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ที่สำคัญ **1) ความเชื่อมโยงของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ 2) ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ 3) ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ และ 4) ความเชื่อมโยงของความสามารถในการแข่งขัน** ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปนี้

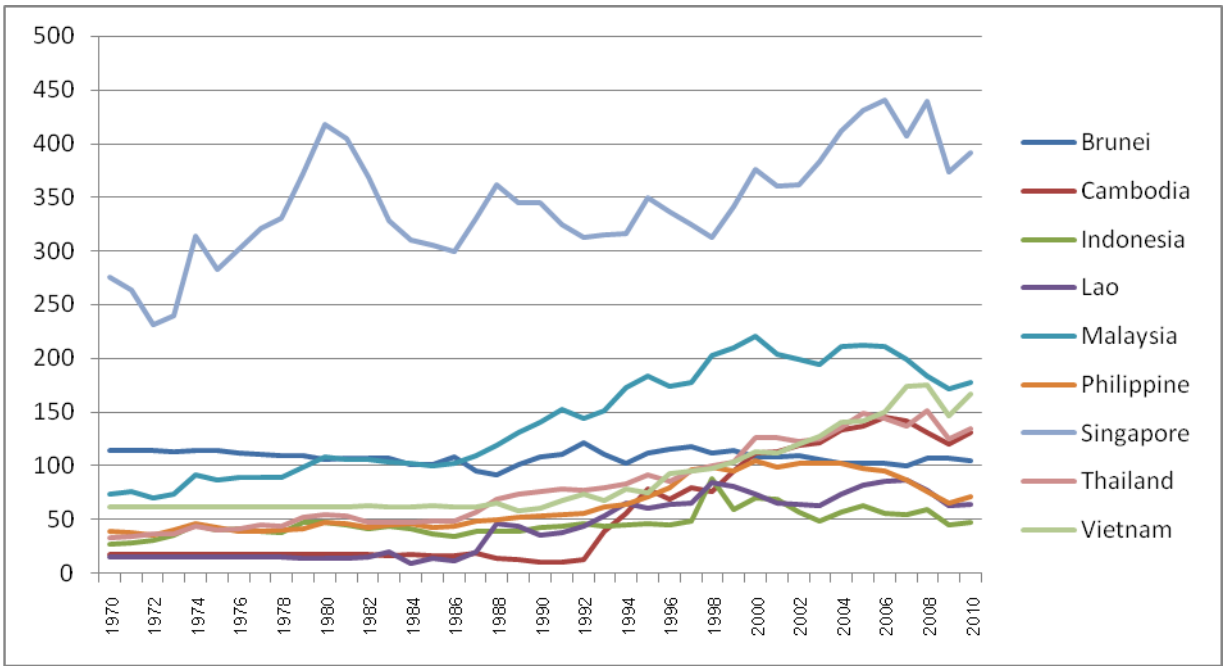
ความเชื่อมโยงของการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมของอาเซียน (Growth Connection)

เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมามีลักษณะร่วมกันที่สำคัญประการหนึ่งคือ การอาศัยภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้แก่ การส่งออก-นำเข้า (การค้าสินค้าระหว่างประเทศ) และสาขาการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Export-led Growth Policy) แนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ความร่วมมือทาง

เศรษฐกิจโดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการจ้างงาน การขยายตัวของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ ประชากรมีระดับรายได้โดยเฉลี่ยสูงขึ้น และมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจึงเป็นแนวทางหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกมองว่าสามารถนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่เพียงแต่ของประเทศสมาชิก แต่ยังทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคโดยรวมเติบโตได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน ความพยายามในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนเริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นจากการตกลงจัดตั้งเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ของสมาชิกอาเซียน ที่สำคัญได้แก่ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของเวียดนามที่มีบทบาทอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด และการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเวียดนาม

การพึ่งพาภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศในการพัฒนาทางเศรษฐกิจกลายเป็นนโยบายหลักทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ทำให้สัดส่วนของภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศปรับเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับจนมีขนาดมากกว่าร้อยละ 100 ในเกือบทุกประเทศมสมาชิกยกเว้นเพียง 3 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ลาว และฟิลิปปินส์ (อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่และมีจำนวนประชากรมาก) และทุกประเทศสมาชิกอาเซียนมีสัดส่วนของภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากกว่าร้อยละ 50 (ในปี ค.ศ. 1970 มีเพียง 4 ประเทศที่มีสัดส่วนเปิดทางเศรษฐกิจมากกว่าร้อยละ 50) สัดส่วนของภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศของทุกประเทศมีแนวโน้มปรับเพิ่มขึ้นในทิศทางเดียวกัน โดยเริ่มเห็นการปรับเพิ่มขึ้นที่ชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 สอดคล้องกับช่วงเวลาของการทำความตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ที่กำหนดกรอบเวลาสิ้นสุดในปี ค.ศ. 2010 (ข้อตกลงภายใต้กรอบ AFTA ควรจะมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2010) ระบบเศรษฐกิจที่เปิดกว้างมากขึ้นของภูมิภาคอาเซียนและระหว่างสมาชิกอาเซียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และทำให้อาเซียนมีบทบาทมากขึ้นในเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้ ส่วนเปิดทางเศรษฐกิจ (Economic Openness) ที่เพิ่มขึ้นยังเป็นการชี้ให้เห็นว่า เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น และการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็มีแนวโน้มจะเกี่ยวข้องกันมากขึ้น ตามลำดับ

กราฟที่ 1 สัดส่วนของภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน (PPP Converted) ระหว่างปี ค.ศ. 1970-2010 (%)

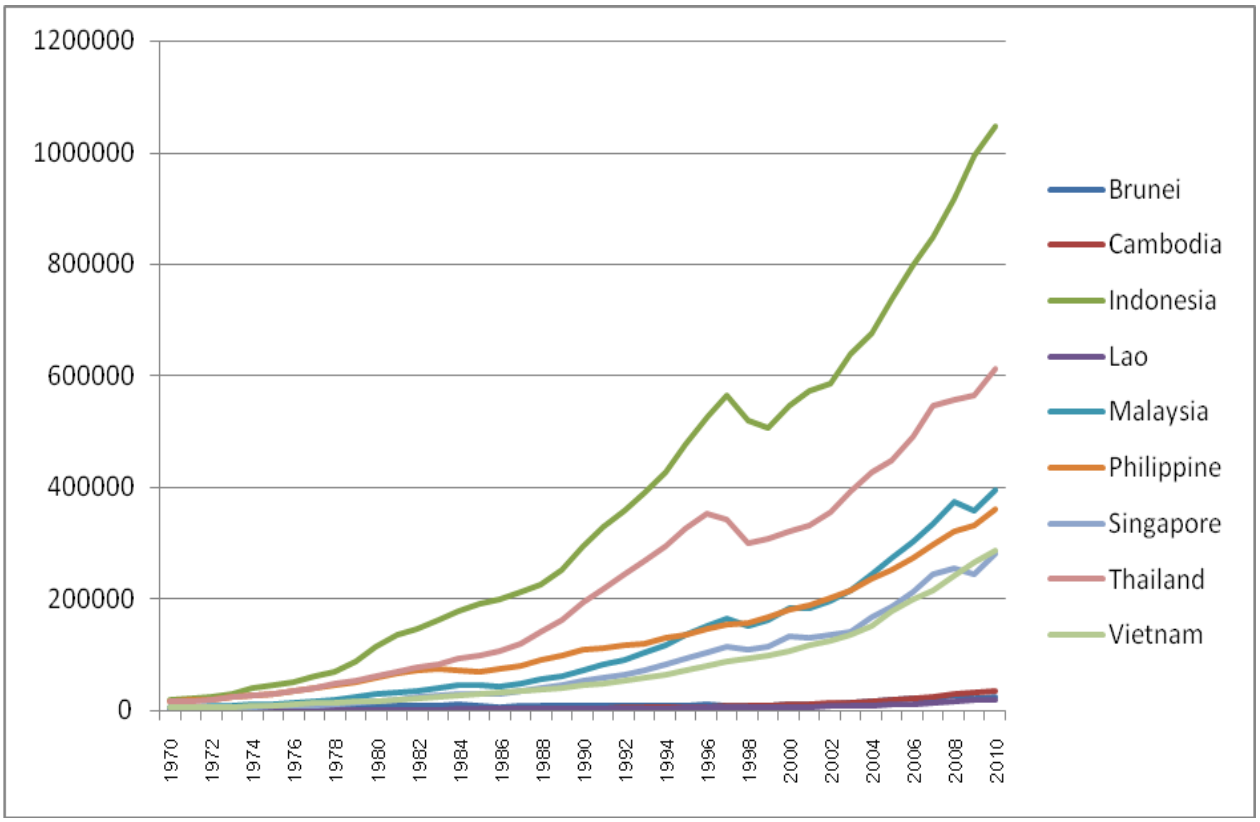

ที่มา: ข้อมูลจาก Pennworld Table http://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php

เมื่อพิจารณาจากขนาดของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า อาเซียนมีขนาดของเศรษฐกิจโตขึ้นอย่างมาก โดยมีการขยายตัวอย่างมากในช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ยกเว้นเพียงบางประเทศที่อยู่ในกลุ่มอาเซียนใหม่[2] ได้แก่ บรูไน กัมพูชา และลาว ที่ยังมีขนาดเศรษฐกิจเล็กกว่าสมาชิกอาเซียนอื่นมากโดยเปรียบเทียบ และยังมีอัตราการขยายตัวที่น้อยกว่าสมาชิกอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน เวียดนามเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนใหม่ที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราสูง ทำให้ขนาดของเศรษฐกิจเติบโตขึ้นมากในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 1990-2010) แนวโน้มการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนมีการเพิ่มขึ้นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เป็นประเทศที่มีการเติบโตอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2000-2010) การเพิ่มขึ้นของขนาดเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนไปในทิศทางเดียวกันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่น่าจะมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และสามารถใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นนั้นเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันได้เป็นอย่างดี

[2] กลุ่มประเทศอาเซียนใหม่ ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ในบางครั้งเรียกกลุ่มประเทศ CLMV

กราฟที่ 2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศสมาชิกอาเซียน
ระหว่างปี ค.ศ. 1970-2010 (in millions of I$)

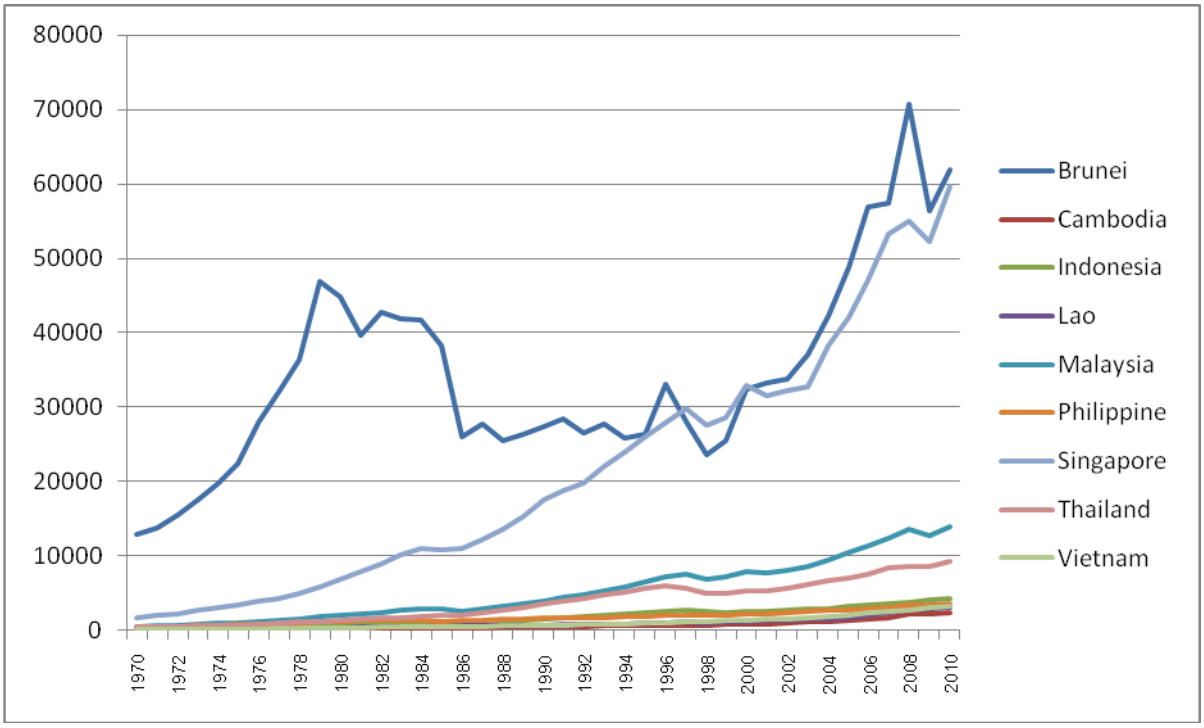

ที่มา: ข้อมูลจาก Pennworld Table http://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php

ผลสืบเนื่องจากความสำเร็จในการใช้ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นเครื่องจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ทำให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยของประชากรสำหรับสมาชิกอาเซียนปรับเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยบรูไน และสิงคโปร์ยังคงเป็นสองประเทศที่มีระดับรายได้สูงกว่าสมาชิกอาเซียนอื่นอยู่มาก รองลงมาเป็นมาเลเซีย และไทย ตามลำดับ (กราฟที่ 3) การเพิ่มขึ้นของรายได้โดยเฉลี่ยของอาเซียน ยกเว้นบรูไน มีการเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดในช่วงหลังปี ค.ศ. 1986 สอดคล้องกับการเกิดขึ้นของความตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) โดยมีสิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย เป็นประเทศที่ได้ประโยชน์มากในแง่ของการยกระดับรายได้โดยเฉลี่ยของประชากร อย่างไรก็ตาม พบว่าอาเซียนยังมีช่องว่างของการพัฒนา (Development Gap) อยู่กว้างระหว่างสมาชิกอาเซียน (ระดับรายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยของประชากรยังมีความแตกต่างกันมาก) ทำให้เกิดเป็นข้อกังวลในกระบวนการของการเจรจารวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนว่า ประเทศสมาชิกจะมีขีดความสามารถในการเข้าถึงประโยชน์จากการทำความตกลงรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน และในระยะยาวอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจจากความไม่สมดุลกันของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกได้ โดยในกรอบความตกลงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็ได้ตระหนักถึงประเด็นในเรื่องความแตกต่างของการ

พัฒนา และกระบวนการในการพัฒนาให้ตามทันประเทศสมาชิกที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า (Economic Development Catching Up Process) โดยอาศัยข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Mutual Recognition Agreement: MRA) และการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อการพัฒนา (Technical Assistants) โดยประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า นอกจากนี้ AEC ยังได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่เท่าเทียมกันไว้เป็นเป้าหมายหนึ่งของการบรรลุข้อตกลงการเป็นประชากคมเศรษฐกิจอาเซียนอีกด้วย

กราฟที่ 3 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของประเทศสมาชิกอาเซียน
ระหว่างปี ค.ศ. 1970-2010 (in I$)

ที่มา: ข้อมูลจาก Pennworld Table http://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php

เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวางอยู่แล้วว่าประเทศสมาชิกอาเซียนมีความตั้งใจในการผลักดันให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจในลักษณะของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งในส่วนนี้จะวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนโดยอาศัยการทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (Co-integration Test) ระหว่างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของอาเซียน และระหว่างคู่สมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1970-2010 ดังนี้

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

X(t) = [GDP_j]; j หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม[3]

GDP_j = ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสำหรับประเทศ j และ

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

X(t) = [GDP_j GDP_k]; j, k หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม

ในเบื้องต้นเป็นการทดสอบคุณสมบัติความนิ่งของตัวแปร (Unit Root Test) โดยการทดสอบ Augmented Dickey-Fuller และ Phillips-Perron ตัวแปรข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทุกตัวแปรพบว่า เป็นตัวแปรทุกตัวแบบ I(1) (Integrated Variable of order 1) และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (Long-run Equilibrium Relationship) ระหว่างสมาชิกอาเซียนทั้ง 9 ประเทศ แสดงว่าการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศระหว่างสมาชิกอาเซียนมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพ (Co-integrating Vector) ดังนี้

$$X(t) = \begin{pmatrix} 1 & 2.9873 & 0.1316 & -7.1626 & -0.5683 & -0.1526 & 0.8652 & -0.1004 & -0.2309 \\ (SD) & (0.0078) & (0.0078) & (0.2867) & (0.0158) & (0.0097) & (0.0301) & (0.0064) & (0.0344) \end{pmatrix}$$

ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวบ่งชี้ว่าเศรษฐกิจในแง่ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของบรูไน ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม มีความเชื่อมโยงกันในทิศทางเดียวกัน และมีแนวโน้มของการขยายตัวในทางตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจของกัมพูชา อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ดังนั้น ประโยชน์จากการรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะมาจากปัจจัยที่เป็นการเกื้อหนุนกันสำหรับประเทศกลุ่มแรกที่กล่างถึง (บรูไน ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม) เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศกลุ่มนี้อาศัยปัจจัยในการขับเคลื่อนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเกื้อกูล สอดคล้องกัน ในขณะที่กัมพูชา อินโดนีเซีย และสิงคโปร์มีความสัมพันธ์ในระยะยาวที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสมาชิกอื่น แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ฯลฯ เช่น ในกรณีของสิงคโปร์ที่มีระดับของการพัฒนา ระดับรายได้

[3] ข้อมูลของประเทศพม่ายังไม่มีปรากฏในฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา จึงไม่ได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้

การค้าและการลงทุนที่แตกต่างกับสมาชิกอาเซียนอื่น รวมทั้งการพึ่งพาภาคเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคบริการในสัดส่วนที่แตกต่างจากสมาชิกอื่น ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวของสิงคโปร์มีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นได้ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่พบเป็นความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของการพัฒนาที่ผ่านมาในอดีต ในอนาคตเมื่อเศรษฐกิจของอาเซียนมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นทั้งทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศผ่านกระบวนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นการเกื้อหนุนกันมากขึ้น ดังนั้น ความสัมพันธ์ในเชิงลบที่พบนี้ เป็นเพียงการส่งสัญญานให้เห็นถึงความแตกต่างของปัจจัยที่อยู่ในความสนใจสำหรับการตัดสินใจรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของสมาชิกอาเซียนที่จะมีนำมาเป็นประเด็นข้อตกลงในการเจรจารวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อให้การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกันของภูมิภาค

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน

	บรูไน	กัมพูชา	อินโดนีเซีย	ลาว	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงค์โปร์	ไทย	เวียดนาม
บรูไน	n.a.	-1.3388 (0.4518)	No	-1.1648 (0.5649)	-0.1775 (0.0554)	-0.0855 (0.0296)	-0.0829 (0.0397)	No	-0.3166 (0.0786)
กัมพูชา	(-)	n.a.	-0.0350 (0.0080)	No	No	No	No	0.0107 (0.0031)	No
อินโดนีเซีย	No	(-)	n.a.	132.6884 (7.3080)	No	5.7469 (0.5368)	No	1.4102 (0.0698)	52.1196 (11.5301)
ลาว	(-)	No	(+)	n.a.	0.0270 (0.0019)	0.0273 (0.0027)	0.0415 (0.0013)	0.0112 (0.0008)	No
มาเลเซีย	(-)	No	No	(+)	n.a.	0.3568 (0.2055)	1.4519 (0.0395)	No	2.9099 (0.3321)
ฟิลิปปินส์	(-)	No	(+)	(+)	(+)	n.a.	0.6131 (0.1549)	0.2819* (0.0563)	0.5056* (0.0978)
สิงค์โปร์	(-)	No	No	(+)	(+)	(+)	n.a.	0.2019 (0.0208)	1.9063 (0.1508)
ไทย	No	(+)	(+)	(+)	No	(+)	(+)	n.a.	14.0757 (2.4884)
เวียดนาม	(-)	No	(+)	No	(+)	(+)	(+)	(+)	n.a.

Note: * หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 10 (ไม่มีเครื่องหมายกำกับ หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 และ No หมายถึง การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 หรือ 10

(+) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นบวก (Positive Long-run Equilibrium Relationship)

(-) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นลบ (Negative Long-run Equilibrium Relationship)

ที่มา: การคำนวณโดยผู้วิจัย

การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในมิติของการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างคู่ประเทศ พบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของบรูไนมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับประเทศสมาชิกอาเซียน ยกเว้นอินโดนีเซียและไทย กล่าวคือ ในระยะยาวเมื่อเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนขยายตัว เศรษฐกิจของบรูไนจะมีแนวโน้มจะหดตัว แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของบรูไนกับสมาชิกอาเซียนยังไม่ได้มีการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการเกื้อกูลกันนัก การขยายตัวของเศรษฐกิจกัมพูชาโดยส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของสมาชิกอาเซียนอื่น ยกเว้นกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และในกรณีของอินโดนีเซีย และบรูไนที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียน-5 (ASEAN-5) ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย โดยการเจริญเติบโตมีความสัมพันธ์ในทางบวก แสดงว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มนี้มีการสนับสนุนกัน การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศหนึ่งมีความสัมพันธ์ทำให้เกิดการเจริญเติบโตในอีกประเทศหนึ่งในกลุ่ม ยกเว้นกรณีของ อินโดนีเซีย-มาเลเซีย อินโดนีเซีย-สิงคโปร์ และมาเลเซีย-ไทย

ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ (Connections of Domestic Components)

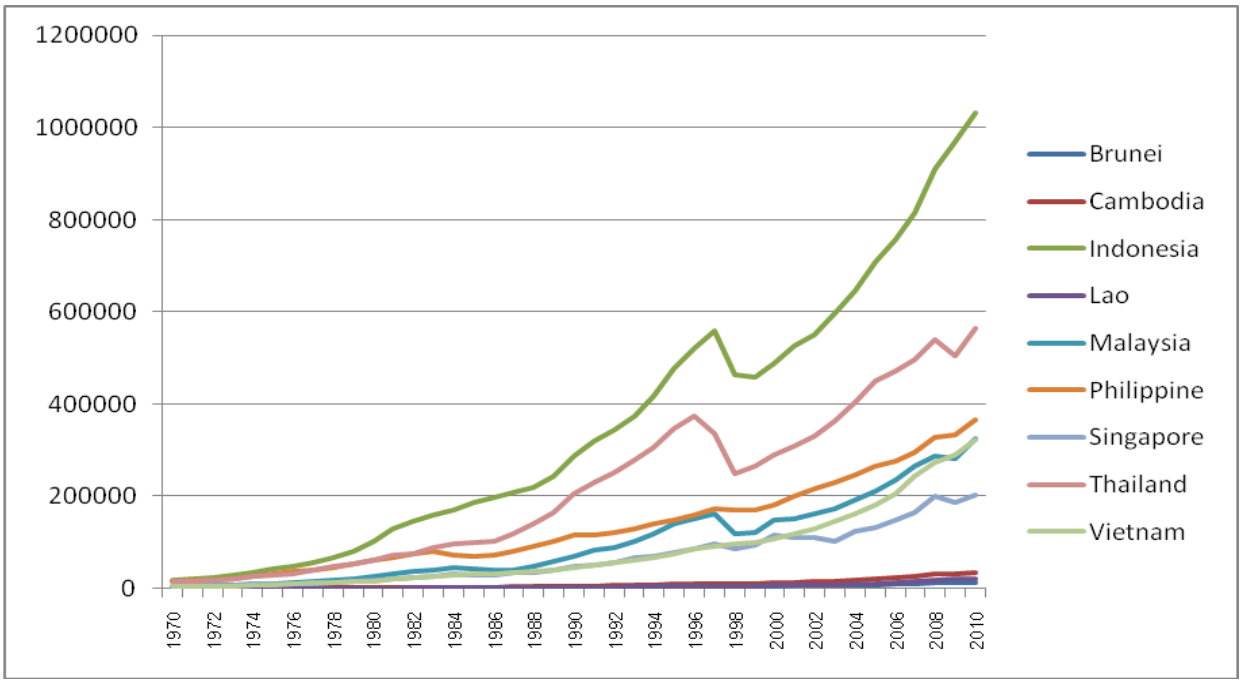
ภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ (Domestic Absorption) ได้แก่ การบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายของภาครัฐ เป็นองค์ประกอบที่มีสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ และมีบทบาทในแง่ของการถ่วงดุลให้เกิดสมดุลในการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศจึงเป็นดัชนีบ่งชี้หนึ่งที่แสดงถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่จะสามารถสนับสนุนต่อการร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยผ่านกระบวนการการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อเศรษฐกิจภายในประเทศหนึ่งมีการขยายตัว มีผลให้ภาคเศรษฐกิจภายในประเทศของอีกประเทศสมาชิกเติบโตได้ด้วย การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปในลักษณะของการเกื้อหนุนกัน

ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งในส่วนนี้จะพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ได้แก่ การบริโภค (Consumption) และการลงทุน (Investment) เป็นหลัก เพราะบทบาทของการใช้จ่ายภาครัฐในช่วงเวลาที่ผ่านมาจะมีบทบาทน้อยโดยเปรียบเทียบกับภาคการบริโภคและการลงทุน และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่า โดยมากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในส่วนของการใช้จ่ายภาครัฐมักจะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของแนวนโยบายทางการคลัง หรือการใช้นโยบายทางการคลังเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า (Shocks) ทั้งจากปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น การตอบสนองต่อความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจหรือการตอบสนองต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากปัญหาทางเศราฐกิจในภูมิภาคอื่นของโลก ฯลฯ

ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันของภาคการบริโภคแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการบริโภคที่เกื้อหนุนกัน การขยายตัวของการบริโภคในประเทศสมาชิกหนึ่งจะมีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของการบริโภคและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอื่นและของภูมิภาคโดยรวม

การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีความสมดุล (Balance Growth) เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศและภูมิภาคอย่างยั่งยืน โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนดแนวนโยบายทางเศรษฐกิจที่จะต้องคำนึงถึงทั้งภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ และภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (Dual-track Policy) ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการบริหารเศรษฐกิจเพื่อลดทอนความเสี่ยงทั้งจากปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยในต่างประเทศ การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศของสมาชิกอาเซียนในส่วนนี้ จึงเป็นการพยายามค้นหาความสัมพันธ์ของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศของสมาชิกหนึ่งกับอีกสมาชิกหนึ่ง โดยมีสมมุติฐานว่าถ้าภาคเศรษฐกิจภายในประเทศมีความเชื่อมโยงกันในทิศทางเดียวกัน การขยายตัวของการบริโภคและการลงทุนในประเทศหนึ่ง (ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายการเงินการคลังของประเทศนั้นด้วย) จะมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศคู่ภาคีได้ โดยความสัมพันธ์นั้นอาจจะเป็นความสัมพันธ์ในแง่ของอุปสงค์ (Demand) คือการเพิ่มขึ้นของมูลค่าภาคเศรษฐกิจภายในประเทศหนึ่งทำให้มีอุปสงค์สำหรับสินค้านำเข้าจากประเทศสมาชิกหรือประเทศคู่ค้าเพิ่มมากขึ้น ประเทศคู่ค้ามีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของการส่งออก ทำให้เกิดการบริโภคและการลงทุนเพิ่มมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นความสัมพันธ์ทางด้านอุปทาน (Supply) โดยการขยายตัวของการบริโภคและการลงทุนทำให้ภาคการผลิตในประเทศนั้นขยายตัว มีการพัฒนาโครงข่ายการผลิตระหว่างกันของประเทศสมาชิก ทำให้ภาคการผลิตของประเทศคู่ภาคีได้รับประโยชน์ทั้งในแง่ของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการประหยัดจากขนาด ภาคการผลิตของประเทศคู่ภาคีมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้นและทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ

กราฟที่ 4 มูลค่าภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ (Domestic Absorption) ของสมาชิกอาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1970-2010 (in millions of I$)

ที่มา: ข้อมูลจาก Pennworld Table http://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php

การทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (Long-run Equilibrium Relationship) ในมิตินี้เป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงของการบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายภาครัฐในประเทศสมาชิกหนึ่ง จะมีบทบาทสำคัญอย่างไร ต่อการเปลี่ยนแปลงของการบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายภาครัฐในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น โดยแบบจำลองการวิเคราะห์อนุกรมเวลา (Time Series Analysis) ดังต่อไปนี้

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

$X(t) = [DAB_j]$; j หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม[4]

DAB_j = มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ (Domestic Absorption: C + I + G) สำหรับประเทศ j และ

[4] ข้อมูลของประเทศพม่ายังไม่มีปรากฏในฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา จึงไม่ได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

$X(t) = [DAB_j\ DAB_k]$; j, k หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม

การทดสอบตัวแปรมูลค่าภาคเศรษฐกิจภายในประเทศสำหรับสมาชิกอาเซียนทั้ง 9 ประเทศในการศึกษานี้ พบว่า เป็นตัวแปร I(1) และการทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวปรากฏว่า สมาชิกอาเซียนทั้ง 9 ประเทศมีความสัมพันธ์ของมูลค่าภาคเศรษฐกิจภายในประเทศในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ยังมีความสัมพันธ์ของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศในทิศทางตรงกันข้ามกัน ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม โดยมีเพียง 3 ประเทศ (ลาว มาเลเซีย และไทย) ที่มีความสัมพันธ์ของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศในทิศทางเดียวกัน

$$X(t) = \begin{pmatrix} 1 & 1.2011 & 0.0032 & -2.9822 & -0.0803 & 0.0461 & 0.0132 & -0.0105 & 0.0489 \\ (SD) & (0.1506) & (0.0050) & (0.2837) & (0.0130) & (0.0061) & (0.0115) & (0.0054) & (0.0326) \end{pmatrix}$$

ในมิติของความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศระหว่างคู่ประเทศสมาชิก พบว่า โดยส่วนใหญ่ประเทศสมาชิกอาเซียนไม่มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างกัน ยกเว้นในกรณีของเวียดนามที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับทุกประเทศสมาชิก ยกเว้น บรูไน และกัมพูชา การไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศระหว่างคู่สมาชิกแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเศรษฐกิจประเทศสมาชิกหนึ่ง จะไม่มีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศในอีกประเทศสมาชิกหนึ่ง เวียดนามและไทยเป็นสองประเทศที่มีภาคเศรษฐกิจภายในประเทศเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกันกับประเทศสมาชิกมากที่สุด ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ไม่มากในมิตินี้ ชี้ให้เห็นว่าแนวทางสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดกว้างมากขึ้นของภาคการค้าบริการ และการลงทุน เพื่อให้การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งมากขึ้นและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศร่วมกัน และทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคมีความเข้มแข็ง รองรับต่อความเสี่ยงทางเศรษฐกิจทั้งจากภายในภูมิภาคเอง และความเสี่ยงจากเศรษฐกิจในภูมิภาคอื่น

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ (Domestic Absorption) ระหว่างคู่ประเทศสมาชิกอาเซียน

	บรูไน	กัมพูชา	อินโดนีเซีย	ลาว	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงค์โปร์	ไทย	เวียดนาม
บรูไน	n.a.	No	No	No	No	0.0758 (0.0080)	No	0.0252 (0.0008)	No
กัมพูชา	No	n.a.	No	No	No	No	No	No	No
อินโดนีเซีย	No	No	n.a.	No	No	3.9888 (0.2632)	4.4058 (0.2787)	No	8.8207 (0.7358)
ลาว	No	No	No	n.a.	0.0328 (0.0032)	No	No	0.0127 (0.0019)	0.0795 (0.0028)
มาเลเซีย	No	No	No	(+)	n.a.	1.2376 (0.0776)	1.5899 (0.0553)	0.1545 (0.0769)	4.4982 (0.7217)
ฟิลิปปินส์	(+)	No	(+)	No	(+)	n.a.	1.2654 (0.1015)	0.2371 (0.0794)	2.4686 (0.2763)
สิงค์โปร์	No	No	(+)	No	(+)	(+)	n.a.	0.4228 (0.0406)	1.3875 (0.0926)
ไทย	(+)	No	No	(+)	(+)	(+)	(+)	n.a.	6.1850 (0.7454)
เวียดนาม	No	No	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	n.a.

Note: * หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 10 (ไม่มีเครื่องหมายกำกับ หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 และ No หมายถึง การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 หรือ 10

(+) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นบวก (Positive Long-run Equilibrium Relationship)

(-) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นลบ (Negative Long-run Equilibrium Relationship)

ที่มา: การคำนวณโดยผู้วิจัย

ความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ (Trade Connection)

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในพิมพ์เขียวคือ เมื่อมีการรวมกลุ่มแล้วเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างดี สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ทำให้สามารถได้รับประโยชน์ทั้งจากอัตราการค้าที่ดีขึ้น (Terms of trade gains) และความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialisation gains) ซึ่งถ้าการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกันได้ดี ก็จะเป็นการลดโอกาสของความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นจากการบิดเบือนทางเศรษฐกิจ (Economic Distortion) และอาจนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ทำให้เกิดความ

ไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงประโยชน์ของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการกระจายของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการรวมกลุ่มไปยังเจ้าของปัจจัยการผลิตที่ไม่สอดคล้องสมดุลกัน

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในลักษณะของการค้าสินค้า หรือการเปิดกว้างให้สินค้าจากประเทศหนึ่งสามารถเคลื่อนย้ายไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยปราศจากอุปสรรคนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญที่เกื้อหนุนให้ประเทศคู่ค้าได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น ปริมาณการค้าที่เพิ่มมากขึ้นจากกระบวนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจทำให้อุปสรรคทางการค้าลดน้อยลง หรือถูกขจัดไปจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญที่บอกถึงขนาดของประโยชน์ที่ประเทศคู่ค้าทั้งสองได้รับ อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศนั้นจะสามารถก่อเกิดขึ้นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเมื่อการค้าที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามโครงสร้างความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า กล่าวคือ ถ้าการค้าระหว่างประเทศทำให้แต่ละประเทศได้ใช้ทรัพยากรการผลิตไปในสาขา หรือภาคการผลิตที่ตนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบและนำเข้าสินค้ารายการที่ไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างการค้าของอาเซียนในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการค้าที่เกื้อหนุนกันเพียงใด โดยจะทดสอบหาความสัมพันธ์ดุลยภาพในระยะยาว (Long-run Equilibrium Relations) ระหว่างการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยการวิเคราะห์แบบจำลองอนุกรมเวลา (Time Series Analysis) ดังนี้

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

$X(t) = [TRD_j]$; j หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม[5]

TRD_j = มูลค่าการค้าระหว่างประเทศ (มูลค่าการส่งออก + มูลค่าการนำเข้า) สำหรับประเทศ j และ

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

$X(t) = [TRD_j\ TRD_k]$; j, k หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม

[5] ข้อมูลของประเทศพม่ายังไม่มีปรากฏในฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา จึงไม่ได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในภาคการค้าระหว่างประเทศของสมาชิกอาเซียนเป็นความสัมพันธ์ที่คาดหมายได้ว่าจะเป็นมิติของความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มข้นมากกว่าความเชื่อมโยงในด้านอื่นๆ การทดสอบพบว่า ปริมาณการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยปริมาณการค้าของกัมพูชา อินโดนีเซีย และไทย มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และประเทศในกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ของปริมาณการค้าในทิศทางตรงข้ามกับปริมาณการค้าของลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม แสดงว่า ปริมาณการค้าของประเทศในกลุ่มแรกมีลักษณะเป็นสินค้าทดแทนกัน (Substitutes) ที่จะต้องแข่งขันกับปริมาณการค้าของประเทศในกลุ่มหลัง ตัวอย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของปริมาณการค้าของไทย จะมีผลทำให้ปริมาณการค้าของประเทศในกลุ่มหลัง (ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม) ลดลง แต่จะมีผลเกื้อกูล (Complementary) หรือสนับสนุนการเพิ่มขึ้นของปริมาณการค้าของประเทศในกลุ่มแรก (กัมพูชา อินโดนีเซีย)

$$X(t) = \begin{pmatrix} 1 & 5.5329 & 0.2603 & -5.6391 & -0.2432 & -0.1018 & -0.2741 & 0.3019 & -0.2516 \\ (SD) & (0.2238) & (0.0135) & (0.7297) & (0.0210) & (0.0254) & (0.0055) & (0.0101) & (0.0172) \end{pmatrix}$$

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างคู่ประเทศสมาชิก พบว่าปริมาณการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนยังมีความเชื่อมโยงกันที่แตกต่างหลากหลาย เช่น ในกรณีของบรูไนและสิงคโปร์ ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์ของปริมาณการค้าระหว่างคู่ประเทศสมาชิก ยกเว้น บรูไน-ฟิลิปปินส์ บรูไน-เวียดนาม (สำหรับบรูไน) และสิงคโปร์-ลาว สิงคโปร์-ฟิลิปปินส์ (สำหรับสิงคโปร์) กัมพูชาเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีความสัมพันธ์ของปริมาณการค้าที่เป็นลบ และในกรณีของประเทศไทยพบว่า ปริมาณการค้ามีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกันกับปริมาณการค้าของลาว และมาเลเซีย ในขณะที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะทดแทนกันกับปริมาณการค้าของกัมพูชา และไม่มีความสัมพันธ์กับปริมาณการค้าของบรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม ผลของการทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของปริมาณการค้าที่มีความหลากหลายทั้งในกรณีที่ไม่พบความสัมพันธ์ และที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการทดแทนกัน แสดงว่าประเทศสมาชิกอาเซียนยังมีโครงสร้างทางการค้าที่ไม่สอดคล้องกัน ภาคการค้าระหว่างประเทศเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะการแข่งขันเพื่อการส่งออกไปยังตลาดที่สามนอกภูมิภาคอาเซียนเป็นตลาดสำคัญ รวมทั้งการรวมกลุ่มที่ผ่านมาของอาเซียนยังมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของภาคการค้าระหว่างประเทศ
ระหว่างคู่ประเทศสมาชิกอาเซียน

	บรูไน	กัมพูชา	อินโดนีเซีย	ลาว	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงค์โปร์	ไทย	เวียดนาม
บรูไน	n.a.	No	No	No	No	0.0852 (0.0090)	No	No	0.1971 (0.0567)
กัมพูชา	No	n.a.	-1.5985 (0.4167)	-27.0034 (3.4024)	-0.1635 (0.0462)	-0.2672 (0.0815)	No	-0.0960 (0.0288)	0.0659 (0.0177)
อินโดนีเซีย	No	(-)	n.a.	No	0.5230 (0.0995)	1.7532 (0.1483)	No	No	12.8534 (1.8534)
ลาว	No	(-)	No	n.a.	0.0184 (0.0009)	No	0.0122 (0.0006)	0.0171 (0.0009)	0.2621 (0.0372)
มาเลเซีย	No	(-)	(+)	(+)	n.a.	No	No	0.8689 (0.1656)	13.7631 (2.8336)
ฟิลิปปินส์	(+)	(-)	(+)	No	No	n.a.	0.2769 (0.0189)	No	-3.5244 (0.6285)
สิงค์โปร์	No	No	No	(+)	No	(+)	n.a.	No	No
ไทย	No	(-)	No	(+)	(+)	No	No	n.a.	No
เวียดนาม	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(-)	No	No	n.a.

Note: * หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 10 (ไม่มีเครื่องหมายกำกับ หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 และ No หมายถึง การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 หรือ 10

(+) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นบวก (Positive Long-run Equilibrium Relationship)

(-) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นลบ (Negative Long-run Equilibrium Relationship)

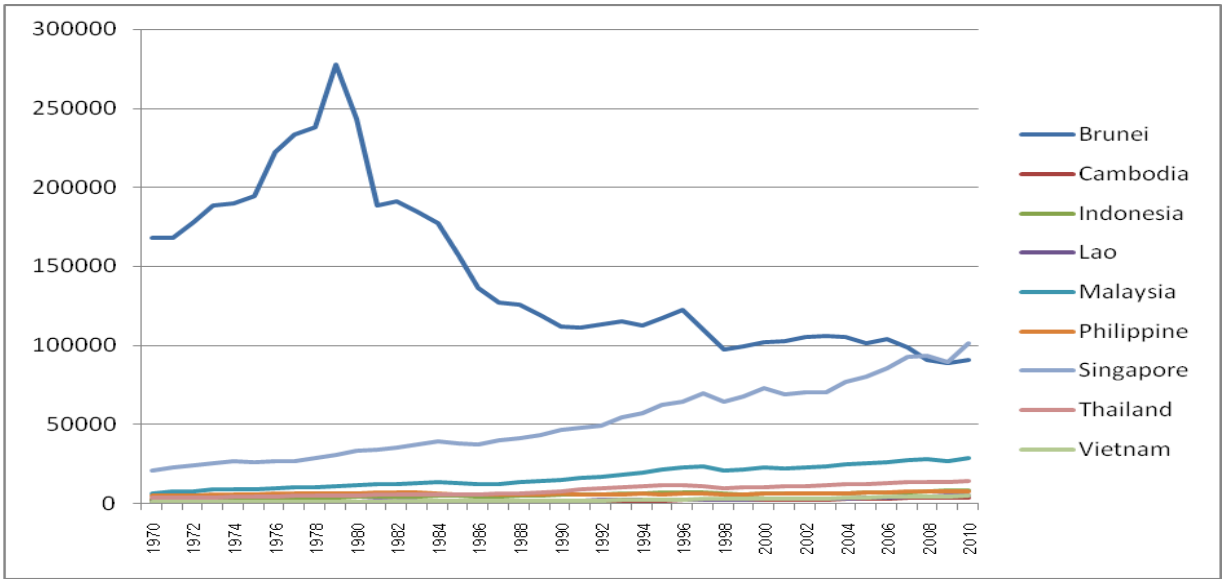
ที่มา: การคำนวณโดยผู้วิจัย

ความเชื่อมโยงของความสามารถในการแข่งขัน (Productivity Connection)

การเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความยั่งยืนของการขยายตัวทางเศรษฐกิจเนื่องจากผลิตภาพของปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้นเป็นกาสะท้อนแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผลตอบแทนต่อปัจจัยการผลิต ซึ่งหมายถึงรายได้ที่จะเพิ่มขึ้น และมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น โดยปกติ ก็เป็นที่คาดหมายได้ว่า การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภาพการผลิตของอาเซียนให้ดีขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงาน และในระยะยาวจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภูมิภาคด้วย การขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศจะมีส่วนในการทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตทั้งจากการประหยัดจากขนาด และการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ (Division of Labour) ดังนั้น จึงมีผลต่อการพัฒนาผลิตภาพของประเทศคู่ค้าที่มีปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้

ความสัมพันธ์ในแง่ของการพัฒนาผลิตภาพจะเกิดขึ้นได้จากกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต (Technology Transfer) ซึ่งมักจะเกิดขึ้นโดยการลงทุนข้ามชาติ ดังนั้น ถ้าเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนมีความเชื่อมโยงกันของการพัฒนาผลิตภาพแรงงาน กล่าวคือ เมื่อเกิดการพัฒนาผลิตภาพของแรงงานในประเทศหนึ่ง เทคโนโลยี หรือทักษะในการผลิตที่พัฒนาขึ้นจะถูกส่งผ่านไปยังประเทศสมาชิกอื่นได้โดยผ่านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

กราฟที่ 5 ผลิตภาพแรงงานของประเทศสมาชิกอาเซียน (Real GDP per worker at 2005 constant prices) ระหว่างปี ค.ศ. 1970-2010

ที่มา: ข้อมูลจาก Pennworld Table http://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php

ในช่วงปี ค.ศ. 1970-2010 อาเซียนโดยรวมมีการพัฒนาผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แต่มีการพัฒนาไม่มาก มีเพียงสิงคโปร์ และมาเลเซีย เพียงสองประเทศเท่านั้นที่มีการพัฒนาผลิตภาพแรงงานอย่างชัดเจน บรูไนเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีแนวโน้มของการลดลงของผลิตภาพแรงงาน (ดูในกราฟที่ 5) ความแตกต่างของการพัฒนาผลิตภาพแรงงานยังสะท้อนให้เห็นถึงขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้อาเซียนมีความแตกต่างของระดับการพัฒนา และแนวโน้มของความแตกต่างนั้นยังปรากฏให้เห็น ซึ่งอาเซียนจำเป็นจะต้องอาศัยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการลดช่องว่างของผลิตภาพแรงงานเพื่อผลักดันให้ภูมิภาคโดยรวมได้รับประโยชน์ และพัฒนาร่วมกันเป็นภูมิภาคที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ในส่วนนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพการผลิตแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจประเทศสมาชิกในแง่ของการพัฒนาโครงข่ายการผลิตร่วมกันโดยแบบจำลองอนุกรมเวลาดังต่อไปนี้

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

X(t) = $[LPR_j]$; j หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม[6]

LPR_j = ผลิตภาพการผลิตของแรงงาน (Labor Productivity: PPP converted GDP chain per worker at 2005 constant prices) สำหรับประเทศ j และ

$$X(t) = \sum_{i=1}^{p} X(t-i) + \varepsilon(t)$$

โดยที่

X(t) = $[LPR_j\ LPR_k]$; j, k หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงค์โปร์ ไทย และเวียดนาม

การทดสอบความนิ่งของตัวแปรผลิตภาพแรงงานของประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า เป็นตัวแปร I (1) และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของผลิตภาพแรงงานระหว่างสมาชิกอาเซียนพบว่าอาเซียนมีความเชื่อมโยงกันของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันโดยการเปลี่ยนแปลงของผลิตภาพการผลิตของแรงงาน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวแสดงความสัมพันธ์ทั้งในทิศทางเดียวกันในบางประเทศสมาชิกและในทิศทางตรงกันข้ามในบางประเทศสมาชิกของการพัฒนาผลิตภาพแรงงาน คือ ในระยะยาวการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพแรงงานในประเทศหนึ่งอาจจะมีเป็นทั้งการสนับสนุนให้เกิดการเพิ่มขึ้น และลดลงของผลิตภาพแรงงานในอีกประเทศสมาชิกหนึ่งของอาเซียน ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่ปรากฏแสดงว่า บรูไน ลาว ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม เป็นกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาของผลิตภาพในทิศทางเดียวกัน แต่มีทิศทางการพัฒนาผลิตภาพแรงงานในทางตรงกันข้ามกับกัมพูชา อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย

$$X(t) = \begin{pmatrix} 1 & 353.958 & 184.592 & -225.327 & 23.7560 & -4.7818 & 19.5893 & 153.439 & -299.099 \\ (SD) & (14.940) & (11.576) & (14.495) & (5.1328) & (3.1596) & (1.1662) & (8.1817) & (17.0086) \end{pmatrix}$$

[6] ข้อมูลของประเทศพม่ายังไม่มีปรากฏในฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา จึงไม่ได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้

ผลการทดสอบความเชื่อมโยงของผลิตภาพแรงงานระหว่างคู่สมาชิกอาเซียน พบว่า โดยส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว โดยกัมพูชาเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับทุกประเทศ ยกเว้นบรูไน เวียดนามเป็นอีกประเทศที่พบความสัมพันธ์ทั้งในทางบวก (เวียดนาม-บรูไน เวียดนาม-กัมพูชา และเวียดนาม-ฟิลิปปินส์) และลบ (เวียดนาม-อินโดนีเซีย เวียดนาม-ลาว เวียดนาม-มาเลเซีย และเวียดนาม-ไทย) เป็นที่น่าสนใจว่า การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์ของการพัฒนาผลิตภาพแรงงานระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน-5 แสดงให้เห็นถึงความบอบบางของความเชื่อมโยงในมิตินี้ ดังนั้น คงจะเป็นที่คาดหวังได้ว่าเมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่เปิดโอกาสให้ปัจจัยการผลิตมีการเคลื่อนย้ายกันได้อย่างเสรีมากขึ้นแล้ว ความเชื่อมโยงของการพัฒนาผลิตภาพการผลิตของอาเซียนจะมีความเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นนี้ จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญให้อาเซียนกลายเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อการเจริญเติบโต ยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของผลิตภาพแรงงาน (Labor Productivity) ระหว่างคู่ประเทศสมาชิกอาเซียน

	บรูไน	กัมพูชา	อินโดนีเซีย	ลาว	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงค์โปร์	ไทย	เวียดนาม
บรูไน	n.a.	No	No	No	No	No	No	No	251.0334 (74.1381)
กัมพูชา	No	n.a.	0.7747* (0.1539)	0.4641 (0.4610)	0.1482* (0.0246)	0.5518* (0.2746)	0.0397 (0.0056)	0.0295* (0.0455)	0.8854 (0.1212)
อินโดนีเซีย	No	(+)	n.a.	No	No	No	No	No	-4.0305 (0.7820)
ลาว	No	(+)	No	n.a.	No	No	0.0291 (0.0028)	0.1603 (0.0330)	-4.6925 (1.6520)
มาเลเซีย	No	(+)	No	No	n.a.	No	No	No	-8.0073 (3.6997)
ฟิลิปปินส์	No	(+)	No	No	No	n.a.	No	No	29.2867 (7.7103)
สิงค์โปร์	No	(+)	No	(+)	No	No	n.a.	No	No
ไทย	No	(+)	No	(+)	No	No	No	n.a.	-6.8205 (2.4732)
เวียดนาม	(+)	(+)	(-)	(-)	(-)	(+)	No	(-)	n.a.

Note: * หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 10 (ไม่มีเครื่องหมายกำกับ หมายถึง การทดสอบพบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 และ No หมายถึง การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ณ ระดับนัยสำคัญที่ ร้อยละ 5 หรือ 10

(+) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นบวก (Positive Long-run Equilibrium Relationship)

(-) ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวที่เป็นลบ (Negative Long-run Equilibrium Relationship)

ที่มา: การคำนวณโดยผู้วิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจทั้ง 4 ด้าน (การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ภาคเศรษฐกิจภายในประเทศ ภาคการค้าระหว่างประเทศ และประสิทธิภาพการผลิต) ที่พิจารณาในงานศึกษานี้แสดงว่าแม้อาเซียนจะได้มีการพัฒนาระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้ใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นลำดับ ยังมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนที่ไม่เป็นไปในลักษณะที่เกื้อหนุนและสอดคล้องกัน และในหลายกรณียังไม่พบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างคู่สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างคู่สมาชิกในกลุ่มอาเซียนใหม่ หรือระหว่างคู่สมาชิกอาเซียนใหม่และสมาชิกอาเซียนเดิม สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียน-5 มีความสัมพันธ์ของการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ และมีความเชื่อมโยงของภาคเศรษฐกิจภายในประเทศบ้าง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในทางบวก อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมโยงของการค้าระหว่างประเทศมีผลที่หลากหลายทั้งความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ทดแทนกัน และไม่มีความสัมพันธ์กัน ส่วนความสัมพันธ์เชิงดุลย ภาพในระยะยาวของผลิตภาพแรงงาน โดยส่วนใหญ่ไม่มีความเชื่อมโยงกัน แสดงให้เห็นว่ากระบวนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเท่าที่มีการดำเนินการมาและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกยังไม่เป็นการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต และการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันร่วมกัน ดังนั้น การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะประสบความสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ยังมีความจำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขของการทำความตกลงให้เป็นการอำนวยความสะดวกต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าให้มีลักษณะเป็นการเกื้อกูลกันมากขึ้น ลดความสัมพันธ์ที่มีลักษณะทดแทนกัน และเมื่อมีการเปิดกว้างมากขึ้นสำหรับการค้าในภาคบริการ การลงทุน และการเคลื่อนย้ายของปัจจัยการผลิต ภายใต้กรอบความตกลง AEC ก็ควรจะได้คำนึงถึงเงื่อนไขที่จะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาผลิตภาพการผลิต และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมาชิก และภูมิภาคอาเซียน ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขสำคัญของการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และการพัฒนาภูมิภาคอาเซียนอย่างยั่งยืน

รูปแบบการสื่อสารนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน[1]

จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษานโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง (2) ศึกษากระบวนการนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติ (3) ศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชนและตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติระหว่าง ตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน โดยใช้ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเป็นตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน เป็นกรณีศึกษา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำภาคกลาง ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว, 2) การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน, 3) การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว, 4) การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว, และ 5) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น พบว่า มีองค์กรต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ดังต่อไปนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชนและตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน พบว่า มีการนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างบทบาทของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ทัศนคติของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกต่างๆ ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ โดยตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากชุมชนจะทำการสื่อสารกันโดยเน้นความร่วมมือ ความสนับสนุนและความช่วยเหลือจาก คนในชุมชน และหน่วยงานต่างๆภายนอก ในขณะที่ การนำนโยบายไปปฏิบัติของตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชนนั้น เป็นการดำเนินงานภายใน และตัดสินใจโดยผู้บริหารของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำนั้นๆ เป็นสำคัญ

---

[1] งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

[2] คณบดี คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจะมีภัยธรรมชาติ ผู้ก่อการร้าย โรคระบาด และการปรับตัวของราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น ตลอดจนความไม่แน่นอนทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองของหลายประเทศ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยลบต่อการท่องเที่ยวก็ตาม องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้คาดการณ์ว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างประเทศทั่วโลก รวมทั้งสิ้น ประมาณ 900-920 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3-4 ในทุกปี และก่อให้เกิดรายได้ด้านท่องเที่ยวทั่วโลกประมาณ 870-880 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (World Tourism Organization, อ้างถึงในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2554 – 2558, 2555, น. 32)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีธรรมชาติที่ยังมีความบริสุทธิ์ มีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีศาสนาและวัดวาอารามที่สวยงามและมีประวัติศาสตร์อันยาวนานมากมายหลายแห่งเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ในอดีตวิถี การดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นไปอย่างเรียบง่าย อาศัยแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคม ค้าขาย และพักผ่อน อย่างไรก็ดีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกมีผลให้การดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันมีความเร่งรีบมากขึ้น มีการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น จนแทบจะลืมวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ด้วยการตระหนักและการโหยหาถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายในอดีต ประกอบกับความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ การอนุรักษ์วิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมไทยที่เคยมีในอดีตจึงได้มีการรื้อฟื้นและจัดให้มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาความรู้และประสบการณ์และเติมเต็มความสนใจที่จะได้รับจากการท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมผู้บริโภคมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำส่งผลให้นักท่องเที่ยวใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวังโดยคำนึงถึงความคุ้มค่าการเที่ยวมากขึ้น รายงานขององค์การท่องเที่ยวโลกยังได้ระบุว่า นักท่องเที่ยวยังมีแนวโน้มที่สนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ เช่นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงกิฬามากขึ้น สอดคล้องที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง เข้าถึงแก่นแท้ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมรวมทั้งต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บรสุทธิ์ เน้นกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยววีถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางได้รับความนิยมอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากจำนวนตลาดน้ำที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในบริเวณชุมชนลุ่มภาคกลาง เช่น กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร ราชบุรี นครปฐม ฉะเชิงเทรา เป็นต้น การท่องเที่ยวตลาดน้ำทำให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำ ตลาดน้ำบางแห่งเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนเอง บางแห่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน และตลาดน้ำบางแห่งถูกจัดตั้งขึ้นโดยองค์กรเอกชนเพื่อแสวงหาผลกำไร ตลาดน้ำส่วนมากตั้งอยู่ในกรุงเทพมหาตรและปริมณฑลทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย ตลาดน้ำที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำดอนหวาย ตลาดน้ำลำพระยา

ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำบางพลี ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำไทรน้อย ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดน้ำขวัญเรียม

รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา โดยมีการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 เป็นต้นมา เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม และเพื่อส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับ เนื่องจากพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปและการท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางได้รับความนิยมอย่างมาก จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่าปัจจุบันประเทศไทยมีนโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างไร มีการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมาปฏิบัติอย่างไร ตลาดน้ำที่เกิดขึ้นโดยชุมชนและจัดตั้งขึ้นโดยองค์กรภาคเอกชนรับรู้เกี่ยวกับแผนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างไร และมีการนำนโยบายมาปฏิบัติและมีรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษานโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง (2) ศึกษากระบวนการนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติ และ (3) เพื่อศึกษารูปแบบในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชนและตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน โดยผลการวิจัยจะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง และเข้าใจว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เกิดโดยชุมชนและเอกชน รับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางมากน้อยเพียงใด และแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริงหรือไม่เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับชาติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบ โดยจะทำการเปรียบเทียบระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติระหว่าง ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเป็นตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ประกอบด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษารูปแบบการสื่อสารและนโยบายการท่องเที่ยว และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เพื่อศึกษานโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง และรูปแบบการสื่อสารนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

2.การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง และผู้ที่นำนโยบายมาปฏิบัติ จำนวน 9 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

กรมการท่องเที่ยว และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2) เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ได้แก่ สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย และบริษัททัวร์ (3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ ได้แก่ เจ้าของตลาด ผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพระ เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ และเป็นการตรวจสอบข้อมูล ได้ใช้วิธีการสามเส้า (Data Triangulation) โดยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มาจากภาคส่วนที่แตกต่างกัน

3. วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับนโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาน้ำชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน จากนั้นนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณาวิเคราะห์

นิยามศัพท์

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลหรือนโยบาย และได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง

นโยบาย หมายถึง หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งจะถือเป็นแนวดำเนินการ

การท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมการดำเนินชีวิตของบุคคลแต่ละยุคสมัย ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่แหล่งน้ำภาคกลางที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผสมผสานกันอยู่เป็นระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยจังหวัด ชัยนาท, สิงห์บุรี, อ่างทอง, พระนครศรีอยุธยา, ลพบุรี, สุพรรณบุรี, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร, สมุทรสงคราม, ราชบุรี และกรุงเทพมหานคร

ตลาดน้ำของชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ บริเวณสถานที่ที่เป็นคลองหรือแม่น้ำ และมีความเป็นชุมชน โดยงานวิจัยนี้ หมายถึงตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

ตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน หมายถึง ตลาดน้ำที่จัดตั้งหรือสร้างขึ้นมา จากการร่วมกันของกลุ่มบุคคลไม่ใช่ของรัฐ มีการค้าขายทางน้ำ โดยอาศัยเรือหรือแพ เป็นพาหนะบรรทุกสินค้า เช่น อาหาร ผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น โดยงานวิจัยนี้ หมายถึงตลาดน้ำขวัญเรียม

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยจะแบ่งเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ (1) ศึกษานโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง (2) ศึกษากระบวนการนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติ และ (3) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

นโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

ในการดำเนินงานขององค์กรใดๆ ก็ตามย่อมต้องมีการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายในการดำเนินการ รวมทั้งแผนงานที่จะปฏิบัติการเพื่อให้เป็นไปตามทิศทาง หรือเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรนั้น ๆ โดย คำว่า “นโยบาย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ความว่า “หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งจะถือเป็นแนวดำเนินการ” โดยภาครัฐมีการกำหนด นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ดังต่อไปนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559

การที่จะขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ให้บังเกิดผลในการปฏิบัติในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับสู่ผลสัมฤทธิ์ตามวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าประสงค์ของแผนยุทธศาสตร์ฯ นั้น จะต้องมีกระบวนการบริหารจัดการแผนยุทธศาสตร์ฯ โดยหน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการตามกลยุทธ์ แนวทางดำเนินการตามความเหมาะสม และศักยภาพของแต่ละองค์กรและจะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนของสังคม รวมทั้งร่วมติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการระดมทรัพยากรและผนึกพลังสังคมร่วมขับเคลื่อนการพัฒนายุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการจัดกลไกและกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลง แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน, ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

เมื่อจำแนกยุทธศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาชุมชน พบว่า

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

แนวทางที่ 1.1 พัฒนาและปรับปรุงระบบโลจิสติกส์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยใช้กลยุทธ์ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย ให้ครอบคลุม แหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรอง เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศ และถูกต้องตามหลักสากล

แนวทางที่ 1.2 คือพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีดำเนินการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานจอดรถ ป้ายสื่อความหมาย ทางลาด บันไดเลื่อน ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ห้องน้ำ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล และสนับสนุนให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบสารสนเทศ และซอฟต์แวร์ ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e–commerce อย่างแพร่หลาย ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการ

ท่องเที่ยวออนไลน์ และการเชื่อมโยงระบบบริการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวทางเว็บไซต์ และ พัฒนาศูนย์กลางให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวก แบบครบวงจรเบ็ดเสร็จที่สามารถสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว ประสานแก้ไขความเดือดร้อนช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้สะดวก รวดเร็ว เข้าถึงได้ง่าย และกระจายให้ครอบคลุมตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

แนวทางที่ 2.1 พัฒนายกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ ดำเนินการโดยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพ เพื่อสร้างทางเลือกใหม่แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ตามกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและภาคเหนือตอนบน กลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลกเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง กลุ่มท่องเที่ยว Active Beach กลุ่มท่องเที่ยว Royal Coast และกลุ่มท่องเที่ยวมหัศจรรย์สองสมุทร

แนวทางที่ 2.2 การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการโดยฟื้นฟู และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม เพื่อนำไปสู่กระบวนการต่อยอดในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

แนวทางที่ 2.3 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการโดยหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบของการท่องเที่ยวไทย เช่น ความปลอดภัย การเอารัดเอาเปรียบและหลอกลวงนักท่องเที่ยว สินค้าที่ไม่มีคุณภาพ การท่องเที่ยวทางเพศ โสเภณี การค้ามนุษย์ และโรคเอดส์ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

แนวทางที่ 3.1 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ ครอบครัว และฮันนีมูน เป็นต้น, ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนานวัตกรรมทางความคิด เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในสินค้าการท่องเที่ยว ส่งเสริมการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านนันทนาการ โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการสินค้า OTOP และของที่ระลึก เป็นต้น และผลักดันให้งานเทศกาล ประเพณี และกิจกรรมในไทยเป็นงานเทศกาลระดับโลก เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง แห่ผีตาโขน เทศกาลดนตรี และศิลปะ เป็นต้น

แนวทางที่ 3.5 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน ดำเนินการโดยพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชนในสาขาท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนามัคคุเทศก์ ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ รวมถึงศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ ให้ได้มาตรฐาน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปิดเสรีภาคบริการด้านการท่องเที่ยว และพัฒนาและผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

แนวทางที่ 4.1 สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์ประเทศไทยเพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทย และสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายทั้งในภาพรวมและในเชิงลึกอย่างต่อเนื่อง, เผยแพร่และสื่อสารภาพลักษณ์ ทางการท่องเที่ยวให้แพร่หลายในทุกช่องทาง และครอบคลุมทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง โดยจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรับรู้และความตระหนัก ในความสำคัญของภาพลักษณ์ ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น, เพิ่มบทบาท/สถานะของไทยในเวทีระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยวให้โดดเด่นยิ่งขึ้น และส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของไทยในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวทีโลก โดยใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือระดับโลก (UNWTO, APEC) กรอบความร่วมมือเอเชีย (ACD) และกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค และ สร้างจิตสำนึกและค่านิยมในความเป็นไทย (Thainess) ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งขัน ให้คนไทยมีจุดขายร่วมกันในเรื่องของความมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี พร้อมต้อนรับผู้มาเยือน และร่วมกันเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

แนวทางที่ 4.2 สร้างสภาพแวดล้อมและพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว ดำเนินการโดยจัดทำข้อมูล และรวบรวมข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูล ด้านการท่องเที่ยว ผ่านทางเว็บไซต์กลางที่สามารถสืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ ทันสมัย สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีรายละเอียดด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น, เพิ่มและปรับปรุงช่องทางการจัดจำหน่าย การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายธุรกิจ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่างๆ ให้มากขึ้น, ส่งเสริมการกระจายตลาดการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งในเชิงพื้นที่ เวลา และกลุ่มตลาด รวมถึงส่งเสริมและพัฒนาระบบตลาดสินค้าทางการท่องเที่ยวสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรม และรสนิยมของนักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัว กลุ่มฮันนีมูน กลุ่มท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health and Wellness) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น และพัฒนาขีดความสามารถด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานด้านการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce)

แนวทางที่ 4.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดำเนินการโดยพัฒนาการตลาด และส่งเสริมการขาย ในกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่ไทยมีศักยภาพ เช่น กลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัว กลุ่มฮันนีมูน เป็นต้น โดยสร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมและข้อเสนอพิเศษ เพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาประเทศไทย, ดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมูลสิทธิ์การจัดงานระดับโลก ระดับภูมิภาค รวมถึงการจัดงานประชุม และงาน Event ระหว่างประเทศ, สร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยว เช่น การเป็น Hospitality and Wellness Center of the World เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับบน รวมทั้งสนับสนุนวัฒนธรรมความคิดสร้างสรรค์ และนำความคิดสร้างสรรค์ไปต่อยอดกับอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น การออกแบบการผลิตภาพยนตร์ และประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการส่งเสริมการตลาด และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับโลกและระดับภูมิภาค เช่น UNWTO APEC ACD AED GMS IMT–GT BIMSTEC และ ACMECS เพื่อการสร้างโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มพื้นที่การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

แนวทางที่ 4.4 สร้างกระแสการรับรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยโฆษณาและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติผ่านสื่อทุกช่องทางอย่างต่อเนื่อง และจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายประเทศไทยผ่านสื่อออนไลน์ในทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง, ใช้วิธีการทำการตลาดโดยกลุ่มคนที่อยู่ในต่างประเทศ เช่น สถานทูตไทยประจำประเทศต่างๆ เป็นที่เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและสินค้าไทยให้แก่ชาวต่างชาติ และพัฒนาเว็บไซต์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในภาพลักษณ์ พร้อมจัดตั้งศูนย์ให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกอย่างครบวงจร เพื่อให้การบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์รวดเร็วทันสมัย เช่น การจองที่พัก การเดินทาง เป็นต้น โดยพัฒนาให้มีหลากหลายภาษาเพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

แนวทางที่ 4.5 การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย ดำเนินการโดยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวไทยผ่านสื่อต่างๆ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างทัศนคติที่ดีในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง, ร่วมกับภาคเอกชนในการจัดทำแพคเกจพิเศษเสนอขายนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทาง, จัดงานส่งเสริมการขายในรูปแบบต่างๆ ทั้ง Trade Fair, Consumer Fair และ Road Show ภายในประเทศ และประสานงานและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การบินไทย การรถไฟแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศ โดยนำเสนอ Special Offer หรือจัด Promotion สำหรับคนไทยในลักษณะ Consortium

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

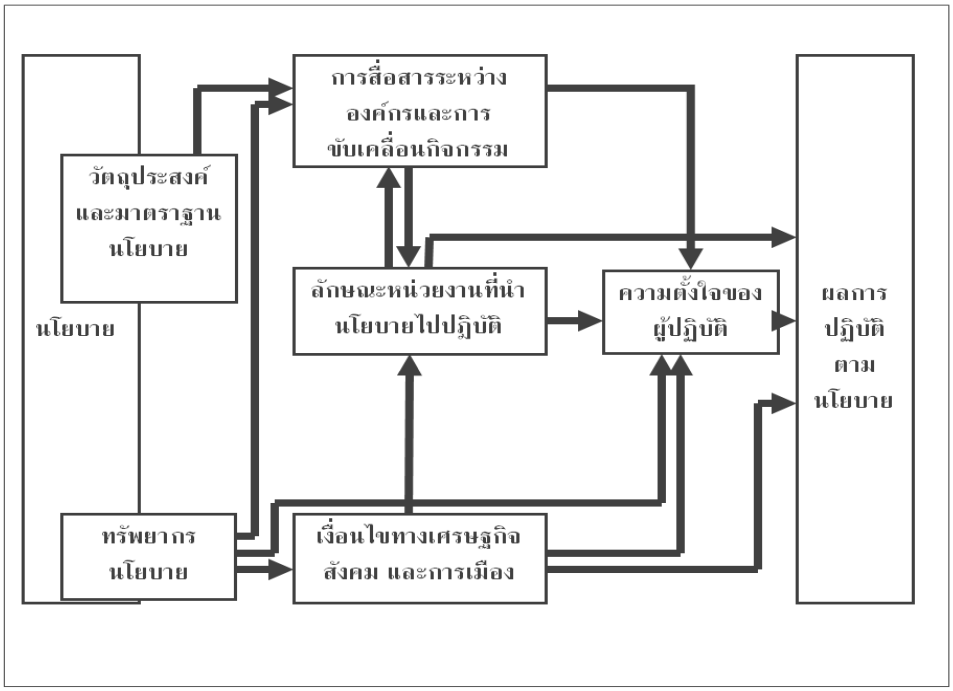
แนวทางที่ 5.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว ดำเนินการโดยอำนวยความสะดวก สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ

แหล่งท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหารเป็นรูปธรรม โดยมีภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาสังคมในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

(2) ศึกษากระบวนการนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติ

มีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดความหมายของ การนำนโยบายไปปฏิบัติ ว่าเป็นกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายที่กำหนดไว้กับปฏิบัติการทั้งหลายที่มุ่งไปสู่การกระทำให้บรรลุผล ซึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายความรวมถึงการดำเนินการโดยบุคลากรหรือกลุ่มบุคคลในภาครัฐหรือภาคเอกชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมุ่งที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จโดยตรง ตามวัตถุประสงค์ จากการตัดสินใจดำเนินนโยบายที่ได้กระทำก่อนหน้านั้นแล้ว (Jeffrey L. Pressman & Aron Willldavsky, 1973 ; Donald S. Van Meter & Carl e. Van Horn, 1975 ; Quade, Edward S. 1982)

ทั้งนี้ ในการวิจัยนี้ศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจากตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติของ Carl E.Van Horn & Donald S. Van Meter (1976) ดังต่อไปนี้

ที่มา : Donald S. Van Meter and Carl E. Van Horn. “ The policy Implementation Process : A Conceptual Framework.” **Administration & Society.** Vol. 6 No.4 (February 1975) : p.463

จากแบบจำลองดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะแบ่งกระบวนการได้เป็น 3 ส่วน คือ (1) ส่วนของการมีนโยบาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์และมาตรฐานนโยบาย และทรัพยากรนโยบายแล้วจะส่งต่อไปยัง (2) คือ การสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบายระหว่างองค์กรต่างๆ ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ภายใต้กรอบเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งความตั้งใจของผู้ปฏิบัติ อันนำไปสู่ (3) ผลการปฏิบัติตามนโยบาย

ดังนั้น เมื่อพิจารณากระบวนการนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติตามกรอบแนวคิดดังกล่าว จะพบว่า เมื่อได้มีการกำหนดนโยบายจากภาครัฐ ซึ่งได้นำเสนอในผลการวิจัยส่วนแรกแล้ว หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องจะมีการนำนโยบายไปดำเนินการสื่อสารเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ในระดับที่แตกต่างกัน จากการศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำภาคกลาง โดยการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ในส่วนของการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบายระหว่างองค์กรต่างๆ ที่นำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ตลาดบางน้ำผึ้งได้มีการสื่อสารระหว่างองค์กร และมีลักษณะการนำนโยบายจากภาครัฐมาปฏิบัติ โดยชุมชนจะร่วมกันดำเนินตามแผนเพื่อยกระดับมาตรฐานตลาดน้ำ โดยผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้อธิบาย ไว้ดังนี้

> เมื่อก่อนตลาดน้ำจะขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลางเขต 8 จังหวัดนครนายก ประมาณปี 2548-2550 ส่วนทาง ททท.ก็เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ ท่านผอ.ก็ใจดีมาก เวลาทางบางน้ำผึ้งจัดงานสงกรานต์ งานเคาวน์ดาวน์ปีใหม่ งานลอยกระทง ผอ.ก็มาด้วยตัวเองตลอดเลยค่ะ แล้วเราก็ได้รางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวในปี 2550 ก็เริ่มเจริญเติบโตมาเรื่อยๆ ทาง ททท.ก็แนะนำให้ชุมชนเราเข้มแข็ง และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ เพราะเป็นหน้าที่หลักของ ททท. เราก็ได้รับการประชาสัมพันธ์ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ปัจจุบันทาง ททท. กรุงเทพมหานครดูแลเราอยู่ค่ะ นอกจากททท.แล้ว ก็ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ อีก เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาของแต่ละจังหวัดค่ะ แล้วก็จะมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ อำเภอ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณะสุขด้วย ที่สำคัญคือ ปตท.เพราะว่าบางน้ำผึ้งเข้าร่วมโครงการกับ ปตท. เราจัดทำแผนและโครงการเองแต่ทาง ปตท.จะช่วยสนับสนุนงบประมาณให้เรา ที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้จริงในชุมชน มีการต่อยอดการเรียนรู้และสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น (สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ทางด้านตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเป็นตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน จะมีความแตกต่างกันกับตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากชุมชน ในด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นการดำเนินงานภายใน และตัดสินใจโดยผู้บริหารของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำนั้นๆเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามตลาดน้ำขวัญเรียมได้มีการนำนโยบายมาปรับใช้เพื่อพัฒนาตลาดน้ำอยู่เสมอ โดย เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมได้อธิบายการสื่อสารจากนโยบายไปยังผู้ดำเนินงานไว้ดังนี้

> “ลุงจะมีการสื่อสารกับแม่ค้าในตลาด ลงไปเดินดู พูดคุยด้วยทุกอาทิตย์ และมีการเขียนจดหมายสื่อสารกับพ่อค้าแม่ค้าในตลาด เป็นคำแนะนำว่าควรขายยังไง ที่สำคัญทุกร้านต้องรักษาความสะอาด อาหารต้องสดใหม่ ใส่ชุดสุภาพ และขอความร่วมไม้ร่วมมือ ซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ของทุกคน” (เชาวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ในประเทศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้อธิบายรูปแบบการประชาสัมพันธ์ดังนี้

> ตลาดน้ำเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศทั้งหมดที่เราทำการประชาสัมพันธ์ ในแผนประชาสัมพันธ์ คำว่าแผนมันยิ่งใหญ่เพราะฉะนั้นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวก็จะมีตลาดน้ำบรรยายอยู่ด้วย เช่นในการประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมามักจะมีรูปภาพตลาดน้ำอยู่ในแผ่นพับเสมอ หรือแทบจะมีทุกสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายโปรชัวส์ โปสเตอร์ สปอตโทรทัศน์ และหนังสั้น ต้องมีรูปภาพตลาดน้ำ แต่เป็นตลาดน้ำในภาพรวม ไม่ได้เจาะจงที่ใดที่หนึ่ง แต่ถ้าหากถามว่าเป็นแผนการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวตลาดน้ำโดยเฉพาะ เราตอบไม่มี (อ้อยทิพย์ นิธิยานันท์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2557)

เจ้าหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้อธิบายรูปแบบการประชาสัมพันธ์ดังนี้

> ในส่วนของกรมการท่องเที่ยวคือการทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ที่ทำทุกปี เพื่อแจกจ่ายให้นักท่องเที่ยวจะมีทำอยู่ และจะเพิ่มในส่วนของตลาดน้ำเข้าไปด้วย ก็จะมีทั้งทำรายการทีวีที่เราจ้างให้เขาออกอากาศให้ก็มี...ก็มีการจัดทริปบ่อยๆ เช่น สถานที่เที่ยวไหนยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักก็ทำการโปรโมตหรือประชาสัมพันธ์ออกสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เป็นโฆษณาสั้นๆ ป้ายโปรชัวส์ ป้ายโฆษณา แล้วก็จัดเป็นทริปที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อเรียกคนให้มาเที่ยวตลาดน้ำ เพื่อนำร่องแก่คนที่ไปเที่ยวแล้วสามารถไปบอกต่อคนอื่นๆได้เป็นการโฆษณาและประชาสัมพันธ์แบบง่ายๆแต่ได้ผลดีและประหยัดงบประมาณ ถ้าพูดถึงกิจกรรมของตลาดน้ำ ตลาดน้ำเอกชนจะเป็นตลาดน้ำที่สร้างขึ้นมาเอง ไม่ได้มีอยู่ดั้งเดิม แต่ตลาดน้ำของชุมชนคือมีอยู่แล้ววิถีชีวิตของคนในชุมชนก็จะเอาของมาขายกันตามปกติ จะมีความเป็นธรรมชาติมากกว่าและมีความคลาสสิคมากกว่า แต่ตลาดน้ำเอกชนจะเป็นการสร้างขึ้นมาใหม่ และเน้นเชิงพานิชย์และกำไรมากๆซึ่งต่างจากตลาดน้ำของชุมชนอย่างสิ้นเชิงที่มีการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่นั้น เช่น เอาของมาขายร่วมกันได้ มีของกินอะไรก็เอามาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งจะทำให้เกิดสนิทสนมมากว่าและเป็นวิถีชีวิตจริง เพราะฉะนั้นตลาดน้ำเอกชนเขาสร้างขึ้นมาเอง ส่วนใหญ่เขาจะประชาสัมพันธ์เอง (ศิริวรรณ ปลื้มมาก, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2557)

เจ้าหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้อธิบายรูปแบบการประชาสัมพันธ์ดังนี้

> อปท. เราจะเน้นทำการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นเราจะเน้นทำ supply side มากกว่า demand side นะ เพราะฉะนั้นเรื่องการตลาดจะไม่ใช่ภารกิจหลักของเรา จะเป็นททท.มากกว่า แต่เมื่อเราจะทำเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เราก็จะต้องทำเรื่องการประชาสัมพันธ์ควบคู่ขนานกันไป เพราะถ้าเราทำ แต่ไม่ดูว่าตลาด

> เป็นไปอย่างไร มันก็ขายไม่ออกอยู่ดี เพราะฉะนั้นคือทุกคนในหน่วยงานจะเห็นความสำคัญของการตลาดในอุปสงค์ อุปทานมันจะต้องไปด้วยกัน หรือว่าเวลาที่ทำงานกับชุมชนจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็จะมีองค์ประกอบเรื่องการตลาด การประชาสัมพันธ์ อย่างเช่น การทำคู่มือท่องเที่ยว การทำแผนที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อแจกให้นักท่องเที่ยว (วรรณวิภา ภานุมาต, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย ได้อธิบายรูปแบบการประชาสัมพันธ์ดังนี้

> ถ้าในยุคก่อนที่ยังไม่มีเครือข่ายออนไลน์เยอะเหมือนทุกวันนี้ สื่อประชาสัมพันธ์ที่นิยมมากที่สุด คือหนังสือ เช่น หนังสือไกด์บุ๊ค หนังสือที่นักท่องเที่ยวต่างชาติเขียนเองจากความประทับใจ ที่ได้มาเที่ยวเมืองไทยฯ แต่ในยุคปัจจุบันสามารถเสิร์ชหาข้อมูลได้จากกูเกิ้ล หรือสื่อออนไลน์ต่างๆได้ง่ายขึ้น แต่ก็ต้องยอมรับว่าในสมัยนี้พ่อค้าแม่ค้าในยุคก่อนๆที่ค้าขายที่ตลาดน้ำเริ่มจะหดหายไปเรื่อยๆเนื่องจากอายุที่มากขึ้น และความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ทำให้ร้านค้าต่างๆในตลาดน้ำต้องไปตามกระแสของเศรษฐกิจ ของกินในยุคสมัยก่อนๆก็อาจจะขายไม่ค่อยได้ในปัจจุบันนี้ เพราะนักท่องเที่ยวไปกินอาหารตามห้าง หรือร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น หรือห้องน้ำความสะดวกต่าง ๆ ก็ไม่เต็มที่ ทำให้นักท่องเที่ยวเน้นไปจับจ่าย สินค้าทางหัตถกรรมซะมากกว่า เราจึงต้องเข้าใจและรับความเปลี่ยนแปลงให้ได้ ว่าพ่อค้าแม่ค้ารุ่นก่อน ๆ ที่สื่อถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของตลาดน้ำจะลดน้อยลงไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง (สุดารัตน์ เสียมไหม, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2557)

เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์บริษัททัวร์ : Bestfriend Holiday Co.,Ltd. ได้อธิบายรูปแบบการประชาสัมพันธ์ดังนี้

> ได้รวมเอาแหล่งท่องเที่ยวประเภทตลาดน้ำไว้ในการประชาสัมพันธ์ด้วย เนื่องจากในปัจจุบันตลาดน้ำเป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่ลูกค้าให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะลูกค้าคนไทย เห็นได้จากจำนวนของตลาดน้ำที่ได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆในปัจจุบัน และจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมตลาดน้ำเป็นจำนวนมาก และสำหรับลูกค้าชาวต่างชาติก็ชื่นชอบและมีความต้องการที่จะท่องเที่ยวตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงและแสดงถึงความเป็นไทยอีกด้วย (เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ Bestfriend Holiday Co.,Ltd., สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

(3) รูปแบบในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชนและตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน

เมื่อพิจารณาตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559 พบว่าจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และ ตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเป็น

ตลาดน้ำตัวแทนในการเปรียบเทียบระหว่าง การนำนโยบายของภาครัฐไปปฏิบัติระหว่างตลาดน้ำชุมชุม และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน พบว่า มีการสื่อสารเพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ ในแต่ละยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกโดยอาศัยความเป็นธรรมชาติ และเอกลักษณ์ในชุมชน เช่น ป้ายบอกทาง ลานจอดรถภายในโรงเรียนและวัดที่บริการจอดฟรี และจุดพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว โดยผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้อธิบายบรรยากาศของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำไว้ดังนี้

> สำหรับนโยบายการท่องเที่ยว ปัจจุบันจะเน้นการท่องเที่ยวแบบชุมชนแล้วทางเราเป็นต้นแบบเลยเพราะเราสร้างความเข้มแข็งจากชุมชน พอชุมชนแข็งแรงแล้วเราก็เป็นต้นแบบให้ที่ต่างๆ เช่น รัฐวิสาหกิจชุมชนบางน้ำผึ้งโฮมเสตย์ เราก็ได้รับรางวัลมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว ถ้าพูดถึงธรรมชาติอย่างบ้านเราก็โอเคอยู่ เพราะมันมีพื้นที่สวน มีบรรยากาศที่ดี สมมุติเราไปที่อื่นมันไม่ธรรมชาติ ที่นี่มีต้นไม้ สูดอากาศได้เต็มปอด พอไปที่อื่นคิดว่าทำไมมันร้อนจังแต่พอเข้าเขตพระประแดง มันเหมือนว่าอากาศมันเย็นขึ้นเลย มันแตกต่างกัน เพราะว่าต้นไม้ช่วยดูดซับ เราเลยพอใจตรงนี้มาก เพราะมีที่พักผ่อนค่ะ ท่านนายกอบต.ก็เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม ความสะอาด เรื่องคุณภาพ เรื่องการบริการเป็นหัวใจหลักค่ะ (สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ตลาดน้ำขวัญเรียม ได้มีแนวทางการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ป้ายบอกทาง ลิฟท์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ห้องน้ำสะอาด และมีแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว โดยเจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียม ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำไว้ดังนี้

> ที่ตลาดน้ำขวัญเรียม คนแก่เยอะก็ต้องทำลิฟท์ ห้องน้ำคนพิการ ไปดูรูปสิ ซึ่งลุงจะเน้นความเป็นครอบครัว แล้วที่นี่ก็จะมีม้า ม้าแคระ ให้มาถ่ายรูปกันเป็นครอบครัว ปกติแล้วในห้างจะไม่ค่อยมีที่นั่ง ลุงก็จะเน้นเรื่องที่นั่งเยอะ ส่วนหนึ่งนั่ง ส่วนหนึ่งก็ไปซื้อของ ซึ่งตอนนี้กำลังจะทำเก้าอี้เพื่อสุขภาพที่นั่งกินข้าวแล้วหลับได้เลย ลุงมีเป้าหมายกับผู้ขายในการค้าก่อน เงินต้องมาทีหลัง เป้าหมายที่เด่นชัดของลุงคือตอบโจทย์อุตสาหกรรมในส่วนที่ขาด คนขาดความสงบ ชีวิตต้องเร่งรีบ แต่พอมาที่ตลาดน้ำจะผ่อนคลายซึ่งเป็นบรรยากาศที่รุ่นพ่อแม่ก็เคยเห็นแต่ตัวลูกโอกาสน้อยแล้ว และยังผูกศรัทธาของศาสนาไว้อีกเป็นพิธีกรรม ตลาดอะไรจะเปิด 6 โมงเช้า แต่ปิดทุ่มหนึ่ง และตอนนี้จะยืดให้ดึกขึ้น อีกอย่างกำลังจะทำเป็น happy hour เช่นวันศุกร์ลุงจะเปิดถึง 3 ทุ่ม (เชาวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมีความโดดเด่นทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นตลาดน้ำเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้มีแนวทางในการพัฒนาด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยดังนี้

> เราจะสืบสานประเพณีทั้งปีใหม่ เข้าพรรษา ออกพรรษา วิสาขบูชาฯ คนไทยกับศาสนาพุทธก็ไปด้วยกันได้ ตอนเช้ามีพระมาบิณฑบาตรก็เป็นวิถีชีวิตปกติอยู่แล้วค่ะ แล้ววัดก็พัฒนาขึ้น เพื่อให้น้อมนำจิตใจคนให้อยู่ในศีลธรรม ในวันพระคนใส่บาตรเยอะมากๆ พระก็จะเดินบิณฑบาตเพราะตั้งแต่มีเขื่อนก็ไม่มีบิณฑบาตทางเรือแล้ว วิถีชีวิตก็เปลี่ยนไป (สุธาสินี ชัยเขื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้อธิบายถึงแนวทางการพัฒนาดังนี้

> กิจกรรมเทน้ำจุลินทรีย์ เราจะเททุกเดือน เพราะคลองจะมีน้ำเน่าเสียบ้าง กลุ่มพอเพียงเราก็ประชุมกันว่าวันที่ 15 เราจะรวมกันตั้งแต่วัด โรงเรียน แล้วก็คนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมเทน้ำจุลินทรีย์กัน เราก็หมักจุลินทรีย์เองในกลุ่มของเราแล้วก็เทลงน้ำ เป็นกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ก็จะมีกิจกรรมปลูกป่า เพราะพื้นที่ในบ้านเราก็ต้องช่วยกันดูแล (เรื่องเดียวกัน)

และด้านการยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการบริการ ผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้อธิบายถึงแนวทางการพัฒนาดังนี้

> อาหารจะกำหนดกันเองว่าตามท้องตลาดขายราคาเท่านี้ เราก็ไม่ขายเกิน ถ้าคนซื้อจากที่อื่น 50 มาซื้อที่เรา 60-70 มันก็ไม่ใช่แล้ว แม่ค้าเขาก็จะรู้กันเอง เราก็ต้องปรับสภาพเพราะไม่ได้หวังกำไรมากขนาดนั้น ก็จะมีทางโภชนาการจังหวัดเข้ามาตรวจสอบอาหารบ้าง ว่าสะอาดมั้ย ใส่สารบอแร็กซ์หรือเปล่า ก็จะมีเข้ามาตรวจสอบทุกปีค่ะ (เรื่องเดียวกัน)

ส่วนการท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม จัดเป็นตลาดน้ำเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและศาสนา โดยมีแนวทางในการพัฒนายกระดับการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวทางการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวได้คำนึงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนภาคกลางเป็นสำคัญ

ในด้านการพัฒนาตลาดน้ำเชิงวัฒนธรรมและศาสนา ตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดกิจกรรมการตักบาตรทางน้ำ เนื่องจากการตักบาตรเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธ และการตักบาตรทางน้ำหาได้ยาก เนื่องจากปัจจุบันวิถีชีวิตของคนสัญจรทางท้องถนนแทนทางน้ำ เมื่อตลาดน้ำขวัญเรียมได้จัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้น จึงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

> ผมต้องการสะท้อนวัฒนธรรมของภาคกลาง เพราะชาวภาคกลางมีการใช้ชีวิตอยู่กับน้ำตลอด...พอสร้างตลาดน้ำ ผมจึงคิดว่าจะสร้างอะไรที่จะทำให้คนเข้าวัด เอาคนเข้าวัดก่อน เพราะศาสนาพุทธปนพราหมณ์มาเยอะ ปนมาเป็นพันปี เดี๋ยวเล่าเรื่องการเขียนพระไตรปิฎกก็จะยาวอีก เอาเรื่องนี้ก่อน ปกติเราจะไม่จุดเทียนกันนะครับ เพราะบูชาไฟมันเป็นพวกจารีตนะครับ เราก็ไม่บูชาควันด้วย ไม่มีดอกไม้นะครับ พระพุทธเจ้าก็ไม่มี แต่ว่าตอนนี้เราต้องยอมรับเพราะว่าโลกมันเปลี่ยนอ่ะ ใครอยาก

> ทำอะไรที่ไม่ขัดกับต้นรากก็ไม่ว่ากัน พอพูดแบบนี้แล้วสิ่งหนึ่งที่จะบรรจุคือ ชีวิตของชาวน้ำ เพราะมันก็เข้ากับวิถีชีวิตของวัด แต่เพื่อจุดเด่นของการขายหนักเข้าไปอีก เราก็ต้องจัดวิถีใส่บาตรทางน้ำ พอผมพูดแบบนี้หลวงพ่อก็บอกว่า จะมีใครเขามาใส่บาตร ผมก็บอกหลวงพ่อ เดี๋ยวผมรับผิดชอบเอง หลวงพ่อก็บอกหลวงพ่อพายเรือไม่ไหว เพราะเป็นพระ เมื่อก่อนคนเราชำนาญทางน้ำนะครับ เรือเล็กมากก็เหมือนเรือสปอร์ตนะครับ เราก็ต้องใช้เรือขนส่งในทางน้ำเขาเรียกเรือกระแชง เรือกำปั่นออกมารับพระแทนโดยเราเป็นคนพายให้พระ (เชาวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

นอกจากนั้นแล้วทางด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และรักษาความสะอาด เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมได้อธิบายไว้ดังนี้

> ผมได้สร้างตลาดน้ำเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติด้วย คือ น้ำที่นี่ทุกหยดต้องผ่านการบำบัด นอกจากนั้นยังเลี้ยงเป็ดเพื่อที่ลุงเลี้ยงไว้วัดการเสียของน้ำได้ และตลาดของลุงจะไม่มีแมลงวัน ลุงต้องเช็ดต้องทำความสะอาดอย่างดีก่อน แมลงวันมันเป็นสัตว์ที่มีจุดอ่อนของมัน มันบินแล้วมันเกาะพอมันเกาะมันจะเอาส่วนปากของมันแตะ มันมีสารเคมีที่ป้องกันแมลงวันที่ไม่เป็นอันตรายต่อคน ขยะก็ต้องผูกแน่น ทั้งที่พื้นด้วยก็มีการใช้น้ำยาทำความสะอาดตลอด ที่พื้นกับบนโต๊ะน้ำยาจะคนละตัว ที่พื้นจะแรงกว่าแต่ไม่เป็นอันตรายต่อคน และแพงกว่าน้ำยาทั่วไป แต่ว่ามันเป็นการลงทุนเพราะไม่เช่นนั้นลุงเอาชนะอัมพวาไม่ได้หรอก อัมพวามีเป็นร้อยปีแล้วแต่ไม่สามารถบริหารจัดการได้ (เรื่องเดียวกัน)

<u>ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว</u>

จากการศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง พบว่ามีการพัฒนาสินค้า บริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยมีจุดยืนในด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

> ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งก็เกิดจากแนวความคิดอย่างที่กล่าวไปตอนแรกว่าเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านคือการทำการเกษตร ที่เหลือจากปลูกกินก็เอามาขายได้ ถ้าไม่มีตลาดก็ไม่มีที่จำหน่ายสินค้า ของก็เหี่ยวแห้งไปตามเวลา แต่พอมีตลาดน้ำขึ้นมาชาวบ้านก็มีแหล่งจำหน่ายค่ะ เราจะเน้นขายสินค้าพื้นบ้าน สินค้าโอท็อป...การพัฒนาตลาดน้ำมีหลายด้านค่ะ เศรษฐกิจพอเพียงเราก็เน้น วัฒนธรรมเราก็เน้น อย่างเดือนเมษายนเราก็จะแห่สงกรานต์ ปีนี้ที่ได้ยินมาเขาก็จะจัดแบบไม่เหมือนใคร จัดแบบพอเพียง ก็อาจจะมีตักบาตรน้ำผึ้ง ใช้วิธีโยนบัว แล้วเอาตัวผึ้งใส่กล่องเล็กๆโชว์ เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของเรา นี่เป็นไอเดียที่เขาคิดมาแต่อาจจะยังไม่แน่นอน เพราะเป็นปีแรกที่คิดขึ้นมาใหม่ค่ะ ท่านนายกอบต.เขาก็จะสนับสนุนถ้าร้านไหนที่เป็นศูนย์เรียนรู้วิถีพอเพียงก็จะไม่เก็บเงิน เหมือนเราทำสวนมีของก็มาขายกัน และถ้าใครอยากมาดูงานก็ติดต่อศูนย์เรียนรู้ได้เลย (สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและศาสนา โดยจัดกิจกรรมตักบาตรทางน้ำแล้ว ตลาดน้ำขวัญเรียมได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสินค้า และบริการ โดยเจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมได้อธิบายไว้ดังนี้

> เรามีความจำเป็นต้องเอาเรื่องอาหารก่อน อาหารเนื่องจากพื้นที่เราน้อยและเราไม่มีฝีมือที่จะคัดเราก็เลยต้องเอาจากโอทอป ตอนนี้โอทอปเนี่ยเราต้องดูเจ้าที่ 5 ดาวและแล้วก็เก่งจริงๆนะครับ ต้องคุยให้รู้เรื่องมาสักสองถึงสามเจ้า พอมาแล้วก็มียอดขายที่ดีมาก เช่น โก๋อ่างเส้นปลา นครศรีธรรมราช ขายได้วันละแสน พอโก๋อ่างเส้นปลารอดข้าวแช่เขาก็รอด พวกเขาก็เลยจะอยู่คล้ายๆเป็นสมาคมและเพื่อนๆกันออกงานด้วยกันทั่วประเทศ จากนั้นเพื่อนๆเขาก็มาอย่างเช่น ชาชักที่มาเนี่ยเป็นแชมป์อาเซียนเลยนะ ซึ่งชาวน้ำเป็นวัฒนธรรมของภาคกลาง แต่อาหารเราจะเอาของทุกๆภาค แต่เราไม่มีความรู้ต้องอาศัยกลไกการตลาด เดี๋ยวห้างต่างๆ ก็มาจีบแม่ค้าเราให้ไปเปิดในห้างของเขา แต่เขาก็หักเยอะ คราวนี้ปัญหา พอเราได้อาหารชื่อเสียงก็จะร่ำลือไปในหมู่พ่อค้าแม่ค้าด้วยกัน ที่นี่ตังเยอะ เราต้องจับลูกค้าชั้นสูง แต่ละคนแต่งตัวมาเดินจัดเต็มกันเลยนะ การแต่งตัวของพ่อค้าแม่ค้าเราก็ไม่บังคับแต่ต้องมีความสะอาด ไม่มีแต่งตัวชุดรูปแบบ ชุดขวัญรงขวัญเรียมไม่มี ไม่ได้บังคับ แล้วแต่เขา ขั้นแรกเราควรให้เขาอยู่ดีกินดีก่อน ให้เข้าใจกว้างๆก่อนว่าขายเยอะได้กำไรน้อย มันก็ได้กำไรเหมือนกัน ที่นี่ใครขายของต่ำกว่าราคาที่เรากำหนดไม่ได้ ต้องตั้งราคาสูง เช่น ก๋วยเตี๋ยวชามละ 50 บาท เพราะให้ลูกค้ากินแล้วรู้สึกคุ้มให้สมกับราคาที่กิน (เชาวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

<u>ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว</u>

การสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว เจ้าของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้ดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

> ของชุมชนค่อนข้างจะเป็นแบบปากต่อปาก แผ่นพับ และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เขาจะเป็นคนโพสให้ตามในกูเกิ้ลต่างๆ เพราะสื่อในด้านนี้ของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งเรายังไม่ค่อยแข็งแรงเท่าไหร่ จะเป็นสื่อของจังหวัดสมุทรปราการและสื่อของการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ให้เราแต่ถ้าในส่วนของ อบต.เองยังไม่มีเว็บไซต์ นอกจากนั้นก็มีงาน Road show จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำมาตั้งแต่ปี 2550 จึงถึงปัจจุบันค่ะ อย่างปีที่แล้วก็ไปมา 4 แห่ง มีอุดรธานี เชียงใหม่ สงขลาและเพชรบุรี แล้วก็ของทางกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาก็ไปมา 4 ภาคค่ะ ไปพม่า แม่สอด ลาว ลาวใต้ (สุธาสินี ชัยเขื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

การสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมได้ดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

> ปกติทำธุรกิจไม่เคยเสียค่าโฆษณา แต่ครั้งนี้ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อยู่ในช่องเล็กๆเองนะ โดยการเขียนข้อความชัดเจน คือ “ตักบาตรทางน้ำและต้องการพ่อค้าแม่ค้ามืออาชีพ” เท่านี้ก็ได้ทั้งตัวผู้ซื้อและผู้ขาย คนซื้อก็จะคิดว่า เขาเอาเฉาะคนขายมืออาชีพอย่างเดียวเลยก็อยากมา เนื่องจากลุงออกรายการสารคดีมามาก ทุกรายการก็อยากนำเสนอตลาดน้ำ พอออกรายการไป มันเหมือนไฟไหม้ฟาง ถ้ารายการไหนไม่มาทำสารคดีที่นี่ถือว่าสอบตก ไปดูย้อนหลังสิเยอะแยะมากมาย... เว็บไซต์เราติดเครื่องนับไว้ คือในหน้าเว็บจะมีตัวเลขจำนวนผู้เข้าชม ซึ่งในตัวนับจะบอกว่าคนเข้ามาดูวันไหน เวลาเท่าไหร่ ใช้เวลาเท่าไหร่ คนคลิกไปดูหน้าไหนบ้าง ทำให้ลุงรู้ว่าคนใช้เวลาในเว็บไม่มาก เพราะฉะนั้นต้องมีรูปภาพเป็นตัวอธิบาย ถ้ามีแต่ตัวหนังสือคนจะไม่ค่อยอ่าน ตอนแรกๆลุงก็ชอบเขียนหนังสือ แต่พอมาดู ไม่ได้แล้วนะ เราต้องเล่าเรื่องด้วยภาพ เพราะฉะนั้นต้องไว ที่อื่นไม่กล้าทำ เพราะกลัวคนเข้าไปน้อย ซึ่งตอนนี้คนที่เข้ามาดูมีเป็นสามแสนจะสี่แสนละ แต่ถ้าเข้ามาเห็นจะเป็นล้านแล้ว มันนับให้ นอกจากมีเว็บไซต์แล้วยังมีเฟสบุ๊คด้วย นอกจากนั้นรายการฟรีทีวีก็มาเยอะ ตอนตลาดปิดจะมาถ่ายหนัง ตลาดปิดมันสวยนะ ถ่ายสารคดีออมสิน ถ่ายสารคดีโบราณ เราก็จะไม่เก็บตังเขา พระเอกนางเอกก็จะชอบมานั่งในห้องน้ำ เพราะห้องน้ำมีแอร์ เย็นสบาย เวลาหนูไปทานภัตตาคาร ถ้าห้องน้ำไม่สะอาด ก็ไม่ต้องคุย เพราะฉะนั้นถ้าเป็นละคร สารคดี ชอบมาถ่ายในวันตลาดไม่เปิด ถ้าตลาดเปิดก็จะเป็นพวกฟรีทีวี แล้วก็มีเคเบิล เดี๋ยวนี้พวกสำนักข่าวต้องง้อแหล่งข่าวนะ ต้องง้อเรานะ เพราะต้องถามคำถามเราว่าเราแก้ไขปัญหายังไง สาเหตุเพราะยุคสมัยมันเปลี่ยนไปแล้ว การขายข่าวต้องแข่งกันหมด (สุธาสินี ชัยเขื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

<u>ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว</u>

ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง เป็นตลาดน้ำที่ดำเนินการโดยชุมชน ได้มีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มีแนวทางการมีส่วนร่วมดังนี้

> เมื่อก่อนจะขึ้นอยู่กับนครนายกภาคการ เขต 8 ประมาณปี 2548-2550 ส่วนทาง ททท.ก็เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ ท่านผอ.ก็ใจดีมาก เวลาทางบางน้ำผึ้งจัดงานสงกรานต์ งานเคาวน์ดาวน์ปีใหม่ งานลอยกระทง ผอ.ก็มาด้วยตัวเองตลอดเลยค่ะ แล้วเราก็ได้รางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวในปี 2550 ก็เริ่มเจริญเติบโตมาเรื่อยๆ ทาง ททท.ก็บอกว่าถ้าทางเราเข้มแข็งแล้วเขาจะช่วยมาประชาสัมพันธ์ให้ เพราะเป็นหน้าที่หลักของ ททท. เราก็ได้รับการประชาสัมพันธ์ตั้งแต่นั้นมาจนถึง

> ปัจจุบันนี้ ปัจจุบันทาง ททท.กรุงเทพมหานครดูแลเราอยู่ค่ะ และสำหรับการประชุมที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมีประชุมเดือนละ 2 ครั้ง ทุกคนก็ร่วมประชุมกันหมดเลยค่ะ เป็นมติของที่ประชุม ไม่ใช่ว่านายก อบต.บังคับทุกคนก็มาคุยและตกลงร่วมกัน (สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

คุณฉะอ้อน สุวรรณทศ แม่ค้าในตลาดน้ำบางน้ำผึ้งได้อธิบายเพิ่มเติมดังนี้

> นายกอบต.เขาจะประชุมทุกเดือนค่ะ พอสิ้นเดือนก็จะเรียกแม่ค้าที่ตลาดน้ำไปร่วมประชุมเพื่อแถลงนโยบาย หรือว่ามีปัญหาอะไรก็จะบอกกัน เช่น ร้านนี้ขายแพง ร้านนั้นไม่สะอาด เขาก็จะรับรู้และเรียกประชุมกันทุกสิ้นเดือน เวลาประชุมก็ช่วงเสาร์-อาทิตย์ตอนเย็น ก็เก็บร้านกันก่อนแล้วก็รีบไปประชุม ก็จะบอกว่าตลาดน้ำมีปัญหาอะไรบ้าง นายกอบต.เขาก็จะช่วยแก้ไขให้...ทางอบต.เขาก็จะมีเงินกองทุนช่วยสงเคราะห์ให้ถ้าหากญาติของแม่ค้าคนไหนเสียชีวิตหรือมีเงินช่วยเหลือที่เอามาจากกองกลาง เก็บร้านค้าละ 70 บาท ถือว่าไม่แพงเลย ก็นำเอามาบริหารจัดการอาจจะพอบ้างไม่พอบ้างก็พยายามหาเพิ่ม ก็จะแบ่งเป็นสัดส่วนไม่เอามารวมกัน เช่น เงินกองกลางของประชาชน กับเงินกองกลางของอบต.ตลาดน้ำก็จะมีอีกกองหนึ่งว่าจะดูแลบริหารจัดการเงินยังไงให้เป็นระบบ (ฉะอ้อน สุวรรณทศ, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ในขณะที่ ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน กระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม แต่ได้ให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนด้านการเข้ามาทำงานในตลาดน้ำ ซึ่งเจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมได้อธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

> การช่วยเหลือชาวบ้านแถวนี้ ไม่ได้ให้มาเป็นพ่อค้าแม่ค้า เพราะเขาไม่ใช่มืออาชีพในการขาย จะมีแต่ให้มาทำงานเป็นแม่บ้าน ซึ่งเราไม่ได้ใช้งานหนัก แต่เราจ้างเพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน วิธีทำงานคือ บริษัทต้องตอบแทนสังคมโดยรวมก่อน สองตอบแทนผู้ถือหุ้น สามตอบแทนตัวเอง แต่แม่บ้านที่จ้างมาก็จะทำงานหนักเฉพาะเสาร์อาทิตย์เพราะขยะเยอะแยะ งานหนักมา แล้ววันจันทร์ก็สบาย (เชาวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

สรุปและอภิปรายผล

ในการศึกษานโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ได้ศึกษาจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำภาคกลาง ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ อันได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน, ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว, ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน

และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น พบว่า มีองค์กรต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ดังต่อไปนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย

ส่วนกระบวนการนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัตินั้น นับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะนโยบายแผนหรือโครงการทั้งหลาย แม้ว่าจะยกร่างเป็นอย่างดีเต็มไปด้วยหลักวิชาการ แต่หากไม่ได้นำไปปฏิบัติแล้ว นโยบายนั้นก็ไม่ก่อให้เกิดผล ในทำนองเดียวกันนโยบายนั้นแม้ว่าจะเป็นนโยบายที่ดีและน่าเชื่อถือ แต่ถ้านำไปปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องจริงจังภายใต้สภาวการณ์ไม่เอื้ออำนวยแล้ว นโยบายนั้นก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ มีความสลับซับซ้อน และเข้าใจยากเพราะจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงานต่างๆ จำนวนมาก รวมทั้งต้องเผชิญกับปัจจัยทั้งภายในภายนอกองค์การ ที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติมักจะประสบปัญหาทั้งระดับมหภาค (Macro) และในระดับจุลภาค (Micro) (Paul Berman 1978 : 157 – 184) สอดคล้องกับงานวิจัยของประไพพิมพ์ วิเศษศรี (2553) เรื่องการศึกษานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างฝ่ายต่างมีการดำเนินการจัดทำแผนกลยุทธ์ เพื่อผลักดันนโยบายตามยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรม ซึ่งการดำเนินงานตามนโยบายนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะเน้นการประสานอำนาจในการควบคุมจัดการเพื่อความคล่องตัวในการทำงาน และนำนโยบายแผนหรือโครงการต่าง ๆ ไปปฏิบัติ แต่พบว่ายังมีอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น การสนับสนุนงบประมาณการประชาสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจำกัด เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงไม่สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้ทั้งหมด

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง จะเห็นได้ว่า กระบวนการสื่อสารของตลาดน้ำทั้งสองแบบ มีประเด็นพิจารณาในระดับมหภาค (Macro) และระดับจุลภาค (Micro) ดังนี้

เมื่อพิจารณาปัญหาในระดับมหภาค คือ ปัญหาที่อาจเกิดจากนโยบายบางเรื่องที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดแต่ไม่สามารถทำให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่น นำนโยบายไปปฏิบัติในทิศทางที่ต้องการ จากผลการวิจัย ไม่พบปัญหาเช่นนี้ เนื่องจากนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางดังกล่าวข้างต้นสามารถได้รับการนำไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับลักษณะของนโยบาย ตลอดจนวัตถุประสงค์ของนโยบาย และสอดคล้องกับความเพียงพอของทรัพยากรตลาดน้ำ ทั้งจากตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน

กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ที่มาจากปัญหาระดับจุลภาคอันเนื่องมาจากลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเมื่อเปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชนนั้น แม้มีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนที่ได้กำหนดไว้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ต่างๆที่กำหนดไว้ในนโยบาย

ก็ยังคงมีความแตกต่างกันอย่างยิ่งระหว่างบทบาทของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกต่างๆ ที่นำนโยบายไปปฏิบัติกล่าวคือ ตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากชุมชนจะทำการสื่อสารกันโดยเน้นความร่วมมือ ความสนับสนุน และความช่วยเหลือจาก ระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆภายนอก ในขณะที่ การปฏิบัติตามนโยบายของตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชนนั้น แม้จะสอดคล้องกับนโยบาย แต่ก็เป็นการดำเนินงานภายใน และตัดสินใจโดยผู้บริหารของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำนั้นๆ เป็นสำคัญ

เช่นเดียวกับที่ วรเดช จันทรศร (2545) กล่าวถึง ปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ ว่า ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติครอบคลุมปัญหาต่างๆ 5 ด้านคือ ปัญหาด้านสมรรถนะ ปัญหาทางด้านการควบคุม ปัญหาทางด้านความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ปัญหาทางด้านอำนาจและความสัมพันธ์กับองค์การอื่นๆที่ เกี่ยวข้อง และปัญหาทางด้านความสนับสนุนและความผูกพันขององค์การหรือบุคคลสำคัญ ซึ่งทำให้การดำเนินการสื่อสารปฏิบัติตามนโยบายนั้น จึงมีความแตกกต่างกันที่การดำเนินงานของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชนการดำเนินการจะเบ็ดเสร็จอันเนื่องจาก อำนาจการบริหารจัดการของเจ้าของตลาด ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนจะมีการดำเนินการที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือมากกว่า

ในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้นั้น จะเห็นได้ว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นโยบายจะได้สร้างขึ้นมาเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยหากเป็นการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยงที่มาจากชุมชนนั้น ประเด็นที่สำคัญคือ การเน้นการประสานอำนาจในการควบคุมจัดการเพื่อให้มีความราบรื่นและคล่องตัวในการทำงาน

ขณะเดียวกันผู้ศึกษาได้นำแนวคิดงานวิจัยของ ภาวิณี เตรียมชัยศรี (2547) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์และผลการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายก มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษา ซึ่งพบว่ากลยุทธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายกจะแบ่งหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อควบคุมการทำงานให้ราบรื่น มีหน่วยงานรับผิดชอบคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคกลางเขต 8 เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดนครนายก ซึ่งจะนำเอาวิสัยทัศน์มากำหนดปรับให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ของจังหวัด และชุมชนนั้น ๆ และสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครนายก เป็นฝ่ายสนับสนุนงานด้านการประชาสัมพันธ์ จะรับนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวช่วยให้การทำงานเป็นไปแนวทางเดียวกัน และเข้าใจง่าย

ส่วนในการวิจัยครั้งต่อไปนั้น ควรมีการศึกษาการนำนโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวลุ่มน้ำภาคกลางประเภทอื่นๆ ด้วย รวมทั้งควรศึกษาจากองค์ประกอบของผู้รับสาร เช่น ชาวชุมชน พ่อค้าแม่ค้า ผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวทั้งในแง่ความตั้งใจของผู้ปฏิบัติ และความพึงพอใจ เพื่อให้ทราบถึงผลการปฏิบัติตามนโยบาย และให้ครบกระบวนการของนำนโยบายไปปฏิบัติ จะได้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความความสำเร็จของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. (2555). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2554 – 2558*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประไพพิมพ์ วิเศษศรี. (2553). นโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยจังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2538). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ภาวิณี เตรียมชัยศรี. (2547). *กลยุทธ์และผลการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายก.* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

วรเดช จันทรศร. (2545). *การบริหารโครงการพัฒนาของรัฐ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สหายบล็อกและการพิมพ์.

Berman Paul. (1978). *The Study of Macro-and Micro-Implementation Public Policy*. Santa Monica: Rand Corporation.

Van Meter, Donald S. and Van Horn, Carl E. (1975). “ The policy Implementation Process : A Conceptual Framework.” Administration & Society. Vol. 6 No.4 (February 1975) : p.463

การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา และหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความสุขของคนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร

The Effects of Information Seeking about Dharma, Buddhism Practices **and Sufficiency Economy** Practices **on the Happiness of Bangkok People**

ประทุม ฤกษ์กลาง[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ และเพื่อศึกษาผลของการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ โดยใช้การวิจัยแบบผสมงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างประชาชนในกรุงเทพฯ 50 เขตจำนวน 500 คน และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 200 คน การวิจัยสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ และใช้สถิติ t-test, One Way ANOVA และ Three Way ANOVA ในการทดสอบสมมุติฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1)ประชาชนที่มีเพศ รายได้ และสถานภาพสมรส แตกต่างกันมีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ประชาชนที่มีอายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แตกต่างกัน มีการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ประชาชนที่มี อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส แตกต่างกัน มีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แตกต่างกันมีความสุขไม่แตกต่างกัน 5) ประชาชนที่มีระดับการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีการยึดหลักธรรม การยึด หลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 6) ประชาชนที่มีระดับการยึดหลักธรรมแตกต่างกันมีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 7) ประชาชนที่มีระดับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน มีความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 8) การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลหลักต่อความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา ไม่มีอิทธิพลหลักต่อความสุข โดยทุกตัวแปรไม่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันต่อความสุข

[1] รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
pratoom.rerkklang@gmail.com

ส่วนผลการสัมภาษณ์พบว่า ด้านการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ พบว่ามีการปฏิบัติตั้งแต่ระดับการให้ทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดังนี้ การให้ทาน กับคนผู้ยากไร้และสัตว์ การช่วยเหลืองานวัด การทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน ทอดกฐิน การสวดมนต์ ไหว้พระ การศึกษาธรรมพุทธศาสนาด้วยการฟังเทศน์ การอ่านหนังสือธรรมะ การชมรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ ฟังรายการธรรมะทางวิทยุ การจัดพิมพ์หนังสือธรรมเพื่อเผยแพร่ ปฏิบัติทำตามหลักธรรม เช่น การยึดหลักธรรม การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ด้านการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพฯได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันหลากหลายรูปแบบ คือ การยึดความพอดีพอประมาณ ไม่โลภและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ การยึดหลักความมีเหตุผล มีสติ การประหยัดค่าใช้จ่ายและการอดออม ลดความฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ่มเฟือย การประหยัดพลังงาน การพึ่งพาตนเอง รู้จักคุณค่าของทุกสิ่ง การแบ่งปันช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การนำกลับมาใช้ใหม่ การยึดหลักคุณธรรมความดี ส่วนด้านความสุข พบว่า ความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ ขึ้นอยู่ปัจจัยต่างๆต่อไปนี้ ครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เพื่อน การกินและดื่ม การพักผ่อน การท่องเที่ยว การออกกำลังกาย เงิน สัตว์เลี้ยง การได้ทำในสิ่งที่ชอบหรือต้องการทำงานอดิเรก สื่อสมัยใหม่ ศิลปะและดนตรี การลองทำสิ่งใหม่ การดูแลตัวเอง มีสุขภาพแข็งแรง ความสำเร็จในชีวิต การให้ทานและการช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรม, การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา, หลักเศรษฐกิจพอเพียง, ความสุข

Abstract

The objectives of this research are to study information seeking about Dhamma, B**uddhist practices,** Sufficiency Economy p**ractices,** the happiness of Bangkok people and to study the effects of information seeking about Dhamma, B**uddhist practices** and Sufficiency Economy p**ractices** on the happiness of Bangkok. 500 questionnaires and 200 interviewing used to collect research data. Computer programs used to analyze data. Hypotheses were tested by using t-test, One Way ANOVA and Three Way ANOVA statistics.

Research results found that (1) People who differ in gender, income and marriage status were significant differences in information seeking about Dhamma. (2) People who differ in age, occupation, income, and marriage status were significant differences in Buddhist practices. **(3)** People who differ in age, occupation, and marriage status were significant differences in Sufficiency Economy p**ractices.** (4) People who differ in gender, age, education, occupation, income and marriage status were not significant differences in happiness. (5) People who differ in level of information seeking about Dhamma were significant differences in **Buddhist practices,** Sufficiency economy p**ractices** and happiness. (6) People who differ in level of Buddhist practices were significant differences in Sufficiency Economy practices and happiness. (7) People who differ in level of Sufficiency Economy practices were significant differences in happiness. (8) Level in Information Seeking about Dhamma and level in Buddhism practices were not significant effect on happiness, but the level in Sufficiency Economy practices was significant effects on the happiness. Information seeking about Dhamma, Buddhism practices and Sufficiency Economy practices have no interaction on the happiness of Bangkok people.

The interviewing results found that Bangkok people practiced Buddhist Dhamma by methods of giving, following Buddhism law and meditation. They practiced Sufficiency Economy by methods of having medium demand, not greedy, saving money, saving energy, material recycle and moral practice. The factor that affected Bangkok peoples' happiness were family and relationship with family and friends, eating, drinking, new media usages, arts and music, doing new things, self-care, good health, achievement, giving, helping other people and Buddhist practices.

Keywords: Information Seeking about Dhamma, Buddhist practices, sufficiency economy practices, happiness

บทนำ

ประเทศไทยได้ดำเนินงานพัฒนาโดยได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 โดยได้จัดทำแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งสิ้น 11 แผน ปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จากการติดตามประเมินผลการพัฒนาประเทศตั้งแต่แผน ฉบับที่ 1 ถึง 10 (พ.ศ. 2504-2554) พบว่าประสบผลสำเร็จสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถรับมือกับวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลกและวิกฤตการเมืองภายในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจเริ่มเติบโตอย่างมีคุณภาพ คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น สัดส่วนความยากจนลดลง แต่ยังคงมีปัญหาอยู่หลายประการ เช่น มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเกินศักยภาพและส่งกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนัน ระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา โดยคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลง กลุ่มวัยเด็กมีพัฒนาการ ด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ค่อนข้างต่ำ ตลอดจนมีปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร การกระจายรายได้ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมลดน้อยลง อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559), 2556 หน้า 23-42)

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มีแนวคิดหลักในการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ การพัฒนาจะมุ่งไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนไทย (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559), 2556 หน้า 43)

เห็นได้ว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงและความสุขเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศ และการที่ประเทศไทยนับถือพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนานกว่า 700 ปี และประชาชนร้อยละ 93.83 นับถือพุทธศาสนา (ประชากรจำแนกตามศาสนา หมวดอายุ เพศ และเขตการปกครอง, 2553) พุทธศาสนาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยึดธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ ผลวิจัยนี้จะเป็นหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียงต่อการส่งเสริมความสุขให้เกิดขึ้นในประชาชนชาวไทย ตามเป้าหมายหลักของการพัฒนาชาติไทย อันจะเป็นแนวทางหรือวิธีการหนึ่งที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อเพิ่มพูนระดับความสุขของคนไทยอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ ที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แตกต่างกัน

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯที่มีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน

3. เพื่อศึกษาผลของการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนาและการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมข่าวสาร

พฤติกรรมข่าวสาร(Information Behavior) หมายถึง พฤติกรรมมนุษย์ทุกอย่างที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งสาร(Sources)และช่องทางข่าวสาร(Channel)ของข้อมูลข่าวสาร(Information) ครอบคลุมไปถึงการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร(Information Seeking) ทั้งที่เป็นแบบกระตือรือร้น(Active) และเฉื่อยชา(Passive) รวมไปถึงการใช้ข้อมูลข่าวสาร(Information Use) ดังนั้นพฤติกรรมข่าวสารจึงครอบคลุมถึงการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากับบุคคลอื่น(Face-to-face communication)และการรับข้อมูลข่าวสารแบบเฉื่อยชา เช่น การชมโฆษณาทางโทรทัศน์โดยไม่สนใจต่อข่าวสาร(Wilson, 2000 pp. 49-55)

พฤติกรรมแสวงหาข้อมูลข่าวสาร

พฤติกรรมแสวงหาข้อมูลข่าวสาร(Information Seeking Behavior) เป็นการแสวงหาข้อมูลข่าวสารอย่างมีเป้าหมาย อันสืบเนื่องมาจากความต้องการ (Need) เพื่อการสร้างความพึงพอใจ (Satisfy) หรือเพื่อตอบสนองเป้าหมายของบุคคล ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร บุคคลจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับระบบข้อมูลข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ ห้องสมุด ระบบคอมพิวเตอร์ (Wilson, 2000 pp.49-55)

พุทธศาสนา

พุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาของพระพุทธเจ้าหลายพระองค์ที่สืบทอดต่อๆกันมา พุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, 2553, หน้า 74) พุทธศาสนาในยุคปัจจุบันเป็นศาสนาที่พระพุทธเจ้านามว่าพระโคตรมะ ได้ทรงประกาศและประดิษฐานไว้ในโลกเมื่อ 2555 ปีมาแล้ว (สุนทร ณ รังสี, 2541 หน้า 8)

ธรรมพุทธศาสนา

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า ธรรมะ สามารถแบ่งอย่างง่ายๆ เป็น 3 ระดับ คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือเรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา

การปฏิบัติหลักธรรมไตรสิกขา กระทำได้ด้วยการทำทาน การถือศีล และการภาวนา ซึ่งเป็นวิธีการสร้างบุญบารมีตามหลักศาสนาพุทธ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (มปป.)

3.6 มงคล 38 ประการ

มงคล คือเหตุแห่งความสุข ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้พึงปฏิบัติ มี 38 ประการ (มงคล 38 ประการ, 2553) ได้แก่ 1. การไม่คบคนพาล 2. การคบบัณฑิต 3. การบูชาบุคคลที่ควรบูชา 4. การอยู่ในถิ่นอันสมควร ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่สะอาด เดินทางสะดวก 5. เคยทำบุญมาก่อน ได้แก่ การทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา 6. การตั้งตนชอบ ดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้องและสุจริต 7. ความเป็นพหูสูต เป็นผู้ที่ฟังมาก เล่าเรียนมาก เป็นผู้รอบรู้ 8. การรอบรู้ในศิลปะ มีศรัทธาในความงดงามของสิ่งต่างๆ 9. มีวินัยที่ดี คือละเว้นจากอกุศลกรรม 10 ประการ 10. กล่าววาจาอันเป็นสุภาษิต หมายถึง คำพูดที่ดี มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง 11. การบำรุงบิดามารดา 12. การสงเคราะห์บุตร 13. การสงเคราะห์ภรรยา 14. การทำงานไม่ให้คั่งค้าง 15. การให้ทาน 16. การประพฤติธรรม 3 แบบคือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต 17. การสงเคราะห์ญาติ 18. ทำงานที่ไม่มีโทษ ไม่ผิดกฎหมาย และศีลธรรม 19. ละเว้นจากบาป 20. สำรวมจากการดื่มน้ำเมา 21. ไม่ประมาทในธรรม 22. มีความเคารพ ใน พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ 23. มีความถ่อมตน 24. มีความสันโดษ การพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ 25. มีความกตัญญู 26. การฟังธรรมตามกาล 27. มีความอดทน ต่อความลำบาก ทุกขเวทนา ความเจ็บใจ และอดทนต่ออำนาจกิเลส 28. เป็นผู้ว่าง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน 29.การได้เห็นสมณะ ควรสงบกาย วาจา ใจ ควรจะเข้าไปหา ขอคำแนะนำ ชี้แนะ 30. การสนทนาธรรมตามกาล 31. การบำเพ็ญตบะ การทำให้กิเลส ความรุ่มร้อนต่างๆ หมดไป หรือเบาบางลง 32. การประพฤติพรหมจรรย์ หมายถึง การบวชซึ่งละเว้นเมถุน 33. การเห็นอริยสัจ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค 34. การทำให้แจ้งในพระนิพพาน คือ ภาวะของจิตที่ดับกิเลสได้หมดสิ้น 35. มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม คือ การได้ลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข 36. มีจิตไม่โศกเศร้า โดยใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เนืองๆ ถึงความไม่เที่ยงในวัตถุสิ่งของและร่างกาย การไม่ยึดมั่นในตัวตน หรือความจีรังยั่งยืน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนไม่เที่ยง 37. มีจิตปราศจากกิเลส คือโลภ(ราคะ) โกรธ (โทษะ) หลง(โมหะ) 38. มีจิตเกษม คือ มีจิตที่เป็นสุข คือการละแล้วซึ่งกิเลส

เศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับทั้งระดับครอบครัว ชุมชน รัฐ โดยมีความหมายดังนี้(กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546 หน้า 38-42)

ความพอเพียง(Sufficiency) หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกและภายใน ความพอเพียงประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปในมิติต่างๆ ของการกระทำ

ความมีเหตุผล(Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณใน มิติต่างๆจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ

เงื่อนไข(Conditions of Sufficiency Actions) ในการปฏิบัติจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆต่อไปนี้

1. เงื่อนไขกรอบความรู้ (Set of Knowledge) ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับพอเพียงต้องอาศัย

1.1 ความรอบรู้ คือ มีความรู้ (Stock of all relevant knowledge) เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ

1.2 ความรอบคอบ คือ ความสามารถนำความรู้และหลักวิชามาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันประกอบการวางแผน ก่อนนำไปประยุกต์ใช้ปฏิบัติทุกขั้นตอน

1.3 ความระมัดระวัง คือ ความมีสติ ในการนำแผนปฏิบัติจากหลักวิชาการต่างๆไปปฏิบัติจริง

2. เงื่อนไขคุณธรรม(Ethical Qualifications) ที่จะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม คือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม

2.2 ด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ

เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สามารถรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (ณัฏฐพงษ์ ทองภักดี, 2555 หน้าบทคัดย่อ) เป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับพื้นฐานของสังคมไทย ที่ช่วยให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล เจริญมั่นคงและมีความยั่งยืนถาวรยาวนานท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลกในทุกๆด้าน

ความสุข

ความสุข หมายถึง ความเป็นอยู่อันดี คุณภาพชีวิต ความพึงพอใจในชีวิต แต่ความหมายที่ใช้แพร่หลายที่สุด คือประสบการณ์ภายในจิตใจของบุคคลด้านบวก ความหมายของความสุขครอบคลุมถึง (ศิริบูรณ์ สายโกสุม, 2550) ภาวะทางอารมณ์ทางบวก ความร่าเริงสนุกสนาน และความพึงพอใจในชีวิตทั้งมวลหรือบางส่วนของชีวิต ความสุขไม่ได้มีความหมายตรงข้ามกับความทุกข์ ความซึมเศร้า หรือสุขภาพไม่ดี เพียงแต่มีความสัมพันธ์กันเท่านั้น แอนดริวและวิทที(Andrews and Withey, 1978 อ้างใน ศิริบูรณ์ สายโกสุม, 2550) เสนอว่า ความสุขมีองค์ประกอบสามประการคือ อารมณ์ทางบวก ความพึงพอใจในชีวิต และการไม่มีอารมณ์ทางลบหรือความ

เศร้าโศก ปัจจุบันมีการเสนอองค์ประกอบเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสุข ได้แก่ การบรรลุความปรารถนาแห่งตน เช่น การบรรลุเป้าหมายชีวิต ความเจริญงอกงาม มิติของความสุขภายในจิตใจที่มีความใกล้เคียงกันคือ การได้ใช้เวลาว่าง การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอันเป็นที่รัก เช่น สามี ลูก เป็นต้น หรือการดื่มด่ำไปกับความงามของธรรมชาติ (Argyle and Crosland, 1991; Lu and Argyle,1994 อ้างใน ศิริบูรณ์ สายโกสุม, 2550)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประทุม ฤกษ์กลาง (2552) ได้วิจัยพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร การใช้ประโยชน์ ความต้องการข่าวสารพุทธศาสนา และความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อรูปแบบการสื่อสารเผยแพร่พุทธศาสนา กับพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วประเทศ 400 คนและการสัมภาษณ์อีก 100 คน พบว่าพุทธศาสนิกชนที่มีอายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ถิ่นที่อยู่แตกต่างกัน มีความสนใจและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารพุทธศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ศรายุทธ์ ตรีรมณ์ (2548) ได้ศึกษาการนำหลักพุทธธรรมด้านไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในเขตจังหวัดนนทบุรี จำนวน 303 คน พบว่าร้อยละ 90.1 มีระดับความรู้หลักพุทธธรรมด้านไตรสิกขาในระดับสูง โดยมีความรู้เกี่ยวกับสมาธิมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านปัญญาและศีล และพบว่า เพศ ระดับการศึกษา อาชีพผู้ปกครอง เกรดเฉลี่ย ความรู้หลักไตรสิกขา ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมด้านไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน แต่อายุมีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมไตรสิกขาในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บุญมา อุปถัมภ์มววงศ์ (2551) ได้ศึกษา การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 จำนวน 358 คน พบว่าการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการช่วยเหลือผู้ปกครองต่อสัปดาห์ การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามความศรัทธาในหลักธรรมะ ลักษณะการเรียนธรรมะกับพระสงฆ์และครู แต่ไม่แตกต่างกันตามเพศ ระดับชั้นเรียน และการอบรมสั่งสอนของผู้ปกครอง

ประทุม ฤกษ์กลาง (2553) ได้วิจัยการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสมาธิของนักศึกษาภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ จำนวน 58 คน และใช้การสัมภาษณ์เพื่อการติดตามผลการทำสมาธินักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 67 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีพื้นฐานความสนใจและการปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันและมีความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมสมาธิในระดับมาก พื้นฐานความสนใจและการปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการติดตามการทำสมาธิพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีการทำสมาธิบ้างเป็นบางครั้ง เนื่องจากไม่มีเวลาว่าง แต่ส่วนใหญ่เห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำสมาธิที่ช่วยให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีสติ ทำการงานได้ดีขึ้น และช่วยลดความเครียด

ประทุม ฤกษ์กลาง(2554) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานธรรมะ การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ธรรมะ ความดี และความสุข: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ จำนวน 174 คน เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า พื้นฐานธรรมะสัมพันธ์กับการแสวงหาข้อมูลข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมะสัมพันธ์กับความดีอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ความดีสัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพื้นฐานธรรมะ ความดี สัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยที่ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมกับความสุข ได้แก่งานของเจมส์และชิมิส(James & Chymis, 2004) ที่วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมจริยธรรม (Ethics) กับความสุข โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมทั่วโลกในปี ค.ศ. 1994-1995 รวม 50 ประเทศทั่วโลกกับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 11,000 คน โดยร้อยละ 49 เป็นชาย เป็นผู้ทำงานร้อยละ 11 อายุเฉลี่ย 35-44 ปี ผลการวิจัยพบว่าความสุขและคุณธรรมจริยธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากหลักฐานการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศล้วนสนับสนุนว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมมีความสัมพันธ์กับความสุขของบุคคล

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนนับถือพุทธศาสนาที่พักอาศัยหรือทำงานภายในพื้นที่ปกครองของเขตกรุงเทพมหานคร กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการคำนวณจากสูตรกำหนดขนาดกลุ่มประชากรของยามาเน โดยยอมให้ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มเท่ากับ 0.05 (Yamane, 1973 p. 725 อ้างใน บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตร $n = \frac{N}{1+Ne^2}$ จากข้อมูลสถิติของสำนักงานกลางทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ข้อมูลจำนวนประชากรและบ้านของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2552) กรุงเทพฯมีประชากรในเขตกรุงเทพฯ 5,701,394 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 399.97 หรือประมาณ 400 คน แต่เพื่อให้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างมีความคลาดเคลื่อนน้อยลง ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่าง เป็น 500 คน ผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบโอกาสความน่าเป็นแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากเขตปกครองของกรุงเทพฯจำนวน 50 เขต (การแบ่งพื้นที่เขต, 2552)

ตัวแปรการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา และการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสุข

การวัดตัวแปร

การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา วัดจาก ความบ่อยครั้งของพฤติกรรมในการการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาร่วมกับความบ่อยครั้งในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมของพุทธศาสนาผ่านสื่อและช่องทางต่างๆ

การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา วัดจาก ความบ่อยครั้งของพฤติกรรมการกระทำหรือปฏิบัติของบุคคลในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา ในด้านความต้องการข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา ความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การตอบสนองความต้องการ การใช้ประโยชน์ และความกระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา วัดด้วยแบบประเมินลิเคิร์ทความบ่อยครั้ง 5 ระดับ คือ เป็นประจำสม่ำเสมอ บ่อยครั้ง ปานกลาง นานๆครั้ง และน้อยมาก/ไม่เคยเลย จำนวน 10 ข้อ

ความบ่อยครั้งในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมของพุทธศาสนา วัดจากระดับความบ่อยครั้งในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาผ่านสื่อต่างๆคือ สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสารธรรมะ นิตยสารพระ ภาพยนตร์ สื่อสมัยใหม่ ได้แก่ ซีดีธรรมะ เอ็มพี วีซีดี ดีวีดี ธรรมะ เว็บไซต์ต่างๆ ในอินเทอร์เน็ท ห้องสนทนาธรรม บล็อค เฟซบุ๊ค(Face book) ทวิตเตอร์(Twitter) สื่อบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ แม่ชี ผู้รู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม ชมรม/กลุ่มธรรมะและปฏิบัติธรรมะ และสื่ออื่นๆ ได้แก่ หนังสือธรรมะ วัดด้วยแบบประเมินลิเคิร์ทความบ่อยครั้ง 5 ระดับ คือ เป็นประจำสม่ำเสมอ บ่อยครั้ง ปานกลาง นานๆครั้ง และน้อยมาก/ไม่เคยเลย จำนวน 12 ข้อ

การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา วัดจากระดับความบ่อยครั้งในการยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันสองหลักธรรม คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา และหลักธรรมมงคล 38 ประการ โดยวัดจากแบบประเมินลิเคิร์ทความบ่อยครั้ง 5 ระดับคือ เป็นประจำสม่ำเสมอ บ่อยครั้ง ปานกลาง นานๆครั้ง และน้อยมาก/ไม่เคยเลย เป็นหลักธรรมไตรสิกขา จำนวน 13 ข้อ และหลักธรรมมงคล 38 ประการ จำนวน 17 ข้อ

การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง วัดจากระดับความมากน้อยในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากคำนิยามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 5 องค์ประกอบย่อยคือ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม โดยวัดจากแบบประเมินลิเคิร์ท 5 ระดับคือ มากที่สุด/เป็นประจำ มาก ปานกลาง น้อยมาก น้อยที่สุด/ไม่เคยเลย จำนวน 16 ข้อ

ความสุข วัดจากแบบวัดความสุขของอ๊อกซฟอร์ด(The Oxford Happiness Questionnaire – OHQ) พัฒนาโดย Hills & Argyle (2002) และแบบวัดความพึงพอใจในชีวิต (The Satisfaction With Life Scale – SWLS) พัฒนาโดย Diener, Emmons, Larsen & Griffin (1985) วัดด้วยการประเมินลิเคิร์ท 5 ระดับคือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1) ไม่เห็นด้วย (2) กลางๆ (3) เห็นด้วยอย่างยิ่ง (4) เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยนี้จะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวมรวมข้อมูลการ โดยเครื่องมือมีค่าความเชื่อถือได้แบบความสอดคล้องภายในที่คำนวณจากสูตรแอลฟาร์ดังนี้

แบบสอบถาม	ค่าความเชื่อถือได้
พฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา	.911
ความบ่อยครั้งในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา	.904
การยึดหลักธรรมมงคล 38 ประการ	.905
การยึดหลักไตรสิกขา	.787
การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง	.857
แบบวัดความสุขอ๊อกซฟอร์ด	.869
แบบวัดความพึงพอใจในชีวิต	.707

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทำโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ในการบรรยายสรุปข้อมูล และสถิติอ้างอิง ได้แก่ t-test , one way ANOVA และ three way ANOVA ทดสอบสมมุติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบสมมุติฐานการวิจัย ปรากฏดังนี้

1.ประชาชนที่มีเพศ อายุ รายได้ และสถานภาพสมรส แตกต่างกันมีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แตกต่างกัน มีการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3 ประชาชนที่มี อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส แตกต่างกัน มีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4 ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แตกต่างกันมีความสุขไม่แตกต่างกัน

5 ประชาชนที่มีระดับการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีการยึดหลักธรรมการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

6 ประชาชนที่มีระดับการยึดหลักธรรมแตกต่างกันมีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

7 ประชาชนที่มีระดับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน มีความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

8 การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลหลักต่อความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา ไม่มีอิทธิพลหลักต่อความสุข โดยทุกตัวแปรไม่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันต่อความสุข

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง(Three way ANOVA)ความสุข ของประชาชนที่มี การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	Sum of Square	df.	Mean Square	F	p
การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา	399.737	3	133.246	1.156	.559
การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา	446.671	2	223.335	1.938	.145
การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง	225.247	2	112.624	.977	.000
การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา* การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา	399.737	3	133.246	1.156	.377
การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนา* การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง	36.974	4	9.243	.080	.988
การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา*การยึดหลัก เศรษฐกิจเศรษฐกิจพอเพียง	225.247	2	112.624	.977	.377
การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธ*การยึด หลักธรรมพุทธศาสนา*การยึดหลักเศรษฐกิจ	95.901	2	47.950	.416	.660

R Squared = .219 (Adjusted R Squared = .192)

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

นอกจากผลการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงสำรวจดังกล่าวมาแล้วงานวิจัยนี้ยังได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ประชาชนในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 200 คน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยเชิงลึกอย่างละเอียดเพิ่มเติมเสริมจากการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผลของการสัมภาษณ์ปรากฏดังนี้

ด้านการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ พบว่ามีการปฏิบัติตั้งแต่ระดับการให้ทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ การให้ทานกับคนผู้ยากไร้และสัตว์ การช่วยเหลืองานวัด การทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน ทอดกฐิน การสวดมนต์ ไหว้พระ การศึกษาธรรมพุทธศาสนาด้วยการฟังเทศน์ การอ่านหนังสือ รายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ และสื่อวิทยุ การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อการเผยแพร่ และการปฏิบัติทำตามหลักธรรม เช่น การยึดหลักธรรม การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม

ด้านการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพฯได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันหลากหลายรูปแบบวิธีการ คือ การยึดความพอดีพอประมาณ ไม่โลภ และ พอใจในสิ่งที่ตนมี การยึดหลักความมีเหตุผล มีสติ การประหยัดค่าใช้จ่ายและการอดออม การไม่ฟุ่มเฟือย การประหยัดพลังงาน การพึ่งพาตนเอง การรู้จักคุณค่าของทุกสิ่ง การแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การนำกลับมาใช้ใหม่ และการยึดหลักคุณธรรมความดี

ส่วนในด้านความสุข พบว่า ความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ ขึ้นอยู่ปัจจัยต่างๆต่อไปนี้ ครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เพื่อน การกินและดื่ม การพักผ่อน การท่องเที่ยว การออกกำลังกาย เงิน สัตว์เลี้ยง การได้ทำในสิ่งที่ชอบหรือต้องการทำ งานอดิเรก สื่อสมัยใหม่ ศิลปะและดนตรี การลองทำสิ่งใหม่

การดูแลตัวเอง สุขภาพแข็งแรง ความสำเร็จในชีวิต การให้ทานและการช่วยเหลือผู้อื่น และการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้สนับสนุนผลการวิจัยเชิงสำรวจที่พบว่า การยึดหลักธรรมและการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการเสริมสร้างความสุขของประชาชน

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกันตามเพศ อายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส และการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมะ สอดคล้องกับผลวิจัยของ ศรายุทธ์ ตรีรมณ์(2548) ที่พบเช่นกันว่าอายุมีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมไตรสิกขาในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับผลวิจัยของบุญมา อุปถัมภ์มววงศ์ (2551) ซึ่งพบว่า การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามความศรัทธาในหลักธรรมะรวมทั้งสนับสนุนผลวิจัยเชิงสำรวจของประทุม ฤกษ์กลาง (2552) ที่พบเช่นกันว่า พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศที่มีอายุ อาชีพ รายได้ แตกต่างกัน มีความสนใจและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรอายุ อาชีพ รายได้ นี้ควรที่จะนำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ในการรณรงค์ส่งเสริมเผยแพร่พุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรการศึกษา ไม่ส่งผลต่อการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาและการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง แสดงให้เห็นว่าสถาบันการศึกษายังไม่สามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่าและปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ควรที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยหาปัจจัยสาเหตุ ปัญหา อุปสรรค และปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมะสัมพันธ์กับการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาและการยึดหลักธรรมพุทธศาสนามีผลต่อความสุขของบุคคลนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของประทุม ฤกษ์กลาง (2554) ซึ่งพบว่า พื้นฐานธรรมะมีความสัมพันธ์กับการแสวงหาข้อมูลข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความดีมีความสัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพื้นฐานธรรมะ ความดี มีความสัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตลอดจนสอดคล้องกับผลวิจัยของเจมส์และชิมิส(James & Chymis, 2004) ที่ใช้ข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมทั่วโลกในปี ค.ศ. 1994-1995 รวม 50 ประเทศทั่วโลกกับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปจำนวน 11,000 คน ที่พบว่าความสุขและคุณธรรมจริยธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าประชาชนที่มีระดับการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีการยึดหลักธรรมและหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หลักฐานเชิงประจักษ์ของผลการวิจัยครั้งนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นบทบาทความสำคัญของการแสวงหาข้อมูลข่าวสารหรือการเปิดรับข่าวสารด้านธรรมพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลในการส่งเสริมให้เกิดการยึดหลักธรรม การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งผลต่อการมีความสุข สังคมไทยจึงควรส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหลักธรรมพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางและจริงจัง ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีสถานีวิทยุและ

สถานีโทรทัศน์ของรัฐที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ ที่มีอยู่เป็นเพียงของเอกชนและนิติบุคคล เช่น มูลนิธิหลวงตาบัว วัดสังฆทาน วัดธรรมกาย

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบผลของการแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมะ การยึดหลักธรรมพุทธศาสนา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงต่อความสุข พบว่าการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลหลักต่อความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลวิจัยนี้ยืนยันความถูกต้องเหมาะสมของการวางแผนกำหนดให้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559)

โดยสรุปจากหลักฐานการวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยประชากร เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุข แต่การยึดหลักธรรมพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของประชาชนในเขตกรุงเทพฯ

ข้อเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพฯส่วนใหญ่มีการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตในระดับกลาง (67.0%) ส่วนประชาชนที่มีการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตในระดับมากมีเพียงเล็กน้อย (15.8%) ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพุทธศาสนา ควรที่จะเร่งส่งเสริมเผยแพร่ให้ประชาชนเกิดเรียนรู้และเข้าใจแนวปฏิบัติในการนำหลักธรรมพุทธศาสนา รวมถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการยึดหลักธรรมพุทธศาสนาในการดำรงชีวิต ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการก่อให้เกิดการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและความสุขอีกด้วย อันเป็นเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11

2. ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนา ทุกระดับตั้งแต่ระดับการทำทาน การรักษาศีล และการภาวนาหรือปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับความสุข ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรส่งเสริมเผยแพร่พุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นในด้านธรรมคำสอนและแนวทางการปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญ

3. ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของประชาชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อันจะเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศที่ต้องการให้คนไทยมีความสุขอย่างยั่งยืน

4. ผลการวิจัยพบว่าประชาชนกรุงเทพฯส่วนใหญ่มีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับกลาง (73.2%) ส่วนประชาชนที่มีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตในระดับมากมีจำนวนน้อย (12.8%) หน่วยงานด้านการพัฒนาที่เกี่ยวข้องจึงควรจะเร่งนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาให้เป็นรูปธรรมและชัดเจนเด่นชัด เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติจริงในการดำรงชีวิตประจำวันให้ชัดเจนเด่นชัด และรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มสาขาอาชีพทุกเพศทุกวัยได้รับรู้และนำไปปฏิบัติต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

1. ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาในตัวแปร การรู้จัก การเคยได้ยินการนำไปปฏิบัติจริง ผลดีที่ได้รับ และปัญหาอุปสรรค กับกลุ่มประชากรที่หลากหลายในตัวแปรอายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ สถานภาพทางสังคม ในท้องถิ่นต่างๆทั่วประเทศ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ตลอดจนควรศึกษาถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ชุมชน องค์กรธุรกิจในด้านต่างๆ เช่น คุณภาพชีวิต สุขภาพจิต

2. การศึกษาต่อไปควรเป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุข โดยศึกษาเชิงสาเหตุด้วยสถิติการวิเคราะห์ลิสเรล

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยกรุงเทพที่ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2546). **กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

การแบ่งพื้นที่เขต. (2552). สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2552 จาก http://www.bangkok.go.th/info/

ข้อมูลจำนวนประชากรและบ้านของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2552). สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2552 จาก http://www. dopa.go.th.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. (2540). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญมา อุปถัมภ์มววงศ์. (2551). **การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1.** สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2554 จากhttp://www.riclib.nrct.go.th/scripts/wwwi32.exe/[in=book1.par]/

ณัฏฐพงศ์ ทองภักดี. (2555) **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

ประชากรจำแนกตามศาสนา หมวดอายุ เพศ และเขตการปกครอง. (2553). สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2555 จาก http://popcensus.nso.go.th/show_table.php?t=t5&yr=2543&a=1

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2552). **พฤติกรรมการเปิดรับ การใช้ประโยชน์ และความต้องการข่าวสารพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย.** ปทุมธานี : คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2553). **การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมสมาธิของนักศึกษา ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.** ปทุมธานี : คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานธรรมะ **การแสวงหาข้อมูลข่าวสารธรรมะ การเป็นคนดีและความสุข: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.** ปทุมธานี : คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

มงคล ๓๘ ประการ. (2553). สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2553 จาก http://www.salatham.com/do-donts/38virtues.htm

ศรายุทธ์ ตรีรมณ์. (2548). **การนำหลักพุทธธรรมด้านไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในเขตจังหวัดนนทบุรี.** สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2554 จาก http://www.riclib.nrct.go.th/scripts/wwwi32.exe/[in=book1.par]/

ศิริบูรณ์ สายโกสุม. (2550). **ความหมายของความสุข. วารสารฉบับการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2550 ของสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุนทร ณ รังสี. (2541). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (มปป). **วิธีการสร้างบุญบารมี.** กรุงเทพฯ : วัดบวรนิเวศวิหาร.

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน. (2553). **อำนาจแห่งทานในพระโพธิสัตว์**. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕–๒๕๕๙). (2556) สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2556 จากhttp://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395

ภาษาอังกฤษ

Diener, E., Emmons, RA, Larsen, RJ, & Griffin, S. (1985). **The Satisfaction With Life Scale.** Journal of Personality Assessment, 49, 71-75.

Hills, P. & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire. Personality and Individual Differences. 33, 1073-1082.

James,Jr. H. S. & Chymis, A. G. (2004). **Are Happy People Ethical People? Evidence from North America and Europe.** University of Missouri. Retrieved 16 November, 2011 from www.ssu.missoururi.edu/agecon.

Wilson, T.D. (2000). Human information behavior**.** *Informing Science*, **3**(2), 49-56. Retrieved 21 November, 2009 from http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf.

โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง
Campaign Model for Creating Healthy Space in Urban Community

อุษา บิ๊กกิ้นส์[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง” นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเมืองเพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพ ถอดบทเรียนรูปแบบวิธีการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมือง และเสนอโมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในพื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน

วิธีการศึกษาคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- Depth Interview) กลุ่มแกนนำ และกลุ่มชาวบ้าน การสังเกต (Observation) สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก และการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ทางการสื่อสาร การแจกแบบสอบถามประชาชนในชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้และละแวกใกล้เคียงจำนวน 89 ชุด การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มผู้จัดงานในชุมชน กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการหน้าตลาดและกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการหลังตลาดและ ศึกษาเอกสารทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งถอดบทเรียนการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเมืองเพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพ เครือข่ายชุมชนเมืองที่ตลาดไม้หัวตะเข้ มีแนวทางการสร้างเครือข่ายดังต่อไปนี้คือ แกนนำชุมชน คนในชุมชน ภาคประชาสังคม สื่อมวลชน สถาบันการศึกษาใกล้เคียง และมหาวิทยาลัยเอกชน การทำงานระหว่างเครือข่ายเป็นการรวมตัวของคนภายนอกชุมชนที่มีจิตอาสา คนที่รักงานศิลปะ

ถอดบทเรียน รูปแบบ วิธีการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมือง

จากการวิจัยพบว่า วิธีการสื่อสารรณรงค์ที่เข้าถึงคนในชุมชนได้แก่ สื่อบุคคล เสียงตามสายและสื่อเฉพาะกิจ ส่วนการสื่อสารที่เผยแพร่ข่าวสารไปสู่ภายนอกได้แก่ สื่อออนไลน์ (เฟซบุ๊ค) และ สื่อมวลชน

การรณรงค์โดยใช้กิจกรรม CSR เพื่อพัฒนาพื้นที่สุขภาพอย่างยั่งยืนนั้นมีปัจจัยสำคัญในการทำงานอยู่ 2 ประการคือ ความพร้อมของคนในชุมชน และการประสานความร่วมมือของหน่วยงานในท้องถิ่นกับชุมชน

โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในพื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน

จากการวิจัยพบว่าโมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนสำหรับตลาดไม้หัวตะเข้นั้นมีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้คือ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมและสถาบันการศึกษาใกล้เคียง สื่อรณรงค์ทั้งในและนอกชุมชน กิจกรรมสร้างสรรค์ กองทุนชุมชน และคณะกรรมการชุมชน

คำสำคัญ- การพัฒนาเครือข่าย พื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน การรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

---

[1] รองศาสตราจารย์ ประจำคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
e-mail- o_suksai@hotmail.com

Abstract

The research topic “Campaign Model for Creating Healthy Space in Urban Community” had objectives which were to study methods for urban community networks for creating healthy space, lesson learned formats of campaign communication for healthy space in urban community and propose campaign model for creating participation in sustainable healthy urban community.

Methods of the study were In-Depth Interview including community leaders and Villagers, observation the inside and outside environment, coordination with outside organizations and participation in communication campaign, questionnaires survey of 89 people in Hua Ta Kae community and nearby, focus group discussion of the organizers, people from the market and people behind the market and to study documents both Thai and English including lesson learned campaign for creating healthy space of Hua Ta Kae community.

The results of the study were concluded as follow:

Methods of urban community networks for creating healthy space.

The network included community leaders, people in community, civil society sector, mass media, nearby educational organizations and a private university. The network consisted of outsiders who had public consciousness and favored Arts.

Lesson learned formats of campaign communication for healthy space in urban community.

The researcher found that methods of campaign communication reaching people in community were such as personal media, wired broadcasting and specialized media.The communication which publicized to the people outside the community were online (facebook) and mass media.

Campaigns with CSR activities could develop the healthy community sustainably. There were two factors including the readiness of people in community and the coordination of local organizations in the community.

Proposal of campaign model for creating participation in sustainable healthy urban community .

The researcher found that campaign model for creating participation in sustainable healthy community at Hua Ta Kae market consisted of government organizations, private sector, civil society and nearby educational organizations , campaign inside and outside the community, creative activities, community funds and community committee.

Keywords- Network Development, Sustainable Healthy Space, Campaign for Creating Participation

บทนำและวัตถุประสงค์

พื้นที่สุขภาพ (Health Spaces & Places) เป็นพื้นที่สำหรับทุกคนเพื่อใช้ปรับเปลี่ยนสุขภาพและมีชีวิตที่ดีขึ้น วัตถุประสงค์หลักของพื้นที่สุขภาพมีดังนี้คือ

1. ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้คนได้ร่วมทำกิจกรรมทางกายภาพและกิจกรรมที่สัมพันธ์กับสุขภาพ

2. ปรับปรุงผลลัพธ์ทางสุขภาพของประชาชน ที่ใช้พื้นที่สุขภาพนี้

3. ทำให้คนตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางกายภาพและการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. เป็นแนวทางสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบาย

พื้นที่สุขภาพเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนให้เกิดความยั่งยืนของชุมชน โดยเน้นที่ผลประโยชน์ต่อสุขภาพทางกายและจิตและมีชีวิตที่สมบูรณ์ องค์ประกอบหลักของพื้นที่สุขภาพได้แก่ สุขภาพ กิจกรรมทางกายภาพ และ สร้างสิ่งแวดล้อม

การสร้างพื้นที่สุขภาพทำได้ทุกที่ทุกเวลา แม้แต่ในสถานที่ทำงาน ถ้ามีพื้นที่เปิดกว้างสำหรับคนได้เดินออกกำลังกาย ก็จะช่วยลดอาการอ่อนล้าทางจิตใจและความเครียดได้ นอกจากนี้ จากการศึกษาผู้ใหญ่ในชุมชนเมืองที่ยุโรป ผู้ที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีสีเขียว ก็จะมีสุขภาพดีกว่าคนทั่วไป 3 เท่าและก็มีโอกาสน้ำหนักเกินได้น้อยกว่าร้อยละ 40 เมื่อเทียบกับคนที่อยู่ในพื้นที่จำกัด

การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้เป็นพื้นที่สุขภาพนั้น จึงหมายรวมทั้งด้านโครงสร้างและสถานที่ซึ่งเราพักอยู่ ทำงานอยู่ และเล่นอยู่ รวมทั้งพื้นที่ที่ใช้ ระบบการคมนาคมขนส่งและการออกแบบ

การสร้างพื้นที่สุขภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย เป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยกันเปลี่ยนพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งกับสุขภาพของตนเองและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการสร้างพื้นที่สุขภาพ มีดังนี้คือ

1. ส่งเสริมการพัฒนาให้เกิดการสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่างๆได้มีกิจกรรมทางกายภาพ (physical activity) และกิจกรรมอื่นๆที่สัมพันธ์กับสุขภาพ

2. เริ่มพัฒนาผลลัพธ์ทางด้านสุขภาพสำหรับคนทุกกลุ่มโดยการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ดี

3. สร้างความตระหนักให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางกายภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี

4. นำไปสู่การวางแผนในระดับนโยบายต่อไป

ตัวอย่างพื้นที่สุขภาพในต่างประเทศ ได้แก่ คลองน้ำใสใจกลางกรุงโซล ชองเกซอน ประเทศเกาหลีใต้ คลองชองเกซอน ประเทศเกาหลีใต้ ผลงานการฟื้นฟูของประธานาธิบดี Lee Myung-Bak เมื่อครั้งที่ยังดำรงตำแหน่งผู้ว่าการนครโซลของเกาหลีใต้ โดยมีโครงการให้รื้อไฮเวย์ที่ฝังตอม่อลงในชองเกซอน ซึ่งทำให้น้ำเน่าเสียและบดบังภูมิทัศน์ของเมืองออก จากนั้นค่อยผันน้ำดีจากแม่น้ำฮันเข้ามาแทนที่จนได้ชองเกซอนโฉมใหม่ที่ใสสะอาด กลายมาเป็นสถานที่พักผ่อนของชาวโซลนับตั้งแต่ปี 2005 ในโอกาสครบรอบ 600 ปีสถาปนากรุงโซล เป็นเมืองหลวง ตลอดความยาวราว 6 กิโลเมตร มีทั้งน้ำตก น้ำพุ แกลเลอรี่ใต้สะพาน และภาพประวัติศาสตร์บนแผ่นกระเบื้องให้ได้ชม ส่วนถนนที่ขนาบสองข้างลำคลอง ก็เป็นที่ตั้งของตึกสำนักงานชั้นนำ ป้ายบิลบอร์ดดิจิตอลขนาดใหญ่ และลานกิจกรรมบันเทิงต่างๆ เช่น ลานสเก็ตน้ำแข็ง หรือตึกจองโนที่คนนิยมไปเคาต์ดาวน์

ปีใหม่ ทั้งยังกลายเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของเมือง อาทิ งานศิลปะ ดนตรี นิทรรศการดอกไม้ และสามารถมานั่งพักผ่อนหย่อยใจ ถ่ายภาพ หรือเดินเล่นตลอดสองฝั่งของลำคลองได้ตั้งแต่เช้ายันค่ำ ซึ่งจะมีการประดับประดาแสงสี สวยงามท่ามกลางตึกสูงระฟ้าที่อยู่สองข้างฝั่งคลอง

ในประเทศไทยก็มีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนเพลินจิตมีการจัดกิจกรรมจากบรรดาภาคีเครือข่ายของ**สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)** เข้ามาให้เด็กร่วมคิด ร่วมทำ ก็เท่ากับว่าพื้นที่ว่างตรงนี้กลายเป็นสวรรค์น้อยๆ เป็นลานเพลินสำหรับครอบครัว พื้นที่ใต้ทางด่วนแห่งนี้ได้รับสร้างให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยมีลักษณะของห้องสมุด ให้เด็กๆ เข้ามาใช้บริการอ่านหนังสือ เมื่อถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ก็จะมีกิจกรรมต่างๆ เข้ามาเสริมมากยิ่งขึ้น

สสส. ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัด **“โครงการค่ายปิดเทอมอย่างสร้างสรรค์”** ขึ้น มีการร่วมกับบรรดาค่ายเพลง ค่ายหนังสือ และกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ (Do IT Yourself หรือ DIY) เปิดรับสมัครเด็กเข้าร่วมงาน มีทั้งการเรียนร้องเพลงกับนักร้องดัง การเรียนเต้น การเรียนทำหนังสือ ฯลฯ ซึ่งโครงการดังกล่าวได้รับความสนใจ และนั่นเป็นที่มาของการขยายโครงการให้มีการจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่เด็กๆ กลายเป็นโครงการวันว่างอย่างสร้างสรรค์ โดยเริ่มต้นจากลานเพลินจิตแห่งนี้

ลานใต้ทางด่วนเพลินจิตแห่งนี้ ก็มีห้องสมุด สำหรับค้นคว้าหาความรู้ กิจกรรมคัด-คีย์-แพ็ก ร่วมกับมูลนิธิกระจกเงา โครงการวันว่างสร้างสรรค์นั้นได้รวบรวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และหลากหลายให้กับทุกเพศทุกวัย เสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน อันนำไปสู่กิจกรรมเรียนรู้ ศิลปะ เทคโนโลยีไอที และเป็นแหล่งให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ จัดฝึกทักษะอาชีพสร้างรายได้ จัดกิจกรรมออกกำลังกายของชุมชนควบคู่กันไปด้วย

กิจกรรมต่างๆ นี้เน้นการสร้างเสริมทักษะในด้านต่างๆ เช่น การสร้างแรงบันดาลใจ ฝึกอาชีพ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ หรืออื่นๆที่เหมาะสมกับตัวเอง แล้วแต่ความชอบของแต่ละบุคคล อาทิ กิจกรรมสร้างสรรค์จินตนาการกับเหล่านักวาดการ์ตูนชื่อดังมากมาย การทำ workshop การผลิตสื่อหนังสั้น กิจกรรมจิตอาสาต่างๆ เพื่อให้เป็นแหล่งที่เด็กและเยาวชนสตรีและครอบครัว สามารถใช้เวลาว่างช่วงปิดเทอมไปทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพได้มีเป้าหมายที่จะขยายศูนย์ชุมชนสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในปีนี้ในกรุงเทพฯ อีก 9 แห่ง โดยมีเป้าหมายจะทำในพื้นที่ใต้ทางด่วนกรุงเทพฯ ในพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมทั้งสวนสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน วัด โรงเรียน สถานประกอบการ รวมไปถึงเส้นทางสัญจรสาธารณะ เช่น คลอง ทางเท้า ถนน เป็นต้น และกิจกรรมที่จัดขึ้นจะเป็นไปตามความเหมาะสมและความต้องการของคนในพื้นที่ เพื่อให้ครอบคลุมกับความต้องการและสนองต่อความต้องการพื้นที่สาธารณะ (public space) ที่สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการพักผ่อน นั่งเล่นพูดคุย หรือออกกำลังกายอีกด้วย

โครงการดังกล่าวมีเป้าหมายในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นสถานที่เสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน อาทิ เกิดกิจกรรมเรียนรู้ ศิลปะ เทคโนโลยีไอทีสำหรับเด็ก เยาวชน สตรี และครอบครัว แหล่งให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ รวมทั้งจัดฝึกทักษะอาชีพสร้างรายได้ จัดกิจกรรมออกกำลังกายของชุมชน และคาดหวังจะให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ในแหล่งอื่นๆกระจายให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใต้ทางด่วน พื้นที่สาธารณะในชุมชนภายใต้หลักการที่ว่า ชุมชนต้องเป็นผู้กำหนดและมีส่วนร่วม

ชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม (ตลาดไม้หัวตะเข้)

“ตลาดไม้หัวตะเข้” ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตลาดกระบังของกรุงเทพฯ ที่นี่เป็นตลาดโบราณริมน้ำอายุร้อยกว่าปี สมัยก่อนเรียกกันว่า "ตลาดเก่าเรือนไม้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม" เป็นตลาดที่มีอายุเก่าแก่ ตั้งอยู่ในเขตลาดกระบัง มีคลองประเวศบุรีรมย์ไหลผ่าน ทิศตะวันตกและตะวันออกมีคลองสายเหนือใต้ติดกันเป็นสี่แยก คือลองลำปลาทิว คลองทับยาว คลองหัวตะเข้

เหตุที่ชื่อว่า **"หัวตะเข้"** ก็เพราะแต่ก่อนนี้มีจระเข้ชุกชุม ตลาดแห่งนี้ก็เหมือนตลาดโบราณหลายๆ แห่ง ที่เคยมีร้านรวงคึกคักมีชีวิตชีวา มีร้านค้ากว่าร้อยห้องและเป็นสถานที่จอดเรือซื้อขายขนถ่ายสินค้า เนื่องจากแต่ก่อนยังใช้ลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรหลัก การค้าขายและวิถีชีวิตต่างๆ จึงเกิดขึ้นริมลำคลอง แต่เมื่อมีการตัดถนนเดินทางด้วยรถยนต์แล้ว ตลาดริมน้ำจึงค่อยๆ ซบเซา และล้มหายตายจากไปบ้าง แม้จะมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูขึ้นมาอีกแต่ก็ยังไม่เต็มร้อยนัก ประกอบกับเมื่อปี พ.ศ.2541 เกิดไฟไหม้ด้านหนึ่งของตลาดทำให้ตลาดน้ำค่อยๆ หายไป มีแค่บางร้านที่ยังเปิดขายของเล็กๆน้อยอยู่

อำภา บุญยเกตุ ผู้ที่ผูกพันกับตลาดไม้หัวตะเข้ เล่าว่า "เมื่อก่อนตลาดคึกคักมาก ชาวบ้านเปิดร้านขายของหน้าบ้านตัวเอง มีอาหาร ขนม ให้เลือกซื้อเยอะแยะ มีภูมิปัญญาการต่อเรือ มีระหัดวิดน้ำเข้านาซึ่งทุกวันนี้ไม่มีให้เห็นแล้ว" เมื่อไม่สามารถค้าขายทำมาหากินได้เหมือนแต่ก่อน หลายคนจึงย้ายไปอยู่ที่อื่น ให้แรงงานต่างชาติเช่าอยู่อาศัย คนที่ผูกพันกับชุมชนก็ไม่ย้ายไปไหน ยังคงอยู่บ้านไม้หลังเดิมจนถึงทุกวันนี้ ด้วยความรักและห่วงชุมชน อยากให้ตลาดกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง จึงช่วยกันฟื้นฟูชุมชน เน้นกระบวนการสร้างความร่วมมือ เพราะทุกคนอยากเห็นความสุขร่วมกัน

ตลาดไม้หัวตะเข้ ก็เป็นอีกหนึ่งตลาดที่มีความพยายามในการฟื้นฟูให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยได้รับความร่วมมือจากชาว **“ชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม”** ที่พยายามหาจุดเด่นของสถานที่มาเป็นจุดขายได้อย่างน่าสนใจ โดยใกล้ๆ กับตลาดไม้หัวตะเข้เป็นที่ตั้งของสถานศึกษาหลายแห่ง เช่น วิทยาลัยช่างศิลป์ ลาดกระบัง ที่เปิดสอนมาตั้งแต่ปี 2521 รวมทั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เรียกได้ว่าเป็นสถานศึกษาที่อยู่คู่กับชุมชนมานาน ดังนั้นภาพที่คุ้นตาของคนในชุมชนคือภาพของนักเรียนนักศึกษาที่มาทำกิจกรรมในชุมชน ทั้งมานั่งวาดภาพที่ตลาดริมคลอง และหลายครั้งที่มีกิจกรรมด้านศิลปะ ชาวชุมชนเองก็ให้ความร่วมมือเป็นแบบวาดภาพบ้าง หรือคนเฒ่าคนแก่มาถ่ายทอดเรื่องราวเก่าๆ ให้ฟังบ้าง ทางชุมชนร่วมกับวิทยาลัยช่างศิลป์จึงใช้ความผูกพันนี้จัดทำเป็น **“ตลาดนัดศิลปะ”** ขึ้น โดยจะจัดขึ้นทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ต้นเดือน

ตลาดไม้หัวตะเข้มีต้นทุนค่อนข้างดี เพราะติดกับสถานศึกษาสองแห่ง คือสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และวิทยาลัยช่างศิลป์ ซึ่งเด่นเรื่องงานศิลปะ ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันฟื้นฟูตลาด โดยนำศิลปะแขนงต่างๆ มาไว้ที่ตลาดไม้หัวตะเข้ เกิดตลาดนัดศิลปะในวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน นัก ศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้แวะมาเดินเล่น ซื้อของ และเยี่ยมชมงานศิลปะ

จุดเด่นของตลาดแห่งนี้ก็คือคนในชุมชนและสถานศึกษาร่วมมือร่วมใจพัฒนาฟื้นฟูตลาด ไม่ได้หวังเพียงให้ผู้คนมาเที่ยวตลาดอย่างในอดีตเท่านั้น แต่เป็นการให้คนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและรักชุมชนของตนเอง เมื่อตลาดมีชีวิต ก็เสมือนได้เติมเต็มความสุขให้คนในชุมชนด้วยเช่นกัน

นอกจากผลงานศิลปะแล้ว ยังมีอาหารอร่อยที่ชาวชุมชนตั้งใจทำให้นักท่องเที่ยวได้ชิม ไม่ว่าจะเป็นก๋วยเตี๋ยว ผัดไทย หอยทอด ยำแหนม สาคู ขนมปากหม้อ ขนมขบเคี้ยวต่างๆ ที่นี่ยังมีร้านรวงเก่าๆ เปิดให้บริการ ทั้งร้านขายเครื่องเขียนเก่าแก่อย่างร้านไทยสามัคคี ที่ยังเป็นร้านประจำของนักเรียนนักศึกษาในละแวกนี้ นอกจากขายเครื่องเขียนและอุปกรณ์ศิลปะแล้วมีหนังสืออ่านนอกเวลาเก่าๆ น่าซื้อหาไปสะสมกันอีกด้วย นอกจากนั้นก็ยังมีร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึกต่างๆ ให้ได้ซื้อหากันเพลินๆ ในบรรยากาศของห้องแถวไม้ริมน้ำ

นอกจากนี้ยังมีองค์เซียน หรือพระโพธิสัตว์แป๊ะโค้ว ที่โรงเจฮะเฮงตั้ว ทางฝั่งตลาดใหม่ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับตลาดไม้หัวตะเข้ สำหรับประวัติขององค์เซียนมีอยู่ว่า เมื่อร้อยกว่าปีก่อนท่านได้เดินทางมาจากเมืองจีนมาพำนักอยู่ในแถบลาดกระบังนี้ ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการถือศีลกินเจสวดมนต์ภาวนาอยู่ในโรงเจแห่งนี้จนได้ฌานสมาบัติ ละสังขารไปในขณะกำลังนั่งสมาธิอยู่ ร่างที่ไม่เน่าเปื่อยของท่านยังคงมีผู้มาเคารพกราบไหว้กันที่โรงเจแห่งนี้

จากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าตลาดไม้หัวตะเข้เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน เป็นพื้นที่สุขภาพที่น่าสนใจศึกษา ผู้วิจัยจึงศึกษาการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเมือง เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพ วิธีสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมือง และมีโมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในพื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน

วัตถุประสงค์

งานวิจัยเรื่อง โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเมืองเพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพ
2. เพื่อถอดบทเรียนรูปแบบ วิธีการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมือง
3. เพื่อเสนอโมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในพื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาเฉพาะพื้นที่ชุมชนเมืองที่ **“ตลาดไม้หัวตะเข้”** ตั้งอยู่บนถนนลาดกระบัง ซอยลาดกระบัง 17 ด้านหลังตลาดสดอุดมผล แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2555 ถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

วิธีการในการศึกษา

การวิจัยเรื่อง โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง

โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- Depth Interview) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในพื้นที่สุขภาพกับกลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ กลุ่มแกนนำที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในโครงการ และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมกับโครงการ

1.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากขึ้น อันได้แก่ รูปแบบการใช้พื้นที่สุขภาพ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก และลักษณะการดำเนินงาน การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและประชาชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารรณรงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ และการใช้พื้นที่สุขภาพ ลักษณะการสื่อสาร การใช้สื่อต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ทางการสื่อสาร

1.3 การแจกแบบสอบถามประชาชนในชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้และละแวกใกล้เคียงจำนวน 89 ชุด โดยแบ่งเป็นชาวชุมชนหน้าตลาดและหลังตลาด

1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มผู้จัดงานในชุมชน กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการหน้าตลาดและกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการหลังตลาด

1.5 ศึกษาเอกสารทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งถอดบทเรียนการรณรงค์เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพของชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้

ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์

1. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเมืองเพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สุขภาพ

จากการวิจัยพบว่า ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานดังต่อไปนี้คือ

“พ” คือ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ได้แก่เครือข่ายการท่องเที่ยวภาคประชาสังคม คุณรพีพัฒน์ เกศโกมล เลขานุการเครือข่ายการท่องเที่ยวภาคประชาสังคม

“ม” คือ หมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้นำทางความคิดเห็นและ คณะกรรมการชุมชน จุดเด่นของพื้นที่นี้คือมีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็งและรักท้องถิ่นของตนเอง ได้แก่ ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน

“ค” คือ ครอบครัว และคนในชุมชน กลุ่มที่สนับสนุนการทำกิจกรรมหลักๆ คือชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่หน้าตลาดซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ กับการจัดกิจกรรมของชุมชน เป็นหลัก และมีชาวบ้านหลังตลาดบางส่วนมาร่วมกิจกรรมกับชุมชน

“ร” คือ สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน การทำกิจกรรมในชุมชนแต่ละครั้งจะขอความร่วมมือกับอาจารย์จากสถาบันการศึกษาใกล้เคียง ซึ่งเป็นลักษณะของจิตอาสา มีกิจกรรมวาดภาพ สอนทำว่าว ร้องเพลงและการแสดงรำไทย

การจัดกิจกรรมของชุมชนจะใช้ “ศิลปะ” เชื่อมโยงให้คนในพื้นที่ได้มารวมตัวทำกิจกรรมร่วมกัน จากตลาดที่เคยเงียบเหงาคนก็เริ่มกลับมาค้าขายและพัฒนาบ้านเรือนของตนเองมากขึ้น เด็กและเยาวชนมีพื้นที่ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ผู้ใหญ่มีพื้นที่สำหรับการจับจ่ายใช้สอย ส่วนคนในชุมชนสามารถค้าขายอาหารให้กับนักท่องเที่ยว

หากมองภาพรวมจะเห็นได้ว่าเครือข่ายชุมชนเมืองที่ตลาดไม้หัวตะเข้ มีแนวทางการสร้างเครือข่ายดังต่อไปนี้คือ

1) **แกนนำชุมชน** ได้แก่ ประธานชุมชน คือ คุณอ่อนศรี นิ่มทรงธรรม และคุณอำภา บุญยเกตุ

2) **คนในชุมชน** ได้แก่ เจ้าของร้านค้าบริเวณหน้าตลาดและชาวบ้านหลังตลาด

3) **ภาคประชาสังคม** ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวภาคประชาสังคม และอาสาสมัคร เช่น ลุงว่าว ครูสอน

4) **สื่อมวลชน** ได้แก่ รายการทุ่งแสงตะวัน รายการแจ่ว รายการหลงกรุง

5) **สถาบันการศึกษาใกล้เคียง**ได้แก่ โรงเรียนเชิดเจิมศิลป์ ทำกิจกรรมโปสเตอร์ วีดิทัศน์ และศิลปะการแสดง/โรงเรียนพรตพิทยะพยัพ มีกลุ่มวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น/ วิทยาลัยช่างศิลป์ สอนลายรดน้ำปิดทอง เชื่อมกลุ่มช่างศิลป์ งานปั้น ภาพพิมพ์ และลายรดน้ำปิดทอง รวมทั้งมีการสอนทำเซรามิค/สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยอาจารย์บางคนจะมาช่วยกิจกรรมด้วยจิตอาสา ได้แก่ ออกแบบโลโก้หัวตะเข้ให้ ทำ workshop ตลาดพิพิธภัณฑ์มีชีวิต/โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภช และโรงเรียนเทพศิรินทร์ ทำสื่อเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/โรงเรียนศึกษาพัฒนา เอื้อเฟื้อสถานที่จัดกิจกรรม

6) **มหาวิทยาลัยเอกชน**ได้แก่ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ที่ทำกิจกรรม CSR

การทำงานระหว่างเครือข่ายจะเห็นได้ว่าเป็นการรวมตัวของคนภายนอกชุมชนที่มีจิตอาสา คนที่รักงานศิลปะ

ผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานเครือข่ายนั้นจะประสบความสำเร็จก็อยู่ที่แกนนำหลัก หรือหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาช่วยจัดกิจกรรมจะเห็นได้ว่า จากประสบการณ์ที่ผ่านมาของชุมชนนี้ การทำงานร่วมกับอาจารย์และนักศึกษาจากสถาบันต่างๆที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้ชุมชนนี้มีการจัดตลาดนัดศิลปะได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์ในการจัดงาน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเครือข่ายหลักของชุมชนนี้น่าจะเป็นแกนนำชุมชน คนในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียง

2. ถอดบทเรียนรูปแบบ วิธีการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมือง

จากการถอดบทเรียนรูปแบบและวิธีการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

ก่อนการรณรงค์

ก่อนการรณรงค์ได้มีการแจกแบบสอบถามถึง พฤติกรรมการเปิดรับสื่อและพฤติกรรมการใช้พื้นที่สุขภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรมข้อมูล จากจำนวน 100 ชุด และได้รับการตอบกลับเป็นจำนวน 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ100 ของแบบสอบถามทั้งหมด (Response Rate) มีแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 89 ชุด ผลการสำรวจมีดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการ ดังนี้

1. ต้องการร่วมกิจกรรมทางกายภาพและมีพื้นที่สุขภาพเพื่อใช้ในการออกกำลังกาย ซึ่งจาก ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างอยากให้ชุมชนมีกิจกรรมเต้นแอโรบิคมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 22.47 รองลงมาทำความสะอาดชุมชน คิดเป็นร้อยละ 16.85 ออกกำลังกาย/ตรวจสุขภาพ 14.60 ตามลำดับ

ผลการสำรวจดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าคนในชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้จะมีความต้องการมีพื้นที่สุขภาพในชุมชน พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ริมน้ำ ทำให้มีเนื้อที่ค่อนข้างจำกัดในการทำกิจกรรมดังกล่าวหากจะทำให้เกิดขึ้นจริง คงต้องขอความร่วมมือกับโรงเรียนศึกษาพัฒนาซึ่งตั้งอยู่หลังตลาดและ มีสนามในโรงเรียนเป็นที่ทำกิจกรรม อย่างไรก็ตามยังไม่มีการประสานงานในเรื่องนี้อย่างชัดเจน

2. ต้องการให้มีกิจกรรมตลาดนัด เพราะ ต้องการให้คนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ต้องการฟื้นฟูอนุรักษ์ วัฒนธรรมของชุมชน ต้องการให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน

3. ต้องการให้แจ้งข่าวสารกิจกรรมทางเสียงตามสาย ใบปลิว/โปสเตอร์/แผ่นพับ และกรรมการชุมชน จากผลการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างต้องการให้แจ้งข่าวกิจกรรมชุมชนผ่านช่องทางเสียงตามสายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.92 รองลงมาใบปลิว/โปสเตอร์/แผ่นพับ คิดเป็นร้อยละ 15.18 กรรมการชุมชนเดินบอกข่าวสาร คิดเป็นร้อยละ 8.86 โดยกลุ่มตัวอย่างต้องการให้แจ้งข่าวกิจกรรมชุมชนผ่านช่องทางวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ และร้านค้า น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.26

กิจกรรมระหว่างรณรงค์

ในระหว่างรณรงค์นั้น ได้มีการใช้สื่อดังนี้คือ

1. เสียงตามสาย โดย ประธานชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ เปิดข่าวตั้งแต่ 6.00 น. – 8.15 น. มีทั้งข่าวสารสุขภาพและข่าวประชาสัมพันธ์ โดยสื่อหลักที่ชาวชุมชนใช้ได้แก่เสียงตามสายในการประสานงานในชุมชน

2. รายการโทรทัศน์ DPU. กูรูธุรกิจ ทางช่องทรูวิชั่น 25 ช่วงสมาร์ท SME ออกอากาศวันศุกร์ 11.00 -12.00 น. มีการสัมภาษณ์เจ้าของร้านเอเฟรม

3. ช่อง 11 ข่าวศิลปวัฒนธรรม

4. ช่อง 7 รายการสะเก็ดข่าว

5. สื่อโปสเตอร์

6. สื่อบุคคล

7. สื่อกราฟฟิติที่เวที

หลังการรณรงค์

จากการสนทนากลุ่มชุมชนหน้าตลาด พบว่าการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งตลาดนัดศิลปะ และกิจกรรม “สีน้ำจากสายธารสู่มือแม่”ที่ตลาดไม้หัวตะเข้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคือ

1. ทำให้ปัญหายาเสพติดลดน้อยลง

2. ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

3. คนในชุมชนพูดคุยกันมากขึ้น

4. คนในชุมชนจัดบ้านเรือนให้สวยงาม

5. ทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนสนใจ

6. ทำให้คนในชุมชนตื่นตัวต้องการพัฒนาตลาดน้ำ

7. ชุมชนหลังตลาดต้องการจัดภูมิทัศน์พัฒนาพื้นที่

8. ต้องการสร้างพื้นที่สุขภาพ โดยมีหน่วยงานภายนอกมาหนุนเสริม แต่จุดเริ่มต้นที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันทั้งหน้าและหลังตลาด

จากการวิจัยพบว่า การรณรงค์โดยใช้กิจกรรม CSR เพื่อพัฒนาพื้นที่สุขภาพอย่างยั่งยืนนั้นมีปัจจัยสำคัญในการทำงานอยู่ 2 ประการคือ

1. **ความพร้อมของคนในชุมชน**- ชุมชนควรเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาโดยร่วมมือกับองค์กรภายนอก (external organizations) เพื่อช่วยเสริมพลังให้กับคนในชุมชน ด้วยการเสริมทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้ดีขึ้น คนในชุมชนเองก็ควรตื่นตัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่สุขภาพ

2. **การประสานความร่วมมือของหน่วยงานในท้องถิ่นกับชุมชน** หน่วยงานที่ทำด้าน CSR นั้นควรเป็นหน่วยงานในท้องถิ่น เพราะจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนได้ และทำงานได้ในระยะยาวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งการทำงานของหน่วยงานเหล่านี้ไม่ควรอยู่ในลักษณะความช่วยเหลือ แต่ ควรเป็นการเสริมพลัง (empower) ให้คนในชุมชน มากกว่า

3.โมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในพื้นที่สุขภาพแบบยั่งยืน

ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้มีคุณค่าที่โดดเด่นอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าและความสำคัญทางด้านภูมิทัศน์ของตลาดไม้หัวตะเข้

ตลาดไม้หัวตะเข้มีลักษณะทางกายภาพและสังคมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง การที่มีคลองหลายสาย เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ คลองลำปลาทิว คลองหัวตะเข้ เป็นต้น เชื่อมติดต่อกันได้ทำให้สอง ฝั่งคลองเกิดการตั้งถิ่นฐานและมีวิถีชีวิตที่แสดงออกมาเป็นภูมิทัศน์ที่สวยงาม ประกอบไปด้วย วัด ชุมชนริมน้ำ พันธุ์ไม้ริมน้ำ พันธุ์ไม้ทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ลักษณะสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของชนบทภาคกลางที่ผูกพันกับลำน้ำ มีเรือที่ชาวบ้านใช้งานอยู่เป็นประจำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผูกร้อยกันเข้าเป็นคุณค่าและความสำคัญของตลาดไม้หัวตะเข้

2. คุณค่าทางสถาปัตยกรรม

ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นอาคารแบบเรือนแถวไม้ริมคลองที่แสดงลักษณะความเป็นอยู่ในอดีต ส่วนบริเวณอื่นๆ ประกอบด้วยเรือนทรงไทย อาคารคหบดี อาคารราชการเก่า โรงสีริมน้ำ เรือนไทยประยุกต์แบบต่างๆ ศาลาท่าน้ำหลากหลายรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีคุณค่า ซึ่งในปัจจุบันอาคารบางหลังกำลังเสื่อมสภาพทรุดโทรม แต่ทั้งนี้อาคารเหล่านั้นยังคงแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของอาคารบ้านเรือนแบบต่างๆ และแสดงความมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

3. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ตลาดไม้หัวตะเข้ในอดีตเป็นชุมชนริมน้ำขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในย่านตะวันออกของบางกอก มีเส้นทางสัญจรไปตามลำน้ำหลายสาย ตั้งแต่เริ่มมีการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีชุมชนเชื้อชาติต่างๆ เช่น ไทย มอญ จีน มาอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง มีประเพณีและวัฒนธรรมตามแต่ละเชื้อชาติเกิดขึ้นมา เกิดการประสมประสานกลมกลืนกัน มีโรงเจสำหรับคนเชื้อสายจีน มีวัดแบบมอญสำหรับชุมชนมอญในตลาด มีทั้งโรงลิเก วิก โรงเจ ที่สำคัญ มีประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนไว้ด้วยกัน มีการค้ากับชุมชนอื่นๆในละแวกใกล้เคียงกัน เกิดเป็นตลาดสี่แยกหัวตะเข้ มีการส่งสินค้ามาจากกรุงเทพ และย่านแปดริ้ว ในเวลาต่อมาชุมชนมอญพระประแดงได้อพยพมาอยู่บริเวณวัดมอญและมีการติดต่อกันตลอดมา เป็นศูนย์กลางสัญจร ศูนย์การศึกษาและศูนย์ราชการที่มีสถานีรถไฟที่สามารถเชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานครได้

เมื่อมีการฟื้นฟูตลาด เป็นตลาดนัดศิลปะ ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชน รักท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมของชุมชน สร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้คนรู้จัก โดยมีตลาดนัดศิลปะเป็นกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมร้อยคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

ดังนั้นถ้าหากจะพัฒนาชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ให้เป็นพื้นที่สุขภาพ ชุมชนดังกล่าวจัดว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่สุขภาพได้ เพราะมีสนามโรงเรียนศึกษาพัฒนาอยู่ใกล้กับชุมชน ชุมชนอยู่ติดคลอง และทางคมนาคมสะดวก และที่สำคัญคนในชุมชนมีแกนนำที่เข้มแข็งและพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง ชาวชุมชนมีสำนึกในการฟื้นฟูสถานที่ของตนให้น่าอยู่มากขึ้น มีความตื่นตัวเรื่องการจัดพื้นที่สุขภาพให้กับชุมชน ชุมชนมีผู้สูงอายุ และเด็กที่ต้องการพื้นที่ในการออกกำลังกาย ร่วมกิจกรรม มีสถาบันการศึกษาสำคัญๆ อยู่โดยรอบ ที่สนับสนุนด้านงานศิลปะซึ่งหากมีความร่วมมือกันระหว่างสถาบัน กับแกนนำชุมชน ก็จะทำให้การทำงานมีทิศทางที่ดีขึ้น

จากการวิจัยพบว่าโมเดลการรณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนสำหรับตลาดไม้หัวตะเข้นั้นมีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. **หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมและสถาบันการศึกษาใกล้เคียง**
2. **สื่อรณรงค์ทั้งในและนอกชุมชน**
3. **กิจกรรมสร้างสรรค์**
4. **กองทุนชุมชน**
5. **คณะกรรมการชุมชน**

การรณรงค์ที่ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้นั้น ส่วนใหญ่ยังเป็นการดำเนินการจากหน่วยงานภายนอก และหน่วยงานที่ทำด้านนี้คือมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ซึ่งไม่ได้เป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในละแวกนั้น ส่วนสถาบันที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาลัยช่างศิลป์ เป็นต้น ทางสถาบันไม่ได้มีบทบาทหลักในการพัฒนาพื้นที่ แต่มีอาจารย์เพียงบางคนจากสถาบันเหล่านี้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำให้กิจกรรม CSR ยังไม่เกิดขึ้นโดยภาพรวม

หากจะทำให้การรณรงค์ CSR เกิดประโยชน์ทั้งต่อองค์กรที่ดำเนินงาน และ ชุมชนแล้ว ทางผู้วิจัยเห็นว่า สถาบันการศึกษาใกล้เคียง ควรเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยประสานความร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชน และช่วยกันทำงานประสานกับหน่วยงานรัฐ และองค์กรต่างๆ เพื่อร่วมกันพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชน จากนั้นทางชุมชนเองก็ควรมีความพร้อมในการเปิดพื้นที่ให้ใช้เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ในด้านของการสื่อสารนั้น ทางชุมชนเป็นที่รู้จักและสื่อมวลชนให้ความสนใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว จึงสามารถสื่อสารให้กับคนทั่วไปได้ไม่ยากนัก

บทสรุป

การทำงานรณรงค์จะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับการทำงานร่วมกันเป็นภาคี(partnership) และการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) ที่สำคัญที่สุดพื้นที่สร้างสรรค์จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนก็ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่อยู่ในท้องถิ่น เป็นแกนหลัก โดยหน่วยงานเหล่านี้ทำงานประสานกับหน่วยงานภายนอก และ แกนนำชุมชน ในลักษณะการเสริมพลังให้กับชุมชน และ ดึงชุมชนมามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ จากนั้นเมื่อมีกิจกรรมสร้างสรรค์เกิดขึ้นแล้ว ก็ควรช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกองทุนชุมชน และ มีคณะทำงานในการบริหารจัดการพื้นที่สุขภาพที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมได้ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาพื้นที่สุขภาพชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ดังนี้

1. ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สุขภาพ ทางหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชนปรับภูมิทัศน์ที่เหมาะสม ขุดลอกคูคลองและทำความสะอาดบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับคนในชุมชนได้

2. ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ อยู่ใกล้กับสถาบันการศึกษา ดังนั้น หากสถาบันเหล่านั้น เข้ามาร่วมเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเสริมพลังให้กับชุมชนก็จะทำให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ได้

3. การพัฒนาชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม และสถาบันการศึกษา โดยควรกำหนดเป็นแผนงาน และโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนตามผังเมืองที่วางไว้ ทั้งนี้ชุมชนดังกล่าวยังไม่สามารถพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ได้เพราะขาดการทำงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้มีแผนงานที่ชัดเจนในการพัฒนา แต่เน้นที่การส่งเสริมให้เกิดตลาดน้ำเพียงอย่างเดียว

บรรณานุกรม

หนังสือ

กุลทิพย์ ศาสตระรุจิและคณะ (2554). โครงการวิจัย การสื่อสารเพื่อความเท่าเทียมทางสุขภาพ.กรุงเทพฯ : สำนักงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เกศินี จุฑาวิจิตร,(2548). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : นครปฐม ,สถาบันราชภัฏนครปฐม.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ,กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล

ดวงพร คำนูณวัฒน์ , (2550) วิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, (2542). การสื่อสาร-รณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์เน้นการเจาะกลุ่มและมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : รั้วสีเขียว

บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ และคณะ.(2551). การประเมินศักยภาพเครือข่ายงดเหล้าด้านศาสนาและชุมชน. (รายงานวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.).

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.(2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เฟื่องฟ้า คณานุรักษ์, (2530). ปัญหาและข้อจำกัดของพัฒนากรในการทำงานพัฒนาชุมชนตามหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดนราธิวาส. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนึ่งหทัย ขอผลกลาง.(2549), พัฒนาการและแนวโน้มของการวิจัยด้านการสื่อสารสุขภาพใน ประเทศไทย , กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (2546). สื่อความหมายผ่านฐานคิดและประสบการณ์.(งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) , เชียงใหม่ : วนิดา เพรส.

สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ.(2540). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

Duhl, L.J. & Sanchez, A.K. (1999). *Healthy Cities and The City Planning Process: A Background Document on Links Between Health and Urban Planning.* WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.

Edwards, Peggy & Tsouros, Agis D. (2008). *A Healthy City Is An Active City: A Physical Activity Planning Guide.* WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.

Green and Kreuter (1980). *Health Education Planning: A Diagnostic Approach*. 1st edition. Mountain View, California: Mayfield.

McGuire (1981 McGuire, W. J. (1989). Theoretical foundations of campaigns. In R. E. Rice and C. K. Atkin (eds.), *Public communication campaigns* (2nd edn. Pp. 43-65). Newbury Park, CA: Sage.

Regional Public Health (2010). Healthy Open Spaces: A Summary of the impact of open spaces on health and wellbeing, Regional Public Health Information Paper March 2010, Lower Hutt.

Salmon, C.T.(1989 Salmon, C. T. (1989). Campaigns for Social "Improvement": An Overview of Values, Rationales, and Impacts. In Salmon, Charles T. (Ed.), Information Campaigns: Balancing Social Values and Social Change ,Newbury Park: Sage

WHO Regional Office for the Western Pacific. (March 2000). *Regional Guidelines for Developing A Healthy Cities Project.* WHO, Philippines.

บทความวิชาการ

กิตติ กันภัย, (2543). “การสื่อสารชุมชน: แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา” วารสารนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,หน้า 61-78

Ismail Maimunah. Corporate Social Responsibility and Its Role in Community Development: An International Perspective. The Journal of International Social Reseearch, Volume 2/9 Fall 2009.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เสน่ห์ในความเก่า ตลาดโบราณ “หัวตะเข้-หลวงแพ่ง” ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 9 ตุลาคม 2555) จาก http://www.manager.co.th/travel/viewnews.aspx?NewsID=9550000123811

San Antonio Is a Popping City! By Project for Public Spaces on Mar 5, 2012, http://www.pps.org/blog/san-antonio-is-a-popping-city/

Case Studies of Public Space(http://www.city-identity-image.com/index.php?id=16)

เอกสารอื่น

Bangkok Charter for Health Promotion in a Globalized World,ในการประชุมส่งเสริมสุขภาพโลก ระหว่างวันที่ 7-11 สิงหาคม 2548

ปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว

พัชนี เชยจรรยา[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์การแสวงหาข่าวสาร ความพึงพอใจ พฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ และการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การแสวงหาข่าวสาร ความพึงพอใจ พฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำกับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยว รวมทั้งศึกษาตัวแปรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายหรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสาร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่เคยไปท่องเที่ยวตลาดน้ำ และเคยใช้สื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 400 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย อธิบายข้อมูลเชิงพรรณนาและสถิติอ้างอิงสมมติฐาน Pearson's Product Moment Correlation Coefficient และ Multiple Regression เพื่อทดสอบสมมติฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ผ่าน Facebook มากที่สุด รองลงมาคือ Youtube Line มีการแบ่งปันข้อมูลเป็นภาพนิ่ง และข้อความ และมีการแสวงหาข่าวสารการท่องเที่ยวเมื่อต้องการเดินทางท่องเที่ยวเท่านั้น และแสวงหาข่าวสารทั้งจากสื่อออนไลน์ และสื่อมวลชน สื่อบุคคล กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในข่าวสารการท่องเที่ยวทั้งจากการสื่อสารภายในตลาด และการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ในระดับ "มาก“ กลุ่มตัวอย่างมีการบอกต่อข่าวสารผ่านทาง Facebook มากที่สุด โดยใช้การบอกต่อด้วยภาพมากที่สุด และเนื้อหาที่นำไปบอกต่อมากที่สุดคือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้มาเที่ยวตลาดน้ำ
2. ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การแสวงหาข่าวสาร ความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนพฤติกรรมการท่องเที่ยวไม่มีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนั้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารได้มากที่สุด โดยที่ตัวแปรที่ร่วมกันอธิบายการบอกต่อข่าวสารได้แก่การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจข่าวสาร โดยร่วมกันอธิบายได้ร้อยละ 45.6

[1] รองศาสตราจารย์ ประจำคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1) ที่มาและความสำคัญ

พฤติกรรมการบริโภคนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กว้างขวางกว่าเพียงการซื้อ กล่าวคือ เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคจะพบว่า การบริโภคนี้เป็นกระทำตั้งแต่การค้นหา คัดเลือกสินค้า ซื้อสินค้า ใช้สินค้า และประเมินหลังการซื้อ ในกระบวนการบริโภคนี้ผู้บริโภคจะทำการประเมิน 2 ครั้ง คือ (1) การประเมินก่อนการซื้อเป็นขั้นตอนที่ผู้บริโภคทบทวนปัญหาความต้องการของตนเอง เสาะแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าเพื่อประเมินทางเลือกก่อนทำการตัดสินใจเลือกตรายี่ห้อเลือกสถานที่ที่จะซื้อจำนวนที่จะซื้อ กำหนดเวลากำหนดราคาที่จะซื้อได้ และ เลือกวิธีจ่ายเงิน (2) การประเมินหลังการซื้อเป็นการประเมินครั้ง ถัดมาซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้บริโภคจะพิจารณาเปรียบเทียบสิ่งที่เกิดขึ้นจริงจากการบริโภคกับสิ่งที่คาดหวังว่าจะได้รับเมื่อใช้สินค้าหากผลที่เกิดเป็นไปตามความคาดหวังหรือเกินกว่าที่คาดหวังผู้บริโภคก็จะเกิดความพึงพอใจในสินค้าเมื่อผู้บริโภคมีความพึงพอใจแล้วก็มักจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมการซื้อซ้ำหรือบอกต่อซึ่งการบอกต่อนี้เองเป็นกระบวนการสำคัญในการแพร่กระจายข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการซึ่งเป็นการสื่อสารให้ข้อมูลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อบอกต่อเป็นแหล่งข่าวเกี่ยวกับสินค้า เพื่อให้คำแนะนำหรือเพื่อการบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัวหรือเพื่อลดสภาวะความกังวลหลังการซื้อ (post cognitive dissonance) เป็นภาวะผู้บริโภคพยายามบรรเทาความรู้สึกไม่สบายใจหลังการซื้อหรือใช้บริการโดยผู้บริโภคอาจพยายามสื่อสารให้ตนเองมั่นใจว่าตัดสินใจถูกต้องดีแล้ว โดยการบอกคนอื่นว่าการตัดสินใจดังกล่าวว่าคุ้มค่าแล้ว ในขณะเดียวกันก็พยายามหาข้อมูลอื่นมาเสริมความเชื่อมั่นในการตัดสินใจซื้อร่วมด้วย

การบอกต่อจึงเป็นกลไกในการส่งผ่านประสบการณ์เกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ในที่นี้เปรียบเหมือนกับการที่นักท่องเที่ยวคือผู้บริโภคบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำซึ่งมีอิทธิพลและมีพลังมากเพราะ การบอกต่อที่มีลักษณะสื่อสารที่ไม่เป็นทางการนี้สะท้อนถึงความมีอิสระในบอกเล่าความคิดเห็นหลังการบริโภค ข้อมูลที่ได้รับฟังต่อๆ กันเช่นนี้ในสายตาผู้บริโภคด้วยกันแล้วนับว่ามีความน่าเชื่อถือมาก และจากผลการสำรวจข้อมูลของเว็บไซต์ Getambassador.com ได้ระบุว่า กลยุทธ์การทำตลาดโดยการบอกต่อแบบปากต่อปากยังคงเป็นวิธีที่มีอิทธิพลต่อผู้บริโภคในการซื้อสินค้าสูงสุดเป็นอันดับที่ 1 ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนอยู่ที่ 54% การสำรวจพบว่าในแต่ละวันชาวอเมริกันมีการพูดถึงและบอกต่อเกี่ยวกับสินค้าเป็นสัดส่วนมากถึง 76% ของผู้บริโภคทั้งหมดโดยมีการพูดถึงแบรนด์สินค้าเฉลี่ยอยู่ที่ 10 แบรนด์ต่อวัน ซึ่งกว่า 70% ของแบรนด์ที่ถูกพูดนี้มาจากการบอกต่อและแนะนำแบบปากต่อปากนั่นเองการบอกต่อนี้มีส่วนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการซื้อสินค้าของผู้บริโภคคิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 90% ของผู้บริโภคทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากการรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าจากคนใกล้ชิดมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการได้รับข้อมูลจากการโฆษณาทั่วไปการบอกต่อๆกันไปทำให้เกิดการแนะนำคนรู้จักหรือคนใกล้ชิดให้มีความมั่นใจในคุณภาพของสินค้าหรือบริการช่วยให้การเลือกซื้อสินค้าง่ายและก่อให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นการบอกต่อจึงนับว่าเป็นกุญแจสำคัญในการขยายฐานผู้บริโภคอันหมายถึงความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจ

จากในอดีตที่การบอกต่อมีขอบเขตการแพร่กระจายข้อมูลอยู่ในวงแคบ เป็นเพียงการบอกต่อกันในหมู่เพื่อนครอบครัวและคนรู้จัก เท่านั้นแต่ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีพัฒนาการอย่างก้าวกระโดดนี้การบอกต่อได้ขยายขอบเขตสู่การบอกต่อไปยังกลุ่มเพื่อนของเพื่อนหรือบุคคลทั่วไปที่สนใจ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อบอกเล่ากิจกรรม กิจวัตร และพฤติกรรมต่างๆ แบ่งปันข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ความต้องการ และความคิดเห็นโดยการสร้างเนื้อหาแบ่งปันเรื่องราวในรูปแบบของข้อความ รูปภาพวิดีโอ และเสียงเกิดการแพร่กระจายข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าได้อย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็วอาจเรียกได้ว่า eWOM (Electronic word of mouth) จากการศึกษาข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่รวบรวมโดย ZocialRank พบว่า ประเทศไทยที่มีประชากรประมาณ 66 ล้านคน มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 25 ล้านคน ใช้สื่อสังคมออนไลน์ถึง18 ล้านคนอัตราการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เจริญเติบโตเมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่แล้ว (1 เม.ย 2555–1 เม.ย. 2556) ทั้ง Facebook Youtube Twitter โดยเฉพาะ Instagram มีการใช้งานเติบโตจากปีที่แล้วถึง 178% มีจำนวนการโพสต์ที่เป็นแบบสาธารณะ (Public) สูงถึง124,000 รูปต่อวัน มีการคอมเม้นต์และกดไลท์เฉลี่ยอยู่ที่2.3 ล้านครั้งต่อวัน จากข้อมูลข้างต้นบ่งชี้ถึงความสนใจของผู้คนในสังคมไทยที่มีต่อสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ Facebook ยังได้รายงานสถิติการแชร์เรื่องราวผ่านการโพสต์, คอมเมนท์ และการแชร์วิดีโอ หรือภาพถ่ายในระบบของตน โดยระบุว่ามีกิจกรรมการแชร์เกิดขึ้นถึงราว 4,750 ล้านครั้งในแต่ละวัน นอกจากนี้ยังพบว่าในแต่ละวันมีการกด Like มากกว่า 4,500 ล้านครั้ง และมีการส่งข้อความกว่า10,000 ล้านข้อความ บริษัทนีลเส็น (ประเทศไทย) จำกัด เปิดเผยถึงผลสำรวจเรื่องความเชื่อถือของผู้บริโภคที่มีต่อโฆษณาว่า ผู้บริโภคในปัจจุบันมีความพึงพอใจกับข้อมูลที่ได้จากการบอกต่อของผู้บริโภค หรือการแสวงหาข้อมูลด้วยตัวเองมากกว่าการโฆษณา **โดย 86% ของผู้บริโภคเชื่อจากคำแนะนำแบบปากต่อปาก** ตามด้วย 63% เชื่อจากการหาข้อมูลบนเว็บไซต์ของสินค้าและบริการนั้นๆ และ 60% เชื่อความคิดเห็นของผู้บริโภคจากกระทู้บนเว็บไซต์ ขณะที่โฆษณาตามสื่อแขนงต่างๆ เริ่มได้รับความเชื่อถือน้อยลงเมื่อเทียบกับสถิติจากปี 2552 ผลการศึกษาดังกล่าวตอกย้ำให้เห็นถึงอิทธิพลของการบอกต่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมการบอกต่อของผู้บริโภคหลังการตัดสินใจซื้อประกอบกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ร่วมกับอิทธิพลของการบอกต่อที่มีต่อการตัดสินในซื้อของบริโภคหน้าใหม่แล้ว จะพบโอกาสที่เกิดจากการเชื่อมโยงของทั้ง 3 แนวคิดว่า หากสามารถดำเนินงานบริหารเพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกพึงพอใจหลังการใช้สินค้าและรู้สึกต้องการที่จะบอกต่อประสบการณ์เชิงบวกจากการบริโภคสินค้าผ่านเครื่องมือการแพร่กระจายข้อมูลที่กว้างไกลอย่างเช่น สื่อสังคมออนไลน์แล้ว โอกาสในการส่งผ่านข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าไปยังกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายอื่นๆ อีกจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วให้รู้จักและสนใจหันมาใช้บริการย่อมเกิดขึ้นได้อีก ทั้งช่วยสร้างการรับรู้ของกลุ่มผู้บริโภคกลุ่มเดิมเพื่อตอกย้ำความมั่นใจในการตัดสินใจอีกทางหนึ่งด้วย

การค้นหาปัจจัยที่สามารถอธิบายการบอกต่อในเชิงบวกจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในช่วงเวลาที่การบอกต่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเช่นนี้ เพราะสามารถหากทราบถึงมูลเหตุที่ทำให้ผู้ที่เคยใช้สินค้าเกิดพฤติกรรมบอกต่อผู้ดำเนินธุรกิจก็จะได้เห็นแนวทางที่ควรมุ่งความสนใจไปยังปัจจัยเหล่านั้นเพื่อเพิ่มระดับการบอกต่อข้อมูลเชิงบวกของผู้บริโภค

ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากผู้ประกอบการในหลายชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจะสังเกตได้จากปริมาณตลาดเก่าที่พัฒนาใหม่ และตลาดที่สร้างขึ้นใหม่ถูกเปิดพัฒนาให้เป็นแหล่งรายได้สำหรับคนในชุมชนมากมายเกิดสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมสูงขึ้นจากจำนวนคู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้น ตลาดน้ำได้กลับมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชุมชน และตอบสนองกระแสความสนใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้ตลาดใหม่เป็นที่รู้จักกว้างขวางแล้วนอกจากการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อกระแสหลักแล้วยังมีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่นทางเว็บไซต์ facebook และมีการทำ youtube ของตลาดน้ำเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำ การบอกต่อของนักท่องเที่ยวที่ได้มาเที่ยวตลาดจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจละเลยได้เนื่องจากการบอกต่อมีอิทธิพลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์พฤติกรรมการบอกต่อหรือการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นกลไกนำไปสู่การยกระดับนักท่องเที่ยวจากผู้ใช้บริการเป็นผู้ส่วนร่วมในการขายบริการ คือการท่องเที่ยวตลาดน้ำร่วมสร้าง หรือวางแผนกิจกรรม (co-creation) การสื่อสารการตลาดเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์การแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ ความพึงพอใจต่อข่าวสารและความถี่ในการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
2) เพื่อศึกษาถึงการบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำผ่านสื่อสังคมออนไลน์
3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแสวงหาข่าวสาร กับความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อสังคมออนไลน์ กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยว
5) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแสวงหาข่าวสาร กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
6) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจ กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
7) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ในการไปท่องเที่ยวตลาดน้ำ กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
8) เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการอธิบายหรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำทางสื่อสังคมออนไลน์

สมมติฐานในการวิจัย

1) การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
2) การใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์ กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
3) การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
4) ความพึงพอใจต่อข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
5) ความถี่ในการไปท่องเที่ยวตลาดน้ำมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

6) ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

นิยามศัพท์

1) ตลาดน้ำๆ หมายถึง สถานที่ที่มีการชุมนุมเพื่อซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างแม่ค้ากับลูกค้าในชุมชน ตลาดน้ำในที่นี้ หมายถึง ตลาดน้ำที่มีการรวบรวมโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและเว็บไซด์ยอดนิยม
2) การแสวงหาข่าวสาร หมายถึง ความถี่หรือความบ่อยครั้งในการค้นหาข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำจากสื่อต่างๆ ทุกประเภท รวมถึงการแสวงหาข่าวสารเพื่อยืนยันการตัดสินใจท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม
3) พฤติกรรมการบอกต่อ หรือการกระจายข่าวสาร หมายถึง พฤติกรรมการกระจายข่าวสารด้วยการแบ่งปันภาพ คลิปวิดีโอ ข้อความ หรือการแสดงออกด้วยฟีเจอร์ของสื่อออนไลน์ เช่น กด LIKE หรือ Share เพื่อบอกต่อเรื่องราวการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมผ่านสื่อออนไลน์
4) ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกชอบต่อข่าวสารด้านต่างๆซึ่งตลาดน้ำจัดขึ้นดังนี้
    (1) ด้านผลิตภัณฑ์และบริการในตลาดน้ำๆ
    (2) ด้านราคาผลิตภัณฑ์และบริการในตลาดน้ำๆ
    (3) สถานที่บริการ
    (4) การส่งเสริมแนะนำบริการด้านข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำๆ
    (5) ผู้ให้บริการผู้ประกอบการผู้บริหารการบริการและผู้ปฏิบัติงานบริการในตลาดน้ำๆ
    (6) สภาพแวดล้อมของการบริการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการในตลาดน้ำๆ
    (7) กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยตลาดน้ำ
5) สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่อที่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีลักษณะสร้างให้ผู้ใช้เกิดการแลกเปลี่ยน พูดคุยกันระหว่างผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลด้วยผู้ใช้เองแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางดังนี้
    (1) Blog
    (2) Twitter และ Microblogอื่นๆ
    (3) Social Networking เช่น Facebook Instragram Foursquare
    (4) Media Sharing เช่น Youtube
    (5) Online Forums เช่น Pantip
6) ปัจจัยพยากรณ์ หมายถึง ตัวแปรต่างๆ ด้านการสื่อสารได้แก่การแสวงหาข่าวสารความพึงพอใจการใช้สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งสามารถอธิบายการบอกต่อข่าวสารด้านการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เป็นแนวทางการกำหนดสื่อและเนื้อหาสำหรับเผยแพร่ข้อมูลเสริมความมั่นใจหลังการมาท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว
2) เป็นแนวทางการยกระดับนักท่องเที่ยว ไปสู่การเป็น“ผู้มีอุปการคุณ” (Advocates) ต่อตลาดน้ำ คือ นักท่องเที่ยวที่คอยแนะนำนักท่องเที่ยวรายอื่นๆ ให้หันมาเที่ยวตลาดน้ำๆ
3) เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารตลาดน้ำเพื่อพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคลช่วยเผยแพร่ข้อมูลของตลาดน้ำๆ

แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2) แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข่าวสาร
3) แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ
4) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารปากต่อปากแบบอิเล็กทรอนิกส์ (ewom)
5) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์
6) แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านการสื่อสารที่สามารถร่วมทำนายหรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำของนักท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์

ประชากร

คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำ ซึ่งไม่สามารถกำหนดจำนวนแน่นอนได้

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

พิจารณาขนาดตัวอย่างด้วยตารางของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้จำนวน 400 คน คัดเลือกผ่านการสุ่ม 2 ขั้นตอน (1) วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำๆ ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (2) ทำการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จนได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

เครื่องมือในการวิจัย

ได้แก่แบบสอบถามซึ่งพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยวิธีการ Coefficient Alpha ของ Cronbach กำหนดให้ค่าความน่าเชื่อถือมากกว่า 0.75 เป็นเกณฑ์ที่เชื่อถือได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสอบถามที่เตรียมไว้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ในระหว่าง 1 มกราคม 2557 ถึง 15 กุมภาพันธ์ 2557

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล จะทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป spss for window เพื่อวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และสถิติอ้างอิง ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic)

1) การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ โดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่และร้อยละ
   การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistic)
2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s product moment correlation coefficient)
3) การวิเคราะห์ตัวแปรพยากรณ์หรือประสิทธิภาพการทำนาย โดยการวิเคราะห์ถอดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis)เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายการบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำฯ ของนักท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และมากกว่าครึ่งหนึ่งมีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และเป็นนักเรียน นักศึกษา

การใช้สื่อสังคมออนไลน์

กลุ่มตัวอย่างมีการใช้สื่อออนไลน์หลายประเภท แต่ประเภทของสื่อออนไลน์ที่ใช้อยู่ในเกณฑ์บ่อยที่สุดและบ่อย คือ Facebook (ค่าเฉลี่ย 4.66) Youtube (ค่าเฉลี่ย 4.19) และ Line (ค่าเฉลี่ย 3.55) สำหรับสื่อออนไลน์ประเภทอื่นมีการใช้อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และน้อย ได้แก่ Instagram ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การแบ่งปันข้อมูลโดยการ กด Like กด Share เขียน Comment และ post ข้อความ หรือคลิปในสื่อสังคมออนไลน์ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และบ่อย โดยกลุ่มตัวอย่างจะแบ่งปันประเภทภาพนิ่ง เช่น ภาพตนเอง / กิจกรรมในชีวิตประจำวันมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.96) รองลงมาคือ ประเภทข้อความ เช่น แสดงความรู้สึก / อารมณ์ของตนเอง (ค่าเฉลี่ย 3.86) และประเภทคลิปภาพเคลื่อนไหว เช่น ภาพกิจกรรมของตน / เพื่อน (ค่าเฉลี่ย 3.07)

การแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ

กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งแสวงหาข่าวสารข้อมูลท่องเที่ยวก็ต่อเมื่อมีแผนการเดินทางท่องเที่ยวเท่านั้น การแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำจากสื่อต่างๆอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงบ่อยมาก โดยมีการแสวงหาข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์ เช่นทาง Facebook มากที่สุด รองลงมาคือ แสวงหาข่าวสารจากรายการโทรทัศน์ จาก Youtube เว็บไซต์ท่องเที่ยวทั่วไป และสื่อบุคคลตามลำดับ

พฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ นานๆครั้ง คือในรอบปีมีการท่องเที่ยวนานมากกว่า 3 เดือนต่อครั้ง และมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีการใช้จ่ายเงินในการมาเที่ยวตลาดน้ำโดยเฉลี่ยครั้งละ 500 – 1,000 บาท

ความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อข่าวสารเกี่ยวกับสินค้า บริการ และกิจกรรมต่างๆภายในตลาดอยู่ในเกณฑ์มาก ทั้งการสื่อสารในตลาด และการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ เช่นข้อมูลในเว็บไซต์ Facebook และ Youtube

การบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ

- **ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ที่บอกต่อข่าวสาร**

กลุ่มตัวอย่างมีการบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆอยู่ในเกณฑ์น้อย และปานกลางเป็นส่วนใหญ่ แต่มีการบอกต่อข่าวสารผ่านทาง Facebook อยู่ในเกณฑ์บ่อย ดังนี้

ตาราง แสดงค่าเฉลี่ยการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ

ประเภทสื่อออนไลน์	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. Facebook	3.79	บ่อย
2. Twitter	2.37	น้อย
3. Instagram	2.69	ปานกลาง
4. Youtube	3.01	ปานกลาง
5. Camfrog	2.03	น้อย
6. Blog	2.10	น้อย
7. ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต	2.29	น้อย
8. Line	2.64	ปานกลาง

- **ลักษณะการบอกต่อ**

กลุ่มตัวอย่างมีการบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำเป็นภาพนิ่ง (เช่น ภาพสัญลักษณ์ตลาด จุดถ่ายภาพของตลาด) มากที่สุด และอยู่ในเกณฑ์บ่อย รองลงมาคือ การบอกต่อข่าวสารโดยใช้ข้อความ ดังนี้

ตาราง แสดงค่าเฉลี่ยของลักษณะการบอกต่อ

ลักษณะการบอกต่อ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. ข้อความ	3.48	บ่อย
2. ภาพนิ่ง (เช่น ภาพสัญลักษณ์ตลาด จุดถ่ายภาพของตลาด)	3.71	บ่อย
3. คลิปภาพเคลื่อนไหว	2.88	ปานกลาง
4. คลิปเสียง	2.56	น้อย
5. เช็คอิน (check in การระบุพิกัดสถานที่)	3.32	ปานกลาง

- **ประเภทเนื้อหาที่บอกต่อ**

กลุ่มตัวอย่างที่บอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้มาเที่ยวตลาดในเกณฑ์บ่อย รองลงมาคือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าต่างๆของตลาด และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางมาตลาดและข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของตลาดอยู่ในเกณฑ์ปานกลางดังนี้

ตาราง แสดงค่าเฉลี่ยของประเภทเนื้อหาที่บอกต่อ

ลักษณะการบอกต่อ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าต่างๆของตลาด	3.39	ปานกลาง
2. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของตลาด	3.29	ปานกลาง
3. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางมาตลาด	3.34	ปานกลาง
4. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้มาเที่ยวตลาด	3.51	บ่อย

การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ
ผลการวิจัยพบความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองดังตาราง

ตาราง แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการแสวงหาข่าวสารกับความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

การแสวงหาข่าวสาร	ความพึงพอใจต่อข่าวสาร		
	ค่าสหสัมพันธ์	นัยสำคัญ	ความหมาย
การแสวงหาข่าวสารจากสื่อออนไลน์	0.543	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การแสวงหาข่าวสารจากสื่อดั้งเดิม (สื่อมวลชน และสื่อบุคคล)	0.425	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การแสวงหาข่าวสารจากสื่อทุกประเภท	0.554	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

จากตารางแสดงว่าการแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อข่าวสารท่องเที่ยวตลาดน้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 และมีความสัมพันธ์เชิงบวก กล่าวคือ เมื่อมีการแสวงหาข่าวสารมาก ก็ยิ่งมีความพึงพอใจข่าวสารมากด้วย และเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 การใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

สมมติฐานที่ 3 การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

สมมติฐานที่ 4 ความพึงพอใจข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

สมมติฐานที่ 5 ความถี่ในการไปท่องเที่ยวตลาดน้ำมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

ตาราง แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการสื่อสารกับการบอกต่อข่าวสาร

ปัจจัยด้านการสื่อสาร	ความถี่ในการบอกต่อข่าวสาร		
	ค่าสหสัมพันธ์	นัยสำคัญ	ความหมาย
ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	0.601	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การแสวงหาข่าวสาร	0.561	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
ความพึงพอใจ	0.471	0.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
ความถี่ในการท่องเที่ยวตลาดน้ำ	0.068	0.177	ไม่มีความสัมพันธ์

ผลจากตารางแสดงว่าปัจจัยต่างๆด้านการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการบอกข่าวสารต่อเกือบทั้งหมดดังนี้

ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ มีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก โดยเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

การแสวงหาข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก โดยเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกโดยเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ความถี่ในการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ไม่มีความสัมพันธ์กับการบอกต่อข่าวสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 6 ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายหรือพยากรณ์ การบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ผลการวิจัยแสดงดังตารางข้างล่างนี้

ตาราง แสดงการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของปัจจัยด้านการสื่อสารกับการบอกต่อข่าวสาร

ตัวแปรพยากรณ์	R^2	Adjust R^2	t	Sig	สัมประสิทธิถดถอย	
					B	Beta
ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	0.361	0.361	8.70	0.000	.533	.392
การแสวงหาข่าวสาร	0.437	0.076	5.12	0.000	.233	.252
ความพึงพอใจ	0.456	0.019	3.73	0.000	.143	.168

จากตารางแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านการสื่อสารที่อธิบาย หรือพยากรณ์ตัวแปรการบอกต่อข่าวสารได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 3 ตัวแปร ตามลำดับความสำคัญ คือความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจต่อข่าวสาร

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยทั้ง 3 ตัวแปรร่วมกันอธิบาย หรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารได้ร้อยละ 45.6 โดยปัจจัยด้านความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีประสิทธิภาพในการอธิบายหรือพยากรณ์มากที่สุด คือร้อยละ 36.1 และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยจะได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่างๆดังนี้

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ กับการแสวงหาข่าวสารและความพึงพอใจต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง” แต่มีการใช้ Facebook อยู่ในเกณฑ์ “บ่อยที่สุด”และ Youtube อยู่ในเกณฑ์ “บ่อย” อันเนื่องมาจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยสนับสนุนให้ความสะดวกทางการสื่อสารให้กับบุคคลหรือกลุ่มในสังคม (ซานโตโร, 1984 อ้างถึงใน นฤมล เพิ่มชีวิต, 2553) และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) เป็นช่องทางใหม่ในการสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับผู้อื่น ทำให้ผู้ใช้งานมีเพื่อนคุยรวมทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีความสนใจร่วมกันได้ นับเป็นการเพิ่มศักยภาพในการสื่อสารให้โอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการข้อมูลข่าวสาร และตอบสนองต่อกระแสความนิยมเดินทางท่องเที่ยวตลาดน้ำของนักท่องเที่ยวปัจจุบัน ผลจากการวิจัยยังพบว่านักท่องเที่ยวมีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำจากสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook อยู่ในเกณฑ์ “บ่อยมาก” นอกเหนือจากการแสวงหาข่าวสารการท่องเที่ยวจากสื่อดั้งเดิม อย่างเช่น รายการโทรทัศน์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Forester (อ้างถึงใน นฤมล เพิ่มชีวิต, 2553) ที่พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แสวงหาข้อมูลท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ อาจสรุปได้ว่าเป็นความลงตัวของพลวัตการพัฒนาการท่องเที่ยว และการพัฒนาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ที่กระตุ้นให้เกิดกระแสความต้องการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกิดการรวมตัวของชุมชนตลาดน้ำ ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนแนวคิดของการท่องเที่ยว และการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการแสวงหาข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความสะดวกทันสมัย และรวดเร็ว และยังสามารถสื่อสารประสบการณ์ แสดงความคิดเห็นไปยังผู้อื่นได้ทุกเวลา และสถานที่ และหลากหลายรูปแบบ ดังที่อาจเรียกได้ว่าเป็น Online Consumer Word – of – Mouth (Neilsen Buzzmetrics, 2006) อันเป็นความสมดุลย์ของความต้องการท่องเที่ยว การแสวงหาข่าวสาร การแบ่งปันข่าวสาร และบอกต่อข่าวสารได้ครบวงจรนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ (Uses and Gratification) ด้วยที่อธิบายว่า เมื่อบุคคลมีความต้องการข่าวสาร จึงแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์เมื่อได้ตอบสนองกับความต้องการ จึงมีความพึงพอใจ (Blumler and Gurevitch, 1973) ในกรณีนี้อธิบายได้ว่า เมื่อนักท่องเที่ยวถูกกระแสการรวมตัวของชุมชนตลาดน้ำมีกิจกรรมต่างๆ มีการบอกเล่าประสบการณ์ของผู้อื่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เกิดความต้องการไปท่องเที่ยว และแสวงหาข่าวสารท่องเที่ยว พร้อมกับแบ่งปันบอกต่อข่าวสารไปยังผู้อื่นปากต่อปากทางสื่อออนไลน์ จึงเท่ากับเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนออนไลน์ให้เกิดขึ้นต่อเนื่องไป

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และประสิทธิภาพการอธิบายการบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

จากผลการวิจัยพบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายหรือพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำมากที่สุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับที่ Rosen (2000) อธิบายว่า คนรุ่นใหม่ (ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในงานวิจัยนี้) มีการใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น สร้างเครือข่ายในโลกออนไลน์มากขึ้น การเข้าถึงข้อมูลทางสังคมออนไลน์เป็นไปได้ง่าย และมีราคาไม่สูง นอกจากนั้นมีความนิยมการสื่อสารปากต่อปากแบบอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญทั้งในการเก็บรวบรวมประสบการณ์ของผู้บริโภค (ในที่นี้คือนักท่องเที่ยว) การสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ยังช่วยลดความเสี่ยงในการตัดสินใจ (Breitsohl , 2010) ในขณะเดียวกันยังสามารถใช้เป็นช่องทางบอกต่อข่าวสารโดยเฉพาะข่าวสารการท่องเที่ยวได้อย่างน่าเชื่อถือ เนื่องจากการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร และการบอกต่อข่าวสารเป็นการสื่อสารที่เรียกว่า การบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัว (Personal Experience) ตามการแบ่งประเภทการสื่อสารแบบบอกต่อของ Richins และ Root – Shaffer (1988) นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการแสวงหาข้อมูลจากผู้บริโภคคนอื่นที่เคยใช้บริการนั้นๆมาก่อน เนื่องด้วยลักษณะของสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวมีความแตกต่างจากสินค้าประเภทอื่นๆอย่างชัดเจน คือนักท่องเที่ยวไม่สามารถทดลองใช้สินค้าก่อนตัดสินใจได้ จึงใช้ประสบการณ์จากนักท่องเที่ยวคนอื่นเป็นเสมือนตัวแทนในการทดลองใช้สินค้าหรือบริการนั้นแทนตนเอง (นฤมล เพิ่มชีวิต, 2553) นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับที่ Bailey (2005) ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมการใช้กระดานแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าและบริการของผู้บริโภค พบว่าผู้บริโภคใช้การสื่อสารแบบบอกต่อในสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นแหล่งค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมๆกับบอกต่อประสบการณ์ไปยังผู้อื่นด้วย เช่นเดียวกับที่ จิรา บัวทอง (2550) พบว่า นักท่องเที่ยวในอนาคตมีแนวโน้มที่จะค้นหาข้อมูล และแบ่งปันข้อมูลเพื่อการซื้อสินค้า และบริการท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้ประกอบกิจการตลาดน้ำควรเพิ่มช่องทางเผยแพร่ข่าวสารทางสื่อออนไลน์ ประกอบกับจัดทำกิจกรรมออนไลน์ ให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสค้นหาข้อมูล แบ่งปันข้อมูล และมีปฏิสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซด์ หรือห้องสนทนาของตลาดน้ำเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวช่วยทำหน้าที่เป็นผู้กระจายข้อมูลข่าวสารด้วยการบอกต่อในสื่อออนไลน์ไปยังกลุ่มอื่นๆ ซึ่งจะเป็นการรักษาความสัมพันธ์กับผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายปัจจุบัน และขยายกลุ่มเป้าหมายซึ่งจะเป็นผู้บริโภคในอนาคตพร้อมๆกันและสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางสังคมออนไลน์

2. แนวทางสร้างความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการบอกต่อข่าวสารเกี่ยวกับตลาดน้ำเป็นภาพนิ่ง สะท้อนกระแสการสื่อสารด้วยภาพ (Visual Content) ที่กำลังขยายตัว ฟีเจอร์ต่างๆในสื่อสังคมออนไลน์ต่างก็ปรับตัวเพื่อให้รองรับกับพฤติกรรมของผู้ใช้ที่เปลี่ยนไป ประกอบกับผลการศึกษาที่พบว่าความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการอธิบายหรือพยากรณ์ การบอกต่อข่าวสารการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ดังนั้นนอกจากตลาดน้ำจะต้องจัดมุมถ่ายภาพและกิจกรรมให้เกิดสีสันกระตุ้นให้เกิดการบอกต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านภาพแล้ว ตลาดน้ำอาจต้องเพิ่มเติมกลยุทธ์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นใน 3 กลุ่มสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้บ่อย คือ Facebook , Youtube และ Line ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลการดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจต่างๆ คือ

2.1) การมีแฟนเพจของตลาดน้ำอาจต้องเพิ่มเติมกิจกรรมออนไลน์ อาทิ การสร้าง Quiz ทายใจซึ่งเป็นการทายใจแบบสนุกๆ ซึ่งผลลัพธ์ของบาง Quiz สามารถแบ่งปันไปบน Facebook ได้ซึ่งปัจจุบันนับเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก 2.2) ในส่วนของ Youtube นอกจากจะต้องมี Youtube Channel เพื่อใช้แบ่งปันเรื่องราวของตลาดน้ำแยกเป็นแต่ละคลิปแล้ว อาจจัดทำเป็นคลิปต่อเนื่องที่เรียกว่า Webisode หรืออาจเรียกว่า ซีรีส์โฆษณาออนไลน์ ที่ร้อยเรียนเรื่องราวเกี่ยวกับตลาดน้ำแบ่งออกเป็นคลิปที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่หลายธุรกิจได้ทดลองทำแล้วประสบผลสำเร็จ อาทิ ลุมพินีคอนโดมีเนียมที่ใช้ Webisode เพื่อสร้างรับรู้ถึงคอนเซ็ปต์แบรนด์ “ชุมชนน่าอยู่” หรือ KFC ที่เผยแพร่ภาพยนตร์สั้นผ่านเว็บไซต์ชื่อ FRY DAY I’M IN LOVE เพื่อนำเสนอขั้นตอนการทำงานของพนักงานหลังร้านเคเอฟซี ที่ทำงานอย่างทุ่มเทและตั้งใจให้งานออกมาสมบูรณ์แบบที่สุดเพื่อความพึงพอใจของลูกค้า เป็นต้น ตลาดน้ำจึงอาจนำเสนอเรื่องราวในลักษณคลิปต่อเนื่องเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตลาดน้ำเช่นเดียวกับ 2 กรณีข้างต้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้ยิ่งขึ้น 2.3) ใน Application LINE นั้นที่ผ่านที่ผ่านมาหลายธุรกิจใช้กลยุทธ์ 2 ลักษณ์คือ การเปิด Official LINE ซึ่งเป็นลักษณะการสื่อสารแบบกลุ่ม สมาชิกทั้งหมดในห้องจะเห็นข้อความสำหรับเนื้อหาบน Official LINE สามารถส่งได้ทั้งข้อความ รูปภาพ ลิงค์ หรือคลิปวิดีโอ โดยใช้รวมกับ **LINE Sticker** ซึ่งเป็นลูกเล่นสำคัญที่ทำให้ LINE แตกต่างจากแอปพลิเคชั่นแชตรายอื่นๆ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการจัดทำ **LINE Sticker** ซึ่งตลาดน้ำอาจเริ่มที่จัดทำ Official LINE เพื่อใช้ในการสื่อสารกับกลุ่มนักท่องเที่ยวก่อนในเบื้องต้น

3. ลักษณะการบอกต่อข่าวสารของนักท่องเที่ยวมักใช้การ Share ภาพของตนเองที่ถ่ายภาพไว้ขณะไปท่องเที่ยวตลาด ฉะนั้นการจัดสถานที่ สัญญลักษณ์ของตลาด บรรยากาศ และกิจกรรมในตลาดน้ำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้ถ่ายภาพที่ระลึกไว้เพื่อแบ่งปันในเครือข่ายสังคมออนไลน์ ก็เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์การตลาดของตลาดน้ำได้อีกทางหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความเชื่อถือและดึงดูดความสนใจได้มากกว่าการเผยแพร่ข่าวสารจากเจ้าของตลาดโดยตรง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวตลาดน้ำทางสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพของข่าวสาร เครือข่ายการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ดังกล่าว เพื่อสามารถส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำทางสื่อออนไลน์ และจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้มีความกระตือรือล้นในการใช้สื่อออนไลน์ เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาช่องทาง และข่าวสารให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวนี้ต่อไป ซึ่งอาจถือเป็นผู้อุปการะคุณทางการตลาด ท่องเที่ยวตลาดน้ำต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เกศรา ชั่งชวลิต. การแสวงหาข่าวสาร การรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจในการสื่อสาร ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์คณะนิเทศศาสตร์ .จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

เกษรา เกิดมงคล. รูปแบบการดำเนินชีวิต การแสวงหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจท่องเที่ยว และ พฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนวัยทำงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

จิรา บัวทอง. (2550). Future Traveler Tribes. e-TAT Tourism Journal. 2550,3:1-11 สืบค้น 22 มกราคม 2551, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.etatjournal.com/

จิรา บัวทอง. (2550). อนาคตของการท่องเที่ยว. e-TAT Tourism Journal. 2550, 4:1-6 สืบค้น 20 ธันวาคม 2551, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.etatjournal.com/

ณงลักษณ์ จารุวัฒน์, ประภัสสร วรรณสถิต. เปิดโลกนิวมีเดียและการตลาดดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เนชั่นบุ๊คส์, 2551.

นฤมล เพิ่มชีวิต. การแสวงหาข้อมูล การใช้ประโยชน์ และความน่าเชื่อถือในข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อออนไลน์ที่ผู้บริโภคสร้างเองของคนวัยทำงาน. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

ภิเษก ชัยนิรันดร์. (2556). E-Commerce และ Online marketing. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โปรวิชั่น จำกัด

ภิเษก ชัยนิรันดร์. (2552). Marketing click: กลเม็ดเคล็ดลับการตลาดออนไลน์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส. เอเซียเพรส(1989) จำกัด

ภาษาอังกฤษ

Blumler and M.Gurevitch. Utilization of Mass Communicztion. By the Individual. The Uses of Mass Communications, Beverly Hills, Sage, 1973

Breitsohl, J., Khammash, M. and Griffiths, G. (2010), E-business complaint management: perceptions and perspectives of online credibility, **Journal of Enterprise Information Management**, Vol. 23 No. 5, pp. 653-660.

Marsha L. Richins and Teri Root-Shaffer (1988) ,"The Role of Evolvement and Opinion Leadership in Consumer Word-Of-Mouth: an Implicit Model Made Explicit", in NA - Advances in Consumer Research Volume 15, eds. Micheal J. Houston, Provo, UT : Association for Consumer Research, Pages: 32-36.

Rosen, E. (2000). The anatomy of buzz: creating word-of-mouth marketing. London: Harper Collins. Wu Tong. (2010). Electronics word of mouth in online social network. Communication System, Network and Applications (ICCSNA), 2010 Second International Conference. (pp.249-253)

http://thumbsup.in.th/2013/08/word-mouth-marketing/ เมื่อวันที่ 14/12/2556

http://mobiledista.com/infographic-stat-social-network-in-thailand-q1-2013 สืบค้นเมื่อ 1/10/2556

http://thumbsup.in.th/2013/09/facebook-photo-upload-stat/ สืบค้นเมื่อ 1/10/2556

http://www.bangkokbiznews.com/ สืบค้นเมื่อ 1/10/2556

Yamane, Taro. Statistics; An Introduction Analysis. 3rd ed. New York : Harper and Row Publisher, Inc. 1973.

นวัตกรรมการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ตลาดน้ำขวัญเรียม[1]

Innovative Marketing Communication for Developing the Brand Identity of Heritage Tourism: Kwan-riam Floating Market

บุหงา ชัยสุวรรณ[2]

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดน้ำขวัญเรียม และศึกษาการรับรู้การสื่อสารการตลาด และอัตลักษณ์ตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างแบบจำลองการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม โดยทำการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) คือ กลุ่มผู้บริหารตลาดน้ำ 2 คนและกลุ่มนักท่องเที่ยว 34 คน

ผลการวิจัยพบว่าตลาดน้ำขวัญเรียมสร้างกระแสความสนใจในการมาท่องเที่ยวของทั้งนักท่องเที่ยวด้วยการทำการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่างๆ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ (Publicity) สื่อออนไลน์ (Online Media) ร่วมกับใช้กระแสการบอกต่อจากสื่อสังคม (Social Media) และสื่อในชุมชนพื้นที่ตลาดน้ำ ซึ่งสื่อเหล่านั้นได้สร้างเนื้อหาสารขึ้นมาจาก การสร้างประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการรับรู้องค์ประกอบต่างๆภายในตลาดน้ำซึ่งประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ได้แก่ เรื่องราวเฉพาะของชุมชนนั้นๆ คือ ความรักของขวัญ-เรียม วัฒนธรรมริมฝั่งคลอง ศาสนาพุทธ สิ่งที่โหยหาในอดีต (Nostalgia) การผสมผสานความเก่าใหม่ของเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก และคุณภาพของสินค้าและบริการที่จำหน่ายในตลาดนั้นๆ การรับรู้อัตลักษณ์ของตลาดน้ำนี้ นำไปสู่การที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำ ถ่ายรูป และบอกต่อเรื่องราวของตลาดน้ำ ผ่านเครือข่ายสื่อสังคม และขยายไปยังการสื่อสารการตลาดรูปแบบอื่นๆ ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน

---

[1] งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

[2] อาจารย์ประจำ คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ไม่ว่าจะเป็นความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ผ่านการเปลี่ยนแปลงผสมผสานหล่อหลอม พัฒนามายาวนาน ทำให้ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและการจัดการวัฒนธรรมของไทยนั้น นับเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งถึงความยั่งยืนของการพัฒนา จึงเป็นโอกาสอันดีที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่นจะนำต้นทุนวัฒนธรรมที่มีมาเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไปในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2556)

ทั้งนี้การสร้างสรรค์การท่องเที่ยวโดยวางอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือทุนทางวัฒนธรรมสามารถทำได้โดยหยิบยกเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ ศิลปะท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน วิถีความเป็นชุมชน วรรณกรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ความงดงามของฝีมือช่าง และอื่นๆ มาจัดการให้เกิดความน่าสนใจสอดคล้องตามคุณค่าของชุมชนหรือเมือง โดยภาพเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ในสายตาของนักท่องเที่ยวจากหลายปัจจัย เช่น จากการรับรู้ (Cognitive image) ภาพลักษณ์ที่เกิดจากทัศนคติ (Affective image) ภาพลักษณ์ที่มีต่อสถานที่โดยรวม (Overall image) (Baloglu & McCleary, 1999)

รูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมรูปแบบหนึ่งคือ “ตลาดน้ำ” ซึ่งเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์อันโดดเด่นของเมืองไทย ตลาดน้ำหลายแห่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะการท่องเที่ยวตลาดน้ำจะทำให้ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนชาวสวน จากการค้าขายผลผลิตทางเกษตรทางน้ำของชาวบ้านที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถตอบสนองปรากฏการณ์โหยหาอดีตหรือการโหยหาสวรรค์หาย (Nostalgia) ของนักท่องเที่ยว ที่ได้ตระหนักว่าโลกที่เคยเป็นจริงในอดีตแต่มาบัดนี้เหลือไว้เพียงความทรงจำประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ทางวัฒนธรรในอดีตนั้นได้สูญเสียไปแล้ว และต้องการให้สิ่งนั้นๆกลับมาจึงเกิดการโหยหาสวรรค์ที่หายไปนั่นเอง

การที่การท่องเที่ยวตลาดน้ำจะสามารถคงความรู้สึกถึงอดีตอันมีคุณค่าให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างยั่งยืน ดังตัวอย่างเช่น มณีวรรณ ผิวนิ่ม (2546) ได้ทำการศึกษาตลาดน้ำดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี และตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพฯ เป็นกรณีศึกษา พบว่า ทั้งสองตลาดน้ำมีการจัดการชุมชนที่ดี มีการมีส่วนร่วมของประชาชน และมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีทำให้มีนักท่องเที่ยวสนใจไปเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก กระนั้นก็ตาม มีปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ ปัญหาภาพลักษณ์และรูปแบบของตลาดน้ำแบบเดิมที่หมดไปแล้ว แต่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังพยายามคงภาพลักษณ์เดิมไว้เพื่อประโยชน์ทางการค้า ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสงสัย บางคนมองว่าเป็นการหลอกลวง ซึ่งต้องหาภาพลักษณ์ใหม่ที่ตรงกับความเป็นจริงและนำมาเป็นจุดขายนักท่องเที่ยว ซึ่งในวิจัยดังกล่าวได้นำเสนอวิธีการแก้ไขประการหนึ่งคือ แต่ละชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำควรหารูปแบบกิจกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในชุมชนของตนมากกว่าจะเลียนแบบกิจกรรมให้เหมือนกันไปหมด อันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ชุมชน นำมาสู่ความยั่งยืนได้ต่อไป

แนวคิดอัตลักษณของตราสินคา (Kapferer, 2004) เปนแนวคิดที่กลาวถึงการสราง ความเชื่อมโยงระหวางตราสินคาและภาพลักษณที่มีตอตราสินคาทั้งในดานจิตวิทยาและความรูสึกของผูบริโภค(Brand Association) ผานองคประกอบตางๆเชน สัญลักษณ ชื่อ วัฒนธรรม องคกร เพื่อใหผูบริโภครับรูถึงภาพลักษณที่ทางกิจการตองการสื่อ รวมถึงการสื่อสารภายในกับผูเกี่ยวของ อาทิเชน พนักงาน และผูถือหุนไดเขาใจตระหนักและสื่อสารคุณคาของตราสินคาไปในทางเดียวกัน อัตลักษณของตราสินคานั้นสามารถรับรูไดผานทางประสาทความรูสึกพื้นฐานของมนุษย เชน การมองเห็น (Visual) การไดยิน (Verbal) และผานจินตนาการ เชน การผสมผสานที่ เกิดจากการแสดง (Expresses) การสื่อสาร (Communication) การสังเคราะห (Synthesizes) และจินตนาภาพ (Visualizes) ของตราสินคา โดยตามแนวคิดองคประกอบอัตลักษณของตราสินคาของ Kapferer (Kapferer's brand identity prism) ไดกลาวไว 6 องคประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ (Physique) องค์ประกอบทางบุคคลิกภาพ (Personality) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (Culture) องคประกอบด้านการสะท้อนตัวตนของผูใชตราสินคา (Reflection) และองคประกอบดานการรับรูเกี่ยวกับตนเอง (Self Image)

Argenti (2009) กล่าวถึงอัตลักษณ์ (Identity) ขององค์กรใดๆ หมายถึง การแสดงออกเชิงประจักษ์ (Visual Manifestation) เกี่ยวกับความเป็นจริงขององค์กรซึ่งถ่ายทอดผ่านทางองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ชื่อ ตราสัญลักษณ์ คำขวัญ สินค้า บริการ อาคารสถานที่ เครื่องใช้สำนักงาน เครื่องแบบ ตลอดจนส่วนประกอบอื่นๆ ทั้งหมดอันมีลักษณะที่สัมผัสได้ คล้ายคลึงกับ Riel & Fombrun (2007) ที่เสนอส่วนประสมของอัตลักษณ์ (Identity Mix) ว่าอาจจัดอยู่ในรูปแบบ การสื่อสาร (Communication) พฤติกรรมหรือการกระทำ (Behavior) และการแทนสิ่งต่างๆ ด้วยสัญลักษณ์ (Symbolism) ทั้งนี้ Riel & Fombrun (2007) ยังเสนอว่า อัตลักษณ์ที่สื่อออกมานั้นจะต้องคำนึงถึงการรับรู้จากผู้บริโภคหรือกลุ่มผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร อันนำไปสู่การได้รับการยอมรับจากทั้งภายในและภายนอก เช่นเดียวกับที่ Melewar (2003) กล่าวถึง อัตลักษณ์ขององค์กร (Corporate Identity) ว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัว โดยจะแสดงออกทางสิ่งของหรือบุคคลให้จดจำองค์กรได้และต้องเป็นสิ่งที่สามารถสร้างความแตกต่างจากองค์กรอื่น (Differentiation) กลุ่มประชาชนเป้าหมายขององค์กรจะเกิดการรับรู้ (Perceptions) จากสารต่างๆ ที่สัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม (Tangible Messages) ซึ่งองค์กรส่งออกไป หากภาพที่เกิดขึ้นในใจของกลุ่มเป้าหมายสะท้อนความเป็นจริงเกี่ยวกับองค์กรได้อย่างถูกต้อง แสดงว่า การสื่อสารอัตลักษณ์ขององค์กรประสบความสำเร็จ แต่ถ้าการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายแตกต่างจากความเป็นจริงขององค์กรอย่างมาก อาจเป็นเพราะ กลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ขององค์กรไม่มีประสิทธิผล หรือองค์กรมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับตนเอง

การสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวผ่านการสื่อสารการตลาดจึงมีความสำคัญมากในการทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีจุดขายที่ไม่เหมือนใคร และเกิดเอกลักษณ์ของตัวแหล่งท่องเที่ยวเอง เมื่อใดก็ตามที่อัตลักษณ์ตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยวสามารถเข้าไปอยู่ในใจนักท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้นักท่องเที่ยวรับรู้ จดจำ เกิดความจงรักภักดีต่อตราสินค้าการท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว หรือ กลับมาท่องเที่ยวซ้ำ เพราะอัตลักษณ์ตราสินค้าที่มีความเด่นชัดจะช่วยสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่ง (Aaker, 1991) การสร้างและการจัดการตราสินค้าให้มีคุณค่าเพิ่มนี้ จะช่วยสร้างความแข็งแกร่ง

จะทำให้มีข้อได้เปรียบในเชิงธุรกิจมากขึ้น (Aaker, 1991) ดังเช่นงานวิจัยของกมลรัตน์ โถวสกุล (2550) ทำการศึกษาผลของการรับรู้เครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดที่มีต่อการท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า เครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดด้านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งปี และคู่มือการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ด้านจำนวนครั้งที่มาเที่ยว ด้านรูปแบบการท่องเที่ยว ด้านช่วงวันที่มาท่องเที่ยว สำหรับระดับการรับรู้เครื่องมือการสื่อสารทางการตลาด มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาอีก 6 เดือนข้างหน้า และการแนะนำบุคคลอื่นให้มาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา

ตลาดน้ำขวัญเรียม จ.กรุงเทพมหานคร เป็นตลาดน้ำเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 โดยมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์ วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของวัฒนธรรมภาคกลางที่ใช้ชีวิตอยู่กับแม่น้ำลำคลอง ตลาดแห่งนี้ได้มีการจำลองชีวิต ชาวน้ำให้คนรุ่นหลัง ได้เห็นภาพพระพายเรือรับบาตรชาวบ้าน ทอดผ้าป่าทางน้ำ การซื้อขายสินค้าทางเรือของชาวบ้าน ท่ามกลางสายน้ำอันเงียบสงบของคลองแสนแสบที่มีประวัติอันยาวนาน ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ขนาบด้วยวัดบำเพ็ญเหนือ และวัดบางเพ็งใต้ อีกทั้งมีกิจกรรม การตักบาตรทางน้ำ (ทุกวันเสาร์-อาทิตย์) ฟังธรรม ดูการละเล่นไทย ภายใต้บรรยากาศอันสงบ ร่มรื่น และจะมีการเล่าประวัติคลองแสนแสบ อันยาวนานจากชาวชุมชนย่านนี้อีกด้วย ชื่อของตลาดน้ำขวัญเรียมมีที่มาจากนวนิยาย เรื่องแผลเก่า บทประพันธ์ ของ ไม้ เมืองเดิม ซึ่งตัวพระ-นาง คือ นายขวัญ กับนางเรียม ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับคลองแสนแสบ

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ตลาดน้ำขวัญเรียม มีการใช้แนวคิดนวัตกรรมการสื่อสารการตลาดในรูปแบบต่างๆ ทั้งในพื้นที่ตลาด และในสื่อภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารผ่านสื่อนวัตกรรม เช่น การมีหน้าเว็บไซต์ และเฟสบุคที่ชัดเจนและเป็นระบบ รวมทั้งมีการขยายผลด้วยการสื่อสารการตลาดแบบบอกต่ออย่างต่อเนื่อง ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการนำมาผนวกเข้ากับตลาดที่สร้างขึ้นมาใหม่ ทำให้เป็นตลาดน้ำเชิงวัฒนธรรมเป็นที่ได้รับความนิยม นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากขึ้นๆเรื่อยๆ แม้จะมีการเปิดดำเนินการมาไม่นานนัก ดังจะเห็นได้จากการจัดอันดับตลาดน้ำใน พ.ศ. 2556 โดยเว็บไซต์ MenSmile.com ให้เป็น 1 ใน 10 อันดับตลาดน้ำน่าท่องเที่ยว และได้รับการจัดอันดับโดย Sanook.com ให้เป็น 1 ใน 20 ตลาดที่น่ามาเที่ยว

งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาถอดบทเรียนว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมนี้ นักท่องเที่ยวมีการรับรู้อัตลักษณ์ตราสินค้าตลาดน้ำขวัญเรียมผ่านรูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารการตลาดอย่างไร รวมทั้งมีการสร้างเนื้อหาสารเพื่อบอกต่ออย่างไร จึงนิยมและให้ความสนใจมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากขึ้นๆเรื่อยๆ เพื่อทำให้ได้เห็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้า ด้วยนวัตกรรมสื่อสารการตลาดสำหรับสินค้าและองค์กร มาประยุกต์ใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวทั้งตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำขวัญเรียมให้มีความยั่งยืน รวมทั้งเป็นองค์ความรู้ต้นแบบที่จะสามารถขยายผลไปในการพัฒนาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเฉพาะตลาด และตลาดน้ำ ให้มีความยั่งยืนต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตลาดน้ำขวัญเรียม
2. เพื่อศึกษาการรับรู้การสื่อสารการตลาด และอัตลักษณ์ตลาดน้ำขวัญเรียมของนักท่องเที่ยว
3. เพื่อสร้างแบบจำลองการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารตลาดน้ำ 2 คนและกลุ่มนักท่องเที่ยว 34 คน การเก็บข้อมูลใช้การบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note) เพื่อบันทึกข้อมูลทั่วไปประกอบการวิเคราะห์ ใช้กล้องบันทึกภาพ และเครื่องบันทึกเสียง เพื่อบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ และถอดข้อมูลเสียงที่ได้ให้อยู่ในรูปของข้อความและสร้างแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างปลายเปิด เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจการสื่อสารการตลาดและอัตลักษณ์ตราสินค้าของตลาดน้ำขวัญเรียม ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ เพื่อหาความสัมพันธ์และความหมายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยเป็นผู้ใช้วิจารณญาน และเป็นผู้ตัดสินใจในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเป็นผู้บันทึกผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากต่างๆ ได้แก่ เอกสารประกอบการดำเนินงานของตลาดน้ำขวัญเรียม แหล่งข้อมูลทางเว็บไซต์ และสื่อสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของตลาดน้ำขวัญเรียม และรูปแบบการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

ในการตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร แทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวในการเก็บข้อมูลการวิจัยทั้งหมด เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือดีกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียว ซึ่งงานวิจัยนี้กำหนดให้มีทีมผู้ช่วยวิจัยเป็นกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะนิเทศศาสตร์ร่วมเก็บข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยหลักการตีความ การสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าตลาดน้ำขวัญเรียม และพยายามลดทอนข้อมูลให้เหลือเพียงมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ควบคู่กับการหาประเด็นในการเชื่อมโยงมโนทัศน์ทั้งหมด ให้มีลักษณะเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีและเป็นสมมุติฐานชั่วคราว เปรียบเทียบกับประเด็นอื่นๆ เป็นการจัดรูปแบบประเภทเชิงทฤษฎี การสร้างแผนผังความคิด และการบูรณาเพื่อช่วยจัดระบบความคิดของผู้วิจัยให้ชัดเจน นำไปสู่การเปรียบเทียบประเภทมโนทัศน์ การเชื่อมโยงตรรกะ และการก่อรูปของทฤษฎีขึ้นมาจนนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์และได้ข้อสรุปเป็นทฤษฎีฐานราก (Charmaz, K. 2006, Strauss & Corbin, 1990) โดยมีผลสรุปเป็นแบบจำลองกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษา สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารการตลาดของตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมสร้างขึ้นในปี 2554 จากแนวคิดของ ลุงถั่ว เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญในพื้นที่คลองแสนแสบ และมองเห็นศักยภาพของพื้นที่บริเวณวัดบำเพ็ญเหนือ และวัดบางเพ็งใต้ จึงได้พัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นตลาดน้ำท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยในระยะแรกทำการสื่อสารการตลาดโดยใช้เพียงพื้นที่โฆษณาเล็กๆ ในสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อประกาศหาพ่อค้าแม่ค้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของตลาด การโฆษณาในพื้นที่เรือคลองแสนแสบถึงการเปิดเส้นทางใหม่ไปตลาดน้ำขวัญเรียม ร่วมกับการโฆษณาในสื่อวิทยุ เพื่อสร้างการรับรู้ว่า มีตลาดน้ำ และมีการตักบาตรพระในเรือ จากนั้นเมื่อตลาดเป็นที่รู้จักแล้ว ในการสื่อสารการตลาด จึงได้ปล่อยให้ตัวตลาด สินค้า บริการและกิจกรรมต่างๆเป็นจุดผลักดันให้เกิดการบอกต่อผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ด้วยตัวของมันเอง อาทิ รายการทีวีแนะนำแหล่งท่องเที่ยว จะเข้ามาถ่ายทำกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในตลาดน้ำขวัญเรียม หรือ หาประเด็นต่างๆที่น่าสนใจ

> *“ไม่ต้องโฆษณาเลย พอทำแล้วชื่อแปลก อยู่ในกรุงเทพ แล้วชาวเรือทำเอง และแปะสติ๊กเกอร์เรื่องตลาดน้ำลงในเรือคลองแสนแสบลุงก็พอ แค่นั้นพอ ... และลงในวิทยุ จส. 100 เสียเงินแต่ก็เสียไม่เยอะ สนิทกับเค้าก็เสียค่าลงไม่มาก”*
> *(สัมภาษณ์เจ้าของตลาด, ชวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)*

ส่วนการสื่อสารการตลาดที่ทางผู้บริหารตลาดน้ำยังคงให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดงบประมาณเพื่อดำเนินการ คือ การสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งเทคนิค คือ จะต้องเป็นการสื่อสารด้วยภาพที่น่าสนใจของกิจกรรมต่างๆในตลาดน้ำ

> *“เว็บไซต์เราติดเครื่องนับไว้ คือ ในหน้าเว็บจะมีตัวเลขจำนวนผู้เข้าชม ซึ่งในตัวนับจะบอกว่าคนเข้ามาดูวันไหน เวลาเท่าไหร่ ใช้เวลาเท่าไหร่ คนคลิกไปดูหน้าไหนบ้าง ทำให้รู้ว่าคนใช้เวลาในเว็บไม่มาก เพราะฉะนั้นต้องมีรูปภาพเป็นตัวอธิบาย ถ้ามีแต่ตัวหนังสือคนจะไม่ค่อยอ่าน ... ตอนนี้คนเข้ามาเห็นจะเป็นล้านแล้ว มันนับให้ นอกจากมีเว็บไซต์แล้วยังมีเฟสบุ๊คด้วย”*
> *(สัมภาษณ์เจ้าของตลาด, ชวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)*

หลังจากการลงโฆษณาในช่วงแรกที่ตลาดน้ำขวัญเรียมเริ่มเปิดตัวแล้ว ความแปลกใหม่ น่าสนใจของตัวตลาดน้ำ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆก็ได้รับความสนใจจากรายการฟรีทีวี ต่างเข้านำเสนอผ่านเนื้อหารายการของตนเอง เช่นเดียวกับความสวยงามอย่างมีเอกลักษณ์ของพื้นที่บริเวณต่างๆตลาดน้ำ นำไปสู่การได้พื้นที่การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (Publicity) อย่างต่อเนื่อง

> *“จากนั้นรายการฟรีทีวีมาเยอะ ตอนตลาดปิดจะมาถ่ายหนัง ตลาดปิดมันสวยนะ ถ่ายสารคดีโบราณ เราก็จะไม่เก็บตังค์เค้า รายการแนะนำที่ท่องเที่ยวต่างๆก็มา เพราะตลาดเราน่าสนใจ เขามาถ่ายไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ลุงติดขนมให้เค้าไปกินเท่านั้นเอง แต่ละคนก็มาหาเรื่องตามที่เขาสนใจ แนะนำกิจกรรม อาหารอะไรกันไป เช่น รายการท่อง เขาเสนอได้หลายแบบ เช่น เขาเสนอเรื่องอมตนิยาย เขาเสนอเรื่องว่าเขามากินอาหารที่นี่แล้วก็ทำอาหารกิน เช่น*

เชฟเอียน เขาเสนอเรื่องว่าเป็นรายการชิมอาหาร รายการตลกก็มา เขามาชักชาเอง นี่คือจุดของเค้าว่าถ้าทำอะไรแล้วไม่น่าสนใจก็ขายไม่ได้”
(สัมภาษณ์เจ้าของตลาด, ชวลิต เมธยะประภาส, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2557)

จากการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 34 คน พบว่า มีการเปิดรับสื่อนวัตกรรมการสื่อสารการตลาด คือ สื่อสังคม (Social Media) และสื่อเว็บไซต์ (Website) เป็นสื่อที่สำคัญอย่างยิ่งในการสื่อสารการตลาด ของตลาดน้ำขวัญเรียม โดยนักท่องเที่ยว เริ่มค้นหาข้อมูลในสื่อนวัตกรรมดังกล่าว โดยอาจมีจุดเริ่ม หรือกระบวนการที่แตกต่างกัน ดังนี้

- นักท่องเที่ยวมีการรับรู้เกี่ยวกับตลาดน้ำขวัญเรียม ผ่านรายการทางโทรทัศน์ที่ให้ข้อมูลแนะนำแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้เกิดความสนใจและหาข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำ แล้วจึงเข้ามาค้นข้อมูลต่อในผ่านเว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียม ตลอดจนเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม

- นักท่องเที่ยว กลุ่มที่เสาะหาแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพ ประเภทเช้าไปเย็นกลับ และการสืบค้นผ่านเว็บไซต์ www.google.com เข้ามาดูข้อมูลการท่องเที่ยวผ่าน เว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียม ตลอดจนเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ที่กล่าวถึงประสบการณ์ในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

- นักท่องเที่ยวที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชุมชนคลองแสนแสบ บางกะปิ หรือ รามคำแหง รับทราบข้อมูล จากป้ายบอกทาง และป้ายประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำขวัญเรียม ทำให้เกิดความสนใจ หาข้อมูลเพิ่มเติม จากเว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียม ตลอดจนเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมอื่นๆ รวมทั้งอาจแวะเข้ามาเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์โดยตรง เพื่อการมาเที่ยวซ้ำในภายหลัง

- นักท่องเที่ยวรับรู้ข้อมูลจาก เพื่อน หรือ คนรู้จักที่เคยมาเที่ยวที่ตลาดน้ำชักชวนให้มาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำนี้บางส่วนก็มาเลย บางส่วนก็หาข้อมูลเพิ่มเติมก่อนที่จะมา

อัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

สำหรับในส่วนของการสื่อสารการตลาดภายในพื้นที่ของตลาดน้ำขวัญเรียม ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมนั้น นับได้ว่ามีระบบการจัดการให้เกิดประสบการณ์การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย โดยทางผู้บริหารของตลาดมุ่งที่จะให้ตลาดน้ำขวัญเรียม แสดงวิถีชีวิตของชาวเรือ ซึ่งเป็นรูปแบบชีวิตของคนไทยภาคกลางที่ต้องอาศัยอยู่ริมน้ำ และให้เป็นตลาดจริงๆที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าที่มีคุณภาพดีจากภูมิภาคต่างๆอย่างหลากหลาย โดยมีประเด็นที่สำคัญที่ทางผู้บริหารเน้นย้ำคือ *“เป้าหมายที่เด่นชัดของลุงคือ ตอบโจทย์อุตสาหกรรมในส่วนที่ขาด เพราะสังคมของเราเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งทุกคนจะขวนขวายหาความสงบ ความเป็นโบราณ ความเป็นวิถีไทย คนขาดความสงบ ชีวิตต้องเร่งรีบ แต่พอมาที่ตลาดน้ำจะผ่อนคลาย ซึ่งเป็นบรรยากาศที่รุ่นพ่อแม่ก็เคยเห็น แต่ตัวลูกโอกาสน้อยแล้ว และยังผูกศรัทธาของศาสนาไว้อีกเป็นพิธีกรรม”* ซึ่งอาจนับได้ว่า เป็นแก่นของอัตลักษณ์ (Core Identity) ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมต้องการจะเป็น โดยทางตลาดน้ำขวัญเรียม สร้างการรับรู้ผ่าน

องค์ประกอบต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนขยายเอกลักษณ์ (Extended Identity) อันมีลักษณะที่สัมผัสได้ผสมผสานทั้ง ภาพ เสียง และพฤติกรรม ตามแนวคิดของ (Aaker, 1996) ดังต่อไปนี้

- การจัดสภาพบรรยากาศ สถานที่ เนื่องจาก สภาพของตลาดขวัญ-เรียม อยู่ในพื้นที่ริมคลองแสนแสบ มีการสร้างสะพานเป็นโครงเรือเพิ่มเติมจากสะพานข้ามคลองเดิมเพื่อเชื่อมพื้นที่ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือ และวัดบางเพ็งใต้ ใช้วัสดุก่อสร้างอาคารร้านค้าเพิ่มเติมด้วยไม้ และเป็นห้องแถวแบบในสมัยอดีต รวมทั้งมีเรือเอี่ยมจุ้นที่ลอยอยู่ริมฝั่ง ทำให้ มีความรู้สึกถึง ความสงบ ร่มเย็น บรรยากาศของการใช้ชีวิตริมน้ำของคนไทยภาคกลางในอดีต รวมทั้งมีห้องนิทรรศการแสดงวิถีชีวิตด้วย นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ขณะนี้กำลังมีการก่อสร้างตึกซึ่งจะจำลองให้บรรยากาศ รูปทรงและสีสรรเหมือนชุมชนโพรวองซ์ (Provence) ซึ่งอยู่ติดทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทางตอนใต้ของฝรั่งเศส ด้านที่อยู่ติดกับอิตาลี รวมทั้งยังมีโครงการที่จะสร้างสลัมของประเทศไทยไว้ เพื่อจำลองอีกบรรยากาศของเมืองไทยในอดีตอีกด้วย

- การจัดตกแต่งประดับสถานที่ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดขวัญเรียม ผ่านมุมที่จัดไว้ให้ถ่ายภาพต่างๆ เช่น รูปปั้นขวัญ-เรียมกำลังขี่ควาย รูปปั้นควายยืนสองขา ทั้งนี้รูปปั้นขวัญ-เรียมนั้น ปั้นโดยอิงจากดารานักแสดงเป็นขวัญ-เรียม คือ ญาญ่า และ ณเดช ซึ่งเป็นดาราร่วมสมัย กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน

- สินค้าที่จัดจำหน่าย ทั้งอาหาร และของใช้ เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ คัดเลือกเฉพาะจากสินค้าโอท๊อป ที่ได้รับรางวัลต่างๆ เป็นสินค้าของท้องถิ่นจากจังหวัดต่างๆ ทุกภาคในประเทศไทย เช่น ชาชักจากจังหวัดสตูล ซาละเปา การจัดตกแต่งร้านเข้ากับบรรยากาศย้อนยุค รวมทั้งมีการจำหน่ายอาหารบนเรือ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถลงไปรับประทานอาหารบนเรือนั้นๆได้เลย สินค้า เช่น ของเล่นหรือเสื้อผ้าที่มีลักษณะย้อนยุค หรือเป็นของท้องถิ่นไทย เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม รวมทั้งมีการบริการถ่ายภาพย้อนยุคด้วย

- กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในช่วงเช้าจะมีตักบาตรทางน้ำ จะมีพระซึ่งเดินทางมารับบิณฑบาตรด้วยเรือในคลองแสนแสบ มีพิธีการกล่าวคำถวายภัตตาหาร ผ่านทางเครื่องขยายเสียง พระให้ศีลให้พรกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล หลังจากนั้นพระจะลงเรือ 2 ลำๆ ละ 3 รูป ลอยเรือรับบาตรทั้งฝั่งทิศเหนือและฝั่งทิศใต้ และญาติโยมนักท่องเที่ยวจะนั่งรอใส่บาตรบนเสื่อที่ปูขนานไปกับคลองแสนแสบ ส่วนกิจกรรมที่มีตลอดทั้งวันคือ ทางวัดบางเพ็ญใต้ มีการจัดกิจกรรมการทำบุญถวายสังฆทาน ที่ศาลาสร้างใหม่ใกล้ริมคลองแสนแสบ ส่วนทางวัดบางเพ็ญเหนือมีกิจกรรมการทำบุญถวายสังฆทานเช่นเดียวกัน อีกทั้งมีพระพุทธรูปจำลอง หลวงพ่อโต หลวงพ่อโสธร หลวงพ่อแหลม ให้ประชาชนได้สักการบูชาด้วย

- กิจกรรมล่องเรือ ชมวิถีชีวิตริมน้ำคลองแสนแสบ นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยวทางน้ำด้วยการนั่งเรือหางยาวขนาดใหญ่ ซึ่งจะแล่นช้าๆ ชมสองข้างทาง เห็นบริเวณวัด ผ่านศาล โดยมีมัคคุเทศน์เป็นเด็กนักเรียน แต่งกายด้วยเสื้อยืดโจงกะเบนสีแดง และรองเท้าผ้าใบ เป็นผู้กล่าวต้อนรับและแนะนำจุดที่น่าสนใจต่างๆ

- กิจกรรมเสริมสร้างบรรยากาศอื่นๆ เช่น กิจกรรมการแสดงของเด็กๆในชุมชน กิจกรรมให้อาหารสัตว์ต่างๆ เช่น แพะ ม้า เต่า หนู เป็นต้น และช่วงเย็นจะมีการเปิดเพลงย้อนยุคเบาๆด้วย

- การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างชีวิตที่ไม่เร่งรีบของผู้คน ด้วยการจัดให้มีที่นั่งจำนวนมากในมุมต่างๆ ทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวสามารถนั่งรอ นั่งเล่น นั่งคุย นั่งดู นั่งรับประทานอาหารต่างๆ ได้อย่างไม่เร่งร้อน เหมาะสำหรับผู้ที่มาเป็นครอบครัว ผู้สูงวัย เป็นต้น รวมทั้งการจัดเตรียมลิฟท์ขนาดเล็กสำหรับผู้สูงวัย หรือผู้ที่ไม่สะดวกในการเดินขึ้นลงร้านค้าชั้นบน และห้องน้ำในหลายๆจุด เป็นห้องน้ำขนาดใหญ่มีหลายห้อง ในห้องน้ำมีการรักษาความสะอาด มีอุปกรณ์ช่วยกดน้ำล้างแบบญี่ปุ่น และเครื่องรักษาความแห้งของพื้นห้องน้ำ

สำหรับการรับรู้อัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ในมุมมองของนักท่องเที่ยวนั้น จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวตามองคประกอบอัตลักษณของตราสินค่าไว 6 องคประกอบตามแนวคิดของ Kapferer (Kapferer's brand identity prism) (Kapferer, 2004) สามารถแบ่งเป็นประเด็นต่างๆได้ดังต่อไปนี้

1) คุณสมบัติของตราสินค้า (Physique)

- ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตลาดน้ำที่สร้างขึ้น โดยเป็นเรื่องราวจากอมตนิยามตำนานรักของขวัญ-เรียม ที่คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร
- สิ่งที่โดดเด่นในตลาดน้ำขวัญเรียม คือ สะพานข้ามคลองที่มีรูปลักษณ์แบบโครงเรือ รูปปั้นขวัญ-เรียม กิจกรรมตักบาตรพระทางน้ำ และร้านอาหารบนเรือที่สามารถลงไปรับประทานได้ รวมทั้งมีจุดให้ถ่ายภาพเพื่อเผยแพร่ในสื่อสังคมได้หลากหลาย
- ตลาดน้ำขวัญเรียมมีสินค้าที่มีคุณภาพให้เลือกหลากหลาย เป็นของดี ของดัง จากทุกภูมิภาค และเป็นสินค้าที่รับรองคุณภาพ โดยโอท๊อป
- การมาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียมทำให้ได้มีโอกาสทำบุญตามแนวพระพุทธศาสนาด้วย เนื่องจากอยู่ระหว่างวัดถึง 2 วัด คือ วัดบำเพ็ญเหนือ และ วัดบางเพ็งใต้
- ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดที่เหมาะแก่การมาท่องเที่ยวกับครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ เห็นได้จากการจัดที่นั่งพักไว้จำนวนมาก และมีบริการลิฟท์ขึ้นชั้น 2 ให้แก่ คนชราหรือผู้ที่มีความลำบากในการเดินขึ้นลงที่สูง นอกจากนี้ ยังมีรถรับส่งจากจุดจอดรถต่างๆ ทำให้เกิดความสะดวกในการพาผู้ใหญ่มาท่องเที่ยว

2) บุคลิกภาพตราสินค้า (Personality)

นักท่องเที่ยวมองว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ น่าชักชวนให้มาเที่ยว เหมาะกับการมาพักผ่อนกับครอบครัวในวัดหยุดสุดสัปดาห์ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ที่แสดงวัฒนธรรมไทย ศาสนาพุทธ และชีวิตริมน้ำ อยู่ในกระแสความนิยม เป็นที่พูดถึงผ่านสื่อต่างๆ และผ่านกลุ่มเพื่อนฝูง นอกจากนี้ ยังเป็นตลาดที่มีความสงบ ธรรมชาติ สะอาด และมีสินค้าที่มีคุณภาพดีได้รับรางวัล ทำให้มีสินค้าต่างๆที่เป็นตลาดสินค้าที่มีคุณภาพให้เลือกสรรมากมาย

3) วัฒนธรรมของตราสินค้า (Culture)

ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ที่แสดงวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตริมน้ำของคนไทยสมัยก่อน และโดยเฉพาะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ สะท้อนผ่านสถานที่ตั้งของตลาดซึ่งอยู่ระหว่างวัดสองฝั่งน้ำคลองแสนแสบ และกิจกรรมต่างๆเช่น กิจกรรมทางพุทธศาสนา และกิจกรรมล่องเรือชมสองวิถีชีวิตสองฝั่งคลอง ผู้บริโภครับทราบอย่างชัดเจนว่า ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นตลาดที่สร้างขึ้นมาใหม่ ประสานกับวิถีจริงของพิธีกรรมทางศาสนาของวัดที่มีอยู่เดิม ร่วมกับนิยายอมตะความรักขวัญ-เรียม

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ เมื่อพูดถึงตลาดน้ำขวัญเรียม ผู้ให้สัมภาษณ์ มักนึกถึงชื่อของตลาด และเรื่องราวของขวัญ-เรียม และมีการรับรู้การสร้างเรื่องราวขวัญ-เรียมผ่านการตกแต่งพื้นที่บางส่วนของตลาดน้ำ จากรูปปั้นขวัญ-เรียม (ณเดช-ญาญ่า) มีการตั้งศาล และรูปปั้นควาย เพื่อให้ได้บรรยากาศตำนานรักขวัญเรียมริมคลองแสนแสบ กระนั้นผู้ผู้บริโภคมองว่ายังไม่โดดเด่นเพียงพอ ที่จะสร้างให้เกิดความเข้าใจเรื่องขวัญ-เรียม

นอกจากการรับรู้วัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์แล้ว ตลาดน้ำขวัญเรียมยังสามารถรักษา วัฒนธรรมตลาดจริงๆ ให้ตลาดน้ำขวัญเรียมมีสภาพเป็นตลาด คือ มีสินค้าที่มีคุณภาพหลากหลายให้เลือกจับจ่ายได้อย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้ว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมนั้น แม้จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จะไม่มีการจัดทำของที่ระลึกจำหน่าย หากทว่าเป็นความจงใจที่จะเป็นตลาดเพื่อจับจ่ายสินค้าอาหารต่างๆ เท่านั้น

4) ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ที่มีต่อตราสินค้า (Relationship)

ตลาดน้ำขวัญเรียม สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการให้บริการของตลาดและตัวผู้มาท่องเที่ยว ผ่านรูปแบบการให้บริการอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยผู้บริโภค รับรู้ได้ถึงมีความเป็นระเบียบการบริหารจัดการที่ดี บรรยากาศไม่แออัด ความสะอาดของสถานที่ มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรมเพราะอยู่ในวัดซึ่งใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อน ได้สัมผัสกับธรรมชาติ ได้บรรยากาศตามลำคลอง รวมเป็นความสงบ สะอาด สะดวก ร่มเย็น ให้เกิดในการรับรู้ของนักท่องเที่ยว จากการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในจุดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ห้องน้ำติดแอร์ที่มีความใส่ใจในความสะอาดของห้องน้ำ ที่นั่งพักรอ รถรับส่ง และพัดลมไอน้ำลดอุณหภูมิ เป็นต้น

5) การสะท้อนถึงตัวตนของผู้ใช้ตราสินค้า (Reflection)

ความโหยหาความสุขสงบในเขตกรุงเทพมหานคร และวิถีชีวิตแบบเก่าๆที่ร่มเย็น ซึ่งเป็นสิ่งที่หายาก หรือสูญหายไปจากอดีตที่มีความสุขในสังคม ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมแสวงหาสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเติมเต็มในส่วนที่หายไป จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกถึงตลาดน้ำขวัญเรียมว่า ทำให้เขาได้มีกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว หรือเพื่อนๆ โดยสามารถใช้เวลาช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์กับธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น แปลกใหม่มากกว่า การใช้เวลาในการเดินเล่นในห้องแอร์ หรือห้างสรรพสินค้าที่สับสนวุ่นวายมากกว่า

6) การสะท้อนภาพลักษณ์ของตนเองผ่านตราสินค้า (Self-image)

การเป็นที่ชื่นชอบเป็นที่รัก ตลอดจนเป็นผู้นำเสนอสิ่งแปลกใหม่ นับเป็นแรงขับของพฤติกรรมของผู้คนในการตัดสินใจกระทำหรือสิ่งต่างๆเนื่องจาก ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตราสินค้าของผู้ให้บริการแหล่งท่องเที่ยวที่มีมีเอกลักษณ์ โดดเด่น ทำให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว สามารถบอกเล่าประสบการณ์ของตนเองที่ได้รับจากประสบการณ์ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทั้งที่เป็นด้านภาพ ด้านเสียง และการสื่อสารสัมพันธ์ทั้งหลายผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าให้เพื่อน หรือญาติพี่น้องฟังโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้สร้างภาพลักษณ์ของตนเองผ่านสื่อสังคม (Social Media) เช่นการเช็คอิน (Check-in) เพื่อให้เป็นการประกาศให้เป็นที่รับทราบในสื่อสังคมว่า ตนเองได้เข้ามาที่นี้ รวมทั้งถ่ายรูปที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมแล้วนำไปเผยแพร่ (Post) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทั้งหลาย เช่น Facebook, Instragram เป็นต้น ตลอดจนการเขียนเล่าเรื่องราวประสบการณ์ของตนลงเองในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อบอกต่อชักชวนให้คนอื่นๆ ได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำขวัญเรียมแห่งนี้

ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

จากการศึกษาดังกล่าวนำไปสู้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี เพื่อให้เห็นกระบวนการของการสื่อสารการตลาดเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ดังนี้

1. การสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ สามารถขับเคลื่อนได้โดยจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำในประเด็นต่างๆ ที่สามารถนำไปสู่การสร้างเรื่องราวผ่านพื้นที่การสื่อสารการตลาด เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทีวีต่างๆ (Publicity) ได้อย่างมีประสิทธิภาพร่วมกับใช้กระแสการบอกต่อจากสื่อกระแสสังคมบอกต่อ (Social Media) และสื่อออนไลน์ (Online Media) อื่นๆ เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคที่เนื้อหาเรื่องราว (Content) ที่ดีนั้นจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผลักดันให้เกิดกระแสข่าวได้เป็นอย่างดี ร่วมกับการใช้สื่อในชุมชน เช่นสื่อกลางแจ้งต่างๆในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ ที่จะช่วยกระตุ้นความสนใจ ตอกย้ำ ชักชวน ให้นักท่องเที่ยว หรือ ผู้คนที่อยู่ใกล้บริเวณได้เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2. การสื่อสารการตลาดที่สามารถเจาะเข้าไปในใจของนักท่องเที่ยว ควรจะให้มีความครอบคลุมในการสร้างประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในทุกประสาทสัมผัส เพื่อให้เข้าใจในอัตลักษณ์ของตลาดน้ำ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำสามารถสร้างความแตกต่างของประสบการณ์ให้เกิดแก่นักท่องเที่ยวโดยคำนึงถึง เรื่องราวเฉพาะของชุมชนนั้นๆ วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งที่โหยหาในอดีต การผสมผสานความเก่าใหม่ และสินค้าและบริการที่จำหน่ายในตลาดนั้นๆ

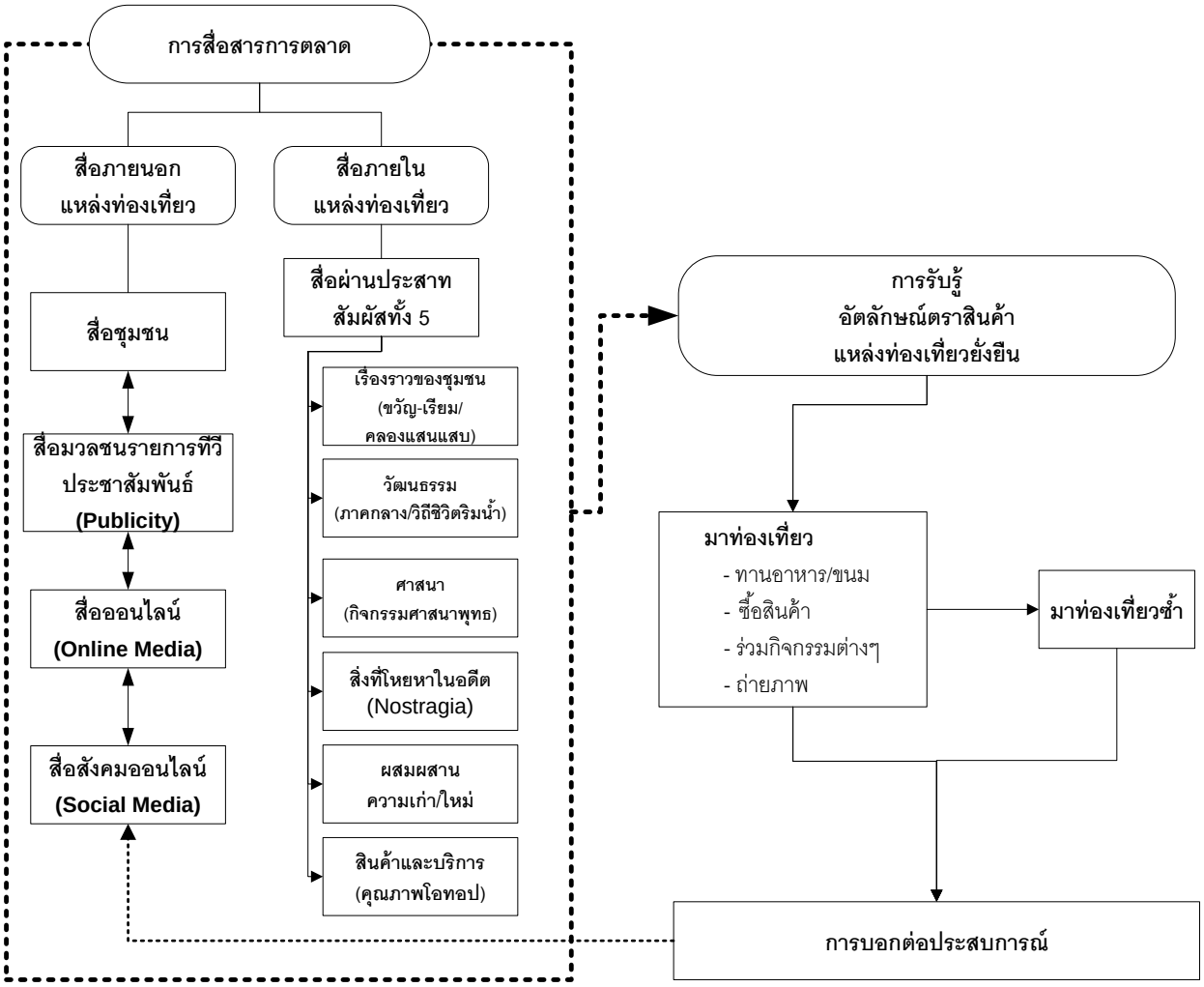
3. การที่นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงวัฒนธรรม และศาสนา อันเป็นเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ รวมทั้งเป็นสิ่งที่ตนเองโหยหา ทำให้นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ที่ดีในการท่องเที่ยว และมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยว

4. การผสมผสานความเป็นตลาดน้ำที่สื่อถึงวัฒนธรรมในอดีตที่โหยหา และความทันสมัยของสิ่งอำนวยความสะดวกแบบยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างการรับรู้ และทัศนคติในเชิงบวกของนักท่องเที่ยว

5. เมื่อใดที่นักท่องเที่ยวมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เข้าใจในอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้ จดจำ ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว หรือ กลับมาท่องเที่ยวซ้ำต่อไป รวมทั้งบอกต่อ ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นเข้ามาท่องเที่ยวต่อไปอีกด้วย

6. กระแสการบอกต่อของผู้บริโภคถึงเรื่องราวเนื้อหาอัตลักษณ์ต่างๆของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นจุดเชื่อมระหว่างการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สื่อออนไลน์ หรือสื่อมวลชน เนื่องจาก สื่อมวลชนมักจะนำเนื้อหาที่เป็นกระแสนิยมในสื่อสังคมมาผลิตซ้ำเผยแพร่ในพื้นที่ของตนเอง และสิ่งที่นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อมวลชนก็จะนำไปสู่กระแสความสนใจที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มผู้บริโภคเช่นกัน

ข้อสรุปเชิงทฤษฎีกระบวนการสื่อสารการตลาดเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม สามารถอธิบายดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กระบวนการสื่อสารการตลาดเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียม

สรุป และ อภิปรายผลการศึกษา

ตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตลาดน้ำเอกชน ที่เพิ่งเปิดดำเนินการ แต่สามารถสร้างกระแสความสนใจในการมาท่องเที่ยวของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ในชุมชนนั้น และผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไป ได้มาเยี่ยมชม ทำกิจกรรม และจับจ่ายใช้สอยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการทำการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่างๆ อาทิเช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทีวีต่างๆ (Publicity) ร่วมกับใช้กระแสการบอกต่อจากสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เช่น การใช้การสร้างเรื่องราว และภาพผ่านเฟสบุค อินสตาแกรม สื่อออนไลน์ (Online Media) เช่น เว็บไซต์ต่างๆ และสื่อในชุมชนพื้นที่ตลาดน้ำต่างๆ เป็นต้น

เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาที่แหล่งท่องเที่ยว คือ ตลาดน้ำแล้ว ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการรับรู้องค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น องค์ประกอบทางกายภาพ (Physique) องค์ประกอบทางบุคคลิกภาพ (Personality) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (Culture) องคประกอบด้านการสะท้อนตัวตนของผู้ใช้ตราสินค้า (Reflection) และองคประกอบดานการรับรูเกี่ยวกับตนเอง (Self Image) จะประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งตลาดน้ำขวัญเรียมสามารถนำเสนอองค์ประกอบต่างๆ ผ่านเรื่องราวเฉพาะของชุมชนนั้นๆ

คือ ความรักของขวัญ-เรียม วัฒนธรรมริมฝั่งคลอง ศาสนาพุทธ สิ่งที่โหยหาในอดีต การผสมผสานความเก่าใหม่และสินค้าและบริการที่จำหน่ายในตลาดนั้นๆ ที่มีคุณภาพ

อัตลักษณ์นี้จะทำให้ตลาดน้ำมีความแตกต่างจากตลาดน้ำแห่งอื่นๆ เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นเนื้อหาเรื่องราว (Content) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำ มีความประทับใจกับการที่ได้มาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส กับแหล่งท่องเที่ยวเกิดการบอกต่อ ทั้งโดยตรง และผ่านสื่อต่างๆจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการร่วมกันผลิตซ้ำภาพแสดงประสบการณ์ที่โหยหา ซึ่งจะช่วยเติมเต็มให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม และกลับมาเที่ยวซ้ำอีกอย่างต่อเนื่องต่อไป การมีเรื่องราวที่เป็นอัตลักษณ์นี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างความโดดเด่นแก่ตลาดน้ำขวัญเรียมเกิดในใจนักท่องเที่ยว ให้แตกต่างไปจากตลาดน้ำแห่งอื่นๆอีกหลายๆแห่งซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกไปเที่ยวได้เช่นกัน ซึ่ง Duncan (2001) กล่าวว่า แม้ปัจจุบันจะมีสินค้ามากมาย แต่สินค้าต่างๆเหล่านั้นก็มีความแตกต่างกันน้อยมาก หรืออาจจะไม่มีความแตกต่างกันเลย ดังนั้น นักสื่อสารการตลาดต้องพยายามหนีสงครามการลอกเลียนแบบ โดยสร้างความแตกต่างในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของผู้บริโภค ดังนั้นหากตลาดน้ำแห่งใดสามารถสร้างตราสินค้าให้เข้มแข็งและสะท้อนความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ก็จะได้รับการยอมรับและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่าตลาดน้ำอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นตลาด ทั้งนี้ ตลาดเป็นการชุมนุมกันทางสังคม แลกเปลี่ยนสินค้ากัน ในภาษาทั่วไป ตลาดหมายความรวมถึงสถานที่ที่มนุษย์มาชุมนุมกันเพื่อค้าขาย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ชลลดา มงคลวนิช (2556) พบว่า เหตุผลที่ไปท่องเที่ยวตลาดน้ำ 3 อันดับแรกได้แก่ ต้องการไปซื้อของและหาของกิน เพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเดินเล่น และมีความสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวต้องการจะครอบคลุมลักษณะที่สำคัญของการเป็นตลาดมิใช่เพียงแค่การรับรู้ถึงเรื่องราว หรือวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น สอดคล้องกับที่ Aaker (1996) แบ่งคุณค่า (Values) ของตราสินค้าหนึ่งๆ ที่มีต่อผู้บริโภคนั้นออกเป็นลักษณะสำคัญ 3 ลักษณะ คือ คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Functional Values) คุณค่าทางด้านอารมณ์ (Emotional Values) และคุณค่าในการแสดงออกถึงตัวตน (Self-Expressive Values) ทำให้เห็นได้ว่า การที่แหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำจะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนควรจะต้องมี สินค้าที่มีคุณภาพ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆที่คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย มีการสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจ ตอบสนองความต้องการที่โหยหา เป็นคุณค่า ทางด้านอารมณ์ และนำไปสู่การแสดงออกถึงตัวตนของนักท่องเที่ยว จนถึงระดับที่กลุ่มนักท่องเที่ยวจะได้บอกต่อให้แก่คนอื่นๆ และกลับมาเที่ยวซ้ำอีก

ข้อเสนอแนะ

ในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น ภายใต้การคงไว้ซึ่งแก่นของอัตลักษณ์ ควรจะมีการหมั่นปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ส่วนขยายให้ตลาดเกิดความน่าตื่นเต้น ความเร้าใจเป็นเรื่องราวใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตลาดน้ำขวัญเรียม ควรจะต้องหารูปแบบใหม่ๆ มาดึงดูดใจให้เกิดเรื่องราว เป็นพื้นที่เพื่อ

การเล่าเรื่อง มีบรรยากาศที่เหมาะแก่การถ่ายภาพ แบ่งปัน บอกต่อไปยังกลุ่มคนอื่นๆ ทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวโดยตรง และ ผ่านการสื่อสารการตลาดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านสื่อสังคม และสื่อออนไลน์

ในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ เพื่อการส่งเสริมให้มีการพัฒนาการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอื่นๆ นั้น หากต้องการจะพัฒนาฟื้นฟูตลาดชุมชนเก่าให้เป็นที่นิยมอีกครั้ง หรือ การสร้างตลาดแห่งใหม่ แต่ละชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำควรหารูปแบบกิจกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในชุมชนของตนมากกว่าจะเลียนแบบกิจกรรมให้เหมือนกันไปหมด เพราะอัตลักษณ์จะทำให้เกิดความแตกต่าง และนำไปสู่การตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวตลาดน้ำนั้นๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าตลาดน้ำในปัจจุบันมักจะนำเสนออัตลักษณ์เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต มิติทางวัฒนธรรมและความต้องการของคนในสังคมปัจจุบันที่ยังโหยหาวิถีชีวิตริมน้ำแบบสมัยก่อน การคงรักษาหน้าที่การเป็นตลาดที่มีสินค้าคุณภาพให้เลือกอย่างหลากหลายก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะต้องมีการจัดสมดุลทั้งสองส่วนนี้ให้เหมาะสม

นอกจากนี้ การศึกษากระบวนการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนี้เป็นการวิจัยคุณภาพที่สังเคราะห์โดยผู้วิจัยเป็นหลัก อีกทั้งเป็นการศึกษาจากกรณีศึกษาของตลาดน้ำขวัญเรียม และเน้นที่มุมมองจากการวิเคาะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้รับสารเท่านั้น ดังนั้นจึงเพื่อให้เห็นภาพรวมของ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำที่รอบด้านมากขึ้น จึงควรอ่านงานวิจัยชิ้นอื่นๆในโครงงานวิจัยเรื่อง **“การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน”** อันได้แก่ การวิจัยเรื่อง *“รูปแบบการสื่อสารนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน”* โดยจิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ (2557) ซึ่งจะทำให้เห็น นโยบายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลาง การนำนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำภาคกลางไปสู่การปฏิบัติ และรูปแบบในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำชุมชนและตลาดน้ำเอกชน งานวิจัยเรื่อง *“รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม”* โดยพรพรรณ ประจักษ์เนตร (2557) ซึ่งศึกษาการถ่ายทอดความหมายของตลาดน้ำขวัญเรียมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียม เจ้าหน้าที่ประสานงานตลาด พนักงานทำความสะอาด ตลอดจนกลุ่มผู้ค้าในตลาด สู่กลุ่มนักท่องเที่ยว และงานวิจัยของ พัชนี เชยจรรยา (2557) เรื่อง *“ปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว”* ที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อทดสอบทฤษฎี รวมทั้งช่วยทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งจะช่วยยืนยันความสามารถของกระบวนการสื่อสารการตลาดเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำขวัญเรียมได้ในอีกมุมมองหนึ่ง ดังกล่าวถึงความสามารถในการอ้างอิงไปเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการสื่อสารการตลาดในตลาด หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้คงสำเร็จไม่ได้ หากปราศจาก อ.แอน ใบเตย ตังแม และกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท ในรายวิชา นน 7005 พฤติกรรมผู้บริโภคและการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน-บริหารศาสตร์ ที่เป็นผู้ช่วยเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้

รายการอ้างอิง

กมลรัตน์ โถวสกุล. (2550). การรับรู้เครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดที่มีผลต่อการท่องเที่ยว ในตลาดน้ำอัมพวา จ.สมุทรสงคราม. คณะการบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์. (2557). รูปแบบการสื่อสารนโยบายการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางเปรียบเทียบระหว่างตลาดน้ำของชุมชน และตลาดน้ำจัดตั้งของเอกชน. ในโครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน” ได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชลลดา มงคลวนิช. (2556). ภาพลักษณ์ตลาดน้ำในสายตาของเยาวชนไทย. วารสารกระแสวัฒนธรรม ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒๕ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖ หน้า 44-57

ชวลิต เมธยะประภาส. กรรมการผู้จัดการ บริษัท ครอบครัวขนส่ง จำกัด. สัมภาษณ์ (16 มกราคม 2557).

พรพรรณ ประจักษ์เนตร. (2557). รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม. ในโครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน” ได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

พัชนี เชยจรรยา. (2557). ปัจจัยพยากรณ์การบอกต่อข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว. ในโครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน” ได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มณีวรรณ ผิวนิ่ม. (2546). การพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เว็บไซต์ตลาดน้ำขวัญเรียม สืบค้นจาก http://www.kwan-riamfloatingmarket.com/v2/index2.php วันที่ 20 ธันวาคม 2556

สุวรรณมาศ เหล็กงาม.(2554). สื่อเก่า สื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) การจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม สืบค้นจาก http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/article/156-notice4.html) วันที่ 20 ธันวาคม 2556

Aaker, David (1996), Building Strong Brands, New York: The Free Press.

Argenti, P.A. (2009) Corporate Communication, New York: McGraw-Hill/Irwin

Baloglu S. & McCleary K. W. (1999). A model of destination Image Formation. Annals of Tourism Research 26(4) 868-897.

Duncan, T. (2001). IMC: Using Advertising Promotion to Build Brands. New York, NJ: McGraw– Hill.

Kapferer, J. (2004) The new Strategic Brand Management. Kogan Page, London.

Melewar, T.C. (2003). Determinants of the corporate identity construct: a review of the literature. Journal of Marketing Communications, 9, 4, 195-220.

Riel, C. B. M. & Fombrun, F. C. J. (2007). Essentials of Corporate Communication. New York, NY: Routledge

Strauss, A., & Corbin, J. 1990. Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. Newbury Park: SAGE.

การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสาร

Media Campaign for Healthy Space in Urban Community : CSR Communication Appproach

กุลทิพย์ ศาสตระรุจิ[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมืองในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม นั้นมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1. เพื่อศึกษาการสื่อสารการรณรงค์ “พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง” ในมิติความรับผิดชอบต่อสังคม 2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ในการใช้พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมืองในเขตพื้นทีชุมชนหัวตะเข้ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2555 ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2556 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group discussion) และวิธีการสังเกตการณ์ (Observation) กับ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) นั้นเป็นกระบวนการสื่อสารผ่านมิติภายนอก ขององค์กรการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ ในการแก้ไขและพัฒนาสังคม ผ่านสื่อกิจกรรมภายใต้โครงการสายน้ำจากสายธารสู่แม่ สะท้อนให้เห็นถึงว่าองค์กรการศึกษาได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการ ซึ่งได้ใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยที่มีคณะนิเทศศาสตร์ จัดทำโครงการของคณะและมีการวางแผน ให้คณาจารย์ นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี Corporate Citizenship อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภค ทั้งนี้ได้เน้นองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) กลยุทธ์การสื่อสาร CSR ผ่านสื่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1. องค์กรเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล **2** ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสาร คือ คนในชุมชนและเครือข่ายที่ส่งสารไป และ 3 ภาพลักษณ์หรือสารที่ส่งออก

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

The research topic “ Media Campaign for Healthy Space in Urban Community CSR Communication Approach was to study 1. Media Campaign in Urban Community for CSR Communication approach. 2. To study CSR communication process by creating Healthy Space in Urban Community of Hua Ta Kae, Ladkrabang, Bangkok. This research was qualitative methods; in-depth interview and focus group discussion with community leaders and villagers, observation “ SaiNam Jak Saitran Su Mae” project.

The results showed that CSR communication is the process of communicating through the external dimension by Dhurakij Pundit University in the forms of CSR activities through media campaign for community development project under SaiNam Jak Saitran Su Mae” project. The project reflects higher education organization that has shown the role of educational leadership; creating social change. The University used the strengths of faculty of Communication Arts. Faculty and students can participate in the project, which will lead to corporate citizenship; the corporate image is a foundation in building trust and values of the University in the perspective of consumers. All this has focused on CSR communication elements through Community Involvement and Development as a CSR communication. CSR communication strategy through the media activity consists of 3 elements: 1 organization as a leader for deliver the message 2. Stakeholder refers to people in the communities and networks that send a message to and 3. Image or sent message.

ที่มาของปัญหา

ตามที่รัฐบาลภายใต้การนำของ นส. ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เด็กและเยาวชนควรได้เติบโตและเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ ผู้หญิงมีโอกาสใช้ศักยภาพและบทบาทอย่างเต็มที่ ทุกคนในฐานะสมาชิกของครอบครัวมีสุขภาวะที่ดี ไทยจะเติบโตมั่นคงไม่แพ้ชาติอื่น และได้ดำเนินการริเริ่มโครงการพื้นที่สุขภาพ โดยการจัดตั้ง “ศูนย์ชุมชนสร้างสรรค์” ที่บริเวณใต้ทางด่วนถนนสุขุมวิท (เพลินจิต) ถือเป็นโครงการแรกที่ได้นำนโยบายไปปฏิบัติ ภายใต้หน่วยงานหลัก อันได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงคมนาคม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ไอซีที) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานภาครัฐเอกชนและภาคีเครือข่ายกว่า 10 องค์กรจัดขึ้นเพื่อเปิดพื้นใต้ทางด่วนและพื้นที่ต่างๆ

โครงการดังกล่าวมีเป้าหมายในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นสถานที่เสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน อาทิ เกิดกิจกรรมเรียนรู้ ศิลปะ เทคโนโลยีไอทีสำหรับเด็ก เยาวชน สตรี และครอบครัว แหล่งให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ รวมทั้งจัดฝึกทักษะอาชีพสร้างรายได้ จัดกิจกรรมออกกำลังกายของชุมชน และคาดหวังจะให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ในแหล่งอื่นๆกระจายให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใต้ทางด่วน พื้นที่สาธารณะในชุมชนภายใต้หลักการที่ว่า ชุมชนต้องเป็นผู้กำหนดและมีส่วนร่วม

การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์นี้ถือได้ว่าเป็นเปิดโอกาสให้เด็กไทยได้พัฒนาในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ เกิดการเชื่อมร้อยสถาบันครอบครัวที่นับวันจะอ่อนแอลง อีกทั้งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยขององค์การอนามัยโลกพบว่า หากเด็กมีพื้นที่สร้างสรรค์จะทำให้เกิดพฤติกรรมบวก ลดพฤติกรรมรุนแรงและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ “การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นพื้นที่สุขภาวะสามารถสร้างความพอใจและส่งผลกระทบวงกว้างทั้งในมิติสุขภาพสังคมเศรษฐกิจและการเมือง สร้างสรรค์มีต้นแบบจากต่างประเทศหลายแห่ง อาทิโครงการพื้นที่สีเขียวลอยฟ้าบนทางรถไฟยกระดับเก่า (the Highway) เมืองนิวยอร์ค สหรัฐอเมริกา โครงการปรับปรุงคลองเกชอน กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ที่ให้มูลค่าทางเศรษฐสาสตร์ถึง 25 พันล้าน เหรียญสหรัฐ และช่วยลดฝุ่นละอองและมลพิษในอากาศลงได้ถึงร้อยละ 35 ผู้แทนชุมชนเป็นคณะกรรมการร่วมดูแล เมื่อชุมชนเข้มแข็งก็สามารถบริหารจัดการได้ด้วยตัวเอง

เขตลาดกระบัง เป็นเขตหนึ่งที่เป็นชุมชนเมืองในกรุงเทพมหานคร มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร เป็นแหล่งงานที่ดึงดูดให้ผู้คนจากท้องถิ่นต่างๆทั่วประเทศหลั่งไหลเข้ามาประกอบอาชีพหลากหลายประเภท หลากหลายกิจกรรม ปัญหาที่ตามมาคือ ความแออัดของที่อยู่อาศัยประชากรหนาแน่น สาธารณูปโภค สาธารณูปการไม่เพียงพอ อาชญากรรมเพิ่มขึ้น การจราจรติดขัด มลภาวะเป็นพิษ ขยะเกลื่อนเมือง น้ำเน่า อากาศเสีย เสียงดัง ฝุ่นละอองกระจายแทบทุกพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้อาศัยในเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม

การเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์ ในมิติของพื้นที่สีเขียวจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งช่วยกรองมลพิษเสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรงให้คนเมือง แต่ปัญหาคือ พื้นที่สีเขียวในเมืองมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน การเข้าถึงเป็นไปโดยยากในบางพื้นที่ บทบาทของพื้นที่สีเขียวบางแห่ง ไม่เอื้ออำนวยต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ จึงต้องมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองเพื่อช่วยให้ประชาชนคนเมืองมีทางเลือกในการพักผ่อนหย่อนใจ

คำว่า “พื้นที่สีเขียว” ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายประการ แต่ส่วนใหญ่ทั่วไปมักหมายถึงสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นบริเวณที่ปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก กั้นเป็นขอบเขตไว้เพื่อประชาชนทั่วไป

จากงานวิจัยมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนอย่างยั่งยืน โดยศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้คำนิยามของ “พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง” ว่าหมายถึง พื้นที่โล่งว่างในเขตเทศบาล ซึ่งมีพืชพรรณเป็นองค์ประกอบหลัก ได้รับการจัดการตามหลักวิชาวนวัฒนวิทยาและหลักการทางภูมิสถาปัตย์ เพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์ให้เอื้ออำนวยต่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของเมือง อันจะทำให้ชุมชนเมืองเป็นเมืองสีเขียวที่ร่มรื่นสวยงามและน่าอยู่ตลอดไป

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวมีด้วยการหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับสภาพและบริบทของชุมชน การพัฒนา

1. พื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งรวมของระบบนิเวศที่ที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดไป โดยมีการจัดการที่เหมาะสม ส่วนใหญ่จะอยู่โดยมีการจัดการที่เหมาะสม ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณต้นน้ำ ป่าไม้ ภูเขา

2. พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ เป็นพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายและเสริมสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้กับเมืองในรูปแบบสวนสาธารณะสวนหย่อม สนามกีฬากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น ลานเมือง สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และสวนสัตว์ กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวในรูปแบบนี้หลายแห่ง อาทิเช่น สวนหลวง ร.9 สวนลุมพินี ศูนย์เยาวชน ลานคนเมือง ฯลฯ

3. พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่สีเขียวที่เสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม เช่นการเพิ่มก๊าซออกซิเจน และลดอุณหภูมิความร้อนในเมือง แม้ประชาชนจะไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้โดยตรง แต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเสมือนปอดของชุมชนเมือง โดยรูปแบบในกรุงเทพมหานครได้แก่ สวนในบ้าน พื้นที่สีเขียวในโรงเรียน หน่วยงานราชการ ศาสนสถาน สนามกอล์ฟ

4. พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร เป็นพื้นที่สีเขียวที่อยู่ในแนวเส้นทางสัญจรสาธารณะซึ่งมีบทบาททั้งการเสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและการบริการ ได้แก่ พื้นที่ตามแนวถนน เกาะกลางถนน ริมทางเดิน แนวถอยร่น ริมแม่น้ำ ลำคลอง ริมทางรถไฟ

5. พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน เป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้เป็นเจ้าของได้แก่ สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่าเศรษฐกิจ พื้นที่ว่างในบริเวณสถานประกอบการ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่บริเวณชานเมืองทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร เช่น สวนผัก สวนผลไม้ ฯลฯโดยในเขตชุมชนเมืองยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเป็น พื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ได้แก่ พื้นที่ว่างรกร้าง พื้นที่ส่วนราชการ พื้นที่ศาสนสถาน พื้นที่สถานศึกษา พื้นที่ลานกิจกรรมของชุมชน พื้นที่ว่างภายหลังการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พื้นที่ว่างตามอาคารบ้านเรือนและสถานประกอบการของเอกชน เป็นต้น

การเปิด พื้นที่สร้างสรรค์ พื้นที่สาธารณะในชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม (ตลาดหัวตะเข้)

ชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม (ตลาดหัวตะเข้) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มีประชากรทั้งสิ้น 1,296 คน 335 ครัวเรือน เดิมชื่อชุมชน “หลังตลาด” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่หลวงพรต พิทยพยัต และท่านเลี่ยม บุนนาค ผู้เป็นภรรยา ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินที่ได้บริจาคที่ดินให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเมืองกึ่งชนบท เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติยาวนานกว่า 70 ปี มีลักษณะทางกายภาพและสังคมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง การที่มีคลองหลายสาย เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ คลองลำปลาทิว คลองหัวตะเข้ ฯลฯ เชื่อมติดต่อกันได้ทำให้สองฝั่งคลองมีการตั้งถิ่นฐานและเกิดวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ มีลักษณะสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ผูกพันกับลำน้ำ แต่เดิมเป็นย่านพาณิชยกรรมที่มีความสำคัญในอดีต มีการค้าขายทางเรือเป็นสำคัญ เป็นตลาดริมน้ำที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าอย่างคึกคัก ก่อให้เกิดรายได้จำนวนมาก ทำให้ชุมชนมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทุกคนต่างมีช่องทางในการประกอบอาชีพ ไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน แต่ปัจจุบันมีความซบเซาอันเนื่องมาจาก

การเกิดอัคคีภัยเมื่อ 10 กว่าปีก่อน ผนวกกับมีการก่อสร้างถนนอ่อนนุช-ลาดกระบัง จึงทำให้ประชาชนบางส่วนย้ายออกจากชุมชนไปก่อสร้างบ้านเรือนตามแนวถนน และมีตลาดใหม่ที่ติดถนน ทำให้ตลาดหัวตะเข้ถูกแปรสภาพจากร้านค้าเป็นบ้านพักอาศัยเป็นส่วนมาก ส่วนบ้านเรือนที่ถูกทิ้งร้าง ส่วนหนึ่งก็มีการแปรสภาพบ้านเรือนให้เป็นห้องเช่าราคาถูกให้คนนอกได้เข้ามาอยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากสนามบินสุวรรณภูมิ ทำให้คนในชุมชนประกอบไปด้วยผู้ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่

จากการขยายเมืองและการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นนี้ทำให้คนเกิดมีความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เนื่องจากผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่ไม่ได้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของที่มาของชุมชนร่วมกัน เพราะมีลักษณะเป็นเพียงผู้อาศัยมากกว่าเป็นเจ้าของบ้าน ชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริงก็มิได้อาศัยอยู่ในชุมชน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ จึงขาดการมีส่วนร่วมมือ เกิดช่องว่างระหว่างผู้อยู่อาศัยเดิมและผู้อยู่อาศัยใหม่ ขาดความผูกพันและความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาชุมชนทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจได้

อย่างไรก็ดีชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม มีลักษณะของพื้นที่เอื้อต่อการพัฒนา เนื่องจากอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่อยู่ในแผนการพัฒนาผังเมืองของกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก มีการคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางได้ทั้งทางน้ำ ได้แก่ คลองประเวศบุรีรมย์ ทางรถไฟ ได้แก่ ทางรถไฟสายตะวันออก รถไฟฟ้าแอร์พอร์ตลิงค์ ทางอากาศ คือ สนามบินสุวรรณภูมิ ทางบก ได้แก่ ถนนลาดกระบัง และทางหลวงระหว่างเมืองกรุงเทพ-ชลบุรี โดยมีของดีของชุมชน คือ การเลี้ยงปลาในกระชังริมคลอง การผลิตอุปกรณ์หาปลา (ปืนยิงปลา ลอบดักปลา) การผลิตอุปกรณ์ทางการศึกษา (การขึงเฟรม : นักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป์) อาหาร เช่น เป็ดย่าง ขนมบ่ะจ่าง ขนมไทย น้ำพริก ขนมเบื้องโบราณ ร้านจำหน่ายอุปกรณ์ทางการเกษตร การทำดอกไม้จากหลอดกาแฟ สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ที่ยังคงสภาพเดิมเมื่อครั้งอดีต ความสวยงามของคลองประเวศบุรีรมย์ พิพิธภัณฑ์หลวงพรต-ท่านเลี่ยม วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ องค์เชียนที่โรงเจฮะเฮงตั้ว ศูนย์แสดงงานศิลปะของวิทยาลัยช่างศิลป์ วัดมอญ เป็นต้น

ที่ผ่านมาการพัฒนาที่เข้ามาของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างๆ ที่เข้ามาร่วมพัฒนาในชุมชนพบว่าชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม ได้เคยมีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหลายครั้ง มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมต่อกับชุมชนอื่นๆ ตามเส้นทางคลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ ประกอบด้วยสำนักงานเขตลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ซึ่งได้พยายามเข้ามาพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่หลายครั้งเพราะเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ แต่การจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงานกลับไม่ประสบผลสำเร็จ การดำเนินการขาดความต่อเนื่อง ไม่ยั่งยืน ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจากการที่ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ชุมชนเป็นเพียงแค่ผู้ร่วมกิจกรรม แต่ไม่ได้คิด กำหนดทิศทางด้วยตนเอง ชุมชนไม่ได้เห็นต้นทุนและศักยภาพของตนเอง ทำให้ไม่เกิดความพร้อมที่จะรองรับและจัดการกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึงทั้งชุมชนทำให้ชาวชุมชนบางส่วนไม่ทราบข้อมูลเลยว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาจึงไม่สนใจ แต่ในมุมกลับกันชาวชุมชนได้ให้ข้อมูลมาว่า "ก็มีนักท่องเที่ยวบางน่ะ เห็นฝรั่งเขาสะพายเป้ใบใหญ่เดินเข้ามา แต่คุยกับเขาไม่รู้เรื่อง มากันสองคน บางคนก็เดิน

มาคนเดียว บ้างก็มาเป็นกลุ่มเพื่อมาถ่ายรูปชุมชนริมน้ำ นอกจากนี้ยังมีรายการโทรทัศน์ (แม่ช้อยอร่อยเหาะออกอากาศทางช่อง 9) เข้ามาทำรายการเกี่ยวกับชุมชนในมุมของสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ และอาหาร

จากการศึกษาทุนทางสังคมของพื้นที่และบริบทแวดล้อมภายนอก ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ภายภาพของชุมชนเมืองที่อยู่ริมน้ำ ความเป็นตลาดเก่า มีสถาบันการศึกษา อาทิ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังวิทยาลัยช่างศิลป์ แม้จะมีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยเฉพาะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของตนเองในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกันอันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีของคนในชุมชน การสร้างจิตสำนึกและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ยังขาดงานวิจัยในมิติของการสื่อสารรณรงค์ การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภายใต้งานวิจัยที่กล่าวมาชุมชนหัวตะเข้ได้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนมาในระยะ หากแต่ภายใต้โครงการวิจัย การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง : กรณีศึกษาชุมชนหัวตะเข้ ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมสร้าง การสื่อสารรณรงค์ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในมิติของศิลปะ ภายใต้โครงการ “ สายน้ำจากสายธารสู่แม่ ”เป็นการสื่อสารรณรงค์เพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ให้เด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งถือเป็นมิติการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนเมืองในรูปแบบหนึ่งเพื่อให้เกิดการสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางสื่อสารหลายรูปแบบในโครงการ โดยทีมวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอันได้แก่ ภาคสถาบันการศึกษา ภาคราชการได้เรียนรู้และเข้าใจถึงแนวทางการสร้างพื้นที่สุขภาพ การสร้างการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนได้เข้าถึงและมีการใช้พื้นที่สุขภาวะให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินการรณรงค์นี้ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ในฐานะสถาบันการศึกษาที่รับใช้สังคม ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลัก ในการเชื่อมโยงนักศึกษา คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ มาร่วมในการดำเนินการผ่านกระบวนการสื่อสารในมิติความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)

ปัญหานำการวิจัย

1. การสื่อสารการรณรงค์ “พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง” ในมิติความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างไร
2. กระบวนการสื่อสารความรับผิดชอบต่อสังคม ในการใช้พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมืองเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารการรณรงค์ “พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง” ในมิติความรับผิดชอบต่อสังคม
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ในการใช้พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารการรณรงค์“พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง”ในมิติของความรับผิดชอบต่อสังคมในเขตพื้นทีชุมชนหัวตะเข้ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2555 ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2556

นิยามศัพท์

การสื่อสารการรณรงค์ "พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง" ในมิติความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึงกลยุทธ์การสื่อสารความรับผิดชอบต่อสังคมจากภายในองค์กรสู่ภายนอกองค์กร สร้างการมีส่วนร่วมของอาจารย์ นักศึกษา และประสานภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมในโครงการพื้นที่สุขภาพของชุมชนเมือง อาทิ วิทยาลัยช่างศิลป์ โรงพยาบาลลาดกระบัง

กระบวนการการสื่อสารในมิติความรับผิดชอบต่อสังคม CSR หมายถึง แนวทางการใช้สื่อกิจกรรมการสื่อสารในมิติซีเอสอาร์ ภายใต้การดำเนินงานโครงการรณรงค์ สายน้ำจากสายธารสู่แม่ โดยใช้กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรมเป็นหลัก อันมีการประยุกต์การใช้รูปแบบสื่อที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานของชุมชน อาทิ วิทยชุมชน เสียงตามสาย การใช้โปสเตอร์เป็นสื่อในการรณรงค์

พื้นที่สุขภาวะ หมายถึง พื้นที่ในเขตตลาดไม้หัวตะเข้ ที่ทำให้คนในชุมชนใช้พื้นที่เพื่อสร้างคุณภาพชีวิต มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ สามารถสร้างความรู้สึกร่วม และก่อให้เกิดความผูกพันของชุมชน

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก อาคาร บ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาชีพมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขาย และการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระ เป็นปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์เป็นแบบทางการมากกว่าส่วนตัว สามารถอยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอันเนื่องมาจากการรวมตัวของกลุ่มคนหลายกลุ่มในที่นี้ คือ ชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม (ตลาดหัวตะเข้)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการณรงค์การใช้พื้นที่สุขภาพในชุมชนเมืองพื้นที่อื่นๆต่อไป
2. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการใช้พื้นที่สุขภาพเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป
3. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบรูปแบบการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบขององค์กรสถาบันเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้) ใช้วิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้ 1.การสนทนากลุ่ม(Focus-Group discussion) กับกลุ่มเยาวชนที่เข้าไปใช้พื้นที่สุขภาพ และประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง 2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- Depth Interview) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในพื้นที่สุขภาวะ อันได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการจัดกิจกรรมรณรงค์ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม ได้แก่ องค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในโครงการ 3. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากชขึ้น อันได้แก่ รูปแบบการใช้พื้นที่สุขภาพ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก และลักษณะการดำเนินงาน การประสานงานขององค์กรและประชาชนในพื้นที่รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารรณรงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ และการใช้พื้นที่สุขภาวะ ลักษณะการสื่อสาร การใช้สื่อต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ทางการสื่อสาร

ผลการศึกษา

European commission on CSR กล่าวว่า CSR มีอยู่ 2 มิติหลัก ๆ คือ มิติภายในซึ่งเกี่ยวกับการดูแลกิจกรรมต่างๆ ที่ธุรกิจนั้นดำเนินการอยู่และจัดการได้โดยตรง เช่น การจัดการแรงงาน กระบวนการผลิต หรือการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และมิติภายนอกซึ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจที่บริษัทไม่สามารถที่จะควบคุมได้โดยตรง เช่น การดูแลลูกค้า การรับผิดชอบต่อ Supplier และการสนับสนุนกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคม เป็นต้น

ทั้งนี้ มิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมที่ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ไปดำเนินกิจกรรมกับชุมชนหัวตะเข้นั้น ถือเป็น มิติภายนอก เนื่องจากมหาวิทยาลัยอยู่ไกลจากแหล่งชุมชน และไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ชุมชนหัวตะเข้มากนัก แต่ในฐานะสถาบันการศึกษาเอกชนได้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในวงกว้าง โดยการทำกิจกรรม หรือสนับสนุนในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ในโครงการ“สายน้ำจากสายธารสู่แม่”เพื่อแก้ไขและพัฒนาสังคมในประเด็นการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ในมิติของตลาดน้ำศิลปะ ซึ่งถือเป็นการแสดงบทบาทของผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผน และการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี Corporate Citizenship อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภคกับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารรณรงค์เพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Paul A. Argen (1998) กล่าวถึง การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารองค์กรในงานซีเอสอาร์นั้นต้องคำนึงถึงปัจจัย 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์กรเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสารที่ส่งไป และ 3) สารหรือภาพลักษณ์ที่ส่งออก ผลจากงานวิจัยนี้มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ในฐานะองค์กรผู้ดำเนินกิจกรรมการรณรงค์นี้ได้มีการกำหนดกลยุทธ์ระดับองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสารในโครงการพร้อมทั้งศึกษาปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละกลุ่มนั้น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ขององค์กรมีความน่าเชื่อถือในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ประชาชนในชุมชนตลาดไม้หัวตะเข้และองค์กรต่างๆที่เข้าร่วม รวมทั้งสาธารณะผ่านสื่อมวลชน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การสื่อสารรณรงค์ในพื้นที่ชุมชนเมือง ตลาดไม้หัวตะเข้นี้ทางคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ มีบทบาทในการการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยเน้นองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) ไม่ว่าจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านสื่อกิจกรรมโครงการ“สายน้ำจากสายธารสู่แม่”การช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป Kotler and Lee (2005, p. 3) ได้กล่าวถึงลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ลักษณะนี้ว่าเป็นการปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสังคมจากการดำเนินธุรกิจรวมถึงการอุทิศทรัพยากรของบริษัทโดยสมัครใจ เป็นกิจกรรมหลักที่ดำเนินการโดยบริษัท เพื่อสนับสนุนประเด็นทางสังคม การอาสาช่วยเหลือ

ชุมชน (Community Volunteering) และเพื่อตอบสนองต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่องค์กรให้ความสนใจห่วงใย องค์กรธุรกิจอาจเป็นผู้ดำเนินการเองโดยลำพังหรือร่วมกับองค์กรใดและอาจเป็นผู้กำหนดกิจกรรมอาสาดังกล่าวนั้นเองหรือพนักงานเป็นผู้คัดเลือกกิจกรรม

การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรม : ก้าวแรกของการสร้างความตระหนักรู้และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

การใช้สื่อกิจกรรมรณรงค์ ถือเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมที่คณะวิจัยใช้ในการสื่อสารที่จะเชื่อมโยงการทำงานของคนในชุมชน สื่อกิจกรรม ภายใต้ โครงการ“สายน้ำจากสายธารสู่แม่ นับเป็นกลไกให้เกิดการสร้างความร่วมมือโดยมีผู้นำ คือ คณบดีคณนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ พร้อมด้วยคณาจารย์และนักศึกษาของคณะร่วมกับแกนนำชุมชน ในการประสานงานร่วมจัดงาน รวมทั้งชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนได้นำบุตรหลานเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประกวดวาดภาพสีน้ำในงานวันแม่ โดยใช้พื้นที่ตลาดไม้หัวตะเข้ ที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการจัดงาน

ทีมคณะทำงานของโครงการภายใต้ การนำของคณบดีคณะนิเทศศาสตร์ได้ประชุมปฏิบัติการวางแผนแนวทางการใช้สื่อกิจกรรม และการทบทวนบทบาทการทำงานกับชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยดึงประเด็นความรักของแม่ลูกในชุมชน เป็นต้น แบบนำร่องในการสร้างกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ชุมชนได้มีจิตสำนึกรักครอบครัว รักชุมชน สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับบุตรหลานของตนต่อไป

ในการดำเนินงานของโครงงานได้มีความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งความร่วมมือภายในคณะ ความร่วมมือระหว่างคณะและหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชน รวมถึงพันธมิตรของชุมชน เช่น วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และได้มีสื่อมวลชนที่ทางมหาวิทยาลัยประสานและส่วนที่ทางชุมชนประสานมาร่วมงานเพื่อเป็นการเผยแพร่กิจกรรมให้บุคคลภายนอกได้รับรู้

สื่อกิจกรรม ในงานนี้จึงขยายขอบเขตที่สามารถสื่อสารเชื่อมโยงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ร่วมของคนในชุมชนหัวตะเข้ที่ได้ขยายผลให้คนในชุมชนมาร่วมกันในการจัดงาน และสะท้อนเรื่องราวไปสู่กลุ่มเป้าหมายหลักในที่นี้ก็คือ คนในชุมชน

องค์ประกอบในกระบวนการสื่อสาร การออกแบบการสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรมนี้ทางคณะนิเทศศาสตร์และทางชุมชนได้ประสานความร่วมมือไปยังเครือข่ายภายนอกเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในวันงาน อาทิ วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในการและสื่อมวลชนรวมทั้ง ศิลปิน ดาราอย่างคุณรวิชช เทิดวงศ์ มาร่วมในการสอนการวาดภาพสีน้ำให้แก่เยาวชนในชุมชน

การใช้สื่อกิจกรรมการวาดภาพสีน้ำ ในครั้งนี้ส่งผลให้การสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นศิลปะกับท้องถิ่นในชุมชนและอาจจะเป็นก้าวแรกในการกระตุ้นชุมชนให้มาสนใจในนำประเด็นศิลปะเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญานการรักชุมชนท้องถิ่นต่อไป การเปิดพื้นที่ให้เยาวชนที่เป็นบุตรหลานของคนในชุมชนมาร่วมแสดงออกทางศิลปะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนกับองค์กรภายนอก สร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน สร้างพื้นที่ร่วมคิดร่วมทำในอันจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่อไป ทั้งนี้การดำเนินโครงการนี้ถือเป็นรูปแบบกิจกรรม CSR-after-process กล่าวคือเป็นการดำเนินกิจกรรมที่แยกต่างหากจากการดำเนินธุรกิจ เป็นกระบวนการหลักของกิจการ เช่น การแจกจ่ายสิ่งของบรรเทาสาธารณภัย

การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะและการเยียวยาชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางมลพิษจากการประกอบการ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ http://thaicsr.blogspot .com ,สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2555) การที่องค์กรภายนอกที่เป็นสถาบันการศึกษา อย่างมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ได้เข้ามาเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนผ่านสื่อกิจกรรมนี้ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงว่า องค์กรการศึกษาภายนอกที่อยู่ห่างไกลยังรักชุมชนและเข้ามาการสร้างชุมชนร่วมกันและยังช่วยสานต่อความสัมพันธ์ของชุมชนโดยทุกภาคส่วนเคารพสิทธิของกันและกันเกิดความรู้สึกเท่าเทียมกันเพื่อร่วมสร้างคุณค่าทางสังคมร่วมกัน

รูปแบบกิจกรรมได้แก่ การแข่งขันการประกวดวาดภาพระบายสีของเยาวชนในชุมชน กิจกรรมดนตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กิจกรรมการขายของมือสองเพื่อร่วมนำเงินมาช่วยเหลือคนในชุมชนที่ถูกไฟไหม้ การจัดทำเวทีโดยสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ออกแบบและวาดรูปกราฟฟิติ เป็นต้น ในการดำเนินกิจกรรมนี้ได้ใช้ทั้งสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจรวมทั้งสื่อเสียงตามสายที่ชุมชนได้ใช้ประชาสัมพันธ์ ในวันงาน มีประชาชนและเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกว่า 100 คน อันเป็นผลมาจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ได้แก่ 1.การสื่อสารณรงค์ซีเอสอาร์ในกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนหัวตะเข้ ครั้งนี้ถือเป็นขั้นต้นในการสร้างการรับรู้ให้กับคนในชุมชนในการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ทางสุขภาพต่อไปในอนาคต งานวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาองค์ประกอบอื่นๆ เช่น การสื่อสารซีเอสอาร์ใน องค์ประกอบด้านการออกแบบสาร (Message Design) เนื่องจากในงานนี้ ประเด็น ***ศิลปะกับเยาวชน*** ได้สะท้อนการเชื่อมร้อยกับคนในชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ 2. ควรมีการศึกษาประเด็นการสื่อสารด้านศิลปะในกระบวนการซีเอสอาร์ทั้งใน มิติภายในและภายนอกในระดับองค์กรประเภทอื่นๆต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรรณิการ์ อัศวดรเดชา. (2544). สื่อและเครื่องมือเพื่อการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิรัช ลภิรัตนกุล. (2549). การประชาสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสรี วงษ์มณฑา. (2541). 108 การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร. A.N. การพิมพ์.

วิจิตร อาวะกุล. (2539). การประชาสัมพันธ์ : หลักและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ประจวบ อินอ๊อด. (2525). พฤติกรรมศาสตร์ในเอกสารประกอบคำบรรยายโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติทางการสื่อสารมวลชนเรื่องการสำรวจทัศนคติเพื่อประสิทธิภาพในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร

พรทิพย์ วรกิตโภคาทร. (2536) การวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2549) การพัฒนาซีเอสอาร์ในกระบวนการธุรกิจ. ประชาคมวิจัย.

อสมา มังกรชัย. (2547). องค์กรธุรกิจพิทักษ์โลก. นิตยสาร MBA.

สุภาพร พิศาลบุตร. (2544). จริยธรรมทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง

พรนพ พุกกะพันธุ์. (2544). จริยธรรทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์

พิราบขาวซีเอสอาร์. (2550). ประชาชาติธุรกิจ.

ภาษาอังกฤษ

Scott M. Cutlip. Allen H. Center, Glen M.Boom. (2004). Effective public relations. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education International.

Lawrence & Weber. (2008). Business & Society: Stakeholders. Ethics. Public Policy. (12th ed.) New York: McGraw-Hill.

Phillip Kotler. (2005). Corporate social responsibility: doing the most good for your company and your cause. Hoboken. N.J.: Wiley.

รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม
Communication Pattern and the Symbolic Construction of Kwan-Riam Floating Market

พรพรรณ ประจักษ์เนตร[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีจากทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม ศึกษาการรับรู้เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม และศึกษารูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าของตลาด พนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาดของวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ จำนวน 13 คน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำและส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศ เป็นอุตสากรรมที่สร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนไทย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมานักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางภายในประเทศมากขึ้น จากสถิตินักท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว พบว่า อัตราการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2543 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 59.74 คนต่อครั้ง เป็น 88 คนต่อครั้ง ในปี พ.ศ. 2553 และมีรายได้หมุนเวียนภายในประเทศประมาณ 413,000 ล้านบาท แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต พัทยา ระยอง และกาญจนบุรี (กรมการท่องเที่ยว, 2553)

นักท่องเที่ยวไทยมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากจะสนใจท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้นแล้ว ยังมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวแบบความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวแบบอนุรักษณ์สิ่งแวดล้อมและประเพณีเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากกระแสความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

[1] คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Pornpun.p@nida.ac.th

และการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม ในการท่องเที่ยวแต่ละครั้งนักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน การสัมผัสธรรมชาติ การทำกิจกรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การเลือกที่พักที่มีเอกลักษณ์ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงปรับเปลี่ยนไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่คำนึงถึงทรัพยากรของพื้นที่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีคุณภาพ จึงจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ตามแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยน้อมนำกรอบแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในแผนปัจจุบัน เพื่อเป็นกรอบให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับปัจจุบันเล็งเห็นถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ตามยุทธศาสตร์ที่ 2 ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มตามกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม รวมถึงกลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชัยนาท, สิงห์บุรี, อ่างทอง, พระนครศรีอยุธยา, ลพบุรี, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร, สมุทรสงคราม, ราชบุรี, กรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กิจกรรม นวัตกรรมและมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว ตามยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้วยการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวใหม่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการท่องเที่ยวชุมชน สินค้า OTOP และของที่ระลึก ส่งเสริมสนับสนุนอุตสาหกรรมภาพยนตร์ในการถ่ายทำภาพยนตร์ในแหล่งท่องเที่ยว และคัดสรรเอกลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัด กลุ่มจังหวัด เพื่อสร้างภาพลักษณ์เป็นจุดขายเฉพาะ ในขณะเดียวกันแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ยังส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

ตลาดน้ำเป็นแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะและเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลาง การท่องเที่ยวตลาดน้ำได้รับความนิยมเพราะนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่อยู่ริมน้ำ ตลาดน้ำหลายแห่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน (จรินทร์ อาสาทรงธรรม, 2554) ตลาดน้ำที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีประมาณ 26 แห่ง เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตลาดน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม ตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดน้ำตลิ่งชัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ตลาดน้ำคลองลัดมะยม จังหวัดกรุงเทพมหานคร ฯลฯ ("ตลาดน้ำในเมืองไทยมีที่ไหนบ้าง," ม.ป.ป.)

งานวิจัยเกี่ยวกับตลาดน้ำส่วนใหญ่ศึกษาประเด็นด้านการสื่อสารและสังคมในตลาดน้ำที่เกิดจากการก่อตั้งโดยชุมชนหรือองค์กรภาครัฐ เช่น รูปแบบการสื่อสารตลาดน้ำคลองลัดมะยม (พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์, 2553) รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของสมาชิกชุมชนตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา (เณริศา ชัยศุภมงคลลาภ, 2552) การธำรงเอกลักษณ์ของแม่ค้าในตลาดน้ำท่าคา (ยุคลธร เตชะวนากร, 2545) การสื่อสารการตลาดของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน (ธิติรัฐ ธรรมจง, 2553) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน (พรพรรณ เปล่งปลั่ง, 2547) รูปแบบและประสิทธิผลการสื่อสารของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนของชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม (พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์, 2553) ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันและตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง (จุฑาทิตย์ วัฒนะธรรมนนท์, 2551) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำวังไทร กรุงเทพมหานคร (ธีราภรณ์ นกแก้ว, 2554) และพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา (ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์, 2553)

อย่างไรก็ดียังไม่มีงานวิจัยใดศึกษารูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำที่เกิดจากการก่อตั้งโดยองค์กรเอกชน จึงเป็นที่มาให้ผู้วิจัยศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

(1) ศึกษาการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม

(2) ศึกษาการรับรู้เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมของเจ้าของตลาด พนักงานตลาด ผู้ค้าและพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้

(3) ศึกษารูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

ผู้วิจัยทำการศึกษาความหมายที่ถูกฝังอยู่ภายในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของตลาดกับ พนักงานตลาด ผู้ค้าและพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ สิ่งปลูกสร้างทางกายภาพ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ผู้วิจัยพิจารณาว่า เอกลักษณ์ของตลาดถูกสร้างขึ้นได้อย่างไร พนักงานตลาด ผู้ค้า พระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้รับรู้เอกลักษณ์ของตนเองว่าเป็นอย่างไร และรับรู้เอกลักษณ์ของตนเองในสายตาของนักท่องเที่ยวว่าเป็นอย่างไร และรูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นอย่างไร งานวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัย การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืนซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์โดยศึกษาจากมุมมองของผู้ส่งสารเท่านั้น ในขณะที่งานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ตลาดน้ำขวัญเรียม ศึกษาจากมุมมองของผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ส่งสาร เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม” พัฒนากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) มาจากทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ที่เชื่อว่า การปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มีรากฐานมาจากการให้ความหมาย ความเข้าใจตนเอง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม (West & Turner, 2007)

สัญลักษณ์และการสื่อสาร

Blumer (2529) กล่าวว่า ความหมายเกิดขึ้นเมื่อคนปฏิสัมพันธ์กันและร่วมกันตีความสัญลักษณ์นั้น ความหมายมีจุดกำเนิดมาจากสิ่งที่บุคคลที่คิดว่ามันมีความหมาย ดังนั้น ความหมายมีอยู่ในตัวบุคคล ไม่ใช่ในสิ่งต่างๆ ยุคลธร เตชะวนากร (2545) ศึกษาวิถีชีวิตและการธำรงเอกลักษณ์ของชุมชนของแม่ค้าในตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ในอดีตตลาดน้ำท่าคือวิถีชีวิตของคนในชุมชนแต่ไม่ใช่เอกลักษณ์ของชุมชน เอกลักษณ์ของชุมชนคือการทำสวนตาล แต่นโยบายการท่องเที่ยว การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำให้ตลาดน้ำท่าคาเปลี่ยนเป็นพื้นที่พิเศษ และการที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของตำบลท่าคาตามรัฐธรรมนูญ ทำให้ตลาดน้ำท่าคาถูกมองว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลาดน้ำท่าคา และเอกลักษณ์ของตลาดน้ำท่าคาขึ้นอยู่กับแม่ค้า เพราะแม่ค้าธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนด้วยการประกอบอาชีพแม่ค้าในเรือในตลาดน้ำ หากแม่ค้าไม่ประกอบอาชีพของตน ตลาดน้ำก็สูญหายไป

Blumer (2529) กล่าวเพิ่มเติมว่า ความหมายเป็นผลิตผลทางสังคม (Social Product) หรือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยให้คำนิยามจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม สิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นผลิตผลของความสัมพันธ์ทางสังคมหาใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยตัวมันเอง ปัจเจกบุคคลสร้างความหมายผ่านกระบวนการสื่อสาร เพราะความหมายนั้นไม่จริงแท้กับสิ่งต่างๆ เพราะฉะนั้นบุคคลเป็นผู้กำหนดความหมายและเป้าหมายของการปฏิสัมพันธ์คือการสร้างการใช้ความหมายร่วมกัน Inne (2545) ศึกษาเรื่องการสื่อสารในองค์กรและการสร้างสัญลักษณ์ของตำรวจสืบสวนคดีฆาตกรรม ด้วยการค้นหาว่าตำรวจแสดงความเป็นตัวแทนขององค์กรอย่างไร ตำรวจใช้กลยุทธ์การสื่อสาร เช่น กลยุทธ์การรักษาระยะห่าง (Distancing strategies) ทำให้ตำรวจถูกมองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งทำให้ผู้ที่ถูกทำร้ายรู้สึกคลายความกังวลว่าเขาจะหลุดพ้นจากการถูกทำร้าย เพราะตำรวจปกป้องสังคมและรักษาความยุติธรรม และใช้การสื่อสารแบบเป็นกันเองกับพวกเดียวกันเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความไม่เกี่ยวข้องกับเหยื่อและครอบครัว

Mead (2552) ให้คำนิยาม Self (ตัวตน) ว่าเป็นความสามารถในการคิดออกไปนอกตัว แล้วมองสะท้อนกลับมาเหมือนผู้อื่นมองเรา เพราะตัวตนไม่ได้เกิดมาจากความคิดของตนเองเพียงอย่างเดียว Mead กล่าวถึง กระจกส่องตน (Looking-glass self) หรือ การรับรู้การประเมินตนเอง (Reflected appraisals) ว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลว่าคนอื่นมองเราอย่างไร Joanne Kaufman และ Cathryn Johnson (2547) ใช้แนวคิดการรับรู้ประเมินตนเองในการศึกษาว่าเกย์และเลสเบี้ยนพัฒนาและจัดการอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร

โดยเกย์และเลสเบี้ยนที่มีประสบการณ์ทางบวกในการรับรู้ประเมินตนเองในความเป็นผู้รักเพศเดียวกันจะมีช่วงเวลาที่ง่ายกว่าในการพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเองกว่าพวกที่มีประสบการณ์เชิงลบในการรับรู้ประเมินตนเอง

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารและกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมผ่านการปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารระหว่าง เจ้าของตลาด กับพนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาดและพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้และเนื่องจากเอกลักษณ์ของตลาดไม่ได้เกิดจากความคิดของตนเองเพียงอย่างเดียว งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดการรับรู้ประเมินตนเองในการศึกษาว่าพนักงานตลาดน้ำ ผู้ค้าขาย และพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้รับรู้ว่าตลาดน้ำมีเอกลักษณ์อย่างไร และรับรู้ประเมินตนเองว่าตลาดมีเอกลักษณ์อย่างไรในสายตาของนักท่องเที่ยว

รูปแบบการสื่อสารและการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว และการสื่อสารถือเป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่จุดเด่นให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ ตลาดน้ำแต่ละแห่งมีรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการตลาดน้ำ ได้แก่ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารการตลาด การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ตลาดน้ำหลายแห่งใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำ พรพรรณ เปล่งปลั่ง (2547) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันและการประสานความร่วมมือกับศูนย์การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร โรงเรียน วัด และสวนงูธนบุรีและเจ้าของสวนเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน

ตลาดหลายแห่งใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการตลาดน้ำควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน กุณฑลี แก้วโบราณ (2555) พบว่าภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการจัดการ ด้านการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำโบราณบางพลี ตลาดคลองสวนและตลาดบางน้ำผึ้ง และเสนอแนวทางการจัดการด้านการตลาดให้ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งทางโทรทัศน์จากการถ่ายทำรายการ ป้ายโฆษณา หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ที่ใช้มากกว่า 2 ภาษาสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

สื่ออินเทอร์เน็ต ได้แก่ เว็บไซต์ และเว็บบอร์ดแสดงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำด้วยเช่นกัน (เณริศา ชัยศุภมงคลลาภ, 2552; ธิติรัฐ ธรรมจง, 2553; พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์, 2553) เณริศา ชัยศุภมงคลลาภ (2552) พบว่าชาวชุมชนตลาดน้ำยามเย็น อัมพวาใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยวิธีการประชุมร่วมกันและการทำเวทีประชาคมในช่วงแรกที่เปิดตลาดและใช้วิธีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมชมหิ่งห้อย การสื่อสารแบบปากต่อปาก การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการสื่อสารผ่านตราสินค้า “อัมพวา แบรนด์” เพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าอัมพวา และพลอยชมพู ฐิติยาภรณ์ (2553) พบว่าการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนและการสื่อสารขององค์กรภายนอกชุมชนมีบทบาทในการสร้าง

จิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชีวิตริมน้ำและสร้างอัตลักษณ์ชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม ในขณะที่การสื่อสารขององค์กรภายนอกชุมชน เช่น การสื่อสารของกองการท่องเที่ยวสำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว บางกอกฟอรั่มและสื่อมวลชนมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรึกษาหารือ ให้ความรู้ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำโดยมีรูปแบบ เช่น สื่อชุมชน (สื่อบุคคล แผ่นพับ ป้าย และสื่อกิจกรรม) และสื่อองค์กร (สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ เช่น เว็บขององค์กร เว็บข่าวออนไลน์ กระดานข่าว (Web board) ซึ่งมีพื้นที่ให้ผู้เยี่ยมชมได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การท่องเที่ยวระหว่างกันและผู้ใช้สามารถสร้างสรรค์รูปแบบและเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารด้วยตนเองได้

การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยก่อนหน้านี้สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน รัฐบาลและเอกชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างจิตสำนึกการธำรงอัตลักษณ์ของชุมชน ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์และเว็บบอร์ด อย่างไรก็ดีตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำเอกชน ซึ่งมีจุดกำเนิดที่แตกต่างจากตลาดน้ำชุมชน ทำให้รูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการสร้างเอกลักษณ์แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการสื่อสารสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมเพื่อให้เข้าใจการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำจากที่มีจุดกำเนิดในบริบทที่แตกต่างกัน

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจาก (1) การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) (2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และ (3) การสังเกต (Observation) การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันถือเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบส้ามเส้า (Methodology Triangulation) ด้วยการแสวงหาความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (Denzin, 1970)

(1) การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เอกสารประกอบการดำเนินงานของตลาดน้ำขวัญเรียม แผนประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำขวัญเรียม แหล่งข้อมูลทางเว็บไซต์ และสื่อสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของตลาดน้ำขวัญเรียม ได้แก่ ประวัติ รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมและแผนพัฒนาตลาด

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม จำนวน 12 ท่าน ได้แก่ เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียม เจ้าหน้าที่ประสานงานตลาด พนักงานทำความสะอาด ผู้ค้าในตลาด ได้แก่ พ่อค้าขายหมู แม่ค้าร้านเครื่องหนัง แม่ค้าขายก๊วยเตี๋ยวลุยสวน แม่ค้าร้านของเล่นและขนมโบราณ แม่ค้าสินค้าจากต่างประเทศ แม่ค้าที่เป็นชาวชุมชนวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ และพระสงฆ์ วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่ง

พัฒนามาจากทฤษฎี การปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม การสร้างสัญลักษณ์ การรับรู้เอกลักษณ์ของตนเอง และการรับรู้เอกลักษณ์ของตนเองในสายตาของนักท่องเที่ยว

(3) การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยการสังเกตความหมายที่ฝังอยู่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม ผ่าน สิ่งประดิษฐ์ทางกายภาพ (Physical Artifact) อาทิ สิ่งปลูกสร้าง ป้ายต่างๆ ยานพาหนะ รูปปั้น รูปภาพ ร้านค้า และการแต่งกาย และกิจกรรม (Activities) ที่จัดขึ้นในตลาดน้ำขวัญเรียม เพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบการสื่อสารและกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม การเก็บข้อมูลภาคสนามเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 – กุมภาพันธ์ 2557

ผู้วิจัยใช้ การวิเคราะห์แก่นสาระ (Themetic Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาอย่างละเอียด พร้อมจัดระบบหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำขวัญเรียม

ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดน้ำเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2555 (เจ้าหน้าที่ตลาด) โดยเปิดให้บริการในวันเสาร์และอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 6.00-20.00 นาฬิกา ตลาดน้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ติดริมคลองแสนแสบ ซึ่งเชื่อมระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือ ซอยเสรีไทย 60 และวัดบางเพ็งใต้ ซอยรามคำแหง 187 ในเขตมีนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร (ชาวเรือ, 2556)

จุดกำเนิดของตลาดน้ำขวัญเรียมมาจากการที่เจ้าของตลาดเป็นเจ้าของสัมปทานเดินเรือในคลองแสนแสบ ซึ่งทำมาหากินและเห็นวิถีชีวิตของชาวชุมชนในละแวกคลองแสนแสบตั้งแต่วัยหนุ่ม “จึงมีความใฝ่ฝันอยากจะจำลองชีวิต ชาวน้ำให้คนรุ่นหลัง ได้เห็นภาพพระพายเรือ รับบาตรชาวบ้าน ทอดผ้าป่า ทางน้ำท่ามกลางสายน้ำ” เจ้าของตลาดในนามปากกาชาวเรือระบุไว้ในเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของตลาดน้ำขวัญเรียม เจ้าของตลาดจึงเสนอโครงการสร้างตลาดน้ำแก่เจ้าอาวาสวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้เพื่อขอเช่าพื้นที่ทั้งสองวัดในการสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมและได้รับอนุญาตจากมหาเถรสมาคมอย่างถูกต้องให้ใช้พื้นที่วัดแต่ต้องไม่ส่งเสียงดังรบกวนและทำลายสิ่งแวดล้อม การก่อตั้งตลาดถือเป็นการสนองตอบเจตนารมณ์ของอดีตเจ้าอาวาสวัดบางเพ็งใต้ เนื่องจาก “อดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ท่านอยากให้ชาวบ้านมีงานทำและอยากใช้พื้นที่สองฝั่งที่มีไม่มากให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งท่านก็อยากให้คนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวัด เพราะวัดจัดกิจกรรมบ่อย แต่ว่าสถานที่พักผ่อนมีน้อยท่านก็เกริ่นไว้แต่ไม่ทันได้ดู เนื่องจากท่านมรณภาพก่อน” พระวัดบางเพ็งใต้กล่าว

ที่มาของการตั้งชื่อ “ตลาดน้ำขวัญเรียม” มาจากจุดที่ตั้งของตลาดที่อยู่ริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นสถานที่ดำเนินเรื่องแผลเก่า ดังที่เจ้าของตลาดให้สัมภาษณ์ว่า “คลองแสนแสบเป็นคลองที่กำเนิดนวนิยายเรื่องขวัญเรียมที่ทุ่งบางกะปิ ทุ่งมีนบุรีอยู่ในละแวกเดียวกันและชื่อขวัญเรียมเป็นชื่อที่คนจำได้ง่าย” นอกจากนี้ศาลขวัญเรียมที่ตั้งอยู่ในตลาดไม่ใช่ศาลขวัญเรียมที่แท้จริง แต่เป็นศาลที่เจ้าของตลาดตั้งขึ้นมาใหม่ทดแทนศาลโบราณดั้งเดิมที่ตั้งอยู่บริเวณวัดบางเพ็งใต้ ตามคำบอกเล่าของพนักงานตลาดที่เป็นชาวชุมชนวัดบำเพ็ญเหนือ

“...ณ จุดตรงนี้มีศาลตั้งอยู่แล้ว เป็นศาลโบราณตั้งอยู่แล้ว ศาลนี้มีพระวัดบางเพ็งใต้ได้มาทำความสะอาด แล้วเห็นศาลนี้ลอยมากับน้ำ กับผักตบชวา ติดอยู่ตรงหน้าที่ตั้งศาลปัจจุบัน จึงได้อัญเชิญมาตั้งศาลตรงนี้ ...เมื่อก่อนศาลจะหันหน้าออกจากน้ำ แต่ตอนนี้เราก็ได้หันศาลมาทางน้ำ ตามความเชื่อของคนโบราณ (เจ้าหน้าที่ตลาด)

การสร้างเอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม

> ...พวกเราจะพยายามจำลองภาพชีวิตประเพณีของชาวบ้านทุ่งริมน้ำ ความสงบร่มรื่นเหมือนเมื่อครั้งที่พวกเรายังวิ่งเล่นกลางท้องไร่ท้องนามาให้ท่านเห็นเท่าที่สติปัญญาและกำลังทรัพย์ของชาวบ้าน นอกจะพึงมี...โดยมีกิจกรรมให้ผู้มีจิตศรัทธาพาสมาชิกทั้งครอบครัว มาตักบาตรทางน้ำ ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ฟังธรรม ดูการละเล่นไทย ภายใต้บรรยากาศอันสงบร่มรื่น มันเป็นความหวังของคนชนบท ผู้ต่ำต้อย อยากสะท้อนชีวิตชาวเรือ ชาวบ้านทุ่งที่อุตส่าห์ขนกองเรือโบราณของปู่ ย่า ตา ยาย มาแสดงให้ดู ไม่ได้คิดหวังทางธุรกิจแต่อย่างใด...(ชาวเรือ, 2556; ย่อหน้าที่ 1 และ 4)

ข้อความจากเว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียมแสดงให้เห็นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมต้องการจำลองวิถีชีวิตลุ่มน้ำ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ทำนุบำรุงศาสนาและรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าของตลาดและเจ้าหน้าที่ตลาดน้ำขวัญเรียม

“ผมต้องการสะท้อนวัฒนธรรมของภาคกลาง เพราะชาวภาคกลางมีการใช้ชีวิตอยู่กับน้ำตลอด เมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่แล้ว บ้านเมืองเราจะลอยอยู่ในน้ำนะครับ แล้วก็ใช้เรือใช้แพตลอด กินข้าวกินปลา อาหารหลักคือปลา” (เจ้าของตลาด)

วิถีชีวิตลุ่มน้ำ

ตลาดจัดกิจกรรมทั้งทางบกและทางเรือเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตลุ่มน้ำทั้งด้านการประมงและเกษตรกรรม ได้แก่ กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวบ้าน และฟาร์มม้า เจ้าหน้าที่ตลาดและพระกล่าวว่า “ถ้านั่งเรือไปจะเห็นการเลี้ยงปลากระชัง มีการหาปลาของชาวบ้าน ตกปลาตามริมตลิ่ง ดูธรรมชาติสองฝั่งคลอง ให้ดูว่าคนโบราณเขาอยู่กันอย่างไร โดยที่เราทำเรือโบราณมาให้ผู้คนได้เห็น” ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสังเกตของผู้วิจัยที่พบว่า ตลาดขวัญเรียมจัดให้มีเรือบริการพาชมคลองแสนแสบ โดยที่คนขับเรือใส่เสื้อม่อฮ่อมแบบไทย และมีการปลูกสร้างสิ่งปลูกสร้างที่แสดงถึงวิถีชีวิตแบบลุ่มน้ำพร้อมทั้งคำอธิบายประกอบ เช่น ยกยอปลาและกระท่อมริมน้ำ ในขณะที่นั่งเรือบริการพาชมคลองแสนแสบพบชาวบ้านกำลังตกปลาในเรือพายนั่งเล่นริมคลอง คอกเป็ดไก่ในน้ำ

ตลาดน้ำขวัญเรียมจัดให้ผู้ค้าขายอาหารอยู่ในเรือเพื่อแสดง**ให้เห็นการกินอยู่แบบไทย** เจ้าหน้าที่ตลาดเล่าว่า “ตลาดน้ำของเราจะเน้นไปทางโบราณ จะมีเรือใช้ขนของสมัยโบราณมาให้พ่อค้าแม่ค้าขายอาหารในเรือและสามารถรับประทานอาหารในเรือได้ กินบรรยากาศเก่าๆ” เจ้าของตลาดเล่าต่อว่าตลาดน้ำขวัญเรียม “คัดเลือกอาหารซึ่งเป็นสินค้าโอท็อปจากทั่วประเทศ เช่น หมูย่างเมืองตรัง ข้าวแช่ ข้าวซอยลำปาง” ผู้วิจัยเดินสังเกตในตลาด พบว่า ตลาดน้ำแบ่งเป็น 2 ฝั่ง มีเรือให้บริการอาหาร เช่น ก๊วยเตี๋ยวหมูต้มยำ โดยใช้เรือมีลักษณะแบบเรือเอี้ยมจุ๊น แต่มีป้ายชื่อร้านเป็นป้ายทันสมัย และลูกค้าสามารถเข้าไปนั่งทานอาหารในเรือหรือ

ริมตลิ่ง ร้านอาหารที่ขายอยู่ในตลาดน้ำขวัญเรียมมีความหลากหลายและมาจากทั่วประเทศ เช่น ร้านซาลาเปาทับหลี จังหวัดระนอง ร้านยาแก้ไอสมุนไพร ผลิตโดยกลุ่มวิสาหกิจ จังหวัดระยอง

ทำนุบำรุงศาสนา

สิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมคือ สะพานรูปเรือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวข้ามฝั่งระหว่างสองวัด ผู้วิจัยมีโอกาสไปเดินบนสะพานรูปเรือที่มีป้ายอธิบายประกอบว่า “สะพานนี้ชื่อ สะพานสติให้คนขึ้นบันไดสะพานนี้ เจตนาสร้างให้ก้าวอย่างอย่างมีสติ” เจตนารมณ์ของเจ้าของตลาดในการสร้างสะพานแห่งนี้เพื่อเป็นตัวแทนของศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของพระวัดบำเพ็ญเหนือว่า “สะพานเจริญสติ เวลาที่เดินข้ามต้องระมัดระวังเพราะขั้นบันไดแต่ละขั้นจะไม่เท่ากัน ซึ่งสะพานนี้เป็นสะพานเชิงวัฒนธรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัดบำเพ็ญเหนือกับวัดบางเพ็งใต้” (พระวัดบำเพ็ญเหนือ)

นอกจากสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของการทำนุบำรุงศาสนาแล้ว ตลาดน้ำขวัญเรียมยังจัดกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนไทยปฏิบัติเพื่อแสดงสัญลักษณ์ของการทำนุบำรุงศาสนาด้วยเช่นกัน ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแสดงให้เห็นว่าตลาดน้ำขวัญเรียมต้องการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน ผู้วิจัยพบว่า ตลาดมีกล่องหยอดเงินทำบุญ กิจกรรมปล่อยสัตว์และการให้อาหารปลา มีพระสนทนาธรรมผ่านเครื่องขยายเสียงในตลาดน้ำ และเนื่องจากตลาดตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ ตลาดน้ำขวัญเรียมจึงจัดให้มีกิจกรรมตักบาตรพระทางเรือในช่วงเช้า โดยพระสงค์จะพายเรือบิณฑบาตรทั้งทางฝั่งทิศเหนือและทิศใต้ (หนุ่มลูกทุ่ง, 2556) เจ้าหน้าที่ตลาดและเจ้าของเล่าว่าการตักบาตรพระทางเรือถือเป็นกิจกรรมที่ทำนุบำรุงศาสนา การฟื้นฟูประเพณีขึ้นมาเพื่อให้คนเดินทางมาทำบุญและเที่ยวตลาดน้ำไปพร้อมกัน และเป็นกุโศลบายให้คนเข้าวัดมากขึ้นเพราะพุทธศาสนิกชนไทยค่อนข้างห่างวัด ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพระวัดบำเพ็ญเหนือว่า “ตักบาตรทางน้ำในทางพุทธศาสนา สมัยก่อนคนจะใช้น้ำเป็นเส้นทางสัญจรแต่มันเริ่มหายไปเมื่อ 20 กว่าปีก่อน เราก็ฟื้นฟูขึ้นมาให้อยู่คู่กับวัฒนธรรมไทย” (พระวัดบำเพ็ญเหนือ)

รักษาสิ่งแวดล้อม

สัญลักษณ์อีกประการหนึ่งที่ตลาดขวัญเรียมต้องการสะท้อนให้นักท่องเที่ยวเห็นคือ ตลาดที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เจ้าของตลาดติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียในคลองบริเวณตลาด “น้ำในประเทศไทยเราไม่มีท่อส่งน้ำเสียไปที่คลองบำบัดน้ำเสีย แต่เราสามารถติดตั้งถังแซท เพราะอย่างน้อยก็ฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ได้” เจ้าของตลาดกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งเจ้าของตลาด พระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ พนักงานทำความสะอาดและผู้ค้าต่างให้ข้อมูลตรงกันว่า ตลาดน้ำขวัญเรียมดูแลรักษาความสะอาดของตลาดเป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างจากตลาดอื่น “ตลาดไม่มีแมลงวัน เพราะเราลงน้ำยา แม่บ้านมีทุกจุดของตลาด คือ ถ้าเห็นขยะมีตรงนี้ จะรีบไปกวาดเลย พี่จะมีเป็นจุดๆไง พอเราเห็นขยะ เราจะเดินไปกวาดเลย เรามองเห็นทุกที่ที่ขยะหล่นลงมา เวลานักท่องเที่ยวมาจะบอกว่า ตลาดมีถังขยะเยอะ สะอาด แมลงวันไม่มี ตลาดที่อื่นพอนั่งกินอาหารปุบ แมลงวันจะมาทันที แต่ตลาดเราลงน้ำยา แมลงวันไม่มี จะมีก็มีบ้าง แต่น้อย ลูกค้าก็พูดหลายคนแล้วว่า ถังขยะก็เยอะ แมลงวันก็ไม่มี ถังขยะมีทุกจุด” พนักงานทำความสะอาดตลาดน้ำขวัญเรียมกล่าว ข้อมูลจากการสังเกต

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ค้าขายที่ตลาดน้ำขวัญเรียมใส่ถุงมือและมีถังขยะที่ระบุว่าให้แยกขยะตั้งอยู่ในหลายจุดทั่วตลาด

การสร้างให้ตลาดแสดงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตลุ่มน้ำ ทำนุบำรุงศาสนาและรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชอบมาถ่ายรูป

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า เจตนารมณ์ที่แท้จริงของการสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งปลูกสร้างและการจัดกิจกรรมเพื่อแสดงเอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมที่ต้องการสะท้อนวิถีชีวิตลุ่มน้ำ การทำนุบำรุงศาสนาและรักษาสิ่งแวดล้อม คือ การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวด้วยการดึงดูดนักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรมที่ต้องการมาถ่ายรูป ชาวชุมชนวัดบำเพ็ญเหนือที่เช่าที่ขายของในตลาดน้ำขวัญเรียมแสดงความเห็นว่า “ส่วนมากก็จะมาถ่ายรูปกันมากกว่า ไม่ค่อยได้ซื้ออะไรกัน นอกจากว่ามากับครอบครัว เขาก็จะมากินกัน” เจ้าของตลาดอธิบายว่าตนเองมีความเข้าใจกระแสนิยมของนักท่องเที่ยวไทย “ตอนนี้ต้องเข้าใจโลกาภิวัฒน์นะครับ เดี๋ยวนี้ใครๆก็ถ่ายรูปจากมือถือ แม้กระทั่งการไปม็อบ ทุกคนก็ถ่ายรูป อัพอินสตาแกรม แปบๆ แล้วก็กลับ” และเจ้าหน้าที่ตลาดขยายความต่อว่า “ตลาดน้ำขวัญเรียมจึงสร้างสัญลักษณ์ต่างๆเพื่อให้เป็นสถานที่อันเป็นสัญลักษณ์สำหรับการถ่ายรูป เช่น สะพานโครงเรือ รูปหัวใจหน้าศาลขวัญเรียม” เจ้าของตลาดเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า “ด้วยวัฒนธรรมของตัวนี้มันทำให้ลุงต้องลอกใหม่ เพื่อให้คนสนใจถ่ายรูป หนูรู้มั้ยว่าโลโก้ของที่นี่เป็นรูปควายชื่อ เปรียว ซึ่งก็เข้ากับวัฒนธรรมของภาคกลาง ทีนี้ย้อนมาเรื่องนิยายรักของขวัญเรียม ดูในรูปเมื่อก่อนเป็นสรพงษ์กับนันทนาแต่เดี๋ยวนี้เป็นรูปณเดชน์กับญาญ่านั่งบนหลังควาย ซึ่งเวลาเราจะขายอะไรต้องดูว่าสังคมไปถึงไหนแล้ว”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับการสังเกตจากผู้วิจัยซึ่งพบว่า ภายในตลาดฝั่งวัดบางเพ็งใต้ มีรูปปั้นขวัญเรียม ขี่ควายและมีศาลขวัญเรียมที่แสดงความเป็นไทยแต่ข้างกันมีต้นคริสมาสต์ สำหรับถ่ายรูปมีซานต้าครอส เดินถัดมาอีกหน่อยจะพบรูปปั้นควายและมีตู้เซียมซีสมัยใหม่ ที่มีคำอธิบายโชคชะตาแตกต่างจากเซียมซีทั่วไป ด้านข้างรูปปั้นควายมีรูปปั้นไดโนเสาร์ นอกจากนี้ตลาดน้ำขวัญเรียมมีการติดตั้งป้ายชื่อตลาดน้ำไว้หลายจุดและแต่ละจุดมีการนำหุ่นจำลองที่แตกต่างกันมาตั้งเช่น รูปปั้นควายใส่แว่นตาดำ หัวใจสีแดงขนาดใหญ่มาก และสังเกตเห็นนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่เข้ามาในตลาดถ่ายรูปคู่กับหุ่นจำลองเหล่านั้น

การรับรู้เอกลักษณ์ของพนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาดน้ำขวัญเรียมและพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้

ความหมายและสัญลักษณ์เกิดจากการให้ความหมายร่วมกัน ผ่านการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ผู้วิจัยจึงศึกษาการรับรู้เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมของพนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาด และพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์ของตลาดจากการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำขวัญเรียม ข้อมูลจากพระและผู้ค้าเกือบทั้งหมดเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม เป็นตลาดที่ทำนุบำรุงศาสนา เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณวัด 2 ฝั่ง โดยมีสะพานรูปเรือเพื่อเชื่อมระหว่างวัดและมีกิจกรรมตักบาตรทางเรือ พระวัดบำเพ็ญเหนือให้ข้อมูลว่า “การตักบาตรเพราะมีที่นี่ที่เดียว ไปเที่ยวตลาดน้ำที่อื่นไปถึงประมาณ 10 โมง หาอะไรทานก็ 11 โมง แต่ที่นี่ 7 โมงสองฝั่งคลองจะแน่นด้วยคนที่มานั่งรอใส่บาตรแล้ว”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของพ่อค้าสินค้านำเข้าว่า “เจ้าของต้องการให้มีความแตกต่างเป็นสะพาน รูปกระดูกงูสะพานโครงเรือ มีข้อได้เปรียบคือ มีวัดสองฝั่ง อยู่ในกรุงเทพ อยู่ไม่ไกล สะพานรูปโครงเรือ แล้วก็ขวัญเรียม”

ผลการวิจัยพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลเพียงสามท่านจากทั้งหมด ระบุว่า เอกลักษณ์ของตลาดคือ การสร้างรูปปั้นและศาลขวัญเรียมเพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวตลาดและถ่ายรูป ตัวอย่างเช่น “ถ้าเอกลักษณ์ คุณลุงเขาจะพยายามสร้างสตอรี่เกี่ยวกับคลองแสนแสบ ขวัญเรียม ด้วยความที่มันเป็น location อยู่ในคลองแสนแสบ เขาก็จะเอาขวัญเรียมมา สร้างสรรค์ขึ้นมา ตลาดเวลาคนมาก็จะมาเป็นครอบครัว หรือจะมาเป็นคู่รัก เขาก็จะมาจุดเทียน อธิษฐาน ถ้าขวัญเรียมก็เป็นตำนานรัก เขาก็จะมีต้นไทรใหญ่ๆ ประมาณซีรีย์เกาหลีตามรอย แต่นี่เป็นตามรอยขวัญเรียม” (แม่ค้าร้านเครื่องหนัง)

การรับรู้เอกลักษณ์ตลาดน้ำขวัญเรียมของพนักงานตลาด ผู้ค้า และพระในสายตาของนักท่องเที่ยว

เนื่องจากเอกลักษณ์ไม่ได้เกิดมาจากความคิดของตนเองเพียงอย่างเดียว งานวิจัยส่วนนี้จึงศึกษาการรับรู้และประเมินตนเองของพนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาดและพระว่า เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นอย่างไรในสายตาของนักท่องเที่ยวเพื่อตรวจสอบเอกลักษณ์ที่แท้จริงของตลาดน้ำขวัญเรียม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพนักงานตลาดน้ำขวัญเรียม พระและผู้ค้าในตลาด ให้ความเห็นเช่นเดียวกับการรับรู้เอกลักษณ์ของตนเองว่านักท่องเที่ยวมองตลาดว่ามีเอกลักษณ์ในการทำนุบำรุงศาสนาเนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณวัด มีสะพานเชื่อมและการทำบุญ ตามที่แม่ค้าก๊วยเตี๋ยวลุยสวนกล่าว “นักท่องเที่ยวมองว่าอาหารเหมือนกันทุกตลาดน้ำแหละ แต่เด่นๆคือ สองคลองของตลาดน้ำ เป็นวัดสองวัด ซึ่งไม่มีตลาดไหนมีวัดสองวัด คนที่มาได้ทำบุญ เที่ยว มีจุดเด่นอีกอย่าง มีตักบาตรพระทางน้ำ พี่ว่ามีที่เดียวในประเทศไทยเอกลักษณ์ของเขาตอนนี้ พายเรือกันเลย มีเด็กวัดพายให้ ไม่ได้ใช้เครื่อง มันก็จะมีแมวอยู่สองตัวเดินตามพระ พี่อยากจะบอกให้ไปทำเป็นสะเก็ดข่าวได้เลยนะ”

อย่างไรก็ดีผู้ให้ข้อมูล 2 คนจากทั้งหมด ให้ความเห็นว่าเอกลักษณ์เด่นในมุมมองของนักท่องเที่ยวคือการถ่ายรูปจุดต่างๆ ของตลาด แม่ค้าขายของเล่นและขนมโบราณ ให้ความเห็นว่านักท่องเที่ยวมองว่าตลาดน้ำขวัญเรียม “มีจุดเด่นก็คือ ถ้ามาทุกคนจะต้องขึ้นมาบนสะพานมาถ่ายรูป ถ้ายังไม่มาก็ถือว่ายังไม่ถึงตลาดน้ำขวัญเรียม ข้างบนนี้มันจะเห็นวัด มันจะสวย คือ ทุกคนเลยต้องมาถ่ายที่นี่”

การสื่อสารเอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียม

ผู้วิจัยศึกษารูปแบบการสื่อสารเอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมจากผู้ดำเนินการตลาดน้ำขวัญเรียม พนักงานของตลาด ผู้ค้าในตลาดและพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ เพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียม

ในช่วงแรกตลาดน้ำขวัญเรียมโฆษณาผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คลื่นวิทยุ จ.ส. 100 เพื่อเชิญชวนให้ผู้ค้ามาขายของที่ตลาด อย่างไรก็ดีหลังจากที่ตลาดเริ่มได้รับความนิยมแล้ว สื่อหลักที่เจ้าของตลาดน้ำขวัญเรียมและเจ้าหน้าที่ตลาดใช้ คือ สื่อออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ของตลาด http://www.kwan-riamfloating market.com และสื่อสังคม ได้แก่ เฟสบุคของตลาด https://th-th.facebook.com/kwanriam floatingmarket โดยแชร์รูปกิจกรรมและจุดสัญลักษณ์ต่างๆ ของตลาดลงในสื่อออนไลน์และสื่อสังคม เจ้าของ

ตลาดเล่าว่า เว็บไซต์ของตลาดน้ำขวัญเรียมจะมีภาพประกอบเป็นจำนวนมากเนื่องจากความเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้ใช้เว็บไซต์ที่ใช้เวลาสั้นในการค้นหาข้อมูล “เว็บไซต์เราติดเครื่องนับไว้ ซึ่งจะบอกว่าคนใช้เวลาเท่าไหร่ ทำให้ลุงรู้ว่าคนใช้เวลาในเว็บไม่มาก เพราะฉะนั้นต้องมีรูปภาพเป็นตัวอธิบาย ถ้ามีแต่ตัวหนังสือคนจะไม่ค่อยอ่าน ซึ่งตอนนี้คนที่เข้ามาดูมีเป็นล้านนอกจากมีเว็บไซต์แล้วยังมีเฟสบุ๊คด้วย”

นอกจากนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตลาดเช่น พนักงานของตลาด ผู้ค้าในตลาดขวัญเรียม และพระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ก็มีส่วนร่วมในการสื่อสารเอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมด้วยเช่นกัน ด้วยการเชิญชวนบอกต่อให้เพื่อนมาเที่ยวตลาดและร่วมกิจกรรมตักบาตรทางน้ำด้วยตนเอง “ถ้าเราไปขายที่ไหน เราก็จะบอกว่าเรามีหน้าร้านที่นี่ด้วย น่ามาเดินนะ” แม่ค้าร้านเครื่องหนังกล่าว และผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดเชิญชวนให้เพื่อนทางเฟสบุคของตนเองมาเที่ยวตลาด ด้วยการถ่ายรูปของตนเองกับร้านค้าสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น สะพาน ศาลขวัญเรียม รูปปั้นควายและป้ายตลาด และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดและแชร์ลงเฟสบุค ตัวอย่างเช่น

“ของที่ร้านก็มีเฟสบุ๊ค ตลาดก็มีเฟสบุ๊ค เวลามีอะไร พี่ก็จะแชร์ของตลาดเข้าเฟสของตัวเองด้วย” (แม่ค้าร้านเครื่องหนัง)

“ก็แบบหลักๆก็เป็นการบอกต่อ ใช้เฟสบุ๊คบอกเพื่อนๆบ้าง” (พ่อค้าสินค้านำเข้า)

“ใหม่ๆจะเช็คอินตลาดน้ำ ในเฟสบุ๊คของตนเอง โฆษณาตัวเองไปด้วย ตลาดน้ำไปด้วย ซึ่งแม่ค้าทุกคนน่าจะเช็คอินกันทุกคน ส่วนใหญ่พี่จะเน้นเป็นพวกวิว” (แม่ค้าก๊วยเตี๋ยวลุยสวน)

“ส่วนมากพี่จะเล่นไลน์ เล่นเฟส เวลามีอะไรพี่จะถ่ายรูป อย่างเช่น ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมมีของดี พี่มีเฟสของพี่เอง ลงไลน์ลงเฟส” (พนักงานทำความสะอาดตลาดน้ำขวัญเรียม)

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ทั้งเจ้าของตลาดซึ่งเป็นผู้ที่สร้างเอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการถ่ายภาพ พนักงานของตลาดและผู้ค้าในตลาดแชร์รูปที่ตนเองถ่ายที่ตลาดผ่านทางเฟซบุค เพื่อให้เพื่อนเฟสบุคในเครือข่ายของตนเองเห็นภาพของสัญลักษณ์ต่างๆ ของ ตลาดน้ำขวัญเรียม

อภิปรายผลและสรุป

ตลาดน้ำขวัญเรียมเป็นตลาดที่สร้างขึ้นโดยองค์กรเอกชน เอกลักษณ์ของตลาดจึงถูกสร้างจากแนวคิดของเจ้าของตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จากการรับรู้ว่านักท่องเที่ยวไทยนิยมการถ่ายรูปสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและแชร์รูปของตนเองในสื่อสังคม เช่น อินสตราแกรมและเฟสบุค จึงสร้างตลาดน้ำขวัญเรียมให้เป็น “แหล่งท่องเที่ยวที่จำลองวิถีชีวิตลุ่มน้ำ ทำนุบำรุงศาสนาและรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีสัญลักษณ์โดดเด่นเพื่อการถ่ายภาพและแชร์รูปในสื่อสังคม” โดยตั้งชื่อตลาดน้ำตามนิยายแผลเก่าซึ่งดำเนินเรื่องที่คลองแสนแสบ และสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งปลูกสร้างสะท้อนวิถีชีวิตลุ่มน้ำ เช่น กระชังปลา รูปปั้นขวัญเรียมขี่ควาย และจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศาสนา เช่น การตักบาตรทางเรือ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างสัญลักษณ์เหล่านี้ให้แตกต่างจากตลาดน้ำทั่วไป เช่น รูปปั้นขวัญเรียมที่มีหน้าตาคล้ายกับญาญ่าและณเดช ควายใส่แว่นตาดำ ต้นคริสมาสต์และรูปปั้นหัวใจ การสร้างสัญลักษณ์ดังกล่าวของเจ้าของตลาดแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจสังคมยุคสารสนเทศและสื่อใหม่ที่นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมแชร์ภาพ และมีทัศนคติในการเล่าเรื่อง (Narrativistic

attitude) เพื่อสื่อสารความทรงจำจากการไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่า นักท่องเที่ยวเก็บและแบ่งปันภาพถ่ายกับเพื่อนในบล๊อกและเว็บไซต์สำหรับแชร์ภาพถ่าย และผู้ใช้อินเทอร์เน็ตก็สามารถค้นหาข้อมูลและตัวอย่างของประสบการณ์การท่องเที่ยวได้ด้วยเช่นกัน (Tussyadiah, 2010)

แม้ว่าเจ้าของตลาดจะเป็นผู้สร้างสัญลักษณ์และกำหนดเอกลักษณ์ของตลาด แต่ความหมายและสัญลักษณ์จะเกิดขึ้นเมื่อคนปฏิสัมพันธ์กันและร่วมกันตีความ ความหมายไม่จริงแท้กับสิ่งต่างๆ แต่บุคคลเป็นผู้กำหนดความหมาย (Blumer, 2529) พนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาด พระวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้เกือบทั้งหมด คิดว่าเอกลักษณ์ของตลาดขวัญเรียมคือตลาดที่ทำนุบำรุงศาสนา เพราะตั้งอยู่ในบริเวณวัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต โดยมีสะพานที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาและมีการจัดกิจกรรมตักบาตรทางเรือ และรับรู้ประเมินตนเองว่านักท่องเที่ยวก็มีความคิดแบบเดียวกัน ในขณะที่มีผู้ให้ข้อมูลเพียงบางส่วนที่มีความคิดสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของเจ้าของตลาดว่าเอกลักษณ์ของตลาด คือ สถานที่จำลองวิถีชีวิตลุ่มน้ำ ที่มีสัญลักษณ์รูปปั้นและเรือที่นักท่องเที่ยวทุกคนต้องมาถ่ายรูป

ถึงแม้ว่ามีผู้ให้ข้อมูลเพียงบางส่วนเท่านั้นที่รับรู้เอกลักษณ์ที่ตลาดน้ำขวัญเรียมสร้างขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วบุคคลสร้างความหมายผ่านกระบวนการสื่อสารและมีเป้าหมายคือการสร้างการใช้ความหมายร่วมกัน (Blumer, 2529) ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารของเจ้าของตลาด พนักงานตลาด ผู้ค้าในตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญเรียมก็สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของตลาดได้ด้วยเช่นกัน การใช้เว็บไซต์และเฟสบุคอย่างเป็นทางการของตลาดในการเล่าประวัติความเป็นมาและกิจกรรมของตลาดแทนที่สื่อดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ และวิทยุ มีสาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนของผู้ใช้เฟสบุคอย่างรวดเร็วในทุกวัยทำให้เฟสบุคกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแบ่งปันข้อมูลและเรื่องราวและส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว Miguéns, Baggio, and Costa (2008) พบว่า ชุมชนออนไลน์ (Online Community) มีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและส่งผลต่อภาพลักษณ์และการตลาดของโรงแรม เพราะฉะนั้นสื่อใหม่เอื้อให้นักท่องเที่ยวเขียนเรื่องราวจากประสบการณ์ตนเองและแบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อน ซึ่งแตกต่างจากประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักการตลาดที่เป็นบทความในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร (Tussyadiah, 2010)

ในขณะเดียวกันพนักงานตลาดและผู้ค้าในตลาดก็แชร์รูปของตนเองกับร้านค้าและสัญลักษณ์ของตลาดลงเฟสบุคเมื่อมาขายของที่ตลาด พฤติกรรมการถ่ายภาพและแชร์รูปภาพสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมเมื่อมาทำงานและขายของซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตตามปรกติ สะท้อนให้เห็นว่า เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมที่**เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จำลองวิถีชีวิตลุ่มน้ำ ทำนุบำรุงศาสนาและรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีสัญลักษณ์โดดเด่นเพื่อการถ่ายภาพและแชร์รูปในสื่อสังคม** ถูกฝังอยู่ในพฤติกรรมการสื่อสารของพนักงานตลาดและพ่อค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Miller and Edwards (2007) ที่พบว่า เว็บไซต์สำหรับแชร์รูปภาพ (Photo Sharing Sites) เช่น Flickr ถือเป็นพื้นที่ถ่ายทอดมุมมองและประสบการณ์ผ่านการแลกเปลี่ยนรูปภาพ Flickr และเป็นพื้นที่ ที่ถูกฝังอยู่ในวัฒนธรรมของการเชื่อมต่อ (Culture of Connectivity) ที่ค่อยๆ ซึมลึกและเจาะไปยังแก่นกลางของพฤติกรรมและชีวิตประจำวันของมนุษย์

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารและการสร้างสัญลักษณ์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ มนุษย์สร้างความหมายผ่านกระบวนการสื่อสาร สัญลักษณ์เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์สื่อสารและปฏิสัมพันธ์กันด้วยการแสดงข้อความการแชร์รูปภาพและการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันผ่านสื่อสังคม แสดงให้เห็นว่ากระแสความนิยมของเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสังคมเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

Denzin, N. K. (1970). *Sociological methods: A sourcebook*: Butterworths London.

Inne, M. (2002). Organizational communication and the symbolic construction of police murder investigations. *British Journal of Sociology, 53*, 67-87.

Kaufman, J. M., & Johnson, C. (2004). STIGMATIZED INDIVIDUALS AND THE PROCESS OF IDENTITY. *Sociological Quarterly, 45*(4), 807-833. doi: 10.1111/j.1533-8525.2004.tb02315.x

Mead, G. H. (2009). *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist*: University of Chicago press.

Miguéns, J., Baggio, R., & Costa, C. (2008). Social media and tourism destinations: TripAdvisor case study. *Advances in Tourism Research*(Aveiro).

Miller, A. D., & Edwards, W. K. (2007). *Give and take: a study of consumer photo-sharing culture and practice.* Paper presented at the Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems.

Tussyadiah, L. P. (2010). Destination-promoted and Visitor-generated Images- Do They Represent Similar Stories? In P. Burns, J.-A. Lester & L. Bibbings (Eds.), *Tourism and Visual Culture Volume 2 Methods and Cases* (pp. 156). Oxfordshire: CAB International.

West, R., & Turner, L. H. (2007). *Introducing Communication Theory Analysis and Application* (3 ed.). Boston: Mc Graw Hill.

กรมการท่องเที่ยว. (2553). สถิตินักท่องเที่ยว Retrieved 23 มกราคา 2557, from www.tourism.go.th

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 Retrieved 23 มกราคม 2557, from http://www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf

กุณฑลี แก้วโบราณ. (2555). การวิเคราะห์การจัดการชุมชนของตลาดน้ำโบราณเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

จรินทร์ อาสาทรงธรรม. (2554). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำอย่างยั่งยืน. วารสารนักบริหาร, 205.

จุฑาทิตย์ วัฒนะธรรมนนท์. (2551). การรับรู้ข่าวสารและประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำ. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์. (2553). การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ชาวเรือ. (2556). เกี่ยวกับเรา Retrieved 12 มกราคม 2556, from http://www.kwan-riamfloatingmarket.com/v2/about.php

ตลาดน้ำในเมืองไทยมีที่ไหนบ้าง. (ม.ป.ป.), from http://www.travel.in.th/th/review/variety/%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B9%84%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87

เณริศา ชัยศุภมงคลลาภ. (2552). รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชนตลาดน้ำยามเย็น อัมพวา. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ธิติรัฐ ธรรมจง. (2553). การสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีตลาดเก่า *119* ปี เจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี. วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ธีราภรณ์ นกแก้ว. (2554). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

พรพรรณ เปล่งปลั่ง. (2547). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษณ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์. (2553). การสื่อสารชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม. วารสารศาตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ยุคลธร เตชะวนากร. (2545). แม่ค้าตลาดน้ำ: วิถีชีวิตและการธำรงเอกลักษณ์ของชุมชน. หลักสูตรพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

หนุ่มลูกทุ่ง. (2556). ตลาดน้ำขวัญเรียม” สีสันใหม่ในรอยแผลเก่าริมคลองแสนแสบ,from http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9560000008789

การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
Community Participation Approach to Sustainable Community Development

จินตวีร์ เกษมศุข[1]

บทคัดย่อ

ประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาประเทศ สังคม และชุมชนอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถระดมพลังการพัฒนาชุมชนได้ ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่สำคัญหรือส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทั้งนี้ ผลที่ได้รับจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่า หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน และชุมชนบ้านจำรุงได้ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเอง และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

คำหลัก: หลักการมีส่วนร่วม; การพัฒนาชุมชน; การพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศ สังคม และชุมชนนั้น จำเป็นต้องใช้วิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดของการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือภาคเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ในยุคแรกของการนำการสื่อสารมาใช้เพื่อการพัฒนา กล่าวได้ว่า เป็นลักษณะหนึ่งของการสื่อสารที่ใช้กลยุทธ์สื่อมวลชนมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนา ต่อมาได้เริ่มเน้นลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ของคนในชุมชน (Community-based) ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารที่ยึดการตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก จึงมีการผสมผสานการใช้สื่อใน

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
chintaweekas@pim.ac.th

รูปแบบต่างๆ มากขึ้น เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าถึง เป็นที่เข้าใจ และยอมรับจากคนในชุมชนและท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ, 2548)

ดังนั้น สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่เหมาะสมนั้น จำเป็นต้องอาศัย***การมีส่วนร่วมของประชาชน*** เพราะถือว่าเป็นส่วนที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการติดต่อสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นชุมชนจะเกิดขึ้นได้ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนภายในชุมชนนี้เอง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้ กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ในที่สุด

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถระดมพลังการพัฒนาชุมชนได้ ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่สำคัญหรือส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ยังเป็นการวิเคราะห์และสกัดบทเรียนจากเครือข่ายชุมชนของหมู่บ้านแห่งหนึ่ง อันได้แก่ ชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นชุมชนที่เคยได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และได้เข้ารับพระราชทานรางวัลชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เมื่อปี พ.ศ. 2549

ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบจำลองกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน อันจะช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และยังสามารถนำแก่นของความรู้ที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการปรับใช้กับชุมชนแห่งอื่นๆ ต่อไป อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศโดยภาพรวม นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้ยังมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2551-2553) ในการสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม ตลอดจนเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องทำให้ประชาชนและชุมชนเข้าใจว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาคืออะไร และมีส่วนในการตัดสินใจในการดำเนินการและติดตามประเมินผล อันจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมและประเทศต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนพื้นที่การศึกษา
2. เพื่อศึกษาและค้นหาปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนพื้นที่การศึกษา
3. เพื่อสร้างแบบจำลองกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อใช้ประโยชน์ในกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

3. แนวคิดในการวิจัย

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 87 เป็นแนวนโยบายที่สำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมจึงเป็นความหมายที่กว้างและเกี่ยวข้องกับบุคคลในทุกระดับทุกส่วน ดังที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายไว้เพื่อการดำเนินงานขององค์การว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเล็ก หรือสังคมขนาดใหญ่ ได้มีส่วนช่วยเหลืออย่างเต็มที่ต่อสังคมนั้นๆ อันได้แก่ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การพิจารณาปัญหา การตั้งนโยบาย การตัดสินใจ ประเด็นสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาประชาชาติและการประเมินความต้องการของสังคมนั้นๆ

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. 1975 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้ (กรมอนามัย, 2550)

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึงการเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีของการเอื้อให้เกิดการพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

ตามนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม

Erwin (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญ และติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Cohen (1996) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสามารถกระทำได้ 4 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ โดยที่สมาชิกในชุมชนได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมในเชิงเงินงบประมาณ โดยที่สมาชิกในชุมชนได้อุทิศเงินในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบ โดยมีการกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกในชุมชน

4. การมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ โดยให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชนอีกด้วย

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนา (Development) นั้นหมายถึง การทำหรือแก้ไขปัญหา (Problem Solving) เพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น (Melkote, 2001) หรือเป็นการนำความคิดใหม่เข้าสู่ระบบสังคมเพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น (Rogers, 1995)

คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development; WCED, 1987) ได้ให้นิยามของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าเป็นการพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

ในบริบทของประเทศไทยนั้น แนวคิด **“การพัฒนาอย่างยั่งยืน”** สามารถเทียบได้กับแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อันได้แก่ **“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศชาติ โดยคำนึงถึงสภาพทางกายภาพของท้องถิ่น ระบบนิเวศชุมชน และสภาพสังคมของประชาชนในแต่ละพื้นที่

นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาที่จะต้องนำมาบูรณาการด้วย ได้แก่ (วิภา ประดิษฐผลพานิช, 2550)

1. ระบบวัฒนธรรม ซึ่งพิจารณาได้ทั้งแง่รูปธรรมและนามธรรม ในแง่รูปธรรม ได้แก่ การแสดงประจำท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน กิจกรรม และพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดมาช้านาน การงานอาชีพ เป็นต้น และในแง่นามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ คติชาวบ้าน ฯลฯ

2. ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีคุณค่าของท้องถิ่นทั้งในเชิงปัญญา กำลังทรัพย์ กำลังกาย และมีศักยภาพในการนำชุมชนหรือท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่คาดหวังไว้ บุคคลเหล่านี้ ได้แก่ พระ ครู ผู้นำความคิดเห็น ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ

3. ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่น หมายรวมทั้งแหล่งธรรมชาติ พืช/สัตว์เศรษฐกิจ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา ธุรกิจเอกชนที่อยู่ในท้องถิ่น ทั้งหมดนี้นับเป็นขุมทรัพย์ทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น

4. ระบบการสื่อสาร หมายถึง ระบบการสื่อสารภายในชุมชน เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใดบ้าง จากสื่อมวลชนหรือจากการพูดคุยกัน ลักษณะของการพูดคุย ต้องพิจารณาว่าในแต่ละวันชาวบ้านจับกลุ่มคุยกันในเวลาใดและสถานที่ใด ใครคือผู้นำความคิดเห็น ใครคือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ และมีสื่ออะไรบ้างที่อยู่ในชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาแบบยั่งยืนยังจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่หรือมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-centered Development) เพราะประชาชนส่วนใหญ่ควรจะได้รับผลของการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การพัฒนาจึงจะยั่งยืน โดยที่ชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมควรได้รับการพัฒนาชุมชนให้มั่นคงก่อน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 1 คน และสมาชิกในชุมชนที่เป็นหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประมาณ 9 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน

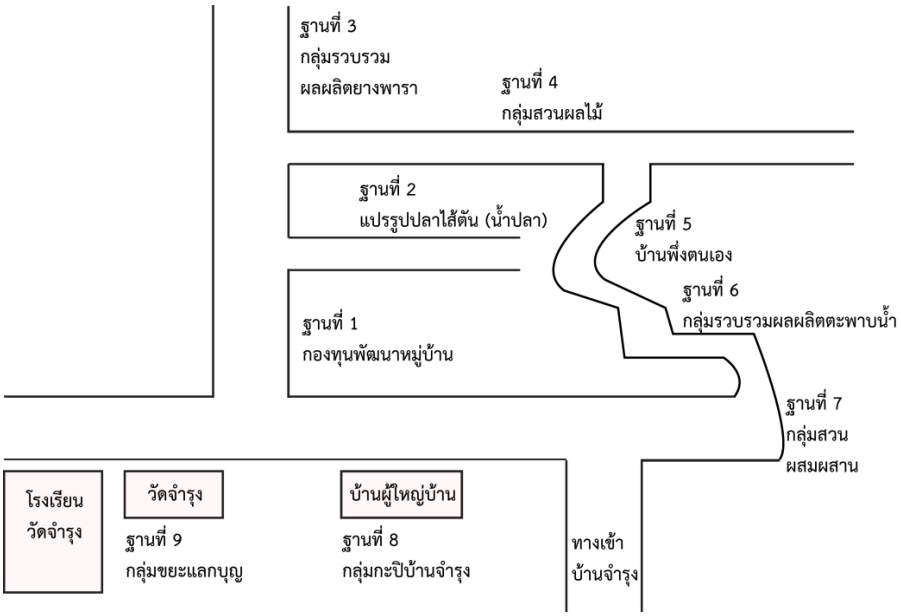
นอกจากนี้ ได้ใช้การศึกษาในแนวทางมานุษยวิทยา คือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อค้นพบว่า ใครคือผู้นำความคิดเห็นหรือบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ มีสื่อและกิจกรรมใดบ้างที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นต้น

การรวบรวมข้อมูล กระทำโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยร่วมกันดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ ได้ดำเนินการติดต่อกับผู้นำชุมชน เพื่อขอคำยินยอมในการลงพื้นที่ ณ ชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตามกระบวนการวิจัยทั้งหมดจนแล้วเสร็จ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการอบรมผู้ช่วยนักวิจัย โดยชี้แจงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยทั้งหมด เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และเพื่อให้ผู้ช่วยนักวิจัยสามารถอธิบายให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุป โดยการถ่ายทอดข้อมูล (Transcribing) ในการสัมภาษณ์ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ที่ได้จากการสังเกตการณ์ และทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ของข้อมูลในประเด็นที่สำคัญต่อการศึกษา

5. ผลการศึกษา

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนและหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมของชุมชนทั้ง 9 กลุ่ม ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนผ่านกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการที่ทุกคนร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจหาวิธีการประกอบอาชีพของตนเองตามความสนใจและความถนัด เพื่อแก้ปัญหาการยังชีพของตนเอง โดยผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่า สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันระดมสมอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญที่ตนเองมีอยู่ ก่อให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มกิจกรรม 9 กลุ่มของชาวบ้านที่มีความสนใจหรือความถนัดคล้ายๆ กัน ซึ่งผู้นำของชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านชาตรี ก่อเกื้อ นับเป็นบุคคลสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดอาชีพและความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านจำรุง ทำให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มต่างๆ ได้ถูกถ่ายทอดสู่ผู้ที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนบ้านจำรุงผ่านรูปแบบของฐานการเรียนรู้ โดยฐานการเรียนรู้ของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 9 ฐานนั้น ล้วนอยู่ภายในอาณาบริเวณของชุมชนเอง ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ตำแหน่งฐานการเรียนรู้ในชุมชนบ้านจำรุง

กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 9 ฐาน **มีรายละเอียดดังนี้**

ฐานที่ 1 กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2529 จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของชุมชนบ้านจำรุงเริ่มจากแนวคิดที่ต้องการจะมีเงินทุนเพื่อเป็นกองกลางในการพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อการบริหารจัดการชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง โดยคุณหมอบานเย็น ดีนาน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านจำรุง ได้พาคณะกรรมการหมู่บ้านไปศึกษาดูงานกองทุนหมู่บ้านตามที่ต่างๆ แล้วจึงกลับมาประชุมปรึกษากันในชุมชนว่า บ้านจำรุงจะมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านขึ้นมาในลักษณะใด เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและความต้องการของชาวบ้านในชุมชน การระดมทุนครั้งแรกจึงเกิดขึ้นในลักษณะการระดมหุ้นเพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้น โดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ช่วยกันซื้อหุ้นอย่างน้อยหลังคาเรือนละหนึ่งหุ้น ราคา 50 บาท เพื่อนำเงินมาเป็นทุนในการจัดตั้งร้านค้าชุมชน ให้ชุมชนได้มีแหล่งกระจายสินค้าของชุมชน กำไรจากการขายสินค้าเหล่านั้นก็จะกลับคืนสู่ชุมชนเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และเงินปันผลให้กับสมาชิกที่ซื้อสินค้าในรูปแบบสหกรณ์ร้านค้าชุมชนบ้านจำรุง และจากจุดเริ่มต้นในร้านค้าเล็กๆ แห่งนี้เอง ได้กลายเป็นต้นทางให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านในชุมชน

ฐานที่ 2 แปรรูปปลาไส้ตัน (น้ำปลา)

กิจกรรมหลักของชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นการทำน้ำปลาจากปลาไส้ตัน หมักโดยวิธีธรรมชาติที่ปราศจากสารปรุงแต่งใดๆ

ฐานที่ 3 กลุ่มรวบรวมผลผลิตยางพารา

ต้นยางพารานับเป็นมูลค่ามหาศาลในช่วงที่ยางขายได้ราคาดี แต่ชาวสวนยางบ้านจำรุงมีหลักประกันความเสี่ยงที่ดีจากการรวมกลุ่ม รวมซื้อรวมขายยางพารา เช่นเดียวกับชาวสวนผลไม้ ซึ่งบางคนก็เป็นกลุ่มเดียวกับชาวสวนยาง มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับกลุ่มชาวสวนในชุมชน รวมกันซื้อขายให้ได้ราคาที่ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจ การได้จำหน่ายผลผลิตที่ดี ราคาเหมาะสมก็เป็นความภาคภูมิใจของชาวสวน ซึ่งเป็นการนำหลักการของสหกรณ์มาดำเนินการ

ฐานที่ 4 กลุ่มสวนผลไม้

กลุ่มสวนผลไม้จะประกอบไปด้วยผลไม้นานาชนิด อาทิ ทุเรียน แก้วมังกร เงาะ มะยงชิด มังคุด ลองกอง เป็นต้น ทำให้ได้เรียนรู้ว่า กว่าชาวสวนจะขายผลไม้ของตนได้นั้นต้องทำอย่างไร ซึ่งผลผลิตที่ได้บ้างก็นำมาวางจำหน่ายกันสดๆ บ้างก็ผ่านการแปรรูปให้เป็นผลไม้อบแห้ง ผลไม้กวน ฯลฯ โดยจะจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่ผลัดกันแวะเวียนมาเยี่ยมชม รวมถึงการส่งออกจำหน่ายภายนอกชุมชนด้วย

ฐานที่ 5 บ้านพึ่งตนเอง

กลุ่มกิจกรรมบ้านพึ่งตนเองนี้มีกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่บนรางซึ่งปลูกสร้างอยู่เหนือบ่อเลี้ยงปลา เพื่อให้ไก่ได้ถ่ายมูลลงในบ่อและเป็นอาหารปลาต่อไป หรือจะเป็นการเลี้ยงกบในคอนโดที่สร้างขึ้นง่ายๆ จากการวางเรียงยางรถยนต์ซ้อนๆ กัน และกรุด้วยใบตอง ปล่อยให้มีน้ำขังขลุกขลิก

เพื่อให้กบตัวอ้วนได้อยู่กันอย่างเย็นสบาย นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และมีโรงปุ๋ยอินทรีย์ควบคู่กัน

ฐานที่ 6 กลุ่มรวบรวมผลผลิตตะพาบน้ำ

ผลผลิตตะพาบน้ำที่ว่านี้ คือ ไข่ของตะพาบน้ำ ซึ่งชาวบ้านจะทำการคัดเลือกไข่ที่สมบูรณ์เพื่อจำหน่ายสู่บริษัทผู้ส่งออก โดยสามารถทำรายได้ให้แก่กลุ่มกิจกรรมนี้ได้เป็นอย่างดี

ฐานที่ 7 กลุ่มสวนผสมผสาน

ศูนย์กลางของกลุ่มกิจกรรมนี้อยู่ที่บ้านของ “ยายยอง” ผู้นำแนวคิดการทำสวนแบบผสมผสาน ทั้งมังคุด ละมุด ลองกอง พืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร โดยทำการปลูกพืชเล็กไว้ใต้ร่มเงาของพืชใหญ่ ให้ต่างฝ่ายต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พืชใหญ่ก็อาศัยน้ำจากพืชเล็กเพื่อช่วยในการเจริญเติบโต ส่วนพืชเล็กก็อาศัยร่มเงาของพืชใหญ่

ฐานที่ 8 กลุ่มกะปิบ้านจำรุง

กิจกรรมหลักของชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นการทำกะปิจากกุ้งชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “เคย” ซึ่งศูนย์กลางของกลุ่มกิจกรรมนี้อยู่ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ฐานที่ 9 กลุ่มขยะแลกบุญ

กิจกรรมกลุ่มนี้เกิดจากแนวคิดที่ต้องการเห็นหมู่บ้านจำรุงสะอาด ปราศจากขยะต่างๆ ประกอบกับทางวัดจำรุง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านจำรุง มีสถานที่ที่สามารถใช้ดำเนินกิจกรรมนี้ได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านในชุมชนหลายฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า โครงการขยะแลกบุญ สามารถฝึกนิสัยการคัดแยกขยะให้กับสมาชิกในชุมชนได้ และยังเป็นการสร้างบุญอีกด้วย เนื่องจากเงินที่ได้จากการดำเนินงานทั้งหมดจะนำถวายวัดจำรุง เพื่อบำรุงค่าน้ำ ค่าไฟ ให้กับทางวัดและเป็นทุนการศึกษาของลูกหลานในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง

จากการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมทั้ง 9 ฐาน ของชุมชนบ้านจำรุง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นและชัดเจน ทั้งผู้นำและสมาชิกหรือชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ได้ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยการส่งเสริมการเรียนรู้หรือภูมิปัญญาของชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนผ่านรูปแบบของกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความสนใจและความถนัดของแต่ละคนมารวมกลุ่มกัน เพื่อที่ต่างคนต่างก็มีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของกิจกรรมกลุ่ม ผลิตผลที่เกิดจากกลุ่มกิจกรรมถูกนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพของคนในชุมชน และยังนำผลผลิตส่วนหนึ่งมาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย

6. สรุปผลการศึกษา

บทเรียนที่ได้รับจากการปฏิบัติด้วยตนเองในฐานะนักวิจัย ที่ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ้านจำรุง ผ่านการสัมภาษณ์ พูดคุยกับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน และผ่านการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ได้รับข้อสรุปในเบื้องต้นว่า ชุมชนบ้านจำรุงนั้นส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ประหยัด อดออม มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในชุมชน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่าย การแปรรูปผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ การเก็บออมเงินไว้กับกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตและเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น เหล่านี้เองล้วนเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและใช้ในการประกอบอาชีพที่เหมาะสม

จากผลของการศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านจำรุงถือเป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เพื่อเป็นหนทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับที่ Erwin (1976) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาของชุมชน โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจหาแนวทางแก้ปัญหาการดำรงชีวิต ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญ โดยชุมชนบ้านจำรุงได้ดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าวผ่านรูปแบบของกลุ่มกิจกรรมทั้ง 9 กลุ่ม มีการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งความร่วมมือของชาวบ้านนี้เองที่สามารถแสดงให้เห็นถึงรากฐานของความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน เพราะตราบใดที่คนในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามความรู้ความสามารถและความถนัดของตนเองแล้ว ก็จะกลายเป็นกลไกหลักหรือพลังธรรมชาติที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวเดินไปข้างหน้าพร้อมๆ กันได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านจำรุง

ปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาของ Cohen (1996) กล่าวคือ

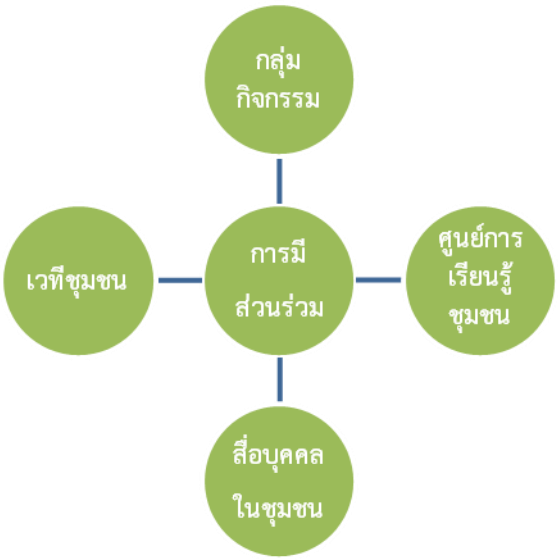
1. การรวมกลุ่มกิจกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำและการมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจอย่างเป็นรูปธรรม โดยที่สมาชิกในชุมชนได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่างๆ มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมกันเป็นเจ้าของ ทำให้ชาวบ้านทำงานอยู่ในชุมชน และก่อให้เกิดการสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งก็นำมาจัดสวัสดิการที่จำเป็นกับชุมชนให้มีความครอบคลุมมากขึ้น

2. การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบ โดยมีการกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกในชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยมีผู้นำที่เป็นทางการ (Formal leadership) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการของชุมชน เป็นปัจจัยหลักในการสร้างและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาให้รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมของชุมชนและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน

3. การบริหารจัดการด้านการเงินแบบมีส่วนร่วม ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในเชิงเงินงบประมาณ โดยมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาด้านสวัสดิการของชุมชน โดยที่สมาชิกในชุมชนได้อุทิศเงินจากรายได้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการคลอดบุตร การเจ็บป่วย การเสียชีวิต การส่งเสริมสุขภาพ นันทนาการ การศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยมีหลักการว่า เมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง กองทุนสวัสดิการชุมชนก็จะช่วยบรรเทาปัญหาเพื่อให้กลับมาดำรงชีวิตได้ตามปกติ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนของสมาชิกในชุมชนบ้านจำรุงนั้น พบว่า ปัจจัยสำคัญหรือเนื้อหาสาระอันเป็นรากฐานที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่นั้น ได้แก่ **กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 9 กลุ่ม** ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำและการตัดสินใจอย่างเป็นรูปธรรม ความรับผิดชอบในการบริหารงานและงบประมาณร่วมกัน โดยมีผู้นำที่เป็นทางการ (Formal leadership) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการของชุมชน ซึ่งถือเป็นสื่อบุคคลที่เป็นปัจจัยหลักในการสร้างและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การที่สมาชิกในชุมชนทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ยังนับว่าเป็นการใช้ **“สื่อบุคคลในชุมชน”** เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนของตนเองในวงกว้าง ส่วนปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง คือ การจัด **“เวทีชุมชน”** เพื่อให้ชาวบ้านมาพบปะเพื่อระดมความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน และเพื่อทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกเดือนหรือเมื่อมีวาระสำคัญ และยังมี **“ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน”** ที่นับเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ใช้เป็นสถานที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชุมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ และเป็นที่ตั้งของร้านค้าชุมชน ตลอดจนเป็นสถานที่พบปะพูดคุยของชาวบ้านในชุมชนที่ก่อให้เกิด **“การมีส่วนร่วม”** ของชาวบ้านอย่างทั่วถึง ซึ่งสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุงได้ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุง

ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้อย่างง่ายๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุงแห่งนี้ เริ่มต้นจากการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่สมาชิกในชุมชน การให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีชุมชน และการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาในระดับท้องถิ่นร่วมกับสื่อบุคคลที่สำคัญในชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มกิจกรรม โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ผ่านกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เพื่อการยังชีพที่ยั่งยืนของสมาชิกในชุมชนของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชนนับเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการประสานและเชื่อมต่อความต่อเนื่องของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ควรจะต้องปลูกฝังแก่ชาวบ้าน คือ **“การไม่ยึดติดกับตัวบุคคล”** หากแต่ต้องยึดติดกับกระบวนการที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จเช่นทุกวันนี้ นั่นคือ **“การใช้หลักการมีส่วนร่วม”** ในการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของชุมชนที่ว่า **"ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งภายในปี 2557"** อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้และการวิจัยในอนาคต

1. ชุมชนแห่งอื่นสามารถเรียนรู้และนำแนวทางของการเลือกใช้ปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนของตน

2. ควรมีการศึกษาติดตามและประเมินผลการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาชุมชนแต่ละแห่งว่า ใช้หลักการใดในการพัฒนาชุมชน และมีประสิทธิผลอย่างไร โดยอาจเปรียบเทียบระหว่างบริบทของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท หรือเปรียบเทียบระหว่างชุมชนชนบทที่มีบริบทต่างกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมอนามัย. (2550). **โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจ. กรมอนามัย. กระทรวงสาธารณสุข**. สืบค้นจาก http://psdg.anamai.moph.go.th/news/cpadmin/km/files/chapter2.doc

กาญจนา แก้วเทพ. (2548). **ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิภา ประดิษฐผลพานิช. (2550). **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการสื่อสาร โครงการนักสื่อสารเทคโนโลยีชีวภาพ.

ภาษาอังกฤษ

Cohen, S.L. (1996). **Mobilizing Communities for Participation and Empowerment**. In Servaes, J., Jacobson, T.L., & White, S.A. (eds.). *Participatory Communication for Social Change*. New Delhi: Sage.

Erwin, W. (1976). **Participation Management: Concept, Theory, and Implementation**. Atlanta, GA: Georgia State University.

Melkote, S. R. (2001). **Communication for Development in the Third World**. 2nd ed. New Delhi, India: Sage Publications.

Rogers, E. M. (1995). **Diffusion of Innovations**. 4th ed. New York: The Free Press.

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). **Our Common Future**. New York: Oxford University Press.

Creative Community-based Tourism: An Integrated Tourism Management Approach in Thailand

Sutsan Suttipisan, Ph.D.[1]

Abstract

Community-based tourism or CBT is a tourism management concept, which focuses on community development and initiates from the community. The concept should be in bottom-up manner; but, in Thailand, it is in top-down manner by default. In this way, CBT is a management tool to gain benefits from the community; and makes the community become merely a place being toured. This research paper, therefore, attempts to shed light on tourism management in community around Thailand in order to turn the management back to the CBT concept. The objectives of this paper are 1) to explore the contemporary issues in tourism management studies, 2) to identify the involving factors in CBT in Thailand, and 3) to recommend an alternative management for CBT in Thailand.

The research is designed by employing a set of qualitative research techniques including group discussion, non-participatory observation, and in-depth conversation; together with critical review of related literatures. Then, the gathering information is evaluated, assessed, and critical analyzed to recommend an alternative management for CBT in Thailand.

Creative community-based tourism or CCBT, as the research result, is recommended as an alternative management for CBT in Thailand. It is an integration of creative tourism, which is a concept of tourism focused in activities and products enhancing in direct experiences between host and guest; together with CBT, which is a bottom up tourism planning and management approach through community development. CCBT is not a fixed formula or ready-to-use solution in tourism management. It is also noted that CCBT is not 'instant' knowledge, a kind of how-to management procedure. It requires advanced and extensive research prior implementation of management regime. CCBT is case specific rather than one-size-fit-all model of management. However, the process to recommend a CCBT management regime is the key element.

Keywords: Creative Tourism, Community-based Tourism, Tourism Management, Tourism Development

[1] Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration
sutsans@gmail.com

This research paper is an extension of the research project, *Adaptive Uses of Local Textiles for Creative Tourism Product Development*, which was under the commission of the National Research Council of Thailand (NRCT) in 2011. After the research project, group discussion of the team of researchers was conducted in order to extract knowledge and experiences from the researchers. It was an attempt to combine the research project with the curriculum in Integrated Tourism Management; which was launched by Graduate School of Tourism Management or GSTM, National Institute of Development Administration or NIDA. It also is an effort to generate body of knowledge for the institute that, hopefully, will become an intellectual property. Since then; knowledge and experiences from research projects, academic services, trainings, and consultancies have been carried out through the mindset of researcher. This paper, therefore, is an outcome of the mentioned collective process.

Community-based tourism or CBT is a tourism management concept, which focuses on community development and initiates from the community. The concept should be in bottom-up manner; but, in Thailand, it is in top-down manner by default. In this way, CBT is a management tool to gain benefits from the community; and makes the community become merely a place being toured. This research paper, therefore, attempts to shed light on tourism management in community around Thailand in order to turn the management back to the CBT concept.

The objectives of this paper are 1) to explore the contemporary issues in tourism management studies, 2) to identify the involving factors in CBT in Thailand, and 3) to recommend an alternative management for CBT in Thailand. This research, an extension of the research project, *Adaptive Uses of Local Textiles for Creative Tourism Product Development*, is designed by employing a set of qualitative research techniques. It starts with group discussion of the researcher team; together with critical review in the contemporary issues in tourism management studies. Non-participatory observation in tourism management in the community around Thailand through research and academic services, trainings, and consultancies; as well as in-depth conversation with experts, scholars, and practitioners in CBT are used to gather the primary information. Then, the gathering information is evaluated, assessed, and critical analyzed to recommend an alternative management for CBT in Thailand; which is Creative community-based tourism or CCBT. It is important that ethics and morals are considered as essential elements throughout the research.

The paper starts with literature reviews in contemporary issues and concepts in tourism management, in order to explore and to dissect the updated ideas in tourism studies. It follows by the identification of involving factors in CBT in Thailand; as well as the discussion in the factors. Then; CCBT, as an alternative management for CBT in Thailand, is recommended. Finally, the conclusion is addressed as the ways forward of CBT in Thailand.

Contemporary Issues in Tourism Management Studies

Tourism paradigm has been shift from Modernism to Postmodernism. The former involves consumption of tourism resources, while the latter emphasizes in conservation of the resources. Together with the concept of localism; tourism policies, measures, managements and practices are changed from demand push of tourists to supply press of host community.

Tourism studies, today, vary from a theory to another. Understanding tourism from different perspectives or theories will result in diverse discussions and arguments (Sharpley, 2011, pp. 61-64). Hall (2000, p.579) identified the three main perspectives in tourism studies, which are:

Classical empiricism/positivism that see tourism as science and be studied through scientific method to prove hypothesis by empirical study for universal findings;

Transcendental idealism that see tourism as experience and interpretation, not only as what being seen; and be studied from understanding how individuals experience and interpret tourism phenomena by employing a grounded or inductive approach to research; and

Transcendental realism that see tourism as a given reality depending on individual's beliefs, values or actions, and as how an individual making sense of tourism; so it can be studied only through the individual who conceptualized and made his/her sense of tourism.

Nowadays, tourism management is in 'mutual sense' that emphasize on cooperative structure; rather than 'industrial sense' that concentrate on competitive structure (Suttipisan, 2013). Tourism is no longer a set of business units compete to each other, but is a system that every single unit complements each other (Goeldner & Ritchie, 2008; Gunn & Var, 2002; Leiper, 1979, 1990, 1993; Mill & Morrison, 2009).

Sustainable tourism has also developed from a form of tourism as the result of sustainable development. It becomes a concept of tourism management, that conform with sustainable consumption and production (United Nations, 2012; United Nations Environment Programme, 2013). The concept has re-prioritized the three dimensions of sustainability; which are environment, socio-culture, and economy respectively. In 3rd Annual Partners' Symposium of the Global Partnership for Sustainable Tourism, in Bonn, Germany on 25th March 2013; I argued that we only know the revenue from tourism, not the profit; as we do not know the real cost of tourism (Miesen, 2013).

Community-based tourism or CBT becomes a management philosophy towards sustainable tourism through empowering host communities to manage their local resources in the way they prefer; as well as to gain benefits from the resources through tourism development. Idealistically, CBT is a bottom-up approach to tourism planning and management that enhance fully involvement of the communities in conservation, development and sharing profits (Manyara & Jones, 2007; Robinson, 2012, pp. 29-32). Actually, outside parties with vested interests often influence the communities without the true sense of community development. In other words, CBT emphasizes development in the community rather than development of the community (Robinson, 2012, p. 157). However, definition of 'community' is usually

limited in geographical sense, which ignores cultural diversity and complexity. Community should be seen as a group of people with common interests within historical and cultural shared boundaries (Aref, Gill, & Aref, 2010, p. 155; Bradshaw, 2008, p. 6).

Creative Tourism or CT can be defined contemporarily in two senses. The first sense is that tourism activity and management within the contexts of creative economy, while the second sense is that tourism activity and management enhancing in direct experiences between host and guest (Raymond & Richard, 2000; Richard, 2010; Wurzburger, Aageson, Pattakos, & Pratt, 2010). In 14th Joint World Cultural Tourism Association Conference, CT is a concept of travel dealing with direct learning experiences between host community and visitors in the respect of cultural authenticity. It is efforts in adaptive-uses local assets as tourism resources, then employ them as a springboard to create mutual sharing among stakeholders in economic, social, environmental, cultural, political, legal, technological and human-capital benefits. It will be a positive enhancement of other forms of tourism (Suttipisan, 2013).

CT product development consist of five steps; which are 1) Extending uses of local resources, both natural and cultural, as assets to generate tourism products; 2) Adding value to the tourism products in order to maximize environmental, socio-cultural, and economic benefits consecutively; 3) differentiating the tourism products from other communities in order to offer unique product, service and experience to tourists; and to avoid imitation of the tourism products; 4) thinking creatively to innovate marketable tourism products and to build comparative advantages for tourism products; and 5) sharing benefits mutually by majority of the benefits, particularly economic benefits, must be retained within community of local resources being used in step 1. The process of creative tourism product development can be expanded by combining series of the process together. After finish step 5 of a process, benefits from tourism products should be reinvested to foster local natural and cultural resources in order to continue extending uses of the local resources by the continuing process (Figure 1). In this way, tourism will become a tool to integrate local resources conservation with local development, which conforms to the concept of sustainable tourism (Suttipisan, 2013).

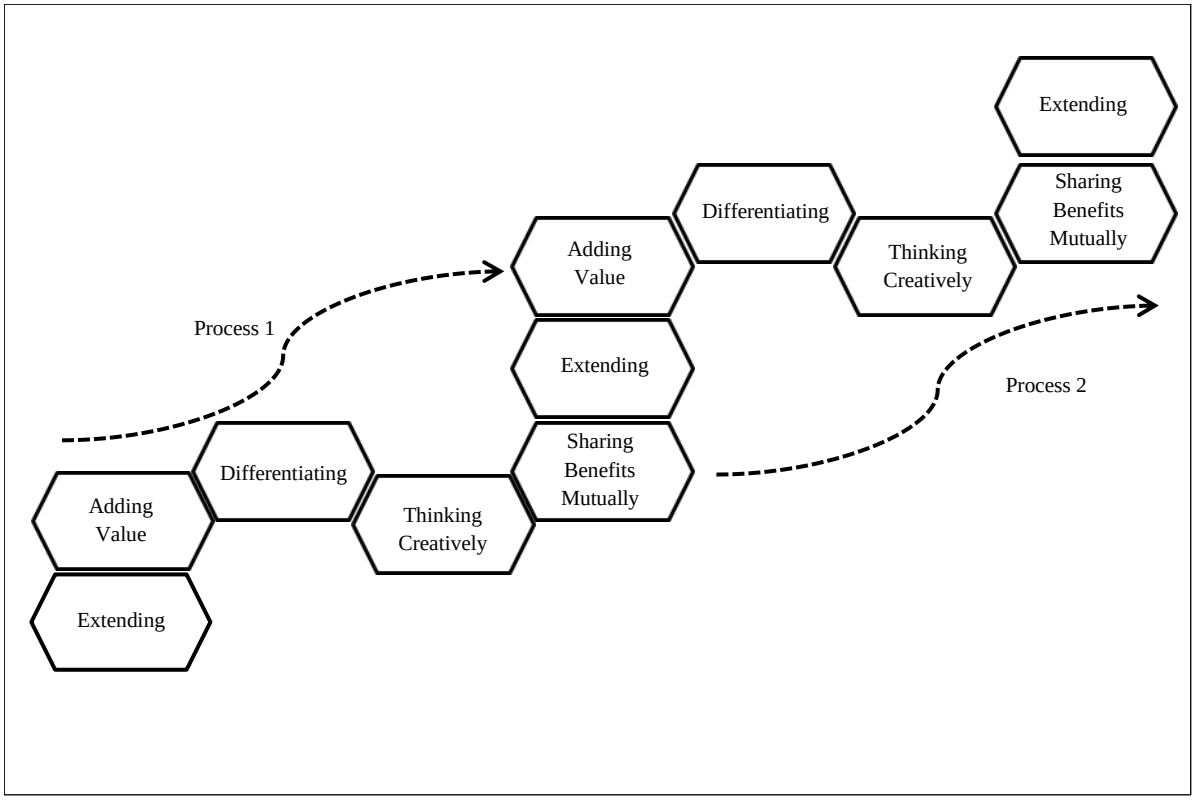

Figure 1 showing series of the process of creative tourism product development
Source: (Suttipisan, 2013)

Stakeholders are significant in CT product development process. There are two different approaches depending on the type of stakeholder that initiate the development process (Suttipisan, 2013). The first approach is for the CT product development initiate from local community. It should start with extending uses of local resources as assets to generate tourism products or step 1 of the process of CT product development, and then should follow by the consecutive steps. The second approach is for other stakeholders in tourism system to activate the CT product development. It is recommended to begin with thinking creatively to innovate marketable tourism products and to build comparative advantages for tourism products or step 4 of the process of creative tourism product development. It should be followed by step 5, step 1 and consecutively steps. Moreover, the both approaches should center on carrying capacity and tourism potential of local community, together with integrity to other tourism attractions.

Community-based Tourism in Thailand: the Involving Factors

The contemporary issues in tourism discussed in the previous section have been analyzed with the primary information from group discussion, non-participatory observation, and in-depth conversation. There are six involving factors in CBT management in Thailand, which are tourism resources, local identity, cultural authenticity, power relations, mutual profit sharing, and role of tourism stakeholders. These factors are explained accordingly:

1) Tourism Resources

Tourism resources are all resources that utilize in tourism system; include natural and cultural resources, as well as cultural landscape. The cultural landscape is what human give meanings, values, or manipulations on natural landscape (Alanen & Melnick, 2000, pp. 7-8; ICOMOS, 2009; Sauer, 1925; World Heritage Centre, 2008, p. Annex 3). These resources become a significant factor in CBT due to their different values for each tourism stakeholder. They are the platform of power relations among tourism stakeholders. Through different motivations on the resources; the tourism stakeholders have different tactics to claim their power, authority and benefits from these resources.

For CBT in Thailand, tourism resources are local resources within or nearby a community. The community claims the resources as 'home' through cultural rights and human rights in order to manage and to gain benefits from them. However, the real motivation of the community is economic advantages from tourism. The same resources are claimed by tourists as their 'destination' that they paid for. Worthiness and satisfaction are the motivations of the tourists. In other words; the most satisfaction they get from the cheapest they pay. Economic advantages are the real motivation of the tourists. The other stakeholders, as supporting agents in CBT, also claim their duties and authorities on the resources by employing legal frameworks, policies, missions, standardizations, and so forth. Both development and conservation of local resources through tourism are their tactics. Each supporting agent claims the resources differently, including 'tourism resources', 'tourism asset', 'tourism capital', 'tourism destination', 'tourism attraction', 'tourism research site'. In many cases, the personal interests of whom in the supporting agents are the real motivations and involve political issues. It is remarkable that 'home' of community, 'destination' of tourists; and 'tourism resources', 'tourism asset', 'tourism capital', 'tourism destination', 'tourism attraction', 'tourism research site' of supporting agents are exactly the same place whatever being called.

Tourism resources in CBT, therefore, become a battle field of stakeholders. Motivations and tactics are crucial. Contestation among the stakeholders can derive into real conflicts. In most cases, community is not the winner. Moreover, an individual may represent different or even all stakeholders in the same time. In this way, this individual can dictate the way tourism resource being managed.

For the success of CBT; local resources should be managed in the ways, what and how the local community culturally preferred. It is resulted in cultural landscape of the community, which can be employed as tourism resources. The tourism resources have to generate benefits, both direct and indirect from tourism, to the community. The other stakeholders have to foster the tourism resources together with the community in the sustainable manner.

2) Local Identity

Local identity is a significant factor for CBT in Thailand. It is being seen differently for stakeholders. Local identity, in the absolute sense, is uniqueness of local people and community; while in the relative sense is selfness of that local people and community. The local identity in CBT discussed in this paper is rather in the latter sense than the rigid absolute sense. It is the source of meaning for local people and community to identify everything and even themselves; as well as to make sense of their world (Calhoun, 1994; Castells, 2004). Local identity is from the internal capability of people and community to achieve meaningful ends (Castells, 2004).

Local identity is overlaps in the meanings of 'race' and 'ethnicity'. Race is more about biological property, which cannot be changed; while ethnicity is more about shared common cultural practices that can be changed, such as language, custom and tradition. Local identity is more what local people or community differentiates 'we' from 'they' or 'us' from 'other'. It is the main issue that stakeholders in CBT perceive differently. However, local identity is dynamic and changes depending upon the context of time and space (Suttipisan, 2008).

Local identity is intangible and embedded in every single entity in the community. It can be represented in the ways of life, tradition, food, clothes, place, built structure, and others. It is, on one hand, a collective cultural product inherited from the past; on the other hand, it can be created, be innovated, borrow from others, and mix all together. It is also dynamic and contradictory. In other words: local identity can be constructed, de-constructed and re-constructed. It definitely links to power and categorization in human society. The discourse of local identity becomes more critical in the present time of CBT in Thailand.

Local identity and local resources are intertwined, which cannot separate from each other. Then, it becomes socio-geography of the community that is a component of Sufficient Economy. Local identity of communities around Thailand is changed by tourism development. Local people left from agriculture or handicraft to tourism and associated business. This makes the socio-geography of the community being transformed. It would be better that trying to integrate tourism with the local socio-geography. In this way, tourism will become a supplementary source of income for the local people while conserving their local identity. It, moreover, will be a global stage for local community to present their identity.

Local identity in CBT should respect in what local people in the community define themselves and what the people in the community would like the others understand them to through tourism.

3) Authenticity

Authenticity is also another factor involving CBT in Thailand. This section is to dissect in the issue of authenticity in both cultural authenticity and tourism authenticity. Cultural authenticity is the term being used in the context of cultural heritage studies. It is a combination of originality, essence, and genuine; which is not an absolute or objective

measure. This makes authenticity be a slippery concept, and difficult to be precisely defined. It is more relative and culturally constructed rather than a subjective issue. In tourism, cultural authenticity is used as a description of site, destination and attraction; as well as to measure tourism quality. It is also employed as an advertising tool and as a moral judgment (Cohen, 1988, 2002; Jamal & Hill, 2004; Taylor, 2001; Wang, 1999; Xie, 2010). In many cases, cultural authenticity in tourism is considered as originality; which is too narrow and rigid. This refuses values that accumulated through time of the cultural authenticity.

The concept of tourism authenticity is dynamic. In the past, tourism authenticity is the cultural authenticity. But, tourism authenticity is now considered in four approaches; which are objective authenticity, constructive authenticity, existential authenticity, and performative authenticity (Zhu, 2012). But, in Thailand, authenticity in CBT is discussed only in objective authenticity; which focuses merely in originality of local assets. In many cases, there are attempts to return back local heritage to their original condition; or to preserve the existing condition. These attempts may ignore accumulating value through time of the local heritage. In fact, cultural changes are authentic themselves. The changes may be at different rate, but they do change. Cohen (1988) noted that people may have different interpretations of authenticity, and recognition of that authenticity also changes through time; so called negotiated authenticity.

Authenticity is also employed to fulfil expectations of tourists through process of commodification. It is not only limited in physical characteristic of community to be a destination or an attraction of CBT; but also in tourism activities and products. This is a complex issue that difficult to differentiate from constructive authenticity. Wang (2007) argued that there is a certain condition of authenticity constructed mutually between host and guest, so called “customized authenticity”.

Cultural authenticity and tourism authenticity are similar, but different. The former is the truth reserved for people in the community, and is the source of local identity. It has to be fully protected for the community as ‘the back stage’. It can be perceived by tourists through tourism interpretation. The latter is elements of local culture that performed for tourists as ‘the front stage’ to get authentic experience through tourism, which MacCannell (1999) called “staged Authenticity”.

Authenticity in CBT, both cultural authenticity and tourism authenticity, should be judged and managed with full participation of the community. It will help CBT management to avoid the state of inauthenticity.

4) Power Relations

CBT involves many stakeholders. In fact, the major stakeholders of CBT are only host community and tourists; the others can be considered as supporting agents. Power relations are formed among these stakeholders. According to Foucault, power relations are discursive relationships of power/knowledge from different worldviews as stakeholders (Foucault, 2002). Misunderstanding in power relations between CBT stakeholders often becomes conflicts; particularly power that state, class and individual employ to possess

something, or power that flows from top authority down to community (Olssen, 1999). Power relations among stakeholders result in inequality in CBT.

Inequality in CBT is divided into two types, which are extrinsic and intrinsic. The former is the inequality of community relative to outside stakeholders; include government agencies, international organizations, NGOs, investors, developers, academics, researchers, and so forth. The outside stakeholders always claim their power from laws, regulations, missions, duties, authorities and rights over the community. Investments in the community, development of the community, as well as economic benefits such as revenue and job opportunity are common tactics increase the inequality in CBT. It is often that the outside stakeholders with vested interest ignore the true sense of CBT in community development. The latter is the inequality among members within the community based on their social status, education, age, gender, occupation, wealth, experience, and so forth. Not only the community members have deferent perceptions and attitudes in CBT; but a member also has different roles and duties in the community. Stakeholders who shared motivations and interests often form alliance to negotiate with the others. The inequality in CBT always ends up with conflicts among community members and between community and outside stakeholders.

Community empowerment would reduce inequality and problems from power relations in the local community. The empowerment by tourism management should respect in strength and opportunities of the community. This will help the community to develop themselves through tourism, which conforms to the idealistic CBT.

5) Mutual Profit Sharing

Idealistically, community members have to participate in majority of the profits from CBT in mutual manner; and have to ensure that the net profits are retained within the community, particularly economic benefits. The local communities should play a proactive role to ensure positive benefits from tourism (Aref et al., 2010, p. 155; Kepe, 2004, p. 45). In fact, national and transnational investors and developers are the ones who earn from tourism. This causes the leakage of tourism revenue or dependency syndrome that the benefits from tourism in community being drained to core of capital (Weaver, 2006, p. 7). It is also critical that net retained value from tourism must be kept in the community.

According to CT product development; mutual profit sharing is the fulcrum for community can extend uses of local resources, both natural and cultural, as assets to generate tourism products in the consecutive processes (Suttipisan, 2013). It is the sustainable uses of local resources. The critical is that the majority of economic benefits from tourism revenue should be shared within the community and it should be measurable. If people in the community have a feeling that they are lost or cheated in tourism, they will resist and oppose tourism. It is more difficult to solve that problem than to prevent it.

For CBT that initiate from outside the community; the first economic benefits, all or majority, should go directly into the community. It will help the community to have positive feeling in tourism, and then they will give more participation in CBT management.

6) Role of Tourism Stakeholders

Even there are so many stakeholders in tourism system, host community and tourists are the most important. Tourism activities cannot exist without these two stakeholders. All of the rest are considered as supporting agents. In Thailand, similar to other destinations, the supporting agents always play the significant role in CBT management. They claim their authority by legal frameworks. This makes CBT management become top-down approach by default. In some cases, it challenges with cultural rights and human rights of host community.

It is highlighted that supporting agents must approach host communities with humble manner; and assist the communities in order to manage CBT for their own sake, on their own way. It should be always considered that supporting agents could not replace host communities in tourism system. Two questions to ask prior involving community are ‘should people or organization be focused for CBT? And ‘CBT should be started from whom?’

Creative Community-based Tourism: an Alternative Tourism Management Approach

From the six involving factors in CBT management in Thailand and the contemporary issues in tourism management studies discussed above, an alternative tourism management approach for CBT in Thailand is recommended in this section.

Creative community based-tourism or CCBT is an integration of creative tourism, which is a concept of tourism focused in activities and products enhancing in direct experiences between host and guest; together with community-based tourism, which is a bottom up tourism planning and management approach through community development. CCBT is not a fixed formula or ready-to-use solution in tourism management. It required intensive studies in order to design and to manage tourism activities and products. The guideline for CCBT is as follows:

1) Shift in mindset of tourism stakeholders that tourism should be seen in a system of power relations, not an industry or a business.
2) The system of tourism should be on the basis of the relationship among tourism stakeholders; which are host community, tourists, and supporting agents.
3) The stakeholders should understand their role and respect the role of the others.
4) The role of the stakeholders should be considered at the highest level, not their duties or their rights; except the cultural rights and the human rights of the local people in the community.
5) The community should understand and agree together in the local identity; and ensure that the cultural interpretation of the local identity through tourism being preferable.
6) The local identity represented in local resources though cultural landscape and socio-geography should be employed as tourism resources for community development, not for tourism development.

7) Cultural authenticity of the local identity should be embedded in tourism interpretation and activities, and should have a monitoring process to ensure the conservation of the cultural authenticity.
8) The tourism activity should enhance active-learning experiences between host community and tourists.
9) All kinds of benefits from the tourism activities should be mutually shared and retained within the community, particularly the economic benefits.
10) People in the local community should fully participate in all of above.

However, the guideline of CCBT is not a model of tourism management. Any attempts to derive the guideline into a model may corrupt the common ground of the concepts and the underlying philosophies.

The Ways Forward

The paper is an address of research outputs that open to interrogate and discuss. It is better to note here that the research outputs are not 'instant' knowledge, a kind of how-to management procedure. Creative community-based tourism or CCBT is an integrated tourism management approach, which requires advanced and extensive research prior implementation of management regime. CCBT is case specific rather than one-size-fit-all model of management. However, the process to recommend a CCBT management regime is the key element.

In closing, this paper is a small-scale study, which does not claim to be any representative of what happening at large; and it offers only possible account of the problem, observation and recommendations. It rather involves an alternative tourism management approach and guideline, which sees CCBT as open rather than closed. It definitely remains open to other critical insights.

References

Alanen, A. R., & Melnick, R. Z. (Eds.). (2000). Preserving Cultural Landscapes in Americа. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Aref, F., Gill, S. S., & Aref, F. (2010). Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach. Journal of American Science, 6(2), 155-161.

Blackstock, K. (2005). A critical look at community based tourism. Community Development Journal, 40(1), 39-49.

Boorstin, D. J. (1961). The Image: A Guide to Pseudo-Events in America. New York: Haper & Row.

Bradshaw, T. (2008). The Post-Place Community: Contributions to the Debate about the Definition of Community. Journal of the Community Development Society, 39(1), 5-16.

Bruner, E. M. (1994). Abraham Lincoln as Authentic Reproduction: A Critique of Postmodernism. Amercan Anthropologist, 96(2), 397-415.

Calhoun, C. (Ed.). (1994). Social Theory and the Politic of Identity. Oxford: Blackwell.

Castells, M. (2004). The Power of Identity (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishing.

Chhabra, D. (2005). Defining Authenticity and its Determinants: Toward an Authenticity Flow Model. Lournal of Travel Research, 44, 64-73.

Cohen, E. (1988). Authenticity and Commoditization in Tourism. Annals of Tourism Research, 15(3), 371-386.

Cohen, E. (2002). Authenticity, Equity and Sustainability in Tourism. Journal of Sustainable Tourism, 10(4), 267-276.

Cole, S. (2007). Beyond Authenticity and Commodification. Annals of Tourism Research, 34(4), 943-960.

Cole, S., & Morgan, N. (Eds.). (2010). Tourism and Inequality: Problems and Prospects. Cambridge, MA: Cabi.

Damrosch, L. (2005). Jean-Lacques Rousseau: Restless Genius. New York: Mariner Books.

Foucault, M. (2002). Space,Knowledge, and Power. In J. D. Faubion (Ed.), Power: Essential Works of Foucault 1954-1984 (1982). London: Penguin Books.

Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. B. (2008). Tourism: Principles, Practices, Philosophies (9th ed.). New Jersey: John Wiley &Sons.

Goffman, E. (1959). The Presentation of Self in Everyday Life. New York: Doubleday.

Gunn, C. A., & Var, T. (2002). Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases (4th ed.): Routledge.

Hall, C. M. (2000). Theory. In J. Jafari (Ed.), Encyclopedia of Tourism. London: Routledge.

Hall, C. M. (2005). Tourism: Rethinking the Science of Mobility. Harlow: Pearson Education.

ICOMOS. (2009). World Heritage Cultural Landscapes.

Jamal, T., & Hill, S. (2004). Developing a Framework for Indicators of Authenticity: the Place and Space of Cultural and Heritage Tourism. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 9(4), 353-371.

Kepe, T. (2004). Decentralization when land and resource rights are deeply contested: a case study of the Mkambati eco-tourism project on the Wild Coast of South Africa. European Journal of Development Research, 25(1).

Leiper, N. (1979). The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism, Tourist, and the Tourist Industry. Annals of Tourism Research, 6(4), 390-407.

Leiper, N. (1990). Tourism Systems: An Interdisciplinary Perspective. Palmerston North: Department of Management Systems, Massey University.

Leiper, N. (1993). Industrial Entropy in Tourism Systems. Annals of Tourism Research, 20(1), 221-226.

MacCannell, D. (1999). The Tourist: A New Theory of the Leisure Class (2nd ed.). Berkeley, CA: University of California Press.

Manyara, G., & Jones, E. (2007). Community-based Tourism Enterprises Development in Kenya: An Exploration of Their Potential as Avenues of Poverty Deduction Journal of Sustainable Tourism, 15(6), 628-644.

McKean, P. F. (1989). Towards a Theoritical Analysis of Tourism: Economic Dualism and Cultural Involotion in Bali. In V. L. Smith (Ed.), Hosts and Guests: the Anthropology of Tourism (pp. 119-139). Philadelphid, PA: University of Pensylvania Press.

Miesen, F. (2013). Sustainable Tourism: The Real Cost. 186. Retrieved from http://www.dandc.eu/en/article/tourism-benefits-many-developing-countries-not-necessarily-poor-and-environment

Mill, B. C., & Morrison, A. M. (Eds.). (2009). The Tourism System (6th ed.): Kendall Hunt Publishing.

Okazaki, E. (2008). A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use. Journal of Sustainable Tourism, 16(5), 511-529.

Olssen, M. (1999). Michel Foucault: Materialism and Education. Westport, CT: Bergen & Garvey.

Preston, R. J. (1999). Reflections on Culture, History, and Authenticity. In L. P. Valentine & R. Darnell (Eds.), Theorizing the Americanist Tradition (pp. 150-162). Toronto: University of Toronto Press.

Raymond, C., & Richard, G. (2000, November 2000). The Atlas Newsletter.

Reed, M. G. (1997). Power Relation and Community-based Tourism Planning. Annals of Tourism Research, 24(3), 566-591.

Richard, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. In R. Wurzburger, T. Aageson & S. Pratt (Eds.), Creative Tourism: A Global Conservation. Santa Fe, NM: Sunstone Press.

Robinson, P. (Ed.). (2012). Tourism: the key concepts. New York: Roudege.

Sauer, C. (1925). The Morphology of Landscape. University of California Publications in Geography(22), 19-53.

Sharpley, R. (2011). The Study of Tourism: Past Trends and Future Didections. London and New York: Routledge.

Shaw, G., & Williams, A. (2004). Tourism and Tourism Spaces. London: Sage Publications.

Suttipisan, S. (2008). Grassroots Efforts to Protect Thai Identity through Design. Silpakorn University, Bangkok.

Suttipisan, S. (2013). Adaptive Uses of Local Textiles for Creative Tourism Product Development in Thailand. International Journal of Culture and Tourism Research, 6(1), 47-55.

Taylor, J. P. (2001). Authenticity and Sincerity in Tourism. Annals of Tourism Research, 28(1), 7-26.

United Nations. (2012). The Future We Want. Retrieved from http://www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html.

United Nations Environment Programme. (2013). The 10 Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production. Retrieved from http://www.unep.org/10yfp/.

Wallace, A. F. C. (1956). Revitalisation Movements. Amercan Anthropologist(58), 265.

Wang, N. (1999). Rethinking Authenticity in Tourism Experience. Annals of Tourism Research, 26(2), 349-370.

Wang, N. (2000). Tourism and Modernity: A Sociological Analysis. Kidlington: Elesvier Science.

Wang, Y. (2007). Customized Authenticity begins at home. Annals of Tourism Research, 34(3), 789-804.

Wearing, S. L., Wearing, M., & McDonald, M. (2010). Understanding local power and interactional processes in sustainable tourism: exploring village–tour operator relations on the KokodaTrack, Papua New Guinea. Jounal of Sustainable Tourism, 18(1), 61-76.

Weaver, D. (2006). Sustainable Tourism. Oxford: ELSEVIER Butterworth Heinemann.

Wood, R. E. (1997). Tourism and the State. In M. Picard & R. E. Wood (Eds.), Tourism, Ethnicity, and the State in Asian and Pacific Society (pp. 1-34). Honolulu,HI: University of Hawaii Press.

World Heritage Centre. (2008). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

Wurzburger, R., Aageson, T., Pattakos, A., & Pratt, S. (Eds.). (2010). Creative Tourism: A Global Conversation. Santa Fe, New Mexico: Sunstone Press.

Xie, P. F. (2010). Authenticationg Ethnic Tourism. Bristol: Channel View Publications.

Zhu, Y. (2012). Performing Heritage: Rethinking Authenticity in Tourism. Annals of Tourism Research, 39(3), 1495-1513.

Acknowledgement

This research was under the commission of the Graduate School of Tourism Management (GSTM), National of Development Administration (NIDA). It may not be finished without helps and supports from many hands, brains and hearts. The research is the fruitful outcome of these helps and supports. My gratitude goes to the management of NIDA and the Dean of GSTM, Associate Professor Therdchai Choibumrung, Ph.D. My lovely thanks to intellectual friends, Assistant Professor Kasara Sukpetch, Ph.D. and Assistant Professor Chokechai Suveatwatanakul, Ph.D. My sincerely thanks go to all of my research assistants, particularly to Wararat Jaroenwiriyapap and Surachet Aumsun. Special thanks to participants from the selected communities for allowing the research team to use their private property, as well as spending their time to provide the informative data.

การเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย

รักษ์พงศ์ วงศาโรจน์[1]

บทคัดย่อ

การเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลไกสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและทั่วถึง งานวิจัยนี้ทำการศึกษาขีดความสามารถในสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน หนองคาย เพชรบุรี และสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการยังมีขีดความสามารถที่จำกัดในการทำความเข้าใจและตอบสนองความต้องการของลูกค้า การนำเสนอความแตกต่างด้านความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การทำนวัตกรรมเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการบริหารคุณภาพผ่านโซ่อุปทานการผลิต โดยปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญได้แก่ การขาดแคลนแรงงานมีฝีมือ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างความแตกต่างและตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยว และธรรมเนียมการแข่งขันที่เน้นราคาขายที่ถูกและมีส่วนต่างกำไรที่ต่ำ

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์มูลค่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ขีดความสามารถในการแข่งขัน

1. ปัญหาและความสำคัญ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นภาคอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นภาคอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง เป็นภาคอุตสาหกรรมที่นำรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นภาคอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งการจ้างงาน โอกาสมีงานทำและมีรายได้ของแรงงานไทย และเป็นภาคอุตสาหกรรมที่แหล่งที่มาของความได้เปรียบในการแข่งขันยากที่ลอกเลียนแบบโดยประเทศอื่นได้ ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งแหล่งที่มาดังกล่าวเหมาะสมกับการสร้างคุณค่าเป็นอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอุตสาหกรรมอื่นๆของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยยังคงมีข้อจำกัดในการพัฒนาที่สำคัญ คือ (1) การรักษาไว้ซึ่ง (หรือพัฒนา) ขีดความสามารถในการแข่งขันดังกล่าว ดังเห็นได้จากสถิติรายรับต่อหัวของนักท่องเที่ยวที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง และ (2) การกระจายผลประโยชน์จากรายรับของอุตสาหกรรมสู่ชุมชน และผู้ประกอบการท้องถิ่นไว้ให้ได้มากที่สุด

---

[1] อาจารย์ประจำคณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

การที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยจะสามารถก้าวผ่านข้อจำกัดทั้ง 2 ข้อข้างต้นได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเร่งรัดการเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของผู้ประกอบการสาขาต่างๆที่สำคัญ ได้แก่ ธุรกิจผลิตและจำหน่ายของที่ระลึก ธุรกิจที่พัก ธุรกิจเพื่อความบันเทิงและพักผ่อน และ ธุรกิจจัดบริการการท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อทั้งระดับกิจการและในระดับมหภาค ในระดับกิจการ เมื่อผู้ประกอบการท้องถิ่นมีความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) ที่เพิ่มขึ้น ผ่านการพัฒนาในสินค้าท่องเที่ยวมีมูลค่าเพิ่ม (Value-Added) สูงขึ้น จึงสามารถสร้างรายรับจากการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น ในระดับมหภาคเพื่อผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำนวนมากสามารถเพิ่มมูลค่าหรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของตนได้ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวมีคุณค่าการรับรู้ที่สูงขึ้นต่ออุตสากหรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม ทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวนั้นสามารถสร้างรายรับต่อหัวนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้น และมีผลให้พื้นที่ท่องเที่ยวนั้นมีความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) เหนือพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นคู่แข่งในประเทศอื่นๆได้

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินขีดความสามารถการสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลต่อขีดความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยว โดยมีขอบเขตการวิจัยในกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมของที่ระลึกในเขตพื้นที่ท่องเที่ยวใหม่ต่างๆ ได้แก่ จังหวัดน่าน หนองคาย เพชรบุรี และสุราษฎร์ธานี

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

(1) เพื่อประเมินขีดความสามารถการสร้างสรรค์มูลค่าของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย
(2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลต่อขีดความสามารถในการสร้างสรรค์มูลค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยว

3. การสร้างสรรค์คุณค่า

3.1 ความหมายและองค์ประกอบของคุณค่า

การให้ความหมายคำว่าคุณค่าในทางวิชาการมีความแตกต่างและหลายหลายตามสาขาวิชาและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรม แม้ว่าคำว่า “คุณค่า” จะมีการใช้อย่างแพร่หลายก็ตาม คุณค่าของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภครับรู้ในมุมองของนักเศรษฐศาสตร์จะอิงกับมูลค่าอรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับซึ่งสะท้อนจากราคาที่ยินดีจ่ายเพื่อให้ได้รับสินค้าและบริการนั้นเป็นการตอบแทน หรือที่เรียกว่าคุณค่าในการใช้ประโยชน์ (Value in use) ส่วนคุณค่าของสินค้าและบริการที่กิจการสามารถสร้างขึ้นจะกับราคาขายหรือรายรับที่กิจการนั้นได้รับจากผู้บริโภค หรือที่เรียกว่าคุณค่าจากการแลกเปลี่ยน (Value in exchange) แม้ว่า Adam Smith จะกล่าวไว้ว่าคุณค่าสองประเภทนี้มักแปรผกผันกันในทางตรงกันข้าม นักวิชาการในสาขาการจัดการธุรกิจกลับมองว่าคุณค่าทั้งสองประเภทนี้มีความสัมพันธ์กันโดยมองว่าหากผู้ผลิตสามารถส่งมอบคุณค่าในการใช้ประโยชน์ให้กับผู้บริโภคได้มากขึ้น ผู้ผลิตก็ย่อมมีความสามารถในการสร้างคุณค่าในการแลกเปลี่ยนสูงขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากผู้บริโภคย่อมตัดสินใจซื้อสินค้าเมื่อคุณค่าที่ได้รับจากสินค้าและบริการที่ซื้อมีค่าสูงกว่าราคาที่จ่ายซึ่งก็คือคุณค่าในการแลกเปลี่ยนนั่นเอง

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของคุณค่าในการใช้ประโยชน์ Allee (2000) ได้จำแนกถึงคุณค่าในการใช้ประโยชน์ว่าประกอบด้วยทั้งส่วนที่สัมผัสได้และส่วนที่สัมผัสไม่ได้ สอดคล้องกับที่ Shelth (1990) ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้ (customer's value perceived) ออกเป็น 5 องค์ประกอบทั้งส่วนที่เป็นคุณค่าที่สัมผัสได้คือ คุณค่าจากการใช้งาน (Functional Value) และคุณค่าที่สัมผัสไม่ได้ ได้แก่ คุณค่าทางสังคม (Social Value) คุณค่าทางอารมณ์ (Emotional Value) คุณค่าทางความเชื่อถือ (Epistemic Value) และคุณค่าตามสถานการณ์ (Condition Value) จากแนวคิดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบของคุณค่ามีขอบเขตที่มากกว่าเฉพาะคุณลักษณะทางกายภายและการใช้งานของสินค้าและบริการที่ส่งมอบให้กับลูกค้า โดยครอบคลุมองค์ประกอบที่สัมผัสไม่ได้ซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มคุณค่าและสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า

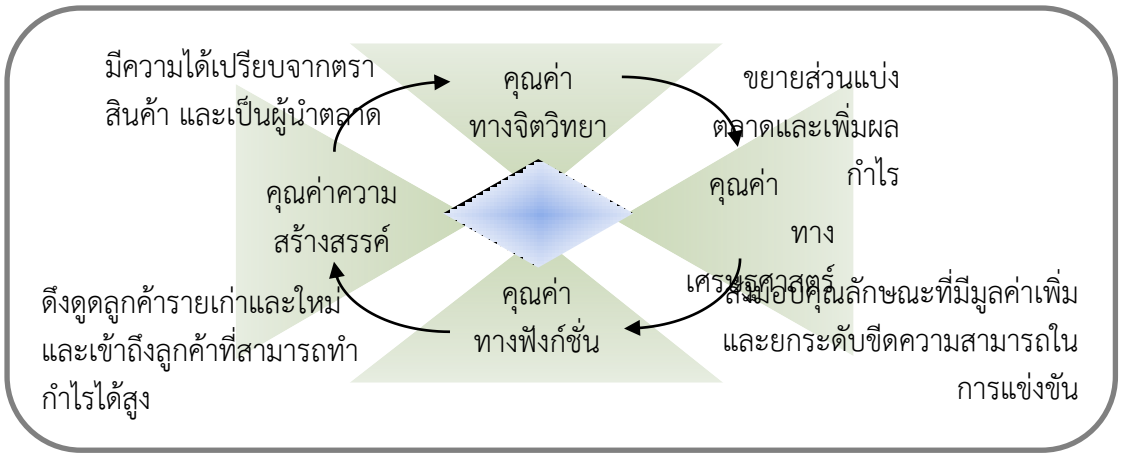
กรอบที่ 1 องค์ประกอบของคุณค่า

คุณค่าทางการใช้งาน	อรรถประโยชน์ที่รับรู้จากการใช้งานสินค้าหรือบริการตามหน้าที่ของสินค้าและบริการนั้น หรือเป็นความสามารถทางกายภาพของสินค้า
คุณค่าทางสังคม	อรรถประโยชน์ที่รับรู้จากการเป็นส่วนหนึ่งกับผู้ใดผู้หนึ่งหรือคนกลุ่มในกลุ่มหนึ่งของสังคม
คุณค่าทางอารมณ์	อรรถประโยชน์ที่รับรู้จากการได้รับการมีความรู้สึกชื่นชอบ (จากการถูกกระตุ้น) ทำให้มีอารณ์ต้องการสินค้านั้น
คุณค่าทางความเชื่อถือ	อรรประโยชน์ที่รับรู้ซึ่งเกิดจากการที่สินค้าสามารถทำให้ผู้บริโภคเกิดความสงสัย รับรู้ความแปลกใหม่ หรือพอใจกับความรู้ที่ได้รับ
คุณค่าตามสถานการณ์	อรรถประโยชน์ที่รับรู้ซึ่งเป็นผลมาจากสถานการณ์บางอย่างที่ผู้บริโภคต้องตัดสินใจเลือกระหว่างทางเลือกต่างๆ

ที่มา: Sheth, J. N., Newman, B. I. & Gross, B. L. (1991)

Yang (2011) ได้นำแนวคิดองค์ประกอบคุณค่าของผลิตภัณฑ์ของ Gupta และ Lehmann (2005) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณค่าผลิตภัณฑ์คือ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ คุณค่าทางทางฟังก์ชั่น และคุณค่าทางจิตวิทยา บูรณาการเข้ากับแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่าของ Kim และ Maubourgne (2005) และพัฒนาเป็นโมเดลวงจรคุณค่าของลูกค้าดังภาพที่ โดยกิจการจะเริ่มตอบสนองสภาวะการแข่งขันด้วยการพัฒนาคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Value) ขึ้นมา จากนั้นจึงพยายามสร้างความแตกต่างและตอบสนองความต้องการของลูกค้าด้วยการเพิ่มคุณค่าทางด้านการใช้งาน (Functional Value) ซึ่งเมื่อคู่แข่งมีการปรับตัวตามทันกิจการก็จะปรับตัวด้วยการสร้างคุณค่าใหม่ที่มีความสร้างสรรค์ให้กับผู้บริโภค (Creative Value) และเมื่อกิจการสามารถสร้างคุณค่าความสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้ลูกค้ามีภาพลักษณ์ที่ดีต่อการ ทำให้กิจการมีการส่งมอบคุณค่าทางด้านจิตวิทยา (Psychological Value) ให้กับลูกค้าในที่สุด

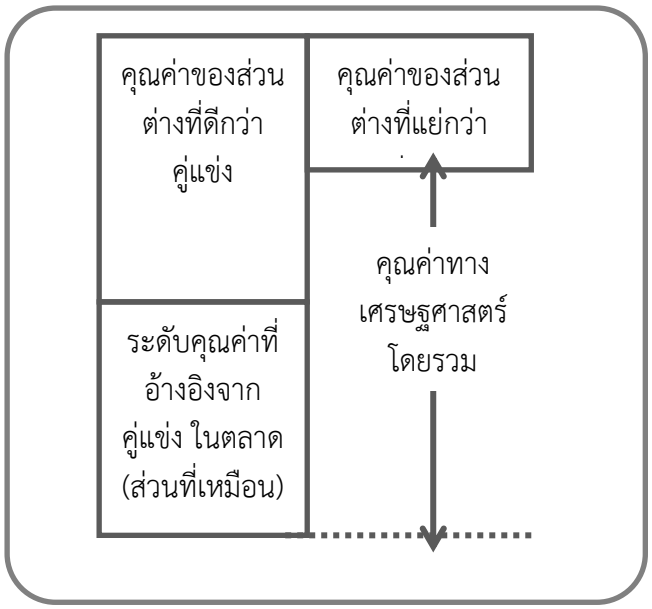
ภาพที่ 1 วงจรคุณค่าของลูกค้า

ที่มา: Yang and Yang (2011)

คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดราคาแบบอิงคุณค่า (Value-based Pricing) ซึ่ง Nagle และ Hogan (2010) ได้อธิบายถึงที่มาของคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ว่าเท่ากับผลรวมของระดับคุณค่าที่เหมือนกับและอ้างอิงจากคู่แข่งรวมกับคุณค่าของส่วนต่างที่ผลิตภัณฑ์ของกิจการดีกว่าคู่แข่ง หักด้วยคุณค่าของส่วนต่างที่ผลิตภัณฑของกิจการแย่กว่าคู่แข่ง ดังภาพที่ 2 ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ของกิจการจะมีค่ามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างคุณค่าทางการใช้งานให้เป็นตามมาตรฐานในตลาด รวมกับการสร้างสรรค์คุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ของกิจการมีความแตกต่างจากคู่แข่ง โดยเน้นการสร้างความแตกต่างจากองค์ประกอบที่ลูกค้าให้คุณค่าสูงสุดเป็นลำดับแรก และเน้นให้ความแตกต่างสุทธิของคุณค่าระหว่างผลิตภัณฑ์ของกิจการกับคู่แข่งมีค่าสูงที่สุด

ภาพที่ 2 องค์ประกอบคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์

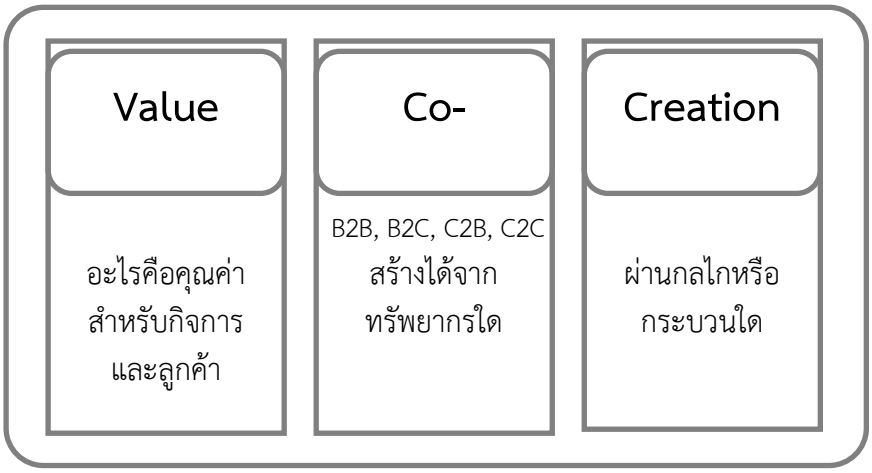
ที่มา Nagle, Thomas T. and John E. Hogan (2010).

3.2 การสร้างสรรค์คุณค่า

แม้ว่าผลิตภัณฑ์ของกิจการจะมีคุณค่าแตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลจากผลิตภัณฑ์และการผลิตของกิจการเช่น ลูกค้า ผู้ถือหุ้น ชุมชน พนักงาน และสังคมเป็นต้น ((Baier (1969) อ้างถึงใน Haksver, Changanti and Cook (2004)) แต่การสร้างคุณค่า คือกระบวนการในการผสานทรัพยากรที่มีเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนและส่งมอบให้กับกลุ่มเป้าหมาย (Moran and Ghoshal 1999) โดยทรัพยากรที่ใช้ในการสร้างคุณค่านั้นเป็นได้ทั้งทรัพยากรภายในกิจการและทรัพยากรจากกิจการอื่นๆ อย่างไรก็ตาม Pratt (2009) ได้เน้นถึงกระบวนการสร้างคุณค่าว่าต้องมีมุมมองทางธุรกิจในระยะยาวและคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องดังนี้ “คุณค่าจะถูกสร้างสรรค์จากโมเดลทางธุรกิจขององค์กรซึ่งนำปัจจัยการผลิตต่างๆมาแปลงสภาพตามกิจกรรมทางธุรกิจและปฏิสัมพันธ์ต่างๆเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์และผลลัพธ์ต่างๆในระยะกลางถึงระยะยาวซึ่งมีส่วนสร้างหรือทำลายคุณค่าสำหรับองค์กร กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สังคม และสิ่งแวดล้อม”

การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญโดยเฉพาะลูกค้าในกระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าได้รับความสำคัญมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แนวคิดที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์คุณค่าในปัจจุบันจึงเน้นไปที่การร่วมกันสร้างคุณค่า (Value Co-creation) ระหว่างผู้ผลิตและลูกค้าหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นซึ่ง Saarijarvi, Kannam และ Kuusela (2013) ได้เสนอว่าในกระบวนการร่วมกันสร้างคุณค่านั้นต้องมีการทำให้เกิดความชัดเจนในสามประเด็นคือ (1) อะไรคือคุณค่าของกิจการ ลูกค้า และ/หรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ (2) เราจะสร้างสรรค์คุณค่าเหล่านั้นได้จากทรัพยากรประเภทใด และ (3) กลไกในการสร้างสรรค์คุณค่าเหล่านั้นคืออะไร ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โมเดลการร่วมกันสร้างสรรค์คุณค่า

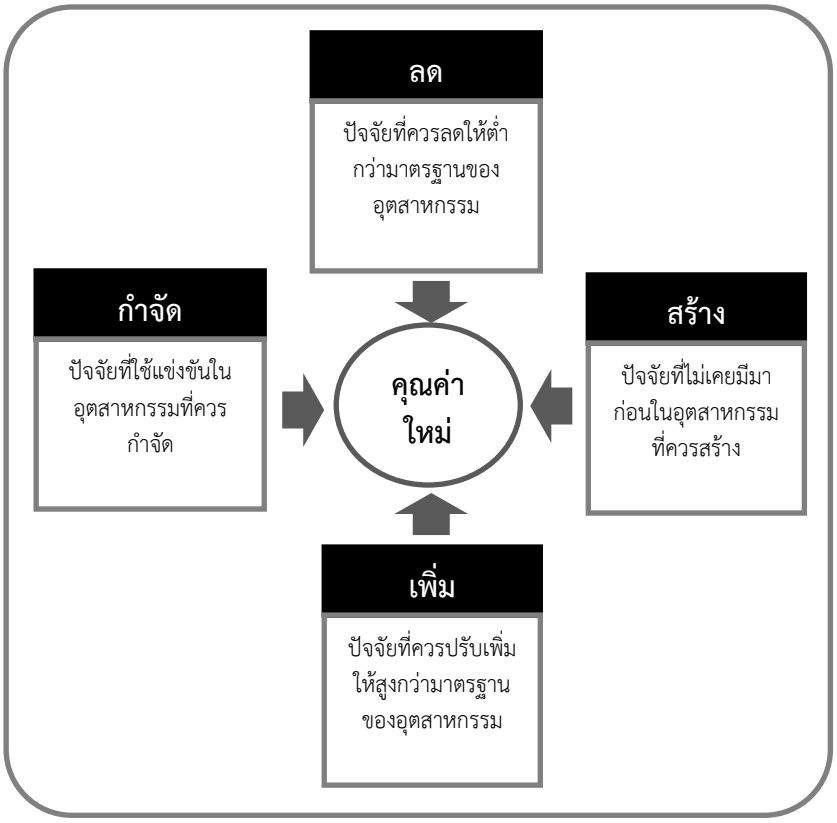

ที่มา ดัดแปลงจาก Saarijarvi, Kannam และ Kuusela (2013)

การสร้างสรรค์คุณค่าตามแนวคิด Balance Scorecard ของ Kim และ Maubourgne (2005) มิได้มองการสร้างสรรค์คุณค่าผ่านเพียงการสร้างหรือการเพิ่มเท่านั้นแต่ครอบคลุมถึงการลดและการกำจัดด้วย โดยการสร้งสรรค์คุณค่าใหม่ต้องประกอบด้วย 4 กิจกรรมที่สำคัญคือ (1) การกำจัดปัจจัยที่กิจการทั่วไปในอุตสาหกรรมใช้ในการแข่งขันเป็นระยะเวลานานผ่านการเปรียบเทียบระหว่างกัน ถึงแม้ว่าปัจจัยเหล่านั้นแทบไม่มีคุณค่าหรือมีคุณค่าที่เป็นลบต่อลูกค้า (2) การลดองค์ประกอบที่กิจการได้ใส่ไว้ในตัวผลิตภัณฑ์เพื่อให้ตรงกับหรือเหนือกว่าคู่แข่งขัน โดยองค์ประกอบเหล่านั้นทำให้กิจการมีต้นทุนที่สูงขึ้นมากกว่าคุณค่าเพิ่มขึ้นที่ลูกค้า

ได้รับจากการมีองค์ประกอบดังกล่าว (3) การเพิ่มคุณค่ากับองค์ประกอบที่ลูกค้าให้ความสำคัญและคู่แข่งไม่ได้คำนึงถึงให้สูงกว่ามาตรฐานของอุตสาหกรรม และ (4) การค้นพบและพัฒนาแหล่งของคุณค่าใหม่สำหรับลูกค้าที่ยังไม่มีใครค้นพบมาก่อนเพื่อสร้างอุปสงค์ความต้องการสินค้าใหม่สำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาขึ้น

ภาพที่ 4 การสร้างคุณค่าใหม่

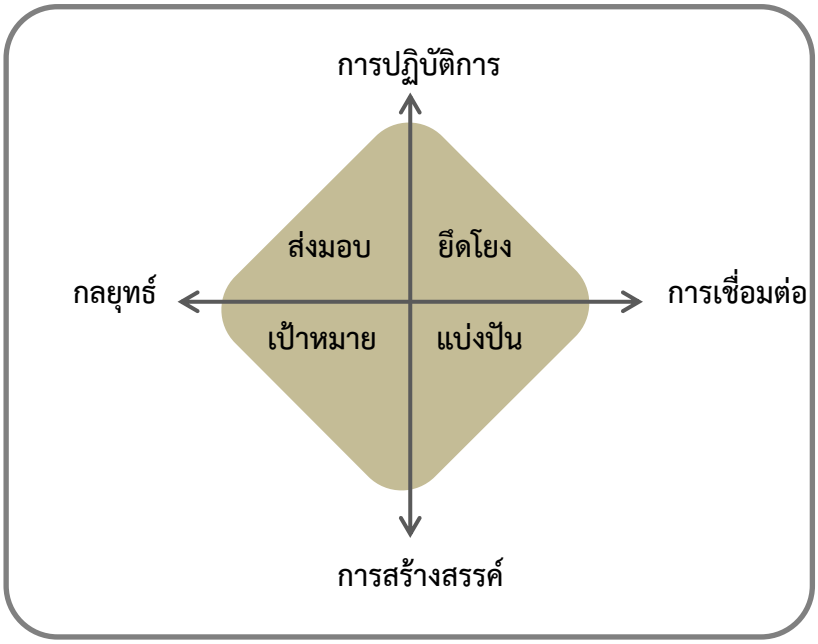
ที่มา Kim และ Maubourgne (2005)

International Integrated Reporting Council หรือ IIRC (2013) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของการสร้างคุณค่า 10 ประการ คือ (1) การสร้างสรรค์คุณค่าต้องมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกี่ยวข้อง (2) การประเมินการสร้างมูลค่าจากตัวชี้วัดทางการเงินมีความสำคัญแต่ยังไม่เพียงพอ (3) คุณค่าถูกสร้างสรรค์จากทั้งสินทรัพย์ที่จับต้องได้ และสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (4) คุณค่าถูกสร้างสรรค์จากทั้งทรัพยากรส่วนบุคคลหรือของกิจการทรัพยากรของสังคมที่มีร่วมกัน (5) คุณค่าถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อทั้งองค์กรและภาคส่วนอื่นๆ (6) คุณค่าถูกสร้างขึ้นจากการเชื่อมต่อหรือบูรณาการของปัจจัยที่หลากหลาย (7) การสร้างคุณค่าจะปรากฏเห็นเด่นชัดจากผลลัพธ์ของตัวเอง (8) นวัตกรรมเป็นศูนย์กลางของการสร้างสรรค์คุณค่า (9การให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆของสังคมมีความสำคัญต่อรูปแบบและกระบวนการสร้างคุณค่า และ (10) การวัดการสร้างคุณค่าเป็นกระบวนการที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์คุณค่า

Pratt (2009) ได้ศึกษาจากกิจการที่อยู่ในภาคการผลิตของประเทศนิวซีแลนด์ และสรุปองค์ประกอบที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างสรรค์คุณค่าว่าประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ กลยุทธ์ (Strategy) ความสร้างสรรค์ (Creativity) การเชื่อมต่อ (Connectivity) และ การปฏิบัติการ (Operation) โดยกิจการที่ประสบความสำเร็จจะมีทิศทางกลยุทธ์ที่ชัดเจนผ่านการเชื่อมต่ออย่างใกล้ชิดกับลูกค้าและคู่ค้า และมีความคิดสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนตามการแข่งขันแต่มีความทุ่มเทอย่างจริงจังต่อการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศเพื่อทำให้กลยุทธ์สัมฤทธิ์ผล

ภาพที่ 5 โมเดลการสร้างสรรค์คุณค่า

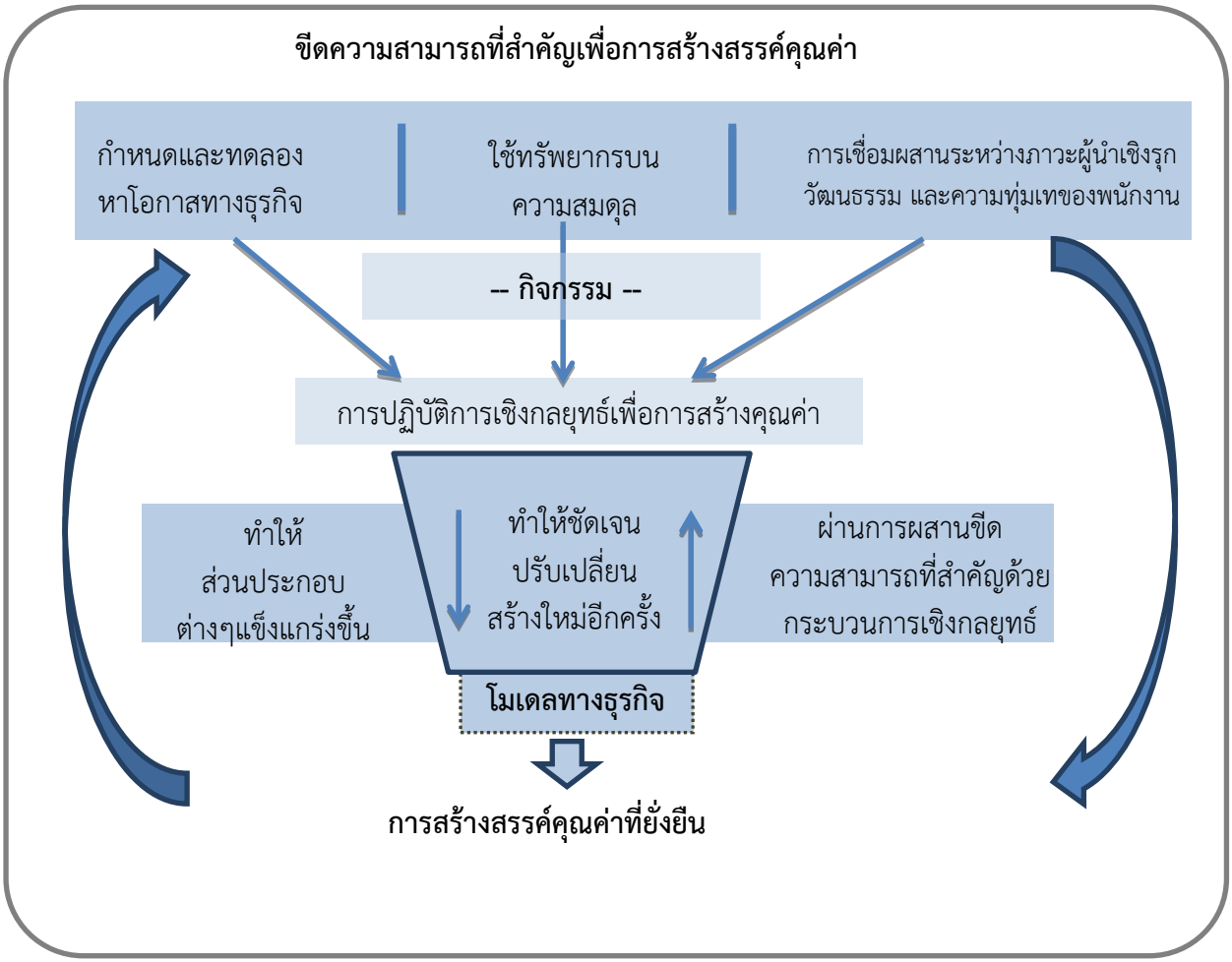

ที่มา Pratt (2009)

จากภาพที่ 6 เมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยสู่ความสำเร็จทั้ง 4 ข้อ จะพบว่ามีกิจกรรม 4 กิจกรรมที่เชื่อมต่อกับปัจจัยดังกล่าวคือ (1) เป้าหมาย ซึ่งกิจการจะต้องมีการสร้างสรรค์ รักษา และพัฒนานวัตกรรมของโมเดลธุรกิจอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการทำให้โมเดลธุรกิจมีความยั่งยืน และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ (2) แบ่งปัน ความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายกับลูกค้าและตลาด ทั้งในด้านการร่วมกันทำนวัตกรรมและหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาตราสินค้าและรูปแบบที่เป็นผู้นำระดับโลก (3) ยึดโยง กิจการให้เข้ากับวงจรการสร้างคุณค่าในระดับสากลเพื่อค้นหาตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ของกิจการและเข้าใจถึงเครือข่ายในระดับโลกและแนวโน้มในอนาคต และ (4) การส่งมอบผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินตามกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ผ่านการปฏิบัติการที่เป็นเอกสารระหว่างหน่วยต่างที่อยู่ในกระบวนการสร้างคุณค่าของกิจการ การออกแบบที่เป็นเลิศ การผลิตและการบริหารการจัดการ และการพัฒนาแรงงานที่มีทักษะให้เข้ากับโครงสร้างการปฏิบัติงานที่เน้นใช้ทุนและเทคโนโลยี

Actenhagen, Melin, และ Naldi (2013) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโมเดลทางธุรกิจที่มีผลเชื่อมโยงต่อการที่กิจการสามารถสร้างสรรค์คุณค่าได้อย่างยั่งยืน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างกิจการในประเทศสวีเดน ผลการศึกษาพบว่ากิจการที่มีการจัดการการสร้างสรรค์คุณค่าอย่างต่อเนื่องผ่านการทำให้โมเดลทางธุรกิจมีความชัดเจนมากขึ้น ปรับเปลี่ยน และสร้างโมเดลทางธุรกิจใหม่ จะเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้กิจการสามารถสร้างสรรค์คุณค่าได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 7 พลวัตของโมเดลธุรกิจและการสร้างคุณค่าที่ยั่งยืน

ที่มา : Actenhagen, Melin, และ Naldi (2013)

จากภาพที่ 8 Actenhagen, Melin, และ Naldi (2013) ได้สรุปจากผลการศึกษาว่าความสามารถในการสร้างสรรค์คุณค่าอย่างยั่งยืนของกิจการเป็นผลโดยตรงมาจากความสามารถในการปรับโมเดลทางธุรกิจของตนให้ชัดเจนขึ้น ดีขึ้น และมีความแปลกใหม่อย่างต่อเนื่อง เช่น สินค้าและบริการใหม่ กลุ่มลูกค้าและตลาดใหม่ โซ่อุปทานใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมที่สำคัญ ทรัพยากรที่สำคัญ หรือ โครงสร้างต้นทุน ซึ่งกิจการจำเป็นต้องมีทั้งขีดความสามารถที่สำคัญ (เช่น ความสามารถในการเห็นโอกาสทางธุรกิจ ทักษะในการวิเคราะห์โอกาสทางธุรกิจ การเข้าถึงและการจัดสรรทรัพยากร วัฒนธรรมองค์กร และภาวะผู้นำ) และกระบวนการเชิง

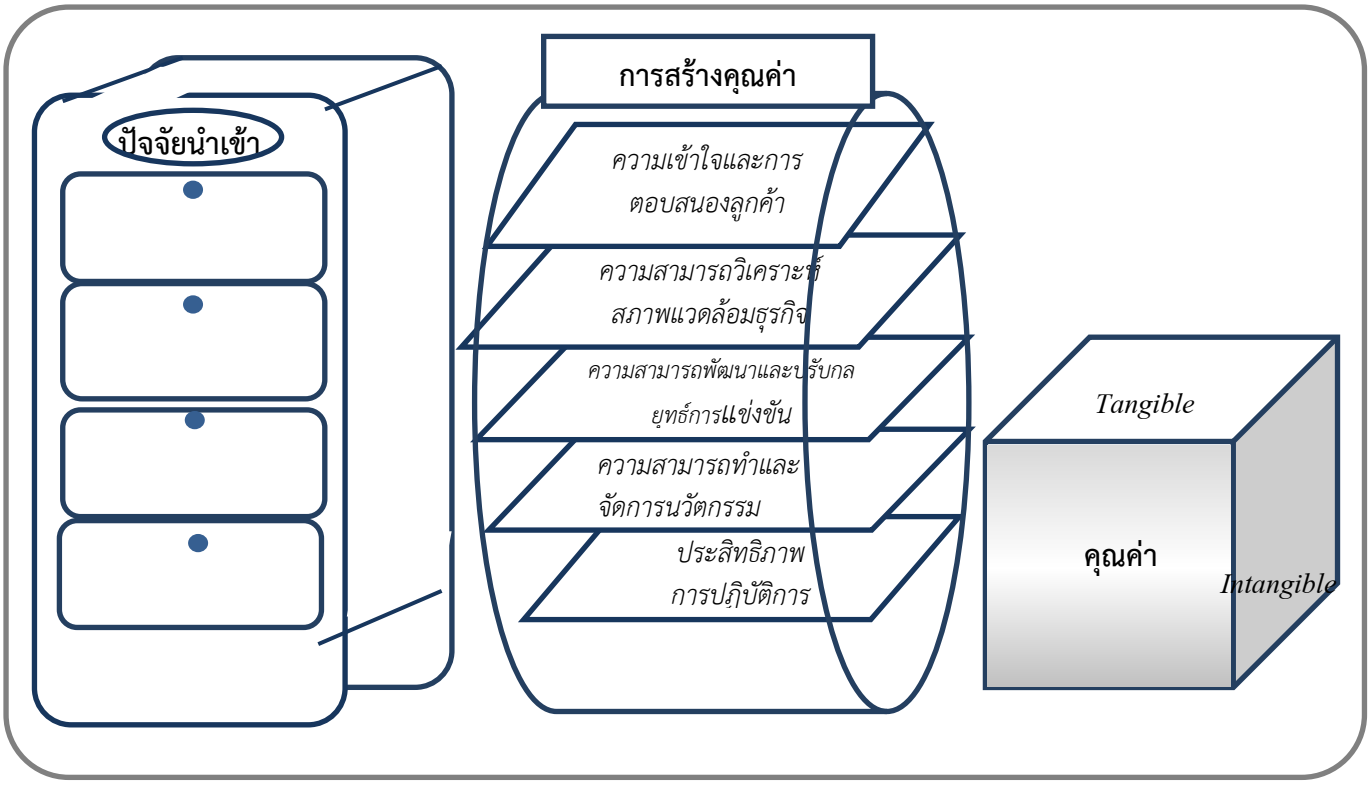
กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ (เช่น กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ การขยายขอบเขตและมิติของแผนธุรกิจ และความเป็นเลิศในการบริหารกลยุทธ์ระดับหน้าที่)

ในปัจจุบันผู้ประกอบการต่างตระหนักดีว่า การสร้างคุณค่าในส่วนที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดความแตกต่างที่ยากจะเลียนแบบได้กับผลิตภัณฑ์ของกิจการได้ Kalafut และ Low (2001) จึงได้พัฒนาดัชนีที่ใช้วัดขีดความสามารถในการสร้างสรรค์คุณค่าที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งดัชนีดังกล่าวมีองค์ประกอบด้วยต่อไปนี้ (1) นวัตกรรม (2) คุณภาพ (3) ความสัมพันธ์กับลูกค้า (4) ศักยภาพในการจัดการ (5) พันธมิตร (6) เทคโนโลยี (7) คุณค่าตราสินค้า (8) ความสัมพันธ์กับพนักงาน และ (9) ประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน

4. กรอบการดำเนินวิจัย

งานวิจัยนี้มีขอบเขตเนื้อหาการวิเคราะห์ 2 ประเด็น คือ (1) การวิเคราะห์คุณค่าของผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกทั้งคุณค่าที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ และ (2) การวิเคราะห์กระบวนการสร้างคุณค่า ได้แก่ ความเข้าใจและการตอบสนองลูกค้า ความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมธุรกิจ ความสามารถพัฒนาและปรับกลยุทธ์การแข่งขัน ความสามารถทำและจัดการนวัตกรรม และประสิทธิภาพการปฏิบัติการ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ประการธุรกิจผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวในเขตจังหวัดน่าน หนองคาย เพชรบุรี และ สุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 8 กรอบความคิดการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย

งานวิจัยนี้ทำการเก็บรวมรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรอบการวิเคราะห์ตามภาพที่ ผ่านการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย ทำการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างในขั้นต้นด้วยการประเมินรวบรวมรายชื่อผู้ประกอบการธุรกิจผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยคัดเลือกผู้ประกอบการที่มีศักยภาพในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น ได้แก่ การได้รับคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ตัวแทนของจังหวัด การได้รับการส่งเสริมจากหน่ายงานภาครัฐ รางวัลผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ได้รับ ความเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว และระยะเวลาในการผลิตจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในตลาด และได้เพิ่มกลุ่มตัวอย่างขึ้นเมื่อได้รับคำแนะนำจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ทำการสำรวจตามวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล กลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการเก็บข้อมูลมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 47 ราย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ผลิตของที่ระลึกประเภทขนมและอาหารแปรรูป กลุ่มผู้ผลิตของที่ระลึกประเภทผ้าและเสื้อผ้า กลุ่มผู้ผลิตของที่ระลึกประเภทเครื่องประดับทั้งประดับร่างกายและประดับสถานที่ และกลุ่มผู้จำหน่ายของที่ระลึก

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 คุณค่าของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

คุณค่าที่จับต้องได้

ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกมีความพยายามในการพัฒนาหรือสร้างคุณค่าที่จับต้องได้ให้กับผู้บริโภคทั้งในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เช่น ลวดลายของผ้า แบบของเสื้อ แบบของสินค้าที่ระลึก บรรจุภัณฑ์และฉลาก รสชาดของสินค้า และการตกแต่งร้าน อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณค่าที่จับต้องได้ดังกล่าวมักมีแหล่งที่มาของการพัฒนาคุณค่าจาก การปรับตามคู่แข่งอื่นๆในอุตสาหกรรม (ซึ่งอาจเป็นผู้ผลิตสินค้าของที่ระลึกในเขตพื้นที่อื่น) หรือการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ มากกว่าที่จะเป็นสร้างคุณค่าที่จับต้องได้ให้เพิ่มขึ้นจากความสามารถในการเข้าใจและคาดการณ์ความต้องการของลูกค้า ผู้ประกอบการจึงมีความเสี่ยงจากโอกาสที่การปรับเปลี่ยนจะทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นมากกว่าคุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับ ดังเช่น กรณีผู้ประกอบการผลิตกล้วยฉาบที่จังหวัดน่านซึ่งได้ปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์จากเดิมที่ใส่ถุงแก้ว เป็นใส่ถุงแก้วและนำไปใส่กล่องกระดาษผิวมันพิมพ์ลายของที่ร้าน ซึ่งทำให้มีต้นทุนมากขึ้น แต่กลับได้รับความคิดเห็นจากลูกค้าว่าบรรจุภัณฑ์แบบใหม่ทำให้มองไม่เห็นสินค้าข้างในว่า สด ใหม่ หรือไม่ และยังทำให้มีความยุ่งยากในการเปิดเพื่อบริโภค เป็นต้น

คุณค่าที่จับต้องไม่ได้

แม้ว่าผู้ผลิตสินค้าของที่ระลึกกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารและอาหารแปรรูป จะเน้นสร้างคุณค่าที่จับต้องไม่ได้ในด้านคุณภาพและความน่าเชื่อถือของสินค้าโดยเน้นการผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่รับรองด้านความปลอดภัยอาหาร แต่ก็ยังมีผู้ผลิตอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้ทำการสร้างคุณค่าในด้านดังกล่าว โดยอาจมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเพราะปัจจุบันธุรกิจของตนก็สามารถผลิตสินค้าจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว หรือมองว่ามีความยุ่งยากในการขอบการรับรองดังกล่าว

ผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีการแข่งขันสูงมีความพยายามในการสร้างคุณค่าตราสินค้าของตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่นผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายผ้าและเสื้อผ้าที่ระลึกบริเวณตลาดท่าเสด็จอำเภอหนองคาย จำนวนหนึ่งมีการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของตราสินค้าตนผ่านลายผ้า โทนสี และรูปแบบการตัดเย็บ แม้ว่าในบริเวณใกล้เคียงกันจะมีผู้ประกอบการอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นรายย่อยยังคงขายสินค้าโดยไม่มีตราสินค้าเป็นของตัวเอง

ผลการศึกษายังพบว่า ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกยังมิได้สร้างคุณค่าที่จับต้องไม่ได้อย่างเต็มที่นัด ทั้งในด้านการสร้างเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือด้านอื่นๆ การนำเสนอประสบการณ์และภูมิปัญญาของช่างผู้ออกแบบหรือช่างผู้ผลิตสินค้า การเลือกใช้วัตถุดิบเฉพาะที่มีคุณภาพดีของท้องถิ่น (เช่น ผลมะไฟของจังหวัดน่าน มะพร้าวของเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี น้ำตาลโตนดเมืองเพชรบุรี เป็นต้น) การเป็นชิ้นงานของท้องถิ่น คุณประโยชน์ต่อสุขภาพ ความสะดวก และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์

5.2 กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่า

ความเข้าใจและการตอบสนองลูกค้า

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความเข้าใจต่อความต้องการและพฤติกรรมของลูกค้าจากประสบการณ์การดำเนินธุรกิจของตน เช่น ผู้ประกอบการผลิตสินค้าที่ระลึกประเภทอาหารส่วนใหญ่สามารถจำแนกความต้องการที่ต่างกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยผู้ประกอบการมักเลือกกลุ่มเป้าหมายลูกค้าที่มีความต้องการสอดคล้องกับสินค้าของตน มากกว่าการพยายามจับกลุ่มลูกค้าหลายกลุ่มและนำเสนอสินค้าที่ต่างกันสำหรับกลุ่มลูกค้าต่างกลุ่มกัน เช่น การผลิตน้ำมันมะพร้าวสำหรับทาผิวกายให้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และกาละแมที่มีรสชาดหวานจัดสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย เป็นต้น

เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ซื้อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกมักไม่มีโอกาสเดินทางกลับมาเพื่อให้ข้อมูลป้อนกลับสู่ผู้ประกอบการ ดังนั้นเงื่อนไขทางด้านอุปสงค์ที่เป็นข้อมูลป้อนกลับความต้องการของลูกค้าให้กับผู้ผลิตที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวขณะเลือกซื้อ ข้อคิดเห็นที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวที่มีระยะเวลาพำนักนาน ลูกค้าภายในพื้นที่ และบริษัททัวร์ที่จัดโปรแกรมการท่องที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

เมื่อรับทราบและเข้าใจถึงความต้องการของลูกค้าแล้ว ผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งมีความคิดว่ามีข้อจำกัดที่จะปรับรูปแบบสินค้าของตนให้เข้ากับความต้องการของลูกค้าด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ผู้ประกอบการมีความรู้สึกว่าไม่ถนัดหรือชำนาญหากผลิตตามสิ่งที่ลูกค้าต้องการซึ่งอาจมีผลต่อคุณภาพของสินค้าที่ผลิต การปรับเปลี่ยนทำให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนเพิ่มและมีความเสี่ยงหากมีความคาดเคลื่อนในการตีความความต้องการของลูกค้า อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการหลายรายก็สามารถปรับเปลี่ยนสินค้าของที่ระลึกของตนให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าได้ เช่น การทอผ้าตามลายที่ลูกค้าต้องการ การตัดเย็บเสื้อตามแบบและขนาดที่ลูกค้าต้องการ การปรับแก้ไขแบบเครื่องประดับบ้านให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

ความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมธุรกิจ

ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกส่วนใหญ่มีการประเมินสภาพแวดล้อมการแข่งขัน และตีความว่าสภาพแวดล้อมการแข่งขันในตลาดสินค้าที่ตนผลิตมีความเข้มข้นของการแข่งขันที่ไม่รุนแรงเนื่องจากสินค้าของผู้ผลิตแต่ละรายมีความแตกต่างกันพอสมควร ทำให้ผู้ผลิตแต่ละรายมีส่วนลูกค้าที่เป็นของตัวเองอย่างชัดเจน หรือการที่ผู้ประกอบการไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามความต้องการของลูกค้า ยกเว้นผู้ประกอบการที่มีทำเลที่ตั้งในพื้นที่ที่มีคู่แข่งกระจุกตัวอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ตลาดท่าเสด็จ จังหวัดหนองคายที่ผู้ผลิตสินค้าผ้าทอและเสื้อผ้าที่ต้องการผลกำไรสูงกว่าพยายามสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าของตน ด้วยการปรับเปลี่ยนโทนสีของผ้า ลายผ้า และรูปแบบการตัดแต่ง เพื่อให้สินค้าของตนมีความเป็นอัตลักษณ์ และตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดีกว่า ซึ่งผู้ประกอบการกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่คนรุ่นใหม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้ผลิตได้วิเคราะห์ว่าในอุตสาหกรรมมีความรุนแรงในการแข่งขันด้านการตลาดโดยเฉพาะการแข่งขันด้วยราคา ทำให้ผู้ผลิตจำนวนหนึ่งมองว่าตนไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องแข่งขันด้วยราคาสู้กับคู่แข่งรายอื่นๆ โดยอาจจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการใช้วัตถุดิบเพื่อให้ต้นทุนลดลง ซึ่งก็ส่งผลต่อคุณค่าที่ลดลงตามมาในสายตาของผู้บริโภค และมองว่ากิจการของตนไม่สามารถสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งขันได้ เนื่องจากการสร้างความแตกต่างทำให้กิจการของตนมีต้นทุนการแข่งขันที่สูงขึ้นกว่าคู่แข่ง

ความสามารถพัฒนาและปรับกลยุทธ์การแข่งขัน

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความสามารถในการพัฒนาและปรับกลยุทธ์การแข่งขันได้ในช่วงเริ่มต้นทำธุรกิจผลิตหรือจำหน่ายของที่ระลึก โดยเฉพาะกลยุทธ์การตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ราคา และช่องทางการขาย ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกิจตนสามารถอยู่รอดในตลาดได้ แต่เมื่อทำธุรกิจไประยะหนึ่งแล้วผู้ประกอบการมักขาดความตระหนักที่วิเคราะห์ตลาดเพื่อแสวงหากลยุทธ์ในการแข่งขันเพื่อให้มีตัวขับเคลื่อนให้ธุรกิจเติบโตอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้ธุรกิจของตนมีความสามารถในการแข่งขันต่อไปอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่มีการปรับเปลี่ยนมากที่สุดในบรรดาผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ระลึกคือ กลยุทธ์การกำหนดแบบผลิตภัณฑ์ให้แตกต่างจากและโดดเด่นกว่าคู่แข่ง หรือการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่กลยุทธ์ที่มักถูกละเลยต่อการพิจารณาปรับเปลี่ยนมากที่สุดคือ กลยุทธ์ระดับกิจการทั้งในด้านการกำหนดโครงสร้างธุรกิจหรือกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่กิจการตนสามารถสร้างคุณค่าได้ดีที่สุด กลยุทธ์ทางการเงินในการนำผลกำไรที่ได้รับไปใช้ลงทุนเพื่อสร้างรากฐานการเติบโตในอนาคต กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านแรงงานของกิจการ และกลยุทธ์ในระดับโซ่อุปทานทั้งด้านความร่วมมือกับกิจการในโซ่อุปทาน

อย่างไรก็ตามสภาพการผลิตสินค้าที่ผู้ผลิตไม่สามารถผลิตได้ทันกับคำสั่งซื้อมักทำให้ผู้ผลิตมองข้ามการแสวงหากลยุทธ์การแข่งขันเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าของตนเนื่องจากมองว่าธุรกิจของตนประสบความสำเร็จดี แล้ว จึงทำให้เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง เช่น วัตถุดิบขึ้นราคา ค่าแรงสูงขึ้น ในขณะที่ผู้ผลิตไม่ได้สร้างความแตกต่างให้กับสินค้าของตนมากนัก ก็มักทำให้ผู้ผลิตไม่สามารถปรับขึ้นราคาสินค้าได้ เป็นต้น

ความสามารถทำและจัดการนวัตกรรม

ผลการศึกษาพบว่าแหล่งที่มาของนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์ที่ทำการสำรวจมี 3 แหล่ง ได้แก่ (1) ภูมิปัญหาท้องถิ่น (2) ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการ และ (3) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของผู้ประกอบการ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ถือเป็นต้นทางของสินค้าของที่ระลึกที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน (35%) เพียงแต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวไม่อาจนำมาซึ่งความสำเร็จของธุรกิจได้ แต่ยังต้องประกอบไปด้วยปัจจัยอีก 2 ประการ คือ ความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกยังต้องประกอบไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ของผู้ประกอบการ (32%) ที่พยายามจะสร้างความน่าสนใจให้กับสินค้าและตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคไปพร้อมๆ กัน รวมถึงความตั้งใจในการที่จะพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา (Continuous Improvement) (33%) ของผู้ประกอบการ

ข้อจำกัดที่สำคัญของการทำนวัตกรรมและจัดการนวัตกรรมของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกคือ ผู้ประกอบการกลุ่มหนึ่งมองว่าการนำนวัตกรรมเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภายนอกที่ต้องมาให้ความช่วยเหลือ การเปลี่ยนงานของแรงงานทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนานวัตกรรมที่แปลกใหม่ การยึดติดกับโมเดลทางธุรกิจและรูปแบบสินค้าของตน หรือการมองว่าตนพอใจกับยอดขายและผลประกอบการในปัจจุบันแล้วจึงไม่จำเป็นต้องปรับปรุงมาก

การทำนวัตกรรมของผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นการทำนวัตกรรมในระดับขั้นต้น (Incremental Innovation) เช่น การปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ การปรับเปลี่ยนขนาด การปรับเปลี่ยนสี เป็นต้น มากกว่านวัตกรรมในระดับทะลุมิติ (Breakthrough Innovation) และผู้ประกอบการส่วนใหญ่เน้นทำนวัตกรรมที่ตัวผลิตภัณฑ์มากกว่านวัตกรรมที่กระบวนการผลิตเพื่อลดขั้นตอน ลดการใช้ทรัพยากร และเพิ่มคุณภาพของสินค้า

ประสิทธิภาพการปฏิบัติการ

ขนาดกำลังการผลิตสินค้าของผู้ประกอบการมักจะเพียงพอกับความต้องการของตลาดที่มีอยู่ (Existing Demand) โดยมักจะมีปัญหาในช่วงที่มีความต้องการสูง ผลิตไม่ทัน จากปัญหาขาดแคลน วัตถุดิบสำคัญเพื่อการผลิต เช่น ใบตองสำหรับผลิตหมูยอ กระเทียมกลีบเล็กสำหรับไส้กรอก เป็นต้น และยังมีปัญหาเฉพาะของแต่ละกิจการ เช่น ปัญหาทางเทคนิคในการผลิต ปัญหาเงินทุน หรือการขาดผู้สืบทอดธุรกิจ ทำให้มีขีดจำกัดของการเติบโตหากต้องการขยายกิจการ

กิจการส่วนใหญ่ประสบปัญหากับการขาดแคลนแรงงาน แต่มีเพียงบางรายเท่านั้นที่ได้วางแผนปรับโครงสร้างการผลิตของตนให้พึ่งพิงแรงงานน้อยลง ผ่านการนำเทคโนโลยีหรือระบบการจัดการการผลิตสมัยใหม่มาใช้ และแทบไม่มีกิจการใดที่พยายามถอดบทเรียนของแรงงานมีฝีมือที่มีทักษะเฉพาะมาพัฒนากระบวนการทำงานให้มีความเป็นมาตรฐานมากขึ้นและลดระยะเวลาที่แรงงานที่มีฝีมือและขาดแคลนต้องใช้ต่อชิ้นงานให้น้อยลง

- การบริหารจัดการต้นทุนการผลิตถือเป็นหัวใจสำคัญของผู้ประกอบการ ค่าแรงที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากจำนวนแรงงานฝีมือที่มีจำนวนน้อย ค่าแก๊ส ค่าวัตถุดิบเงินที่สูงขึ้น การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ต้องอาศัยทุนในการเข้าถึง

บรรณานุกรม

Achtenhagen, L., Melin, L. and Naldi, Lucia. (2013) “Dynamics of Business Models – Strategizing, Critical Capabilities and Activities for Sustained Value-Creation”, Long Range Planning , Vol.46, No. 4., pp. 427-442.

Allee, V. (2000), “The value evolution”, Journal of Intellectual Capital, vol. 1, pp. 17-32.

Grönroos, C., & Voima, P. (2013). Critical service logic: making sense of value creation and co-creation. Journal of the Academy of Marketing Science, 41(2), 133-150.

Haksever, C., Chaganti, R., & Cook, R. G. 2004. “A Model of Value Creation: Strategic View”. Journal of Business Ethics(49): 291-305

Kalafut, Pamela Cohen. and Jonathan, Low. (2001) "The value creation index:: quantifying intangible value", Strategy & Leadership, Vol. 29 Iss: 5, pp.9-15.

Moran, P. and Ghoshal, S. (1999). Markets, Firms, and the Process of Economic Development, Academy of Management Review, Vol.24, No.3., pp. 390-412

Nagle, Thomas T. and John E. Hogan (2010), The Strategy and Tactics of Pricing: A Guide to Profitable Decision Making, Fourth Edition. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Pratt, Michael J. (2009). “Manufacturing: Creating Value in Your Business”. New Zealand Trade and Enterprise.

Saarijärvi, H., Kannan, P.K. and Kuusela, H. (2013), ”Value Co-Creation: Theoretical Perspectives and Practical Implications”, European Business Review, Vol. 25, No. 1, pp. 6-19.

The International Integrated Reporting Council. (2013) “Value Creation: Background paper”. IIRC.

Yang, Ching-Chow. and Yang, King-Jang. (2011) “An Integrated Model of Value Creation based on the Refined Kano’s Model and Blue Ocean Strategy”. Total Quality Management, Vol. 22, No.9., pp. 925-940

"ปั่นจักรยานเที่ยว" การท่องเที่ยวบนฐานแห่งความพอเพียง

"Biking to Travel" Does It a Kind of Tourism Base on Sufficiency?

ปรเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ[1]

บทคัดย่อ

การปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวองค์ประกอบในด้านต่างๆ ได้แก่ ตัวนักปั่นจักรยาน จักรยาน อุปกรณ์สำหรับนักปั่นและจักรยาน ทั้งเพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยและเสริมสมรรถนะการปั่นแล้วนักปั่นจักรยานยังพบปัญหาและอุปสรรคในการปั่นจักรยานอันเกิดจากนโยบาย โครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ ถนน ทางจักรยาน จุดจอดรถจักรยาน ผู้สัญจรที่ใช้เส้นทางการเดินทางรวมกัน ตลอดจนตัวนักปั่นเอง เพื่อความปลอดภัยและสะดวกในการปั่นจักรยาน ซึ่งหากปัญหาอุปสรรคเหล่านี้ได้รับการปรับปรุงแก้ไข โอกาสของการเพิ่มจำนวนของนักปั่นจักรยานทั้งในกรุงเทพและจังหวัดต่างๆ อีกจำนวนมาก ตลอดจนเข้าใจถึงพฤติกรรมของนักปั่นจักรยานชาวต่างประเทศและชาวไทยในการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวรวมถึงกล่าวถึงตัวอย่างโครงการที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือก ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และประเด็นของการปั่นจักรยานในบริบทของสังคมนักปั่นจักรยานในปัจจุบันกับการท่องเที่ยวบนฐานแห่งความพอเพียงที่จะนำมาประยุกต์ใช้ได้ ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยการปั่นจักรยานถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและบริบททางการท่องเที่ยวน้อยกว่าการท่องเที่ยวกระแสหลักอื่นๆ

Abstract

Biking to travel is the combination of variety features such as biker, bicycle, biking kits and tools. Bikers have encountered not only the safety benefit and proficient on biking but also the problems and difficulty of some policy on the infrastructure for the safety and convenience to facilitate all bikers including streets, biking lanes, bicycle parking, others vehicle users, pedestrians and bikers. If all these problems and difficulty have been solved, the possibility of the foreign and Thai bikers to travel will dramatically be increased. In addition, the relevant tourism projects will also be set to promote the biking to travel as one of the challenge for alternative tourism affecting the biking to travel being increased. The issues on the relationship of social contexts related biking to travel and tourism base on sufficiency are applied to be recognized. However, the biking to travel has been recognized as less effect on tourism sites and contexts than mainstream or mass tourism.

[1] ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิจัย และหัวหน้าสาขาวิชาธุรกิจการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าการปั่นจักรยานนั้นเป็นการเดินทาง รถที่เดินด้วยกำลังของผู้ขับขี่ที่มิใช่เป็นการลากเข็น สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมโลกรวมทั้งกระแสสังคมไทยที่มีนักปั่นเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการรณรงค์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างๆ ที่สนับสนุนการเดินทางด้วยจักรยาน อาทิเช่น โครงการกรุงเทพวันปลอดรถ (Bangkok Car Free Day) ที่ได้แนวคิดจากวันปลอดรถโลก (World Car Free Day) จักรยานปันปั่นโครงการจักรยานสาธารณะโดยกรุงเทพมหานคร การสร้างทางจักรยานในเมืองหลวงและเมืองต่างๆ เพื่อลดการใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์รวมถึงระบบขนส่งสารธารณะที่ใช้เชื้อเพลิงในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ รวมถึงสภาพปัญหาการจราจรที่ติดขัดส่งผลต่อการสร้างมลพิษในอากาศ นอกจากนี้ยังมีกระแสการรักสุขภาพที่เห็นว่าการปั่นจักรยานเป็นการออกกำลังกายในตัวนอกเหนือจากการปัญหาต่างๆ ข้างต้น แต่การใช้จักรยานเป็นพาหนะในชีวิตประจำวันและเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้นักปั่นจักรยานทั้งหลายสามารถปั่นจักรยานท่องเที่ยวได้อย่างจริงจังตามแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) (Eadington, R. W. & Smith, L. V., 1992) เพราะมีนักท่องเที่ยวปริมาณไม่มากที่มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mainstream Tourism or Mass tourism) ที่ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการ ดังนั้นการนำจักรยานและการปั่นจักรยานมาเป็นทางเลือกเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่างๆ ได้พยายามนำมาเป็นเครื่องมือในการท่องเที่ยวอีกช่องทางหนึ่ง แต่การปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนา นอกจากนี้ยังแนวทางการปั่นจักรยานของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีความแตกต่างจากนักท่องเที่ยวชาวไทย รวมถึงการรณรงค์และการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดนักปั่นหน้าใหม่เพื่อการท่องเที่ยว และการปั่นจักรยานท่องเที่ยวนั้นอยู่ในฐานการท่องเที่ยวแบบพอเพียงหรือไม่อย่างไร

องค์ประกอบการปั่นจักรยานและการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว

นักปั่น สิ่งที่นักปั่นต้องมีนอกจากต้องมีใจรักและชอบในกิจกรรมกลางแจ้งแล้ว การปั่นจักรยานนั้นนักปั่นต้องมีทักษะในการทรงตัวบนจักรยานสองล้อ สามารถบังคับควบคุมจักรยานได้ รวมถึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้ท้องถนนร่วมกับผู้เดินทางหรือนักปั่นอื่นๆ อีกด้วย จึงต้องมีความรู้และปฏิบัติตามกฎจราจร ถึงแม้ว่านักปั่นไม่ต้องทั้งการเปลี่ยนช่องเดินรถ การเลี้ยว การแซง การลดหรือชะลอความเร็ว การจอดหรือหยุด ต้องมีการให้สัญญาณมือและแขนตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 เพื่อความปลอดภัย ถึงแม้ว่านักปั่นในปัจจุบันไม่ต้องมีใบขับขี่จักรยานเพราะถูกยกเลิกไปตั้งแต่ปี 2546 (ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์, 2555)

จักรยานและอุปกรณ์ ประเภทของจักรยาน มีการแบ่งตามประเภทของจักรยานเป็นประเภทต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน (มีศักดิ์ ปักษ์ชัยภูมิ, ม.ป.ป.) จักรยานประเภทเสือภูเขา (Mountain Bike) จักรยานประเภทถนน (Road Bike) หรือที่รู้จักกันดีในชื่อว่าเสือหมอบ จักรยานประเภทบีเอ็มเอ็กซ์ (BMX Bike) จักรยานพับได้ (Folding or Pocket Bike) จักรยานแม่บ้าน (Family Bike) นอกจากนี้ยังมีจักรยานประเภทอื่นๆ เช่น จักรยานประเภทลู่ (Track Bike) จักรยานลูกผสม (Hybrid Bike) เป็นต้น ซึ่งการเลือก

จักรยานนอกจากประเภทของจักรยานแล้วยังต้องคำนึงถึงขนาดของตัวถังของจักรยาน (Frame) ที่ต้องสัมพันธ์กับความสูงของนักปั่น

อุปกรณ์สำหรับนักปั่นจักรยาน เครื่องแต่งกายนักปั่น เพื่อความปลอดภัย การใช้ประโยชน์ และความสวยงาม สำหรับอุปกรณ์ประจำตัวนักปั่นควรมีเพื่อความปลอดภัย อาทิเช่น หมวกนิรภัย (Helmet) ป้องกันการกระแทกของศีรษะ มีน้ำหนักเบาและช่องระบายอากาศ ถุงมือช่วยกันมือเมื่อล้มกระแทกจนได้รับการบาดเจ็บขณะล้ม ป้องกันลม ฝน หรืออากาศเย็น ให้การจับที่กระชับและลดแรงกระแทกของจักรยานมาที่มือของนักปั่น แว่นตาป้องกันแสงแดดในเวลากลางวัน หรือแว่นตาสำหรับใส่ในเวลากลางคืนเพื่อให้เห็นทางที่ชัดเจนในการปั่น นอกจากนี้ยังเพื่อป้องกันดวงตาของนักปั่นจากฝุ่น แมลง ดิน โคลน เศษหิน บนท้องถนน เสื้อปั่นจักรยานเพื่อให้ระบายเหงื่อได้ดีและอบอุ่นในอากาศหนาว ลู่ลม มีกระเป๋าอยู่ด้านหลังบริเวณชายเสื้อด้านล่างเพื่อให้ใส่สัมภาระสิ่งของ หรือติดแถบสะท้อนแสงเพื่อให้สามารถเห็นนักปั่นในที่มืดได้ กางเกงปั่นจักรยานที่ออกแบบและผลิตมีความยืดหยุ่นสูงเพื่อลดการเสียดสีและการกดทับอานจักรยานของนักปั่นลดแรงกระแทกของจักรยานมาที่นักปั่น นอกจากนี้ยังมีทั้งขาสั้นและขายาวเพื่อความเหมาะสมกับนักปั่นและสภาพอากาศ รองเท้าสำหรับปั่นจักรยานสำหรับนักปั่นนิยมใช้รองเท้าเฉพาะสำหรับนักปั่นที่มีอุปกรณ์ติดใต้รองเท้าให้ติดกับบันไดจักรยานที่เรียกว่าคลีต (Cleat) รวมถึง ปลอกแขน ผ้าคลุมหน้าและศีรษะ (Mask) นักปั่น

อุปกรณ์ที่ติดเสริมจักรยานทั้งเพื่อความปลอดภัยและอรรถประโยชน์อื่น อาทิเช่น กระดิ่งต้องได้ยินเสียงในระยะไม่น้อยกว่าสามสิบเมตร โคมไฟแสงขาวติดหน้ารถจักรยาน โคมไฟหรือวัตถุสะท้อนแสงสีแดงติดท้ายรถจักรยาน เป็นไปตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 นอกจากนี้นักปั่นจักรยานส่วนใหญ่ที่ปั่นจักรยานสม่ำเสมอจะติดคอมพิวเตอร์จักรยานตั้งแต่แบบพื้นฐานที่สามารถทราบรายละเอียดระยะทางที่เดินทาง ความเร็วในการปั่นจักรยาน ไปจนถึงแบบก้าวหน้าที่สามารถแสดงรอบขา เก็บข้อมูลเส้นทางการปั่นจักรยาน บอกเส้นทางหรือแผนที่การปั่นจักรยานจากระบบบอกตำแหน่งของนักปั่นจากดาวเทียม (GPS) เป็นต้น อุปกรณ์ที่นักปั่นเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวมักจะมีติดจักรยานได้แก่ กระเป๋าสัมภาระที่ติดกับจักรยาน ผ้าพันมือจับจักรยานเพื่อป้องกันการลื่นจากเหงื่อของนักปั่นจักรยานและช่วยลดแรกกระแทกจากมือจับจักรยานสู่ตัวนักปั่น

นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์หรือผลิตภัณฑ์เสริมแก่นักปั่นจักรยาน อาทิเช่น เครื่องดื่มสำหรับนักปั่นจักรยานนักปั่นส่วนใหญ่จะปั่นในระยะทางไกลดังนั้นระหว่างการปั่นจะสูญเสียน้ำ (Dehydration) จากเหงื่อจึงต้องดื่มน้ำหรือเครื่องดื่มเกลือแร่เพื่อป้องกันร่างกายขาดน้ำระหว่างการปั่นซึ่งควรดื่มน้ำทุกๆ สิบนาทีระหว่างการปั่น แต่การดื่มน้ำมากไปอาจส่งผลให้ไปเจือจางเกลือแร่ในการแสเลือดทำให้ร่างกายได้สารอาหารไม่เพียงพอ (Hyponatremia) ส่วนอาหารสำหรับนักปั่นที่ต้องปั่นระยะไกลหรือปั่นขึ้นเขานั้นเป็นอาหารที่ให้พลังงานสูงสามารถดูดซึมได้อย่างรวดเร็วและรับประทานได้อย่างสะดวกระหว่างปั่นจักรยาน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเพื่อการ “ปั่นจักรยานเที่ยว”

ที่ผ่านมาได้มีรายงานการวิจัย เรื่องทำไมคนไทยจึงไม่นิยมใช้จักรยาน และ เรื่องแรงจูงใจและอุปสรรคในการใช้จักรยานสำหรับคนที่เดินทางด้วยจักรยานในประเทศไทยนั้น ที่ได้ศึกษาสำรวจปัญหาและข้อคิดเห็นของประชาชนในการปั่นจักรยานนั้น ประเด็นในการนำเสนอนั้นจัดระดับปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของนักปั่นทั้งที่พึ่งเริ่มต้นหรือนักปั่นจักรยานที่มีประสบการณ์แล้ว พบปัญหาและอุปสรรคไม่แตกต่างกัน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานักปั่นเหล่านั้นได้มีการส่งสารแจ้งไปยังหน่วยงานต่างๆ ซึ่งสามารถพบเห็นได้บนสื่อสารมวลชนต่างๆ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวบางส่วนได้รับการปรับปรุงแก้ไข แต่บางส่วนก็ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพราะปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่มีการส่งสารออกมานั้นอาจจะไม่ได้สรุปแนวทางการปรับปรุงแก้ไขดังนั้น เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จึงได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาและแก้ไข

นโยบาย การส่งเสริมการปั่นจักรยานในเมืองต่างๆ เช่น กรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่างๆ อาทิเช่น โครงการวันปลอดรถของประเทศไทย (เยาวลักษณ์ พัตรภักดิ์, 2556) *“22 กันยายน จอดรถไว้บ้าน ลดการใช้พลังงาน ลดมลพิษ”* โครงการกรุงเทพมหานครวันปลอดรถ (Bangkok Car Free Day) ที่ได้รับแนวคิดจากวันปลอดรถโลก (World Car Free Day) ที่จัดขึ้นทุกวันที่ 22 กันยายน ของทุกปี เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลให้มาใช้รถขนส่งมวลชนสาธารณะและรถจักรยานมากยิ่งขึ้น เป็นการลดมลพิษทางอากาศและเสียง การจราจรติดขัดรวมถึงลดการเกิดอุบัติเหตุ ถือว่าเป็นนโยบายที่ดี แต่ยังขาดความชัดเจนและแนวทางการปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางให้กับประชาชนทุกภาคส่วนได้รับรู้ ถึงแม้ว่าตลอดระยะที่ผ่านมาพบว่านโยบายในการส่งเสริมให้เกิดการปั่นนั้นมีการผลักดันจากผู้บริหารในระดับและภาคส่วนต่างๆ แล้วก็ตาม แต่ยังพบปัญหาและอุปสรรคคือการทำความเข้าใจกับภาคส่วนต่างๆ เช่น ชุมชนเจ้าของพื้นที่ หรือแม้กระทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลในพื้นที่ ที่พบว่าเกิดทัศนคติเชิงลบต่อการสร้างหรือพัฒนาทางจักรยานในพื้นที่เกิดขึ้น ตัวอย่างกรณีของทางจักรยานที่สร้างขึ้นที่วงเวียนใหญ่แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับกล่าวว่าไม่ควรสร้างทางจักรยานที่นี่เพราะมีการจราจรที่หนาแน่นตลอดวัน (ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์, 2555) ดังนั้นสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงและพัฒนาคือการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดหรือมีฉันทมติร่วมกันในการที่ให้เกิดการปั่นจักรยานในชีวิตประจำวัน

โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) โครงสร้างที่สำคัญของนักปั่นจักรยาน ได้แก่ ถนน ทางจักรยาน การใช้ทางจักรยานของยานพาหนะประเภทอื่น จุดยืม-เช่าจักรยาน จุดจอดรถจักรยาน และระบบขนส่งสาธารณะดังต่อไปนี้

ถนน ปัญหาที่พบได้บ่อยที่สุดได้แก่รอยต่อถนนโดยเฉพาะช่วงคอสะพานที่ไม่เรียบ อันเนื่องมาจากการหลุดร่อนหรือการก่อสร้างที่ไม่เรียบร้อย ทำให้นักปั่นตกร่องจนร่างกายกระแทกกับจักรยานหรืออาจเสียการทรงตัวทำให้เกิดการล้มและอาจจะได้รับการบาดเจ็บจากการสะดุดร่องรอยต่อถนนดังกล่าว และเมื่อต้องใช้เส้นทางร่วมกันนั้นทำให้เกิดอุบัติเหตุถึงขั้นเสียชีวิตของนักปั่น อาทิเช่น ข่าวการเสียชีวิตของ ปีเตอร์ รูทและแมรี่ ทอมป์สัน (ครอบครัวข่าว 3, 2556) คู่สามีภรรยาชาวอังกฤษที่ปั่นจักรยานรอบโลกที่ประสบอุบัติเหตุรถบรรทุกชนเสียชีวิตเนื่องจากผู้ขับขี่ละสายตาจากถนนเพราะก้มหยิบโทรศัพท์มือถือที่อำเภอพนมสารคาม

จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2556 ส่งผลให้สื่อต่างประเทศออกข่าวโจมตีประเทศไทยเรื่องความปลอดภัยบนท้องถนน หรือข่าวการเสียชีวิตของนักปั่นชาวไทย นายพรศักดิ์ แสงวุฒิพันธ์ (มติชนออนไลน์, 2557) ดำรงตำแหน่งรองประธานชมรมรันนิ่งคลับ ชมรมนักวิ่งและปั่นจักรยานเพื่อการกุศลที่ได้รับอุบัติเหตุรถกระบะชนจนเสียชีวิตและมีผู้บาดเจ็บสาหัสอีก 3 ราย ขณะเข้าร่วมการแข่งขันแรลลี่เพื่อเทิดพระเกียรติ จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2557 ที่ผ่านมาซึ่งส่งผลต่อทัศนคติในด้านความปลอดภัยของนักปั่นจักรยานและผู้ที่สนใจเริ่มปั่นจักรยาน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการที่ให้ผู้ร่วมทาง ผู้ขับขี่ยานพาหนะเคารพกฎจราจรอย่างเคร่งครัด ทั้งในเรื่องการใช้ความเร็วให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและการที่กฎหมายห้ามการใช้โทรศัพท์มือถือระหว่างการขับขี่อย่างจริงจังเป็นต้น

นอกจากสภาพพื้นถนนที่เป็นปัญหาของนักปั่นแล้วยังพบว่าการออกแบบและติดตั้งร่องระบายน้ำหรือฝาท่อชนิดที่เป็นตะแกรงเหล็กที่ติดตั้งตามยาวของถนน ทำให้เกิดโอกาสที่ล้อของจักรยานที่มีขนาดเล็กตกและเข้าไปติดอยู่ในร่องตะแกรงเหล็ก (ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์, 2555) ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีการแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพราะถึงแม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครแต่ฝาท่อเหล่านั้นขึ้นอยู่กับหน่วยงาน เช่น การไฟฟ้านครหลวง การประปานครหลวง การสื่อสารแห่งประเทศไทย เป็นต้น ลูกแก้วสะท้อนแสง (Glass Bead) ที่ติดบริเวณขอบทางช่องจราจรเพื่อสะท้อนแสงให้ผู้ขับขี่สามารถเห็นช่องทางจราจรได้อย่างชัดเจนในเวลากลางคืน หรือให้ผู้ขับขี่ทราบว่ากำลังขับขี่คร่อมช่องทางจราจรเนื่องจากได้รับแรงสั่นสะเทือนเมื่อขับขี่ผ่าน แต่สำหรับนักปั่นนั้นโอกาสที่จะสะดุดหรือลื่นล้มจากการปั่นเพราะล้อจักรยานมีขนาดเล็กและหน้ายางแคบกว่ารถยนต์หรือรถจักรยานยนต์มาก ดังนั้นการออแบบถนนต้องคำนึงถึงผู้ใช้เส้นทางสัญจรทุกประเภท การออกแบบควรได้รับการเห็นชอบจากผู้ใช้ด้วย ในขณะเดียวกันผู้ออกแบบและผู้รับเหมาก่อสร้างถนนควรมีความรู้ความเข้าใจผู้สัญจรทุกภาคส่วนรวมถึงนักปั่นจักรยานด้วย

ทางจักรยาน (Bike Lane) การออกแบบและการก่อสร้างต้องคำนึงถึงการที่จักรยานทุกประเภทสามารถใช้ได้ ทางจักรยานโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครในปัจจุบันอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ 1) ทางจักรยานโดยเฉพาะ 2) ทางจักรยานร่วมบนทางเท้า 3) ทางจักรยานร่วมกับทางเดินรถอื่นๆ (ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์, 2555) ตัวอย่างทางจักรยานเลียบทางด่วนฉลองรัชหรือที่รู้จักกันในชื่อว่าทางด่วนสายรามอินทรา-อาจณรงค์ ทางจักรยานที่ก่อนสร้างไว้พื้นทางไม่เรียบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือการทรุดตัวตามระยะเวลาก่อให้เกิดอันตราต่อนักปั่นจักรยานโดยเฉพาะนักปั่นจักรยานเสือหมอบ มีโคลนและน้ำขังเป็นระยะ มีเนินและทางลาดเป็นระยะตามจุดตัดของถนนซอยและทางเข้าร้านค้ารวมถึงมีหลุมหรือร่องระหว่างรอยต่อทางลาดเหล่านั้นเป็นจำนวนมาก (พัชร เกิดศิริ, 2556) ดังนั้นแนวทางการปรับปรุงแก้ไขควรเริ่มตั้งแต่การเลือกเส้นทาง การออกแบบทางจักรยาน โดยผู้ที่มีความรู้และปั่นจักรยานไม่ได้เกิดจากการออกแบบโดยสถาปนิกหรือวิศวกรโยธาที่ไม่ได้เคยปั่นจักรยานในชีวิตจริง นอกจากนี้การสร้างทางจักรยานควรรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ทั้งจากชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ นักปั่นจักรยาน ผู้ใช้เส้นทางสัญจรและรวมถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร รวมถึงการที่ทางจักรยานนั้นมีความร่มรื่นเพื่อจูงใจให้แก่ผู้ต้องการเป็นนักปั่นหน้าใหม่เกิดความสนใจในการเข้ามาเป็นนักปั่นจักรยาน ซึ่งมีผลการวิจัยเรื่องทำไมคนไทยจึงไม่นิยมใช้จักรยานโดย จักรพิพัฒน์ อัศวบุญญาเลิศ,

ธงชัย พรรณสวัสดิ์, พรทิพย์ หนักแน่น, บุญจงรักษ์ จิ้วตั้น, วัฒนา ณ นคร, สุรศักดิ์ ชูทอง และคณะ (2554) ที่เป็นอิทธิพลที่สำคัญ 1 ใน 5 ที่มีผลต่อการเลือกใช้วิธีการเดินทางด้วยจักรยาน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคได้แก่คนเดินเท้านั้นไม่ทราบถึงทางจักรยานทำให้เดินหรือยืนบนทางจักรยานจนอาจเกิดอุบัติเหตุโดนจักรยานชนหรือนักปั่นหลบคนเดินเท้าจนจักรยานล้มเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรถจักรยานยนต์มาขับขี่บนช่องทางจักรยานรวมถึงการขับขี่ย้อนศรบนช่องทางจักรยานอีกด้วย อีกปัญหาที่พบจนสามารถเห็นได้ทั่วไปจนนักปั่นไม่สามารถใช้ช่องทางจักรยานที่มีอยู่ได้จริงเนื่องจากการมีรถยนต์มาจอดทับช่องทางจักรยานที่จัดไว้บนถนนรวมถึงรถจักรยานยนต์ ตัวอย่างทางจักรยานบนถนนพระอาทิตย์ที่สร้างขึ้นตั้งแต่ปี 2553 ระยะทางประมาณ 600 เมตร ซึ่งเมื่อเดือนมิถุนายน 2555 มูลนิธิโลกสีเขียวได้สำรวจทางจักรยานดังกล่าวพบว่า มีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถเข็นขายอาหาร ที่วางถังแก๊ส กรวยจราจร และแผงเหล็กเป็นต้น มาตั้งกีดขวางทางจักรยาน (เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์, 2556) รวมถึงทางจักรยานอื่นๆ โดยมีการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากข้อเขียนทั้งในวารสาร หนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่บนสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถเห็นได้อยู่ทั่วไป แนวทางการแก้ปัญหานั้นคงต้องใช้แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการใช้ชีวิตร่วมกันของคนเมือง การรู้บทบาทและหน้าที่ของตนเอง รู้จักเคารพสิทธิของตนเองและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำสื่อในรูปแบบต่างๆ การปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นเยาวชนในสถาบันการศึกษาทุกระดับ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของมูลนิธิโลกสีเขียว (2554) ร่วมกับชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย และสมาคมจักรยานเพื่อสุขภาพไทย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดโครงการ “ยุทธศาสตร์โครงการ: เปิดใจและเปิดทางให้จักรยาน ด้วยแผนที่จักรยานกรุงเทพฯ และรณรงค์การใช้ถนนร่วมกับจักรยาน” ในการรณรงค์การใช้ถนนร่วมกันให้เกิดทัศนคติเชิงบวกต่อนักปั่นจักรยานที่ร่วมถนนและรู้จักการแบ่งพื้นที่ใช้ถนนร่วมกันกับนักปั่นจักรยานอย่างปลอดภัย

จุดจอดรถจักรยานในกรุงเทพมหานครและเมืองต่างๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวได้มีการติดตั้งรางเหล็กเพื่อให้นักปั่นสามารถนำจักรยานมาจอดและใช้อุปกรณ์เช่นโซ่หรือห่วงล็อกจักรยานมาคล้อง แต่เนื่องจากนักปั่นทั้งหลายนั้นใช้จักรยานที่มีราคาสูงหลายครั้งที่นักปั่นเป็นห่วงในเรื่องของความปลอดภัยของจักรยานของตนเพราะพบว่ามีการโจรกรรมจักรยานตามจุดจอดต่างๆ ทั้งๆ ที่มีการล็อกไว้แล้วก็ตาม เนื่องจากความสามารถของผู้ทำการโจรกรรมนั้นใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีในการตัดหรือปลดล็อก ปัญหานี้ไม่ได้เกิดแต่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้นแต่ก็ยังเกิดในต่างประเทศด้วย ทำให้เกิดการพัฒนาจุดจอดรถจักรยานที่มีความปลอดภัยและประสิทธิภาพสูง ตัวอย่างในประเทศญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาจุดจอดรถจักรยานอัจฉริยะขึ้น นอกจากสามารถจัดเก็บจักรยานและคืนจักรยานให้แก่นักปั่นด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และปลอดภัย ระบบดังกล่าวมีการสร้างโดยการขุดเจาะไว้ใต้ดิน ทำให้ประหยัดพื้นที่เพราะใช้พื้นที่บนผิวถนนเพียงเล็กน้อยเพื่อเป็นจุดรับและคืนจักรยาน ซึ่งระบบดังกล่าวไม่ได้ใช้มนุษย์ในการควบคุมการทำงาน แต่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์และหุ่นยนต์แบบเดียวกับที่ใช้ในการผลิตรถยนต์ ซึ่งปัจจุบันมีการติดตั้งใช้แล้วในประเทศญี่ปุ่น

ขนส่งมวลชนสาธารณะอื่นๆ รถไฟ รถไฟฟ้า เรือ รถโดยสารประจำทาง ปัจจุบันขนส่งมวลชนสาธารณะบางประเภทอนุญาตให้นำจักรยานไปด้วยได้ ได้แก่ ระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ (BTS) และเรือข้ามฟาก ส่วนขนส่งมวลชนสาธารณะอื่นอนุญาตให้นำจักรยานประเภทพับได้เท่านั้น ได้แก่ เรือโดยสารคลองแสนแสบและรถไฟฟ้ากรุงเทพ (MRT) ส่วนการรถไฟแห่งประเทศไทยและรถโดยสารนั้นต้องเสียค่าธรรมเนียมระวางสินค้าและตรวจสอบพื้นที่ระวางว่างก่อนการเดินทางเนื่องจากระวางมีพื้นที่จำกัด นอกจากนี้เรือด่วนเจ้าพระยานั้นเดิมอนุญาตให้นำรถพับได้แต่เมื่อไม่นานมานี้ได้รับการแจ้งจากนักปั่นว่าไม่อนุญาตให้นำจักรยานทุกประเภทลงเรือ นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่ผู้ร่วมทางบางส่วนที่แสดงความรู้สึกไม่พอใจเมื่อพบนักปั่นใช้ขนส่งมวลชนสาธารณะ ทั้งการแสดงออกโดยตรงกับนักปั่นหรือแสดงออกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้นการกำหนดเป็นนโยบายต่อระบบขนส่งมวลชนสาธารณะให้บริการนักปั่นและจักรยานร่วมเดินทางไปด้วยถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งการปรับทัศนคติของผู้โดยสารอื่นๆ ที่ร่วมทางให้ยอมรับและเข้าใจนักปั่นทั้งหลายร่วมทางด้วยย่อมเป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และโอบอ้อมอารีต่อนักปั่น

นักปั่นหรือผู้ที่จะเข้ามาเป็นนักปั่นจักรยาน ก็เป็นปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างเช่นเดียวกัน เพราะเนื่องจากในบางครั้งนักปั่นเองก็ขาดทักษะ ขาดความรู้ในเรื่องกฎจราจร การใช้ความเร็วสูงเกินไป การปั่นเป็นกลุ่ม ความคึกคะนอง การปล่อยให้นักปั่นจักรยานเด็กหรือวัยรุ่นที่ขาดทักษะหรือคึกคะนองโดยไม่ให้ความสนใจอันตรายต่อตนเองหรือต่อผู้ร่วมทาง จนอาจทำให้เกิดอันตรายทั้งต่อตัวนักปั่นจักรยานเองและผู้ร่วมใช้เส้นทาง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้สามารถพบเห็นได้ทั้งบนท้องถนนหรือแม้แต่ในสวนสาธารณะที่จัดสถานที่ไว้ให้นักปั่นได้เข้าไปใช้บริการก็ตาม นอกจากนี้นักปั่นยังต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย ซึ่งสามารถพบเห็นและสร้างความไม่พอใจให้กับผู้เดินทางอื่นในกรณีที่นักปั่นเดินทางเป็นกลุ่ม โดยมีการแสดงออกโดยการต่อว่า ตำหนิโดยตรงหรือเขียนลงบนสื่อสังคมออนไลน์ ตัวอย่างเช่นกรณีของผู้ที่ใช้ชื่อเด็กหญิงติ๋ม ณ บางกระเจ้าในกระดานสนทนาพันทิพ เรื่องอยากจะขอความร่วมมือชมรมปั่นจักรยานค่ะ ที่กล่าวถึงพฤติกรรมที่ส่งผลต่อคนในพื้นที่ทำให้ได้รับความเดือดร้อนรำคาญที่นักปั่นอาจแสดงออกอย่างไม่เหมาะสมในพื้นที่บางกระเจ้า เป็นต้น

แนวคิด “การปั่นจักรยานเที่ยว”

เมื่อได้กล่าวถึงปัญหา อุปสรรค์และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเพื่อความปลอดภัยและความเข้าใจอันดีร่วมกันแล้ว นักปั่นจักรยานนั้นมีเหตุจูงใจหรือวัตถุประสงค์ของการปั่นจักรยานในปัจจุบันถือว่าเป็นการปั่นเพื่อการเดินทาง เพื่อการพักผ่อน หรือเพื่อการแข่งขันกีฬา ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของนักปั่น แต่ในระยะที่ผ่านมาพบว่ามีการพัฒนารูปแบบการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ปัจจุบันในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ สามารถพบเห็นนักปั่นจักรยานที่เดินทางท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน พบว่านักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมการปั่นจักรยานเดินทางท่องเที่ยวจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่งเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง (Touring) ซึ่งชาวต่างชาติเหล่านั้นนิยมนำจักรยานมาด้วยพร้อมกับการเดินทางมาไม่ว่าจะมาโดยการโดยสารเครื่องบิน หรือแม้กระทั่งการปั่นจักรยานข้ามประเทศเดินทางท่องเที่ยวรอบโลกหรือแต่ละภูมิภาคตามแต่ปั่นนั้นให้ความสนใจ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มแต่ให้ความสนใจกิจกรรมการปั่นจักรยานเพื่อเที่ยวชมแหล่ง

ท่องเที่ยวต่างๆ โดยจะมีผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเป็นธุระจัดการหาจักรยาน มัคคุเทศก์ รวมถึงอาจจะมีอาหารและเครื่องดื่มให้บริการระหว่างเส้นทางการปั่นของนักท่องเที่ยวเหล่านั้น

ส่วนนักปั่นชาวไทยที่นิยมปั่นจักรยานนั้นส่วนใหญ่ยังเป็นการปั่นเพื่อกีฬาหรือออกกำลังกาย นักปั่นเหล่านั้นนิยมปั่นในเส้นทางท่องเที่ยว ไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น กรุงเทพฯ-เขาใหญ่ กรุงเทพฯ-หัวหิน เป็นต้น ส่วนนักปั่นชาวไทยที่นิยมการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวจะปั่นจักรยานเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ โดยจะนำจักรยานไปด้วย เช่น พร้อมกับรถยนต์ส่วนบุคคล รถไฟ หรือรถโดยสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นำกิจกรรมการปั่นจักรยานมาเป็นเครื่องมือในการเดินทางท่องเที่ยวทดแทนการเดินเท้าหรือด้วยพาหนะอื่น หรือเป็นการปั่นบนเส้นทางท่องเที่ยวใกล้ๆ ที่สามารถเดินทางไปได้ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือธรรมชาติ โดยการเช่าจักรยานซึ่งมีผู้ประกอบการให้เช่าจักรยานตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ พร้อมให้บริการ

เมื่อกิจกรรมการปั่นจักรยานสามารถดึงดูดนักปั่นให้เกิดการเดินทางทั้งเพื่อปั่นในเชิงกีฬา ออกกำลังกายหรือท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐหรือองค์การบริหารงานส่วนท้องถิ่นในภูมิภาค เริ่มให้ความสนใจกับกระแสการปั่นจักรยาน จึงทำให้มีการพัฒนาและกำหนดเป็นนโยบายในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ทางจักรยานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักปั่นจักรยาน เช่น จุดจอดรถจักรยาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อรณรงค์ให้เกิดการใช้รถจักรยานมากยิ่งขึ้นในชีวิตประจำวัน อาทิเช่นโครงการจักรยานปันปั่นโครงการจักรยานสาธารณะโดยกรุงเทพมหานครที่ให้บริการเช่าจักรยานในเขตพื้นที่เมืองชั้นใน เป็นต้น หรือเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานด้วย เช่น โครงการปั่นจักรยานท่องเที่ยวเชื่อมโยงพื้นที่เกี่ยวเนื่องกรุงเทพมหานคร-สมุทรสาคร กิจกรรม “ปั่น ปันทาง” ที่จัดขึ้นเมื่อ 14 กันยายน 2556 (ฐานเศรษฐกิจ, 2556) โครงการ แรลลี่ วัด วัง วิว โดยสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนบางปะอิน และหน่วยงานราชการในอำเภอบางปะอิน จัดส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเมืองต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อรองรับนักปั่นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี

การรณรงค์และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักปั่นในการท่องเที่ยวนั้นอาจจะต้องสร้างความหลากหลายที่นอกเหนือจากเส้นทางหรือแหล่งท่องเที่ยว ยังจะต้องรวมถึงการสร้างเส้นตามประเภทของรถจักรยานอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มจักรยานแต่ละประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการของนักปั่นที่มีจักรยานแต่ละประเภท เช่นการจัดเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อกลุ่มจักรยานประเภทถนนหรือเสือหมอบที่เน้นการท่องเที่ยวในเส้นทางที่เรียบระยะทางไกลพอสมควร รถจักรยานประเภทเสือภูเขาควรจัดเส้นทางที่ไม่ไกลจนเกินไปนักมีทางที่วิบากบ้างเพื่อให้ได้ใช้ทักษะในการควบคุมรถและใช้ศักยภาพของรถให้เกิดทั้งความสนุกสนาน ประสบการณ์ที่นักปั่นได้ท้าทายความสามารถและได้ท่องเที่ยวไปด้วยในเวลาเดียวกัน ส่วนการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักปั่นจักรยานพับควรเลือกเส้นทางใกล้ๆ ทางท่องเที่ยวสามารถต่อรถขนส่งมวลชนสาธารณะเพราะเป็นสิทธิพิเศษที่นักปั่นจักรยานพับสามารถใช้บริการได้เท่านั้น เป็นต้น

นอกจากการทำโครงการและการสร้างกิจกรรมให้กับกลุ่มจักรยานแต่ละประเภทอย่างเหมาะสมแล้ว พบว่าการทำคู่มือเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวโดยหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้นักปั่นไว้หาข้อมูลสำหรับการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองหรือปั่นเป็นหมู่คณะ ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ มีหนังสือที่บอกเล่าถึงประสบการณ์การปั่นจักรยานท่องเที่ยวเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักปั่นหรือผู้ที่สนใจในการที่จะเดินรอยตามผ่านการเล่าเรื่องเหล่านั้นทั้งในรูปแบบหนังสือ บทความ และ หนังสือออนไลน์ (e-book) เช่น เจริญ และ อรวรรณ โอทอง (เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์, 2552) คู่สามีภรรยาชาวไทยที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับนักปั่นคนอื่นๆ หลังจากได้ปั่นจักรยานรอบโลก 43 ประเทศ 6 ทวีป ระยะเวลาทั้งสิ้น 5 ปี 11 เดือน 1 วัน และเขียนหนังสือ 4 เล่มชื่อปั่น “ข้ามฝัน 2000 วันรอบโลก” และนักเขียนที่เขียนหนังสือออนไลน์เป็นเล่มย่อยๆ ไว้กว่า 10 เล่มที่เล่าถึงประสบการณ์การปั่นจักรยานกับเพื่อนคู่หูในชื่อ “ตีนถีบ ท่องเที่ยวด้วยจักรยานไปกับ 2 คู่หู ขวางนรก” ซึ่งมีผู้ติดตามผลงานอยู่พอสมควร จึงควรมีการแต่งหนังสือการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวกับกลุ่มจักรยานประเภทต่างๆ เพื่อตอบสนองนักปั่นในแต่ละกลุ่ม เป็นต้น

ความพอเพียงกับ “การปั่นจักรยาน”

ถ้ามองโดยผิวเผินนั้นพบกว่าการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวนั้นมีแนวคิดที่สอดคล้องกับความพอเพียง เพราะทั้งประหยัดกว่าการเดินทางท่องเที่ยวด้วยพาหนะชนิดอื่นๆ เพราะไม่ต้องเติมน้ำมัน ใช้ร่างกายของนักปั่นเองในการเดินทาง ไม่สร้างมลพิษในการเดินทาง และก็ยังถือว่าเป็นการออกกำลังกายไปในตัวอีกด้วย แต่หากดูจากสถิติมูลค่าการนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์จักรยานชนิดต่างๆ พบว่าในแต่ละปีประเทศต้องเสียดุลการค้าให้กับการนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก เพราะนักปั่นต้องการจักรยานและอุปกรณ์ที่มีคุณภาพและมาตรฐานสูงซึ่งผลิตเป็นยี่ห้อของต่างประเทศ ยิ่งกระแสความนิยมการปั่นจักรยานสูงมากยิ่งขึ้นเท่าใด การนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์ต่างๆ ยิ่งสูงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และประเทศไทยก็ยิ่งเสียเงินตราเพื่อการนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักปั่นทั้งผู้เริ่มต้นและผู้ที่ปั่นมานาน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการตั้งอัตราภาษีการนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์ที่สูงมากโดยให้เหตุผลเพื่อเป็นการปกป้องผู้ผลิตจักรยานภายในประเทศก็ตาม

สินค้านำเข้าจำแนกตามภาคเศรษฐกิจ (หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ)
ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

ประเภท	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554
จักรยาน รถเข็น และชิ้นส่วน	182.63	159.10	174.14	124.09

การลดการนำเข้าจักรยานและอุปกรณ์จักรยานโดยการส่งเสริมและพัฒนาจักรยานที่ผลิตและประกอบโดยคนไทยให้ได้มาตรฐานระดับโลก หรือการส่งเสริมให้มีการย้ายฐานการผลิตจักรยานยี่ห้อต่างๆ เข้ามาผลิตและประกอบในประเทศไทย ปัจจุบันถึงแม้ว่ามีผู้ประกอบการไทยที่มีศักยภาพในการผลิตชิ้นส่วนและประกอบจักรยานแต่นักปั่นนั้นนิยมที่จะซื้อจักรยานนำเข้ายี่ห้อของต่างประเทศเพราะเชื่อในเทคโนโลยีการผลิต วัสดุ และคุณสมบัติที่ได้รับการวิจัยพัฒนา ดังนั้นรัฐบาลควรเร่งการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาจักรยานไทยให้มีมาตรฐานคุณสมบัติที่โดดเด่นไม่แพ้จักรยานจากต่างประเทศ

นอกจากนี้แนวทางการส่งเสริมให้ย้ายฐานการผลิตจักรยานยี่ห้อต่างๆ ที่ได้รับความนิยมมาตั้งฐานการผลิตในประเทศไทยเพราะในปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบการที่เป็นเจ้ายี่ห้อ (Brand) จักรยานระดับโลกได้ย้ายฐานการผลิตจักรยานมายังประเทศไต้หวันเนื่องจากมีอัตราค่าแรง ค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าประเทศที่จะผลิตในประเทศตนเอง เช่นยุโรป แต่ไม่นิยมเลือกที่จะย้ายฐานการผลิตของตนไปยังประเทศจีนถึงแม้ว่าจะมีอัตราค่าแรงที่ถูกกว่าก็ตาม อันเนื่องมาจากฝีมือเพราะถือว่าจักรยานนั้นต้องผลิตด้วยความประณีตและละเอียดอ่อนสอดคล้องกับ ดังนั้นประเทศไทยย่อมมีโอกาสเช่นเดียวกับประเทศไต้หวันเพราะทั้งฝีมือแรงงานและอัตราค่าตอบแทนแรงงานของไทยที่สามารถแข่งขันได้ ซึ่งรัฐบาลสามารถส่งเสริมการลงทุนในลักษณะเช่นเดียวกับผู้ประกอบการรถยนต์ที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในการก่อตั้งโรงงานผลิตชิ้นส่วนและประกอบรถยนต์ของผู้ประกอบการยี่ห้อต่างๆ ทั้งจากญี่ปุ่น ยุโรปและสหรัฐอเมริกา

ซึ่งการส่งเสริมดังกล่าวทำให้ลดการสูญเสียดุลการค้า นอกจากนี้การผลิตในประเทศจะส่งผลให้นักปั่นจักรยานได้ใช้จักรยานที่มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูง รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่ายเนื่องจากราคาจักรยานและอุปกรณ์ถูกลง ในขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมการลงทุนในประเทศ สร้างงานและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ในทางอ้อมยิ่งก่องให้เกิดการกระตุ้นให้มีนักปั่นจักรยานในประเทศมากยิ่งขึ้น

พื้นฐานแห่งความพอเพียงกับการปั่นจักรยาน

คนทั่วไปอาจเห็นว่าการปั่นจักรยานท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ประหยัดกว่าการเดินทางท่องเที่ยวด้วยพาหนะอื่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการปั่นจักรยานจึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง แต่การด่วนสรุปเช่นนั้นอาจจะขัดกับภาพในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมของนักปั่นจักรยาน เพราะนักปั่นจักรยานนั้นก็เหมือนผู้ที่มีกิจกรรมงานอดิเรกอื่นๆ เช่น นักเล่นกล้อง นักแต่งรถ ที่ยินดีในการจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นจึงเห็นนักปั่นจำนวนมากที่ลงทุนไปกับจักรยานและอุปกรณ์ต่างๆ อย่างมากมาย นอกจากนี้นักปั่นจักรยานยังมีค่านิยมที่ในการใช้จักรยานจากต่างประเทศเช่นยุโรปหรือสหรัฐอเมริกาเพราะมีความเชื่อในเรื่องของมาตรฐานการผลิตเทคโนโลยีในการพัฒนา และคุณภาพของสินค้า ซึ่งหากตีความตามทัศนะของ ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ (อ้างในกรวรรณ สังขกร, 2552) คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม ดังนั้นหากนำแนวคิดนี้มาใช้วัดกับนักปั่นในเรื่องพฤติกรรมการซื้อและเป็นเจ้าของจักรยานรวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลก็จะมีทั้งที่ดำเนินไปตามกรอบความพอเพียงได้ทั้งหมด หรือบางส่วน และอาจมีบางส่วนที่ไม่เป็นไปตามแนวคิดพอเพียงเลยก็ตาม จึงไม่สามารถเหมารวมได้ว่าเข้าหรือไม่เข้ากับแนวคิดความพอเพียง นอกจากนี้จากข้อมูลข้างต้นที่ได้มีการแบ่งประเภทของจักรยานนั้นทำให้นักปั่นจำนวนไม่น้อยที่มีจักรยานไว้ในครอบครองหลายประเภทเพื่อการปั่นในแต่ละเส้นทาง หรือกีฬาที่เข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขัน

ความยากของการท่องเที่ยวไม่เฉพาะแต่การท่องเที่ยวจักรยานเข้ากับแนวคิดตามแนวทางพอเพียง เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อเดินทางท่องเที่ยวแล้วมีความต้องการที่จะสรรหาความสุข การพักผ่อน หรือหาความสำราญสูงสุดในช่วงเวลานั้นๆ เพราะถือเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ที่คลายความเครียด ความเหนื่อยล้า หรือเป็นการเติมพลังหลังจากการทำงานหนักมาตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา หรือเพื่อกลับไปทำงานหรือดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต ดังนั้นการนำแนวคิดด้านความพอเพียงมาใส่ในความพอเพียงนั้นจึงมีบริบทที่แตกต่างจากการนำไปใช้ในวิชาชีพหรือภาคธุรกิจอื่นๆ ดังนั้นแนวทางหรือทิศทางการนำแนวคิดทฤษฎีความพอเพียงมาใช้จึงต้องมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการนำมาใช้ เพื่อให้ไม่กระทบกับความรู้สึกของนักท่องเที่ยวให้เกิดความอึดอัดหรือรู้สึกไม่ผ่อนคลาย ผู้นำไปใช้ต้องรู้และเข้าใจเป็นอย่างดี ใช้อย่างเหมาะสมตามความจำเป็นและสถานการณ์และหากสามารถทำได้ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จและสร้างความพึงพอใจ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำจนไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

นอกจากนี้องค์ประกอบอื่นๆ สำหรับนักปั่นที่ต้องเตรียมสำหรับปั่นจักรยานนอกจากอุปกรณ์ต่างๆ เพราะหากเดินทางด้วยตนเองหรือกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่มีรถบริการ นักปั่นต้องมีอุปกรณ์ซ่อมแซมหรือซ่อมบำรุงจักรยาน เช่น ยางรั่ว ยางฉีก โซ่จักรยานหลุด เป็นต้น รวมถึงอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลสำหรับกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุ เพราะนักปั่นจักรยานต้องพึ่งตนเองอย่างมาก ดังนั้นการพึ่งตนเองให้ได้นั้นก็ถือได้ว่าเป็นไปตามแนวคิดความพอเพียงประการหนึ่ง

บทส่งท้าย

การปั่นจักรยานเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่อาจจะไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดและสามารถใช้กับนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มเนื่องจากข้อจำกัดส่วนบุคคล แต่ยังถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ประหยัดในการใช้พลังงาน เพราะใช้แรงของนักปั่นเพื่อการท่องเที่ยว และเป็นการส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีเพราะถือเป็นการออกกำลังกายประเภทหนึ่ง แต่การพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวของนักปั่นจักรยานที่เป็นนักปั่นเพื่อการกีฬาและเพื่อการออกกำลังกายนั้นต้องมีการสอดแทรกบริบทของการท่องเที่ยวเพื่อให้สนุกกับการปั่น เพิ่มมูลค่าการปั่นด้วยการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์จากการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว และทำให้การท่องเที่ยวโดยการปั่นจักรยานก็จะเป็นทางเลือกอันดับต้นๆ ของผู้ที่เป็นนักปั่นอยู่แล้วและผู้ที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวให้เกิดแรงบันดาลใจอยากเข้ามาสู่วงการการปั่นจักรยานในโอกาสการท่องเที่ยวครั้งต่อไป

อ้างอิง

กรวรรณ สังขกร. (2552). *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน*. เชียงใหม่: ล๊อคอินดีไซน์เวิร์ค.

ครอบครัวข่าว 3. (2556). *รับศพนักปั่นจักรยานรอบโลกส่งกลับประเทศ*. สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2557 จาก http://www.krobkruakao.com/%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1/68535/%E0%B8%89%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%8A%E0%B8%B4%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%B2-%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%A8%E0%B8%9E%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%9A%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8.html

จริยาวัฒน์ โลหะพูนตระกูล. (2553). การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดบางน้ำผึ้ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ. *วารสาร มฉก.วิชาการ*, 14, 1-19.

จักรพิพัฒน์ อัศวบุญญาเลิศ, ธงชัย พรรณสวัสดิ์, พรทิพย์ หนักแน่น, บุญจงรักษ์ จิ้วตั้น, วัฒนา ณ นคร, สุรศักดิ์ ชูทอง และคณะ (2554). *ทำไมคนไทยจึงไม่นิยมใช้จักรยาน*. ค้นเมื่อง 5 มีนาคม 2557 จาก http://www.thaicyclingclub.org/sites/default/files/thamaimkhnaithycchuengaimniymaichcchakryaan_dr.cchakrphiphathnaelakhna.pdf

ฐานออนไลน์. (2556). *'สุขุมพันธุ์' เปิดโครงการปั่นจักรยานท่องเที่ยวเชื่อม กทม.-สมุทรสาคร*. ค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2557 จาก http://www.thanonline.com/index.php?option=com_content&view=article&id=198960:2013-09-14-01-55-40&catid=176:2009-06-25-09-26-02&Itemid=524#.UxkxlvmSySo

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ไม่ปรากฏปีพิมพ์). *สินค้านำเข้าจำแนกตามสภาพเศรษฐกิจ (ดอลลาร์ สรอ.) 1/.* ค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2557, จากธนาคารแห่งประเทศไทย เว็บไซต์: http://www2.bot.or.th/statistics/ReportPage.aspx?reportID=55&language=th

พัชร เกิดศิริ. (2556). *ขี่จักรยานถนนเลียบทางด่วน พบว่า ไม่เหมาะกับการขี่จักรยาน*. ค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2557, จากบล๊อกของ พัชร เว็บไซต์: http://www.ipattt.com/2013/bike-lane/

โพสทูเดย์. (2557). *อยุธยาจัดโครงการปั่นจักรยานกระตุ้นการท่องเที่ยว*. ค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2557 จาก http://www.posttoday.com/%E0%B8%81%E0%B8%97%E0%B8%A1.-%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84/%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%87/270408/%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%98%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7

มติชนออนไลน์. (2557). *กระบะแข่งซิ่ง ขยี่ขบวนจักรยานแรลลี่เทิดพระเกียรติ ม.เกษตรฯ ตาย 1 เจ็บ 3*. ค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2557 จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1390733704&grpid&catid=19&subcatid=1906

มีศักดิ์ ปักชัยภูมิ. (ไม่ปรากฏปีพิมพ์). *คู่มือจักรยาน สิบเส้นทางในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพ: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

มูลนิธิโลกสีเขียว. (2554). *โครงการจักรยานกลางเมือง a project for Bangkok Bicycle Campaign*. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2557. จากมูลนิธิโลกสีเขียว เว็บไซต์: http://www.greenworld.or.th/bikemap/1374

เยาวลักษณ์ พัตรภักดิ์. (2556). *วันปลอดรถโลก (World Car Free Day) 22 กันยายน*. ค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2557. *จากสำนัก*หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง เว็บไซต์:http://www.lib.ru.ac.th/journal2/?p=3858

วิติยะ ปิดตังนาโพธิ์, ธงชัย พรรณสวัสดิ์, พรทิยพ์ หนักแน่น, บุญจงรักษ์ จิ้วตั้น, วัฒนา ณ นคร, สุรศักดิ์ ชูทอง และคณะ. (2554). *แรงจูงใจและอุปสรรคในการใช้จักรยานสำหรับคนที่เดินทางด้วยจักรยานในประเทศไทย*. ค้นเมื่อง 5 มีนาคม 2557 จาก http://www.thaicyclingclub.org/sites/default/files/aerngcchuungaicchaelaupsrrkhainkaaraichccchakryaansamhrabkhnedinthaangdwycchakryaanainpraethsaithy_khunwiydaaaelakhna.pdf

ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์. กรกฎาคม 2555. bike lane: ถอดรหัสกฎหมายจักรยาน. *a day*, 12,

ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์. ตุลาคม 2555. bike lane: ฝาท่ออันตราย. *a day*, 13,

ศิระ ลีปิพัฒนวิทย์. มิถุนายน 2555. bike lane: กฎหมายจักรยาน...ใครว่าไม่มี. *a day*, 12,

เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์. 7 สิงหาคม 2552. “วรรณ-หมู” 5 ปี 11 เดือน 1 วันและตลอดไป.... ค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2557 จาก ASTVผู้จัดการ เว็บไซต์: http://www.thaibikeworld.com/public/newspaper/manager/manageronline_2009-08-07.mht

เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์. 23 กันยายน 2556. เมินแบ่งทางจักรยานถนนพระอาทิตย์ พบคนใช้รถยังจอดรถเย้ยกฎหมาย. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2557 จาก ASTVผู้จัดการ เว็บไซต์: http://www.thaiday.com/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9560000120049

Eadington, R. William. & Smith, L. Valene. (1992). *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

พฤติกรรมการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยว
Leisure Behavior and Tourism

เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว[1]

บทคัดย่อ

กิจกรรมในเวลาว่างประเภทหนึ่งที่ได้รับความนิยม คือ การท่องเที่ยว การใช้เวลาว่างเดินทางท่องเที่ยว (Leisure Travel) เกิดจากความต้องการ แรงขับ และแรงจูงใจของตัวมนุษย์เอง เป็นที่เข้าใจโดยสามัญทัศน์ว่าการท่องเที่ยวย่อมนำมาซึ่งความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ ความสุขอย่างน้อยก็ในระดับหนึ่งของปัจเจกบุคคล และยังเป็นการหลีกหนีความจำเจ ความทุกข์ได้ ทั้งการท่องเที่ยวยังกลายเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ การเมืองตามระบบทุนนิยมโลก (Capitalist World System) ซึ่งทำให้การศึกษาและการพินิจการท่องเที่ยวเกิดการแตกออกเป็นกลุ่มความคิดย่อย (Fragmentation) แต่ท้ายสุดก็เป็นการสนองนายทุน อำนาจและผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ การละเลยการศึกษาการท่องเที่ยวอย่างที่ควรเป็นอาจเป็นเรื่องที่ไม่มีใครอยากฟัง (Inconvenient Truth) การศึกษาสังกัปของการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่แท้จริงของเวลาว่างและการท่องเที่ยว โดยนำแนวคิดการใช้เวลาว่างในเชิงพฤติกรรมประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวอันจักช่วยให้การจัดการประสบการณ์เวลาว่างและการท่องเที่ยวได้ประสิทธิผลและพอเพียงกับบุคคลตลอดจนสังคมยิ่งขึ้น

Abstract

Tourism is a sort of popular activity to which the people prefer during spare time. Leisure travel derived from needs, drives and motives of human beings. By common sense, tourism provides to people the joyfulness, the satisfaction and happiness to some extent. And it consorts people from the boredom and sadness. Tourism, also to be used, as a tool of the economics and the politics in the capitalist world system; that may cause changes to the direction of tourism education and perspectives, determinately it serves the capitalists and their power as well as all benefits. The desertion of studying tourism based on true essence seems an inconvenient truth. Studying the concepts of leisure and tourism is herein recommended to demonstrate the real value of leisure and tourism by utilizing the applied leisure behavior into tourism. That fosters effectively leisure and tourism experiences for people' own sake and their society.

---

[1] ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทนำ

เมื่อมีการถามถึงคำว่า “leisure” ในภาษาอังกฤษสำหรับคนไทย อาจทำให้ความหมายหรือนิยามกันได้หลากหลายซึ่งเกิดจากการศึกษาเรื่อง leisure ในประเทศไทยยังมีอยู่ในวงจำกัด แต่สำหรับต่างประเทศแล้ว โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนนาดา อังกฤษและออสเตรเลียได้มีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยมาจนถึงมีการศึกษาถึงขั้นปริญญาเอก รวมไปถึงการจัดตั้งองค์กรและสมาคมสำคัญ เช่น World Leisure Organization, European Leisure and Recreation Association, Australian Amusement, Leisure and Recreation Association เป็นต้น การให้ความหมาย leisure ว่าเป็นการใช้เวลาว่างที่ให้คุณค่าแก่ผู้เข้าร่วมก็อาจดูยืดยาวไป ในบทความวิชาการนี้จึงใช้เพียง “การใช้เวลาว่าง” ทั้งนี้ผู้เขียนตั้งใจให้ผู้อ่านเห็นถึงมุมมองทางวิชาการอีกมุมหนึ่งที่เชื่อมโยงพฤติกรรมการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยว เพราะการใช้เวลาว่างและการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience) ที่ดีก็มาจากฐานรากของความเข้าใจในการจัดโปรแกรมประสบการณ์การใช้เวลาว่าง (Leisure Experience Programming) ที่ดีเช่นกัน การมองว่าการใช้เวลาว่างเป็นสิทธิ เสรีภาพและเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ (Veal, 2003) นับเป็นนัยโดยตรงที่ก่อให้เกิดผลิตผลทางเศรษฐกิจไม่ได้ (Larson and Richards, 1994) ทว่าสามารถให้อรรถประโยชน์มากมายกับทุกภาคส่วน การใช้เวลาว่างจัดเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์คนใดสามารถเลือกกิจกรรมที่ตนทำแล้วเกิดความพึงพอใจเมื่อได้ทำและเกิดคุณค่าแก่ตน แต่กิจกรรมและความพึงพอใจอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลา สถานการณ์ตามช่วงชีวิตได้ (Tinsley & Tinsley, 1986., Iso-Ahola, 1980) การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีผู้คนจำนวนมากได้เลือกทำในยามว่าง การศึกษาแนวคิดพฤติกรรมการใช้เวลาว่างจักช่วยให้การจัดการประสบการณ์การท่องเที่ยวได้ประสิทธิผลและพอเพียงกับสังคมยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เวลาว่าง

การศึกษาเรื่องการใช้เวลาว่างในฐานะเป็นองค์ความรู้หนึ่งได้เกิดขึ้นมากกว่า 100 ปี ซึ่งหนังสือสองเล่มแรกที่มีการกล่าวถึงความเป็นมาและปรัชญาของการใช้เวลาว่าง คือ “Leisure: The Basic of Culture” (1952) โดย Joseph Pieper และ “Philosophy of Recreation and Leisure” (1953) โดย Jay B. Nash แต่ทว่าได้มีการกล่าวถึงคำนี้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณซึ่ง อริสโตเติล ได้มุ่งประเด็นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้วิทยาการและสังคมมีความเจริญก้าวหน้า แต่การที่มนุษย์จะทำได้เช่นนั้นต้องอาศัยเวลาเพื่อสร้างสรรค์ดังนั้น เวลาว่างจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการคิดค้นอะไรใหม่ๆ กลุ่มคนหรือชนชั้นที่ทำได้จึงตกอยู่ชนชั้นปกครอง (Shivers, 1981) ซึ่งในปี ค.ศ. 1899 Veblen ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Theory of the Leisure Class หนังสือทั้งสามเล่มที่กล่าวมาได้ถูกใช้อ้างอิงในวงการการศึกษาและวิจัยมาจวบจนปัจจุบัน แม้ว่าการใช้เวลาว่างในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปเป็น liquid leisure ตามที่ Blackshaw (Blackshaw, 2010) ได้เพิ่งเสนอแนวคิดนี้หลังจาก Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory ของ Chris Rojek (Rojek, 1995) และ Leisure as Transformation ของ Edginton และ Chen (Edginton and Chen, 2008) การใช้เวลาว่างเป็นเรื่องที่มากกว่าเวลาว่างและการทำกิจกรรมในยามว่างเพื่อความบันเทิง ผ่อนคลายสนุกสนาน หรือที่รู้จักกันในชื่อ “นันทนาการ (recreation)” ซึ่งในนัยนี้ไม่ได้หมายความว่าการใช้เวลาว่างมีความหมายแคบหรือ

กว้าง แต่เป็นการใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมอันใดที่ก่อประโยชน์ให้กับผู้ทำกิจกรรมนั้น ทั้งยังควรเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมด้วย นั่นย่อมหมายถึงคุณค่าแห่งการใช้เวลาว่างที่มีคุณอนันต์ ซึ่งในสังกัปของการใช้เวลาว่างกิจกรรมที่ทำนั้นจักเกิดขึ้นและจบที่ใด เมื่อใดก็ได้ตามแต่ปัจเจกบุคลและปัจจัยแวดล้อมซึ่ง Bammel และ Bammel (1996) ได้กล่าวถึง Leisure ไว้สังเขป ดังนี้

1. การใช้เวลาว่างเป็นเวลาที่เหลือ (Leisure is as residual) กล่าวคือ เวลาที่เหลือจากการทำสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพ ซึ่งนักวิเคราะห์เรื่องปริมาณการใช้เวลาให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้ เพราะได้เห็นถึงประโยชน์ของเวลาในเชิงปริมาณ โดยการคำนวณเป็นนาทีที่ใช้ไปได้ แนวคิดนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการใช้เวลาว่างเป็นการนำเวลาที่เหลือมาใช้และสรุปว่าการใช้เวลาว่างมีนัยเกือบเป็นคำเดียวกับเวลาว่าง (Free time) นันทนาการ (Recreation) หรือ การเล่น (Play) การใช้เวลาว่างได้กลายเป็นชุดของกิจกรรมที่มาเติมเต็มเวลาที่ว่าง ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ได้กล่าวถึง ความนิยมการใช้เวลาว่างว่าเป็นเสมือนการเดินทางท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือและเป็นจำนวนนับได้เมื่อเข้าร่วมที่สามารถบอกได้ว่าผู้เข้าร่วมเป็นอย่างไรในขณะที่ใช้เวลาว่าง คำนิยามที่ว่าการใช้เวลาว่างเป็นเวลาที่ไม่ได้มีใครบังคับให้ว่างดูจักเป็นที่เข้าใจทั่วไป และได้รับรู้เช่นนี้อย่างกว้างขวาง การใช้เวลาว่างได้รับการพิจารณาจากการที่ว่างจากภารกิจที่ต้องทำ กลุ่มคนวัยเกษียณได้รับกล่าวขานว่าเป็นหมู่บ้านแห่งชนการใช้เวลาว่าง เพราะคนที่เกษียณจากโลกของการทำงานและพันธกิจใดๆ ที่ต้องกระทำย่อมสามารถอุทิศตนทั้งหมดให้กับการใช้เวลาทั้งหมด กลุ่มคนที่ได้นิยามการใช้เวลาว่างเป็นเวลาที่เหลือได้อนุมานว่าการใช้เวลาว่างประกอบไปด้วยกิจกรรมที่สังเกตเห็นได้ รวมทั้งเวลาที่พักผ่อนหรือแม้แต่เวลาที่ใช้ผ่อนคลาย

2. การใช้เวลาว่างเป็นสภาวะการที่เป็น (Leisure is a state of being) กล่าวคือ องคาพยพทัศนคติและพยาธิทางจิตที่จักทำอะไรไม่ต้องขึ้นอยู่กับห้วงเวลา และถ้าจักมีบ้างก็เป็นเรื่องเกี่ยว กับสถานที่และกิจกรรม แนวคิดนี้ได้พัฒนาขึ้นครั้งแรกโดย อริสโตเติล และก็มีผู้เห็นด้วยต่อมา อริสโตเติลกล่าวว่า ดนตรีและความคิดเป็นลักษณาการหนึ่งของการใช้เวลาว่าง เพราะเขาพิจารณาแล้วว่าลักษณาการนี้ เป็นการใช้ส่วนที่ดีที่สุดของสมองมนุษย์ เขาและผู้คนที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้เชื่อว่า การคิด ความซาบซึ้งและการจัดงานเฉลิมฉลองคือ การแสดงออกถึงการใช้เวลาว่างที่ดีที่สุด อย่างที่เขายกตัวอย่างเรื่องดนตรี อริสโตเติลรวมไปถึงการประพันธ์โคลงเนื้อร้อง การร้องเพลงและการเต้นรำตามเพลง รวมทั้งการเล่นเครื่องดนตรีด้วย ซึ่งมีนักประพันธ์สมัยใหม่ได้ รวมถึงกิจกรรมร้องเพลงทางศาสนาที่เป็นการวางลักษณาการเช่นนี้ผนวกเข้ากับแนวคิดของ อริสโตเติล การใช้เวลาว่างเป็นสาระที่เกิดขึ้นข้างในภายในตัวบุคคลที่สามารถแสดงออกมาให้เห็นได้หลายรูปแบบ นิยามแห่งการใช้เวลาว่างของบุคคลหนึ่งอาจไม่ใช่ของอีกบุคคลหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคน งานบ้านจำนวนมากเป็นตัวอย่างในเรื่องความสำคัญของทัศนคติ คนบางคนอาจรู้สึกสนุกกับการล้างรถ แต่ทว่าอีกคนหนึ่งอาจรู้สึกว่าเป็นงานประจำที่ต้องทำ ตามแนวคิดนี้ คนแรกสภาวะจิตบอกว่า เป็นการใช้เวลาว่าง ส่วนคนที่สองถือเป็นงานต้องทำ การพิจารณาว่าการใช้เวลาว่างเป็นสภาวะการที่เป็นหรือทัศนคติกลายเป็นเรื่องเข้าใจได้ง่ายขึ้น บุคคลที่ใช้เวลาว่างในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ย่อมมีแนวโน้มว่ามองการใช้เวลาว่างเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจ และคนที่มีจิตสภาพดีก็มองการใช้เวลาว่างเป็นโอกาสที่หลุดออกมาจากความยุ่งยากเพื่อมีเวลามาเติมเต็มจิตใจ ยังมีบางคนใช้เวลาว่างเพื่อการสุนทรียะ บางคนใช้ในเชิงอาสาด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นในองค์กรอย่างกาชาด กิจกรรมนี้เป็นการใช้เวลาว่างได้ด้วยเหตุแห่งทัศนคติต่อจิตอาสาที่นำไปสู่กิจกรรม แม้ว่าจักมีการกล่าวกันว่าไม่มีทฤษฎีการใช้

เวลาว่างมีแต่ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ ทว่าก็มีนักวิชาการหลายคนได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาว่างกับส่วนประกอบของพฤติกรรมมนุษย์ โดยการกล่าวถึงการใช้เวลาว่างเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์หรือไม่ก็เป็นการทดแทนความอยากลำบากของการดำรงชีวิตหรือไม่ก็ว่าประสบการณ์การใช้เวลาว่างเป็นจุดเปลี่ยนที่นำไปสู่การสถาปนาความเป็นชุมชน สิ่งเหล่านี้น่าจักเป็นเครื่องช่วยในการอรรถาธิบายในเชิงทฤษฎีได้ว่าเมื่อมนุษย์ใช้เวลาว่างมีอะไรอุบัติขึ้นบ้าง

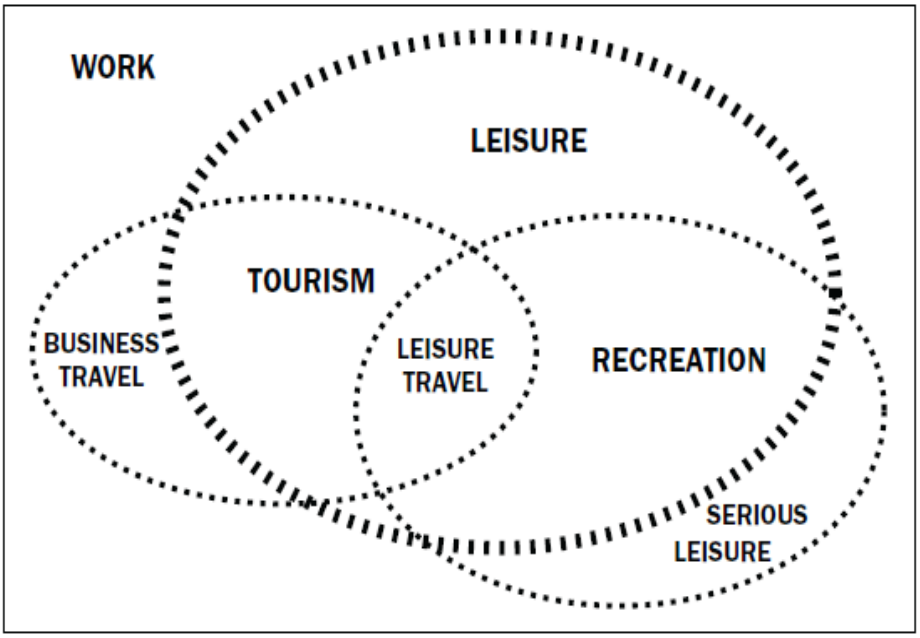
3. การใช้เวลาว่างก็คือการใช้เวลาว่าง (Leisure is as leisure does) โดยความหมายเชิงหน้าที่นี้นั้น การใช้เวลาว่างคือ สิ่งที่สรรค์สร้างบุคลิกภาพและทำให้มนุษย์เป็นเขาเป็นเธออย่างที่แสดงออกให้เห็น ในคำกล่าวนี้ไม่มีมาตราวัดหรือคำอธิบายอะไรที่จักบอกว่าเป็นการใช้เวลาว่างหรือไม่ใช่การใช้เวลาว่าง ด้วยบุคลิกภาพของมนุษย์ถูกก่อร่างขึ้นจากส่วนที่ต้องทำ ต้องปฏิบัติและส่วนที่แสดงออกตอบโต้อย่างฉับพลันและอย่างสบายๆ คนทำงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่สามารถบอกบุคลิกภาพรวมของตนได้ดีกับตอนใช้เวลาว่าง กล่าวคือ ความพยายามที่จักนิยามคำว่า การใช้เวลาว่างมันก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เมื่อหลุยส์ อาร์มสตรองถูกถามให้บอกคำนิยามของดนตรีแจ็ส เขาตอบว่า ไม่สามารถนิยามได้ แต่ถ้าเขาฟังก็บอกได้ว่า เป็นคนตรีแจ็สหรือไม่ ก็คงเป็นการยากที่กำหนดแนวคิดเฉพาะของการใช้เวลาว่าง แต่จากเวลาทั้งหมดขอให้รู้ว่าเวลานี้กำลังใช้เวลาว่างและเวลานั้นเป็นการทำงานจากแนวคิดของ Bammel และ Bammel ได้แสดงให้เห็นว่า ความหลากหลายของแนวคิดการใช้เวลาว่างขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล หรืออาจรวมไปถึงสังคมที่ให้ความสำคัญ ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและมีนัยต่อการดำรงชีวิต หรืออาจเป็นเพียงแค่เสี้ยวเวลาอิสระที่ว่างเว้นจากการทำงานก็ได้ ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมการใช้เวลาว่างจึงศึกษาได้หลายมิติถ้าในบริบทของสวัสดิการสังคมที่รัฐต้องจัดให้ประชาชนในฐานะผู้เข้าร่วมอันมีเป้าหมายเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ให้ไปสู่ความสุขสมบูรณ์ของผู้คนและสังคม แต่ถ้าในบริบทของธุรกิจก็เป็นการตอบสนองความต้องการ ความปรารถนาของลูกค้า ซึ่งทั้งสองบริบทผู้จัดต้องทราบถึงการบริการส่งมอบในระบบการใช้เวลาว่าง (Leisure Delivery Service) ทั้งยังต้องรู้จักผู้เข้าร่วมหรือลูกค้าตลอดจนรูปแบบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์บริการ

กล่าวโดยสรุปการใช้เวลาว่าง (Leisure) คือ สถานะทางจิตใจของมนุษย์ไม่ว่าชนชั้นใดในสังคม ที่ไม่มีสิ่งผูกผันหรือพันธนาการใดๆ จากการงานหรือการขู่บังคับ เว้นเสียแต่ว่ามีความจำเป็นแต่ก็ต้องเกิดความพึงพอใจและให้คุณค่ากับผู้ใช้เวลาว่าง ไม่ว่าจะเป็นความเพลิดเพลิน กายสุข จิตสุข หรือแม้แต่เกิดความคิดสร้างสรรค์จรรโลงสังคมและโลก คำว่าการใช้เวลาว่างโดยแท้จริงแล้วมีนัยในเชิงปรัชญาที่รวมไปถึงผลลัพธ์ของการใช้เวลาว่างซึ่งต้องผ่านการทำกิจกรรม แสดงอาการที่ให้ผลดีเป็นคุณต่างๆ แก่ผู้เลือกทำหรือเข้าร่วม

การใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยว: ศึกษาในเชิงพฤติกรรม

แม้ว่าการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ แต่ในประเทศไทยยังมีผู้ที่ศึกษาการท่องเที่ยวบนฐานคิดร่วมกับการใช้เวลาว่างน้อยอยู่ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็นสองแนวคิด (ดูภาพประกอบ 1) คือ Leisure Tourism/Travel และ Business Tourism/Travel (Howell, 1993., Davidson, 1994., Swarbrooke and Horner, 2001) การแบ่งแนวคิดเช่นนี้จักทำให้การจัดการการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น เพราะการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจ

เพื่อการพักผ่อนในยามว่างถือว่าเป็นการผ่อนคลาย การซ่อมแซม การเพิ่มพูนพลังรวมทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต

ภาพประกอบ 1 : ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยว
ที่มา: Hall, C. M., and Page, S. J. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation.* p.7

แนวคิดการใช้เวลาว่างตามสารัตถะแล้วเมื่อนำมาประยุกต์ใช้โดยเฉพาะกับนันทนาการและการท่องเที่ยวจักมีการศึกษาในเชิงจิตวิทยาสังคมเป็นหลักเพราะขอบข่ายสาระดังกล่าวสามารถแบ่งการศึกษาได้ทั้งพฤติกรรมระดับบุคคล ระหว่างบุคคล และระดับกลุ่ม ด้วยเพราะการใช้เวลาว่างท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองคนรอบข้างและสังคม กล่าวคือการใช้เวลาว่างที่เกิดจากความต้องการพักผ่อน (Individual Social Behavior) ของคนคนหนึ่งอาจเกิดขึ้นจากการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านทางบุคคลสนิท (Interpersonal Social Behavior) ว่า การใช้เวลาว่างไปกับการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการไปเที่ยวเชิงเกษตร (Agritourism) นอกจากได้ความรู้แล้วยังได้พบบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติอีกด้วย โดยคนคนนั้นอาจมีอิทธิพลหรือได้รับอิทธิพลในการรวมกลุ่มคนสนิทให้ไปด้วยกันเพิ่มขึ้นอีก (Social Behavior in Groups) ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนขอนำเสนอทฤษฎีเชิงจิตวิทยาสังคมที่ประยุกต์ใช้แล้วพอเป็นแนวทางดังนี้

1. แนวคิดของนักทฤษฎีด้านสังคมวัฒนธรรม (The Sociocultural Perspective) หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ กลุ่มมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์นับตั้งแต่กลุ่มในระดับเพื่อนบ้านและระดับใกล้เคียง ไปจนถึงกลุ่มระดับเชื้อชาติ การมีอิทธิพลของกลุ่มต่อพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มผ่านมาทางบรรทัดฐานของสังคมนั้น (Social Norms) อันเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดว่าพฤติกรรมที่เหมาะสมควรกระทำอย่างไร โดยที่หัวใจของทัศนะนี้อยู่ที่วัฒนธรรม (Culture) ที่นิยามได้ง่ายๆ ว่าเป็นความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีที่คนในสังคมมีอยู่ร่วมกันในยุคสมัยหนึ่ง ณ ที่หนึ่ง วัฒนธรรมเป็นเสมือนวิศวกรในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม หรือปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวคน เป็นต้นว่า การใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในสังคมเมืองอาจเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) มากกว่าการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport tourism)

เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและองค์ประกอบส่วนบุคคล แต่บางอย่างก็ยากที่จะเห็นได้ชัดเจนต้องอาศัยการตีความจากพฤติกรรมแทน เช่น ค่านิยม ความนึกคิด จิตสำนึก ดังนั้น ผู้คนที่ต่างวัฒนธรรมกันจึงมีความคิด ความรู้สึก และการแสดงออกที่ย่อมแตกต่างกัน ซึ่งในประเด็นการใช้เวลาว่างก็เช่นเดียวกัน

2. แนวคิดของนักทฤษฎีทางการวิวัฒนาการ (The Evolutionary Perspective) หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ สิ่งมีชีวิตมีลักษณะบางอย่างที่ช่วยธำรงให้อยู่รอดและขยายพันธุ์ต่อไปแล้วยังส่งต่อไปยังลูกหลานอีก ลักษณะของพัฒนาการต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมจะเข้ามาแทนที่ของเดิม อย่างเช่นคนแถบเมืองหนาวและแถบเมืองร้อนเมื่อมีเวลาว่างแล้วต้องการพักผ่อนก็จะมีวิถีและวิธีการที่แตกต่างกันไปตาม สภาพร่างกายที่วิวัฒนาการมาประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมที่วิวัฒน์มา แนวคิดของนักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงมิได้สนใจแต่เพียงพฤติกรรมที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมเท่านั้น แตกยังศึกษาพฤติกรรมที่มีรากฐานทางสรีรวิทยา จิตใจและอารมณ์ด้วย

3. แนวคิดของนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (The Psychoanalysis Perspective) หลักการสำคัญของของทฤษฎีนี้ คือ บุคลิกภาพ การแสดงออก และพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์วัยเด็ก ประกอบกับแรงจูงใจและแรงขับที่อยู่ภายใน การเจริญเติบโตของคนในสังคมย่อมผ่านกระบวนการสังคมประกิตของบุคคล (Socialization) กระบวนการนี้มีการสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมนั้นๆ อย่างเช่น การที่จะให้คนในสังคมหันมาใส่ใจการใช้เวลาว่างเดินทางท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบอย่างยั่งยืน (Sustainability Responsible Tourism) อาจต้องปลูกฝังในเรื่องจิตสาธารณะ เรื่องของคุณธรรม จริยธรรมกันมาตั้งแต่เด็กของช่วงชีวิตพัฒนาการทีเดียว

4. แนวคิดของนักทฤษฎีการเรียนรู้ (The Learning Perspective) หลักการสำคัญของของทฤษฎีนี้ คือ การให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจากการเรียนรู้ในอดีต พฤติกรรมใดที่เกิดซ้ำเกิดอีกก็กลับกลายมาเป็นนิสัยได้หรือเป็นความเคยชิน อย่างเช่นเมื่อคนที่เหนื่อยตรากตรำงานมาทั้งวัน พอสุดสัปดาห์ก็ใช้เวลาว่างไปกับกิจกรรมที่ได้เรียนรู้มาในอดีตหรือเรียนรู้ใหม่ว่าสามารถผ่อนคลายและทำให้เพลิดเพลินได้ ซึ่งอาจเป็นการท่องอินเตอร์เน็ท หรือฝึก (เล่น) โยคะ เป็นต้น

5. แนวคิดของนักทฤษฎีการรับรู้ (The Cognitive Perspective) หลักการสำคัญของของทฤษฎีนี้ คือ พฤติกรรมมนุษย์ขึ้นอยู่กับวิธีการที่รับรู้สถานการณ์สังคม โดยบุคคลจะจัดระบบการรับรู้ ความคิด ความเชื่อของตนเองโดยอัตโนมัติเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปและสถานการณ์ที่มีความหมาย การดำรงอยู่ในสังคมร่วมกันย่อมทำให้คนแต่ละคนมีอิทธิพลต่อกันและกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม การรับรู้บุคลิกภาพ ความคิด และสิ่งต่างๆ จากอีกฝ่ายหนึ่งจะช่วยให้เข้าใจคนอื่นและสังคมได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งยังใช้ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วย อย่างเช่น การใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (ethnic tourism) ที่ไปแบบหมู่คณะ นักท่องเที่ยวจะเริ่มรับรู้ได้ว่านอกจากความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพของกลุ่มชนชาติต่างๆ แล้วยังอาจพบความแตกต่างอีกหลายอย่างของคนในหมู่คณะท่องเที่ยวเองได้

6. แนวคิดของนักทฤษฎีบทบาท (The Role Perspective) หลักการสำคัญของของทฤษฎีนี้ คือ พฤติกรรมสามารถอธิบายได้โดยการอ้างอิงถึงบทบาทและความหวังของบทบาทที่มีร่วมกันในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือมุ่งอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในแง่บทบาทที่มีอยู่ บทบาทตามคาดหวัง ทักษะในบทบาท โดยบทบาทที่บุคคลแสดงออกมีทั้งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกและบุคคลอื่นก็รับรู้ได้ด้วย ตัวอย่างเช่น การใช้เวลาว่างไปกับการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยเชิงรุก (Active Adventure Tourism) นักท่องเที่ยวย่อมคาดหวังบทบาททักษะในบทบาทของตนเองและบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นมัคคุเทศก์หรือครูฝึกในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้

การจักนำทฤษฎีข้างต้นมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ในบริบทพฤติกรรมการใช้เวลาว่างกับการท่องเที่ยวย่อมขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาต้องการศึกษาในส่วนใด เพราะในแต่ละมโนทัศน์ของทฤษฎีก็มีแนวคิดหลัก (Core Concept) ที่แตกต่างกัน อย่างเช่นถ้าต้องการรู้และเข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคลพร้อมทั้งปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในมิติของการใช้เวลาว่าง ก็ต้องนำทฤษฎีการรับรู้มาเป็นฐานคิดในการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวลาว่างของบุคคลนั้น เป็นต้น

บทสรุป

การที่บุคคลหนึ่งมีเวลาว่าง (Free Time) แล้วเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเริ่มตั้งแต่เดินทางไปจนจบรายการท่องเที่ยว บุคคลนั้นจัดว่าได้เลือกกิจกรรมให้กับตนเองประเภทหนึ่งอันทำให้เขาได้รับประสบการณ์ท่องเที่ยว มีความสุข ได้รับความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ ซึ่งมีโอกาสที่คุณภาพชีวิตจักดีขึ้น หรือกล่าวได้ว่าเป็น การใช้เวลาว่างในเชิงคุณค่า (Value - Based Leisure) เพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้ก็เป็นผลลัพธ์ของการใช้เวลาว่างที่ผ่านกระบวนการของกิจกรรมท่องเที่ยวของผู้เลือกเอง ส่วนการนำเวลาว่างไปใช้ในการท่องเที่ยวหรือกล่าวอ้างว่าเป็นการท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมที่มิได้ก่อเกิดคุณค่าและประโยชน์ใดๆ ต่อผู้เลือกหรือคนที่นำไปใช้ ก็ไม่ควรจัดอยู่ในการใช้เวลาว่างในเชิงคุณค่า ควรถือเป็นเพียงการนำเวลามาประกอบกิจกรรมบางอย่างเท่านั้น (Take Time to Do Such Thing) หรือเป็น Dark Pastimes จากที่กล่าวมาจักพบว่าการจัดการการท่องเที่ยวถ้าผู้จัดเข้าใจสังกัปการใช้เวลาว่างอย่างถ่องแท้กอปรพินิจพิเคราะห์ในเชิงวาทกรรมด้วยจักทำให้ได้คำตอบว่าการท่องเที่ยว มิใช่เป็นแค่เพียงเครื่องมือทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความผาสุกและความสุขสมบูรณ์ของผู้คนได้ และยังทำให้ได้คำตอบว่าทำไมการท่องเที่ยวเพื่อการศาสนา (Religious Travel) จึงเป็นการท่องเที่ยวได้

รายการอ้างอิง

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2549). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพ: แอคทิฟ พิ้นท์.

สิทธิโชค วรานุสันติ. (2548). *จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพ: ม็ดทรายพริ้นติ้ง.

สุวิมล ตั้งสัจจพจน์. (2553). *นันทนาการและการใช้เวลาว่าง*. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโพรดักส์.

Bammel, G., and Bammel, L. L. B. (1996). *Leisure and Human Behavior.* 3rd ed. Dubuque: Brown and Benchmark.

Blackshaw, T. (2010). *Leisure*. Taylor and Francis. Oxon: Routledge.

Davidson, R. (1994). *Business Travel*. Singapore: Longman Singapore.

Edginton, C.R. and Chen, P. (2008). *Leisure as Transformation.* Illinois: Sagamore Publishing.

Hall, C. M., and Page, S. J. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation.* 3rd ed. New York: Routledge.

Howell, W. David. (1993). *Passport : An Introduction to the Travel and Tourism Industry*. 2nd ed. Ohio: South-Western.

Iso-Ahola, S. E. (1980). *The Social Psychology of Leisure and Recreation*. Iowa: Wm. C. Brown Company Publishers.

Larson, R., and Richards, M.H. (1994). *Divergent Realities: The Emotional Lives of Mothers, Fathers and Adolescents.* New York: Basic Books.

Nash, Jay B. (1953). *Philosophy of Recreation and Leisure.* Iowa: WM. C. Brown.

Nash, Jay B. (1960). *Philosophy of Recreation and Leisure.* Iowa: WM. C. Brown.

Pieper, Joseph. (1952). *Leisure: The Basic of Culture*. New York: Mentor Books.

Pieper, Joseph. (1998). *Leisure: The Basic of Culture*. South Bend, IN: St. Augustine's Press.

Rojek, C. (1995). *Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory*. London: SAGE Publications.

Shivers, J. S. (1981). *Leisure and Recreation Concepts : A Critical Analysis.* Boston: Allyn & Bacon.

Swarbrooke, J., & Horner, S. (2001). *Business Travel and Tourism*. Oxford: Butterworth Heinemann.

Tinsley, H. E., and Tinsley, D. J. (1986). A Theory of the Attributes, Benefits, and Causes of Leisure Experience. *Leisure Science*, 8: 1-45.

Veal, A.J. (2003). *Leisure and Tourism Policy and Planning*. 2nd ed. Oxon: CABI Publishing.

Veblen, Thorsten. (1899). *The Theory of the Leisure Class.* New York: Modern Library.

Veblen, Thorsten. (1998). *The Theory of the Leisure Class.* New York: Prometheus Books.

Williams, S. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis*. 2nd ed. New York: Routledge.

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

The Sufficiency Economy Model for the Community Tourism Management, Case Study : Baan Saphae, Chae Hom District, Lumpang Province

นภัสนันท์ วินิจวรกิจกุล[1]

บทคัดย่อ

ชุมชนบ้านสาแพะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสาแพะ มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนบ้านสาแพะอยู่อย่างมีความสุข และมีรายได้จากการท่องเที่ยว พัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสามคุณลักษณะ คือ **1.ความพอประมาณ** ชาวบ้านได้ตระหนักถึงวิถีการดำเนินชีวิต คือ มีความเรียบง่าย มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ไว้บริโภคในครัวเรือน และใช้บริการนักท่องเที่ยว ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยว สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีในวิถีชุมชนของบ้านสาแพะ **2.ความมีเหตุผล** ชาวบ้านรู้จักกำหนดกติกาต่างๆมาใช้จัดการการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชน มีการวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกัน คนในชุมชนต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักเรียนรู้ปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว **3.การมีภูมิคุ้มกัน** ชุมชนบ้านสาแพะได้มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนและอนุรักษ์น้ำ ผู้นำชุมชนใช้วิธีประชาสัมพันธ์และมีการจูงใจชาวบ้านให้รู้จักรัก สามัคคี ร่วมใจกันกันอนุรักษ์ป่าและน้ำ ในส่วนองค์ประกอบสองเงื่อนไขคือ **1.ความรู้** ชุมชนมีความรู้ในการบริการต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในชุมชน แต่ก็ยังขาดความรู้ทางด้านอื่นๆที่จะต้องนำมาใช้ในการจัดการทางด้านการท่องเที่ยว คือ การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนบ้านสาแพะ การวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์ของชุมชนบ้านสาแพะ **2.คุณธรรม** การดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้าสาแพะ แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เป็นชุมชนที่มีความขยัน อดทน มีความเพียรและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง

[1] หัวหน้าสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Abstract

Baan Saphae is located in Baan Sa Sub-district, Chae Hom District, Lumpang Province. They operate and manage their tourism activities by following The Sufficiency Economy Model. It is not only helps to contribute an empowerment and strength of the community, but also lead Baan Saphae to be the Sustainable Development community where the villagers are staying well and earning their income from the tourists.

Baan Saphae's tourism management has followed the Sufficiency Economy Model from 3 aspects.

1. Moderation: The villagers become discern about their way of life to be simple, harmonious and good relation with their neighbors. Husbandry and agricultural by using organic farming concept for their own consume and selling to tourists. They also set a group that preparing for tourist activities. It is not only some income for them but can conserve the community's nature and preserve their old tradition and culture as well.
2. Reasonableness: The villagers set their own regulation for operating and doing plan in any tourism activities. When they have something to discuss, they use rationality to solve arguments, and make the plans together. So they can learn from each other and then can go forward together.
3. Self-immunity: Baan Saphae has conserved their woodland and water source. The community leader encourages people to know how to share and use their resources together, with 2 main conditions.
    a. Knowledge: The villagers need to know how to be a good host and how to treat tourists well. The tool is "Knowledge Management", start with collecting and arranging all base data and information of the community for interpretation. Then make a plan for community tourism strategy.
    b. Moral: The villagers must be honestly and faithfully in their both way of life and tourism business. They also have to be diligent, patient and smart.

Key words: Community Tourism Management, The Sufficiency Economy

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญและให้การส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นำมาซึ่งรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศ และกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ก่อให้เกิดการลงทุน การสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่น เป็นการสร้างรายได้สู่ประชาชน เช่น โรงแรมและที่พัก ภัตตาคาร ร้านค้า การคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ สำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน เกิดความรู้สึกหวงแหนและรักผืนแผ่นดินที่อยู่อาศัยของตน ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การท่องเที่ยวชุมชนเป็นอีกหนึ่งการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อประเทศ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนจึงต้องมีการจัดการที่เหมาะสมกับชุมชนในท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีเป้าหมายสำคัญเพื่อดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งมีทั้งทรัพยากรประเภทธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545–2549) ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาและบริหารประเทศโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่กับกระบวนทรรศน์การพัฒนาแบบบูรณาการโดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และมุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550–2555) ได้จัดทำขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยมีสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นทุกภาคส่วนจึงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์, ม.ป.ป) ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยวเน้นการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยและนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและการจัดการความรู้

ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555–2559) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” แนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

ในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์, ม.ป.ป)

ในสถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภายในประเทศ โดยเฉพาะภาวะผันผวนด้านเศรษฐกิจ พลังงาน และภูมิอากาศ ทำให้ชุมชนต้องตื่นตัวในการจัดการตนเอง ดังนั้นทิศทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจึงยึดหลักการปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นการใช้จุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุนชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องสร้างและใช้ประโยชน์จากภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ โดยนำทุนของชุมชนที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการ พร้อมทั้งสร้างความแข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และสังคม ชุมชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ครอบครัวบ่มเพาะความเป็นไทยที่มีจิตสำนึกและอัตลักษณ์ให้บุตรหลานได้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชน ชุมชนเป็นพลังหลักในการพัฒนาฐานรากของประเทศให้มั่นคง ชุมชนพึ่งตนเองสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชนบ้านสาแพะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ซึ่งอยู่ในเทศบาลตำบลบ้านสามียุทธศาสตร์ประจำเทศบาลตำบลในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ความยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวอนุรักษ์และฟื้นฟู สืบสานศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะ จึงจำเป็นต้องมีพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสาแพะ มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนบ้านสาแพะอยู่อย่างมีความสุข และมีรายได้จากการท่องเที่ยว พัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 หรือพระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญจะต้องมีสติปัญญา และความเพียร ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง (มูลนิธิชัยพัฒนา, ออนไลน์, ม.ป.ป)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ออนไลน์, ม.ป.ป.) ได้สรุปคำนิยามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปในทางสายกลาง บนพื้นฐานดุลยภาพเชิงพลวัตของการพัฒนาที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยรวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

รงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550) เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการคือ เงื่อนไขความรู้ คือจะต้องมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง และเงื่อนไขคุณธรรม จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความขยันอดทนความเพียรและมีสติปัญญาเพื่อให้การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น พัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้แต่ละชุมชนต้องเร่งพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อรองรับกับนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาล ดังนั้นชุมชนควรจะมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนของตนเอง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) เป็นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการจัดการดูแลชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ถือเป็นความพยายามของชุมชนเอง ที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Identity) ให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (สินธุ์ สโรบล, 2556)

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ออนไลน์,ม.ป.ป)

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆหลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี (2546) ได้กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการโดยชุมชนเป็นเจ้าของ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกระดับคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ซึ่งมีหลักการเช่นเดียวกับ รศ.ดร.วีระ ทองมา (ออนไลน์, 2551) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนต้องรวมตัวเป็นกลุ่ม เป็นชมรม รูปแบบเนื้อหากิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเท่าเทียม มีความเป็นธรรม มีกฎกติกาที่เห็นร่วมจากชุมชนสำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และรายได้ที่ได้รับจะต้องนำไปสนับสนุนพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ชุมชนจะต้องทำอาชีพหลักของตนเพราะการท่องเทียวไม่ใช่อาชีพหลัก จากหลักการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ตั้งแต่การคิดริเริ่มจนถึงการจัดสรรผลประโยชน์ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น ชุมชนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวบ้านสาแพะ

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ

ชุมชนบ้านสาแพะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแจ้ห่มไปทางทิศใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1035 สายลำปาง – แจ้ห่ม เป็นเส้นทางหลักระยะทางจากตัวเมืองลำปางถึงอำเภอแจ้ห่ม 52 กิโลเมตรสภาพภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาล้อมรอบ ชุมชนที่อยู่อาศัยมีที่ราบลุ่มเป็นบางส่วนมีแม่น้ำวังไหลผ่านหมู่บ้านและมีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จดกับ	หมู่ที่ 7 บ้านสาแพะเหนือ เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม
ทิศใต้	จดกับ	แม่น้ำวัง
ทิศตะวันออก	จดกับ	หมู่ที่ 5 บ้านไผ่แพะ ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม
ทิศตะวันตก	จดกับ	แม่น้ำวัง

ภาพประกอบที่ 1 แสดงตำแหน่งบ้านสาแพะ เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
ที่มา : Google Map. (2557). [Online]. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2557

ประวัติความเป็นมาบ้านสาแพะ

สมัยอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านนี้เคยอยู่ในพื้นที่ลุ่มอีกทั้งบริเวณนั้นหน้าฝนน้ำป่ามักท่วมทุกปีอีกประการหนึ่งทางการได้สร้างเขื่อนกิ่วลมขึ้น เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ชาวบ้านเลยย้ายขึ้นมาอยู่บนที่สูงซึ่งเป็นป่าละเมาะ โดยมีต้นฉำฉา (จามจุรี) มากมายเต็มสองข้างถนนของหมู่บ้านรวมไปถึงหมู่บ้านข้างเคียงด้วย จนทำให้ดูเหมือนป่า ในสมัยนั้นชาวบ้านเรียกป่าว่า "แพะ" จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านสาแพะจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางประชากรและชุมชน

ประชากรในหมู่บ้านบ้านสาแพะ มีจำนวนประชากรทั้งหมดจำนวน 584คน แยกเป็นชาย จำนวน 295คน หญิงจำนวน 289 คน จำนวนครัวเรือน จำนวน 158ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2554)อาชีพส่วนใหญ่ คือ อาชีพทางด้านเกษตรกรรม เป็นแหล่งปลูกข้าวและพืชที่สำคัญ เช่น ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง ถั่วพุ่ม บวบ มะละ แตงโม และฟักทอง นอกจากนี้ยังมีอาชีพรองลงไป คือ อาชีพรับจ้าง และเลี้ยงสัตว์ รายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้านเฉลี่ย จำนวน 35,199 บาท/คน/ปี

แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ชุมชนบ้านสาแพะ มีแหล่งน้ำธรรมชาติได้แก่ ลำห้วยอยู่ 3 แห่ง คือ ลำห้วยแนตลำห้วยแก้ว และลำห้วยคัดเลือด มีหนองน้ำ 1 แห่ง คือ หนองบวกโค มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นได้แก่ ฝาย 2 แห่ง คือ ฝายน้ำล้นลำห้วยแนตและฝายน้ำล้นลำห้วยแก้ว และมีบ่อน้ำตื้น 30 บ่อ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ชุมชนบ้านสาแพะ มีเหมืองแร่ดินขาวใช้ทำผลิตภัณฑ์เซรามิค เช่น ถ้วยชาม แจกันและของที่ระลึกต่างๆและยังอยู่ใกล้กับพื้นที่ทางด้านเกษตรกรรมและทางด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเหมืองแร่ที่บ้านสามัคคีหมู่ที่ 5 เป็นที่ตั้งของเหมืองแร่หินปูนเพื่อการอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด

ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดสาแพะพนารักษ์ ตั้งอยู่เลขที่ 125 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้าสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีท่านพระครูสันติพนารักษ์ เป็นเจ้าอาวาสวัด ในพระอุโบสถหลังใหม่ มีพระพุทธรูปแกะสลักจากหินทราย โดยการสร้างได้รับการสนับสนุนจากแรงศรัทธาของราษฎรบ้านสาแพะและคณะศรัทธาญาติโยมที่อยู่ในต่างจังหวัด ประชาชนในบ้านสาแพะยังคงยึดถือการดำรงชีวิตด้วยความเรียบง่ายและมีการสืบทอดวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น พิธีบวช งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานสงกรานต์งานรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ งานลอยกระทง งานประกวดโคมลอย พิธีสืบชะตา ทำบุญบ้าน สะเดาะเคราะห์ สืบชะตา เลี้ยงผีบ้านผีเรือน

ประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งจะมีการจัดงานประจำปี ณ วัดสาแพะพนาราม

ภาพประกอบที่ 2 ประเพณีตานก๋วยสลาก
ที่มา : [Online]. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.unseenthailand.net/wp-content/uploads/2011/11/tanguayslag1-580x333.jpg

ประเพณีตานก๋วยสลาก เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงรุ่นคุณปู่-ย่า/ตา-ยาย/พ่อ-แม่ และลูกหลานในปัจจุบัน มีเรื่องเล่าอยู่ว่ามีนางยักษิณีตนหนึ่งมักจะเบียดเบียน ผู้อื่นอยู่เสมอ แต่เมื่อได้ฟังธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว นางก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธานิสัยใจคอที่เคยโหดร้ายก็กลับเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีแก่คนทั่วไปจนผู้คนต่างพากันซาบซึ้งในมิตรไมตรีของนางยักษิณีตนนี้ถึงกับนำสิ่งของมาแบ่งปันให้ แต่เนื่องจากสิ่งของที่ได้รับมีจำนวนมาก นางยักษิณีจึงนำสิ่งของเหล่านั้นมาทำ

เป็นสลากภัต แล้วให้พระสงฆ์/สามเณร จับสลากด้วยหลักอุปโลกนกรรม คือสิ่งของที่ถวาย มีทั้งของของมีราคามากและมีราคาน้อยแตกต่างกันไปตามแต่โชคของผู้ได้รับ การถวายแบบจับสลากของนางยักษิณีจึงนับเป็นครั้งแรกของประเพณีทำบุญสลากภัตในพุทธศาสนา [ตานก๋วยสลาก/ตานสลาก/ กิ๋นข้าวสลาก/กิ๋นก๋วยสลาก หรือกิ๋นสลาก] ล้วนแล้วแต่เป็นภาษาของชาวถิ่นล้านนาที่มักมีการเรียกขานแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ความหมายนั้นเหมือนกันโดยหลักการอาจจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องของรายละเอียดถ้าเป็นภาษาไทยกลางรียกว่า "สลากภัต" ประเพณี "ตานก๋วยสลาก" หรือ "สลากภัต" ของชาวล้านนานิยมปฏิบัติกันตั้งแต่เดือน 12 เหนือถึงเดือนยี่เหนือหรือตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี สาเหตุที่ถือปฏิบัติกันเช่นนี้ก็เพราะว่าเป็นช่วงที่ชาวบ้านได้ทำนากันเสร็จแล้วหยุดพักผ่อน พระสงฆ์ก็จำพรรษาอยู่วัดไม่ได้ไปไหน เมื่อต้นข้าวในนาเริ่มเขียวขจีชาวนาที่มีฐานะไม่ค่อยดีการดำรงชีวิตก็เริ่มขัดสนเมื่อข้าวในยุ้งก็หมดก่อนฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะมาถึงดังนั้นการตานก๋วยสลากในช่วงนี้จึงเท่ากับว่าได้สงเคราะห์คนยากคนจนเป็นสังฆทานได้กุศลแรง ก่อนจะถึงวันตานก๋วยสลาก 1 วันเขาเรียก "วันดา" หรือ "วันสุกดิบ"วันนี้จะเป็นวันที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมข้าวของไม่ว่าจะเป็นของกินหรือของใช้ต่างๆ สำหรับที่จะนำมาจัดดาใส่ก๋วยสลากและวันนี้มักจะมีญาติสนิทมิตรสหายที่อยู่ต่างบ้านมาร่วมจัดดาสลากด้วยซึ่งถือเป็นประเพณีที่จะได้ทำบุญร่วมกันผู้ชายจะเป็นคนสานก๋วยสลาก (ตะกร้า) สำหรับที่จะบรรจุใส่ของกินของใช้ต่างๆก๋วยจะกรุด้วยใบตอง/หรือตองจี๋กุ๊กเมื่อรวบปากก๋วยมัดเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีไม้ไผ่เหลาเป็นก้านเล็กๆ สำหรับเสียบสตางค์/กล่องไม้ขีดไฟ/บุหรี่ เพื่อทำเป็นยอดก๋วยสลากจะมากน้อยบ้างตามแก่กำลังศรัทธาและฐานะก๋วยสลากจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ก๋วยน้อย เป็นก๋วยสลากสำหรับที่จะถวายทานไปให้กับผู้ที่ล่วงลับ ซึ่งไม่เพียงแต่ญาติน้องเท่านั้นอาจจะเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหายก็ได้ หรือแม้แต่สัตว์เลี้ยงที่เราเคยรักและมีคุณต่อเราเมื่อครั้งยังมีชีวิตเช่น ช้าง ม้า วัว ควายและสุนัข เป็นต้นหรือถ้าไม่รู้ว่าจะถวายทานไปให้ใครก็ถวายทานเอาไว้ภายหน้า

2. ก๋วยใหญ่ เป็นก๋วยที่จัดทำขึ้นใหญ่เป็นพิเศษ ซึ่งจะบรรจุข้าวของได้มากขึ้น ถวายเป็นมหากุศลสำหรับคนที่มีกำลังศรัทธาและฐานะดี เป็นปัจจัยนับว่าได้กุศลแรง สลากที่มักจัดทำขึ้นเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่งก็คือ " สลากโชค" มักจะเป็นสลากของผู้ที่มีฐานะดีระดับเศรษฐีที่ต้องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ที่ได้ล่วงลับอันเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณคน"สลากโชค" มักทำเป็นต้นสลากที่สูงใหญ่สำหรับที่จะนำเอาวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆผูกมัดติดกับต้นสลาก เช่น ผ้าห่ม ที่นอน หมอน หม้อนึ่งไหข้าว หม้อแกง ถ้วย ชาม ช้อน ร่ม เครื่องนุ่งห่ม อาหาร แห้งต่างๆ และเงินที่เป็นธนบัตรชนิดต่างๆ ต้นสลากจะมีการประดับตกแต่งให้สวยงามกว่าสลากธรรมดาก่อนที่จะนำเอาก๋วยสลากไปรวมกันที่วัด ต้องเขียนเส้นสลากเสียก่อน ในสมัยก่อนนั้นจะนำเอาใบลานมาทำเป็นเส้นสลาก แต่ปัจจุบันจะเขียนลงบนแผ่นกระดาษ เมื่อนำเอาก๋วยสลากไปรวมกันไว้ที่วัดแล้วเส้นสลากก็จะถูกนำไปกองรวมกัน ไว้ในวิหารหน้าพระประธานเมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาแล้วเส้นสลากจะถูกนำมาแบ่งสันปันส่วนกันไปในหมู่ของพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์มาจากวัดต่างๆ รูปละ 5 เส้น 10 เส้นบ้างแล้วแต่กรณีส่วนหนึ่งจะถูกแบ่งให้วัดที่เป็นเจ้าภาพก่อนจะถึงเวลาเพลพระสงฆ์ก็จะนำเอาเส้นสลากไปอ่าน โดยเริ่มจากเจ้าอาวาสก่อนจะมีการเรียกชื่อหาเจ้าของสลากนั้นๆว่านั่งอยู่ที่ใดเมื่อพบแล้วจะมีการให้ศีลให้พรมีการหยาดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ที่ล่วงลับเป็นเสร็จพิธี(งานบริหารทั่วไป คณะแพทย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ออนไลน์, ม.ป.ป)

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาด้านก่อสร้างปรับปรุง บำรุงถนน สะพานและท่อระบายน้ำ
2. แนวทางการพัฒนาเคหะและชุมชน
3. แนวทางการพัฒนาระบบจราจร ขยายเขตไฟฟ้าและติดตั้งกิ่งโคมไฟ
4. แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค-บริโภค

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ความยั่งยืน

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน
2. แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ
3. แนวทางการพัฒนาด้านส่งเสริมการค้าการลงทุน
4. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง
2. แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
3. แนวทางการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการศึกษา ศาสนา นันทนาการ ประเพณี และวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ศาสนา นันทนาการ ประเพณี และวัฒนธรรม
2. แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบสาน ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย
2. แนวทางการพัฒนาด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
3. แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม อบายมุขและสิ่งเสพติด

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมบุคลากร
2. แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล
3. แนวทางพัฒนาด้านการส่งเสริมอุดหนุนหน่วยงานของรัฐและกลุ่มองค์กร
4. แนวทางพัฒนาด้านการบริการชุมชนและสังคม
5. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อบริการประชาชน

แนวทางการพัฒนา

1. แนวทางพัฒนาด้านการพัฒนาและติดตั้งระบบสื่อสาร
2. แนวทางพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะ

SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะเพื่อค้นหาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และข้อจำกัด (Threats) มีดังนี้

-จุดแข็ง (Strengths)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นโดยชุมชนบ้านสาแพะมีจัดงานประจำปีที่วัดสาแพะพนาราม คือ งานประเพณีตานก๋วยสลาก
2. มีแหล่งผลิตสินค้าด้านการเกษตร เช่น ข้าว ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง ถั่วพุ่ม บวบ มะละ แตงโม และฟักทอง เป็นต้น
3. มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ดอยฟ้างาม เขื่อนกิ่วลม และอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นต้น
4. คนในชุมชนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองและมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน
5. ความมีอัธยาศัยไมตรีของคนในชุมชนบ้านสาแพะเป็นจุดแข็งที่สำคัญ
6. มีสภาพภูมิอากาศที่เย็นสบายโดยเฉพาะฤดูหนาว

-จุดอ่อน (Weaknesses)

1. ระบบการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนช้าหรือชะงักลงได้
2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเกิดจากความเข้าใจหรือการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิผล
3. บุคลากรขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ด้านการจัดการพัฒนาธุรกิจและการตลาด
4. งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาขับเคลื่อนชุมชนได้แก่ การเข้าไม่ถึงแหล่งทุน
5. การจัดเก็บเอกสารไม่เป็นระบบมาตรฐานยากต่อการค้นหา
6. ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
7. ขาดการจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนบ้านสาแพะ
8. ขาดคู่มือสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะ

9. ยังขาดการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชน
10. ขาดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ทางด้านการท่องเที่ยว

-โอกาส (Opportunities)

1. เทศบาลตำบลบ้านสา ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ความยั่งยืนและมีแนวทางการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. รัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับชุมชน
3. แนวโน้มการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพ และนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเกิดการเรียนรู้มากขึ้น
4. แหล่งท่องเที่ยวเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น
5. ชุมชนเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพร้อมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่นิยมพักค้างคืน

-ข้อจำกัด (Threats)

1. ขาดความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจำนวนมาก
2. ชุมชนบ้านสาแพะเป็นชุมชนที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก จึงดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ยาก
3. ขาดสื่อหรือโฆษณาที่แนะนำการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสาแพะที่แพร่หลาย

ชุมชนบ้านสาแพะสามารถนำขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนะธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ มานำเสนอให้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ศึกษาด้านการตลาด ว่าลูกค้านิยมสินค้าประเภทไหน และนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสาแพะ มาพัฒนาปรับแต่งให้ทันสมัยและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น จัดการประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสาแพะให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ มีการจัดอบรมให้ความรู้กับคนในชุมชน พาไปศึกษาดูงานในจังหวัดที่ประสบความสำเร็จด้านนี้ เตรียมความพร้อมให้กับคนในชุมชนและสถานที่ให้สามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้

สรุป

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวบ้านในชุมชนบ้านสาแพะมีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อหลายประเภท ทั้งจากสื่อโทรทัศน์ จากการไปดูงานภายนอกชุมชน และได้รับข้อมูลจากการเผยแพร่ของผู้นำชาวบ้านในหมู่บ้านถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงให้ชาวบ้านได้รับรู้และเข้าใจ รวมทั้งมีการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความชัดเจนถึงกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์น้ำ ซึ่งชุมชนบ้านสาแพะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกคือ บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด จังหวัดลำปาง ซึ่งมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ (เรียนรู้สร้างฝาย ตามรอยพ่อ) โครงการ SCG รักษ์น้ำ เพื่ออนาคต ซึ่งทาง SCG ก็เปิดให้หน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันการศึกษาที่สนใจในการเข้าร่วมจัดทำกิจกรรมดังกล่าวร่วมกัน โดยทาง SCG ก็ได้สนับสนุนในเรื่องของงบประมาณต่างๆ เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่ากิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในความเข้าใจของชาวบ้านชุมชนบ้านสาแพะอาจจะไม่ได้นำไปใช้ในรูปแบบทฤษฎีที่ถูกต้องและครบถ้วนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่ชาวบ้านชุมชนบ้านสาแพะก็สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบางส่วนไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นรูปธรรมได้ เช่น การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การออมเงิน ไม่ใช้จ่ายสิ้นเปลือง มีการปลูกข้าว พืชผักสวนครัว และผลไม้ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านจะบริโภคภายในครัวเรือน ถ้าเหลือจากการบริโภคแล้วค่อยนำไปขาย

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอพียง ชุมชนบ้านสาแพะได้น้อมนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน **ในองค์ประกอบ 3 คุณลักษณะ** ดังนี้

1.ความพอประมาณ ชาวบ้านได้ตระหนักถึงวิถีการดำเนินชีวิต คือ มีความเรียบง่าย มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ชุมชนอยู่กันอย่างพี่น้อง สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ได้เน้นความทันสมัยมาก นำของที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ไว้บริโภคในครัวเรือน และใช้รับรองนักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมีสุขอนามัยที่ดีและค่าใช้จ่ายที่ลดลง ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่มาชุมชนบ้านสาแพะจะมาเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ ในด้านการท่องเที่ยวชุมชนได้สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนและมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะการท่องเที่ยวที่บ้านสาแพะจะเน้นจุดขายทางด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ รักษาแหล่งน้ำให้เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยว แหล่งอุปโภคบริโภคอีกด้วย มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีในวิถีชุมชน รวมถึงงานบุญ ประเพณีอันดีงามของชุมชนบ้านสาแพะ

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมเรียนรู้ที่สำคัญของหมู่บ้านสาแพะ คือ

1.การอยู่ร่วมกับชาวบ้านแบบโฮมสเตย์และรับประทานอาหารซึ่งมีส่วนประกอบที่ล้วนแต่เป็นของท้องถิ่นที่ชาวบ้านปลูกเองและพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่นสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เป็นต้น

2.กิจกรรมการแสดง โดยประกอบด้วยการแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น การฟ้อนรำโดยกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน การทานอาหารแบบขันโตก และการแสดงดนตรีของท้องถิ่น เป็นต้น

3.การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้าน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านในชุมชนบ้านสาแพะ ฟังการบรรยายความรู้โดยปราชญ์ชาวบ้าน

4.เรียนรู้เกษตรธรรมชาติ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจ โดยชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมเรียนรู้การทำเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพวกพืชผักที่ปลอดสารพิษ

5.ชมทะเลหมอกที่ดอยฟ้างาม

6.การศึกษาเรียนรู้เส้นทางธรรมชาติป่าชุมชนซึ่งสอดแทรกกิจกรรมจิตอาสาในระหว่างศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันชุมชนบ้านสาแพะก็ได้ร่วมกับบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด จังหวัดลำปาง จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ (เรียนรู้สร้างฝาย ตามรอยพ่อ) โครงการ SCG รักษ์น้ำ เพื่ออนาคต จากพระราชดำรัส “น้ำคือชีวิต” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ “น้ำ” กับการดำรงอยู่ของทุกชีวิต ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา ประเทศของเราประสบวิกฤติเกี่ยวกับน้ำหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนน้ำหรือปัญหาน้ำท่วม เครือซีเมนต์ไทย (SCG) ได้จัดโครงการ SCG รักษ์น้ำ เพื่ออนาคต เพื่อฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำกลับคืนมา ซึ่งหนึ่งในความมุ่งมั่นดังกล่าวคือ การสร้างฝายชะลอน้ำขวางทางเดินของ

ร่องน้ำและลำธารขนาดเล็ก เพื่อลดความเร็วในการไหลของน้ำให้ช้าลง และเกิดความชุ่มชื้นทั้งภูเขา ปัจจุบัน SCG ได้สนับสนุนการก่อสร้างไปแล้ว รวมกว่า 10,000 ฝาย และจะยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป ผลที่ได้มาคือการพลิกฟื้นผืนป่าที่แห้งแล้ง กลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ และความสุขที่เพิ่มขึ้นของชุมชนโดยรอบ

2.ความมีเหตุผล ชาวบ้านรู้จักกำหนดกติกาต่างๆที่นำมาใช้จัดการการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชน มีการวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกัน คนในชุมชนต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักเรียนรู้ปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

3.การมีภูมิคุ้มกัน ชุมชนบ้านสาแพะได้มีการอนุรักษ์ป่าชุมชน ผู้นำชุมชนใช้วิธีประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าใจว่าการอนุรักษ์ป่าไม่ใช่การนำเอามาเป็นสมบัติของตัวเอง มีการจูงใจชาวบ้านให้รู้จักรัก สามัคคี ร่วมใจกันกันอนุรักษ์ป่า และยังมีการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนบ้านสาแพะคือการสร้างฝายส่งเสริมการเรียนรู้ (เรียนรู้สร้างฝาย ตามรอยพ่อ) โครงการ SCG รักษ์น้ำ เพื่ออนาคต จากพระราชดำรัส “น้ำคือชีวิต” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ “น้ำ” กับการดำรงอยู่ของทุกชีวิต เพื่อฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำกลับคืนมา ผลที่ได้มาคือการพลิกฟื้นผืนป่าที่แห้งแล้ง กลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ และความสุขที่เพิ่มขึ้นของชุมชนโดยรอบ ชุมชนบ้านสาแพะยังเน้นเรื่องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยปรุงเองจากพืชผักที่ปลอดสารพิษทั้งตัวชาวบ้านในชุมชนรวมไปถึงนักท่องเที่ยวก็จะได้บริโภคอาหารที่สะอาด สด และปลอดสารพิษด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้

ในส่วนองค์ประกอบ 2 เงื่อนไข มีดังนี้คือ

1.ความรู้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน เพื่อประกอบการวางแผนถึงแม้ว่าชุมชนบ้านสาแพะจะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกัน แต่ชาวบ้านก็ยังขาดความรู้ในด้านการบริหารการจัดการท่องเที่ยว โดยชาวบ้านยังขาดการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยว และการกำหนดกฎระเบียบสำหรับการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวที่ดี ตลอดจนอัตราค่าบริการต่างๆ แต่ชุมชนบ้านสาแพะชาวบ้านส่วนใหญ่ขยัน มุ่งมั่น และพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาจึงคาดว่าชุมชนบ้านสาแพะจะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป นอกจากนี้ชุมชนมีความรู้ในการบริการต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในชุมชน แต่ก็ยังขาดความรู้ทางด้านอื่นๆที่จะต้องนำมาใช้ในการจัดการทางด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนบ้านสาแพะ การวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์ของชุมชน และการประเมินผลแผนงาน เป็นต้น

2.คุณธรรม การดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนบ้าสาแพะ แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เป็นชุมชนที่มีความขยัน อดทน มีความเพียรและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆโดยชาวบ้านในชุมชนได้มีการไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้กับเจียไต๋ เพื่อนำมาปรับปรุงตนเองและชุมชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนบ้านสาแพะจะต้องมีการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่เป็นการก้าวกระโดด มีการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีการให้ความรู้ความเข้าใจถึงการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง รวมทั้งการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนที่มีพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และการประสานความเข้าใจเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งนำมาสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเฉพาะพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะ โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ และต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เช่น โครงการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะ โครงการติดตั้งป้ายสื่อความหมายการท่องเที่ยวภายในชุมชน โครงการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โครงการการยกระดับมาตรฐานการให้บริการนำเที่ยวในท้องถิ่น โครงการการจัดแลกเปลี่ยนความรู้ศึกษาดูงานและทัศนศึกษาระหว่างชุมชน โครงการการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการบริการควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในการจัดการที่พักทางวัฒนธรรม และโครงการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า เป็นต้น นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โครงการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และโครงการพัฒนาระบบการขนส่ง เป็นต้น

2. ชุมชนบ้านสาแพะ ยังขาดการจัดการทางด้านการตลาดที่เป็นระบบ เนื่องจากขาดผู้ที่มีความรู้ทักษะและประสบการณ์ในการนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาใช้ในการดำเนินการการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวในการเข้ามาเยือนของนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวมีจำนวนไม่มากและขาดความต่อเนื่องในจำนวนการเข้ามาเยือน จึงส่งผลให้มีรายได้น้อยจากการท่องเที่ยว ดังนั้นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาแพะอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่นำเอากลยุทธ์ทางด้านการตลาดมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและองค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรักษาผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการขานรับยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลบ้านสาในยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ความยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ นอกจากนี้ชุมชนบ้านสาแพะต้องมีส่วนร่วมกันวางแผนการดำเนินงานกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมในชุมชน โดยต้องมีการวางแผนงานใน 4 ด้าน คือ 1.การส่งเสริมทางการตลาด 2. การสร้างเครือข่ายพันธมิตรและประสานงานระหว่างหน่วยงาน ผู้ประกอบการ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3. การพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางการท่องเที่ยว 4.การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว จากนั้นคนในชุมชนต้องร่วมกันกำหนดโครงการดำเนินงานเพื่อนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ภารกิจและเป้าหมายของชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานการจัดการการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จโดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

หนังสือ

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2550). *คู่มือจัดอบรมวิถีชุมชน.* กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

กมลทิพย์ เหล่าอรรคะ และคณะ. (ม.ป.ป.). *คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง.* มหาสารคาม : คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กรวรรณ สังขกร. (2552). *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน.* เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559***.** กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). *การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว.* กรุงเทพฯ : บริษัท เพรส แอนด์ดีไซน์ จำกัด.

พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยที่ 9-15.* นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550) เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัทสภาพรบุ๊คส์.

สินธุ์ สโรบล, (2556). *แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวในอาเซียน.*

เว็บไซต์

งานบริหารทั่วไป คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). ประเพณีตานก๋วยสลาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.med.cmu.ac.th/secret/admin/web/custom5_8.html

เทศบาลตำบลบ้านสา. [ออนไลน์]. (2555). *ประวัติเทศบาลตำบลบ้านสา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.bansa.go.th/aboutus.php

เทศบาลตำบลบ้านสา. [ออนไลน์]. (2555). *ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเทศบาลตำบลบ้านสา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.bansa.go.th/mission.php

มูลนิธิชัยพัฒนา. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป). *เศรษฐกิจพอเพียง.*สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนพัฒนา. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.cbt-i.org/2012/travel.php

วีระพล ทองมา.[ออนไลน์]. (2551). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้.* สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.dnp.go.th

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.).*สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550–2554)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/book/%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%9B%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%84%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%AF%20%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%2010.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555–2559).*สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555–2559)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395

สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์. [ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า บทพิสูจน์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก : http://www.cbt-i.org/?ge=article&article_ge=show_article&gen_lang=13032013220844&id_category=11072012170058

รูปแบบการจัดบริการนันทนาการและการใช้เวลาว่าง เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับคนพิการทางด้านร่างกาย

วณัฐพงศ์ เบญจพงศ์

บทคัดย่อ

นันทนาการและการใช้เวลาว่างเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยพัฒนาให้คุณภาพชีวิตของประชาชนให้ทุกสังคมเกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามประชาชนบางกลุ่มอาทิ คนพิการมีอุปสรรคมากมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปในสังคม นันทนาการและการใช้เวลาว่างจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบการให้บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการเข้าถึงบริการต่างๆทางนันทนาการและการใช้เวลาว่าง โดยการให้บริการนั้นมีรูปแบบ 3 ลักษณะอันได้แก่ การสอดแทรกโปแกรมการปฏิบัติ (Functional Intervention) การศึกษาการใช้เวลาว่าง (Leisure Education) และ การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ (Recreation Participation) โดยผ่านกิจกรรมต่างๆตามความสนใจและประสบการณ์การใช้เวลาว่างของคนพิการแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีทัดเทียมกับบุคคลปกติในสังคมทั่วไป

ประชากรบนโลกปัจจุบันมีวิถีการดำเนินชีวิตที่หลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์ในชีวิตของแต่ละบุคคล ที่รังสรรค์รูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันของตนเองให้มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมปัจจัยต่างๆเข้าด้วยกัน อาทิ เพศ อายุ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ทัศนคติ ความเชื่อ การเมือง ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น ที่ก่อให้บุคคลเลือกกิจกรรมในแต่ละวันของตนเองแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามแม้ว่ากิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลในสังคมเดียวกัน หรือทั่วโลกจะมีความแตกต่างกันเพียงไร แต่กิจกรรมทั้งหมดที่บุคคลบนโลกใบนี้เข้าร่วมกระทำทั้งเต็มใจ หรือไม่เต็มใจจะถูกกำหนดด้วยสิ่งที่เรียกว่า “เวลา” โดยเวลานี้เป็นสัญลักษณ์รูปแบบหนึ่งที่กำหนดการลำดับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละวันของบุคคลและกำหนดช่วงระยะความยาวนานของการทำกิจกรรมต่างๆในแต่ละวันเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตัวบุคคลต้องการจะให้เกิดต่อตนเองจนเกิดการกำหนดหน้าที่ และบทบาทในสังคมที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าความแตกต่างของบุคคลในการใช้ชีวิตประจำวันจะมีอยู่มากแต่เป้าหมายการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของห้วงเวลาในแต่ละวันของบุคคลมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือการเกิดความพึงพอใจต่อรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเอง

คุณภาพชีวิต คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลในบริบทของระบบวัฒนธรรมและค่านิยมที่ซึ่งบุคคลอาศัยอยู่และเกี่ยวข้องกับเป้าหมาย ความคาดหวัง มาตรฐาน และการตระหนักของบุคคล (World Health Organization (WHO). 1997: online) การมีคุณภาพชีวิตดีนั้นจะเป็นตัวบ่งชี้หนึ่งถึงประสิทธิภาพของทรัพยากรบุคคลในแต่ละพื้นที่ที่แสดงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของท้องถิ่น ที่พร้อมทำหน้าที่พัฒนาสังคมและประเทศชาติในด้านต่างๆ ดังนั้นจึงเกิดบทบาท หน้าที่ของประชากรในสังคมอย่างหลากหลาย ทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองภายใต้บริบททางสังคมมิใช่ปัจจัยเพียงอย่างเดียวที่จะส่งผลให้บุคคลมีคุณภาพชีวิต

ที่ดีขึ้นได้ แต่ยังรวมไปถึงการจัดการเวลาที่ตนเองมีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างรอบด้าน จึงมีการใช้เวลาที่เหลืออยู่จากบทบาทหน้าที่ในแต่ละวันเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่เกิดความพึงพอใจให้กับตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ “การใช้เวลาว่าง(Leisure)”กล่าวคือ เป็นเวลามี่เหลือจากการใช้ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตเช่นการนอน การกิน และการทำงาน (Godbey, 2008 อ้างอิงใน สุวิมล,2553) อย่างไรก็ตามการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น จำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมต่างๆที่ตนเองสนใจในการเข้าร่วม กล่าวคือ การให้บริการหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างสัมพันธภาพของคนในชุมชน ก่อให้เกิดสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม มีความมั่นคง เศรษฐกิจรุ่งเรืองเป็นรากฐานที่สำคัญ ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2550: 4) หรือเรียกว่า “นันทนาการ” อย่างไรก็ดีรูปแบบกิจกรรมนันทนาการในปัจจุบันของไทยนั้นมีหลากหลายเพื่อสนองความสนใจของบุคคลที่มีความต้องการที่แตกต่างได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นไปตามนโยบานแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555) ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพคน อุปกรณ์ สถานที่ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อยกระดับนันทนาการให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้นและพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริหารจัดการนันทนาการเพื่อการพาณิชย์ให้แข่งขันในระดับนานาชาติได้ ถึงแม้ว่าการให้บริการนันทนาการและการใช้เวลาว่างสามารถเข้าถึงทุกกลุ่มประชากร ได้ง่ายขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ แต่อาจเกิดอุปสรรคต่อกลุ่มประชากรบางกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการและการใช้เวลาว่างของตนเองทำให้คุณภาพชีวิตของตนเองผิดแปลก หรืออยู่ในระดับต่ำกว่าประชากรทั่วไปในสังคมได้ ดังเช่นกลุ่มคนพิการ หรือกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถเดินคล่องแคล่วได้เหมือนคนปกติไปจนถึงเดินไม่ได้ ซึ่งความพิการอาจเกิดจากการได้รับบาดเจ็บหรืออ่อนแอของอวัยวะในการเคลื่อนไหว(ผดุง อารยะวิญญู, 2533 อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2553) ซึ่งความพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวเป็นลักษณะความบกพร่องประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคล ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตได้อย่างบุคคลทั่วไป โดยความพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวมีลักษณะความผิดปกติที่เฉพาะเจาะจงแตกต่างไปจากกลุ่มความพิการอื่นๆ ซึ่งความพิการทางด้านร่างกายเป็นลักษณะบุคคลที่สูญเสียอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายไปโดยอาจเกิดจากโรคประจำตัว อุบัติเหตุ หรือ มีข้อจำกัดทางด้านการเคลื่อนไหวแต่กำเนิด ที่เป็นอุปสรรคทางการดำเนินชีวิตประจำวันและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมในรูปแบบต่างๆ (Kraus and Shank. 1992 : 44)

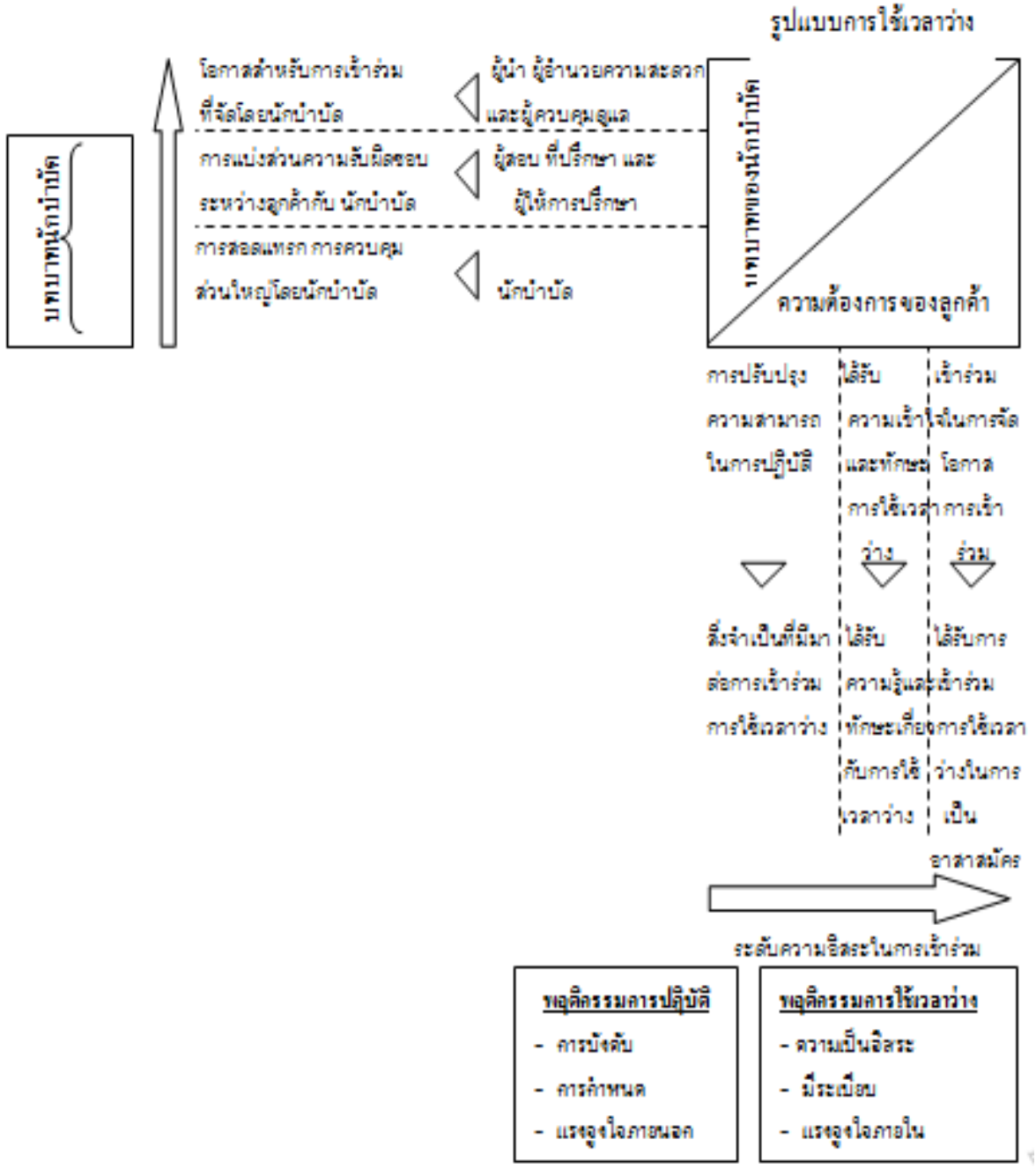
จากอุปสรรคดังกล่าวนันทนาการจึงเป็นรูปแบบการบริการอย่างหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตด้านต่างๆของคนพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวโดยผ่านกิจกรรมที่จัดเตรียมให้บริการอย่างเฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมดังนั้นการจัดเตรียมบริการนันทนาการสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถช่วยพัฒนากลุ่มบุคคลนี้ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองทัดเทียมกับคนปกติในสังคม

การจัดบริการการใช้เวลาว่างและนันทนาการสำหรับคนพิการทางด้านร่างกาย

การให้บริการนันทนาการและการใช้เวลาว่างสำหรับคนพิการทางร่างกายการ มีลักษณะที่ถูกออกแบบมาเฉพาะกลุ่มบุคคลให้ผสมกับการเล่น นันทนาการ และความต้องการการใช้เวลาว่างของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความพิการทางจิตใจหรือร่างกาย(Kraus 1997: 3) โดยมีการใช้แนวคิดต้นแบบการบริการนันทนาการบำบัด ที่เรียกว่า “รูปแบบของความสามารถในการใช้เวลาว่าง(Leisure Ability Model)”ของ Stumbo และ Peterson (2004: 40) ซึ่งเป็นแนวคิดการให้บริการที่อยู่บนพื้นฐานของการแยกประเด็นความต้องการของผู้เข้าร่วมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวลาว่าง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาการใช้เวลาว่างได้เหมาะสม (Kunstler and Daly. 2010 : 30) กล่าวคือ ผลที่คาดว่าจะได้รับทั้งหมดของการให้บริการคือความพึงพอใจในรูปแบบการใช้เวลาว่าง(Leisure Lifestyle) และสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆได้อย่างอิสระในประสบการณ์การใช้เวลาว่าง และกิจกรรมตามตัวเลือกของตนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่ประโยชน์ทางจิตใจ ร่างกาย และสังคมที่ช่วยสร้างคุณภาพชีวิต สุขภาวะที่ดี และความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลได้(Norma J. Stumbo and Carol Ann Peterson. 2004: 38)

Kraus (1997: 33) ได้อธิบายว่า การบริการรูปแบบความสามารถการใช้เวลาว่าง ได้แบ่งส่วนการให้บริการออกเป็น 3 ส่วนอันได้แก่

1. การฟื้นฟู หรือ การรักษา ซึ่งเป็นการใช้กิจกรรมนันทนาการเป็นการบำบัด
2. กระบวนการการศึกษาการใช้เวลาว่าง ประกอบไปด้วย การให้การปรึกษา และ การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้อื่นๆ ที่ส่งเสริมทัศนคติ และทักษะการใช้เวลาว่างในแง่บวก
3. การอำนวยความสะดวกการเข้าร่วมอย่างแท้จริง โดยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่จัดไว้ดังภาพ

ภาพที่ 1 รูปแบบความสามารถในการใช้เวลาว่าง (Leisure Ability Model)
ที่มา: (Stumbo and Peterson. 2004: 39)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการบริการนันทนาการบำบัดมีความหลากหลายของการให้บริการเพื่อพัฒนาความสามารถที่บกพร่อง และตอบสนองความต้องการจากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งในแต่ละส่วนของการให้บริการมีวัตถุประสงค์และวิธีการที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. การสอดแทรกโปแกรมการปฏิบัติ (Functional Intervention)

การให้บริการในส่วนแรกนี้ เป็นการให้บริการเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการการบำบัด หรือ การฟื้นฟู โดยช่วยให้ผู้เข้าร่วมเพิ่มความสามารถการกระทำที่จำเป็นสำหรับการเข้าร่วมการใช้เวลาว่างและรูปแบบการใช้ชีวิต (Austin, 2004: 172) ซึ่งReynolds and O'Morrow (1985: 52)กล่าวว่า การให้บริการส่วนนี้เป็นการ

จัดบริการนันทนาการและโอกาสสำหรับการรักษา และบำบัดต่อผู้เข้าร่วมตามความต้องการของบุคคลที่มีความพิการ หรือกลุ่มบุคคลที่มีข้อจำกัดในความสามารถ ได้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วย ความพิการ หรือความบกพร่อง ดังนั้นวัตถุประสงค์ในการให้บริการเบื้องต้นจึงเป็นการจัดโอกาสและประสบการณ์ทางนันทนาการที่เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือเพื่อการรักษา การเปลี่ยนแปลง หรือ มีอาการที่ดีขึ้นจากความเจ็บป่วย หรือความพิการ ซึ่งบางครั้งอาจมีการประยุกต์การสอดแทรกโปรแกรมการปฏิบัติ การศึกษาการใช้เวลาว่าง และการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ มาเป็นการรักษาโดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง(Stumbo and Peterson. 2004: 41)นอกจากนี้สัน Stumbo and Peterson (2004: 41) ได้กล่าวว่า เหตุผลหลักของการเกิดการฟื้นฟู คือการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสุขภาพ (Nature of Health และการให้บริการของบุคคล(Human Service) ซึ่งรวมไปถึงการบริการนันทนาการในส่วนของการรักษา อันได้แก่

1.1 ให้บริการในส่วนที่ผู้เข้าร่วมขาดหรือบกพร่อง

1.2 ออกแบบและนำการรักษาไปใช้เพื่อการปรับปรุง ลด หรือกำขัดส่วนที่ขาดเหล่านั้นออกไป

1.3 สร้างเป้าหมายที่ได้ผลเฉพาะเจาะจงและเป็นการผลจากการเข้าร่วมโปรแกรมนั้นๆ

จากคำอธิบายลักษณะการให้บริการการสอดแทรกโปรแกรมการปฏิบัตินี้ อาจกล่าวได้ว่า

อย่างไรก็ตามการสอดแทรกโปแกรมการปฏิบัติ จะมุ่งให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของการกระทำต่างๆที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมการใช้เวลาว่างในอนาคต(Stumbo and Peterson. 2004: 41- 42) โดยเป้าประสงค์ทั่วไปของการให้บริการส่วนนี้จะมุ่งเน้นไปที่การขจัด การปรับเปลี่ยนข้อจำกัดในการเข้าร่วมการใช้เวลาว่าง ซึ่งในระหว่างการสอดแทรกโปรแกรมการปฏิบัตินักนันทนาการบำบัดจะยังคงการดูแล ช่วยเหลือผู้เข้าร่วมในการเข้าร่วมโปรแกรม ในขณะที่พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมยังคงเกี่ยวข้องกับอุปสรรค การถูกควบคุมและแรงจูงใจ (Robertson and Long. 2008: 68) ยกตัวอย่างการให้บริการนันทนาการในส่วนของการสอดแทรกการปฏิบัติเพื่อการบำบัดโดย Avedon (1974: 136) กล่าวว่า บุคคลที่มีปัญหาในการงอแขน (Arm Flexion) มีกล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้องได้แก่ กล้ามเนื้อหัวไหล่ด้านหน้า (Deltoid antrior) กล้ามเนื้อที่ช่วยการหุบงอ ของแขน (Coracobrachialis) กล้ามเนื้อไบเสบ (Bicep brachii) และ กล้ามเนื้อแขนด้านหน้า (Pectoralis Major) โดยกิจกรรมนันทนาการที่จัดให้บุคคลได้เข้าร่วม ได้แก่ งานจักสารตะกร้าต่างๆ การใส่เกือกม้า การถอดรองเท้า การทำเครื่องปั้นดินเผา การเล่นเทนนิส โบลิ่ง เบสบอล ว่ายน้ำเป็นต้น

2. การศึกษาการใช้เวลาว่าง (Leisure Education)

การให้บริการตามแนวคิดรูปแบบความสามารถการใช้เวลาว่างในส่วนที่สอง เป็นการให้บริการที่เป็นผลทางความสามารถที่ต่อเนื่องมาจากในส่วนแรกของการให้บริการ กล่าวคือ การให้บริการในส่วนการสอดแทรกการปฏิบัติจะเชื่อมโยงไปสู่การให้บริการในส่วนการศึกษาการใช้เวลาว่าง (Kunstler and Daly. 2010: 30) ซึ่งการศึกษาการใช้เวลาว่างนั้นเป็นกระบวนการการพัฒนาโดยรวมที่พัฒนาบุคคลในเรื่องความเข้าใจในตนเอง การใช้เวลาว่าง และความสัมพันธ์ของการใช้เวลาว่างต่อวิถีชีวิตของตนเอง และสังคม (Mundy and Odum, 1979: 2)

ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสบการณ์ต่างๆจากการใช้เวลาว่าง กิจกรรมนันทนาการจึงเป็นตัวเลือกหนึ่งที่ใช้ในการสอดแทรกการเรียนรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการอยู่ในสังคม หรือเกิดการเรียนรู้เรื่องทักษะชีวิตของคนพิการในสังคมโดยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม แหล่งทรัพยากรทางนันทนาการ และการใช้เวลาว่างด้วยกระบวนการการศึกษาการใช้เวลาว่าง(Leisure Education) ซึ่งเป็นตัวช่วยให้คนพิการมีประสบการณ์ในการเพิ่มโอกาสและการสนับสนุนในการปฏิสัมพันธ์กับบุคลอื่นๆทั้งในระแวกบ้าน และชุมชน (Schleien, Meyer, Heyne, Brandt. 1995: 6) นอกจากนี้แล้วโปรแกรมการศึกษาการใช้เวลาว่างจะประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักสูตรที่สอนเรื่องทักษะการเข้าร่วมในการช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดประสบการณ์การเข้าร่วมที่สนุกสนานและมีความหมาย ซึ่งแต่ละโปรแกรมจะมีเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ (Dattilo.2002: 218 -219)

Leisure Education เป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นการให้บริการด้านการพัฒนาการเกิดทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวลาว่าง ทัศนคติ และความรู้ รวมไปถึงการแสดงออกในการใช้เวลาว่างที่เหมาะสมที่เป็นได้มาจากพัฒนาการทักษะและความรู้ต่างๆ ด้วยขบวนการทาง Leisure Education ซึ่งสุวิมล (2550) Mundy and Odum. (1979) ; Stumbo. (2004) และ Dattio (2008: 99) ได้อธิบายองค์ประกอบของการศึกษาการใช้เวลาว่าง (Leisure Education) ไว้ดังนี้

1. การเห็นคุณค่าการใช้เวลาว่าง(Appreciate Leisure)

การส่งเสริมให้บุคคลเห็นคุณค่าในการใช้เวลาว่างเป็นส่วนที่มุ่งให้บุคคลเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดการใช้เวลาว่าง และรูปแบบการใช้เวลาว่างโดยกระตุ้นให้บุคคลตระหนักรู้เกี่ยวกับการใช้เวลาว่างที่เหมาะสม ในการเพิ่มความพึงพอใจ โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ของการใช้เวลาว่างที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามบริบทการใช้เวลาว่างในแต่ละพื้นที่ หากบุคคลเริ่มเข้าใจ นำแนวคิดและรูปแบบการใช้เวลาว่างมาใช้ ความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งเป็นผลให้เกิดความพึงพอใจและความสนุกสนานที่เพิ่มขึ้น

2. การตระหนักการใช้เวลาว่างในตนเอง (Be Aware of Self in Leisure) เป็นส่วนที่ให้บุคคลตระหนักถึงการใช้เวลาว่างที่เหมาะสมของตนเองโดยเป็นการให้ความรู้ การเกิดความเข้าใจ ความชอบเกี่ยวกับการเข้าร่วมการใช้เวลาว่าง ด้วยความรู้ทางการใช้เวลาว่างเป็นส่วนสำคัญในการสร้างตัวเลือกที่เหมาะสมต่อการเข้าร่วมที่นำไปสู่การเข้าร่วมอย่างมีความหมาย จากกระบวนการการปรึกษาที่เกี่ยวข้องต่อการใช้เวลาว่างและสร้างทัศนคติในทางบวกในการใช้เวลาว่างและการเล่น

3. การพิจารณาการใช้เวลาว่างด้วยตนเอง (Be Self – Determined in Leisure)

การพิจารณาการใช้เวลาว่างด้วยตนเอง เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในโปรแกรมการศึกษาการใช้เวลาว่างที่เป็นการกระทำเบื้องต้นของบุคคลในชีวิต สร้างตัวเลือก และตัดสินใจที่เกี่ยวกับความอิสระในชีวิตของบุคคลจากอิทธิพลภายนอก หรือสิ่งขีดขวาง ซึ่งรวมไปถึงการรับรู้ถึงอิสระต่อการสร้างตัวเลือก และ การเลือกกิจกรรมการใช้เวลาว่างในเบื้องต้น

4. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างการใช้เวลาว่าง (Interact Socially During Leisure) เป็นการส่งเสริมพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้บุคคล เกิดทักษะการสื่อสาร เกิดความมั่นใจในตนเอง มีทักษะการฟังและรับรู้ถึงความรู้สึกของบุคคลอื่นได้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้เกิดทักษะการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น รวมไปถึงการเข้าใจและพัฒนาทักษะการเข้าสังคมของตนเองในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลมาจากการเกิดทักษะ การตัดสินใจ ที่ชวมในการพัฒนาทักษะความสามารถที่อำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมของบุคคลในกลุ่มชุมชน และสังคม นอกจากการมุ่งฝึกให้ผู้เข้าร่วมเกิดการสื่อสารผ่านพฤติกรรม และ การพูดคุยแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความเข้าใจบทบาททางสังคมและการแสดงออกที่เหมาะสมทางสังคม ตลอดจนการพัฒนาทางมิตรภาพ ซึ่งทักษะการปฏิสัมพันธ์นี้จะมีความเชื่อมโยงต่อการเข้าร่วมการใช้เวลาว่างที่แตกต่างกันออกไป

5. การใช้ทรัพยากรสิ่งอำนวยความสะดวกการใช้เวลาว่าง (Use Resources Facilitating Leisure) เป็นองค์ประกอบหนึ่งใน โปรแกรมการศึกษาการใช้เวลาว่าง ที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลและ ทรัพยากรการใช้เวลาว่างต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนหรือสถานที่ต่างๆที่ให้บริการโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่ต้องการและเหมาะสมกับตัวบุคคล หากบุคคลขาดการตระหนักรู้ในเรื่องความสามารถในการใช้ทรัพยากรต่างๆทางนันทนาการ อาจเป็นเหตุผลหนึ่งให้ผู้เข้าร่วมเกิดความล้มเหลว หรือไม่เกิดการพัฒนาจากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ จึงจำเป็นต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการใช้เวลาว่าง เพื่อเป็นทางเลือกในการเลือกทรัพยากรที่เหมาะสมกับเวลาว่างของตนเอง ดังนั้นผู้ให้บริการจึงจำเป็นต้องจำแนกบุคคลที่สามารถเข้ารับบริการในแต่ละรูปแบบได้ กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต้องเตรียมไว้ในกิจกรรมนันทนาการ พัฒนาความเข้าใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรม และพิจารณาทักษะการเข้าร่วมที่เหมาะสม รวมไปถึงการเตรียมข้อมูลในการตอบคำถามมี่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในกิจกรรมต่างๆ

6. การตัดสินใจสินใจเกี่ยวกับการใช้เวลาว่าง (Make Decisions About Leisure)

การพิจารณาสิ่งต่างๆด้วยตนเอง จะประกอบไปด้วยความสามารถในการตัดสินใจท่ามกลางระดับความสามารถที่แตกต่างกัน การควบคุมตัวเลือกต่างๆ และการติดสินที่จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งการตัดสินใจที่เหมาะสมจะถูกกระตุ้นจากการเข้าร่วมการใช้เวลาว่างสำหรับบุคคลที่ขาดทักษะที่จำเป็นต่อการประเมินผล และการตัดสินใจสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นผู้ให้บริการจะต้องกระตุ้นบุคคลในการประเมินการตัดสินใจของตัวบุคคลพิจารณาประสิทธิภาพของการตัดสินใจ และให้จัดเตรียมโอกาสที่คล้ายคลึงกัน

7. การมีทักษะทางกิจกรรมนันทนาการ (Acquire Recreation Activity Skills)

การมีทักษะทางกิจกรรมนันทนาการเป็นการพัฒนาความสามารถของผู้เข้าร่วมที่ตนเองเลือกและประสบความสำเร็จในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่มีคุณภาพอย่างลึกซึ้ง และหลากหลายในประสบการณ์ความพึงพอใจ และความสนุกสนาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดเตรียมกิจกรรมนันทนาการ และโอกาสต่างๆที่มาจากบุคคล ที่ทำให้เกิดประสบการณ์การใช้เวลาว่างที่มีความหมาย

การพัฒนาลักษณะทักษะการใช้เวลาว่างในกิจกรรมต่างๆได้ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆด้วยกันคือ

7.1 รูปแบบกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ กิจกรรมกลางแจ้ง หรือกิจกรรมทางน้ำ เป็นต้น

7.2 กลุ่มการเข้าร่วมการใช้เวลาว่าง เช่น การออกไปซื้อของ นั่งดูโทรทัศน์ การเล่นอินเตอร์เน็ต เป็นต้น

จากกระบวนการทางการศึกษาการใช้เวลาว่าง จะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยผ่านความรู้ความเข้าใจบทบาทการใช้เวลาว่างขอตนเองที่พัฒนาทัศคติไปในทางบวกและนำไปสู่การใช้เวลาว่างและเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับตนเองเพื่อเกิดการเข้าร่วมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด (Sivan and Ruskin, 2000)

เนื่องจากทั้งการศึกษาและการให้การปรึกษาการใช้เวลาว่างนั้น เป็นวิธีการที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมสามารถตระหนักรู้เข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และความต้องการ ความสนใจที่แท้จริงของบุคคล ทำให้กระบวนการประเมินผู้เข้าร่วมในเบื้องต้นมีความชัดเจน และเกิดทิศทางการจัดรูปแบบกิกรรมต่างๆสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมของการเข้าร่วมกิจกรรมได้ ทั้งยังเอื้อประโยชน์ให้แก่นักนันทนาการในการเลือกสรรและดัดแปลงกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้พิการในแต่ละลักษณะเพื่อเป็นส่วนส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และแก้ไข้ปัญหาจากการดำเนินชีวิตในสงคม ตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ นอกจากนี้ ยังช่วยให้การประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมมีขอบข่ายการประเมินชัดเจน และสามารถนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงข้อบกพร่องของโปรแกรมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การศึกษาการใช้เวลาว่างและการให้การปรึกษาเป็นรูปแบบที่ถูกสอดแทรกในกระบวนการการจัดการจัดการเรียนการสอนที่นำไปสู่การพัฒนา ผู้พิการโดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้พิการให้เกิดการตระหนักรู้ถึงการใช้เวลาว่าง รวมถึงการเกิดทักษะการใช้เวลาว่างที่เหมาะสมที่ส่งผลต่อทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับผู้พิการในการอยู่ร่วมกับบุคคลปกติในสังคมเดียวกัน และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอีกทางหนึ่งด้วย

3. การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ (Recreation Participation)

การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการเป็นส่วนสุดท้ายของการให้บริการนันทนาการตามรูปแบบความสามารถการใช้เวลาว่าง ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดขึ้นภายหลังจากบุคคลได้รับการพัฒนาจากบริการทั้งสองส่วนก่อนหน้านี้ที่เป็นผลให้บุคคลเกิดทักษะความรู้ และความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ตนเองต้องการร่วมกับคนพิการด้วยกัน หรือคนปกติในสังคมที่คนพิการอาศัยอยู่ การให้บริการในส่วนนี้เป็นการจัดโอกาสให้บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการโดยเน้นที่การเข้าร่วมนันทนาการ ที่ไม่เน้นการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมหรือ ทัศนคติ (Austin. 2004:173)

การบริการในชุมชนเป็นบริการหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลในชุมชนโดยผ่านกิจกรรมการใช้เวลาว่างที่จัดไว้ตามความต้องการและความเหมาะสมของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมนันทนาการให้กับสมาชิกทุกคนของชุมชน และสอดคล้องกับแบบอย่างและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น เพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ รู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ (ชูชีพ เยาวพัฒน์.

2543: 49) ซึ่งการให้บริการนันทนาการในชุมชนนั้นจะเป็นการบริการเพื่อนประชาชนทุกกลุ่มวัย ดังนั้นจึงหมายรวมไปถึงนันทนาการสำหรับบุคคลพิเศษด้วย เพื่อให้ผู้พิการต่างๆในชุมชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมและการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไปในสังคม โดยในแต่ละชุมชนเองจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ ทรัพยากร และความต้องการการใช้เวลาว่าง ที่ได้จากการประเมินผ่านการสังเกตุ สัมภาษณ์ และเขียนรายงานในการจำแนกข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับชุมชน องค์กร และกลุ่มบุคคลที่รับบริการ เพื่อใช้ในการตัดสินใจสร้างวางแผนการการให้บริการ และการปฏิบัติงานตามขอบข่ายที่ได้พิจารณา(Canter and Leconey. 2004:11)

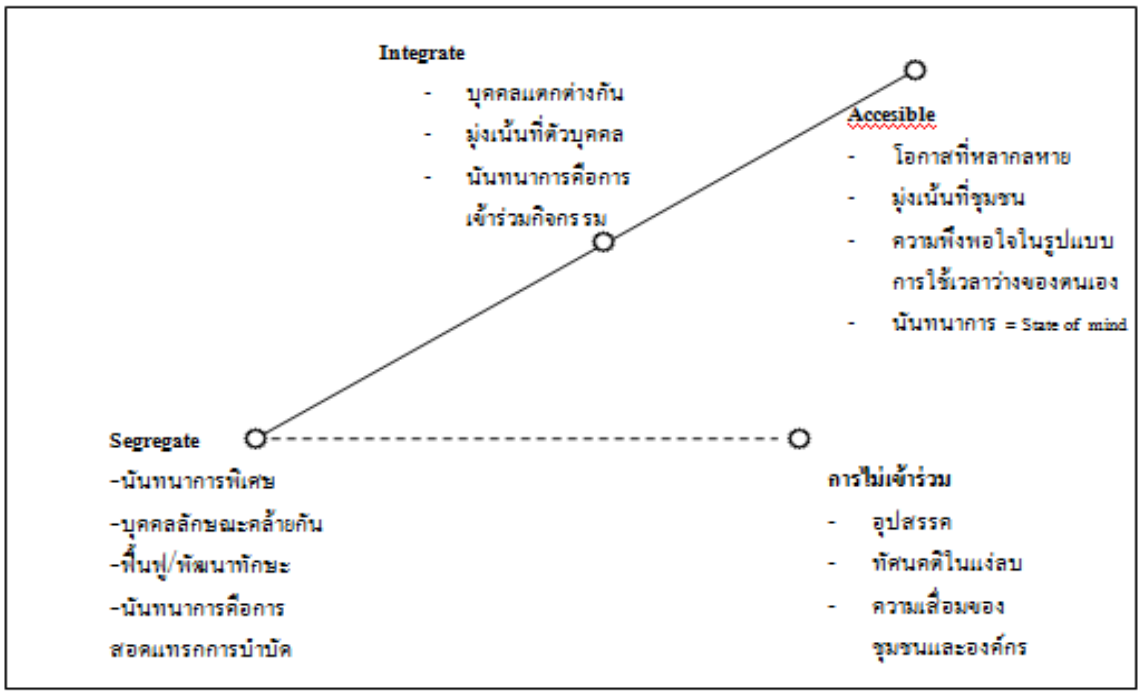
เพื่อให้การบริการทางนันทนาการในชุมชนสามารถเข้าถึงคนพิการที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกิดประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการและการใช้เวลาว่างนั้น รูปแบบการให้บริการจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันตามสภาพการณ์ของผู้พิการและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและสิ่งจำเป้นในการดำเนินชีวิตภายในสังคมของบุคคลเหล่านี้ได้อย่างตรงจุดมุ่งหมาย โดยรูปแบบหนึ่งที่สามารถใช้เป็นรูปแบบแนวทางการให้บริการนันทนาการสำหรับผู้พิการในชุมชนได้คือ รูปแบบความต่อเนื่องของการให้บริการนันทนาการสำหรับผู้พิการ (A continuum of Leisure service option for person with disabilities.) ซึ่งมีลักษณะการให้บริการกิจกรรมนันทนาการ ที่สามารถเข้าถึงผู้พิการในลักษณะต่างๆทั้งด้านทัศนคติ และ ข้อจำกัดอื่นๆที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้เวลาว่างในสังคม โดยองค์กรทางนันทนาการบำบัดแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (NTRS) ได้อธิบาย(Schleien and Ray. 1994. 1994: 22; citing NTRS. 1982) รูปแบบการให้บริการได้แบ่งออก3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ Segregrat Intergrate และ Accesible

บทบาทของผู้ให้บริการตามรูปแบบความต่อเนื่องของการให้บริการนันทนาการสำหรับผู้พิการ จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับส่วนต่างๆของการให้บริการในแต่ละระดับ ซึ่งมีสิ่งสำคัญ 2 ประการที่องค์การให้บริการจำเป็นต้องคำนึงถึง คือการพัฒนาการเข้าถึงบริการของผู้พิการ และการให้บริการการใช้เวลาว่าง คือการให้บริการที่ต้องขจัดการถูกละเลยอันเป็นผลทำให้กลุ่มผู้พิการไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆได้ โดยสิ่งต่างๆที่เป็นอุปสรรคเหล่านี้จำเป็นต้องถูกกำจัดออกไป เพื่อให้ผู้พิการสามารถที่จะนำตนเองไปสู่สังคมภายนอกได้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการภายในชุมชนของตนเองร่วมกับบุคคลปกติได้ ผู้จัดกิจกรรมจะต้องพัฒนาขอบเขตการให้บริการการใช้เวลาว่างสำหรับผู้พิการทุกประเภทโดยการใช้โปรแกรมนันทนาการที่มีลักษะเฉพาะเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะภายใต้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกัน เช่นการจัดกิจกรรมหัตกรรมสำหรับผู้มีข้อบกพร่องทางพัฒนาการ โดยการบริการในระดับต้นหรือ Segregate จะเป็นการให้บริการที่เชื่อว่า ประสิทธิภาพของการเข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เข้าร่วมเป็นบุคคลในลักษณะเดียวกันและได้ทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีเป้าประสงค์ของโปแกรมต่างๆนี้ ซึ่งเป็นการฟื้นฟูผู้เข้าร่วม เพื่อเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลปกติ และโปแกรมในระดับนี้จะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกปลอดภัยและเกิดประสบการณ์การใช้เวลาว่างที่มั่นคง ส่งผลให้บุคคลเกิดความรู้สึกผ่อนคลายเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างในสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ และนำไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลปกติได้ ทั้งนี้บุคคลที่เข้าร่วมโปแกรมในระดับนี้จะลักษณะที่ต้องการบริการจากเจ้าหน้าที่มีความความสามารถเฉพาะทาง อุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในประสบการณ์การใช้เวลาว่างในทางบวก ผู้ปฏิบัติงานในระดับนี้จะเป็นผู้ที่มีความ

ชำนาญเฉพาะด้าน เช่น นักนันทนาการบำบัด นักส่งเสริม ครู เนื่องจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้จะมีความรู้ความเข้าใจสามารถที่จะให้บริการลักษณะเฉพาะได้ โดยผ่านการใช้โปแกรมที่เหมาะสมได้

การให้บริการกิจกรรมนันทนาการในระดับที่สูงขึ้น หรือ Integrate เป็นการจัดให้ผู้เข้ารวมมีโอกาสในการใช้เวลาว่างที่สำคัญในชุมชนและสถานที่ต่างๆกับคนปกติได้ การให้บริการโปแกรมในระดับนี้เป็นการให้บริการที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการต่างๆร่วมกับบุคคลที่มีความสามารถแตกต่างกัน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับบุคคลปกติ เพื่อนำผู้เข้าร่วมไปสู่การพัฒนาทักษะและความสามารถได้อย่างสมบูรณ์ ก่อให้เกิดการสร้างประสบการณ์การเข้าร่วมการใช้เวลาว่างในทางบวก ที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เข้าร่วม โดยโปแกรมในระดับนี้จะเป็นวิธีการที่ให้ผู้เข้าร่วมเกิดความสนุกสนานจากกิจกรรมการใช้เวลาว่างที่ตนเองชื่นชอบ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมพ้นจากการการเข้าร่วมในระดับต้น (Segregate) เพื่อนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรที่ผู้เข้าร่วมมีลักษณะหลากหลาย ก่อให้เกิดประสบการณ์และความสัมพันธ์ที่ดีไม่เพียงแต่กลุ่มบุคคลพิเศษ แต่รวมไปถึงกลุ่มบุคคลอื่นๆด้วย เช่น บุคคลปกติ นักบำบัด ครู ที่อยู่ในกระบวนการการให้บริการในระดับนี้ ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้บุคคลพิเศษสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติการเข้าร่วมและบริการนันทนาการและการใช้เวลาว่างต่างๆได้

การเข้าถึงบริการนันทนาการ(Accesible) เป็นส่วนสุดท้ายที่ให้บริการในรูปแบบนี้ ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดบริการโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้เวลาว่างที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม ร่วมกับบุคคลปกติ ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถที่จะเลือกและข้าถึงโปแกรมที่ตนเองชื่นชอบโดยไม่ส่งผลกระทบจากการเข้าร่วมกิจกรรมเดียวกันกับคนปกติ ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถที่จะกำหนดเป้าหมายของการเข้าร่วมกิจกรรม ที่เป็นเป้าประสงค์ให้เกิดความสำเร็จ ความพึงพอใจในรูปแบบการใช้เวลาว่าง อย่างมีอิสระ พร้อมทั้งทั้งพัฒนาทักษะต่างๆและหลุดพ้นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมจากภายนอก

ภาพที่ 2 A continuum of Leisure service option for person with disabilities.
ที่มา Schleien and Ray. 1994: 22

อย่างไรก็ตามกิจกรรมนันทนาการในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายตามบริบทของสังคม ซึ่ง Stumbo (1997 อ้างอิงใน สุวิมล, 2553) จำแนกประเภทของกิจกรรมนันทนาการไว้ดังต่อไปนี้ ศิลปหัตถกรรม กิจกรรมนอกสถานที่ กิจกรรมทางจิตใจ ดนตรี งานอดิเรก เกม การเต้นรำ และการละคร ด้วยเหตุนี้การบริการนันทนาการและการใช้เวลาว่างสำหรับคนพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวไม่ว่าการสอดแทรกโปแกรมการปฏิบัติ (Functional Intervention) การศึกษาการใช้เวลาว่าง (Leisure Education) และการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความต้องการและความสนใจของบุคคล ถึงแม้ว่าคนพิการหลายคนต้องมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรมเดียวกันแต่อาจมีการใช้กิจกรรมที่แตกต่างอันเนื่องมาจากแรงจูงใจ ความสนใจและความสามารถของคนพิการเอง ดังนั้นผู้ให้บริการนันทนาการจำเป็นต้องมีกิจกรรมนันทนาการที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างของแต่ละบุคคล ด้วยการวิเคราะห์เพื่อเลือกกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการจำแนกพฤติกรรมเฉพาะของบุคคลที่จำเป็นต่อการเข้าร่วมในกิจกรรมที่จัดให้ อันได้แก่ ทักษะทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ (Kunstler and Daly, 2010) เพื่อให้ผู้จัดบริการสามารถเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมทั้งคนพิการและเป้าประสงค์ที่ต้องการให้เกิดได้ ตลอดจนเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านใดด้านหนึ่งของคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนานันทนาการ สำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ, กรุงเทพฯ.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553). แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2554-2558. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนานันทนาการ สำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ, กรุงเทพฯ.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และ สุวพิชชา ประสิทธิธัญกิจ. (2550). การศึกษาพิเศษ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สุวิมล ตั้งสัจจพจน์. (2553). นันทนาการและการใช้เวลาว่าง. กรุงเทพฯ : บริษัท เอดิสันเพรสโปรดักส์.

Austin, David R.. (2004). Therapeutic Recreation Processes and Technique. IL : Sagamore Publishing.

Avedon, Elliott M.. (1978). Therepeutic Recreation Service An Applied Behavioral Seience Approach. New Jersey : Prentice – Hall, Inc

Canter, Marcia Jean and Leconey, Stephen P. (2004). Therapeutic Recreation in the Community an Inclusive Approach. IL : Sagamore Publishing, Inc.

Dattilo, John. (2008). Leisure Education Program Planning A Systematic Approach. PA : Venture Publishing, Inc.

Kraus, Richard. and Shank, John. (1992).Therapeutic Recreation service Principle and prctices. IA : Wm C. Brown Publisher

Kraus, Richard. (1997). Recreation Programming a Benefits – Driven Approach. MA: Allyn & Bacon.

Kunstler, Robin and Daly,Frances Stavola. (2010). Therapeutic Recreation Leadership and Programming. IL : Human Kinetics.

Mundy, Jean and Odum, Linda. (1979). Leisure Education Theory and Practice. NY : John Wiley & sons.

Reynolds, Ronald P. and O'Morrow, Gerald S. (1985). Problem, Issue and Concept in Therapeutic Recreation. New Jersey : Prentice – Hall, Inc

Roberson, Terry and Long, Terry. (2008). Foundations of Therapeutic Recreation. IL : Human Kinetics

Schleien, Stuart J. and Ray,M. Tipton. (1994). Community Recreation and Persons with Disabilities strategies for intergration. Maryland: Paul H. Brookes.

Schleien, Stuart J. Meyer, Luanna H. Heyne, Linda A. Brandt, Bonnie Biel. (1995). Lifelong Leisure Skills and Lifestyle for Persons with Developmental Disabilities. Maryland : Pual H. Brookes Publishing.

Sivan, A. and Ruskin, H. (2000). Leisure Education, Community Development and Populations with Special Needs. Oxon: CABI Publishing

Stumbo, Norma J. and Peterson, Carol Ann. (2004). Therapeutic Recreation Program Design Principles and Procedures. San Francisco : Pearson Education, Inc.

World Health Organization (WHO). (1997). Retrieved 30 Arugust 2011, from http://www.who.int/disabilities/cbr/en/

การจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการประเภทธุรกิจสายการบิน กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

สมชัย สราญสิริบริรักษ์

"Learning is the key to prosperity – for each of us as individuals as well as for the Nation as a whole. Investment in Human capital will be the foundation of success in the knowledge-based global economy of the twenty-first century."

David Blunkett – The Learning Age

เป็นเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา องค์การแรงงานระหว่างประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของแรงงานให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 โดยประเทศสมาชิกอาเซียนได้เร่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศโดยอาศัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบองค์รวม การปฏิรูประบบการศึกษาและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยเชื่อว่าพลเมืองของตนเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพในทางที่ถูกต้องย่อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้

ธุรกิจสายการบินในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ผ่านมาต่างก็ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวต่อเนื่อง สาเหตุหลักมาจากสภาวะเศรษฐกิจถดถอยในยุโรป (Eurozone) และการชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา ในขณะที่อุตสาหกรรมการบินและแนวโน้มการเติบโตทั่วโลก พบว่า มีสายการบินที่เกิดใหม่เฉลี่ยปีละ 44 สายการบิน และสายการบินที่ต้องปิดการดำเนินงานเฉลี่ยปีละ 75 สายการบิน แต่ในทางตรงกันข้ามในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในปัจจุบันยังคงมีแนวโน้มที่ดีอย่างต่อเนื่อง และก็ไม่ต้องสงสัยว่าเหตุใดสายการบินภูมิภาคตะวันออกกลางยังคงมีการขยายอัตรากำลังการผลิตอย่างต่อเนื่องในอัตราที่สูงกว่าสายการบินภูมิภาคอื่นๆ ของธุรกิจประเภทนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สายการบินเหล่านั้นควรมีพันธกิจในการพัฒนา 'ผลิตภาพ' (productivity) ของบุคลากร ด้วยการส่งเสริมให้บุคลากรในทุกหน่วยงานได้รับโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้ที่เกี่ยวกับธุรกิจของสถานประกอบการอย่างเป็นรูปธรรมและบรรลุศักยภาพสูงสุด ดังนั้น สายการบินในกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียนจะต้องแสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์สู่นานาชาติในการร่วมสร้างเจตนารมณ์ในเรื่อง "ทศวรรษแห่งการสร้างงานที่มีคุณค่าในเอเชีย พ.ศ. 2549-2558 เพื่อมุ่งให้ผู้เป็นแรงงานในประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียได้มีโอกาสทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีการจ้างงานที่มีคุณค่าถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ. 2558

ดังที่กล่าวข้างต้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization – ILO) จึงได้รับการเสนอเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ (United Nations – UN) เมื่อปี พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การในระดับต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการสร้างแรงงานที่มีศักยภาพและการเข้าถึงคุณค่าแห่งสิทธิมนุษยชนสากล การปฏิบัติภารกิจและดำเนินการจัดการยุทธศาสตร์ขององค์การในสำนักงาน

ภูมิภาคและสำนักงานประจำประเทศหลายแห่งในภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและสนับสนุนการจัดการฝึกอบรม ซึ่งแต่ละประเทศสมาชิกต่างก็มีความสามัคคีและแรงสนับสนุนร่วมในการสร้างจุดร่วมทางอุดมคติและดำเนินการศึกษาวิจัยร่วมกันในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการใช้แรงงานในอุตสาหกรรมสำคัญๆ ของชาติตน โดยอาศัยการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการเป็นหลัก เพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาล แรงงานและนายจ้าง รวมทั้งในประเทศ และสำนักงานภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการประเภทธุรกิจสายการบิน ปรากฏภาพรวมที่ว่า วิสัยทัศน์ใหม่ที่ออกสู่ประชาคมโลกจากนักวิชาการและนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปี ค.ศ. 2510 เป็นต้นมา ส่งผลต่อธุรกิจการบินโดยตรง มีการผูกขาดความร่วมมือในสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการความปลอดภัยอากาศยาน กฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้โดยสารที่ใช้บริการ การดำเนินธุรกิจให้ครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของลูกค้าในทุกกลุ่มตลาด (Segment) มากขึ้น แต่พบการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการฝึกอบรมค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกสายการบินจำเป็นต้องดูแลมาตรฐานการบริการและส่งเสริมอัตลักษณ์ของสายการบินทางธุรกิจ ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์การแข่งขันที่ไม่เปิดเผยสู่สาธารณะ ทั้งนี้สายการบินชั้นนำในกลุ่มอาเซียนยังมีการดำเนินการเพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนในการที่พึ่งพารายได้จากธุรกิจขนส่งผู้โดยสารเป็นหลัก ด้วยการแสวงหาโอกาสในการดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ตัวแทนจำหน่ายบัตรโดยสาร บริการสำรองที่นั่ง บริษัทนำเที่ยวและโรงแรม บริการจองเที่ยวบิน และผู้ให้บริการการขนส่งครบวงจร (Logistics) ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ในภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ประเทศสมาชิกต่างก็มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม โครงสร้าง รายได้และสวัสดิการสังคม การพาณิชย์ การลงทุน แรงงาน ปัญหาด้านสังคมและแรงงาน ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่อาจควบคุมสถานการณ์ได้

ในบทความนี้ จะขอกล่าวถึงแนวความรู้และข้อเสนอแนะในแง่ของการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการในมิติความรู้อย่างกว้างๆ จักเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ให้ความสนใจประเภทธุรกิจสายการบิน ซึ่งมีบทบาทต่อการท่องเที่ยวไม่มากก็น้อย อีกทั้งยังเป็นส่วนเสริมในระบบวงจรการท่องเที่ยวที่จะยังผลเติบโตด้านศักยภาพแรงงานเชิงอาคันตุกะสัมพันธ์ โดยเฉพาะการบริการภาคพื้นและการบริการบนเที่ยวบินที่บุคลากรเหล่านั้นจะเอื้ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าที่มาปฏิสัมพันธ์สื่อสารทางธุรกิจจากการขายสินค้าเชิงงานบริการในธุรกิจสายการบิน

ความสำคัญและความหมายของการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ

องค์กรหรือหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในสถานประกอบการทั้งในและต่างประเทศจากภูมิภาคอื่นของโลกได้กำหนดให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ใช้แรงงานหรือพนักงานของตนเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งถือได้ว่าการกำหนดให้องค์กรธุรกิจทั้งหลายจัดรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมทางการค้า รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการลงทุนทางธุรกิจของสถานประกอบการที่สามารถเพิ่มผลผลิตที่มี

คุณภาพและยังจะนับได้ว่าเป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้ใช้แรงงานอีกทางหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม หน่วยงานและองค์กรของแต่ละประเทศได้ให้ข้อคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ฯ อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ประเทศไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 18 (3) .ให้จัดการศึกษาในรูปของ ‘ศูนย์การเรียน’และแสดงความหมายของการจัดการศึกษาในสถานประกอบการ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่สื่อความหมายและคุณค่าต่อผู้เป็นแรงงานของตนไว้ว่า ‘สถานประกอบการ’ หมายถึง สถานที่ซึ่งใช้เป็นที่ประกอบธุรกิจภาคเอกชน ที่มีผู้ใช้แรงงานและพนักงานตามกฎหมายแรงงาน และ “การจัดการศึกษาในสถานประกอบการ” หมายถึง การจัดตั้งศูนย์การเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น กลุ่มสนใจ และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะวิชาชีพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ “บุคคลที่มีสิทธิได้รับการศึกษาในสถานประกอบการ” ได้แก่ ลูกจ้างของสถานประกอบการ บุตร ภรรยาหรือสามีของลูกจ้าง และบุคคลอื่นๆ ที่มาขอรับการศึกษาจากสถานประกอบการเป็นรายกรณี

หัวใจสำคัญสำหรับการสร้างระบบการศึกษาให้เกิดในสถานประกอบการคือ ศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนได้เข้ามารับบริการอย่างเต็มที่ ดังนั้นศูนย์การเรียนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับแก้ไขปรับปรุง ปี พ.ศ. 2545 (หน้า 8) แบ่งไว้เป็น 3 ลักษณะคือ (1) ศูนย์การเรียน เสมือนเป็น “สถานศึกษา” ประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับโรงเรียนและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย (2) ศูนย์การเรียนเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ (3) ศูนย์การเรียนเป็นการจัดการศึกษาภาคเอกชน โดยสถานประกอบการและที่ได้รับอนุญาตให้มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลยังส่งเสริมสนับสนุนสถานประกอบการและองค์การของรัฐ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำพระราชบัญญัติฯ ฉบับดังกล่าวไปปฏิบัติร่วมกันด้วย ซึ่งสาระของประเด็นในมาตราที่ 20 และ 21 ได้ให้ความสำคัญกับองค์กรหรือหน่วยงานสำคัญดังนี้ (หน้า 30):

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในสองมาตราที่กล่าวข้างต้น ได้แบ่งจำแนกสถานประกอบการออกเป็น 3 ขนาด กล่าวคือ (1) ขนาดเล็ก มีจำนวนคนไม่เกิน 49 คน (2) ขนาดกลาง มีจำนวนคนตั้งแต่ 50-100 คน และ (3) ขนาดใหญ่ มีจำนวนคนมากกว่า 100 คน โดยกำหนดขนาดไว้เพื่อสะดวกในการจัดประเภทของสถานประกอบการ ประกอบด้วย 3 ประเภท กล่าวคือ (1) สถานประกอบการประเภทการผลิต เช่น ผลิตอาหารและเครื่องดื่ม โลหะ พลาสติก เป็นต้น (2) สถานประกอบการประเภทการค้า เช่น การค้าปลีกและค้าส่ง เป็นต้น และ (3) สถานประกอบการประเภทการบริการส่วนบุคคล เช่น โรงแรม ธนาคาร เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นธุรกิจทุกประเภทจึงนับว่าเป็นการสนองแนวทางและหลักการของพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2552 ในมาตราที่ 22 ที่ได้กำหนดแนวทางและหลักการไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้ใช้ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้ใช้มีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้ใช้สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับมาตราที่ 66 ที่เน้นให้ผู้เรียน “มีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการต่อยอดความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ในพระราชบัญญัตินี้ แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าความสำคัญและความหมายโดยฐานแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการจะเป็นเช่นใด จะต้องได้รับการพิจารณาดำเนินการกิจกรรมทั้งหลายภายใต้ทิศทางเดียวกับกรอบตามมาตรา 9 และบทบัญญัติบางประการที่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งไว้มาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อยึดถือเป็นหลักโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและเครื่องบ่งบอกในปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนี้

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 6 ประการ กล่าวคือ (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และ (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (ที่มา: พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 1 บททั่วไป: ความมุ่งหมายและหลักการ, หน้า 4)

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (ที่มา: พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา, หน้า 30-31)

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น (ที่มา: พระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา, หน้า 19)

ต่างประเทศ

องค์การสำคัญๆ ในต่างประเทศได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายและร่วมมือกันพัฒนาและวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้ฐานแนวคิดฯ เพื่อให้ผู้เป็นแรงงานทั้งในภาครัฐและเอกชนรับรู้ถึงความสำคัญต่อประเด็นการจัดการเรียนรู้ประเภทนี้ โดยมีแนวคิดและวิธีการสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่นำไปสู่ทิศทางตามเป้าหมายขององค์กรจนบรรลุผลสำเร็จ ดังนั้น นิยามศัพท์ที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ความสนใจส่วนใหญ่จะศึกษาแนวโน้มการเรียนรู้ของผู้เป็นแรงงานที่มุ่งเน้นในเรื่องของทักษะที่นำไปปฏิบัติได้จริงตามความต้องการนำไปปฏิบัติจริง

Ashton และ Sung (2002) ให้ความหมายของการเรียนรู้ในสถานประกอบการว่าเป็นหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานสำหรับผู้เป็นแรงงาน รวมทั้งการตอบสนองความต้องการด้านทักษะเฉพาะกับงานที่มีความหลากหลายเพื่อประยุกต์ใช้แก้ปัญหาหรือค้นหาแนวทางที่เหมาะสมกับลักษณะของงานที่เน้นผลการปฏิบัติงานสูง ดังนั้น องค์กรจึงมีความจำเป็นที่ต้องประยุกต์แนวคิดการเรียนรู้ในสถานประกอบการเสนอเป็นรูปแบบการเรียนการสอนหรือโปรแกรมการฝึกอบรมที่สามารถครอบคลุมความสามารถเชิงสมรรถนะ สติปัญญา และประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่ ด้วยเหตุผลนี้ กระบวนการที่เกิดขึ้นไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในคราวเดียว จึงต้องมีการบริหารจัดการแผนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง และการเรียนรู้ในสถานประกอบการจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติและการได้รับโอกาสในการเรียนรู้นั้นๆ

ในอีกทัศนะที่น่าสนใจ Bound และ Garrick (1999) ให้ความหมายของการเรียนรู้ในสถานประกอบการในมุมมองที่แตกต่างเล็กน้อย สรุปได้ 2 ประเด็นคือ (1) การเรียนรู้ในสถานประกอบการเสมือนการลงทุน เพื่อพัฒนาพนักงานในด้านความสามารถทั่วไป ความสามารถเฉพาะอย่าง และความสามารถทางเทคนิค โดยที่องค์การมีความคาดหวังสูงสำหรับการปฏิบัติได้ในเชิงทักษะเหล่านั้น และ (2) คุณประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการสามารถส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับพนักงานไปตลอดชีวิต และเรียนรู้ด้วยตนเองไปจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ ทั้งนี้ หลักการพิจารณาเชื่อมโยงด้านความหมายกับการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะการปฏิบัติงานเป็นเครื่องแสดงให้ทราบว่า การหารายได้เลี้ยงชีพเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทางทักษะการปฏิบัติงานสูงกับงานตามประสบการณ์ต่อเนื่อง และองค์การจำเป็นต้องดำเนินการจัดการศึกษาตลอดระยะเวลาการจ้างงาน และวิเคราะห์แนวทางการจัดการความรู้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อจัดเก็บประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับพนักงานทั้งหมดให้ได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ผู้เขียนขอสรุปว่า “การจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะการปฏิบัติงานแก่บุคลากรหรือพนักงานในองค์กร รวมทั้งคุณค่าของทักษะจำเป็นที่นำมาประยุกต์ให้สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตและสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ นอกเหนือจากนั้น กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นยังส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองที่ครอบคลุมถึงพัฒนาการด้านเชาว์ปัญญา ประสบการณ์ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะและประเภทการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ

เอกสารหลายฉบับที่กล่าวถึงแนวคิดนี้ ส่วนใหญ่เป็นสถานที่ซึ่งใช้เป็นที่ประกอบธุรกิจภาคเอกชนที่มีผู้ใช้แรงงานและพนักงานตามกฎหมายแรงงาน อาจจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทั่วๆ ไป ตามลักษณะของปัจจัยเอื้อต่าง ๆ เช่น งบประมาณ ความเร่งด่วนบางประการ (adhoc) ฯลฯ จึงพอสรุปความเห็นที่ค้นพบแบ่งเป็น 7 ระดับ คือ (1) บุคคลเรียนรู้ หมายถึง การจัดให้มีระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดการสอนให้บุคคลเข้าเรียนและทดสอบเป็นรายบุคคล (2) ทีมเรียนรู้ หมายถึง บุคคลผู้เรียนรู้ในทีมจะต้องถ่ายทอดลักษณะงานซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถทำงานแทนกันได้ (3) การเรียนรู้ข้ามสายงาน หมายถึง การประสานกันระหว่างแต่ละทีมงาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และทักษะวิธีคิดข้ามสายงาน ซึ่งจะทำให้เข้าใจระบบงานซึ่งกันและกัน (4) การเรียนรู้เรื่องภายในองค์การ หมายถึง การให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับองค์การแก่พนักงานตลอดเวลา เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงและทิศทางขององค์การในการดำเนินธุรกิจ (5) การเรียนรู้สภาวการณ์ทางธุรกิจจริงนอกองค์กร หมายถึง พนักงานต้องรู้หรือบุกเบิกหาประสบการณ์ความรู้จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของคู่แข่งขันทางธุรกิจ ต้องรู้ว่าโลกของตลาดธุรกิจเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด มีเหตุการณ์ใดที่จะกระทบต่อความอยู่รอดขององค์การ มีเทคโนโลยีอะไรเกิดขึ้นบ้าง เพื่อจะได้นำสิ่งที่เห็นและสัมผัสจากประสบการณ์ความรู้ภายนอกมาปรับปรุงองค์การให้ทันโลก (6) การเรียนรู้อนาคตและโอกาสทางธุรกิจ หมายถึง การสอนและฝึกฝนพนักงานให้เกิดความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และทำนายอนาคตได้ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มากกว่าที่เป็นอยู่เดิม และ (7) การนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามวิสัยทัศน์ หมายถึง การนำความรู้ที่มีอยู่ไปปฏิบัติจริง และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์สร้างเป็นภูมิปัญญาใหม่ๆ สู่องค์การที่มีศักยภาพ

การพัฒนาแผนปฏิบัติการ

การพัฒนาแผนปฏิบัติการ หรือ “Action Plan” เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นมีความเป็นไปได้ โดยอาศัยหลักการพื้นฐานด้านการบริหารจัดการสู่การเขียนแผนงานรองรับที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ จึงมักพบว่า นักปฏิบัติและนักวิชาการจะนำแนวคิดนี้ ไปร่วมใช้กับการจัดทำแผนปฏิบัติการในสถานประกอบการโดยตรง ซึ่ง ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2553) ได้ให้ข้อคิดอย่างเป็นระบบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ความจำเป็นของการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan Needs Analysis) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ประจำปีขององค์การ เป้าหมายประจำปีของหน่วยงานอื่น และเป้าหมายของหน่วยงานตนเอง
2. จัดลำดับความสำคัญของแผนปฏิบัติการ (Action Plan Prioritization) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากเงื่อนไขของข้อจำกัดเรื่องเวลา ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ประจำปีขององค์การ และงบประมาณที่กำหนดไว้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
3. ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan Procedure) ซึ่งสามารถเขียนระบุไว้เป็นลำดับขั้นตอน 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแผนปฏิบัติการ (ชื่อแผนงานผู้รับผิดชอบแผนงาน วัตถุประสงค์หลักของแผนงาน วัตถุประสงค์หลักของแผนงาน ระยะเวลาในการ

ดำเนินการโดยรวม) ส่วนที่ 2 รายละเอียดของแผนปฏิบัติการ (ขั้นตอนหลักของแผนปฏิบัติการ กิจกรรมหลักในแต่ละขั้นตอน วันเดือนที่จะดำเนินการ (อาจจะกำหนดวันใดวันหนึ่งหรือเป็นช่วงเวลา) หน่วยงาน / บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากรที่ต้องการ (เช่น งบประมาณ คน เครื่องมือและอุปกรณ์ เป็นต้น) จุดวิกฤติที่สำคัญหรือข้อควรระวังที่อาจสร้างผลกระทบโดยตรง และแนวทางในการป้องกันแก้ไข (แผนสองรองรับ) และส่วนที่ 3 วิเคราะห์โอกาสความสำเร็จของแผนปฏิบัติการ (แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ ซึ่งการที่จะได้รับการอนุมัติความคิดเห็นจากผู้บริหารระดับสูงจะพิจารณาถึงภาพโดยรวมของแผนที่สามารถวัดความสำเร็จได้)

ผู้เขียนขออ้างอิงประเด็นดังกล่าว ได้ตระหนักว่า การจัดแผนปฏิบัติการที่มีประสิทธิผลบนฐานแนวคิดของ Rothwell, Lindholm และ Wallick (2003) ในเรื่องการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการอุตสาหกรรม มีการเปิดเผยมุมมองความคิดแนวใหม่ๆ ตามทัศนะของ CEOs องค์การสำคัญๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการสร้างมโนทัศน์ในประเด็น “Workplace Learning” ดังตัวอย่างผลการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ พบว่า คณะผู้บริหารระดับสูงได้เล็งเห็นความสำคัญในการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่มีผลทำให้ผู้ปฏิบัติงานแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีการที่จะสร้างสรรค์วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในองค์การของตน ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ข้อคิดสำคัญจากผลการวิจัยนี้ โดยสรุปเป็นภาพรวมสำหรับผู้ที่สนใจได้นำมาขบคิดก่อนการดำเนินการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการ 5 ข้อ ดังนี้

1. บุคคลมืออาชีพ (Workplace Learning Performance Professionals: WLP Professionals) ควรสร้างความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของแนวคิด ฯ เพราะการเน้นหนักในทักษะปฏิบัติงานจริงจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ ในองค์กรได้อย่างลึกซึ้ง โดยเริ่มต้นจากการดำเนินการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของผู้ปฏิบัติงานและหัวหน้างานในระดับต่างๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณา และจัดลำดับข้อมูลในประเด็นของความท้าทายเชิงธุรกิจ จากนั้นจึงหาแนวทางการร่างแผนปฏิบัติการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับหน่วยงานภายในองค์กร
2. ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เสมือนเป็นกุญแจสำคัญเพื่อการเตรียมความพร้อมเชิงทักษะให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี เป้าหมาย การตลาด กระบวนการผลิต การจัดเตรียมแรงงานที่เหมาะสม และกลยุทธ์ทางธุรกิจ
3. กลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies) ควรสอดคล้องกับลักษณะและประเภทของปัจเจก และการออกแบบโปรแกรมการเรียนที่สัมพันธ์กับภารกิจหลักในธุรกิจ
4. บทบาทของนักบริหารแผนปฏิบัติการ (Action Planner’s Role) แสดงบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจน แบ่งเป็น 7 บทบาท คือ (1) บทบาทผู้จัดการ (Manager) (2) บทบาทนักวิเคราะห์ (Analyst) (3) บทบาทผู้สรรหาเครื่องมือ (Invention Selector) (4) บทบาทผู้ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือ (Invention Designer / Developer) (5) บทบาทผู้นำทางเครื่องมือ

(Intervention Implementer) (6) บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) และ (7) บทบาทผู้ประเมิน (Evaluator)

5. ความท้าทายและการกำกับดูแลโครงสร้างการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Challenge and Control) ควรตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างความท้าทายในธุรกิจและสมรรถนะของบุคลากรที่ลงมือปฏิบัติรับผิดชอบ ซึ่งผู้บริหารโครงการอาจยืนอยู่ท่ามกลางความท้าทายในสถานประกอบการที่ต้องกำกับดูแลแผน การดำเนินการ การปรับโครงสร้าง และการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม
6. สถานการณ์จริงจากคำถามเชิงลึก (Evaluative Inquiries) เป็นการนำร่องแนวคิดและวิธีการแก้ไขเชิงทักษะในเนื้อหาของงาน ซึ่งสมาชิกขององค์กรสามารถมีส่วนร่วมสู่การรังสรรค์ระบบของแผนฯ ที่จัดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและควบคุมมาตรฐานการปฏิบัติงาน จึงขอเสนอแนะดังนี้
    6.1 เมื่อทำการประเมินสถานการณ์จริงโดยวิธีการสร้างคำถามเชิงลึก จะเทียบเคียงกับสิ่งที่มุ่งหวังในระหว่างลงมือปฏิบัติใช้ในชีวิตจริงเป็นอย่างไร และเรียนรู้ข้อผิดพลาดอะไรบ้าง
    6.2 ประเด็นปัญหาใหม่อะไรบ้างที่กำลังเผชิญที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จ
    6.3 มีความจำเป็นเพื่อปรับเปลี่ยนสิ่งใดบ้างและวิธีการที่ดีที่สุดจะเป็นอย่างไร

ดังนั้น คณะผู้บริหารในระดับสูงหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนปฏิบัติการจำเป็นต้องเข้าใจปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์และสามารถบริหารจัดการองค์กรให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้และวัฒนธรรมในการปฏิบัติงาน การเชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญในแผนฯ 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ การเรียนรู้ และข้อมูลปัจจุบัน ด้วยเหตุผลที่ว่า กระบวนการจัดแผนปฏิบัติการ คือ ขั้นตอนของการแปลงความคิดในสิ่งที่จะกระทำ โดยให้บุคลากรมีความรู้และประสบการณ์เชิงทักษะในการปฏิบัติงานจริง

กลวิธีและเทคนิคการเรียนการสอน

กลวิธีและเทคนิคการเรียนการสอนมีความสำคัญต่องานของผู้สอนและนักฝึกอบรมมากที่สุด โดยทั่วไปนิยมกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละโปรแกรมตามเป้าหมายเชิงการศึกษา ซึ่งอาจจะใช้หลักของพุทธิปัญญา (Cognitive) พลังทักษะ (Psychomotor) หรือจิตพิสัย (Affective) เป็นเกณฑ์ ผนวกกับรูปแบบหรือลักษณะการฝึกอบรมตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้น เช่น การควบคุมชี้นำ (Directing) การอำนวยความสะดวก (Facilitating) การร่วมมือร่วมพลัง (Collaborating) และการมีส่วนร่วม (Participation)

ลำดับต่อไปนั้น ผู้เขียนแผนและผู้สอนก็จะต้องเลือกกลวิธีและเทคนิคต่างๆ ซึ่งควรตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าต้องการนำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จทางการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจและสามารถประเมินความรู้ความสามารถของตนเองในการใช้กลวิธีแต่ละประเภทได้ และพยายามใช้หลายๆ รูปแบบสลับกันบ้างเพื่อดึงดูดความสนใจผู้เรียน ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอใช้คำพูดเพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจน คำว่า “Strategies” หรือ กลวิธี คือ วิธีการจัดรูปแบบโครงสร้างของกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนคำว่า “Techniques” หรือ เทคนิค คือ วิธีการหรือเคล็ดลับต่างๆ เฉพาะที่ใช้เฉพาะการณ์สำหรับกลุ่มผู้เรียนในระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ และจำเป็นต้องให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ผู้เขียนจึงขอแสดงความเห็นว่า กลวิธีและเทคนิคการเรียนการสอนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในธุรกิจสายการบิน โดยสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคลและพนักงานระดับ “Frontline Group” โดยเฉพาะในปัจจุบันนำวิธีการและรูปแบบในระบบการศึกษามาปฏิบัติ (Pedagogy) จึงยังไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งระบบได้ตรงจุดบกพร่องและความสนใจสำหรับผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจถดถอย ดังนั้น ธุรกิจสายการบินต้องนำแนวทางการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาเป็นแนวปฏิบัติ (Andragogy / Non-formal Education) จึงใคร่ขอนำเสนอกลวิธีและเทคนิคที่นิยมใช้ในสถานประกอบการกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและระดับนานาชาติ โดยเฉพาะการจัดการเรียนสำหรับปัจเจกบุคคล (Individual Learning) จะใช้กลวิธี 10 ด้าน ซึ่งสามารถหาอ่านได้จากแหล่งความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่ การฝึกงาน (Apprenticeship) การฝึกเชิงสั่งสอน (Coaching) ชุดวิชา (Programmed Instruction) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) การชี้แนะ (Mentoring) การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) การฝึกอบรมในระหว่างประจำการ (On-the-job Training) การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอน (Computer-based Instruction) การใช้อีเมลล์ (Electronic Mail) และการเขียน (Writing)

ในส่วนกลวิธีการเรียนสำหรับกลุ่ม (Frontline Group Learning) จัดว่าเป็นกลวิธีในการฝึกอบรมที่ประหยัดและคุ้มค่า โดยที่ผู้เรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่แตกต่าง โดยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้อง จำแนกได้ 4 รูปแบบ ซึ่งสามารถหาอ่านได้จากแหล่งความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่ (1) กลุ่มขนาดเล็กแบบเผชิญหน้า (Small Group Face-to-Face) เช่น แบบรายวิชา แบบสัมมนา แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบโครงการวิจัยเชิงร่วมมือ แบบคลินิก แบบทัศนศึกษาดูงาน แบบกลุ่มสนับสนุน แบบห้องทดลองสนับสนุนการตัดสินใจ เป็นต้น (2) กลุ่มขนาดใหญ่ประเภทเผชิญหน้า (Large Group Face-to-Face) เช่น แบบการประชุมและสมัชชา แบบสโมสรและกลุ่มต่างๆ แบบเครือข่าย แบบสถาบัน แบบชุดบรรยาย แบบนิทรรศการ เป็นต้น การเรียนทางไกล (Distance Learning) เช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ การประชุมด้วยโสตทัศนูปกรณ์ การประชุมทางวีดีโอ การใช้วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เคเบิล การสื่อสารดาวเทียม เป็นต้น และการเรียนการสอนของชุมชน (Community Learning) เช่น ศูนย์ทรัพยากรชุมชน การพัฒนาชุมชน กลุ่มปฏิบัติการในชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ

สายการบินทั่วโลกยังมุ่งพัฒนาทุนมนุษย์ ในฐานะแรงงานที่จำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนองค์กรบุคลากรจึงมีการแข่งขันสูง ดังนั้น ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การจัดการความรู้ในทุกด้านของสถานประกอบการสายการบินประสบความสำเร็จ แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ตัวผู้เรียน ประกอบด้วย 8 ด้าน กล่าวคือ (1) วุฒิภาวะ เป็นเรื่องความเจริญเติบโตสูงสุด พนักงานที่เข้ามาใหม่อาจต้องมีการปรับตัว (2) ความพร้อม เป็นสภาพของผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะ รวมทั้งความสนใจและประสบการณ์เดิมที่จะทำให้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น (3) ประสบการณ์เดิม ผู้ที่มีประสบการณ์มากก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้มาก และมีวิธีการเก็บรวบรวมความรู้ดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า (4) อายุ เมื่อผู้เรียนที่มีอายุมากขีดความสามารถการเรียนรู้อาจน้อยลง จึงต้องมีกลวิธีและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม (5) แรงจูงใจ เป็นตัวกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมการ

เรียนรู้ได้ดี (6) ระดับสติปัญญา ผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่า (7) อารมณ์ ผู้ที่มีความปกติในการควบคุมตนเองจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง และ (8) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

2. บทเรียน ประกอบด้วย 3 ด้าน กล่าวคือ (1) ความยากง่ายของบทเรียน แนวโน้มของความง่ายของบทเรียนมีอิทธพลต่อการเรียนรู้เร็วกว่าบทเรียนที่มีความยากกว่า (2) ความยาวของบทเรียน แนวโน้มของบทเรียนที่มีความยาวมากกว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนที่สั้นกว่า และ (3) ความหมายของบทเรียน แนวโน้มด้านความหมายในบทเรียนจะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมต่อการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่ได้ให้ความหมาย
3. วิธีการเรียนการสอน ประกอบด้วย 6 ด้าน กล่าวคือ (1) การจัดการเรียนการสอนในสายการบินควรเน้นการมีส่วนร่วมเรียนรู้ หรือแบบร่วมมือร่วมพลัง (Collaborative Learning) เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน และเสนอความเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และปัญหาเกี่ยวข้องในงานรับผิดชอบ (2) การใช้สิ่งล่อใจ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงปราถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อาจประยุกต์สิ่งที่มีอยู่ภายในสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นการตอบแทน เช่น การสร้างรางวัล การแข่งขัน ฯลฯ (3) การแนะแนวในการเรียน สมควรจัดกิจกรรมการแนะแนวอย่างเหมาะสม และ (4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ สมควรสร้างแนวทางการเรียนรู้ให้เกิดความเชื่อมโยงในประสบการณ์และความรู้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากส่งเสริมการนำสถานการณ์จำลองภายใต้หัวข้อสำคัญๆ ในงานที่รับผิดชอบจะยิ่งเอื้อการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น (5) ช่วงเวลาในการเรียน ควรกำหนดตารางหัวข้ออย่างเหมาะสมในวาระการฝึกอบรมอย่างชัดเจน และ (6) การฝึกฝน สมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนด้านทักษะซ้ำๆ อยู่เสมอจะส่งผลดีต่อการเรียนรู้นั้นเกิดความถาวรในตัวผู้เรียน
4. สภาพแวดล้อมทางการเรียน ประกอบด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ (1) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา เช่น บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมที่มีองค์ประกอบที่ดียังช่วยส่งเสริมการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน และ (2) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ สถานที่ แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในห้องเรียน สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนสบายใจ สบายกายในการเรียน และจะส่งผลการเรียนที่ดีขึ้น

สรุปและเสนอแนะ

- การจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการประเภทธุรกิจสายการบินกับการเข้าสู่เวทีแข่งขันด้านธุรกิจบริการในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น โดยเฉพาะบทบาทของนักวิเคราะห์ฝ่ายวิจัยและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องตระหนักคิดก่อนลงมือจัดแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอน โดยตั้งข้อสมมุติฐาน 3 ข้อ คือ (1) สายการบินจะมีการดำเนินการประเมินเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงานว่าได้บรรลุผลสำเร็จตามกลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้ตามเป้าหมายของบริษัท (2) ดัชนีชี้วัดแห่งความสำเร็จของสายการบิน เป็นสิ่งแสดงถึงผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากการฝึกปฏิบัติจนชำนาญของบุคลากร และ (3) ไม่ปรากฏวิธีการที่ยั่งยืนโดยแท้ ยกเว้นการฝึกปฏิบัติที่ส่งผลดีต่อการปรับปรุงคุณภาพของลักษณะงานที่บุคลากรพึงปฏิบัติได้สำหรับสายการบิน

- บุคลากรสายการบินยังสามารถพัฒนาขีดความสามารถโดยอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ และโดยอาศัยกลวิธีและเทคนิคการสอนร่วมกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะของผู้เรียน กิจกรรมของผู้เรียน ธรรมชาติของสิ่งที่เรียน และวิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เป็นต้น แม้ผู้เรียนจะมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานจริง แต่ผู้สอนก็จำเป็นต้องทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก และส่งเสริมให้ผู้เรียนดึงประสบการณ์ของตนเองมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาความรู้ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์

- บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ ประกอบด้วย (1) ต้องหมั่นฝึกฝนเป็นผู้ใฝ่รู้ ติดตามข่าวสาร ทันเหตุการณ์ เพื่อเป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้เรียน เพื่อสามารถอธิบายเพิ่มเติม และสรุปบทเรียน รวมทั้งให้คำปรึกษาหรือแก้ปัญหากรณีที่ผู้เรียนนำมาสู่ชั้นเรียน (2) กำหนดเป้าหมายในการเรียนอย่างชัดเจน ช่วยให้ผู้เรียนรู้วิธีที่จะช่วยให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะทำให้บรรลุตามเป้าหมายนั้น (3) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ (4) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (5) จัดเตรียมแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญให้แก่ผู้เรียน (6) วางแผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยหัวข้อหรือประเด็นการอภิปราย กำหนดรูปแบบการอภิปราย (7) มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตีความ สรุปความคิดเห็นของผู้เรียนหรือให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงการเรียนรู้ร่วมกันสู่การสรุปองค์ความรู้ (8) ช่วยเหลือกลุ่มอภิปรายดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยกระตุ้นผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร และยอมรับฟังความคิดเห็นสมาชิกในชั้นเรียน (9) ใช้การพูดจาเชิงบวก เพื่อเป็นกำลังใจและช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนอย่างใกล้ชิด และ (10) ประเมินผลโดยมีข้อดีที่ควรส่งเสริมและข้อจำกัดที่ควรแก้ไขปรับปรุง

- การบูรณาการแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาทักษะในสถานประกอบการประเภทธุรกิจสายการบิน ปัจจุบันยังมีการเผยแพร่งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกอบรมที่นำมาเผยแพร่สู่สังคมค่อนข้างน้อย ดังนั้น นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องให้บุคคลหรือตัวแทนของหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สมควรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอนของโปรแกรม ตั้งแต่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของบุคคลและปัญหาของหน่วยงานภายในธุรกิจการบิน ตลอดจนถึงขั้นตอนการประเมินผลและเสนอรายงาน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.** กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

กระทรวงศึกษาธิการ. **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561).** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์.** เอกสารชุดโครงการวิถีการเรียนรู้ของคนไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546.

ปฐม นิคมานนท์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร, 2528.

ประเวศ วะสี. **การจัดการความรู้ กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรีนปัญญาญาณ, 2550.

สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2544.

สบพันธ์ ชิตานนท์. **เศรษฐกิจพอเพียง “หนทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”.** [ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: http://subweb2.dpt.go.th/dpt_kmcenter/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=2. [3 มีนาคม 2557]

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. **ทุนมนุษย์กับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง, 2547.

สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา. **การพัฒนาองค์กรและบุคลากรแนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่, 2547.

อุ่นตา นพคุณ. **“การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา”.** อ้างถึงใน การศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชน. โอวาท สุทธนารักษ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน จำกัด, 2528.

ภาษาอังกฤษ

Ashton, D. N. & **Sung**, J. **Supporting Workplace Learning for High Performance Working**. Geneva: ILO, 2002.

Bound & Garrick. **Workplace Learning: Its Potentials and Limitations.** Prentice Halls: London, 1999.

Choi, S.D. **Changing Skills Formation and Lifelong Learning in South Korea**, University of London. Ph.D. Thesis, 2003.

UNESCO. **“Policy Paper”,** World Conference on Higher Education. Paris, UNESCO, 1998.

UNESCO. **Lifelong Learning in Asia and the Pacific: Asia-Pacific Regional Forum for Lifelong Learning.** Bangkok: UNESCO, 2004.

Rothwell, W.J., Lindholm, J.E., Wallick, W,G. **What CEOs Expect from Corporate Training, American Management.** Association, USA, 2003.

Happiness from Giving: Quantitative Investigation of Thai Buddhists

Piriya Pholphirul[1]

Abstract

According to Buddhism, giving without condition leads to a higher level of happiness. Even though there are a number of studies examining factors that determine happiness, none quantitatively examine happiness from the perspective of a "giving" relationship. Using a household dataset from Thailand, where Buddhism is the main religion, this paper suggests that religious and non-religious giving leads to a higher happiness level than not giving at all. Moreover, for non-religious giving, it is found that charitable giving in terms of money and goods gives a donor more happiness than does volunteer work, but that both types of giving enhance one's happiness. Religious giving (offering food and dedicating other offerings to Buddhist monks) is also found to increase happiness, increases more for respondents who regularly give for religious purposes. In particular, regularly giving to monks leads to the highest happiness level, perhaps since Buddhism permeates Thai society and dedicating offerings to monks is believed to provide great merit. In addition, when making offerings to monks, donors usually do it randomly, at a temple, which suggests that making merit at a temple also leads to higher level of happiness.

Keywords: Happiness, Religious Giving, Non-Religious Giving, Buddhism

[1] Professor of Economics - Graduate School of Development Economics, National Institute of Development Administration (NIDA) and Associate Dean – The International College of National Institute of Development Administration (ICO-NIDA), Serithai Road, Klong-Chan, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand. Email: piriya@nida.ac.th.

The author would like to thank the Thailand Research Fund and National Institute of Development Administration for support grant and thank to Nattawan Santipong and Thananun Singhathep for being their able research assistants

1. Introduction

These days, besides focusing on economic growth, society has resulted in more emphasis on the happiness of a society as a path to economic sustainability. For this reason, various studies aim to explain the relationships among factors contributing to happiness. These factors include level of income, education, unemployment status, marital status, health condition, and urbanization (such as Gerdtham and Johannesson (1997), Easterlin (2001), Frey and Stutzer (2003), Frey and Stutzer (2004), and Elster (1998)). However, even though happiness resides inside a person's mind and is influenced by different values and cultures in different societies

Happiness is referred to as a state of mind or feeling that can be classified into levels from satisfaction to pleasure. In religious and philosophical approaches, happiness is referred to as a feeling of well-being and prosperity, rather than merely a state of mind or feeling. According to Buddhist principles, happiness is categorized into physical happiness and mental happiness. Physical happiness is defined as happiness derived from the five senses–visual, auditory, olfactory, gustatory, and tactile–which are called the Five Sensual Desires (*Kamma-Khun-Ha*) or bodily pleasant feeling. Another category of happiness in Buddhism, mental happiness, is defined as happiness derived from mental pleasure, delightfulness, and satisfaction.

Happiness can be measured using two approaches: 1) subjective well-being, and 2) objective well-being. In general, it is theoretically accepted to measure subjective well-being by interviewing people as to their level of overall happiness. The interview questions are about overall satisfaction with life, for example, "What is your level of overall life satisfaction?" Interviewees are required to give a score of 1-10. Subjective well-being concerns the valuation of what individuals have rather than the desire to have something, which might in turn cause unhappiness or suffering. In order to gauge their happiness level, respondents are urged to assess their overall quality of life, taking into account their past experiences as well as their expectations for the future. This question aims to have respondents reflect on their overall life satisfaction. Measuring objective well-being, on the other hand, focuses on measuring factors considered to contribute to happiness, for example, health, education, housing, safety, etc. These factors are weighted for each variable or index, which varies according to the research methods used in different countries.

The objective well-being approach assumes that all people have basic needs and rights, ranging from adequate food and water to physical health and education. Using this approach, well-being can be assessed through analysis of objective (observable) indicators of the extent to which these needs/rights are satisfied. The examples of such indicators generally include income, wealth, and proportion of children in education, education attainment, life expectancy, crime rate, pollution, and water quality. Objective well-being measures are well established in the literature. However, this approach is paternalistic: it assumes that certain things are good or bad for well-being.

In Buddhism, one way to promote happiness is by “giving”. Making altruism and giving, the so-called *Dana* of life, is part and parcel of pursuing happiness. *Dana* is a Pali word that can be translated as giving, generosity, charity, and liberality. It occupies an important part in the Buddha's teaching, which is often formulated under three headings–*dana*, *sila*, *bhavana* (giving, morality, meditation or mental cultivation).

Giving is not seen purely as the exchange of material possessions, however. In Buddhist terms, giving includes non-tangibles such as education, confidence, and wisdom. It is believed that “giving” is basic social behavior and is also regarded as a manner of helping one another. Givers give things for the purpose of providing benefits to other people, and helping others takes different forms as goods or services are transferred from a person or a group of people to another person or group of people without any conditions. This type of giving is based on altruism.

In the case of Thailand, there are a couple of reasons why giving and happiness are worth studying. First, major progress in the developing story of the importance of happiness is reflected by the emphasis on “A Happy Society with Equality, Fairness, and Resilience” included in Thailand’s 11th National Economic and Social Development Plan (2012-2016), which in turn has led to an increased interest in the study of happiness in the country. Second, Thailand is recognized as a prominent Buddhist country with its culture profoundly influenced by Buddhism, making it a unique society in terms of moral principles. The teachings of Buddha are principally focused on giving, which has contributed to the strong link between Thai social values and generosity. If some members of the society encounter dilemmas or sufferings, the majority of Thai people tend to provide assistance as best they can to make sure that nobody is left abandoned. According to the World Giving Index (2011), which uses data gathered from people age 15 and older in rural and urban areas in 153 countries, Thailand ranks ninth in terms of giving? In particular, for the sub-index of charitable giving, Thailand ranks first in the world. This fact raises an interesting question of how being altruistic by giving to others affects the happiness of Thai people.

This paper therefore uses an individual sample to investigate the impacts on happiness and well-being from giving. Using a household dataset in Thailand as a case study, this paper aims to investigate both religious and non-religious giving’s effects on happiness in terms of the subjective well-being of Thai people.

Section 2 presents concept and literature reviews as to whether giving makes people happy. Section 3 examines the dataset from Thailand that is used in this study. Section 4 quantifies impacts of both religious giving and non-religious giving among Thai people, Section 5 concludes.

2. Happiness from Giving: A Survey of the Literature

Various studies on giving and philanthropy have been conducted in a number of diverse fields. Andreoni (1990) studied motivations for giving and found that giving can be motivated by two factors–pure altruism and impure altruism. Pure altruism is giving for the benefits of other people. Donors' satisfaction increases when the donations are seen to be sufficient to meet the needs of intended recipients. On the other hand, impure altruism is giving with awareness of the benefits to donors themselves as well as to recipients.

Indeed, social scientists and economists have identified a host of ways in which charitable behavior can benefit the giver, for example, economically via tax breaks (Becker, 1974; Glazer and Konrad, 1996; Griskevicius, et al., 2007). In addition, a number of researchers have studied the effects of religious giving on physical health, mental health, and well-being (Andreoni, 1989, 1990; Dunn, et al., 2008)

Dialogue on whether giving behavior increases well-being and happiness dates back to ancient Greece. Aristotle argued that the goal of life was to achieve *eudaemonia*, which is closely tied to modern conceptions of happiness. Contemporary research (for example, Harbough, et al., 2007) includes studies that measure neural activity as an indication of pleasureableness. Harbough did so examining participants who decided how to split a one-hundred-dollar sum between themselves and a local food bank. Results showed that donations of the entire one-hundred-dollar sum to the food bank led to activation in the ventral striatum. This result suggests that giving in the form of charitable donations is rewarding to givers.

In another study, Dunn, et al. (2008) asked representative Americans to rate their general happiness and provide monthly estimates of personal and pro-social spending. Participants were asked to estimate how much they spent in a typical month on 1) bills/expenses, 2) gifts for themselves, 3) gifts for others, and 4) donations to charity. Result show that participants reported greater general happiness for items 3) gifts for others and items 4) donation to charity. Even controlling for income, higher pro-social spending was found to be associated with happiness. The most recent study (Aknin, et al., 2013) demonstrates that the emotional benefits of spending money on others (pro-social spending) are unleashed when givers are aware of their positive impact. In their study, giving more money to charity led to higher levels of happiness only when participants are explained how these funds are used for benefit a recipient.

Besides gauging the effects of giving money on donors themselves, a number of research papers investigate the impacts of non-monetary spending on happiness. Analyzing the issue on a national level, Meier and Stutzer (2008), using German Socioeconomic Household Panel Data, demonstrate that volunteering increases life satisfaction. They found that higher levels of volunteer work were associated with higher levels of overall life satisfaction.

Another study, by Field, et al. (1998), asked a volunteer group of retired senior citizens to give help to take care of infants and found that the seniors experienced less anxiety and depression, as well as improved health, from providing such help. This result is supported by Lyubomirsky, et al. (2004), which shows that simply asking students to commit random acts of kind giving can significantly increase happiness levels for several weeks compared to students in the control group.

A study from Fergusen, et al. (2012) examines the impacts of donating blood in terms of experiencing a "warm glow" ("I donate blood because it makes me feel good"). Compared to non-blood donors, blood donors were found to be motivated in general by the "warm glow" it makes them feel.

With regard to religious giving, it has long been argued just how religious giving is distinguished from non-religious giving. Chang (2005) found that religious giving is closely related to after-life consumption. People who give for religious purpose hope to have a good after-life. In contrast, non-religious giving is not related to after-life consumption. In addition, research results also noted the relationship between age and giving; older people were more likely to give for religious purposes than were younger individuals.

Attending religious activities allows people to connect with a social network, which in turn yields positive impacts on physical and mental health (Lehrer, 2004). Moreover, from studying the relationship between religiosity and happiness, it is found that religiosity and happiness have a positive relationship. For instances, there is a study on the relationship between religiosity and self-rated indices of physical health, subjective health status, and happiness. After controlling individual variables such as age and gender, it was found that respondents who were more religious were less likely to report health problems than were those who were less religious or who did not attend religious activities (Gokce, et. al., 2004).

Furthermore, happiness has been found to be related to the frequency of attending religious activities and complying with the teachings of one's religion. Accordingly, happiness is associated with social beliefs, such as the belief in good and evil (Ferriss, 2002). Religiosity thus has effects on life satisfaction. To some people, religion serves as a safety net, protecting them from bad luck and suffering. It is found that Christians who attend church regularly are more likely to handle problems in their lives, for example, divorce or unemployment, better than those who are not strict adherents to their religion.

Merely, attending religious activities seems to have beneficial impacts on physical health and personal happiness (Witter et al., 1985). Researchers have been curious about why attending religious activities/going to church could reduce the probability of encountering health problems and lead to healthiness, and many reasons have been put forth. First, religious activities provide opportunities for social gathering, which allows people to talk and exchange their interests. Second, religious activities serve as a platform for exchanging information on social and life aspects during which individuals can learn and gain knowledge from others. Third, participating in religious activities encourages people to be aware of their own personal significance. By attending such activities, people tend to feel good about their life and become happier.

3. Data

Since this paper aims of testing the Buddhism's thoughts in which giving should bring to higher level of happiness. Secondary data were used in this study from the 2011 Survey on Conditions of Society and Culture in Thailand, which is a national survey conducted by the National Statistical Office with the cooperation of the Ministry of Public Health and covering a sample group of 27,766 Thai people aged 15 and over.

Subjective well-being was measured, as shown in Table 1, by having respondents estimate their level of happiness by giving themselves a happiness score of 0-10, from absolutely unhappy to absolutely happy. By tabulation, male respondents, accounted for 39.15 percent of the sample group, are were found to be slightly happier than female respondents (60.85 percent of total respondents). Respondents aged 15-24 (8.88 percent) scored themselves the happiest (8.01 out of 10), whereas older respondents indicated a lower level of happiness (7.07).

Considering how marital status might affect happiness, the survey suggests that single respondents had the highest level of happiness, with an average score of 7.82, followed by married couples living together (7.60). In contrast, those widowed, divorced, or separated (16.97 percent) reported the lowest level of happiness (6.96).

As for education, respondents with no education (5.33 percent) had the lowest level of happiness. Respondents with more than a bachelor's degree (9.9%) tended to have the highest level of happiness.

Lastly, in terms of occupation, those who were still students had the highest educational level (8.27) followed by government officials and state enterprise employees (8.07), entrepreneurs (7.64), and private company employees (7.59). The unskilled, self-employed, or construction workers had the lowest average happiness score (6.98)

Figure 1 compares levels of happiness between respondents who were involved with religious giving, which are classified into 1) offering food to Buddhist monks, and 2) offerings dedicated to Buddhist monks. Respondents were asked how often they participated in religious giving activities–"often," "sometimes," or "never." Monks who receive food and other requisites from devotees also have a duty to fulfill. The monks should realize that those who are offering them food are not their relatives. Buddhists believe that they do not owe the monks anything. They are not offering food so that the monks can enjoy life and have a good time. Rather they are offering with the wish that would lead toward their happiness and prosperity.

Figure 2, on the other hand, compares levels of happiness between respondents who were involved with non-religious giving, which are classified into 1) donating money and goods to public, and 2) volunteer and social work. Respondents were also asked how often they participated in these religious giving activities.

By tabulation, a respondent who frequently gave or dedicated offerings seems to be happier than those who never gave anything. Compared to other types of giving, offerings to Buddhist monks tended to generate the highest level of happiness (with an average happiness score of 8.17 out of 10). Regardless of the types of giving, the average levels of happiness of those who occasionally gave are slightly different. Nevertheless, respondents who occasionally offered food to monks tended to have a slightly lower level of happiness than did those who did it regularly.

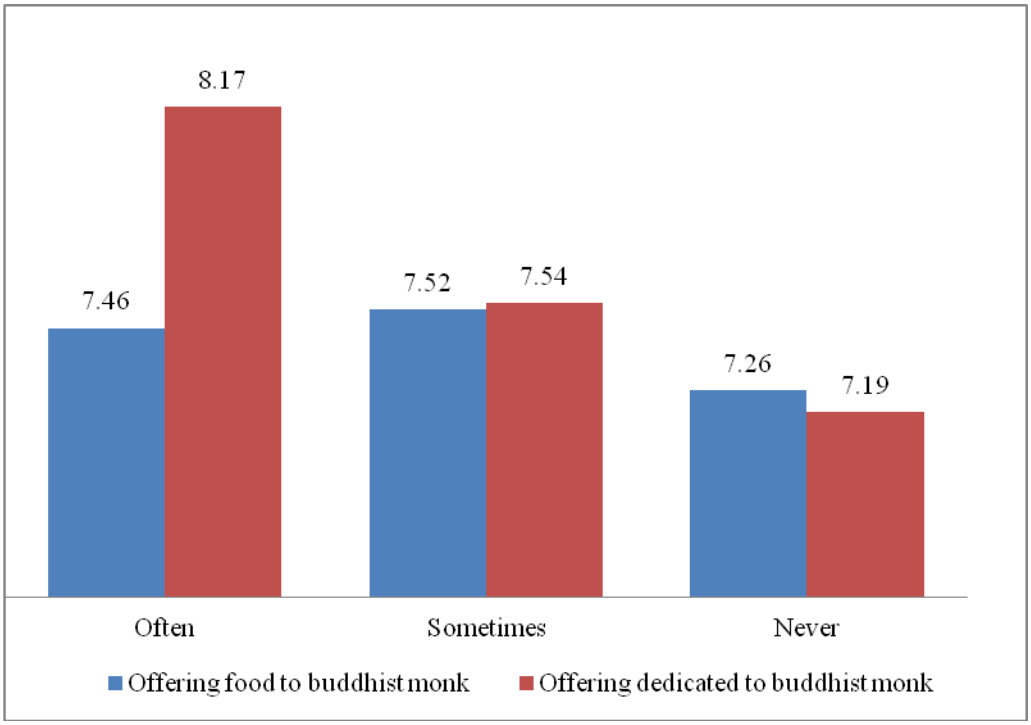
For non-religious giving, frequently or occasionally donating money and goods seemed to promote a higher level of happiness than did volunteering. Nevertheless, it is impossible, at this stage, to come to a definite conclusion since other factors affecting happiness level have to be taken into consideration as the tabulation does not take into account other control factors such as the socio-characteristics of each person (age, gender, education level, career, etc.).

Table 1: Percentage Dispersion and Average Happiness Level Classified by Economic and Social Factors

Variables	Percent of Total Sample	Average Happiness Level	Standard Deviation	Number of Respondents
Economic and social factors				
Male	39.15	7.59	1.70	10,871
Female	60.85	7.49	1.70	16,895
Age factor				
15 - 24 years	8.88	8.01	1.58	2,465
25 - 39 years	25.48	7.79	1.59	7,075
40 - 49 years	23.30	7.61	1.64	6,470
50 - 59 years	20.00	7.39	1.71	5,554
60 and over	22.34	7.07	1.81	6,202
Marital-status factor				
Single	15.86	7.82	1.67	4,403
Married	67.17	7.60	1.65	18,650
Widowed/divorced/separated	16.97	6.96	1.79	4,713
Educational factor				
No education	5.33	6.95	1.78	1,480
Primary school	55.09	7.29	1.73	15,295
Secondary school	12.58	7.75	1.66	3,493
High school/vocational certificate	12.29	7.90	1.54	3,412
Diploma/high v3ocational certificate	3.66	8.03	1.54	1,016
Bachelor’s degree	9.90	8.16	1.42	2,749
Higher than Bachelor’s degree	1.16	8.13	1.32	321
Occupational factor				
Student	4.15	8.27	1.51	1,152
Government official/state enterprise employee	8.17	8.07	1.49	2,269
Private company employee	14.57	7.59	1.61	4,046
Entrepreneur	24.45	7.64	1.63	6,788
Farmer	20.82	7.47	1.67	5,781
Unskilled/self-employed/ construction worker	3.75	6.93	1.75	1,041
Housewife/unemployed	21.08	7.22	1.83	5,853
Other occupations	3.01	7.03	1.86	836
Total		7.53	1.70	27,766

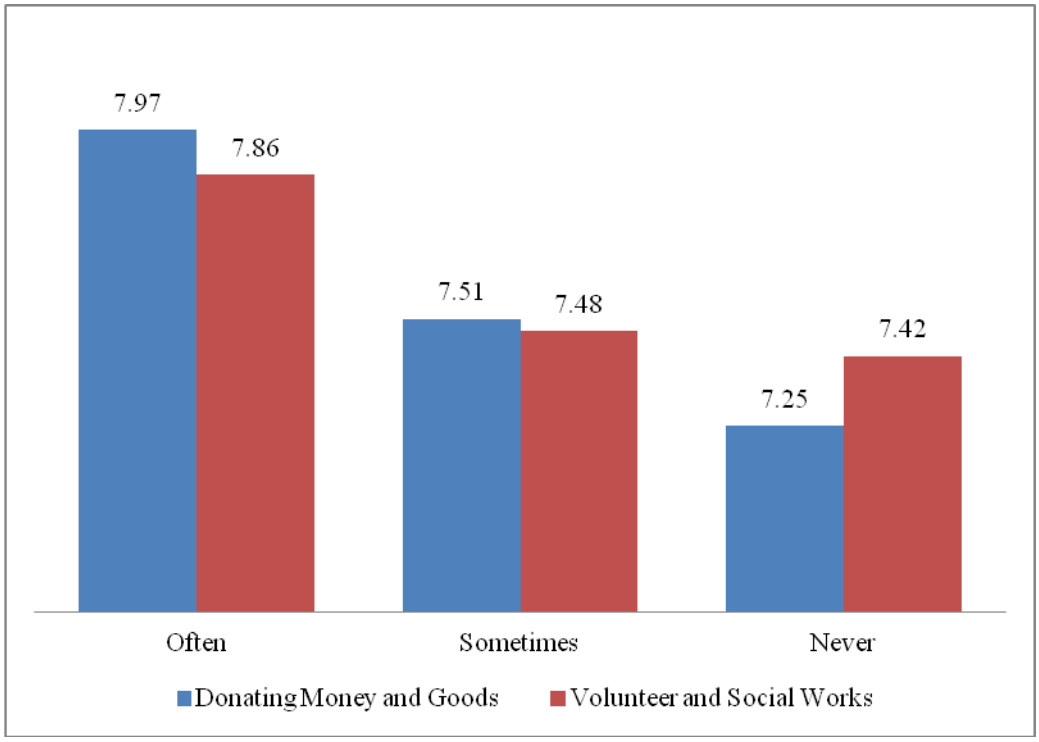
Source: Author’s Calculation.

Figure 1: Level of Happiness according to Religious Giving

Source: Author's Calculation.

Figure 2: Level of Happiness according to Non-Religious Giving

Source: Author's Calculation.

4. Econometrics Estimation and Results

This paper adopts the econometric model to quantitatively investigate the effects of giving factors on happiness level, as gauged on a 0-10 scale. Independent variables include gender, age, marital status, educational attainment, religion, and occupation. Giving is classified into religious giving, which includes presenting food and other offerings to monks (for Thai Buddhists), and non-religious giving (charitable giving), including donating money or goods and participating in volunteer work. Frequency of giving is also incorporated in the model.

The model estimation in this study is based on 1) the Ordinary Least Square Estimation and followed by 2) the Ordered Probit Model, and 3) the Ordered Logit Model as the dependent variable, in this case a ranking from 0-10. Ordered probit is a generalization of the popular probit analysis to the case of more than two outcomes of an ordinal dependent variable. A similar method also has a counterpart in ordered logit. Both models are appropriately used here for assessing the happiness level. Estimating the frequency of giving (both religious and non-religious giving) should avoid the endogeneity problem (between giving and happiness) here in the estimated regression since frequency of giving is based on people's observed behaviors in the past, which should affect their happines level today.

In Table 2, the first Models 1-3 (generated by estimating OLS, ordered probit, and ordered logit, respectively) present the estimated results by including only socioeconomic control variables such as gender, age, age^2, religion, occupation, and education level with dummy non-religious giving factors, including giving money or goods to others and the frequency of doing so. Models 4-6 add the factors of participating in volunteer and social works as well as the frequency of such acts. Models 7-9 analyze impacts in the case of people who participate in both types of non-religious activities.

The analysis gained from using econometric models suggests that the effect of age on happiness level is statistically significant and negatively related to happiness level. An increase in age of 1 year causes happiness to decrease by 0.011-0.018 on the 10-level scale. Gender has no statistical significance on happiness level. As for marital status, results show that its effect on happiness level is statistically significant. Married respondents tend to have the highest happiness level, followed by single respondents and widowed, divorced, and married-but-separated respondents, respectively. The happiness level of married respondents is 0.09-0.158 higher than that of single respondents and 0.23-0.43 higher than that of widowed, divorced, and married-but-separated respondents.

For education level, results show that a higher education level leads to a higher happiness level. For example, respondents with a bachelor's degree and higher have a higher happiness level than those who with no education.

The effect of occupation on happiness level is also statistical significant. Students have the highest level of happiness, and respondents who have regular work, except for those who are unskilled, self-employed, and work in construction and other such occupations, score themselves happier than do housewives and unemployed individuals,.

But apart from the above factors, we have missed one of the most important socioeconomic control variables here, which is income level, since it was not reported in this survey.

As for the "giving" factor, results indicate that there is a statistically significant positive relationship between giving and happiness. The happiness level derived from charitable giving in terms of money is 0.12–0.21 higher (on the scale of 10) than that of respondents who never give to charity. Furthermore, regular charitable giving is found to increase happiness level even more (0.31-0.53). In a similar way, respondents who participate in volunteer work are found to be happier than those who never do. And, as with charitable giving, the level of happiness is likely to increase when doing volunteer work regularly. In comparison, the happiness level derived from charitable giving in terms of money is found to be slightly higher than that from volunteer work. Nevertheless, regular participation in volunteer work is found to yield higher a happiness level than regular charitable giving. Table 2 also presents a comparison between happiness levels of respondents who give both money to charity and participate in volunteer work. From this analysis, it is suggested that respondents who both give money to charity and do volunteer work are happier than those who do either activity alone.

Analysis of religious giving–presenting food and other offerings to monks–in Table 3 suggests that a Thai Buddhist who offers food to monks seems to be happier than those who never do so, by around 0.083-0.172 points on the scale of 10. More frequent food offerings seems to even promote an even higher level of happiness. Making other offerings to monks increases one's happiness level by 0.159-0.276 points, which is more than does merely offering food to monks. Respondents who regularly make offerings to monks are happier than those who do not do so only infrequently. Compared to other types of giving, religious giving by making non-food offerings to monks seems to promote the highest happiness level. This is probably because Thai society has a close relationship with Buddhism, and that making offerings to monks is believed to provide great merit. In addition, the higher happiness score for making offerings other than food might result from the fact that donors usually make such offerings at a temple, which suggests that making merit at a temple increases the level of happiness.

Even though, as noted in a number of studies cited above, giving seems to promote happiness, a number of other studies find an opposite relationship. For example, happy people may give more than unhappy people (Isen and Leven, 1972; Anderman, 1972; Harris and Huang, 1973; and Kazdin and Bryan, 1971). Those studies find that positive moods have been shown to facilitate helpful behavior to the society.

Nevertheless, Anik, et al. (2009) explain a circular relationship between giving and happiness: happier people tend to give more, and giving indeed increases happiness

Table 2: Estimation of Non-Religious Giving on Happiness Level

Model	***(1)***	***(2)***	***(3)***	***(4)***	***(5)***	***(6)***	***(7)***	***(8)***	***(9)***
Variables	*OLS*	*Ordered Probit*	*Ordered Logit*	*OLS*	*Ordered Probit*	*Ordered Logit*	*OLS*	*Ordered Probit*	*Ordered Logit*
Socioeconomic Control Variables									
Age	*-0.018*	*-0.012*	*-0.019*	*-0.016*	*-0.011*	*-0.018*	*-0.016*	*-0.011*	*-0.017*
	*(0.003)****	*(0.002)****	*(0.004)****	*(0.003)****	*(0.002)****	*(0.004)****	*(0.003)****	*(0.002)****	*(0.004)****
Age^2	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*
	*(0.001)***	*(0.001)***	*(0.001)***	*(0.001)**	*(0.001)***	*(0.001)**	*(0.001)**	*(0.001)***	*(0.001)**
Male	*0.025*	*0.019*	*0.036*	*-0.004*	*0.002*	*0.007*	*0.022*	*0.017*	*0.032*
	(0.021)	*(0.013)*	*(0.022)*	*(0.021)*	*(0.013)*	*(0.022)*	*-0.021*	*-0.013*	*-0.022*
Married	*0.148*	*0.088*	*0.146*	*0.153*	*0.09*	*0.149*	*0.158*	*0.093*	*0.156*
	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****
Widowed/Divorced/Separated	*-0.222*	*-0.139*	*-0.257*	*-0.222*	*-0.139*	*-0.258*	*-0.221*	*-0.138*	*-0.256*
	*(0.040)****	*(0.025)****	*(0.044)****	*(0.041)****	*(0.025)****	*(0.044)****	*(0.041)****	*(0.025)****	*(0.044)****
Primary	*0.195*	*0.12*	*0.224*	*0.211*	*0.129*	*0.234*	*0.199*	*0.122*	*0.222*
	*(0.045)****	*(0.028)****	*(0.049)****	*(0.045)****	*(0.028)****	*(0.049)****	*(0.045)****	*(0.028)****	*(0.049)****
Secondary	*0.383*	*0.241*	*0.445*	*0.421*	*0.263*	*0.477*	*0.406*	*0.254*	*0.466*
	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****
High School/Vocational Certificate	*0.543*	*0.337*	*0.595*	*0.593*	*0.367*	*0.64*	*0.567*	*0.352*	*0.617*
	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****	*(0.054)****	*(0.034)****	*(0.059)****
Diploma/High Vocational Certificate	*0.704*	*0.446*	*0.805*	*0.769*	*0.485*	*0.866*	*0.73*	*0.462*	*0.832*
	*(0.069)****	*(0.044)****	*(0.075)****	*(0.069)****	*(0.043)****	*(0.075)****	*(0.069)****	*(0.044)****	*(0.075)****
Bachelor's Degree	*0.822*	*0.517*	*0.898*	*0.915*	*0.573*	*0.99*	*0.872*	*0.548*	*0.952*
	*(0.058)****	*(0.037)****	*(0.063)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.063)****	*(0.058)****	*(0.037)****	*(0.063)****
Higher than Bachelor's Degree	*0.814*	*0.502*	*0.872*	*0.912*	*0.562*	*0.966*	*0.883*	*0.545*	*0.942*
	*(0.104)****	*(0.066)****	*(0.111)****	*(0.104)****	*(0.066)****	*(0.111)****	*(0.105)****	*(0.066)****	*(0.111)****
Student	*0.51*	*0.333*	*0.573*	*0.509*	*0.329*	*0.567*	*0.51*	*0.33*	*0.567*
	*(0.064)****	*(0.041)****	*(0.070)****	*(0.064)****	*(0.041)****	*(0.07)****	*(0.064)****	*(0.041)****	*(0.070)****
Government/State enterprise Employee	*0.144*	*0.088*	*0.139*	*0.122*	*0.072*	*0.114*	*0.162*	*0.099*	*0.158*
	*(0.047)****	*(0.030)****	*(0.051)****	*(0.048)***	*(0.030)***	*(0.052)***	*(0.048)****	*(0.030)****	*(0.051)****

Table 2 (Continued)

Private Company Employee	*0.012*	*-0.007*	*-0.026*	*0.026*	*0.003*	*-0.011*	*0.014*	*-0.005*	*-0.023*
	(0.037)	*(0.023)*	*(0.040)*	*(0.037)*	*(0.023)*	*(0.040)*	*-0.037*	*-0.023*	*-0.04*
Entrepreneur	*0.151*	*0.085*	*0.141*	*0.18*	*0.103*	*0.169*	*0.156*	*0.089*	*0.145*
	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.034)****	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.034)****	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.034)****
Farmer	*0.09*	*0.049*	*0.074*	*0.052*	*0.023*	*0.028*	*0.08*	*0.041*	*0.061*
	*(0.032)****	*(0.020)***	*(0.036)***	*(0.033)*	*(0.021)*	*(0.036)*	*(0.033)***	*(0.021)**	*-0.036*
Unskilled Self-Employed Worker	*-0.342*	*-0.22*	*-0.411*	*-0.397*	*-0.256*	*-0.468*	*-0.36*	*-0.232*	*-0.427*
	*(0.056)****	*(0.035)****	*(0.062)****	*(0.057)****	*(0.035)****	*(0.062)****	*(0.057)****	*(0.035)****	*(0.062)****
Other Occupations	*-0.237*	*-0.149*	*-0.266*	*-0.212*	*-0.133*	*-0.238*	*-0.223*	*-0.138*	*-0.246*
	*(0.060)****	*(0.038)****	*(0.066)****	*(0.061)****	*(0.038)****	*(0.066)****	*(0.061)****	*(0.038)****	*(0.066)****
Non-Religious Control Variables									
Donating Money and Goods	*0.208*	*0.119*	*0.206*	*-*	*-*	*-*	*0.293*	*0.17*	*0.285*
	*(0.024)****	*(0.015)****	*(0.027)****	*-*	*-*	*-*	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.033)****
Frequently Donating Money and Goods	*0.460*	*0.309*	*0.533*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*
	*(0.027)****	*(0.017)****	*(0.030)****	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*
Volunteering to Social Work	*-*	*-*	*-*	*0.045*	*0.031*	*0.05*	*0.198*	*0.129*	*0.208*
	-	*-*	*-*	*(0.022)***	*(0.014)***	*(0.024)***	*(0.048)****	*(0.030)****	*(0.054)****
Frequently Volunteering to Social Work	*-*	*-*	*-*	*0.407*	*0.269*	*0.465*	*-*	*-*	*-*
	-	*-*	*-*	*(0.027)****	*(0.017)****	*(0.030)****	*-*	*-*	*-*
Donating Money and Goods and Volunteering to Social Works	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*0.376*	*0.232*	*0.392*
	-	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*	*(0.029)****	*(0.018)****	*(0.031)****
Constant	*7.649*	*-*	*-*	*7.665*	*-*	*-*	*7.503*	*-*	*-*
	*(0.135)****	*-*	*-*	*(0.135)****	*-*	*-*	*(0.136)****	*-*	*-*
R-Squared/Pseudo R-Square	*0.088*	*0.025*	*0.026*	*0.083*	*0.023*	*0.024*	*0.079*	*0.022*	*0.022*
Number of Observation	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*	*27,766*

Notes: 1) Numbers in parenthesis are Standard Error, 2) * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.0, 3) Reference group is Female, Single, No Education, Housewife/Unemployed

Table 3: Estimation of Religious Giving on Happiness Level

Model	***(1)*** *(OLS)*	***(2)*** *(Ordered Probit)*	***(3)*** *(Ordered Logit)*	***(4)*** *(OLS)*	***(5)*** *(Ordered Probit)*	***(6)*** *(Ordered Logit)*	***(7)*** *(OLS)*	***(8)*** *(Ordered Probit)*	***(9)*** *(Ordered Logit)*
Economic and social factors									
Age	*-0.012*	*-0.008*	*-0.013*	*-0.014*	*-0.009*	*-0.014*	*-0.015*	*-0.01*	*-0.016*
	*(0.004)****	*(0.002)****	*(0.004)****	*(0.004)****	*(0.002)****	*(0.004)****	*(0.004)****	*(0.002)****	*(0.004)****
Age^2	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*	*0.001*
	(0.000)	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*	*(0.000)*
Male	*0.010*	*0.01*	*0.021*	*0.032*	*0.022*	*0.04*	*0.025*	*0.019*	*0.034*
	(0.021)	*(0.013)*	*(0.023)*	*(0.022)*	*(0.013)*	*(0.023)**	*(0.021)*	*(0.013)*	*(0.023)*
Married	*0.173*	*0.102*	*0.168*	*0.168*	*0.099*	*0.168*	*0.162*	*0.096*	*0.161*
	*(0.033)****	*(0.021)****	*(0.036)****	*(0.033)****	*(0.021)****	*(0.036)****	*(0.033)****	*(0.021)****	*(0.036)****
Widowed/Divorced/Separated	*-0.229*	*-0.141*	*-0.261*	*-0.231*	*-0.142*	*-0.26*	*-0.236*	*-0.146*	*-0.267*
	*(0.042)****	*(0.026)****	*(0.046)****	*(0.042)****	*(0.026)****	*(0.046)****	*(0.042)****	*(0.026)****	*(0.046)****
Primary	*0.270*	*0.164*	*0.304*	*0.252*	*0.154*	*0.287*	*0.249*	*0.152*	*0.286*
	*(0.048)****	*(0.030)****	*(0.053)****	*(0.048)****	*(0.030)****	*(0.053)****	*(0.048)****	*(0.030)****	*(0.053)****
Secondary	*0.468*	*0.288*	*0.529*	*0.451*	*0.278*	*0.514*	*0.436*	*0.27*	*0.501*
	*(0.057)****	*(0.036)****	*(0.062)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.062)****	*(0.057)****	*(0.036)****	*(0.062)****
High School/Vocational Certificate	*0.648*	*0.396*	*0.703*	*0.628*	*0.386*	*0.686*	*0.609*	*0.375*	*0.669*
	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.062)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.062)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.062)****
Diploma/High Vocational Certificate	*0.829*	*0.517*	*0.933*	*0.808*	*0.505*	*0.915*	*0.786*	*0.492*	*0.894*
	*(0.073)****	*(0.045)****	*(0.078)****	*(0.073)****	*(0.045)****	*(0.078)****	*(0.073)****	*(0.046)****	*(0.078)****
Bachelor's Degree	*0.972*	*0.603*	*1.053*	*0.951*	*0.591*	*1.034*	*0.927*	*0.578*	*1.013*
	*(0.061)****	*(0.038)****	*(0.066)****	*(0.061)****	*(0.038)****	*(0.066)****	*(0.061)****	*(0.038)****	*(0.066)****
Higher than Bachelor's Degree	*0.976*	*0.597*	*1.039*	*0.958*	*0.587*	*1.023*	*0.933*	*0.573*	*1.002*
	*(0.108)****	*(0.067)****	*(0.113)****	*(0.108)****	*(0.068)****	*(0.113)****	*(0.107)****	*(0.068)****	*(0.113)****
Student	*0.573*	*0.368*	*0.624*	*0.562*	*0.363*	*0.619*	*0.558*	*0.36*	*0.613*
	*(0.068)****	*(0.042)****	*(0.073)****	*(0.068)****	*(0.043)****	*(0.073)****	*(0.067)****	*(0.043)****	*(0.073)****

Table 3 (Continued)

Government/ State Enterprise Employee	***0.229***	***0.142***	***0.231***	***0.233***	***0.145***	***0.238***	***0.221***	***0.138***	***0.224***
	*(0.049)****	*(0.031)****	*(0.052)****	*(0.049)****	*(0.031)****	*(0.052)****	*(0.049)****	*(0.031)****	*(0.052)****
Private Company Employee	*0.006*	*-0.010*	*-0.032*	*0.012*	*-0.006*	*-0.025*	*0.002*	*-0.012*	*-0.034*
	(0.039)	*(0.024)*	*(0.042)*	*(0.039)*	*(0.024)*	*(0.042)*	*(0.039)*	*(0.024)*	*(0.042)*
Entrepreneur	*0.177*	*0.099*	*0.164*	*0.169*	*0.096*	*0.157*	*0.166*	*0.094*	*0.156*
	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****	*(0.032)****	*(0.020)****	*(0.035)****
Farmer	*0.106*	*0.058*	*0.086*	*0.099*	*0.055*	*0.079*	*0.111*	*0.061*	*0.091*
	*(0.034)****	*(0.021)****	*(0.037)***	*(0.034)****	*(0.021)***	*(0.037)***	*(0.034)****	*(0.021)****	*(0.037)***
Unskilled Self-Employed Worker	*-0.346*	*-0.223*	*-0.414*	*-0.344*	*-0.221*	*-0.413*	*-0.327*	*-0.212*	*-0.395*
	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.063)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.063)****	*(0.058)****	*(0.036)****	*(0.063)****
Other Occupations	*-0.256*	*-0.159*	*-0.282*	*-0.251*	*-0.156*	*-0.277*	*-0.252*	*-0.157*	*-0.281*
	*(0.063)****	*(0.039)****	*(0.068)****	*(0.063)****	*(0.039)****	*(0.068)****	*(0.063)****	*(0.039)****	*(0.068)****
Giving factors (Religious giving)									
	-	-	-	*0.172*	*0.083*	*0.118*	-	-	-
	-	-	-	*(0.051)****	*(0.032)***	*(0.057)***	-	-	-
Frequent x Offering foods to monks	-	-	-	*0.179*	*0.118*	*0.204*	-	-	-
	-	-	-	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.034)****	-	-	-
Offering Dedicates to Monks	-	-	-	-	-	-	*0.276*	*0.159*	*0.268*
	-	-	-	-	-	-	*(0.031)****	*(0.019)****	*(0.034)****
Frequent x Offering Dedicates to Monks	-	-	-	-	-	-	*0.792*	*0.493*	*0.753*
	-	-	-	-	-	-	*(0.214)****	*(0.136)****	*(0.230)****
Constant	*7.369*	-	-	*7.249*	-	-	*7.229*	-	-
	*(0.106)****	-	-	*(0.113)****	-	-	*(0.107)****	-	-
R-Squared	*0.071*	*0.019*	*0.020*	*0.072*	*0.020*	*0.021*	*0.074*	*0.020*	*0.021*
Number of samples	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*	*26,019*

Notes: 1) Numbers in parenthesis are Standard Error, 2) * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.0, 3) Reference group is female, single, No Education, Housewife/Unemployed, 4) Estimation only for Thai Buddhist

5. Conclusion and Policy Recommendations

In conclusion, results here show a positive relationship for both religious giving and non-religious giving and the happiness level of Thai people, most of whom are Buddhist. Using a Thai household dataset, this paper investigates the relationship between giving and happiness. The results suggest that both religious and non-religious giving generate greater happiness than not giving at all. Moreover, for non-religious giving, it is found that charitable giving in terms of money and goods provides a donor greater happiness than does volunteer work, but doing both enhances happiness even more.

Religious giving that involves offering food and making other, non-food offerings to Buddhist monks is found to increase happiness. And this happiness level is increased even more for respondents who regularly give for religious purposes. In particular, regularly making offerings to monks leads to the greatest happiness. This is probably because of Thai society has a close relationship with Buddhism, and making offerings to monks is believed to provide great merit. This suggests that making merit at a temple generates even more happiness. In addition, after performing religious giving, Thai Buddhists know they should share the merits gained with all beings. This is very beneficial, as sharing of merits is in itself a good deed. The mind thus enjoys a wholesome state associated with loving kindness and compassion as we share the merits of our good deeds.

With a positive relationship between both religious giving and non-religious giving to happiness level among Thai people, in term of public policy, it is advisable that the government introduce policy measures that encourage giving and participating in volunteer work to strengthen social networks, enhance the sense of altruism, and develop mindset that is appropriate with Thai society. For this purpose, Buddhism has been playing an important role in emphasizing the importance of giving. According to Buddhism, giving practically helps enhance the quality of human resources since it provides donors with more happiness and satisfaction, and thus lessens selfishness. In summary, when members of Thai society are altruistic and supportive of each other, Thailand will become a happy society and will continue to be a pleasant place to live as happiness can be enhanced, shared, and benefit society as a whole.

References

Aknin, L.B., Dunn, E.W., Whilans, A.V., Grant, A.M., and Norton, M.I. (2013) "Making a Difference Matters: Impact Unlocks the Emotional Benefits of Prosocial Spending," *Journal of Economic Behavior and Organization*, 18: 90-95.

Anderman, D. (1972) "Elation, Depression, and Helping Behavior," *Journal of Personality and Social Psychology*, 24: 139-150.

Andreoni, J. (1989) "Giving with Impure Altruism: Application to Charity and Ricardian Equivalence," *Journal of Political Economy*, 97: 1447-1458.

Andreoni, J. (1990) "Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm Glow Giving," *Economics Journal*, 100 (June 1990) : 464-477.

Anik, L., Aknin, L.B., Norton, M.I., Dunn, E.W. (2009) "Feeling Good and Giving: The Benefits (and Costs) of Self-Interested Charitable Behavior," *Harvard Business School Working Paper Series 10-012*, Cambridge, MA: Harvard University.

Becker, G.S. (1974) "Theory of Social Interaction," *Journal of Political Economy*, 82: 1064-1093.

Chang, W. (2005) "Religious Giving, Non-religious Giving, and After-life Consumption," *Topics in Economic Analysis and Policy*, 5(1): 1-31

Dunn, E.W., Aknin, J.B., and Norton, M.I. (2008) "Spending Money on Others Promotes Happiness," *Science*, 319: 1687-1688.

Easterlin, R.A. (2001) "Income and Happiness: Towards a Unified Theory", *Economic Journal*, 111: 465-484.

Elster J. (1998) "Emotions and Economic Theory", *Journal of Economic Literature*, 26: 47-74.

Ferguson, E., Taylor, M., Keatley, D., Flynn, N., and Lawrence, C. (2013) "Blood Donors' Helping Behavior is driven by Warm Glow: More Evidence for the Blood Donor Benevolence Hypothesis," *Tranfusion*, 52(10): 2189-2200.

Ferriss, A. L. (2002) "Religion and the Quality of Life," *Journal of Happiness Studies*, 3: 199–215.

Field, T.M., Hermandez-Reif, M., Quintino, O., Schanberg, S., and Kuhn, C. (1998) "Elder Retired Volunteers Benefits from Giving Massage Theopy to Infants," *Journal of Applied Gerontology*, 17: 229-239.

Frey, B.S. and Stutzer, A. (2003) "Does Marriage make People Happy, or Do Happy People Get Married? *Working Paper No.143*, Zurich: Institute for Empirical Research in Economics.

Frey, B.S. and Stutzer, A. (2004) "Happiness Research: State and Prospects" *Working Paper No.190*, Zurich: Institute for Empirical Research in Economics.

Gerdtham, U. and Johannesson, M. (1997) "The Relationship between Happiness, Health, and Socio-Economic Factors: Result based on Swedish Micro Data. *Working Paper Series in Economics and Finance No.207*: Stockholm: Stockholm School of Economics.

Glazer, A. and Konrad, K.A. (1996) "A Signaling Explanation for Charity", *American Economic Review,"* 86: 1019-1028.

Griskevicius, V., Tybur, J.M., Sundie, J.M., Cialdini, R.B., Miller, G.F., and Kenrick, D.T. (2007) "Blatant Benevolence and Conspicuous Consumption: When Romantic Motives Elicit Strategic Costly Signals," *Journal of Personality and Social Psychology*, 93: 85-102.

Gokce A.S., Elena, B. and Genaro G. (2004) "The Impact of Religiosity on Self Assessments of Health and Happiness," *Applied Economics*, 36: 665-672.

Harbaugh, W.T., Myer, U., and Burghart, D.R. (2007) "Neural Responses to Taxation and Voluntary Giving Reveal Motives for Charitable Donation," *Science*, 316: 1622-1625.

Harris, M.B. and Huang, L.C. (1973) "Helping and the Attribution Process," *Journal of Social Psychology*, 90: 291-297.

Isan, A.M. and Levin, P.F. (1972) "The Effect of Feeling Good on Helping: Cookies and Kindness," *Journal of Personality and Social Psychology*, 21: 384-388.

Kazdin, A.E. and Bryan, J.H. (1971) "Competence and Volunteering," *Journal of Experimental Social Psychology*, 7: 87-97.

Lehrer, E. (2004) "Religion As a Determinant of Economic and Demographic Behavior in the United States," *Population and Development Review*, 30: 707–726.

Lyubomirsky, S., Tkach, C., and Sheldon, K.M. (2004) "Pursuing Sustained Happiness through Random Acts of Kindness and Counting One's Blessings: Tests of Two Six Week Intervention, Department of Psychology, University of California, Riverside.

Meir, S. and Stutzer, A. (2008) "Is Volunteering Rewarding in Itself?," *Economica*, 75: 39-59.

Witter, R. A., Stock, W. A., Okun, M. A. and Haring, M. J. (1985) Religion and Subjective Well-Being in Adulthood: A Quantitative Synthesis," *Review of Religious Studies*, 26: 32–47

Religious and Non-religious Giving in Thailand: An Economic Perspective

Amornrat Apinunmahakul[1]

Abstract

Understanding religious and non-religious giving in Thailand will help us to comprehend the role of Buddhism on social reciprocity which is a necessary condition for policy recommendation to enhance the participatory development of Thai citizens. The study found that attending religious services on a regular basis does make people become more generous to both religious and non-religious contributions indicating the influence of Buddhism on socioeconomic development of Thailand. Highest educational achievement plays a major role on both money and time contributions. Education thus is a means not only to human capital formation but also to implanting the social reciprocal value to young generations. In addition, while government spending on religious boosts up the religious contributions, it in turn lessens the non-religious giving. But the level of an individual social capital significantly increases individual's time volunteers to both religious and non-religious organizations. Government hence may consider diverting some of their religious spending towards community-based social capital accumulation by financing community activities that could enhance the civic participations. Furthermore, policy makers should encourage people to follow news on a daily basis to make people become aware of social needs. The accuracy and reliability of social media thus have an indirect influence on social reciprocity.

Keywords: Money and Time Contribution, Religious and Nonreligious Giving, Social Capital, Participatory Development

[1] Assistant Professor of Economics, Graduate School of Development Economics, National Institute of Development Administration (NIDA)-118 Serithai Road, Klong-Chan, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand.
Email: amornrat_a2001@yahoo.com

1. Introduction

According to the 2005 survey of social and cultural participations in Thailand conducted by the National Statistics Office, about 50 millions of Thai citizens aged 15 years and older are Buddhists accounting to 95 percents of Thai population. Buddhism thus has a major influence on people from all walks of life in particular to their money and time contributions to charities. Understanding religious and non-religious giving behaviors will help us to comprehend the role of Buddhism on the social reciprocity in the Thai economy which is a necessary condition for policy recommendations to promote private voluntary contributions so as to enhance the participatory development of Thai citizens.

Study on the 'Economics of Philanthropy' was quite well known in most developed countries especially in the US where government has downsized the public sector and allowed Non-Governmental Organizations (NGOs) to provide public services which were financed both by private and public contributions. Charities in Thailand also provide a large number of public services including health and medical services, education, shelters for orphans and homeless elderly, environmental protection, sports programs, as well as religious services. As the higher education and medical services in Thailand are in the process of privatization, understanding individual giving and voluntary behaviors will be useful for charitable fundraising of NGOs which will play a key role on the economic development of Thailand in the near future.

Most of the studies on the voluntary provision of public goods based their conceptual frameworks on the classical paper of Bergstrom, Bloom, and, Varian (BBV) in 1986. Applying the game theoretical model, BBV (1986) explained that only those whose marginal benefit from the consumption of public goods exceeds their marginal cost of contribution will contribute a positive amount of their wealth to the provision of public goods, otherwise they will free ride. Further studies like Brown and Lankford (1992), Duncan (1999), and Apinunmahakul and Devlin (2004) extended BBV's model to examine the relationship between charitable giving and volunteering. But the basic idea remains the same that people give money (or time) to charities in order to increase the provision of public goods.

On the empirical side, studies on this issue at the early stage attempted to answer the question of whether or not the charitable donation should be tax exempt. Important studies like Feldstein and Taylor (1976), and Clotfelter (1980, and, 1985) indicated that with the tax price elasticity of giving greater than one in absolute term, while the income elasticity less than one implied that income tax exempt policy in US stimulated more gifts to private charities. More recent studies, however, focus not merely on the tax exempt issue, but on other factors that are likely to affect giving and voluntary simultaneously, for instance, the distinction between permanent and transitory income effect (Randolph, 1995), the crowding out effect of government contribution (Andreoni and Payne, 2003), the influence of an individual's social networks on private philanthropy (Apinunmahakul and Devlin, 2008), and so on.

This paper investigated both money and time contributions to religious and non-religious organizations in Thailand. It is thus the first study that examined the issue from a Buddhist setting. The study found that attending religious services on a regular basis does make people more generous to both religious and non-religious charities. Highest educational achievement also plays a major role on both money and time contributions. Education thus is a means not only to human capital formation but also to implanting the social reciprocal value to younger generations. In addition, while government spending on religious boosts up the religious contributions, it in turn lessens the non-religious giving. Government may consider diverting some of their religious spending towards community-based social capital accumulation by financing community activities that could enhance the civic participations. For the study found that the level of an individual social capital significantly increases time volunteers to both religious and non-religious organizations. Furthermore, policy makers should encourage people to follow news on daily basis as it makes people to become aware of social needs. The accuracy and reliability of social media thus have an indirect influence on social reciprocity.

The paper is organized as follows. Section two presents the empirical model, and section three reports the regression results. Conclusions are then made in section four.

2. Empirical Model

As mentioned before, the theoretical framework of this study is based on the voluntary provision of public goods model first introduced by BBV (1986). Considering a utility maximizing consumer who decides how to allocation his money and time resources in between his own consumption and leisure, and, money or time (or both) contribution to the provision of public goods.

At optimal, an individual's decision of how much money to give and how many hours to volunteer can be translated into the following empirical specification.

$$(1) \qquad Y_j = \alpha_{0j} + \alpha_{1j} taxprice + \alpha_{2j} income + \alpha_{3j} X + \alpha_{4j} govt + \alpha_{5j} temple + \alpha_{6j} soccap + \delta_j$$

Y_j refers to the amount of money giving or the frequency of times volunteer per month. For most of the respondents in the survey never recorded their hours volunteer but do recall the volunteering activities they participated each month. The variable 'Taxprice' equals to one minus the marginal tax rate whenever donation is tax exempt. For this study, however, the respondents were not willing to report their personal income, 'Taxprice' thus is a dummy variable equal to one if the respondent filled in the amount of money donation in the income tax form for the income tax reduction purpose, and zero otherwise. 'Income' refers to the respondent's household income, while 'X' refers to individual and household characteristics that might influence an individual demand for public goods, and consequently his contribution behavior. X is such as gender, marital status, highest level of education achievement, number of children in household, and so on.

'Govt' refers to the per capita government spending on religious. The purpose of this variable is to examine whether or not government spending will cause 'crowding out' effect to private contribution and to compare the result of this study with others like Roberts (1984), Kingma (1989), and, Duncun (1999). Most of the studies in US found that government spending in general crowds out giving to both religious and non-religious organizations. As a Buddhist economy, the results here might differ from those in the US.

Buddhist temples in Thailand may be classified broadly into two categories. Temples that were patronized by the royal families and those were not. Royal temples (or "Wat Luang" in Thai), in general are older and have some relations to the history of Thailand. Being a royal temple thus may influence an individual's decision when come to choose which temple to make a contribution. In addition, a distance from one own dwelling to the nearest temple may become an obstacle to religious contribution. 'Temple' in equation (1) hence consists of two explanatory variables. 'WATRANK" is a dummy variable equal to one if the temple that the respondent made his contributions is a royal temple, zero otherwise. "WATDISTANCE" is a distance in kilometer from the dwelling of the respondent to the nearest temple.

Furthermore, this study also include a host of social capital variables ('soccap' in equation 1) to analyze whether the level of an individual social capital has any influence on the individual's voluntary behavior, and whether the effect on the religious organizations differs from those of their non-religious counterpart. Social capital in this study made up of number of years in community (YRSCOMMU), number of clubs or associations that the respondent being members (CLUB), voting participation at the local (LOCALVOTE) and national (NATIONALVOTE) levels, whether the respondent following news regularly (DLYNEWS), and the frequency of times spent with one own family (FAMILY), relatives (RELATIVES), and neighbors (NEIGHBOR). Furthermore, the study also include a religious networks of an individual by asking whether the person attend the religious service on a monthly (MONTHWAT) or yearly (YEARWAT) basis, and whether the respondent does any devotional activity himself on monthly (MONTHDEVOTE) or yearly (YEARDEVOTE) basis. Details of all variables used in the regression analysis and their descriptive statistics are presented in the next section.

Notice that the two demand functions of giving are observable only when the amount of money donation or the frequency of times volunteer per month is greater than zero. Bivariate Tobit (BiTobit) thus is a suitable regression specification to estimate these two giving equations simultaneously, and then test the hypothesis whether the covariance across the two equations (the random error terms, δ in giving and volunteering specifications) is non-zero (Greene, 2000).

3. The Results

Data used in this study is a primary surveyed data which is a part of a research study on 'Economic of Religious' funded by the National Research Council of Thailand in 2011 to a research team at the National Institute of Development Administration (NIDA) to explore the impact of Buddhism on the Thai economy. Although the sample consists of 2,671 observations, after excluding those who do not answer the questions interested in this study, 2,557 observations were left for analysis.

Table 1 summarized the descriptive statistics of the sample. The explanatory variables were categorized into three categories of personal and household characteristics, the level of an individual social capital, the characteristics of Buddhist temples and government policies, respectively.

From table 1, there were more females (59 percent) than males (41 percents) in the sample. Most of the respondents (65 percents) were married and still live with their spouse. The average respondent is 46 years old living in a household with 4 persons but has less than one child (aged 18 years and below) per family. The data thus is consistent with the demographic structure of Thailand which has become older.

Most of the respondents lived in rural area (60 percent). 46 percent of the sample resides in a large province with populations over a million. 37 percent of the sample has less than primary education. An average household earned 24,041 Thai Baht a month but a wide range of the standard deviation reflects the disparity in income distribution.

This study used times spent with family and friends, as well as participations in civic activities as proxies for the level of an individual social capital. From Table 1, 41 percent of the sample spent time with their family for at least once a month. Half of the sample reported that they met with their relatives few times a year. 58 percent of the sample had their own house, and on average, lived in the community for 32 years. About one-fourth of the sample participated in the community activities every month, while about two-third participated few times a year. However, majority of people followed news daily (88 percent), voted in both the local (88 percent), and national (87 percent) elections.

For the religious based social capital, 52 percent of the sample attended the religious service (not a funeral or a religious ceremony) for at least once a month. And 59 percent reported that they had self-devotion at home either by prayers, meditations, studying religious materials themselves, and/or watching religious programs.

In 2011, Thai government spent 3,878.5 million Thai Baht on religious activities equivalent to 43.57 Baht per person. In addition, the number of population per monk of each province was included to examine the influence of religious on individual voluntary behavior in particular on the religious contribution. The survey found an approximate of 247 people per monk.

In general, people prefer to contribute money more than time. The average respondent gave more than twice to the religious organizations (2,885 Baht a year) than to the non-religious organizations (1,112 Baht a year), but the total amount of giving was merely 1.4 percent of household income ({2,885+1,112}/{24,041 x 12}). Only 1.3 percent of the sample applied their money donation for the income tax reduction purpose. The respondent on average volunteered for both religious and non-religious charities few times a year.

Table 2 presents the regression results of the Bivariate Tobit model. Notice that those who were married and still lived with their spouse make more donation than those with other marital status like single, widows, or divorce. A married donor gives 490 Baht (2885*0.17) more to the religious organizations and donates another 322.5 Baht more (1112*0.29) to the non-religious organization as compared to those with other marital status. Household income is an important factor that determines giving. The study found that money donation is a normal good for Thai citizens. As household income increases by one percent, the amount of giving to religious and non-religious organization increases by 0.24% and 0.32% respectively. The results are consistent with the assumption made in BBV (1986) and the empirical findings of Feldstein and Taylor (1976), and Clotfelter (1980, 1985).

Highest education achievement is another important determinant of voluntary contribution. For the religious contribution, those with the lower secondary education give 0.32% more than those with no education, while those with higher education and upper secondary give 0.30% and 0.26% respectively more than those with no education. For the non-religious contribution, the amount of giving increases with the level of education. For people with upper secondary, diploma, and bachelor degree (or higher) give 0.56%, 0.60%, and 0.73% respectively more than those with no education. Higher education may help people to become more aware of social problems, thus is willing to help out those in needs. Education hence is a tool to establish a mindset of social awareness to younger generations.

Almost all social capital variables are statistically significant in explaining volunteering behaviors to both the religious and non-religious organizations. Social capital thus can be a means to support participatory development of general public.

Attending religious service once a month also makes people become generous. Those who attend the religious service monthly contribute money and time to religious organizations 0.39% and 0.76% respectively more than those who do not attend the religious service on monthly basis. They also contribute more money (0.27%) and more time (0.51%) to the non-religious organizations than those who do not attend the religious service on monthly basis.

Following news also help people to be more aware of social needs. Those who follow news daily contribute more time to both the religious (0.32%) and non-religious (0.59%) organizations than their counterpart who did not follow news.

Government spending on religious causes both crowding-in and crowding-out effects. As government spending increases by 1%, money contribution to religious charities increases by 0.58% but to the non-religious charities declines by 1.3%. Nonetheless, the tax-price of giving does not have any influence on giving in Thailand. This may due to the fact that very few people applied their money donations for the income tax reduction.

4. Concluding Remarks

Buddhism is the national religious of Thailand since there was the country. The philosophy and teaching of Buddhism thus have a significant influence on the ways of life of people in this country particularly on their voluntary contribution. Understanding religious and non-religious giving in Thailand will help us to comprehend the role of Buddhism on the social reciprocity in the country which is a necessary condition for any policy recommendation to promote private voluntary contributions so as to enhance the participatory development of Thai citizens.

The study found that attending religious services on a regular basis does make people become more generous to both religious and non-religious charities. Highest educational achievement also plays a major role on both money and time contributions. Education thus is a means not only to human capital formation but also to implanting the social reciprocal value to younger generations. In addition, while government spending on religious boosts up the religious contributions, it in turn lessens the non-religious giving. Government may consider diverting some of their religious spending towards community-based social capital accumulation by financing community activities that could enhance the civic participations. For the study found that the level of an individual social capital significantly increases time volunteers to both religious and non-religious organizations. Furthermore, policy makers should encourage people to follow news on daily basis as it makes people to become aware of social needs. The accuracy and reliability of social media thus have an indirect influence on social reciprocity.

References

Apinunmahakul, A., and R., A., Devlin (2004) “Charitable Giving and Charitable Gambling: An Empirical Investigation”, *National Tax Journal*. 57: 149-178.

Apinunmahakul, A., and R., A., Devlin (2008) “Social Networks and Private Philanthropy”, *Journal of Public Economics, 92*: 309-328.

Bergstrom, T., L., Blume, and H., Varian (1986) “On the Private Provision of Public Goods”, Journal *of Public Economics*, 29: 25-49.

Brown, E., and L., Hamilton (1992) “Gifts of Money and Gifts of Time”, *Journal of Public Economics*, 47: 321-341.

Clofeter, C.T. (1980) “Tax Incentive and Charitable Giving: Evidence from a Panel of Taxpayers”, *Empirical Economics*, 13: 319-340.

Clofeter, C.T. (1985) *Federal Tax Policy and Charitable Giving*, Chicago: Chicago Press.

Duncan, B. (1999) “Model Charitable Contributions of Time and Money”, *Journal of Public Economics*,72: 213-242.

Feldstein, M., and A., Taylor (1976) “The Income Tax and Charitable Contributions”, *Econometrica*, 44: 1201-1222.

Randolph, W.C. (1995) “Dynamic Income, Progressive Taxes, and the Timing of Charitable Contribution”, *Journal of Political Economy,* 103: 709-738.

Table 1: Data Descriptive

Variable	Description	Mean	SD
(a) Individual and household characteristics			
MARRIED	Dummy variable equals to 1 if married and live with spouse 0 otherwise.	0.65	0.48
MALE	Dummy variable equals 1 if male 0 otherwise	0.41	0.49
HHINC	Household income (Baht per month) (in natural log)	24,041	19,933
AGE	Respondent's age	45.59	17.39
NOEDUC	Dummy variable equals 1 if has no or less than primary education 0 otherwise (reference group)	0.37	0.48
PRIMARY	Dummy variable equals 1 if has primary education 0 otherwise	0.11	0.31
SECONDAR	Dummy variable equals 1 if has lower secondary education 0 otherwise	0.14	0.35
POSTSEC	Dummy variable equals 1 if has post secondary education 0 otherwise	0.18	0.38
DIPLOMA	Dummy variable equals 1 if has a diploma degree 0 otherwise	0.05	0.22
HIGHEDUC	Dummy variable equals 1 if has a higher education 0 otherwise	0.15	0.35
HHMEM	Household members	4.18	1.77
CHILD18	Number of children less than 18 years old in household	0.83	0.99
URBAN	Dummy variable equals 1 if living in urban area 0 otherwise.	0.40	0.49
CITY	Dummy variable equals 1 if living in the city with more than 1 million populations 0 otherwise.	0.46	0.50
BKK	Dummy variable equals 1 if living in Bangkok 0 otherwise (reference group)	0.07	0.25
NORTH	Dummy variable equals 1 if living in the northern region 0 otherwise	0.18	0.39
CENTRAL	Dummy variable equals 1 if living in the central region 0 otherwise.	0.34	0.47
NORTHEAST	Dummy variable equals 1 if living in the northeast region 0 otherwise.	0.21	0.41
SOUTH	Dummy variable equals 1 if living in the southern region 0 otherwise.	0.20	0.41
(b) Level of individual social capital			
YRSCOMMU	Years in community	32.20	20.68
OWNHOUSE	Dummy variable equals 1 if respondent owns the house 0 otherwise	0.58	0.49
CLUB	Numbers of memberships in clubs or associations.	0.26	0.59
LOCALVOTE	Dummy variable equals 1 if vote in the local election regularly 0 otherwise.	0.88	0.32
NATIONVOTE	Dummy variable equals 1 if vote in the national election regularly 0 otherwise.	0.87	0.33
DLYNEWS	Dummy variable equals 1 if follows news daily 0 otherwise.	0.88	0.32
REG_NEIGHBOR	Dummy variable equals 1 if have activity with neighbor once a month 0 otherwise.	0.24	0.43
SEL_NEIGHBOR	Dummy variable equals 1 if have activity with neighbor few times a year 0 otherwise	0.67	0.47
NO_NEIGHBOR	Dummy variable equals 1 if have no activity with neighbor 0 otherwise. (reference group)	0.10	0.30
REG_RELATIVE	Dummy variable equals 1 if meet relatives once a month 0 otherwise.	0.30	0.46
SEL_RELATIVE	Dummy variable equals 1 if meet relatives few times a year 0 otherwise	0.50	0.50
NO_RELATIVE	Dummy variable equals 1 if never meet with relative in the past year 0 otherwise (reference group)	0.20	0.40
REG_FAMILY	Dummy variable equals 1 if do activity with family once a month 0 otherwise.	0.41	0.49
SEL_FAMILY	Dummy variable equals 1 if do activity with family few times a year 0 otherwise	0.31	0.46
NO_FAMILY	Dummy variable equals 1 if never do activity with family in the past year 0 otherwise. (reference group)	0.28	0.45
MONTHDEVOTE	Dummy variable equals 1 if do self-devotion once a month 0 otherwise.	0.59	0.49

Table 1: (Continued)

Variable	Description	Mean	SD
YEARDEVOTE	Dummy variable equals 1 if do self-devotion few times a year 0 otherwise	0.08	0.27
NODEVOTE	Dummy variable equals 1 if never do self-devotion in the past year 0 otherwise. (reference group)	0.33	0.47
MONTHWAT	Dummy variable equals 1 if attend religious service once a month 0 otherwise.	0.52	0.50
YEARWAT	Dummy variable equals 1 if attend religious service few times a year 0 otherwise	0.30	0.46
NOWAT	Dummy variable equals 1 if never attend religious service in the past year 0 otherwise. (reference group)	0.40	0.49
(c) Characteristics of Buddhist temples and government policy			
WATRANK	Dummy variable equals 1 if royal patronized temple, 0 otherwise	0.03	0.17
WATDISTANCE	Distance from home to nearest temple (in kilometers)	0.86	1.27
LNGOVT	Government spending on religious per capita (by province) (in natural log)	3.49	0.40
LNMONK	Number of population per monk (by province) (in natural log)	5.44	0.34
TAXREFUND	Dummy variable equals 1 if respondent apply money donation for income tax reduction 0 otherwise.	0.01	0.11
WATCASH	Amount of money giving to Buddhist organizations.	2,884	10,331
NONWATCASH	Amount of money giving to non-religious organizations	1,112	2,426
WATVOLUNTEER	Frequency of time volunteer to Buddhist organizations ranging from 1-7, in which 7 refers to daily, 6 refers to weekly, 5 refers to few times a month, 4 refers to once a month, 3 refers to few times a year, 2 refers once a year, 1 refers to never do volunteer.	2.15	2.41
NONWATVOLUNTEER	Frequency of time volunteer to non-religious organizations ranging from 1-7, in which 7 refers to daily, 6 refers to weekly, 5 refers to few times a month, 4 refers to once a month, 3 refers to few times a year, 2 refers once a year, 1 refers to never do volunteer.	1.43	2.25

Table 2: Bivariate Tobit results of money and time contribution to religious and non-religious organizations.

(a) Individual and household characteristics

Variables	Money contribute to Religious		Time Contribute to Religious		Money Contribute to Non-Religious		Time Contribute to Non-Religious	
MARRIED	0.1742	**	0.1568	**	0.2874	**	-0.0633	
	-(2.7680)		-(2.2610)		-(2.3790)		-(0.5900)	
MALE	0.0180		0.0840		-0.1820	*	-0.0715	
	-(0.3330)		-(1.4100)		-(1.7050)		-(0.7850)	
LNHHINC	0.2442	**	0.0698		0.3211	**	0.0229	
	-(6.1980)		-(1.5210)		-(4.1400)		-(0.3400)	
LNAGE	0.6584	**	0.2114	**	0.4058	**	-0.0695	
	-(6.5580)		-(1.9600)		-(2.1300)		-(0.4110)	
PRIMARY	0.2001	**	-0.0798		0.2436		0.2377	
	-(1.8010)		-(0.7300)		-(1.3470)		-(1.4700)	
SECONDAR	0.3235	**	0.0000		0.2782		0.2494	
	-(3.2690)		(0.0000)		-(1.5210)		-(1.5610)	
POSTSEC	0.2579	**	-0.0954		0.5633	**	0.6646	**
	-(2.6560)		-(0.9520)		-(3.1100)		-(4.0320)	
DIPLOMA	0.1784		-0.2082		0.6047	**	0.3851	*
	-(1.5630)		-(1.4230)		-(2.1640)		-(1.6740)	
HIGHEDUC	0.2964	**	-0.0986		0.7339	**	0.5172	**
	-(3.1980)		-(0.9090)		-(3.5650)		-(3.1280)	
HHMEM	-0.0135		0.0222		0.0032		0.0816	**
	-(0.6510)		-(1.0190)		-(0.0790)		-(2.3950)	
CHILD18	-0.0186		0.0220		0.1051		-0.0531	
	-(0.5500)		-(0.5890)		-(1.5170)		-(0.9690)	
URBAN	-0.0684		-0.1926	**	0.2233	*	-0.2439	**
	-(1.1830)		-(2.9210)		-(1.9530)		-(2.4230)	
CITY	0.0496		0.2847	**	0.0899		0.1350	
	-(0.8590)		-(4.2820)		-(0.6840)		-(1.4410)	
Constant	0.1242		-2.1910	**	10.7627	**	-6.5467	**
	-(0.1550)		-(2.3370)		-(6.1170)		-(4.2660)	

Note: **,* denote 95%, 90% levels of significant respectively. Z-stats are in parentheses.

Table 2: (Continued)
(b) Level of individual social capital

Variables	Money contribute to Religious		Time Contribute to Religious		Money Contribute to Non-Religious		Time Contribute to Non-Religious	
YRSCOMMU	0.0043	**	0.0023		0.0058	*	0.0042	
	(2.5220)		(1.2270)		(1.8740)		(1.4700)	
OWNHOUSE	0.1995	**	0.1228	*	-0.0101		0.1488	
	(3.2440)		(1.8060)		-(0.0810)		(1.4460)	
CLUB	0.2260	**	0.2559	**	0.4787	**	0.6022	**
	(5.4640)		(5.5240)		(4.0060)		(9.4310)	
LOCALVOTE	0.1754		-0.1156		0.1925		-0.3105	
	(1.1930)		-(0.5900)		(0.6080)		-(1.0010)	
NATIONVOTE	0.3483	**	0.3614	*	0.2011		0.5516	*
	(2.2660)		(1.9030)		(0.6440)		(1.8310)	
DLYNEWS	0.0167		0.3219	**	0.0518		0.5932	**
	(0.1900)		(3.3760)		(0.3280)		(3.7270)	
REG_NEIGHBOR	0.0769		0.2471	**	0.1510		0.3155	*
	(0.8090)		(2.0590)		(0.7750)		(1.6470)	
SEL_NEIGHBOR	-0.1660	**	0.4938	**	-0.2423		0.2482	
	-(2.0850)		(4.3510)		-(1.4050)		(1.4240)	
REG_RELATIVE	0.1372		0.1780	*	0.5338	**	0.4020	**
	(1.5240)		(1.7820)		(2.8690)		(2.5670)	
SEL_RELATIVE	0.0086		0.2225	**	0.1858		-0.0073	
	(0.1050)		(2.4390)		(1.1660)		-(0.0530)	
REG_FAMILY	0.1686	**	0.5205	**	0.0932		0.3312	**
	(1.9610)		(5.3600)		(0.5380)		(2.3260)	
SEL_FAMILY	0.2999	**	0.1526	*	0.2668	*	0.2271	*
	(3.7230)		(1.7920)		(1.7270)		(1.6920)	
MONTHDEVOTE	0.1194	*	0.0609		0.1014		-0.0491	
	(1.7430)		(0.8230)		(0.8190)		-(0.4360)	
YEARDEVOTE	-0.0291		-0.1004		-0.0887		0.4017	*
	-(0.2170)		-(0.7800)		-(0.3790)		(1.9680)	
MONTHWAT	0.3917	**	0.7583	**	0.2734	*	0.5125	**
	(5.1220)		(7.7270)		(1.8540)		(3.7190)	
YEARWAT	0.3051	**	0.2628	**	0.2166		0.0850	
	(4.0970)		(2.8630)		(1.4160)		(0.5960)	

Note: **,* denote 95%, 90% levels of significant respectively. Z-stats are in parentheses

Table 2: (Continued)
(c) Characteristics of Buddhist temples and government policy

Variables	Money contribute to Religious		Time Contribute to Religious		Money Contribute to Non-Religious		Time Contribute to Non-Religious	
WATRANK	-0.0619		0.0127		0.0329		0.8206	
	-(0.3430)		(0.0730)		(0.1090)		(2.5930)	
WATDISTANCE	-0.0195		-0.0249		0.0097		-0.0292	
	-(0.7770)		-(1.0840)		(0.1740)		-(0.7480)	
LNGOVT	0.5837	**	-0.1368		-1.3145	**	0.6724	**
	(7.1470)		-(1.4150)		-(8.6590)		(4.1360)	
LNMONK	0.1176		-0.0293		-0.8353	**	0.2407	
	(1.2420)		-(0.2620)		-(3.4370)		(1.4850)	
TAXREFUND	0.3660		0.0460		0.3334		0.6172	
	(1.5630)		(0.1600)		(0.7120)		(1.4330)	
Rho(DonationWat, VolunteerWat)			0.1653	**	Number of observations		2557	
			(6.4890)		Log likelihood function		7260	
					Iterations completed		79	
Rho(DonationNonwat, VolunteerNonwat)			0.2794	**	Number of observations		2557	
			(10.8930)		Log likelihood function		8177	
					Iterations completed		80	

Note: **,* denote 5%, 10% significant levels respectively. Z-stats are in parentheses.

The Impact of Information and Communication Technology Adoption on the Financial Viability of Nonprofit Organizations

Sid Suntrayuth[1] *and Marcel Novák*[2]

Abstract

The financial viability of nonprofit organizations (NPOs) is a significant factor in keeping the organizations afloat and in their making an impact on society. This study aims to explore the relationship between information and communication technology (ICT) adoption and the financial viability of nonprofits. The results reveal that ICT adoption (i.e., basic information technology infrastructure and use) has a positive impact on the nonprofit financial viability factor of donation and transfer funds. In addition, the extent of internet use and the presence of an organizational website positively influence the profit-making measurement indicator of return on assets (ROA). The research finding also suggests that NPOs' managers should give significant consideration to investing in ICT to ensure that their organizations can maintain their financial viability so as to provide their services and make an impact on society.

Keywords: Information and Communication Technology (ICT) Adoption, Financial Viability, Nonprofit Organizations (NPOs)

[1] The International College of National Institute of Development Administration, Serithai Road, Klong-Chan, Bangkapi, Bangkok, 10240, Thailand. Email: sid.s@nida.ac.th (Corresponding author)

[2] Department of Economic Theory, Faculty of National Economy, The University of Economics in Bratislava (UEBA) Dolnozemská cesta 1 852 35 Bratislava Slovak Republic. Email: marcel.novak@eubk.sk

1. Introduction

The role of nonprofit organizations (NPOs) in nations' development has received little attention from scholars in developing countries. However, a growing body of experience indicates that NPOs play a positive role in that development (Clark, 1991). Their contributions to economic development include providing goods and services, especially meeting needs that have not thus far been met by either the government or the private sector. In helping the government achieve its development objectives, particularly through contribution of skills, NPOs have a comparative advantage that includes, for example, public information, education, and communication campaigns and provision of information about the circumstances and needs of particularly vulnerable groups. Moreover, NPOs help citizens voice their aspirations, concerns, and alternatives for consideration by policy makers, thereby giving substance to governments' policies regarding freedom of association and speech. NPOs also enhance the accountability and transparency of government and local government programs and of officials. NPOs are special and particularly interesting sectors for this analysis. Although the primary purpose of nonprofit organizations is to serve a public need without turning a profit, their expenditures may generate tremendous economic impacts on the surrounding community in the form of direct, indirect, and induced effects. However, there is a shortage of academic literature that explains how NPO managers can effectively increase their ability to gain governmental and donated funds. More importantly, there is a lack of literature explaining the diverse financial environment that many NPO managers face.

Given the above contributions of NPOs to the good of society, a fundamental break occurs because nonprofit organizations serve a distinctly different purpose than profit-maximizing firms, and their success is not as visible or easy to measure as the magnitude of a profit margin. NPOs face ever-increasing competition for clients, contracts, and funding sources as they strive to remain financially solvent within their financial constraints. While these challenges, including competition for government funding and for foundation and other donor support, are not new to the nonprofit landscape (Alexander, 2000), the longevity of NPOs and their continued ability to serve our communities are being called into question more than ever before. Therefore, nonprofit managers are increasingly driven to take on the role of entrepreneurs. Furthermore, entrepreneurial nonprofits seek to match their core competencies with marketplace opportunities to simultaneously generate more earned income and expand their social impact (Boschee, 2006). This provides a new level for the role of information and communication technology (ICT) and its links to the financial performance of the organization. Many NPOs are adopting use of ICT and the internet. Internet presence is a logical extension of the body of research for both the model and analyzing nonprofit agency attempts to improve their financial well-being.

ICT has become an integral part of many profit-making organizations. It has changed how these profit-making organizations conduct business and create value. Several studies have documented changes in business practices to re-optimize business processes as a result of ICT adoption. Moreover, this re-optimization can lead to increased efficiency and improved performance (Sarker and Singh, 2006; Ziaul et al., 2006). Other research (Lee et al., 2012) also yielded a similar result, suggesting that ICT adoption affects business process

management significantly; ICT adoption positively affects workforce reform and improves profits. However, to date no studies have been undertaken with regard to the effect of ICT adoption on the operations and performance of NPOs.

Therefore, this research aims to examine the relationship between the level of ICT adoption, as reflected in the effects of using ICT, and the financial viability of NPOs. The research model will be based on previous research on the organizational adoption of ICT as well as financial performance indicators comprising donation and fund transfers, revenues, and expenses, as well as other indicators as reported in the national survey data.

2. Adoption of ICT and Organizational Performance

Studies on the relationship between investment in information technology (IT) and firm performance are widespread in the academic context. In recent years, organizations globally have witnessed rapid changes in terms of evaluating IT and its impact on different parts of the organization (e.g., marketing competitiveness, operational effectiveness). Empirical research has shown a positive association between IT investment and firm performance (Brynjolfsson and Hitt, 1996; Harris and Katz, 1991); other studies have been skeptical of this relationship (Berndt and Morrison, 1994; Loveman, 1994). Nevertheless, the majority of the research on the relationship between IT investment and performance has suggested a complex and multifaceted relationship between the two (Li and Ye, 1997). An analysis of six years of historical data on manufacturing-type organizations showed that the investment in IT was significantly and consistently associated with strong firm performance (Weill, 1992). The study also indicated that for manufacturing-type firms, early adopters of strategic IT (defined as investment in IT to gain a competitive advantage and increase market share via sales growth (Ives and Learmonth, 1984)) could have spectacular success, but once the technology becomes common the competitive advantage is lost (Weill, 1992). Moreover, Weill (1992) also raised an important issue regarding firm management; firm-wide management was a significant moderator between strategic IT investment and firm performance. According to the research findings, heavy use of transactional IT investment was significantly and consistently associated with strong firm performance. Heavy use of strategic IT was neutral in the long term and associated only with relatively poorly performing firms in the short term. Informational IT investment had a neutral effect on performance (Weill, 1992). In addition to Weill's concept of strategic IT investment and firm performance, Teo et al. (2000) further elaborated on IT investment and the role of a firm. The study categorized IT investment into four types of management objectives: transactional, strategic, informational, and threshold. The result showed that firms that adopted a traditional role appear to favor the use of transactional IT because this type of firm views IT investment as a tool for cost cutting and gives it high priority. Traditional firms also view IT as a tool to support operations, decision-making, and administrative functions, which in turn creates a positive signal for the overall performance of the firms (Teo et al., 2000). From a similar perspective, Mahmood and Mann (1993) examined a number of business organizations and concluded that strategic and economic measures, as a group, were significantly related to the investment in information technology measures. Positive and significant relationships were found between certain investment measures and organizational performance. Likewise, Bharadwaj, Bharadwaj, and

Konsynski (1999) found evidence that IT investments had a positive association with Tobin's q value, a financial market-based measure of firm performance.

Nevertheless, the nonprofit sector, and in particular the governmental sector, can have levels of IT usage, budget allocation approaches, incentives, organizational structures, monitoring mechanisms, and competitive dynamics that differ significantly from the profit-making sectors. Recent research has found that factors affecting technology acceptance may differ in the not-for-profit sector (Greenfield and Rohde, 2009).

3. Financial Viability of Nonprofit Organizations

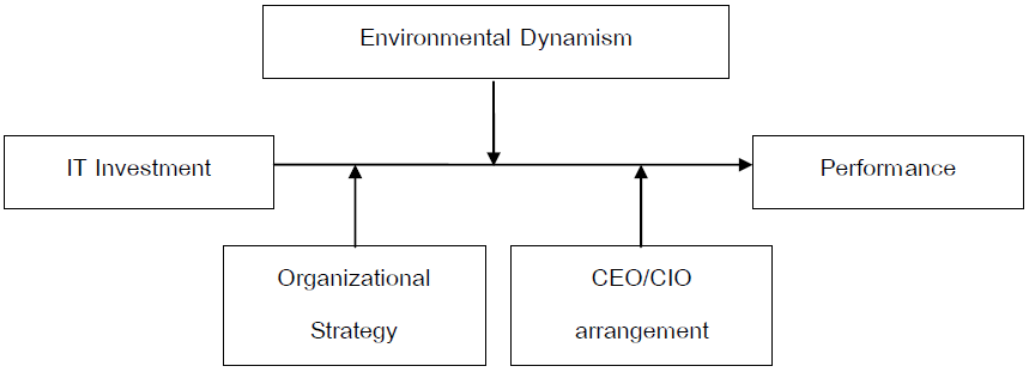
NPOs' contribution to the third sector of the economy is widely acknowledged among scholars and researchers; NPOs provide goods and services that are not delivered by the business or public sectors and develop workers' skills, create employment, and foster pathways for social inclusion (CEEDR, 2001; DETR, 1999; Lyons, 2001). However, past and recent evidence has suggested that NPOs operate in an increasingly competitive environment. Similarly, policy planners and practitioners experience increasing pressure to compete among NPOs. NPOs pursue missions to serve the needs that the business sector does not serve, presumably because it cannot do so profitably (Hansmann, 1980; McDonald, 2007; Pestoff, 1992). The rationale for this mission is also that NPOs cannot fully rely on profit and lack the taxing authority of the government sector; therefore, NPOs employ a unique operational model and depend on multiple stakeholders for the resources they need to deliver services to their constituents (Hansmann, 1980). Moreover, many NPOs traditionally rely on government as the major funding source (Wijkstrom, 1997). At the same time, government also has been a source of uncertainty as many initiatives have not received full policy commitment (Kunle, 2004).

In addition, many researchers have argued for NPOs' adoption of profit-driven models. These researchers have argued that NPOs must adopt entrepreneurial attitudes in their operations, employ innovative practices that focus on outcomes targeted by government policy, and pursue innovative ways to deliver superior value to the target market to capture a competitive advantage (Jaskyte, 2004; McDonald, 2007; Weerawardena and Sullivan Mort, 2006; Weerawardena and Sullivan Mort, 2001; Sharir and Lerner, 2006; Weerawardena and Sullivan Mort, 2001). Whether or not NPOs' generation of market-based income is holistically beneficial or detrimental to the organizations has remained a contested subject. Advocates of the practice argue that market-based income benefits these organizations because it provides supplemental funding, income stability, and self-sufficiency (Brinckerhoff, 2000; Carroll and Stater, 2009).

Moreover, the technicalities of NPOs' financial management are the same as those for profit-making firms and, therefore, in analyzing the financial viability of NPOs the same financial theory can be applied (Jegers, 2011). Li and Ye (1997), who conducted one of the prominent studies related to IT and financial performance, suggested that IT investment has a positive relationship with financial performance. The theoretical basis for the impact of IT investment on organizational performance suggests that performance depends on a number of intervening factors related to the internal and external factors within the organization's

operations. Li and Ye (1997) concluded that those internal and external factors are environmental dynamism, organizational strategy, and chief executive officer (CEO)/chief investment officer (CIO) arrangement (see Figure 1).

Figure 1: A conceptual model of IT and performance relationship

Source: Li and Ye (1997)

4. Methodology

4.1 Study Sample

The main objectives of the study are to assess the link between the level of ICT adoption and financial performance of nonprofit organizations, analyze ICT adoption and use patterns among nonprofit organizations, evaluate factors influencing ICT adoption choices in the nonprofit sector, and assess the impact of the adoption or use of ICT on nonprofits' financial performance. The research relied mostly on the secondary data obtained from the National Statistical Office under the Ministry of Information and Communication Technology. National survey data gathered during 2007 on 16,768 social welfare service organizations registered as nationwide nonprofit organizations comprised information on the characteristics of social welfare service organizations, including size, categories of social work, human resource utilization, level of ICT adoption, and financial performance indicators. The ideology behind selection of the sample of social welfare service organizations derived from the impact of these organizations on society based on the overall impact of nonprofit organizations. However, the profession of social work has variation in its definition and mode of operation across the globe. In addition, social work also carries different meanings and contexts from country to country. However, the ideology and hence the very heart of social work remains central to the development of services in that it is a profession targeted at interventions for social support and developmental, protective, preventive, and therapeutic purposes (Prodhan and Faruque, 2012). Secondary data will be used to answer the research questions, determine the links between the level of ICT adoption and the financial viability of nonprofit organizations, the impacts of ICT adoption on the financial viability of nonprofit organizations, and the determinants of ICT adoption and their impact on nonprofits' financial viability.

The limitations of this study are the incomplete data in some areas of NPOs (i.e., many NPOs were reluctant to disclose their financial and accounting data) and the lack of comparable data from previous years. Therefore, after the initial analysis and cleansing of the data, 323 samples remained.

4.2 Measures

4.2.1 ICT Supporting Equipment

ICT supporting equipment is defined as the basic components of information technology and communication systems. Researchers in the area of NPO management have defined IT as applied computer systems comprising major components, such as computer hardware, software programs, computer networking, and consulting services to support the use and implementation of information technology (Hackler and Saxton, 2007). It is crucial to assess the basic technical infrastructure of organizations to examine their ICT capability. Organizations develop their IT-based strategic potential by fostering a set of capabilities and practices that build on this basic architecture (Weill and Aral, 2005). Clearly, without a minimum level of capacity in terms of IT hardware and software, an organization will not be able to use IT for any meaningful administrative function, much less a strategic function (Henderson and Venkatraman, 1993; Weill and Broadbent, 1998). Other scholars have also argued that the diffusion of information technology and the implementation of information technology within the nonprofit sector has brought with it considerable potential for organizational change. These organizational changes go beyond simple increases in administrative efficiency; the successful implementation of ICT can stimulate organizational transformations (Burt and Taylor, 2000). The revolution of ICT affects NPOs by fundamentally reconfiguring the NPOs' organizational structures and working relationships within the organization and with its external constituents. Moreover, ICT has revolutionized NPOs' organizational networks by transforming and significantly improving their organizational learning and knowledge management systems (Castells, 2000; Burt and Taylor, 2000).

Many scholars have also agreed that ICT brings numerous advantages, including changed rules for economic life due to greater connectivity, greater speed of communication, and a shift from tangible to intangible goods (i.e., ideas, information, relationships) (Kelly, 1998). The new rules are changing the organizational models and relative advantages of businesses, particularly those that add value primarily by processing and communicating information (Te'eni and Young, 2003). ICT has revolutionized standard practices in, for example, the political advocacy arena in certain sectors of the nonprofit economy (McNutt and Boland, 1999). Advanced ICT can support innovative and potentially radical strategic responses to the challenges faced (Castells, 2000; Dutton, 1999; Fulk and DeSanctis, 1999, cited in Burt and Taylor, 2003). The effect of ICT on NPOs can be viewed from both the upside and the downside. On the upside, the technology allows NPOs to eliminate a number of barriers associated with varying resources (Turner, 1998; McNutt and Boland, 1999). However, ICT also has raised the standard for numerous critical organizational activities by changing donors' and other stakeholders' expectations regarding, for example, the quality of grant proposals (Schneider, 2003). Therefore, one negative aspect of ICT is that NPOs without

adequate resources may find it difficult to compete with more technologically sophisticated organizations. In addition, NPOs that lack resources, including funding, time, and technological expertise, can fall even further behind in their ability to support and improve their social welfare programs (Schneider, 2003).

The focus of ICT studies should, however, be the significance of strategic use of IT in nonprofit organizations. The difference in ideology regarding organizational existence between profit-making organizations and NPOs is that the ultimate strategic goal of profit-making organizations is to acquire profits and market share while enhancing shareholder wealth (Porter, 1980; Jensen, 1998). On the other hand, for nonprofit organizations, financial outcomes are simply a means to an end. The most critical strategic goal of NPOs is to fulfill the organizational social missions and the creation of public value (Moore, 2000; Bryce, 1992; Bryson, 1995). However, given the limitation described earlier, this study concentrated on the minimum information technology requirement and its considerable impact on measurable financial outcomes.

4.2.2 Utilization of ICT

As mentioned earlier, ICT has revolutionized the way people communicate and operate in organizations. Traditionally, other media (i.e., television, radio, advertising, news media) were one-way, top-down forms of communication (Rucinski, 1991). Users of internet media, however, can interactively exchange information and participate directly for a relatively low cost (Bertelson, 1992; Coombs, 1998), presumably making the system more responsive to those outside the political sphere (Hacker, 1996). Moreover, ICT, especially the internet, allows for horizontal and vertical flows of communication (Stromer-Galley, 2000), physical connectivity, data communality, interactivity, and ease of use (Flanagin and Metzger, 2000). In the past, NPOs were seen as slow adopters of new technologies; however, more and more NPOs have now adopted and increasingly embraced new technological modes of action (Jamieson, 2000). Internet technology provides the opportunity and the ability for NPOs to acquire resources that have always been available to traditional media. This allows NPOs affordable and direct acquisition of resources as well as interactive access to the public at large (Civille, 1997). In addition, internet technology allows for the astonishing prospect of propelling democratic participation because individuals can now assert their “ideas, concerns and demands before all others” (Dertouzos, 1991; Ess, 1996). Some scholars have further argued the significance of internet technology because it provides the basic roots of democratic society by allowing open communication and discussion among citizens (Rheingold, 1993).

Many have agreed that media exposure provides enormous benefits for NPOs. However, media are clearly not the only channels through which an organization, event, or issue can attain public status (Botan and Taylor, 2004). Even so, the media are effective in providing information to others and the public at large (Gandy, 1982). Internet technology offers a form of “knowledge membership” in which citizens can engage and organizations can define themselves, thereby legitimizing burgeoning groups, providing potential avenues of growth for social change organizations, and contributing to the adoption of organizational and group norms (Gitlin, 1980; Bandura, 1977; Aufderheide, 1994; Barker-Plummer, 1995). However,

despite the benefits of internet media, the evidence suggests that many NPOs have claimed that traditional mass media misrepresent their purpose or polarize their issues. The introduction of internet technology appears to have corrected these inaccuracies by allowing organizations to represent themselves and communicate with individuals and other organizations (Kenix, 2008). Scholars have argued that through the use of internet technology NPOs can greatly improve in numerous aspects, including the ability to provide public education, the credibility of the organization, volunteer recruitment, publicity, advocacy, service delivery, research, and communication (Landesmann, 1995). Several authors have asserted different benefits, including the efficiency of communication between national nonprofits and their regional branches as well as expansion in terms of staff member and volunteer training, media relations, community building, knowledge sharing, research, and opinion sampling (Barndt, 1998; Spencer, 2002). This research observed two aspects of NPOs' utilization of internet technology: (1) the quantity of staff members and volunteers who use the internet within the organizations and (2) the extent of internet utilization from simple tasks (e.g., information gathering, electronic mail) to more sophisticate tasks (e.g., internet banking, use of the internet for daily operational tasks).

4.2.3 Website

The use of an organizational website for NPOs has been popular for the past few years. Organizations often use their websites to promote specific facts or information with regard to the organization. Similar to the use of other internet technologies, organizations' websites allow them to provide information and interact with their end users and the public at large. There has been an explosion of website content, e-government and e-commerce models, online management functions, and purely Web-based business models, working groups, and organizational forms (Fountain, 2001). The rapid growth of website utilization and development also allows NPOs to enhance the nature of their organizations' online interactions with citizens, clients, suppliers, regulators, donors, employees, and other constituents and make it more relevant. More importantly, the advancement of websites and internet-based technologies enables public organizations, including NPOs, to target, mobilize, and interact with their constituents in ways not possible in other situations or through other media (Saxton et al., 2007). The benefits of websites and internet-based technologies not only enable an intensity of interactions between these organizations and citizens/consumers in ways that were not previously possible, but also have allowed many societies to experience a growing proportion of public service management functions, government-consumer transactions, and entire organizations purely via electronic means. As a result, organizations' online responsiveness and stakeholder management efforts have dramatically increased in prevalence, complexity, and strategic importance (Saxton et al., 2007).

Many NPOs continue to devote significant resources to their websites. According to an American Gifts in Kind survey, 77% of nonprofits had an organizational website in 2001. In addition, organizational websites are viewed as a communication tool, technical tool, and strategic tool (Hackler and Saxton, 2007). The significance of this number provides an understanding of the strategic uses of websites and internet-based technologies and capabilities as core competencies of organizations. This use allows organizations to translate

informational technology resources into substantive strategic benefits (Aral and Weill, 2004; Weill and Aral, 2005). Nevertheless, this study examined the presence of NPOs' websites from the perspective of having no basic technology infrastructure to support the organizational website, having basic technology infrastructure but no web presence, and having a website.

4.2.4 Financial Viability

Financial viability is a crucial factor for the existence of any organization. NPOs can access a number of financial resources, including private donations, government grants, fees for services or goods provided (program service revenue), and investment income. In addition, private donations are significant and important sources of revenue for many NPOs (Marudas and Jacobs, 2004). Epstein and McFarlan (2011) argued that financial metrics, such as the amount of money raised from individual donors or the public and budget achievements, are some of the indicators used by nonprofit organizations in measuring organizational performance. Moreover, they suggested that the indicators for measuring the financial performance of nonprofit organizations can be placed into four categories : (1) administration efficiency, for example, administrative expense versus organizational expenses, (2) program efficiency, for example, program support or charitable commitment, program expense growth, program output index, and productivity rate, (3) fundraising efficiency, for example, percentage of donations left after costs, organizational expenses to raise funds versus donations, and donor dependence, and (4) other financial performance measures, for example, revenue growth, working capital, and liquidity (Epstein and McFarlan, 2011). These financial performance indicators highlight the critical issue of how nonprofit organizations gain and spend their financial funds as performance measures.

NPOs' striving and ability to acquire resources for organizational survival is reflected in resource dependence theory (RDT) (Pfeffer and Salancik, 1978). According to this theoretical perspective, NPOs engage in market-based income generation to manage their dependence on government grants and private donations as sources of funding (Gras and Mendoza-Abarca, 2012). However, since the 1990s, many societies have experienced an escalation in competition among NPOs.

This escalation in competition, which effectively lessened government funding, created a shortage in grants and donations, raised costs, and increased rivalry from for-profit competitors, has forced nonprofit managers to become more entrepreneurial in how they conduct their operations (Dees, 1998; LeRoux, 2005; Morris et al., 2007). For example, several NPOs have adopted more market-based opportunities, the exploitation of which yields funding through the sale of goods and services (Dees, 1998). Several researchers in the area of nonprofits have suggested strategies that NPOs can adopt to gain financial sustainability: commercially generated revenues (Wijkstrom, 1997), application of business principles to fundraising (Chetkovich and Frumkin, 2003; Dart, 2004; Goerke, 2003), relationship marketing (Block, 1998; Money, Money, Downing, & Hillenbrand, 2008; Remley, 1996; Selladurai, 1998), identity-based donations (focusing on the salience of the donors' identity within the relationship) (Arnett et al., 2003; Callero, 1985; Callero et al.,

1987; Heckman & Guskey, 1998; Lee et al., 1999), and within and cross-sector strategic alliances (Berger et al., 2004). In addition to revenue-enhancing strategies, researchers have suggested strategies to reduce costs, including increased volunteerism and productivity (Weisbrod, 1998; Cnaan & Goldberg-Glen, 1991; Handy & Srinivasan, 2004) and soliciting in-kind donations (Snavely & Tracy, 2000). Nevertheless, the major sources of funding for NPOs can be classified into three major categories: (1) private donations, which include individual donations, corporate gifts, and foundation grants, (2) government grants, and (3) market-based income, which involves the sale of products and services (Hodge and Piccolo, 2005). NPOs may also obtain financial capital through other sources, such as fundraising activities (e.g., bake sales, auctions, the occasional sale of promotional items), gaming income, and investment income. However, these sources are relatively minor when compared to donations, government grants, and market-based income (Young, 2007).

Information technology and its capabilities should also assist the organization with long-term financial sustainability, which is a requisite component of successful nonprofit mission fulfillment (Bryce, 1992; Moore, 2000). Evidence from a number of research studies abroad has also suggested that more and more organizations are striving to increase revenue and expand services by using information technology, and especially internet technology, to conduct internal and external market research and e-mail and web-based fundraising campaigns (Spigelman and Evans, 2004).

4.2.5 Other control variables

Other variables, including the size of the organization (the total number of staff members, management, and volunteers), are controlled in the analysis. Downes and Mui (1998) argued that information technology reduces transaction costs (i.e., costs of using the marketplace to perform a transaction) and thereby reduces the optimal size of a firm (cited in Te'eni and Young, 2003). The next control variable is revenue (total net income in baht) as the size and growth of revenue reflects the organization's performance (Epstein and Buhovac, 2009). Finally, the duration from establishment (the number months from registration as an NPO) as the age of the organization has been used as a proxy in analyses with the variable of private donation (Weisbrod and Dominguez, 1986).

4.2.6. Data Analysis

The analysis begins with a description of the overall characteristic of social welfare service organizations in Thailand. This initial analysis of the characteristics of these organizations yielded 16,768 NPOs under the category of social welfare service organizations. These organizations can be broken down into different regions, as seen in Table 1.

Table 1: Number and Percentage of Social Welfare Service Organizations by Region

Region	Percentage (%)	Number of Organizations
Bangkok and Metropolitan Areas	**38.58**	**6,469**
Central Thailand	**21.91**	**3,674**
Northern Thailand	**12.99**	**2,178**
North-Eastern Thailand	**13.49**	**2,263**
Southern Thailand	**13.02**	**2,184**
Total	**100.00**	**16,768**

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 2 through Table 5 show the overall characteristics of the 16,768 NPOs that provide social welfare services by different categories, including form of establishment, type of assistance, use of ICT, and computer use by NPOs.

Further analysis revealed that only 323 organizations had complete information for the analysis, which included ICT supporting equipment, use of ICT, website, control variables, and financial viability indicators composed of donation/transfer funds and ROA. Table 6 provides descriptive statistics of the 323 organizations categorized by region of Thailand. Table 7 and Table 8 show the descriptive statistics and correlation matrix and the regression results, respectively.

Table 2: Number and Percentage of Social Welfare Service Organizations by Form of Establishment and Region

Form of Establishment	Bangkok and Metropolitan Areas		Central		Northern		North-Eastern		Southern	
	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.
Single organization	35.33	5,925	20.67	3,466	12.21	2,048	12.62	2,117	12.07	2,024
Network organization	0.8	136	0.44	75	0.35	59	0.37	62	0.30	50
Parent organization	2.43	408	0.28	48	0.18	31	0.17	29	0.49	82
Parent organization	0.00	0	0.50	85	0.24	40	0.33	55	0.16	28

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 3: Number and Percentage of Social Welfare Service Organizations by Type of Assistance Provided and Region

Type of Assistance	Bangkok and Metropolitan Areas		Central		Northern		North-Eastern		Southern	
	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.
Cash	26.75	4,485	17.29	2,900	9.45	1,585	11.04	1,852	9.43	1,582
In-kind	13.62	2,283	7.90	1,324	5.22	875	4.96	832	5.58	935
Consultant	16.53	2,772	5.70	956	4.20	704	3.55	596	4.24	711
Treatment	2.43	408	1.12	187	0.41	68	0.70	117	0.44	73
Temporary shelter	1.62	272	0.95	160	0.65	109	0.83	139	0.73	123
Job services	0.81	136	0.38	64	0.10	16	0.21	36	0.11	18
Job training	2.76	462	0.73	123	0.57	96	0.75	126	0.68	114
Loan for earning a living	0.81	136	0.16	27	0.20	34	0.25	42	0.16	27
Other	8.10	1,359	1.94	326	1.88	316	1.62	272	1.28	214
No response	1.13	190	0.51	85	0.69	115	0.54	91	0.54	91

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 4: Number and Percentage of Social Welfare Service Organizations and ICT Adoption in Organizational Operations Classified by Region

Use of ICT	Bangkok and Metropolitan Areas		Central		Northern		North-Eastern		Southern	
	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.
Internal operations	22.05	3,697	6.34	1,063	4.38	735	4.60	771	3.45	579
Internet searches	14.27	2,392	2.39	401	2.11	354	1.91	321	1.88	315
Own website	7.13	1,196	0.86	144	0.65	109	0.54	91	0.68	114

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 5: Number and Percentage of Social Welfare Service Organizations and Computer Use in Operations Classified by Region

Computer Usage	Bangkok and Metropolitan Areas		Central		Northern		North-Eastern		Southern	
	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.
Computer use within the operation	22.05	3,697	6.33	1,062	4.38	735	4.59	770	3.45	579
No computer use within the operation	16.54	2,773	15.57	2,611	8.61	1,443	8.90	1,492	9.57	1,605

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 6: Number and Percentage of the 323 Social Welfare Service Organizations by Region

Region	**Percentage (%)**	**Number of Organizations**
Bangkok and Metropolitan Areas	**9.9**	**32**
Central	**25.4**	**82**
Northern	**27.9**	**90**
North-Eastern	**24.1**	**78**
Southern	**12.7**	**41**
Total	**100.00**	**323**

Source: Survey of Nonprofit Organizations, National Statistical Office, 2007

Table 7: Descriptive Statistics and Correlation Matrix

Variables	Mean	S.D.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Computer hardware units	4.47	9.49	1.00								
2. Computer utilization	4.72	10.46	0.60	1.00							
3. Extent of internet use	1.73	0.83	0.23	0.17	1.00						
4. Website presence	1.20	0.40	0.22	0.24	0.27	1.00					
5. Size (workforce)	43.20	196.48	0.17	0.16	0.11	0.18	1.00				
6. Revenue (net income in baht)	2,663,134.48	7,510,764.25	0.35	0.59	0.18	0.29	0.65	1.00			
7. Duration from establishment (months)	94.17	109.96	-0.01	-0.02	-0.20	-0.07	-0.03	-0.05	1.00		
8. Donated funds (in baht)	2,261,624.54	5,757,766.20	0.34	0.39	0.20	0.28	0.53	0.91	-0.06	1.00	
9. ROA	0.58	2.27	0.02	0.03	0.18	0.17	0.06	0.09	-0.12	0.11	1.00

Table 8: Regression Results

Independent variables	Regression models					
	Donation / Transfer Funds			ROA		
	B	ß	t	B	ß	t
ICT supporting equipment	133,286.771	.220	11.252	-.008	-.032	-.453
Utilization of ICT	-263,165.245	-.478	-19.796	-.013	-.058	.506
Extent of internet use	95,352.740	.014	.840	.359	.131	2.222
Website	283,456.692	.020	1.194	.748	.131	2.212
Size (No. of staff members and volunteers)	-8,490.593	-.290	-13.243	.000	-.029	-.369
Revenue (Net income)	.996	1.299	48.072	.000	.092	.948
Duration from establishment	33.248	.001	.041	-.002	-.078	-1.389
Constant	115,573.337	-	-	-.751	-	-
R^2	.928	-	-	.060	-	-
Adjusted R^2	.926	-	-	.039	-	-
F-Test	577.658	-	-	2.860	-	-

5. Discussion of the Results

This study aimed to provide benefits to managers in the nonprofit sector. An understanding of the links between adoption of ICT and the financial viability of NPOs can help NPO managers see the meaningful factors that can facilitate secure funding and financial stability, both of which are crucial for nonprofit organizations' operations. Over the past years, the number of NPOs has slowly grown. This has resulted in a gradual increase in the level of competition among nonprofit organizations. Government funding and donations are the main sources of revenue for nonprofit organizations. Thus, NPO managers must strive to guarantee these funding sources; many NPOs are likely to adopt profit-making models to ensure that they can obtain funding and continue to make an impact on society.

Based on the results of analysis, by considering the limitations mentioned earlier, a number of independent variables can predict the set of dependent variables. The first analysis is between different variables: computer hardware units, computer utilization, extent of internet use, website presence, size (workforce), revenue (net income in baht), and duration from establishment (months) versus donated funds (in baht). The analysis revealed that the computer hardware that provides the organization with a basic information technology infrastructure, the number of staff members and volunteers who use computers, the size of the organization (the total number of staff members and volunteers), and revenue measured by total net income (value in baht) uniquely and significantly contributed to the prediction of donated funds, which are made up of donated funds and transferred (in-kind) funds. This empirical result is consistent with the views reflected by some of the staff members and volunteers who work for various social welfare service organizations. Some staff members and volunteers mentioned that the basic infrastructure of information technology (e.g., the number of computers available) and the number of computer users allow NPOs to communicate their missions and create a social impact through their welfare services. Moreover, some computer users also said that having sufficient IT resources is the vital ingredient for their organization's survival. In addition, having the ability to communicate electronically facilitates NPOs in creating credibility, which in turn allows financial donors (both money donors and in-kind donors) to put their 'trust' in the organizations. This can significantly increase NPOs' ability to attract donors.

The second part of the analysis considered the same set of independent variables (computer hardware units, computer utilization, extent of internet usage, website presence, size (workforce), revenue (net income in baht), duration from establishment (months)) against traditional for-profit financial measurement of ROA. The results showed that only extent of internet use by the organization, from simple tasks to more advanced and extensive use, and the presence of an organizational website significantly contributed to prediction of the ROA ratio of organizations. As previously mentioned, the measurement of ROA has been used as an indicator to determine organizations' financial effectiveness. Again, the interview sessions with staff members and volunteers of social welfare NPOs were consistent with the empirical analysis. Due to the lack of funding and the increase in competition for funds, many NPOs must find alternate ways to obtain funding. These NPOs now must provide products and services; furthermore, the proceeds from sales (i.e., the profits) are then used for management

and administrative expenses as well as social welfare programs that benefit society. Other staff members and volunteers said that some NPOs that sell products and services now heavily rely on the use of information technology. This use of information technology includes extensive use of electronic mail and websites to save costs in the operation and advertising of products and services.

6. Conclusion and Policy Implication

The role of nonprofit organizations and the third sector is crucial to the public at large. NPOs can provide services that the government and private sectors cannot provide to society. Therefore, insight into how these nonprofit organizations are managed and their effectiveness are now topics of concern for many governments and managers. The main objectives of this study were to assess the links between the level of ICT adoption and the financial performance of nonprofit organizations, analyze ICT adoption and use patterns among nonprofit organizations, evaluate factors influencing ICT adoption choices in the nonprofit sector, and assess the impact of use or adoption of ICT on nonprofits' financial performance. The results confirmed a number of earlier studies and previous research on the relationship between ICT adoption and organizations' financial performance. Nonprofit organizations now operate in an increasingly competitive environment. NPOs must strive to maintain different resources and to secure financial funding to ensure their survival. To secure donations, both money and in-kind, NPO managers should consider investing in a basic information technology infrastructure (i.e., providing basic computer hardware units with internet connectivity and access to computers for NPO staff members and volunteers), which should facilitate two-way communication with end-clients. In addition, a basic IT infrastructure can also create credibility for NPOs, which is vital to build confidence with the public. Moreover, some scholars have argued that to measure NPO financial viability, one may adopt for-profit measurements. Thus, ROA was used as a financial viability measurement and the result indicated that the extent of internet use and the presence of an organizational website can help NPOs lower costs associated with managing the organization and hence make the NPO management and operation more effective.

Finally, the research findings demonstrate to policy makers and NPO managers that the adoption of ICT is associated with increased financial viability for NPOs. Increasing the number of communication channels between organizations and their end donors, building credibility, saving costs, and improving overall efficiency are some of the ways in which ICT can influence the financial viability of NPOs.

References

Alexander, J. (2000). Adaptive strategies of nonprofit human service organizations in an era of devolution and new public management. *Nonprofit Management & Leadership*, 10(3), 287–303.

Aral, S and Weill, P. (2004). IT Assets, Organizational Capabilities and Firm Performance: Asset and Capability Specific Complementarities. *MIT Sloan CISR Working Paper* No. 343. Boston, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Arnett, D. B., German, S. D., & Hunt, S. D. (2003). The Identity Salience Model of Relationship Marketing Success: The Case of Nonprofit Marketing. *Journal of Marketing*, 67: 89–105.

Aufderheide, P. (1994). Controversy and the Newspaper's Public: The Case of Tongues Untied. *Journalism Quarterly* 71 (3): 499–508.

Barker-Plummer, B. (1995). News as a Political Resource: Media Strategies and Political Identity in the U.S. Women's Movement. *Critical Studies in Mass Communication* 12:306–24.

Barndt, M.G. (1998). *Local Nonprofit Organizations at Work: A Composite View of a Community Presence on the World Wide Web*. http://www.uwm.edu/People/mbarndt/toc.htm.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Berndt, E.R., and Morrison, C.J. (1994). *Assessing the Productivity of Information Technology Equipment in the U.S. Manufacturing Industries*. National Bureau of Economic, Research Working Paper 3582.

Bertelson, D. A. (1992). Media Form and Government: Democracy as an Archetypal Image in the Electronic Age. *Communication Quarterly* 40 325–37.

Bharadwaj, A. S., Bharadwaj, S. G., and Konsynski, B. R. (1999). Information technology effects on firm performance as measured by Tobin's q. *Management Science*, 45(6), 1008-1024.

Block, J. (1998). Don't Let the Gotchas Getcha when Asking for Money, or the Etiquette of Asking. *Nonprofit World*, 16(5): 16–18.

Boschee, J. (2006). *Migrating from Innovation to Entrepreneurship: How Nonprofits are moving toward Sustainability and Self-Sufficiency*. Minneapolis, MN: Encore Press Retrieved from http://www.socialent.org/beta/pdfs/StrategicMarketing.pdf

Botan, C.H., and Taylor, M. (2004). Public Relations: State of the Field. *Journal of Communication* 54 (4): 645–61.

Bryce, H. (1992). *Financial and Strategic Management for Nonprofit Organizations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Brynjolfsson, E., and Hitt, L. (1996). Paradox lost? Firm-Level Evidence on the Returns to Information Systems Spending. *Management Science*, 42(4), 541- 557.

Bryson, J.M. (1995). *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Berger, I. E., Cunningham, P. H., & Drumwright, M. E. (2004). Social alliances: Company/ Nonprofit Collaboration. *California Management Review*, 47(1): 58–90.

Burt, E., and Taylor, J.A. (2000). Information and communication technologies: Reshaping voluntary organizations? *Nonprofit Management and Leadership*, 11(2), 131–143

.

Carroll, D.A., and Stater, K.J., 2009. Revenue diversification in nonprofit organizations: does it lead to financial stability? *Journal of Public Administration Research and Theory* 19 (4), 947–966.

Callero, P. L., Howard, J. A., & Piliavin, J. A. (1987). Helping Behavior as Role Behavior: Disclosing Social Structure and History in the Analysis of Prosocial Action. *Social Psychology Quarterly*, 50(3): 247–256.

Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society*. Oxford, UK: Basil Blackwell.

CEEDR. (2001). *Researching business support needs of ethnic minority owned businesses in Coventry and Warwickshire* (Report to Coventry and Warwickshire Chamber of Commerce). Middlesex University, Middlesex.

Chetkovich, C., & Frumkin, P. (2003). Balancing Margin and Mission: Nonprofit Competition in Charitable Versus Fee-Based Programs. *Administration & Society*, 35(5): 564–596.

Cnaan, R. A., & Goldberg-Glen, R. S. (1991). Measuring Motivation to Volunteer in Human Services. *Journal of Applied Science*, 27(3): 269–284.

Coombs, W. T. (1998). The Internet as Potential Equalizer: New Leverage for Confronting Social Irresponsibility. *Public Relations Review* 24 (3): 289–304.

Clark, J (1991). *Democratizing Development: the Role of Voluntary Organizations***.** Kumarian Press, West Hartford, CT, USA

Civille, R. (1997). Environmental Organizing On the Internet. Center for Civic Networking, Whitepaper for Desktop Alliance. http://www.techrocks.org/enviroorganizing.html.

Dart, R. (2004). Being 'Business-Like' in a Nonprofit Organization: A Grounded and Inductive Typology. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33(2): 290–310.

Dees, J., 1998. Enterprising Non-Profits. Harvard Business Review 76, 55–68.

Dertouzos, M.L. (1991). Communication, Computers and Networks. *Scientific American* 265 (3): 75.

DETR, (1999). *A Better Quality of Life*. London: Department of the Environment, Transport and the Regions.

Downes, L., & Mui, C. (1998). *Unleashing the Killer App: Digital Strategies for Market Dominance.* Boston: Harvard Business Press.

Dutton, W. H. (1999). *Society on the Line: Information Politics in the Digital Age*. New York: Oxford University Press.

Epstein M.J. and Buhovac, A.J. (2009). *Performance Measurement of Not-For-Profit Organizations. Published by The Society of Management Accountants of Canada and the American Institute of Certified Public Accountants*. http://www.ef.uni-lj.si/docs/osebnestrani/Not-for-Profit.pdf.

Epstein, M.J. and McFarlan, F.W. (2011) *Efficiency and Effectiveness of a Nonprofit's Performance*. Cover Story, Strategic Finance. http://www.imanet.org/PDFs/Public/SF/2011_10/10_2011_epstein.pdf.

Ess, C. (1996). *The Political Computer: Democracy, CMC, and Habermas. In Philosophical perspectives on computer-mediated communication*, ed. Charles Ess, 197–230. Albany: State University of New York.

Flanagin, A.J. (2000). Social Pressures on Organizational Website Adoption. *Human Communication Research* 26 (4): 618–46.

Francisco, L. and Alves, M. C. (1997). *Accounting Information and Performance Measurement in a Nonprofit Organization*. Studies in Managerial and Financial Accounting 06/2012; 25:465-487. DOI:10.1108/S1479-3512(2012)0000025020 ISBN: 978-1-78052-910-3

Fountain, J. (2001). The virtual state: Transforming American government? *National Civic Review*, 90(3), 241–251.

Fulk, J., and DeSanctis, G. (1999). *Articulation of Information Technology and Organizational Form*. In J. Fulk and G. DeSanctis (Eds.), *Shaping organization form: Communication, connection, and community* (chap. 1, pp. 5-32). London: Sage.

Gandy, O. H., Jr. (1982*). Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy. Norwood,* NJ: Ablex.

Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkley: University of California Press.

Goerke, J. (2003). Taking the Quantum Leap: Nonprofits are now in Business. An Australian Perspective. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 8(4): 317–327.

Gras, D. and Mendoza-Abarca, K. (2012). Risky Business? The Survival Implications of Exploiting Commercial Opportunities by Nonprofits. *Journal of Business Venturing.* Article in press.

Greenfield G, and Rohde F. (2009). Technology Acceptance: Not All Organisations or Workers May Be the Same. *International Journal Accounting Information System*; December, 10(4):263–72. [December].

Hacker, K.L. (1996). Missing Links in the Evolution of Electronic Democratization. *Media, Culture & Society* 18:213–32.

Heckman, R., and Guskey, A. (1998). The Relationship between Alumni and University: Toward a Theory of Discretionary Collaborative Behavior. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 6(2): 97–112.

Hackler, D., and Saxton, G.D. (2007). The Strategic Use of Information Technology by Nonprofit Organizations: Increasing Capacity and Untapped Potential. *Public Administration Review*, 67(3), 474–487.

Handy, F., and Srinivasan, N. (2004). Improving Quality while Reducing Costs? An Economic Evaluation of the Net Benefits of Hospital Volunteers. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33(1): 28–54.

Hansmann, H. B. (1980). *The role of nonprofit enterprise.* Yale Law Journal, 89(5): 835–901.

Harris, S. E., and Katz, J. L. (1991). Organizational Performance and Information Technology Investment Intensity in the Insurance Industry. *Organization Science*, 2(3), 263-295.

Henderson, J.C., and Venkatraman N. (1993). Strategic Alignment: Leveraging Information Technology for Transforming Organizations. *IBM Systems Journal* 32(1): 4-16.

Hodge, M.M., Piccolo, R.F., (2005). Funding Source, Board Involvement Techniques, and Financial Vulnerability in Nonprofit Organizations: A Test of Resource Dependence. *Nonprofit Management & Leadership* 16 (2), 171–190.

Ives B., and Learmonth G., (1984).*The Information System as a Competitive Weapon. Communications of the ACM*, 27,12, 1193-201, Dec 1984

Jamieson, D. (2000). *Relationship Building in the Networked Age: Some Implications of the Internet for Non-Profit Organizations*. Philanthropist 15 (2).

Jaskyte, K. (2004). Transformational Leadership, Organizational culture, and innovativeness in nonprofit organizations. *Nonprofit Management and Leadership*, 15(2): 153–168.

Jegers, M. (2011). Financing constraints in nonprofit organisations: A 'Tirolean' approach. *Journal of Corporate Finance* 17 (2011) 640–648

Jensen, M.C. (1998). *Foundations of Organizational Strategy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kelly, K. (1998). *New Rules for the New Economy*. New York: Viking, Penguin Putnam.

Kenix, L.J. (2008). Nonprofit Organizations' Perceptions and Uses of the Internet. *Television & New Media* Volume 9 Number 5 September 2008 407-428

Kunle, A. (2004). Staffing, Retention, and Government Funding: A case study. *Nonprofit Management and Leadership*, 14(4): 453–465.

Landesmann, C. (1995). *Nonprofits and the World Wide Web. Internet Nonprofit Centre.* http://www.nonprofits.org/lib/website.html.

Lee, L., Piliavin, J. A., and Call, V. R. A. (1999). Giving Time, Money, and Blood: Similarities and Differences. *Social Psychology Quarterly*, 62(3): 276–290.

Lee, Y.C, Chu, P.Y. and Tseng, H.L, (2012). Cross-National and Cross-Industrial Comparison of ICT-Enabled Business Process Management and Performance. *Journal of Global Information Management*, 20(2), 44-66, April-June 2012.

LeRoux, K.M., (2005). What Drives Nonprofit Entrepreneurship? A Look at Budget Trends of Metro Detroit Social Service Agencies. *American Review of Public Administration* 35 (4), 350–362.

Li, M., and Ye, L. R. (1997). Information Technology and Firm Performance: Linking with Environmental, Strategic and Managerial Contexts. *Information and Management*, 35, 43-51.

Loveman, G. W. (1994). An Assessment of the Productivity Impact on Information Technologies. In T. J. Allen, & M. S. Morton, *Information technology and the corporation of the 1990s: Research studies*. Cambridge: MIT Press.

Lyons, M. (2001). *Third Sector: The Contribution of Nonprofit and Cooperative Enterprises in Australia*. Allen & Unwin.

Mahmood, M. A., and Mann, G. J. (1993). Measuring the Organizational Impact of Information Technology Investment: An Exploratory Study. *Journal of Management Information Systems*, 10(1), 97-122.

McDonald, R. E. (2007). An investigation of innovation in nonprofit organizations: The role of organizational mission. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 36(2): 256–281.

McNutt, J. G., and Boland, M. B. (1999). Electronic advocacy by nonprofit organizations in social welfare policy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 28(4), 432-451.

Marudas, N. P. & Jacobs, F. A. (2004). Determinants of Charitable Donations to Large U.S. Higher Education, Hospital, and Scientific Research NPOs: New Evidence from Panel Data. Voluntas: *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 11, 157-180.

Money, K., Money, A., Downing, S., and Hillenbrand, C. (2008). *Relationship Marketing and the Not-For-Profit Sector: An Extension and Application of the Commitment Trust Theory*. In A. Sargeant & W. Wymer (Eds.), The Routledge Companion to Nonprofit Marketing (pp. 28–48). London: Routledge

Moore, M. (2000). Managing for Value: Organizational Strategy in For-Profit, Nonprofit, and Governmental Organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 29(1): 183-208.

Morris, M.H., Coombes, S., Schindehutte, M., and Allen, J., (2007). Antecedents and Outcomes of Entrepreneurial and Market Orientations in a Non-Profit Context: Theoretical and Empirical Insights. *Journal of Leadership & Organizational Studies* 13 (4), 12–39.

Pestoff, V. A. (1992). Third Sector and Co-Operative Services—An Alternative to Privatization. *Journal of Consumer Policy*, 15(1): 21–45.

Pfeffer, J., and Salancik, G.R., 1978. *The External Control of Organizations*. Harper & Row, New York.

Porter, M.E. 1980. *Competitive Strategy*. New York, NY: Free Press.

Prodhan, M and Faruque, C. (2012). The Importance of Social Welfare in the Developing World. Journal of International Social Issues, Volume 1 Number 1 Page 11-21

Remley, D. (1996). Relationship Marketing: Guaranteeing the Future. *Nonprofit World*, 14(5): 13.

Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community: Homesteading On the Electronic Frontier*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Rucinski, D. (1991). The Centrality of Reciprocity to Communication and Democracy. *Critical Studies in Mass Communication* 8:184–94.

Sarkar, A.N., and Singh, J. (2006). E-enabled BPR Applications in Industries Banking and Cooperative Sector. *Journal of Management Research*, Vol. 6 No.1, pp.18-34.

Saxton, G.D., Guo, C. & Brown, W.A. (2007). New Dimensions of Responsiveness: The Application and Promise of Internet-Based Technologies. *Public Performance & Management Review*, Vol. 31, No. 2, December 2007, pp. 144–171.

Schneider, J.A. (2003). Small, Minority-Based Nonprofits in the Information Age. *Nonprofit Management and Leadership* 13(4): 383-399.

Selladurai, R. (1998). 8 Steps to Fundraising Success. *Nonprofit World*, 16(4): 17–19.

Sharir, M., and Lerner, M. (2006). Gauging Success Ventures Initiated by individual social entrepreneurs. *Journal of World Business*, 41(1): 6–20.

Snavely, K., and Tracy, M. B. (2000). Collaboration among Rural Nonprofit Organizations. *Nonprofit Management & Leadership*, 11(2): 145–165.

Spencer, T. (2002). *The Potential of the Internet For Non-Profit Organizations*. First Monday. http://firstmonday.org/issues/issue7_8/spencer/index.html

Spigelman, A., and Evans, E. (2004). *Virtual promise—From rhetoric to reality: A report on charities' use of the Internet between 2000–2004*. London: nfpSynergy. www.nfpsynergy.net/freereports, accessed September 17, 2007.

Stromer-Galley, J. (2000). On-line Interaction and Why Candidates Avoid It. *Journal of Communication* 50 (4): 111–32.

Teo, T.H., Wong, P.K. and Chia, E.H. (2000). Information technology (IT) Investment and the Role of a Firm: An Exploratory Study. *International Journal of Information Management* (2000) 269-286

Te'eni, D. and Young, D.R. (2003). The Changing Role of Nonprofits in the Network Economy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 32, no. 3, September 2003 397-414

Turner, R. (1998). *Democracy at Work: Nonprofit Use of Information Technology for Public Policy Purposes*. Washington, DC: OMB Watch.

Weerawardena, J., and Sullivan Mort, G. (2001). Learning, Innovation and Competitive Advantage in Not-For-Profit Aged Care Marketing: A Conceptual Model and Research Propositions. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 9(3): 53–73.

Weerawardena, J., and Sullivan Mort, G. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of World Business*, 41: 21–35.

Weill, P. (1992). The relationship between investment in information technology and firm performance: A study of the valve manufacturing sector. *Information Systems Research*, 3(4), 307-333.

Weill, P and Aral, S. (2005). IT Savvy Pays Off: How Top Performers Match IT Portfolios and Organizational Practices. *MIT Sloan Research Paper* No. 4560-05. Boston, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Weill, P. and Broadbent, M. (1998). *Leveraging the New Infrastructure: How Market Leaders Capitalize on Information Technology*. Cambridge, MA: Harvard Business School Press.

Weisbrod, B. A. (1998). The Nonprofit Mission and its Financing. *Journal of Policy Analysis and Management*, 17(2): 165–174.

Weisbrod, B. A., and Dominguez, N. D. (1986). Demand for Collective Goods in Private Markets: Can Fundraising Expenditures Help Overcome Free-Rider Behavior? *Journal of Public Economics* 30(Jan.), 83–95.

Wijkstrom, F. (1997). The Swedish Nonprofit Sector in International Comparison. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 68(4): 625–663.

Young, D.R., (2007). *Financing Nonprofits: Putting Theory into Practice*. AltaMira Press, Lanham, MD.

Ziaul, H., Faizul, H., and Ken, C. (2006). BPR through ERP: Change Management Pitfalls. *Journal of Change Management*, Vol. 6 No.1, pp.67-85.

Costs of Death and Role of Cremation Welfare Associations in Thailand

Aweewan Mangmeechai[1] *and Anetta Caplanova* [2]

Abstract

This article compares the costs of funeral arrangements and analyzes factors identified by managers of cremation welfare associtions (CWA) in Thailand. In much of the developing world, funeral expenditures can take up a large proportion of or even exceed household's monthly income. One way of obtaining funeral insurance in Thailand is by joining CWA. CWA are the third largest type of nonprofit organization in Thailand. CWA helps the families of members with the costs for arranging funerals. Data from the Thai National Statistical Office was used to identify the factors related to the financial support given by CWA. Regression analyses show that public awareness of these associations and policy directions significantly influenced how much financial support was given. Currently, 75% of the population has some form of life insurance. Therefore, increasing the public's awareness of CWA may be the most useful strategy to further boosting this percentage of ensured people.

Keywords: Cost of Death, Cremation Welfare Association, Thailand

1. Introduction

Funeral expenses occur as occasional costs. Some people plan ahead by purchasing death care products. Because of the significance and magnitude of making end-of-life decisions, a number of consumer protection and government groups have attempted to encourage consumers to plan ahead and consider death care alternatives. The International Cemetery and Funeral Association (2005) reports that given the financial outlay and the cultural and psychological significance of the funeral rituals in the U.S., consumers presumably engage in more prearranged funeral planning. However, a survey conducted in 2004 reports that although 72% of consumers expressed favorable attitudes about prearranging funerals, less than 36% of those consumers had actually taken steps to make such plans (International Cemetery and Funeral Association, 2005; Kemp, 2008). Bernheim et al. (2001) quantified the extent to which the death of an individual would affect the financial status of his or her survivors, and measured the degree to which life insurance holdings moderated these consequences. On average, life insurance could sufficiently avert significant declines in the survivors' living standards. However, this average obscures a startling mismatch between insurance holdings and underlying financial vulnerabilities. The impact of life insurance on

[1] International College of the National Institute of Development Administration, Serithai Road, Klong-Chan, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand. Email: aweewan.m@nida.ac.th (Corresponding author)

[2] Department of Economic Theory, Faculty of National Economy, The University of Economics in Bratislava (UEBA) Dolnozemská cesta 1 852 35 Bratislava, Slovak Republic.

the financial security of at-risk individuals was found to be surprisingly small (Bernheim, 2001).

Joining a Thai cremation welfare association is one way to assure that death rituals are correctly followed. Thailand, as a developing country, requires a strong community of NPOs. Cremation welfare associations are the third largest type of non-profit organization (NPO) in Thailand, making up 5.8% of the total number of Thai NPOs. There are 3,762 cremation welfare associations, and they have a combined total of 18.7 million members (National Statistical Office, 2008). The main purpose of a cremation welfare association is to assist with the funeral expenses of decreased members. The benefits are paid directly to the families of members who have passed away. An indirect gain from this system is a close community, with members that care for each other. The rules for joining, collecting money, and managing money varies depending on the agreements set by the members of each association.

Cremation welfare associations are quite unique in their own way. They have ties with the Thai culture of helping one another and showing sympathy within a village or community. Why has cremation associations attached themselves to Thai society even though there are other insurance mechanisms available? Are the costs of funerals too high to afford? What are the factors influencing financial support from these organizations? These questions are what led to this study, which aims to estimate and compare the costs of funeral arrangements in Thailand and other selected countries. Using NSO data, we also identify the factors, indicated by organization managers that influence financial support. Those factors are based on a pre-survey and a review of the literature on, for instance, funding, staff/management, government policies, and other issues (e.g., public awareness). The results of this study show how cremation welfare associations work. Even though the country has the policy, reliance upon this type of organization is still preferred in rural areas to life insurance from an insurance company. In addition, it provides useful information to the government and NPO managers to make informed strategic plans to improve the management of cremation welfare associations. In addition, the information will also increase public confidence in and the accountability of this type of NPOs.

2. The cost of death

In the context of human life, funeral expenditures represent an important item for an individual or a family to consider. This is even more so for less developed and developing societies, where these expenditures can undermine the sometimes very brittle financial stability of a family. The funeral ceremony is not only considered a way to dispose of the corpse of a deceased person, but also as a way of paying final respect to the loved one.

In these countries a funeral ceremony also depicts the social and economic status of the deceased and his or her family. Thus, there are costs related to death. Thailand has a mixed culture, and a person’s religion is directly related to the type of the funeral ceremony performed. There are three major religions practiced in Thailand: Buddhism (Theravada and Mahayana), Christianity, and Muslims. Muslims are mainly concentrated in the southern part of the country, while Buddhist and Christians can be found more evenly distributed throughout the country.

The majority of Thais are Theravada Buddhists. The funeral ceremony involves praying and the cremation of the body. In general, people arrange for funeral rituals to last three to seven days and average funeral expenses can range from $945 to $12,250 US (Suriya Funeral, 2013; Sutipan, 2012). Table 1 shows the estimated costs for funeral expenditures.

Table 1: Estimated costs for arranging a Thai Theravada Buddhist funeral

Activity	Cost in US$
Clothing and body makeup	10
Formalin	30-50
Rental room for a corpse	10-30
Coffin	100-6,700
Flowers	270–500
Temple	50–600
Food/catering	200-1,200
Rental warehouse to store coffin	20-35
Cremation	20–150
Undertaker	10–35
Requiem/candle/incense	100–250
Dakanghantns (paper flower)	5–20
Souvenirs for guests (e.g., books, candy)	40-2,500
Rental car	50–70
Laborers	30–100
Total expenditure	945–12,250

Source: Suriya Funeral (2013) and Sutipan (2012)

A Thai Mahayana Buddhist ceremony, mostly held by those of Chinese heritage, involves Chinese prayers and a burial ceremony. The estimated costs can range from $1,340 to $34,900 US. This type of funeral customarily comprises a coffining ceremony, a Chinese prayer ceremony, a burial ceremony at the cemetery, making merit, and a ceremony for the ancestors (Pholpanga, 2011). The placement of a body in a cemetery can range from $340 to $33,400 US; good locations corresponding to the rules of feng shui cost significantly more. The Chinese prayer ceremony also substantially contributes to the costs, as one is approximately $1,000 to $1,500 US (Kasikorn research center, 2010).

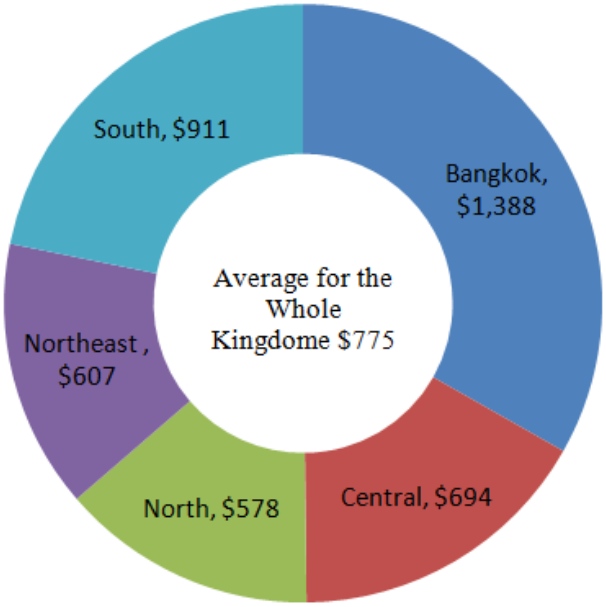
In comparison, an average American funeral costs approximately $8,000 to $12,720 US (EFuneral, 2012; Testo, 2013). Most people use the services of a funeral home. The funeral director serves as the family's main service provider by arranging the funeral service. In addition to the funeral home, most families use the services of a cemetery and a headstone dealer. The cost of a funeral home's services could be from $6,000 to $7,720 US. The breakdown of costs for a typical US funeral is listed as follows: a metal casket is $2,300 US; a funeral director's basic services fee is $1,500 to 2,200 US; embalming and body preparation is $600 to $720 US; the funeral ceremony and viewing cost $1,000 to $1,500 US; miscellaneous costs (death certificates, obituary, etc.) run from $600 to $1,000 US (EFuneral, 2012; Testo, 2013). The average traditional funeral service is followed by the burial of the body in a cemetery. While most US cemeteries used to be owned by NPOs, nowadays many are owned by the same for-profit corporations that own the funeral homes. The average US family will spend approximately $2,000 US for goods and services at the cemetery. The breakdown of costs typically incurred at a cemetery are as follows: a grave space is around $1,000 US, and the cost to dig the grave (sometimes called the "open/close fee") is around $1,000 US (Testo, 2013). If the body is buried in a cemetery there is also the need to purchase a headstone or grave marker. A headstone costs approximately $2,000 US, and a grave marker costs around $1,000 US (Testo, 2013).

There has been a trend toward cremations in the US, which are replacing burials. Every year, in the US, 2.5 million people die. In 2011, the latest year for which data is available, 42% of people were cremated, according to the Funeral Directors Association (Mathisen, 2013). One of the reasons for this substitution is the lower cost of a cremation compared to a traditional Christian burial. The estimated cost of a cremation is approximately $2,800 to $3,720 US, which includes a non-declinable basic services fee of $2,200 US, a professional care fee of $250 US, a viewing of the body charge (facilities and staff) of $475 US, a funeral ceremony charge (facilities and staff) of US$ 545, and the cost of the urn, $250 US (the average charge for the most frequently purchased urn) (EFuneral, 2012; The economist, 2007).

In Germany, cremations and embalming have generally been handled by the state, yet the average cost of arranging a funeral could reach up to $10,880 US (How to Germany, 2011). Similar to the US, the most noticeable trend these days is the transition towards cremation. According to German regulations, cemeteries are permitted to bury from two to four urns in the space needed for one casket. Moreover, in contrast to a traditional burial, no special precautions are necessary to prevent the contamination of the groundwater.

In much of the developing world, funeral expenditures are usually large and tend to exceed monthly household incomes. In South Africa, a family will spend approximately 15 times its average monthly income on a funeral (Roth, 2000). In Thailand, the nationwide daily minimum wage is **300 baht** or approximately $10 US. Thus, the funeral is 1.2 or 16 times higher than the average monthly household income. Figure 1 shows the average monthly income per household in each region of Thailand. The median household monthly income in the US from 2008 to 2012 was $4,420 US, which is 5.7 times higher than the median Thai household monthly income (United States Census Bureau, 2013).

Figure 1: Average monthly income per household by region in Thailand, in 2011

3. The insurance mechanisms for funeral costs

There are many types of insurance mechanisms for funerals (Dercon, 2004; Rutherford, 1999). Rutherford (1999) has found that in the developing world, funeral insurance is one of the most popular products offered by more formalized microfinance institutions. Funeral insurance is provided either as a profit or non-profit scheme. For instance, in Southern India people can pay two rupees a week into a burial fund to secure the coverage of their funeral expenditures, ten rupees a week into a marriage fund for their sons or daughters, and two hundred rupees a month into a rotating savings and credit association to accumulate funds for a new roof (Rutherford, 1999).

In developed countries such as the US and those in the EU, government financial assistance is the most common method for getting help with funeral costs. Financial assistance can significantly decrease one's burden in managing and balancing the final expenses. A typical way to receive government assistance is through a pension. A pensioner's partner, or his or her estate, can receive a lump sum bereavement payment (the terms and payment amounts vary by country).

3.1 Government policy and cremation welfare associations in Thailand

A funeral is a costly occasion. There are many agencies that provide some form of funeral insurance in Thailand such as the government (via senior welfare and social security), life insurance companies, and cremation welfare associations. In 2010, the total population in Thailand was 66 million (National Statistical Office, 2010). Of the population, 391,135 were government officers, ensured by the government (Office of the Civil Service Commission, 2012); 18.7 million were members of cremation welfare associations (National Statistical Office, 2008); 20.5 million had life insurance policies (Office of Insurance Commission,

2012); and 10.5 million were under a social security scheme (Social Security Office, 2011). It should be noted that employees aged 15 to 60 who pay around 1,650 baht to 15,000 baht ($55 to $500 US) monthly to a social security fund are under a social security program. Under this program, a funeral grant of 40,000 baht (or $1,333 US) is payable to the person who pays for the funeral (Office of Policy, 2004; Social Security Office, 2013). According to these numbers, approximately 75% of the total population had some form of life coverage.

In addition, the Thai government has also launched a separate policy to help with funeral expenses. In 2005, a policy was enacted to help low income people with the costs of arranging funerals, and in 2009 the government expanded this type of benefit to all senior citizens. The family of a senior citizen will receive 2,000 baht or $67 US 30 days after the death of that senior citizen for funeral expenses. However, the expanse of the policy has proven to be too much for the government. From 2012 to 2013, the government had not paid a total of 169,720 people. The government asked for an additional budget in 2012 of around 350 million baht or $11.7 million US and an additional budget in 2013 of approximately 182 million baht or $6 million US (Thairat, 2013).

Alternatively, lower income people tended to registered with cremation welfare associations. Cremation associations have been formed throughout the country. There were 3,762
central region, 1,899 in the North, 879 in the Northeast, and 211 in the South. In 2008, their total average income was $190,000 US, an increase of 29.2% from 2002 (National Statistical Office, 2008).

Table 2: Total income of cremation welfare associations in Thailand in 2007

Area	Number of organizations	Total number of members (million)	Total income (million US$)	Average income (thousand US$)
Bangkok	**338**	**3.87**	**$169**	**$501**
Central	**435**	**1.88**	**$105**	**$242**
North	**1,899**	**5.56**	**$184**	**$97**
Northeast	**879**	**6.49**	**$226**	**$257**
South	**211**	**0. 88**	**$29**	**$136**
Total	**3,762**	**18.69**	**$714**	**$190**

Source: (National Statistical Office, 2008) (US$ 1 = 30 baht)

Cremation welfare associations were established in Thailand from 1960 to 1974, when the country was governed by military rule. The government was fighting communism and government projects included the development of infrastructure such as roads, dams, schools, and health centers. Social welfare issues were not sufficiently addressed by the government and the need for social welfare support could most clearly be seen by the formation of cremation associations, in which members at the village level helped to pay for the cremation costs of deceased members. This arrangement was made to guarantee that when one dies, the

body will be taken care of properly by members of the association. However, because of the fear of communist infiltration into the associations, the Cremation Welfare Act was promulgated in 1974 to subordinate the Department of Public Welfare to the Ministry of Labor and Social Welfare, which obtained the authority to oversee activities of cremation associations throughout the country. Each association had to be registered with the Department of Public Welfare to assure that it solely had the objective of assisting with the cremation of the bodies of decreased members; no other activities were allowed (McQuistan, 2002).

Some cremation associations are also attached to the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC). The BAAC is a state enterprise under the jurisdiction of the Ministry of Finance. Its primary objective is to enhance the social and economic well-being of Thai farmers through financial services in the form of loans for agricultural production, investment and marketing. These groups were established as an organizing mechanism in rural areas, where the BAAC conducted extensive services. In some cases, to attract rural customers, the BAAC itself agreed to incorporate cremation associations as part of its normal business activities.

Cremation welfare associations are a type of non-profit organization in Thailand, functioning under the Cremation Welfare Association Act of 2002. Each association sets its own rules (e.g., the registration fees, payout amounts, member qualifications). Table 3 provides details on a small sampling of different cremation welfare associations in Thailand. Although they have the same goal of helping their members with funeral expenses, it seems that each organization sets its own rules for payments and payouts. For example, the Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT) is a state enterprise and its workers can register for membership in its cremation welfare association to receive money from a funeral fund. Members have to help other members who pass away by each year donating an amount equal to the number of members who passed away that year, multiplied by $1.7 US. For example, if 100 members passed away last year, each member donated $170 US to the association (S1.7 US *100). Cremation Association for the Thai Public Health Services and Credit Cooperative and Chiang Mai University have set up their own cremation welfare associations and set fixed annual payments of $135 US and $6.7 US, respectively. A simple scheme is applied to a small village cremation welfare association. According to an interview with a member from Singburi province, when a member passes away, the headman or association committee collects $3.33 US from each member; members do not pay registration fees and annual fees. With this scheme, a person who joins the association earlier in life, ends up paying more than a person who joins the association later on. However, unlike life insurance schemes, members seem to be more concerned with helping one another than their own personal benefits.

Table 3: Qualifications, fees, and payout amounts of cremation welfare associations (example Thai cremation associations)

Cremation associations					
Type	State enterprise	Public organization	Public organization	Local organization	
Organizer	EGAT	Thai Public Health Services and Credit Cooperative	Chiang Mai University	A village in Tak province (in the northern region)	A village in Singburi province (in the central region)
Qualifications	- EGAT workers -Less than 40 years old	- Member of cooperative -Less than 60 years old	- Member of cooperative - Less than 60 years old	-	-
Registration fee for membership (US$)	0.7 per person	0.7 per person	0.7 per person	33 per household	-
Annual fee (US$)		0.7	0.7	-	-
Yearly payment (US$)	number of dead members multiplied by $1.70	135	6.7	number of dead members multiplied by $1.00	number of dead members multiplied by $3.33
Survivor benefits when a member passes away (US$)	Cost of funeral arrangements ($2,000) and subventions	$0.33 multiplied by the number of members (Now, there are around 110,000 members, so a beneficiary would receive around S44,000)	Costs of funeral arrangements and subventions (minus at least 6% for an administrative fee)	$670 (minus at least 3% for an administrative fee)	$3.33 multiplied by the number of members

3.2. US and UK policies on funeral expenses

In the US, Medicare does not pay for funeral costs. Any person eligible for survivor benefits from Social Security can receive a special one-time lump sum amount (called the "death benefit") of $255 US to help pay for funeral or burial costs. The money is paid to the surviving spouse (if he or she lived in the same home as the deceased person), or to the child of the deceased person if there is no surviving spouse (Matthews, 2013).

Many choose to prepay funeral costs. That gives a person or family the opportunity to select the type of service, caskets, and make additional arrangements for the funeral. The current price for a funeral is paid, which can be done in monthly installments over a period of three years, five years, or ten years, for example. The funeral home will then invest in a trust fund or insurance policy in the person's name that will accumulate or grow with interest from the day of purchase until the time of need, when the death occurs. Buying life insurance is also an alternative way to prepare in advance (Spann, 2013).

Medicaid coverage in the US is only available to people with little money and few other assets. Medicaid itself does not pay for funerals, cremations, or burials. Medicaid allows for money to be put aside, in a separate account, to pay for future funeral and burial expenses and does not count that money as part of assets when Medicaid determines eligibility for medical or long-term care coverage. It is also possible for a person to have a prepaid funeral plan without the value of the plan being counted when determining Medicaid eligibility. The amount permitted for this funeral/burial account is around $1,500 US but the exact amount, and the rules for keeping it separate from other funds, varies a bit from state to state (Matthews, 2013).

4. Factors influencing the amount of support for NPOs

Several studies have investigated the factors that determine the fund raising capabilities of cremation associations, and factors found to be relevant include donor attitudes, government policies, NPO staff, consumer demographics, and fund raising campaigns. Details of the studies are discussed in this section.

The level of trust in an NPO is one of the factors related to volunteering and donations. Handy (2010) explored consumers' abilities to identify nonprofits and their levels of trust in nonprofits compared to for-profits and government organizations, as well as their proclivities toward patronizing nonprofits as direct and indirect consumers. A data sample of 1,169 university students revealed that they are more likely to trust as well as volunteer and donate to nonprofits' than other types of organizations. In purchasing health care and education, they are also more likely to patronize non-profits. However, most could not spontaneously identify the status of well known non-profits, and in this regard they did not differ from front line staff working for those organizations (Handy, 2010).

Green (2008) studied the attitudes relevant to charitable giving and factors that motivated charitable giving. The measures developed in Green's study are an important step for research aimed at understanding charitable behavior. They provide a contribution to the future development of comprehensive models, as they incorporate attitudes and motives as predictors of charitable behavior. Interpersonal factors (altruism and negative state relief), social factors (social responsibility, social exchange, and social conformity), economic factors (financial ability and tax incentives) have been shown to be significant in this context (Green, 2008). Gittell (2006) reports that personal income, capital gains, religious group affiliation, age, volunteerism, and educational attainment are the main factors affecting household contributions to charities (Gittell, 2006).

Keating (2006) studied the expenditures of fundraising campaigns and concluded that reaching a large number of potential donors can be associated with high costs. To carry out large campaigns, NPOs often hire professional firms that have access to mailing or telephone lists of potential donors. The funding problems of charity organizations may be caused by a lack of private individual contributions, a lack of experience in fund raising, excessive reliance on foreign funding, and/or a lack of government support. One of the additional inherent limitations of the nonprofit sector is the difficulty it encounters in generating resources on a scale that is both adequate and reliable enough to cope with the range of human problems it seeks to address. In addition, "available resources" are frequently unavailable where problems are most severe. Consequently, nonprofit organizations, on their own, have serious vulnerability in terms of generating reliable streams of resources to address community needs. The reliability of nonprofit financial reports is also important because they are used by donors and grantors to make informed contribution decisions, and boards rely on the information to make executive compensation decisions (Keating, 2006).

Snipes (2010) examined the organizational and consumer demographic characteristics that influence charitable giving. This study adds to the body of research that has been conducted in the area of charity contributions to help us better understand the relationship between these two aspects. An exploratory analysis of 143 males and 161 females suggests that people are most likely to make their contribution decisions to a charity on the basis of the reputation of the charity. The results of the study also suggest that some factors have differing influences across demographic groups (Snipes, 2010).

Leeuwen (2012) explained factors related to donations by categorizing them into three types of characteristics: (a) perceived characteristics of recipients, notably their needs, agency, and blamelessness; (b) donor characteristics such as their geographical and cultural proximity, status or reputation, and material incentives; and (c) structural characteristics of the giving regime, such as the frequency and media format of campaigns, fundraising rules and regulations, and its trustworthiness (Leeuwen, 2012).

Kaplan-Vinokur (2012) reports that to meet the demand for effectiveness, which comes from many constituencies inside and outside of NPOs, organizations must continuously improve themselves to meet the demands of their ever changing environments. The key to this continuous improvement is organizational learning, intentional feedback, reflection, and evaluation—supported by an organizational learning culture. Establishing such a learning culture throughout a nonprofit organization is expected to result in a high performing, sustainable organization (Kaplan-Vinokur, 2012).

5. Factors influencing the amount of support for cremation welfare associations in Thailand

The NSO has collected data from cremation welfare associations in Thailand. The problems and opinions from the perspective of cremation welfare association managers have been surveyed (e.g., funding problems, staffing/management problems, and government policies). The survey questions are available in Appendix 1. Using NPO data from 2007, the problems

and opinions regarding the operation of NPOs and the amount of donations were analyzed via multiple regressions. The questionnaire, which was designed based on information gathered from the literature, contains 14 variables. These variables were measured on a 5-point Likert-type scale to express the levels of the problems and opinions regarding the organizations, from 1 (very serious) to 5 (not applicable). The average scores, which are summarized in Table 4, show that excessive reliance on foreign funding is not a major problem, while the difficulty in recruiting volunteers seems to represent a major problem.

A reliability analysis, based on the literature, was used to check the suitability of the composition of the factors to be analyzed (see Table 5). This analysis confirmed the suitability of the chosen scale and its adaptation to the context. The resulting Cronbach's alpha values, which were all greater than 0.8, confirmed the model's good internal consistency. A multiple linear regression and step-wise method was used, with financial support/donations as the dependent variable and the specific problems and opinions of the manager regarding the organization as the independent variables.

Table 4: Descriptive statistics of cremation welfare associations

	Mean	SD
Funding problems		
Lack of experience in fund-raising	3.97	1.022
Excessive reliance on foreign funding	4.32	0.762
Lack of government support	3.7	1.319
Staffing/management problems		
Inadequately qualified staff	3.79	0.923
Difficulty recruiting volunteers	3.35	1.271
Inadequate office equipment/supplies	3.61	1.093
Difficulty in locating an adequate or affordable office	3.72	1.047
Low morale of employees	4.06	0.621
Government policies		
Lack of policy direction	4.05	0.965
Restrictions on advocacy	4.05	0.909
Lack of government financial support	3.69	1.275
Other		
Limited public awareness of the agency	4.21	0.757
Political instability	4.18	0.925
Competition from for-profit business	4.19	0.888

Source: National Statistical Office (2008)
Note: 5-point Likert scale, 1 - very serious problems, 5 - not applicable

Table 5: Cronbach's Alpha

Independent variable	Cronbach's alpha
Funding problems	0.810
Staffing/management problems	0.820
Government policies	0.839
Other	0.819

Source: National Statistical Office (2008)

Table 6: Factors influencing financial support for cremation welfare associations based on their assets

Model		Non-standardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
Overall (n=1948)	(Constant)	1.263	.344		3.677	.000
	Public awareness of agency	-.389	.096	-.114	-4.037	.000
	Restrictions on advocacy	.403	.100	.141	4.050	.000
	Policy direction	-.232	.092	-.087	-2.535	.011
Small (n = 1186)	(Constant)	.132	.054		2.451	.014
	Restrictions on advocacy	-.059	.011	-.205	-5.379	.000
	Limited public awareness of agency	.051	.013	.141	3.850	.000
	Inadequately qualified staff	-.036	.011	-.135	-3.348	.001
	Difficulty in locating an adequate or affordable office	-.025	.009	-.100	-2.826	.005
	Excessive reliance on foreign funding	.021	.010	.063	2.064	.039
	Difficulty recruiting volunteers	.019	.009	.076	2.013	.044
Medium (n=511)	(Constant)	1.101	.305		3.608	.000
	Difficulty in locating an adequate or affordable office	-.159	.079	-.089	-2.013	.045
Large (n=251)	(Constant)	6.022	2.459		2.449	.015
	Limited public awareness of agency	-1.766	.520	-.231	-3.399	.001
	Restrictions on advocacy	1.690	.529	.224	3.193	.002

Source: National Statistical Office (2008)
Note: A small organization's total assets is < $33,500 US per year; a medium organization's total assets is $33,500 to $333,333 US per year; a large organization's total assets is > $333,333 US per year.

The model's estimates revealed that two independent factors significantly accounted for the amount of financial support garnered: public awareness of the agency and its policy direction. The amount of financial support given to a cremation welfare association has correlations to its size and geographic location. The organizations were divided into three sizes, small, medium and large, depending on how much financial support they received (based on their total assets). Small organizations had difficulties locating an adequate or affordable office, obtaining professional staff, and dealing with restrictions on advocacy, all of which seem to

have strong effects on financial support. Financial support for a large organization tended to suffer from limited public awareness of the organization.

Limited public awareness of an agency is a significant factor in Bangkok and the North. Competition from for-profit businesses is a significant factor in the northern and the central regions. In the South, a lack of policy direction at the organizational level seems to be a major factor related to financial support.

Table 7: Factors influencing financial support for cremation welfare associations by location

		Non-standardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
Bangkok (n = 77)	Constant	.287	.107		2.687	.009
	Restrictions on advocacy	-.450	.049	-1.448	-9.219	.000
	Lack of policy direction	.314	.052	.851	6.022	.000
	Political instability	.135	.033	.384	4.071	.000
	Limited public awareness of agency	-.140	.042	-.382	-3.347	.001
	Lack of government financial support	.084	.035	.317	2.406	.019
Central (n=288)	Competition from for-profit business	-.629	.178	-.250	-3.533	.000
	Political instability	.555	.202	.194	2.740	.007
North (n =859)	Competition from for-profit business	-.134	.042	-.137	-3.206	.001
	Restrictions on advocacy	.158	.038	.174	4.189	.000
	Limited public awareness of the agency	-.169	.049	-.159	-3.465	.001
	Excessive reliance on foreign funding	.100	.041	.087	2.425	.016
South (n=121)	Lack of policy direction	-4.770	.910	-.601	-5.240	.000
	Restrictions on advocacy	4.391	.975	.517	4.505	.000

Source: National Statistical Office (2008)

6. Conclusions and Policy Implications

The results of this study provide useful information to the government and managers for making informed strategic plans for improving the management of cremation welfare associations. A funeral is a costly occasion. In much of the developing world, funeral expenditures can take up a large proportion of or exceed a family's monthly income. In Thailand, the cheapest funeral expense is 1.2 times higher than the average monthly household income. There are several ways to prepare for this type of event in advance. Some people buy life insurance policies from insurance companies to cover the costs incurred after death. Alternatively, lower income people register with cremation welfare associations. The main purpose of a cremation welfare association is to help with funeral expenses. The total number of cremation welfare associations in Thailand is 3,762. The northern region has the largest number of associations, followed by the northeastern and the central regions, Bangkok (the capital city) and the South. The average annual income generated by Thai cremation welfare associations in 2007 was $190,000 US (see Table 2). Cremation welfare associations tend to be popular in rural areas where there is a strong culture or norm of helping each other and showing sympathy to people in the community. Being a part of a village cremation welfare association creates different feelings compared to buying life insurance from a private company. Bangkok and the southern region have small numbers of cremation welfare associations. This may be due to the fact that the city lifestyle is different from the lifestyle in rural areas; in Bangkok, people are not as closely related and do not help or care each other as much as they do in small towns. In the South, people tend to be related to or know one another yet they are not involved much in their communities. Additionally, these two areas have higher GDP per capita compared to other regions. They may prefer buying life insurance instead or do not require help with covering funeral expenses. The NSO has collected data from all the cremation welfare associations in Thailand. The regression analyses show that the public awareness of an agency and its policy directions were significant factors influencing the amount of financial support given to the organization. A new government policy to help people with their funeral expenses may not be necessary because insurance mechanisms (e.g., social security, cremation welfare, and life insurance) are talking care of 75% of the total population in Thailand. Thus it could be concluded that the best way to increase the percentage of ensured people is by promoting the public's awareness of cremation welfare organizations.

References

Bernheim, D. B., Forni, L., Gokhale, J., Kotlikoff, J. L., . (2001). *The Mismatch Between Life Insurance Holdings and Financial Vulnerabilities: Evidence from the Health and Retirement Survey*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Dercon, S., Bold, T., Weerdt, J., Pankhurst, A.,. (2004). *Group-based Funeral Insurance in Ethiopia and Tanzania*: ESRC Global Poverty Research Group.

Funeral. (2012). Average Cost of a Funeral: What is the Average Cost of a Funeral? Retrieved November, 2013, from http://efuneral.com/the-average-cost-of-a-funeral/

Gittell, R., Tebaldi, E. (2006). Charitable giving: factors influencing giving in U.S. States. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, *35*(4), 721-736.

Green, L. C., Webb, J.D.,. (2008). Factors influencing monetary donations to charitable organizations. *Journal of nonprofit and public sector marketing*, *5*(3), 19-40.

Handy, F., et al.,. (2010). The discerning consumer: is nonprofit status a factor? *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, *39*(5), 866-883.

How to Germany. (2011). Funerals in Germany: "You Can't Afford to Die". Retrieved November, 2013, from http://www.howtogermany.com/pages/funerals.html

International Cemetery and Funeral Association. (2005). *Study of American Attitudes Toward Ritualization and Ritualization and Memorialization Memorialization* Virginia: Funeral and Memorialization Information Council.

Jobcentreplus. (2013). *Notes sheet: SF200 Funeral payment from the social fund*. UK: Department for Work and Pensions.

Kaplan-Vinokur, D. (2012). Book Review: Developing a Learning Culture in Nonprofit Organizations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, *41*(1). 160-161.

Kasikorn research center. (2010). Funeral organizer. *Matichon*.

Keating, K. E., Parson, M.L., Roberts, A. A., . (2006). *Misreporting Fundraising: How do nonprofit organization account for telemarketing campaigns?* : The hauser center for nonprofit organizations, Harvard University.

Kemp, E., Kopp, W. S.,. (2008). End of life decision making: examining factors that lead to planning. *Advances in consumer research 35*, 908.

Leeuwen, H. D. M., Wiepking, P., . (2012). National campaigns for charitable causes: a literature review. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, *42*(2), 219-240.

Mathisen, T. (2013). The Hot Trend in Funeral Business? Cremation, of Course. *CNBC*.

Matthews, J. (2013). Does Medicaid pay for funerals? . Retrieved November, 2013, from http://www.caring.com/questions/does-medicaid-pay-for-funerals

McQuistan, C., Markphaengthong, S., Permpatr, J.,. (2002). *Non government organizations in Thailand: a general overview with emphasis on North Eastern Thailand current status and potential for development cooperation in the greater Mekong subregion*. Bangkok, Thailand.

National Statistical Office. (2008). *The 2007 Non-profit Organization Survey*. Bangkok: National Statistical Office.

National Statistical Office. (2010). *Population by sex, household by type of household, region and area, Whole kingdom: 2010*. Bangkok.

Office of Insurance Commission. (2012). *Life insurance business classified by provinces or branches* Bangkok.

Office of Policy. (2004). *Social security programs throughout the world: Asia and the Pacific* Washington, D.C.: U.S. Social Security Administration.

Office of the Civil Service Commission. (2012). *Government officer*. Bangkok.

Pholpanga, O., Phothisane, S., Paengsoi, K., . (2011). Unidentified corpses: development of management model in charity organizations of Chinese-Thai people. *Journal of Social Sciences, 7*(4), 605-610.

Roth, J. (2000). *Informal micro-finance schemes: the case of funeral insurance in South Africa*. Geneva: International labour office

Rutherford, S. (1999). *The poor and their money: An essay about financial services for poor people*. New Delhi, India: The Department for International Development.

Snipes, L. R., Oswald, L.S.,. (2010). Charitable giving to not-for-profit organizations: factors affecting donations to non-profit organizations. *Innovative Marketing, 6*(1).

Social Security Office. (2011). *Annual report 2011*. Bangkok.

Social Security Office. (2013). About social security. Retrieved December, 2013, from http://www.sso.go.th/wpr/content.jsp?lang=th&cat=930&id=3898

Spann, S. (2013). How to Pay for Funeral Expenses. Retrieved November, 2013, from http://www.ehow.com/video_4988765_pay-funeral-expenses.html#ixzz2lS2BPw6F

Suriya Funeral. (2013). Funeral expenses. Retrieved Novenber, 2013, from http://www.suriyafuneral.com/

Sutipan, T. (2012). Costs of funeral ceremony in Thai society. *Matichon*.

Testo, M. (2013). How much does the average funeral cost? Retrieved November, 2013, from http://funeral-tips.com/how-much-does-the-average-funeral-cost/

Thairat. (2013). Governmental payment on elderly death *Thairat*.

The co-operative funeralcare. (2013). Funeral plans. Retrieved December, 2013, from http://www.co-operative.coop/funeralcare/Funeral-Plans/

The economist. (2007). America's funeral homes: Profitting from loss. Retrieved November, 2013, from http://www.economist.com/node/9687914

The Southern Co-operative. (2013). Arranging a Co-operative Funeral Bond. Retrieved December, 2013, from http://www.funeralcare.co.uk/Planning-Ahead/arranging-a-funeral-bond.html

United States Census Bureau. (2013). *State & County QuickFacts*. Washington, DC: Department of Commerce.

Appendix 1

	Very serious (1)	**Somewhat serious (2)**	**A little serious (3)**	**Not serious (4)**	**Not applicable (5)**
No. 1 Funding problems					
Lack of private individual contributions					
Lack of experience in fund-raising					
Excessive reliance on foreign funding					
Lack of government support					
Other (specify)					
No. 2 Staffing/management problems					
Inadequately qualified staff					
Low salaries and benefits					
Difficulty recruiting volunteers					
Inadequate office equipment/supplies					
Difficulty in locating an adequate or affordable office					
Low morale of employees					
No. 3 Government policies					
Lack of policy direction					
Restrictions on advocacy					
Lack of government financial support					
No. 4 Others					
Limited public awareness of the agency					
Political instability					
Competition from for-profit businesses					

Can Small Interventions Have a Big Impact? Two Case Studies on the Effectiveness of Non-Profit Interventions in the Field of Education

Frank Hubers[1]

Abstract

Despite good intentions, non-profit interventions are not always effective. In this paper the argument is made that the non-profit sector can enhance its effectiveness by rigorously evaluating the effectiveness of interventions. This paper shows two case studies of small non-profit interventions that taught valuable lessons to the implementing organisations. The first case study applied a fixed-effects model and found that after-school education caused boys to skip school more often where it improved the school performance of girls. The second case study showed with a field experiment that human rights education increases pro-social behaviour in children, but that the effect is short-lived.

Keywords: education, altruism, impact evaluation, non-profit, effectiveness

[1] Eramus School of Economics and Erasmus Centre for Strategic Philanthrophy, Erasmus University Rotterdam, The Natherlands.

This paper was prepared for the NIDA conference “Philanthropy Studies and Non-Profit Management” organised by the International College of National Institute of Development Administration (ICO NIDA) on April 1 , 2014 in Bangkok, Thailand. The case studies mentioned in this paper are summaries of two impact evaluations carried out by Frank Hubers and Dinand Webbink that were financed by the Erasmus Centre for Strategic Philanthropy, Rotterdam (Netherlands). Note that the results of the evaluations are preliminary.

1. Introduction

Despite good intentions, the interventions of non-profit organisations are not always effective. For the past decades non-profit organisations, in particular those that depend on voluntary donations, have hence been under pressure to demonstrate the effectiveness of their interventions. And although this has led to a steady increase of evaluation reports, most of these evaluations focused on implementation, outputs and client satisfaction rather than on the impact of the intervention (Riddell 2007; Banerjee and Duflo 2011). Whereas these evaluations may be useful by providing the organisation insight in its errors and best practices, they lack usefulness beyond the institution (Duflo and Kremer 2005). In this paper we argue that the use of rigorous impact evaluations can contribute to make the non-profit sector more effective, even when it comes to small philanthropic interventions. The effective use and understanding of impact evaluations will lead to more evidence based interventions, making the non-profit sector more effective in increasing social welfare. We will demonstrate this with two case studies.

We will show how impact evaluations can be applied on the basis of two case studies of typical small scale non-profit interventions. The interventions are carried out by two Dutch philanthropic organisations and involve offering additional education to children in particular target groups, with the ambition to influence their knowledge, moral values and attitudes. In both cases free compulsory elementary education is already provided by the government. The organisations merely attribute to already existing curricula. The organisation Children Asking, active in the *favelas* (slums) of Brazil, provides after-school tutoring to pupils in order to improve their school performance and teach them Christian norms and values. The second organisation, Movies that Matter, active in Dutch secondary schools, provides human rights education in order to spread awareness about social problems and poverty and make children more empathic towards these causes. Despite their differences in activities, the organisations have in common that they intend to attribute to an existing education system and to positively change attitudes and behaviour of children. Both organisations found it to understand the impact of their activities and agreed to conduct an impact evaluation. The evaluations provided lessons, both for the organisations themselves, as well as for the non-profit sector as a whole.

This paper is organised as follows. In the next session I will give a brief description of the main strategies in impact evaluation. Then we will move on to the two case studies, starting with the intervention of Children Asking. In both case studies we will provide insight in the intervention, the evaluation methodology and the main conclusions of the evaluation. In the paragraph afterwards we will move on to the learned lessons and policy implications. This will be followed by a conclusion.

2. Impact Evaluation for non-profit interventions

The objective of an impact evaluation is to understand how the intervention – project or programme of the non-profit organisation; in evaluation terminology often referred to as ‘treatment’ - affected the lives of the individuals. In other words, it is an estimation of the causal effect of the intervention. Although this sounds straightforward, it raises an immediate problem. In order to understand what happened to the individual that ‘received’ the treatment

we need to understand what would have happened if the individual had not received it. In other words, what would have happened if individual *i* had not participated in the programme? At a given point in time individual *i* either participates or does not participate in the programme. We cannot observe both outcomes of individual *i*, unless we would be able to travel back in time. This is considered as the core problems in impact evaluation and is often referred to as the counterfactual problem (Duflo and Kremer 2005; Angrist and Pischke 2008; Blundell and Dias 2008). Many non-profit organisations acknowledge this problem, but lack the capacities or will to confront it. Although some conduct baseline studies and studies at the end of the programme, they do not make use of a legitimate counterfactual. In other words, they compare individual *i* over time, assuming that all changes occur because of the programme. It may be evident that this analysis will lead to biased results, since many other factors will influence individual *i outside* the programme.

A core element of an impact evaluation is hence to construct a credible control group: a group of individuals who in absence of the intervention, would have had similar outcomes as the group that received the treatment. However, simply comparing the group that received the treatment with another group of individuals that did not receive the treatment – the so called 'naïve estimate'- may also lead to biased results because of the selection problem: Individuals that received the intervention may be inherently different on unobserved characteristics to the other group. This is partly caused by the choices of the non-profit organisation. The non-profit organisation may maintain certain selection criteria for participants or select certain geographical regions in which it is active. Besides the choices of the organisation the self-selection of the participants in the programme also play an important role. Since participation in most non-profit interventions is voluntary, those who participate may be inherently different from those that do not participate. In our case studies for example one might expect that children who are more motivated are more likely to receive the intervention. Since we cannot control for motivation – motivation is an unobserved characteristic – a simple comparison of the two groups may lead to biased estimates. The naïve estimate hence suffers from endogneity. This implies that matching techniques, even when they insert a large number of covariates to control for characteristics between the two groups, generally give biased results, since one cannot control for the unobserved characteristics (Angrist and Pischke 2008).

The most valid method to get rid of the selection bias is to randomise the treatment. In a randomised control trial (Duflo and Kremer 2005) or field experiment (List 2007, 2008) participants are randomly selected to participate in the programme. Through randomization one effectively gets rid of the selection bias. After randomization the group that will receive the treatment – the participants - is statistically equal to the group that did not receive the treatment. Hence differences in outcomes between the two groups can now be confidently attributed to the programme (Angrist and Pischke 2008). In the second case study we applied this evaluation strategy was applied. Randomised experiments have the highest validity of all techniques mentioned here and is therefore often called 'The Golden Standard.' The advantage of randomised field experiment over randomised lab experiments is the external validity (List 2007). In practice however, due to logistic and financial restrictions, randomised field

experiments are not possible. In those situations the evaluator has to rely on alternative evaluation techniques.

The second best option would be to search for a natural experiment. In order to make use of a natural experiment one has to find an exogenous shock that caused one group of individuals to receive the intervention, where another group did not. This evaluation strategy makes use of instrumental variables for estimating the effect of the treatment. An instrumental variable can be considered as the exogenous shock: it is correlated with the independent variable (whether or not the individual received the intervention) but unrelated to any other endogenous characteristics of the individual (Angrist and Pischke 2008; Heckman 1979). A strategy based on the instrumental variable approach and often applicable to non-profit interventions is the regression discontinuity design. A regression discontinuity design (RD) can be applied when the organisation maintains strict conditions on participation of participants. The idea behind the RD design is to compare the group that was just above a certain cut-off point – in other words, participants were just accepted for the programme – to a group that was just below the cut-off point. The assumption it is that the individuals around this cut-off point are very similar, except for the fact that one group received the treatment. Comparing the two groups would thus give us a reliable estimate of the impact of the programme (Imbens and Lemieux 2008; Duflo and Kremer 2005; Thistlethwaite and Campbell 1960). Imagine an educational non-profit organisation that accepts new participants once a year, but children have to be at least 12 years old at the day the programme starts in order to participate. Comparing the outcomes of children that were just 12 years old on the day the programme started (and hence participated) to children that were about to turn 12 a day later.

A strategy more commonly applied in the non-profit sector is the so called difference-in-difference (DD) technique. This is not a natural experiment and therefore suffers from a lower validity than the natural experiment. In a DD design (groups of) individuals are compared over time. Groups that received the treatment are measured before and after they receive the treatment and compared with a control group at the same moments in time. The assumption behind this model is the common trend assumption: We assume that the group of individuals that received the treatment would have followed the similar time trend as the control group. The time trend of the control group hence should reflect the time trend of the treated group in absence of treatment. This is a strong assumption to make, for which the DD strategy is often criticised (Bertrand et al 2004).

In our first case study we apply a DD approach to measure the effect of an afterschool-programme in the slums in Brazil. Instead of comparing groups over time, we compare individuals over time (individual fixed effects model).

3. The impact of a Christian after-school programme in Brazilian shantytowns

Our first case study is the impact evaluation of the small Christian non-profit organisation Children Asking. Children Asking is a Dutch missionary organisation that receives its funding mainly from Dutch church-goers, but carries out its activities in urban Brazil. Their

main intervention is an afterschool programme called PEDE, which is implemented in the shantytowns of Sao Paulo (Brazil). The objective of the impact evaluation was to determine the effect of the intervention on school performance and behaviour of children. Due to both budget constraints and logistic limitations a randomized field experiment was not possible. Hence, we used observational data and a fixed effects model to determine the effect.

Intervention

The PEDE project is an afterschool programme for marginalised children in the age group 6-12 years old that live in the shantytowns in Sao Paulo. These children grow up in marginalised neighbourhoods, are often poor and exposed to violence and crime. The programme consists of additional classes on the primary subjects Portuguese (reading and writing skills) and math with a strong emphasis on Christian norms and values. The objective of the programme is twofold. First is to improve the school performance of children in poor shantytowns. Second is to improve the norms and values of these children, making them less vulnerable for a life of crime. The organisation assumes that the Christian norms and values are critical for the morality of the children. By increasing school performance while teaching moral values the organisation hopes to increase future perspective and quality of life of the children. Children that participate are expected to attend the programme four days a week. Every tutorial lasts 1.5 to 2 hours and takes place before or after regular schooling. Hence, the PEDE programme is additional, thus not intended to replace regular primary education. On average children participate for 6 months to a year in the programme.

Children Asking works in close cooperation with local churches. These churches, located in the shantytowns, provide both the accommodation as well as the teachers for the afterschool programme. These teachers are primarily volunteers that are also members of the local church. Almost all teachers are women. They have little or no background in teaching and most of them only completed secondary education. Before a volunteer would start teaching she would receive a four day training from Children Asking. These trainings focussed on the volunteers obtaining didactical skills and were are not used to test the knowledge of the teachers in primary subjects. Although working with volunteers may be an efficient way to implement the PEDE programme, one of the core interests of Children Asking with the impact evaluation was to find out to what extent they were effective in teaching children these important subjects.

Evaluation design

The data used for this study is derived from school reports that are collected at four schools in the surroundings of one of the PEDE projects. These schools all cooperate with PEDE and have some pupils that participate in the PEDE programme. In total our dataset contains school reports from 7 quarters: quarter 1 to 4 in 2010 and quarter 1 to 3 in 2011. Note that a school year in Brazil starts in January and ends in December. Table 1 shows the number of reports per school per quarter. In total we obtained 2.710 reports (Note that the school E.M.E.F. Prof. Flávio provides reports per half year instead of per quarter). We analysed the effect of the intervention on three main outcome variables. Two of these outcome variables, the standardized grades for respectively Portuguese and math, are indications for school

performance. In our analysis we standardized these grades per school per year. The third outcome indicator, absence from regular schooling, is an indication for behaviour. For this outcome indicator we used data that was provided to us by the primary schools.

In order to estimate the effect of the intervention we would have to compare the outcomes of the treated group – the PEDE participants – with a comparable non-treated group. Table 2 shows that our dataset contains a large proportion of non-participants – close to 88% - that we may use as a counterfactual. These children are likely to come from similar socioeconomic backgrounds, since the schools are located in the shantytowns and would mainly attract children that grow up there. However, a simple OLS estimation of the effect would be likely to suffer from endogeneity bias for a number of reasons. First is that many of the children in the PEDE programme are subscribed by their parents. Hence the PEDE participants are more likely to come from families that regard education as important as the non-participants. Assuming that these children would also have higher school performance, this may lead to an overestimation of the effect. Second, motivated children are more likely to enrol in the PEDE-programme, which again may lead to overestimation of the effect. Third we know that children are also be recommended by their primary school teachers. Teachers recommend weak pupils to contact Children Asking. In this case it may be likely that PEDE participants are weaker pupils than non-PEDE participants, leading to an underestimation of the effect. Table 2 on the other hand shows that there are no significant effects in average school grades between PEDE participants and their classmates at the moment the participants enter the project.

Since causes as ambition of the parents or motivation of the children cannot be controlled for, an OLS estimation would lead to biased results. In order to counter the endogeneity bias we conducted DD analysis – or individual fixed effects model. By keeping individual child characteristics constant over time we control for all unobserved individual characteristics as motivation and ambition. Assuming that children from the same school would follow similar time trends in regard to school performance and attendance, we can estimate the following model:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 D_t + \beta_2 T + \delta_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

In this model Y_i is either school performance or absence of individual *i*, D_t a dummy variable equal to 1 if individual *i* participated in the PEDE programme at time *t* or 0 otherwise, T a discrete variable indicating the quarter of observation – quarter 1 to 4 are the four quarters of 2010, quarter 5-7 are the first three quarters of 2011 - and δ_i indicating the individual fixed-effects. Our main estimator of interest is β_1.

Results

Table 3 shows the effects of the PEDE programme on school performance and absence of children. The effects are estimated using Equation 2. Column 1, 2 and 3 show the estimated effect of the PEDE programme on respectively Portuguese, mathematics and school absence. The outcomes of Portuguese and mathematics are standardized per school and school year.

Table 1 Number of reports per quarter per school

	Quarter							
Name School	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*Total*
E.M.E.F Capistrano de Abrue	*165*	*172*	*174*	*160*	*164*	*164*	*126*	*1.125*
E.E. Rev. Mattathias	*30*	*31*	*31*	*32*	*47*	*47*	*47*	*265*
E.M.E.F. Prof. Flávio	*0*	*310*	*0*	*301*	*0*	*462*	*0*	*1.073*
E.E. Paulo Kobayashi	*0*	*0*	*0*	*16*	*76*	*76*	*76*	*244*
Total	*195*	*513*	*205*	*509*	*287*	*749*	*249*	*2.708*

Table 2: Background characteristics participants and non-participants

	Participants	***Non-participants***	***P-value***
% Female	*51,9%*	*48,3%*	*NS*
Average grade first observation	*6,5*	*6,6*	*NS*
Average grade last observation	*7,0*	*6,8*	*NS*
Total number of observations	*318*	*2.317*	*-*
Average number of observations per child	*2,9*	*3,0*	*-*

Table 3 shows that attending the PEDE programme has a significant and positive effect on school performance, but only on Portuguese. There is no significant effect on the scores on mathematics. This may be a results of working with voluntary teachers. Getting individual attention from a motivated voluntary teacher may increase performance on language skills, but due to limited knowledge of the teacher, there is less effect on a mathematics. Another explanation may be a matter of focus. Biblical reading is important in Christian teaching, whereas less attention is given to mathematics. However, it has to be said that the effect on Portuguese is remarkable. An effect of 0.4 standard deviation is comparable to one additional year of schooling. Note that the average PEDE participant is only enrolled for 7 months. We found however no significant effect on school absence.

Table 1 Effects of the PEDE programme on performance and absence

	(1) Portuguese	(2) Math	(3) Absence
PEDE	0.437***	-0.118	-0.407
	(0.143)	(0.210)	(3.234)
Observations	2,435	2,426	1,621
R-squared	0.069	0.058	0.020
Nr. of children	833	834	626

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Interventions in the field of education can sometimes be very different for boys than for girls. Taken that into account we also conducted an analysis in which heterogeneous effects are taken into account. Table 4 contains the results of this analysis. The first part of Table 4 show the estimations for a panel consisting only of girls, the second part a panel consisting of boys only. The effects are again estimated using Equation 1.

The results of Table 4 are remarkable. Participation to the PEDE programme appears to have a very different effect on boys than on girls. In our first panel (girls only) we see that the PEDE increases school performance in relation to Portuguese language with almost 0.5 standard deviation. We again see no effects on mathematics or school attendance. If we look at the effects of school performance of boys, we notice that the effect on Portuguese is smaller and no longer significant. At the same time we see that participation in the PEDE programme negatively affects school attendance of boys. Boys that participate in the programme tend to be almost 7 days more often absent from their regular education. We do not see this trend at the girls.

Table 2 Heterogonous Effects of PEDE programme

Panel 1: Girls	(1) Portuguese	(2) Math	(3) Absence
PEDE	0.463***	-0.0674	-2.267
	(0.150)	(0.264)	(2.143)
Observations	1,215	1,211	800
R-squared	0.066	0.066	0.022
Nr. of children	412	413	302
Panel 2: Boys	**(1) Portuguese**	**(2) Math**	**(3) Absence**
PEDE	0.252	-0.343	6.937***
	(0.336)	(0.310)	(1.157)
Observations	1,220	1,215	821
R-squared	0.081	0.064	0.050
Nr. of children	424	424	324

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

It appears that boys show substitution behaviour. They replace their regular schooling with the PEDE programme. Since this is not what the PEDE programme is meant for, it is no surprise we find no positive effects on school performance. It is remarkable since one of the core values that the organisation intended to educate the children was the importance of schooling. Girls seem to be affected more positively by the programme. We see a negative trend in absence, but not significant.

4. The impact of human rights education on pro-social behaviour

The second case study we present involves the impact evaluation of the education programme of the Dutch non-profit organisation Movies that Matter. Movies that Matter is a Dutch organisation specialised in human rights education. This evaluation focused on their educational programme for teenagers which involves the use of human rights movies in the classroom. The objective of our impact evaluation was to determine if human rights movies can indeed positively affect pro-social behaviour in children. In cooperation with six secondary schools we conducted a field experiment to estimate the impact of these movies on pro-social behaviour. We measured pro-social behaviour using economic games.

Intervention

The non-profit organisation Movies that Matter is a Dutch organisation founded by the international organisation Amnesty International. The objective of the organisation is to raise awareness about the importance of human rights and make the Dutch public more empathic towards social problems worldwide. The organisation regards movies as a unique instrument to raise awareness about social problems related to human rights abuses, assuming that movies, more than other types of media, are capable to evoke empathy and emotion and hence can 'open people's eyes.' An important target group of the organisation is the Dutch youth. Movies that Matter offers secondary schools a database of human rights movies and documentaries that are suitable for children in the specific age groups. Teachers who are willing to use one of the movies in class, will be send a package containing the movie, an educational package for the pupils – consisting of reading materials and assignments - and a teachers' guide. This service is provided by the organisation free of charge.

For the current impact evaluation we investigated the effect of two representative films in a field experiment on social behaviour of teenagers. The first film is the movie Africa United, which explores topics as HIV/Aids, child soldiers and human trafficking in Africa. The story is fictional. The second film is the documentary China Blue, which shows the lives of young workers and the bad working conditions in the Chinese textile industry. The main characters in both films are children in the same age group as the participants. Additionally we tested the effect of the educational package of the second film. This provided us insight in the lasting effects of the movie.

Evaluation design

We conducted a series of field experiments in the period between March-July 2013 in cooperation with six secondary schools in the Netherlands. These experiments were carried out in the natural environment of the classroom. All children who participated in the experiment played a series of economic games. In experimental economics games are considered an objective method to measure altruistic, fair and cooperative behaviour (Fehr and Schmidt 2006, Andreoni et al 2008; Forsyth et al 1994). Their behaviour in these economic games served as the main outcome in this evaluation. All participants were also asked to fill in a questionnaire.

Together with the organisation Movies that Matter six secondary schools were selected to participate in the experiment. For schools with less than hundred participants, the experiment could be carried out in one day. The experiments that took place at schools with over hundred participants were carried out over two days. Participants were all teenagers in the age group between 12 and 16 years old. All experiments used the similar between-subject design. Children were randomly allocated to one of the classrooms that would be used for the experiment. In one classroom the group of children started with the games, in the other classroom(s) the children started watching the movie. After about an hour -depending on the treatment- they switched roles. Since children were randomly allocated to the classrooms, comparing the outcomes of the games of the first group of children with the second group of children would provide us with the effect of the movie. In two schools we added an additional

group that, after watching the movie, worked on the educational materials provided by Movies that Matter. Per school only one film was shown.

All participants played a version of the dictator game once and of version of the ultimatum game twice. The dictator game, first applied by Kahneman et al (1986), and the ultimatum game, first applied by Göth et al (1982), are short games used in experimental economics and psychology to gain insight in altruistic an fair behaviour. In the dictator game, the first player, "the proposer" has to determine the allocation of a certain amount of money. In our experiment the proposer had to decide how to split one euro between himself and the second, unknown player. The second player, "the responder", is passive and simply receives the remainder of the endowment left by the proposer. The roles of responder and proposers were randomly allocated in the group. In the ultimatum game, the first player again had to determine the allocation of one euro between himself and the other unknown player. In this game however, the recipient could refuse the offer, in which case none of the players received anything. In our adaptation of the game, the children were first ask which amount they would give away to the other player were they the proposer. After that they played as the recipient and were asked which minimum amount they would need to receive from the proposer were they to expect the offer. All games were incentivised and participants were made aware of this.

We merged the data of the experiments on the six schools and created one dataset. Although the treatment was randomized within each school, the schools were not randomly picked. Therefore we have applied the following model for our analysis:

(2) $$Y_{is} = \beta_0 + \beta_1 D_i + \beta_2 \boldsymbol{X}_i + \beta_3 N_s + \gamma_s + \varepsilon_{is}$$

In which Y_{is} is the outcome variable of individual *i* on school *s*, D_i is a dummy variable equal to 1 if individual *i* received the treatment and 0 otherwise, $\boldsymbol{X}_i$ is a vector of child specific covariates – age, gender, ethnicity etc. - γ_s indicates school fixed effects and N_s is a variable indicating whether it was the first or second day that the experiment took place at school *s*.

Results

Table 5 shows the results of our analysis of the effect on human rights education on behaviour in the two economic games. The table has six columns. Column 1 and 2 show how the intervention affected the way children played the dictator game. The estimator shows the difference in offers that Player 1 allocated to Player 2. Column 3 to 6 show the results when playing the ultimatum game. Column 3 and 4 show the effects on proposed offer when playing as the first player. Column 5 and 6 show the effect of on the minimum amount demanded by the child in order to accept the offer, playing as Player 2. Note that the odd columns contain the results of the analysis without child-specific controls; and the even columns show the results including the child specific controls age, gender, class, level, ethnicity and whether or not the individual ever repeated a school year.

Table 1 Effect of human rights education on economic behavior

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Game:	Dictator	Dictator	Ultimatum	Ultimatum	Ultimatum	Ultimatum
Player:	P1	P1	P1	P1	P2	P2
Treated	0.0358*	0.0365*	0.0225**	0.0218**	0.0312***	0.0304**
	(0.0201)	(0.0207)	(0.0104)	(0.0105)	(0.0120)	(0.0121)
Controls	No	Yes	No	Yes	No	Yes
Observations	277	277	541	541	541	541
R-squared	0.168	0.186	0.077	0.098	0.066	0.078

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Table 2 Effects of human rights education on economic behavior, differentiated per treatment type

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Game:	Dictator	Dictator	Ultimatum	Ultimatum	Ultimatum	Ultimatum
Player:	P1	P1	P1	P1	P2	P2
Movie	0.0476**	0.0476**	0.0324***	0.0318***	0.0249**	0.0244**
	(0.0207)	(0.0213)	(0.0107)	(0.0108)	(0.0124)	(0.0124)
Educ. Material	-0.0758**	-0.0707**	-0.0639***	-0.0646***	0.0406*	0.0388*
	(0.0338)	(0.0349)	(0.0219)	(0.0212)	(0.0225)	(0.0223)
Controls	No	Yes	No	Yes	No	Yes
Observations	277	277	541	541	541	541
R-squared	0.181	0.197	0.094	0.116	0.072	0.083

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

The organisation Movies that Matter was also interested in the additional value of their educational materials. For this reason we created an extra treatment group of children that watched both the movie as well as worked with the educational material. In Table 6 we disentangled the treatment variable into two separate variables in order to distinguish between the effect of the movie and the educational material. The first row shows the direct effects of the movie, the second row the additional effect of the educational material. The rest of the Table is similar to Table 5.

Disentangling the results gave us some remarkable insights in the effects of the intervention. As shown in Table 6, the movie itself has a direct positive effect on both giving behaviour in the dictator game and ultimatum game, as in the offered demanded in the ultimatum game. The direct effects of the movie are actually higher than we predicted in Table 5. After watching the movie children become more generous: in the dictator game they donate almost 5% than they would have without watching the movie. However, the effects of the educational material on giving behaviour is negative. What we make out from Table 6 is that children become more generous after watching the movie, but this effect reduces rapidly when working on the additional educational material.[2]

There may be two explanations for this result. The first is derived from the psychological literature. In psychological and economic experiments short movie cuts are often used to evoke a short lived emotional state in people (see for example Capra 2004). This emotional state will quickly wear off. In that case we may conclude that the human rights movie only temporarily brought the children into an empathic state, making them more generous, but that this effect was completely gone after 45 minutes of working on the educational material. This would however only partially explain the results in Table 6. If we look at the effects on demanding in the ultimatum game, we see an additional effect of the educational programme. After watching a movie children demand on average 2% more, and this increased with another 4% after working on the educational material. It might be that the educational materials, which have a strong focus on injustice, influenced the children to become more demanding.

5. Lessons learned and policy implications

The conclusions of both evaluations were reported to the concerning organisations. The organisation of the first case, Children Asking, learned that their programme was partially effective in achieving one of their objectives; increasing school performance of the children. However, this effect was limited to only one subject, Portuguese language. We found no effect on the grades of the other important primary subject, mathematics. This effect on

[2] The fact that the negative effect of the additional educational material is more negative than the effect of the movie is positive, can be explain by two factors. One, we only tested the educational material at one movie, while the first estimate shows the average effect of watching one of the two movies. Second, the group that received the educational material and watched the movie is much smaller than the group that just watched the movie and is therefore more vulnerable for outliers.

school performance could probably be enhanced to hire professional teachers – instead of volunteers – but this would make the programme more expensive. The organisation accepted this disadvantage of voluntary teachers and decided not to change their programme at this point. However, they did adjust their teaching materials, spending more time on mathematics and other subjects.

The organisation was very surprised about the second conclusion of the evaluation. The impact evaluation found that boys who participated in the PEDE programme skipped regular school more often, which negatively affected their school performance. The organisation realised that their programme was mainly effective for girls and have since the evaluation made some adjustments in order to become more effective for boys. The organisation explained this negative effect by the lack of proper role models for boys – so far almost all their tutors were female. Since then the organisation has actively searched for male tutors to volunteer at the programme. Children Asking hopes that these new male tutors will serve as a role model for the boys so the intervention will have a more positive influence on their behaviour.

The organisation Movies that Matter was satisfied with the results of the evaluation. It showed that their assumption, that movies can positively change attitudes and behaviour, was correct. However, the evaluation also showed that the effect was short-lived. Directly after the movie children became more generous and donated and demanded fairer offers, but only 45 minutes later this effect largely disappeared. We also found no additional effects of the educational material on the behaviour of children – except for higher demands in the ultimatum game. The policy implications for Movies that Matter now focus on how to adjust the educational materials to make a longer lasting impact.

Rigorous impact evaluations serve two objectives. On the one hand they provide the organisation with insight in the effectiveness and limitations of its intervention. Based on the conclusions of the evaluation the organisation may now decide to adjust elements of their intervention or even to apply a whole new strategy to achieve their social objective. Both organisations above adjusted parts of their intervention after learning about the effects. Rigorous impact evaluations also serve another objective, which is to build towards general knowledge about the effectiveness of non-profit interventions. The evaluations can serve as a guidance to both governments as non-profit organisations worldwide to understand what interventions work and which do not work.

The conclusions of the Children Asking contribute to the general knowledge on tutoring, in particular in disadvantaged areas. This evaluation showed that voluntary tutors can have positive effects to school performance, but that that the effects are limited. Since many churches all over the world are involved in similar after-schooling programmes, the conclusion will also be valuable for them. In regard to Movies that Matter it was shown that movies can contribute to behavioural change in children. Movies appear to be a effective method to raise awareness about social issues, but the effects are short-lived. However, these type of movies may be an excellent strategy for fundraising.

6. Conclusion

The objective of this paper was to show the importance of rigorous evaluation in understanding the impact of non-profit interventions. Although non-profit organisations acknowledge the importance of evaluating their interventions, rigorous methods are rarely applied. However, if an evaluation does not tackle the counterfactual problem, the results and conclusions will likely be biased. Biased conclusions will in turn lead to wrong policy decisions. The two case studies in this paper demonstrated that even small interventions can have an impact on society, and that even small interventions can be evaluated.

Reference

Andreoni, James, William T. Harbaugh, and Lise Vesterlund. "Altruism in experiments." *The New Palgrave, Second Edition, edited by Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan* (2008).

Angrist, Joshua D., and Jörn-Steffen Pischke. *Mostly harmless econometrics: An empiricist's companion*. Princeton university press, 2008.

Bertrand, M., Duflo, E., & Mullainathan, S. (2004). How much should we trust differences-in-differences estimates?. *The Quarterly Journal of Economics*,*119*(1), 249-275.

Blundell, Richard, and Monica Costa Dias. "Evaluation methods for non-experimental data." *Fiscal studies* 21.4 (2000): 427-468.

Banerjee, Abhijit, and Esther Duflo. *Poor economics: a radical rethinking of the way to fight global poverty*. PublicAffairs, 2011.

Capra, C. Monica. "Mood-driven behavior in strategic interactions." *American Economic Review* (2004): 367-372.

Duflo, Esther, and Michael Kremer. "Use of randomization in the evaluation of development effectiveness." *Evaluating Development Effectiveness* 7 (2005): 205-231.

Forsythe, Robert, et al. "Fairness in simple bargaining experiments." *Games and Economic behavior* 6.3 (1994): 347-369.

Fehr, Ernst, and Klaus M. Schmidt. "The economics of fairness, reciprocity and altruism–experimental evidence and new theories." *Handbook of the economics of giving, altruism and reciprocity* 1 (2006): 615-691.

Güth, Werner, Rolf Schmittberger, and Bernd Schwarze. "An experimental analysis of ultimatum bargaining." *Journal of economic behavior & organization*3.4 (1982): 367-388.

Heckman, James J. "Sample selection bias as a specification error."*Econometrica: Journal of the econometric society* (1979): 153-161.

Imbens, Guido W., and Thomas Lemieux. "Regression discontinuity designs: A guide to practice." *Journal of Econometrics* 142.2 (2008): 615-635.

Kahneman, Daniel, Jack L. Knetsch, and Richard H. Thaler. "Fairness and the assumptions of economics." *Journal of business* (1986): S285-S300.

List, John A. "Introduction to field experiments in economics with applications to the economics of charity." *Experimental Economics* 11.3 (2008): 203-212.

List, John A. *Field experiments: A bridge between lab and naturally-occurring data*. No. w12992. National Bureau of Economic Research, 2007.

Levitt, Steven D., and John A. List. "Field experiments in economics: the past, the present, and the future." *European Economic Review* 53.1 (2009): 1-18.

Riddell, Roger C. *Does foreign aid really work?*. Oxford University Press, 2007.

Thistlethwaite, Donald L., and Donald T. Campbell. "Regression-discontinuity analysis: An alternative to the ex post facto experiment." *Journal of Educational psychology* 51.6 (1960): 309.

บทเรียนจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศอาเซียน+6 สู่การปรับกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประเทศไทย

จิรประภา อัครบวร[1]

บทคัดย่อ

จากข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศอาเซียน+6 (The Comprehensive Economic Partnership for East ASIA: CEPEA) ในปี พ.ศ. 2550 นำไปสู่เป้าหมายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า ความมั่นคง ประชาสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นที่มาของความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ เพื่อที่จะเข้าใจและเกิดความตระหนักในความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเหล่านี้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าประเทศไทยมีอันดับความสามารถในการแข่งขันอันดับที่ 9 จากการจัดอันดับโดย World Economic Forum (WEF) 2013 คืออยู่อันดับกลางระหว่าง 16 ประเทศ แต่เมื่อพิจารณาการจัดอันดับทางการศึกษาขั้นพื้นฐานประเทศไทยอยู่ในอันดับ 12 ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษาประเทศไทยอยู่อันดับที่ 9 ผลการศึกษาเป็นที่ประจักษ์ว่าจำนวนปีในการจัดการศึกษามิได้มีความแตกต่างกันในกลุ่มประเทศที่มีความสามารถเหนือกว่าประเทศไทย หากแต่เป็นที่น่าสนใจที่การใช้งบประมาณการศึกษาของประเทศไทยมีสัดส่วนสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งจึงพอสรุปได้ว่าคุณภาพทางการบริหารการศึกษาของไทยมีปัญหา ดังนั้นเพื่อเรียนรู้จากกลุ่มประเทศที่มีผลการจัดอันดับทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาดีกว่าไทย โดยพิจารณาเลือกประเทศที่เจาะลึกข้อมูลทางการศึกษาจากการจัดอันดับของ WEF (2013), Pearson's Learning Curve Index (EIU. 2012), Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) (IEA, 2011), Programme for International Student Assessment (PISA) (OECD 2012), QS World University Ranking (2013) Times Higher Education World University Ranking (THE) (2013) และ Academic Ranking of World Universities ของมหาวิทยาลัย Shanghai Jiao Tong (2005) ทำให้เห็นได้ว่า 5 ประเทศ คือประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) มีคุณลักษณะบางอย่างที่สอดคล้องกันคือ (1) มีเป้าหมายที่เป็นภาพอนาคตในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน (2) มีการวางโครงสร้างกระทรวงศึกษาที่ทำให้เกิดการส่งเสริมในศาสตร์ที่เป็นอนาคตของประเทศ (3) มีแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาที่ยืดหยุ่นตามพื้นที่ และบริบทของสถานศึกษา (4) การให้ความสำคัญของบุคลากรทางการศึกษา (5) ความร่วมมือของภาคประชาชนในการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: อาเซียน+6, การศึกษา, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

---

[1] รองศาสตราจารย์, คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

From the proposal of Comprehensive Economic Partnership for East ASIA (CEPEA) in 2007, it led to the collaboration in economics, political and security cooperation and sociocultural integration among the 16 member countries of the East Asia Summit. To learn and understand the capability of the people in these countries is essential for Thailand to positioning itself in this competitive arena. From the comprehensive literature review, it found that Thailand was ranked number 9 by the World Economic Forum (WEF, 2013). That meaned Thailand was ranked in the middle of the 16 countries. But after reviewing the rank under the primary education and higher-education criteria, Thailand was ranked number 12 and 9. After comparing Thai education system with the education system in other countires ranked above Thailand, the finding shows no difference in the numbers of years in compulsory education. However, Thai education was ranked number one in the highest investment in education. Thus, it has to be questioned if the Thai education management was qualified. To learn from the better practices in ASEAN+6's Education systems, the author used several world class criteria such as World Economic Forum or WEF (2013), Pearson's Learning Curve Index (EIU. 2012), Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) (IEA, 2011), Programme for International Student Assessment (PISA) (OECD 2012), QS World University Ranking (2013) Times Higher Education World University Ranking (THE) (2013) and Academic Ranking of World Universities by Shanghai Jiao Tong (2005). Five countries were selected from the rankings as having the better education systems than Thailand: Japan, Singapore, Australia, China and South Korea. They all have some common practices which are (1) they have the clarified visions in their education systems, (2) their Ministries of Education have restructured to support the visions, (3) their education quality assurances have proper flexibilities upon the area of education implemented, (4) teachers are recognized as valueable people in their society and (5) the people in these countires have involved in their education management.

Key words: ASEAN+6, Eudcation, Human Resource Development

1. บทนำ

อาเซียน หรือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations-ASEAN) เป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นตามปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อปี พ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967) โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ในเวลาต่อมาได้มีประเทศสมาชิกเพิ่มเติม ได้แก่ บรูไน-ดารุสซาลาม (เป็นสมาชิกในปีพ.ศ. 2527) และประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ 4 ประเทศคือ เวียดนาม (เป็นสมาชิกในปีพ.ศ. 2538) สปป.ลาว และเมียนมาร์ (เป็นสมาชิกในปีพ.ศ. 2540) และ กัมพูชา (เป็นสมาชิกในปีพ.ศ. 2542) หรือเรียกสั้นๆ ว่า กลุ่ม CLMV (Cambodia, Laos, Myanmar, and Vietnam) ทำให้อาเซียนมีสมาชิกครบ 10 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การรวมตัวกันของประเทศสมาชิกนี้เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ASEAN, 2009)

ต่อมาผู้นำอาเซียนลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียนฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 ที่อินโดนีเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) เพื่อประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งประกอบไปด้วย ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC: ASEAN Economic Community) ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (APSC: ASEAN Political-Security Community) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC: ASEAN Socio-Cultural Community) ซึ่งมีกำหนดให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) แต่หลังจากนั้น ได้มีความเห็นชอบจากบรรดาผู้นำอาเซียนให้มีการเร่งรัดให้เร็วขึ้นกว่าเดิมเป็นปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015)

นอกจากนี้ AEC มีการขยายความร่วมมือไปยังอีก 6 ประเทศในกลุ่ม East Asia Summit (EAS) คือ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ โดยได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศอาเซียน+6 (CEPEA: The Comprehensive Economic Partnership for East ASIA) ในการประชุม EAS ในปีพ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) ณ เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์

จากเป้าหมายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า ความมั่นคง ประชาสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียน+6 จึงเป็นที่มาของความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเหล่านี้ อันเป็นพื้นฐานของความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระบบการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน+6 ซึ่งประเทศเหล่านี้มีการจัดระบบการศึกษา และระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แตกต่างหลากหลายตามลักษณะของกลุ่มประเทศ เช่น ประเทศที่มีประชากรจำนวนมากเช่น สาธารณรัฐอินเดีย สาธารณรัฐประชาชนจีน กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเช่น ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) และสาธารณรัฐสิงค์โปร์ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย บรูไนดารุสซาลาม และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ประเทศกลุ่มที่ต้องการการพัฒนาอย่างมาก ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ทุกกลุ่มประเทศมีความน่าสนใจในแนวคิดการจัดการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งประเทศไทยควรได้เรียนรู้เพื่อปรับแนวทางการการจัดการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทันเมื่อมีการเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC: ASEAN Economic Country) ในปี พ.ศ. 2558 แต่ด้วยข้อจำกัดในพื้นที่การนำเสนอ บทความวิชาการชิ้นนี้จึงขอนำเสนอเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้ระบบการศึกษาเท่านั้น ยังไม่รวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หลังจากจบการศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อเปรียบเทียบระบบการศึกษาของประเทศในอาเซียน+6
2) เพื่อนำเสนอแนวคิดการจัดการศึกษาของไทยโดยพิจารณาจากระบบการศึกษาของประเทศที่ได้รับการประเมินระดับสากลว่ามีระบบการศึกษาที่ดีกว่าประเทศไทย

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) ผู้บริหารและนักศึกษางานด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เรียนรู้ เท่าทันแนวคิดการจัดการศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในอาเซียน+6
2) นักวิชาการและผู้บริหารด้านทรัพยากรมนุษย์ได้รับข้อมูลเพื่อใช้ในการอภิปราย และพิจารณานำเสนอแนวคิดใหม่ในการพัฒนาระบบการศึกษาไทยเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้พร้อมรับการแข่งขันในยุคเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC: ASEAN Economic Country) ปีพ.ศ. 2558

4. ขอบเขตและวิธีการศึกษา

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2556 ได้มีนักศึกษาจำนวน 16 คนของหลักสูตรการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้ร่วมทีมทำงานวิจัยส่วนบุคคล (IS: Independent Study) เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศอาเซียน+6” โดยนักศึกษาได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เคยทำงานในประเทศเหล่านี้ เพื่อทำให้ได้ข้อมูลแนวคิดเรื่องระบบการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศเหล่านี้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นผู้เขียนจึงใช้เนื้อหาบางส่วนจากงานวิจัยข้างต้นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ

เนื่องจากข้อมูลข้างต้นมีจำนวนมาก ดังนั้นผู้เขียนจึงใช้วิธีการเทียบวัด (Benchmarking Method) เพื่อกรองประเทศที่มีการจัดการการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดีกว่าประเทศไทยมาเป็นตัวแบบในการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดเรื่องการเทียบวัดนี้ได้มีการนำมาใช้ในการพัฒนาองค์การ โดยการเทียบวัดต้องนำเสนอตัววัดผลงาน (performance meadures) ที่หลากหลายแล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำเสนอตัวแบบที่ดี (best practices) (Talluri, 2000, p.291)

ในที่นี้ผู้เขียนได้ใช้ 2 เกณฑ์มาตรฐานสากลที่ใช้วัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ คือ (1) WEF หรือ World Economic Forum ซึ่งมีการทำรายงานความสามารถในการแข่งขันของโลกปี พ.ศ. 2556-2557 (The Global Competitiveness Report 2013-2014) และ (2) IMD หรือ International Institute for Management Development ซึ่งมีการสำรวจความสามารถในการแข่งขันปี พ.ศ. 2556 (World Competitiveness Survey 2013) เพื่อจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันภาพรวมของประเทศก่อน

หลังจากนั้นใช้เกณฑ์มาตรฐานสากลในการจัดอันดับการศึกษาอีก 7 เกณฑ์ได้แก่ (1) World Economic Forum or WEF (2013), (2) Pearson's Learning Curve Index (EIU. 2012), (3)Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) (IEA, 2011), (4) Programme for International Student Assessment (PISA) (OECD 2012), (5) QS World University Ranking (2013), (6) Times Higher Education World University Ranking (THE) (2013) และ (7) Academic Ranking of World Universities by Shanghai Jiao Tong (2005) ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการจัดอันดับการจัดการศึกษาของทั้ง 16 ประเทศ

จากผลการจัดอันดับการศึกษาจึงเป็นที่มาของการเลือกประเทศที่มีการจัดระบบการศึกษาดีกว่าประเทศไทย (Best practices) มาเจาะลึกเนื้อหา วิธีการ ในการจัดการศึกษาของประเทศเหล่านี้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการศึกษาของไทย

5. ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศอาเซียน+6

หากพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลทั่วไปของ 16 ประเทศจากเกณฑ์การจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของสององค์การระดับสากลที่เป็นที่นิยมในการอ้างอิง ได้แก่ (1) WEF หรือ World Economic Forum และ (2) IMD หรือ International Institute for Management Development ทำให้เห็นว่าประเทศไทยมีความสามารถในอันดับที่ 8-9 หมายถึงมีประเทศที่มีความสามารถในการแข่งขันดีกว่าและด้อยกว่าประเทศไทยอยู่ 7-8 ประเทศ

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันของ 16 ประเทศในอาเซียน+ 6

IMD 2013 (60 Countries)		ประเทศ	WEF Rank 2013-14 (148 Countries)	
Rank in IMD	Rank in ASEAN +6		Rank in ASEAN + 6	Rank in WEF
5	1	สาธารณรัฐสิงคโปร์	1	2 (5.61)
24	6	ประเทศญี่ปุ่น	2	9 (5.40)
25	7	ประเทศนิวซีแลนด์	3	18 (5.11)
16	3	ประเทศออสเตรเลีย	4	21(5.09)
15	2	สหพันธรัฐมาเลเซีย	5	24 (5.03)
22	5	สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)	6	25 (5.01)
n/a	n/a	บรูไนดารุสซาลาม	7	26 (4.95)
21	4	สาธารณรัฐประชาชนจีน	8	29 (4.84)
27	8	ราชอาณาจักรไทย	9	37 (4.54)
39	10	สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	10	38 (4.53)
38	9	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	11	59 (4.29)
40	11	สาธารณรัฐอินเดีย	12	60 (4.28)
n/a	n/a	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	13	70 (4.18)
n/a	n/a	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	14	81 (4.08)
n/a	n/a	ราชอาณาจักรกัมพูชา	15	88 (4.01)
n/a	n/a	สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์	16	139 (3.23)

ซึ่งผลการจัดอันดับทั้งสองมีความแตกต่างในเกณฑ์การวัดความสามารถ เกณฑ์ WEF กำหนดปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของ 148 ประเทศโดยมีหลายเกณฑ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเกณฑ์มีการแยกตามปัจจัยดังนี้

(1) ปัจจัยพื้นฐาน (Basic requirements) ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับสถาบัน (Institutions) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic environment) และ สุขภาพและการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Health and primary education)

(2) ปัจจัยยกระดับประสิทธิภาพ (Efficiency enhancers) ประกอบด้วย 6 ปัจจัยย่อย ได้แก่ การศึกษาขั้นสูงและการฝึกอบรม (Higher education and training) ประสิทธิภาพของตลาดสินค้า (Goods market efficiency) ประสิทธิภาพของตลาดแรงงาน (Labor market efficiency) พัฒนาการของตลาดการเงิน (Financial market development) ความพร้อมด้านเทคโนโลยี (Technological readiness) และขนาดของตลาด (Market size)

(3) ปัจจัยนวัตกรรมและศักยภาพทางธุรกิจ (Innovation and sophistication factors) ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ ศักยภาพทางธุรกิจ (Business sophistication) และนวัตกรรม (Innovation)

ส่วนเกณฑ์ IMD จัดกลุ่มเกณฑ์ชี้วัดเป็น 4 กลุ่มหลัก (Competitiveness Factors) และให้น้ำหนักกลุ่มร้อยละ 25 เท่ากัน (1) เศรษฐกิจ (Economic Performance (2) ประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government Efficiency) (3) ประสิทธิภาพของภาคเอกชน (Business Efficiency) และ (4) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure)

ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบเกณฑ์ทั้งสองแล้ว เกณฑ์ IMD เน้นการใช้ปัจจัยเชิงโครงสร้างเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในขณะที่ WEF เน้นการใช้ปัจจัยด้านการประกอบธุรกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และตั้งบนสมมติฐานที่สนับสนุนกลไกตลาดเป็นสำคัญ (Market Friendly) นอกจากนี้วิธีในการเก็บข้อมูล เกณฑ์ IMD ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในรูปของสถิติ ในสัดส่วนที่สูงกว่า WEF (เปรียบเทียบระหว่างร้อยละ 55 ของ IMD และร้อยละ 30 ของ WEF) หรืออีกนัยหนึ่ง WEF ให้น้ำหนักกับข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็น (Opinion Survey) มากกว่าโดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70 เมื่อเทียบกับร้อยละ 45 ของ IMD ซึ่งข้อมูลที่เป็นความเห็นและอาจมีลักษณะที่มีอคติ (Bias) เพราะผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในคำถามที่แตกต่างและไม่เท่ากัน จึงทำให้ข้อมูลผันแปรตามประเทศต่างๆ และไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้อย่างมีนัยสำคัญ (สศช, 2554, หน้า 5) อย่างไรก็ตามเกณฑ์ WEF นำเสนอข้อมูลครอบคลุมทุกประเทศในกลุ่มอาเซียน ในขณะที่ IMD ไม่นำเสนอข้อมูลของประเทศบรูไน เวียดนาม สปป.ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์

หากพิจารณาอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยย้อนหลังไปในช่วง 5 ปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาเห็นได้ว่าดัชนีความสามารถในการแข่งขันรวม (GCI: Global Competitiveness Index) ของประเทศอยู่ที่ช่วงอันดับ 36 (ปีพ.ศ. 2552) ถึง 38 (ปีพ.ศ. 2553) ตลอดมา (สศช, 2554, หน้า 6) และหากวิเคราะห์อันดับภาพรวมประเทศในกลุ่มอาเซียน ในระยะ 8 ปีถึงปัจจุบัน พบว่า อันดับรวมของประเทศกัมพูชาสูงขึ้นมา 23 อันดับ ในขณะที่ประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์สูงขึ้น 19 อันดับ มาเลเซียและไทยอันดับถดถอย 4 และ 5 อันดับ ตามอันดับ ข้อเสนอแนะเบื้องต้นในการพัฒนาประเทศไทยจากสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมักจะอยู่ที่ปัจจัยพื้นฐานที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างมากคือ คุณภาพการศึกษาและนวัตกรรม

6. ผลการจัดอันดับการจัดการศึกษา

หากพิจารณาเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันเรื่องการศึกษาของไทยกับประเทศในอาเซียน+6 (ดูตารางที่ 2) จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีปัญหาอย่างมากในเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา) จากข้อมูลของ WEF ปีพ.ศ. 2556-2557 ซึ่งประเทศไทยอยู่อันดับที่ 81 จาก 148 ประเทศทั่วโลก หรืออันดับ 12 จาก 16 ประเทศ ในอาเซียน+ 6 ส่วนอุดมศึกษาหรือการศึกษาขั้นสูง (หลังมัธยมศึกษาขึ้นไป ระดับปริญญาตรี โท เอก) ประเทศไทยอยู่อันดับ 66 จาก 148 ประเทศทั่วโลก หรืออันดับ 9 จาก 16 ประเทศ ในอาเซียน+ 6

ตารางที่ 2: เปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของ 16 ประเทศในอาเซียน+ 6

ประเทศใน ASEAN+6	Ranking in ASEAN+6	WEF ranking in 2013-14	Pillar 4: Health & Primary education (สุขภาพและการศึกษาขั้นพื้นฐาน)	Ranking in ASEAN+6	Pillar 5: Higher Education & Training (อุดมศึกษาและการฝึกอบรม)	Ranking in ASEAN+6
สาธารณรัฐสิงคโปร์	1	2 (5.61)	2 (6.72)	1	2 (5.91)	1
ประเทศญี่ปุ่น	2	9 (5.40)	10 (6.50)	3	21 (5.28)	5
ประเทศนิวซีแลนด์	3	18 (5.11)	5 (6.60)	2	9 (5.68)	2
ประเทศออสเตรเลีย	4	21 (5.09)	22 (6.36)	5	15 (5.51)	3
สหพันธรัฐมาเลเซีย	5	24 (5.03)	33 (6.10)	7	46 (4.68)	6
สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)	6	25 (5.01)	18 (6.37)	4	19 (5.41)	4
บรูไนดารุสซาลาม	7	26 (4.95)	23 (6.33)	6	55 (4.52)	7
สาธารณรัฐประชาชนจีน	8	29 (4.84)	40 (6.06)	8	70 (4.23)	11
ราชอาณาจักรไทย	9	37 (4.54)	81 (5.52)	12	66 (4.29)	9
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	10	38 (4.53)	72 (5.71)	10	64 (4.30)	8
สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	11	59 (4.29)	96 (5.33)	13	67 (4.28)	10
สาธารณรัฐอินเดีย	12	60 (4.28)	102 (5.30)	15	91 (3.88)	12
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	13	70 (4.18)	67 (5.78)	9	95 (3.69)	13
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	14	81 (4.08)	80 (5.56)	11	111 (3.31)	14
ราชอาณาจักรกัมพูชา	15	88 (4.01)	99 (5.32)	14	116 (3.12)	15
สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์	16	139 (3.23)	111 (5.05)	16	139 (2.52)	16

ที่มา: สรุปจาก World Economic Forum (WEF.) (2013).The global competitiveness report 2013-2014

หากพิจารณาจากเกณฑ์ IMD ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าเกณฑ์ WEF พบว่าประเทศไทยมีคุณภาพการศึกษาในภาพรวมอยู่ที่อันดับ 51 (จาก 60 ประเทศที่ทำการศึกษาในปี พ.ศ. 2556) หรืออันดับ 8 (จาก 11 ประเทศที่ทำการสำรวจในอาเซียน+6) ทำให้เห็นได้ว่าการศึกษาไทยรั้งท้ายมากในกลุ่มประเทศของ IMD

เพื่อให้เห็นประเด็นการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศไทยและประเทศอาเซียน+6 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับอุดมศึกษา และระบบการจัดการศึกษาของประเทศในอาเซียน+6 ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ดีกว่าประเทศไทย

6.1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อพิจารณารายละเอียดของการจัดอันดับคะแนนการศึกษาของประเทศไทยเทียบกับประเทศในอาเซียนโดยพิจารณาจากเกณฑ์ (ก) WEF (2013) (ข) IMD (2013) (ค) ดัชนีการเรียนรู้ของ Pearson (Pearson's Learning Curve Index) (2012) (ง) การศึกษาแนวโน้มด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์นานาชาติ (TIMMS: Trends in International Mathematics and Science Study) (2011) และ (จ) การประเมินผลทักษะของนักเรียนในระดับนานาชาติ (PISA: Programme for International Student Assessment) (OECD, 2012)

(ก) จากตารางจัดอันดับคะแนนการศึกษาของ WEF (2013) เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาเซียน 10 ประเทศ ไทยต้องรีบพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเร่งด่วน 3 ประเด็นคืออัตราเข้าเรียนประถม (อันดับที่9) คุณภาพระบบการศึกษา(อันดับที่ 8) และคุณภาพประถมศึกษา(อันดับที่ 7)ตามอันดับ (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3: การจัดอันดับคะแนนด้านการศึกษาของประเทศในอาเซียนโดย WEF (2013)

ตารางการจัดอันดับคะแนนด้านการศึกษาของไทย โดยเวิลด์อีโคโนมิคฟอรั่ม (World Economic Forum – WEF) ปี พ.ศ. 2556 (2013-2014)		
ตัวชี้วัด	**อันดับโลก (อันดับอาเซียน)**	**คะแนนประเทศอาเซียน** (ช่วงคะแนน 1 ถึง 7 หรือร้อยละ)
คุณภาพระบบการศึกษา	78 (8)	สิงคโปร์ (5.8) มาเลเซีย (5.0) บรูไน (4.4) อินโดนีเซีย (4.3) ฟิลิปปินส์ (4.3) ลาว (4.0) กัมพูชา (3.6) **ไทย (3.6)** เวียดนาม (3.4) พม่า (2.7)
คุณภาพการสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์*	80 (5)	สิงคโปร์ (6.3) มาเลเซีย (4.9) บรูไน (4.8) อินโดนีเซีย (4.7) **ไทย (4.0)** เวียดนาม (3.9) ลาว (3.8) ฟิลิปปินส์ (3.7) กัมพูชา (3.5) พม่า (2.7)
อัตราเข้าเรียนมัธยมศึกษา	94 (5)	บรูไน (111.8%) สิงคโปร์ (107.0%) ฟิลิปปินส์ (84.8%) อินโดนีเซีย (80.7%) **ไทย (78.2%)** เวียดนาม (77.2%) มาเลเซีย (69.1%) พม่า (54.3) ลาว (45.8%) กัมพูชา (44.4%)
อัตราเข้าเรียนอุดมศึกษา	55 (2)	สิงคโปร์ (72%) **ไทย (46.4%)** มาเลเซีย (42.3%)ฟิลิปปินส์ (28.2%) อินโดนีเซีย (24.9%) เวียดนาม (24.4%) บรูไน (19.6%) ลาว (17.7%) พม่า (14.8%) กัมพูชา (14.5%)
การเข้าถึงอินเตอร์เน็ตในโรงเรียน	65 (6)	สิงคโปร์ (6.3) บรูไน (5.5) มาเลเซีย (5.2) เวียดนาม (5.1) อินโดนีเซีย (4.8) **ไทย (4.4)** ฟิลิปปินส์ (4.2) ลาว (3.9) กัมพูชา (3.8) พม่า (2.2)
คุณภาพการจัดการศึกษาด้านบริหารธุรกิจ	53 (5)	สิงคโปร์ (5.7) มาเลเซีย (4.9) ฟิลิปปินส์ (4.7) บรูไน (4.5) **ไทย (4.5)** อินโดนีเซีย (4.4) ลาว (4.1) กัมพูชา (3.7) เวียดนาม (3.3) พม่า (2.7)
การลงทุนพัฒนาและฝึกอบรมลูกจ้าง	50 (6)	สิงคโปร์ (5.2) มาเลเซีย (5.1) อินโดนีเซีย (4.6) บรูไน (4.6) ฟิลิปปินส์ (4.6) **ไทย (4.2)** ลาว (4.2) กัมพูชา (4.0) พม่า (2.6)
การใช้ประโยชน์ของระบบการวิจัยเฉพาะทางและการฝึกอบรม*	64 (5)	สิงคโปร์ (5.4) มาเลเซีย (5.3) อินโดนีเซีย (4.5) ฟิลิปปินส์ (4.4) **ไทย (4.3)** บรูไน (3.9) ลาว (3.9) กัมพูชา (3.9) เวียดนาม (3.3) พม่า (2.9)
คุณภาพประถมศึกษา	86 (7)	สิงคโปร์ (6.0) บรูไน (5.3) มาเลเซีย (4.8) อินโดนีเซีย (4.3) ฟิลิปปินส์ (3.8) ลาว (3.8) **ไทย (3.6)** เวียดนาม (3.4) กัมพูชา (3.2) พม่า (2.1)
อัตราเข้าเรียนประถมศึกษา	101 (9)	สิงคโปร์ (100%) พม่า (99.6%) เวียดนาม (99.3%) กัมพูชา (98.2%) ลาว (97.4%) บรูไน (96.9%) มาเลเซีย (95.9%) อินโดนีเซีย (95.8%) **ไทย (89.7%)** ฟิลิปปินส์ (88.3%)
หมายเหตุ • คะแนนเต็ม 7 โดยคะแนนส่วนนี้มาจากการให้คะแนนของผู้บริหารสถานประกอบการในธุรกิจ • ข้อมูลส่วนสถิติมาจากองค์กรระหว่างประเทศด้านการศึกษา เช่น เวิลด์แบงค์ โออีซีดี ยูเนสโก เป็นต้น		

ที่มา: ธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์ (2556) อันดับด้านการศึกษาไทยในเวทีโลกและอาเซียน ปี 2556, สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.). มปพ.

(ข) ผลการประเมินด้านการศึกษาจาก IMD (2013) ประเมินด้านการศึกษาภาพรวม ไทยอยู่อันดับที่ 51 จาก 60 ประเทศ เปรียบเทียบประเทศอาเซียน 5 ประเทศ สิงคโปร์ (อันดับที่ 4) มาเลเซีย (อันดับที่ 34) อินโดนีเซีย (อันดับที่ 52) และฟิลิปปินส์ (อันดับที่ 59) เรื่องที่ประเทศไทยต้องเร่งปรับปรุงอย่างมากคือ ทักษะภาษา (อันดับที่ 50) รองลงมาคือการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ (อันดับที่ 45) คุณภาพมหาวิทยาลัยและคุณภาพการบริหารการศึกษา (อันดับที่ 38)

(ค) ดัชนีการเรียนรู้ของ Pearson (Pearson's Learning Curve Index) (EIU, 2012) ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตหนังสือตำราและสิ่งพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกได้ร่วมกับ The Economist Intelligence Unit (EIU) ซึ่งเป็นกลุ่มนักวิจัยด้านเศรษฐกิจและธุรกิจระดับโลก จัดทำการเทียบสมรรถนะ หรือที่เรียกว่า Benchmarking โดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเพื่อ (1) การตรวจสอบข้อมูลการศึกษาระหว่างประเทศ และ (2) การเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างประเทศ โดยรวบรวมข้อมูลการศึกษาระดับนานาชาติให้ครอบคลุมและสมบูรณ์ที่สุดจัดทำเป็นธนาคารข้อมูลเส้นโค้งการเรียนรู้ (Learning Curve) หลังจากนั้นเลือก 40 ประเทศที่มีข้อมูลครบถ้วน มาทำการเปรียบเทียบตัวชี้วัดซึ่งมีมากกว่า 60 ตัวแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ (1) ปัจจัยนำเข้าด้านการศึกษา (เช่น อัตราส่วนครู-นักเรียน การใช้งบประมาณ เป็นต้น) (2) ผลผลิตทางการศึกษา (เช่น คะแนนการวัดผลระดับนานาชาติ, ระดับความสามารถพื้นฐาน เป็นต้น) (3) ตัวชี้วัดสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม (เช่น ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม อัตราอาชญากรรม, ค่า GDP กับการลงทุนการศึกษา, การว่างงาน เป็นต้น) หลังจากนั้นเปรียบเทียบกับค่าดัชนีด้านทักษะการคิดและความสำเร็จทางการศึกษาของโลก (Global Index of Cognitive Skills and Educational Attainment) มาเป็นตัวเทียบ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การอ่าน คะแนนคณิตศาสตร์ และคะแนนวิทยาศาสตร์ เมื่อคำนวณคะแนนทั้งหมดและถ่วงน้ำหนักแต่ละปัจจัยและองค์ประกอบ แบ่งผลคะแนนออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ค่า Z-Score สูงกว่า 1 กลุ่มที่ 2 อยู่ระหว่าง 0.51 ถึง 0.99 กลุ่มที่ 3 อยู่ระหว่าง -0.50 ถึง 0.50 กลุ่มที่ 4 อยู่ระหว่าง -0.51 ถึง -1.00 กลุ่มที่ 5 ต่ำกว่า -1.00

ผลการศึกษาของ Pearson จัดอันดับทั้ง 40 ประเทศ เรียงตามผลคะแนน ปรากฏว่า ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 37 มีค่าคะแนน -1.46 อยู่ในกลุ่มประเทศที่ 5 เมื่อเทียบกับประเทศในอาเซียน+ 6 ประเทศ เกาหลีใต้มีคะแนนสูงสด (อันดับที่ 2 1.23 คะแนน) (เป็นรองเพียงประเทศฟินแลนด์เท่านั้น) ประเทศญี่ปุ่น (อันดับที่ 4 0.89 คะแนน) สิงคโปร์ (อันดับที่ 5 0.84 คะแนน) นิวซีแลนด์ (อันดับที่ 8 0.56 คะแนน) ออสเตรเลีย (อันดับที่ 13 0.43 คะแนน) อินโดนีเซีย (อันดับที่ 40 -2.03 คะแนน) (EIU, 2012)

(ง) TIMMS หรือ Trends in International Mathematics and Science Study ทำการศึกษาโดยสมาคมนานาชาติเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (IEA: The International Association for the Evaluation of Education Achievement, 2011) ที่จัดอันดับผลการเรียนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ระดับนานาชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ 4 และมัธยมศึกษาที่ 2 ทุก 3 ปี รายงานปีพ.ศ. 2554 ในระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4 จาก 52 ประเทศ วิชาคณิตศาสตร์ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 34 (กลุ่มต่ำ) และวิชาวิทยาศาสตร์อันดับที่ 29 (กลุ่มพอใช้) ในระดับมัธยมศึกษาที่ 2 จาก 45 ประเทศ คณิตศาสตร์อันดับที่ 28 และวิทยาศาสตร์อันดับที่ 25 (อยู่ในกลุ่มต่ำทั้งสองวิชา) ประเทศในอาเซียน+6 มีสองประเทศที่ทำคะแนนได้เฉลี่ยทางคณิตศาสตร์สูงกว่า 600 คือ ประเทศสิงคโปร์ และเกาหลีใต้เท่านั้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 500) ส่วนวิชาวิทยาศาสตร์สองประเทศนี้ยังคงครองอันดับสูงสุดในคะแนนหากแต่ต่ำกว่า 600 คะแนนเล็กน้อย

(จ) การประเมินผลทักษะของนักเรียนในระดับนานาชาติ หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) (OECD, 2012) เป็นการประเมินทักษะด้านคณิตศาสตร์ การอ่าน และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในประเทศสมาชิกองค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจ (OECD: Organization for Economic Co-operation and Development) ซึ่งมีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 หรือ พ.ศ.2541 โดยมีประเทศสมาชิกเข้าร่วมจากทั่วโลก 65 ประเทศ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบประเทศในอาเซียน+6 มีเพียง 10 ประเทศที่เข้าร่วม ทั้งนี้ประเทศจีนมีคะแนนมาเป็นอันดับ 1 รองลงมาได้แก่ สิงคโปร์ (อันดับที่ 2) เกาหลีใต้ (อันดับที่ 5) ญี่ปุ่น (อันดับที่ 7) เวียดนาม (อันดับที่ 17) ออสเตรเลีย (อันดับที่ 19) นิวซีแลนด์ (อันดับที่ 22) ประเทศไทย (อันดับที่ 50) มาเลเซีย (อันดับที่ 52) และอินโดนีเซีย (อันดับที่ 64) ตามลำดับ

จากผลการจัดอันดับและประเมินจาก 5 เกณฑ์การศึกษาระดับสากล WEF (2013), IMD (2013), Pearson (EIU, 2012), TIMSS (IEA, 2011) และ PISA (OECD, 2012) ทำให้เห็นได้ว่าประเทศไทยถูกจัดอันดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับต่ำ โดยเฉพาะความสามารถของนักเรียนด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการคิดวิเคราะห์ ซึ่งศาสตร์เหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

6.2. การศึกษาในระดับอุดมศึกษา

หากพิจารณาการจัดอันดับนานาชาติในระดับอุดมศึกษา มี 3 สถาบันที่มีชื่อเสียงในการจัดอันดับ ได้แก่ (ก) QS World University Rankings (2013) (ข) THE (Time Higher Education World University Rankings) และ (ค) Shanghai Rankings จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยไทยยังไม่สามารถขึ้นอันดับ 100 ของโลกได้

(ก) QS World University Rankings (2013) เป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกของสหราชอาณาจักร ซึ่ง QS ย่อมาจาก Quacquarelli Symonds เป็นชื่อบริษัทในสหราชอาณาจักรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษานานาชาติ เสนอผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกปี ค.ศ. 2013-2014 ทั้ง 800 มหาวิทยาลัย สำหรับเกณฑ์การจัดอันดับของ QS ประกอบด้วยการสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์ทั่วโลก (Academic Reputation) 40% ผลสำรวจจากผู้จ้างงาน (Employer Reputation) 10% จำนวนอาจารย์ต่อนักเรียน (Faculty/Student) 20% จำนวนการอ้างอิงผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย (Citations per Faculty) 20% สัดส่วนอาจารย์ต่างชาติ(International Faculty) 5% จำนวนนักศึกษาต่างชาติ (International Students) 5%

โดยผล 5 อันดับมหาวิทยาลัยโลกยังคงเป็นมหาวิทยาลัยที่เคยอยู่ในอันดับต้นๆ และอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรเท่านั้น Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA (อันดับ 1) Harvard University (อันดับ 2) University of Cambridge (อันดับ 3) University College London (UCL) เป็นวิทยาลัยใน University of London (อันดับ 4) Imperial College London (อันดับ 5) (ดูตารางที่ 4)

สำหรับมหาวิทยาลัยในอาเซียน+6 ประเทศที่มีมหาวิทยาลัยติดอันดับสูงสุด คือสิงคโปร์ National University of Singapore (อันดับที่ 24) ส่วนประเทศไทยมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยติดอันดับสูงสุดที่ 239 ทั้งนี้ 5 ประเทศในอาเซียนคือ บรูไน เวียดนาม สปป.ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ ไม่มีมหาวิทยาลัยใดติดอันดับใน 800 แห่งของโลก ประเทศที่มีมหาวิทยาลัยติดอันดับสูงสุดใน ASEAN+6 คือ สิงคโปร์ National University of Singapore (NUS) (อันดับที่ 24) Nanyang Technological University (NTU) (อันดับที่ 41) รองลงมาคือ ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยติดอันดับ Too 100 ถึง 7 มหาวิทยาลัยทั้งที่ประเทศมีประชากรเพียง 22.68 ล้านคนเท่านั้น ใกล้เคียงกับประเทศญี่ปุ่นมี 6 มหาวิทยาลัยติดอันดับ Top 100 และเป็นประเทศที่มีมหาวิทยาลัยติดอันดับ 800 มหาวิทยาลัยของโลกมากที่สุดคือ 38 มหาวิทยาลัย

ส่วนมหาวิทยาลัยของไทยสองแห่งได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตกลงจากอันดับที่ 201 ในปีที่แล้วมาอยู่ในอันดับที่ 239 ในปีค.ศ. 2013 และ มหาวิทยาลัยมหิดล ตกจากผลการจัดอันดับ จากอันดับที่ 255 มาอยู่ในอันดับที่ 283 ในปีค.ศ. 2013

QS World University Ranking ได้ทำคะแนนเฉพาะมหาวิทยาลัยในเอเชียปีค.ศ. 2013 โดยพิจารณามหาวิทยาลัย 300 แห่งในเอเชีย โดยใช้เกณฑ์จากการสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์ทั่วโลก (40%) จำนวนอาจารย์ต่อนักเรียน (20%) จำนวนการอ้างอิงผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย (20%) ความเห็นของนายจ้าง (10%) และความร่วมมือกับต่างประเทศ (10%)

มหาวิทยาลัย 100 อันดับแรก หรือ TOP 100 มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยมหิดลติดอันดับที่ 42 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยติดอันดับที่ 48 และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ติดอันดับที่ 98 นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยที่ติดอันดับมากกว่า 100 คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อันดับที่ 107) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (อันดับที่ 146) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อันดับที่ 161-170) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (อันดับที่ 161-170) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (อันดับที่ 171-180) มหาวิทยาลัยบูรพา (อันดับที่ 191-200) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (อันดับที่ 251-300) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (อันดับที่ 251-300) ไทยรวมมหาวิทยาลัยติดอันดับทั้งหมด 11 แห่ง

ตารางที่ 4: สรุปข้อมูลการจัดอันดับ 800 มหาวิทยาลัยระดับโลกของ QS World University Ranking

ประเทศใน ASEAN+6	QS World Ranking TOP 100	QS World Ranking 101 - 200	QS World Ranking 201 - 300	QS World Ranking 301-800	TOTAL
สาธารณรัฐสิงคโปร์	NUS (24) NTU(41) = 2 Universities				2
ประเทศออสเตรเลีย	Australia National University (27) (31) (38) (43) (52) (69) (84) = 7 Universities	The University of Adelaide (104)	Macquarie University (263) (272) (276) (279) (284) (291) (298) = 7 Universities	Griffith University (341) University of South Australia (341) etc.= 16 Universities	31
ประเทศญี่ปุ่น	The University of Tokyo (32) (35) (55) (66) (75) (99) = 6 Universities	Kyushu University (133) (144) (193) = 3 Universities	University of Tsukuba (210) (220) (276) = 3 Universities	Kobe University (304) etc. = 26 Universities	38
สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)	Seoul National Univeristy (35) KAIST (60) = 2 Universities	Pohang Univesity of Science and Technlogy (POSTECH) (107) (114) (145) (162) = 4 Universities	Hanyang Univeristy (249) Kyung Hee University (255) = 2 Universities	Ewha Womans University (362) etc. = 16 Universiites	24
สาธารณรัฐประชาชนจีน	Peking University (46) (48) (88) = 3 Universities	Shanghai Liao Tong University (123) (165) (174) (175) = 4 Universities	Beijing Normal Univerisity (252)	Nankai University (363) etc. = 17 Universities	25
ประเทศนิวซีแลนด์	The University of Auckland (94)	University of Otago (155)	University of Canterbury (238) Victoria University of Wellington (263)	Massey University (343) (401) (471) (481) = 4 Universities	8
สหพันธรัฐมาเลเซีย	None	University of Malaya (167)	Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)	Universiti Sains Malaysia (USM) (355) etc = 5 Universities	7
สาธารณรัฐอินเดีย	None	None	Indian Institute of Technology Delhi (IITD) (222) (233) (295) = 3 Universities	Indian Institute of Technology Madras (IITM) (313) etc. = 8 Universities	11
ราชอาณาจักรไทย	None	None	Chulalongkorn University (239) Mahidol University (283) = 2 Universities	Chiangmai University (551-600) Thammasat University (601-650) Kasetsart University (651-700) Khon Kaen University (701+) KMUTT (701+) Prince of Songkla Univerisity (701+)	8
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	None	None	None	University of Indonesia (309) Bandung Institute of Technolgy (461) (501) (701+=5 U.)	8
สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	None	None	None	University of the Philippines (380) (501-550) (601-650) (701+) = 4 Universities	4
บรูไนดารุสซาลาม	None	None	None	None	0
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	None	None	None	None	0
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	None	None	None	None	0
ราชอาณาจักรกัมพูชา	None	None	None	None	0
สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์	None	None	None	None	0

ที่มา: สรุปข้อมูลจาก www.topuniversites.com/university-ranking

(ข) Time Higher Education World University Rankings (THE) เป็นอีกหน่วยงานของหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงในสหราชอาณาจักร ที่มีการจัดอันดับมหาวิทยาลัย 400 แห่งจากทั่วโลก โดยมีการแบ่งมหาวิทยาลัยทั้งแบบโดยภาพรวมและแบบแบ่งตามสาขาวิชา โดยปีพ.ศ. 2556 – 2557 (ค.ศ. 2013-2014) มีตัวชี้วัด 13 ตัว แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ การสอนที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Teaching: the learning environment) 30% จำนวนและรายได้จากงานวิจัย (Research: volume, income and reputation) 30% งานวิจัยที่ได้รับการอ้างอิง (Citations: research influence) 30% รายได้จากอุตสาหกรรม พิจารณาในเชิงนวัตกรรม (Industry income: innovation) 2.5% ความเป็นนานาชาติ โดยดูจากจำนวนบุคลากร นักศึกษาต่างชาติ และงานวิจัยกับต่างประเทศ (International outlook: staff, students and research) 7.5% ในปี ค.ศ. 2013 ประเทศไทยมีเพียงมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีติดอันดับ 301-350

ตารางที่ 5: สรุป 100 มหาวิทยาลัยในประเทศอาเซียน+6 ที่ติดอันดับ Times Higher Education Ranking (2013)

ประเทศใน ASEAN+6	Times Higher Education	TOTAL
ประเทศญี่ปุ่น	The University of Tokyo (9) Kyoto University (23) Tohoku University (61-70) Tokyo Institute of Technology (61-70)	4
สาธารณรัฐสิงคโปร์	National University of Singapore (NUS) (22) NTU (71-80)	2
ประเทศออสเตรเลีย	University of Melbourne (39) Australia National University (42) University of Sydney (49) University of Queensland (71-80) University of New Soutwales (81-90) Monarch University (91-100)	6
สาธารณรัฐประชาชนจีน	Tsinghua University (35) Peking University (45)	2
สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)	Seoul National University (35) KAIST (61-70)	2

ที่มา: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013/reputation-ranking

(ค) สององค์การที่จัดอันดับข้างต้นอยู่ในสหราชอาณาจักร หากแต่ Academic Ranking of World Universities โดย Shanghai Jiao Tong University เป็นการจัดอันดับที่องค์การอยู่ในเอเชีย คือประเทศจีน และมีการจัดทำตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) จัดอันดับมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลกทางวิชาการ 500 แห่ง เป็นการจัดอันดับที่มักจะได้รับการกล่าวถึงควบคู่ไปกับการจัดอันดับของ THES โดยเริ่มจัดอันดับ 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) และพ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) และมีการปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดและอัตราส่วนทำให้แต่ละครั้งมีตัวชี้วัดไม่เหมือนกัน

เกณฑ์หลักของการจัดอันดับพิจารณาจากคุณภาพการศึกษา (Quality of education) 10% คุณภาพของบุคลากร (Quality of faculty) 40% จำนวนผลงานวิจัย (Research output) 40% และผลงานโดยพิจารณาตามขนาดของสถาบัน (performance vs. size) 10% การจัดอันดับแยกเป็นหมวดตามภูมิภาค ดังนี้ ระดับโลก 500 แห่ง (Top 500 World Universities) ระดับภูมิภาค ภูมิภาคละ 100 แห่ง อเมริกาเหนือและละตินอเมริกา (Top 100 North & Latin American Universities) ยุโรป (Top 100 European

Universities) เอเชียแปซิฟิก (Top 100 Asia Pacific Universities) อย่างไรก็ตามถึงปัจจุบันยังไม่มีมหาวิทยาลัยของไทยติดอันดับใน 500 อันดับแรก ทั้งนี้มหาวิทยาลัยของเกาหลีใต้ติดอันดับ 11 แห่ง

หากพิจารณาถึงเกณฑ์การจัดอันดับของมหาวิทยาลัยทั้ง 3 เกณฑ์ เห็นได้ว่า เกณฑ์ QS World University Ranking และ Times Higher Education World University Ranking มีการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพหรือความคิดเห็นมากกว่า Academic Ranking of World Universities ของ Shanghai Jiao Tong University แต่อย่างไรก็ตามจากเกณฑ์ทั้งสามทำให้เห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยไทย หรือการศึกษาขั้นอุดมศึกษาของไทยยังไม่ได้มาตรฐานระดับโลก

จากผลการจัดอันดับการศึกษาระดับโลกของประเทศในอาเซียน+6 ทำให้เห็นได้ว่ามี 5 ประเทศที่มีผลการจัดระบบการศึกษาที่ดีทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือเป็นตัวแบบที่ดี (Best practices) ในการศึกษาการจัดการศึกษาอขงประเทศเหล่านี้ คือประเทศสิงคโปร์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน จึงเป็นที่มาของการศึกษาในช่วงต่อไป เพื่อทำให้เห็นรูปแบบการจัดการศึกษาของประเทศเหล่านี้ที่ประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับระดับสากล

7. การจัดการศึกษาของประเทศในอาเซียน+6 ที่มีการจัดอันดับดีกว่าประเทศไทย

จากการจัดอันดับการศึกษาระดับโลกจากหลายองค์การระดับสากลทำให้เห็นได้ว่า ประเทศสิงคโปร์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน มีการจัดการศึกษาที่ดีกว่าประเทศไทยทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเรื่องการจัดการศึกษาเป็นเรื่องพื้นฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก่อนส่งต่อเข้าสู่ตลาดแรงงานและองค์การเพื่อรับการพัฒนาตามสายอาชีพต่อไป หากประชาชนของประเทศใดได้รับการพัฒนาภายใต้ระบบการศึกษาที่ดีก็จะทำให้เป็นต้นทุนที่ดีในการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งแนวคิดนี้เห็นได้ชัดเจนจากเกณฑ์การจัดอันดับของ WEF (2013) ที่มีการให้คะแนน 2 เสาหลักเรื่องการศึกษา (เสาหลักที่ 4 และ 5) จาก 12 เสาหลัก

การเรียนรู้ระบบการจัดการศึกษาของประเทศทั้ง 5 ต่อไปนี้ เป็นเพื่อการเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้มีความสามารถในการแข่งขันเท่าทันในกลุ่มประเทศอาเซียน+6

❶ สาธารณรัฐสิงคโปร์

กรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาของสิงคโปร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเตรียมประเทศให้พร้อมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ 4 อย่างที่สัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์เพื่อประเทศชาติโดยรวม (2) วิสัยทัศน์เพื่อการศึกษาของชาวสิงคโปร์ (3) วิสัยทัศน์เพื่อเปลี่ยนแปลงโรงเรียน และ (4) วิสัยทัศน์เพื่อสร้างความร่วมมือ ซึ่งก็คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง (Ng, 2007) การหลอมรวมวิสัยทัศน์เหล่านี้ใช้เป็นหลักประกันที่จะทำให้แนวทางการเปลี่ยนแปลงของสิงคโปร์กลายเป็นแบบอย่าง ในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่

วิสัยทัศน์ที่ 1 วิสัยทัศน์เพื่อชาติ โรงเรียนนักคิด ประเทศแห่งการเรียนรู้
วิสัยทัศน์ที่ 2 วิสัยทัศน์เพื่อการศึกษา สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น
วิสัยทัศน์ที่ 3 วิสัยทัศน์เพื่อการปฏิบัติ กลยุทธ์ตึงสลับหย่อน
วิสัยทัศน์ที่ 4 วิสัยทัศน์เพื่อความร่วมมือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

พันธกิจทางการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ คือ “Moulding the future of our nation” แปลว่า เน้นการหล่อหลอมประชากรของชาติเพื่อการพัฒนาชาติในอนาคต

จากการศึกษาของ ชลพร จัทร์ศิริ (2556) สรุปว่าระบบการศึกษาของสิงคโปร์ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานที่ว่านักเรียนแต่ละคนนั้นมีความถนัดและความสนใจแตกต่างกันไปในแบบฉบับของตนเอง ดังนั้นสิงคโปร์จึงจัดระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้นักเรียนค้นพบพรสวรรค์ของตนเอง และให้นักเรียนแต่ละคนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความสามารถของนักเรียน ในการออกแบบบทเรียนและการประเมินผลงานของพวกเขา นักเรียนจึงเกิดการเรียนรู้ และมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

รัฐบาลได้ให้การอุดหนุนด้านการศึกษาจนเสมือนกับเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า โรงเรียนในระดับประถม และมัธยมล้วนเป็นโรงเรียนของรัฐบาลหรือกึ่งรัฐบาล สถานศึกษาของเอกชนในสิงคโปร์ มีเฉพาะในระดับอนุบาล และโรงเรียนนานาชาติเท่านั้น (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2556) ในปีพ.ศ. 2556 รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนช่วงก่อนวัยเรียนมากยิ่งขึ้นอีก โดยเป้าหมายคือ การสร้างโรงเรียนก่อนวัยเรียนมากกว่า 16,000 แห่งในปี ค.ศ.2017 (Kimberly Spykerman and Sara Grosse, 2013)

ระบบการศึกษาของสิงคโปร์มิได้มุ่งเน้นให้ทุกคนเข้ามหาวิทยาลัย ดังนั้นระบบการศึกษาแบ่งออกเป็นระดับประถม 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา 4 ปี ซึ่งรวมแล้วเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 10 ปี แต่ผู้ที่จะเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจะต้องศึกษาขั้นเตรียมมหาวิทยาลัยอีก 2 ปี ส่วนคนที่ต้องการมุ่งสู่การศึกษาวิชาชีพสามารถเลือกเข้าโรงเรียนโพลีเทคนิค (Polytechnics) (Ministry of Education, Singapore, 2013)

ปัจจุบันโรงเรียนโพลีเทคนิค (Polytechnics) หรืออาชีวศึกษามีถึง 5 แห่ง สร้างขึ้นเพื่อเปิดหลักสูตรการอบรมที่หลากหลายให้แก่นักศึกษาที่ต้องการฝึกปรือฝีมือในระดับประกาศนียบัตร และอนุปริญญา สถาบันเหล่านี้มีหลักสูตรที่มุ่งความสามารถในการประกอบอาชีพในอนาคต เช่น วิศวกรรม บริหารธุรกิจ การสื่อสารมวลชน การออกแบบดีไซน์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และหลักสูตรเฉพาะทางอย่างเช่น การวัดสายตา วิศวกรรมทางทะเล การศึกษาเกี่ยวกับการเดินเรือ พยาบาล การเลี้ยงดูเด็กอ่อน และการทำภาพยนตร์ ทั้ง 5 โพลีเทคนิคมีหลักสูตรที่หลากหลายที่มุ่งเน้นตามความสนใจของนักเรียนและการพัฒนาในด้านต่างๆของการศึกษา หลักสูตรถูกออกแบบโดยมีการร่วมปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาดและตอบสนองภาคอุตสาหกรรม (Ministry of Education, Singapore, 2013)

การศึกษาระดับอุดมศึกษาของสิงค์โปร์อยู่ในระดับโลกถึง 2 มหาวิทยาลัย ซึ่งสิงคโปร์มีมหาวิทยาลัยเพียง 3 แห่งเท่านั้น คือ National University of Singapore (NUS) Nanyang Technological University (NTU) และSingapore Management University (SMU) ก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐแต่บริหารจัดการแบบเอกชนและเป็นระบบมหาวิทยาลัยเปิดในเวลาต่อมา เน้นการเรียน

การสอนด้านธุรกิจการจัดการ (ศูนย์แนะแนวศึกษาต่อสิงคโปร์, 2555) ต่างจากมหาวิทยาลัยสองแห่งแรกที่ติดระดับโลกเน้นการวิจัย ล่าสุดในปีพ.ศ. 2552 (ค.ศ.2009) Singapore University of Technology and Design (SUTD) ถูกตั้งขึ้นมาด้วยความร่วมมือกับ Massachusetts Institute of Technology (MIT) ในสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยเจ้อเจียงในประเทศจีน

นอกจากสิงคโปร์จะมีการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาที่ดีแล้ว รัฐบาลสิงคโปร์มีแผนแม่บทของการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม (CET: Continuing Education and Training) อันเป็นการวางแผนที่ครอบคลุม เป็นแผนงานหลักเพื่อเตรียมความพร้อมด้านแรงงานสิงคโปร์ในอนาคต และรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันสำหรับประเทศสิงคโปร์ โดย แผนนี้ช่วยให้คนงานของนายจ้างได้เรียนรู้ทักษะในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและเดินหน้าในการพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากนี้แผนนี้ยังช่วยชาวสิงคโปร์ให้มีระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งคนสิงคโปร์สามารถมีโอกาสในการเติบโตและก้าวหน้าในอาชีพใหม่หรืออาชีพเดิมในปัจจุบัน เช่น นายทหารประจำการที่ไม่มียศใหญ่โต, ผู้เชี่ยวชาญ, ผู้จัดการ, ผู้บริหารและช่างเทคนิค (PMETs) ของสิงคโปร์จะยังสามารถถูกว่าจ้างอยู่ด้วยการฝึกทักษะใหม่ที่เพิ่มเติมและดีกว่าเดิม เพื่อให้คนเหล่านี้มีความสามารถในการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง (Ministry of Manpower, Singapore, 2012)

หลักการประกันคุณภาพการศึกษาของสิงคโปร์ได้กำหนดขึ้นจากโครงสร้างคุณภาพที่เป็นศูนย์รวมการควบคุมโดยรัฐบาล (Ng, 2007) หลักการประกันคุณภาพทำให้เกิดการบันทึกข้อมูลที่สำคัญเพื่อใช้ในการตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินการตามกลยุทธ์ กุญแจสำคัญหรือปัจจัยสำคัญของการประกันคุณภาพ คือ โรงเรียน การประเมินตนเอง คุณภาพ นวัตกรรม และความหลากหลาย (School, Excellence- Self-appraisal, Quality, Innovation, Diversity) รัฐบาลเห็นความสำคัญว่าจำเป็นต้องเน้นความหลากหลายและนวัตกรรมในขณะที่รักษาคุณภาพและมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เรื่องนี้เป็นความท้าทายอย่างยิ่งของรัฐบาลในการสนับสนุนให้มีความหลากหลายและนวัตกรรม ในขณะเดียวกันก็ต้องตอบสนองความต้องการมาตรฐานของการประกันคุณภาพ

❷ ประเทศออสเตรเลีย

จากการศึกษาของ เพียงเพ็ญ ศุขตระกูล (2556) สรุปคุณลักษณะที่โดดเด่นของระบบการศึกษาในประเทศออสเตรเลียว่ามีนโยบายมุ่งเน้นให้เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยยอมรับคุณค่าทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมออสเตรเลียอย่างเป็นทางการ ทำให้ส่งผลต่อการจัดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา เช่นการมีศูนย์พหุวัฒนธรรม การจ้างผู้สอนต่างเชื้อชาติมาสอนในโรงเรียนที่มีนักเรียนในเชื้อชาตินั้นๆจำนวนมาก เป็นต้น อย่างไรก็ตามนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวนมากที่ออกมาทำงานหลังจากจบชั้นมัธยมเนื่องจากค่าแรงไม่ว่าจะทำงานประเภทใดก็จะเพียงพอกับค่าครองชีพและสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยไม่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ประเทศออสเตรเลียให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างมากมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกคือ มหาวิทยาลัยซิดนีย์ในปีค.ศ. 1850 ในช่วงทศวรรษ 1870-1880 รัฐบาลได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยการฝึกหัดครูขึ้นในรัฐวิคทอเรีย รัฐเซาท์ออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์รวมถึงการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคต่างๆจำนวนมากในรัฐวิคทอเรียเพื่อสนับสนุนการเติบโตในด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่

ในปีค.ศ. 1936 ออสเตรเลียได้จัดตั้งคณะบุคคลเพื่อรับผิดชอบงานด้านการศึกษาขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า สภาการศึกษาออสเตรเลีย (AEC: The Australian Education Council) เพื่อทำหน้าที่สร้างความร่วมมือแห่งชาติเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาทุกระดับในออสเตรเลียไปปฏิบัติสภาชุดนี้ประกอบด้วยรัฐมนตรีการศึกษาของรัฐ (State) ต่างๆและของสหพันธรัฐ (Commonwealth) โดยรับผิดชอบงานการศึกษาทั้งหมดรวมถึงการศึกษาระดับโรงเรียนของรัฐและเอกชนด้วย (อรุณี อินทรไพโรจน์, 2553)

การศึกษาในระดับประถมและมัธยมศึกษา 75% จะเป็นของรัฐ ส่วนระดับอุดมศึกษา แบ่งมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย (Universities and Colleges) ในออสเตรเลียมีอยู่ประมาณ 40 แห่ง (ซึ่งถือว่ามีเป็นจำนวนมากหากเทียบกับสัดส่วนประชากรที่มีเพียง 22.68 ล้าน) กระจายอยู่ตามรัฐต่างๆ เกือบทั้งหมดเป็นของรัฐบาล มีมหาวิทยาลัยเอกชนเพียง 2 แห่ง คือ Bond University ในรัฐควีนสแลนด์ (Queensland) และ Australian Institute for University Studies ในรัฐ Western Australia จากข้อมูล QS World University Ranking (2013) พบว่าออสเตรเลียมีมหาวิทยาลัยที่ติดอันดับโลกถึง 31 แห่ง

(2) สถาบันเทคนิคและการศึกษาต่อเนื่อง (Technical and Further Education Institution) หรือเรียกสั้นๆว่า เทฟ (TAFE) เป็นวิทยาลัยเทคนิคและอาชีวศึกษาของรัฐบาล เป็นหน่วยงานการศึกษาและการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ การเรียนการสอนจะเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าเรียนทฤษฎี ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดทักษะในเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้ในงาน ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (Certificate) แบ่งออกเป็นระดับ 1 – ระดับ 4 ใช้เวลาเรียนตั้งแต่ 6 เดือนจนถึง 1 ปี

ก. อนุปริญญา (Diploma) ระยะเวลาของหลักสูตรประมาณ 2 ปี อีกทั้งยังสามารถเทียบหน่วยกิตได้ประมาณ 1 ปี หากต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาที่ใกล้เคียงกันอีกด้วย

ข. อนุปริญญาขั้นสูง (Advanced Diploma) เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนประมาณ 2-3 ปี สามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้มากกว่าอนุปริญญา

(3) วิทยาลัยเอกชน (Private Business Colleges) เป็นสถาบันที่เปิดสอนหลักสูตรวิชาอาชีวศึกษา ในระดับประกาศนียบัตร (Diplomas & Certificates) เท่านั้น โดยมิได้สอนถึงระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโททางบริหารธุรกิจแต่อย่างใด แต่อาจได้รับการเทียบวิชาเพื่อสมัครเข้าศึกษาต่อปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย มีระยะเวลาศึกษาดังนี้

ก. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (Certificate) มีระยะเวลาศึกษาประมาณ 12 – 30 สัปดาห์

ข. อนุปริญญา (Diploma) มีระยะเวลาศึกษาประมาณ 40 สัปดาห์

จากเอกสารงานวิจัยเรื่อง “ในกระแสแห่งคุณภาพ” โดย ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ ธันวาคม 2540 ผลการวิจัยพบระบบการประกันคุณภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และอังกฤษมีลักษณะที่สอดคล้องกันดังนี้

(1) ความมีอิสระ (autonomy) และความสามารถตรวจสอบได้ (accountability) เป็น 2 กระแสที่มีความสำคัญและบทบาทที่ทัดเทียมกันในการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของทุกประเทศที่ศึกษา

(2) ในทุกประเทศที่ศึกษามีการจัดตั้งหน่วยงานกลางระดับชาติทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานอิสระขึ้นมาดูแลงานประกันคุณภาพการศึกษา หน่วยงานกลางเหล่านั้นมักทำหน้าที่ “ส่งเสริม” และ “ประสานงาน” มากกว่า “กำกับ” หรือ “ควบคุม” โดยเน้นบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาและประชามติอุดมศึกษาในการกวดขันดูแลคุณภาพการศึกษาของตนเอง

(3) หัวใจสำคัญของการประกันคุณภาพอยู่ที่การกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีกลไกตรวจสอบการทำงานของตนเองควบคู่ไปกับการตรวจสอบจากภายนอก อาทิ กลไก Self-study ในระบบ Accreditation ของสหรัฐอเมริกา หรือ กลไก Self-assessment ในระบบ Quality assessment ของอังกฤษเป็นต้น

(4) กลไกตรวจสอบจากภายนอกนั้นมักเน้นการใช้ประโยชน์จาก “เพื่อนร่วมวงการ” เป็นสำคัญ ได้แก่ อาจารย์หรือนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาด้วยกันเชิญมาเป็นผู้ให้วิจารณญาณและความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของแต่ละสถาบันหรือสาขาวิชา

(5) ปัจจัยสำคัญยิ่งในการประกันคุณภาพ ได้แก่ การมีและใช้ข้อมูลอย่างเต็มประสิทธิภาพนับตั้งแต่การมีฐานข้อมูลการบริหารที่ดีไปจนถึงการพัฒนาตัวบ่งชี้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ

(6) ประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของการประกันคุณภาพคือ การกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องส่วนการใช้ข้อมูลคุณภาพการศึกษาในการจัดสรรทรัพยากรอุดหนุนนั้น แม้ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนแต่ก็มีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นเป็นลำดับ

จุดเด่นที่เห็นได้ชัดของระบบการศึกษาในประเทศออสเตรเลียคือ การมีทางเลือกที่หลากหลายในการศึกษาแก่นักศึกษาต่างชาติ โดยมีให้เลือกมากกว่า 1,200 สถาบัน และมีหลักสูตรให้เลือกมากกว่า 22,000 หลักสูตรซึ่งความหลากหลายของหลักสูตรนอกจากทำให้สามารถตอบสนองความถนัดที่หลากหลายของคนในประเทศแล้ว ยังทำให้การศึกษาของประเทศนี้เป็นธุรกิจที่ใหญ่อันดับ 4 รองจากธุรกิจเหมืองแร่ การเกษตร ขนแกะ

❸ ประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษาของบงกช ตินนังวัฒนะ (2556) นำเสนอว่าประเทศญี่ปุ่นถือเป็นชาติในเอเชียชาติแรกที่สามารถพัฒนาความเจริญให้ทัดเทียมชาติตะวันตก จนปัจจุบันกลายเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีชาติหนึ่งของโลก ความสำเร็จดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากความสำเร็จในการพัฒนาด้านการศึกษาของญี่ปุ่น โดยนิสัยของชาวญี่ปุ่นเป็นผู้รักการเรียนรู้ รักการศึกษาจนมีคำว่า “ทุกที่ที่มีชาวญี่ปุ่นจะต้องมีโรงเรียน” สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องยืนยันคำกล่าวนี้อาจดูได้จากจำนวนมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่น ซึ่งจัดตั้งโดยรัฐบาลกลางมีประมาณ 90 แห่ง และจากข้อมูล QS World University Ranking (2013) พบว่าญี่ปุ่นมีมหาวิทยาลัยที่ติดอันดับโลกถึง 38 แห่ง

คนญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก การศึกษาเป็นสิ่งที่น่าเคารพยกย่อง และความสำเร็จในด้านการศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการประสบความสำเร็จในงานและในสังคม การศึกษาของญี่ปุ่นเน้นหนักในเรื่องความขยัน การตำหนิตนเอง และอุปนิสัยการเรียนรู้ที่ดี ชาวญี่ปุ่นถูกปลูกฝังว่าการทำงานหนักและความขยันหมั่นเพียรจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต โรงเรียนจึงอุทิศให้กับการสอนทัศนคติคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อที่จะพัฒนาอุปนิสัยและมีเป้าหมายในการสร้างประชากรที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมได้ (รักพงษ์ แซ่โซว และสุจิตรา เลิศเสม, 2544: 15)

หากพิจารณาย้อนอดีตกลับไปดูระบบการศึกษาดั้งเดิมของญี่ปุ่นจะพบว่ามีพื้นฐานจากศาสนาดั้งเดิมของญี่ปุ่นคือ ศาสนาชินโต และลัทธิคำสอนของขงจื้อ (เผยแพร่ในญี่ปุ่นนับแต่ช่วงศตวรรษที่ 6) หลักธรรมของศาสนาพุทธ (เผยแพร่ในญี่ปุ่นและมีอิทธิพลอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 7-8) ซึ่งมีส่วนในการปลูกฝังจริยธรรมและการสร้างคนให้รู้หนังสือ โดย “วัด” ถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกของชาวญี่ปุ่น

รูปแบบการศึกษาของญี่ปุ่นที่เห็นในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนอย่างมากในสมัยเมจิ ซึ่งประเทศถูกคุกคามจากตะวันตกซึ่งเป็นจักรวรรดินิยม ระบบการศึกษาในสมัยเมจิถูกมองว่าเป็นระบบโบราณ และแบ่งชนชั้นแบบยุคศักดินาออกจากระบบการศึกษา รัฐบาลจึงหันไปเน้นวิทยาการอย่างตะวันตกภายใต้แนวคิด “ก้าวทันตะวันตก และหันหลังให้เอเชีย” ของยูคิชิ ฟุกุซาวา นักคิด นักวิชาการคนสำคัญในสมัยเมจิ รัฐบาลก่อตั้งกระทรวงศึกษาธิการครั้งแรกใน ค.ศ. 1871 ต่อมารัฐบาลประกาศระเบียบการศึกษาแบบทันสมัยขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นระบบการศึกษาที่มีลักษณะรวมศูนย์และเป็นเอกภาพอย่างมาก

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบการบริหารภาครัฐของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนไปสู่ระบบที่มีประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน ระบบการศึกษาก็ได้รับการปฏิรูปเช่นกัน โดยในรัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดแนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับประชาชน ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาสำหรับประชาชนทุกคน และการศึกษาภาคบังคับนับแต่นั้นมาการจัดการศึกษาของญี่ปุ่นก็อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งกฎหมายต่างๆ ที่บัญญัติขึ้นอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2555: 14-15)

กฎหมายที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาคือ กฎหมายแม่บทการศึกษาฉบับ ค.ศ. 1974 สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้มี 11 มาตรา บางมาตรามีผลต่อการวางรากฐานการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นอย่างมากเช่น

- มาตรา 4 การศึกษาภาคบังคับ ผู้ปกครองจะต้องส่งบุตรธิดาภายใต้การดูแลเข้ารับการศึกษาเป็นเวลา 9 ปี ทั้งนี้รัฐจะต้องไม่เก็บค่าเล่าเรียนสำหรับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- มาตรา 6 ...ครูในโรงเรียนที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายจะเป็นผู้รับใช้ให้บริการแก่คนทั้งชุมชนโดยครูจะต้องมีจิตสำนึกในภาระหน้าที่และพยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด ด้วยเหตุนี้ ครูพึงอยู่ในฐานะที่ได้รับการยกย่อง และการปฏิบัติด้านใดๆ ต่อครูจะต้องได้รับการรับรองว่าเป็นไปด้วยความยุติธรรมและความเหมาะสม

ในปีพ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) รัฐบาลญี่ปุ่นได้รวมกระทรวงศึกษาหรือที่เรียกกันว่า *มนโชบุ* (MONBUSHO) และหน่วยงานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันกลายเป็น Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology หรือเรียกย่อๆว่า MEXT เป็นองค์กรหลักของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบงานการศึกษา มีหน้าที่พัฒนา กำหนดนโยบาย ดำเนินงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่

กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านศูนย์การเรียนชุมชนตลอดชีวิต ศูนย์การเรียนชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ฯลฯ ผลจากการรวมกระทรวงนี้เพื่อเสริมความเข้มแข็งทางการศึกษาที่มุ่งสู่การพัฒนานวัตกรรม

ในปีถัดมาปีพ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) ญี่ปุ่นปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขนานใหญ่โดยให้มีการสอนภาษาอังกฤษมากขึ้น ส่งเสริมการอ่านหนังสือตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน 10 นาที โรงเรียนที่มีห้องเรียน 12 ห้องจะต้องมีบรรณารักษ์ทำหน้าที่ส่งเสริมการอ่าน เปลี่ยนวิธีการประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ เพิ่มวิชาความรู้แบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบต้อง “รู้จริง” แทนการศึกษาแบบ “ผ่อนคลาย” มีการแยกสอนเป็นกลุ่มย่อยตามความสามารถของผู้เรียน สนับสนุนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดด้วยตนเองและและมีความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานอุทยานแห่งชาติการเรียนรู้, 2553: 1-2)

ในปีพ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2007) ประเทศญี่ปุ่นมีประกาศให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีสภาการศึกษาส่วนกลาง (Central Council for Education) เป็นหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการจัดสาขาการเรียนรู้ที่จะจัดกลุ่มเป้าหมาย ต้นทุน แหล่งเงิน เพื่อมั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงาน การประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานแห่งชาติ โดยมีการกำกับ ประเมิน และการประกันคุณภาพการศึกษาที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัด

นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นมีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ซึ่งหมายถึง มีความร่วมมือร่วมใจของทุกหน่วยในสังคม อันได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐ ฯลฯ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันรับผิดชอบอย่างจริงจังในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมญี่ปุ่น

❹ สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)

ประเทศเกาหลีใต้ถือได้ว่ามีการพัฒนาอย่างรวดเร็วด้านการศึกษา แม้ว่าประเทศจะประสบปัญหาทางการเมืองอย่างมากจากการเข้าครอบครองของต่างชาติ อย่างไรก็ตามการศึกษาของประเทศเกาหลีใต้ได้รับอิทธิพลจากชาติเหล่านี้ โดยเริ่มจากเกาหลีใต้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ฮั่น ตั้งแต่พ.ศ.435 ทำให้ประเทศได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธจนเกิดการศึกษาครั้งแรกขึ้นในวัด นอกจากนี้ลัทธิขงจื้อเป็นอีกลัทธิที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาในประเทศนี้ ซึ่งหลักการของขงจื้อสอนให้คนคิดเป็นดังคำกล่าวที่ว่า “*การเรียนรู้ที่ปราศจากการคิดเป็นการสูญเปล่า แต่การคิดที่ปราศจากการเรียนรู้อันตรายมากกว่า*” และได้นำมาถ่ายทอดสู่การสอนจริยธรรม สอนการพูดที่เหมาะสม สอนการบริหารการปกครองและสอนศิลปะแห่งความประณีต ดังนั้นเห็นได้ว่าลัทธิขงจื้อมุ่งสอนให้คนมีความฉลาด มีความรู้คู่ศีลธรรมและยึดมั่นในความยุติธรรม ทั้งใฝ่หาความสำเร็จด้วยความสามารถของตนเอง ขงจื้อสอนหนังสือให้คนทุกชนชั้น ไม่แยกยากดีมีจน ให้โอกาสคนโดยทั่วหน้าความคิดขงจื้อถูกนำไปวางรากฐานองค์การทางสังคม อย่างระบบราชการ มีการสอบแข่งขันเพื่อคัดคนดีมาทำงาน คนที่สอบผ่านต่างได้รับเกียรติ มีชื่อเสียงและมีหลักประกันถึงความสำเร็จทางสังคม (Sorensen, 1994)

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2453 ประเทศเกาหลีต้องเผชิญกับระบบการศึกษาที่ถูกปิดตายในช่วงการปกครองของจักรวรรดิญี่ปุ่นถึง **35** ปี (ปีพ.ศ. **2453** ถึง พ.ศ. 24**88)** ญี่ปุ่นได้ผนวกประเทศเกาหลีเป็นดินแดนของตนตาม<u>สนธิสัญญาการรวมญี่ปุ่น-เกาหลี</u> เกาหลีถูกญี่ปุ่นปกครองจนกระทั่งญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงครามเมื่อ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ระบบการศึกษาในช่วงญี่ปุ่นปกครองเสมือนถูกปิดตาย มีคนเกาหลีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับการศึกษาที่ดีจากระบบการศึกษาของญี่ปุ่น ซึ่งในช่วงเวลานั้นเฉพาะครูชาวญี่ปุ่นเท่านั้นที่อนุญาตให้สอนในประเทศเกาหลี แม้แต่การศึกษาในระดับมัธยมและระดับที่สูงกว่าก็มีเฉพาะชาวญี่ปุ่นที่ได้เรียน เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. **2488)** ครูชาวญี่ปุ่นกลับประเทศหมด ประเทศเกาหลีไม่เหลือครูหรือคนที่มีคุณสมบัติหรือใบอนุญาตที่จะเป็นครู คนเกาหลีร้อยละ 78 ในเวลานั้นไม่มีการศึกษาคือ ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง แม้ประเทศเกาหลีจะได้รับการปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น แต่ต้องประสบปัญหาสงครามแย่งดินแดนตามการเมืองโลกที่ได้แบ่งโลกเป็นสองขั้ว (**Bipolar)** คือ ขั้วเสรีนิยมที่มีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำและขั้วคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ประเทศถูกแบ่งเป็นสองส่วนในปี พ.ศ. **2491 (**ค.ศ. **1948)** และเกิดสงครามเกาหลีในปี พ.ศ. **2493 – 2496** (ค.ศ.1950-1953**)** จึงได้ยุติลงโดยแบ่งประเทศเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ที่เส้นรุ้งหรือเส้นขนานที่ 38 องศาเหนือ

ประเทศเกาหลีใต้ได้ประกาศใช้กฎหมายการศึกษาครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2492 (ค.ศ. 1949) กำหนดให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาตามความสามารถ แต่เด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างน้อย ซึ่งรัฐบาลจัดให้ฟรี และระบบการศึกษาได้พัฒนามาโดยตลอดซึ่งในปัจจุบันใช้ระบบ 6 – 3 – 3 – 4 คือ ชั้นประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย 4 ปี

ในช่วงทศวรรษ **1960s** (พ.ศ. **2503)** ถือได้ว่าเป็นยุคแรกของการพัฒนาการศึกษาของประเทศเกาหลีใต้ที่พัฒนาการศึกษาพร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เกาหลีใต้เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งในปี พ.ศ. 2505 (จัดทำหลังประเทศไทยหนึ่งปี) รัฐบาลได้ลงทุนการศึกษาระดับประถมอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าแรงงานที่คนเกาหลีสามารถปรับตัวเองสู่แรงงานที่มีฝีมือ ซึ่งประเทศในขณะนั้นได้ประธานาธิบดีปาร์ค จุง ฮี ปกครองประเทศถึง **15** ปี (พ.ศ. **2506 – 2521)** ซึ่งยุคกลางทศวรรษ 1970**s (**พ.ศ.2513) รัฐบาลนี้แม้จะเป็นรัฐบาลเผด็จการทหาร แต่หากมีนโยบายยกระดับพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นอุตสาหกรรมหนัก โดยมีใช้แนวทางการพัฒนาจากญี่ปุ่นที่อาศัยกลุ่มบริษัทใหญ่ๆ (Zaibatsu) เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เกาหลีใต้ภายใต้การนำของประธานาธิบดีปาร์ค ก็สนับสนุนให้เกิดกลุ่มบริษัทใหญ่ที่เรียกว่า แชโบล (Chaebol) เป็นกลไกขับเคลื่อน เช่น กลุ่มบริษัทซัมซุง ฮุนได แดวู เอสเค เป็นต้น โดยรัฐบาลเน้นการส่งออกเป็นสำคัญ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนประเทศจากเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม และมีผลต่อการศึกษาให้เกิดการขยายการศึกษาด้านเทคนิคและการฝึกอบรมอาชีพด้านต่างๆให้มีคุณภาพมากขึ้น

ในทศวรรษ 1980s (พ.ศ.2523) รัฐบาลได้ขยายการศึกษาระดับสูงและได้จัดตั้งโปรแกรมพัฒนาและการวิจัยแห่งชาติ ทั้งผลักดันเพิ่มมูลค่าสินค้าทางอุตสาหกรรม จนถึงทศวรรษ1990s (พ.ศ.2533) ประเทศเกาหลีได้เปลี่ยนโฉมอุตสาหกรรมสู่เทคโนโลยีระดับสูงและนวัตกรรม รัฐบาลได้ขยายระบบการศึกษาชั้นสูงเพื่อสร้างคนรองรับภาคเอกชนที่เป็นหัวหอกในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ ในปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) ประเทศเกาหลีใต้จัดตั้งสถาบันวิจัยแห่งประเทศเกาหลีเพื่อการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรม (KRIVET: Korea Research Institute for Vocational Education and Training) เพื่อให้การสนับสนุนการศึกษาการฝึกอบรมอาชีพแก่ชาวเกาหลีใต้

เศรษฐกิจของเกาหลีใต้แม้จะเจริญแบบก้าวกระโดดในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา แม้ต้องมาประสบกับวิกฤตต้มยำกุ้ง พ.ศ.2540 (ค.ศ. 1997) แต่ก็ฝันฝ่ามาได้อย่างรวดเร็ว จนถึงวันนี้เศรษฐกิจของประเทศเกาหลีใต้เป็นเศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ที่รองรับและเสริมสร้างนวัตกรรม ด้านการสร้างโครงสร้างข้อมูลข่าวสาร ทั้งเพิ่มศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ความสำเร็จทางการศึกษาในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) เป็นที่ประจักษ์จากผลการสอบ PISA (Programme for International Student Assessment) ทำให้เห็นความสามารถของเด็กเกาหลีใต้ในเรื่องคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งความสำเร็จนี้สะท้อนปรัชญาและแนวคิดการศึกษาของเกาหลีใต้ที่ได้พัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นปรัชญาและแนวคิดการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาในอดีต รวมทั้งเป็นฐานที่สำคัญในการต่อยอดการพัฒนาด้านต่างๆของประเทศ

การศึกษาระดับมัธยมของประเทศเกาหลีส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนตามความชำนาญเฉพาะสาขา ได้แก่ โรงเรียนด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ภาษาต่างประเทศและพลศึกษา เพื่อมุ่งหวังตอบสนองเด็กที่มีอัจฉริยภาพให้พัฒนาไปสู่โปรแกรมการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง ตัวอย่างเช่น โรงเรียนวิทยาศาสตร์ยงจิ (Gyeonggi Science High School) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เปิดรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์แห่งแรกของเกาหลีใต้ เปิดสอนครั้งแรกในปี พ.ศ.2527 (ค.ศ.1983) เป็นต้น

ส่วนระบบอุดมศึกษาของเกาหลีแบ่งสถาบันการศึกษาออกเป็น 5 ประเภท คือ วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยหลักสูตร 4 ปี (ซึ่งรวมทั้งมหาวิทยาลัยเปิด) วิทยาลัยครู วิทยาลัยอาชีวศึกษา โพลีเทคนิคและโรงเรียนพิเศษ (Miscellaneous schools) โดยสถาบันทั้งหมดสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ระบบการศึกษาในเกาหลีใต้มีการประกันคุณภาพภาพในระดับอุดมศึกษา รัฐเกาหลีใต้ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อเป็นบรรทัดฐานการรับรองคุณภาพมหาวิทยาลัยแตกต่างไปตามรูปแบบของมหาวิทยาลัย แต่มหาวิทยาลัยก็ต้องมีการประเมินตนเองเป็นประจำทุกปี ในปัจจุบันมีองค์กรอิสระที่ไม่ขึ้นต่อรัฐบาล ทำหน้าที่ประเมินเพื่อการรับรองคุณภาพของมหาวิทยาลัยในเกาหลีองค์กรนี้เรียกว่า สภาการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเกาหลี (KCUE: Korea Council For University Education) (2556) เป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับจากกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาลัย มหาวิทยาลัยโดยทั่วไป

หลักการที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ สาธารณรัฐเกาหลี ได้เน้นความสำคัญในการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยมุ่งจัดการศึกษาที่มีลักษณะต่อเนื่องกันตลอดชีวิตอย่างจริงจัง 2 ประเด็น คือ การออกกฎหมายรองรับการศึกษาตลอดชีวิต และการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

- การศึกษาตลอดชีวิต มีกฎหมายครอบคลุม 2 ฉบับคือ

  1)กฎหมายส่งเสริมการศึกษาเบื้องต้น (Pre - School Education Promotion Law) เป็นการศึกษาแก่คนที่ทำงานแล้ว และไม่มีโอกาสเข้าเรียนในระบบโรงเรียน โดยสนับสนุนให้จัดชั้นเรียนในโรงงาน

  2) กฎหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาเพื่อสังคม (The Social Education Promotion Law) ได้วางกำหนดเกณฑ์เพื่อรับรองการจัดการศึกษานอกระบบแต่ละระดับ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ที่เรียนจบแล้วสามารถมีความรู้เทียบเท่าการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและอาจเข้าเรียนต่อการศึกษาในระบบได้

- การศึกษาต่อเนื่องในเกาหลีมีอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน อย่างมหาวิทยาลัยจัดโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่ทำงานแล้ว โรงเรียนจัดการศึกษาผู้ใหญ่ เปิดอบรมระยะสั้นเพื่อเป็นการบริการชุมชน สถาบันการศึกษาของเอกชน จัดการเรียนการสอนแบบกวดวิชา ฝึกอาชีพหรือวิชาทักษะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น โรงเรียนสอนภาษา ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ การทำศิลปะประดิษฐ์ วาดภาพ ดนตรี เป็นต้น

นอกจากนี้รัฐบาลเกาหลีใต้อาศัยสื่อมวลชนทุกแขนง ให้ความรู้ ให้การศึกษา หรือมีกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อต่อแนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มสื่อวิทยุได้มีการดำเนินรายการที่เอื้อต่อการศึกษาอย่างจริงจังโดยในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ.1990) ได้จัดตั้งระบบการกระจายเสียงเพื่อการศึกษาขึ้น (The Educational Broadcasting System) ส่วนด้านโทรทัศน์และเคเบิ้ลทีวี ก็ดำเนินรายการทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น (อิทธิพล ปรีติประสงค์, 2556)

ประเทศเกาหลีให้ความสำคัญกับการผลิตครูอย่างมาก โดยมีสถาบันการผลิตครู 2 รูปแบบ คือ วิทยาลัยครูและวิทยาลัยวิชาการศึกษา

(1) วิทยาลัยครู ผลิตครูเพื่อไปสอนระดับประถมศึกษา ผู้ที่เรียนจบจะได้รับปริญญาบัตรและประกาศนียบัตรการสอนประถมศึกษา นักเรียนที่เข้าเรียนจะเป็นนักเรียนทุนได้รับการยกเว้นค่าลงทะเบียนและค่าสอน แต่เมื่อจบแล้วต้องไปเป็นครูในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างน้อย 4 ปี

(2) ส่วนวิทยาลัยวิชาการศึกษา ใช้หลักสูตร 4 ปี เช่นกันเพื่อผลิตครูระดับมัธยมศึกษา

นอกจากนี้ประเทศเกาหลียังมีมหาวิทยาลัยทางการศึกษาชื่อว่า Korea National University of Education ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) เพื่อผลิตครูชั้นนำที่สามารถสอนและวิจัย เกี่ยวกับการศึกษาในระดับอนุบาล ประถมและมัธยมได้ รวมทั้งสร้างบุคลากรที่จะเป็นหัวหอกของการปฏิรูปการศึกษา ตลอดจนการเน้นบทบาทด้านการฝึกอบรมครูและวิจัยทางการศึกษา

แม้ว่าประเทศเกาหลีจะมีการปฏิรูปการศึกษาและปรับนโยบายทางการศึกษาให้สอดคล้องการพัฒนาโดยตลอด แต่การศึกษาในเกาหลีใต้ก็ยังมีปัญหา จากการศึกษาของอิทธิพล ปรีติประสงค์ (2556) พบว่าเกาหลีใต้มีการผลิตบัณฑิตมากเกินไป ดังสถิติในปี พ.ศ. 2554 พบว่ามีผู้ที่จบวิทยาลัยเพียง 50% เท่านั้นที่เข้าทำงานแบบเต็มเวลาตาม ซึ่งตัวเลขเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการผลิตคนมาไม่สอดคล้องกับงาน ทั้งนี้สังคมของประเทศยังขาดแคลนแรงงานฝีมืออีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้จากรายงานของสำนักงานข่าว BBC (Williamson, 2013) พบว่าการเรียนที่พุ่งเป้าเข้ามหาวิทยาลัยของเด็กในประเทศเกาหลี ต่างเข้าโรงเรียนกวดวิชา

จึงทำให้ใช้เวลาเรียนถึง 14 ชั่วโมงต่อวัน และหลายครอบครัวจ่ายเงินครึ่งหนึ่งของรายได้เป็นค่าเล่าเรียนของลูกทำให้การศึกษาเกาหลีใต้เป็นสังคมของพวก“คร่ำเคร่งกับการสอบ”

ประธานาธิบดีปาร์ค กึน เฮ บุตรสาวของอดีตประธานาธิบดี ปาร์ค จุง ฮี ที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ได้สัญญาไว้ระหว่างหาเสียงเลือกตั้งว่า จะปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งเพิ่มความคิดสร้างสรรค์และเตรียมความพร้อมด้านอาชีพแก่นักเรียนมากขึ้น โดยให้โรงเรียนมัธยมต้นยกเลิกการจัดสอบหนึ่งภาคเรียนเพื่อกระตุ้นให้เด็กมีเวลาไปค้นหาความถนัด และสำรวจตัวเองว่าสนใจอยากจะทำอะไรในอนาคต ซึ่งกระทรวงศึกษาเกาหลีใต้จะเริ่มทดลองการเรียนแนวใหม่ในภาคการศึกษากันยายน พ.ศ. 2556 กับโรงเรียนนำร่อง 42 แห่ง จากนั้นในปี พ.ศ. 2557 จะทดลองในอีก 40 โรงเรียน ก่อนกำหนดเป็นข้อบังคับใช้ในโรงเรียนมัธยมต้นทุกแห่งในปี พ.ศ.2559 (ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย, 2556) การทดลองนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ของหลายฝ่ายทำให้รัฐมนตรีศึกษาธิการเกาหลีใต้ ต้องตระหนักและสร้างความมั่นใจหรือความเชื่อมั่นว่า ภาคการเรียนที่ไม่มีสอบคือ ก้าวแรกของการก้าวผ่านระบบการศึกษาล้าสมัย หากโครงการตามแผนนี้ประสบความสำเร็จ โครงการนี้จะก่อให้เกิดผลเปลี่ยนแปลงทางบวกในระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการลดแรงกดดันเรื่องการสอบ ให้โอกาสนักเรียนได้ศึกษาเรื่องที่สนใจ และกลายเป็นผู้เรียนรู้ที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสโลกแห่งการทำงาน และคิดอย่างจริงจังว่าอยากทำอะไรในอนาคต (ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย, 2556)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าระบบการศึกษาของประเทศเกาหลีใต้ได้รับอิทธิพลจากประเทศที่เข้าครอบครองทั้งจีน และญี่ปุ่น แต่การพัฒนาการศึกษาของเกาหลีใต้ที่ก้าวกระโดดเกิดขึ้นจากเหตุผลที่ต้องการเอาชนะความยากจนของประเทศที่ดูเสมือนหมดสิ้นทุกอย่างหลังการครอบครองของประเทศญี่ปุ่น ความกดดันนี้นำมาซึ่งการลงทุน ลงเวลาในการศึกษาของคนเกาหลีใต้ จนสามารถปรับเปลี่ยนสังคมจากเกษตรกรรมมาสู่สังคม อุตสาหกรรม และเทคโนโลยีระดับสูง อันถือได้ว่าระบบการศึกษาของประเทศนี้เป็นการดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาประเทศอย่างชัดเจน หากแต่ปัจจุบันการศึกษาของประเทศดูเหมือนจะติดกับการแข่งขันจนทำให้เด็กนักเรียนขาดการใช้ชีวิตในวัยเด็กเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนานวัตกรรม

❺ สาธารณรัฐประชาชนจีน

แม้ว่าประเทศจีนจะเป็นประเทศที่มีประชากรติดอันดับ 1 ของโลก คือกว่า 1,300 ล้านคน และมีโครงสร้างการเมืองเป็นคอมมิวนิสต์และสังคมนิยม รวมไปถึงเผด็จการเบ็ดเสร็จ ซึ่งควบคุมอินเทอร์เน็ตในการสืบค้น และการติดต่อกับโลกภายนอก หากแต่ประเทศจีนก็สามารถพัฒนาประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันในระดับสูงได้ (ดูตารางที่ 1) และมีผลคะแนนด้านการคุณภาพการศึกษาที่สูงกว่าประเทศไทย (ดูตารางที่ 2) จึงเป็นอีกประเทศที่น่าสนใจศึกษาระบบการศึกษา

จากรายงานการศึกษาของ กฤฑยา กิจสว่างรังษี (2556) พบว่าการศึกษาของจีนได้รับอิทธิพลขงจื๊อและลัทธิเต๋า ซึ่งลัทธิขงจื๊อมีอิทธิพลสำคัญ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญถึงคุณความดี ความภักดีในธรรมชาติอันแท้จริง การพึ่งพากันในสังคมมนุษย์ ความถูกต้องและความกตัญญู (ต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ) การอุปถัมภ์ครอบครัว ความสามัคคี ซึ่งมีอิทธิต่อการใช้ชีวิตในชุมชนและสถานที่ทำงาน ส่วนลัทธิเต๋าให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ในการอยู่รอด โดยสร้างพลังอำนาจสำคัญ ในความสามัคคีกับธรรมชาติ เน้นความสำคัญในการปรับตัวของ

แต่ละบุคคล ไม่แทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งต่างๆและพฤติกรรมในเชิงกลยุทธ์ โดยลัทธิขงจื้อและเต๋าเป็นวัฒนธรรมชาวจีนร่วมกันเปรียบเป็นหยินและหยางฝ่ายหนึ่งแทนลำดับพิธีการ สังคม การวางแผน เสถียรภาพและธรรมชาติ อีกฝ่ายเป็นปัจเจกบุคคล ความยืดหยุ่นและไม่แทรกแซง และจากงานทบทวนวรรณกรรมของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ให้ความสำคัญกับลัทธิขงจื้ออย่างมาก (de Man & Yang, 2005 อ้างถึงใน Boston College Center for Work & Family Global Workforce Roundtable, 2008)

ระบบการศึกษาของจีนในปัจจุบัน ยึดมั่นในหลักการ "การพัฒนาสู่ความทันสมัยเปิดสู่โลกและอนาคต" และยังใช้หลักการดังกล่าวนำไปสู่การปฏิรูปและการสร้างการศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไป การศึกษาของจีนมีกระทรวงศึกษาธิการ (MOE: Ministry of Education of the People's Republic of China) กำกับดูแลและคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (SEC: State Education Commission) เป็นผู้วางแผนการศึกษาตามนโยบายรัฐ และควบคุมคุณภาพการศึกษา (UNESCO-IBE, 2011)

ระบบการศึกษา (Education System) ในจีนถูกแบ่งออกเป็น 3 แขนง คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาขั้นอุดมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ โดยรัฐบาลขยายระบบการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี และแบ่งหลักสูตรการสอนออกเป็น 2 ระดับ หลักสูตรที่กำหนดโดยรัฐ และหลักสูตรที่กำหนดตามท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศจีนเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ และมีความแตกต่างหลากหลายอย่างมากภายในประเทศ ทำให้จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องต่อความต้องการและความเป็นจริงของท้องถิ่น

นอกจากนี้รัฐบาลจีนยังแบ่งหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นภาคทฤษฎีวิชาการ และภาคกิจกรรม กระทรวงศึกษาธิการจีน ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานใหม่สำหรับศตวรรษที่ 21 กำหนดให้เด็กเมื่อมีอายุครบ 6 ปี ต้องเข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา และสำหรับบางแห่งที่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยสามารถเลื่อนอายุการเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาได้จนถึง 7 ปี ในตลอดการศึกษาภาคบังคับ ต้องผ่านการสอบปลายภาค และการทดสอบความรู้ด้านต่างๆ เป็นระยะๆ

ในโรงเรียนประถม ภาษาจีน และคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องบังคับสอบ ในขณะที่วิชาอื่นๆ เป็นวิชาที่ไม่บังคับสอบ ในโรงเรียนมัธยม การสอบปลายภาคการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้กรอบวิชาที่รัฐกำหนด นอกจากการเรียนการสอนรัฐยังกำหนดให้โรงเรียนประถมและมัธยมจัดหลักสูตรการศึกษาด้านศีลธรรม แนวคิดด้านการเมือง ปรัชญา ศีลธรรม และจิตวิทยาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เด็กนักเรียนที่จะเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองของประเทศมีความรักชาติ จริยธรรม ศีลธรรม และมีความผูกพันในเชื้อชาติด้วย นอกจากนี้รัฐบาลจีนยังส่งเสริมกิจกรรมภายหลังการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเปิดกว้างขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็กนักเรียนแต่ละคน เช่น ความสนใจในเรื่องการแสดงละคร งานศิลปะ งานเขียนบทประพันธ์ และการเข้าค่ายฤดูร้อน เป็นต้น

ในเรื่องการจัดทำตำราเรียน เนื่องจากจีนเป็นประเทศใหญ่ แต่ละมณฑลมีความแตกต่างในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม รัฐบาลจีนจึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนในพื้นที่ต่างๆ พัฒนาตำราเรียนของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และความต้องการของเด็กนักเรียนในพื้นที่นั้นๆ และเพื่อให้ตำราเรียนเหล่านี้มีคุณภาพเป็นไปตามที่รัฐต้องการ จึงมีระบบตรวจสอบและอนุมัติตำราเรียนขึ้นในระบบการศึกษาของจีนตำราเรียนทุกเล่มของวิชาบังคับ ซึ่งจะใช้ในการเรียนการสอนระดับประถมและมัธยมนั้น ต้องได้รับการตรวจสอบและอนุมัติจากคณะกรรมการการทดสอบ และให้ความเห็นชอบตำราเรียนแห่งชาติ (State Textbooks

Examination and Approval Committee) ก่อนที่จะได้รับการจัดพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาด้านปรัชญาความคิด จิตใจ และการทดลองทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ สำหรับอุปกรณ์ตำราเรียนเสริมนั้นจะต้องได้รับการตรวจสอบและอนุมัติจากคณะกรรมการเห็นชอบระดับจังหวัด และจะได้รับการอนุมัติให้ใช้ได้เฉพาะในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาประกอบด้วย มหาวิทยาลัย (Universities) สถาบัน (Institutes) และวิทยาลัย (Short-Cycle Universities) มหาวิทยาลัยในประเทศจีนติดอันดับ QS World University Ranking (2013) ถึง 25 มหาวิทยาลัย (ดูตารางที่ 4) จีนมีระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่เข้มงวดและแข่งขันสูงมาก โดยในปีพ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ทั้งประเทศจีนมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านการสอบคัดเลือกและรับเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น 6,076,600 คน โดยนักศึกษาจีนต้องผ่านการสอบคัดเลือกตามที่ทางรัฐบาลกำหนด ในขณะเดียวกันสำหรับนักศึกษาต่างชาติที่ประสงค์จะเรียนในหลักสูตรภาษาจีน จะต้องผ่านหลักสูตรเตรียมความพร้อมด้านภาษาจากมหาวิทยาลัยก่อนประมาณ 1-2 ปี แล้วจึงทำการสอบวัดระดับภาษาจีน (HSK: Hanyu Shuiping Kaoshi) ให้ได้ตามเงื่อนไขของมหาวิทยาลัย (ประมาณระดับ 4-6) และยังมีมหาวิทยาลัยอีกจำนวนหนึ่งที่มีหลักสูตรนานาชาติ

การศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศจีน เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพิ่มเติมจากการศึกษาในระบบโรงเรียนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาขั้นอุดมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นต้นได้รวมถึงการให้การศึกษาเบื้องต้นแก่ผู้ใช้แรงงานในชนบทห่างไกล การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นกลางได้รวมถึงการให้ศึกษาด้านวิชาชีพอันได้แก่ ทีวี วิทยุ เสมียน ส่วนการศึกษาผู้ใหญ่ขั้นสูงได้รวมถึงการให้ศึกษาด้านวิชาชีพชั้นสูงเพิ่มเติมจากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ระบบการศึกษาผู้ใหญ่ในจีนเป็นการศึกษาระบบใหม่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อทั้งการพัฒนาระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมในโรงเรียนเพื่อการศึกษาระยะยาว และมีผลต่อการส่งเสริมความต่อเนื่องของการพัฒนาประเทศชาติทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 รัฐบาลจีนได้มีโครงการหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาคือ “โครงการ 211” เป็นโครงการที่สร้างมหาวิทยาลัยชั้นนำและเปิดสาขาวิชาสำคัญๆ ในระยะแรกของการดำเนินการ พ.ศ. 2539 – 2543 (ค.ศ.1996-2000) โดยความหมายของตัวเลข 21 คือ ศตวรรษที่ 21 และ 1 คือ เดือนมกราคม ซึ่งมีการริเริ่มโครงการนี้ขึ้น โครงการนี้เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา 5 ปี ฉบับที่ 9 โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาระดับสูงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคม มุ่งเน้นการอบรมบุคคลากรอาชีพที่มีส่วนสำคัญช่วยเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวัฒนธรรมของประเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ ตลอดจนวางรากฐานการอบรมอาชีพในสถาบันการศึกษาภายในประเทศให้มีความมั่นคงเพิ่มมาตรฐานแก่สถาบันการศึกษา หรือเขตการศึกษาที่สำคัญ ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัย 100 แห่งที่อยู่ในโครงการ (รัฐบาลตั้งเป้าหมายจะพัฒนามหาวิทยาลัยทั้งหมด 300 แห่ง) โครงการนี้มุ่งเน้นการพัฒนา 3 ด้าน คือ (1) การพัฒนาศักยภาพของการศึกษา โดยการปฏิรูปการศึกษาและแนวทางการฝึกสอนแก่นักเรียน ทั้งทางด้านจิตใจ ความรู้ และบุคลิกภาพ (2) การพัฒนาสถาบันการศึกษา ให้เป็นศูนย์ในการอบรมพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อแก้ปัญหาทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์ และเศรษฐกิจของประเทศต่อไป (3) การพัฒนาบริการพื้นฐานทางการศึกษาของภาครัฐ โดยการก่อตั้งเครือข่ายการศึกษา

และการวิจัยของมหาวิทยาลัยที่สำคัญผ่านอินเตอร์เน็ต การวางระบบห้องสมุด และเอกสารประกอบการศึกษา และระบบสื่อการเรียนและอุปกรณ์ที่ทันสมัย

ปัจจุบันโครงการ 211 ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการกลาง CPC (Central Committee) และสภาแห่งชาติ (State Council) และการประสานงานของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการคลัง และหน่วยงานวางแผนแห่งชาติ (State Planning Commission) นี้ได้ดำเนินการโดยมีสถาบันการศึกษาระดับสูงทั่วประเทศ 101 แห่งเข้าร่วมโครงการ และกำลังพัฒนาไปตามแนวทางหลักที่ตั้งไว้ในเรื่องของการพัฒนาบุคลากรในระบบการศึกษาระดับสูง ดังนี้ (1) ส่งเสริมครูอาจารย์ที่มีอายุน้อยและมีคุณภาพในระบบการศึกษาในขณะเดียวกันเพิ่มคุณภาพของครูอาจารย์วัยกลางคนของระบบการเรียนการสอนและการทำวิจัย (2) ส่งเสริมการประกอบอาชีพการสอนแบบเต็มเวลา และให้การส่งเสริมตามความสามารถ (3) พัฒนาความรู้บุคคลากรผ่านการฝึกอบรมการคัดเลือกไปศึกษาต่อยังต่างประเทศและทำวิจัย (4) ส่งเสริมให้นักเรียนจีนที่ศึกษาในต่างประเทศ กลับทำงานในระบบการศึกษาของประเทศ โดยตระหนักถึงประโยชน์จากประสบการณ์ต่างแดนที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาระดับสูงระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ

จากข้อมูลกระทรวงศึกษาจีน (Ministry of Education of the People's Republic of China) , พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) (อ้างถึงใน Ji, 2006) การศึกษาผู้ใหญ่ตอบสนองสาขาความชำนาญพิเศษมีจำนวนมากที่สุด คือ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และแพทย์ศาสตร์ ตามลำดับ ซึ่งประเทศจีนเน้นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในแผนพัฒนาระบบการศึกษาปัจจุบัน

เป็นที่น่าสนใจที่จำนวนตัวเลขความต้องการการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกของนักศึกษาในประเทศจีนพบว่า นักศึกษาหญิงให้ความสำคัญกับการศึกษาและมีความต้องการศึกษาสูงขึ้น มีนักศึกษาสมัครปริญญาโทและปริญญาเอกที่มีจำนวน 1,404,942 คน มีความสอดคล้องกับสภาพเป็นจริงที่รัฐสนับสนุนให้เพศหญิงมีการศึกษาและตรงกับแผนพัฒนาระบบการศึกษาแห่งชาติ ที่ต้องการขยายการศึกษาให้ทั่วถึงและพัฒนาการศึกษาสูงขึ้น (Ministry of Education of the People's Republic of China, 2012 อ้างถึงใน Ji, 2006)

ล่าสุดประเทศจีนได้ออกแนวทางการพัฒนาการศึกษาใน 15 ปีข้างหน้า (2558-2572) เน้นการดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้ (1) ต้องพัฒนาการศึกษาอย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างความร่วมมือกันระหว่างการศึกษาเศรษฐกิจและสังคม โดยทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ต้องพัฒนาประเทศผ่านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการศึกษา (2) สร้างความร่วมมือ "การกำหนดเป้าหมายสามส่วน" คือ โครงสร้างระบบ ระดับการพัฒนา และความเร็วในการพัฒนาทางการศึกษา โดยเป็นไปตามความต้องการของความก้าวหน้าในสังคม ปฏิรูประบบการศึกษา ระบบหลักสูตร สาระ และวิธีการในการสอนเชิงลึก เพื่อพัฒนาคุณภาพของภาครัฐและพรสวรรค์พิเศษ ที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนาในอนาคต (3) การปฏิรูประบบการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อเร่งรัดพัฒนาการทางการศึกษา ในระหว่างกระบวนการเปลี่ยนผ่านตามเศรษฐกิจที่วางแผน ได้รับการเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (4) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรวดเร็วในการพัฒนา และคุณภาพหรือประสิทธิภาพในการพัฒนา เพื่อนำเอานโยบายในการบูรณาการระดับความเร็วและคุณภาพไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

กระทรวงศึกษาธิการของจีนได้ให้ความสำคัญในการสอนภาษาอังกฤษ ทำให้นักเรียนสามารถสื่อสารด้วยภาษาและพัฒนาแนวคิดในระดับสากล และได้คำนึงถึงสภาพความเป็นจริง เพราะมีเวลาน้อยและต้องใช้พลังงานมาก ด้วยปัญหานี้ กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแนวทางการปฏิรูป 3 แบบในการสอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษา คือ (1) สอนภาษาอังกฤษในเชิงการปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถที่จะใช้ภาษาอังกฤษเน้นการอ่านเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (2) การตั้งวิทยาเขตที่มีเครือข่ายการสอนภาษาอังกฤษ โดยใช้เทคโนโลยีการศึกษาสมัยใหม่เข้าทดแทนรูปแบบการสอนแบบเดิมที่ใช้กระดานดำ และชอล์ค เพื่อพัฒนาความ สามารถนักเรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (3) พัฒนาระบบการประเมินผลใหม่ เช่น ให้มีการประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนเช่นเดียวกับการสอบในขั้นสุดท้ายประเมินงานของครูจากความก้าวหน้าในความรู้ของนักเรียน การปฏิรูปที่ก้าวหน้าเพื่อช่วยพัฒนาความสามรถในการใช้งานภาษาอังกฤษ

จะเห็นได้ว่าภาระหน้าที่หลักของกระทรวงศึกษาของจีน (Ministry of Education) ทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาที่เชื่อมโยงอุตสาหกรรมและการศึกษา โดยเปิดให้หลักสูตรสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของพื้นที่ เน้นการสอนวิชาการคู่กิจกรรม ให้ความสำคัญกับวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และภาษาอังกฤษเพื่อการใช้งานได้จริง

8. ระบบการศึกษาในราชอาณาจักรไทย

หลังจากทบทวนระบบการศึกษาของประเทศทั้ง 5 ที่มีอันดับการศึกษาดีกว่าประเทศไทย ทำให้น่าพิจารณาว่าระบบการศึกษาของไทยเป็นอย่างไร ประเทศไทยมีวิสัยทัศน์ตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู่เท่าทันในเวทีโลก” โดยมีพันธกิจ คือ (1) ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสู่สากล (2) เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียม (3) พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากวิสัยทัศน์นี้ทำให้เกิดการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดหลักคุณภาพและความเท่าเทียม รวมทั้งนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กระทรวงศึกษาจะขยายโอกาสทางการศึกษาใน 4 โอกาส คือ

1) โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสามารถได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน
2) โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน นักเรียนนักศึกษาสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่ขึ้นกับฐานะของผู้ปกครอง
3) โอกาสในการเพิ่มพูนและฝึกฝนทักษะ นักเรียนนักศึกษาทุกคนสามารถเติบโตได้ในโลกที่เป็นจริงผ่านการเรียนรู้บนฐานการทำกิจกรรม (Activity-Based Learning)
4) โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลปะ ศูนย์วัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ (มณฑณัช ชาติกานนท์, 2556)

แต่เมื่อพิจารณาการใช้เทคโนโลยีในมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาต่างๆ ในประเทศไทย ได้เริ่มให้มีการใช้บทเรียนออนไลน์ (Online) เป็นส่วนเสริมในการเรียนการสอน หากแต่ยังไม่มีหลักสูตร Online ที่ผู้เรียนสามารถเรียน Online จนจบได้รับปริญญาบัตร ในการพัฒนาบทเรียน Online นั้นมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาแต่ละแห่งจะต้องใช้ทรัพยากรของตนเอง แต่เนื่องจากการเรียนบทเรียน Online นั้นจะเรียนที่ใดก็ได้ และหลักสูตรของมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาที่เหมือนกันก็มีมาตรฐานเดียวกัน หากมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาได้มีการพัฒนาบทเรียน Online ร่วมกันและแต่ละแห่งสามารถนำบทเรียน Online ไปใช้ได้ (Shared E-Courseware) ก็จะเป็นการประหยัดทรัพยากร ประหยัดค่าใช้จ่ายของแต่ละแห่ง นอกจากนี้ ยังช่วยให้มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ที่ขาดแคลนอาจารย์ในบางสาขาวิชา สามารถมีบทเรียน Online ที่ได้มาตรฐานในสาขาวิชานั้นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2548)

ระบบการศึกษาของประเทศไทยเป็นระบบ 6-3-3 คือประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมตอนปลาย 3 ปี และกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี เพื่อตอบโจทย์วิสัยทัศน์ข้างต้น และเพื่อให้เป้าหมายทางการศึกษาของไทยสัมฤทธิ์ผล ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2552 – 2556 มีทั้งสิ้น 7 ยุทธศาสตร์ (ข่าวสำนักงานรัฐมนตรี, 2555) สรุปได้ดังนี้

1) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภท โดยมุ่งเน้นเป้าหมายคือ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง คือ จัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์แท็บเล็ต ปฏิรูปการศึกษาที่เน้นหลักสูตรการวิเคราะห์และมองภาพรวม-ยกเลิกการศึกษาแบบท่องจำ มีการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศโดยเริ่มต้นที่ภาษาอังกฤษและจีน เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทุกระดับทุกประเภท จัดให้มีครูดีและครูสอนภาษาให้เพียงพอทุกห้องเรียน จัดให้โรงเรียนมีคุณภาพใกล้เคียงกันทั้งในเมืองและชนบท จัดให้มีสถาบันอาชีวศึกษาที่สามารถค้นหาความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในทุกพื้นที่ พัฒนานักศึกษาอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาให้เป็นมืออาชีพที่สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษา และเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ
2) การสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม คือ กระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งทุน การพัฒนาเด็กปฐมวัย สนับสนุนผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพสร้างห้องการเรียนรู้โดยใช้ e-Book การลดข้อจำกัดของการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาชั้นสูง การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ให้คนไทยที่ไม่จบ ม.6 เทียบโอนความรู้และประสบการณ์หรือเข้าเรียนให้จบ ม.6 ได้ภายใน 1 ปี และโครงการหนึ่งโรงเรียนหนึ่งพยาบาล
3) การปฏิรูปครูเพื่อยกฐานะครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง คือ ปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครู พัฒนาระบบความก้าวหน้าของครู ฝึกอบรมครูอย่างเข้มให้มีคุณภาพ และลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้-สร้างโอกาสให้กับครู

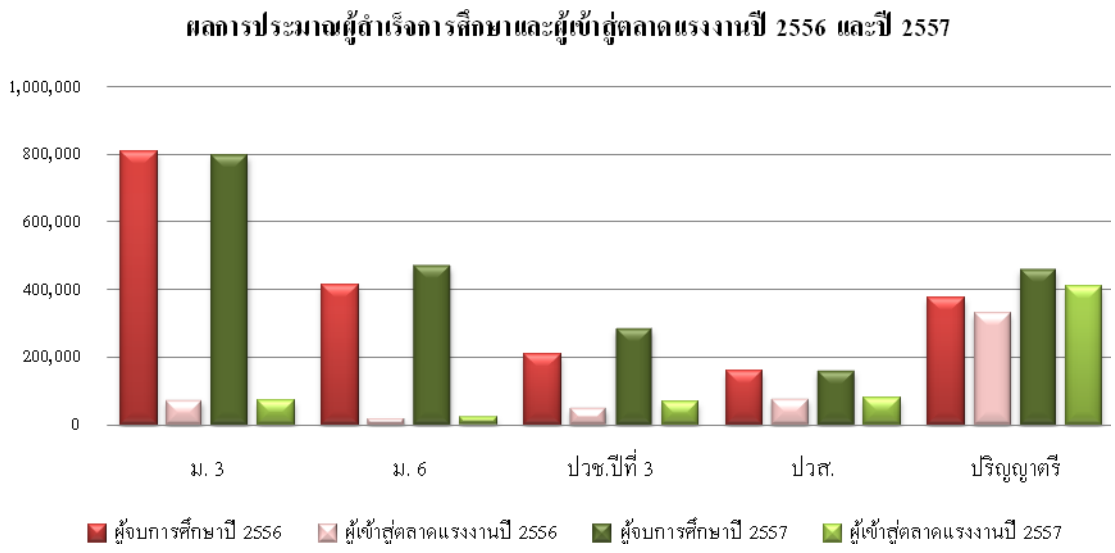
4) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา อาชีวศึกษา และการฝึกอาชีพ ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ คือ จัดระบบการสร้างประสบการณ์ระหว่างเรียนอย่างเหมาะสม เช่น ศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน เรียนก่อนผ่อนทีหลัง-ส่งคืนเมื่อมีรายได้ สร้างรายได้ระหว่างเรียน กองทุนตั้งตัวได้ สนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันทีหรือเรียนจบพบงาน มีการฝึกอาชีพในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะให้ตรงกับตลาดแรงงานและบ่มเพาะผู้ประกอบการรายใหม่ และศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน
5) การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติ คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้คอมพิวเตอร์แท็บเล็ตที่ทันสมัย โดยมีระบบจัดการความรู้รองรับการใช้คอมพิวเตอร์แท็บเล็ตโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย พัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์แท็บเล็ต และมีโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงกับอินเทอร์เน็ตไร้สาย
6) การสนับสนุนการพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติ คือ พัฒนามหาวิทยาลัยให้มุ่งผลิตนักศึกษาสู่การเป็นพลเมืองโลกที่ทันสมัย-มีทักษะหลากหลาย-สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ สร้างเครือข่ายของนักศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้มีคุณภาพระดับโลก และสนับสนุนการวิจัยทางการศึกษา
7) การเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน คือ สร้างความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบัน การศึกษากับภาคเอกชนเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ

ผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาได้แสดงผลเชิงตัวเลข ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากจำนวนนักเรียนนักศึกษาที่เข้าสู่ระบบการศึกษาและตัวเลขประมาณการผู้สำเร็จการศึกษาทำให้เห็นปัญหาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถทำนายการขาดแคลนแรงงานในอนาคตมากยิ่งขึ้น สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2554 พบว่าในปัจจุบันจำนวนนักเรียนนักศึกษาลดลงทั้ง 3 กลุ่ม คือระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และอุดมศึกษา ส่วนผลการประมาณผู้สำเร็จการศึกษาปีพ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2557 และผลการประมาณการผู้เข้าสู่ตลาดแรงงาน ปีพ.ศ. 2556 และปีพ.ศ. 2557(กรมการจัดหางาน.กองวิจัยตลาดแรงงาน, 2555) ทำให้เห็นการผลิตแรงงานที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ

ตารางที่ 6: เปรียบเทียบผลการประมาณผู้สำเร็จการศึกษาและผลการประมาณการผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานในป พ.ศ. 2556 และปีพ.ศ. 2557

ระดับการศึกษา	ผู้จบการศึกษา (คน)		ผู้เข้าสู่ตลาดแรงงาน(คน)	
	ปี 2556	ปี 2557	ปี 2556	ปี 2557
1. มัธยมศึกษาปีที่ 3	810,179	798,805	73,464	72,432
2. มัธยมศึกษาปีที่ 6	412,330	470,421	19,173	21,874
3. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.ปีที่ 3)	210,193	285,626	49,542	67,379
4. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง / อนุปริญญา	161,246	161,246	78,349	78,349
5. ปริญญาตรี	376,075	462,054	332,977	409,103
รวมทั้งสิ้น	**1,970,023**	**2,178,152**	**553,505**	**649,137**

แหล่งที่มา : กรมการจัดหางาน กองวิจัยตลาดแรงงาน, 2555

ภาพที่ 1: ผลการประมาณผู้สำเร็จการศึกษาและผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานปีพ.ศ. 2556 และปีพ.ศ. 2557
แหล่งที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555

จากการวิเคราะห์สถานการณ์แรงงานของประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าประเทศไทยจะยังคงเผชิญปัญหาผลิตภาพแรงงานต่ำและขาดแคลนกำลังคน ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงในอนาคต ส่งผลให้เกิดภาวะถดถอยในด้านการผลิต นอกจากนี้ความไม่สมดุลของโครงสร้างตลาดแรงงานระหว่างความต้องการและการผลิตกำลังคนของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานจบใหม่ในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าในสาขาวิชาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เกิดปัญหาคนว่างงานควบคู่กับการขาดแคลนกำลังคนเฉพาะสาขา

เรื่องนี้เห็นได้ชัดจากตัวเลขการผลิตบุคลากรทางการศึกษา ข้อมูลจากการประชุมนโยบายเรื่อง "ปฏิรูประบบพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา" เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2556 มีการนำเสนอผลการสำรวจสภาพปัญหาจริงในปัจจุบัน และแนวโน้มความต้องการในอนาคต ซึ่งพบปัญหาที่ชัดเจนว่า ในอีก 10-15 ปีข้างหน้า จะมีจำนวนครูเกษียณอายุราชการเฉลี่ยปีละ 20,000 คน แต่ปัจจุบันมีการผลิตครูปีละ 50,000 คน ซึ่งเป็นการผลิตเกินกว่าการทดแทนการเกษียณอายุราชการถึงปีละ 30,000 คน เท่ากับว่าอีก 10 ปีข้างหน้าจะผลิตครูเกิน 300,000 ดังนั้นประเทศจะต้องเผชิญกับปัญหาการผลิตครูทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

นอกจากนี้ผลของการประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับโลกนั้นประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างมากทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา จากข้อมูลการประเมินของ IMD (2013), WEF (2013), PISA (2012) TIMSS (2011), QS World University Ranking (2013) และ THE (2013) (ดูตารางที่ 2, 3 และ 4)

อีกทั้งผลจากการวิเคราะห์ของ สำนักงานมาตรฐานการศึกษา (สมศ.) (2556) สรุปว่าแม้รัฐบาลไทยจะจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของประเทศไว้มากถึง 1 ใน 5 หรือ 20% ของงบประมาณแผ่นดิน แต่มาตรฐานการจัดการศึกษาของไทยก็ยังอยู่ในระดับไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้น่าจะมีสาเหตุหลักอยู่ 3 ประการ ดังนี้

(1) เรื่องของนโยบายที่ขาดความต่อเนื่องเพราะการปรับเปลี่ยนผู้บริหารอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อคนเปลี่ยนนโยบายก็เปลี่ยนตามด้วย (สมศ. 2556, หน้า 8)

จากข้อมูลทำเนียบรายชื่อผู้บริหารกระทรงศึกษาธิการในสามช่วง

ก. เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ปี พ.ศ. 2435 – 2475 มีผู้บริหาร 5 ท่านในช่วง 40 ปี (เฉลี่ยการครองตำแหน่งท่านละ 8 ปี)

ข. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ปี พ.ศ. 2475 – 2484 มีผู้บริหาร 4 ท่านในช่วง 9 ปี (เฉลี่ยการครองตำแหน่งท่านละ 2 ปี 3 เดือน)

ค. รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2485 ถึงปัจจุบัน มีผู้บริหาร 49 ท่านในช่วง 72 ปี (เฉลี่ยการครองตำแหน่งท่านละ 1 ปี 5 เดือน) และในช่วงทศวรรษที่ผ่านมากระทรวงมีผู้บริหารใหม่ทุกปี

(2) เรื่องการควบคุมเชิงปริมาณไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นิสิต/ นักศึกษา ครู/ อาจารย์ รวมถึงสถานศึกษา เห็นได้จาก

ก. จำนวนโรงเรียนของการศึกษาขั้นพื้นฐานมากกว่า 30,000 แห่ง ครึ่งหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กบางโรงเรียนไม่มีครู หรือนักเรียน แต่ไม่สามารถยุบเลิกได้โดยง่ายเนื่องจากเป็นสถานศึกษาของรัฐ

ข. สถานศึกษาระดับอุดมศึกษามีการขยายตัวอย่างไม่จำกัด ทั้งในรูปการจัดการศึกษาในที่ตั้ง วิทยาเขต วิทยาคาร สถานศึกษานอกที่ตั้ง หลักสูตรภาคปกติ ภาคพิเศษ การจัดการศึกษาทางไกล และ E-learning เป็นต้น

(3) เรื่องการกำกับเชิงคุณภาพ ซึ่งปัจจุบันมีการกระจายอำนาจทางการศึกษามากขึ้น แต่ระบบการควบคุมและกำกับดูแลคุณภาพจากหน่วยงานต้นสังกัดยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ (สมศ. 2556, หน้า 9)

ประเทศไทยมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นผลมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) โดยมีจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน โดยกำหนดรายละเอียดไว้ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย “ระบบการประกันคุณภาพภายใน” และ “ระบบการประกันคุณภาพภายนอก” เพื่อใช้เป็นกลไกในการผดุงรักษาคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา

(1) การประกันคุณภาพภายใน (Internal Quality Assurance: IQA) เป็นการดำเนินงานของสถาบันศึกษาโดยการประเมินตนเองทุก 1 ปี และหน่วยงานต้นสังกัดรับผิดชอบติดตามและตรวจสอบทุก 3 ปี

(2) การประเมินคุณภาพภายนอก (External Quality Assessment: EQA) โดยมีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) รับผิดชอบประเมินและตรวจสอบ ซึ่งสถานศึกษาจะได้รับการประเมินอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุก 5 ปี

จากข้อมูลข้างต้นจึงทำให้เห็นว่าระบบการศึกษาของไทยที่มีวิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู่เท่าทันในเวทีโลก” ยังไม่ถือว่าสัมฤทธิ์ผล หากพิจารณาค่าคะแนนจากการประเมินของหลายสถาบันระดับสากล ส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา (ปีพ.ศ. 2552-2556) ที่เน้นตัวอุปกรณ์การเรียนการสอนเป็นสำคัญ และการผลิตครูที่มีปัญหาเชิงปริมาณและคุณภาพ ทำให้เราเห็นผลผลิตของนักเรียน นักศึกษาที่ด้อยคุณภาพจากเกณฑ์การประเมินระดับสากล

9. สรุปบทเรียนระบบการศึกษาของประเทศในอาเซียน+6

จากบทเรียนการบริหารการศึกษาของประเทศทั้ง 5 ทำให้เห็นรากฐานการศึกษาที่มาจากลัทธิขงจื้ออันนำมาสู่วัฒนธรรมที่มีการให้คุณค่าทางการศึกษาในประเทศญี่ปุน เกาหลีใต้ และจีน ส่วนประเทศสิงคโปร์นั้นรากฐานความสำเร็จทางการศึกษาน่าจะมาจากความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดจึงเล็งเห็นว่าประชาชนที่มีอยู่จำนวนน้อยนี้สามารถพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าได้ ประเทศออสเตรเลียนั้นใช้การศึกษาเป็นตัวหล่อหลอมความหลากหลายภายในประเทศและเป็นธุรกิจที่นำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาลในแต่ละปี

เหตุผลข้างต้นจึงทำให้เห็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของประเทศทั้ง 5 และเพื่อให้ผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาทบทวนแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาของไทยในอนาคต จึงขอสรุปบทเรียนของระบบการศึกษาจากประเทศในอาเซียน+6 โดยการเปรียบเทียบในประเด็น (1) วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายในการพัฒนา (2) การจัดโครงสร้างในระบบการศึกษา (3) ระบบการประกันคุณภาพ (4) การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และ (5) การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษากับภาคประชาชน สังคม และธุรกิจ (ดูตารางที่ 7)

ตารางที่ 7: สรุปเปรียบเทียบบทเรียนของระบบการศึกษาจากประเทศในอาเซียน+6

ประเทศใน ASEAN+6	❶ วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการพัฒนา	❷ โครงสร้างการจัดการศึกษา	❸ การประกันคุณภาพการศึกษา	❹ การดูแลบุคลากรทางการศึกษา	❺ ความร่วมมือกับภาคประชาชน สังคมและอุตสาหกรรม
สาธารณรัฐสิงคโปร์	เตรียมประเทศพร้อมเข้าสู่ศตวรรษที่21 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง	การทำงานร่วมกันของกระทรวงศึกษา และ กระทรวงแรงงาน (Ministry of Education and Ministry of Manpower)	ควบคุมโดยรัฐบาลภายใต้หลักการบันทึกข้อมูลเพื่อใช้ในการตรวจสอบ ภายใต้ปัจจัยสำคัญคือ โรงเรียน การประเมินตนเอง คุณภาพนักศึกษา และความหลากหลาย	ครูผู้สอนได้รับการพัฒนาให้ออกแบบการเรียนและการประเมินนักเรียนตามความสามารถ	หลักสูตรถูกออกแบบโดยร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ตรงกับความต้องการและตอบสนองภาคอุตสาหกรรม
ประเทศออสเตรเลีย	นโยบายมุ่งเน้นให้เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม	สภาการศึกษาออสเตรเลีย (AEC) ทำหน้าที่สร้างความร่วมมือกำหนดนโยบายการศึกษาทุกระดับ	มีอิสระ ตรวจสอบได้โดยหน่วยงานกลางระดับชาติที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและประสานงานมากกว่ากำกับและควบคุม	ส่งเสริมให้มีผู้สอนที่มีจากหลากหลายชาติ	จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมธุรกิจสัมพันธ์ของประเทศและการศึกษาเป็นหนึ่งใน 4 ธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับประเทศ
ประเทศญี่ปุ่น	เป้าหมายมีอยู่ที่การอย่างเดียว แต่มุ่งสร้างทัศนคติคุณธรรม จริยธรรมให้ปรับตัวเข้ากับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคม	รวมการศึกษากับหน่วยงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็น MEXT (Education, Culture, Sports, Science & Technology)	มีสภาการศึกษาส่วนกลางกำหนดมาตรฐานจัดสภาการเรียนรู้ เป็นแหล่งเงินเพื่อนั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงาน	ครูได้รับการยกย่องและถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำในให้บริการชุมชน มีจิตสำนึกในภาระหน้าที่และพยายามปฏิบัติหน้าที่ดีที่สุด	รวมกลุ่มครอบครัวจัดศูนย์การเรียนชุมชนและแหล่งการเรียนรู้จำนวนมาก เช่น พิพิธภัณฑ์ห้องสมุด
สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)	ปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งเพิ่มความคิดสร้างสรรค์และเตรียมความพร้อมด้านอาชีพแก่นักเรียนมากขึ้น	รวมการศึกษากับการวิทยาและเทคโนโลยีเป็น The Ministry of Education, Science and Technology (2013)	รับรองระดับอุดมศึกษาโดยสภาการศึกษา (องค์กรอิสระ) กำหนดมาตรฐานเพื่อรับรองคุณภาพแต่ละตามรูปแบบของมหาวิทยาลัย	มีสถาบันผลิตครูโดยเฉพาะ 2 แห่ง วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษาและวิทยาลัยทางการศึกษาที่ทำวิจัยเรื่องการเรียนการสอน	KRIVET ทำหน้าที่วิจัยเพื่อการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรม
สาธารณรัฐประชาชนจีน	หลักการ "การพัฒนาสู่ความกลมกลืนสังคมโลกและอนาคต" ซึ่งแนวคิดนี้นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา	การศึกษาอิสระกำกับดูแลและมีคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติวางแผนตามนโยบายรัฐและควบคุมคุณภาพ	ไม่มีหน่วยงานดูแลโดยเฉพาะ ทางเดียวส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษาเข้าสู่การประเมินโดย OS และการประเมินใน	โครงการ 211 (ศตวรรษที่21) ส่งเสริมพัฒนาครูทุกช่วงวัย	เปิดโอกาสให้แต่ละมหาวิทยาลัยสามารถออกแบบหลักสูตร และจัดทำตำราให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และความต้องการของ
ราชอาณาจักรไทย	คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันในเวทีโลก	กระทรวงศึกษาธิการโดยยกเป็นสำนักการศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษาและอาชีวศึกษา	มีสองระบบคือระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอกเพื่อใช้เป็นหลักรักษาคุณภาพและมาตรฐานสถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครู ต่อมาได้รับพระราชทานนาม "ราชภัฏ" มี 40 แห่ง	มีนโยบายการจัดสหกิจศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากสถานประกอบการ

10. ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาระบบการศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาข้างต้นพบว่าคุณภาพทางการบริหารการศึกษาของไทยมีปัญหา โดยพิจารณาจากการจัดอันดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาขององค์การสากลทั้งการใช้ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็น หรือการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และเมื่อทบทวนการบริหารการศึกษาของประเทศในอาเซียน+6 ทำให้เห็นได้ว่า 5 ประเทศ คือประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) มีคุณลักษณะบางอย่างที่สอดคล้องกัน ซึ่งประเทศไทยน่าจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับกลยุทธ์การศึกษาไทยคือ

(1) กลยุทธ์การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้ประชาชนค้นพบศักยภาพของตนเอง และได้รับการพัฒนาที่สอดคล้อง

ในภาพรวมของการจัดการศึกษาของประเทศทั้ง 5 เป็นการจัดการศึกษาที่อยู่บนฐานความหลากหลายของประชาชนในประเทศ การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายให้สอดคล้องกับศักยภาพของประชาชน ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งดึงศักยภาพซึ่งมีในปัจเจกบุคคลออกมาเป็นความสามารถ ดังนั้นเป้าหมายทางการศึกษาควรมีความหลากหลายมากกว่าการมุ่งผลิตบัณฑิต

(2) กลยุทธ์เชิงโครงสร้างในการบูรณาการการศึกษากับศาสตร์ที่เป็นอนาคตของประเทศ

เรื่องการจัดโครงสร้างกระทรวงศึกษาเห็นได้ชัดเจนจากประเทศญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ที่มีการวางโครงสร้างกระทรวงศึกษาที่ทำให้เกิดการส่งเสริมในศาสตร์ที่เป็นอนาคตของประเทศ เช่นการรวมหน่วยงานที่ส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ากับกระทรวงศึกษา เป็นกระทรวงการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือการทำงานอย่างใกล้ชิดของกระทรวงศึกษาร่วมกับกระทรวงกำลังคนในประเทศสิงคโปร์ เพื่อให้การศึกษากับการวางแผนกำลังคนในอนาคตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผลิตบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

(3) กลยุทธ์ในการประกันคุณภาพที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และเป้าประสงค์ของสถานศึกษา

จากการทบทวนแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศทั้ง 5 ทำให้เห็นได้ว่าประเทศต่างๆมีการรวมศูนย์เรื่องการคุมคุณภาพการศึกษาซึ่งดำเนินการโดยรัฐบาล หากแต่มีความยืดหยุ่นเรื่องการประกันคุณภาพให้เป็นไปตามพื้นที่ และบริบทของสถานศึกษา มิได้นำเรื่องประกันคุณภาพมาสร้างมาตรฐานให้ทุกสถานศึกษาทำตามตัวชี้วัดชุดดียวกันทั้งหมด

(4) กลยุทธ์ยกระดับวิชาชีพครูให้เป็นอาชีพที่ทรงคุณค่าทางสังคม

การให้ความสำคัญของบุคลากรทางการศึกษา ตั้งแต่กระบวนการผลิตเช่นการให้ทุนการศึกษา การพัฒนาบุคลากรกลุ่มนี้อย่างต่อเนื่อง การกำหนดบทบาทภาระหน้าที่ที่ชัดเจนคือเป็นครู/อาจารย์กลุ่มสอน หรือครู/อาจารย์กลุ่มวิจัยเพื่อการเรียนการสอน และที่สำคัญการยกย่องบทบาทของบุคลากรกลุ่มนี้ว่ามีความสำคัญของการพัฒนาประเทศเป็นอีกกลยุทธ์ที่มีความจำเป็นเร่งด่วนของประเทศไทย เพื่อดึงดูดคนเก่ง มีความรักในการเป็นครูเข้ามาสู่วิชาชีพนี้

(5) กยุทธ์การปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจ ภาคประชาชนสังคม ต่อการพัฒนาการศึกษาระดับประเทศและท้องถิ่น

ความร่วมมือของภาคประชาชน ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ออกแบบหลักสูตร ร่วมส่งเสริมการทำวิจัย การพัฒนาบุคลากรหลังจากจบการศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษาเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการศึกษา เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญในการวางพื้นฐานความเจริญของประเทศ

ผู้เขียนขอนำเสนอข้อมูลเหล่านี้เพื่อให้เกิดการพูดคุยในกลุ่มนักการศึกษา นักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอกลยุทธ์ ในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยให้มีความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกดังวิสัยทัศน์ตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู่เท่าทันในเวทีโลก”

บรรณานุกรม

กมลชนก นาคพิน (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐนิยมเวียดนาม (HRD in The Socialist Republic of Vietnam). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กรมการจัดหางาน. กองวิจัยตลาดแรงงาน. (2555). ข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษาและประมาณการผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานปี 2556. กรุงเทพมหานคร.

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2548). ประวัติความเป็นมา TCU. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2556 จาก มหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย: http://lms.thaicyberu.go.th/OfficialTCU/main/main2.asp

กฤตยา กิจสว่างรังษี (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (HRD in The People’s Republic of China). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กัญญา สินพรชัย (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (HRD in The Republic of Indonesia). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จิรประภา อัครบวร (2556). โครงการศึกษาแนวโน้มงานทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทยปี พ.ศ. 2555-2556. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ. 5(1), หน้า 4-29.

จุฑารัตน์ เตียนโพธิ์ทอง (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศนิวซีแลนด์ (HRD in New Zealand). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ฉัตรดาว บุญกว้าง (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐอินเดีย (HRD in The Republic of India). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชลพร จันทร์ศิริ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ (HRD in The Republic of Singapore). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ณัฐกฤตา สำลีพันธ์ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา (HRD in The Kingdom of Cambodia). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธัชชัย บำรุงชน (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (HRD in Union of Myanmar). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์ (2556) อันดับด้านการศึกษาไทยในเวทีโลกและอาเซียน ปี 2556, สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.). มปพ.

บงกช ตินนังวัฒนะ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศญี่ปุ่น (HRD in The Republic of Japan). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พัชรี พวงศรี (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (HRD in Republic of Korea). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พิชชานันท์ เลิศธีราฐิติกุล (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (HRD in Republic of the Philippines). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เพียงเพ็ญ ศุขตระกูล (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศออสเตรเลีย (HRD in Republic of the Australia). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มณฑณัช ชาติกานนท์ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทย (HRD in Thailand). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

รักพงษ์ แซ่โซว และสุจิตรา เลิศเสม. 2544. การปฏิรูปการศึกษาในยุคเมจิ. วารสารญี่ปุ่นศึกษา. 8 (สิงหาคม): 15-24.

วรรณวลี ศรัญชลา (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (HRD in The Lao People's Democratic Republic (PDR). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วศมน อัมวงษ์ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศบรูไนดารุสซาลาม (HRD in Brunei Darussalam). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อโนมา เจริญทรัพย์ (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศมาเลเซีย (HRD in Malaysia). การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ). คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2540). เอกสารงานวิจัยเรื่อง “ในกระแสแห่งคุณภาพ” มปพ.

อรุณี อินทรไพโรจน์. (2553). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์เรื่องธรรมาภิบาลมหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลีย. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชมงคลธัญบุรี.

อัมมาร สยามวาลา, ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ และสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2555). การปฏิรูปการศึกษารอบใหม่: สู่การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง.เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2554 ณ.ห้องบางกอกคอนเวนชั่นเซ็นเตอณิ บี โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ

อิทธิพล ปรีติประสงค์. (2556). รายงานผลการทำงานเกาหลีศึกษา การใช้ไอซีทีเพื่อการพัฒนาสังคมไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2556. จาก. www.cf.mahidol.ac.th/.../MonNovember2008-11-48-24-KoreaStudy-Pa

ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย (2556). 1 เทอมงดสอบตอบโจทย์ชีวิต การศึกษาเกาหลีใต้ปฏิรูปการศึกษาม.ต้น สืบค้นวันที่ 1 มีนาคม 2557 จาก www.enn.co.th

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2556. ระบบการศึกษาของสิงคโปร์. ค้นวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2556 จาก http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=620&catid=61

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. 2555. การศึกษากรณีตัวอย่าง: การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศ. ค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2556 จาก http://panchalee.files.wordpress.com/2012/07/ksn_book.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช) (2554). ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดและแนวทางการจัดการจุดอ่อนของประเทศไทยจากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันโดย WEF และ IMD. เสนอรายงานต่อคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (กพข.), มปพ.

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา (สมศ.) (2556). คุณภาพศิษย์สะท้อนคุณภาพครู. กรุงเทพฯ: แม็ทช์พอยท์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). ภาวะการทำงานของประชากร 2556. ค้นวันที่ 5 พฤษภาคม 2556 จาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ: http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/lfs56/reportFeb.pdf

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้. 2553. นโยบายส่งเสริมการอ่านของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. ค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2556 จาก http://knowledge.tkpark.or.th/tha/clipvdo/10

Boston College Center for Work & Family Global Workforce Roundtable. (2008). Work and Life in China. Retrieved May 18, 2013 from http://www.bc.edu/content/dam/files/centers/cwf/pdf/Work_&_Life_in_China_BC_CWF.pdf

International Institute for Management Development (IMD) (2013). The World competitiveness yearbook 2013. Retrieved February 19, 2014 from http://www.imd.org/wcc/fundamentals-of-competitivenes. On

Ji, Z. (2006). Higher Education in China. Singapore: Thomson Learning. 85-110, 181-194.

Ministry of Education, Singapore. 2013. Education in Singapore. Retrieved January 15, 2013 from http://www.moe.gov.sg/about/files/moe-corporate-brochure.pdf

Ministry of Manpower, Singapore. 2012(October 10). Adult & Continuing Education & Training. Retrieved March 5, 2013 from http://www.mom.gov.sg/skills-training-and-development/adult-and-continuing-education/cet-masterplan/Pages/default.aspx

NaChiangmai, C. (1998). "Current outlook and trends of HRD in Thailand", handout distributed at international HRD course, University of Minnesota, St. Paul, MN, 1 October. Cited in McLean, G. N. & McLean L. (2001). If we can't define HRD in one country, how can we define it in an international context? Human Resource Development International Journal, 4(3), pp. 313-326

Ng, P. T. (2007). Quality assurance in the Singapore education system in an era of diversity and innovation. Educational Research for Policy and Practice, 6(3), October 2007, 235-247.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2012). Programme for International Student Assessment (PISA). Retrieved February 19, 2014 from www.oecd.org/pisa

QS World Ranking University (2013). Retrieved from February 19, 2014 from www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings.

Sorensen, C.W. (1994). Success and Education in South Korea. Comparative Education Review, 38(1), 10-35.

Spykerman, K. & Grosse, S. 2013 (n/a). Budget 2013. Retrieved Febraury 26, 2013 from http://www.channelnewsasia.com/stories/singaporelocalnews/view/1256365/1/.html

Talluri, S. (2000). A Benchmarking Method for Business Process Reengineering and Improvement. International Journal of Flexible Manufacturing Systems, 12(4), pp. 291-304.

The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) (2009). The Founding of ASEAN. Retrieved December 13, 2013 from http://www.aseansec.org/the-founding-of-asean/

The Economist Intelligence Unit (EIU) (2012) The Learning Curve: Lessons in Country Performance in Education. London: Pearson Publisher. Retrieved February 19, 2014 from www.thelearningcurve.pearson.com

The International Association for the Evaluation of Education Achievement (IEA). (2011). Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS). Retrieved February 19, 2014 from www.iea.nl.

Times Higher Education (THE) (2013). World University Ranking 2013-2014. Retrieved On February 19, 2014 from www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings

UNESCO-IBE. (2011). World Data on Education. Retrieved April 9, 2013 from http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/China.pdf

United Nations Development Programme (UNDP) (2013). Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World.

Williamson, L. (2011). South Korea's wasted youth. British Broadcasting Corporation (BBC) Retrieved December 20, 2013 from http://www.bbc.co.uk/news/business

World Economic Forum (WEF.) (2013). The global competitiveness report 2013-2014: Full data edition. Retrieved February 19, 2014 from www.weforum.org/gcr.

เมื่อชาวไทยก้าวไกลสู่เอเซียอาคเนย์: วิสัยทัศน์ต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม
From Thailand to AEC: The Inside-Out Visions for Cultural Adjustment

อรนุช พฤฒิพิบูลธรรม[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอมุมมองความคิดต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของพนักงานข้ามชาติชาวไทยและนักธุรกิจที่ไปปฏิบัติงานในประเทศสมาชิกอาเซียนเจ็ดประเทศ (ได้แก่ สปป.ลาว, เมียนม่าร์, กัมพูชา, เวียดนาม, มาเลเซีย, บรูไน และ สิงคโปร์) เป็นหลัก และนำเสนอมุมมองความคิดของชาวท้องถิ่นของเพื่อนบ้านอีก 2 ประเทศ (ได้แก่ อินโดนีเซีย และ ฟิลิปปินส์) ที่มาทำงานในประเทศไทย จุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทางด้านการรับรู้และการปรับตัวทางวัฒนธรรมในการเตรียมพร้อมคนไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บทความนี้ได้รวบรวมและสังเคราะห์ผลงานค้นคว้าวิจัยของนักศึกษาคณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (นิด้า) จำนวนเก้างานวิจัย สำหรับเก้าประเทศในอาเซียน โดยที่ผู้วิจัยทุกๆ คนใช้แบบจำลองทางการวิจัยเดียวกัน ซึ่งเป็นแบบจำลองปรับปรุงพัฒนามาจากทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม U Curve ของ Black และ Mendenhall (1990) และทฤษฎีการปรับตัวสามแบบของ Black and Mendenhall (1989) โดยระเบียบวิธีการวิจัยหลักคือการสัมภาษณ์เชิงลึก และ การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพนักงานข้ามชาติต้องอาศัยทักษะในการปรับตัวในด้านต่างๆมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยที่ปัจจัยในความสำเร็จคือการเรียนรู้วัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี ความคิดที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิต วิธีการทำงาน การเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาการปรับตัวด้านการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสาร

คำสำคัญ: อาเซียน พนักงานข้ามชาติชาวไทย แรงงานข้ามชาติ การปรับตัวทางวัฒนธรรม

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ , คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

This paper aims to present the inside-out perspectives of Thai expatriates and business people, who worked in seven ASEAN countries (i.e. those in the Lao PDR, Myanmar, Cambodia, Vietnam, Malaysia, Brunie and Singapore) and foreign workers in Thailand (i.e. those from Indonesia, and the Philippines) on how they adjusted to the cultures of the host countries. The objective of the studies were to enhance the better understanding of Thai expatriates' adjustment and to prepare Thai workers for the upcoming ASEAN Economic Community (AEC). The author collected and analyzed independent research studies of nine master students from the Department of Human Resource Development, NIDA. The nine papers focused on adjustment to the cultures of the nine countries in ASEAN except Thailand. All researches were based on a conceptual model that was modified and developed from Black and Mendenhall (1990)'s U-Curve Theory (1990), and Black and Mendenhall(1989)'s Three Adjustment Theory. The major research methods were in-depth interviews, participant, as well as non-participant observations. The findings revealed that it was essential that Thai expatriates and foreign workers in Thailand needed to learn to about traditions, values, ways of living, and ways of work in the new cultures to gain general and work adjustment. Also, the ability to speak or even the attempt to try to speak the local languages tremendously helped with interactive adjustment.

Key words: ASEAN, Thai expatriates, foreign workers, cultural adjustment

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community AEC) เป็นการรวมตัวของชาติใน ASEAN 10 ประเทศ คือ บรูไนดารุสซาลาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ซึ่ง ASEAN มีวัตถุเพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคอันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมีเป้าหมายที่จะจัดตั้งเป็นประชาคมอาเซีย (ASEAN Community) ในปี 2558 อันประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่

เสาหลักที่ 1 เสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Security Community–ASC) เมื่อเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว ได้แก่ สนับสนุนส่งเสริม สันติภาพ ความมั่นคง การปกครองแบบประชาธิปไตย การปกครองแบบธรรมาภิบาล การส่งเสริมให้บรรลุความเจริญร่วมกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เสาหลักที่ 2 เสาหลักทางด้านเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Community-AEC) มีการเน้นมุ่งพัฒนาให้เป็นตลาดร่วม (Single Market) และเป็นฐานการผลิตอันเดียวกัน (Single Production Base) ซึ่งจะต้องมีการไหลเวียนของสินค้า บริการ การลงทุนและแรงงานฝีมือทั่วทั้งภูมิภาคของประชาคมอาเซียน มีเงินทุนไหลเวียนโดยเสรี และมีสถานการณ์พัฒนาทางเศรษฐกิจในหมู่สมาชิกประชาคมที่เท่าเทียมกัน รวมทั้ง

เสริมสร้างเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพด้านการเงิน การประสานในด้านนโยบายเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ มีกฎระเบียบที่ดีด้านการเงิน ทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายการแข่งขันทางการค้า และการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งประชาคม โดยกำหนดจะให้เร่งพัฒนาพร้อมเป็น "ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน"

เสาหลักที่ 3 เสาหลักทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) จะพุ่งเป้าไปที่การทำให้เห็นความสำคัญของประชากรในอาเซียน และเป็นสัมพันธภาพระหว่างประชากรของชาติหนึ่งไปสู่ประชากรของอีกชาติหนึ่ง รัฐสภาของ 10 ประเทศ จะประสานความร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกของประชาสังคมของสมาชิกจะไปมาหาสู่กัน แลกเปลี่ยน และสร้างความใกล้ชิดระหว่างบุคลากรด้านการศึกษา สถาบันต่าง ๆ และภาคธุรกิจภาคเอกชนในประเทศสมาชิก รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลชั้นมันสมอง มืออาชีพ ศิลปิน นักเขียนและสื่อสารมวลชนของทั้ง 10 ประเทศ (ศูนย์ข้อมูลความรู้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2556)

ก้าวสำคัญจากนี้ต่อไปของอาเซียน คือ การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และให้เป็นผลสำเร็จภายในปี 2563 (ค.ศ. 2020) อาเซียนได้ลงนามร่วมกันในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II) เพื่อประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020 โดยสนับสนุนการรวมตัวและความร่วมมืออย่างรอบด้าน ในด้านการเมือง ให้จัดตั้ง “ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน” ด้านเศรษฐกิจให้จัดตั้ง “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” และด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้จัดตั้ง “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” ซึ่งต่อมาผู้นำอาเซียนเห็นชอบให้เร่งรัดการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้เร็วขึ้นกว่าเดิม อีก 5 ปี คือ ภายในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 เนื่องจากอาเซียนจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อให้สามารถคงบทบาทผู้นำในการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาคและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (กรมประชาสัมพันธ์, 2554 : 9) ด้วยเป้าหมายหลักในการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน (Single Market and Production Base) โดยให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานฝีมือ (Skilled Labors) อย่างเสรี โดยอยู่ในกรอบความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคง และสัมพันธภาพที่ดีของประชากรทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จุดประสงค์ของการศึกษา

สิ่งสำคัญที่บทความนี้จะนำเสนอ คือ การมุ่งเน้นนำเสนอการศึกษาภายใต้เสาหลักด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)) ในบริบทของอัตลักษณ์ทางประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างของไทยและและประเทศสมาชิกอื่น ๆ ในอาเซียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีอันเป็นปัจจัยที่จะช่วยในการทำงานร่วมกันระหว่างชาวไทยและชาวอาเซียน โดยการทำให้สมาชิกอาเซียนเป็น “ครอบครัวเดียวกัน” มีความแข็งแกร่งและมีภูมิต้านทานที่ดี โดยสมาชิกในครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถทำมาค้าขายได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น (เพ็ชรี รูปะวิเชตร์, 2554, น. 320)

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีอาเซียนได้กำหนดคำขวัญที่ใช้กันทั่วอาเซียนว่า “One ASEAN at the heart of dynamic Asia” แสดงให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวของอาเซียน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ ในภูมิภาค (สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2554)

การรวมกลุ่มกันของประเทศอาเซียนมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งเมื่อมีการเปิดเสรีและมีการเคลื่อนย้ายแรงงาน แรงงานจากประเทศต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันภายในองค์กรหนึ่งองค์กรใดย่อมทำให้องค์กรนั้นมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายและเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศอื่น ๆ ซึ่งวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านี้ จะส่งผลให้องค์กรมีบุคลากรที่มีสไตล์การทำงานที่หลากหลาย อาทิ เช่น **อินโดนีเซีย** มีจุดแข็งในการทำงาน คือ การทำตามที่สิ่งที่วางแผนไว้ได้ดี ไม่ก้าวร้าวมากนัก มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ก้าวร้าวกับผู้บังคับบัญชา มีความเป็นศาสนิกชนที่ดี สำหรับชาติอื่นๆต้องเข้าใจในเรื่องการทำงานของอินโดนีเซีย ได้แก่ มักไม่ค่อยมีการคิดต่อยอด ความคิดสร้างสรรค์อาจมีน้อย การมอบหมายงานอาจต้องลงรายละเอียด ที่ต่างจาก**ไทย** คือ คนอินโดนีเซียบางคนเคร่งครัดในศาสนามาก ต้องละหมาดวันละ 5 ครั้ง ซึ่งอาจส่งผลต่อการทำงาน และข้อควรคำนึง คือ คนอินโดเชื้อสายอินโดและคนอินโดเชื้อจีนไม่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสนิทสนม

ดังนั้น การเตรียมบุคลากรเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนนั้น นอกจากบุคลกรและผู้บริหารต้องเข้าใจในความวามแตกต่างของชาติต่าง ๆ แล้ว บุคลากรต้องสามารถสื่อสารได้หลายภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษและต้องมีความคล่องตัว เพื่อให้สามารถเคลื่อนย้ายไปยังประเทศอื่นในกลุ่มประเทศอาเซียนได้ หรือรองรับการเข้ามาในประเทศไทยของกลุ่มคนจากประเทศอาเซียน รวมถึงบุคลากรต้องมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงพร้อมที่จะฝ่าฟันกับอุปสรรคทั้งปวงได้ นอกจากนี้ยังต้องมีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของตนอย่างลึกซึ้ง มีความรู้ที่เป็นสากล มีความรู้ด้านเทคโนโลยี มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและกฎกติกาของประเทศอื่น ๆ หรือประเทศที่บุคลากรขององค์กรต้องเข้าไปประจำหรือติดต่อประสานงาน ทั้งนี้ เพื่อทำให้การปฏิบัติงานลุล่วงไปด้วยดี

การเตรียมกำลังคนเพื่อที่จะก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น ความพร้อมด้านความเข้าใจวัฒนธรรมข้ามชาติเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังที่ Roopwichet (อ้างอิงใน เพ็ชรี ธูปะวิเชตร์, 2554, น. 150) ได้เสนอแนะในบทความเรื่อง “What an Improved Training Model Might be?” ว่า การมีมุมมองที่เข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง นับเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่การตั้งคำถามว่าสิ่งไหนผิด สิ่งไหนถูก และการจะทำให้บุคคลสามารถปรับตัวได้ดี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่ต้องไปทำงานยังต่างประเทศ หรือทำงานร่วมกับชาวต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Mead (1990 อ้างอิงในเพ็ชรี ธูปะวิเชตร์, 2554, น. 150) ที่กล่าวว่า สาเหตุของความล้มเหลวหลัก ๆ ในการทำงานกับชาวต่างชาติหรือการทำงานยังต่างประเทศ ก็คือ การไม่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องวัฒนธรรมข้ามชาติที่เพียงพอและเหมาะสม อันรวมไปถึงเรื่องการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมข้ามชาติ และเรื่องภาษาต่างประเทศอื่น ๆ อีกด้วย ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาตินั้นไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะสำหรับบุคคลที่จะไปทำงานอับองค์กรต่างประเทศหรือทำงานยังต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับบุคลากรทุกคนในองค์กรที่ควรได้รับการฝึกอบรมเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

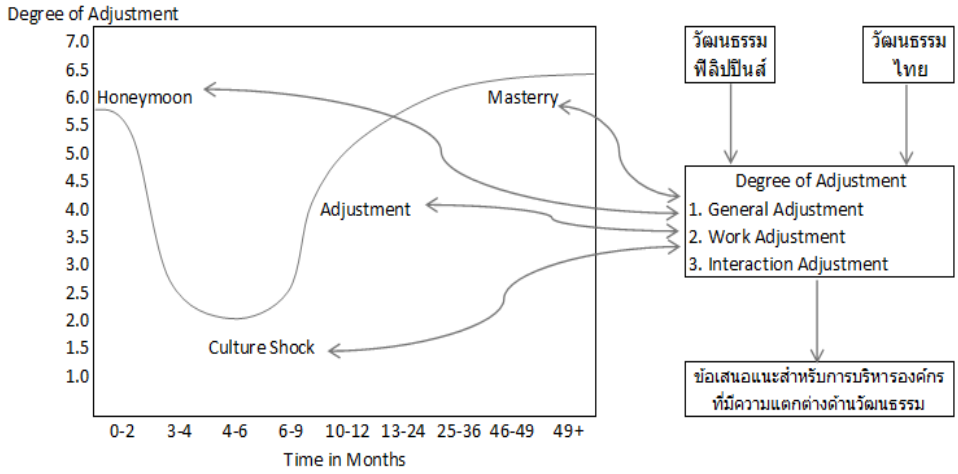
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในประเทศอาเซียนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน ของพนักงานข้ามชาติชาวไทย การเรียนรู้ความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญ “**วัฒนธรรม**” มาจากภาษาอังกฤษว่า Culture ซึ่งคำเดิมในภาษาละตินคือ Cultura มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2519, น. 99) ซึ่งอธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ในด้านภาษาศาสตร์ “วัฒนธรรม” เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกัน ได้แก่ วัฒนะ หรือ วัฒน หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง ธรรมะ หรือ ธรรม หมายถึง กฎระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ ฉะนั้น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงหมายถึง ความเป็นระเบียบ การมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลหนึ่งว่า เป็นคนมีวัฒนธรรม ก็มักจะหมายความว่า เป็นที่มีระเบียบวินัย เป็นต้น

ส่วนความคิดเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธ์ (2549) นักมนุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียงของไทย ที่ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยาว่า

“ความหมายของวัฒนธรรมในทางวิชาการ โดยเฉพาะในสาขามานุษยวิทยา เน้นความหมายของวัฒนธรรมที่มีลักษณะสัมพัทธ์ *(Cultural relativity) คือ ต่างคนต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อลดความดูถูก ดูแคลนระหว่างวัฒนธรรมลงไปได้บ้าง แต่ก็มีปัญหาว่าจะเข้าใจในวัฒนธรรมอื่นและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างไร”*

จุดประสงค์ของบทความนี้คือการสังเคราะห์ผลงานวิจัย 9 งานวิจัยที่ใช้แบบจำลองทางความคิด (Conceptual Model) ที่สร้างขึ้นโดยการบูรณาการระหว่าง U-Curve Theory ของ Black and Mendenhall (1990) และ Adjustment Theory โดย Black and Mendenhall (1989) ดังตัวอย่างข้างล่าง

ภาพที่ 1. แบบจำลองการปรับตัวทางวัฒนธรรม

โดยที่แบบจำลองหรือโมเดลเบื้องต้นนำเสนอระยะเวลาการปรับตัวในแกนนอน ซึ่งในแต่ละช่วงอาจมีระยะเวลาไม่เท่ากัน ในโมเดลแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ 1) Honeymoon Period คือ ช่วงแรกที่นักเดินทาง นักธุรกิจ พนักงานข้ามชาติได้พบเจอสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ เป็นช่วงที่ยังตื่นเต้น หลงไหลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัวดีไปหมด เสมือนกำลังดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ ช่วงที่ 2) Culture Shock

คือ ช่วงที่ต้องเผชิญกับความตระหนกทางวัฒนธรรม โดยเริ่มรู้สึกถึงความแตกต่างและหลากหลายระหว่างวัฒนธรรมของตน กับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไปอยู่ จะมีการเรียนรู้และพบว่า มีกิจกรรมหรือพฤติกรรมบางอย่างที่ยังไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ซึ่งอาจมาจากเรื่องลักษณะนิสัยของคน การรับประทานอาหาร ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ช่วงที่ 3) Adjustment คือ ช่วงการปรับตัวและเรียนรู้เพื่อให้อยู่ได้ในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมแห่งใหม่ที่กำลังเผชิญอยู่ ในแต่ละวันบุคคลนั้น ๆ จะมีการเรียนรู้การปรับตัวเพื่อให้อยู่ได้ในสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมแห่งใหม่ เป็นการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับรูปแบบชีวิตและวัฒนธรรมไปทีละเล็กละน้อย และช่วงที่ 4) Mastery คือ ช่วงที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การงานและผู้คนได้เป็นอย่างดี สามารถดำรงตนอยู่ในสภาพแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม จนเสมือนเป็นสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ได้

ในแต่ละช่วงของ U-Curve Theory งานวิจัยนี้ได้บูรณาการกรอบแนวคิดการปรับตัวของ Black & Mendenhall (1989) โดยเน้นการปรับตัวสามด้าน 1) การปรับตัวด้านทั่วไป หรือ General Adjustment 2) การปรับตัวด้านการทำงาน หรือ Work Adjustment และ 3) และการปรับตัวด้านการปฏิสัมพันธ์และการใช้ภาษา หรือ Interaction Adjustment

มีการยืนยันผลการวิจัยที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง และจากหลายแง่มุมตามแนวคิดของการปรับตัวในการทำงานข้ามชาติ (Osman-Gani & Rockstuhl, 2008 ; Shaffer & Harrison, 2005 ; Aryee & Stone, 1999) ตัวอย่างเช่น Aryee และ Stone (1999) ได้พบว่า จากมุมมองของแต่ละผู้จัดการเห็นว่า การปรับตัวเป็นตัวสนับสนุนหลักต่อการปรับทัศนคติการทำงานและสภาพจิตใจทั่วไปของความเป็นอยู่ของพนักงานชาวต่างชาติตลอดจนครอบครัวของพวกเขา นอกจากนี้ยังได้แนะนำว่า ระดับของการปฏิบัติตนระหว่างสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานและที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว จำนวนทุนที่ใช้ในการสนับสนุนการปรับตัวการทำงานข้ามชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญที่กำหนดประสิทธิภาพการทำงาน (Mendenhall, Kuhlmann, Stahl, & Osland, 2002 ; Kraimer, Wayne, & Jaworski, 2001)

นอกจากนี้ Black, Mendenhall, & Oddou (1991) ได้กำหนด 5 ตัวแปรสำคัญในประเทศที่มีผลหลายหลากต่อการปรับตัว

ประการที่ 1) ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลทำให้มีความแตกต่างในระดับประสิทธิภาพของแต่ละคน ในเรื่องของทักษะที่เกี่ยวข้องและการรับรู้ที่สามารถจะประเมินหรือไม่ต้องนำมาพิจารณา

ประการที่ 2) ความชัดเจนในระดับการศึกษา ดุลยพินิจความแปลกใหม่ และความขัดแย้งในตัวเนื้องานที่มีอิทธิพลต่อตัวผลลัพธ์

ประการที่ 3) ความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรมองค์กรของประเทศเจ้าภาพที่ถูกเปรียบเทียบกับบริษัทแม่และระดับของการสนับสนุนทางสังคมจากโครงสร้างขององค์กร มีบทบาทสำคัญในการปรับตัว

ประการที่ 4) ไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพและเนื้อหาของการขัดเกลาทางสังคมขององค์กรช่วยให้พนักงานชาวต่างชาติ และพนักงานข้ามชาติ (Expatriates) ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้วัฒนธรรมภายในองค์กรที่เป็นเจ้าภาพ

ประการที่ 5) ปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รวมถึงวัฒนธรรมเป็นหลักสำคัญ ไม่ว่าครอบครัวหรือคู่สมรสที่จะประสบความสำเร็จในการปรับตัว

ทั้งห้าปัจจัยเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการสนับสนุนระดับของการปรับตัวโดย

รวมตามที่ Black, Mendenhall, และ Oddou (1991, pp. 291-304) ได้กล่าวถึงระดับของการปรับตัวแบบง่าย ๆ ของการทำงานข้ามชาติ จากประสบการณ์ ที่ผ่านมาของแต่ละคนในช่วงที่ทำงานอยู่ในต่างประเทศ แนวความคิดในการจัดการด้านการปรับตัวในการทำงานข้ามชาติเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมโดยเฉพาะในระหว่างสามหัวข้อนี้: (1) การปรับตัวโดยทั่วไป เป็นความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่โดยรอบ และในเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น อาหารการกิน ซึ่งในที่นี้ยังรวมไปถึงวิธีการรับประทานอาหาร สถานที่พัก การจับจ่ายซื้อของ ค่าครองชีพ การใช้เวลาว่างและกิจกรรมนอกเหนือจากการทำงาน (2) การปรับตัวด้านการทำงาน คือ ความสามารถในการปรับเข้าหาระบบ ระเบียบ และ วิธีการทำงานที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมการทำงานดั้งเดิมที่บุคคลมีความเคยชิน และ (3) การปรับตัวในทางปฏิบัติตนและการสื่อสารในต่างแดน

สำหรับในด้านที่สามนี้ สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวเกิดขึ้นได้ดี คือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน ภาษา คือ การถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง (อรทัย ชื่นมนุษย์, 2542, น. 53) ภาษาจึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้นการรู้ภาษาของเจ้าของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวในการอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (Tomich, McWriter, & King, 2000, p. 38) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย จะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกรากถาวรขึ้นในประเทศไทยได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2548, น. 157) การเรียนรู้ภาษาใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่ สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่อยู่เพียงการรู้ภาษาเท่านั้นแต่อยู่ที่การรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วย

วิธีการวิจัยและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

บทความนี้รวบรวมผลงานการวิจัยของนักศึกษา 9 คนและทำการสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของคนไทยในประเทศในแถบอินโดจีนและประเทศหมู่เกาะในเอเชียอาคเนย์ นักวิจัยทั้ง 9 คนใช้การสัมภาษณ์แบบ Semi-Structured Interview โดย Cooper and Schindler (2011, pp. 168-169) อธิบายว่า Semi-Structured Interview เป็นการใช้คำถามที่เตรียมมาในช่วงแรก หลัง จากนั้น จะมีการใช้คำถามตามกรอบประเด็นของผู้สัมภาษณ์ และเป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวหรือแบบกลุ่มในการเก็บข้อมูลเชิงลึกของพนักงานข้ามชาติชาวไทยที่ไปปฏิบัติภารกิจในประเทศสมาชิกอื่น ๆ อีก 7 ประเทศ และ ชาวอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ที่มาทำงานในประเทศไทย โดยนักวิจัยทุกคนใช้แบบจำลองทางความคิดอันเดียวกัน ผู้วิจัยทั้งหมดใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกสบาย (Convenience Sampling) หมายถึง การเลือกแบบไม่มีกฎเกณฑ์ อาศัยความสะดวกของผู้วิจัยในการติดต่อกลุ่มตัวอย่าง โดย

ที่กลุ่มตัวอย่างจะเป็นใครก็ได้ที่ให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยในการให้ข้อมูล และวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) หมายถึง การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นใครก็ได้ที่มีลักษณะตามความต้องการของผู้วิจัย โดยอาจจะกำหนดเป็นคุณลักษณะเฉพาะเจาะจงลงไป (ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์, 2538) โดยผู้วิจัยแต่ละท่านใช้วิจารณญาณของตนประกอบกับการปรึกษาหารือรวมกับอาจารย์ที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ เพื่อพิจารณาเลือกองค์กรที่คาดว่า จะเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างของบางประเทศ เช่น สปป.ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนามและบรูไน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นนักธุรกิจ และพนักงานข้ามชาติ (Expariates) ชาวไทย ที่ไปปฏิบัติภารกิจในประเทศเหล่านั้น โดยนักวิจัยสามคนที่เก็บข้อมูลในประเทศ สปป.ลาว เวียดนาม และสิงคโปร์ ได้เดินทางไปสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในประเทศเหล่านั้นด้วยตัวเอง โดยที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำอยู่ ส่วนนักวิจัยที่ไปประเทศพม่าได้ทำการวิจัยแบบฝังตัวหรือใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการอยู่อาศัยทำกิจกรรมร่วมกัน จนผู้วิจัยได้รับการยอมรับและสนิทสนมกับกลุ่มที่จะศึกษา โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตหรือเฝ้าดู ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง (สุรางค์ จันทวนิช, 2549, น. 45)

สำหรับข้อมูลจากประเทศกัมพูชา มาเลเซีย และบรูไน นักวิจัยใช้วิธีติดต่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เดินทางกลับมายังประเทศไทย และสัมภาษณ์ผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น Skype VDO Conference และโทรศัพท์

ข้อมูลจากประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์นั้นเป็นข้อมูลกลับด้านที่ได้จากการที่นักวิจัยสัมภาษณ์ชาวอินโดนีเซียและชาวฟิลิปปินส์ที่เข้ามาทำงานในเมืองไทย สำหรับกลุ่มตัวอย่างชาวอินโดนีเซียมีทั้งนักธุรกิจ พนักงานข้ามชาติ และชาวอินโดนีเซียที่มาแต่งงานกับคนไทย ส่วนกลุ่มตัวอย่างชาวฟิลิปปินส์นั้น นักวิจัยเน้นการศึกษากลุ่มวิชาชีพครู ซึ่งถือเป็นอาชีพที่ชาวฟิลิปปินส์นิยมมาทำในประเทศไทยมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงกระบวนการปรับตัวและทัศนคติที่ชาวอินโดนีเซียและชาวฟิลิปปินส์มีต่อคนไทย

ผลการวิจัย

บทความฉบับนี้เสนอการอภิปรายผลการวิจัยในภาพรวมของแต่ละประเทศ โดยไม่ได้รายงานผลอย่างละเอียดโดยการยกตัวอย่างคำสัมภาษณ์เพื่อสรุปประเด็น เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ของบทความ ผู้เขียนแบ่งผลการวิจัยออกเป็นประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงหรืออินโดจีน (สปป.ลาว พม่า เวียดนาม และ กัมพูชา) และประเทศหมู่เกาะ (มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และ ฟิลิปปินส์)

ประเทศในแถบอินโดจีน (Indochina Countries)

พรรชนก สุขสมโภชน์ (2556) นำเสนองานวิจัยจากประเทศ สปป.ลาวที่ได้จากกลุ่มพนักงานข้ามชาติชาวไทย 10 คนจากองค์กรธุรกิจผลิตไฟฟ้าทั้งหมด 4 องค์กร แนวทางการปรับตัวทางวัฒนธรรมของแรงงานชาวไทยในประเทศ สปป.ลาว เป็นการปรับตัวในบริบทวัฒนธรรมลาวโดยมีระยะเวลา 4 ช่วงอยู่บนพื้นฐานของ U-Curve Theory และเน้นการปรับตัวทั้ง 3 มิติ คือ โดยการปรับตัวด้านทั่วไปไม่พบความยากลำบากมากนัก

เนื่องจากวัฒนธรรมที่คล้ายกับของไทย ในขณะที่การปรับตัวด้านการทำงานพบว่ามีความตระหนกทางวัฒนธรรมซึ่งมาจากลักษณะนิสัยการทำงานของชาวท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉื่อยชาและรอรับคำสั่ง ในขณะที่การปรับตัวด้านการมีปฏิสัมพันธ์ เป็นไปอย่างราบรื่น เนื่องจากลักษณะของภาษาไทยและลาวที่มีความคล้ายกันและอิทธิพลของสื่อไทยในประเทศ สปป.ลาวที่ทำให้คนลาวเข้าใจวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี

ในขณะที่ ปนัสยา สิงหวัฒน (2556) เสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวของพนักงานข้ามชาติชาวไทยจำนวน 34 คน นักวิจัยได้ทำการวิจัยแบบฝังตัวในสองเขตเศรษฐกิจหลัก คือ เมืองย่างกุ้ง ที่มีพนักงานข้ามชาติอาศัยอยู่มากที่สุด โดยที่บริษัทไทยส่วนใหญ่มักจะตั้งสำนักงานอยู่ที่เมืองย่างกุ้ง แต่ไปตั้งโรงงานอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมหล่าย ทาร์ ยาร์ (Hlaing Thar Yar Industrial Zone)

ผลวิจัยที่พม่ากลับเห็นได้ว่า พนักงานข้ามชาติสัญชาติไทยส่วนใหญ่ สามารถปรับตัวทั้ง 3 ด้าน (ด้านทั่วไป ด้านการทำงาน และด้านการมีปฏิสัมพันธ์) ได้เร็วกว่าที่ทฤษฎี U-Curve เสนอไว้ถึง 16 คน แม้จะมีพนักงานข้ามชาติ 10 คนที่ยังคงต้องปรับตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่รู้สึกว่า จุดบกพร่องที่ตนเองพบในการประจำการที่ย่างกุ้งจะเป็นปัญหาที่กระทบต่อการอยู่ประจำการ พนักงานข้ามชาติมีการรับรู้ถึงประเทศพม่า หรือมีการตั้งทัศนคติเชิงบวก ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มองว่า คนพม่ามารยาทดี เป็นมิตร นอบน้อม เชื่อฟัง แต่เวลาทำงานอาจเกิดปัญหาเนื่องจากคนพม่ายังติดอยู่ในระบบเผด็จการที่ชีวิตเคยชินกับการถูกควบคุม และลักษณะนิสัยบางอย่างที่เป็นผลพลอยมากจากการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ

สำหรับราชอาณาจักรกัมพูชานั้น รัชภพ ธาตุสุวรรณ (2556) ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นพนักงานข้ามชาติ จากบริษัทเอกชน 5 แห่ง ที่ไปลงทุนในประเทศกัมพูชา จากทั้งองค์กรการผลิต องค์กรจัดจำหน่าย (Trading) องค์กรโทรคมนาคม องค์กรด้านโฆษณาและการจัดงานแสดง และองค์กรการลงทุนและการธนาคาร โดยมีกลุ่มตัวอย่างมาจากที่ละ 2 คน โดยที่ระยะเวลาการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎี U-Curve Theory คือ มีทุกช่วง แต่ช่วงระยะการปรับ Adjustment และช่วงการเป็น Mastery จะยาวนานกว่าตามทฤษฎี โดยช่วงดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์สั้นที่สุด หรือบางคนก็แทบไม่มีเลย การทำงานกับคนกัมพูชาพบว่ามีความท้าทายในแง่ของการไม่ยึดถือกฎระเบียบ การขาดการทำงานเป็นทีม และการต้องระมัดระวังที่จะกระทบกระทั่งกันในเรื่องของประเด็นอ่อนไหวทางการเมืองระหว่างไทยและกัมพูชา

งานวิจัยในประเทศแถบอินโดจีนอีกประเทศหนึ่ง คืองานวิจัยประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ของชนัดดา ศรีดี (2556) โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่นักวิจัยศึกษามีทั้งสิ้น 12 คน นอกจากการสัมภาษณ์นักวิจัยได้เดินทางไปสังเกตการณ์ (Non - Participant Observation) การใช้ชีวิตและการทำงานของพนักงานข้ามชาติที่ประเทศเวียดนามด้วยตนเองเป็นเวลา 4 วัน ผลการวิจัยระบุว่า ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทุกคนมีช่วงเวลาที่อาจเรียกได้ว่า Honeymoon Period ที่ชัดเจน แต่ก็มีความตระหนกทางวัฒนธรรมในทุกๆช่วงของการปรับตัว เนื่องจากความต่างของวัฒนธรรมไทยและเวียดนามมีค่อนข้างชัดเจน

ผลสรุปงานวิจัยของการปรับตัวในประเทศแถบอินโดจีนแสดงในตารางที่ 1 ข้างล่าง

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยของประเทศในแถบลุ่มน้ำโขงหรืออินโดจีน

การปรับตัว	ประเทศในแถบอินโดจีน			
	ลาว	พม่า	กัมพูชา	เวียดนาม
ด้านทั่วไป	1. Expats มีความประทับใจในสภาพแวดล้อมที่สวยงามมีความเป็นธรรมชาติและน้ำใสใจจริงของคนลาว 2. ความท้าทายในช่วงนี้คือความไม่คุ้นเคยกับรสชาดอาหารลาวที่มีความต่างจากไทยอีสานและความท้าทายจากสุขอนามัยและการบริการด้านสาธารณสุขที่ไม่ได้มาตรฐาน	1.Expats มีทัศนคติเชิงบวก มองคนพม่าเป็นมิตร นอบน้อม ให้เกียรติ ถนอมน้ำใจ 2.ความท้าทายในการปรับตัวหลักๆมาจากเรื่องอาหารการกิน สุขอนามัย โครงสร้างพื้นฐานที่ยังมีคุณภาพต่ำ และค่าครองชีพที่สูง	1.Expats มองคนกัมพูชาเป็นมิตร ชอบความรื่นเริง ชอบศิลปะ ดนตรี แตกต่างจากภาพข่าวหรือจินตนาการที่เคยมี 2. ความตระหนกมักเกิดจากสุจอนามัยในการกิน การอยู่ ค่าครองชีพ ที่สูงเกินความเป็นจริง ความไร้ระเบียบทางการจราจร และ มาตรฐานการแพทย์ที่ต่ำแต่ราคาแพง	1.Expats ประหลาดใจในความเจริญ และความสะดวกในการดำรงชีวิตในเวียดนามต่างจากข้อมูลที่ได้จากสื่อต่างๆ 2. ความตระหนกเกิดจากสภาพการจราจรที่วุ่นวาย รถมอเตอร์ไซต์จำนวนมหาศาลตามท้องถนน ค่าครองชีพที่สูงมากกว่ารายได้ชาวเวียดนาม การปลดทุกข์ตามข้างทาง และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากโจรข้างถนน
ด้านการทำงาน	1.ความตระหนกทางวัฒนธรรมการทำงานกับแรงงานทักษะต่ำกว่าที่คาดการณ์ การพักระหว่างวันที่ยาวนาน รวมถึงการนอนกลางวัน 2. การลาหยุดงานที่ไม่ได้แจ้งล่วงหน้า รวมถึงการลาออกอย่างฉับพลัน	1.ความตระหนกทางวัฒนธรรมการทำงานกับแรงงานทักษะต่ำกว่ามาตรฐานทางเมืองไทย การพักดื่มชาระหว่างวันที่ยาวนาน 2. การรอรับคำสั่งของพนักงานท้องถิ่น โดยไม่โต้แย้ง ไม่กล้าตัดสินใจ ขาดความเป็นผู้นำ 3. การสร้างความสัมพันธ์กับทหารเป็นเรื่องจำเป็นในการดำเนินธุรกิจ	1. จำนวนวันหยุดประจำปีที่มีเยอะมาก การวางแผนการทำงานล่วงหน้าเป็นสิ่งจำเป็น 2. การขาดวินัยในการทำงาน การเชื่อถือโชคลางไสยศาสตร์ การขาดการทำงานเป็นทีม ความเข้าใจความสำคัญของระบบเครือญาติมีความเกี่ยวข้องกับการทำงาน 3. การสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นผู้นำเป็นเรื่องจำเป็นในการดำเนินธุรกิจ	1. ลูกจ้างชาวเวียดนามมีความมั่นใจในตัวเองสูง กล้าแสดงออกทางความคิด ทั้งแง่บวกและแง่ลบ ต่างจากคนไทยซึ่งมีความยำเกรงนายจ้าง 2. การมอบหมายงานให้ชาวเวียดนามต้องทบทวนความเข้าใจว่าตรงกัน และมีการติดตามผลทุกช่วง 3. อัตราการลาออกที่มีสูง การขาดความผูกพันต่อองค์กร คนไทยต้องติดตามศึกษากฎหมายแรงงานอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเปลี่ยนอยู่บ่อยๆ 4. การพักกลางวันที่กินเวลานาน เนื่องจากมีการนอนกลางวันด้วย

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์	1.การสื่อสารโดยทั่วไปเป็นไปอย่างค่อนข้างราบรื่น เพราะความใกล้เคียงของภาษา 2. แต่ความแตกต่างของความหมายในหลายๆคำก็ยังมีอยู่และเป็นอุปสรรคในการทำงาน เนื่องจากความผิดพลาด จากการเข้าใจไม่ตรงกัน	1.การสื่อสารโดยทั่วไปเป็ดำเนินไปได้เพราะสามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับตนพม่า และพนักงานหลายคนพูดภาษาพม่าได้ 2. การใช้ภาษาถิ่นได้เป็นปัจจัยให้การใช้ชีวิตประจำวันและการทำงานมีความสุขมากขึ้น	1.การสื่อสารโดยทั่วไปเป็ดำเนินไปได้เพราะคนกัมพูชามีความกระตือรือร้นในการเรียนภาษาอังกฤษหรือภาษาที่สามและสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีกว่าคนไทย 2. การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนกัมพูชาคือการรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรพูดโดยเฉพาะเรื่องการเมืองระหว่างประเทศ มรดกที่ประเทศหวงแหน เนื่องจากชาวกัมพูชามีความเป็นชาตินิยมสูง	1.การเรียนรู้ภาษาเวียดนามมีความสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงานมาก เนื่องจากชาวเวียดนามส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษได้ไม่ดีนัก 2. การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีคือการตอบรับร่วมงานเฉลิมฉลอง หรืองานประเพณีต่างๆของชาวเวียดนาม ถือเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ 3. การเรียนรู้วัฒนธรรมการดื่มกาแฟ และการสนทนาระหว่างการดื่มกาแฟถือเป็นเทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

จากการสังเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ปรากฏแบบแผน (Patterns) 5 ประการในการปรับตัวของพนักงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงได้แก่

1) ความประทับใจหรือทัศนคติทางบวกที่เกิดขึ้นจากอัธยาศัยไมตรีของคนท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลข่าวสารหรือภาพลักษณ์ที่เคยได้รับมา

2) ความตระหนกทางวัฒนธรรมในการปรับตัวด้านทั่วไปที่เกิดขึ้นจากปัญหาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การสุขอนามัย การรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐานต่ำ ค่าครองชีพที่สูงสวนทางกับรายได้ของพนักงานท้องถิ่น รสชาดอาหารที่คล้ายแต่แตกต่างและไม่ถูกปาก

3) ความตระหนกทางวัฒนธรรมด้านการทำงานที่เกิดจากทักษะการทำงานที่ต่ำกว่าแรงงานในประเทศไทย การรอรับคำสั่ง หลีกเลี่ยงปัญหาเฉพาะหน้า ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศยกเว้นเวียดนามซึ่งมีลักษณะของการเผชิญหน้า และกล้าพูดกล้าทำ

4) ลักษณะนิสัยการทำงานบางประการที่สะท้อนอิทธิพลของการตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตก เช่นการนอนกลางวันในสปป.ลาว เวียดนาม วัฒนธรรมการดื่มชาในเมียนมาร์ การดื่มกาแฟในเวียดนาม

5) การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้นำระดับสูงเช่นรัฐบาลทหารในเมียนมาร์ นักการเมืองของกัมพูชา ผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์ของสปป.ลาว เพื่อการติดต่อทางธุรกิจ และการสร้างความสัมพันธ์กับคนท้องถิ่นด้วยการเรียนภาษาถิ่น รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี การเฉลิมฉลองในโอกาสต่างๆที่เจ้าภาพเชื้อเชิญมา

วัฒนธรรมในกลุ่มประเทศหมู่เกาะ (Archipelagos Cultures)

ชวชัย ก้องกิติกุล (2556) ศึกษากลุ่มตัวอย่างพนักงานข้ามชาติชาวไทยจากบริษัทผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ที่มีสาขาอยู่ในมาเลเซีย 9 คน อีกหนึ่งคนเป็นหญิงไทยที่มาแต่งงานกับชาวมาเลเซียและทำธุรกิจในประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่าพนักงานข้ามชาติมีช่วงดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ และความตระหนกทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน ส่วนใหญ่เห็นสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย การให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ ดูแลกันเหมือนเป็นญาติความตระหนกทางวัฒนธรรมมาจากความหลากหลายทางเชื้อชาติและพิธีปฏิบัติของศาสนาอิสลามในการทำงานการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวมาเลเซียจึงควรตระหนักถึงทั้งประเด็นความไม่น่าประทับใจและความน่าประทับใจ เพื่อหลีกเลี่ยงเผชิญหน้าและเพื่อการเตรียมพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์

ในส่วนของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย วันเพ็ญ ต่อทรัพย์ไพศาล (2556) สัมภาษณ์ชาวอินโดนีเซีย 10 คนที่มาอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทย รวมถึงบางคนที่ตัดสินใจแต่งงานและย้ายภูมิลำเนามาอยู่ในเมืองไทยเป็นการถาวร จุดประสงค์เพื่อสะท้อนมุมมองการปรับตัวที่มีกับคนไทยและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่มีความประทับใจกับประเทศไทยในเรื่องของความเป็นอยู่และอุปนิสัยใจคอของคนไทย ในเรื่องการปรับตัวหลักๆที่เป็นปัญหาจะเป็นการหาอาหารที่ปรุงตามหลักอิสลาม ในชีวิตประจำวัน และการสื่อสารซึ่งมักจะมีปัญหาเนื่องจากความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของคนไทย และวัฒนธรรมในการรักษาหน้าในการทำงาน เคล็ดลับการปรับตัวคือการเรียนภาษาไทยและเรียนวัฒนธรรมไทยจากคนใกล้ชิด

ประเทศถัดไปคือประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม สักกรัฐ เศวตไพบูลย์กิจ (2556) ศึกษากลุ่มตัวอย่างแรงงานไทยและผู้ประกอบการคนไทยจากหลากหลายอาชีพในประเทศบรูไนจำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุงานตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ผลวิจัยเผยให้เห็นถึงความรู้สึกทางด้านบวกของผู้ให้ ข้อมูลที่มองว่า ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันของคนบรูไน (Bruneian) มาก วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต และวิธีคิด ในสังคมบรูไนถือว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งประเสริฐ ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีมลายู ทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมและจัดระบบกฎหมาย โดยมีการปกครองในรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แบบรัฐสวัสดิการ เชื่อมกับความเป็นมุสลิม แรงงานไทยอาจไม่คุ้นชินกับสภาพการทำงานที่ค่อนข้างหนักและ รายได้ไม่แน่นอนในขณะที่เจ้าของกิจการต้องใช้เวลาปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงานของบรูไน โดยเฉพาะระบบราชการที่ต้องติดต่ออย่างสม่ำเสมอ

สำหรับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ณัชมน ทะลิสัมภาษณ์ครูชาวฟิลิปปินส์ (หรือที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า *Filipino(s)* เรียกชาวฟิลิปปินส์ -- ผู้เขียน) ที่มาทำงานในประเทศไทยทั้งหมด 15 คน ในจำนวนนี้ 11 คน สอนที่โรงเรียนเอกชนและรัฐบาลในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เหลืออีก 4 คน ทำงานในโรงเรียนเอกชนในเขตกรุงเทพฯ เช่นเดียวกับงานวิจัยในประเทศอินโดนีเซีย ผลวิจัยของฟิลิปปินส์สามารถใช้เป็นเงาสะท้อนความคิด และทัศนคติที่ชาวฟิลิปปินส์มีต่อประเทศไทย และชาวไทยได้เป็นอย่างดี โดยส่วนตัว ผู้วิจัยเองเคยเดินทางไปทำงานที่ประเทศฟิลิปปินส์ในช่วงเวลาสั้น ๆ ได้มีโอกาสคลุกคลีกับชาวฟิลิปปินส์และวัฒนธรรม

ท้องถิ่น จึงสามารถสะท้อนความคิดเห็นผ่าน การสังเกตการณ์ (Non-Participant Observation) นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ ณัชมนพบว่าคน ฟิลิปปินส์สามารถปรับตัวให้เข้ากับการอาศัยอยู่ในเมืองไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะความประทับใจ ของคนฟิลิปปินส์ที่มีต่อความเจริญของเมืองไทย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่สูงเมื่อเทียบ กับประเทศฟิลิปปินส์ ในขณะที่ค่าครองชีพต่ำกว่าฟิลิปปินส์ค่อนข้างมาก ความท้าทายที่พบคือ ความแตกต่างทางบุคลิกของคนไทยและคนฟิลิปปินส์ ซึ่งฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกหลายร้อยปี ความตระหนกจากการถูกแบ่งชนชั้นในการทำงานโดยเปรียบเทียบกับครูฝรั่งผิวขาว และการสื่อสารที่ยากลำบากกับคนไทยโดยทั่วไปด้วยภาษาอังกฤษ กลยุทธ์การปรับตัวคือการเรียนภาษาไทย และยอมรับการทำงานในระบบการศึกษาของไทย ที่มีความแตกต่างจากฟิลิปปินส์

ท้ายสุดคืองานวิจัยสาธารณรัฐสิงคโปร์ของสิริรัตน์ สิงห์ปรุ (2556) สิริรัตน์สัมภาษณ์ชาวไทยที่ไปทำงานที่สิงคโปร์ 7 คน ที่มาจากหลากหลายอุตสาหกรรม ได้แก่ ธุรกิจค้าขายส่วนตัว ธุรกิจเทคโนโลยีข้อมูลสื่อสาร ธุรกิจการบิน ธุรกิจที่ปรึกษาด้านข้อมูล ธุรกิจด้านการแพทย์ และธุรกิจด้านการซื้อขาย สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเดินทางไปสังเกตการณ์ด้วยตัวเอง (Participant Observation) ที่ประเทศสิงคโปร์ในฐานะพนักงานข้ามชาติคนหนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าพนักงานข้ามชาติชาวไทยสามารถปรับตัวเข้ากับเรื่องการดำรงชีวิตอย่างง่ายดาย เนื่องจากความสะอาดความเป็นระเบียบ คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในทุกๆด้าน ความท้าทายเชิงบวกที่พบคือความหลากหลายทางเชื้อชาติ และทางภาษา การผสมผสานของจีนและมาเลย์สมัยใหม่ การปรับตัวด้านการทำงานคือการต้องเผชิญความตรงไปตรงมา ความตรงต่อเวลา การมุ่งประสิทธิผลและติดตามงานของคนสิงคโปร์ การปรับตัวด้านสื่อสารหลักๆคือการฟังภาษาอังกฤษสไตน์สิงคโปร์ให้เกิดความคุ้นเคย

ผลสรุปงานวิจัยของการปรับตัวในประเทศแถบหมู่เกาะแสดงในตารางที่ 2 ข้างล่าง

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมประเทศหมู่เกาะ

การปรับตัว	ประเทศหมู่เกาะ				
	มาเลเซีย	**อินโดนีเซีย**	**บรูไน**	**ฟิลิปปินส์**	**สิงคโปร์**
ด้านทั่วไป	1. Expats ประทับใจสภาพแวดล้อม และภูมิประเทศที่สวยงามเป็นระเบียบ 2. ความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งสร้างทั้งความประทับใจและความท้าทาย โดยที่คนมาเลย์-มลายูจะได้รับสิทธิพิเศษในแทบทุกเรื่อง การรับประทานอาหารที่ต้องแยกรับประทานตามเชื้อชาติ แม้ในสถานที่ทำงาน	1. Expats มีความประทับใจความสวยงาม ทันสมัย ของประเทศไทย และอัธยาศัยของคนไทย 2. ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเปิดโอกาสให้คนเลือกนับถือศาสนาเหมือนอินโดนีเซีย 3. ปัญหาที่พบจากการหาอาหารฮาลาลรับประทานยาก และปัญหาการสื่อสารผ่านภาษาอังกฤษ 4. การเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจากคนไทยใกล้ตัวสร้างความมั่ยใจและช่วยในการปรับตัวโดยเฉพาะพี่เลี้ยง (Mentors) ที่บริษัทมอบหมาย 5. คนที่เคยเดินทางมาเยือนประเทศไทยก่อนจะมีปัญหาเรื่องการปรับตัวเรื่องทั่วไปน้อยกว่าคนที่ไม่เคยมา	1. แรงงานไทยและผู้ประกอบการประทับใจในความกินดีอยู่ดี ความสงบเรียบร้อยและความเขียวขจีสวยงามของบรูไน คนบรูไนเป็นมิตร โอบอ้อมอารีและรักสงบ 2. ความตระหนกทางวัฒนธรรมมีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อวัตรปฏิบัติในศาสนาอิสลาม สำหรับคนพุทธอาจมีข้อห้ามในอิสลามบางประการที่สร้างความอึดอัดในช่วงแรก 3. แรงงานไทยจะมีปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบโดยนายจ้างชาวไทยมากกว่าการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมบรูไน ความเหน็ดเหนื่อยท้อแท้จากงาน ความคิดถึงบ้าน และปัญหาที่เกิดจากสุราและการพนัน	1. ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกตื่นเต้นที่ได้มาเยือนประเทศไทย ประทับใจในความสวยงาม มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย อาหารการกินหลากหลาย การเดินทางสะดวกสบาย ไม่ต้องเกรงกลัวการฉกชิงวิ่งราวและเกรงภัยธรรมชาติที่มีมากเหมือนในฟิลิปปินส์ 2. และการที่คนไทยเปิดกว้างและมีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิต และระบบประกันสุขภาพและการรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐาน ที่สำคัญมากคือค่าครองชีพในเมืองไทยถูกกว่าที่ฟิลิปปินส์ค่อนข้างมาก	1. Expats ประทับใจความสะอาด ความเป็นระเบียบ ระบบขนส่งมวลชนชั้นเลิศ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและการจราจรที่ไม่ติดขัด อาหารการกินนานาชาติ 2. ความประทับใจในความหลากหลายของเชื้อชาติและภาษาแต่เป็นความหลากหลายก่อให้เกิดความสมดุล 3. ความท้าทายคือการดำรงชีวิตในประเทศที่มีความหนาแน่นทางประชากรสูงเป็นอันดับต้นๆของโลกที่พักจึงมีขนาดเล็กมาก

การปรับตัว	ประเทศหมู่เกาะ				
	มาเลเซีย	**อินโดนีเซีย**	**บรูไน**	**ฟิลิปปินส์**	**สิงคโปร์**
ด้านการทำงาน	1. พิธีกรรมทางศาสนาอิสลามที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เช่น พิธีละหมาด การเลิกงานเร็วในวันศุกร์ การถือศีลอด ในหมู่พนักงานมุสลิม 2. การทำงานที่ขาดความต่อเนื่อง การรอการอนุมัติเอกสารที่ใช้เวลานาน และการแบ่งแยกตำแหน่งงานตามเชื้อชาติ 3. ความสำคัญในการเรียนรู้ว่าใครอยู่ในตำแหน่งใดและเป็นคนเชื้อชาติใด ควรเป็นสิ่งที่รุ่นพี่บอกต่อรุ่นน้องที่มาทำงานใหม่	1. การใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารในการทำงาน และการที่คนไทยกลัวการสื่อสารกับชาวต่างชาติ 2. การเปรียบเทียบวันหยุดของไทยและอินโดนีเซียซึ่งมีความแตกต่างและการกำหนดวันหยุดล่วงหน้าของชาวอินโดนีเซียเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและประเพณีที่ครอบครัวยึดถือ 3. ลักษณะการทำงานของคนไทยที่เน้นการรักษาหน้า หลีกเลี่ยงการเผชิญปัญหา และมักแสดงความคิดเห็นนอกห้องประชุม	1. ปัญหาการทำงานของแรงงานไทยที่ไม่ทราบรายละเอียดการจ้างงาน การที่ไม่สามารถทำงานล่วงเวลาเนื่องจากสภาพฝนตกชุกของบรูไน และการถูกหักเงินค่าภาษี ค่าล่าม ค่าประกันและสิทธิประโยชน์ต่างๆที่ไม่ระบุในสัญญา สร้างความเครียดเป็นอย่างมาก 2. นักธุรกิจไทยมีประเด็นความท้าทายที่เกิดจากการติดต่อกับหน่วยงานราชการของบรูไน ซึ่งมีระเบียบขั้นตอนและเอกสารมากมาย 3. คนบรูไนจะให้ความสำคัญกับงานน้อยกว่าครอบครัว สถาบันครอบครัวมีความสำคัญอย่างมาก	1. ความตระหนกทางวัฒนธรรมที่มีคือความรู้สึกของการถูกเหยียดผิว (Racial Discrimination) ถูกเอาเปรียบเรื่องค่าจ้างเงินเดือนเมื่อเปรียบกับครูฝรั่งที่มีวุฒิเท่ากันหรือด้อยกว่า 2. ความอึดอัดใจในระบบการศึกษาไทยที่ไม่เข้มงวดกับการสอน การประเมินและการให้คะแนนนักเรียนไม่ให้สอบตก เนื่องจากโรงเรียนห่วงภาพลักษณ์และชื่อเสียงรวมถึงการรับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล การที่ครูเข้มงวดมากอาจไม่เป็นผลดีต่อการต่อสัญญาจ้าง ซึ่งการต่อสัญญามักจะเป็นปีต่อปี 3. การที่เอกสารสัญญาจ้างหรือเอกสารอื่นๆในที่ทำงานเป็นภาษาไทย ทำให้ต้องหาทางทำความเข้าใจให้ได้ด้วยตนเอง	1. การปรับตัวส่วนใหญ่เกิดจากวิธีการทำงานของคนสิงคโปร์ที่เน้นผลงาน ประสิทธิภาพ และความตรงเวลาอย่างมาก ความพูดตรงไปตรงมา และการมีความขัดแย้งในการทำงาน แต่ไม่ถือเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นสิ่งที่ต้องปรับในเรื่องวิธีคิดเป็นหลัก 2. การต้องปรับความเคยชินต่อสำเนียง Singlish ของคนสิงคโปร์ในการทำงาน 3. การมีประสบการณ์การทำงานกับชาวต่างชาติมาก่อนจะช่วยเรื่องการปรับตัวได้มาก

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์	1. การใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารเป็นภาษาหลัก แต่ต้องปรับเพื่อให้คุ้นชินกับสำเนียงการพูดของชาวมาเลเซีย รวมทั้งความสำคัญของการสังเกตการใช้วจนภาษาและอวจนภาษา 2. การร่วมรับประทานอาหารกับชาวมาเลเซียไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดเป็นวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การเรียนรู้การใช้มือ การใช้ตะเกียบ ฯลฯ ในการรับประทาน 3) Expats ที่เคยถูกส่งมาทำงานในมาเลเซียช่วงสั้นๆก่อนหน้าจะเรียนรู้เทคนิคการสร้างปฏิสัมพันธ์ได้ดีเมื่อมาอยู่ในระยะยาว	1. การเรียนภาษาไทยมีประโยชน์มากในการปรับตัวและสร้างมิตรภาพ การเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมผ่าน หนัง ละคร เพลง ช่วยได้มาก 2. ชาวอินโดนีเซียที่แต่งงานกับคนไทยพบว่าความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องครอบครัวคู่สมรสช่วนในการปรับตัวในทุกๆด้าน	1. การปรับตัวจะทำได้ดีเมื่อยอมรับกับระบบที่เป็นอยู่และหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า “ทำไมจึงเป็นเช่นนี้” 2. การเข้าใจหลัก MIB (Malayu, Islam, Beraja) จะทำให้การปรับตัวประสบความสำเร็จ 3. คนบรูไนใช้ภาษาอังกฤษได้ดีเพราะถือเป็นหนึ่งในภาษาราชการ แต่การพูดบาฮาซามาเลย์ แม้เพียงเล็กน้อย จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนท้องถิ่นได้	1. คนไทยกับคนฟิลิปปินส์มีความต่างทางบุคลิกและความคิดหลายอย่าง คนไทยไม่ชอบเผชิญหน้า บุคลิกไม่ก้าวร้าว อดทนสูง ในขณะที่คนฟิลิปปินส์พูดจาตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม ไม่ปิดบังความรู้สึก จึงเป็นปัญหาของคนฟิลิปปินส์ในการคาดเดาความรู้สึก และการปฏิบัติตนให้เป็นที่รักและยอมรับของคนไทย 2. ความท้าทายอันเกิดจาก Crab Mentality ในบรรดาคนฟิลิปปินส์ด้วยกันเอง ที่ไม่ยอมเห็นคนชาติเดียวกันได้ดีไปกว่าตนเอง 3. การเรียนภาษาไทยและใช้เวลาอยู่กับคนไทยบ่อยๆช่วยเรื่องการปรับตัวเป็นอย่างมาก	1. การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีคือการเปิดรับ วิธีการทำงานและการใช้ชีวิตแยกแยะความเป็นมืออาชีพในการทำงานและการเป็นเพื่อนโดยไม่ให้ความขัดแย้งในการทำงานมาทำลายมิตรภาพ 2. เนื่องจากคนสิงคโปร์ไม่ค่อยยิยมแต่งงานเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงและการทำงานหนัก การพักคลายเคลียดมักเป็นเวลาหลังเลิกงาน การร่วมสังสรรค์หลังเลิกงานจึงเป็นการสร้างมิตรภาพที่ดีทางหนึ่ง 3. เข้าร่วมงานประเพณีต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่คนจีนสิงคโปร์จะนับถือและเข้าร่วมประเพณีทางพุทธแบบมหายานซึ่งคนไทยอาจสร้างความคุ้นชินได้โดยง่าย

การสังเคราะห์บทความในประเทศหมู่เกาะพบแบบแผน (Patterns) **หลักๆ** 4 **ประการได้แก่**

1) คำสอนและข้อวัตรปฏิบัติในศาสนาอิสลามมีอิทธิพลอย่างมากทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานในประเทศหมู่เกาะที่เป็นมุสลิม

2) ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมในประเทศหมู่เกาะอันนำไปสู่ทั้งความตะหนกทางวัฒนธรรมเชิงบวกและเชิงลบ

3) การเรียนรู้ภาษาถิ่น และวัฒนธรรม รวมถึงการเดินทางเยือนประเทศปลายทางก่อนการเดินทางไปปฏิบัติงานจริงช่วยเรื่องการปรับตัวเป็นอย่างมาก

4) นอกเหนือจากความท้าทายจากภาษาท้องถิ่น พนักงานชาวไทยอาจพบความท้าทายเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษที่มีสำเนียงแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ ความตั้งใจในการสร้างความคุ้นเคยในการออกเสียงของคำแต่ละคำมีความสำคัญมาก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย แบ่งเป็นสองส่วนคือส่วนของการปรับตัวในวัฒนธรรมอินโดจีนและวัฒนธรรมหมู่เกาะ โดยการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งเก้าชิ้นพบแบบแผน (Patterns) 5 ประการในส่วนของการปรับตัวในประเทศอินโดจีน และ พบแบบแผน 4 ประการสำหรับการปรับตัวในประเทศหมู่เกาะ ดังที่จะอภิปรายด้านล่าง

การปรับตัวในวัฒนธรรมในประเทศอินโดจีน

แบบแผน (Patterns) บางประการในการปรับตัวของพนักงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงได้แก่

1) ความประทับใจหรือทัศนคติทางบวกที่เกิดขึ้นจากอัธยาศัยไมตรีของคนท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลข่าวสารหรือภาพลักษณ์ที่เคยได้รับมา

2) ความตระหนกทางวัฒนธรรมในการปรับตัวด้านทั่วไปที่เกิดขึ้นจากปัญหาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การสุขอนามัย การรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐานต่ำ ค่าครองชีพที่สูงสวนทางกับรายได้ของพนักงานท้องถิ่น รสชาดอาหารที่คล้ายแต่แตกต่างและไม่ถูกปาก

3) ความตระหนกทางวัฒนธรรมด้านการทำงานที่เกิดจากทักษะการทำงานที่ต่ำกว่าแรงงานในประเทศไทย การรอรับคำสั่ง หลีกเลี่ยงปัญหาเฉพาะหน้า ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศยกเว้นเวียดนามซึ่งมีลักษณะของการเผชิญหน้า และกล้าพูดกล้าทำ

4) ลักษณะนิสัยการทำงานบางประการที่สะท้อนอิทธิพลของการตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตก เช่นการนอนกลางวันในสปป.ลาว เวียดนาม วัฒนธรรมการดื่มชาในเมียนมาร์ การดื่มกาแฟในเวียดนาม

5) การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้นำระดับสูงเช่นรัฐบาลทหารในเมียนมาร์ นักการเมืองของกัมพูชา ผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์ของสปป.ลาว เพื่อการติดต่อทางธุรกิจ และการสร้างความสัมพันธ์กับคนท้องถิ่นด้วยการเรียนภาษาถิ่น รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี การเฉลิมฉลองในโอกาสต่างๆที่เจ้าภาพเชื้อเชิญมา

สำหรับทัศนคติเชิงบวกจะเกิดขึ้นหากตัวพนักงานข้ามชาติเองมีโอกาสติดต่อกับต่างชาติบ่อย ๆ โดยการสร้างความคุ้นเคย และมีประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ มาก่อน เช่น ปัจจัยความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือคนสนิทต่างชาติ หรือต่างวัฒนธรรมบ่อย ๆ ความประหม่าจะลดลงและจะช่วยลดความตระหนกทางวัฒนธรรมได้คุณลักษณะดังกล่าวสามารถเพิ่มพูนได้โดยการอบรมทางวัฒนธรรม (อัชวัตร แสนศรี, 2552)

นอกจากนี้การเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมารวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของชนชาติต่างๆ จะทำให้พนักงานข้ามชาติเข้าใจถึงวิธีคิด ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของเพื่อนร่วมงานชาวท้องถิ่นได้มากขึ้น อย่างเช่น การตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษเป็นเวลาถึง 124 ปี ทำให้วัฒนธรรมอังกฤษได้หลงเหลืออยู่ในดินแดนพม่าจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และอาจมีผลกระทบต่อการทำงาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด ความไม่สบายใจแก่พนักงานข้ามชาติที่ต้องทำงานร่วมกับพนักงานคนพม่า (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2552) ปนัสยา สิงหวัฒน (2556) ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่พนักงานข้ามชาติคนไทยต้องแก้ปัญหาและปรับตัวอย่างสูงสุด ได้แก่ เรื่องการทำงานร่วมกับพนักงานพม่า ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เวลาพัก ดื่มชาระหว่างวันซึ่งกินเวลานาน ร้านน้ำชาหรือเวลาจิบชา ชาวพม่าถือเป็นพื้นที่แห่งความสุขของชาวพม่า เป็นที่แลกเปลี่ยนสนทนา สื่อข่าวคราวความเป็นอยู่ (โครงการไทยมิตรเมียนมาร์, 2556) เป็นเครือข่ายทางสังคมอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่จุดชนวนทางการเมือง รวมถึงการจุดประเด็นสำคัญ ๆต่อชาติบ้านเมืองของนักศึกษาก็ล้วนเริ่มต้นจากโรงน้ำชาและการจับกลุ่มคุยกันเล็ก ๆ แบบนี้ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, น. 164)

เช่นเดียวกับในประเทศพม่าที่การสร้างความสัมพันธ์กับทหาร และผู้มีอำนาจในประเทศเป็นเรื่องจำเป็นในการเจรจาต่อรองทางธุรกิจ ในประเทศกัมพูชาการคอรับชั่นมีอยู่อย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับเมืองไทย แต่อาจมีมากกว่าและชัดเจนกว่า ข้อเสนอแนะของบุคลากรที่ไปปฏิบัติงานอยู่ในกัมพูชาจนถึงขั้น Masteryคือ ความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของประเทศที่ผ่านสงครามกลางเมืองมาอย่างยาวนาน จะทำให้เข้าใจกระบวนทัศน์ พฤติกรรม ของคนกัมพูชา ตั้งแต่ทศวรรษ 1970การที่ประชาชนถูกย้ายถิ่นฐานโดยตลอดเพื่อเหตุผลด้านความมั่นคง และการที่สัดส่วนประชากรไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากประชากรชายถูกลดจำนวนอย่างมากโดยเฉพาะช่วงสงครามกลางเมือง ทำให้สัดส่วนของคนในวัยทำงานไม่สมส่วน การต้องแก่งแย่งเพื่อความอยู่รอดหลังจากสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การที่ประเทศเปลี่ยนเป็นระบอบคอมมูนิสต์ในช่วงสงครามเย็น ส่งผลทำให้คนกัมพูชาถูกจำกัดกรอบในการมองโลก โดยเฉพาะโลกการทำงานแบบทุนนิยม ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจ ความกลัว และทำงานอย่างไร้กฎระเบียบ และขาดความกระตือรือร้น (Harmer, 1995 อ้างถึงใน 2005 ,Pearson, p. 4) รัชภพ ธาตุสุวรรณ (2556) แนะนำให้คนไทยปรับตัวเข้าหาคนกัมพูชา ใช้ความยืดหยุ่น (Flexibility) และลดความคาดหวัง ให้คงอยู่ในมาตรฐานที่ยังใช้การได้ สอนงานอย่างใกล้ชิด ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของการทำงาน ว่าถ้าทำเช่นนี้ผลจะเป็นเช่นไร โดยเน้นเป้าหมายที่จะเดินไปร่วมกัน โดยที่ตลอดกระบวนการนายจ้างไทยต้องให้เกียรติ และให้ความมีน้ำใจ คนไทยต้องเรียนรู้ในการเป็นผู้สอนงาน (Coach) ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพนักงานข้ามชาติชาวไทยที่ประเทศ สปป.ลาว ของ Pruetipibultham (2012) ซึ่งพบว่าลักษณะทางการเมืองการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ และสังคมวัฒนธรรมการเกษตรของ สปป.ลาว ทำให้คนลาวขาดความกระตือรือร้น และขาดการคิดต่อยอดในการทำงาน เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับการ

รับคำสั่ง พนักงานไทยที่ทำงานกับคนลาว จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีการทำงาน โดยไม่ยึดติดกับมาตรฐานแบบเก่าๆที่เคยใช้กับคนไทยในประเทศไทย

คนกัมพูชามีความรู้สึกชาตินิยมสูง หวงแหนดินแดน และภาคภูมิใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอำพา แก้วกำกง (2551, น. 19) พนักงานข้ามชาติและนักธุรกิจไทยจึงควรตระหนักถึงเรื่องการเมืองระหว่างประเทศ ติดตามข่าวสาร รู้ว่าสิ่งใดควรพูดหรือไม่ควรพูด เช่น กรณีเขาพระวิหาร นายกรัฐมนตรี การเมือง หรือแม้แต่การที่คนไทยเรียกชื่อประเทศกัมพูชาว่า "เขมร" ก็ถือเป็นคำดูถูก จึงไม่ควรใช้เรียก

ในขณะที่การตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสและผลพวงของสงครามกลางเมืองสร้างลักษณะพฤติกรรมของคนเวียดนามให้ค่อนข้างก้าวร้าว แตกต่างจากคนท้องถิ่นของชาติอินโดจีนอื่นๆ ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ (2555) ซึ่งศึกษาเพื่อเปรียบเทียบการบริหารวัฒนธรรมข้ามชาติขององค์กรธุรกิจระหว่างประเทศแห่งหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจในประเทศไทยและเวียดนาม และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการบริหารวัฒนธรรมข้ามชาติ ได้ให้ข้อแนะนำว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความผูกใจยึดมั่นของพนักงาน ได้แก่ การฝึกอบรมและพัฒนา การมีส่วนร่วมของพนักงาน ความมั่นคงในการทำงาน การมีวัฒนธรรมองค์กรแบบการให้มีความเหลื่อมล้ำของอำนาจในระดับต่ำ และการมีวัฒนธรรมการร่วมมือเป็นกลุ่ม ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้แข็งแรง เน้นการมีส่วนร่วมของพนักงาน สร้างความมั่นคงในการทำงานให้แก่พนักงาน และเมื่อพนักงานมีความผูกใจยึดมั่นต่อองค์กรแล้ว พนักงานจะเกิดความทุ่มเทและทำงานกันเป็นทีมจนกระทั่งธุรกิจสามารถมีผลประกอบการที่ดีในที่สุด

การปรับตัวในประเทศหมู่เกาะ

1) คำสอนและข้อวัตรปฏิบัติในศาสนาอิสลามมีอิทธิพลอย่างมากทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานในประเทศหมู่เกาะที่เป็นมุสลิม

2) ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมในประเทศหมู่เกาะอันนำไปสู่ทั้งความตะหนกทางวัฒนธรรมเชิงบวกและเชิงลบ

3) การเรียนรู้ภาษาถิ่น และวัฒนธรรม รวมถึงการเดินทางเยือนประเทศปลายทางก่อนการเดินทางไปปฏิบัติงานจริงช่วยเรื่องการปรับตัวเป็นอย่างมาก

4) นอกเหนือจากความท้าทายจากภาษาท้องถิ่น พนักงานชาวไทยอาจพบความท้าทายเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษที่มีสำเนียงแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ ความตั้งใจในการสร้างความคุ้นเคยในการออกเสียงของคำแต่ละคำมีความสำคัญมาก

ในส่วนของอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในประเทศมุสลิมของนักวิจัย **(**ชวชัย ก้องกิติคุณ**,** 2556**;** วันเพ็ญ ต่อทรัพย์ไพศาล, 2556; สักกรัฐ เศวตไพบูลย์กิจ 2556**)** ระบุถึงการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมให้สอดคล้องกับหลักการความเชื่อทางศาสนา เช่นรัฐบาลมาเลเซีย **(**ชวชัย ก้องกิติคุณ**,** 2556) ดำเนินการให้ศาสนาอิสลามเป็นเป้าหมายการดำเนินชีวิตของคนในชาติ โดยการกำหนดให้เป็นค่านิยมในสังคมทุกระดับ การเป็นมุสลิมที่ดีต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้าให้เป็นกิจวัตร และต้องปฏิบัติต่อผู้อื่น

ด้วย Maimunah and Osman-Gani (2011) พบว่า พนักงานบริษัทในประเทศมาเลเซียชอบการบริหารบุคคลแบบมุสลิม เนื่องจากตรงกับความเชื่อ เป้าหมายของประเทศ รวมถึงการเป็นประเทศอารยธรรมอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ ชวชัย ก้องกิติคุณ (2556) และ สักกรัฐ เศวตไพบูลย์กิจ (2556) ว่าพนักงานชาวมาเลย์ มลายู อาจจะไม่กระตือรือร้นในการทำงาน และทำตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อถึงเวลาละหมาด ก็จะรวมตัวเพื่อรอทำละหมาดอย่างเคร่งครัด จะทำงานในแบบที่ตรสะดวก เพื่อให้สอดคล้องกับข้อวัตรปฏิบัติในศาสนาอิสลาม

นอกจากประเด็นทางศาสนา ผลการวิจัยประเทศหมู่เกาะนี้ก็มีการรายงานถึงความตระหนกทางวัฒนธรรมที่เป็นเชิงบวก (Positive Culture Shock) คล้ายกับประเทศอินโดจีน แต่ความต่างของประเทศหมู่เกาะคือความตระหนกเชิงบวกที่มาจากความหลากหลายทางเชื้อชาติของคนมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์และฟิลิปปินส์ ซึ่งต่างจากไทยที่มีความกลมกลืนของเชื้อชาติและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างความหลากหลายเช่นในประเทศมาเลเซียประกอบไปด้วยสามเชื้อชาติหลัก ๆ คือ มาเลย์ - มลายู มาเลย์ -อินเดีย และ ชาวมาเลย์ - จีน ซึ่งทุกเชื้อชาติก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล แม้จะมีความแตกต่างในความเชื่อ ศาสนา อาหาร การแต่งกาย ฯลฯ ซึ่งตรงกับที่นักวิชาการให้คำจำกัดความว่า ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multiculturalism) นอกจากวัฒนธรรมที่มาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ สกลกาญจน์ วิเศษ (2555) ระบุว่า ชาวมาเลเซียนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 53 ศาสนาพุทธร้อยละ 17 ลัทธิเต๋า ร้อยละ 12 ศาสนาคริสต์และศาสนาฮินดูร้อยละ 8 เท่ากัน และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 2 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีเหตุผลจากการที่ประเทศอังกฤษได้เข้าปกครองตั้งแต่ช่วงกลางของปี ค.ศ. 1800 ทำให้มีชาวจีนและชาวอินเดียเข้ามามากมาย โดยเป็นทั้งแรงงานและพ่อค้าขายของ และที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติเช่นเดียวกับประเทศมาเลเซีย คือประเทศสิงคโปร์ ซึ่ง ประกอบไปด้วยเชื้อชาติจีน มาเลย์ อินเดีย และ ชาวยูเรเซียน มีภาษาที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการถึง 4 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนแมนดาริน ภาษามาเลย์ และภาษาทมิฬ (Singapore Attroney's General Chambers, 2014) และมีการนับถือศาสนาที่หลากหลาย โดยมีประชากรถึง 37% นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาคริสต์ (17%) ลัทธิเต๋า (17%) ศาสนาอิสลาม (11.5%) ฮินดู (3.2%) ที่เหลือเป็นผู้ไม่นับถือศาสนา (13.4%) ตามลำดับ (Singapore Statistics, 2010) ซึ่งการที่สิงคโปร์มีเชื้อชาติที่หลากหลายแต่ก็มีผู้นับถือศาสนาพุทธจำนวนมาก ถึงส่วนใหญ่จะเป็นนิกายมหายาน ก็สร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยให้กับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งนับถือศาสนาพุทธทุกคน ที่รู้สึกว่าวัฒนธรรมสิงคโปร์เป็นสิ่งที่ผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกกับความเป็นชาวจีนสมัยใหม่

ผลพวงของลัทธิจักรวรรดินิยม ที่มีต่อความหลากหลายของเชื้อชาติ (Colonialism)ยังเห็นได้ชัดในประเทศฟิลิปปินส์ ดังที่ สีดา สอนศรี (2545, น. 65-67) อธิบายว่า ประเทศฟิลิปปินส์ประกอบไปด้วยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตามที่อยู่อาศัย การอพยพเข้ามาของชาติพันธุ์เหล่านั้น ซึ่งได้แก่ กลุ่มชาวคริสเตียนที่อยู่ตามที่ราบต่ำ ชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าตั้งแต่สมัยสเปนเข้าครอบครอง ชาวมุสลิมที่อยู่ปะปนกับชาว คริสเตียนในเกาะมินดาเนา ได้เข้ามาตั้งรกรากก่อนที่สเปนจะเข้าครอบครอง และชาวเขาในที่ราบสูงซึ่งล้วนแล้ว แต่มีวัฒนธรรมของตนเอง สหรัฐอเมริกาเข้าครอบครองฟิลิปปินส์ภายหลังสเปน ซึ่งทำให้เกิดการผสานของวัฒนธรรมคือ การมีลักษณะครอบครัวที่ใกล้ชิดแบบสเปนแต่มีความทันสมัยแบบอเมริกา สิทธิสตรีถูกยกระดับ รวมทั้งการศึกษา

ระบบอเมริกัน ศาสนาที่มีทั้งคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแบบสเปน ซึ่งมีคนนับถือเป็นส่วนใหญ่ และนิกายโปรแตสแตนท์แบบอเมริกัน ประวัติศาสตร์จากยุคอาณานิคมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์หลอมรวมให้เกิดความเป็นฟิลิปปินส์ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งตรงกับงานวิจัยของณัชมน ทะลิ (2556) ที่ระบุถึงลักษณะนิสัยแบบตะวันตกของคนฟิลิปปินส์ ซึ่งค่อนข้างจะสร้างความแปลกใจให้คนไทย และในทางกลับกัน ลักษณะนิสัยแบบไทยก็สร้างความแปลกใจให้กับชาวฟิลิปปินส์ในหลายๆเรื่อง

สำหรับความตระหนกเชิงลบในเรื่องทั่วๆไปปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง อย่างเช่นประเทศมาเลเซีย งานวิจัยของ Abdul-Rashid, Cheng-Lit, และ Mastura (2013) ศึกษาพบว่า มีประเด็นที่พบได้ในด้านความไม่ประทับใจเกี่ยวกับ เช่น การแซงคิว การไม่กล่าวคำสุภาพในการสนทนา แม้แต่เพื่อนบ้านที่เป็นชาวมาเลเซียก็อาจมีการทิ้งขยะมากองข้าง ๆ บ้านจำนวนมาก ชวชัย ก้องกิติคุณ (2556) พบว่าการรับประทานอาหารด้วยมืออย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวันในหมู่ชาวมาเลย์ มลายู สร้างความตระหนกทางวัฒนธรรมแก่พนักงานข้ามชาติชาวไทย ซึ่งตรงกับผลวิจัยของวันเพ็ญ ต่อทรัพย์ไพศาล (2556) เกี่ยวกับความตระหนกของชาวไทยที่มีต่อการรับประทานอาหารด้วยมือของชาวอินโดนีเซีย ผลการวิจัยประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ความตระหนกจากการสื่อสารในทางลบที่เกิดขึ้นในหมู่คนฟิลิปปินส์ด้วยกันเอง และผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งยอมรับว่า ตนต้องระมัดระวังการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานคนฟิลิปปินส์มากกว่าคนไทย เพราะคนฟิลิปปินส์จะชอบนินทากันเอง และมีวัฒนธรรมที่ในหมู่คนฟิลิปปินส์จะเรียกกันว่า “Crab Mentality” ซึ่งเป็นความคิดในด้านลบของคนฟิลิปปินส์เมื่อเห็นคนอื่นได้รับตำแหน่งดีกว่าหรือได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชามากกว่าตน คนฟิลิปปินส์มักกระจายข่าวในด้านลบ หรือนินทาว่าร้าย แม้จะไม่ใช่เรื่องจริง เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของตนเอง ดังที่ Marquez, Marques, Barker, Vilanueva, and Caffrey (2008, น. 8) อธิบายถึง “Crab Mentality” ว่า เป็นทัศนคติที่ “ถ้าฉันไม่ได้ คุณก็จะไม่ได้เช่นกัน--If I can’t have it, neither can you!” ซึ่งคำว่า Crab หรือ ปู ในที่นี้มาจากการเปรียบเทียบถึงหม้อใส่ปูที่ปูแต่ละตัวพยายามไต่หนีออกมาแต่ก็ไม่สำเร็จเพราะโดนปูตัวอื่น ๆ ฉุดดึงลงมาเสียก่อน

แต่ทว่า “Crab Mentality” นี้ ก็ดูเหมือนจะจำกัดวงอยู่ในหมู่คนฟิลิปปินส์ด้วยกันเอง และไม่มีผลต่อคนชาติอื่นที่ทำงานร่วมกับตน เช่น จะไม่สนใจหากเพื่อนร่วมงานคนไทยจะได้ดีหรือเป็นที่รักมากกว่าตน ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนกล่าวว่า ทำให้มองเห็นข้อดีของคนไทย คือ มักไม่ค่อยมีปัญหาริษยาเท่าคนฟิลิปปินส์และไม่ค่อยสนใจเรื่องของคนอื่น

นอกจากในเรื่องที่กล่าวมา ผลวิจัยยังพบว่าการได้มีโอกาสมาเยือนประเทศปลายทางก่อนการเดินทางไปประจำการจะช่วยปรับความคาดหวังให้เป็นไปตามความเป็นจริง ตัวอย่างเช่นการเยือนเป็นเมืองไทยหลายครั้ง ได้ปรับมุมมอง ให้ พนักงานข้ามชาติหรือสตรีชาวอินโดนีเซียที่มาสมรสกับคนไทยปรับความคิดความเห็นที่มีต่อคนไทยก่อนหน้าที่จะมาทำงานหรือมาตั้งครอบครัว จึงมิใช่เป็นเรื่องยากในการปรับตัว สำหรับชาวอินโดนีเซียที่มาแต่งงานกับคนไทย พบว่าได้รับความช่วยเหลือจาก สมาชิกในครอบครัวและญาติพี่น้องของสามีในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและภาษาไทย การจะปรับตัวให้ถึงขั้น Mastery จึงอาจใช้เวลาสักสองปีขึ้นไป ผลการวิจัยนี้ตรงกับผลการศึกษาของเจนจิรา ผลดี และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2554) เรื่องการสมรสข้ามวัฒนธรรม: แนวทางการปรับตัวและผลกระทบต่อสังคมไทย พบว่า แนวทางการปรับตัวของตัวผู้สมรสที่

สำคัญ คือ การเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เพื่อเรียนรู้ความแตกต่างทางขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เพื่อศึกษากฎหมายการสมรสกับชาวต่างชาติ และเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

ผลวิจัยอีกประการคือความท้าทายเรื่องภาษาถิ่น นักวิจัยพบว่าการเรียนภาษาที่สถาบันสอนภาษาก็มีประโยชน์ แต่การได้ฝึกพูดในชีวิตประจำวันกับคนท้องถิ่นมาก ๆ ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างภาษาที่สอนในสถาบันสอนภาษากับภาษาในชีวิตจริง วิธีการเรียนลัดเรื่องภาษา คือ เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว จากหนัง ละคร เพลง จะช่วยได้มาก การได้รับความช่วยเหลือและคำชมเมื่อใช้ภาษาถิ่น ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์หลายคนมีกำลังใจในการฝึกฝนมากขึ้น ประเด็นเหล่านี้คล้ายคลึงกับที่ Pruetipibultham (2012) กล่าวถึงในกรณีศึกษา: ชีวิตพนักงานข้ามชาติชาวไทยในอินโดนีเซีย ซึ่งพบว่าการที่บริษัทไทยจะส่งพนักงานคนไทยไปปฏิบัติงานที่ประเทศอินโดนีเซียจะต้องมีการเตรียมพร้อมให้กับพนักงานทั้งในส่วนการคัดสรรพนักงาน การฝึกอบรม Bahasa Indonesia และการเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการปรับตัว การแก้ปัญหาในระหว่างการปฏิบัติงานในต่างประเทศ การเพิกเฉยต่อประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ อาจกลายเป็นการสร้างปัญหาและความเครียดสะสม จนอาจกลายเป็นการลงโทษพนักงานข้ามชาติมากกว่าเป็นการให้โอกาสหรือให้รางวัลในสายอาชีพ การเตรียมพร้อมในเรื่องวัฒนธรรม คือ ต้องพยายามเข้าใจในระบบที่เป็นอยู่และทำใจให้ยอมรับโดยเลิกการเปรียบกับระบบที่ดีกว่าในประเทศไทย การปรับเจตคติและความคิดของตนจึงเป็นสิ่งสำคัญเมื่อมีสิ่งแปลกใหม่ที่รบกวนจิตใจ ควรศึกษาว่า สิ่งใดควรหรือมิควรทำ เช่นการไปทำงานในประเทศบรูไน การอ่านข้อมูลหรือเว็บไซต์ของสถานทูตไทยให้ละเอียด ประเพณีใดที่ปฏิบัติได้ก็ควรปฏิบัติตาม เช่น การแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยเมื่อต้องติดต่อราชการ ซึ่งความจริงก็ไม่ต่างจากของประเทศไทย สิ่งที่คนบรูไนยึดถือมีหลัก ๆ สามประการ เรียกว่า หลักการ MIB (Malayu, Islam, Beraja) เป็นสามสิ่งที่ยึดโยงสังคมบรูไนเข้าด้วยกัน ได้แก่ สังคมมลายู ศาสนาอิสลาม และองค์สุลต่าน ซึ่งไม่สามารถแยกจากกันได้ เป็นสิ่งที่คนบรูไนให้ความเคารพนับถือสูงสุด (Clarke & Salleh, 2011, p. 293) การเข้าขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี การเข้าร่วมงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมต่าง ๆ คนที่ต้องติดต่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนบรูไนต้องเข้าใจว่า คนบรูไนให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้เป็นลำดับต้น ๆ ด้วยความที่เป็นสังคมเชื้อชาติมลายูที่สนิทกันในเมืองเล็ก ระบบเครือญาติจึงมีความสำคัญมาก

ข้อเสนอแนะต่อองค์กร

1) องค์กรควรคัดเลือกพนักงานไทยที่มีขีดความสามารถ แรงจูงใจ และหรือมีประสบการณ์ในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมและอาจให้ความสำคัญกับพื้นฐานวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับสภาพแวดล้อมของการดำรงชีวิตในประเทศนั้น เช่น อาจเคยใช้ชีวิตอยู่ต่างจังหวัด หรือเมืองเล็ก ๆ เมื่อถูกส่งไปอยู่ในประเทศที่เล็กกว่า และมีความเจริญน้อยกว่าไทย เช่น สปป.ลาว พม่า กัมพูชา อาจจะทำให้การปรับตัวมีความรวดเร็วยิ่งขึ้น

2) สร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานชาวไทยในการตัดสินใจเดินทางไปทำงานในประเทศ ประเด็นในการสร้างแรงจูงใจ คือ โอกาสในการเรียนรู้และความก้าวหน้าในอาชีพ ประสบการณ์การทำงานในต่างประเทศ และค่าตอบแทน ที่พัก ยานพาหนะ เบี้ยกันดาร ข้อได้เปรียบเรื่องภาษี ฯลฯ ควรสื่อสารให้ชัดเจน

3) การปฐมนิเทศน์เกี่ยวกับการทำงานในบริบทวัฒนธรรม โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับมิติในการปรับตัว เช่น มิติการปรับตัวในเรื่องทั่วไป มิติการปรับตัวในเรื่องการทำงาน และมิติการปรับตัวในเรื่องการปฏิสัมพันธ์และการใช้ภาษา โดยมีรูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนรู้ เช่น อาจมีการจัดการถ่ายทอดประสบการณ์การใช้ชีวิตและการทำงานในสปป.ลาวจากผู้มีประสบการณ์จริง มีการสร้างความชัดเจนในบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของตำแหน่งงานที่จะปฏิบัติงานในประเทศนั้น ๆ

4) การให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กรและพนักงานข้ามชาติ และพนักงานข้ามชาติกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนฝูงที่ประเทศไทย การติดต่ออย่างสม่ำเสมอกับองค์กร จะทำให้พนักงานข้ามชาติไม่รู้สึกเดียวดาย หรือรู้สึกว่า ถูกทอดทิ้งจากสังคมการทำงาน จุดประสงค์เพื่อดำรงขวัญและกำลังใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง การสามารถติดต่ออย่างสะดวกราบรื่นกับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนฝูงในประเทศไทย มีจุดประสงค์เพื่อลดความตึงเครียดจากการทำงาน และอาการคิดถึงบ้าน (Homesick) สังเกตได้ว่าผลวิจัยจากพนักงานข้ามชาติกลุ่มแม่น้ำโขงมักจะไม่ค่อยกล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากปัญหาเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งอาจจะมีที่ประเทศเวียดนามที่การสื่อสารผ่านอินเตอร์เน็ตจะดีกว่าประเทศอื่น ๆ

5) จัดตั้งหน่วยงานหรือมอบหมายผู้ให้คำปรึกษา (Mentor/chCoa) ในการทำงานในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นที่ปรึกษาเมื่อพนักงานชาวไทยประสบปัญหาการปรับตัวในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบในการดำรงชีวิตและการทำงานในประเทศนั้น ๆ เช่นการจัดหา Coach หรือ Mentor ที่เชี่ยวชาญด้านข้อวัตรและความคิดความเชื่อในศาสนาอิสลาม สำหรับพนักงานข้ามชาติในประเทศหมู่เกาะ

6) ผู้ประกอบการควรคิดถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานคนท้องถิ่น และการจัดหาสวัสดิการที่เหมาะสม เช่น ในประเทศพม่า การจัดสวัสดิการให้กับแรงงานท้องถิ่นควรหลีกเลี่ยงการจ่ายค่าจ้างและสวัสดิการให้กับแรงงานของโรงงานที่มีเจ้าของเป็นคนพม่าเอง (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2554, น. 87) การจัดการบริหารแรงงานในประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ต้องมีความละเอียดในเรื่องกฎหมายที่บังคับใช้ เนื่องจากกฎหมายในพม่า ลาว กัมพูชา ยังมีการเปลี่ยนแปลงและบัญญัติขึ้นใหม่เรื่อย ๆ จึงควรหาพันธมิตร หรือผู้ร่วมทุน เพื่อศึกษาตลาดท้องถิ่น เพื่อช่วยหาคู่ค้า และเพื่อช่วยในเรื่องการปฏิสัมพันธ์กับทางราชการด้วย

บรรณานุกรม

กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). (2548). *ประชากรและสังคม.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2554). *ประเทศไทยกับอาเซียน One Vision, One Identity, One Community.* กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. ค้นเมื่อ 27 มกราคม 2557, จาก http://www.aseanthai.net/download/pdf/thai-asean2.pdf

กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. (2554). คู่มือการค้าการลงทุนในพม่า. *วารสารการค้าระหว่างประเทศ*, 1 (พ.ย.-ธ.ค.), ค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2557, จาก http://www.thaigarment.org/file/investment%20in%20Burma.pdf

โครงการไทยมิตรเมียนมาร์. (2556*). เรียนรู้ภาษา วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เมียนมาร์ ฉบับอุทิศชน.* กรุงเทพมหานคร: กองทุนบุญ ดร.อัญชลี กิ๊บบินส์ และกัลยาณมิตร เพื่อภารกิจบุญ

เจนจิรา ผลดี และสมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2554). การสมรสข้ามวัฒนธรรม: แนวทางการปรับตัวและผลกระทบต่อสังคมไทย. *วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม*, 7(2), 58-71.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง.* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชนัดดา ศรีดี. (2556). การศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของพนักงานไทยที่ทำงานในประเทศเวียดนาม. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชวชัย ก้องกิตติกุล. (2556). การศึกษาวัฒนธรรมการทำงานของประเทศมาเลเซียสำหรับการเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ณัชมน ทะลิ. (2556). การศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวฟิลิปปินส์ที่มีผลต่อการทำงานในประเทศไทย. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ปนัสยา สิงหวัฒน .(2556). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ประกอบการและพนักงานข้ามชาติสัญชาติไทยในประเทศพม่า. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. (2556). แรงงานข้ามชาติกับประชาคมอาซียน, ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2556, จาก http://www.thai-aec.com/

เพ็ชรี ธูปะวิเชตร์. (2554). *การเรียนรู้ลักษณะการจัดการ: การจัดการข้ามวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิ่ง.

พรรชนก สุขสมโภชน์. (2556). การศึกษาการปรับตัวในบริบทวัฒนธรรมลาวที่มีผลต่อการทำงานของคนไทย. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

รัชภพ ธาตุสุวรรณ. (2556). ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกันของพนักงานไทยและกัมพูชาในภาคเอกชน. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วันเพ็ญ ต่อทรัพย์ไพศาล. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมของชาวอินโดนีเซียในประเทศไทย. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. (2555). ใน การบริหารวัฒนธรรมข้ามชาติขององค์กรธุรกิจระหว่างประเทศที่ดำเนินการในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 50: สาขาศึกษาศาสตร์, สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.* (น. 157-165). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์. (2538). *ทฤษฎีและเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สักกรัฐ เศวตไพบูลย์กิจ. (2556). ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของแรงงานไทยที่มีผลต่อการทำงานในประเทศบรูไนดารุสซาลาม. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สกลกาญจน์ วิเศษ. (2555). *สาระอาเซียน.* กรุงเทพฯ: ซีแอนด์เอ็นบุ๊ค.

สิริรัตน์ สิงห์ปรุ. (2556). ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกันของพนักงานไทยและสิงคโปร์ในภาคเอกชน. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ) คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สีดา สอนศรี. (2545). *คู่มือประเทศฟิลิปปินส์.* กรุงเทพฯ: บริษัท กรีน พริ้นท์ จำกัด.

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด (ส่วนพัฒนาความร่วมมือภาคเอกชนและกิจการพิเศษ) สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2554). *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC).* ค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2557 จาก http://www.jpp.moi.go.th/article.php?id=1

สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมพา แก้วกำกง. (2551). *ทัศนคติด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวกัมพูชาในประเทศไทยที่มีต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อานนท์ อาภาภิรม. (2519). *ไทย- -ความเป็นอยู่และประเพณีวัฒนธรรมไทย.* กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2549). *วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อัชวัตร แสนศรี. (2552). *เครือข่ายการสื่อสารและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนิสิตโครงการแลกเปลี่ยน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรทัย ชื่นมนุษย์. (2542). *จิตวิทยาอคติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหงศูนย์ข้อมูลความรู้.

Abdul-Rashid, A., Cheng-Lit L., & Mastura J. (2013). Malaysia's My Second Home (MM2H) Programme: An examination of Malaysia as a destination for international retirees. *Tourism Management*, 40, 203-212.

Aryee, S., & Stone, R. J. (1999). Work experiences, work adjustment and psychological well-being of expatriate employees in Hong Kong. *International Journal of Human Resource, 7(1),* 150-164.

Black, J. S., & Mendenhall, M. (1990). Cross-cultural training effectiveness: A review and a theoretical framework for future research. *Academy of Management Review, 15*(1), 113-136.

Black, J. S., Mendenhall, M., & Oddou, G.R. (1991). Towards a comprehensive model of international adjustment: An integration of multiple theoretical perspectives. *Academy of Management Review*, *16*(2), 291-317.

Black, J. S., & Stephen, G. K. (1989). The influence of the spouse on American expatriate adjustment in oversea assignments. *Journal of Management, 15*, 529-544.

Clarke, N., & Salleh, N. M. (2011). Emotion and their management during a merger in Brunei. *Human Resource Development International. 14*(3), 291-304.

Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2011). *Business research method*. 11th Edition. Singapore: McGrawHill.

Kraimer, M.L., Wayne, S., & Jaworski, R. (2001). Sources of support and expatriate performance: The mediating role of expatriate adjustment. *Personnel Psychology, 54*(1), 71-99.

Maimunah, I., & Osman-Gani, A. (2011). *Human Resource Development in Malaysia*. Malaysia: Pearson Publishing.

Marquez, E., Marques, M., Barker, C., Vilanueva, P., and Caffrey, J. (2008, September-November). Crab mentality. Magandang Balita UK. (p. 8). Retrieved on 15 February 2014, From http://www.jirehcargo.co.uk/pdf/page8.pdf

Mendenhall, M. E., Kuhlmann, T. M., Stahl, G. K., & Osland, J. S. (2002). Employee development and expatriate assignments. In M. J. Gannon & K. L. Newman (Eds.), *The Blackwell handbook of cross-cultural management* (pp. 155-184). Oxford: Blackwell.

Osman-Gani, A. M., & Rockstuhl, T. (2008). Antecedents and consequences of social network characteristics for expatriate adjustment and performance in overseas assignment: Implication for HRD. *Human Resource Development Review, 7*(1), 32-57.

Pearson, J. (2005) *The multi-cultural iceberg, exploring international relationships in Cambodian Development Organizations*. The International NGO Training and Research Center.

Pruetipibultham, O. (2012). Lives of Thai expatriates in Indonesia. *NIDA Case Research Journal, 4*(2), 135-156.

Pruetipibultham, O. (2012). Thai expatriate adjustment in Lao PDR: Adjustment in relations to socio-economic and cultural factors. *In Proceeding of the 2012 International Conference of Business of Information* Sapporo, Japan.

Shaffer, M. A., & Harrison, D.A. (1998). Expatriates‘ psychological withdrawal from international assignment: Work, nonwork, and family influences. *Personnel Psychology, 51*, 1-24.

Singapore Attorney’s General Chambers. (2014). Official languages and national language. Retrieved 10 February 2014, from http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;ident=7655e14f-c579-47a2-b7a9-fffc9fea4815;page=0;query=DocId%3A%222cc15e67-cf27-44b1-a736-f28ab8190454%22%20Status%3Apublished%20Depth%3A0;rec=0

Singapore Statistics (2010). Findings. Archived from the original on 20 February 2011. Retrieved 10 February 2014, from http://www.webcitation.org/5wdAICz5j

Tomich, P., McWhirter, J. J., & King, W. E. (2000). International student adaptation: Critical variables. *International Education*, *29*, 37-46.

การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ เพื่อเตรียมพร้อมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ข้อเสนอเชิงแนวคิดและกรณีศึกษาบริษัท เอสซีจี (SCG)

สมบัติ กุสุมาวลี[1] *และกมล ลิ้มประเสริฐ*[2]

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การเพื่อเตรียมพร้อมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ข้อเสนอเชิงแนวคิดและกรณีศึกษาบริษัท เอสซีจี (SCG)” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกรอบแนวความคิดด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ เพื่อให้องค์กรต่างๆในประเทศไทยได้เรียนรู้และเข้าใจฐานทางความคิดด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและองค์การสำหรับปรากฏการณ์การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community – AEC) บทความนี้จะแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรธุรกิจในประเทศไทย รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของอุตสาหกรรมไทยในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนพอเป็นสังเขป

ในแง่ของกรอบแนวคิดพื้นฐานด้านการบริหารจัดการและพัฒนาองค์การเพื่อเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ภายใต้การก้าวย่างสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญระดับภูมิภาคที่องค์กรต่างๆในประเทศไทยจะต้องเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้พบว่าคำถามแกนกลางที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การควรตระหนักและให้ความสำคัญร่วมกันเป็นอย่างยิ่งคือ “จะทำอย่างไรที่จะสร้างให้เกิดความมั่นใจได้ว่าองค์กรของเรามี ‘ความสามารถเชิงกลยุทธ’ (Strategically competent) พร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงนี้”? เนื่องจากการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนนั้น จะทำให้องค์การไทยจำนวนไม่น้อยจะต้องตกอยู่ภายใต้แรงกดดันของการแข่งขันที่อยู่ในระดับรุนแรงที่แตกต่างกันออกไป ในบางอุตสาหกรรมอาจอยู่ในภาวะที่มีการแข่งขันอย่างมาก (Hyper-competition) จากข้อมูลการวิเคราะห์โอกาส ศักยภาพ จุดแข็งและจุดอ่อนของอุตสาหกรรมไทยโดยภาพรวมแล้ว มีตัวบ่งบอกชี้ว่าอุตสาหกรรมไทยกำลังจะเข้าสู่ภาวะของการแข่งขันภายในภูมิภาคที่เข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้นอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
[2] ผู้จัดการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน – Regional Business บริษัท เอสซีจี ซิเมนต์-ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง จำกัด

การบริหารจัดการและพัฒนาองค์การเพื่อเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนจึงต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธให้แก่องค์กรภายใต้บรรยากาศแห่งการแข่งขันและภาพอนาคตที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนในระดับสูง บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า การสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธ (Strategic competence) เป็นเรื่องเกี่ยวกับขีดความสามารถขององค์การ (ซึ่งเป็นผลรวมของขีดความสามารถของทุกคนในองค์การ) ในอันที่จะสามารถแสวงหา ได้มาซึ่ง (Acquire) จัดเก็บ (Store) เรียกขึ้นมา (Recall) ตีความ (Interpret) และ ดำเนินการ (Act upon) กับบรรดาข้อมูลสารสนเทศและความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดความมีสุขภาวะและความอยู่รอดในระยะยาวขององค์กร องค์กรที่มีขีดความสามารถเชิงกลยุทธ (A strategically competent organization) เป็นองค์กรที่มีความคล่องตัวสูง (Agile) เปิดกว้างต่อสภาพแวดล้อมภายนอก (Open to the environment) มีความสามารถในการที่จะคัดหยิบฉวยเอาตัวบ่งชี้ที่แม้จะยังบ่งบอกสัญญาณอ่อนๆ (Weak signals) มาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นองค์กรแบบนี้จึงต้องสามารถคัดเลือก กลั่นกรอง เก็บรักษา เรียกขึ้นมาและตีความข้อมูลที่เป็นสัญญาณต่างๆ เพื่อที่จะทำให้องค์กรสามารถตอบโต้ตอบสนองต่อสัญญาณต่างๆเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม

สำหรับฐานทางความคิดด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานทางด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การสามารถที่จะใช้เป็นกรอบพื้นฐานในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและองค์การเพื่อรองรับกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วย 3 สำนักคิดว่าด้วยยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ ได้แก่ 1) สำนักคิดแนวกลยุทธการวางตำแหน่งเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive positioning perspective) 2) สำนักคิดแนวกลยุทธการบริหารที่เน้นฐานทางทรัพยากรภายในองค์กร (Resource-based view of the firm) 3) สำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ (Business Model Innovation) ภายใต้กรอบความคิดด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การทั้ง 3 มุมมองนี้ บมจ.ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (เอสซีจี - SCG) ถือเป็นองค์กรชั้นนำไทยที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญที่สามารถนำเอาแนวคิดด้านด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การทั้ง 3 สำนักคิดไปประยุกต์ใช้เพื่อการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ในเชิงรุก กว่า 100 ของ เอสซีจี บริษัทแห่งนี้ได้เรียนรู้ ปรับตัวและพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ฝ่าฟันวิกฤตการณ์ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศ และระดับโลก ด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมสินค้า บริการ และกระบวนการทำงาน พร้อมทั้งสร้างสมดุลการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักการบรรษัทภิบาล เพื่อมุ่งสู่การเป็นผู้นำธุรกิจอย่างยั่งยืนในอาเซียน สำหรับบริบทการเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน เอสซีจีกำหนดวิสัยทัศน์ด้วยการก้าวสู่การเป็นผู้นำตลาดในอาเซียนภายในปี 2558 โดยเอสซีจี ได้มีการดำเนินการสำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก ขยายการลงทุนในอาเซียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในอินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ กัมพูชา พม่า เวียดนาม ประการที่สอง คือ การยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานของสินค้าและบริการให้สูงขึ้น โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำเสนอนวัตกรรมสินค้า และบริการที่หลากหลายรองรับความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้บริโภค และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีและ

สังคมที่ยั่งยืน) ประการที่สาม คือการสร้างแบรนด์เอสซีจี ให้เป็นที่รู้จักของคนในประเทศนั้น ๆ เพื่อสร้างโอกาสในการแข่งขันสู่ตลาดอาเซียน ด้วยการเปิดอุตสาหกรรมระดับภูมิภาคก่อนไต่ไปสู่ตลาดโลก ด้วยการเร่งสร้างแบรนด์เอสซีจีให้ต่างประเทศรับรู้มากขึ้น รวมถึงการสร้าง Distribution Network ให้กับองค์กร ประการสุดท้าย ซึ่งเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาพนักงานทั้งในและต่างประเทศ ด้วยเอสซีจี มีเป้าหมายที่ต้องการเพิ่มขีดความสามารถ (Capability) ของทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานระดับสากล และเสริมสร้างความเป็นมืออาชีพ (Professional) มากยิ่งขึ้น บทความชิ้นนี้จะได้วิเคราะห์ถึงการเชื่อมโยงระหว่างฐานทางความคิดด้านการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การทั้ง 3 มุมมองกับแนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การของเอสซีจี

1. บทนำ: ภาพรวมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC: Asean Economics Community) คือการรวมตัวของชาติในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) 10 ประเทศ โดยมี ไทย พม่า ลาว เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา บรูไน AEC ถือเป็นพัฒนาการมาจากการเป็น สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of South East Asian Nations : **ASEAN**) ก่อตั้งขึ้นตามปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 โดยมีประเทศผู้ก่อตั้งแรกเริ่ม 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ต่อมาในปีพ.ศ. 2527 บรูไน ได้เข้าเป็นสมาชิก ตามด้วยพ.ศ. 2538 เวียดนาม เข้าร่วมเป็นสมาชิก ต่อมาพ.ศ. 2540 ลาวและพม่า เข้าร่วม และปีพ.ศ. 2542 กัมพูชา ก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกลำดับที่ 10 ทำให้ปัจจุบันอาเซียนเป็นกลุ่มเศรษฐกิจภูมิภาคขนาดใหญ่ มีประชากร รวมกันเกือบ 500 ล้านคน จากนั้นในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 ที่อินโดนีเซีย เมื่อ 7 ต.ค. พ.ศ. 2546 ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตกลงกันที่จะจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ

1. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)
2. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Socio-Cultural Pillar)
3. ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (Political and Security Pillar)

คำขวัญของอาเซียน คือ “ One Vision, One Identity, One Community.” (หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม**)**

เดิมกำหนดเป้าหมายที่จะตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2563 แต่ต่อมาได้ตกลงกันเลื่อนกำหนดให้เร็วขึ้นเป็นปีพ.ศ. 2558 และก้าวสำคัญต่อมาคือการจัดทำปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่เดือนธันวาคม ปีพ.ศ. 2552 นับเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนเข้าสู่มิติใหม่ในการสร้างประชาคม โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งทางกฎหมายและมีองค์กรรองรับการดำเนินการเข้าสู่เป้าหมายดังกล่าวภายในปีพ.ศ. 2558

ในปีพ.ศ. 2550 อาเซียนได้จัดทำ “พิมพ์เขียวเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (AEC Blueprint)สำหรับเป็นแผนรองรับเสาหลัก “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (ASEAN Economic Community: AEC) ภายในปีพ.ศ. 2558 เพื่อให้อาเซียนมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และเงินทุนที่เสรีขึ้น เป็นแผนบูรณาการงานด้านเศรษฐกิจให้เห็นภาพรวมในการมุ่งไปสู่ AEC ซึ่ง

ประกอบด้วยแผนงานเศรษฐกิจในด้าน ต่าง ๆ พร้อมกรอบระยะเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินมาตรการต่าง ๆ จนบรรลุเป้าหมายในปี 2558 รวมทั้งการให้ความยืดหยุ่นตามที่ประเทศสมาชิกได้ตกลงกันล่วงหน้า

แบบพิมพ์เขียว AEC (AEC Blueprint) หรือแนวทางที่จะทำให้ AEC เป็นไปคือ

1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน
2) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง
3) การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน
4) การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

โดยมีการกำหนดให้แต่ละประเทศใน AEC มีจุดเด่นในสาขาเศรษฐกิจต่างๆดังนี้

- พม่า : สาขาเกษตรและประมง
- มาเลเซีย : สาขาผลิตภัณฑ์ยาง และสาขาสิ่งทอ
- อินโดนีเซีย : สาขาภาพยนต์และสาขาผลิตภัณฑ์ไม้
- ฟิลิปปินส์ : สาขาอิเล็กทรอนิกส์
- สิงคโปร์ : สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ และสาขาสุขภาพ
- ไทย : สาขาการท่องเที่ยว และสาขาการบิน

ในอนาคต AEC จะเป็นอาเซียน+3 โดยจะเพิ่มประเทศ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เข้ามาอยู่ด้วย และจะมีการเจรจา อาเซียน+6 จะมีประเทศ จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และ อินเดียต่อไป เพื่อที่จะให้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน จะทำให้มีผลประโยชน์ อำนาจต่อรองต่างๆ กับคู่ค้าได้มากขึ้น และการนำเข้า ส่งออกของชาติในอาเซียนจะเสรี ยกเว้นสินค้าบางชนิดที่เป็นสินค้าอ่อนไหวของแต่ละประเทศอาจจะขอไว้ไม่ลดภาษีนาเข้า

ASEAN จะรวมตัวเป็น ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) และจะมีผลอย่างเป็นรูปธรรม ณ วันที่ 1 มกราคม 2558 ซึ่งหากมีการดำเนินการไปตามแผนได้จริง คาดว่าจะทำให้ภูมิภาคนี้เปลี่ยนไปอย่างมากอย่างที่คาดไม่ถึง ได้มีการวิเคราะห์ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ เช่น[3]

- จะมีการลงทุนอย่างเสรี คือ ใครจะลงทุนที่ไหนก็ได้ เป็นโอกาสให้ประเทศที่มีระบบการศึกษาดีมีคุณภาพ จะมาลงทุนเปิดโรงเรียนในบ้านเรา อาจทำให้โรงเรียนแพงๆแต่คุณภาพไม่ดีลำบาก
- ไทยจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและการบิน เพราะว่าอยู่กลาง Asean และไทยอาจจะเด่นในเรื่องการจัดการประชุมต่างๆ, การแสดงนิทรรศการ, ศูนย์กระจายสินค้า และยังเด่นเรื่องการคมนาคมอีกด้วยเนื่องจากอยู่ตรงกลางอาเซียน และการบริการด้านการแพทย์และสุขภาพจะเติบโตอย่างมาก

[3] ดูรายละเอียดได้ใน http://www.thai-aec.com อันเป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนไว้อย่างรอบด้าน

เช่นกันเพราะ จะผสมผสานส่งเสริมกันกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ค่าบริการทางการแพทย์ต่างชาติจะมีราคาสูงมาก)

- การค้าขายจะขยายตัวอย่างน้อย 25% ในส่วนของอุตสาหกรรมบางอย่าง เช่น รถยนต์, การท่องเที่ยว, การคมนาคม, แต่อุตสาหกรรมที่น่าห่วงของไทยคือ ที่ใช้แรงงานเป็นหลักเช่น ภาคการเกษตร, ก่อสร้าง, อุตสาหกรรมสิ่งทอจะได้รับผลกระทบ เนื่องจากฐานการผลิตอาจย้ายไปประเทศที่ผลิตสินค้าทดแทนได้เช่นอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยผู้ลงทุนอาจย้ายฐานการผลิตจากประเทศไทยไปยังประเทศที่มีค่าแรงถูกกว่า เนื่องด้วยบางธุรกิจไม่จาเป็นต้องใช้ทักษะมากนัก ค่าแรงจึงถูก
- ภาษาอังกฤษจะเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก เนื่องจากจะมีคนอาเซียน เข้ามาอยู่ในไทยมากมายไปหมด และมักจะพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ แต่จะใช้ภาษาอังกฤษ (AEC มีมาตรฐานแจ้งว่าจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางใน AEC) บางทีเรานึกว่าคนไทยไปทักพูดคุยด้วย แต่เค้าพูดภาษาอังกฤษกลับมา เราอาจเสียความมั่นใจได้ ส่วนสิ่งแวดล้อมนั้น ป้ายต่างๆ หนังสือพิมพ์, สื่อต่างๆ จะมีภาษาอังกฤษมากขึ้น (ให้ดูป้ายที่สนามบินสุวรรณภูมิเป็นตัวอย่าง) และจะมีโรงเรียนสอนภาษามากมาย หลากหลายหลักสูตร
- การค้าขายบริเวณชายแดนจะคึกคักอย่างมาก เนื่องจาก ด่านศุลกากรชายแดนอาจมีบทบาทน้อยลงมาก แต่จะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด และปัญหาสังคมตามมาด้วย
- เมืองไทยจะไม่ขาดแรงงานที่ไร้ฝีมืออีกต่อไปเพราะแรงงานจะเคลื่อนย้ายเสรี จะมี ชาวพม่า, ลาว, กัมพูชา เข้ามาทางานในไทยมากขึ้น แต่คนเหล่านี้ก็จะมาแย่งงานคนไทยบางส่วนด้วยเช่นกัน และยังมีปัญหาสังคม, อาชญากรรม จะเพิ่มขึ้นอีกด้วย อันนี้รัฐบาลควรระวัง
- คนไทยที่ใช้ภาษาอังกฤษได้ บางส่วนจะสมองไหลไปทำงานต่างประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมซอร์ฟแวร์ (ที่จะให้สิงคโปร์เป็นหัวหอกหลัก) เพราะชาวไทยเก่ง แต่ปัจจุบันได้ค่าแรงถูกมาก อันนี้สมองจะไหลไปสิงคโปร์เยอะมาก แต่พวกชาวต่างชาติก็จะมาทางานในไทยมากขึ้นเช่นกัน อาจมีชาวพม่า, กัมพูชา เก่งๆ มาทางานกับเราก็ได้ โดยจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง บริษัท software ในไทยอาจต้องปรับค่าจ้างให้สู้กับ บริษัทต่างชาติให้ได้ ไม่เช่นนั้นจะเกิดภาวะสมองไหล
- อุตสาหกรรมโรงแรม การท่องเที่ยว ร้านอาหาร รถเช่า บริเวณชายแดนจะคึกคักมากขึ้น เนื่องจากจะมีการสัญจรมากขึ้น และเมืองตามชายแดนจะพัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเป็นจุดขนส่ง
- สาธารณูปโภคในประเทศไทย หากเตรียมพร้อมไม่ดีอาจขาดแคลนได้เช่น ชาวพม่า มาคลอดลูกในไทยก็ต้องใช้โรงพยาบาลในไทย เป็นต้น
- กรุงเทพฯ จะแออัดอย่างหนัก เนื่องจากมีตำแหน่งเป็นตรงกลางของอาเซียนและเป็นเมืองหลวงของไทย โดยเมืองหลวงอาจมีสำนักงานของต่างชาติมาตั้งมากขึ้น รถจะติดอย่างมาก สนามบินสุวรรณภูมิจะแออัดมากขึ้น (ปัจจุบันมีโครงการที่จะขยายสนามบินแล้ว)

- ไทยจะเป็นศูนย์กลางอาหารโลกในการผลิตอาหาร เพราะ know-how ในไทยมีเยอะประสบการณ์สูง และบริษัทอาหารในไทยก็แข็งแกร่ง ประกอบทำเลที่ตั้งเหมาะสมอย่างมาก แม้จะให้พม่าเน้นการเกษตร แต่ทางประเทศไทยเองคงไปลงทุนในพม่าเรื่องการเกษตรแล้วส่งออก ซึ่งก็ถือเป็นธุรกิจของคนไทยที่ชำนาญ อยู่แล้ว
- ปัญหาสังคมจะรุนแรงถ้าไม่ได้รับการวางแผนที่ดี เนื่องจาก จะมีขยะจานวนมากมากขึ้น, ปัญหาการแบ่งชนชั้น ถ้าคนไทยทางานกับคนต่างชาติที่ด้อยกว่า อาจมีการแบ่งชนชั้นกันได้, จะมีชุมชนสลัมเกิดขึ้น และอาจมี พม่าทาวน์, ลาวทาวน์, กัมพูชาทาวน์, ปัญหาอาชญากรรมจะรุนแรง สถิติการก่ออาชญากรรมจะเพิ่มขึ้นอย่างมากจากชนนั้นที่มีปัญหา, คนจะทาผิดกฎหมายมากขึ้นเนื่องจากไม่รู้กฎหมาย

1. วิเคราะห์อุตสาหกรรมไทย

สมชาย หาญหิรัญ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (สศอ.) ได้เปิดเผยบทวิเคราะห์ว่าด้วยผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในภาคอุตสาหกรรมไทยไว้อย่างน่าสนใจ จากการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของประเทศไทยพบว่ามีจุดแข็งและจุดอ่อน ดังนี้[4]

จุดแข็งที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) ประเทศไทยมีแรงงานที่มีทักษะฝีมือเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ
2) มีวัตถุดิบทางการเกษตรที่มีศักยภาพ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และมีผลผลิตที่หลากหลาย เช่น ข้าว ยางพารา อ้อย ผักและผลไม้สด เป็นต้น
3) มีที่ตั้งเหมาะสมในด้าน การเป็นศูนย์กลางภูมิภาค ทำให้มีข้อได้เปรียบหลายด้าน โดยเฉพาะการขนส่ง และ
4) การคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศครอบคลุมและรองรับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนจุดอ่อนที่สำคัญมี 5 ข้อ ได้แก่

1) ภาคการผลิตของไทยยังมีประสิทธิภาพต่ำ เห็นได้จากข้อมูลการสำรวจปัจจัยในการแข่งขันทั้ง 4 ด้านที่สถาบัน IMD ได้ดำเนินการ สำรวจไว้
2) การขาดแคลนแรงงาน จากค่านิยมเกี่ยวกับการทำงาน และการเรียนที่ผิดๆ โดยให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์มากกว่าการนำไปใช้จริง
3) การกระจุกตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และการอพยพแรงงานเข้ามาหางานทำในกทม. และปริมณฑล รวมทั้ง ในพื้นที่ภาคตะวันออก

[4] อ่านต่อ: http://www.thai-aec.com/881#ixzz2sPjUKc4C

4) อุตสาหกรรมหลักของประเทศยังต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ และ
5) สินค้าอุตสาหกรรมยังมีการเชื่อมโยงวัตถุดิบจากภาคการเกษตรไม่มากนัก แม้ว่าภาคการเกษตรจะมีความสำคัญกับประเทศมาอย่างช้านาน

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาจุดเด่นจุดด้อยของอุตสาหกรรมหลัก 12 กลุ่มของไทย ได้แก่

1) **อุตสาหกรรมยานยนต์** ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตรถยนต์ อันดับ 1 ของอาเซียน มีศักยภาพในการผลิตรถยนต์ที่มีความเฉพาะใน 3 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ รถปิกอัพ 1 ตัน รถยนต์ประหยัดพลังงาน หรืออีโคคาร์ และรถยนต์ขนาดเล็กคุณภาพสูง ซึ่งในส่วนของรถจักรยานยนต์ไทยมีการผลิตเป็นอันดับ 3 รองจากอินโดนีเซีย และเวียดนาม ดังนั้น หากเปิด AEC ไทยควรจะรักษาฐานการผลิตรถยนต์ขนาดเล็กที่มีคุณภาพสูง ฐานการผลิตรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ และส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยออกไปตั้งฐานการผลิตยานยนต์ และชิ้นส่วนในอาเซียน
2) **อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน** ไทยยังมีศักยภาพในการแข่งขัน เนื่องจากเป็นฐานการผลิตอันดับ 1 ของอาเซียน อย่างไรก็ตาม หลังการเปิด AEC ไทยอาจได้รับผลกระทบจากการย้ายฐานการผลิตไปประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กรณีทีวีแอลซีดีของโซนี่ ที่ได้ย้ายฐานไปมาเลเซีย เนื่องจากมีต้นทุนในการขนส่งไปอินเดียที่เป็นตลาดหลักต่ำกว่า แต่ทั้งนี้ ไทยยังคงเป็นฐานการผลิตทีวีแอลซีดีของซัมซุง พานาโซนิก และแอลจี รวมทั้ง ยังรับจ้างผลิตให้กับอีกหลายแบรนด์ ขณะที่ เครื่องใช้ไฟฟ้าอื่นๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ฯลฯ ยังมีแนวโน้มที่ดี
3) **อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์** ไทยยังมีจุดแข็งในเรื่องแรงงานมีฝีมือเป็นที่ยอมรับ และมีระบบสาธารณูปโภคที่พร้อมแต่ยังมีปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งการเปิด AEC คาดว่า เรื่องภาษีจะส่งผลต่ออุตสาหกรรมนี้ไม่มาก เพราะได้ทะยอยลดภาษีเป็น 0 เกือบหมดแล้ว อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในแง่ของมาตรการส่งเสริมการลงทุน ไทยยังเสียเปรียบมาเลเซีย และสิงคโปร์ ที่ให้สิทธิประโยชน์ยืดหยุ่นกว่า โดยแนวโน้มการอยู่รอดของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ จะต้องส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงและใช้เทคโนโลยีชั้นสูง
4) **อุตสาหกรรมเหล็ก** ไทยมีศักยภาพในอันดับต้นๆ ของอาเซียน เนื่องจากเป็นตลาดที่ใหญ่ และยังมีโอกาสขยายตลาดในอาเซียนได้อีกมาก แต่มีจุดอ่อนในเรื่องการพึ่งพาวัตถุดิบนำเข้าจากต่างประเทศ ไม่มีโรงถลุงเหล็กต้นน้ำ ซึ่งหลังจากเปิด AECแล้วความน่าสนใจในการลงทุนอุตสาหกรรมนี้อาจด้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่มีการลงทุนเหล็กต้นน้ำ
5) **อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ** ไทยมีจุดแข็งเรื่องฝีมือแรงงาน โดยมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการปรับปรุงคุณภาพพลอย มีจุดอ่อนในเรื่องแรงงานมีฝีมือมีแนวโน้มลดลง เพราะคนรุ่นใหม่หันไปทำงานด้านอื่น และขาดแคลนวัตถุดิบภายในประเทศต้องนำเข้าถึง 90% แต่ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบในอาเซียนไทยยังคงมีศักยภาพการแข่งขันสูงกว่า ซึ่งเมื่อเปิด AECจะทำให้ไทยมีแหล่งวัตถุดิบเพิ่มขึ้นจากประเทศเพื่อนบ้าน

6) **อุตสาหกรรมสิ่งทอ** ไทยมีจุดเด่นในเรื่องขีดความสามารถในการผลิตครบวงจร เป็นฐานการผลิตใหญ่ในอาเซียนรวมทั้ง ประเทศกัมพูชา พม่า และเวียดนาม ต่างก็ยังพึ่งพาสินค้ากลางน้ำจำพวกผ้าผืนจากไทย ดังนั้นเมื่อเปิด AEC จะเป็นผลดีเนื่องจาก ประเทศเพื่อนบ้านและเวียดนามมีอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มที่เติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ยังขาดแคลนอุตสาหกรรมต้นน้ำและกลางน้ำ จึงต้องนำเข้าวัตถุดิบ ทำให้เป็นโอกาสของไทย ในการขยายตลาดในอาเซียน
7) **อุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่ม** ไทยมีความได้เปรียบและความพร้อมในเรื่องคุณภาพการผลิตที่ปราณีต แต่มีจุดอ่อนเรื่องต้นทุนแรงงาน ดังนั้น การเปิด AEC จะเป็นโอกาส ในการออกไปตั้งฐานการผลิตในสินค้าปลายน้ำในประเทศเพื่อนบ้านที่มีต้นทุนแรงงานต่ำ และยังสามารถใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษี (GSP) ของประเทศเพื่อนบ้านในการส่งออกไปยังยุโรปและสหรัฐฯ แต่ผู้ประกอบการ จะต้องพัฒนาแบรนด์และเพิ่มการออกแบบ เพื่อให้แข่งขันในตลาดสากลได้
8) **อุตสาหกรรมเม็ดพลาสติก** ไทยมีจุดแข็งเมื่อเทียบกับประเทศในอาเซียน เพราะมีกำลังการผลิตมากที่สุดในภูมิภาคการเปิด AEC ลดภาษีเป็น 0% ไทยจะส่งเม็ดพลาสติกเข้าไปขายได้มากขึ้น โดยเฉพาะประเทศที่มีอุตสาหกรรมต้นน้ำไม่เพียงพอ เช่น อินโดนีเซีย แต่อินโดนีเซียก็มีมาตรการกีดกันทางการค้าในเม็ดพลาสติก PET จากไทย ดังนั้น หากขจัดอุปสรรคนี้ได้ก็จะทำให้มีการส่งออกมากขึ้น
9) **อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก** มีส่วนแบ่งการตลาดในอาเซียนเป็นอันดับ 3 รองจากสิงคโปร์ และมาเลเซีย โดยมาเลเซียเป็นคู่แข่งที่น่ากลัว เนื่องจากมีต้นทุนวัตถุดิบ พลังงาน โลจิสติกส์ และแรงงานต่ำกว่าไทย รวมทั้งยังมีการเชื่อมโยงคลัสเตอร์พลาสติกที่ดีกว่า ซึ่งเมื่อเปิด AEC อุตสาหกรรมนี้จะขยายตัวตามเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการไทยสามารถส่งไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้มากขึ้น ยกเว้นเวียดนามที่เป็นตลาดของมาเลเซีย
10) **อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง** ประเทศไทยมีจุดเด่นในเรื่องการส่งออกวัตถุดิบยางธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ทำให้อุตสาหกรรมนี้ของไทยมีศักยภาพ และความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะยางล้อที่เติบโตอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันประเทศลาว และเวียดนามได้ขยายการส่งออกยางมากขึ้นทำให้อัตราการเติบของไทยลดลง และไทยยังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ดังนั้น จึงต้องเร่งผลิตบุคลากรทุกระดับ รวมทั้งเพิ่มการวิจัยและพัฒนา เพิ่มส่งเสริมให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในการผลิต และการวิจัยสร้างนวัตกรรมในอุตสาหกรรมยาง
11) **อุตสาหกรรมเครื่องสำอางและเครื่องประทินผิว** ไทยมีจุดเด่นในเรื่องคุณภาพสินค้าที่ดีกว่าจีน และยังเป็นทำเลที่เหมาะต่อการเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าในอาเซียน และยังมีความหลากหลายของสมุนไพรที่ใช้เป็นวัตถุดิบ แต่การเปิด AECจะทำให้ ผู้ประกอบการSMEsต้องปรับตัว เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เพราะจะมีคู่แข่งมากขึ้น
12) **อุตสาหกรรมอาหาร** เป็นอุตสาหกรรมที่ไทยมีความเข้มแข็งมาก สิ่งที่ต้องระวังคือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูงและมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่จูงใจ ดังนั้น รัฐบาลควรมีนโยบายชัดเจนในเรื่องการเอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุน เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพ การลดต้นทุนการผลิต การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อลดการพึ่งพาแรงงาน

2. กรอบแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ

การก้าวสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่องค์กรต่างๆในประเทศไทยจะต้องเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ จากข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อนของอุตสาหกรรมไทยข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มสภาวะการแข่งขันในระดับภูมิภาคอาเซียนที่จะรุนแรงเพิ่มมากขึ้น แม้อุตสาหกรรมไทยจะมีจุดแข็งความได้เปรียบและศักยภาพสูงในหลายด้าน แต่หากมองไปในหลายอุตสาหกรรมโดยภาพรวมแล้วจะเห็นแนวโน้มที่เป็นจุดอ่อนในเรื่องของขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต้องปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมไทยที่จะต้องยกระดับคุณภาพและขีดความสามารถให้สูงขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับแรงงานฝีมือไทยให้สูงขึ้น

ในแง่นี้ การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญซึ่งจะต้องเข้ามาแสดงบทบาทหน้าที่ในการวางแผนเชิงกลยุทธและขับเคลื่อนแผนงานโครงการและกิจกรรมต่างๆอันเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับองค์การ โดยบทบาทหน้าที่ประการแรกของการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การคือการขบคิดแสวงหาแนวทางที่ “จะทำอย่างไรให้เกิดความมั่นใจได้ว่าองค์กรของเรามี ‘ความสามารถเชิงกลยุทธ’ (Strategically competent)?” พร้อมรองรับต่อการก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เนื่องจากหากฉายภาพไปยังอนาคตบนฐานของข้อมูลข้างต้น มีตัวบ่งบอกชี้สัญญาณว่าอุตสาหกรรมไทยกำลังจะเข้าสู่ภาวะของการแข่งขันภายในภูมิภาคที่เข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีความเป็นไปได้ว่าองค์การในบางภาคส่วนอุตสาหกรรมอาจต้องอยู่ภายใต้แรงกดดันของการแข่งขันที่อยู่ในระดับรุนแรงอย่างมาก (Hyper-competition) หากองค์กรขาดขีดความสามารถเชิงกลยุทธที่จะแข่งขันได้ในสภาวะเช่นนี้ ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาอย่างรุนแรงตามมา

ขีดความสามารถเชิงกลยุทธ (Strategic competence) ในที่นี้ หมายความถึง ขีดความสามารถของโดยรวมขององค์การ อันเป็นผลรวมของขีดความสามารถของบุคลากรและผู้บริหารทุกคนในองค์การ องค์กรที่มีขีดความสามารถเชิงกลยุทธคือองค์กรที่ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องสามารถแสวงหา ได้มาซึ่ง (Acquire) จัดเก็บ (Store) เรียกขึ้นมา (Recall) ตีความ (Interpret) และ ดำเนินการ (Act upon) กับบรรดาข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดความมีสุขภาวะและความอยู่รอดอย่างยั่งยืนในระยะยาวขององค์กร

องค์กรที่มีขีดความสามารถเชิงกลยุทธ (A strategically competent organization) จึงเป็นองค์กรที่มีความคล่องตัวสูง (Agile) เปิดกว้างต่อสภาพแวดล้อมภายนอก (Open to the environment) มีความสามารถในการที่จะคัดหยิบฉวยเอาตัวบ่งชี้ที่แม้จะยังบ่งบอกสัญญาณอ่อนๆ (Weak signals) มาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นองค์กรแบบนี้จึงต้องสามารถคัดเลือก กลั่นกรอง เก็บรักษา เรียกขึ้นมาและตีความข้อมูลที่เป็นสัญญาณต่างๆเพื่อที่จะทำให้องค์กรสามารถตอบโต้ตอบสนองต่อสัญญาณต่างๆเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม

ในการสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธขององค์กร มีสิ่งที่นักบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรพึงตระหนัก เรียนรู้และทำความเข้าใจ นั่นคือ แนวคิดว่าด้วยการสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธ หาได้มีความเป็นเอกภาพทางความคิดไม่ บทความนี้ต้องการชี้ให้นักบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ

องค์กรเห็นถึงมุมมองทางความคิดที่มีเป้าหมายเดียวกันคือการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและเพิ่มผลงานในระดับสูง (High performance) ให้แก่องค์การ แต่มีมิติมุมมองแนวทางในการสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธขององค์การที่แตกต่างกันออกไป 3 มุมมอง โดยแบ่งออกเป็น 3 สำนักคิดได้ ดังนี้

- สำนักคิดแนวกลยุทธการวางตำแหน่งเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive positioning perspective)
- สำนักคิดแนวกลยุทธการบริหารทรัพยากรภายในองค์กร (Resource-based view of the firm)
- สำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ

1. สำนักคิดแนวกลยุทธการวางตำแหน่งเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive positioning perspective)

นักคิดคนสำคัญของสำนักคิดนี้คือ ไมเคิล พอร์เตอร์ (Michael Porter)[5] สำนักคิดนี้มีจุดเริ่มมาจากการตั้งคำถามสำคัญที่ว่า “อะไรคือคือตัวขับเคลื่อนให้เกิดผลประกอบการที่ดีขององค์กร?” (What drives an organization’s performance?) แนวทางของกลุ่มสำนักคิดนี้จะนิยมใช้ “แนวทางแบบมองมาจากข้างนอกเข้ามาข้างใน” (Outside-in approach) แนวคิดนี้จะเริ่มจากการสำรวจตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นพลังขับเคลื่อนการแข่งขันที่สำคัญๆ (Competitive forces) เพื่อที่จะตรวจประเมินโอกาสและพลังคุกคามที่มาจากภายนอกองค์การ กรอบคิดวิเคราะห์ “**พลังการแข่งขัน 5 ประการ**” (Five forces analysis) ของไมเคิล พอร์เตอร์จึงเป็นที่นิยมใช้เพื่อตรวจประเมินทำความเข้าใจและรู้สถานะสภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมและตลาด

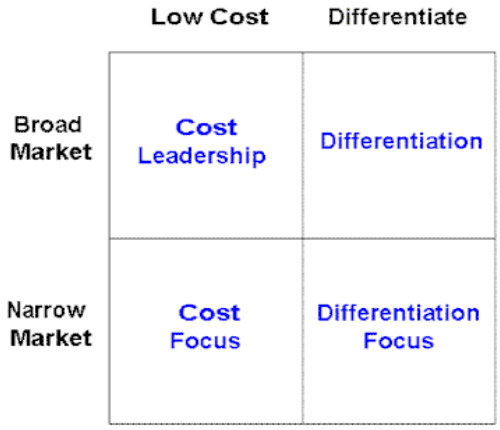
ภาพที่ 1: Five Forces Analysis

[5] งานเขียนชิ้นสำคัญระดับตำนานของไมเคิล พอร์เตอร์ ได้แก่ Porter, M.E. (1980) **Competitive Strategy**, Free Press, Porter, M.E. (1985) **Competitive Advantage**, Free Press, Porter, M.E. (1990) **The Competitive Advantage of Nations**, Free Press.

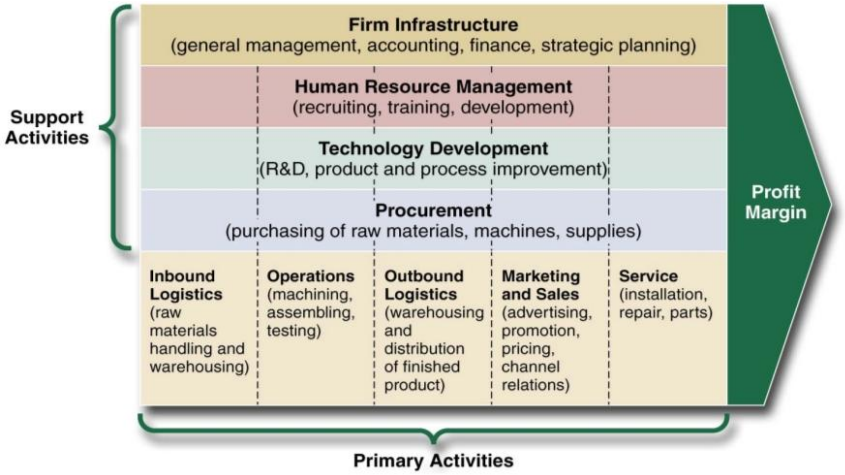
เมื่อเข้าใจและรู้ถึงสภาพแรงกดดันของการแข่งขัน เห็นถึงโอกาสและพลังคุกคาม รวมถึงการตระหนักในจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองแล้ว จึงทำการ “กำหนดตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กร” (Strategic position)

ภาพที่ 2: Strategic Positioning

เมื่อกำหนดตำแหน่งเชิงกลยุทธขององค์กรแล้ว จึงค่อยมุ่งมองเข้ามาข้างในองค์กรและกำหนดกิจกรรมที่จะช่วยสร้างมูลค่า (Value creation) ขององค์การขึ้นมาภายในบริบทของการแข่งขันนี้ ตัวแบบ “ห่วงโซ่มูลค่า” (Value chain) เป็นตัวแบบที่ใช้ในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และความเชื่อมโยงของกลุ่มกิจกรรมต่างๆภายในองค์กร ที่จะต้องได้รับการออกแบบและกำหนดภาระหน้าที่ให้กลุ่มกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นสามารถดำเนินงานให้สามารถตอบสนองสอดรับกับพลังการแข่งขันที่มาจากภายนอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและบริหารจัดการต้นทุนขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน การออกแบบห่วงโซ่มูลค่าก็อาจจะส่งผลต่อการก่อรูปเป็นระบบใหญ่ที่สามารถเกิดขึ้นข้าม supply chain หรือ distribution network ทั้งหมด จนเกิดเป็น ระบบมูลค่า (Value system) ครอบคลุมทั่วทั้งเครือข่าย ทั้งขององค์กรเอง ไปถึง ห่วงโซ่มูลค่าขององค์กร suppliers รวมถึงหน่วยองค์กรต่างๆใน distribution channels และแม้กระทั่งครอบคลุมถึงผู้ซื้อสินค้าและบริการขององค์การด้วย

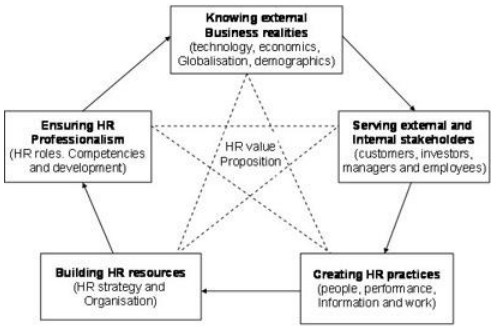
ภาพที่ 3: Porter’s Value Chain

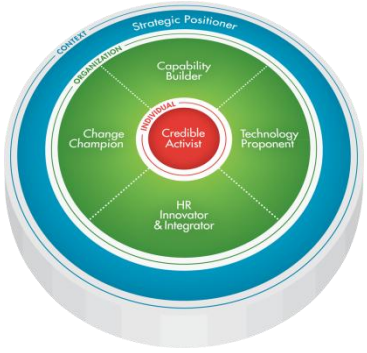
ในทางการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีนักคิดในสายความคิดนี้ที่ควรกล่าวถึงได้แก่ ศาสตราจารย์เด๊ฟ อัลริช (Dave Ulrich) นักคิดนักเขียนที่ได้รับการยกย่องให้เป็น “บุคคลที่ทรงอิทธิพลด้าน HR มากที่สุดในโลก” (The most influential person in HR) เป็นตัวอย่างของกูรูทาง HR ที่มีมุมมองสอดคล้องกับสำนักคิดนี้ ตัวอย่างแนวคิดของเด๊ฟ อัลริชปรากฏชัดในงานเขียนที่ชื่อ HR from the outside-in (2012)[6] โดยอัลริชนำเสนอตัวแบบ “HR ผู้ส่งมอบคุณค่า” (HR value proposition) เพื่อชี้ให้เห็นว่านัก HR ควรเริ่มทำงานด้วยการมองออกไปข้างนอกเพื่อรู้จักความเป็นจริงทางธุรกิจภายนอกองค์กรก่อน แล้วจึงค่อยเข้ามาสร้างสรรค์แนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการนำเสนอตัวแบบ “สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงาน HR” ในโลกยุคปัจจุบันว่ามี 6 ขีดสมรรถนะสำคัญ ทั้งนี้มีขีดสมรรถนะหลักประการแรกที่ผู้ปฏิบัติงานด้าน HR ควรมีคือ “การเป็นนักวางตำแหน่งเชิงกลยุทธ” (Strategic Positioner) อัลริชอธิบายสมรรถนะข้อนี้ว่า

“นัก HR มืออาชีพที่มีผลงานสูงคือผู้ที่เข้าใจในบริบททางธุรกิจระดับโลก ทั้งแนวโน้มทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และประชากรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของพวกเขา แล้วแปลงแนวโน้มเหล่านี้ให้เข้ากับนัยยะทางธุรกิจ พวกเขาเข้าใจถึงโครงสร้างและตรรกะของอุตสาหกรรม และพลวัตทางการแข่งขันของตลาดที่พวกเขาตอบสนองรองรับอยู่ รวมทั้ง แนวโน้มของลูกค้า คู่แข่งขันและซัพพลายเออร์ แล้วพวกเขาก็จะนำเอาความรู้นี้มาประยุกต์ใช้พัฒนาวิสัยทัศน์ของตนเองขึ้นมาเพื่ออนาคตของบริษัทของพวกเขา พวกเขาจะมีส่วนร่วมในการพัฒนากลยุทธทางธุรกิจที่มุ่งเน้นลูกค้าเป็นจุดสำคัญ และร่วมในการแปลงกลยุทธทางธุรกิจนี้ไปสู่แผนและเป้าหมายทางธุรกิจในแต่ละปี” (Ulrich, 2012: 52)

ภาพที่ 4: HR value proposition

ภาพที่ 5: 6 HR Competencies 2012

[6] Ulrich, D., Younger, J, Brockbank, W. and Ulrich, M. (2012). **HR from the outside-in: Six Competencies for the Future of Human Resources**. McGraw-Hill.

ประเด็นสำคัญสำหรับการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

- สำรวจตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง-เทคโนโลยีในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่เป็นพลังกดดันซึ่งจะส่งผลกระทบสำคัญๆทางธุรกิจต่อองค์กร (Business Environmental forces)
- สำรวจและวิเคราะห์พลังขับเคลื่อนการแข่งขันที่สำคัญๆ (Competitive forces)
- ตรวจประเมินโอกาสทางธุรกิจและพลังคุกคามที่มาจากภายนอกอันจะส่งผลกระทบในการทำธุรกิจขององค์การ
- กำหนดตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กร (Strategic position)
- กำหนดขีดความสามารถที่พึงประสงค์ขององค์กรเพื่อตอบสนองรองรับตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ขององค์กร
- กำหนดขีดสมรรถนะหลักของบุคลากร
- ออกแบบแนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีขีดสมรรถนะตามที่กำหนดไว้

2. สำนักคิดแนวกลยุทธการบริหารทรัพยากรภายในองค์กร (Resource-based view of the firm)

ด้วยคำถามชุดเดียวกัน ที่ว่า “อะไรคือคือตัวขับเคลื่อนให้เกิดผลประกอบการที่ดีขององค์กร?” (What drives an organization’s performance?) มีนักคิดอีกสำนักหนึ่งมองกลับด้านกัน โดยเห็นว่ายุทธศาสตร์ที่ดีควรใช้มุมมองแบบ “มองจากข้างในก่อนแล้วค่อยออกไปข้างนอก” (Inside-out approach) แนวคิดนี้เชื่อว่าผลประกอบการและกำไรขององค์กรอยู่ที่ “ความเข้าใจในทรัพยากรขององค์กร”ที่ซึ่งองค์กรควรตระหนักเข้าใจในทรัพยากรที่องค์กรมี และสามารถที่จะใช้และพัฒนาทรัพยากรซึ่งมีความสำคัญเชิงกลยุทธที่มีอยู่เหล่านั้นเพื่อให้สามารถกำหนดและบรรลุยุทธศาสตร์เหล่านั้นให้ได้สำเร็จ

ทรัพยากรเหล่านี้อาจเป็นไปได้ทั้งทรัพยากรที่ “จับต้องได้” (Tangible) เช่น วัตถุ เงิน เครื่องจักร คน ตราสินค้า ฯลฯ หรือทรัพยากร “ที่จับต้องไม่ได้” (Intangible) เช่น ภูมิปัญญา (Intellectual) ความรู้ (Knowledge, Know-how) แบรนด์ (Brand) ความคิดสร้างสรรค์ หรือกระทั่งความเร็วในการสร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยี ฯลฯ ทรัพยากรเหล่านี้โดยพื้นฐานแล้วไม่ได้มีคุณค่าอะไรในตัวมันเอง หากแต่องค์กรต้องรู้จักที่จะคัดสรร ระดม รวบรวม บริหารจัดการทรัพยากรเหล่านี้เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดคุณสมบัติบางประการขึ้นมา มันก็จะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่จะช่วยให้องค์การเกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสำนักคิดนี้เรียกว่าองค์การเกิด “ขีดสมรรถนะ” (A competence) ที่จะทำให้องค์กรสามารถมีและยกระดับการทำงาน (Performance) ขององค์การ ทรัพยากรเหล่านี้จะต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อที่ว่าองค์กรจะสามารถใช้ปรับแต่ง (Configure and reconfigure) เพื่อให้เกิดขีดสมรรถนะและความได้เปรียบในการแข่งขันในรูปแบบใหม่ๆได้อยู่ตลอดเวลา

การปรับแต่งทรัพยากรในองค์กรอย่างยืดหยุ่น (Flexible configuration) จะสามารถทำให้องค์กรเกิด “ชุดของขีดสมรรถนะหลัก” (A range of core competencies) หรือบางครั้งนักคิดในกลุ่มสำนักนี้มักจะเรียกคำๆ นี้ว่า “ขีดความสามารถที่โดดเด่น” (Distinctive capabilities) ขององค์กร

ลักษณะของ “ขีดสมรรถนะหลัก” (Core competencies) หรือ “ขีดความสามารถที่โดดเด่น” (Distinctive capabilities) คือ

1) เป็นขีดสมรรถนะที่ทำให้องค์กรสามารถเจาะถึงตลาดที่หลากหลายได้
2) เป็นขีดสมรรถนะที่สร้างคุณูประการสำคัญๆที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ลูกค้า/ผู้รับบริการ
3) เป็นขีดสมรรถนะที่ยั่งยืนและยากต่อการลอกเลียนแบบ

หลักการสำคัญของสำนักคิดที่เน้นฐานทรัพยากร (RBV) คือ “คุณค่า” (Value) ที่ฝังอยู่ในยุทธศาสตร์องค์กร ยุทธศาสตร์จะมีคุณค่าเพิ่มขึ้นก็ต่อเมื่อ ชุดของทรัพยากร (Bundles) และขีดความสามารถที่ประกอบอยู่ในยุทธศาสตร์เหล่านั้น ได้กลายเป็นสิ่งที่ “ยากต่อการลอกเลียนแบบ” ยากที่ใครจะสามารถถ่ายโอนขีดความสามารถเหล่านี้กันได้ (Less transferable) และยังสามารถพัฒนาต่อเติมเสริมยอดช่วยขยายเติมแต่งให้กับโดเมนทางธุรกิจด้านอื่นขององค์กรได้มากยิ่งขึ้นต่อไปอีกด้วย (More complementary)

นักคิดนักเขียนคนสำคัญของกลุ่มนี้ เช่น John Kay[7] นำเสนอทัศนะที่ว่า หากองค์กรใดจะมีความได้เปรียบในการแข่งขัน จำเป็นต้องครอบครองขีดความสามารถหรือขีดสมรรถนะที่โดดเด่น (Distinctive) แต่กระนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นเกณฑ์ไปสู่ความสำเร็จได้ เพราะขีดความสามารถนั้นๆจะต้องมีความยั่งยืนและเป็นขีดความสามารถที่ช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อองค์กรที่ยึดมั่นในขีดความสามารถนั้นได้ด้วย

ดังนั้น หากขีดความสามารถนั้น จะเป็นขีดความสามารถที่โดดเด่น สามารถช่วยสร้างขีดความสามารถให้กับองค์กรได้อย่างยั่งยืน จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ

1) สถาปัตยกรรมหรือเครือข่าย (An architecture or Network) หมายถึง ระบบและโครงสร้างของความสัมพันธ์ (Relational contracts) ทั้งภายในและภายนอกองค์การ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์การ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน หรือความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ภายนอกองค์การ เช่น ความสัมพันธ์กับลูกค้า ความสัมพันธ์กับซัพพลายเออร์ หรือกระทั่งความสัมพันธ์กับบริษัทอื่นๆที่ดำเนินงานอยู่บนฐานของกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันกับองค์การ
2) ความมีชื่อเสียง (Reputation) ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก ความมีชื่อเสียงจะเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ของลูกค้า เนื่องเพราะลูกค้าจะมีการประเมินตัดสินถึงคุณภาพของสินค้าและบริการ เปรียบเทียบกับสินค้าและบริการของรายอื่นๆอยู่ตลอดเวลา เมื่อไรก็ตามที่ลูกค้ามีความเชื่อมั่นเชื่อถือไว้วางใจในสินค้าและบริการ จะมีการส่งสัญญาณคุณภาพ (Quality signal) หรือการสื่อสารกันแบบปากต่อปาก (Word of mouth spreading) ความมีชื่อเสียงจะช่วยให้องค์กร

[7] Kay, J. (2007). **Foundations of Corporate Success**. Oxford University Press.

สามารถรักษาความได้เปรียบในการแข่งขัน อีกทั้ง ยังอาจช่วยสนับสนุนให้องค์กรสามารถเข้าสู่ตลาดใหม่ๆได้

3) นวัตกรรม (Innovation) ในโลกทางเศรษฐกิจทุกวันนี้ หากจะรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันไว้ได้ องค์กรธุรกิจต้องสามารถสร้างนวัตกรรมให้เท่าทันหรือเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก องค์กรต้องปลูกฝังให้นวัตกรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ผนึกอยู่ภายในกิจวัตรและกระบวนการทำงานภายในองค์กร

นอกจากนี้ยังมีนักคิดคนสำคัญคือ Gary Hamel และ C.K. Prahalad เขียนหนังสือเล่มสำคัญ Competing for the future (1994)[8] นำเสนอแนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ให้เห็นว่า สิ่งท้าทายสำคัญสำหรับการบริหารจัดการองค์การ ไม่ได้อยู่ที่ว่าจะบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การให้สอดรับเข้ากับ (Match) หรือ ให้ลงตัว (Fit) กับสภาพแวดล้อมภายนอกอย่างไร แต่ประเด็นสำคัญสำหรับองค์กรกลับอยู่ที่ว่าจะใช้หรือบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้ไปช่วย “ถ่างขยาย” (Stretch) ความมุ่งมั่นทะเยอทะยานเชิงกลยุทธ (Strategic ambition) ขององค์การ ให้สามารถดำเนินไปในทิศทางที่องค์กรมุ่งหวังได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่องค์การสามารถ “งัด” (Leverage) เอาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเหล่านั้นภายในองค์การไปใช้ให้เกิดประโยชน์โภคผล เกิดความสำเร็จตามที่ตั้งกลยุทธเอาไว้ และสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและสิ่งแปลกใหม่ขึ้นมาได้

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของความจำเป็นที่จะต้อง “ถ่างขยาย” (Strectch) ความมุ่งมั่นทะเยอทะยานเชิงกลยุทธ (Strategic ambition) ขององค์การ เนื่องเพราะความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลาของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ ดังนั้น องค์การจะต้องสร้าง “ขีดความสามารถที่จะสามารถทำงานข้ามเส้นพรมแดนขององค์การ” (Ability to work across organizational boundaries)

ปัจจัยซึ่งจะช่วยยกระดับขีดความสามารถสำคัญที่จะสามารถทำงานข้ามเส้นพรมแดนขององค์การได้คือ “เทคโนโลยีสารสนเทศ” (Information technology) ดังนั้น พัฒนาการเชิงกลยุทธในช่วงหลังๆของแนวคิด RVB จึงอยู่ที่ความพยายามที่จะนำเอาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและสารสนเทศสมัยใหม่ มาช่วยทำให้องค์การสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธข้ามเส้นพรมแดนขวางกั้นขององค์กรทั้งในเชิงการเปลี่ยนแปลงแบบ “ค่อยๆเป็น ค่อยๆไป” (Incremental) และการเปลี่ยนแปลงในแบบที่ “ฉับพลันและลงรากลึก” (Radical)

[8] Hamel, G. and Prahalad, C.K. (1994). **Competing for the future**. Harvard Business Review Press.

ประเด็นสำคัญสำหรับการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

- สำรวจและวิเคราะห์หา “ฐานทางทรัพยากร” ที่สำคัญๆหลักๆขององค์กร ทั้งที่เป็นสินทรัพย์ที่ “จับต้องได้” (Tangible assets) และ “จับต้องไม่ได้” (Intangible)
- วิเคราะห์ว่าอะไรคือ “ขีดความสามารถหลักๆ” ที่เป็นแก่นแกนกลาง (Common core competencies) ที่ฐานทางทรัพยากรเหล่านั้นมีร่วมกัน และเป็นฐานสำคัญที่สร้างชื่อเสียง (Reputation) ทางธุรกิจขององค์กร? และหากจะใช้ขีดความสามารถหลักที่มีชื่อเสียงขององค์กรในการพัฒนาต่อยอดทางธุรกิจเพื่อสร้างโอกาสในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนี้ จะทำได้อย่างไรบ้าง?
- วิเคราะห์ว่าอะไรคือ “ขีดความสามารถหลักๆ” ที่เป็นแก่นแกนกลาง (Common core competencies) ที่ฐานทางทรัพยากรเหล่านั้นมีร่วมกัน และเป็นฐานสำคัญที่แม้จะยังไม่สร้างชื่อเสียง แต่มี “ศักยภาพทางธุรกิจ” (Business potentiality) ที่จะสร้างชื่อเสียงให้แก่องค์กรได้ในอนาคต? และหากจะใช้ขีดความสามารถหลักที่มีศักยภาพขององค์กรในการพัฒนาต่อยอดทางธุรกิจเพื่อสร้างโอกาสในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนี้ จะทำได้อย่างไรบ้าง?
- สำรวจ “สถาปัตยกรรมหรือเครือข่าย” ความสัมพันธ์ทางธุรกิจทั้งภายในและภายนอกองค์กร แล้ววิเคราะห์หา “ขีดความสามารถของบุคลากรและองค์กร” ในการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทั้งภายในองค์กรและกับองค์กรภายนอกองค์กร เพื่อสร้างโอกาสในการขยายธุรกิจรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
- แม้องค์กรจะมี “ฐานทางทรัพยากรที่มีขีดความสามารถที่โดดเด่นและมีชื่อเสียง” ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถเหล่านั้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และนวัตกรรม (Innovation) พื่อรองรับการขยายธุรกิจสู่ประชาคมอาเซียน

3. สำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ (Business Model Innovation)

การปรากฏตัวของงานเขียนแนวสำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ ในแวดวงวรรณกรรมทางยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ สามารถย้อนกลับไปสู่ปรากฏการณ์ “การปฏิวัติอินเทอร์เน็ต” (Internet revolution) ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่แล้ว อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในระดับของการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยจากโลกยุคหนึ่งไปสู่ยุคเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศได้เข้ามามีส่วนสำคัญต่อวิถีการผลิตและรูปแบบการดำเนินธุรกิจ เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศได้ส่งผลสะเทือนถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิง “คุณค่า” ที่องค์การส่งมอบให้แก่สังคม (Value

proposition) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่องค์กรธุรกิจสมัยใหม่สามารถใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการธุรกิจได้เสมือนจริง

ในยุคสังคมเศรษฐกิจแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ องค์การเริ่มพบวิธีการที่จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรทั้งที่เป็นต้นน้ำ (Upstream) ไปจนถึงปลายน้ำ (Downstream) ทั่วทั้งห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) ทั้งองค์กร จากเดิมที่อาจจะมองว่าห่วงโซ่ขององค์กรประกอบไปด้วยหน่วยต่างๆ ที่ทำงานภายใต้ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการคิดสร้างสรรค์เชิงธุรกิจใหม่ๆ เช่น หากเป็นบริษัทขายหนังสือ ตามแนวคิดแบบเดิมก็มักจะติดอยู่กับห่วงโซ่คุณค่าขององค์กรแบบเดิมที่เต็มไปด้วยหน่วยงานและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดจำหน่ายหนังสือ จนทำให้ไม่สามารถคิดสร้างสรรค์ทำธุรกิจอย่างอื่นได้ เป็นต้น แต่ครั้งเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศเข้ามามีอิทธิพลในโลกทางธุรกิจ ทำให้เกิดการสร้าง “ตัวแบบทางธุรกิจใหม่ๆ” (New business model) และเกิดการพัฒนา “ระบบคุณค่า” (Value system) ใหม่ๆขององค์กร

แนวคิดของสำนักคิดนี้ไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การ และไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญที่องค์การจะสร้าง Core competence ขององค์การขึ้นมา ในทางตรงข้าม การสร้าง Core competence บนฐานของทรัพยากรที่องค์การมี เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำ แต่สิ่งที่ลึกไปกว่านั้นก็คือ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า Core competence เหล่านั้นตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้า?

ดังนั้น แทนที่จะสนใจแต่จะสร้างขีดความสามารถขององค์การบนฐานทรัพยากรที่เรามี แต่ควรตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยว่า “อะไรคือคุณค่าที่ลูกค้าต้องการ?” นักคิดนักเขียนเช่น A.G. Lafley[9], Roger Martin[10] และ William Putsis[11] เรียกสิ่งนี้ว่า “สิ่งที่สร้างแตกต่างอย่างโดดเด่น” (Salient differentiator) อันเป็นสิ่งที่ลูกค้า “ให้คุณค่า” (Value) และตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและ/หรือบริการนั้นแทนที่จะไปซื้อสินค้า/บริการยี่ห้ออื่น โดยทั่วไปแล้ว ลูกค้าหาได้สนใจว่าองค์กรมี Core competence อะไร แต่ลูกค้าใส่ใจว่า “ปัจจัยอะไร” (Attribute) ที่สินค้านั้นจะส่งมอบให้แก่ลูกค้าได้อย่างตรงใจ

นี่คือพื้นฐานสำคัญที่สำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจเห็นว่า องค์กรต้องวิเคราะห์หา “สิ่งที่มีคุณค่าที่จะนำเสนอให้กับลูกค้า” (Value proposition) ให้ได้ก่อน แล้วจึงนำมาสู่การออกแบบตัวแบบทางธุรกิจ (Business model) รวมทั้งการสร้าง “แก่นแกนขีดสมรรถนะหลัก” (Core competence) ขององค์กรขึ้นมา

กล่าวได้ว่า สำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจนำเอาแนวคิด “ตัวแบบทางธุรกิจ” (Business model) มาปรับใช้ผสมผสานให้เข้ากับแนวคิดเรื่องของ “การสร้างคุณค่า” (Value creation) โดยมิได้จำกัดว่าคุณค่านั้นจะเป็นแง่มุมทางเศรษฐกิจหรือทางสังคม แต่หากพบว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มี

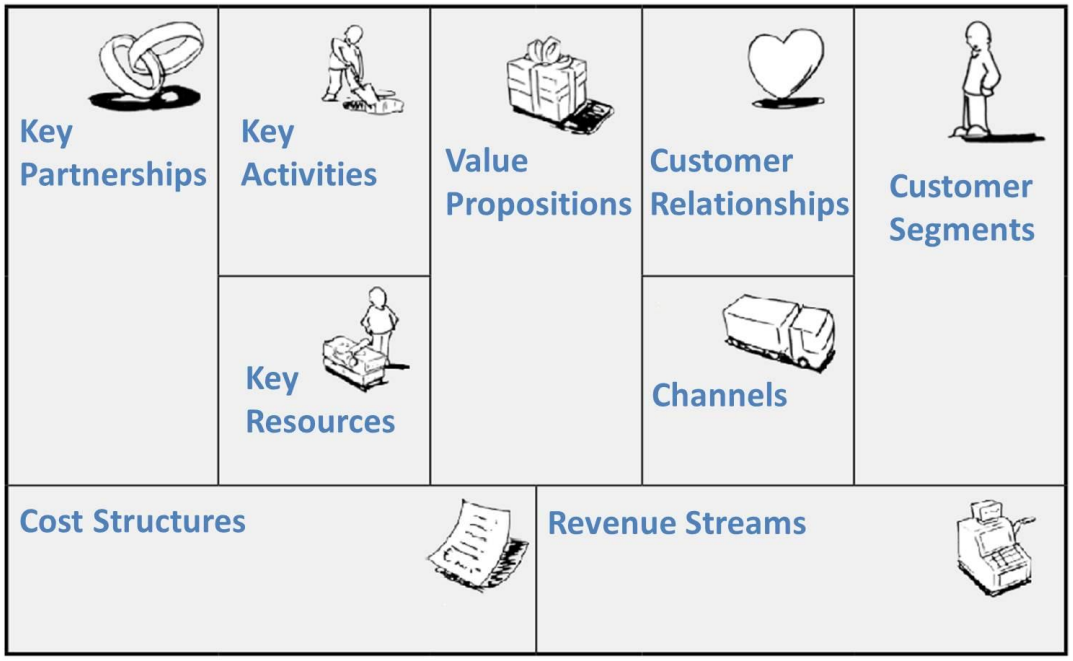
[9] ดูบทนำของ A.G. Lafley ใน Johnson, M.W. (2010) **Seizing the white space, Business model innovation for growth and renewal**. Harvard Business Press.

[10] Martin, R. and Lafley, A.G. (2013) **Playing to win: How strategy really works**. Harvard Business Review.

[11] Putsis, W. (2013) **Compete Smarter, Not Harder: A Process for Developing the Right Priorities through Strategic Thinking**. Wiley.

คุณค่าสำหรับลูกค้าจริง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและดึงดูดใจในมุมมองของลูกค้า สิ่งนี้ก็จะควรได้รับการพัฒนาให้กลายมาเป็นแก่นแกนหลักของธุรกิจ นี่คือการที่องค์การสามารถสกัดพบ “คุณค่าที่จะส่งมอบให้แก่ลูกค้า” (Value propositions) ซึ่งจะกลายเป็นฐานหรือระบบคุณค่า (Value systems) สำคัญในการกำหนดเป้าหมายและแนวการดำเนินการทางธุรกิจ เป็นแนวทางในการออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการองค์การ ซึ่งจะเป็นตัวชี้นำถึงการออกแบบกิจกรรมหลักๆ (Key activities) และการบริหารทรัพยากรที่สำคัญๆ (Key resources) ให้สอดรับกับกลุ่มภาคีพันธมิตรหลักๆ (Key partnerships) ที่สัมพันธ์กับตัวแบบทางธุรกิจขององค์กร ในขณะเดียวกัน การกำหนด “คุณค่าที่จะส่งมอบให้แก่ลูกค้า” (Value propositions) จะนำมาสู่การออกแบบแนวทางการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าและช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการให้แก่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างรายได้ให้กับองค์การ

ภาพที่ 6: กรอบ “ตัวแบบทางธุรกิจ” (Business model)

แนวคิดของสำนักคิดแนวกลยุทธการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ เป็นการผสมผสานกับทั้งแนวคิดแบบ “วิเคราะห์สภาพแวดล้อมจากข้างนอกเพื่อกำหนดตำแหน่งเชิงกลยุทธทางธุรกิจ” (Outside-in) และแนวคิดแบบ “วิเคราะห์ขีดสมรรถนะที่โดดเด่นเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร” (Inside-out) ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการเพิ่ม/ยกระดับระดับผลประกอบการขององค์กรโดยการออกแบบตัวแบบทางธุรกิจใหม่ๆให้เท่าทันกับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง

มีรายงานการศึกษาของหลายหน่วยงานเช่น OECD[12] Booz and Allen[13] BCG[14] McKinsey Global Institute[15] ต่างนำเสนอไปในทิศทางเดียวกันว่า การเกิดตัวแบบทางธุรกิจใหม่ๆนั้น เป็นผลมาจากการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้กระบวนการแข่งขันทางธุรกิจเป็นไปอย่างเข้มข้น ยกตัวอย่างเช่น นิตยสาร Economist ฉบับพิเศษเมื่อปี ค.ศ. 2007 นำเสนอประเด็นเรื่องของ “Radical Innovation” ชี้ให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่การเกิดนวัตกรรมใหม่ รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจใหม่ๆ จะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อยๆ

นักคิดคนสำคัญที่ช่วยทำให้แนวคิดนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจมีความลุ่มลึกแหลมคมอย่างมาก คือ ศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเต็นเซ่น (Clayton Christensen)[16] แห่งสำนักบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด คริสเต็นเซ่นชี้ให้เห็นว่าในโลกยุคปัจจุบันเกิดพลังการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆเช่น เทคโนโลยีที่มีพลวัตรวดเร็ว ลูกค้ารายใหม่ๆกลุ่มใหม่ๆพร้อมกับกระบวนทัศน์ โลกทัศน์ วิธีคิดแบบใหม่ๆหลากหลาย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ช่วยเปิดโอกาสและพื้นที่ให้ผู้ประกอบการรายใหม่ๆ สามารถที่จะเข้ามาแย่งชองส่วนแบ่งตลาดหรือแม้กระทั่งการสร้างตลาดใหม่ๆได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัย “เทคโนโลยี” จะทำให้เกิดการพัฒนา “นวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจ” เนื่องเพราะเทคโนโลยีสามารถจำแนกนวัตกรรมออกได้เป็นอย่างน้อย 2 ประเภทใหญ่ๆ นั่นคือ

1) นวัตกรรมแบบที่เน้นเทคโนโลยีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Sustaining technologies)
2) นวัตกรรมแบบที่เน้นเทคโนโลยีการสร้างความแตกต่างที่แตกหักจากสินค้าและบริการแบบเดิม (Disruptive technology)

ยกตัวอย่างเช่น สินค้าด้านการฟังเพลง นวัตกรรมแบบ Sustaining technology คือ การพยายามทำให้อุปกรณ์ฟังเพลง เช่น เทปคาสเซ็ท คอมแพ็คท์ดิสก์ (CD) ฯลฯ มีคุณภาพของเสียงเพลงที่ดีขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะที่ นวัตกรรมแบบ Disruptive technology คือการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากของเดิม นั่นคือ ไอพ็อด (iPod) ก่อให้เกิดนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจใหม่ เช่น การเกิดธุรกิจ Apps และการดาวน์โหลด เป็นต้น ก่อให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมสารัตถะ (Content industry)

---

[12] Organisation for Economic Co-operation and Development (2010). **The OECD Innovation Strategy: Getting a Head Start on Tomorrow**. OECD

[13] Goldbrunner, T., Hauser, R., List, G. and Veldhoen, S. (2005) **The Four Dimensions of Intelligent Innovation**. Booz Allen Hamilton.

[14] Lindgardt, Z., Reeves, M., Stalk, G. and Deimler, M.S. (2009). **Business Model Innovation: When the Game Gets Tough, Change the Game**. The Boston Consulting Group.

[15] McKinsey Global Institute (2013). **Disruptive technologies: Advances that will transform life, business and the global economy**. The McKinsey Global Institute.

[16] Christensen, C.M. (1997). **The innovator's dilemma: when new technologies cause great firms to fail.** Harvard Business School Press,

สรุปแล้ว แนวคิดการสร้างนวัตกรรมตัวแบบทางธุรกิจมุ่งให้ความสำคัญที่องค์ประกอบ 4 ประการที่ยึดโยงเกี่ยวพันกัน มีผลต่อการสร้างและส่งมอบมูลค่าเพิ่มและผลประกอบการให้สูงยิ่งขึ้น องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ได้แก่

1) ขีดความสามารถในการแข่งขันตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “การนำเสนอสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ลูกค้าในรูปแบบใหม่ๆ” (A new customer value propositions) ซึ่งสิ่งนี้จะซ่อนเร้นอยู่ในสินค้าและบริการ (Offerings) ที่องค์กรส่งมอบให้แก่ลูกค้า
2) การที่องค์กรมี “สูตรแห่งการทำกำไร” (Profit formula) ที่เกื้อหนุน ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการการสร้างมูลค่าเพิ่มขององค์กรเองโดยการบริหารจัดการปัจจัยทรัพยากรการเงินที่เหมาะสม เช่น มีตัวแบบการสร้างรายได้ การบริหารโครงสร้างค่าใช้จ่าย (Cost structure) Margins and resource velocity
3) การมีทรัพยากรเกื้อหนุนที่จำเป็น (Needed resource) นั่นคือ การมีสินทรัพย์ เช่น ทุน มนุษย์ เทคโนโลยี สินค้า แบรนด์ facilities Equipments ที่จำเป็นต่อการส่งมอบ Value propositions แก่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย
4) การมีกระบวนการปฏิบัติการและการจัดการ (Operational and Managerial processes) ที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถและตอบสนองต่อ Value propositions

ประเด็นสำคัญสำหรับการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

- ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน ใครคือ Stakeholders และลูกค้ากลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงขององค์กร?
- อะไรคือ “คุณค่า” (Value) ที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต้องการ?
- องค์กรจะสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” และทำกำไร จาก “คุณค่า” ที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต้องการได้อย่างไร?
- องค์กรจะออกแบบ “สารัตถะ” (Content) “โครงสร้าง” (Structure) และ “รูปแบบการบริหารจัดการ” (Governance) ของธุรกรรมทางธุรกิจ เพื่อรองรับการสร้าง “คุณค่า” (Value) ที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต้องการ และเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรได้อย่างไร?
- องค์กรจะออกแบบ “สถาปัตยกรรมของความสัมพันธ์ทางธุรกิจ” ร่วมกับพันธมิตรทางธุรกิจ เช่น รูปแบบความสัมพันธ์กับหุ้นส่วนทางธุรกิจ (Partners) คู่ค้า (Suppliers) รวมถึง ลูกค้า เพื่อส่งมอบสิ่งที่มีคุณค่า (Value propositions) ต่อกลุ่มต่างๆเหล่านั้น อย่างไร?
- ในฐานะที่องค์กรเป็นส่วนหนึ่งใน “เครือข่ายการส่งมอบคุณค่า” (A value network/Web) อะไรคือ “ขีดความสามารถที่สำคัญจำเป็น” (Distinctive capability) ที่องค์กรต้องมีเพื่อที่จะเชื่อมโยงให้ตัวแบบทางธุรกิจนี้ดำเนินการและบรรลุผลเชิงกลยุทธได้?

- ภายใต้ตัวแบบทางธุรกิจที่ถูกออกแบบขึ้นมา และภายใต้ยุทธศาสตร์ขององค์การ อะไรคือ “ขีดสมรรถนะที่สำคัญๆของบุคลากร” (Workforce competencies)?
- สุดท้ายแล้ว นักบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การจะต้อง ออกแบบให้ “ขีดความสามารถขององค์กร” (Organization capability) “ขีดสมรรถนะของบุคลากร” (Workforce competencies) เชื่อมโยง (Aligned) เข้ากับตัวแบบทางธุรกิจและการส่งมอบสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย

4. กรณีศึกษา: SCG กับการเตรียมความพร้อมคน และองค์กร เพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำในอาเซียน

บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ SCG (เอสซีจี) กลุ่มบริษัทชั้นนำของประเทศไทย และในภูมิภาคอาเซียน ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2456 ตามพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อผลิตปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้างที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ธุรกิจของเอสซีจี ได้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง จนในปัจจุบันธุรกิจของเอสซีจีประกอบด้วย 3 กลุ่มธุรกิจ ได้แก่ เอสซีจี ซิเมนต์-ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง เอสซีจี เคมิคอลส์ และเอสซีจี เปเปอร์ ตลอดระยะเวลาของการดำเนินธุรกิจที่ผ่านมา เอสซีจีมุ่งมั่นพัฒนาสินค้าและบริการ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของผู้บริโภคควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคม และดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เข้าไปดำเนินงาน ภายใต้การดำเนินธุรกิจตามหลักบรรษัทภิบาลอย่างเคร่งครัด ยึดถือแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างความเป็นเลิศในการปฏิบัติงานในทุกมิติ จนทำให้เอสซีจี ก้าวสู่การเป็นหนึ่งในบริษัทชั้นนำที่ได้รับการยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2556 เอสซีจี ได้รับการจัดอันดับให้เป็นที่ 1 ของโลก (Industry Leader) ในฐานะองค์กรต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน สาขาอุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้าง (Construction Materials) 3 ปีต่อเนื่อง (ปี 2554-2556) ของ Dow Jones Sustainability Indexes (DJSI) จากการประเมินโดย Robeco Sustainable Asset Management (RobecoSAM) และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มระดับสูงสุด (Gold Cass) 6 ปีต่อเนื่อง (ปี 2551-2556) นอกจากนี้ ยังได้รับรางวัลเกียรติยศ จากสถาบันประเทศอาทิเช่น รางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี Thailand Corporate Excellence Awards 2012 จากสมาคมจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทยและสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รางวัลเกียรติยศแห่งความสำเร็จ (SET Award of Honor) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง 6 ปีติดต่อกัน (2551-2556) หรือ Set Wards จากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

ปัจจุบันเอสซีจี ได้ก้าวขึ้นสู่ปีที่ 100 องค์กรแห่งนี้ได้เรียนรู้ ปรับตัว พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง จนทำให้สามารถฟันฝ่าวิกฤตการณ์ อุปสรรค และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศ และระดับโลกมาโดยตลอด และพร้อมจะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในอาเซียน และเตรียมพร้อมสำหรับการแข่งขันระดับโลกด้วยวิสัยทัศน์ที่จะมุ่งมั่นเป็นผู้นำตลาดในอาเซียนภายในปี 2558 เอสซีจี ได้มีการดำเนินการสำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก ขยายการลงทุนในอาเซียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในอินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์

กัมพูชา พม่า เวียดนาม ลาว และยังขยายตลาดการค้าสินค้าของเอสซีจีไปยังประเทศมาเลเซีย สิงค์โปร์ และประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน ประการที่สอง คือ การยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานของสินค้าและบริการให้สูงขึ้น โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำเสนอนวัตกรรมสินค้าและบริการที่หลากหลาย รองรับความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ประการที่สาม คือการสร้างแบรนด์เอสซีจี ให้เป็นที่รู้จักของคนในประเทศนั้น ๆ เพื่อสร้างโอกาสในการแข่งขันสู่ตลาดอาเซียน ด้วยการเปิดอุตสาหกรรมระดับภูมิภาค ก่อนที่จะไต่ไปสู่ตลาดโลก โดยเร่งสร้างแบรนด์เอสซีจีให้ต่างประเทศรับรู้มากขึ้น รวมถึงการสร้าง Distribution Network ให้กับองค์กร และประการสุดท้าย ซึ่งเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาพนักงานทั้งในและต่างประเทศด้วยเอสซีจี โดยมีเป้าหมายที่ต้องการเพิ่มขีดความสามารถ (Capability) ของทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการทำงานระดับสากล และเสริมสร้างความเป็นมืออาชีพ (Professional) มากยิ่งขึ้น

4.1 การขยายการลงทุนในอาเซียน เพื่อการเป็นผู้นำตลาดในภูมิภาคอาเซียน

ด้วยวิสัยทัศน์ของเอสซีจี ที่ต้องการเป็นผู้นำตลาดในภูมิภาคอาเซียน และอย่างยั่งยืน เอสซีจีได้มีการขยายแผนการลงทุนในภูมิภาคตามแผนที่วางไว้ ซึ่งปัจจุบันมี เอสซีจีมีรายได้จากการผลิต และการส่งออกสู่ตลาดอาเซียนทั้งสิ้น 85,536 ล้านบาท (ร้อยละ 20 ของรายได้จากการขายทั้งหมด) เฉพาะในปี 2556 มีรายได้จากการขาย 38,929 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2555 คิดเป็น 25% และคิดเป็น 9% ของรายได้จากการขายรวม ปัจจุบันเอสซีจี มีสินทรัพย์ในอาเซียนทั้งสิ้น 71,844 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16 ของสินทรัพย์รวม และมีจำนวนพนักงานในอาเซียน 14,950 คน (ร้อยละ 30 ของพนักงานทั้งหมด)[17] การดำเนินธุรกิจในแต่ละประเทศดังกล่าว เอสซีจียังคงยึดหลักการเช่นเดียวกันกับการดำเนินธุรกิจในประเทศไทย กล่าวคือมุ่งเน้นการผลิตสินค้า และบริการที่มีคุณภาพ ได้ตามมาตรฐานสากลที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค สร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนที่เข้าไปดำเนินงาน เช่น การส่งเสริมการศึกษา โดยการส่งเสริมให้เด็กในครอบครัวที่ยากจนได้รับโอกาสในการศึกษาด้วยการมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในประเทศเวียดนาม ฟิลิปปินส์ พม่าและอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมารวมแล้วกว่า 5,000 ทุน ตามโครงการ “Sharing the Dream”หรือการมอบเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ในต่างประเทศ เช่นมอบเงิน 3.6 ล้านบาทแก่กาชาดฟิลิปปินส์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวขนาด 7.2 ริกเตอร์ เป็นต้น นอกจากนี้ เอสซีจียึดคงยึดถือการดำเนินธุรกิจตามหลักบรรษัทภิบาล และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ซึ่งได้แก่ เป็นธรรมกับผู้บริโภค โดยการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน เป็นธรรมต่อผู้ถือหุ้นหรือผู้ร่วมลงทุนในธุรกิจ โดยมุ่งมั่นดำเนินธุรกิจเพื่อสร้างผลตอบแทนที่ดี และนโยบายจ่ายผลตอบแทนที่เป็นธรรมกับผู้ถือหุ้น และเน้นความโปร่งใสของข้อมูลที่ผู้ถือหุ้นทุกฝ่ายสามารถตรวจสอบได้ เป็นธรรมต่อพนักงาน เอสซีจีให้การดูแลพนักงานไม่ว่าจะเป็นคนไทย และคนต่างชาติ ทั้งในด้านความเป็นอยู่ สวัสดิการ เงินเดือนหรือผลตอบแทนในระดับใกล้เคียงกันรวมถึงการดูแลครอบครัวของพนักงานอีกด้วย เป็นธรรมต่อคู่ธุรกิจซึ่งหมายถึงผู้ที่เข้าร่วมดำเนินงานกับเอสซีจี ไม่ว่าจะเป็น Supplier ที่จัดหาวัตถุดิบ วัสดุหรืออุปกรณ์

[17] ข้อมูลจากรายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2556 เอสซีจี

เครื่องจักรต่าง ๆ คู่ธุรกิจที่จัดหาพนักงานมาร่วมทำงาน เป็นต้น เอสซีจีให้การดูแลอย่างความเป็นธรรม ในการจ่ายค่าใช้จ่ายอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ให้การดูแลในด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และเสริมสร้างความรู้และทักษะด้วยการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้แก่พนักงานของคู่ธุรกิจระหว่างที่ปฏิบัติงานอยู่ภายในโรงงานหรือบริษัท เป็นต้น เป็นธรรมต่อชุมชน ด้วยการเคร่งครัดในการดูแลให้ทุกกระบวนผลิต ไม่ให้ส่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมต่อชุมชน โดยรอบบริษัทหรือโรงงานตั้งอยู่ ด้วยมีระบบในการควบคุม ด้วยการจัดการในเรื่องฝุ่น เสียง และน้ำ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ด้วยการปรับปรุงเครื่องจักร เพื่อลดการใช้น้ำหรือให้การใช้เชื้อเพลิงอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังได้มีการคิดค้นสินค้า และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้แก่สินค้าในกลุ่ม Eco Product เป็นธรรมต่อภาครัฐ ด้วยการปฏิบัติตามกฎ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจ่ายภาษีอย่างถูกต้องเพื่อให้ภาครัฐนำเงินดังกล่าวกลับไปใช้ทะนุบำรุง และพัฒนาความเจริญให้กับประเทศของตนเองต่อไป

สิ่งที่ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า เอสซีจีได้ให้ความสำคัญกับการขยายธุรกิจในอาเซียนนั้น คือการปรับโครงสร้างการบริหารงานภายใน ด้วยการรวม 3 กลุ่มธุรกิจของเอสซีขี ได้แก่ ธุรกิจซีเมนต์ ธุรกิจผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง และธุรกิจจัดจำหน่าย เข้าด้วยกัน รวมเรียกเป็นกลุ่มธุรกิจใหม่ว่า เอสซีจี ซิเมนต์-ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง ซึ่งเป็นการสร้างความคล่องตัวในการลงทุน ตัวอย่างล่าสุดคือ โครงการลงทุนโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ขนาดกำลังการผลิต 1.8 ล้านตัน โรงไฟฟ้า และระบบโลจิสติกส์ เงินลงทุนร่วม 48,700 ล้านบาท หรือ โครงการลงทุนมูลค่า 12,400 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างโรงงานผลิตปูนซีเมนต์แบบครบวงจรแห่งแรกในพม่า ด้วยกำลังผลิต 1.8 ล้านตันต่อปี พร้อมโรงไฟฟ้าขนาด 40 เมกะวัตต์ ด้วยเทคโนโลยีสะอาดเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งท่าเรือและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ รองรับการขยายตัวในอนาคต เป็นต้น

นอกจากการมุ่งมั่นการขยายการดำเนินธุรกิจ เอสซีจียังคงมุ่งเน้นการนำแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้หลักการบรรษัทภิบาลที่ดี ที่มุ่งเน้การสร้างสมดุลการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปใช้ในภูมิภาคในอาเซียนด้วยการผลักดัน และสนับสนุนให้นำแนวทางดังกล่าวไปใช้ รวมไปถึงการส่งเสริมให้คู่ธุรกิจนำระบบการบริหารความปลอดภัย และการพัฒนากระบวนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติ ซึ่งมูลค่าการจัดหาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Procurement) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็น 5,198 ล้านบาทในปี 2556

4.2 มุ่งมั่นสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ พัฒนาสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่ม (High Valued Product หรือ HVA) อย่างต่อเนื่อง

การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) ถือเป็นรากฐานสำคัญของเอสซีจี ดังนั้นในปี 2551 เอสซีจีได้ประกาศเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการองค์กรที่มีการเติบโตอย่างยั่งยืนผ่านกลยุทธ์ด้านนวัตกรรม จึงได้ทุ่มงบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนา 6,000 ล้านบาทใน 5 ปี ซึ่งล่าสุดในปี 2556 เอสซีจี ได้ใช้งบประมาณถึง 2,068 ล้านบาทเพิ่มขึ้น 44.6% จากปี 2555 มีพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานดังกล่าวถึง 1,262 คน ในจำนวนนี้ มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก 73 คน เพื่อมุ่งมั่นพัฒนาสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added Product and Service หรือ HVA) ซึ่งเอสซีจีมีรายได้จากการขายสินค้าดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบันรวมมูลค่าถึง 149,924 ล้านบาท หรือคิดเป็น 35%

ของรายได้จากการขายรวม และมีรายได้จากการขายสินค้าและบริหารที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม “SCG eco value” มีจำนวนมากกว่า 270 รายการ คิดเป็นมูลค่ารวม 114,770 ล้านบาท หรือคิดเป็น 26% ของรายได้จากการขายรวม ตัวอย่างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่คิดค้นและนำมาใช้ อาทิเช่น การนำระบบ Radio Frequency Identification (RFID) มาใช้ร่วมกับระบบ Global Positioning System (GPS) ในการติดตามสถานะการขนส่ง เพื่อทำให้การส่งสินค้ามีประสิทธิภาพ ตรงเวลา และลดต้นทุน ยังไม่ร่วมถึงสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (HVA) อีกหลายร้อยรายการที่ออกมา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ให้เกิดขึ้นในเอสซีจีนั้น นอกจากเกิดจากการคัดเลือกสรรหาพนักงานที่มีความรู้ความสามารถในการทำวิจัยและพัฒนา รวมถึงการจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อใช้สำหรับงานวิจัยที่ครบถ้วนแล้ว การพัฒนาพนักงานที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า (Latent Need) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญ เช่นกัน ความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าเป็นความต้องการที่ไม่สามารถบอกได้ และถือเป็นจุดเริ่มต้นของนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ นักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจะต้องได้รับการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้และสังเกตพฤติกรรมการใช้งานสินค้าและบริการของลูกค้า และนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบ วางแผนวิจัยและพัฒนาเป็นสินค้าหรือบริการใหม่ทั้งในปัจจุบัน และเพื่ออนาคต

การสร้างความร่วมมือการทำวิจัยกับหน่วยงานทั้งภายใน และภายนอกเอสซีจี ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศ เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญและถือเป็นการทำวิจัยเชิงรุก ที่จะส่งผลให้เอสซีจี สามารถพัฒนางานวิจัยให้มีความหลากหลาย และรวดเร็วมากมากขึ้น อสซีจีได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานที่ทำวิจัย อาทิเช่น การร่วมมือกันระหว่างบริษัทสยามวิจัยและพัฒนาในกลุ่มธุรกิจเอสซีจี ซิเมนต์-ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง กับสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์กรมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อประสานความร่วมมือและสนับสนุนทางวิชาการด้านวัสดุก่อสร้าง รวมถึงการวิเคราะห์ ตรวจสอบและทดสอบวัสดุก่อสร้างโดยใช้แสงซินโครตรอน การร่วมลงนามกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อร่วมบริหารจัดการองค์ความรู้ในด้านการวิจัย และถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากร ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ Supply Chain ของอุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษ ความร่วมมือกับศูนย์พันธวิศวกรรม และเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (BIOTEC) และศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ (MTEC) สังกัดสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ ของกลุ่มธุรกิจเอสซีจี เปเปอร์ เป็นต้น

ประการสุดท้ายสิ่งที่เอสซีจีให้ความสำคัญ คือการปลูกฝังให้พนักงานทุกคนมีแนวคิดเรื่องการปรับปรุงพัฒนางาน รวมไปถึงการเสนอความคิดเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ตลอดเวลา สิ่งดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างเสริมวัฒนธรรมการทำงานใหม่ ซึ่งได้แก่ SCG People ที่นอกเหนือการยึดถือในอุดมการณ์ 4 ของเอสซีจีแล้ว พนักงานควรต้องเป็นคนที่ Open และ Challenge คือการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แม้จะแตกต่างจากของตน เปิดเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอทั้งการเรียนรู้จากการทำงานของตนเอง และผู้อื่น เรียนรู้จากความผิดพลาดของของตนเอง กล้าเสี่ยงที่จะออกจากจุดเดิม เพื่อก้าวไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า เป็นต้น เอสซีจี ได้พยายามปลูกฝังวัฒนธรรมที่ดีนี้ให้พนักงานทุกคนยึดถือปฏิบัติ รวมทั้งขยายไปสู่พนักงานในต่างประเทศในกลุ่ม

อาเซียนทั้งการผสมผสาน SCG People และเรื่องการบริหารคุณภาพ (Total Quality Management: TQM) เข้าด้วยกัน เป็นต้น

4.3 โปรโมทแบรนด์เอสซีจี ให้เป็นที่รู้จักของคนในอาเซียน

การเปิดการค้าเสรีในอาเซียน หรือ AEC ในปี 2558 ส่งผลโดยตรงและเป็นโอกาสของเอสซีจี เพราะเป็นการขยายฐานตลาด และผู้บริโภคใหญ่ขึ้นจาก 67 ล้านคน เพิ่มเป็น 600 ล้านคน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือไม่เพียงแต่เอสซีจีจะมองเห็นโอกาสนี้เท่านั้น คู่แข่งหรือผู้ประกอบการรายอื่นที่มีสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างทั้งในประเทศนั้น ในกลุ่มและนอกกลุ่มประเทศอาเซียน ก็มองเห็นโอกาสดังกล่าวเช่นกัน สิ่งที่เอสซีจีให้ความสำคัญเร่งด่วนคือการเร่งสร้าง แบรนด์เอสซีจีให้เป็นที่รู้จักของประชาชน หรือผู้บริโภคในแต่ประเทศ ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์เทคโนโลยี เพื่อให้สินค้ามีคุณภาพและแตกต่างเหนือคู่แข่งจากประเทศอื่น ๆ

หากพิจาณาเรื่องการสร้างแบรนด์โดยทั่วไป สามารถพิจารณาได้ 3 ด้านได้แก่ Corporate Brand คือ แบรนด์ขององค์กร Production Brand คือ แบรนด์ของสินค้า และ Channel Brand คือ แบรนด์ของช่องทางการขายหรือจัดจำหน่าย ในส่วนของ Corporate Brand แบรนด์ของเอสซีจี เป็นแบรนด์ที่คนในกลุ่มประเทศอาเซียนได้รู้จัก และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยกลยุทธ์การสร้างการรับรู้เรื่องแบรนด์หลาย ๆ ช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการเปิดตลาดค้าขายในประเทศต่าง ๆ ผ่านบริษัทค้าสากลซิเมนต์ไทย จำกัด (SCG Trading Co., Ltd.) หรือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เข้าไปดำเนินการในแต่ละประเทศ นอกจากนี้เอสซีจียังไม่หยุดหยั้งที่จะสร้างให้โลกได้รู้จักแบรนด์เอสซีจี ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การที่ผู้บริหารระดับสูง คุณกานต์ ตระกูลฮุน กรรมการผู้จัดการใหญ่ ได้ไปเยี่ยมเยือนมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ และดึงคนเก่งมาช่วยสร้างองค์กรและแบรนด์เอสซีจี การนำพาแบรนด์เอสซีจีไปสู่ชาวโลกผ่านการเป็น "Speaker" ให้กับผู้บริหาร นักวิจัยในสถาบันชั้นนำของโลก เช่น การเป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมวิชาการเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองนักวิชาการ และนักธุรกิจจากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ระดับอาเซียน และโลกเช่น งาน ASEAN Sustainable Development Symposium ซึ่งช่วยโปรโมตแบรนด์เอสซีจี ในภาพลักษณ์ความเป็นผู้นำธุรกิจและการเป็นองค์กรต้นแบบด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้โลกได้รับรู้

ในส่วน Product Brand ที่ผ่านมาสินค้าหลายชนิดที่ผลิตและจำหน่ายในต่างประเทศ ได้มีการใช้แบรนด์เอสซีจี แต่จากการเข้าไปเทคโอเวอร์ หรือ Merging and Acquisition บริษัทในประเทศต่าง ๆ นั้น บริษัทเหล่านี้ ยังคงมีแบรนด์ท้องถิ่นของตัวเองอยู่ ซึ่งทำให้เอสซีจีจะต้องใช้แบรนด์ดังกล่าวไปสักระยะ ก่อนที่จะมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นแบรนด์เอสซีจีในที่สุด สิ่งที่สำคัญคือการค่อยๆ ลงมือสร้างให้ทีมงานในบริษัทเหล่านั้นเห็นคุณค่าของ Corporate Branding และการเป็น SCG One Brand

สำหรับสินค้าที่ผลิตในประเทศไทยและส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศทั้งในกลุ่มอาเซียน และทั่วโลกนั้น ก่อนหน้านี้เอสซีจี ได้มีการรวม Brand Portfolio ของสินค้าก่อสร้างทั้งหมด 15 แบรนด์ภายใต้ Master Brand เดียวกันคือ “SCG” ซึ่งจะทำหน้าที่เป็น “Point of Reference” ให้กับสินค้าของเอสซีจี ในการส่งผ่านภาพลักษณ์การเป็นผู้นำแบรนด์วัสดุก่อสร้างของไทยไปยังต่างประเทศ และยังเป็นเสาหลักให้แบรนด์อื่นใน Portfolio เมื่อต้องไปในต่างประเทศต่อไป ส่วนสุดท้ายคือ Channel Brand เอสซีจีได้มีการวางกลยุทธ์

การสร้างแบรนด์ไว้ตามร้านค้า หรือร้านผู้แทนจำหน่ายของเอสซีจีในต่างประเทศ เช่นเดียวกับในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ตรงให้กับลูกค้าที่เข้ามาในร้าน ด้วยการทำให้รับรู้ว่า จะได้รับสินค้าที่จำเป็นต่อการก่อสร้างอย่างครบถ้วน สินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ และกำลังขยายไปถึงเรื่องการให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่ลูกค้าในการเลือกใช้ หรือเลือกซื้อสินค้า ซึ่งเป็นการสร้าง Customer Experience ที่ดีต่อแบรนด์ของเอสซีจี ด้วยเช่นกัน

ปัจจัยอีกด้านที่จะส่งเสริมการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จักคือ การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพของสินค้า รวมไปถึงบริการที่ดีกว่าคู่แข่ง เพื่อสร้างการจดจำในตัวสินค้าของผู้บริโภค ส่วนนี้เองทำให้เอสซีจีต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยี ทั้งในเรื่อง Process Technology และ Research and Development ซึ่งต้องสามารถสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าทั้งในปัจจุบัน และอนาคต เมื่อผู้บริโภคพบว่าเขาได้รับการตอบสนองจากองค์กร ด้วยการผลิตสินค้า และบริการที่ตรงตามความต้องการทั้งด้านคุณภาพ และคุ้มค่ากับเงินที่ต้องจ่ายไป เขาจะเริ่มพูดถึงแบรนด์ของสินค้านั้นต่อกันไปเรื่อย จนทำให้แบรนด์สินค้าดังกล่าวเป็นที่รู้จักในที่สุด

นอกจากนี้การสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก Touch Point ที่สำคัญคือพนักงานทุกคน ทุกระดับที่ต้องทำหน้าที่ในฐานะ Brand Ambassador หรือผู้ส่งมอบแบรนด์ผ่านประสบการณ์อันดีไปถึงลูกค้า เช่น หากพนักงานเป็น Innovative People ภาพลักษณ์ของแบรนด์ก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกัน ดังนั้นเอสซีจี จึงมีแนวทางให้พนักงานของเอสซีจีไม่ว่าจะเป็น International Staff และ SCG Staff ต้องทำหน้าที่เป็น Brand Ambassador เพื่อประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของเอสซีจี ทั้งเป็นภาพลักษณ์ขององค์กร สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ และด้านอื่น ๆ ให้ประชาชน ชุมชน และสังคมในแต่ะประเทศได้รู้จัก ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรบุคลากรส่วนหนึ่ง จึงเน้นการปลูกฝังวัฒนธรรมการทำงานของเอสซีจี (SCG People) ให้กับพนักงานในต่างประเทศ ด้วยเน้นการสอดประสานกันกับวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ การพัฒนาทำได้ด้วยการจัดให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำงานของเอสซีจีคืออะไร และมีส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นผู้นำอย่างไร จัดให้มีระดมสมองเพื่อหาแนวผสมผสานวัฒนธรรมของเอสซีจีกับวัฒนธรรมประจำชาติเพื่อนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติตนของพนักงานต่อไป อีกทั้งยังจัดให้พนักงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงความเป็นเอสซีจี อาทิเช่น การให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทางด้าน CSR ต่าง ๆ เช่น การบูรณซ่อมแซมประตู รั้ว ทางเท้า การจัดทำสนามเด็กเล่น และการปรับภูมิทัศน์ ของโรงเรียน การพัฒนาและอบรมวิชาชีพเช่น การทำหัตถกรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ เป็นต้น

4.4 เตรียม “คน” เพื่อพร้อมกับการก้าวสู่ความเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนในอาเซียน กลยุทธ์ที่เป็นหัวใจของเอสซีจี

หัวใจที่สำคัญที่สุดของการทำให้วิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำในอาเซียนของเอสซีจี ประสบความสำเร็จได้คือทรัพยากรบุคคล ปัจจุบันเอสซีจีมีพนักงานเอสซีจีทั้งสิ้น 47,000 คน เป็นพนักงานที่เป็น SCG Staff ที่ไม่ใช่คนไทย อยู่ในประเทศต่าง ๆ 14,950 คน กระบวนการทั้งหมดเริ่มตั้งแต่จากการคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ด้วยการมีสภาพการจ้างที่หลากหลายรูปแบบเพื่อการดึงดูดผู้สมัครงาน และเพิ่มแหล่งข้อมูลสำหรับผู้สมัครงาน เพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถเข้ามาร่วมงานมากขึ้น การกำหนดแนวทางการพัฒนาพนักงานทั้งในและต่างประเทศ เพื่อต้องการเพิ่มขีดความสามารถ (Capability) ของทรัพยากรบุคคลที่มี

ความรู้ความสามารถในการทำงานระดับสากล และเสริมสร้างความเป็นมืออาชีพ (Professional) มากยิ่งขึ้น โดยการพัฒนาประกอบเนื้อหาที่สำคัญเช่น การบริหารจัดการและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การปรับตัวและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ และการบริหารจัดการกับความเปลี่ยนแปลง รวมถึงการจัดตั้งหน่วยงาน Country Business Support Office (CBSO) เพื่อดูแลพนักงานที่ปฏิบัติงานในต่างประเทศ ทั้งพนักงานเอสซีจีในอาเซียนหรือ International Staff และพนักงานเอสซีจีในประเทศนั้นๆ

การสรรหาคนเก่งและคนดีในต่างประเทศนั้น เอสซีจีได้นำแนวทางการสรรหาบุคลากรเชิงรุกด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อการสรรหาบุคลากรจากรั้วมหาวิทยาลัย หรือ Campus Requirement ทั้งใช้วิธีการทดสอบภาษาอังกฤษของนักศึกษา สัมภาษณ์และคัดเลือก ซึ่งที่ผ่านมาได้รับนักศึกษาจากอินโดนีเซีย กัมพูชา ร่วมถึงการเชิญอาจารย์มหาวิทยาลัยมาดูศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจของเอสซีจี เพื่อสร้างความมั่นใจ และความเชื่อมั่นในองค์กร เช่น ที่ผ่านมาได้มีการเชิญอาจารย์จากเวียนนามมาเยี่ยมชมการดำเนินงานของเอสซีจีในเมืองไทย

การพัฒนาพนักงานเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เอสซีจีให้ความสำคัญ สำหรับพนักงานเอสซีจีในเมืองไทยได้ที่ไปปฏิบัติงานในต่างประเทศ (International Staff) จะได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการจัดการและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Cross Culture Management & Communication) เพื่อเข้าใจวัฒนธรรม ภาษา และขนบธรรมเนียมของแต่ละประเทศในอาเซียน เช่น ภาษาบาฮาซา (Bahasa Indonesia) ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นของอินโดนีเซีย ภาษาตากาล็อก ซึ่งเป็นหนึ่งในภาษาหลักและภาษาท้องถิ่นของฟิลิปปินส์ เป็นต้น การเข้าใจเรื่องภาษาและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้เราเข้าใจ สามารถปรับตัวเพื่อเข้ากับสิ่งแวดล้อมของประเทศนั้นๆ และยังมีส่วนในการสร้างความผูกพันธ์กับชาวต่างชาติและชุมชนได้รวดเร็วมากขึ้น นอกจากเรื่องภาษาแล้ว ยังมีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การปรับตัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคบ ธุรกิจระหว่างประเทศ และการจัดการการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้เอสซีจียังได้จัดให้ผู้บริหารระดับสูงได้เพิ่มเติมความรู้ความเข้าในเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ (International Business) ที่จะสร้างแนวคิดในการทำธุรกิจในระดับสากล (Global Mindset) และการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจกับต่างประเทศ โดยการส่งไปเรียนหลักสูตรของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นต้น ในส่วนพนักงานเอสซีจีที่เป็นชาวต่างชาติ (SCG Staff) ได้มีการพัฒนาทั้งความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน (Capability) ที่เพื่อสร้างสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ได้แก่ความรู้เรื่องการบริหารจัดการคุณภาพ (Total Quality Management) การบำรุงรักษาทวีผล (Total Preventive Maintenance) เป็นต้น รวมถึงเรื่องพัฒนาการทำงานเป็นทีม (Team Synergy) เพื่อสร้างการเป็นหนึ่งเดียวกันของพนักงานเอสซีจีที่เป็นคนไทยและคนในประเทศนั้น ๆ เพื่อเป้าหมายเดียวกัน และการพัฒนายังรวมไปถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถที่จะช่วยเสริมสร้างเสริมและเตรียมความพร้อมสำหรับพนักงาน SCG Staff ที่มีศักยภาพเพื่อการเจริญเติบโตเป็นผู้บริหารในอนาคตอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาดักล่าว ตอกย้ำให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่เอสซีจี ต้องการพัฒนา และสร้างความเจริญเติบโตให้คนในประเทศที่ไปลงทุน ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง

การดูแลเรื่องรายงานและสวัสดิการ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน เน้นการปรับปรุงให้เหมาะสมและลดความแตกต่างระหว่างพนักงาน International Staff และ SCG Staff ให้มากที่สุด และเพื่ออำนวยความสะดวกในการดูแลพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เอสซีจียังได้จัดตั้งหน่วยงาน Country Business Support Office (CBSO) ขึ้นโดยแห่งแรกคือที่ประเทศอินโดนีเซียและจะมีการจัดตั้งเพิ่มเติมในประเทศต่างๆ ต่อไปในอนาคต บทบาทหน้าที่ของ CBSO นั้น นอกจากจะทำหน้าที่ดูแลพนักงานเอสซีจีทั้ง International Staff และพนักงาน SCG Staff ที่เป็นคนในท้องถิ่นนั้นแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนในอาเซียนอีกทางหนึ่งด้วย

จากสิ่งดังกล่าวข้างต้น การเตรียมความพร้อมทุกด้านข้างต้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่เอสซีจีเพิ่งสร้างขึ้นหากแต่เป็นสิ่งที่เอสซีจี และผู้บริหารของเอสซีจีได้ให้ความสำคัญ และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ผลที่ได้สะท้อนให้เห็นว่าเอสซีจี มีความสามารถที่จะยืนหยัด และก้าวผ่านวิกฤติต่าง ๆ มาแล้วหลายครั้ง อาทิเช่น วิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 หรือปี 2550 วิกฤติที่เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น มหาอุทกภัยในปี 2554 รวมถึงผลที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งขององค์กรของไทยแห่งนี้ ที่เป็นจะผู้นำอย่างยั่งยืนในภูมิภาคอาเซียนภายในปี 2558 และก้าวไปสู่การเป็นหนึ่งในผู้นำในธุรกิจนี้ต่อไปในระดับโลก ในอนาคตนี้

ภัยพิบัติกับข่าวลือ: กรณีศึกษาการบริหารจัดการข่าวลือในช่วงมหาวิบัติภัยในญี่ปุ่นปี 2011

นรีนุช ดำรงชัย[1]

บทคัดย่อ

ภาพของคลื่นยักษ์สึนามิพัดเข้าถล่มพื้นที่ริมชายฝั่งทางตะวันออกของญี่ปุ่นในปี 2011 ยังคงติดตาผู้คนมากมายในโลก สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังมหาวิบัติภัยในครั้งนั้นคือความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสาร ซึ่งสวนทางกับความเป็นจริงที่ช่องทางการรับข่าวสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ แม้กระทั่งโทรศัพท์ รวมถึงระบบสาธารณูปโภคถูกตัดขาดออกด้วยพลังทำลายล้างของธรรมชาติ ความกังวลและวิตกหวาดกลัวเกิดขึ้นกับประชาชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัย ข่าวลือหลายรูปแบบแพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านทางช่องทางโซเชียลมีเดียซึ่งเป็นเสมือนช่องทางการติดต่อกับโลกภายนอกเพียงอย่างเดียวที่หลงเหลืออยู่ งานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงรูปแบบและลักษณะของข่าวลือที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางการรับมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ และเว็ปไซต์ที่รวบรวมเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้นในช่วง 1 เดือนหลังเกิดภัยพิบัติ จากการศึกษาพบว่าข่าวลือที่เกิดขึ้นมีทั้งลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิทยาของมนุษย์ในภาวะวิกฤต ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของการเกิดข่าวลือในช่วงภัยพิบัติ และทั้งที่เกิดขึ้นจากความต้องการฉวยโอกาสจากการเกิดภัยพิบัติเพื่อตอบสนองประโยชน์ของบุคคลเพียงบางกลุ่ม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของสังคมสมัยใหม่ที่ความนิยมในการใช้สื่อออนไลน์เป็นไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้นเพื่อไม่ให้ข่าวลือส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการในช่วงภัยพิบัติ ภาครัฐควรมีการวางแผนการสื่อสารในภาวะวิกฤต รวมถึงวางมาตรการการป้องกันอาชญากรรมที่ฉวยโอกาสจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขข่าวลืออย่างรวดเร็ว สื่อมวลชนควรระมัดระวังการนำเสนอข้อมูล และประชาชนก็ควรตรวจสอบแหล่งที่มาให้ชัดเจนก่อนทำการส่งต่อข้อมูลใดๆ

คำสำคัญ การสื่อสารในภาวะวิกฤต (crisis communication) การจัดการภัยพิบัติ (disaster management) ข่าวลือ (rumor) การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (disaster risk reduction) ญี่ปุ่น (Japan)

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทนำ

ในปัจจุบันมีภัย (Hazard) หลากหลายรูปแบบที่คุกคามชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบสุขของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น อัคคีภัยหรือการก่อวินาศกรรม อีกทั้งภัยที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว หรืออุทกภัย เมื่อใดที่ผลของภัยเหล่านั้นก่อให้เกิดความเสียหายเดือดร้อนทั้งทางชีวิตและทรัพย์สินแก่มนุษย์ จึงถือว่าภัยเหล่านี้กลายเป็น “ภัยพิบัติ (Disaster)” ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจและความมั่นคงของมนุษย์โดยรวม ด้วยเหตุนี้เองภัยพิบัติจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และมีความพยายามที่จะป้องกันการเกิดภัยพิบัติอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามแต่ละสังคมต่างต้องเผชิญหน้ากับภัยที่แตกต่างกัน รวมถึงระดับความรุนแรงของการเกิดภัยพิบัติก็แตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความเสี่ยงของการเกิดภัยพิบัติ (Risk) ที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมใดสังคมหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการได้แก่ ระดับความรุนแรงของภัย (Hazard) ที่เกิดขึ้น ระดับความล่อแหลมของสังคม (Vulnerability) และขีดความสามารถในการรับมือกับภัยที่เกิดขึ้น (Capacity) กล่าวคือหากสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ต้องประสบกับภัยที่มีระดับความรุนแรงสูง โดยที่สังคมนั้นมีศักยภาพในการรับมือกับภัยต่ำก็หมายความว่าสังคมนั้นมีความเสี่ยงที่จะได้รับความเสียหายจากภัยที่เกิดขึ้นสูง จนอาจพัฒนากลายเป็นภัยพิบัติร้ายแรงได้ในที่สุด ในทางกลับกันหากสังคมใดมีการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยได้เป็นอย่างดี ภัยที่เกิดขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะไม่พัฒนากลายเป็นภัยพิบัติได้

การมีมาตรการและวิธีการรับมือกับภัยพิบัติเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมายสนับสนุนการบริหารจัดการภัยพิบัติ การฝึกซ้อมแผนการป้องกันภัยและการกู้ชีพ การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างที่แข็งแรงคงทนถือเป็นการลดระดับความล่อแหลมของสังคม และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการรับมือกับภัยได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการพัฒนาระบบการรับมือและเผชิญหน้าอย่างมีคุณภาพแล้ว การหาแนวทางรับมือกับความกังวลตลอดจนความตื่นตระหนกของประชาชน เพื่อรักษาสภาวะความสงบเรียบร้อยของสังคมในช่วงที่เกิดภัย ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งภาครัฐจะมองข้ามเสียมิได้ กล่าวคือเมื่อเกิดภัยขึ้น สังคมมักตกอยู่ในภาวะสับสนวุ่นวาย ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมมีความแตกตื่นและตระหนกกับเหตุการณ์จนอาจตกอยู่ในสภาพที่ขาดสติสัมปชัญญะ สิ่งที่ตามมาคือความพยายามในการหาค้นหาข้อมูลเพื่อหาคำตอบให้กับข้อสงสัยที่ตนมี และความไม่ไว้วางใจในการดำเนินการของภาครัฐ ซึ่งจะนำไปสู่การหลงเชื่อข้อมูลข่าวสารที่คลาดเคลื่อนจากความจริง จากความต้องการบริโภคข้อมูลมากกว่าในภาวะปกติ ทำให้การแพร่กระจายของข่าวลือ ข่าวโคมลอย และข้อมูลต่างๆ ในเชิงลบเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และสิ่งนี้มิได้เป็นผลดีต่อการการบริหารจัดการในภาวะวิกฤตแต่อย่างใด แต่ในทางตรงข้ามกลับถือเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสถานการณ์ภายใต้ภาวะวิกฤต ดังนั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการกับข่าวลือ จึงถือเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการสถานการณ์ในภาวะวิกฤตอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

เหตุการณ์มหาวิบัติภัยที่เกิดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่นในปี 2011 ถือเป็นสถานการณ์ภัยพิบัติที่นำมาซึ่งความเสียหายแก่ประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างสูง ภายใต้สภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติซ้ำซ้อนในครั้งนั้น ก่อให้เกิดสถานการณ์ความวุ่นวายและความตื่นตระหนกของประชาชน ทำให้การกระจายของข่าวลือแพร่สะพัดไปอย่างรวดเร็ว จนส่งผลกระทบให้สถานการณ์เลวร้ายมากยิ่งขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวรัฐบาลญี่ปุ่นและทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าวลือที่เกิดขึ้น จึงต้องมีมาตรการในการรับมือกับสถานการณ์อย่างจริงจัง เพื่อควบคุมไม่ให้ความวุ่นวายขยายวงกว้างมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการข่าวลือภายใต้ภาวะวิกฤตโดยนำเอากรณีศึกษาจากเหตุการณ์มหาวิบัติภัยที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการภัยพิบัติจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล อีกทั้งยังเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการข้อมูล มาเรียบเรียงเพื่อวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบของข่าวลือที่เกิดขึ้นในช่วงของการเกิดภัยพิบัติ รวมถึงแนวทางในการจัดการกับข่าวลือลักษณะต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การเก็บข้อมูลจัดทำด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้นหลังการเกิดวิบัติภัยในปี 2011 เป็นช่วงระยะเวลาประมาณ 1 เดือน โดยจัดเก็บจากหนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต และเว็ปไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับเว็ปไซต์ที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเกิดภัยพิบัติในครั้งนั้นได้อย่างครอบคลุม จำนวน 3 แหล่ง ดังต่อไปนี้

- Weblog Kotonoha: produced by Matsunaga Hideaki (http://www.kotono8.com/2011/04/08dema.html)
- Ogiueshiki Blog (http://d.hatena.ne.jp/seijotcp/20110312/p1)
- Skeptic's Wiki (http://sp-file.qee.jp/cgi-bin/wiki/wiki.cgi?page=%A5%C7%A5%DE%A1%A1%A1%CA%C5%EC%C6%FC%CB%DC%C2%E7%BF%CC%BA%D2%A1%CB)

ผู้วิจัยหวังว่าจะสามารถนำผลของการทำการศึกษาในครั้งนี้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการบริหารจัดการภาวะวิกฤต รวมถึงการบริหารจัดการภัยพิบัติในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

จุดประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นโดยมีจุดประสงค์หลักดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบของข่าวลือต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงมหาวิบัติภัยปี 2011 ในประเทศญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในการจัดการกับข่าวลือที่เกิดขึ้น เพื่อควบคุมสถานการณ์ในภาวะวิกฤต
3. เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้เพื่อบริหารจัดการข่าวลือในภาวะวิกฤตสำหรับประเทศไทย

การศึกษาเกี่ยวกับข่าวลือ

การวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของการเกิดข่าวลือนั้น มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์และจิตวิทยาสังคม โดยสามารถจำแนกรูปแบบของการวิจัย (Hiroi 1988) ได้ดังนี้

1. การวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขของการเกิดข่าวลือ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดข่าวลือ
2. การวิจัยเกี่ยวกับข่าวลือในเชิงจิตวิทยา เช่น ทำไมมนุษย์จึงสร้าง หรือทำการส่งต่อข่าวลือ ฯลฯ
3. การวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาข่าวลือ ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของข่าวลือว่ามีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงอย่างไรผ่านกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้น
4. การวิจัยเกี่ยวกับการแพร่กระจายของข่าวลือ ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและความเร็วของข่าวลือที่กระจายออกไปว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง
5. การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกลุ่มต่อการเกิดขึ้นของข่าวลือ โดยมุ่งเน้นไปที่ลักษณะเฉพาะและกระบวนการการเกิดข่าวลือ รวมถึงการแพร่กระจายของข่าวลือผ่านกลุ่มหรือองค์กร

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ข่าวลือถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำลายขวัญกำลังใจและความมั่นใจต่อสาธารณะ และกลายเป็นอาวุธอย่างหนึ่งในการทำลายศัตรู (Pendleton 1998: 73) ดังนั้นนักวิชาการหลายฝ่ายจึงหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับข่าวลืออย่างเป็นรูปธรรม และมีความพยายามในการให้ความหมายกับคำว่าข่าวลืออย่างหลากหลาย Knapp (1944: 22) หนึ่งในนักวิชาการที่บุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับข่าวลือ อธิบายความหมายของคำว่า “ข่าวลือ (Rumor)” ว่าคือ “การแพร่กระจายของเนื้อหาชวนเชื่อที่อ้างอิงถึงเรื่องราวบางประการโดยไม่มีบทพิสูจน์อย่างเป็นทางการ” หลังจากนั้น Allport & Postman (1947: ix) ได้ให้คำอธิบายที่คล้ายคลึงกันว่าคือ “ความคิดเห็นหรือความเชื่อที่ถูกส่งต่อจากผู้หนึ่งไปยังอีกผู้หนึ่ง โดยมากมักเป็นการบอกต่อกันปากต่อปากโดยไม่มีบทพิสูจน์หรือหลักฐานอย่างเป็นทางการ” ต่อมา Rosnow (1988: 579) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ข่าวลือไม่ได้เกิดขึ้นโดยการบอกต่อกันปากต่อปากเพียงอย่างเดียว แต่การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งหมายรวมทั้งข้อความที่ถูกตีพิมพ์และข้อความที่เผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ยังเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญอีกประการหนึ่งในการแพร่กระจายของข่าวลือด้วย นอกจากนี้ Shibutani (1966: 3) กล่าวว่าลักษณะเฉพาะที่สำคัญข้อหนึ่งของข่าวลือคือมันเป็นเสมือนข่าวสารภายใต้ภาวะที่การใช้ช่องทางการสื่อสารอย่างเป็นทางการถูกห้ามหรือกีดกัน ซึ่ง Kapferer (1990: 13) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข่าวลือกับการบริหารรัฐกิจไว้ว่า “ข่าวลือคือความคิดเห็นหรือความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกกระจายออกไปโดยไม่ได้รับการยืนยันอย่างเป็นทางการ และข้อมูลเหล่านี้จะยังคงวนเวียนอยู่ในสังคมต่อไปหากแหล่งข้อมูลอย่างเป็นทางการไม่นำเสนอหรือปฏิเสธข้อเท็จจริง.....ธรรมชาติของข่าวลือนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเมืองไม่น้อยไปกว่าทางสังคมวิทยาและจิตสังคมวิทยา” จากคำจำกัดความดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่าวิธีการหนึ่งในการควบคุมไม่ให้มีการแพร่กระจายของข่าวลือก็คือการเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการที่มีความถูกต้องเที่ยงตรงและโปร่งใส

Knapp (1944) วิเคราะห์ว่าข่าวลือมีลักษณะพิเศษ 3 ประการ คือ 1) เป็นการส่งข้อมูลต่อกันแบบปากต่อปาก 2) เป็นการให้ “ข้อมูล” เกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ หรือสภาพการณ์ และ 3) เป็นเนื้อหาที่แสดงถึงหรือตอบสนองต่อความต้องการทางความรู้สึกของคนในสังคมนั้น ทั้งนี้เขายังค้นพบว่า ข่าวลือที่มีเนื้อหาเป็นไปในเชิงลบจะมีแนวโน้มที่จะแพร่กระจายไปได้รวดเร็วกว่าข่าวลือที่มีเนื้อหาในเชิงบวก นอกจากนี้เขายังทำการแบ่งรูปแบบของข่าวลือเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. ข่าวลือที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวัง (Pipe dream rumors) มักมีเนื้อหาไปในเชิงบวก
2. ข่าวลือที่สะท้อนความหวาดกลัวต่อผลที่จะเกิด (Bogie or fear rumors) มักเป็นข่าวลือที่มีเนื้อหาในเชิงลบ
3. ข่าวลือที่เกิดจากความเกลียดชัง (Wedge-driving rumors) มักเป็นข่าวลือที่มีเนื้อหาในเชิงลบ เกิดจากความไม่พอใจ เพื่อทำลายภาพลักษณ์หรือยุแยงตะแคงรั่วเพื่อสร้างความแตกแยก

Rosnow (1974) ทำการแบ่งช่วงของข่าวลือออกเป็น 3 ช่วงได้แก่

1. ช่วงการเกิด (Parturition) ข่าวลือที่เกิดขึ้น อาจเป็นได้ทั้ง ก) ข่าวลือที่ตั้งใจให้เกิด (Deliberate Rumor) หรือที่ Knapp (1944) เรียกว่าข่าวลือที่เกิดจากความเกลียดชัง ซึ่งรวมถึงข่าวซุบซิบในแง่ลบ ตลอดจนการปล่อยข่าวในด้านลบขององค์กร โดยมากข่าวลือในลักษณะนี้จะพบบ่อยในแวดวงธุรกิจ หรือเป็น ข) ข่าวลือที่เกิดโดยธรรมชาติ (Spontaneous Rumor) ซึ่งอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ภัยจากมนุษย์ หรือเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวอื่นๆ
2. ช่วงการกระจาย (Diffusion) เป็นช่วงที่ข่าวลือแพร่กระจายสู่สังคม
3. ช่วงการควบคุม (Control) เป็นช่วงที่ข่าวลือเริ่มหมดไป ทั้งที่หมดไปโดยธรรมชาติ หรือโดยการนำเสนอข้อมูลที่แท้จริงอย่างเป็นทางการ

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการแพร่กระจายข่าวลือนั้น Allport & Postman (1947) อธิบายว่าได้แก่ 1) ความรู้สึกตื่นเต้นหรือตื่นตระหนกอย่างรุนแรง 2) สภาพทางจิตวิทยาของมนุษย์ต่อความต้องการที่จะผ่อนคลายสภาวะความกังวลหรือความตึงเครียดที่เกิดจากความไม่เข้าใจในบางสิ่งบางอย่าง (ความต้องการเชิงปัญญา) และ 3) ความต้องการที่จะบอกให้ผู้อื่นรับรู้ในสิ่งที่เขายังไม่รู้ (ความต้องการที่จะเอาหน้า) โดยทั้งคู่ได้เสนอสูตรเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของข่าวลือว่า “ปริมาณของข่าวลือ=ความสำคัญของปัญหาที่เกิด×ความไม่ชัดเจนของสถานการณ์” (Allport & Postman 1947: 502) กล่าวคือยิ่งสถานการณ์ใดมีความสำคัญหรืออยู่ในความสนใจของประชาชนมาก แต่ข้อมูลที่ได้รับมีความคลุมเครือหรือไม่มีความไม่ชัดเจน จะทำให้การกระจายของข่าวลือมีมากขึ้นตามไปด้วยนั่นเอง

Allport & Postman (1947) ยังได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาของข่าวลือ โดยอธิบายว่า เนื้อหาของข่าวลือจะมีการเปลี่ยนแปลงไปใน 3 รูปแบบ คือ

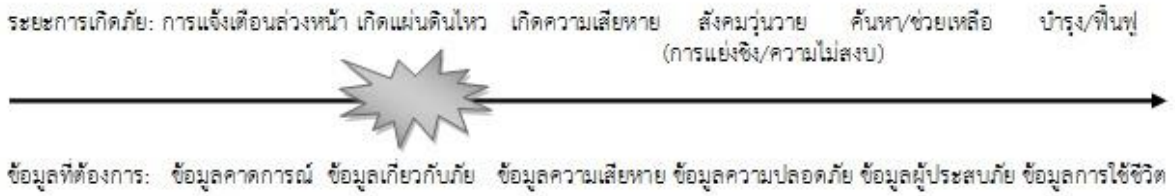
- *การทำให้เรียบง่าย (Leveling)* จากการทำการวิจัยพบว่า ข่าวลือที่กระจายออกไป จะมีเนื้อหาที่สั้นลง กระชับ เรียบง่าย จนสามารถเข้าใจและบอกต่อได้ง่ายมากขึ้น โดยพวกเขาพบว่าร้อยละ 70 ของเนื้อหาทั้งหมดในข้อความแรกที่ส่งออกไป จะถูกตัดออกไปในช่วง 5-6 คนแรกที่ทำการส่งต่อข้อมูลโดยปากต่อปาก อย่างไรก็ตาม ในช่วงภัยพิบัตินั้น ส่วนมากข่าวลือที่เกิดขึ้นมักมีเนื้อหาที่สั้นและกระชับอยู่แล้ว (เช่น “จะมีแผ่นดินไหวรุนแรงเกิดขึ้นอีก”) ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในลักษณะนี้ จึงมักไม่ค่อยพบในกรณีที่เป็นข่าวลือในช่วงภัยพิบัติ (Hiroi 1988: 35)
- *การเน้นเพียงบางส่วน (Sharpening)* เป็นลักษณะของการเน้นเนื้อหาที่สำคัญบางส่วน โดยมีแนวโน้มว่าเนื้อหาที่ได้รับการเน้นจะถูกถ่ายทอดให้มีระดับที่สูงกว่าหรือร้ายแรงกว่าเนื้อหาดั้งเดิม

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของข่าวลือในลักษณะนี้เองที่มักพบบ่อยในกรณีของการเกิดภัยพิบัติ (Hiroi 1988: 36)

- *การใช้ความรู้สึกเป็นเกณฑ์ (Assimilation)* ข้อมูลที่ได้รับฟังมาจะถูกเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความรู้ อารมณ์ความรู้สึก รวมถึงอคติของผู้ส่งต่อ

ข่าวลือกับภัยพิบัติ

ในภาวะที่เกิดภัยพิบัติรวมถึงภาวะวิกฤตอื่นๆ ความต้องการรับทราบข่าวสารข้อมูลจะมีมากขึ้นกว่าในภาวะปกติ โดยรูปแบบของความต้องการได้มาซึ่งข้อมูลต่างๆ เปรียบเทียบกับระยะเวลาของการเกิดภัยพิบัติสามารถสรุปได้ดังในแผนภูมิ 1

แผนภูมิ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงเวลาของการเกิดภัยกับความต้องการข้อมูล (Okamura ed. 2007: 560)

จากแผนภูมิด้านบนแสดงให้เห็นว่า ความต้องการของประชาชนในการรับทราบข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาของการเกิดภัย และหากความต้องการเหล่านี้ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอจากหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ เช่นในสภาวะที่อยู่ภายใต้ภัยพิบัติ ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นมักไม่สามารถเข้าไปถึงผู้ประสบภัยได้เพียงพอเหมือนในสภาวะปกติ ประชาชนที่ตกอยู่สภาพตื่นตระหนกและวิตกกังวลจึงต้องพยายามหาช่องทางในการบริโภคข้อมูลทุกวิถีทางรวมถึงช่องทางที่ไม่เป็นทางการ เพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลที่ตนค้นหาเพื่อสนองความต้องการที่จะได้รับข้อมูลของตน เป็นเหตุให้การแพร่กระจายของข่าวลือเกิดได้ง่ายขึ้นและส่งผลให้เกิดความแตกตื่นอลหม่านได้ในที่สุด (Okamura ed. 2007: 560; Nomura 2011; Hiroi 1988)

Hiroi (1988) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางจิตวิทยาสังคมนั้น ภัยพิบัติกับข่าวลืออาจเรียกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคู่กัน เขาได้อธิบายเกี่ยวกับประเภทของข่าวลือที่เกิดขึ้นในช่วงภัยพิบัติว่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. *ข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างกระทันหัน* เป็นข่าวลือที่แพร่กระจายเมื่อภัยที่เกิดเป็นภัยที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายขนาดใหญ่หรือในวงกว้าง จนส่งผลให้สังคมตกอยู่ในภาวะไม่ปกติ การส่งต่อข่าวลือในลักษณะนี้มักเป็นการสื่อสารที่ก้าวข้ามพรมแดนของการสื่อสารในชีวิตประจำวัน กล่าวคือสามารถแพร่ขยายออกไประหว่างกลุ่มคนที่ไม่เคยมีปฏิสัมพันธ์กันในสภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถส่งผลให้มนุษย์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ไม่สามารถทำได้ หรือไม่คิดจะทำในภาวะปกติ จึงอาจกล่าวได้ว่าข่าวลือในลักษณะนี้มักเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมได้นั่นเอง[2] อย่างไรก็ตามเนื่องจากข่าวลือประเภทนี้มักเกิดขึ้น

[2] เช่นลักษณะการอพยพหนีภัยที่ไม่สามารถควบคุมได้เนื่องจากการเกิดสภาวะแตกตื่น หรือพฤติกรรมความรุนแรงของกลุ่มผู้ประท้วง เป็นต้น

จากความตื่นตระหนกทางด้านอารมณ์ในระดับสูง ดังนั้นเมื่อระดับความตื่นตระหนกเหล่านั้นลดลง ข่าวลือเหล่านี้จะค่อยๆ หายไปด้วยเช่นเดียวกัน นั่นจึงหมายความว่าข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างกระทันหัน แม้จะมีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว แต่ก็จะหมดไปอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ Hiroi (1988: 31-32) ได้อธิบายถึงลักษณะเด่นของข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างกระทันหันไว้ 3 ประการดังต่อไปนี้

- มักเกิดขึ้นได้ง่ายในสภาวะที่ขาดแคลนข้อมูลที่ต้องการ เนื่องจากภายใต้สภาวะของการเกิดภัย มนุษย์มักต้องการข้อมูลมากมาย เช่นสาเหตุของการเกิดภัย โอกาสของการเกิดภัยซ้ำซ้อน แนวทางการป้องกันภัย ความปลอดภัยของคนรอบข้าง เป็นต้น แต่ส่วนมากเมื่อเกิดภัยพิบัติขนาดใหญ่ขึ้น ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้มักเข้าไปไม่ถึงและทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความต้องการได้รับข้อมูลและข้อมูลที่ได้รับจริง จนส่งผลสู่การเปิดโอกาสรับข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือมากขึ้น ทำให้การแพร่กระจายของข่าวลือเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว
- มักมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการคาดการณ์การเกิดความเสียหายขนาดใหญ่ หรือเกี่ยวกับการแนะนำแนวทางการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากข่าวลือในลักษณะนี้เกิดจากความกังวลหรือหวาดกลัวภายในจิตใจของมนุษย์ แต่ในความเป็นจริงหากยิ่งมีข่าวลือในลักษณะนี้ออกมา ก็จะยิ่งเพิ่มความกังวลและหวาดกลัวตามขึ้นไปอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
- การแพร่กระจายของข่าวลือมักเป็นไปอย่างรวดเร็ว

2. *ข่าวลือที่ค่อยๆ เกิดขึ้น* เป็นข่าวลือที่แพร่กระจายในกรณีที่สถานการณ์ของภัยไม่ได้ร้ายแรงมากจนส่งผลกระทบต่อระบบสังคมโดยรวม และมนุษย์ยังสามารถใช้ชีวิตอย่างปกติอยู่ได้ ข่าวลือประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะของการสื่อสารภายในพรมแดนของการสื่อสารในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เป็นการสื่อสารภายในกรอบของคนรู้จัก เช่นระหว่างเพื่อน ระหว่างคนข้างเคียง และค่อยๆ กระจายตัวสู่สังคมวงกว้างอย่างช้าๆ คล้ายการซึมของน้ำ แต่ส่วนมากข่าวลือในลักษณะนี้จะหลงเหลืออยู่ในสังคมนานกว่า และมักไม่ค่อยส่งผลต่อการแสดงออกอย่างรุนแรงทางพฤติกรรมเหมือนดังเช่นข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างกระทันหัน อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบจากจำนวนที่เกิดแล้ว พบว่าข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างกระทันหันจะพบได้ไม่บ่อยเท่ากับข่าวลือที่ค่อยๆ เกิดขึ้น

มหาวิบัติภัยในญี่ปุ่นกับการแพร่กระจายของข่าวลือ

ในวันที่ 11 มีนาคม 2011 เวลาประมาณ 14.40น. ภัยพิบัติขนาดใหญ่ที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อน ได้เกิดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่น โดยเริ่มจากการเกิดแผ่นดินไหวความรุนแรงระดับ 9.0 แมกนิจูด ที่บริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นแรงสั่นสะเทือนที่มีความรุนแรงมากที่สุดเท่าที่เคยวัดได้ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ส่งผลให้เกิดคลื่นยักษ์สึนามิซึ่งมีความสูงมากกว่า 10 เมตร พัดเข้าทำลายพื้นที่หลายจังหวัด ริมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดมิยางิ จังหวัดโทจิงิ จังหวัดฟุคุชิม่า และจังหวัดอิบะราคิ จากความรุนแรงของสึนามิ ทำให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน ระบบไฟฟ้า ประปา คมนาคมต่างๆ ถูกทำลายลง และจากข้อมูลที่รวบรวมโดยสำนักงานตำรวจเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ปีเดียวกัน พบว่ามหาวิบัติภัยในครั้งนี้ได้คร่าชีวิตประชาชนไปถึง 15,429 ราย สูญหาย 7,781 ราย ซึ่งมากกว่ายอดผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เมืองโกเบเมื่อปี 1995 ซึ่งมีผู้เสียชีวิต 6,434 ราย (Yoshitsugu 2011) นอกจากนี้ไม่เพียงแต่ความเสียหายดังกล่าว แรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวยังก่อให้เกิดการรั่วไหลของก๊าซ จนทำให้เกิดการระเบิดและเพลิงไหม้ในโรงเก็บน้ำมันของบริษัทน้ำมันคอสโม่ที่

ตั้งอยู่ในจังหวัดจิบะ อีกทั้งความรุนแรงของคลื่นยักษ์ที่มีความสูงถึง 14-15 เมตร ยังส่งผลให้เกิดการรั่วไหลของสารกัมมันตรังสีจากโรงงานผลิตไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ฟุคุชิม่าไดอิจิขึ้น หลังการเกิดแผ่นดินไหวผ่านไปเพียง 1 ชั่วโมง

จากการสรุปและประเมินผลการดำเนินการตอบโต้กับภัยพิบัติ รัฐบาลญี่ปุ่นรายงานว่า ปัญหาการติดต่อสื่อสารและการเก็บข้อมูล ปัญหาการเข้าช่วยเหลือกู้ภัย ปัญหาการสนับสนุนทางการแพทย์และอุปกรณ์ที่จำเป็น ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์อพยพ ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการรับการช่วยเหลือจากต่างชาติ และปัญหาการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ เป็นอุปสรรคในการตอบโต้กับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น และเป็นความท้าทายต่อการพัฒนาระบบการตอบโต้ภัยพิบัติในอนาคต (Cabinet Office 2012)

นอกจากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้หยิบยกประเด็นของการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่มีความจำเป็นต้องหาแนวทางการแก้ไขต่อไป เนื่องจากหลังการเกิดภัยพิบัติซ้ำซ้อนดังกล่าว พื้นที่ประสบภัยถูกตัดขาดออกจากการติดต่อกับโลกภายนอก ระบบโทรคมนาคมโดยรวมถูกทำลายลง โทรศัพท์มือถือไม่สามารถใช้การได้ดีเท่าที่ควรเนื่องจากคู่สายแน่น ทำให้ผู้ประสบภัยไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นได้อย่างเพียงพอ (Cabinet Office 2012) ดังนั้นประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประสบภัยส่วนมาก จึงหันมาพึ่งพาการบริโภคข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตเป็นหลัก (Nomura 2011) ด้วยเหตุนี้หลายฝ่ายจึงเห็นประโยชน์และหันมาให้ความสำคัญกับการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในช่วงภาวะวิกฤต (Nomura 2011; Ministry of Internal Affairs and Communications 2012; Shigyo 2011) แต่อย่างไรก็ตามสื่อที่ประชาชนทั่วไปสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารได้อย่างง่ายดายก็ก่อให้เกิดปัญหาของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่คลาดเคลื่อน หรือบิดเบือนไปจากความเป็นจริงอย่างง่ายดายด้วยเช่นกัน โดยจากข้อมูลของรัฐบาลพบว่า หลังจากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น สังคมญี่ปุ่นต้องประสบกับปัญหาการแพร่กระจายของข้อมูลเกี่ยวกับแผ่นดินไหว รวมถึงปัญหาการระเบิดของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง รวมถึงพฤติกรรมการต้มตุ๋นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหลากหลายรูปแบบ อันเป็นการกระตุ้นให้ผู้ประสบภัยเกิดความตื่นตระหนกและหวาดกลัวเกินกว่าเหตุ จนทำให้พื้นที่ประสบภัยเกิดความวุ่นวายมากยิ่งขึ้น (Cabinet Office 2012; Ministry of Internal Affairs and Communications 2011; Yomiuri Shinbun 2011) นอกจากนี้จากการสำรวจของ Survey Research Center (2013) พบว่า หลังจากเกิดภัยพิบัติขึ้นในวันที่ 11 มีนาคม 2011 ชาวญี่ปุ่นสูงถึงมากกว่าร้อยละ 20 เคยได้รับข่าวสารที่มีแนวโน้มจะเป็นข่าวลือ โดยข้อมูลที่เก็บได้จากกลุ่มประชากรพบว่า ข่าวลือที่ได้รับส่วนมากเกี่ยวกับการรณรงค์ให้ช่วยกันประหยัดไฟเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และรองลงมาคือข่าวลือเกี่ยวกับฝนปนเปื้อนสารพิษ (Survey Research Center 2011) ทั้งนี้ข่าวลือบางข่าว นอกจากจะได้รับการแพร่กระจายไปทั่วประเทศญี่ปุ่นแล้ว ยังมีการเผยแพร่ออกไปยังหลายประเทศทั้งในทวีปเอเชียและอเมริกา ส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องพยายามแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวทั้งในและนอกประเทศ[3] (Nomura 2011; Yomiuri Shinbun 2011e; Livedoor News 2011)

[3] เช่นกรณีที่มีข่าวลือแพร่กระจายในบางประเทศว่า บริษัทก่อสร้างญี่ปุ่นหลายบริษัทกำลังพยายามซื้อวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างจำนวนมากในประเทศนั้นๆ เพื่อนำไปสร้างบ้านพักชั่วคราวให้แก่ผู้ประสบภัยตามพื้นที่ประสบภัยในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งกองการก่อสร้างที่อยู่อาศัย กรมที่อยู่อาศัย กระทรวงที่ดิน สาธารณูปโภค คมนาคม และท่องเที่ยว ได้ออกแถลงการณ์ในภายหลังว่า ข่าวลือดังกล่าวไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด (Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism 2011)

ยุคสมัยที่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมีความก้าวหน้า ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และทุกคนมีอิสระในการนำเสนอข้อมูลอย่างเต็มที่ดังเช่นในปัจจุบัน จึงถือได้ว่าเป็นยุคสมัยที่ความเสี่ยงของการเกิดข่าวลือมีเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก (Nomura 2011) ส่งผลให้วิจารณญาณในการรับข้อมูลและข่าวสารต่างๆ จำเป็นต้องมีสูงขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากการหลงเชื่อข่าวลือ ตลอดจนการส่งต่อข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงมักเป็นผลเสียมากกว่าผลดี โดยเมื่อพิจารณากรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่นแล้ว สามารถทำการสรุปลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับข่าวลือที่มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในประเทศญี่ปุ่นในช่วงที่เกิดวิบัติภัยในปี 2011 ได้ โดยแบ่งย่อยออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

รูปแบบของข่าวลือที่เกิด

เมื่อพิจารณารูปแบบของข่าวลือ[4] ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นต้องประสบกับวิบัติภัยปี 2011 โดยจำแนกตามเนื้อหาของข่าวลือเหล่านั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นข่าวลือประเภทที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหัน (Hiroi 1988) และข่าวลือที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวัง (Knapp 1944) มีอยู่ไม่มากนัก โดยจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เฉพาะข่าวลือที่ได้รับการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในช่วงหลังการเกิดภัยพิบัติ สามารถจำแนกเนื้อหาของข่าวลือออกได้เป็น 4 ประเภทดังต่อไปนี้

1. **ข่าวลือที่เกี่ยวกับภัยที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของประชาชน** ทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน ข่าวลือประเภทนี้ส่งผลให้ประชาชนมีความกังวลใจต่อสถานการณ์ที่เกิดเพิ่มยิ่งขึ้น และสามารถส่งผลต่อความมีระเบียบของสังคมโดยรวมได้อีกด้วย (Hiroi 1988) จากการเก็บข้อมูลในครั้งนี้พบว่า สามารถจำแนกรายละเอียดของข่าวลือในลักษณะนี้ออกได้เป็น 2 รูปแบบได้แก่

   - ✓ **ข่าวลือที่เกี่ยวเนื่องกับสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น** ในกรณีศึกษาครั้งนี้ก็คือเหตุการณ์แผ่นดินไหว สึนามิและโรงงานนิวเคลียร์ระเบิด โดยจากการเก็บข้อมูลของศูนย์ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเมล์ไม่พึงประสงค์ ที่ดำเนินการโดยสมาคมการสื่อสารข้อมูลญี่ปุ่น (Japan Data Communications Association:JADAC) พบว่าข่าวลือที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เริ่มมีการเผยแพร่ออกมาอย่างกว้างขวางในวันที่ 12 มีนาคม หรือหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นเพียงวันเดียว และจากนั้นการส่งต่อข้อมูลในลักษณะนี้ก็มีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Mainichi Shinbun 2011) เช่น ในวันที่ 13 และ 14 มีนาคม หรือ 2 วันหลังจากเกิดสึนามิขึ้น มีข่าวลือว่า “จะมีสึนามิพัดเข้ามาในเมืองเซ็นไดอีกครั้ง” จนทำให้ประชนในบริเวณนั้น รวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในศูนย์อพยพเกิดความตระหนกและลังเลว่าจะต้องอพยพอีกหรือไม่ แต่ในที่สุดกรมอุตุนิยมวิทยาก็ออกมาปฏิเสธข่าวดังกล่าว (Mainichi Shinbun 2011) นอกจากนี้ข่าวที่ได้รับการแพร่กระจายมากข่าวหนึ่งได้แก่ “ให้ระวังฝนที่แปดเปื้อนสารเคมีอันตรายที่มาจากการรั่วของก๊าซ จนเป็นเหตุให้เกิดระเบิดและเพลิงไหม้ ในโรงเก็บน้ำมันจิบะ โดยพยายามไม่ออกไปนอกบ้าน หรือหากจำเป็นต้องออกนอกบ้านให้หาแนวทางการรับมือเช่นสวมเสื้อกันฝน” (Chiba Prefecture Urayasu City 2011) ซึ่งข่าวลือในเรื่องนี้ ได้รับการแพร่กระจายไปทั่วบริเวณภาคตะวันออกของญี่ปุ่นผ่านการส่งต่อทางเมล์จากมือถืออย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนจำนวนมากพยายามหาซื้อเสื้อกันฝนจนทำให้สินค้าไม่เพียงพอจำหน่าย (Yomiuri Shinbun 2011d) แต่ในที่สุดบริษัทน้ำมันคอสโม่ได้ออกมาชี้แจงต่อ

[4] ข่าวลือที่ได้รับการเผยแพร่ทั้งในประเทศ และนอกประเทศญี่ปุ่น

สาธารณะว่าข่าวที่แพร่กระจายออกไปนั้น เป็นเพียงข่าวลือ นอกจากนี้นายเอดะโนะ ยุคิโอะ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ยังได้ออกแถลงการณ์ต่อสาธารณะเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้นในวันที่ 12 มีนาคม โดยเรียกร้องให้ประชาชนระมัดระวังในการบริโภคข่าวสารให้มากยิ่งขึ้น (Asahi Shinbun 2011c; Cosmo Oil 2011; Sankei Shinbun 2011; Yomiuri Shinbun 2011b)

- ✓ **ข่าวลือเกี่ยวกับความปลอดภัยทางสังคม** โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรมลักษณะต่างๆ เช่น “เกิดการขโมยของตามห้างสรรพสินค้าต่างๆ บริเวณรอบนอกของเมืองเซ็นได” “มีผู้หญิงโดนข่มขืนไปแล้วหลายราย” (Asahi Shinbun 2011) ซึ่งข่าวลือในลักษณะเช่นนี้ ยิ่งทำให้ผู้ประสบภัยเกิดความกังวลมากยิ่งขึ้น จนผู้ประสบภัยบางคนอยากที่จะอยู่แต่ในบ้านและไม่กล้าที่จะออกไปไหน ข่าวลือในลักษณะนี้แพร่กระจายไปทั่วจังหวัดมิยางิ รวมถึงในศูนย์อพยพที่ผู้ประสบภัยอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งนอกข่าวลือดังกล่าวยังได้ถูกนำไปเขียนในกระทู้สนทนาในเว็ปไซต์หลายแห่ง ซึ่งเมื่อสอบสวนกับห้างสรรพสินค้าที่เกี่ยวข้อง ก็ไม่พบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้แต่อย่างใด (Yomiuri Shinbun 2011a)

2. **ข่าวลือที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนในรอดพ้นจากภัย** ทั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น และการร้องขอความช่วยเหลือ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ✓ **ข่าวลือที่ให้ความรู้ คำแนะนำ หรือแนวปฏิบัติ** ซึ่งมักเป็นเนื้อหาที่ไม่ถูกต้องหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ส่วนมากเห็นได้ในรูปแบบของการส่งต่อข้อมูลกันทางอีเมล์ โดยผู้ส่งมีประสงค์ดี เนื้อหาที่ได้รับการส่งต่อจำนวนมาก เช่น “วิธีการสร้างภูมิป้องกันสารกัมมันตภาพรังสีคือให้ดื่มน้ำยากลั้วคอ” “อาหารที่มีไอโอดีนสูงจะช่วยป้องกันผลกระทบจากสารกัมมันตรังสีได้ ซึ่งน้ำยากลั้วปากที่ขายในท้องตลาด มีไอโอดีนผสมอยู่สูง” แต่ต่อมา สถาบันนิวเคลียร์แห่งชาติของญี่ปุ่นได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงว่า หากบริโภคยาที่มีส่วนผสมของไอโอดีนที่แพทย์จัดให้อาจมีผลได้ช่วงหนึ่ง แต่น้ำยากลั้วคอที่ขายตามท้องตลาดนั้น ไม่ได้มีผลดังที่ถูกกล่าวอ้าง อีกทั้งหากบริโภคมากไป อาจเป็นโทษแก่ร่างกายได้อีกด้วย นอกจากนี้ข่าวลือเกี่ยวกับการบริโภคสาหร่ายทะเลประเภทต่างๆ เพื่อป้องกันสารกัมมันตรังสีก็ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใดด้วยเช่นเดียวกัน (National Institute of Radiological Sciences 2011; Yomiuri Shinbun 2011b)
- ✓ **ข่าวลือเกี่ยวกับแนวทางการช่วยเหลือผู้ประสบภัย** มักเป็นข่าวลือที่ถูกส่งต่อด้วยความปรารถนาดีของผู้ส่ง ส่วนมากเห็นได้ในรูปแบบของการส่งต่อข้อมูลกันทางอีเมล์ เช่น ข้อความว่า “เพื่อนที่ทำงานอยู่ที่การไฟฟ้าภาคตะวันตกขอร้องมาว่า ให้ช่วยกันประหยัดไฟให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเก็บไฟฟ้าไว้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่อยู่ในพื้นที่” ได้รับการส่งต่อกันมาทางเมล์จากโทรศัพท์มือถือและทวิตเตอร์อย่างรวดเร็ว แต่ในที่สุดเจ้าหน้าที่ของการไฟฟ้าภาคตะวันตก ก็ได้ออกมาปฏิเสธข้อความดังกล่าวว่าไม่มีมูลความจริง โดยทางการไฟฟ้าภาคตะวันตกมีไฟฟ้าส่งไปยังพื้นที่อย่างเพียงพอ และไม่เคยทำการขอความร่วมมือในการประหยัดไฟแต่อย่างใด (Kansai Electric Power 2011; Yomiuri Shinbun 2011b)
- ✓ **ข่าวลือเกี่ยวกับการร้องขอความช่วยเหลือ** เช่น “ศูนย์อพยพบริเวณ.....ขาดอาหารและน้ำดื่มจำนวนมาก ทำให้ผู้ประสบภัยอยู่ในสภาพใกล้อดตาย ขอทีมสนับสนุนความช่วยเหลือโดยด่วน!” หรือ “ผมถูกสึนามิพัดมาติดอยู่บริเวณนี้ลำพังคนเดียว ขอให้ช่วยส่งเฮลิคอปเตอร์เข้าช่วยเหลือด้วยครับ” เป็นต้น ซึ่งข้อมูลลักษณะนี้มักเป็นข้อมูลที่ได้รับการส่งต่อกันจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง

ผ่านทางเมล์หรือทวิตเตอร์ จนแพร่กระจายไปทั่ว[5] แต่เมื่อมีการตรวจสอบไปยังศูนย์อพยพที่ถูกอ้างถึง ผู้ที่อยู่ในศูนย์อพยพก็ได้ปฏิเสธข้อมูลดังกล่าว แม้ว่าข้อมูลดังกล่าวจะไม่ได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายมากนัก แต่ก็ส่งผลให้ประชาชนที่ได้รับข้อมูลเหล่านี้อยู่ในภาวะวิตกกังวลได้ (Yomiuri Shinbun 2011b)

3. **ข่าวลือที่มีผลต่อชื่อเสียงของบุคคลหรือองค์กร** มักเป็นข่าวในแง่ลบ[6] ที่ส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียงและความเชื่อมั่นต่อบุคคลหรือองค์กร ซึ่งในกรณีของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ พบว่าข่าวลือในลักษณะนี้มีให้เห็นค่อนข้างสูง โดยหน่วยงานภาครัฐรวมถึงข้าราชการและนักการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับมือกับภัยพิบัติ มักเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากข่าวลือในลักษณะนี้ค่อนข้างมาก เช่น การนำเสนอว่ารัฐบาลพยายามปกปิดข้อมูล โดยไม่นำเสนอข้อมูลทั้งหมดให้ประชาชนรับทราบ[7] การปล่อยข่าวว่าภาครัฐจะไม่มีการสร้างบ้านพักชั่วคราว และผู้ประสบภัยจะถูกทอดทิ้งเช่นนี้ไปตลอด หรือ “ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นร้ายแรงมากจนการไฟฟ้าอาจไม่สามารถผลิตไฟฟ้าให้ใช้ไปอีก 10 ปี”[8] นอกจากนี้ยังมีข่าวในลักษณะที่เป็นการทำลายความน่าเชื่อถือในตัวบุคคลอีกหลายกรณี เช่น การออกข่าวเพื่อทำลายชื่อเสียงของนักการเมืองคนใดคนหนึ่ง[9] หรือกรณีของการปล่อยข่าวในลักษณะว่าทีมแพทย์ฉุกเฉิน แพทย์ในโรงพยาบาลหรือกองกำลังป้องกันตนเอง ละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วยหรือผู้ประสบภัยเพราะห่วงแต่ความปลอดภัยของตัวเอง เป็นต้น ไม่เพียงแต่ข่าวที่มีลักษณะในการทำลายความน่าเชื่อถือของภาครัฐเพียงอย่างเดียว ข่าวที่มีเนื้อหาทำลายความน่าเชื่อถือขององค์กรเอกชน กลุ่มหรือบุคคลบางคนก็สามารถพบได้ด้วย เช่น ข่าวเกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรมโดยชาวต่างชาติ (มักเป็นชาวจีนและเกาหลี) หรือข่าวเกี่ยวกับการอพยพของครอบครัวจักรพรรดิ์ไปอาศัยยังเมืองเกียวโต ข่าวลือในลักษณะนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยวิจารณญาณของผู้ส่งก่อนที่จะทำการส่งต่อข้อมูลดังกล่าว แต่บางครั้งการควบคุมการเผยแพร่ข่าวลือลักษณะนี้สามารถทำได้ยาก เนื่องจากผู้ส่งต่อข้อมูลบางคนอาจพร้อมที่จะส่งต่อข้อมูลนั้นโดยไม่พิจารณาใดๆ เพราะมีอคติต่อบุคคล หน่วยงาน หรือองค์การนั้นอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม แม้โดยมากมักเป็นข้อมูลในเชิงที่ส่งผลในแง่ลบ แต่ข่าวลือประเภทนี้อาจเป็นไปในเชิงบวก[10] ได้ด้วยเช่นกัน

---

[5] มีผู้มีชื่อเสียงในสังคมหลายคนที่ทำการส่งต่อหรือรีทวีตข้อความในลักษณะนี้ จนทำให้การแพร่กระจายเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

[6] รวมถึงข่าวการเสียชีวิตของบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมญี่ปุ่น เช่นการเสียชีวิตของนักเขียนการ์ตูนชื่อดัง เป็นต้น

[7] ทั้งที่จริงๆ แล้ว ในกรณีนี้ เกิดจากการที่ภาครัฐใช้เวลาไปกับความพยายามที่จะรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความถูกต้อง ชัดเจน และแม่นยำก่อนที่จะนำเสนอสู่ประชาชนเพื่อป้องกันการให้ข้อมูลที่ผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อน จนทำให้การสื่อสารข้อมูลให้กับประชาชนเกิดความล่าช้า ในขณะที่สื่อมวลชนกลับพยายามหาข้อมูลจากแหล่งอื่น เช่นสถาบันวิจัยของต่างประเทศ มานำเสนอให้แก่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว (โดยบางครั้งไม่ได้มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาก่อนนำมาเผยแพร่ให้กับประชาชน หรือเอาข้อมูลที่ได้มานำเสนอคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง) (Hiroichi 2011)

[8] ข้อมูลเหล่านี้ ทำให้มีผู้ประสบภัยหลายคน ตัดสินใจย้ายถิ่นฐานออกไป โดยจากข้อมูลจำนวนผู้อาศัยในศูนย์อพยพในหมู่บ้านโองะชิ จังหวัดมิยางิ ที่เก็บเมื่อวันที่ 14 มีนาคม ซึ่งมีจำนวนถึง 2,800 คน พบว่าคงหลงเหลืออยู่เพียง 1,761 คน จากการสำรวจในวันที่ 19 มีนาคม (Asahi Shinbun 2011)

[9] เช่น การปล่อยข่าวว่านักการเมืองบางกลุ่มทำการกว้านซื้อสินค้า หรือ กรณีของสส.ชื่อสึจิโมโตะ คิโยมิ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านงานอาสาสมัครในพื้นที่ประสบภัย ถูกปล่อยข่าวว่าเธอมีพฤติกรรมต่อต้านและขัดขวางการปฏิบัติงานของกองกำลังป้องกันตนเอง หรือกองทัพของสหรัฐอเมริกาที่เข้าให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ประสบภัย เป็นต้น ซึ่งเมื่อมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้ว พบว่าข้อมูลเหล่านี้ไม่มีมูลแต่อย่างใด โดยสส.สึจิโมโตะได้ให้สัมภาษณ์ว่า การปล่อยข่าวในลักษณะนี้ออกมา ทำให้การทำงานในพื้นที่ประสบภัยของเธอเป็นไปได้อย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น (Mainichi Shinbun 2012)

[10] เช่นข่าวลือเกี่ยวกับการบริจาคเงินจำนวนมหาศาลของผู้มีชื่อเสียงทั้งในและนอกประเทศ

4. **ข่าวลือที่มีเนื้อหาเพื่อก่ออาชญากรรม** ส่วนมากมักเป็นไปเพื่อการหลอกลวงต้มตุ๋น กล่าวคือการนำเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นมาเป็นข้ออ้างขอความเห็นใจจากประชาชนเพื่อมีจุดประสงค์ในการหาผลประโยชน์ส่วนตัว โดยในความเป็นจริงแล้ว บุคคล หน่วยงานหรือองค์กรดังกล่าวไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติแต่อย่างใด เช่น นำผลไม้ (แอปเปิ้ล) หรือปูสด ขนรถกระบะมาขายในราคาสูง โดยอ้างว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่นำมาจากพื้นที่ประสบภัยจึงทำให้ไม่มีใครสามารถซื้อได้ และหากขายไม่ออกจะทำให้ผลผลิตเหล่านี้เน่าเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงอ้อนวอนให้ประชาชนซื้อเป็นจำนวนมาก เป็นต้น (Yomiuri Shinbun 2011f) นอกจากนี้ยังรวมถึงอาชญากรรมบนอินเตอร์เน็ต เช่นมีการจัดทำเว็ปไซต์ปลอม หรือเขียนเมล์ปลอมขึ้นมาโดยอ้างว่าตัวเป็นหนังสือพิมพ์บ้าง อ้างตัวว่าเป็นสภากาชาดญี่ปุ่นหรือองค์การยูนิเซฟและกำลังระดมทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยบ้าง[11] (Council of Anti-Phishing Japan) หรือเป็นการปล่อยไวรัสไปพร้อมกับเมล์ที่มีเนื้อหาที่ไม่เป็นความจริงเกี่ยวกับภัยพิบัติเพื่อขโมยข้อมูลส่วนบุคคลบ้าง เป็นต้น (IT Life Hack 2011; Yomiuri Shinbun 2011c; Searchina 2011; Information Technology Promotion Agency 2011) ในกรณีของการซ่อนไวรัสมาพร้อมกับเมล์ มักมีการตั้งชื่อหัวเรื่องของเมล์ว่า “ระบบตรวจสอบความปลอดภัยของพนักงาน” “ข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับสถานการณ์ระเบิดของโรงงานนิวเคลียร์ในฟุคุชิม่า” “เรื่องแจ้งเพื่อทราบเกี่ยวกับมาตรการการประหยัดพลังงาน” เป็นต้น โดยเมื่อเปิดไฟล์แนบขึ้นมา เครื่องคอมพิวเตอร์จะติดไวรัส และทำให้ผู้อื่นสามารถเข้าถึงข้อมูลที่อยู่ในคอมพิวเตอร์ได้ (Yomiuri Shinbun 2011c) นอกจากอาชญากรรมลักษณะนี้จะเกิดในประเทศญี่ปุ่นแล้ว ยังมีความพยายามที่จะใช้สถานการณ์ภัยพิบัติในประเทศญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือในการก่ออาชญากรรมบนอินเตอร์เน็ตในต่างประเทศ เช่นประเทศสหรัฐอเมริกาอีกด้วย (Wall Street Journal 2011) ทั้งนี้ในเรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรมออนไลน์นั้น บริษัทเทรนด์ ไมโคร อินคอร์โปเรท (Trend Micro Incorporated) ได้ทำการรวบรวมข้อมูลในเชิงต้มตุ๋นเหล่านี้ และทำการเผยแพร่สู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนเพิ่มระดับการระมัดระวังการบริโภคข้อมูลเหล่านี้ให้มากยิ่งขึ้น (Searchina、 2011b) นอกจากนี้หน่วยงานในแต่ละจังหวัดที่เกี่ยวข้องก็ได้พยายามประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบถึงภัยคุกคามเช่นนี้ ผ่านการมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำหน้าที่ในเรื่องนี้อย่างชัดเจนอีกด้วย

ภาพ 1 ข้อมูลตัวอย่างชื่อหัวข้ออีเมล์และชื่อไฟล์แนบของอีเมล์ที่มีไวรัสซ่อนอยู่ที่ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะ

จากรูปแบบเนื้อหาของข่าวลือที่สามารถสรุปมานี้ พบว่าสองข้อแรกเป็นข่าวลือที่เกิดขึ้นจากความวิตกกังวลของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบาย Hiroi (1988) แต่อีกสองข้อหลังแสดงให้เห็นถึงลักษณะของข่าวลือที่เกิดขึ้นโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตอบสนองความรู้สึกทางอารมณ์ (เช่นความเกลียดชังต่อตัวบุคคล) (Knapp

[11] การแอบอ้างโดยแอบอ้างเว็ปไซต์ปลอมหรือใช้อีเมล์ปลอม เพื่อหลอกลวงผู้อื่นโดยหวังผลประโยชน์บางอย่างในประเทศญี่ปุ่นเรียกว่า ฟิชชิ่ง (Phishing)

1944) หรือการหาประโยชน์เพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งจากสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น จนสามารถนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาในสองลักษณะหลังนี้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของข่าวลือที่เกิดขึ้นในช่วงภัยพิบัติในยุคที่การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นไปได้อย่างอิสระและง่ายดาย และเป็นรูปแบบที่จำเป็นต้องหาแนวทางในการรับมืออย่างจริงจังต่อไป

สื่อที่ถูกใช้ในการแพร่กระจายของข่าวลือ

ข่าวลือที่แพร่กระจายในสังคมญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประสบภัย มักเกิดขึ้นจากการบอกต่อกันปากต่อปาก การโพสข้อความลงในหน้าเว็ปไซต์ ทั้งที่เป็นเว็ปไซต์ที่มีอยู่แล้ว หรือเว็ปไซต์ปลอมที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อหลอกลวงประชาชน รวมถึงการส่งข้อมูลข่าวสารต่อกันทางอินเตอร์เน็ตหรือโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางทวิตเตอร์และทางการส่งต่อโดยอีเมล์ผ่านโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น (Japan Press Network 2011) เหตุผลข้อหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหลงเชื่อข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นอย่างง่ายดาย เนื่องมาจากข้อมูลดังกล่าวมักมีการอ้างอิงชื่อหน่วยงานหรือองค์กรอย่างชัดเจน (Yomiuri Shinbun 2011a) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประสบภัยซึ่งต้องเผชิญกับปัญหาการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่เพียงพอ ทำให้การแพร่กระจายของข่าวลือ เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัย เรื่องเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว[12] (Wikipedia 2013b)

รายละเอียดของสื่อที่เอื้อประโยชน์ในการแพร่กระจายข่าวลือ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก) **การบอกต่อกันปากต่อปาก** เป็นลักษณะดั้งเดิมของการแพร่กระจายข่าวลือที่สามารถพบเห็นได้ในทุกกรณี โดยมากมักเป็นลักษณะของการบอกต่อ โดยไม่มีแหล่งอ้างอิงที่เป็นรูปธรรมชัดเจน แต่สามารถแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว[13]

ข) **การส่งข้อมูลเป็นตัวอักษรผ่านสื่อออนไลน์** ในกรณีนี้หมายถึงการส่งต่อข้อมูลหรือข้อความต่างๆ ทางอีเมล์ (ส่วนมากเป็นเมล์ที่ส่งจากโทรศัพท์มือถือ) การโพสข้อความลงในบล๊อกส่วนบุคคล หรือกระดานสนทนาในเว็ปไซต์ อีกทั้งยังรวมไปถึงการเผยแพร่ข้อมูลทางเฟสบุ๊ค (Facebook) สไกป์ (Skype) ทวิตเตอร์ (และการรีทวีตข้อความที่ได้มีการเผยแพร่ในทวิตเตอร์) (Twitter/Retweet) รวมถึงข้อมูลที่ได้รับการเผยแพร่ในโซเชียลมีเดียอื่นๆ โดยมิได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนทำการเผยแพร่ต่อ[14] (Yomiuri Shinbun 2011c) ข่าวลือที่ได้รับการส่งต่อในลักษณะที่เป็นตัวอักษรส่วนมากมีเนื้อหาเพื่อกระตุ้นให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเป็นการรายงานการเล่าถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ตลอดจนการคาดการณ์สถานการณ์ (Miyabe et al., 2013) อาจกล่าวได้ว่า ความนิยมในการใช้สมาร์ทโฟน (smart phone) คือปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวเร่งการแพร่กระจายของข่าวลือในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศกล่าวคือหลังจากที่ความนิยมในการใช้โทรศัพท์มือถือมีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การส่งต่อข้อมูลข่าวสารที่

---

[12] อย่างไรก็ตาม ก็มีข่าวลือบางเรื่องที่ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงบ้างบางส่วน

[13] งานวิจัยชิ้นนี้มิได้มุ่งเน้นที่การเผยแพร่ข่าวลือผ่านการบอกต่อปากต่อปาก ดังนั้นจึงขอไม่กล่าวถึงรายละเอียดในประเด็นนี้ อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยของ Yoshikawa (1949) พบว่าในช่วงการเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทางภาคตะวันออกของญี่ปุ่นเมื่อปี 1923 ซึ่งการสื่อสารทุกช่องทางทั้งหนังสือพิมพ์ โทรศัพท์และโทรเลข ถูกตัดขาดหมด รวมถึงการสัญจรไปมาด้วยรถไฟก็ไม่สามารถทำได้ แต่ข่าวลือเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมของชาวเกาหลีที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่น สามารถแพร่กระจายจากโยโกฮาม่าไปถึงฟุคุชิม่า ซึ่งมีระยะห่างกันถึงกว่า 330 กิโลเมตร ได้ภายในเวลาเพียง 1 วัน ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแพร่กระจายข้อมูลผ่านทางปากต่อปากได้เป็นอย่างดี

[14] ในภาษาญี่ปุ่นจะเรียกการส่งต่อข้อมูลเช่นนี้ว่า “เชนเมล์ (chain mail)” หรือที่ภาษาไทยรู้จักกันภายใต้คำว่า “จดหมายลูกโซ่” แต่ในกรณีที่ใช้กับอินเตอร์เน็ต จะหมายถึงการส่งต่อเมล์จากผู้หนึ่งไปยังอีกผู้หนึ่งอย่างต่อเนื่อง หรือที่คนไทยนิยมเรียกว่าฟอร์เวิร์ดเมล์ หรือการแชร์ นั่นเอง

คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงผ่านสื่อดังกล่าวมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน (Yomiuri Shinbun 2011a) ทั้งนี้สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในกรณีภัยพิบัติที่ญี่ปุ่นครั้งนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

- **การส่งต่อข้อมูลทางอีเมล์**[15] **และการแสดงความเห็นในบล๊อกส่วนตัวหรือกระทู้สนทนา** ข้อมูลที่ถูกถ่ายทอดมักมีแนวโน้มที่จะมีเนื้อหาที่รุนแรงและน่ากังวลเกินกว่าเนื้อหาที่ได้รับการถ่ายทอดมาในครั้งแรก เป็นต้นว่าข้อมูลที่ถูกถ่ายทอดครั้งแรกคือ “เวลาฝนตกหลังจากที่เกิดไฟไหม้น่ากลัวจังนะ” อาจได้รับการถ่ายทอดต่อเป็น “ฝนที่ตกหลังจากเกิดไฟไหม้อันตรายนะ” และกลายเป็น “ฝนที่ตกลงมามีสารอันตรายปนเปื้อนอยู่” ในที่สุด โดยเมื่อข้อความมีเนื้อหาที่น่ากลัวหรือรุนแรงมากยิ่งขึ้น ความรวดเร็วในการแพร่กระจายของข้อมูลนั้นก็ยิ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเช่นกัน ดังนั้นข่าวลือที่ได้รับการแพร่กระจายด้วยวิธีนี้ จึงสามารถทำการแก้ข่าวได้ค่อนข้างยาก (Mainichi Shinbun 2011)
- **การส่งต่อข้อมูลทางทวิตเตอร์** ทวิตเตอร์ได้เริ่มเปิดให้ใช้บริการในประเทศญี่ปุ่นในปี 2008 แต่ปริมาณของผู้ใช้บริการนี้ไม่โดดเด่นเพียงใด โดยตัวแปรที่ทำให้ชาวญี่ปุ่นเริ่มเห็นประโยชน์ของการใช้บริการนี้คือเหตุการณ์ภัยพิบัติในปี 2011 เนื่องจากบริการนี้สามารถส่งต่อข้อความสั้นๆ ให้กับผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว และเป็นเพียงไม่กี่ช่องทางการสื่อสารที่สามารถใช้ได้ในช่วงที่เกิดภัยพิบัติ[16] ทั้งนี้ Yoshitsugu พบว่าประชาชนส่วนมาก ใช้ช่องทางทวิตเตอร์ในการถ่ายทอดหรือส่งต่อข้อมูลในช่วงภัยพิบัติมากกว่าสื่อโซเชียลมีเดียอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด โดยหลังจากที่เกิดแผ่นดินไหวขึ้นเพียงชั่วโมงเดียว ประชาชนที่อาศัยอยู่ในโตเกียวมีการส่งข้อความทางทวิตเตอร์โดยเฉลี่ยมากกว่า 1,200 ข้อความต่อนาที (Yoshitsugu 2011) นอกจากนี้จากการเก็บข้อมูลของ Shigyo (2011) พบว่าจุดประสงค์ที่คนเหล่านี้เลือกใช้บริการทวิตเตอร์ในการรับข้อมูลข่าวสารได้แก่ 1) เพื่อใช้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ (ร้อยละ 58) 2) เพื่อใช้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีเผยแพร่ทางโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ (ร้อยละ 44) 3) เพื่อใช้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้มีชื่อเสียง (ร้อยละ 31) และ 4) เพื่อใช้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้เชี่ยวชาญ (ร้อยละ 23) จากข้อมูลดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดประสงค์ข้อที่ 2 และ 3 จะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนมากพร้อมที่จะเชื่อข้อมูลที่ได้รับการถ่ายทอดมาทางทวิตเตอร์และข้อมูลที่ได้จาก “ผู้มีชื่อเสียง” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การแพร่กระจายของข่าวลือผ่านทางทวิตเตอร์เป็นไปได้อย่างรวดเร็วนั่นเอง

  การส่งต่อข้อมูลทางทวิตเตอร์จะมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกได้แก่การส่งต่อโดยตัดหรือเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มา ทั้งนี้เนื่องจากทวิตเตอร์สามารถส่งข้อมูลได้เพียง 140 ตัวอักษร ดังนั้นผู้ที่ต้องการส่งต่อจึงมีแนวโน้มที่จะตัดแต่งข้อความก่อนที่จะส่งต่อ โดยมักเหลือไว้เพียงเนื้อหาที่ยิ่งทำให้ผู้ที่ได้อ่านมีความกังวลใจมากยิ่งขึ้น การส่งต่อข้อความด้วยวิธีนี้จะทำให้ไม่สามารถติดตามหาต้นตอของข่าวนั้นได้ อีกลักษณะหนึ่งคือการ “รีทวีต” หรือการส่งต่อข้อมูลต้นฉบับโดยไม่มีการปรับแต่งเนื้อหาใดๆ ซึ่งวิธีการส่งต่อแบบนี้ ผู้อ่านจะสามารถสืบหาต้นตอของข้อมูลได้ และหากต้นตอของข้อมูลทำการลบข้อมูลนั้นออก การรีทวีตทั้งหมดก็จะถูกลบตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองแม้ว่าข่าวลือที่ถูกส่งต่อในทวิตเตอร์จะสามารถแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็สามารถ

[15] ในกรณีของประเทศญี่ปุ่นนั้น การส่งต่อโดยอีเมล์มักเป็นการส่งผ่านทางโทรศัพท์มือถือเป็นส่วนมาก (Yomiuri Shinbun 2011d)

[16] ข้อมูลเมื่อเดือนมิถุนายน 2011 พบว่ามีผู้ใช้บริการทวิตเตอร์ในประเทศญี่ปุ่นเฉลี่ยมากกว่า 12,900,000 คนต่อเดือน และจำนวนข้อความที่ถูกส่งผ่านทางทวิตเตอร์มีถึง 80,000 ข้อความต่อวัน (Umejima et al. 2011)

แก้ข่าวได้อย่างรวดเร็วด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นวิธีการส่งต่อข้อมูลลักษณะนี้จึงถือว่าปลอดภัยกว่าลักษณะแรก อย่างไรก็ตามหากการรีทวีตถูกทำขึ้นผิดเวลา (เช่นหลายเดือนผ่านไปหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้น) ก็อาจก่อให้กลายเป็นข่าวลือขึ้นมาได้อย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน

ประเภทของข่าวลือจำแนกตามแหล่งที่มา

เมื่อพิจารณาการอ้างอิงแหล่งที่มาที่อ้างถึงในข่าวลือที่เกิดขึ้น สามารถจำแนกได้เป็น 4 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. *เผยแพร่โดยไม่อ้างอิงแหล่งข้อมูลใดๆ* เช่นลักษณะการบอกข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งส่งต่อกันไปโดยไม่มีการพูดถึงหรืออ้างอิงแหล่งที่มาใดๆ ที่ชัดเจน เช่น “ว่ากันว่า....” “ได้ยินมาว่า.....” ข่าวลือในลักษณะนี้มักเป็นข่าวลือที่ได้รับการเผยแพร่โดยการบอกกันปากต่อปาก
2. *เผยแพร่โดยอ้างเพียงว่าได้ข้อมูลมาจากคนรู้จัก* ซึ่งอาจเป็นคนธรรมดาทั่วไป หรือเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใดอย่างหนึ่งกับเหตุการณ์ เช่น “เพื่อนบอกมาว่า....” หรือ “คนรู้จักที่ทำงานอยู่ในหน่วยงาน...กระซิบบอกมาว่า....” เป็นต้น
3. *เผยแพร่โดยอ้างอิงหน่วยงานที่เป็นที่รู้จัก* ซึ่งหมายรวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถืออย่างกว้างขวาง เช่นอ้างอิงชื่อของสภากาชาด องค์การยูนิเซฟ เป็นต้น ในกรณีนี้ส่วนมากมักจะมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลอย่างชัดเจน ทำให้ประชาชนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะหลงเชื่อได้ง่าย ส่วนมากการปล่อยข่าวลือในลักษณะนี้จะเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ในการประกอบมิจฉาชีพ
4. *เผยแพร่โดยสื่อมวลชนหรือผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคม* มักเป็นข่าวลือที่เกิดขึ้นจากการไม่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หรือความผิดพลาดทางการใช้ภาษา สามารถแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากประชาชนมีแนวโน้มที่จะเชื่ออยู่แล้ว โดยเฉพาะสื่อที่ได้รับการบริโภคเป็นหลัก เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือนิตยสารวารสารต่างๆ ที่มีชื่อเสียง รวมถึงบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคม ดังนั้นเมื่อมีการนำเสนอข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหรือไม่เป็นความจริง ก็จะกลายเป็นต้นตอของข่าวลือที่แพร่กระจายออกไปได้อย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น กรณีการลงข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของการบริโภคซุปมิโสะวันละ 2 ถ้วย จะช่วยล้างพิษของสารกัมมันตรังสีได้ โดยนิตยสาร AERA ซึ่งเป็นนิตยสารที่ไม่ใช่เชิงวิชาการ จนต้องมีนักวิชาการออกมาเตือนว่าข้อมูลดังกล่าวไม่เป็นความจริง อีกทั้งการบริโภคเกลือมากเกินจำเป็นจะเป็นผลร้ายต่อสุขภาพมากกว่า (Food Communication Compass 2011) หรือกรณีของการที่หนังสือพิมพ์ไมนิจิลงข่าวเกี่ยวกับการคาดการณ์การแพร่กระจายของสารกัมมันตรังสีโดยไม่ระวังภาษาที่ให้และไม่ตรวจสอบข้อมูลก่อน[17] หรือกรณีการรีทวีตข้อความเกี่ยวกับการเสียชีวิตของผู้ประสบภัยที่เป็นเด็ก ของซาคาโมโตะ ริวอิจิ นักดนตรีและนักแต่งเพลงชื่อดัง (Jcast 2011) ซึ่งในเวลาต่อมา ทั้งสองกรณีนี้กลายเป็นที่

[17] หนังสือพิมพ์ไมนิจิ ได้นำเอาการจำลอง (simulation) สถานการณ์การแพร่กระจายและระดับความร้ายแรงของสารกัมมันตรังสี ซึ่งจัดทำโดยกรมอุตุนิยมวิทยาของประเทศเยอรมัน มาเผยแพร่ให้ประชาชน โดยพาดหัวข่าวว่า “พยากรณ์การแพร่กระจายของน้ำที่ปนเปื้อนสารกัมมันตรังสีโดยเยอรมัน” “การพยากรณ์การแพร่กระจายของสารกัมมันตรังสีที่ไม่ได้รับการเปิดเผยจากกรมอุตุนิยมวิทยาของญี่ปุ่น” ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความแคลงใจในการให้ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐในประเทศ และเริ่มมีความเชื่อว่าภาครัฐพยายามจะปิดข้อมูล แต่ภายหลังได้มีผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายออกมาให้คำอธิบายว่า การพยากรณ์ที่ประเทศเยอรมันได้ทำขึ้นมานั้น เป็นเพียงการจำลองและคาดการณ์ความน่าจะเป็น โดยปราศจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เชิงลึกแต่อย่างใด (ซึ่งทางเยอรมันได้มีการอธิบายถึงเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน แต่หนังสือพิมพ์โยมิอุริกลับไม่มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือใดๆ และเขียนเนื้อข่าวในลักษณะที่เป็นโทษกับภาพลักษณ์ของภาครัฐ) ในขณะที่ภาครัฐก็กำลังพยายามอย่างเต็มที่ในการประมวลข้อมูลในเชิงลึกที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดเมื่อนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งแม้ว่าความล่าช้านี้เป็นสิ่งที่ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข แต่การเผยแพร่ข้อมูลที่ความน่าเชื่อถือต่ำ ก็ถือว่าเป็นการไร้ความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นเดียวกัน (Hiroichi 2011)

วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลเหล่านี้

จากการศึกษาพบว่าข่าวลือที่มีการแอบอ้างแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน หรือข่าวลือที่เกิดจากความผิดพลาดของสื่อมวลชนหรือผู้มีชื่อเสียงทางสังคมจะได้รับการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วมากกว่าข่าวลือที่ไม่มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลใดๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของข่าวลือกับข้อเท็จจริง

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของข่าวลือที่ได้รับการเผยแพร่กับข้อเท็จจริงในกรณีของข่าวลือที่เกิดขึ้นในภาวะมหาวิบัติภัยในครั้งนี้ สามารถจำแนกข่าวลืออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. **ข่าวลือที่ไม่มีมูลความจริง** เป็นข่าวลือที่เกิดขึ้นโดยไม่มีข้อเท็จจริงใดๆ อยู่เลย อาจเป็นข่าวลือเกี่ยวกับบุคคลหรือองค์กร เช่น ข่าวลือที่อ้างว่าครอบครัวของนายเอดะโนะ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำหน้าที่จัดการดูแลเกี่ยวกับมหาวิบัติภัยที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ได้อพยพหนีภัยจากสารกัมมันตรังสีไปอยู่ที่เมืองเกียวโตแล้ว หรือข่าวลือเกี่ยวกับการเสียชีวิตของบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นต้น หรือเป็นข่าวลือเกี่ยวกับความปลอดภัย เช่น ข่าวลือเกี่ยวกับการเกิดสึนามิขึ้นอีก เป็นต้น
2. **ข่าวลือที่นำเสนอความจริงไม่ครบทั้งหมด** หรือการนำเสนอข่าวที่มีความจริงเพียงด้านเดียว ทำให้ผู้ที่รับข่าวไม่สามารถรับข้อมูลได้ครบ และเกิดความคลาดเคลื่อนในการรับสารเนื่องจากไม่ได้รับข้อเท็จจริงทั้งหมด เช่น การส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับการร้องขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ระบุวันเวลาที่ชัดเจน และข้อมูลดังกล่าวถูกส่งต่อหลังจากที่มีการช่วยเหลือเรียบร้อยแล้ว หรือกรณีของข่าวลือเกี่ยวกับการบริโภคไอโอดีนกับการล้างพิษสารกัมมันตรังสี (ซึ่งในความเป็นจริงแม้ว่าไอโอดีนมีคุณสมบัติดังกล่าวจริง แต่ต้องได้รับการจ่ายยาอย่างเหมาะสมโดยแพทย์หรือเภสัชกร และมีผลเพียงชั่วคราวเท่านั้น) เป็นต้น
3. **ข่าวลือที่มีลักษณะบิดเบือนไปจากความจริง** ซึ่งการบิดเบือนของข้อมูล อาจเกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา กล่าวคือ อาจเกิดจากการใช้ภาษาที่กำกวมหรือการตีความที่ผิดพลาด หรือการถ่ายทอดข้อมูลโดยไม่ตรวจสอบอย่างชัดเจนก่อนก็เป็นได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่การนำเสนอข่าวการกระจายตัวของสารกัมมันตรังสีโดยหนังสือพิมพ์โยมิอุริ เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของข่าวลือกับข้อเท็จจริงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในข้อแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลหรือองค์กร มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้ปล่อยข่าวลือมีเจตนาจะสร้างข้อมูลเท็จ[18] ซึ่งในทฤษฎีของ Rosnow (1974) นั้นมักพบบ่อยในแวดวงธุรกิจมากกว่าที่จะเกิดขึ้นในช่วงที่ประชาชนอยู่ในสภาวะหวาดกลัว แต่ในข้อ 2 และข้อ 3 นั้น อาจเกิดขึ้นโดยสอดคล้องกับสิ่งที่ Allport and Postman (1947) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยของเขาเกี่ยวกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของข่าวในระหว่างการสื่อสาร

[18] ที่ Knapp (1944) เรียกว่าข่าวลือที่เกิดจากความเกลียดชัง (Wedge-driving rumor) หรือที่ Rosnow (1974) เรียกว่า ข่าวลือที่ตั้งใจให้เกิด (Deliberate Rumor)

แนวทางการรับมือของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

การปล่อยให้ข่าวลือแพร่กระจายออกไปโดยไม่สามารถทำการควบคุมหรือจัดการใดๆ ได้อย่างทันท่วงที อาจนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ความไม่เรียบร้อยได้ ดังเช่นในเหตุการณ์การเกิดแผ่นดินไหวคันโตปี 1923[19] ซึ่งในช่วงนั้นเป็นที่ยุคชาวญี่ปุ่นมีทัศนคติที่ไม่ดี และมีการกดขี่ทางชาติพันธุ์ต่อชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนและเกาหลีอย่างรุนแรง ภายใต้ความสับสนวุ่นวายหลังจากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ได้มีการเผยแพร่ข่าวลือเกี่ยวกับชาวเกาหลีที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นในลักษณะที่ว่าคนเหล่านี้กำลังก่อความวุ่นวาย วางยาพิษผู้นำ เผาบ้านเมือง ฯลฯ โดยข่าวสารเหล่านี้ได้รับการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว (Asahi Shinbun 2011) ผ่านการนำเสนอโดยหนังสือพิมพ์หลายฉบับในขณะนั้น จากการแพร่กระจายของข้อมูลที่ไม่เป็นจริงเหล่านี้ เป็นเหตุให้ชาวญี่ปุ่นเกิดความเกลียดชังต่อชาวเกาหลีที่อาศัยในประเทศมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่คดีฆาตรกรรมที่สืบเนื่องจากความเกลียดชังทางชาติพันธุ์หลายคดีในช่วงนั้น เช่น คดีฮนโจ[20] คดีฟุคุดะมุระ[21] (Wikipedia 2013a; Hiroi 1988)

ประสบการณ์จากข่าวลือที่เคยเกิดขึ้นในช่วงภัยพิบัติในอดีตจึงทำให้ภาครัฐโดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชนและทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่นิ่งดูดายต่อข่าวลือที่ถูกเผยแพร่ไป มีความพยายามในการจัดการกับข่าวลือที่เกิดขึ้น โดยออกมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่อสาธารณชนอย่างรวดเร็ว ด้วยการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องผ่านสื่อที่หลากหลาย ทั้งนี้จากการทบทวนสถานการณ์และรูปแบบการรับมือกับข่าวลือต่างๆ ที่มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วทั้งในและนอกประเทศญี่ปุ่น สามารถสรุปแนวทางการรับมือกับข่าวลือในประเทศญี่ปุ่นได้ดังต่อไปนี้

ก. **หน่วยงานในพื้นที่ประสบภัย** สำหรับหน่วยงานที่อยู่ใกล้กับพื้นที่ประสบภัยมากที่สุด จะเน้นการสื่อสารโดยพยายามเข้าถึงประชาชนอย่างใกล้ชิด จากการดำเนินการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานตำรวจประจำจังหวัดอิวาเตะ มิยางิ และฟุคุชิม่า พยายามดำเนินการควบคุมการแพร่กระจายข่าวลือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ประสบภัย ตัวอย่างรูปธรรมของกิจกรรมที่มีการดำเนินการเช่น

- สถานีตำรวจประจำจังหวัดมิยางิ ได้มีการจัดทำใบปลิวที่มีการสรุปข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือต่างๆ ที่เกิดขึ้น และแจกจ่ายให้แก่ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ รวมถึงประชาชนที่อาศัยอยู่ในศูนย์อพยพ ในวันที่ 25 มีนาคม 2011 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนอยู่ในความสงบและไม่แตกตื่นไปกับข่าวลือเหล่านั้น และรณรงค์ให้ประชาชนไม่หลงเชื่อไปกับข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีมูลความจริง นอกจากนี้ยังเพิ่มมาตรการในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในอินเตอร์เน็ตให้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นอีกด้วย (Japan Press Network 2011; Yomiuri Shinbun 2011a)

[19] ถือเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่สร้างความเสียหายให้ประเทศญี่ปุ่นมากที่สุดในประวัติศาสตร์ กล่าวคือมีประชาชนต้องตกอยู่ในภาวะประสบภัยถึง 1,900,000 คน และมีผู้ที่สูญหายและเสียชีวิตกว่า 105,000 คน

[20] เหตุการณ์การฆาตกรรมชาวเกาหลีโดยชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเมืองฮนโจ จังหวัดไซตามะ

[21] เหตุการณ์ที่ชาวบ้านจากจังหวัดคะงาว่า 9 คน (รวมผู้หญิงและเด็ก) โดยฆาตกรรมโดยหน่วยป้องกันตนเองของจังหวัดจิบะ โดยเหตุผลของการฆาตกรรมคือหน่วยป้องกันตนเองของจังหวัดจิบะ ไม่สามารถฟังภาษาถิ่นของจังหวัดคะงาว่าได้ จึงคิดว่าคนเหล่านั้นเป็นชาวเกาหลีที่อาศัยอยู่ในประเทศ จนนำไปสู่การสังหารหมู่

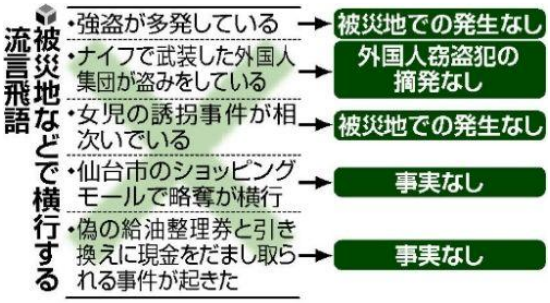
- เพิ่มการตระเวนรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ที่ได้รับการปล่อยข่าว เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยในบริเวณนั้นมีความสบายใจมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เร่งดำเนินการเอาผิดกับผู้ที่ปล่อยข่าวเท็จออกมา (Yomiuri Shinbun 2011a)

ข. **หน่วยงานส่วนกลาง** มีบทบาทในการดูแลความเรียบร้อยและควบคุมการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงในภาพรวม ตามแต่ภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานซึ่งตัวอย่างของหน่วยงานภาครัฐที่แสดงบทบาทในด้านนี้อย่างชัดเจนเช่น สำนักงานส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Promotion Agency) ที่ดำเนินการให้ความรู้และออกมาตรการในการควบคุมการเผยแพร่ของข่าวลือ กระทรวงการสื่อสารและกิจการภายใน (Ministry of Internal Affairs and Communications) ที่พยายามออกมาให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวลือที่แพร่กระจายออกไป พร้อมทั้งออกแถลงการณ์เพื่อขอความร่วมมือกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทเอกชนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ ให้ทำการควบคุมการเผยแพร่ข่าวลือต่างๆ[22] สถาบันนิวเคลียร์แห่งชาติ (National Institute of Radiological Sciences) ที่ออกมาให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนเกี่ยวกับเรื่องของสารกัมมันตรังสี สำนักงานนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี (Prime Minister of Japan and His Cabinet) ศูนย์บริการประชาชน (National consumer affairs center) ตลอดจนสำนักงานตำรวจ ที่นำเสนอข้อมูลการแจ้งเตือนประชาชนเกี่ยวกับการแพร่กระจายของข่าวลือ พร้อมให้คำแนะนำในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา และเรียกร้องให้ประชาชนใช้วิจารณญาณ ก่อนส่งต่อข้อมูลเหล่านั้น ทั้งนี้ตัวอย่างการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมของหน่วยงานส่วนกลางได้แก่

- ในวันที่ 12 มีนาคม 2011 นายเอดะโนะ ยุคิโอะ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ต้องออกมาแถลงการณ์ให้ประชาชนมีวิจารณญาณในการเลือกรับข่าวสารให้มากยิ่งขึ้น (Sankei Shinbun 2011) เนื่องจากมีการส่งต่อข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงและมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (Yomiuri Shinbun 2011d)
- สำนักงานตำรวจ ได้ออกคำสั่งให้ลบข้อมูลเท็จที่มีจุดประสงค์เพื่อก่อความวุ่นวายออกจากกระดานแสดงความคิดเห็นในเว็ปไซต์ทั้งหมด 28 เรื่อง และทำการแจ้งข้อหาโทษฐานทำลายชื่อเสียงของผู้อื่น หรือข้อหาแจ้งข้อความเท็จเพื่อขัดขวางการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ กับผู้ที่มีเจตนาเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดความไม่สงบในสังคม (Japan Press Network 2011)
- ในวันที่ 6 เมษายน 2011 กระทรวงการสื่อสารและกิจการภายใน (Ministry of Internal Affairs and Communications) ได้ออกจดหมายเรียกร้องให้บริษัทที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางอินเตอร์เน็ต ทำการลบเนื้อหาที่มีข่าวลือหรือข้อความเท็จต่างๆ เกี่ยวกับสถานการณ์แผ่นดินไหวและการระเบิดของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์[23] (Ministry of Internal Affairs and Communications 2011)

[22] อย่างไรก็ตาม มีผู้แสดงความเห็นไปในเชิงคัดค้านกับ การออกแถลงการณ์ของกระทรวงการสื่อสารและกิจการภายในในครั้งนี้ โดยบางฝ่ายมองว่าเป็นการริดรอนสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน ในขณะที่บางฝ่ายก็ท้วงติงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในแถลงการณ์ว่าใช้ภาษาที่กว้างและกำกวมเกินไป (Gohara Nobuo 2011; Tonooka 2011)

[23] รายละเอียดที่กระทรวงการสื่อสารและกิจการภายในระบุในแถลงการณ์คือ “ขอให้ทุกฝ่ายทำความเข้าใจกับสถานการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนอินเตอร์เน็ต จากนั้นทำการประสานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทุกหน่วย เพื่อทำการแจ้งเตือนแก่ประชาชน ให้ประชาชนรับทราบและเข้าใจข้อเท็จจริง พร้อมกับเพิ่มความระมัดระวังในการบริโภคข่าวสารต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งเรียกร้องให้ หน่วยงานและ

ภาพ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือส่วนหนึ่งที่ตำรวจนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะ ด้านซ้ายเป็นเนื้อหาของข่าวลือที่เกิดขึ้น ด้านขวาคือข้อเท็จจริง (Yomiuri Shinbun 2011a)

ทั้งนี้หน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง พยายามใช้สื่อทุกประเภทที่มีอยู่เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เชื่อถือได้ให้กับประชาชน และในกรณีที่หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องใช้สื่อโซเชียลมีเดียซึ่งเป็นของหน่วยงานภาคเอกชน จะต้องมีการยืนยันความถูกต้องอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลที่เผยแพร่ และลดการแพร่กระจายของข่าวลือ (Ministry of Internal Affairs and Communications 2011) นอกจากนี้รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ได้ให้ความสำคัญแต่เพียงการควบคุมและแก้ไขความคลาดเคลื่อนของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการแพร่กระจายไปรวดเร็วภายในประเทศอย่างทันท่วงทีแล้ว เพื่อเป็นการรักษาภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของประเทศ รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการควบคุมข่าวลือที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ภายในประเทศ ที่ถูกเผยแพร่ทั่วไปในต่างประเทศอีกด้วย

ค. **หน่วยงานอื่นๆ และภาคเอกชน** ไม่เพียงแต่หน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่มีความพยายามในการชี้แจงต่อสาธารณะเกี่ยวกับข่าวลือที่แพร่กระจายออกไป หน่วยงานภาคเอกชนก็ไม่นิ่งดูดาย ในการออกมาแก้ไขข่าวลือต่างๆ เพื่อควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ให้บานปลายด้วยเช่นกัน เช่น ศูนย์ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเมล์ไม่พึงประสงค์ ดำเนินการโดยสมาคมการสื่อสารข้อมูลญี่ปุ่น (Japan Data Communications Association: JADAC) ซึ่งเป็นมูลนิธิที่คอยให้คำแนะนำและบริการเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลลักษณะต่างๆ แก่ประชาชน มีการดำเนินการเผยแพร่ และทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้นหลังการเกิดภัยพิบัติ นอกจากนี้การไฟฟ้าภาคตะวันตก (Kansai Electric Power) บริษัทน้ำมันคอสโม่ (Cosmo Oil) บริษัทเทรนด์ ไมโคร อินคอร์โปเรท (Trend Micro Incorporated) และบริษัทอื่นๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับข่าวลือที่เกิดขึ้น ต่างพยายามออกมาแก้ข่าวและให้ความกระจ่างแก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว ผ่านมาตรการการสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication)

นอกจากการดำเนินการอย่างจริงจังในการควบคุมการแพร่กระจายของข่าวลือโดยหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องแล้ว ความพยายามในการออกมาชี้แจงข้อเท็จจริงในเชิงวิชาการหรือในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักวิชาการที่มีความรู้ความชำนาญอย่างแท้จริง (Umejima et al. 2011) ผ่านสื่อต่างๆ ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และระงับมิให้ข่าวลือแพร่กระจายออกไป

องค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับระบบการสื่อสารออนไลน์ ให้ช่วยกำกับดูแลการเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นการขัดต่อข้อกฎหมายและศีลธรรมอันดี รวมถึงให้ช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องให้แก่ผู้ใช้บริการ โดยทำการจัดพิมพ์และแจกจ่าย “คู่มือการปฏิบัติเพื่อตอบโต้กับข้อมูลผิดกฎหมายที่ถูกเผยแพร่บนอินเตอร์เน็ต” ให้กับหน่วยงานและองค์กรเหล่านั้น

กว้างขึ้น ที่สามารถเห็นได้ในประเทศญี่ปุ่น (Kikulog 2011) และที่สำคัญที่สุดความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสื่อมวลชนและสื่อสาธารณะต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ก็มีบทบาทสำคัญในการกระจายข่าวสารและข้อมูลที่ถูกต้อง รวมถึงสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการแยกแยะข้อมูลจริง กับข้อมูลที่เป็นเท็จให้แก่ประชาชนอย่างเห็นได้ชัด (Yomiuri Shinbun 2011b)

บทสรุป

จากการทำการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปลักษณะเฉพาะของข่าวลือในช่วงภัยพิบัติในประเทศญี่ปุ่นได้ดังต่อไปนี้

1. ประชาชนชาวญี่ปุ่นใช้ประโยชน์จากทวิตเตอร์ในการสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นในช่วงภัยพิบัติได้เป็นอย่างสูง แต่ในขณะเดียวกันทวิตเตอร์ก็เป็นสื่อๆ หนึ่งที่ทำให้การแพร่กระจายของข่าวลือเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว
2. แม้ว่าประชาชนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะส่งต่อข่าวลือในลักษณะของความหวังดี เช่น การส่งต่อด้วยความเป็นห่วงผู้ประสบภัย การส่งต่อเพราะเห็นว่าข้อมูลที่ได้อาจเป็นประโยชน์กับผู้รับ มากกว่าที่จะมีเจตนาหวังร้าย แต่การส่งต่อข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงก็สามารถส่งผลในแง่ลบให้กับผู้ที่รับสาร หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้นๆ ได้
3. หากพิจารณาจากเนื้อหาของข่าวลือที่เกิดขึ้นในปี 2011 เปรียบเทียบกับลักษณะเฉพาะของการเกิดข่าวลือในช่วงภัยพิบัติ (Hiroi 1988) จะพบว่า นอกจากข่าวลือที่เกิดจากความกังวลหรือความหวาดกลัวภายในใจของมนุษย์ดังที่ Hiroi ได้นำเสนอแล้ว จะเห็นได้ว่ามีข่าวลือที่มีเนื้อหาในการทำลายชื่อเสียงของผู้อื่น รวมถึงข่าวลือที่มีเนื้อหาในการหลอกลวงต้มตุ๋นผู้อื่นอีกด้วย ดังนั้น ข่าวลือที่มีเนื้อหาดังกล่าวถือเป็นลักษณะของข่าวลือที่เกิดขึ้นจากความพยายามฉวยโอกาสในช่วงภัยพิบัติเพื่อความพึงพอใจหรือเพื่อประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะเฉพาะในยุคของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารดังเช่นในปัจจุบัน
4. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับข่าวลือที่เกิดขึ้นมีการตอบโต้กับข่าวลือที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (ภาคผนวก: **Error! Reference source not found.**) โดยทำการเรียกร้องให้ประชาชนระมัดระวังการบริโภคข้อมูลข่าวสาร รวมถึงออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงโดยอ้างอิงหลักฐาน เหตุผล และข้อมูลในเชิงวิชาการที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ข่าวลือนั้น ถูกพิจารณาว่าส่งผลในแง่ลบต่อบุคคลหรือประเทศชาติ
5. บทบาทของสื่อมวลชนและผู้มีชื่อเสียงในสังคม (ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับมือกับภัย หรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้แต่อย่างใด) กับการแพร่กระจายของข่าวลือสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแสดงความคิดเห็นและส่งต่อข้อมูลข่าวสารของบุคคลเหล่านี้ ได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากประชาชนญี่ปุ่นในระดับสูงในภาวะวิกฤต
6. มักมีลักษณะของการแบ่งแยกทางเชื้อชาติเกิดขึ้น

เนื่องจากการแพร่กระจายของข่าวลือในภาวะภัยพิบัติถือเป็นเรื่องธรรมชาติ (Hiroi 1988) จึงทำให้การควบคุมการแพร่กระจายของข่าวลือเป็นไปได้ยาก ดังนั้นเพื่อเป็นการแสดงความร่วมมือในการควบคุมการแพร่กระจายของข่าวลือในช่วงภัยพิบัติ ประชาชนจึงควรมีแนวทางในการบริโภคและส่งต่อข้อมูลข่าวสารในภาวะวิกฤต ดังต่อไปนี้

1. **ฉุกคิดก่อนดำเนินการใดๆ** หากในข้อความที่ส่งมามีประโยคในเชิงขอร้องให้ส่งข้อความนั้นต่อแก่ผู้อื่น ให้สงสัยไว้ก่อนว่าอาจเป็นข่าวลือ และไม่ส่งต่อหากไม่จำเป็นจริงๆ ในกรณีที่ได้รับข้อมูลในเชิงเพื่อขอบริจาคทรัพย์สินหรือของมีค่าต่างๆ ควรทำการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนก่อน ทั้งนี้เนื่องจากอาจมีมิจฉาชีพที่ฉวยโอกาสอาศัยสถานการณ์ในช่วงที่เกิดภัยพิบัติทำการต้มตุ๋นหลอกลวงประชาชน ดังนั้นก่อนจะเชื่อข้อมูลใดๆ หรือก่อนที่จะบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของใดๆ ควรตรวจสอบว่าหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านั้นมีอยู่จริงและมีการดำเนินกิจกรรมดังที่ถูกกล่าวอ้างอยู่หรือไม่
2. **ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล** การบริโภคข้อมูลใดๆ ควรพิจารณาความน่าเชื่อถือและตรวจสอบแหล่งที่มาก่อน ข่าวลือส่วนใหญ่มักอ้างว่าได้รับข้อมูลจากเพื่อน จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแอบบอกมา หรือมีคนฝากให้ช่วยไปกระจายข่าว ซึ่งล้วนแล้วแต่ไม่สามารถโยงไปถึงแหล่งข้อมูลที่ชัดเจนได้ ดังนั้น หากได้รับข้อมูลในลักษณะนี้ ให้สงสัยไว้ก่อนว่าอาจเป็นข่าวลือ ถ้าเป็นกรณีของทวิตเตอร์ ให้สืบหาก่อนว่าใครคือผู้ส่งข้อความนั้นเป็นคนแรก และบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือเพียงใด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อหรือบุคคลผู้นั้นจะมีชื่อเสียง ก็ไม่ได้หมายความว่าจะรอบรู้ หรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือได้เสมอไป ดังนั้นจึงควรเลือกบริโภคข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเชิงลึกจริงเท่านั้น เช่นหากเป็นข้อมูลทางการแพทย์ควรเลือกรับสื่อที่เป็นสื่อวิชาการแพทย์ มากกว่าจะเชื่อสิ่งที่อ้างอิงข้อมูลเกี่ยวกับการแพทย์ในนิตยสารทั่วๆ ไป
3. **ตรวจสอบช่วงเวลาที่ข้อความถูกส่ง** โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นข้อความจากทวิตเตอร์ ให้ตรวจสอบวันเดือนปีที่ส่ง เพื่อพิจารณาความสมจริงของข้อมูลนั้นๆ พร้อมไปกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้ส่งข้อความคนแรกด้วย เนื่องจากสถานการณ์บางสถานการณ์อาจจบสิ้นลงแล้ว

ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

ก) **ด้านการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันข่าวลือ** จากข้อเท็จจริงที่ว่าการแพร่กระจายของข่าวลือเป็นข้อมูลหรือ “สาร (message)” ลักษณะหนึ่งซึ่งมักเกิดขึ้นพร้อมกันกับการเกิดขึ้นของภัยพิบัติ (หรือภาวะวิกฤต) ต่างๆ (Hashimoto 1986; Hiroi 1988) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากภัยพิบัติหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นมีความร้ายแรงเพียงใด ข่าวลือที่ได้รับการแพร่กระจายก็มักมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายไม่สงบในสังคมได้ (Knapp 1944; Allport and Postman 1947; Hiroi 1988; Pendleton 1998) ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับการสร้างทักษะในการรู้เท่าทันข่าวลือให้กับประชาชน โดยอาจพัฒนาสื่อเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับข่าวลือที่เกิดขึ้น หรืออาจสอดแทรกแนวทางในการรับมือกับข่าวลือ เป็นเนื้อหาหนึ่งในการให้ความรู้หรือสร้างความตระหนักเกี่ยวกับภัยพิบัติ (Disaster Education) ทั้งนี้เนื่องจากหากประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกระบวนการการเกิดภัยพิบัติแล้วอาจช่วยลดความเข้าใจผิดและข่าวลือที่เกี่ยวกับภัยพิบัติได้ด้วยเช่นกัน

ข) **ด้านการสื่อสารข้อมูล** ดังที่ Hiroi (1988) ได้กล่าวไว้ว่า “ในอดีต ข่าวลือในช่วงภัยพิบัติมักเกิดขึ้นเนื่องจากการขาดแคลนข้อมูลที่จำเป็น แต่ในปัจจุบัน ข่าวลือกลับเกิดขึ้นจากการที่มีข้อมูลมากจนทำให้เกิดความสับสนเกินไป” ดังนั้นภาครัฐในฐานะผู้ดำเนินการหลักในการรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติและเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการส่งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชน จึงจำเป็นต้องระมัดระวังการใช้คำพูด และแนวทางการส่งสาร (message) ให้แก่ประชาชน โดยพยายามหลีกเลี่ยงข้อความที่กว้างจนเกินไป ข้อความที่กำกวม หรือข้อความที่ผู้ฟังสามารถตีความหรือส่งต่อออกไปได้หลายด้าน รวมถึงต้องพยายามถ่ายทอดรายละเอียดต่างๆ ให้ครบถ้วนและกระชับมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ลืมที่จะระบุวันเวลาที่เผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้นอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการส่งต่อข้อมูลที่ผิดพลาดจากสื่ออื่นๆ

ค) **ด้านการพัฒนาศักยภาพการสื่อสารในภาวะวิกฤต** นอกจากจะต้องสื่อสารข้อมูลที่มีความชัดเจนแล้ว เพื่อเป็นการลดความกังวลและความวิตกหวาดกลัวของประชาชน ภาครัฐและหน่วยงานเอกชนควรให้ความจริงจังกับการนำเอาแนวทางการสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) มาใช้ภายในองค์กรให้มากยิ่งขึ้น เช่น ให้มีการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการในการรับรู้ข้อมูล (Information Needs Analysis) โดยมุ่งเน้นข้อมูลเกี่ยวกับภัยที่อาจส่งผลต่อความปลอดภัยของประชาชนในช่วงที่เกิดภัยพิบัติ ข้อมูลเกี่ยวกับการแนะแนวทางการปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากภัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดเตรียมข้อมูลที่จำเป็นในการเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบอย่างรวดเร็วหลังเกิดการแพร่กระจายของข่าวลือ ให้มีการเตรียมผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารในภาวะวิกฤตเพื่อทำหน้าที่ส่งข่าวสารข้อมูลให้กับสาธารณะได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย เป็นต้น ในขณะเดียวกันควรเตรียมวางมาตรการในการจัดการกับข่าวลือที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis)

ง) **ด้านการออกมาตรการเพื่อควบคุมและลดผลกระทบจากข่าวลือ** เกี่ยวกับกระบวนการเตรียมพร้อม “ก่อน” เกิดภัยพิบัติ ภาครัฐควรเตรียมวางแผนและออก*มาตรการปราบปรามอาชญากรรม*ที่อาจเกิดขึ้นจากการฉวยโอกาสในสถานการณ์ความวุ่นวายสร้างข่าวลือเพื่อหาผลประโยชน์บางอย่าง นอกจากนี้ไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเกี่ยวกับภัยพิบัติเพียงอย่างเดียว แต่ภาครัฐควรวางแผนและดำเนินการหา*มาตรการในการป้องกันการแพร่กระจายของข่าวลือ*อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในขณะนั้น (เช่นเฟสบุ๊ค ทวิตเตอร์ ฯลฯ) ซึ่งเป็นสื่อที่ประชาชนมีแนวโน้มที่จะบริโภคมากที่สุดสื่อหนึ่งในช่วงภัยพิบัติ ซึ่งการดำเนินการทั้งหมดดังกล่าว จะนำไปสู่การรักษาชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของบุคคล องค์กร หรือประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความน่าเชื่อถือของภาครัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการประเทศในภาวะวิกฤต

จ) ด้านบทบาทของผู้มีอิทธิพลทางสังคม ไม่เพียงแต่ภาครัฐเท่านั้น สื่อมวลชนและบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมก็จำเป็นต้องตระหนักถึงบทบาทของตนในการเผยแพร่ข้อมูลให้แก่ประชาชน ตลอดจนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อความวุ่นวายที่อาจเกิดขึ้นหากสิ่งที่สื่อสารออกไปเกิดความคลาดเคลื่อน ดังนั้นทั้งสื่อมวลชนและบุคคลที่มีชื่อเสียงก็ควรระมัดระวังการถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารต่างๆ โดยควรทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข่าวก่อนที่จะนำเสนอ รวมถึงระมัดระวังการใช้คำพูดเวลาที่นำเสนอด้วยเช่นเดียวกัน

ฉ) ด้านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน ควรมีการจัดทำบันทึกความเข้าใจร่วม (MOU) เกี่ยวกับการดำเนินการและกระบวนการสื่อสารในภาวะวิกฤต ทั้งในด้านการนำเสนอข่าวสาร และการป้องกันข่าวลือ เพื่อให้กระบวนการการสื่อสารทุกด้านเป็นไปได้อย่างราบรื่นและลดความตื่นตระหนกของประชาชน

ภาคผนวก

ตาราง 1 ตัวอย่างข่าวลือที่แพร่กระจายในวงกว้างหลังเกิดมหาวิบัติภัยในวันที่ 11 มีนาคม 2554 และแนวทางในการรับมือ (รวบรวมจาก Ogiueshiki Blog 2011)

ประมาณวันที่	ข่าวลือ	ที่มา	แหล่งข้อมูลที่แอบอ้าง	วิธีการแก้ข่าว	โดย
11 มีค.54	มีสารอันตรายปนเปื้อนอยู่ในฝน จากการระเบิดของบริษัทน้ำมันคอสโม่ ในจังหวัดจิบะ	ไม่ชัดเจน	ได้ยินจากเพื่อน/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่น่าเชื่อถือ	11 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางโซเชียลมีเดีย ผ่านการอ้างอิงจากผู้เชี่ยวชาญ	บริษัทน้ำมันคอสโม่
				12 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางเว็ปไซต์ ผ่านการนำเสนอข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์	ที่ทำการเขตอุระยะสี จังหวัดจิบะ
				12 มีค. ออกแถลงการณ์ต่อสาธารณะ โดยเรียกร้องให้ประชาชนระมัดระวังในการบริโภคข่าวสารให้มากยิ่งขึ้น	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
				ลงข่าวเผยแพร่สู่สาธารณะ	สื่อมวลชน
12 มีค. 54	การไฟฟ้าตะวันตก เรียกร้องให้ช่วยกันประหยัดไฟฟ้า เพื่อส่งไปยังพื้นที่ประสบภัย	ไม่ชัดเจน	เพื่อนที่ทำงานอยู่ในการไฟฟ้าตะวันตกขอร้องมา	13 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธผ่านทางเว็ปไซต์	การไฟฟ้าตะวันตก
12 มีค. 54	ไม่ควรดื่มน้ำประปาในจังหวัดไซตามะ เนื่องจากมีการปนเปื้อนสารกัมมันตรังสี	ไม่ชัดเจน	-	12 มีค. ออกข่าวยืนยันความปลอดภัยของน้ำในจังหวัดไซตามะ	หนังสือพิมพ์อาซาฮี
				10 พค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธผ่านทางเว็ปไซต์ โดยอ้างอิงข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์	จังหวัดไซตามะ
12 มีค. 54	กองกำลังป้องกันตนเองกำลังเปิดรับบริจาคสิ่งของจำนวนมาก	ไม่ชัดเจน	ได้ข้อมูลมาจากเพื่อนที่อยู่ในกองกำลังป้องกันตนเอง	13 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธผ่านทางเว็ปไซต์ โดยแจ้งว่าหากมีการเปิดรับบริจาคใดๆ จะผ่านช่องทางอย่างเป็นทางการเท่านั้น	จังหวัดฟุคุชิม่า
12 มีค. 54	ควรบริโภคอาหารที่มีไอโอดีนจำนวนมาก เช่นสาหร่ายทะเล หรือน้ำยาบ้วนปาก เพื่อล้างพิษของสารกัมมันตรังสี	ไม่ชัดเจน	-	14 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางเว็ปไซต์ ผ่านการนำเสนอข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์	สถาบันนิวเคลียร์แห่งชาติ
				ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางเว็ปไซต์อ้างอิงข้อมูลจากสถาบันนิวเคลียร์ฯ	กระทรวงสุขภาพ แรงงานและสวัสดิการสังคม และอีกหลายหน่วยงาน
				ลงข่าวเผยแพร่สู่สาธารณะ	สื่อมวลชน

ประมาณวันที่	ข่าวลือ	ที่มา	แหล่งข้อมูลที่แอบอ้าง	วิธีการแก้ข่าว	โดย
12 มีค. 54	ผู้ได้รับการประกาศผลว่าสอบติดมหาวิทยาลัยโตเกียวถูกทำให้เป็นโมฆะ	บุคคลหนึ่ง	ผู้ส่งอ้างอิงข้อมูลของคนรู้จัก	13 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางเว็ปไซต์ ชี้แจงข้อเท็จจริง	มหาวิทยาลัยโตเกียว
12 มีค. 54	กาชาดญี่ปุ่นกำลังต้องการการบริจาคเลือดจำนวนมาก	ไม่ชัดเจน	อ้างอิงสภากาชาดญี่ปุ่น	13 มีค. ออกแถลงการณ์ปฏิเสธทางเว็ปไซต์ โดยอธิบายว่าจำนวนโลหิตที่มีอยู่ยังพอเพียง และหากได้มามากเกิน โลหิตเหล่านั้นจะหมดอายุ	สภากาชาดญี่ปุ่น
13 มีค. 54	เด็กนักเรียนที่ต้องอพยพจากพื้นที่ประสบภัย ไม่สามารถรับการแจกตำราเรียนเหมือนนักเรียนปกติ	บุคคลหนึ่ง	ประสบการณ์ของตนเอง	14 มีค. ออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริง ปฏิเสธข่าวลือดังกล่าวโดยอ้างอิงถึงข้อบังคบทางกฎหมาย	กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
เป็นระยะๆ	การบริจาคเงินจำนวนมากโดยผู้มีชื่อเสียงทั้งระดับประเทศและโลก	ไม่ชัดเจน	-	-	-
เป็นระยะๆ	การเสียชีวิตของบุคคลที่มีชื่อเสียงในญี่ปุ่น เช่น นักเขียนการ์ตูนหลายคน	ไม่ชัดเจน	-	ชี้แจงผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย ว่าข่าวที่ออกมาไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด	ผู้มีชื่อเสียงที่โดนพาดพิงถึง
15 มีค. 54	มีเด็กอดตายในสถานอพยพ	ทัตสุมิ ทะคุโร (นักแสดง)	เพื่อนที่อาศัยในพื้นที่ประสบภัย	18 มีค. ชี้แจงว่าข่าวที่ออกไปไม่เป็นความจริงและเรียกร้องไม่ให้ส่งต่อข้อมูลดังกล่าว	คณะกรรมการจังหวัดอิบาราคิ
16 มีค. 54	สส.สึจิโมโตะ คิโยมิ มีพฤติกรรมต่อต้านและขัดขวางการทำงานของกองกำลังป้องกันตนเอง และทหารอเมริกัน	ไม่ชัดเจน	สื่อมวลชน/แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ	18 มีค. ออกแถลงการณ์ทางทวิตเตอร์ปฏิเสธข้อมูลดังกล่าว พร้อมขอความร่วมมือไม่ส่งข้อความต่อเนื่องจากจะทำให้การปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นไปด้วยความลำบาก	สส.สึจิโมโตะ คิโยมิ

บรรณานุกรม

Allport G. and Postman J. 1947. Psychology of Rumor. New York: Henry Holt and Company.

(Asahi Shinbun) 朝日新聞、 2011、 外国人窃盗団」「雨当たれば被曝」被災地、広がるデマ、2011年3月26日 http://www.asahi.com/special/10005/TKY201103250527.html สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Asahi Shinbun) 朝日新聞、2011b、 コスモ石油が否定 「火災で有害物質降る」のメール連鎖 3月12日 http://www.asahi.com/special/10005/TKY201103120432.html สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Asahi Shinbun) 朝日新聞、2011c、 コスモ石油が否定 「火災で有害物質降る」のメール連鎖 3月12日http://www.asahi.com/special/10005/TKY201103120432.html สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Cabinet Office)、 内閣府、2012、 平成２４年７月東日本大震災における災害応急対策の主な課題 http://www.bousai.go.jp/jishin/syuto/taisaku_wg/5/pdf/3.pdf สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Chiba Prefecture Urayasu City) 千葉県浦安市、2011、 https://twitter.com/urayasu_koho/status/46458372551213056 สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2014.

(Cosmo Oil) コスモ石油、 2011、千葉製油所関連のメールにご注意ください 3月12日 http://www.cosmo-oil.co.jp/information/110312/index.html สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Council of Anti-Phishing Japan) フィッシング対策協議会、2011、 日本赤十字社を騙るフィッシング 3月18日 http://www.antiphishing.jp/news/alert/2011318.html สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Food Communication Compass, 2011, 「1日2杯の味噌汁が効く」は本当ですか？放射能放射線のトンデモ科学に騙されないために6月21日http://www.foocom.net/special/4379/ สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Gohara Nobuo) 郷原信郎、2011、総務省の「東日本大震災に係るインターネット上の流言飛語への適切な対応に関する要請」について 4月15日 http://nobuogohara.wordpress.com/2011/04/15/%E7%B7%8F%E5%8B%99%E7%9C%81%E3%81%AE%E3%80%8C%E6%9D%B1%E6%97%A5%E6%9C%AC%E5%A4%A7%E9%9C%87%E7%81%BD%E3%81%AB%E4%BF%82%E3%82%8B%E3%82%A4%E3%83%B3%E3%82%BF%E3%83%BC%E3%83%8D%E3%83%83%E3%83%88%E4%B8%8A/ สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

Jcast, 2011, 「福島小学生が原発放射線で死亡」 坂本龍一ツイッターでデマ「拡散」 5月11日 http://www.j-cast.com/2011/05/11095295.html?p=all สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

Kikulog. 2011、 放射性物質拡散予測、またはシミュレーションの解釈を間違えるとデマのもと 4月6日 http://www.cp.cmc.osaka-u.ac.jp/~kikuchi/weblog/index.php?UID=1302031557 สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2014.

(Hiroi Osamu) 廣井脩、1988、 災害流言の社会心理、建築雑誌、Vol.103, No.1272, pp. 30-33.

Hiroichi, 2011, 原発事故による海洋汚染の予測、 http://blogs.dion.ne.jp/hiroichiblg/archives/10083045.html สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Information Technology Promotion Agency) 情報処理推進機構、2011、災害情報を装った日本語のウイルスメールについて　4月4日 http://www.ipa.go.jp/security/topics/alert20110404.html สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(IT Life Hack) ITライフハック、2011、東日本大震災に便乗か？災害関連のフィッシングサイトなどに注意　3月26日 http://news.livedoor.com/article/detail/5442885/ สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Japan Press Network. 2011. 震災めぐりネットに悪質書き込み　警察がデマ対策強化4月1日 http://www.bousai.go.jp/1info/pdf/saigaipanf_e.pdf สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Kansai Electric Power) 関西電力、2011、関西電力からのお知らせ http://www.kepco.co.jp/ สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

Kapferer,J.N. 1990. Rumors: Uses, Interpretations, and Images. Transaction Books, New Brunswick, CT.

Knapp R.H. 1944. A Psychology of Rumor. *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 8, No. 1, pp. 22-37.

Livedoor News. 2011.「放射能が到達する」韓国でチェーンメールが拡散、警察が捜査に着手3月17日 http://news.livedoor.com/article/detail/5421237/ สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Mainichi Shinbun) 毎日新聞、2011、東日本大震災：暮らしどうなる？／6 デマに惑わされない 3月21日 http://blog.goo.ne.jp/tabibito12/e/569687252559ac5f30672a862c6730a5 สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Mainichi Shinbun) 毎日新聞、 2012、 辻元清美衆院議員：「名誉傷つけられた」と産経新聞を起訴1月19日 http://mainichi.jp/select/jiken/news/20120120k0000m040036000c.html สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Ministry of Internal Affairs and Communications) 総務省、2011、 東日本大震災に係るインターネット上の流言飛語への適切な対応に関する要請 平成23 年4月6日

(Ministry of Internal Affairs and Communications) 総務省、 2012、 大規模災害時におけるインターネットの有効活用事例集、東京.

(Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism) 国土交通省、 2011、 日本の被災地における仮設住宅の資材の輸入について　6月21日 http://www.mlit.go.jp/jutakukentiku/house/jutakukentiku_house_fr4_000020.html สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2014.

(Miyabe et al.) 宮部真衣、2013、 修辞ユニット分析を用いた東日本大震災における流言テキストの有害性分析、言語処理学会第19回年次大会発表論文集. pp. 170-172.

(National Institute of Radiological Sciences) 放射線医学総合研究所、2011、ヨウ素を含む消毒剤などを飲んではいけません3月14日 http://www.nirs.go.jp/data/pdf/youso-2.pdf สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Nomura Sachiyo) 野村幸代、2011、 災害時のデマと流言～ソーシャルメディア発達の背景の下で～、TRC Eye、 Vol.274.

(Ogiueshiki Blog) 荻上式BLOG、2011、 東北地方太平洋沖地震、ネット上でのデマまとめ http://d.hatena.ne.jp/seijotcp/20110312/p1 สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Okamura Issei ed.) 岡村一成編、2007、災害心理学、応用心理学事典、日本応用心理学会、丸善出版.

Pendleton S.C. 1998. Rumor Research Revisited and Expanded. *Language & Communication*. Vol. 18, pp. 69-86.

Rosnow, R.L. 1988. Rumor as communication: a contextual approach. *Journal of Communication*. Vol.38, pp.1-17.

(Sankei Shinbun) 産経新聞、2011、枝野官房長官、チェーンメールへの注意呼びかけ 3月12日 http://ceron.jp/url/headlines.yahoo.co.jp/hl?a=20110312-00000758-san-pol สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Searchina、 2011、 【東日本大震災】トレンドマイクロ、大地震に便乗したサイバー犯罪への注意を喚起 3月16日 http://news.searchina.ne.jp/disp.cgi?y=2011&d=0316&f=it_0316_008.shtml สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Searchina、 2011b、 【東日本大震災】トレンドマイクロ、大地震に便乗したサイバー犯罪への注意を喚起 3月16日 http://news.searchina.ne.jp/disp.cgi?y=2011&d=0316&f=it_0316_008.shtml สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

Shibutani, T. 1966. Improvised News. Bobbs Merrill, Indianapolis, IN.

(Shigyo Ayako) 執行文子、2011、 東日本大震災・ネットユーザーはソーシャルメディアをどのように利用したのか、*放送研究と調査*、August 11.

(Survey Research Center) サーベイリサーチセンター、2011、 東日本大震災に関する調査（地震後の心理と行動 http://www.surece.co.jp/src/press/backnumber/20110413.html สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Tonooka Yoshimi) 殿岡良美、 2011、 総務省通達「東日本大震災に係るインターネット上の流言飛語への適切な対応に関する電気通信事業者関係団体に対する要請」は極めて危険だ。 4月7日 http://japan.cnet.com/blog/it_bigbang/2011/04/07/entry_30021397/?ref=rss สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Umejima Ayana et al.) 梅島彩奈、宮部麻衣 、荒牧英治、灘本明代、2011、災害時Twitterにおけるデマとデマ訂正RTの傾向、情報処理学会研究報告.

Wall Street Journal、 2011、 日本の震災に関連した詐欺に注意＝米ＦＢＩ4月4日 http://jp.wsj.com/public/page/0_0_WJPP_7000-215761.html?mg=inert-wsj สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Wikipedia. 2013a. 関東大震災. http://ja.wikipedia.org/wiki/%E9%96%A2%E6%9D%B1%E5%A4%A7%E9%9C%87%E7%81%BD#.E5.9C.B0.E9.9C.87.E3.81.AE.E6.B7.B7.E4.B9.B1.E3.81.A7.E7.99.BA.E7.94.9F.E3.81.97.E3.81.9F.E4.BA.8B.E4.BB.B6 สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

Wikipedia. 2013b. 東日本大震災関連の犯罪・問題行為 http://ja.wikipedia.org/wiki/%E6%9D%B1%E6%97%A5%E6%9C%AC%E5%A4%A7%E9%9C%87%E7%81%BD%E9%96%A2%E9%80%A3%E3%81%AE%E7%8A%AF%E7%BD%AA%E3%83%BB%E5%95%8F%E9%A1%8C%E8%A1%8C%E7%82%BA#.E3.83.87.E3.83.9E.E6.83.85.E5.A0.B1 สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Yomiuri Shibun) 読売新聞、 2011a、 震災絡みの悪質デマを公表…警察庁、立件も視野 4月1日 http://www.yomiuri.co.jp/national/news/20110401-OYT1T00793.htm สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、2011、 ネットの流言飛語、管理者の自主削除を要請 4月6日 http://www.yomiuri.co.jp/national/news/20110406-OYT1T00939.htm สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、 2011b、 震災でのデマ・ガセ情報に踊らされるな 3月25日 http://www.yomiuri.co.jp/net/security/goshinjyutsu/20110325-OYT8T00642.htm สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、2011c、災害情報装いウイルスメール、実在の担当者名で 4月7日http://www.yomiuri.co.jp/national/news/20110407-OYT1T00020.htm สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014.

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、2011d、「黒い雨」「うがい薬飲め」はデマ！冷静対応を 3月16日http://www.yomiuri.co.jp/national/news/20110316-OYT1T00537.htm สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2014

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、2011e、「放射線飛来、首に消毒液を」東南アジアでデマ 3月18日http://www.yomiuri.co.jp/world/news/20110318-OYT1T00757.htm สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2014.

(Yomiuri Shinbun) 読売新聞、2011f、義援金詐欺多発… 「義務で」「リンゴ買って」 3月29 http://www.yomiuri.co.jp/national/news/20110329-OYT1T00603.htm สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2014.

(Yoshikawa Mitsusada) 吉河光貞、1949、関東大震災の治安回顧、法務局特別審査局.

(Yoshitsugu Yumi) 吉次由美、2011、東日本大震災にみる大災害時のソーシャルメディアの役割～ツイッターを中心に～、*放送研究と調査*、7月、pp.16-23.

ทบทวนเรื่องการสื่อสารในภาวะวิกฤติ: การสื่อสารในภาวะวิกฤติ vs. ภาวะวิกฤติในการสื่อสาร

Problematising crisis communication: communication of crisis vs. crisis of communication

สาวิตรี คทวณิช[1]

Abstract

This paper focuses at the subjectivity aspect of crisis, arguing that crisis is not a quality that is intrinsic. Crisis is defined as such by the society and later by the theory related to crisis communication. The subjectivity aspect of it renders both challenges and opportunities to the parties involved. Crisis communication is a part of public communication. Thus it may affect society both positively and negatively. The issue of crisis can be used as a tool for manipulation. Crisis can be communicated in order to steer public attention to a certain designated direction that serves someone's interest. Sometimes, communication is designed in such a way that it denies the existence of "crisis" for the same purpose. This paper follows the alternative paradigm of communication. It proposes that in order to have a successful crisis communication, instead of prescribing a formula for success, one should take into consideration all the stakeholders involved in the process. Ultimately crisis communication should foster a consolidated effort that seeks to establish common understanding of the situation so that this would be the beginning of the road to crisis recovery.

Key words: crisis, crisis communication, critical perspective, alternative paradigm of communication, consensus

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาอัตวิสัย (subjectivity) ของภาวะวิกฤติอันเกิดจากมุมมอง (perception) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยเสนอว่าความเป็นอัตวิสัยของภาวะวิกฤติทำให้ "วิกฤติ" สามารถเป็นได้ทั้งปัญหา และ โอกาสของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากการที่การสื่อสารในภาวะวิกฤติเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารสาธารณะ (public communication) ย่อมสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในภาพรวมทั้งทางบวกและทางลบ การสื่อสารว่ามีภาวะวิกฤติอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกปั่น (manipulate) ความสนใจของสังคมไปสู่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง และการสื่อสารเพื่อปฏิเสธภาวะวิกฤติก็อาจถูกใช้เพื่อประโยชน์เดียวกัน ศาสตร์แห่งการศึกษาการสื่อสารในภาวะวิกฤติตามแนวคิดของบทความนี้จึงเป็นการอภิปรายในเชิงวิพากษ์เพื่อนำเสนอกระบวนทัศน์ทางเลือก (Alternative Paradigm) ที่แตกต่างจากกระบวนทัศน์หลัก

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

(Dominant Paradigm) ทั้งในด้านสมมติฐานการเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร และแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารภาวะวิกฤติ บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอปัจจัยต่างๆที่ควรคำนึงถึงในการสื่อสารในภาวะวิกฤติให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเข้าใจตามความเป็นจริงร่วมกันเพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการแก้ไขวิกฤติ

Key words: crisis, crisis communication, critical perspective, alternative paradigm of communication, consensus

<u>บทนำ</u>

คำว่า “วิกฤติ” เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของข่าวประจำวัน ในแต่ละวันเราได้ยินข่าวเกี่ยวกับวิกฤติต่างๆมากมาย ไม่ว่าจะเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจ เช่น ตลาดหุ้นตก พนักงานนัดหยุดงานหรือ ภาวะเงินเฟ้อข้าวยากหมากแพง, วิกฤติทางการเมือง เช่น ความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองนำไปสู่การประท้วงและการปะทะกัน วิกฤติการก่อการร้าย เช่นการระเบิด การสังหารผู้บริสุทธิ์ หรือการจี้เครื่องบิน วิกฤติอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์เหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเพิ่มขึ้นทั้งในด้านจำนวนและระดับความรุนแรงของวิกฤติการธรรมชาติในช่วงกว่าสิบปีที่ผ่านมา ทั่วโลกประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติมากมายเริ่มจากเหตการณ์ธรณีพิบัติในเขตมหาสมุทรอินเดียในปี 2547 ส่งผลให้เกิดความเสียหาย และมีจำนวนผู้คนล้มตายมหาศาลในหลายประเทศ หรือเหตุการณ์คลื่นสึนามิที่เกิดในมหาสมุทรแปซิฟิคพัดถล่มชายฝั่งประเทศญี่ปุ่นในปี 2554 ที่ก่อให้เกิดความเสียหายมหาศาลให้แก่ชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดเหตุสารกัมมันตรังสีรั่วไหลจากโรงงานผลิตไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณนั้นตามมาอย่างรุนแรงซึ่งต้องใช้เวลาในการเยียวยาเป็นเวลานานกว่าผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ และทางจิตใจจะกลับสู่ภาวะปกติ

จะเห็นได้ว่า สองเหตุการณ์ที่กล่าวมาเป็นตัวอย่างของวิกฤติในปัจจุบันที่มีความรุนแรงอย่างที่มนุษยชาติไม่เคยได้ประสบมาก่อน ความเสียหายที่เกิดขึ้นครอบคลุมอาณาเขตของหลายประเทศ นอกจากนี้การที่โลกมีประชากรสูงขึ้นและความหนาแน่นของการอยู่อาศัยส่งผลให้ความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินทวีขึ้นด้วย ภาวะวิกฤติในโลกที่อันตรายมากขึ้นเช่นนี้ทำให้เราควรหันมาทบทวนองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการภาวะวิกฤติ และปรับให้มีความเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ภาวะวิกฤติที่ผ่านมาในอดีตได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการจัดการ หนึ่งในองค์ความรู้ในการบริหารภาวะดังกล่าวให้ผ่านพ้นไปด้วยดีคือองค์ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารในภาวะวิกฤติ

การศึกษาเรื่องการสื่อสารในภาวะวิกฤติมีมานาน และงานที่โดดเด่นของนักทฤษฎีชื่อดังในสาขานี้มีมากมาย และจะเห็นได้ว่านักวิชาการจำนวนไม่น้อยมาจากฝั่งอเมริกา ส่งผลให้ศาสตร์ในด้านนี้ส่วนใหญ่จึงสะท้อนจารีตแบบอเมริกัน (American tradition) ที่เน้นการศึกษาเชิงประยุกต์ที่เน้นการนำไปใช้ (pragmatic study) มากกว่าที่จะเป็นการศึกษาในเชิงทฤษฎี (Berger 2012: 5) ในการศึกษาตามแนวทางดังกล่าวส่วนใหญ่จึงเป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เป็นสูตรสำเร็จในการสื่อสารในภาวะวิกฤติ (Zaremba 2010; Fernandez 2003; Anthonissen 2008; Ulmer et al 2011)

เมื่อทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อนี้ในเรื่องนิยามของคำว่าวิกฤติพบว่า นิยามของวิกฤติมักเริ่มต้นจากความเสี่ยง หรือ อันตรายที่องค์กรต้องเผชิญ การศึกษาที่มีจุดเริ่มต้นจากวิกฤติในองค์กรจึงนำไปสู่การแบ่งประเภท และเสนอแนวทางการพัฒนา โดยมีองค์กรและผลประโยชน์ขององค์กรเป็นตัวตั้ง (Ulmer et al 2011) อย่างไรก็ตาม วิกฤติที่โลกเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เป็นวิกฤติของมนุษยชาติ วิกฤติของสังคมโดยรวม เช่น อุทกภัย วาตภัย หรือ การก่อการร้ายสากล ดังนั้นนิยามของการสื่อสารในภาวะวิกฤติดังกล่าวอย่างประสบความสำเร็จจึงไม่น่าจะเป็นการสื่อสารที่รักษาภาพลักษณ์ของผู้สื่อสารคือองค์กร แต่ต้องเป็นการสื่อสารที่ทุกภาคส่วนได้ประโยชน์ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อสวัสดิภาพที่ยั่งยืนของสังคมส่วนรวม

<u>ประเด็นปัญหาที่ 1: วิกฤติและอัตวิสัยของวิกฤติ</u>

ทฤษฎีที่ว่าด้วยการสื่อสารในภาวะวิกฤติเริ่มต้นด้วยการให้นิยามของสิ่งที่เป็นจุดสนใจในการศึกษา ทั้งนี้เพื่อกำหนดจุดเริ่มต้นและขอบเขตของทฤษฎีและวิธีวิเคราะห์

วิกฤติ (Crisis) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ มักจะเป็นเรื่องที่ฉุกละหุกและรีบด่วน สาเหตุของวิกฤติอาจเกิดจากภัยธรรมชาติ เช่นอุทกภัย วาตภัย ธรณีพิบัติ หรืออาจเป็นวิกฤติอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์ บทความนี้มุ่งศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร และภาวะวิกฤติโดยบทความนี้มีจุดยืนแบบการวิเคราะห์ยุคหลังสมัยใหม่ คือมีสมมติฐานว่า วิกฤติที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งอาจเกิดเป็นผลจากเหตุการณ์ธรรมชาติ หรือเป็นผลจากการประกอบกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์เช่นการเห็นต่างในทางการเมือง หรือความล้มเหลวทางการเงินการธนาคาร แต่อีกส่วนหนึ่ง “วิกฤติ”คือ นิยามของเหตุการณ์ที่มนุษย์ได้กำหนดความหมายผ่านทางกระบวนการการสื่อสาร ดังนั้น ภาวะวิกฤติจึงมีทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงที่สัมผัสได้ เป็น ภววิสัย (objectivity) และด้านที่เป็นอัตวิสัย หรือมุมมองของมนุษย์ (subjectivity)

การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารในภาวะวิกฤติที่ผ่านมามักเริ่มต้นด้วยเกณฑ์กลางที่เป็นบรรทัดฐานในการแยกภาวะวิกฤติออกจากภาวะปกติ เกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับกันแพร่หลายมี 3 ประการมาจากงานของเฮอร์แมนน์ (Hermann (1963)) ที่มีจุดสนใจมาจากวิกฤติในองค์กรอีกเช่นกัน เกณฑ์ต่างๆประกอบด้วย

1. ความประหลาดใจ (surprise) วิกฤติคือสิ่งที่ภาวะที่เกิดขึ้นในธรรมชาติหรืออาจเป็นภาวะที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ก็ได้ และเกิดขึ้นในเวลาคับขันและมีความรุนแรงเกินกว่าความคาดหมายของภาคส่วนต่างๆในสังคม (Ulmer et al, 2011: 5) ดังนั้นความเป็นวิกฤติไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าเกิดอะไรขึ้นมากเท่ากับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นสร้างความประหลาดใจหรือไม่เพียงใด เช่น อุทกภัยอาจเป็นเพียงภัยธรรมชาติที่ไม่ถึงขั้นวิกฤติหากเกิดขึ้นในฤดูน้ำหลาก ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตามปกติในช่วงเวลานั้นของปี อุทกภัยปี 2554 ถือเป็นวิกฤติเพราะเวลาที่เกิดน้ำท่วมกรุงเทพเป็นช่วงที่พ้นจากฤดูฝนเข้าสู่ฤดูหนาว และนอกจากนี้ระดับความรุนแรงของน้ำท่วมครั้งนั้นทำความเสียหายอย่างที่คนไทยไม่เคยประสบมาก่อนและไม่สามารถคาดคิดได้ เป็นน้ำท่วมที่แปลกไปจากน้ำท่วมโดยปกติ เป็นต้น

2. ภัยคุกคาม (Threat) วิกฤติส่งผลที่เป็นภัยคุกคาม ในทฤษฎีการสื่อสารในภาวะวิกฤติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารองค์กรเห็นว่าวิกฤติขององค์กรคือสถานการณ์ที่คุกคามค่านิยมหลักขององค์กร ยกตัวอย่างเช่น การที่เกิดการรั่วไหลของเรือบรรทุกน้ำมันของบริษัท ปตท.โกลบอลเคมิคอล ในอ่าวไทยนอกชายฝั่งท่าเรือ

มาบตาพุด ส่งผลให้เกิดคราบน้ำมันปนเปื้อนในทะเลและชายหาดเกาะเสม็ดในเดือนกรกฎาคม 2556 เป็นวิกฤติต่อความน่าเชื่อถือและความรับผิดชอบของบริษัทที่มุ่งมั่นจะเป็นองค์กรชั้นนำระดับโลกในฐานะบริษัทในเครือ ปตท. ผู้นำด้านพลังงานในประเทศไทยและในภูมิภาค ความผิดพลาด บกพร่องในการปฏิบัติงานจนเกิดน้ำมันรั่วไหลเป็นสิ่งที่ทำลายความใฝ่ฝันดังกล่าว นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเป็นภัยต่อคุกคามต่อองค์กรธุรกิจตามที่ทฤษฎีให้นิยามไว้แล้วนั้น ยังเป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของประชาชนทั่วไป น้ำมันที่รั่วก่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ในพื้นที่และวิถีชีวิตของประชาชนในระยะยาว แม้ว่าผลกระทบในด้านนี้จะเข้าถึงคนหมู่มากและความเสียหายไม่สามารถประเมินค่าได้นั้น ทฤษฎีกลับไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในนิยามที่กำจัดอยู่เพียงประเด็น “ค่านิยมหลัก” ขององค์กร อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเหตุการณ์อีกเหตุการณ์หนึ่งเป็นตัวอย่างของวิกฤติขององค์กร เช่น การที่ประชาชนนำโดยเครือข่ายประชาชนปฏิรูปพลังงานออกมาประท้วงการทำงานของบริษัท ปตท. จำกัด(มหาชน) โดยอ้างว่าบริษัทค้ากำไรเกินควรจากการจำหน่ายน้ำมันเพื่อสร้างผลประโยชน์ทางธุรกิจให้ผู้ถือหุ้นที่เป็นพวกพ้อง เป็นการขูดเลือดขูดเนื้อจากประชาชนคนไทยที่เป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของทรัพยากร (น้ำมัน) กรณีเช่นนี้เป็นวิกฤติตามนิยามชัดเจน เพราะ ขัดแย้งกับค่านิยมหลักของบริษัทที่ถือเป็นคำขวัญขององค์กรคือ “พลังไทย เพื่อไทย” จะเห็นได้จากตัวอย่างนี้ว่าวิกฤติอาจเป็นสิ่งที่ไม่ได้เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินนั้นแต่อาจเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อภาพลักษณ์ขององค์กร ในกรณีเช่นตัวอย่างนี้ จะเห็นว่าเกณฑ์ที่สองเรื่องวิกฤติเป็นภัยคุกคามนี้จะเห็นได้ชัดเจน และสามารถอธิบายได้มากกว่า

3. มีเวลาในการจัดการจำกัด (Short Response Time) โดยนิยามวิกฤติเป็นเหตุการณ์ที่มีเวลาในการรับมือน้อย ทั้งนี้อาจมองว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากเกณฑ์ที่หนึ่งที่ว่าวิกฤติต้องเป็นสิ่งที่สร้างความประหลาดใจ จึงไม่ได้มีการเตรียมตัวรับมือมาก่อนล่วงหน้า ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องเดินหน้าจัดการหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น เมื่อพิจารณาร่วมกับสองเกณฑ์ข้างต้นทำให้วิกฤติย่อมเป็นสิ่งที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วนมิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหาย สังคมจึงมีความคาดหวังว่าการสื่อสารเรื่องวิกฤติต้องเกิดขึ้นในทันทีที่พบว่าเกิดวิกฤติ ทั้งนี้เพื่อแสดงความจริงใจ และเพื่อขับเคลื่อนประชาคมไปสู่การแก้ไขอย่างทันท่วงที เช่น กรณีน้ำมันรั่วไหลในอ่าวไทยที่กล่าวข้างต้น บริษัท ปตท. โกลบอล เคมิคอลได้ออกแถลงการณ์ในรูปของจดหมายลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2556 เป็นวันเดียวกับที่บริษัทอ้างว่าเกิดเหตุการณ์น้ำมันรั่ว *(ฉบับที่ 1 เกิดเหตุท่อรับน้ำมันดิบรั่วในทะเล ห่างจากชายฝั่งประมาณ 20 กิโลเมตร)* เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์อันเป็นขั้นที่หนึ่งที่จะนำไปสู่การแก้ไขอย่างทันท่วงที

เมื่อทบทวนวรรณกรรมในศาสตร์นี้พบว่าสามารถจำแนกวิกฤติออกได้เป็น 2 ประเภทตามสาเหตุ ได้แก่ วิกฤติที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ และ วิกฤติที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ **(Ulmer et al 2011: 9-10)** โดยทั้งสองยังคงมีจุดสนใจอยู่ที่วิกฤติขององค์กรและคำนึงถึงผลประโยชน์และภาพลักษณ์ขององค์กรเช่นเดิม ความสนใจในองค์กรปรากฏชัดเมื่อพิจารณานิยามและคำอธิบายวิกฤติทั้งสองประเภทในรายละเอียด ได้แก่

1. วิกฤติที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ (intentional crisis) เป็นการกระทำโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยตั้งใจเพื่อทำร้ายองค์กร เช่น

1.1 การก่อการร้าย (terrorism)

1.2 การสร้างความเสียหาย (sabotage)

1.3 ความรุนแรงในที่ทำงาน (workplace violence)

1.4 การบริหารความเสี่ยงที่ไม่มีประสิทธิภาพ (poor risk management)

1.5 การยึดครองบริษัทอย่างเป็นปรปักษ์ (hostile takeovers)

1.6 ภาวะผู้นำที่ไม่มีจรรยาบรรณ (unethical leadership)

2. วิกฤติที่เกิดโดยไม่ได้ตั้งใจ หมายถึงวิกฤติที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติที่ไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมได้ หรืออาจเป็นความผิดพลาดที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ หรือเป็นความล้มเหลวในระบบขององค์กรเป็นการเฉพาะหรือในระดับชาติหรือนานาชาติที่ส่งผลต่อองค์กรก็ได้ ได้แก่

2.1 ภัยธรรมชาติ (Natural Disasters)

2.2 การเกิดโรคระบาด (Disease outbreaks)

2.3 ปัญหาทางเทคนิคที่เกิดขึ้นในระบบ (unforeseeable technical interactions)

2.4 สินค้าที่ผลิตออกไปมีข้อบกพร่อง (product failure)

2.5 เศรษฐกิจอยู่ในช่วงขาลง (downturns in the economy)

หากพิจารณาจากเกณฑ์และประเภทของวิกฤติตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นที่มีองค์กรเป็นจุดเริ่มต้นแห่งทฤษฎี (point of departure) สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะนำไปสู่ข้อจำกัดหลายประการในการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้กับวิกฤติที่โลกกำลังเผชิญอยู่ ทั้งนี้เพราะวิกฤติในปัจจุบันมีความแตกต่างจากทฤษฎีในสองประการหลัก ประการที่หนึ่งคือ วิกฤติปัจจุบันส่งผลกว้างขวางกว่าระดับองค์กรมากและผู้ที่มักได้รับความเดือดร้อนจะเป็นประชาชนคนธรรมดาทั่วไป ประการที่สองคือ วิกฤติโดยเฉพาะที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบทั้งที่มองเห็นได้และไม่อาจมองเห็นได้ซึ่งส่งภัยคุกคามทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ภัยที่มองไม่เห็นและส่งผลในระยะยาวนั้นไม่ได้มีการกล่าวถึงไว้ในทฤษฎีแต่อย่างใด

เนื่องจากบทความนี้เน้นที่การศึกษาวิกฤติที่ส่งผลต่อสังคมในภาพรวม จึงจะขอกล่าวถึงเฉพาะวิกฤติที่เกี่ยวข้องได้แก่ การก่อการร้ายในประเภทของวิกฤติโดยตั้งใจ และ ภัยธรรมชาติและการเกิดโรคระบาดในส่วนของวิกฤติที่เกิดโดยไม่ได้ตั้งใจ วิกฤติทั้ง 3 นี้มีคุณสมบัติของความเป็นวิกฤติครบถ้วนทั้งสามประการ แต่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียปรากฏในวงกว้าง บางกรณีอาจครอบคลุมทั้งสังคม อย่างไรก็ตาม วิกฤติที่เกิดจากการระบาดของโรคซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาวะส่วนรวมมักเรียกว่าความเสี่ยง (risk) และการสื่อสารเรื่องนี้มักมีชื่อเรียกพิเศษว่า การสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) ดังนั้นการศึกษาการสื่อสารในภาวะวิกฤติทั้งหมดนี้จึงรวมเรียกว่าการสื่อสารในภาวะวิกฤติและความเสี่ยงเร่งด่วน หรือ Crisis and Emergency Risk Communication (CERC) (Reynolds and Seeger, 2005: 43) ในแบบจำลองการสื่อสาร CERC อ้างว่าการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขวิกฤติและความเสี่ยง ดังนั้นจุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการสื่อสารคือต้องการ

ก่อให้เกิดการคลี่คลายปัญหาในสังคม (อ้างแล้ว หน้า 44) ดังนั้นการแก้ปัญหาจะดำเนินไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับการให้นิยามปัญหาว่าคืออะไร และความเสี่ยงนั้นเป็นความเสี่ยงของใคร แล้วจึงออกแบบการสื่อสารเพื่อขจัดปัญหาและความเสี่ยงดังกล่าว

เป็นที่ยอมรับว่าการแก้วิกฤติของสังคมย่อมต้องเริ่มจากความเข้าใจร่วมกันถึงธรรมชาติของวิกฤติที่เกิดขึ้นอันจะนำมาสู่ข้อตกลงร่วมกัน (consensus)ว่าสิ่งนั้นเป็นวิกฤติเป็นความเสี่ยงหรือไม่ อย่างไร อัลเมอร์และคณะ (Ulmer et al (2011)) กล่าวว่า ความเสี่ยง หรือวิกฤติเป็นจริงเมื่อเรา”เห็นว่า” สิ่งนั้นเป็นวิกฤติ การเห็นและการรับรู้ (perception) เป็นสิ่งที่ได้มาจากกระบวนการตีความส่วนบุคคล ประเด็นเดียวกันเหตุการณ์เดียวกันคนแต่ละคนอาจตีค่าไปต่างๆกัน ขอบเขตของทฤษฎีนำไปสู่ประเด็นหนึ่งคือเมื่อนิยามตีกรอบจำกัดไว้เพียงเท่าที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ดังนั้นสิ่งที่ไม่ได้ตกอยู่ภายในกรอบนี้ นั่นคือสิ่งที่ไม่ได้คุกคามค่านิยมหลักขององค์กรจะถือเป็นวิกฤติหรือไม่ และทฤษฎีก็ไม่ได้ระบุแนวทางในการแก้ไขไว้ สิ่งนี้เป็นช่องว่างในองค์ความรู้ ช่องโหว่ในนิยามนี้ทำให้การสร้างความเห็นพ้องต้องกันว่าสิ่งใดเป็นวิกฤติเกิดขึ้นได้ยาก เช่น เหตุการณ์อุทกภัยปี 2554 จะถือว่าเป็นวิกฤติหรือไม่เพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลในวงกว้างทั่วประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็คุกคามการปฏิบัติงานของบริษัทตามปกติ นอกจากนี้ในระดับบุคคล บางคนอาจมองว่าเป็นเพียงน้ำท่วมตามฤดูกาลปกติเพราะทุกปีที่บ้านของตนก็ท่วมเท่านี้ไม่ใช่เรื่องที่น่าประหลาดใจ ในขณะที่หลายๆคนมองว่าเป็นวิกฤติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความคาดหมายของแต่ละคนที่จะตัดสินว่าสิ่งที่เกิดขึ้น “เกินความคาดหมาย” หรือไม่อย่างไร

<u>ประเด็นปัญหาที่สอง: กระบวนทัศน์ด้านการสื่อสาร รากฐานการสื่อสารในภาวะวิกฤติ</u>

การศึกษาการสื่อสารในภาวะวิกฤติก็เช่นเดียวกับการศึกษาการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์การสื่อสารระดับสื่อสารมวลชน คือการสื่อสารถึงทุกภาคส่วนในสังคม เช่นที่เรากำลังศึกษาอยู่นี้มีสองกระบวนทัศน์ กระบวนทัศน์แรกที่เป็นหลักคือการมองว่าการสื่อสารเป็นการเดินทางของสารทางเดียว จากผู้ส่งสาร ผ่านช่องทางในการสื่อสารไปสู่ผู้รับสาร หรือที่เรียกว่า Transmission Model (Westley and MacLean 1957) ในแบบจำลองการสื่อสารนี้ ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (source) เป็นผู้เดียวที่กำหนดสารในกระบวนการ (McQuail 2000: 52) เมื่อพัฒนามาเป็นทฤษฎีการสื่อสารที่สอดคล้องกับแบบจำลองนี้น่าจะเป็นทฤษฎีที่เห็นว่าการสื่อสารเปรียบเสมือนการที่ผู้ส่งสารนำสารที่ต้องการสื่อบรรจุในเข็มฉีดยาแล้วฉีดใส่ผู้รับสาร ดังนั้นตามตามทฤษฎีเข็มฉีดยานี้(hypodermic needle theory) เชื่อว่าสื่อสารมวลชนสามารถส่งสารเข้าสู่สมองของผู้ชมได้โดยตรงโดยไม่ผ่านกระบวนการคิด ในกระบวนทัศน์ที่มีทฤษฎีเข็มฉีดยาเป็นตัวอย่างนี้ประชาชนไม่สามารถที่จะคิดหรือคัดกรองข้อมูลอะไรด้วยตัวเอง ไม่สามารถต้านทานอำนาจของสารในสื่อได้ (Baran and Davis 2006: 82) ผู้ส่งสารเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งในการสื่อสาร รวมถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารด้วย ผู้รับสารมีบทบาทเป็นผู้รับ ไม่มีบทบาทใดใดนอกเหนือจากนั้นในกระบวนการ ทฤษฎีนี้มองว่าผู้รับสารเป็นมวลชนที่ไม่มีความคิดเป็นของตนเองและพร้อมที่จะเชื่อในทุกสิ่งที่ได้รับฟัง ดังนั้นหากต้องการให้ผู้ชมรับรู้เชื่อถือ และจดจำเรื่องใดสามารถทำได้โดยการให้ข้อมูลเรื่องนั้นบ่อยๆ ซ้ำๆ ก็เพียงพอ (McQuail 2000)

กระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมนี้ ทั้งแบบจำลอง และ ทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้เป็นรากฐานในการสร้างแนวปฏิบัติในการสื่อสารภาวะวิกฤติมาช้านาน

หากพิจารณาในรายละเอียดของทฤษฎีการสื่อสารในภาวะวิกฤติข้างต้นจะพบว่ามีประเด็นต่างๆที่สอดคล้องกับฐานคิดของกระบวนทัศน์หลักในหลายประการ ประเด็นแรกคือการสะท้อนมุมมองที่ว่าผู้ส่งสารและสื่อสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ คือ ความเชื่อว่าความเข้าใจที่ตรงกันหรือฉันทามติเกี่ยวกับเหตุการณ์วิกฤติเป็นสิ่งที่ต้องสร้างและผู้ส่งสารเป็นผู้กำหนด การใช้การสื่อสารเพื่อสร้างฉันทามติ (consensus) คือการให้ชุดข้อมูลชุดหนึ่งเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ทราบ และเมื่อทราบแล้วทุกคนก็จะเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อจะได้ตั้งตนเป็นตัวกลางสามารถประสานงาน (consolidated effort) เพื่อขับเคลื่อนองคาพยบไปสู่การแก้ไขปัญหาอันสืบเนื่องจากวิกฤติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นที่สองคือการที่ทฤษฎีได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบและความถี่ในการสื่อสารเพื่อการปรับ (perception) ของสมาชิก ให้ไปในทิศทางเดียวกันนั้นต้องกระทำโดยการสื่อสาร เป็นการระบุถึงบทบาทในส่วนของผู้ส่งสารเพียงเท่านั้น โดยการสื่อสารนี้มีบทบาทหลักคือการให้ข้อมูลและชี้แนะ อัลเมอร์และคณะ (2011) ระบุว่าข้อมูลที่นำเสนอควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีการสื่อสารกับกลุ่มต่างๆตั้งแต่เนิ่นๆและบ่อยๆ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างการสื่อสาร เพื่อแสดงความใส่ใจ
2. ข้อมูลที่สื่อนั้นอาจมีความสำคัญรองลงมา
3. มีการระบุสาเหตุของวิกฤติชัดเจน ทั้งนี้เพื่อลดความไม่แน่ใจอันอาจเกิดขึ้น
4. ติดต่อทุกคนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติ ด้วยความเมตตา ความห่วงใย และความเห็นอกเห็นใจ
5. บ่งบอกถึงปัจจัยความเสี่ยงในปัจจุบันและในอนาคต

(Ulmer et al 2011: 50-52)

ข้อเสนอของ อัลเมอร์และคณะเป็นการกำหนดถึงสิ่งที่พึงกระทำ (prescriptive) เมื่อเกิดสถานการณ์อันเป็นวิกฤติตามลักษณะที่ได้กล่าวมา และจะเห็นได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติสำหรับผู้ส่งสารเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าผู้ส่งสารเป็นผู้กำหนดเพียงคนเดียว ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนทัศน์หลักที่กล่าวมา การพิจารณาในลักษณะนี้ยังมีข้อจำกัดอันสืบเนื่องจากไม่ได้กล่าวถึงประเด็นในเชิงวิพากษ์ที่ว่าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจมีการตีความความเป็น “ภัยคุกคาม”ที่แตกต่างกันนำไปสู่การมีจุดประสงค์ของตนที่แตกต่างกัน และบางครั้งการสื่อสารอาจเป็นไปโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ส่งสารเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ประเด็นข้อแรกที่ว่าการมีการสื่อสารก็นับว่าดีแล้วโดยคุณภาพของข้อมูลที่สื่อมีความสำคัญเป็นรองยิ่งเป็นประเด็นที่น่าเป็นห่วงขึ้นไปอีก

จากข้อเสนอของอัลเมอร์และคณะ และ การที่ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการสื่อสารภาวะวิกฤติที่ตั้งอยู่บนรากฐานทางวิชาการที่มีข้อจำกัดย่อมก่อให้เกิดข้อกังขาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและการนำไปประยุกต์ใช้

ความสำเร็จของการสื่อสารในภาวะวิกฤติ: ความสำเร็จของใคร

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในภาวะวิกฤติที่มีองค์กรเป็นตัวตั้ง (organizational crises) มักกล่าวถึงการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพคือการออกแบบการสื่อสารที่สามารถรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรได้ โดยประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆเป็นเพียงวิถีทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์และรักษาผลประโยชน์ขององค์กรในการรักษาภาพลักษณ์ขององค์กร จะเห็นได้จากทฤษฎีต่างๆเกี่ยวกับการสื่อสารในภาวะวิกฤติจะเน้นบทบาทขององค์กรและสิ่งที่พึงกระทำ ได้แก่ Corporate Apologia Theory ที่ว่าด้วยกลวิธีในการกล่าวขอโทษ Image Repair Theory ที่ว่าด้วยกลวิธีการบริหารจัดการการดำเนินการขององค์กรที่ก่อให้เกิดวิกฤติ Situational Crisis Communication Theory ที่ว่าด้วยการวางแผนการตัดสินใจและกลยุทธในการตอบสนองอันจะมีผลต่อทัศนคติของผู้มีส่วนได้เสีย หรือการแสดงความรับผิดชอบ และ Organizational Renewal Theory ที่ว่าด้วยการสร้างโอกาสใหม่ๆให้แก่องค์กรจากภาวะวิกฤติ (Ulmer et al 2011: 16); (Zaremba 2010)

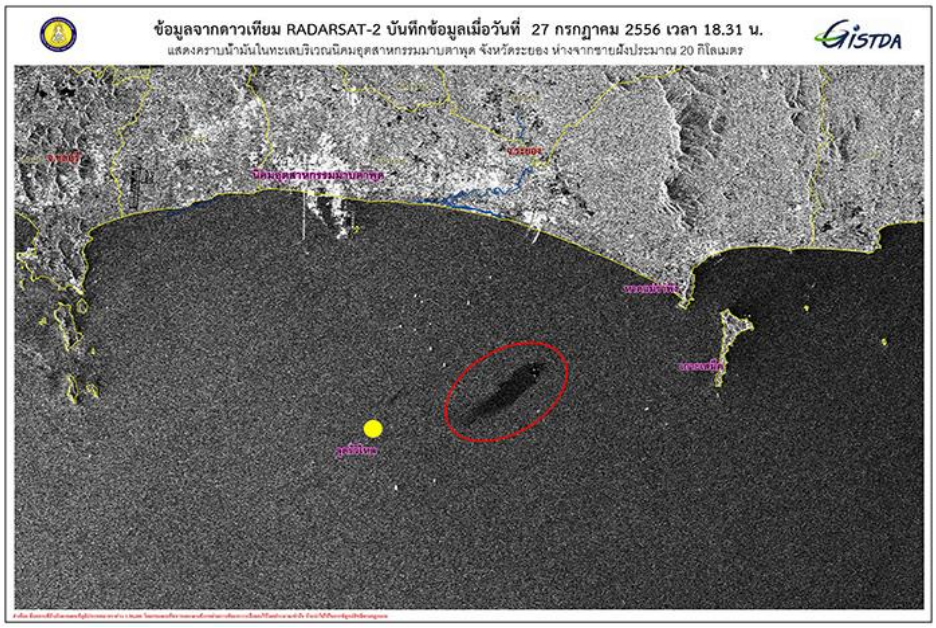
จะเห็นได้ว่าทุกทฤษฎีที่เป็นกระแสหลักของการสื่อสารในภาวะวิกฤติล้วนแล้วแต่มีศูนย์กลางที่องค์กรและภาพลักษณ์ขององค์กรจนเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารองค์กร ยกตัวอย่างเช่นหากการเกิดความผิดพลาดในการผลิตทำให้สินค้ามีข้อบกพร่อง (product failure) ถือเป็นหนึ่งในวิกฤติขององค์กร ที่องค์กรจะต้องแสดงความรับผิดชอบโดยการสื่อสารกับลูกค้าเช่นการเรียกคืนสินค้า การขอโทษ เพื่อแสดงความรับผิดชอบเป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ประโยชน์ของผู้ส่งสารคือบริษัทและผู้รับสารคือลูกค้าสอดคล้องกัน จึงเกิดความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย สิ่งที่ทำไปในการทำให้ลูกค้าสบายใจ พอใจกับสินค้านั้นเป็นหนทางที่จะเรียกความเชื่อมั่นและรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย แต่หากในกรณีที่ผลประโยชน์ของสองฝ่ายไม่สอดคล้องกันทั้งหมดย่อมทำให้เกิดคำถามประการที่หนึ่งในด้านความจริงใจว่า ผู้ส่งสารจะเลือกรักษาประโยชน์ของใครมากกว่ากัน และเนื่องจากการสื่อสารในภาวะวิกฤติมักต้องพึ่งพาบทบาทของสื่อสารมวลชนจึงนำไปสู่คำถามที่สองว่าการพิจารณาเพียงองค์กรและ ผู้มีส่วนได้เสียในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสารเพียงพอแล้วหรือไม่ในการทำความเข้าใจและพัฒนา

การสื่อสารในภาวะวิกฤติ: กรณีศึกษาการรั่วไหลของน้ำมัน และบริษัท ปตท. โกลบอลเคมิคอล (มหาชน) จำกัด

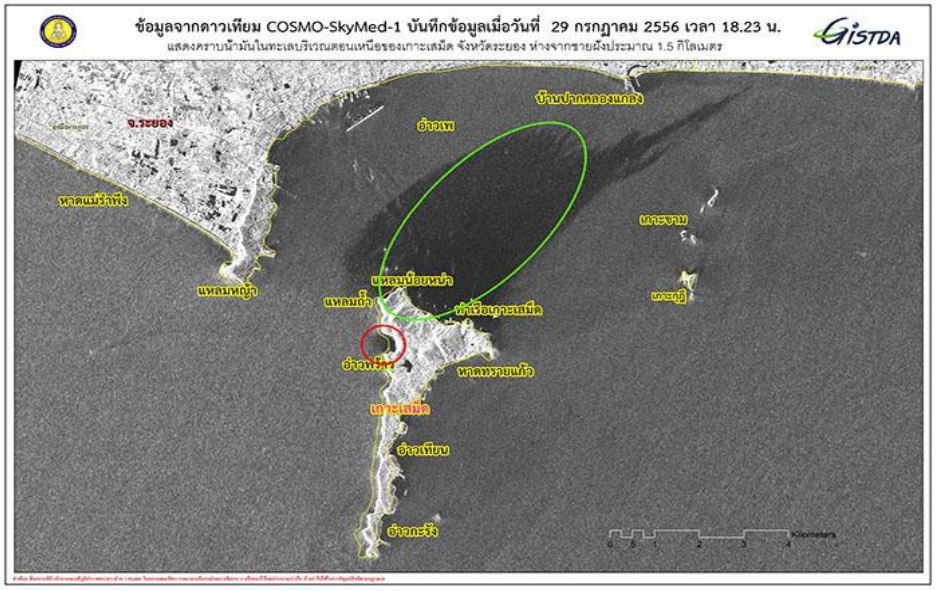
ในเดือนกรกฎาคม 2556 ประเทศไทยได้ประสบภาวะวิกฤติทางทะเลคือ ได้เกิดกรณีน้ำมันดิบรั่วไหลในทะเลนอกชายฝั่งจังหวัดระยอง เกิดคราบน้ำมันลอยบนผิวน้ำเป็นวงกว้างและกระจายกว้างขึ้นเรื่อยๆ ตามการพัดพาของกระแสน้ำ ประกอบกับการที่พื้นที่บริเวณนั้นใกล้เคียงกับหาดแม่รำพึง อ่าวบ้านเพ และเกาะเสม็ดสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดยิ่งก่อให้เกิดอันตรายคุกคามในหลากหลายมิติ สถานการณ์เช่นนี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย รายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้

> เมื่อเวลา 06.50 น. ของวันที่ 27 กรกฎาคม 2556 ได้เกิดอุบัติภัยน้ำมันดิบโอมานประมาณ 50,000 ลิตร รั่วจากท่ออ่อนส่งน้ำมันดิบขนาด 16 นิ้ว ของบริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) ห่างจากชายฝั่งมาบตาพุดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 20 กิโลเมตร สามารถสังเกตเห็นเป็นคราบน้ำมันที่ผิวหน้าน้ำทะเล มีขอบเขตประมาณ 1.5 x 8.3 ตารางกิโลเมตร จากภาพที่บันทึกไว้หลังการเกิดเหตุ 12 ชั่วโมงโดยประมาณ แสดงให้เห็นแนว

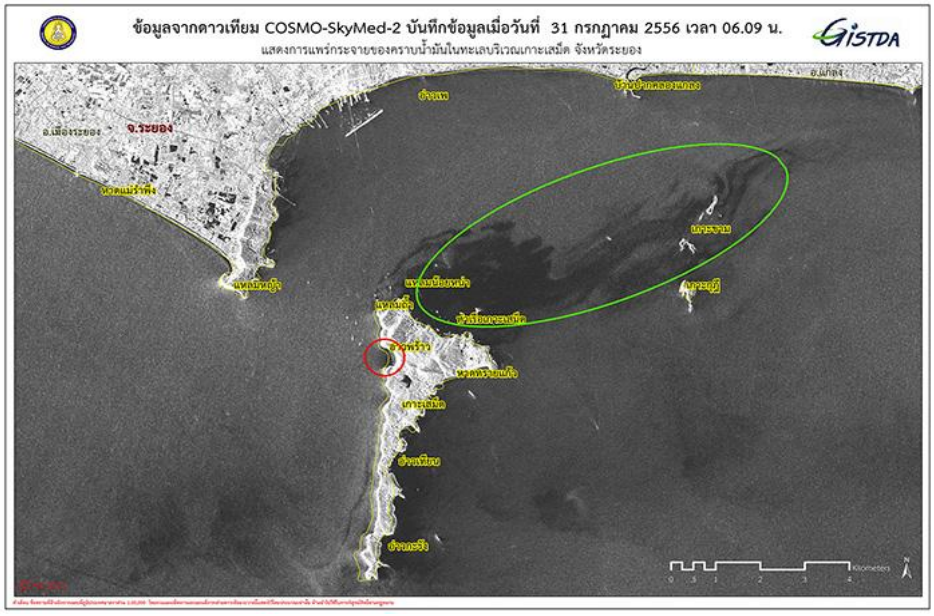
คราบน้ำมันได้เคลื่อนตัวออกห่างจากจุดที่น้ำมันรั่วประมาณ 15 กิโลเมตร โดยมีทิศทางการเคลื่อนที่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามทิศทางลมเข้าหาฝั่ง (รูปที่ 1)

การแพร่กระจายของคราบน้ำมันกินพื้นที่เพิ่มขึ้นในวันที่ 29 และ 30 กรกฎาคม กินพื้นที่ของเกาะเสม็ด อ่าวพร้าวและอ่าวบ้านเพ

เมื่อถึงวันที่ 31 กรกฎาคมและ 1 สิงหาคม ขนาดของคราบน้ำมันที่เกาะเสม็ดและอ่าวเพจึงเริ่มลดลง และเคลื่อนตัวออกไปทางทิศตะวันออก

(อ้างอิงจาก ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล (http://www.mkh.in.th/index.php/2013-08-08-10-30-0)

หลังจากเกิดเหตุจังหวัดระยองได้ประกาศให้เกาะเสม็ดเป็นพื้นที่ภัยพิบัติ ห้ามนักท่องเที่ยวลงเล่นน้ำจนกว่าสถานการณ์จะเป็นปกติ ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวโรงแรมเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรง นอกจากนี้หากพิจารณาทางนิเวศวิทยานับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายอย่างยิ่งต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมในระยะยาวเพราะคราบน้ำมันจะทำให้ทุกชีวิตในทะเลและชายฝั่งขาดแสงและอากาศที่จำเป็นในการดำรงชีพและคราบต่างๆต้องใช้เวลานานในการย่อยสลายตามธรรมชาติ ดังนั้นสิ่งมีชีวิตและมนุษยชาติจึงเป็นกลุ่มที่สองที่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้แล้วการเกิดน้ำมันดิบรั่วเป็นผลมาจากความบกพร่องของท่อส่งน้ำมันของบริษัท ปตท. โกลบอลเคมิคอล จำกัด(มหาชน) จึงนับเป็นวิกฤติขององค์กรเพราะเป็นอันตรายต่อภาพลักษณ์ของบริษัท บริษัทจึงนับเป็นฝ่ายที่สามที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติ

- **บทบาทการสื่อสารในภาวะวิกฤติโดยบริษัท พีทีที โกลบอล เคมีคอล จำกัด (มหาชน)**

การสื่อสารองค์กรในภาวะวิกฤติที่ได้ทบทวนมา ให้ความสำคัญกับการระบุว่าวิกฤตินั้นส่งผลคุกคามต่อค่านิยมหลักขององค์กรอย่างไร ดังนั้นในส่วนนี้จึงขอเริ่มด้วยการพิจารณาข้อมูลที่ระบุไว้ในเวปไซต์ของบริษัท ให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจของบริษัทและวิสัยทัศน์เพื่อหาค่านิยมหลักขององค์กรดังต่อไปนี้

> บริษัท พีทีที โกลบอล เคมีคอล จำกัด (มหาชน) (PTTGC) จดทะเบียนจัดตั้งบริษัทเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2554 เพื่อก้าวขึ้นเป็นแกนนำของธุรกิจเคมีภัณฑ์ (CHEMICAL FLAGSHIP) ของกลุ่ม ปตท. บริษัทฯ มีกำลังการผลิตผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีสายโอเลฟินส์และอะโรเมติกส์ รวมประมาณ 8.26 ล้านตันต่อปี และกำลังการกลั่นน้ำมันดินและคอนเดนเสทรวม 280,000 บาร์เรลต่อวัน โดยจัดแบ่งธุรกิจหลักเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมและสาธารณูปการ กลุ่มผลิตภัณฑ์อะโรเมติกส์ กลุ่มผลิตภัณฑ์โอเลฟินส์ กลุ่มธุรกิจผลิตภัณฑ์โพลิเมอร์ กลุ่มธุรกิจผลิตภัณฑ์เอทิลีนออกไซด์ กลุ่มธุรกิจผลิตภัณฑ์เคมีเพื่อสิ่งแวดล้อม และ

กลุ่มธุรกิจเคมีภัณฑ์ชนิดพิเศษนับเป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจปิโตรเคมีและการกลั่นครบวงจรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นบริษัทชั้นนำในระดับภูมิภาคเอเชียแปซิก

วิสัยทัศน์

เป็นผู้นำในธุรกิจเคมีภัณฑ์เพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต

พันธกิจ

ผู้ถือหุ้น

ส่งมอบผลตอบแทนที่เป็นธรรมและยั่งยืนให้แก่ผู้ถือหุ้น ด้วยการบริหารผลประกอบการที่เป็นเลิศอย่างน่าเชื่อถือ

สังคม

ผสานความรับผิดชอบต่อสังคมและความใส่ใจสิ่งแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คู่ค้า

เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดแก่คู่ค้าด้วยสินค้าและบริการเชิงนวัตกรรม

พนักงาน

สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยบรรยากาศการทำงานที่เป็นสุข ควบคู่กับการพัฒนาบุคลากรให้ทุ่มเทและผูกพันต่อองค์กร เพื่อความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ

(http://www.pttgroup.com/th/Company/Pages/pttgc.asp)

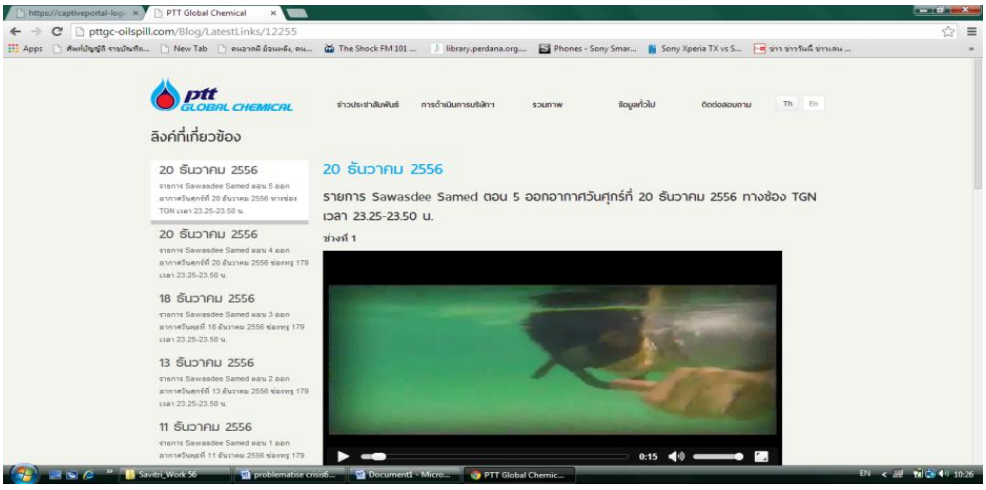
จากข้อความข้างต้นพบว่าวิสัยทัศน์หลักของบริษัทคือ “เป็นผู้นำในธุรกิจเคมีภัณฑ์เพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต” การเป็นผู้นำย่อมหมายรวมถึงการทำงานอย่างเป็นมืออาชีพ การเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติภารกิจประจำวันเช่นนี้แสดงความไม่เป็นมืออาชีพ ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของบริษัทในฐานะผู้นำธุรกิจเคมีภัณฑ์ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทำลายภาพขององค์กรที่มีพันธกิจทางสังคมว่าจะ “ผสมผสานความรับผิดชอบต่อสังคมและ ความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม” เป็นอย่างยิ่ง

สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นภัยคุกคามต่อองค์กรอย่างชัดเจน ดังนั้นทันทีที่เกิดเหตุการณ์ บริษัทได้เริ่มต้นสื่อสารกับประชาชนผ่านสื่อต่างๆภายในวันเดียวกัน โดยการออกแถลงการณ์ฉบับที่ 1 ทั้งในภาษาไทยและอังกฤษถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นมีการให้สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์และวิทยุ รวมไปถึงการเปิดเวปไซต์เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลในประเด็นนี้ชื่อ www.pttgc-**oilspill**.com/

ภาพที่ 1 หน้าเวปไซต์ www.pttgc-**oilspill**.com/

เพื่อตอบข้อกังขาของสังคม บริษัทได้เป็นเจ้าภาพในการจัดงานเทศกาลอาหารทะเลในพื้นที่ที่ประสบภัย และทำรายการ Sawasdee Samed ออกอากาศในช่อง โทรทัศน์ TGN เพื่อช่วยโฆษณาการฟื้นฟูการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ Sawasdee Samed สนับสนุนโดยบริษัท ปตท. โกลบอลเคมิคอล

นอกจากนี้ทางบริษัทยังแม่คือ ปตท.จำกัด (มหาชน) ยังได้ออกโฆษณาในชุด Better Samed “เราไปเที่ยวเสม็ดกันเถอะ” ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่องต่างๆแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติทางทะเลได้กลับมาสวยงามน่าท่องเที่ยวเหมือนเดิมและไม่มีอันตรายของสารตกค้างใดใดเหลืออีก

ภาพที่ 3 ตัวอย่างสปอตโฆษณาชุด Better Samed โดยบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

จากการพิจารณาเนื้อหาของสารที่สื่อในช่องทาง และรูปแบบต่างๆพบว่า เนื้อหาจะมุ่งเน้นถึงบทบาทของบริษัทในการจัดการกับปัญหาด้วยวิธีการต่างๆเช่น บริษัทได้ลดผลกระทบของการรั่วไหลโดยการปิดวาล์วท่อส่งน้ำมันทันที การระดมเรือจากภาคส่วนต่างๆเพื่อจำกัดการแพร่ขยายของน้ำมัน การวางบูม (boom) การส่งเจ้าหน้าที่ไปทำความสะอาดชายหาด จากการวิเคราะห์ บทสรุปสำหรับผู้บริหารออกโดยบริษัทฯ พบว่ามักเป็นการกล่าวถึงบริษัทในฐานะผู้กระทำ (agent) กระทำภารกิจต่างๆที่เป็นการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามไม่มีการกล่าวถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในระยะยาวที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเช่นคราบน้ำมันที่มองเห็นได้และซับล้างออกไปได้ชัดเจน สารเคมีที่อาจตกค้างในระบบนิเวศทางทะเลอันอาจเป็นความเสี่ยงต่อชีวิตมนุษย์ที่เป็นผลตามธรรมชาติของเหตุการณ์น้ำมันรั่วแต่อย่างใด (ดูเอกสารแนบ 1) จากเอกสารนี้เห็นได้ว่า บริษัทเลือกนำเสนอภาพขององค์กรในฐานะผู้ควบคุมสถานการณ์ โดยเลือกเสนอประเด็นปัญหาที่สามารถควบคุมได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น ขนาดของคราบน้ำมันปนเปื้อนที่ลดลงและการเก็บกวาดอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่เป็นปัญหาระยะยาว เช่นการปนเปื้อนของสารเคมีและโลหะหนักในสิ่งแวดล้อมที่บริหารจัดการได้ยากและสลับซับซ้อน และไม่ได้เป็นภัยคุกคามต่อองค์กรชัดเจนเท่ากับคราบ จึงเห็นได้ว่าบริษัทเลือกที่จะไม่พูดถึงเป็นการนำเสนอความจริงที่เกิดขึ้นเพียงบางส่วน คือส่วนที่บริษัทสามารถแก้ไขได้ และช่วยกอบกู้ภาพลักษณ์ จากกรณีนี้จะเห็นว่าบริษัท ปตท.โกลบอล เคมิคอล ได้ดำเนินการตามที่ทฤษฎีได้ระบุไว้และสามารถกำจัดภัยคุกคามตามทฤษฎีได้ทุกประการ

นอกจากจะเห็นได้ว่าการสื่อสารของบริษัทมีเนื้อหาที่มุ่งไปในทางการกอบกู้ภาพลักษณ์ขององค์กร เน้นการสื่อการแก้ปัญหาในลักษณะกระตือรือร้น (proactive) แสดงการเป็นองค์กรที่มีความรับผิดชอบ มีการแสดงการขอโทษ และยังพลิกวิกฤติเป็นโอกาสในการถือโอกาสทำงานในชุมชนซึ่งแสดงออกโดยการมีส่วนร่วมในการงานกิจกรรมต่างๆในเกาะเสม็ด และชายฝั่งจังหวัดระยอง และสร้างภาพการเป็นองค์กรที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมไปในเวลาเดียวกัน เช่นจากการจัดโครงการจิตอาสารักษาชายหาด เป็นต้น จากการสื่อสารทั้งหมดนี้ บริษัทประสบความสำเร็จในการขจัด “ความเสี่ยงจากเหตุการรั่วไหลของน้ำมัน” ที่บริษัทและภาพลักษณ์ขององค์กรเผชิญ แต่ยังไม่ครอบคลุมการสื่อสารข้อมูลที่สามารถขจัด “ความเสี่ยงจากเหตุการรั่วไหลของ

น้ำมัน” ที่ชาวบ้านในพื้นที่หรือแม้แต่นักท่องเที่ยวเผชิญ เช่น มีการระบุสิ่งที่บริษัททำเช่นวาง boom เพื่อล้อมคราบน้ำมัน แต่บริษัทไม่ได้บอกว่า boom ที่บริษัทมีนั้นไม่เพียงพอจะจำกัดคราบได้ และ ไม่ได้กล่าวถึงการป้องกันอันตรายหรือ การเยียวยา แต่อย่างใดเพราะประเด็นหลักในการสื่อสาร (theme) เป็นการบอกกล่าวว่าบริษัทได้พยายามกำจัดความเสี่ยงต่างๆแล้ว คำถามที่เกิดขึ้นในใจคือ ความเสี่ยง และอันตรายที่เราต้องเผชิญหมดไปแล้วจริงหรือ? ข้อกังขานี้สอดคล้องกับ”แถลงการณ์ภาคประชาสังคมกรณีท่อขนส่งน้ำมันรั่วไหลลงสู่ทะเล” ที่เรียกร้องให้บริษัทให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของน้ำมันดิบและสารเคมีที่ใช้ในการสลายน้ำมันดิบต่อสิ่งแวดล้อม (ดูเอกสารแนบ 2)

- **บทบาทสื่อมวลชนในการสื่อสารในภาวะวิกฤติในกรณีน้ำมันรั่ว**

สื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสำนักข่าวต่างๆมีหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆรอบตัวแก่ประชาชนผ่านรายการข่าว การสื่อสารเรื่องวิกฤติเช่นเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผูกขาดโดยบริษัทปตท. โกลบอลเคมิคอลเพียงฝ่ายเดียวแต่สื่อมวลชนก็ต้องทำหน้าที่ด้วย การทำหน้าที่ของสื่อเป็นสิ่งที่ดีสำหรับประชาชนในสถานการณ์เช่นนี้ที่บริษัทฯมีแนวโน้มที่จะให้ข้อมูลไม่หมดเพราะเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความเสี่ยงขององค์กรตนมากกว่าของประชาชน ทำให้คนมีข้อมูลรอบด้านมาขึ้นในการดูแลสวัสดิภาพของตนเอง แต่การทำหน้าที่ของสื่อสารมวลชนส่งอาจผลร้ายต่อประสิทธิภาพการสื่อสารขององค์กรที่ต้องการสร้างภาพที่ดีของตนเองเพราะ ข่าวอาจให้ข้อมูลที่เป็นอันตรายต่อบริษัท และเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งในข้อมูล ความไม่แน่ใจ เคลือบแคลงใจต่อความจริงใจของบริษัทก็จะเกิด เช่นในกรณีน้ำมันรั่วนี้ ตลอดเวลาหลายเดือนที่บริษัทพยายามสร้างความมั่นใจ สื่อต่างๆก็ได้นำเสนอมุมที่ตรงข้ามกับความพยายามของบริษัทอยู่เป็นระยะ เช่น ในในเดือนตุลาคม 2556 ASTV ผู้จัดการได้ลงข่าวหลังจากที่บริษัทได้ออกสปอตชุด Better Samed แล้วว่าด้วยเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ชาวเสม็ดได้รับ ที่ในชุดโฆษณาไม่ได้พูดถึงเช่น การที่สัตวทะเลมีจำนวนน้อยลงจนกระทบผู้มีอาชีพประมง และการจ่ายเงินเยียวยาที่บริษัทยังจ่ายให้ไม่ครบ หรือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 6 มีนาคม ที่นำเสนอข่าวคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดแถลงผลการวิจัยจากการสำรวจติดตามผลกระทบของระบบนิเวศในอ่าวพร้าวในช่วง 6 เดือนหลังจากเหตุการณ์ พบการเกิดโรคของปะการัง และการปนเปื้อนสารไฮโดรคาร์บอนตามพื้นผิวดินและพื้นทะเล ประเด็นทั้งสองนี้ ทางบริษัทไม่เคยกล่าวถึงเลยแม้จะเป็นความเสี่ยงต่อสุขภาวะส่วนรวม การเลือกไม่นำเสนอเรื่องเหล่านี้แสดงความพยายามของบริษัทในการให้ความสำคัญกับ ”สุขภาวะ”ขององค์กรตนเองมากกว่าส่วนรวม

นอกจากสื่อกระแสหลักได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุจะไม่ได้นำเสนอข้อมูลชุดเดียวกับของทางบริษัทซึ่งอาจก่อให้เกิดความสับสนและ ความเคลือบแคลงแล้ว ในปัจจุบันสื่อดิจิตัลต่างๆ เช่นเวปไซต์ที่เป็นชุมชนออนไลน์ดั้งเดิมอย่างพันทิพ.คอม ก็ยังมีการกล่าวถึงการเกิดน้ำมันรั่วอย่างหลากหลายในทุกมิติโดยสมาชิกมากหน้าหลายตา ยิ่งในปัจจุบันมีสื่อสังคมออนไลน์ยิ่งทำให้ข้อมูลที่มีการหมุนเวียนในระบบมีอยู่มากมายหลายชุด การที่สื่อสารองค์กรที่พยายามจุดประเด็นเพียงด้านที่เป็นบวกต่อบริษัทนั้นไม่สามารถกำหนดการรับรู้ของประชาชนว่าจะเป็นไปในด้านบวกเป็นวงกว้างได้หรือไม่ อำนาจอันล้นเหลือของสื่อและผู้สื่อสารในการกำหนดทิศทางและวาระของเรื่องต่างๆดูจะลดน้อยถอยลงเมื่อมีเทคโนโลยีสื่อสารดิจิตัลอย่าง

ปัจจุบัน จากที่กล่าวข้างต้นกระบวนทัศน์หลักและทฤษฎีการสื่อสารวิกฤติที่ถือกำเนิดจากกระบวนทัศน์นั้นอาจไม่ใช่ทางออกในปัจจุบัน

<u>คิดใหม่ทำใหม่ว่าด้วยกระบวนทัศน์ในการศึกษาการสื่อสาร</u>

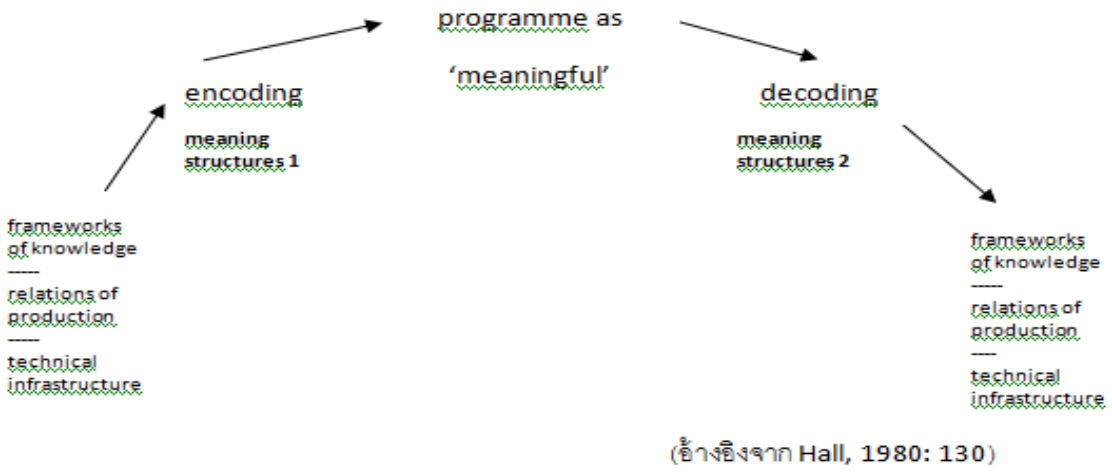
การจะขับเคลื่อนสังคมเพื่อคลี่คลายปัญหาและความเสี่ยงทั้งหลายย่อมต้องเริ่มจากการสร้างข้อตกลงร่วมสียก่อน หน้าที่ของการสื่อสารในภาวะวิกฤติในขั้นแรกจึงจำเป็นต้องเป็นการสร้างฉันทามติว่าอันตรายนั้นมีจริงและความเสี่ยงนั้นมีจริง หรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นจุดตั้งต้นการหาแนวทางระดมกำลังแก้ไข (ในกรณีการสื่อสารเพื่อให้ทุกภาคส่วนเห็นว่ามีวิกฤติจริง) หรือ สร้างความชอบธรรมในการไม่แก้ไข (ในกรณีการสื่อสารว่าไม่มีวิกฤติ) จะเห็นได้จากกรณีศึกษาข้างต้นว่าสิ่งที่กำหนดความสำเร็จของการสื่อสารนี้ไม่ได้อยู่ที่บทบาทขององค์กรเจ้าภาพที่เป็นผู้ส่งสารเพียงฝ่ายเดียวเพราะในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีทางการสื่อสาร และพฤติกรรมในการสื่อสาร ทำให้อำนาจของผู้ส่งสารลดน้อยถอยลง กระบวนทัศน์หลักในพิจารณาการสื่อสารแบบ Transmission Model ที่เคยเป็นรากฐานมาอาจไม่ใช่ทางออกในการสื่อสารในภาวะวิกฤติในปัจจุบัน กระบวนทัศน์แบบทางเลือกในการสื่อสาร (Alternative Paradigm) อาจเป็นทางออกสู่การสร้างการสื่อสารในภาวะวิกฤติที่เป็นประโยชน์ยั่งยืนต่อทุกภาคส่วน

การสื่อสารในกระบวนทัศน์ทางเลือก(Alternative Paradigm) มีมุมมองเกี่ยวกับสังคมที่แตกต่างไป กระบวนทัศน์นี้เห็นว่าการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคม การสื่อสารไม่ใช่แค่การส่งผ่านข้อมูล แต่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่สะท้อนโครงสร้างทางอำนาจในสังคม การสื่อสารใดใดย่อมสะท้อนการต่อสู้ระหว่างคนกลุ่มต่างๆโดยการเผยแพร่ชุดความเชื่อที่นำเสนอว่าเป็นเรื่องจริง หรืออุดมการณ์ (ideology)เพื่อครอบงำความคิดและการกระทำของคนอื่น (McQuail 2000: 49-50) การสื่อสารที่มีการผูกขาดโดยคนเพียงกลุ่มเดียวหรือในกรณีนี้โดยองค์กรเจ้าภาพเพียงองค์กรเดียวย่อมแสดงความพยายามในการครอบงำความคิดผู้ชม การออกแบบการสื่อสารที่ให้สิทธิแก่ผู้ส่งสารมากๆย่อมนำไปสู่การครอบงำอย่างเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้กระบวนทัศน์นี้ยังเห็นว่าการครอบงำ กำหนดการรับรู้โดยผู้ส่งสารไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพราะเชื่อว่าผู้รับสารมีความสามารถในการคิด มีวิจารณญานที่จะตีความเองได้

ดังนั้นการสื่อสารที่พึงกระทำเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันควรเป็นการร่วมมือของสองฝ่ายคือผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผู้ส่งสารทำหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกประเด็น และนำเสนอประเด็นนั้นๆในรูปของรหัส (code) เมื่อรหัสนั้นถูกส่งไปผ่านช่องทางการสื่อสารไปสู้ผู้รับสาร ผู้รับสารมีหน้าที่แปลรหัสเพื่อหาความหมายจะเห็นได้ว่าสิ่งที่แตกต่างจากกระบวนทัศน์หลักคือ ความเชื่อที่ว่าผู้รับสารเป็นผู้มีบทบาทในกระบวนการสื่อสาร (active audience) ที่สามารถกำหนดความหมายของสารได้ด้วยตนเอง ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามแบบจำลองการสื่อสารนี้มีหลายทฤษฎี ที่เห็นได้ชัดคือ แบบจำลองการรับสาร (Receptive model) ของ สจวร์ต ฮอลล์ (1980) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้รับสาร โดยระบุว่าความหมายในการสื่อสารถูกกำหนดโดยผู้รับสาร ผู้ส่งสารอาจมีความหมายที่ได้ตั้งใจจะสื่อ แต่ความหมายที่ผู้รับสารได้เกิดจากการตีความด้วยตนเอง ในแนวคิดนี้ความหมายจึงมีได้ 2 ชุดคือชุดของผู้ส่งสาร (meaning structure 1) และชุดของผู้รับสาร (meaning structure 2) ดังนั้นอุดมการณ์ที่ถูกส่งออกไปอาจไม่ใช่อุดมการณ์ที่ผู้รับสารได้รับก็ได้ (McQuail 2000: 98) ในแนวทางนี้

เป็นการศึกษาว่าอุดมการณ์จะถูกตีความไปอย่างไรได้บ้าง ฮอลล์เสนอว่ามีรหัส (code) 3 แบบที่หมุนเวียนอยู่ในกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ รหัสหลัก (dominant code) เป็นความหมายที่เกี่ยวพันกับโครงสร้างอำนาจ เป็นรหัสที่ส่งไปโดยผู้มีอำนาจในสังคม(authority) แบบที่สองคือ ความหมายแบบต่อรอง (negotiated code) คือรหัสแบบต่อรองแบบนี้กล่าวถึงรหัสที่ผลิตโดยสื่อที่ตามบทบาทจะต้องเป็นกลางและเป็นมืออาชีพ และแบบที่สามคือ ความหมายแบบที่เป็นปฏิปักษ์ (oppositional meaning) หมายถึงความหมายที่เกิดจากการเลือกตีความของผู้รับสาร ความหมายแบบนี้มักถูกกำหนดโดยสถานการณ์ ที่ทำให้มองความจริงแตกต่างไปและอาจเกิดจากการอ่านความหมายระหว่างบรรทัด (read between the lines)

แนวคิดแบบนี้เป็นแบบหลังสมัยใหม่ที่เห็นว่ามีปัจจัยหลายประการที่ต้องคำนึงในการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ เช่นการสื่อสารเพื่อให้คนตระหนักถึงอันตรายของโรคไข้หวัดระบาด อาจทำให้คนเชื่อและตื่นตัวในการป้องกันโรค หรืออาจทำให้คนเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง เกิดความคลือบแคลง หรืออาจมองว่าเรื่องทั้งหมดเป็นการโกหกเป็นแผนการสมคบคิดของบริษัทขายยาที่ต้องการสร้างความตื่นตระหนกเพื่อจะขายวัคซีนตัวใหม่ก็เป็นได้

ภาพที่ 4 แบบจำลองการสื่อสารแบบใส่รหัสและถอดรหัส (Encoding Decoding Model)

จากแผนภาพด้านบนจะเห็นว่ามีความหมายสองชุด (meaning structure 1 และ 2)ในกระบวนการสื่อสาร คือ ความหมายของผู้ส่งสารและของผู้รับสาร ความหมายทั้งสองชุดถูกกำหนดโดยของ ปัจจัย 3 ประการคือ ความรู้พื้นฐานของแต่ละคน กระบวนการผลิตสาร และ โครงสร้างทางเทคนิคของการสื่อสาร หากพิจารณาจากองค์ประกอบแรกเพียงอย่างเดียวอาจอธิบายได้ว่า การจะสื่อให้ได้วามหมายที่ปรารถนา (preferred reading) ผู้ที่มีความรู้คล้ายกันมีโอกาสที่จะเข้าใจตรงกันมากกว่า

ในการศึกษาการสื่อสารในภาวะวิกฤติในกระบวนทัศน์ทางเลือกนี้จึงไม่ได้จำกัดเพียงการกำหนดลักษณะของสารโดยเชื่อว่าทำตามสูตรสำเร็จของการออกแบบสารเช่นนี้แล้วจะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เป็นเพราะมีปัจจัยอื่นๆอีกที่กำหนดความสำเร็จของการสื่อสาร

ทบทวนแนวคิดว่าด้วยการสื่อสารในภาวะวิกฤติ

จากกรณีนี้สรุปว่าทั้งในทฤษฎี และในกรณีเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น การสื่อสารในภาวะวิกฤติมักคำนึงถึงองค์กรเป็นหลัก หากต้องการให้การสื่อสารในภาวะวิกฤติและความเสี่ยงเร่งด่วน (CERC) เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยภาพรวม การสื่อสารเช่นนี้ไม่ควรเป็นความรับผิดชอบขององค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะเอื้อให้เกิดการสื่อสารที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม เช่นในอาจมีการพยายามสร้างความมั่นใจมากจนเกินจริง (overreassuring) ที่เห็นได้จากกรณีการสื่อสารของ บริษัท ปตท. โกลบอลเคมิคอล ที่กล่าวมา ที่ประกอบด้วยการสื่อสารที่พยายามนำเสนอบทบาทของบริษัทในการแก้ไข แต่ไม่ได้ระบุผลการแก้ไขอย่างชัดเจน การนำเสนอเฉพาะประเด็นที่บริษัทกระทำแล้วประสบความสำเร็จ และ การสื่อสารที่สร้างความมั่นใจมากจนเกินจริง ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทรอดพ้นจากวิกฤติองค์กร นอกจากนี้ยังพบว่าบริษัทยังได้ใช้วิกฤติที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสในการสร้างกิจกรรมที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในชุมชน เช่น กิจกรรมจิตอาสาต่างๆ และนำเสนอผ่านสื่อที่บริษัทมีอยู่เช่นรายการโทรทัศน์และเวปไซต์

การกระทำของบริษัทแม้จะเป็นไปตามที่ทฤษฎีระบุไว้แต่ไม่ได้ประสบผลสำเร็จตามที่ประสงค์เพราะแทนที่ประชาชนทั้งหมดจะมีภาพที่ดีของบริษัทตามที่ตั้งใจ กลับก่อให้เกิดผลในทางตรงข้ามในหลายกรณี ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจุบันข้อมูลข่าวสารมีมากกว่าที่บริษัทจะสามารถควบคุมได้ การที่บริษัทให้ข้อมูลที่แสดงความมั่นใจจนเกินจริงไม่ส่งผลดีต่อองค์กรเพราะเป็นการให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่ถูกนำเสนอในช่องทางอื่นๆ และผู้รับสารคือ ประชาชนมีอำนาจในการเลือกที่จะเชื่อด้วยตนเอง หากจะพิจารณาจากแผนภูมิข้างต้น ข้อมูลที่บริษัทเสนอเป็นเพียงรหัสที่ส่งมาเพื่อที่จะถูกตีความว่าจะเชื่อ หรือไม่ ธรรมชาติของมนุษย์มักจะมีความกลัวความกังวลกับอันตรายอันเป็นส่วนหนึ่งของสัญชาตญาณในการระวังภัย ดังนั้นเราจึงมีแนวโน้มที่จะเชื่อข่าวร้ายมากกว่าข่าวดีเพื่อเป็นการไม่ประมาท การนำเสนอวิกฤติที่เลวร้ายน่ากลัวเป็นสิ่งที่คน."เลือก" ที่จะเชื่อมากกว่าการนำเสนอวิกฤติว่าไม่มีอันตราย การนำเสนอว่าไม่มีวิกฤติทั้งที่บางภาคส่วนเห็นน่ามีจึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำเพราะนอกจากผู้ชมจะไม่เชื่อแล้ว ยังก่อให้เกิดความสงสัย เกิดการแสวงหาข้อมูลจากช่องทางอื่น ประกอบกับช่วงเวลวิกฤติเป็นเวลาที่คนต้องการข้อมูลมากที่สุด หากข้อมูลที่ได้จากสื่อหลักไม่เพียงพอ หรือไม่เป็นไปตามความคาดหมาย คนจะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่น ยิ่งในบริบทปัจจุบัน การกำหนดประเด็นนำเสนอ (agenda setting) โดยบริษัทหรือกลุ่มใดเพียงกลุ่มเดียวทำได้ยากขึ้นและผู้ชมสมัยใหม่ไม่ใช่คนที่ passive อีกต่อไปการสื่อสารแบบที่ปรากฏอาจส่งผลในทางตรงข้ามกับที่ตั้งใจไว้

การที่ประชาชนเปิดรับข่าวสารแล้วพบว่ามีข้อมูลมากกว่าหนึ่งชุด และเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกันนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ดีเพราะอาจก่อให้เกิดอุปาทานหมู่ (mass hysteria)นำไปสู่ความปั่นป่วนในสังคมได้ นอกจากนี้ การที่ข้อมูลจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบขัดแย้งกันเองอย่างเช่นที่ข้อมูลจากงานวิจัยของนักวิชาการ และข้อมูลจากบริษัทขัดแย้งกันนั้นอาจนำไปสู่วิกฤติศรัทธาต่อบริษัทอีกด้วย เป็นการซ้ำเติมวิกฤติที่มีอยู่ (Sherman 2010 อ้างถึงใน Ulmer et al 2011)

จากเรื่องวิกฤติน้ำมันรั่ว ประเด็นที่ถูกจุดประกายในสื่อออนไลน์มักเป็นเรื่องอันตรายแฝงที่องค์กรเจ้าภาพไม่ได้พูดถึง เช่นอันตรายจากการเล่นน้ำทะเลเคยมีน้ำมันรั่ว หรือ สารพิษประเภทโลหะหนักที่ปนเปื้อนในอาหารทะเล ทำให้ประชาชนระมัดระวังไม่ยอมรับประทานอาหารทะเลเพราะไม่แน่ใจว่าอาหารทะเลจะมาจากทะเลระยองหรือไม่ ส่งผลกระทบต่อตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่และตลาดอาหารทะเลทั่วประเทศ แม้นักการเมืองบางคนจะแสดงความมั่นใจในความปลอดภัยโดยการโชว์เล่นน้ำทะเลออกโทรทัศน์ก็ไม่ได้ทำให้ความมั่นใจกลับคืนมา แต่กลับส่งผลร้ายต่อภาพลักษณ์นักการเมืองด้วยซ้ำเพราะประชาชนปักใจเชื่อในเรื่องอันตรายเสียแล้ว การที่สาธารณชนขาดความเชื่อถือ (public distrust) เป็นสิ่งที่เป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพการสื่อสาร และที่สำคัญต่อตัวผู้ส่งสาร จากข้างต้นจะเห็นว่าการให้ข้อมูลใดไปไม่สามารถรับประกันได้เลยว่าผู้คนจะเชื่อตามนั้นหรือไม่ ปัจจุบันประชาชนมีทางเลือกหลากหลาย และ เขาไม่ใช่ผู้รับสารที่คิดเองไม่เป็นอีกต่อไป

ที่ผ่านมา การสื่อสารในภาวะวิกฤติมุ่งขจัดความเสี่ยงที่มีต่อองค์กรเป็นจุดหลัก และประชาชนเป็นเพียงผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการ การสื่อสารในภาวะวิกฤติน่าจะปรับกรอบแนวคิดเพื่อให้ประชาชนเป็นจุดหลัก เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด ในการตอบโจทย์นี้ทฤษฎีแบบเดิมที่เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารองค์กร หรือการมองการสื่อสารวิกฤติว่าเป็นการสื่อสารจาก”ผู้มีข้อมูล” ไปสู่”ผู้ที่ไม่มีข้อมูล” มุ่งระบุว่าควรสื่อสารอะไรมากกว่าอย่างไรอาจไม่เพียงพอสำหรับรับมือกับบริบทการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งมีสื่อใหม่ที่ควบคุมได้ยากแต่ก็มีคุณอนันต์ตรงที่เป็นสื่อสองทาง เปิดโอกาสให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้ รูปแบบของวิกฤติในปัจจุบันมีความหลากหลายและก่อผลกระทบในวงกว้าง มีผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤติจำนวนมาก บางครั้งเป็นผลกระทบแบบข้ามประเทศ และท้ายสุดโลกปัจจุบันเป็นชุมชนนานาชาติ ด้วยเหตุที่กล่าวมา แนวทางการสื่อสารในภาวะวิกฤติเดิมอาจไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การต้องรอให้หน่วยงานเดียวเป็นผู้กำหนดประเด็นในการสื่อสารอาจทำให้การแก้ไขช้าเกินการณ์ และเช่นเดียวกับการสื่อสารแบบศูนย์กลางไปสู่ชายขอบทั่วไป (centre to periphery) การสื่อสารแบบนี้มีแนวโน้มที่จะจำกัด หรือบิดเบือนข้อมูลได้ง่ายไม่ก่อผลดีให้แก่สังคมโดยรวม

การสื่อสารในภาวะวิกฤติจึงควรเริ่มจากการมองการสื่อสารและสังคมในมุมใหม่ คือมองว่าประชาชนเป็นผู้มีความคิด ความสามารถที่จะเลือก ที่จะตีค่าข้อมูล เขาอาจเลือกที่จะฟัง หรือเชื่อใครก็ได้และด้วยเทคโนโลยีวันนี้ เราไม่สามารถปิดกั้นเขาได้ เนื่องจากเทคโนโลยีวันนี้เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารสองทาง การสื่อสารจึงควรมีวิวัฒนาการตามไปด้วยในฐานะที่เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร สารที่สื่อออกไป ผู้ส่งสารไม่สามารถบังคับได้ว่าจะก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการเพราะสาร เป็นเสมือน รหัสที่ต้องได้รับการตีความ ประชาชนกลุ่มต่างกันย่อมตีค่าสารต่างกัน เป็นเรื่องธรรมดาในสังคมหลังสมัยใหม่ ดังนั้นในเบื้องต้นการสื่อสารในภาวะวิกฤติควรเป็นความพยายามในการสร้างกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น และเห็นพ้องต้องกันในแนวทางการแก้ไข ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์อภิปรายพูดคุยกัน โดยอาจมีองค์กรเป็นเจ้าภาพไม่ใช่ว่ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กำหนด

การสื่อสารในภาวะวิกฤติควรเปิดกว้างให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายได้มีบทบาทเป็นผู้สื่อสาร เพราะในยุคดิจิตัลที่มีเครือข่ายสังคมออนไลน์และสื่อสารมวลชนที่เข้มแข็งเช่นทุกวันนี้ การจะผูกขาดการสื่อสารทำได้ยากหรือเป็นไปไม่ได้เลย การสร้างความร่วมมือในการแก้วิกฤติจึงไม่ควรเริ่มจากการ “บอกให้เขาเชื่อ” แต่ควรเป็นเริ่มจากการ “เปิดโอกาสให้เข้าร่วม” อันจะเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การแก้ปัญหา นั่นคือการเข้าสู่เครือข่ายของการสื่อสาร การสื่อสารไม่ควรเกิดเพียงในแนวดิ่งจากผู้มีอำนาจสู่ประชาชน แต่ควรขยายออกในแนวระนาบเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆอย่างเท่าเทียม เน้นการแลกเปลี่ยนมากกว่าการผูกขาดข้อมูล ตัวอย่างของการสื่อสารในภาวะวิกฤติในแนวระนาบทำให้เกิดความร่วมมือกันเช่นการเปิด เพจ Thaiflood ใน Facebook และ Twitter เป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารสองทาง ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างความร่วมมือที่ดีกว่าการให้ข้อมูลชุดเดียวเพื่อสร้างฉันทามติในทฤษฎีดั้งเดิม เพราะเป็นความร่วมมือที่เกิดจากการถกแถลง และความเข้าใจอย่างแท้จริง

นอกจากการเปิดกว้างกระบวนการสื่อสารแล้ว ทฤษฎีการสื่อสารในภาวะวิกฤติควรผนวกรวมบทบาทของสื่อสารมวลชนด้วยเพราะภาวะวิกฤติเป็นเหตุการณ์ที่ผิดปรกติและมีผลกระทบกับการดำรงชีวิตของคน ดังนั้น เหตุการณ์ดังกล่าวโดยพื้นฐานจึงมีคุณสมบัติควรค่าต่อการเป็นข่าว เกณฑ์คุณค่าของข่าว (newsworthiness) (van Dijk 1988) ประกอบด้วยหลายข้อ ในจำนวนนั้น ได้แก่ เป็นเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น (Recency), เป็นเรื่องสด เรื่องใหม่ (novelty), ความเกี่ยวพันกับผู้ชม (relevance) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะของวิกฤติด้วย ตัวอย่างเช่น การนำเสนอข่าวอุทกภัยปี 2554 ที่มีการนำเสนอถี่มากในช่วงที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นและนำเสนอข้อมูลที่แปลกใหม่ในแต่ละวัน เช่นระดับน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น จรเข้ที่หลุดออกมาอันเนื่องมาจากการเกิดน้ำท่วม ประเด็นที่เลือกมานำเสนอดังกล่าวล้วนเป็นข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้ชมเช่น เส้นทางใดที่ควรเลี่ยง และอันตรายที่พึงระวังเพิ่มเติมในพื้นที่ที่น้ำท่วม ปัจจุบันมีรายการข่าวออกอากาศตลอดทั้งวันจำนวนไม่น้อย จุดขายของรายการข่าวแต่ละรายการจึงเป็นเรื่องการเลือกมุมมอง และวิธีการนำเสนอที่แตกต่างคือ มีความสด ความใหม่ (novelty) เนื้อหาที่สื่อนำเสนออาจไม่มีเรื่องการปกป้องผลประโยชน์ตนเองเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะ สื่อไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่ข้อควรระวังจากสื่อในการสื่อสารในภาวะวิกฤติคือแนวโน้มที่จะให้ข้อมูลที่เกินจริงเพื่อให้ “ขายข่าว” ได้ กรณีข้อมูลเกินจริงเป็นสิ่งที่อันตรายเช่นกันเพราะสังคมมีแนวโน้มที่จะเชื่อมากกว่า แม้บางครั้งจะเป็น”ข่าวลือ”ที่ไม่มีที่มาชัดเจน สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับในเบื้องต้นคือ การเลือกประเด็นใดขึ้นมาสื่อสาร ย่อมเป็นการแสดงความสำคัญในประเด็นนั้นๆด้วย ดังนั้นการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข่าวที่เดิมมีสถานะเป็น “ข่าวลือ” โดยสื่อสารมวลชน หรือแม้แต่ผู้รับผิดชอบในภาครัฐจะเป็นการยกระดับให้ “ข่าวลือ”นั้นกลายเป็นข่าวจริงในทันที และผู้รับผิดชอบก็จะถูกคาดหวังว่าจะต้องจัดการกับประเด็นดังกล่าวทันทีหลังจากการนำเสนอ (หากก่อนหน้านั้นยังไม่ได้ทำ) เพราะสิ่งใดที่สื่อหลักหยิบยกมานำเสนอย่อมมีความน่าเชื่อถือ สื่อควรตระหนักถึงบทบาทของตนเองในข้อนี้ด้วย

นอกจากนี้แล้วในมุมกลับตามสมมติฐานคือ วิกฤติหรือไม่เป็นสิ่งที่สังคมได้สร้างความหมายให้ ในมุมมองนี้หมายความว่า ด้วยอิทธิพลของสื่อสารมวลชนที่กล่าวมาทำให้ “วิกฤติ” ที่ถูกเลือกมานำเสนอมีศักยภาพที่จะเป็นเครื่องมือในทางสังคม ในทางการเมือง ทั้งนี้เพราะภาวะวิกฤติเป็นอัตวิสัย เหตุการณ์ที่

นับเป็นข่าววิกฤติการณ์ในสังคมหนึ่ง อาจไม่สมควรเป็นข่าวในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ นอกจากการเป็นวิกฤติหรือไม่จะตัดสินกันตามบรรทัดฐานของสังคมแล้ว บางครั้งสื่อเองยังเป็นผู้สร้างบรรทัดฐานใหม่โดยการหยิบยกเรื่องเหตุการณ์ที่ดูเป็นเรื่องไม่ร้ายแรงแต่นำเสนอไปแล้วสร้างกระแส สร้างนิยามให้สังคมเห็นว่าเป็นเรื่องร้ายแรง กรณีเช่นนี้มักเกิดบ่อยกับเหตุการณ์ที่มนุษย์สร้าง การใช้อิทธิพลของสื่อในการชี้นำสังคมเช่นนี้มักมีกลุ่มผลประโยชน์แอบแฝง เป็นการนำเสนอเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ ผู้ที่เป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ดังกล่าว

การชูประเด็นวิกฤติที่โดดเด่นขึ้นมาเพียงหนึ่งประเด็นโดยเป็นการบูรณาการของหลายภาคส่วนในสังคมนำไปสู่การทำงานของสื่อที่ทุ่มเทความสนใจในด้านเวลานำเสนอ (airtime) และรูปแบบการนำเสนอไปที่นั่นอาจมีอิทธิพลทำให้ผู้ชมคิดว่าปัญหาทั้งหลายที่ประสบ มีต้นเหตุมาจากเรื่องนั้นๆ เพียงเรื่องเดียว ซึ่งส่งผลเสียเพราะปัญหาที่แท้จริงอาจเป็นประเด็นอื่นและจะไม่ได้รับการแก้ไข ในการสร้างสภาวะเช่นนี้สื่อสารมวลชนมีส่วนเป็นอย่างมาก ผู้ชมอาจจะไม่ถึงกับคิดเองไม่เป็น (passive) แต่ ผู้ชมสามารถถูกชักจูงได้หากมิได้ระวังตัวเพียงพอ

อย่างไรก็ตามในยุคปัจจุบันที่มีสื่อดิจิตัล การครอบงำความคิดจของคนทำได้ยากแล้ว สังคมมีความสมดุลย์มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ปัญหาที่ต้องเผชิญต่อไปคือปัญหาการที่สังคมไม่มีความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ซึ่งทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีเอกภาพ สิ่งนี้อาจถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งความท้าทายในโลกหลังสมัยใหม่ และเป็นวิกฤติที่น่าขบคิดสำหรับการสื่อสาร

<u>บทสรุปและข้อเสนอแนะ</u>

แม้วิกฤติจะมีลักษณะคุกคาม แต่อีกด้านหนึ่งของวิกฤติคือโอกาส วิกฤติในองค์กรเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายให้องค์กร ในระดับสังคมและการเมือง วิกฤติเป็นโอกาสที่จะเบี่ยงเบนความสนใจของสังคมจากเรื่องหนึ่งไปสู่ประเด็นที่ถูกนำเสนอว่าเป็นวิกฤติ เช่น กรณีการสื่อสารในภาวะวิกฤติน้ำมันรั่วไหลที่จังหวัดระยองก็เป็นโอกาสในการที่บริษัทจะบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคมและปกป้องสิ่งแวดล้อม

จากตัวอย่างข้างต้น วิกฤติจึงอาจถูกแปรเป็นเครื่องมือในทางการเมืองและทางธุรกิจ หากมีการบริหารจัดการสื่อสารที่ดี เช่นเดียวกับเรื่องต่างๆในทางประชาธิปไตยที่ต้องมีการสร้างฉันทามติ (consensus) ในกระบวนการสร้างย่อมสามารถสอดแทรกการชี้นำได้ ตามที่ได้กล่าวไปว่าสิ่งใดจะมีลักษณะคุกคามหรือเป็นโอกาสอยู่ที่การมองของแต่ละคน สิ่งนี้ตอกย้ำลักษณะสำคัญของวิกฤติว่าเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น และด้วยเหตุที่วิกฤติมีส่วนที่เป็นอัตวิสัยเช่นนี้ จึงสามารถถูกนำมาบิดเบือนและเบี่ยงเบนได้ วิธีการที่น่าจะลดความเสี่ยงในการใช้การสื่อสารในภาวะวิกฤติเป็นหาประโยชน์แก่เพียงบางภาคส่วน และเพื่อรับประกันว่าการสื่อสารเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากที่สุดน่าจะทำได้โดยการเปิดกว้างช่องทางการสื่อสารให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น การสื่อสารในบริบทใหม่ไม่เพียงกำหนดว่าจะสื่อสารอะไร แต่ต้องพิจารณาว่าจะสื่อสารกับใครและอย่างไรให้เกิดผลในการแก้ไขวิกฤติได้อย่างดี ในการนี้เราจำเป็นต้องยื่นมือออกไปสู่ภาคส่วนต่างๆในสังคม ด้วยความเข้าใจ ผู้หนึ่งที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารคือ สื่อ เพราะสื่อมีทั้งเครือข่ายการสื่อสาร บุคลากรและ ความเชี่ยวชาญในการหาข่าว การนำสื่อเข้ามาอาจช่วยถ่วงดุลย์เพื่อให้ข้อมูลที่รอบด้านได้รับการสื่อสารออกมา เพราะอาชีพสื่อคือการขายข่าว และด้วยสื่อคลุกคลีกับ

ประชาชนอยู่โดยอาชีพ น่าจะมีความสามารถสื่อสารได้ตรงใจคนมากกว่า ส่วนความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคืออาจเป็นเจ้าภาพในการสื่อสารและเรียกระดมทุกภาคส่วนมาอยู่ในช่องทางการสื่อสารเดียว เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูลในช่องทางที่สามารถอภิปราย ถกแถลงและตรวจสอบในข้อเท็จจริงได้ เป็นการคัดกรองข่าวจริงออกจากข่าวโคมลอยและข่าวลือต่างๆ ถือเป็นการให้ภาคส่วนต่างๆได้ตรวจสอบกันเอง

กล่าวโดยสรุป ในวิกฤติเป็นโอกาสต่างกันของคนต่างกลุ่ม องค์กร นักการเมือง สื่อ ประชาชน การสื่อสารในภาวะวิกฤติในอนาคตน่าจะได้คำนึงถึงความเสี่ยงที่ทุกภาคส่วนต้องเผชิญและให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน ในสังคมที่ซับซ้อน และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้า เช่นปัจจุบัน เราคงไม่สามารถให้องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบจัดการกับวิกฤติเพียงองค์กรเดียว การสื่อสารจึงควรทำหน้าที่เป็นบันไดขั้นที่หนึ่งของการร่วมมือกันรับมือกับวิกฤติบนพื้นฐานของ ความจริง (fact) กรณีศึกษาที่ผ่านๆมาพบว่าการเจตนาปกปิดข้อมูลบางอย่างโดยมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้สังคมตื่นตระหนกอาจส่งผลให้คนยิ่งตื่นตระหนกเมื่อข้อมูลที่ว่ารั่วไหลออกมาในช่องทางการสื่อสารที่เราไม่สามารถควบคุมตรวจสอบได้เช่น สื่อข้ามชาติ การสื่อสารควรเป็นการแสดงความจริงใจของทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหา (frank) ไม่ปกปิดบิดเบือน การสื่อสารควรนำเสนอข้อมูลในทุกด้านของปัญหา ความเดือดร้อน และการช่วยเหลือที่มาจากกลุ่มต่างๆอย่างเท่าเทียม (fair) และท้ายสุดการสื่อสารควรอยู่บนหลักการภราดรภาพ (friend) แสดงความเป็นมิตรร่วมชะตากรรมที่แบ่งปันข้อมูลความเชี่ยวชาญซึ่งกันและกัน ซึ่งในส่วนนี้อาจนำไปสู่การปรับปรุงลักษณะการนำเสนอข้อมูลให้มีความเป็นวิชาการน้อยลง (popularization) เข้าใจได้ง่ายขึ้นเพื่อให้เป็นการสื่อสารที่เท่าเทียม และเกิดประโยชน์กับทุกคนสมความตั้งใจอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

Anthonissen, P.F. (2008). Crisis Communication: Practical PR Strategies for Reputation Management and Company Survival. London: Kogan Page.

Baran, S. and D.Davis (2006). Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future. Belmont: Thompson Wadsworth.

Berger, A.A. (2012). Media Analysis Techniques. Thousand Oaks: Sage.

Coombs, T.W. (1998). "An Analytic Framework for Crisis Situations: Better Responses from a Better Understanding of the Situation". In Journal of Public Relations Research. 10: 3, 177-191.

Fernandez, L. (2003). Jane's Crisis Communication Handbook. Surrey: Coulsdon.

Hall, S. (1980). 'Coding and Encoding in the Ideological Effect'. In S. Hall et al (eds.) Culture, Media, Language. Pp. 197-208. London: Hutchinson.

Hermann, C.F. (1963). "Some Consequences of Crisis which Limit the Viability of Organizations". Administrative Science Quarterly, 8, 61-82.

McQuail, D. (2000). McQuail's Mass Communication Theory. London: Sage.

Reynolds, B. and M. W. Seeger (2005). "Crisis and Emergency Risk Communication as an Integrative Model". In Journal of Health Communication. 10, 43-55.

Ulmer, R. et al (2011). Effective Crisis Communication: Moving from Crisis to Opportunity. Thousand Oaks: Sage.

Van Dijk, T.A. (1988). News as Discourse. Hillsdaale: Lawrence Erlbaum Associates.

Westley, B. and M. MacLean (1957). 'A Conceptual Model for Mass Communication Research'. Journalism Quarterly. 34:31-8.

Zaremba, A.J. (2010). Crisis Communication: Theory and Practice. New York: M.E.Sharpe.

"เสม็ดไม่เสร็จง่ายๆ"...พิษน้ำมันรั่ว ปัญหายังถูกซุก-ปตท.สร้างภาพ" ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 9 ตุลาคม 2556

"Summary of PTTGC Oil Spill Incident and Execution" retrieved from http://www.pttgc-oilspill.com/Uploads/Document/20130802-PTTGC-PROGRESS-EN.pdf

"คณะประมง ม.เกษตรฯแจงผลกระทบน้ำมันรั่วเกาะเสม็ด" ไทยรัฐ 6 มีนาคม 2557

"ฉบับที่ 1 เกิดเหตุท่อรับน้ำมันดิบรั่วในทะเล ห่างจากชายฝั่งประมาณ 20 กิโลเมตร" retrieved from http://www.pttgc-oilspill.com/Blog/Progress/8

แถลงการณ์ภาคประชาสังคม กรณีท่อขนส่งน้ำมันรั่วไหลลงสู่ทะเล”

สืบเนื่องจากกรณีท่อน้ำมันดิบของบริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) (บริษัทฯ) รั่วไหลลงสู่ทะเลในพื้นที่ จ.ระยองตั้งแต่วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ทำให้น้ำมันดิบจำนวนมากไหลลงสู่ทะเลโดยกระจายครอบคลุมพื้นที่ทะเลเป็นบริเวณกว้างและในเวลาต่อมาคราบน้ำมันได้ถูกพัดพาเข้าสู่ชายหาดบริเวณ อ่าวพร้าว เกาะเสม็ดซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล การท่องเที่ยวและวิถีชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ในระยะยาวการปนเปื้อนจากน้ำมันและสารเคมีที่ใช้ในการกำจัดน้ำมันอาจสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชนได้

นับแต่เกิดเหตุการณ์บริษัทฯ ได้แถลงต่อสาธารณะว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่น่ากังวลและบริษัทฯ สามารถจัดการปัญหาได้ โดยไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของน้ำมันดิบและสารเคมีที่ใช้ในการสลายน้ำมันดิบ ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสุขภาพประชาชน ตลอดจนไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนและมาตรการในการจัดการปัญหาการปนเปื้อนทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อสาธารณะ ทำให้ประชาชนไม่อาจทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและไม่สามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับแผนการและมาตรการในการจัดการปัญหาของบริษัทฯ รวมทั้งไม่สามารถติดตาม ตรวจสอบได้ว่าบริษัทฯ ได้ดำเนินการตามแผนและมาตรการที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่เพียงใด

สำหรับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่ต้องรักษาประโยชน์สาธารณะและปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากเหตุการณ์ดังกล่าว ก็ไม่ให้ข้อมูลใดๆต่อสาธารณะเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดกับสิ่งแวดล้อมและประชาชนทำให้ประชาชนไม่รู้เท่าทันสถานการณ์และอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังไม่มีการเปิดเผยแผนและมาตรการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่อสาธารณะ ทำให้สังคมไม่สามารถมีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการแก้ไขปัญหาของทั้งบริษัทฯและหน่วยงานรัฐได้ ทั้งๆ ที่เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญอย่างมาก

พวกเราองค์กรที่มีรายชื่อแนบท้ายแถลงการณ์ฉบับนี้ขอเรียกร้องต่อฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาน้ำมันรั่วไหลลงสู่ทะเล ดังต่อไปนี้

ข้อเรียกร้องต่อบริษัทฯ

1. บริษัทฯ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนความเสียหายต่อสุขภาพของประชาชน อย่างเป็นธรรมและรวดเร็ว
2. บริษัทฯ ต้องเสนอแผนและวิธีการแก้ไขปัญหาการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อสาธารณะ โดยต้องจัดรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเร่งด่วน
3. บริษัทฯ ต้องชี้แจงสาเหตุของการรั่วไหลของน้ำมันดิบและปริมาณรั่วไหลที่แท้จริงต่อสาธารณะ รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชนที่อาจได้รับจากน้ำมันดิบและสารเคมีที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา พร้อมเสนอมาตรการป้องกันเพื่อไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีก รวมทั้งต้องเสนอแผนและมาตรการที่เป็นระบบในการแก้ไขปัญหา หากเกิดกรณีน้ำมันดิบรั่วไหลอีกในอนาคต

ข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

1. หน่วยงานรัฐต้องให้ข้อมูลต่อสาธารณะ เกี่ยวกับผลกระทบของน้ำมันดิบและสารเคมีที่ใช้ในการสลายน้ำมันดิบ ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชน
2. หน่วยงานรัฐต้องควบคุมตรวจสอบให้แผนและมาตรการแก้ไขปัญหาการรั่วไหลของน้ำมันดิบที่เกิดขึ้นของบริษัทฯ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ และต้องควบคุมตรวจสอบให้บริษัทฯ เสนอมาตรการที่จะป้องกันไม่ให้ปัญหาการรั่วไหลเกิดขึ้นอีก รวมทั้งเสนอแผนและมาตรการที่เป็นระบบในการจัดการปัญหาหากมีการรั่วไหลของน้ำมันดิบเกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากคณะกรรมการที่ประกอบด้วยนักวิชาการอิสระที่หน่วยรัฐตั้งขึ้น ตลอดจนต้องควบคุมตรวจสอบให้มีการดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัด
3. หน่วยงานรัฐต้องควบคุมตรวจสอบให้บริษัทฯ เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะเกี่ยวกับสาเหตุของการรั่วไหลของน้ำมันดิบ ตลอดจนแผนและมาตรการแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว
4. หน่วยงานรัฐต้องเร่งประเมินความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อดำเนินการให้บริษัทฯ ชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวอย่างเป็นธรรมและรวดเร็ว
5. หน่วยงานรัฐต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนถึงสาเหตุและปริมาณที่แท้จริงของน้ำมันดิบที่รั่วไหล เพื่อดำเนินการบังคับใช้กฎหมายทั้งทางอาญาและทางแพ่งกับผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องปรามมิให้การกระทำผิดเช่นนี้เกิดขึ้นอีก
6. หน่วยงานรัฐต้องจัดทำแผนป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำเนื่องจากน้ำมันแห่งชาติตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำเนื่องจากน้ำมัน พ.ศ. ๒๕๔๗ เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการจัดการปัญหาการรั่วไหลของน้ำมันในอนาคตโดยเร่งด่วน

พวกเราเห็นว่ากรณีท่อขนส่งน้ำมันรั่วไหลลงสู่ทะเลในครั้งนี้เป็นบทเรียนราคาแพงที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรม ซึ่งสังคมไทยต้องเรียนรู้และร่วมกันเรียกร้องให้ภาคอุตสาหกรรมต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ด้วยการลงทุนมากขึ้นกับมาตรการในเชิงป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หากภาคอุตสาหกรรมใดไม่ประสงค์ที่จะลงทุนเพื่อป้องกันปัญหา ก็คงถึงเวลาที่รัฐและสังคมต้องทบทวนว่าควรจะอนุญาตให้มีอุตสาหกรรมดังกล่าวในประเทศไทยอีกต่อไปหรือไม่ เพราะกิจการโรงงานอุตสาหกรรมใด ๆ ถ้าจำเป็นต้องมีอยู่ ก็ต้องดำเนินไปในลักษณะสอดคล้องกับความมั่นคงของของมนุษย์และระบบนิเวศ เนื่องจากไม่มีเหตุผลใดที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ธุรกิจ จนต้องแลกด้วยสุขภาวะและชีวิตมนุษย์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างสูงสุดของมนุษย์

มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW)

กรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สมาคมรักษ์ทะเลไทย

มูลนิธิบูรณะนิเวศ

สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน

ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนเพื่อสังคม

ศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น

มูลนิธิอันดามัน

มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ

เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม

มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน

คณะทำงานโลกเย็นที่เป็นธรรม

มูลนิธิเพื่อนช้าง

สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน

สมาคมการจัดการสิ่งแวดล้อมนิด้า

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สมาคมองค์การพิทักษ์รัฐธรรมนูญไทย

มูลนิธิป่า-ทะเลเพื่อชีวิต

มูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย)

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน

สหพันธ์องค์กรผู้บริโภค

คณะกรรมการบริหารสมัชชาองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (สคส.)

Summary of PTTGC Oil Spill Incident and Execution

Agenda

1. Sequence of Incident page 2
2. Refinery's Operation page 4
3. Execution Team page 5
4. Mitigation Plan page 5
5. Insurance Coverage page 6

For more information and update

Website

http://www.pttgc-oilspill.com/

http://www.pttgcgroup.com

Contact Us

Email address

IR@pttgcgroup.com

Telephone number

Investor Relations team +662 140 8713-14, +662 265 8327

1. Sequence of Incident

Saturday July 27, 2013

- At 6.50 hrs., leakage in the flexible hose (16-inch diameter) was found at the Single Point Mooring (SPM) while discharging crude oil from a vessel to the Refinery, 20 kilometers Southeast of Map Ta Phut seaport. The leakage resulted in oil spill of approximately 50,000 liters or equivalent to 316 barrels.
- PTTGC has mitigated the impact of the oil spill by immediately shutting the pipeline valve to prevent further leakage followed by the cleanup of the spill by collecting oil from the sea surface, and spraying oil-spill dispersants both by ships and by aircraft.

Sunday July 28, 2013

- Since the oil-spill occurred on Saturday morning, 5 ships of the Company and another 5 ships from the Royal Thai Navy, the Marine Department, and IRPC Plc., together with an aircraft from the Oil Spill Response Limited (world's largest oil spill professional dealing with global oil spill, based in Singapore) were on scene coordination in cleaning up.
- The last existing oil slick moved closer toward Samed island. The Company immediately brought staff to monitor the situation. Until 10 pm. the last existing oil slick reached Prao bay, the northwest coast of Samed island.
- 30 staff immediately cleaned up the oil slick on shore.

Monday July 29, 2013

- Additional protective measures to prevent further spreading out at Prao bay was by strategically placing floating boom along the bay.
- On-shore cleanup operation was done by using absorbent boom along the beach, collecting the oil slick in the sea and on the beach, placing the absorbent pad along the beach, and gathering the collected debris and the oil slick, and stocking them in the area of the Royal Forest Department, which then were transferred to the Refinery for further treating.

Tuesday 30, July 3013

- Continued to clean up Prao bay, day and night.
- General of the Marine Department and PTTGC commanded the oil removing operation as follows:
  - Set operation teams responsible for 3 identified areas:
    - Debris collection along the beach by 100 soldiers from the Royal Thai Navy;
    - Oil residue collection along the beach using shovels putting the residue into the bulks by 100 soldiers from the Royal Thai Navy and 60 volunteers;
    - Collected debris transfer into trucks by 60 PTTGC staff and 100 volunteers.
- In addition, booms were placed in another 3 locations as an extra protection measure

Wednesday July 31, 2013

- A team was sent to take care of the situation, and explained to communities on Samed island and beaches. A team of community relations staff from PTTGC and PTT group worked on communication about the PTTGC oil slick problem solving, and collected information of the impacts and concerns of the communities, community leaders, local entrepreneurs, and people in general.
- PTTGC has also prepared short and long-term recovery plans by inviting experts of several related fields to provide advices.

Thursday August 1, 2013

- The oil slick on Prao bay has significantly reduced and PTTGC will continue the cleaning until the condition of the beach is back to normal.

Friday August 2, 2013

- Prao bay is almost back to normal condition. Staff continued to clean up the beach using vacuums and shovels. Large amount of trashes are being eradicated by a crane.

2. Refinery's Operation

The Refinery is currently running at its full capacity and we expect to have sufficient amount of inventory until next loading.

In normal operation, two floating hoses are used in transferring crude oil from a vessel to SPM. The average duration of the hose is approximately 5-8 years, however, for safety, the Company normally replaces the hose every 2 years. The leaked hose was being used for over one year.

Currently, the Company had replaced the leaked hose and for safety concern, the other hose will also be replaced and shall be ready within Monday August 5, 2013. Once complete, the Company will seek for authorization from the Marine Department to operate the SPM. In this regard, the Company has also prepared a backup plan in worst-case scenario to use ship to ship lightering from a 1-million-bbl size vessel to a 500,000 bbl-size vessel to load the crude at our Refinery jetty.

3. Execution Team

PTTGC set up committee and working team led by CEO, President, Heads of business unit on oil spill management as follows:

1. Cleanup team – continue to clean up oil spill in all affected areas both on and off shore
2. Restoration team – monitor and recover marine environment and damaged areas
3. Remedy team – conduct public hearing and facilitate the community
4. Legal team – work closely with insurance company and third party legal team to investigate root cause of the incident and the spread of crude oil
5. Communication team – set up spokesperson, IR and PR work together to communicate accurate messages to public and private sectors

4. Mitigation Plan

1. Short-term measures
   - Eliminate oil stains
   - Clean up the ocean, beach and rocks
   - Set petition center
2. Medium-term measures
   - Work together with environmental experts to study the impact on the marine environment, such as marine life, coral, etc., to put together the rehabilitation plan and implement the plan.
   - Fact finding investigation
     i. Investigate cause of the oil leak.
     ii. Investigate reason why oil spread was uncontrolable
3. Long-term measures.
   - Monitor the impact on the environment after the restoration is completed. Take action if found any impact.
   - Explore fact finding investigation result and improve operating procedures standard to build confidence to stakeholders.

5. Insurance Coverage

PTTGC has the operational insurance with Dhipaya Insurance PLC as fronting for Refinery business unit of which the coverage is as follows:

1. Property Damage/Machinery Breakdown & Business Interruption
   - Sum insured of property damage/machinery breakdown approximately USD 2,400 million (deductible USD 2.5 million any one occurrence).
   - PTTGC expect that parts and repair cost will be minimal and below the deductible.
2. Marine Cargo
   - Maximum limit per shipment USD 330 million for crude oil (deductible 0.5% in respect of claims for crude value in shipment.
   - PTTGC is currently investigating with the loss adjuster to appraise crude loss value.
3. Third Party Liability
   - Limit of liability USD 50 million (deductible USD 10,000 any one occurrence).
   - Cleanup expense will fall under this section under Pollution Liability

หลักการและแนวคิด "จังหวัดจัดการตนเอง" ตามร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ....*

*บรรเจิด สิงคะเนติ***

บทนำ

แนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง”เป็นแนวคิดที่มีที่มาจากการหาทางออกจากวิกฤตทางการเมือง ซึ่งเป็นความพยายามของผู้ที่ทำงานทางสังคม นักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดต่างๆ หาแนวทางในการให้อำนาจที่กระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลางได้กระจายลงมาสู่ท้องถิ่นและประชาชน เพื่อให้คนในท้องถิ่น มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองแทนที่จะถูกกำหนดจากส่วนกลางเป็นหลักใหญ่ ท้ายที่สุดแนวคิดดังกล่าวตกผลึกออกมาในรูปของร่างพระราชบัญญัติ เช่น กรณีของจังหวัดเชียงใหม่และปัตตานี หรือออกมาในรูปของธรรมนูญ เช่น กรณีของธรรมนูญคนอำนาจเจริญ รวมทั้ง กรณีของจังหวัดระยองที่มีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำร่างกฎหมายในรูปแบบของจังหวัดระยองเอง นอกจากนี้ยังมีอีกหลายจังหวัดที่กำลังขับเคลื่อน “แนวคิดจังหวัดจัดการตนเอง” การขับเคลื่อนขององค์กรภาคประชาชนดังกล่าวในรูปของร่างพระราชบัญญัติเพื่อการเสนอกฎหมายเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา องค์กรภาคประชาชนดังกล่าวได้ส่งร่างกฎหมายเหล่านั้นเพื่อของการสนับสนุนจาก “คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย” คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายโดยคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน[๑] ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าหากจะผลักดันร่างกฎหมายดังกล่าวเป็นรายจังหวัดจะขาดพลังจากภาคประชาชนในการสนับสนุนร่างเป็นรายจังหวัด คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเสนอความเห็นว่าควรจะทำเป็นกฎหมายกลางหากจังหวัดใดต้องการเป็น “จังหวัดจัดการตนเอง” ก็อาจอาศัยกฎหมายฉบับนี้เป็นแนวทางในการเป็น “จังหวัดจัดการตนเอง” หลังจากคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เสนอความเห็นดังกล่าวแล้วได้นำความเห็นดังกล่าวหารือกับภาคประชาชน ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากองค์กรภาคประชาชนและเครือข่ายองค์กรประชาชนทั้งหลาย และด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการจัดทำร่างพระราชบัญญัติจังหวัดปกครองตนเองฯ

---

* ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวอยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย

** ศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

[๑] เป็นคณะกรรมการเฉพาะเรื่องชุดหนึ่งของ “คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย”

บทความฉบับนี้จะได้กล่าวถึง ๑. สภาพปัญหาของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน ๒. หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับ “การปกครองส่วนท้องถิ่น” และ ๓. หลักการสำคัญของแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” ตามร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ....

๑. สภาพปัญหาของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน[๒]

คณะกรรมการปฏิรูปเห็นว่า ระเบียบอำนาจรัฐไทยถูกจัดโครงสร้างไว้ในลักษณะรวมศูนย์อำนาจ รัฐบาลมีอำนาจบริหารจัดการสังคมในทุกขอบเขตและทุกปริมณฑล อำนาจสั่งการจากเบื้องบนเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่สลับซับซ้อนขึ้นจนในหลายกรณีกลายเป็นเหตุแห่งปัญหาเสียเอง โดยเหตุนี้คณะกรรมการปฏิรูปจึงเสนอให้มีการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจโดยยึดหลักพื้นฐาน ๒ ข้อ[๓] คือ (๑) กระจายอำนาจบริหารจัดการจากรัฐบาลไปสู่ท้องถิ่น (๒) กระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่ประชาชน ชุมชน และภาคประชาสังคม อันจะเป็นหลักประกันว่าอำนาจจะกระจายไปถึงประชาชนจริงๆ ไม่กระจุกอยู่แต่กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของจรัส สุวรรณมาลา เรื่อง “ก้าวข้ามกับดักของการกระจายอำนาจสู่จังหวัดจัดการตนเอง”[๔] โดยจรัส สุวรรณมาลา เห็นว่า (๑) รัฐรวมศูนย์ล้มเหลวในการแก้ปัญหาหรือความแตกต่างทางเศรษฐกิจสังคมแนวดิ่งระหว่างพื้นที่จังหวัดต่างๆ (๒) รัฐรวมศูนย์ไม่สามารถจัดการกับปัญหาความแตกต่างหรือช่องว่างแนวราบระหว่างจังหวัดต่างๆได้ เพราะ ก. แต่ละจังหวัดมีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกัน ข. การเมืองและรัฐบาลระดับชาติเข้าไม่ถึงปัญหาของพื้นที่ และ (๓) รัฐรวมศูนย์เพาะเชื้อ Hamilton’s Paradox ซึ่งกำลังทำลายฐานภาษีในพื้นที่ ซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ต้องกระตือรือร้นในการจัดเก็บหรือพัฒนาฐานภาษีในจังหวัด แต่จะใช้ความพยายามในการดึงงบประมาณจากรัฐบาลระดับชาติไปลงจังหวัดของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ปรากฏการณ์ Hamilton’s Paradox เป็นอันตรายต่อระบบการคลังและระบอบประชาธิปไตยอย่างยิ่งและหากปล่อยไว้นานปรากฏการณ์นี้จะบ่อนทำลายฐานเศรษฐกิจและฐานภาษีในพื้นที่จังหวัดต่างๆให้อ่อนแอและลดน้อยถอยลง[๕] ส่วนเอนก เหล่าธรรมทัศน์ มองปัญหาในทางโครงสร้างของรัฐไทยว่า เป็นรัฐรวมศูนย์ที่มีนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี เป็นหลัก เป็นกรมมาธิปไตย คือปกครองโดยกรมการบังคับบัญชาทำโดยกรมทั้งหลายเป็นหลัก ภูมิภาคของไทยจริงๆแล้ว คือ งานสนามของบรรดากรม คือผลบวกของงานสนามของบรรดากรม งบประมาณก็มีกรมเป็นผู้ตั้งขอ การบังคับใช้กฎหมายก็เป็นงานของกรม[๖] รัฐรวมศูนย์ผูกขาด ทำแทนมีความสำเร็จพอสมควรและมีผลงานมาพอสมควร ในรอบหนึ่งร้อยปีมานี้ได้พัฒนา สร้างชาติ สร้างระบบกฎหมาย สร้างเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคง สร้างประชาธิปไตย สร้างการศึกษา สร้างสวัสดิการ แต่

---

[๒] ดู บรรเจิด สิงคะเนติ “การพัฒนาแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” ในฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ มาสู่การร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ....” วารสารนิติศาสตร์ ๔๓ : ๒ (มิถุนายน ๒๕๕๗) หน้า ๓๙๔ – ๓๘๐

[๓] คณะกรรมการปฏิรูป, แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย, สำนักงานปฏิรูป (สปร.) มิถุนายน ๒๕๕๔. หน้า ๙๕

[๔] จรัส สุวรรณมาลา, วีระศักดิ์ เครือเทพ, ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔, หน้า ๑ - ๒๔

[๕] อ้างแล้ว, หน้า ๑๕

[๖] เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การกระจายอำนาจ = การคืนอำนาจ, รวมบทปาฐกถาและข้อเขียน,, สำนักงานการปฏิรูป (สปร.) กันยายน ๒๕๕๕, หน้า ๑๒

ขณะนี้ใกล้ถึงทางตันแล้วลูกตุ้มแห่งการปฏิรูปต้องเหวี่ยงออกจากรัฐนิยม เอกนิยม รวมศูนย์ กรมมาธิปไตย การผูกขาดอธิปไตยโดยรัฐ ไปสู่ภาคสังคมที่มีบทบาท มีความชอบธรรม มีศักดิ์ศรี มีชุมชน ประชาสังคม และท้องถิ่นที่จัดการตนเอง ดูแลพัฒนาตนเอง มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความใฝ่ฝันของตนเอง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับบริการ รับการกำกับดูแล ควบคุม สอน สั่ง โดยรัฐเท่านั้น[๗]

หากพิจารณาปัญหาเฉพาะในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากงานศึกษาที่เสนอต่อกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอาจสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้[๘] (๑) ปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจและภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีหลายประการ คือ ก) การจัดโครงสร้างให้องค์กรปกครองท้องถิ่นไทยเป็นโครงสร้างแบบสองชั้น ข) การกำหนดให้ผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งส่งผกระทบโดยตรงต่อหลักการตรวจสอบถ่วงดุล ค) การกำหนดขนาดโครงสร้างของสภาท้องถิ่นที่ไม่สอดคล้องกับประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ (๒) ปัญหาด้านการบริหารการคลังและการจัดสรรรายได้ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีปัญหาดังนี้ ก) ความอิสระทางการคลังด้านการกำหนดรายได้ ข) บุคลากรที่รับผิดชอบหน้าที่บริหารงบประมาณและดูแลระบบการคลังและภาษีของท้องถิ่นมีไม่เพียงพอ ขาดทักษะในการปฏิบัติงาน ค) การขาดการเตรียมความพร้อมในการถ่ายโอนภารกิจส่งผลต่อระบบการบริหารงบประมาณ ง) ขาดการศึกษาระดับความสมดุลระหว่างนโยบายการคลังระดับมหาภาคและระดับท้องถิ่น จ) เกณฑ์การจัดสรรงบประมาณไม่สะท้อนภาระงานในพื้นที่ ฉ) ฐานภาษีบางประเภทควรเป็นฐานภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ยังไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช) ปัญหาการจัดเก็บภาษีกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดเก็บรายได้จากหน่วยงานภาครัฐได้

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการคลังและการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการกระจายอำนาจ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ เห็นว่า การจัดทำบริการสาธารณะท้องถิ่นมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างมาก โดยสาเหตุของความเหลื่อมล้ำน่าจะมาจากมาตรการทางการคลัง นอกจากนี้การจัดสรรภาษีและเงินอุดหนุนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักที่ควรจะเป็นควรจะเป็นมาตรการลดความเหลื่อมล้ำแต่ในสภาพความเป็นจริง การจัดสรรภาษีและเงินอุดหนุนที่คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นละเลยมิติความเสมอภาคทางการคลัง ในทางตรงกันข้ามการจัดสรรเงินอุดหนุนให้ท้องถิ่นกลับซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำ ทำให้การจัดทำบริการสาธารณะไม่ทั่วถึงและไม่เท่าเทียม[๙] นอกจากนี้จากงานศึกษาของวีระศักดิ์ เครือเทพ พบว่า ความพยายามในการจัดเก็บภาษีลดน้อยลงเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

---

[๗] เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๙

[๘] กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการกระจายอำนาจ. หน้า ๓ – ๓๓

[๙] ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, การจัดทำบริการสาธารณะและความเหลื่อมล้ำของการคลังท้องถิ่น" ใน จรัส สุวรรณมาลา, ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔, หน้า ๗๘

ในสัดส่วนที่สูงขึ้น อันส่งผลต่อเนื่องให้การใช้จ่ายทรัพยากรของท้องถิ่นขาดประสิทธิภาพหรือมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าเท่าที่ควร[๑๐]

จากสภาพปัญหาในเรื่องรัฐรวมศูนย์ผูกขาดของไทยและปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นข้างต้น จะเห็นได้ว่า การรวมศูนย์ของโครงสร้างสถาบันการเมืองที่ส่วนกลางโดยพรรคการเมืองของทุนเข้ากุมอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ การรวมศูนย์อำนาจของฝ่ายการเมืองได้อาศัยกระทรวง ทบวง กรม จังหวัดและอำเภอเป็นเครือข่ายในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนบุคลากรในเครือข่ายของฝ่ายการเมืองระดับชาติ และเป็นเสมือนผู้อยู่ในบังคับของราชการส่วนกลาง โดยแบ่งภาระหน้าที่ในทางพื้นที่บางประการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้บริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดของอำนาจในทางกฎหมาย การคลังและรายได้ ปัญหาการบริหารบุคลากร ปัญหาของพลังในชุมชนและท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น หากวิเคราะห์ปัญหาของสภาพการเมืองและการปกครองท้องถิ่นของไทยจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจมองแยกขาดจากการรวมศูนย์อำนาจรัฐได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การรวมศูนย์อำนาจย่อมเป็นปัญหาของรัฐไทยโดยภาพรวม โดยการรวมศูนย์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาทั้งในส่วนของโครงสร้างสถาบันการเมือง และราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และโดยผลของการรวมศูนย์ดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และย่อมส่งผลกระทบต่อความผาสุกของประชาชนในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐรวมศูนย์ผูกขาดโดยพรรคการเมืองของทุน และการรวมศูนย์ของราชการส่วนกลางเช่นนี้ย่อมเป็นปัญหาพื้นฐานของระบบการเมืองไทย ปัญหาดังกล่าวคือปัญหาความไม่ยุติธรรมและการสร้างความเหลื่อมล้ำ ในนามของการบริหารราชการแผ่นดิน” ที่มีบุคคล ๒ กลุ่มได้ประโยชน์จากโครงสร้างเหล่านี้ คือ ก) ทุน (ทั้งระดับชาติและทุนข้ามชาติ) ข) บุคลากรจากโครงสร้างอำนาจส่วนกลาง (การเมือง/ราชการ) โดยสัจจธรรมของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่เอารัดเอาเปรียบเป็นโครงสร้างที่สูบความมั่งคั่งไว้ที่คนส่วนน้อย เป็นโครงสร้างที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ยาวนาน ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงย่อมขึ้นอยู่กับการตื่นรู้ของประชาชน และ”รัฐรวมศูนย์อำนาจผูกขาดโดยทุน” ของไทยก็เช่นเดียวกันไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใด

๒. หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับ “การปกครองส่วนท้องถิ่น”

ในหัวข้อนี้แบ่งออกเป็น ๒.๑ หลักการทั่วไปที่เกี่ยวกับ “การปกครองส่วนท้องถิ่น” และ ๒.๒ แนวคิดในทางรัฐธรรมนูญที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดแนวคิดเรื่องจังหวัดจัดการตนเอง

๒.๑ หลักการทั่วไปที่เกี่ยวกับ “การปกครองส่วนท้องถิ่น” หลักการสำคัญตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ที่เป็นพื้นฐานของ “การปกครองส่วนท้องถิ่น” มีหลักการสำคัญ ดังนี้

---

[๑๐] วีรศักดิ์ เครือเทพ, ความท้าทายในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายและการจัดหารายได้ของเทศบาล, ใน จรัส สุวรรณมาลา, ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔, หน้า ๗๔

๒.๑.๑ หลักความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ (มาตรา ๒๘๑)

๒.๑.๒ หลักการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้กระทำเท่าที่จำเป็น โดยการกำกับดูแลต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และจะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารรมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้ (มาตรา ๒๘๒)

๒.๑.๓ หลักอำนาจหน้าที่ทั่วไปในการดูแลและจัดทำจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น (มาตรา ๒๘๓)

๒.๑.๔ หลักการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่น (มาตรา ๒๘๔)

๒.๑.๕ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น การเข้าชื่อเพื่อให้สภาท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา ๒๘๕ – ๒๘๗)

๒.๑.๖ หลักอำนาจหน้าที่บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น รวมทั้งอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา ๒๘๙ – ๒๙๐)

หลักการทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นหลักการที่ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภท และย่อมต้องนำมาใช้กับ “จังหวัดจัดการตนเอง” ด้วย

๒.๒ แนวคิดในทางรัฐธรรมนูญที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดแนวคิดเรื่องจังหวัดจัดการตนเองมีฐานที่มาจาก ๓ ส่วน คือ ๒.๒.๑ สิทธิชุมชน ๒.๒.๒ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน และ ๒.๒.๓ หมวด การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

๒.๒.๑ สิทธิชุมชน ในมาตรา ๖๖ และมาตรา ๖๗ ได้บัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งตามมาตรา ๖๖ บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

๒.๒.๒ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๗๘ “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้...

(๑) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ **รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น**”

๒.๒.๓ หมวด การปกครองส่วนท้องถิ่น ตามที่บัญญัติไว้ในหมวด ๑๔ ของรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา ๒๘๑ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๑ รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่

ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ทั้งสามมาตราของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวถือว่าเป็นหลักพื้นฐานในทางกฎหมายที่ทำให้แนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” พัฒนาขึ้นโดยมีฐานของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญรองรับ

กล่าวโดยสรุปถึงรากฐานและที่มาของแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” แท้จริงแล้วคือ กระบวนการทางความคิดที่มุ่งหาทางออกให้กับสังคมไทย โดยมุ่งปฏิเสธแนวคิดว่าการแก้ปัญหาทางการเมืองแก้ได้โดยการแก้รัฐธรรมนูญ โดยปฏิเสธแนวคิดการแก้ปัญหาโครงสร้างสถาบันการเมืองที่ส่วนกลาง การสงเคราะห์ทางความคิดได้อาศัยบทเรียนในการจัดการปัญหาของชุมชนเกษตรของไทย ผสานกับแนวทางในการบริหารจัดการท้องถิ่นโดยอาศัยแนวคิดในทางรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่มีฐานมาจาก ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ สิทธิชุมชน ส่วนที่ ๒ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน และส่วนที่ ๓ หมวด การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นฐานคิดของแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง”

๓. หลักการสำคัญของแนวคิด “จังหวัดจัดการตนเอง” ตามร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ....

จากการศึกษาแนวคิดจากร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. .... ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย[๑๑] โดยร่างกฎหมายฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาวิกฤตการเมืองในปัจจุบัน แก้ไขปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แก้ไขปัญหาของชุมชนเกษตรที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาในพื้นที่ และประการสำคัญเพื่อให้เจตนารมณ์ของประชาชนในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่จะกำหนดวิถีชีวิตและความเป็นไปของคนในพื้นที่ แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนรูปของรัฐตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑ ของรัฐธรรมนูญว่า “ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้”

แนวคิดเรื่อง “การปกครองตนเอง” แท้จริงแล้วมิใช่เป็นแนวคิดเฉพาะในทางรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครองเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดทั้งในทางเศรษฐกิจ วิชาชีพ วิชาการ วัฒนธรรม และในทางสังคม ดังนั้นความคิดเรื่อง “การปกครองตนเอง” จึงได้รับการพิจารณาทั้งในเรื่องของการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับกรณีของสภาอุตสาหกรรม, สภาหอการค้า, สภาทนายความ, แพทยสภา, มหาวิทยาลัย รวมทั้งองค์กรสื่อ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องการปกครองตนเองในขอบเขตของการปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นขอบเขตหลักที่มีการพิจารณาเรื่องดังกล่าวและถือว่าพื้นที่ที่แสดงถึง “หลักการปกครองตนเอง”(Selbstverwaltungsprinzip)

---

[๑๑] ขณะนี้คณะกรรมการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ได้ยกร่างกฎหมายดังกล่าวเสร็จแล้ว แต่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของ “คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย” โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม ๒๕๕๗ นี้

ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในนโยบายของฝ่ายปกครองในระดับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[๑๒] หลักการปกครองตนเองสมัยใหม่มีรูปแบบการจัดองค์กรที่แตกต่างไปจากรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดองค์กรที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Organisationsform der Betroffenenpartizipation) ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองผู้ที่เกี่ยวข้องโดยการให้เข้ามามีส่วนร่วม[๑๓]

หากจะเปรียบเทียบ “จังหวัดปกครองตนเอง” กับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในสหภาพยุโรปอาจแยกออกได้ ๔ รูปแบบ[๑๔] ดังนี้

(๑) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นอิสระ(die unabhaengige Gemeinde) - รูปแบบของสแกนดิเนเวีย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นอิสระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแม้ว่าเป็นองค์กรของรัฐแต่เป็นอิสระจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติเองก็ไม่อาจแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการออกกฎหมายไปกระทบกับความอิสระของท้องถิ่นได้ การตรวจสอบโดยรัฐกระทำได้ในขอบเขตที่จำกัด

(๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปกครองตนเอง (die selbstverwaltete Gemeinde) - รูปแบบของเยอรมัน-สวิส องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นหน่วยการปกครองที่แตกต่างออกไปจากรัฐ ด้วยเหตุนี้เองจึงต้องมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญคุ้มครองป้องกันการแทรกแซงจากรัฐ สาระสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบนี้คือ การบัญญัติหลักประกันในเรื่องการปกครองตนเองไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งย่อมมีผลเป็นการทั่วไปในเรื่องอำนาจหน้าที่ เรื่องการคลังของท้องถิ่นและ การคุ้มครองสิทธิขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถูกกำกับดูแลโดยรัฐ (die staatlich ueberwachte Gemeinde) – รูปแบบของฝรั่งเศส เป็นรูปแบบของการจัดโครงสร้างองค์กรของรัฐแบบระบบบังคับบัญชา โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่มีสิทธิในความเป็นอิสระจากรัฐ รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ปรากฏนอกเหนือจากฝรั่งเศสแล้ว ยังพบในอิตาลี สเปน เบลเยี่ยม เนเธอร์แลนด์ และกรีซ สาระสำคัญของรูปแบบนี้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ภายใต้การตรวจสอบอย่างกว้างขวางจากรัฐ เช่น การแต่งตั้งนายกเทศมนตรีโดยรัฐ รวมทั้งการต้องพึ่งพางบประมาณจากรัฐบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็น “รัฐบาลท้องถิ่น” (die Gemeinde als Verwaltungseinheit) – รูปแบบของอังกฤษ คำว่า “รัฐบาลท้องถิ่น” เป็นถ้อยคำที่เข้าใจกันในทางปฏิบัติ การดำรงอยู่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจในทางรัฐธรรมนูญของรัฐสภา กล่าวคือ การจำกัดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกระทำได้โดยการตรากฎหมายมาจำกัดอำนาจหน้าที่ได้ หรืออำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกกำหนดโดยกฎหมายได้ การคลังของท้องถิ่นย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลที่จะกำหนดให้

---

[๑๒] Reinhard Hendler, Grundbegriff der Selbstverwaltung, in : Hanbuch der Kommunalen Wissenschaft und Praxis, dritte Auflage, Springer 2007, p. 6

[๑๓] Ibid, p. 9

[๑๔] Jose Matinez Soria “Kommunale Selbstverwaltung in eoropaeischen Vergleich” in: Hanbuch der Kommunalen Wissenschaft und Praxis, dritte Auflage, Springer 2007, p. 1018

หากพิจารณาเปรียบเทียบเบื้องต้นของ “จังหวัดจัดการตนเอง” กับ ๔ รูปแบบดังกล่าวข้างต้น คงไม่อาจเทียบเคียงกันได้กับรูปแบบของสแกนดิเนเวีย และรูปแบบของเยอรมัน-สิวส หากจะเปรียบเทียบแล้วน่าจะมีลักษณะไปในทิศทางของรูปแบบของฝรั่งเศส เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าเป็น “ฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น” (local administrative) ซึ่งก็ยังห่างไกลจาก “รัฐบาลท้องถิ่น” (local self-government) ดังนั้น การปรับรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยจึงเป็นการพัฒนาไปสู่ความเป็น “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” มากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเป็นอิสระ อำนาจหน้าที่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการคลังและรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรอบความคิดในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำร่างกฎหมาย โดยมีหลักการที่สำคัญ ๕ หลัก ดังนี้ ก. หลักการตอบสนองต่อความผาสุกของประชาชนในพื้นที่ ข. หลักความมีประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะ ค. หลักความธรรมในการจัดสรรงบประมาณ ง. หลักความเป็นอิสระทางการคลังท้องถิ่น จ. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน สาระสำคัญของ “แนวคิดจังหวัดจัดการตนเอง” ที่เป็นหลักการสำคัญตามร่างกฎหมายต่างดังกล่าวอาจสรุปได้ ๖ ประเด็น ดังนี้ ๓.๑ หลักการพื้นฐานของการปกครองส่วนท้องถิ่นและหลักการทั่วไปของจังหวัดปกครองตนเอง ๓.๒ การจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองและโครงสร้างของ “จังหวัดปกครองตนเอง” ๓.๓ อำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ๓.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง ๓.๕ หลักการในเรื่องการคลังและรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓.๖ การกำหนดให้มี “คณะกรรมการต่างๆ” ขึ้นในจังหวัดปกครองตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ หลักการพื้นฐานของการปกครองส่วนท้องถิ่นและหลักการทั่วไปของจังหวัดปกครองตนเอง

๓.๑.๑ หลักการพื้นฐานของการปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินการคลังและการงบประมาณ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพที่อยู่ในเขตพื้นที่อย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานทั่วไปของการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการแห่งการกระจายอำนาจที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรอง การที่รัฐส่วนกลางกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีความเป็นอิสระทั้งในการจัดทำบริการสาธารณะ งานบริหารงานทั่วไปตามอำนาจหน้าที่ การบริหารงบประมาณและการบริหารงานบุคคล เมื่อรัฐส่วนกลางได้กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว รัฐส่วนกลางจะคงไว้ซึ่งอำนาจกำกับดูแล โดยการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็นและมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจนสอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และจะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้ (ร่างมาตรา ๑๐ และร่างมาตรา ๑๑)

๓.๑.๒ หลักการทั่วไปของจังหวัดปกครองตนเอง

(๑) กำหนดให้การปกครองส่วนท้องถิ่นภายในจังหวัดปกครองตนเองมีสองระดับ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับบน ได้แก่ จังหวัดปกครองตนเองมีเขตพื้นที่การปกครองครอบคลุมทั้งจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่าง ได้แก่ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีเขตพื้นที่การปกครองบางส่วนของจังหวัด นอกจากนี้ยังกำหนดให้จัดตั้งสภาพลเมืองขึ้นภายในจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ร่างมาตรา ๑๒)

(๒) กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งขึ้นในจังหวัดปกครองตนเอง เรียกว่า “คณะกรรมการประสานแผนและทิศทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ประกอบด้วย ผู้ว่าการจังหวัดปกครองตนเอง ผู้แทนสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง ผู้แทนเทศบาลและผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อทำหน้าที่ประสานอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสานแผนและทิศทางในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณระหว่างจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาพลเมือง โดยให้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับคณะกรรมการดังกล่าวในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้ได้กำหนดข้อพิจารณาเพื่อเป็นหลักการของการประสานอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการชุดดังกล่าวไว้ว่า การกำหนดโครงการ แผนงานและทิศทางการพัฒนาในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใด จะต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ อนึ่งเพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองประโยชน์ของพื้นที่นั้น ๆ เป็นหลัก (ร่างมาตรา ๑๓)

(๓) กำหนดหลักการพื้นฐานทั่วไปในเรื่องอำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเองซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับบน โดยกำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะและภารกิจอื่นเฉพาะในส่วนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนทั้งพื้นที่การปกครองครอบคลุมทั้งจังหวัด หรือภารกิจที่จังหวัดปกครองตนเองเป็นผู้จัดทำจะก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาดและการลงทุนซึ่งเทศบาลไม่สามารถดำเนินการได้เอง หรือหากเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการจะไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์คุ้มค่าเมื่อเทียบกับการให้จังหวัดปกครองตนเองเป็นผู้จัดทำ หรือให้การสนับสนุนภารกิจของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลตามที่มีการร้องขอ หรืออาจจัดทำบริการสาธารณะอื่นตามความตกลงร่วมกันกับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง ส่วนรายละเอียดอำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเองนั้น กำหนดไว้ในหมวดว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเอง (ร่างมาตรา ๑๔)

(๔) กำหนดหลักการพื้นฐานทั่วไปในเรื่องอำนาจหน้าที่ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่าง โดยกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะและภารกิจอื่นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในเขตพื้นที่ และมีอำนาจขอให้จังหวัดปกครองตนเองสนับสนุนการจัดทำบริการสาธารณะหรือภารกิจอื่นที่จำเป็น หรืออาจจัดทำบริการสาธารณะอื่นตามความตกลงร่วมกันกับจังหวัดปกครองตนเอง ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง (ร่างมาตรา ๑๕)

๓.๒ การจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองและโครงสร้างของ “จังหวัดปกครองตนเอง” โดยมีประเด็นที่สำคัญ ๓ ประเด็น คือ ๓.๒.๑ การจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง ๓.๒.๒ โครงสร้างของจังหวัดปกครองตนเอง และ ๓.๒.๓ โครงสร้างของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลใน “จังหวัดปกครองตนเอง”

๓.๒.๑ การจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง พระราชบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นกฎหมายกลางเช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน กล่าวคือเมื่อประชาชนในจังหวัดใดมีความพร้อมตามเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น มีสิทธิแสดงเจตนารมณ์เพื่อจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง โดยการจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองนั้น ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองตามพระราชบัญญัตินี้ การแสดงเจตนารมณ์ของประชาชนเพื่อจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองนั้น ให้กระทำโดยการออกเสียงประชามติตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ซึ่งกระบวนการเสนอให้มีการออกเสียงประชามติสามารถกระทำได้โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งภายในจังหวัดจำนวนไม่น้อยกว่าห้าพันคน เข้าชื่อเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อให้มีการจัดทำประชามติจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง ในขั้นตอนการออกเสียงประชามติต้องมีผู้มาออกเสียงเกินกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิออกเสียงในจังหวัดนั้น และต้องมีผลคะแนนออกเสียงประชามติจำนวนสามในห้าของผู้มาออกเสียงเห็นชอบให้จัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง และเมื่อประชาชนในจังหวัดใดลงประชามติเห็นชอบให้มีการจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองแล้ว ให้มีการดำเนินการออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้ประกาศผลการออกเสียงประชามติ (ร่างมาตรา ๖)

กำหนดให้ยกเลิกราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดที่ได้จัดตั้งเป็นจังหวัดปกครองตนเอง กำหนดให้เมื่อมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองในจังหวัดใด ให้ถือว่าพระราชบัญญัตินี้มีผลยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งจังหวัดนั้น กล่าวคือ เมื่อจังหวัดใดได้จัดตั้งเป็นจังหวัดปกครองตนเองตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว โดยผลของพระราชบัญญัตินี้จะทำให้จังหวัดและอำเภอในฐานะที่เป็นราชการส่วนภูมิภาคตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินนั้นยกเลิกไป ตัวอย่างเช่น เมื่อกฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้บังคับแล้ว หากประชาชนในจังหวัดใดแสดงเจตนารมณ์ผ่านการออกเสียงประชามติต้องการให้จังหวัดนั้นเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ทั้งจังหวัด และเมื่อคณะรัฐมนตรีดำเนินการออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งจังหวัดปกครองตนขึ้นในจังหวัดนั้นแล้ว เมื่อพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวประกาศใช้บังคับแล้วก็จะเป็นเงื่อนไขให้กฎหมายว่าด้วยการตั้งจังหวัดนั้น ตลอดจนอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนั้นในฐานะที่เป็นราชการส่วนภูมิภาคถูกยกเลิกไปโดยผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ (ร่างมาตรา ๘)

นอกจากนี้เมื่อได้ประกาศใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเองในจังหวัดใดแล้ว ก็จะทำให้พระราชบัญญัติฉบับนี้ก่อตั้งฐานะนิติบุคคลให้กับจังหวัดปกครองตนเองนั้น โดยถือว่าจังหวัดปกครองตนเองที่ได้ก่อตั้งขึ้น เป็นราชการส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและมีอาณาเขตท้องที่ตามที่จังหวัดนั้นมีอยู่เดิม (ร่างมาตรา ๙)

๓.๒.๒ โครงสร้างของ “จังหวัดปกครองตนเอง”

โครงสร้างของจังหวัดปกครองตนเองประกอบด้วยองค์กรที่สำคัญ ๓ องค์กร คือ สภาจังหวัด ผู้ว่าการจังหวัดปกครองตนเอง และสภาพลเมือง

(๑) สภาจังหวัดปกครองตนเอง

(๑.๑) กำหนดให้สภาจังหวัดปกครองตนเองมีหน้าที่ที่สำคัญ คือ การให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาจังหวัดและร่างข้อบัญญัติ การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ว่าการจังหวัดปกครองตนเอง และการส่งเสริม สนับสนุน และให้ความร่วมมือกับสภาพลเมือง ทั้งนี้ สมาชิกสภาจังหวัดปกครองตนเองมีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน มีวาระคราวละ ๔ ปี โดยการกำหนดเขตเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกสภาจังหวัดปกครองตนเองต้องคำนึงถึงเขตพื้นที่และจำนวนประชาชน (ร่างมาตรา ๑๗ – ร่างมาตรา ๒๐, ร่างมาตรา ๒๓ และร่างมาตรา ๒๙)

(๑.๒) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดปกครองตนเองที่สำคัญ เช่น ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และมีการกำหนดให้สมาชิกสภาจังหวัดปกครองตนเองต้องไม่เป็น ผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในกิจการของจังหวัดปกครองตนเอง และกำหนดการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาจังหวัดปกครองตนเองไว้ในกรณีต่าง ๆ เช่น สภาจังหวัดปกครองตนเองมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น (ร่างมาตรา ๒๒, ร่างมาตรา ๒๔ และร่างมาตรา ๒๕)

(๑.๓) กำหนดให้มีสำนักงานกิจการสภาจังหวัดปกครองตนเองเป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระจากสำนักงานจังหวัดปกครองตนเอง ทำหน้าที่ธุรการของสภาและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสภา (ร่างมาตรา ๒๘)

(๒) ผู้ว่าการจังหวัด

(๒.๑) กำหนดให้ผู้ว่าการจังหวัดมีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน โดยใช้เขตจังหวัดปกครองตนเองเป็นเขตเลือกตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าสองวาระไม่ได้ โดยกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าการจังหวัดต้องเสนอชื่อบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการจังหวัดด้วย (ร่างมาตรา ๓๒ และร่างมาตรา ๓๖)

(๒.๒) กำหนดให้ผู้ว่าการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ เช่น กำหนดนโยบายและการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พิจารณาและออกประกาศ ประกาศใช้แผนพัฒนาจังหวัดปกครองตนเอง เป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานเจ้าหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเอง และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของจังหวัดปกครองตนเอง เป็นต้น โดยเหตุที่จะทำให้ผู้ว่าการจังหวัดจะพ้นจากตำแหน่งที่สำคัญ คือ การที่ประชาชน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตจังหวัดปกครองตนเองได้เข้าชื่อเสนอต่อนายกรัฐมนตรี และเพื่อให้การบริหารงานในระหว่างที่ไม่มีผู้ว่าการจังหวัดขาดความต่อเนื่อง ให้หัวหน้าสำนักงานจังหวัดปกครองตนเองปฏิบัติหน้าที่ของผู้ว่าการจังหวัดเท่าที่จำเป็นได้เป็นการชั่วคราว (ร่างมาตรา ๓๘ – ร่างมาตรา ๔๑)

(๓) สภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง

(๓.๑) กำหนดให้สมาชิกสภาพลเมืองประกอบด้วยบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์จากองค์กร ภาคชุมชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาชีพ ภาควิชาการ โดยที่สมาชิกสภาพลเมืองมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี ซึ่งเป็นการออกแบบโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น โดยสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในด้านต่าง ๆ การตัดสินใจทางการเมือง การจัดทำบริการสาธารณะ จัดประชุมสมัชชาพลเมือง ตลอดจนการตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการเสนอชื่อบุคคลเป็นคณะกรรมการตรวจสอบ โดยกำหนดให้สภาพลเมืองสามารถมีหนังสือให้ผู้ว่าการจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน หรือบุคคลใด ชี้แจงข้อเท็จจริงหรือส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาของสภาพลเมืองได้ (ร่างมาตรา ๔๔ – ร่างมาตรา ๔๖)

(๓.๒) กำหนดให้มีสำนักงานสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเองรับผิดชอบงานธุรการของสภาพลเมือง ตลอดจนสำรวจ ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่อยู่ในหน้าที่ของสภาพลเมือง พร้อมทั้งจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับผลงานและอุปสรรคในการดำเนินงานของสภาพลเมืองเพื่อเสนอต่อผู้ว่าการจังหวัด สภาจังหวัดปกครองตนเอง และสมัชชาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง (ร่างมาตรา ๔๗)

๓.๒.๓ โครงสร้างของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลใน “จังหวัดปกครองตนเอง”

เช่นเดียวกับกับโครงสร้างการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดหลักการร่วมกันของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลไว้ในกรณีการกำหนดจำนวนและอาณาเขตพื้นที่รับผิดชอบ ว่าจะต้องต้องพิจารณาถึงจำนวนและอาณาเขตพื้นที่รับผิดชอบเดิมของเทศบาลตามกฎหมายว่าด้วยเทศบาลหรืออาณาเขตพื้นที่รับผิดชอบเดิมขององค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เคยประกาศใช้บังคับในเขตจังหวัดเดิม โดยที่จำนวนและอาณาเขตพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลภายในเขตจังหวัดปกครองตนเอง ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง (ร่างมาตรา ๕๐ – ร่างมาตรา ๕๑)

(๑) สภาเทศบาลหรือสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

(๑.๑) กำหนดให้สมาชิกสภาเทศบาลหรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และกำหนดให้ใช้เขตเทศบาลหรือสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเขตเลือกตั้ง โดยจำนวนสมาชิกเท่าใดให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง (ร่างมาตรา ๕๒ – ร่างมาตรา ๕๖)

(๑.๒) กำหนดให้มีสำนักงานกิจการสภาเทศบาลหรือสำนักงานกิจการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระจากสำนักงานเทศบาลหรือสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการอื่น ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง (ร่างมาตรา ๖๐)

(๑.๓) กำหนดให้สภาเทศบาลหรือสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ เช่น การให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริม สนับสนุน ให้ความร่วมมือ รวมตลอดจนอนุมัติงบประมาณอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแก่สภาพลเมืองเทศบาลหรือสภาพลเมืององค์การบริหารส่วนตำบล (ร่างมาตรา ๖๑)

(๒) นายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

(๒.๑) กำหนดให้นายกเทศมนตรีและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน โดยใช้เขตเทศบาลหรือเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเขตเลือกตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าสองวาระมิได้ ทั้งนี้ ในการลงสมัครรับเลือกตั้ง กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเสนอชื่อบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งรองนายกเทศมนตรีหรือรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลด้วย (ร่างมาตรา ๖๒ – ร่างมาตรา ๖๓ และร่างมาตรา ๖๖)

(๒.๒) กำหนดให้นายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ เช่น การกำหนดนโยบายและการบริหารเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล การประกาศใช้แผนพัฒนาเทศบาลหรือแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล การพิจารณาอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสภาพลเมืองเทศบาลหรือสภาพลเมืององค์การบริหารส่วนตำบล (ร่างมาตรา ๗๐)

(๓) สภาพลเมืองเทศบาลหรือสภาพลเมืององค์การบริหารส่วนตำบล

กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง ในส่วนที่ ๓ หมวด ๓ แห่ง พระราชบัญญัตินี้ มาใช้บังคับโดยอนุโลม (ร่างมาตรา ๗๑)

๓.๓ อำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

๓.๓.๑ อำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเอง

(๑) ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของจังหวัดปกครองตนเองในเชิงปฏิเสธ กล่าวคือ จังหวัดปกครองตนเองย่อมมีอำนาจหน้าที่ทุกประการภายในจังหวัด ยกเว้นอำนาจหน้าที่ ๔ ประการ ได้แก่ ก. อำนาจหน้าที่ด้านการป้องกันประเทศ ข. อำนาจหน้าที่ในด้านการคลังของรัฐและระบบเงินตรา ค. อำนาจหน้าที่ด้านการยุติธรรม และ ง. อำนาจหน้าที่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ร่างมาตรา ๗๒)

(๒) กำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจหน้าที่ในการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การฝึกอาชีพ การจัดการศึกษา และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ร่างมาตรา ๗๓ – ร่างมาตรา ๗๔)

(๓) กำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจฝ่ายเดียว หรือร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะที่จัดทำขึ้นภายในเขตพื้นที่ของจังหวัดปกครองตนเองนั้น หรือมีความเกี่ยวเนื่องจังหวัดปกครองตนเองนั้น หรือกรณีจัดทำขึ้นนอกเขตพื้นที่แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่จังหวัดปกครองตนเองนั้น นอกจากนี้ จังหวัดปกครองตนเองยังมีอำนาจฝ่ายเดียว หรือร่วมประกอบกิจการพาณิชย์กับหน่วยงานของรัฐ ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดปกครองตนเองนั้น (ร่างมาตรา ๗๕ และร่างมาตรา ๗๖)

๓.๓.๒ อำนาจหน้าที่ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

(๑) กำหนดให้เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลังและงบประมาณ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่ (ร่างมาตรา ๗๙)

(๒) กำหนดให้ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัตินี้ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยเทศบาล อันเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการจัดทำบริการสาธารณะ การจัดให้มีสาธารณูปโภคในพื้นที่ เป็นต้น และรวมถึงอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งจังหวัดปกครองตนเอง ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่อื่นนอกเหนือจากนี้ให้เป็นไปตามความตกลงร่วมกันระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วแต่กรณี (ร่างมาตรา ๘๐)

(๓) กำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองมีสำนักงานเทศบาลหรือสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นตรงต่อนายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วแต่กรณี โดยให้มีหัวหน้าสำนักงาน ซึ่งมีที่มาจากการสรรหาของนายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วแต่กรณี โดยคัดสรรมาจากผู้มีความรู้ ความซื่อสัตย์สุจริตและประสบการณ์เชี่ยวชาญด้านการบริหารองค์กรเป็นที่ประจักษ์ มีความเข้าใจในด้านการปกครองท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพื่อมาทำหน้าที่บังคับบัญชากิจการของสำนักงานเทศบาลหรือสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นผู้ช่วยนายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการบังคับบัญชาพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน โดยหัวหน้าสำนักงานมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี และอาจได้รับสรรหาใหม่อีกได้ (ร่างมาตรา ๘๑)

๓.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

๓.๔.๑ การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ นายกรัฐมนตรีมีอำนาจกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้ทั้งสามรูปแบบ คือ จังหวัดปกครองตนเอง เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งต่างจากกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน กล่าวคือ ในกฎหมายว่าด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกฎหมายว่าด้วยเทศบาลกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจกำกับดูแลเทศบาลนคร และเทศบาลเมือง ส่วนเทศบาลตำบลนั้นกำหนดให้นายอำเภอมีหน้าที่ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดในการกำกับดูแล และในกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดให้นายอำเภอกำกับดูแล ซึ่งในกฎหมายปัจจุบันเป็นการกำกับดูแลก่อนการกระทำเป็นหลัก เช่น ก่อนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะประกาศใช้บังคับข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีต้องให้ผู้กำกับดูแลเห็นชอบก่อนถึงจะประกาศใช้บังคับได้ หรือการที่กระทรวงมหาดไทยออกระเบียบว่าด้วยการลา โดยกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการลาประเภทต่าง ๆ ของผู้บริหารท้องถิ่นไว้อย่างเคร่งครัด เช่น ผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดจะเดินทางไปปฏิบัติราชการต่างจังหวัด หรือปฏิบัติราชการ ณ กรุงเทพมหานคร

จะต้องขออนุญาตผู้กำกับดูแลล่วงหน้า เป็นต้น ดังนั้น หลักการเกี่ยวกับการกำกับดูแลตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกำหนดให้นายกรัฐมนตรีทำหน้าที่กำกับดูแลได้ตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น หลักการดังกล่าวเน้นไปที่การกำกับดูแลหลังการกระทำเป็นหลัก เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการจัดทำบริการสาธารณะภายใต้การกำกับตามกฎหมาย (ร่างมาตรา ๘๒)

๓.๔.๒ การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

(๑) กำหนดให้เพื่อประโยชน์แก่การจัดทำบริการสาธารณะที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหลายท้องถิ่นหรือเพื่อความคุ้มค่าในการจัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่นนั้น ให้จังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจทำความตกลงร่วมกับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบริการสาธารณะภายในเขตพื้นที่เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประสานแผน นอกจากนี้ยังกำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองมีหน้าที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน การจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลตามที่ได้มีการร้องขอ (ร่างมาตรา ๘๓)

(๒) กำหนดหลักการเรื่องส่วนแบ่งรายได้ระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่าง โดยกำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองจัดมีหน้าที่จัดสรรรายได้จากการจัดเก็บให้แก่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเพียงพอต่อการจัดทำบริการสาธารณะและภารกิจตามอำนาจหน้าที่ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประสานแผน เนื่องจากในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้จังหวัดปกครองตนเองเป็นหน่วยในการจัดเก็บรายได้ประเภทต่าง ๆ แล้วทำหน้าที่จัดสรรภายในระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่าง ซึ่งมีหลักในการจัดสรรรายได้ คือ การจัดสรรรายได้ระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลให้คำนึงถึงการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ เขตพื้นที่รับผิดชอบ จำนวนประชากรในท้องถิ่น และอำนาจในการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขการกำหนดสัดส่วนการจัดสรรให้เป็นไปตามที่พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกำหนด นอกจากนี้ยังกำหนดหลักการให้จังหวัดปกครองตนเองจัดสรรงบประมาณ เป็นเงินอุดหนุนให้กับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเพียงพอต่อการจัดทำบริการสาธารณะ โดยคำนึงถึงเขตพื้นที่และลักษณะของพื้นที่ จำนวนประชากร รายได้ของท้องถิ่นนั้นประกอบด้วย ซึ่งการจัดสรรเงินอุดหนุนต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคและเป็นธรรม (ร่างมาตรา ๘๔ และมาตรา ๘๕)

๓.๕ หลักการในเรื่องการคลังและรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓.๕.๑ การกำหนดหน้าที่ของรัฐต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องการคลังและรายได้ กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องให้การสนับสนุนการจัดทำบริการสาธารณะของจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยคำนึงถึงหลักการจัดทำบริการสาธารณะขั้นต่ำอย่างเท่าเทียมกัน และต้องให้การอุดหนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสามารถในการจัดเก็บรายได้น้อยเพื่อให้สามารถมีรายได้เพียงพอต่อการจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ (ร่างมาตรา ๘๖)

๓.๕.๒ การกำหนดให้มี “คณะกรรมการบริหารภาษีระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

(๑) กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “คณะกรรมการบริหารภาษีระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ประกอบด้วย (๑) รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ (๒) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดกระทรวงการคลัง ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา อธิบดีกรมสรรพากร อธิบดีกรมสรรพสามิต และผู้ว่าการจังหวัดทุกแห่ง (๓) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ด้านภาษีอากร ด้านการคลังท้องถิ่น ด้านนิติศาสตร์ และด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านละสองคน และ (๔) กรรมการผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ นายกเทศมนตรีจำนวนเก้าคน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนเจ็ดคน โดยให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทเลือกกันเองตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่นายกรัฐมนตรีกำหนดเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการการจัดเก็บภาษี กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการการจัดเก็บภาษีและจัดแบ่งภาษีระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้ยังกำหนดให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการ และให้มีอำนาจแต่งตั้งข้าราชการของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยเลขานุการจำนวนสามคน (ร่างมาตรา ๘๗)

(๒) กำหนดให้คณะกรรมการบริหารภาษีระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) จัดทำแผนการจัดเก็บภาษีอากรและรายได้อื่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๒) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดเก็บภาษีอากรและรายได้อื่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๓) กำกับการจัดแบ่งภาษีอากร และรายได้อื่นระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ (๔) ปรับปรุงสัดส่วนภาษีอากรและรายได้อื่นระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๕) เสนอแนะหรือกำหนดหลักเกณฑ์การจัดแบ่งรายได้ระหว่างจังหวัดปกครองตนเองกับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลแก่คณะกรรมการประสานแผน (๖) เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากร การงบประมาณและการรักษาวินัยทางการเงิน การคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๗) เสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการการเพิ่มรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อนายกรัฐมนตรี (๘) เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยคำนึงถึงหลักการจัดทำบริการสาธารณะขั้นต่ำอย่างเท่าเทียมกัน ต่อคณะรัฐมนตรี และ (๙) ปฏิบัติการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น (ร่างมาตรา ๙๓)

(๓) การกำหนดภาษีและรายได้อื่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ก. กำหนดหลักการให้อำนาจจังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจหน้าที่หลักในการจัดเก็บภาษีอากรและรายได้อื่น ๆ โดยให้จังหวัดปกครองตนเองมีอำนาจในการจัดเก็บภาษีและรายได้ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งมีการแบ่งอำนาจการจัดรายได้ออกเป็น ๒ ประเภทหลัก ๆ คือ ภาษีที่ใช้ฐานร่วมระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาษีอื่นที่มิใช่ภาษีท้องถิ่น โดยเมื่อจัดเก็บแล้วให้เก็บไว้เป็นรายได้ของจังหวัดปกครองตนเองไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบของรายได้ทั้งหมด และให้นำส่งรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ

สามสิบเป็นรายได้ของแผ่นดิน แต่อย่างไรก็ดีภาษีท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้และตามที่มีกฎหมายกำหนด เมื่อจัดเก็บแล้วให้เก็บไว้เป็นรายได้ของจังหวัดปกครองตนเองทั้งหมด นอกจากนี้รายได้ของจังหวัดปกครองตนเองตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ รวมทั้งเบี้ยปรับที่เกิดจากการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของจังหวัดปกครองตนเองไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ และกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจมอบอำนาจให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่จัดเก็บภาษีและรายได้ตามหมวดนี้ก็ได้ โดยหักค่าใช้จ่ายร้อยละหนึ่งของเงินภาษีที่จัดเก็บได้หรือตามที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ (ร่างมาตรา ๙๖)

ข. กำหนดหลักการโครงสร้างรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วย (๑) รายได้ประเภทภาษีอากร เช่น ภาษีท้องถิ่น และภาษีที่ใช้ฐานร่วมระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น (๒) รายได้ที่มิใช่ภาษีอากร เช่น รายได้จากเงินอุดหนุนจากรัฐ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต ค่าปรับหรือ รายได้จากทรัพย์สิน ตลอดจนรายได้จากการพาณิชย์หรือวิสาหกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น (ร่างมาตรา ๙๗)

ค. กำหนดรายละเอียดรายได้ประเภทต่าง ๆ เช่น ภาษีท้องถิ่น ภาษีฐานร่วม การกำหนดหลักการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดเก็บภาษีและรายได้ประเภทใหม่ หรือการกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้อื่น เช่น ค่าธรรมเนียม เป็นต้น (ร่างมาตรา ๙๘ - ร่างมาตรา ๑๐๔)

๓.๖ การกำหนดให้มี “คณะกรรมการต่างๆ” ขึ้นในจังหวัดปกครองตนเอง

โดยมีคณะกรรมการที่สำคัญ ๒ คณะ ดังนี้ ๓.๖.๑ “คณะกรรมการประสานแผนและทิศทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” และ ๓.๖.๒ “คณะกรรมการตรวจสอบ”

๓.๖.๑ ให้มี “คณะกรรมการประสานแผนและทิศทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดยคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ว่าการจังหวัดปกครองตนเอง ผู้แทนสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเอง และผู้แทนเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดปกครองตนเองนั้น เพื่อทำหน้าที่ประสานอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสานแผนและทิศทางในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณระหว่างจังหวัดปกครองตนเอง เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาพลเมือง ในจังหวัดปกครองตนเองนั้นๆ

๓.๖.๒ ให้มี “คณะกรรมการตรวจสอบ” ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกแปดคน ซึ่งสภาจังหวัดปกครองตนเองให้ความเห็นชอบตามที่สภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเองเสนอ โดยต้องคำนึงถึงสัดส่วนความเท่าเทียมระหว่างเพศด้วย วิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการตรวจสอบนั้น กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้สภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเองเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีความรู้และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านนิติศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคมศาสตร์ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านการเงินการคลังและงบประมาณ ด้านการโยธาธิการและผังเมือง ด้านการบัญชีและการตรวจสอบภายใน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านอื่น อันเป็นประโยชน์แก่การตรวจสอบกิจการของจังหวัด

ปกครองตนเองจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตจังหวัดปกครองตนเองนั้นด้านละสองคน และเมื่อสภาพลเมืองจังหวัดปกครองตนเองเสนอรายชื่อบุคคลตามวรรคก่อนแล้ว ให้ส่งรายชื่อบุคคลดังกล่าวแก่สภาจังหวัดปกครองตนเองเพื่อพิจารณาคัดเลือกให้เหลือจำนวนเก้าคนเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจสอบ (ร่างมาตรา ๑๑๑)

คณะกรรมการตรวจสอบมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การใช้จ่ายเงินงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง ประสิทธิภาพการบริหารงาน การตรวจสอบภายในอื่น พิจารณาข้อร้องเรียนจากประชาชนในท้องถิ่นและสภาพลเมืองเกี่ยวกับการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง นอกจากนี้ยังได้กำหนดหน้าที่ให้คณะกรรมการตรวจสอบเสนอรายงานการตรวจสอบต่อผู้ว่าการจังหวัดและสภาจังหวัดปกครองตนเองอย่างน้อยปีงบประมาณละสองครั้ง (ร่างมาตรา ๑๑๕)

บทสรุป

การยกร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. .... เป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการปฏิรูปด้านการกระจายอำนาจของประเทศไทย เหตุผลสำคัญของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวประการหนึ่งเป็นปัญหามาจากการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางแล้วก่อให้เกิดวิกฤตทางการเมือง ประการหนึ่งเป็นปัญหามาจาสภาพปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่ปัญหาหลากหลายประการ ประการหนึ่งก็เพื่อให้อำนาจที่กระจายลงมานั้นมาถึงประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริง ดังนั้น พื้นที่ใดจะเป็น “จังหวัดปกครองตนเอง” จะต้องเกิดจากเจตนารมณ์ของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่เพื่อที่จะนำไปสู่การเกิด “จังหวัดปกครองตนเอง” และประการสำคัญจังหวัดปกครองตนเองตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ออกแบบมาในฐานะเป็นกฎหมายกลางยังให้อำนาจในแต่ละจังหวัดไปกำหนดรายละเอียดให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ เพียงแต่ร่างกฎหมายฉบับนี้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับเป็นแนวทางในการผลักดันให้เกิด “จังหวัดปกครองตนเอง”เท่านั้น แนวคิดของกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นแนวทางของการปรับความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจอย่างน้อยสองมิติคือ มิติส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น และมิติระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับประชาชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, บทสรุปสำหรับผู้บริหารข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการกระจายอำนาจ

คณะกรรมการปฏิรูป, แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย, สำนักงานปฏิรูป (สปร.) มิถุนายน ๒๕๕๔.

คณะกรรมการภาคประชาสังคม สภาพัฒนาการเมือง, จังหวัดจัดการตนเอง (self-governing Province), สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ธันวาคม ๒๕๕๕

จรัส สุวรรณมาลา, ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, การจัดทำบริการสาธารณะและความเหลื่อมล้ำของการคลังท้องถิ่น" ใน จรัส สุวรรณมาลา , ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔,

บรรเจิด สิงคะเนติ "การพัฒนาแนวคิด "จังหวัดจัดการตนเอง" ในฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ มาสู่การร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ...." วารสารนิติศาสตร์ ๔๓ : ๒ (มิถุนายน ๒๕๕๗) หน้า ๓๙๔ – ๓๘๐

วีรศักดิ์ เครือเทพ, ความท้าทายในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายและการจัดหารายได้ของเทศบาล, ใน จรัส สุวรรณมาลา, ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น และภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน ๒๕๕๔

อมร จันทรสมบูรณ์, เราจะตั้งชื่อ "ระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540" ว่าระบอบอะไร" ใน www.pub-law.net

เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การกระจายอำนาจ = การคืนอำนาจ, รวมบทปาฐกถาและข้อเขียน,, สำนักงานการปฏิรูป (สปร.) กันยายน ๒๕๕๕

๒. ภาษาต่างประเทศ

Jose Matinez Soria "Kommunale Selbstverwaltung in eoropaeischen Vergleich" in: Hanbuch der Kommunalen Wissenschaft und Praxis, dritte Auflage, Springer 2007, p 1015 - 1043

Reinhard Hendler, Grundbegriff der Selbstverwaltung, in : Hanbuch der Kommunalen Wissenschaft und Praxis, dritte Auflage, Springer 2007, p. 3 – 40

แนวคิดและทิศทางของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย

มาโนช นามเดช[๑]

การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นรูปแบบหนึ่งในสามรูปแบบของการบริหารราชการของไทยมานานแล้ว โดยประเทศไทยนำมาใช้จัดองค์กรภาครัฐในการดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นในพื้นที่ การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยได้รับการปรับเปลี่ยนมาหลายครั้ง มากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ความจำเป็นและนโยบายของผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ดี ในระยะเวลาสิบปีกว่าๆ ที่ผ่านมานี้

ด้วยเหตุที่ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รัฐต่างๆ จำเป็นต้องมีการพิจารณาทบทวนและปรับปรุงการจัดองค์กรภาครัฐและการบริหารราชการของตนเพื่อให้รัฐยังคงมีศักยภาพในการจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อเกิดปัญหาที่ท้าทายเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของราชการส่วนภูมิภาคของไทยเป็นอย่างมาก โดยมีกระแสเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนอย่างสำคัญ และบางส่วนได้มีการเสนอให้มีการยุบเลิกการบริหารราชการส่วนภูมิภาคอีกด้วย[๒] ดังนั้น ประเด็นเรื่องทิศทางและอนาคตของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยจึงเป็นเรื่องน่าสนใจเป็นอย่างมาก

ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทิศทางของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยในที่นี้จะขอแยกออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ๑. ประเภทและลักษณะของการบริหารราชการ ๒. การเกิดขึ้นของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ๓. การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย

๑. ประเภทและลักษณะของการบริหารราชการ

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่า โดยทั่วไปแล้ว ในการบริหารการปกครองของประเทศต่างๆ นั้น จะมีการจัดระเบียบการบริหารราชการหรือการบริหารงานของรัฐสำหรับดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่างๆ ที่อาจแบ่งแยกออกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ การบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจ (L'administration centrale) การบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจ (L'administration déconcentrée) และ การบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจ (L'administration décentralisée)

---

๑ Docteur en Droit public, Université Paul Cézanne : พนักงานคดีปกครองชำนาญการพิเศษ สำนักงานศาลปกครอง

๒ ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจังหวัดปกครองตนเอง พ.ศ. ....

โดยการบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจนั้น เป็นการจัดระเบียบบริหาร ราชการที่มีลักษณะสำคัญอยู่ที่อำนาจการตัดสินใจในการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่างๆ ในรัฐจะรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลางของรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ก็คือ เมืองหลวงของประเทศ การบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจนี้ ได้แก่ กรณีของการบริหารราชการส่วนกลางซึ่งเป็นการบริหารราชการที่มีการจัดองค์กรโดยแบ่งเป็นกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ โดยการบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนกลางนี้ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะในพื้นที่ส่วนใดของประเทศ โดยทั่วไปแล้วจะเป็นส่วนกลางเท่านั้นที่เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องดังกล่าว ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่จะดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ โดยแม้จะปรากฏว่าในบางกรณีราชการส่วนกลางจะได้มีการจัดตั้งหน่วยงานและส่งผู้แทนไปประจำในพื้นที่ก็ตาม แต่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็จะไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะแต่อย่างใด โดยจะเป็นเพียงหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ด้านอื่นๆ เช่น เป็นผู้รับคำร้องหรือคำขอ หรือจัดทำรายงานข้อมูลต่างๆ เป็นต้น เท่านั้น

ส่วนการบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจนั้น เป็นการจัดระเบียบบริหารราชการที่มีลักษณะสำคัญอยู่ที่การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางหรือราชการส่วนกลางออกไปประจำอยู่ที่หน่วยราชการส่วนภูมิภาคในพื้นที่ต่างๆ ของรัฐเพื่อทำหน้าที่แทนรัฐบาลกลาง โดยให้นำนโยบายของรัฐหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะที่ส่วนกลางกำหนดไปปฏิบัติในพื้นที่ที่ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่นั้นประจำอยู่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปแล้ว ได้แก่ กรณีของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นการบริหารราชการที่มีการจัดองค์กรแบ่งตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศโดยอาจแบ่งเป็นจังหวัด อำเภอ เป็นต้น โดยส่วนกลางจะมอบอำนาจให้ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในพื้นที่มีอำนาจสามารถวินิจฉัยสั่งการและตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะได้ในบางเรื่องบางประการภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ดี แม้เจ้าหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาคจะได้รับมอบอำนาจให้สามารถวินิจฉัยสั่งการได้ด้วยตนเองก็ตาม แต่การวินิจฉัยและการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังคงขึ้นอยู่ที่ส่วนกลาง ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาคกับราชการส่วนกลางนั้น จะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะการบังคับบัญชา

สำหรับการบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจ เป็นการจัดระเบียบบริหารราชการในลักษณะที่รัฐหรือส่วนกลางได้กระจายอำนาจหรือมอบอำนาจให้แก่องค์กรที่มีความเป็นอิสระไปดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะบางส่วนได้ด้วยตนเองโดยให้การดำเนินการสามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นในพื้นที่ซึ่งได้แก่ กรณีของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยจะมีความแตกต่างจากการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในกรณีขององค์กรที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐหรือจากส่วนกลาง กล่าวคือ ในกรณีของราชการส่วนภูมิภาคนั้น ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจะยังคงเป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของรัฐหรือราชการส่วนกลาง แต่ในกรณีของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น ผู้ได้รับมอบอำนาจจะเป็นองค์กรอื่นที่มีความเป็นอิสระแยกต่างหากจากรัฐซึ่งไม่ใช่หน่วยงานราชการหรือเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น โดยความสัมพันธ์ของราชการส่วนท้องถิ่นกับราชการส่วนกลางนั้น จะไม่ใช่ความสัมพันธ์ในลักษณะของการบังคับบัญชา แต่จะเป็นความสัมพันธ์กันในลักษณะของการกำกับดูแล

๒. การเกิดขึ้นของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค

เดิมในขณะที่สังคมของรัฐหรือของประเทศต่างๆ ยังมีขนาดเล็ก มีจำนวนประชากรและความซับซ้อนในสังคมไม่มากนัก ภาระหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐที่มีต่อสังคมโดยส่วนรวมนั้นจะมีจำนวนจำกัดเพียงไม่กี่ประการ เช่น การป้องกันการรุกรานจากรัฐหรือประเทศอื่น การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ ฯลฯ การที่รัฐนำเอาการบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนกลางมาใช้ก็สามารถทำให้การดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพเป็นอย่างดี ทั้งนี้ ก็เนื่องจากการบริหารราชการส่วนกลางซึ่งใช้หลักการรวมอำนาจนั้น เป็นวิธีการบริหารราชการที่จะทำให้อำนาจของรัฐบาลกลางมีความมั่นคง และจะสามารถอำนวยประโยชน์แก่ราษฎรได้อย่างเสมอภาคกัน รวมทั้งเป็นการบริหารราชการที่มีความเป็นเอกภาพสูง

อย่างไรก็ดี ต่อมา เมื่อสังคมของรัฐหรือของประเทศต่างๆ ขยายใหญ่ขึ้น จำนวนประชากรและความซับซ้อนในสังคมเพิ่มมากขึ้น บริการสาธารณะที่รัฐมีหน้าที่ต้องจัดทำให้แก่สังคมก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากมายหลากหลายด้านโดยจะเกี่ยวข้องและครอบคลุมการอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎรเกือบทุกเรื่อง เช่น การปกครอง การสาธารณูปโภคด้านต่างๆ การศึกษา การสังคม การเศรษฐกิจ เป็นต้น เมื่อบริการสาธารณะที่รัฐต้องจัดทำมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่โดยที่การบริหารราชการส่วนกลางนั้นอำนาจในการตัดสินใจในการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่างๆ จะรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง จึงทำให้การจัดทำบริการสาธารณะดังกล่าวขาดประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก กล่าวคือ แม้ว่ากรณีที่บริการสาธารณะจะได้ดำเนินการจัดทำในพื้นที่อื่นๆ ของรัฐหรือของประเทศก็ตาม แต่ก็จำเป็นที่จะต้องส่งเรื่องการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะดังกล่าวเข้ามายังส่วนกลางเพื่อให้ผู้มีอำนาจของรัฐในส่วนกลางเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการ จึงส่งผลให้การจัดทำบริการสาธารณะในพื้นที่ต่างๆ ของรัฐเป็นไปด้วยความล่าช้าเป็นอย่างมาก การดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ กว่าจะได้รับการพิจารณาแล้วเสร็จก็อาจจำเป็นต้องส่งหนังสือสอบถามโต้ตอบกันไปมาหลายครั้ง เป็นเหตุให้การบริหารงานมีปริมาณหนังสือราชการจำนวนมากมาย และก่อให้เกิดการกระจุกตัวคั่งค้างของเรื่องที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาตัดสินใจ เนื่องจากผู้มีอำนาจพิจารณาตัดสินใจมีเรื่องที่ต้องพิจารณาจำนวนมากและไม่สามารถพิจารณาตัดสินใจได้ทันตามกำหนดเวลาและตามความจำเป็น นอกจากนั้น การจัดทำบริการสาธารณะของรัฐนั้นอาจเป็นไปโดยไม่สนองตอบต่อความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้มีอำนาจพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในส่วนกลางซึ่งมิใช่ผู้อยู่ในพื้นที่ จึงทำให้ขาดข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและความจำเป็นในพื้นที่ที่ถูกต้องครบถ้วนอย่างเพียงพอในการตัดสินใจดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ แต่ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งทราบข้อมูลดังกล่าวเป็นอย่างดีกลับไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะในพื้นที่นั้นแต่อย่างใด

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาของการบริหารราชการตามหลักการรวมอำนาจหรือราชการส่วนกลางดังกล่าวข้างต้น จึงได้เกิดมีการบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจหรือราชการส่วนภูมิภาคและการบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจหรือราชการส่วนท้องถิ่นขึ้น สำหรับการบริหาราชการส่วนภูมิภาคนั้น จะสามารถทำให้การดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อส่วนกลางได้มอบอำนาจให้แก่เจ้าหน้าที่ของตนที่ส่งออกไปปฏิบัติงานในราชการส่วนภูมิภาคให้สามารถพิจารณาตัดสินใจได้เองในบางเรื่องบางกรณี เจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องส่งเรื่องมาให้ส่วนกลางพิจารณาตัดสินใจหรือวินิจฉัยอีก ทำให้การดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐมีความรวดเร็ว คล่องตัวยิ่งขึ้น ส่วนกลางเพียงแต่กำหนดนโยบายแนวทางการปฏิบัติและควบคุมตรวจสอบว่าราชการส่วน ภูมิภาคได้ดำเนินการไปถูกต้องตามกฎหมายหรือตามนโยบายนั้นหรือไม่เท่านั้น อีกทั้ง ส่วนกลางก็จะสามารถดำเนินการพิจารณาตัดสินใจเฉพาะในส่วนของการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะที่อาจส่งผลหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประโยชน์สำคัญในระดับชาติได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาคซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่นั้นย่อมสามารถรับทราบข้อมูลความต้องการและความจำเป็นของพื้นที่ได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนกลางและเมื่อได้รับมอบอำนาจให้สามารถตัดสินใจหรือวินิจฉัยในเรื่องต่างๆ ได้ก็ย่อมทำให้การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการเรื่องดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงต่อสภาพปัญหาและสนองตอบต่อความจำเป็นและความต้องการของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

นอกจากจะสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารราชการส่วนกลางดังกล่าวข้างต้นแล้ว หากพิจารณาในส่วนของการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินการบริหารงานแล้ว โดยทั่วไป การบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนภูมิภาคนี้จะใช้งบประมาณน้อยกว่าการบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจหรือการบริหารราชส่วนท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดี การบริหารราชการส่วนภูมิภาคก็จะมีข้อด้อยอยู่ที่เป็นรูปแบบการบริหารราชการที่ขาดการมีส่วนของประชาชนในการบริหารงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของสังคมการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ในขณะที่การบริหารราชการแบบกระจายอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนั้นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารราชการได้เป็นอย่างดี ดังนั้น แม้ว่า โดยทั่วไปแล้ว การบริหารราชการส่วนภูมิภาคจะสามารถส่งผลให้การบริหารราชการของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ตาม แต่โดยที่ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่อาจละเลยได้

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนั้น การบริหารราชการส่วนภูมิภาคอาจใช้เป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การกระจายอำนาจปกครอง[๓] และอาจสามารถนำไปใช้ควบคู่กับการบริหารราชการตามหลักการกระจายอำนาจหรือราชการส่วนท้องถิ่นได้ โดยกรณีดังกล่าวนี้ ในประเทศฝรั่งเศส โดยทั่วไปแล้ว เป็นที่ยอมรับกันว่า “ไม่อาจที่จะมีการบริหารราชการแบบกระจายอำนาจที่ดีได้โดยปราศจากการบริหารราชการแบบแบ่งอำนาจ (Il n’y a pas de bonne décentralisation

[๓] สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายการปกครองท้องถิ่น, สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๗, หน้า ๑๖

sans une déconcentration parallèle des services de l'Etat) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การบริหารราชการแบบกระจายอำนาจจะดำเนินการควบคู่ไปกับการปกครองแบบแบ่งอำนาจ ทั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่าตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างนั้น จำเป็นที่จะต้องสามารถติดต่อประสานงานกับตัวแทนของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจตัดสินใจบางประการและมีผลผูกพันรัฐได้ โดยไม่จำเป็นที่จะต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่อยู่ส่วนกลางโดยตรง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การบริหารราชการตามหลักการปกครองทั้งสามประการดังกล่าวต่างก็มีทั้งข้อเด่นข้อด้อยของตัวเองในแต่ละแบบ ซึ่งปัจจุบันนี้ โดยทั่วไปแล้ว ส่วนใหญ่จะไม่มีประเทศใดเลือกใช้การบริหารราชการตามหลักใดหลักหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ประเทศต่างๆ จะปรับใช้การบริหารราชการตามหลักทั้งสามผสมผสานกันโดยจะใช้รูปแบบใดมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับนโยบาย สถานการณ์และภาวะความจำเป็นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละประเทศ

๓. การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย

๓.๑ หน่วยการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

หน่วยการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยนั้น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔[๔] และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗[๕] แล้ว จะมีอยู่ทั้งสิ้น ๔ ระดับ ได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน โดยจะมีผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ตามลำดับเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบปกครองและบริหารงานในเขตของพื้นที่หน่วยการบริหารราชการส่วนภูมิภาคนั้นๆ อีกทั้ง กรณีของจังหวัดและอำเภอนั้น โดยทั่วไป จะมีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ประจำอยู่ในพื้นที่และอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ แต่กรณีของตำบลและหมู่บ้านนั้น โดยทั่วไป จะไม่มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ประจำอยู่ นอกจากนั้นในขณะที่ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนกลางที่ถูกส่งให้มาปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในพื้นที่ แต่ในส่วนของกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ที่ได้รับเลือกมาจากประชาชนในพื้นที่โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด[๖]และนายอำเภอ[๗]ให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อรับผิดชอบดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งเป็นของรัฐ ไม่ใช่บริการสาธารณะของท้องถิ่นแต่อย่างใด

---

[๔] มาตรา ๕๑ ให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค ดังนี้ (๑) จังหวัด (๒) อำเภอ

[๕] มาตรา ๘ บ้านหลายบ้านอยู่ในท้องที่อันหนึ่ง ซึ่งควรอยู่ในความปกครองอันเดียวกันได้ ให้จัดเป็นหมู่บ้านหนึ่ง ลักษณะที่กำหนดหมู่บ้านตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือความสะดวกแก่การปกครองเป็นประมาณ ...

มาตรา ๒๙ หลายหมู่บ้านรวมกันราว ๒๐ หมู่บ้าน ให้จัดเป็นตำบลหนึ่ง และเมื่อสมุหเทศาภิบาลเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกำหนดหมายเขตตำบลนั้นให้ทราบได้ โดยชัดว่าเพียงใดทุกด้าน ถ้าที่หมายเขตไม่มีลำห้วย,หนอง,คลอง,บึง,บาง หรือสิ่งใดเป็นสำคัญ ก็ให้จัดให้มีหลักปักหมายเขตไว้เป็นสำคัญ

[๖] มาตรา ๓๐ วรรคสี่ เมื่อคัดเลือกผู้ใดเป็นกำนันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้ว ให้นายอำเภอรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในประเทศฝรั่งเศส หน่วยการบริหารราชการส่วนภูมิภาคจะมีอยู่ ๔ ระดับ ได้แก่ ภาค (Région) จังหวัด (Département) อำเภอ (Arrondisement) และเทศบาล (Commune) โดยสำหรับภาคและจังหวัดนั้นจะมีผู้ว่าราชการ (Le Préfet) และอำเภอจะมีนายอำเภอ (Sous-préfet) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ราชการส่วนกลางส่งมาประจำอยู่ในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบการปกครองและการบริหารงานในพื้นที่ แต่สำหรับเทศบาลจะมีนายกเทศมนตรี ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบการปกครองและการบริหารงานของรัฐ โดยจะสังเกตเห็นได้ว่า ในส่วนของนายกเทศมนตรีของประเทศฝรั่งเศส จะมีลักษณะพิเศษกล่าวคือ นายกเทศมนตรีจะเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง แต่จะปฏิบัติหน้าที่ในสองฐานะ ในฐานะหนึ่งนายกเทศมนตรีจะเป็นเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาคซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐให้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการบริการสาธารณะของรัฐในพื้นที่ และในอีกฐานะหนึ่ง นายกเทศมนตรีก็จะเป็นเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้บริหารงานท้องถิ่นของเทศบาลในส่วนที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓.๒ ปัญหาของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย

โดยทั่วไปแล้ว การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยนั้น มีลักษณะเป็นสาขาหรือเป็นกลไกการทำงานในพื้นที่ของรัฐบาลกลาง โดยจะมีอำนาจหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะด้านต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารสูงสุดในจังหวัดเพื่อทำหน้าที่บังคับบัญชาและประสานให้หน่วยราชการส่วนภูมิภาคของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ในพื้นที่ของจังหวัดดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะอันหลากหลายไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน เป็นไปในทิศทางเดียวกันและไม่ให้เกิดการแยกส่วนต่างคนต่างดำเนินการ ซึ่งกรณีดังกล่าวก็มีลักษณะเป็นไปโดยสอดคล้องกับหลักการปกครองแบบแบ่งอำนาจที่มีจุดประสงค์ในอันที่จะเพิ่มประสิทธิภาพและแก้ไขจุดด้อยของการบริหารราชการส่วนกลาง

แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะได้มีการนำเอาการบริหารราชการแบบแบ่งอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนภูมิภาคมาปรับใช้เป็นระยะเวลานานแล้วและมีการแก้ไขปรับเปลี่ยนมาก็หลายครั้ง แต่ก็ปรากฏว่าราชการส่วนภูมิภาคของไทยก็ยังคงมีบทบาทและมีพัฒนาการไม่มากนัก ทั้งนี้ สาเหตุหลักสำคัญก็สืบเนื่องจากการแบ่งหรือมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังราชการส่วนภูมิภาคที่ยังคงมีไม่มากเท่าที่ควรจะเป็น โดยส่วนกลางยังคงหวงและสงวนอำนาจไว้เป็นอย่างมาก ทำให้อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่ยังอยู่ที่ราชการส่วนกลางเรื่องหรือกรณีต่างๆ ที่ส่วนกลางแบ่งหรือมอบให้ราชการส่วนภูมิภาคเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจกลับมีจำนวนน้อยและส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งไม่มีความสำคัญมากนัก ทั้งๆ ในขณะที่ตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้ว ราชการส่วนภูมิภาคจะมีความรับผิดชอบค่อนข้างหลากหลาย และจำเป็นต้องรับผิดชอบในปัญหาต่างๆ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ปรากฏว่าราชการส่วนภูมิภาคกลับมีอำนาจตามกฎหมายในเรื่องต่างๆ ค่อนข้างจำกัด หน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาคส่วนใหญ่จะเป็นเพียงผู้รับและส่งเรื่องต่อเข้ามายังส่วนกลางเพื่อให้ราชการส่วนกลางเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเท่านั้น ซึ่งกรณีดังกล่าวทำให้การพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ

---

[๗] มาตรา ๑๓ วรรคสี่ เมื่อราษฎรส่วนใหญ่เลือกผู้ใดเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ให้นายอำเภอออกคำสั่งเพื่อแต่งตั้งและให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้ใช้วิธีจับสลาก ทั้งนี้ เมื่อนายอำเภอได้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านแล้วให้รายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ต่างๆ แทนที่จะเป็นไปด้วยความรวดเร็วสามารถแก้ไขปัญหาและทดแทนข้อด้อยของการบริหารราชการส่วนกลางได้ แต่ก็กลับเป็นการเพิ่มขั้นตอนทำให้กระบวนการตัดสินใจยาวขึ้นและจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณาตัดสินใจนานขึ้น ดังนั้น ในบางกรณีการบริหารราชการส่วนภูมิภาคแทนที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการได้เป็นอย่างดี แต่ก็กลับทำให้การบริหารราชการมีประสิทธิภาพลดลง

อีกทั้ง ในส่วนของงบประมาณในการบริหารงานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การบริหารงานเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในส่วนภูมิภาคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็กลับปรากฏว่าราชการส่วนภูมิภาคไม่สามารถที่จะตั้งงบประมาณได้เองแต่อย่างใด การดำเนินงานของราชการส่วนภูมิภาคจะเป็นการดำเนินงานตามแผนงาน/งาน/โครงการที่มาจากส่วนกลางโดยการจัดสรรงบประมาณผ่านกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ

รวมทั้ง หน่วยงานของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่เป็นราชการส่วนภูมิภาคที่อยู่ในพื้นที่จังหวัด แม้กฎหมายจะกำหนดให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้ว่าราชการจังหวัดกลับไม่มีอำนาจบังคับบัญชาให้คุณและโทษที่เด็ดขาด ทำให้โดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวจะปฏิบัติหน้าที่ขึ้นตรงและสนองตอบต่อนโยบายหรือแนวปฏิบัติของกระทรวง ทบวง กรมที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ สังกัดอยู่เป็นหลักโดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนและลักษณะเฉพาะของปัญหาในแต่ละพื้นที่ ทำให้การบริหารงานไม่สามารถสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

นอกจากนั้น ราชการส่วนกลางบางแห่งได้มีการจัดตั้งหน่วยงานในพื้นที่จังหวัดและอำเภอต่างๆ แต่กลับกำหนดให้เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกระทรวง ทบวง กรมอันเป็นราชการส่วนกลางแทนที่จะเป็นราชการส่วนภูมิภาค ทำให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคขาดความเป็นอิสระ ขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารงาน และขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในจังหวัดเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถประสานแผนงาน/โครงการ รวมทั้งทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านบุคคลากรและงบประมาณ เพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกันของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ โดยมีความซ้ำซ้อนกันทั้งในกรณีของการปฏิบัติงานของหน่วยงานของราชการส่วนกลางที่อยู่ในพื้นที่กับหน่วยงานของราชการส่วนภูมิภาคและกรณีของการปฏิบัติงานของหน่วยงานของราชการส่วนภูมิภาคด้วยกันเองด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการส่วนภูมิภาค รัฐบาลได้มีการนำเอาระบบการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่าซีอีโอ) มาใช้ ซึ่งแม้ว่าจะสามารถทำให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคมีความคล่องตัวและเป็นเอกภาพขึ้นบ้างในระดับหนึ่ง แต่การบริหารราชการส่วนภูมิภาคก็ยังคงมีสิ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับแก้ไขอยู่มาก โดยการแบ่งมอบอำนาจของส่วนกลางไปยังราชการส่วนภูมิภาคก็ยังคงเป็นสาเหตุหลักสำคัญของประสิทธิภาพในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค กล่าวคือ ในการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการนั้น แม้ว่าจะได้มีการออกระเบียบกฎหมายกำหนดให้หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ผู้มี

อำนาจดำเนินการมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจสามารถวินิจฉัยตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นของพื้นที่ได้ โดยไม่ต้องยึดติดกับนโยบายโดยตรงจากต้นสังกัดซึ่งเป็นราชการส่วนกลางก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่าราชการส่วนกลางบางแห่งก็ยังคงไม่ได้มอบอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดเท่าที่ควรจะเป็น อีกทั้ง การมอบอำนาจก็มีลักษณะที่ไม่เบ็ดเสร็จ เด็ดขาด หรือมีเงื่อนไขในการใช้อำนาจอยู่ นอกจากนั้นแม้ระเบียบกฎหมายกำหนดให้หัวหน้าส่วนราชการมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ระเบียบกฎหมายดังกล่าวก็กลับกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องมอบอำนาจต่อไปให้หัวหน้าส่วนราชการของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดอีก[๕] ซึ่งกรณีดังกล่าวทำให้อำนาจการตัดสินใจวินิจฉัยเกี่ยวกับบริการสาธารณะในพื้นที่จังหวัดก็ไม่ได้อยู่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดอยู่ดี แต่กลับยังคงอยู่ที่กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ โดยผ่านทางหัวหน้าส่วนราชการของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ในพื้นที่จังหวัด เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้าส่วนราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ดังกล่าวส่วนใหญ่ก็ต้องยึดถือตามนโยบายและแนวปฏิบัติของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ซึ่งเป็นราชการส่วนกลางที่ตนสังกัดอยู่ เพราะการบังคับบัญชาให้คุณและโทษหัวหน้าส่วนราชการของกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด

ในส่วนของงบประมาณจังหวัดที่จะใช้ดำเนินการพัฒนาและจัดทำบริการสาธารณะในเขตพื้นที่จังหวัด แม้จะได้มีการแก้ไขปรับเปลี่ยนโดยกำหนดให้จังหวัดสามารถจัดทำแผนพัฒนาของจังหวัดได้เองโดยส่วนกลางจะเป็นผู้จัดสรรงบประมาณให้ตามแผนก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า จังหวัดก็ยังไม่มีความเป็นอิสระที่จะดำเนินการตามแผนพัฒนาของจังหวัดที่จัดทำขึ้นได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากการดำเนินการต้องรอได้รับการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางก่อน ในการจัดสรรงบประมาณของส่วนกลางก็จะเป็นไปด้วยความล่าช้า

---

[๕] **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๖**

ข้อ ๑๔ “เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับมอบอำนาจจากส่วนราชการ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบอำนาจให้หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดที่เกี่ยวข้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบนี้”

พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ. ๒๕๕๐

มาตรา ๒๒ “อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ การปฏิบัติราชการ หรือการดำเนินการอื่นที่ส่วนราชการใดจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งใดหรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใดในเขตพื้นที่จังหวัด ถ้ากฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งนั้นหรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่นหรือมิได้ห้ามเรื่องการมอบอำนาจไว้ ให้หัวหน้าส่วนราชการดำเนินการมอบอำนาจการปฏิบัติราชการในเขตพื้นที่จังหวัดให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด”

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่มีการมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปฏิบัติราชการแทนให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบอำนาจนั้นให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่อำนาจนั้นเกี่ยวกับราชการของส่วนราชการใด และส่วนราชการนั้นปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบอำนาจให้แก่หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนั้น

(๒) นอกจากกรณีตาม (๑) ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจมอบอำนาจให้รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เป็นผู้ปฏิบัติราชการแทนก็ได้ ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบอำนาจให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรายงานต่อผู้มอบอำนาจเพื่อทราบด้วย ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับการมอบอำนาจในการปฏิบัติราชการตามกฎหมายของผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย

งบประมาณที่จังหวัดได้รับการจัดสรรก็มีจำนวนน้อยไม่มากพอที่จะใช้ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นในพื้นที่ได้ โดยการใช้งบประมาณของแผ่นดินในการจัดทำบริการสาธารณะและพัฒนาด้านต่างๆ ส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในอำนาจการพิจารณาของราชการส่วนกลาง งบประมาณที่จัดสรรให้ในบางโครงการก็มีลักษณะไม่สอดคล้องและเป็นไปตามข้อเสนอของจังหวัดแต่อย่างใด บางโครงการได้รับการจัดสรรงบประมาณมากกว่าหรือน้อยกว่าที่ได้รับการสนับสนุน ทำให้การดำเนินการตามแผนงานของจังหวัดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

๓.๓ ทิศทางของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทย

เพื่อให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม รอบด้าน เป็นเอกภาพ สนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และสามารถดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐและนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติในพื้นที่ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยควรที่จะได้รับการพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตามแนวทางที่จำเป็นอย่างน้อย ๒ ประการ ดังนี้

๓.๓.๑ หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคควรมีภารกิจ อำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมและชัดเจน

ในการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ควรจะได้มีการพิจารณาทบทวนกำหนดบทบาท ภารกิจ อำนาจ หน้าที่ระหว่างราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่นเสียใหม่ โดยการกำหนดบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ดังกล่าวควรให้เป็นไปตามหลัก Le principe de subsidiarité และ Le principe de suppléance ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่การกำหนดให้การแก้ไขปัญหาหรือการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ ควรจะเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานขนาดเล็กซึ่งมีศักยภาพเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเองก่อน และเมื่อองค์กรหรือหน่วยงานขนาดเล็กมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือจัดทำบริการสาธารณะนั้นๆ ได้แล้ว องค์กรหรือหน่วยงานขนาดใหญ่ขึ้นมาจึงจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ให้การสนับสนุนหรือเข้าไปดำเนินการจัดทำ

ดังนั้น ในส่วนของราชการส่วนกลางจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้องค์กรมีขนาดที่เล็กลง โดยดำเนินการกระจายบุคคลการและงบประมาณลงไปยังพื้นที่ทั้งในส่วนของราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น บทบาทและภารกิจในลักษณะการปฏิบัติการในพื้นที่ของราชการส่วนกลางควรจะต้องลดจำนวนลง พยายามจำกัดให้มีอำนาจหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เป็นงานในระดับชาติที่รัฐต้องจัดทำ งานกำหนดนโยบายและการควบคุมตรวจสอบเท่านั้น ส่วนบริการสาธารณะด้านอื่นๆ ส่วนกลางควรแบ่งมอบอำนาจให้แก่ราชการส่วนภูมิภาค หรือถ่ายโอนให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ สำหรับราชการส่วนภูมิภาค ไม่ควรกำหนดให้มีภารกิจ อำนาจหน้าที่ที่หลากหลายเกินไปเช่นปัจจุบัน โดยควรพิจารณาปรับลดภารกิจ อำนาจหน้าที่ของส่วนภูมิภาคลงให้เหลือเพียงเท่าที่จำเป็น เฉพาะที่เป็นภารกิจอำนาจหน้าที่ของรัฐซึ่งจำเป็นต้องจัดทำในพื้นที่เท่านั้น ราชการส่วนภูมิภาคควรเป็นเพียงหน่วยงานที่นำนโยบายของรัฐบาลมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้ความช่วยเหลือและกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่ท้องถิ่นไม่สามารถจัดทำ

เองได้เท่านั้น ภารกิจ บริการสาธารณะใดซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดทำได้ ก็ควรต้องมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการจัดทำ

นอกจากนั้น การกำหนดอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนต่างๆ ควรจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าราชการส่วนใดมีภารกิจอำนาจหน้าที่ด้านใด โดยจะต้องไม่กำหนดให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน โดยทั่วไป บริการสาธารณะอย่างหนึ่งอย่างใดควรจะกำหนดให้หน่วยงานหรือราชการส่วนหนึ่งส่วนใดเป็นผู้รับผิดชอบเท่านั้น ยกเว้นกรณีที่บริการสาธารณะใดจำเป็นต้องให้ราชการหรือหน่วยงานหลายแห่งเป็นผู้รับผิดชอบก็ควรจะกำหนดให้ชัดเจนว่าส่วนใดเป็นความรับผิดชอบของราชการหรือหน่วยงานใด

๓.๓.๒ ราชการส่วนภูมิภาคควรมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จในการดำเนินการตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ในการแบ่งหรือมอบอำนาจของราชการส่วนกลางให้แก่ราชการส่วนภูมิภาคควรเป็นไปโดยมีลักษณะแบบเบ็ดเสร็จ ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขโดยไม่จำเป็น เพื่อให้ราชการส่วนภูมิภาคสามารถพิจารณาตัดสินใจดำเนินบริการสาธารณะตามภารกิจ อำนาจหน้าที่ได้เอง ไม่จำเป็นต้องส่งเรื่องกลับเข้ามาให้ราชการส่วนกลางตัดสินใจอีกครั้ง อันจะทำให้การจัดทำบริการสาธารณะของรัฐในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว สนองตอบความต้องการของประชาชนและความจำเป็นในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

สรุป การบริหารราชการตามหลักการแบ่งอำนาจหรือการบริหารราชการส่วนภูมิภาคนั้น หากนำมาใช้ได้อย่างจริงจังและถูกต้องตามหลักการแล้ว จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการของประเทศได้เป็นอย่างดี แต่ในส่วนของราชการส่วนภูมิภาคของไทยซึ่งมีบทบาทและพัฒนาการยังไม่เท่าที่ควรจะเป็นนั้น หากผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องมีความจริงใจและจริงจังในการดำเนินการพัฒนาปรับแก้ไขให้เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักการ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีความรับผิดชอบ มุ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ โดยไม่เห็นแก่การได้มาหรือเสียไปซึ่งอำนาจหรือผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องแล้ว ก็จะทำให้ราชการส่วนภูมิภาคสามารถเป็นกลไกหลักที่สำคัญประการหนึ่งในการบริหารราชการของประเทศในอันที่จะนำนโยบายสำคัญของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ สามารถช่วยลดจำนวนปัญหาที่จะเข้าสู่การตัดสินใจของส่วนกลาง และเกิดความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและความจำเป็นของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล อันจะทำให้ประเทศชาติสามารถพัฒนาได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

ชาญชัย แสวงศักดิ์, **คำอธิบายกฎหมายปกครอง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพ, วิญญูชน, ๒๕๕๔

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **สถานภาพและทิศทางการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในอนาคต**, กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๔

โภคิน พลกุล, **แนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น**, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๓๘

สมคิด เลิศไพฑูรย์, **กฎหมายการปกครองท้องถิ่น**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจนุเบกษา, ๒๕๔๗

_____, สถานภาพและบทบาทของราชการบริหารส่วนภูมิภาคในอนาคต, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๔

ALBERTINI Jean-Benoît, **Réforme administrative et réforme de l'Etat en France**, Paris,Economica, 2000

CHAPUS René, Droit administratif général, Tome 1, 15e édition, LGDJ, Montchrestien, 2001

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น : ศึกษาประสบการณ์การกระจายอำนาจของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

พัชรวรรณ นุชประยูร[1]

แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศส (Révolution française) ในปี ค.ศ. 1789 และมีวิวัฒนาการที่สืบเนื่องยาวนาน เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ทางสังคม จวบจนปัจจุบันรูปแบบการกระจายอำนาจในทางปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ถูกนำไปเป็นแบบอย่างในการจัดการบริหารราชการแผ่นดินของนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินของไทย ทั้งในเชิงโครงสร้างและรูปแบบการบริหารราชการที่พัฒนาไปสู่หลักการ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” โดยวางกลไกภาคประชาชนไว้ในกระบวนการต่าง ๆ ในการใช้อำนาจของรัฐ ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นของสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ได้วางรากฐานในเรื่องการกระจายอำนาจไว้อย่างชัดเจนและเพื่อให้สามารถนำมาเปรียบเทียบรูปแบบในการพัฒนาการกระจายอำนาจของไทยได้นั้น ในบทความนี้จึงกล่าวถึงการศึกษาหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งนำเสนอเป็น 3 ส่วนสำคัญ อันได้แก่ ที่มาของการจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (1) โครงสร้างการจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (2) และหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (3)

1. ที่มาของการจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่สี่ ค.ศ. 1946[2] หมวดที่ 10 มาตรา 85-89 ได้บัญญัติถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Collectivités territoriales หรือ Collectivités locales) ขึ้นครั้งแรกโดยกำหนดให้มีการจัดการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในระดับคอมมูนหรือเทศบาล (Commune)[3] ระดับเดปาร์ตมองหรือจังหวัด (Département) และเขตการปกครองโพ้นทะเล (Territoires d'outre-mer) โดยให้คณะบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน มีอำนาจในการตราข้อบัญญัติท้องถิ่นในระดับเทศบาลและจังหวัด และการดำเนินงานในการบริหารราชการของท้องถิ่นมีความเป็นอิสระภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ภายหลังจากการบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ห้า (la Constitution de la Ve République) ขึ้นในปี ค.ศ. 1958 ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐบาลของสาธารณรัฐฝรั่งเศสจากรูปแบบประธานาธิบดี (le régime

---

[1] อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, Docteur en Droit (Mention Très honorable avec félicitations du jury) Université Paul Cézanne d’Aix Marseille III

[2] Constitution du 27 octobre 1946

[3] เนื่องจากการจัดการบริหารราชการในสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีโครงสร้างที่แตกต่างกับประเทศไทย เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน จึงคงรูปการใช้ศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสไว้ในบทความนี้ และเมื่อมีการแปลเทียงเคียงเป็นภาษาไทยจึงไม่ได้หมายความว่าองค์กรดังกล่าวมีลักษณะและโครงสร้างเช่นเดียวกับประเทศไทยแต่ประการใด

présidentiel) เป็นกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา (le régime semi-présidentiel)[4] และได้บัญญัติให้มีการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นไว้ในมาตรา 34 วรรค 13 และมาตรา 72 โดยรับรองให้ระบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานอิสระภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายภายใต้การจัดโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินเป็น 3 ส่วน ได้แก่การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนกลาง (l'administration centralisée) มีที่มาจากการปกครองลักษณะแรกเริ่มของฝรั่งเศสที่ต้องการความเป็นปึกแผ่นในการบริหารราชการของสาธารณรัฐ โดยกำหนดให้การบริหารราชการส่วนกลางประกอบด้วย ประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน นายกรัฐมนตรีมาซึ่งมาจากการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีที่มาจากหัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งอาจสังกัดพรรคการเมืองเดียวกันกับประธานาธิบดีหรือพรรคการเมืองมีลักษณะการบริหารงานร่วมกัน (la cohabitation) ระหว่างนายกรัฐมนตรีและประธานาธิบดี และด้วยการจัดรูปแบบรัฐบาลแบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภานี้ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้นายกรัฐมนตรีมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อรัฐสภาและประธานาธิบดี

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค (l'administration déconcentrée) เป็นรูปแบบการแบ่งอำนาจบริหารจากส่วนกลางเพื่อให้ตัวแทนของรัฐเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินในเขตภูมิภาค โดยผู้ว่าราชการจังหวัด (Préfet) ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีตามมติของคณะรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในเขตจังหวัดและปฏิบัติหน้าที่ผู้บังคับบัญชาข้าราชการในจังหวัด (Chef des services de l'Etat dans le département) มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการแทนรัฐในด้านต่าง ๆ ตามภารกิจตามความจำเป็นของแต่ละกระทรวง นอกจากนี้ราชการส่วนภูมิภาคมีอำนาจควบคุมการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเฉพาะการควบคุมภายหลังการกระทำ (le contrôle *a posteriori*) เท่านั้น

สำหรับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (l'administration territoriale décentralisée) นั้น ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองในอดีตที่มีความเลื่อมล้ำของประชาชนระหว่างเขตเมืองและชนบทประกอบกับการปฏิวัติฝรั่งเศส (Révolution française) ในปี ค.ศ. 1789 จึงได้มีการพัฒนารูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินโดยจัดวางรากฐานในเชิงอำนาจขึ้นมาใหม่ ให้มีการปรับโครงสร้างขององค์กรทางการเมืองภายใต้หลักความเสมอภาค (le principe d'égalité) และเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ อีกทั้งพัฒนารูปแบบการปกครองระดับคอมมูนหรือเทศบาล (Commune) ซึ่งเป็นการจัดหน่วยการปกครองขนาดเล็กที่เก่าแก่และใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดให้มีแบบแผนในการบริหารราชการแบบเดียวกันทั้งประเทศ นอกจากนี้ได้กำหนดให้มีหน่วยการบริหารลดความเลื่อมล้ำในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลโดยจัดตั้งส่วนการบริหารราชการในระดับเดปาร์ตมองหรือจังหวัด (Département) และอำเภอ (District) ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนเป็นรูปแบบเขต (Arrondissement) โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด (Préfet) และผู้ว่าการเขต (Sous-Préfet) เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองตามลำดับ ในการจัดโครงสร้างในลักษณะเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่าง

[4] เกิดจากการพัฒนารูปแบบการปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศสในยุคสาธารณรัฐที่ห้า เพื่อลดข้อบกพร่องของรูปแบบการปกครองแบบประธานาธิบดี

หน่วยการปกครองในระดับเทศบาลกับรัฐ แต่อย่างไรก็ดีการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในระยะแรกนี้มีความเป็นอิสระในการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้การกำกับดูแล (le contrôle de tutelle) ต่อมาในสมัยประธานาธิบดี ฟรองซัว มิตเตครอง (François Mitterrand) พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายได้ออกกฎหมายเดแฟร์ค (Lois Defferre)[5] และประกาศใช้เป็นรัฐบัญญัติลงวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1982 เกี่ยวด้วยสิทธิและเสรีภาพของเทศบาล จังหวัดและเขต[6] อันเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานของท้องถิ่น และได้ยกเลิกระบบการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้การกำกับดูแลที่กำหนดให้ราชการส่วนกลางมีอำนาจควบคุมในการตัดสินใจบางเรื่องก่อนและระหว่างการดำเนินการซึ่งทำให้ราชการส่วนท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระ และปรับโครงสร้างระบบการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่เป็นรูปแบบการควบคุมภายหลัง (le contrôle *a posteriori*) โดยศาลปกครอง และเพิ่มเครื่องมือในเรื่องความเป็นอิสระของท้องถิ่นมากขึ้น

ภายหลังจากกฎหมายฉบับดังกล่าวใช้บังคับ ได้มีการกำหนดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นขึ้นใหม่หลายประการ ประการแรก การจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแบบพิเศษในเขตการปกครองโพ้นทะเล ประการที่สอง การเลือกตั้งส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลที่มีประชากรมากกว่า 3,500 คนขึ้นไป ประการที่สาม การถ่ายโอนอำนาจเชิงภารกิจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น เช่น การผังเมือง กิจกรรมทางสังคม การพัฒนาอาชีพ การบริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา[7] และประการสุดท้าย การสร้างระบบข้าราชการส่วนท้องถิ่นภายใต้รัฐบัญญัติลงวันที่ 26 มกราคม ค.ศ. 1984 นอกจากนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ สถานะของผู้แทนท้องถิ่น การสร้างระบอบประชาธิปไตยท้องถิ่น การสร้างระบบความร่วมมือทางการเมืองระหว่างเทศบาล (Politique de coopération intercommunale) และการสร้างระบอบการเลือกตั้งในระดับภาค (le scrutin régional)

การพัฒนาโครงสร้างการปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกล่าวถึงอีกครั้งในปี ค.ศ. 2002 สมัยของนายกรัฐมนตรี นายชอง ปิแอร์ คราฟฟาแครง (Jean-Pierre Raffarin) ในการลงมติร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญลงวันที่ 28 มีนาคม ค.ศ. 2003 เกี่ยวกับการจัดรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส[8] ในส่วนที่ 12 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ห้า เรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่น อันมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลและส่วนท้องถิ่นในระดับอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นอิสระในการบริหารการเงิน การคลังและการงบประมาณของท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา และเพื่อเป็นการยืนยันหลักการดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาตรา 1 วรรคแรกส่วนท้ายบัญญัติว่า *“สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการจัดองค์กรแบบกระจายอำนาจ”* « Son organisation est décentralisée » และ

[5] เพื่อเป็นเกียรติกับรัฐมนตรี นายกัสตง เดแฟร์ค (Gaston Defferre) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและการปกครองส่วนท้องถิ่นในขณะนั้น

[6] Loi du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions

[7] Loi n° 83-663 du 22 juillet 1983, complétant la loi n° 83-8 du 7 janvier 1983 relative à la répartition de compétences entre les communes, les départements, les régions et l’État

[8] Loi constitutionnelle du 28 mars 2003, relative à l’organisation décentralisée de la République

ภายหลังการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ ได้มีการตรารัฐบัญญัติที่เกี่ยวด้วยเสรีภาพและความรับผิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[9] ด้วย

แต่อย่างไรก็ดี ในปี ค.ศ. 2010 ได้มีการปฏิรูปการกระจายอำนาจขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 2010 ว่าด้วยการปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[10] ปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในการบริหารจัดการท้องถิ่น ประการที่สอง เพื่อลดความซ้ำซ้อนในด้านอำนาจหน้าที่ขององค์กรส่วนท้องถิ่นในประเทศฝรั่งเศส และประการที่สาม เพื่อพัฒนากลไกในการเลือกตั้งและการคลังท้องถิ่น และภายหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ค.ศ. 2012 ได้มีการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรม โดยมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายฉบับซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก การปรับปรุงความเชื่อมโยงระหว่างเทศบาลกับชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ โดยกำหนดให้แต่ละเทศบาลวางโครงสร้างความร่วมมือภาครัฐและจัดตั้งองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล (l'établissement public de coopération intercommunale (EPCI)) มีสถานะเป็นองค์การมหาชนและกำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการพัฒนาการส่งเสริมความร่วมมือกันในระดับท้องถิ่น โดยการจัดตั้งองค์การมหาชนนี้อาจเกิดจากการมีมติร่วมกันของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือเกิดจากการจัดตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด โดยออกเป็นประกาศของผู้ว่าราชการจังหวัด (l'arrêté préfectoral) ในกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลยังไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การความร่วมมือนี้ รัฐบัญญัติว่าด้วยการปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาดำเนินการบรรจุองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลเข้าไปเป็นสมาชิกในองค์การความร่วมมือที่จัดตั้งขึ้นมาแล้ว หรือประกาศจัดตั้งองค์การความร่วมมือแห่งใหม่ภายในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 2013 นอกจากนี้รัฐบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้องค์การมหาชนด้านความร่วมมือระดับเทศบาลที่มีขนาดใหญ่ ที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 500,000 คน[11] จะต้องมีความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กเพื่อให้เกิดการพัฒนาร่วมกันด้วย แต่อย่างไรก็ดี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าเป็นสมาชิกขององค์การความร่วมมือได้เพียงหนึ่งแห่งเท่านั้น

ในการบริหารงานขององค์การมหาชนว่าด้วยความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลนั้น คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลมีจำนวนตามสัดส่วนประชากร โดยประธานองค์การมหาชนเลือกตั้งจากผู้แทนที่ได้รับการคัดเลือกทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาในองค์การมหาชนดังกล่าว

---

[9] Loi du 13 août 2004 relative aux libertés et responsabilités locales.

[10] Loi du 16 décembre 2010 portant réforme des collectivités territoriales

[11] ได้แก่ เมืองลียง (Lyon) เมืองมาร์กเซย์ (Marseille) เมืองบอร์โดว์ (Bordeaux) เมืองตูลูส (Toulouse) เมืองน็องต์ (Nantes) เมืองนีซ (Nice) และสตาร์สบูร์ก (Stasbourg) ยกเว้นกรุงปารีสซึ่งมีรูปแบบการบริหารราชการแบบพิเศษ

สำหรับการพัฒนาประการที่สองนั้น รัฐบัญญัติลงวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 2010 ว่าด้วยการปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบัญญัติลงวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 2013 ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงปฏิทินการเลือกตั้ง[12] บัญญัติให้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014 สมาชิกสภาท้องถิ่นทุกประเภท ผู้แทนคณะกรรมการในระดับเทศบาล (Délégués des communes) และสมาชิกสภาเทศบาล (Conseillers municipaux) มาจากการเลือกตั้งทั่วไปทางตรง (l'élection au suffrage universel direct) อันเป็นการพัฒนาด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อเลือกบุคคลที่จะมาทำหน้าที่บริหารงานในท้องถิ่นทั้งเรื่องนโยบายและการบริหารทางการเงิน การงบประมาณ และการภาษีอากรขององค์กรความร่วมมือที่มีการจัดการด้านภาษีเป็นของตนเอง (EPCI à fiscalité propre) ทั้ง 4 ประเภท อันได้แก่ ประชาคมนคร (Communautés urbaines)[13] ประชาคมเมือง (Communautés d'agglomération)[14] และประชาคมเทศบาล (Communautés de communes) [15] และประชาคมนคร (métropoles)[16]

2. โครงสร้างการจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

จากการวางรากฐานการกระจายอำนาจภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการจัดโครงสร้างการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ เทศบาล (Commune) จังหวัด (Département) ภาค (Région) และองค์กรท้องถิ่นในรูปแบบพิเศษ (Collectivités à statut particulier)

เทศบาล (Commune) ซึ่งเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กที่สุดและมีความเชื่อมโยงกับประชาชนในชุมชนมากที่สุด เกิดจากการพัฒนาทางสังคมประวัติศาสตร์ในชุมชนจนได้รับการรับรองให้มีสถานะเป็น

---

[12] Loi n° 2013-403 du 17 mai 2013 relative à l'élection des conseillers départementaux, des conseillers municipaux et des conseillers communautaires, et modifiant le calendrier électoral

[13] **Communautés urbaines** เกิดจากการรวมกลุ่มของเทศบาลนครขนาดใหญ่กับเทศบาลข้างเคียง ซึ่งมีจำนวนประชากรรวมกันตั้งแต่ 450,000 คนขึ้นไป (มาตรา L. 5215-1 แห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น Code général des collectivités territoriales)

[14] **Communautés d'agglomération** เกิดจากการรวมกลุ่มของเทศบาลเมืองขนาดกลางกับเทศบาลขนาดเล็กข้างเคียง ซึ่งมีจำนวนประชากรรวมกันตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป หรือกรณีมีความจำเป็นจะต้องมีประชากรไม่น้อยกว่า 15,000 คน (มาตรา L. 5216-1 แห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น Code général des collectivités territoriales)

[15] **Communautés de communes** เป็นการรวมกลุ่มของเทศบาลขนาดเล็กในเขตชนบทและบริหารโดยคณะกรรมการขององค์กรความร่วมมือ หรือสภาท้องถิ่น มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ภายใต้รัฐบัญญัติลงวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 2010 กำหนดให้ Communautés de communes ที่มีประชากรตั้งแต่ 3,500 คนขึ้นไปเลือกตั้งผู้แทนเทศบาล (représentants des communes) โดยแบ่งการเลือกตั้งเป็น 2 ระดับตามจำนวนประชากร เพื่อมาบริหารงานของเทศบาลด้วย (มาตรา L. 5211-6-1 และ L. 5211-6-2 ประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น Code général des collectivités territoriales)

[16] **Métropoles** เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นโดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 2010 เพื่อจัดกลุ่มการบริหารราชการในท้องถิ่นที่มีประชากรมากกว่า 400,000 คน ในเมืองที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพในการบริหารราชการ ตั้งขึ้นภายใต้รัฐบัญญัติลงวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 2014 ว่าด้วยการปฏิรูปการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการก่อตั้งประชาคมเมือง (Loi du 27 janvier 2014 de modernisation de l'action publique territoriale et d'affirmation des métropoles)

องค์กรปกครองในระดับเทศบาลโดยรัฐบัญญัติการจัดองค์กรเทศบาล ค.ศ. 1884[17] ปัจจุบันมีจำนวนเทศบาลประมาณ 36,000 เทศบาล มีนายกเทศมนตรี (maire) มาจากการเลือกตั้งโดยสภาเทศบาล (Conseil municipal) มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย 2 ด้านได้แก่ การเป็นตัวแทนของรัฐในระดับเทศบาลมีอำนาจด้านทะเบียนราษฎร์และเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และการเป็นผู้บริหารท้องถิ่นในการปฏิบัติงานตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้

สำหรับจังหวัด (Département) เป็นเขตการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส มีที่มาจากการจัดกลุ่มการปกครองปี ค.ศ. 1665 ในรัฐสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่ และได้จัดกลุ่มขึ้นมาใหม่โดยรัฐกฤษฎีกาลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1789[18] ปัจจุบันเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัดมีจำนวนทั้งสิ้น 101 จังหวัด โดย 96 จังหวัดอยู่ในผืนแผ่นดินใหญ่ บริหารโดยสภาจังหวัด (Conseil général) ซึ่งได้รับการเลือกตั้งระดับจังหวัดโดยตรงจากประชาชนในเขตจังหวัดนั้น มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 6 ปี ประธานสภาจังหวัด (Président du conseil général) เป็นผู้บริหารของเขตจังหวัด อนึ่งตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 ซึ่งเป็นยุคที่สองของการพัฒนากลไกการกระจายอำนาจได้ถ่ายโอนอำนาจของราชการส่วนภูมิภาคมายังราชการส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมระดับเขตจังหวัด การศึกษาและการวัฒนธรรมและได้ถ่ายโอนข้าราชการส่วนภูมิภาคมาเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นด้วย

เขตการปกครองภาค (Région) เป็นเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และเป็นรูปแบบการแบ่งเขตการบริหารราชการแผ่นดินที่มีมาก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศสซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองเป็นแคว้นต่าง ๆ ตามที่มาทางประวัติศาสตร์ ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสก็ได้มีการยกเลิกการแบ่งส่วนราชการระดับภาคเดิมและได้แบ่งเขตการบริหารราชการระดับภาคใหม่เป็น 83 ภาค หลังจากนั้นได้มีความพยายามจัดเขตการปกครองระดับภาคใหม่หลายครั้งตามแนวคิดการกระจายอำนาจ ปัจจุบันเขตราชการระดับภาคประกอบด้วย 27 เขต โดย 22 เขตอยู่ในแผ่นดินใหญ่ เป็นเขตบริหารราชการส่วนท้องถิ่นระดับบน มีอำนาจหน้าที่ด้านการวางแผนและนโยบายระดับท้องถิ่น บริหารโดยสภาภาค (Conseil général) ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน โดยวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และมีองค์กรที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรที่ปรึกษาในการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ ซึ่งภารกิจขององค์กรนี้จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

นอกจากนี้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นยังมีการจัดองค์กรในรูปแบบพิเศษ (Collectivités à statut particulier) ในเขตเมืองใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่นและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูง ปัจจุบัน เขตการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนี้ประกอบด้วย นครปารีส (Paris) เมืองมาร์เซย์ (Maseille) และเมืองลียง (Lyon) ซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ 3 ลำดับแรกในสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยการปกครองในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนี้จะมีการแบ่งเขตภายในเรียกว่า “เขต” (Arrondissement) แต่อย่างไรก็ดีในการ

---

[17] Loi du 5 avril 1884 sur l'organisation et les attributions des conseils municipaux

[18] Décret du 22 décembre 1789, relatif à la constitution des assemblées primaires et des assemblées administratives,

ปกครองรูปแบบพิเศษนี้มีการจัดโครงสร้างภายในเฉพาะมีหน่วยการปกครองระดับเทศบาล จังหวัดและภาคทับซ้อนกันอยู่

3. หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

นับแต่การพัฒนาเรื่องการกระจายอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำกับทิศทางและการสร้างกลไกในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการบริหารงานของท้องถิ่นในปัจจุบันก็มีการพัฒนากลไกที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการได้มากขึ้นภายใต้ “หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” ดังจะกล่าวในเนื้อหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในประเด็นเกี่ยวกับการการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3.1) และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของท้องถิ่น (3.2)

3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นถือเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการเริ่มต้นโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น การตัดสินใจดำเนินงาน รวมทั้งการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ โดยส่วนนี้จะกล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการลงคะแนนเสียงเพื่อการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3.1.1) การให้คำปรึกษาแนะนำการบริหารงานท้องถิ่น (3.1.2)

3.1.1 การลงคะแนนเสียงเพื่อการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ได้บัญญัติให้ *“อำนาจอธิปไตยของชาติเป็นของประชาชน ซึ่งใช้อำนาจดังกล่าวผ่านทางผู้แทนราษฎร และโดยผ่านทางกระบวนการออกเสียงประชามติ”* นั้น เพื่อให้การกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญดังกล่าวและหลักการว่าด้วยความเป็นอิสระในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จึงได้กำหนดให้มีกลไกในการออกเสียงประชามติระดับท้องถิ่น (Référendum local) ขึ้นในกระบวนการตัดสินใจของรัฐในบางกรณี ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น (Code Général des collectivités territoriales (CGCT)) ได้บัญญัติถึงการออกเสียงประชามติของประชาชนในท้องถิ่นไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1971 ว่า “รัฐอาจรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ได้”[19] ต่อมาได้มีการพัฒนากระบวนการดังกล่าวโดยกำหนดเป็นเงื่อนไขในการตัดสินใจของรัฐในหลายกรณี อาทิ กำหนดให้การควบรวมเทศบาลจะต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยวิธีออกเสียงประชามติของประชาชนในท้องถิ่นนั้น[20] รวมทั้งการตัดสินใจในโครงการพัฒนาขององค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล (EPCI) ก็เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการวางแผนการพัฒนาด้านต่าง ๆ[21] และสามารถตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากตัวแทนของประชน

---

[19] Loi n° 71-588 du 16 juillet 1971 sur les fusions et regroupements de communes

[20] มาตรา L. 2113-2 Code Général des collectivités territoriales

[21] มาตรา L. 5211-49 Code Général des collectivités territoriales

ในท้องถิ่นทำหน้าที่ให้คำแนะนำการบริหารงานในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบริการสาธารณะและการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะของเทศบาล[22] เช่น โครงการรถไฟความเร็วสูง[23] โครงการทางด่วนที่ตัดผ่านชุมชน[24] และการออกเทศบัญญัติในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก อาทิ การออกเทศบัญญัติห้ามรถบรรทุกที่มีน้ำหนักมากผ่านในเส้นทางอุโมงค์มงบลอง (le tunnel du Mont-Blanc)[25] แต่อย่างไรก็ดี กระบวนการการรับฟังความคิดเห็นโดยการออกเสียงประชามติในวิธีการดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะเป็นการให้คำแนะนำในการตัดสินใจ (Référendum consultatif) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เท่านั้น ไม่อาจนำผลของการรับฟังความคิดเห็นมาโต้แย้งต่อศาลปกครองได้

แต่อย่างไรก็ดี การออกเสียงประชามติของประชาชนในท้องถิ่นบางประการ กฎหมายกำหนดให้ผลของการตัดสินใจของประชาชนในท้องถิ่นมีผลเป็นการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นด้วย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบ “การตัดสินใจผ่านการออกเสียงประชามติ” (Référendum décisionnel) ที่กำหนดให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดกระบวนการออกเสียงประชามติโดยสภาท้องถิ่น (Assemblée délibérante) ภายใต้อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายภายใต้กรอบอำนาจการตัดสินใจของสภาท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้ รัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญลงวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 2003 เกี่ยวด้วยการออกเสียงประชามติระดับท้องถิ่น[26] บัญญัติให้เฉพาะผู้ที่ได้ลงทะเบียนในการเลือกตั้งในเขตนั้นเท่านั้นที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงโดยวิธีการออกเสียงประชามติของท้องถิ่น ซึ่งผลของการออกเสียงประชามติมีผลผูกพันการดำเนินงานของท้องถิ่นที่กำหนดให้ต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนโดยผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นมากกว่ากึ่งหนึ่งของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้น

3.1.2 การให้คำปรึกษาคำแนะนำต่อการบริหารงานในท้องถิ่น

ภายใต้หลักการในการกระจายอำนาจตามรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลต่อวิถีชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงได้จัดตั้ง “สภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาค” (Conseil économique social et environnemental régional (CESER)) ขึ้นในปี ค.ศ. 1954[27] โดยคณะกรรมการสภาฯ มาจากการเลือกตั้งของตัวแทนสาขาอาชีพ

---

[22] มาตรา L. 5211-49-1 วรรค 1 Code Général des collectivités territoriales

[23] คำวินิจฉัยของสภาแห่งรัฐ CE 14 avril 1995. Commune de Ventraben. Dr. adm. 1995. n° 414.

[24] คำวินิจฉัยของสภาแห่งรัฐ CE 14 avril 1995. Commune d’avrillé. Rec. p. 558

[25] คำวินิจฉัยศาลปกครองชั้นต้นเมืองเกอร์นอบล์ (TA Grenoble 16 aout 2001 Préfet Haute-Savoie. AJDA. 2002. p.153)

[26] Loi organique n° 2003-705 du 1er août 2003 relative au référendum local

[27] CESER มีวิวัฒนาการมาจาก “คณะกรรมการกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาค” (Comités d'expansion régionale et d'aménagement) และได้มีการจัดรูปแบบองค์กรใหม่เป็น “คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจภาค” (Commissions de développement économique régional) ในปี ค.ศ.1964 และในปี ค.ศ. 1974 ได้ปรับโครงสร้างขององค์กรภายหลังจากมีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและมีการจัดตั้ง “ภาค” (les régions) ขึ้นจึงได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค” (Comités économiques et sociaux régionaux)และภายหลังจากการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยรัฐบัญญัติลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๒ เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการดำเนินงานของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค เป็น “สภาเศรษฐกิจและสังคมภาค” (Conseils économiques et sociaux

ต่างและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยสภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาคอยู่ภายใต้กลไกในการดำเนินงานของสภาภาค (Le Conseil général) ตามรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับภาค ทั้ง 27 ภาค ประกอบด้วยตัวแทนรวม 199 คน แต่งตั้งโดยประกาศของผู้ว่าการจังหวัด (arrêté préfectoral) จาก 4 ฝ่าย ได้แก่ 1) ตัวแทนภาคธุรกิจและอาชีพอิสระ 2) ตัวแทนภาคแรงงานและสหภาพแรงงาน 3) ตัวแทนภาคสังคมและสมาคมในระดับภาค และ 4) ตัวแทนที่เลือกจากประธานภาค (préfet de la région) ตามคุณสมบัติที่กำหนด มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 6 ปี[28]

สภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาคแบ่งการดำเนินงานตามกลุ่มความเชี่ยวชาญในรูปแบบคณะกรรมการ รวมทั้งสิ้น 7 คณะ[29] มีอำนาจหน้าที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาเอกสารงบประมาณและแผนการพัฒนาระดับภาค ก่อนนำเข้าสู่การพิจารณาเพื่อลงมติของสภาภาค ประการที่สอง กำหนดให้ประธานสภาภาคมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณารวบรวมความคิดเห็น วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และประการสุดท้าย คณะกรรมการสภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาคมีอำนาจหน้าที่เสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะที่สอดคล้องกับท้องถิ่นของตน ซึ่งการดำเนินงานของสภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาคนี้ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นในแต่ละภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำการปฏิบัติราชการในส่วนท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ ได้อีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งยังทำหน้าที่คอยสอดส่อง ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงด้วย

3.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของท้องถิ่น

ในประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินการของท้องถิ่นนี้จะกล่าวถึงการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้แทนท้องถิ่น (3.2.1) และการควบคุมตรวจสอบการคลังและการงบประมาณท้องถิ่น (3.2.2)

---

régionaux) และได้เพิ่มภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2008 เกี่ยวกับการปรับปรุงสถาบันแห่งสาธารณรัฐที่ห้า ซึ่งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงชื่อเป็น “สภาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมภาค” (Conseils économiques sociaux et environnementaux régionaux) โดยเพิ่มภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมอีกภารกิจหนึ่งด้วย

[28] REGOURD Serge, CARLES Joseph, GUIGNARD Didier. **Réformes et mutations des collectivités territoriales.** Editions L'Harmattan. 2012. p. 119

[29] คณะกรรมการทั้ง 7 ชุดประกอบด้วย 1) คณะกรรมการเกี่ยวกับการเงิน การวางแผนการพัฒนา กิจการยุโรปและกิจการภายในภาค 2) คณะกรรมการเกี่ยวกับสุขภาพและสังคม 3) คณะกรรมการเกี่ยวกับการเศรษฐกิจ การจ้างงาน การวิจัยและการนวัตกรรม 4) คณะกรรมการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การสื่อสารและการพลังงาน 5) คณะกรรมการเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการในภูมิภาคและการพัฒนาคุณภาพชีวิต 6) คณะกรรมการเกี่ยวกับการศึกษา การจัดการความรู้ และอาชีพ 7) คณะกรรมการเกี่ยวกับวัฒนธรรม มรดกของชาติ การกีฬา การท่องเที่ยวและการรวมกลุ่ม

3.2.1 การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้แทนท้องถิ่น

แม้หลักการการกระจายอำนาจมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมการบริหารงานของท้องถิ่นของตนได้ด้วยตนเองหรือผ่านระบบการเลือกผู้แทนที่ไว้วางใจให้ไปบริหารจัดการท้องถิ่นผ่านกลไกในการเลือกตั้งผู้แทนในระดับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดีเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ในขณะที่ผู้แทนท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่ ประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องสามารถติดตามตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนท้องถิ่นได้เช่นกัน ซึ่งการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้แทนท้องถิ่นดังกล่าวนี้ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ใน 3 วิธี ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลในการบริหารจัดการท้องถิ่น การควบคุมตรวจสอบโดยการเสนอเรื่องต่อศาล และการเลือกตั้ง

ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการนั้น รัฐบัญญัติลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 ว่าด้วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแห่งสาธารณรัฐ[30] ได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิที่จะรับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชนและข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวม การจัดทำหรืออนุมัติงบประมาณของท้องถิ่น และการตรวจสอบการดำเนินงานของท้องถิ่น ในกรณีที่สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลถูกปฏิเสธ ประชาชนสามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการกำกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Commission d'accès aux documents administratifs (CADA)) เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวได้

สำหรับการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้แทนท้องถิ่นนั้น ประชาชนในท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้โดยใช้สิทธิทางศาล ซึ่งเป็นหลักประกันสำคัญในการควบคุมการใช้อำนาจของผู้แทนและผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้ประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นได้บัญญัติให้ประชาชนสามารถยื่นคำฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของ "การกระทำอันเกิดจากการใช้อำนาจของท้องถิ่น" (Acte d'une autorité communale) ทั้งการใช้อำนาจหน้าที่ และการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้า[31]

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในการควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจของสมาชิกท้องถิ่นได้ด้วยกระบวนการเลือกตั้ง ที่กำหนดไว้ในหลายระดับ อาทิ การเลือกตั้งสภาเทศบาล สภาจังหวัด และสภาภาค ซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นดังกล่าวนี้มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 6 ปี สำหรับกระบวนการเลือกตั้งนี้นับเป็นหนึ่งในกลไกการควบคุมภายหลังการปฏิบัติหน้าที่อีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุว่าหากสมาชิกสภาท้องถิ่นไม่อาจบริหารงานของท้องถิ่นได้บรรลุวัตถุประสงค์ ก็จะส่งผลต่อผลของการเลือกตั้งในครั้งต่อไปเช่นกัน

---

[30] Loi n° 92-125 du 6 février 1992 relative à l'administration territoriale de la République

[31] มาตรา L. 2131-9 และ L. 2132-5 Code général des collectivités territoriales

3.2.2 การควบคุมตรวจสอบการคลังและการงบประมาณท้องถิ่น

ภายใต้ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ในมาตรา 14 และ มาตรา 15 ได้บัญญัติให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการกำกับติดตามการใช้จ่าย รวมทั้งการให้ความเห็นชอบในการจัดเก็บภาษีอากรและรัฐมีหน้าที่ในการรายงานผลการดำเนินการทางการเงินให้ประชาชนทราบ[32] เป็นการรับรองหลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนที่รัฐได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายในการจัดเก็บภาษีอากรเพื่อนำไปใช้ในการจัดทำบริการสาธารณะให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม จากหลักการดังกล่าวประชาชนผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีอากรย่อมมีสิทธิในการควบคุมตรวจสอบการดำเนินการทางการเงินของรัฐว่าเป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นหรือไม่ นอกจากนี้กลไกในการกระจายอำนาจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้วางรากฐานทางการเงินการคลังท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการกำหนดอัตราภาษีท้องถิ่น รวมทั้งการบริหารด้านงบประมาณอย่างเป็นอิสระภายใต้กฎหมาย และเพื่อให้การดำเนินงานของท้องถิ่นเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ กฎหมายจึงได้บัญญัติหลักเกณฑ์ให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถเข้ามาตรวจสอบการดำเนินการด้านงบประมาณของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณให้ประชาชนทราบด้วย อนึ่ง ในกรณีที่ฝ่าฝืนการปฏิบัติตามวินัยการเงินการคลังของท้องถิ่น ประมวลกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้นสามารถร้องต่อศาลปกครองเพื่อให้พิจารณาดำเนินการกับผู้บริหารท้องถิ่นได้โดยตรง

นอกจากนี้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถควบคุมตรวจสอบการคลังส่วนท้องถิ่นได้ทางอ้อม โดยดำเนินการผ่านผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (les élus) ซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบการเงินการคลังของท้องถิ่นภายใต้บทบัญญัติของรัฐบัญญัติลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 ว่าด้วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งให้อำนาจผู้แทนท้องถิ่นควบคุมตรวจสอบการเงินการคลังของท้องถิ่นใน 7 ประการดังต่อไปนี้ ประการแรก กำหนดให้ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องชี้แจงนโยบายด้านการงบประมาณ 2 เดือนก่อนการพิจารณางบประมาณรายจ่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประการที่สอง ผู้แทนท้องถิ่นสามารถการตั้งกระทู้ถามไปยังผู้บริหารท้องถิ่นถึงการใช้จ่ายงบประมาณในระหว่างปีงบประมาณ ประการที่สาม กำหนดให้รายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณจะต้องแสดงไว้ในเอกสารงบประมาณและภาคผนวกโดยจะต้องเปิดเผย

---

[32] ในการรายงานสถานะทางการเงิน การคลัง การงบประมาณ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดการใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายได้บัญญัติกลไกการตรวจสอบทางการเงินไว้ในรัฐบัญญัติและรัฐกฤษฎีกาหลายฉบับ อาทิ หมวดที่ 3 บทบัญญัติเกี่ยวกับความโปร่งใสทางการคลัง แห่งรัฐบัญญัติลงวันที่ 12 เมษายน ค.ศ. 2000 เกี่ยวด้วยสิทธิของพลเมืองเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับฝ่ายปกครอง (Chapitre II : Dispositions relatives à la transparence administrative, Loi n° 2000-321 du 12 avril 2000 relative aux droits des citoyens dans leurs relations avec les administrations) กำหนดให้หน่วยงานราชการต้องรายงานผลการดำเนินงานด้านการเงินการคลัง รายรับ รายจ่าย ให้ประชาชนทราบ เพื่อความโปร่งใสในการบริหารราชการแผ่นดิน และรัฐกฤษฎีกาลงวันที่ 27 มีนาคม 1993 ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 15 และ 16 แห่งรัฐบัญญัติลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1992 เกี่ยวด้วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในสาธารณรัฐ (Loi d'orientation du 6 février 1992 relative à l'administration territoriale de la République) กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการทราบรายละเอียดทางการเงินของเทศบาล จังหวัด ภาค และองค์กรความร่วมมือระหว่างเทศบาล ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประชากรมากกว่า 3,500 คน โดยกำหนดรายละเอียดการแสดงข้อมูลไว้ในรัฐกฤษฎีกาดังกล่าวด้วย

ให้กับประชาชนทราบอย่างน้อย 5 วันก่อนมีการพิจารณาอนุมัติงบประมาณ ประการที่สี่ กำหนดให้เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดในการใช้จ่ายงบประมาณจะต้องรายงานให้ทราบ ประการที่ห้า เมื่อมีการใช้จ่ายงบประมาณในรายการใดแล้ว ผู้แทนท้องถิ่นสามารถเปิดอภิปรายในเรื่องการใช้จ่ายงบประมาณ โดยอาจเปรียบเทียบงบประมาณที่ได้รับและงบประมาณที่ได้ใช้จ่ายจริงเพื่อตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณในรายการนั้น ประการที่หก ผู้แทนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมการพิจารณาลงมติในการพิจารณางบประมาณกลางปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการพิจารณางบดุลของท้องถิ่น และประการสุดท้าย ผู้แทนท้องถิ่นมีอำนาจในเข้าตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของฝ่ายบริหารท้องถิ่นโดยทำเป็นบันทึกการตรวจสอบไปยังศาลบัญชีภาคด้วย

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบริหารราชการแผ่นดินของสาธารณรัฐฝรั่งเศสภายใต้หลักการกระจายอำนาจในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนั้นมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานโดยมุ่งเน้นกระบวนการ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเลือก ตัดสินใจ รวมทั้งติดตามตรวจสอบการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยได้สร้างกลไกในการใช้อำนาจและการควบคุมการใช้อำนาจไว้อย่างสมดุล และเพื่อให้การกระจายอำนาจเกิดขึ้นอย่างแท้จริง รัฐพึงต้องสร้างเครื่องมือให้กับประชาชนทั้งการให้ความรู้ การให้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการดำเนินงานของรัฐ เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ประชาชนรับทราบการดำเนินงานของท้องถิ่น เพื่อที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในโอกาสต่าง ๆ ต่อไป อย่างไรก็ดี แม้มีการสร้างเครื่องมือในการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย แต่หากประชาชนไม่อาจเข้าถึงกลไกเหล่านั้นได้โดยแท้จริงก็ไม่สามารถทำให้หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ได้

จากการศึกษาประสบการณ์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสในการบริหารราชการแบบกระจายอำนาจตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวิทยากฎหมายการเมืองการปกครอง และให้สอดคล้องกับกลไกการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย โดยมีข้อเสนอแนะ 4 ประการกล่าวคือ

ประการแรก กำหนดวิธีการในการเข้ามามีส่วนรวมของประชาชนในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการกำหนดนโยบายของท้องถิ่นที่มาจากตัวแทนของประชาชนในความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น เกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา สาธารณสุข การค้าการบริการ อุตสาหกรรม การคมนาคม เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหน้าที่หลักในการให้คำแนะนำเสนอแนวคิด นโยบาย ร่วมกันวางแผน และเป็นกลไกหนึ่งในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

ประการที่สอง ส่งเสริมกลไกในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีความสำคัญต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้น โดยกำหนดให้ผลของการรับฟังความคิดเห็นไม่เป็นเพียงข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาเท่านั้น แต่หากเป็นเรื่องที่กระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญก็อาจกำหนดให้ผลของการรับฟังความคิดเห็นมีผลเป็นการตัดสินใจของท้องถิ่นด้วย เช่น การสร้างบ่อเก็บขยะที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมและการทำการเกษตรของประชาชน เป็นต้น

ประการที่สาม สร้างและพัฒนากลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจของท้องถิ่น ทั้งการบริหารงานการเงินการคลัง การงบประมาณ และกระบวนการในการจัดซื้อจัดจ้างของท้องถิ่น โดยให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้สังเกตการณ์และตรวจสอบการดำเนินงานของท้องถิ่น รวมทั้งท้องถิ่นจะต้องมีความโปร่งใสในการจัดทำงบประมาณ กระบวนการในการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าทำสัญญากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการบริหารงบประมาณ โดยต้องเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนทราบรวมทั้งสนับสนุนและผลักดันให้เกิดกระบวนการในการติดตาม ตรวจสอบ ในขั้นตอนต่าง ๆ ด้วย

ประการที่สี่ การลดความทับซ้อนในการดำเนินงานของท้องถิ่น ระหว่างท้องถิ่น และการประสานความร่วมมือของท้องถิ่น โดยจัดตั้งองค์กรความร่วมมือในระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น ซึ่งอาจดำเนินการในรูปข้อตกลงความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเกื้อหนุนกัน และสามารถลดความทับซ้อนในการใช้จ่ายงบประมาณของท้องถิ่นในบางเรื่อง เช่น งบลงทุนในการสร้างสาธารณูปโภคแบบเดียวกันในเขตท้องถิ่นที่ติดกัน และสนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งสนับสนุนให้ท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูงให้ความช่วยเหลือท้องถิ่นที่มีศักยภาพน้อยกว่าเพื่อให้เกิดความเจริญอย่างเป็นองค์รวม

บรรณานุกรม

BAGUENARD Jacques et BECET Jean-Marie**. La démocratie locale**. Paris. PUF. 1995

BLANC Maurice, « Participation des habitants et Politique de la Ville », *in* Loïc Blondiaux et al., La démocratie locale. Représentation, participation et espace public, Paris, PUF, 1999, pp. 146-198.

BONNARD Maryvonne. **Les collectivités territoriales**. 4e édition. La Documentation Française. 2009.

Code général des collectivités territoriales. Dalloz-Sirey. 2013

DEGRON Robin. **Vers un nouvel ordre territorial français en Europe**. LGDJ. 2013

FAURE Bertrand. **Droit des collectivités territoriales**. 2e édition. Dalloz-Sirey. 2011

JANICOT Laetitia. **Les droits des élus, membres des assemblées des collectivités territoriales**. LGDJ. 2004

RABAULT Hugues. **Responsabilité Pénale et Activité des Collectivités Territoriales Evolutions et Interactions**. L'Harmattan. 2011

RASERA Michel. **La démocratie locale**. LGDJ. Montchrestien. 2002

ROUX Adrien. **50 ans de démocratie locale : Comment la participation citoyenne s'est laissée endormir, pourquoi elle doit reprendre le combat**. Editions Yves Michel. 2011

VERPEAUX Michel. **Les collectivités territoriales en France**. 4e édition. Dalloz-Sirey. 2011

สภาพและแนวโน้มการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทย
Applications of Cloud Computing in Thailand : State and Trends

พิพัฒน์ หิรัณย์วณิชชากร[*] และ สุรพงค์ เอื้อวัฒนามงคล[**]

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันการประมวลผลแบบคลาวด์คอมพิวติ้งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วโลก เนื่องจากทำให้การใช้ทรัพยากรในการประมวลผลมีประสิทธิภาพ ลดการซ้ำซ้อนในการจัดหาทรัพยากรและบุคลากรทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ค่าใช้จ่ายและงบประมาณลดลง งานวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์ในการสำรวจสภาพการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กรของประเทศไทย แนวโน้มการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กรภายใน 3 ปีข้างหน้า และความคิดเห็นของผู้บริหารเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในองค์กรของตน ผลการสำรวจของงานวิจัยนี้จะช่วยในการวางแผนเพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทยให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ การประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทย สภาพและแนวโน้ม ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้

Abstract

Nowadays Cloud Computing has been widely used in many parts of the world due to its efficiency of data processing and computing resource sharing which cuts back IT procurement and personnel costs. This research intends to conduct a survey of organizations in Thailand on the current status and the trends of the uses of cloud computing, as well as the opinions of the organization IT managers about the issues that effect the adoption of cloud computing in Thailand. The survey results can be used for planning the activities that promote cloud computing in Thailand.

Keywords Applications of Cloud Computing in Thailand, State and Trends, Factors Affecting Applications

[*,**] รองศาสตราจารย์ ประจำคณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1. บทนำ

การประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์เริ่มด้วยการที่ผู้ใช้ส่งข้อมูลด้วยเครื่องเทอร์มินัลผ่านสายโทรศัพท์ไปประมวลผลที่เครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่ศูนย์คอมพิวเตอร์ เมื่อได้ผลลัพธ์แล้วข้อมูลผลลัพธ์จะถูกส่งกลับไปแสดงยังเครื่องเทอร์มินัลของผู้ใช้ รูปแบบนี้ภาระการประมวลผลอยู่ที่เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์กลาง จึงทำให้เกิดปัญหาคอขวดขึ้นและหากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์กลางมีปัญหา ทั้งระบบก็ไม่สามารถทำงานได้ ดังนั้น ในช่วงเวลาต่อมาการประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์จึงเปลี่ยนไปเป็นแบบการส่งข้อมูลโต้ตอบกันระหว่างเครื่องลูกข่าย (Client) และเครื่องแม่ข่าย (Server) ที่มีความสามารถในการประมวลผลทั้งสองฝั่ง กล่าวคือ เครื่องลูกข่ายจะมีการประมวลผลข้อมูลและเมื่อไรที่ต้องการการบริการบางอย่าง เช่น ข้อมูลในฐานข้อมูลจากเครื่องแม่ข่าย เครื่องลูกข่ายจะส่งคำร้องขอไปยังเครื่องแม่ข่าย เมื่อเครื่องแม่ข่ายได้ผลลัพธ์ของการร้องขอ ก็จะส่งข้อมูลตอบกลับไปยังเครื่องลูกข่าย ซึ่งก็จะใช้ข้อมูลตอบกลับนั้นในการประมวลผลต่อไป รูปแบบการประมวลแบบลูกข่ายแม่ข่ายนี้มีการพัฒนาและใช้งานกันทั่วไปจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น Web Based Application หรือระบบ Peer–to–Peer เช่น โปรแกรม Bittorrent และโปรแกรม Skype เป็นต้น

ปัจจุบันเทคโนโลยีอินเตอร์เน็ทได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ใช้สามารถใช้งานเครือข่ายอินเตอร์เน็ทได้ไม่ว่าจากที่ใด และสามารถส่งข้อมูลด้วยอัตราการส่งที่สูง ทำให้การตอบสนองการร้องขอของผู้ใช้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้น ในวงการ IT ยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องคอมพิวเตอร์เสมือน (Virtual Machine) และการพัฒนาซอฟต์แวร์แบบ Service Oriented Architecture (SOA) ทำให้มีการใช้ทรัพยากรสำหรับการประมวลผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดรูปแบบของการประมวลผลที่เรียกว่า คลาวด์คอมพิวติ้ง การประมวลผลรูปแบบนี้บริษัท/องค์กรจะใช้บริการทรัพยากรสำหรับการประมวลผลจากผู้ให้บริการภายนอก ซึ่งทรัพยากรในการประมวลผล รวมถึงเครื่องแม่ข่าย โปรแกรมประยุกต์บนแม่ข่าย เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ตลอดจนโปรแกรมประยุกต์ที่ทำงานบนเครื่องลูกข่าย ตัวอย่างของคลาวด์คอมพิวติ้ง เช่น Gmail Google Docs และ Facebook เป็นต้น การประมวลผลแบบนี้มีข้อดีหลายประการ อาทิเช่น องค์กร/ผู้ใช้ไม่ต้องเสี่ยงในการลงทุนฮาร์ดแวร์ และ/หรือซอฟต์แวร์เอง ไม่ต้องดูแลรักษาระบบคอมพิวเตอร์เอง สามารถทำงานได้จากทุกสถานที่ และสามารถทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การขยายระบบ (Scalability) และความยืดหยุ่นของระบบ (Flexibility) ทำได้อย่างรวดเร็ว [3, 6] ด้วยเหตุผลดังกล่าว การประมวลผลรูปแบบคลาวด์คอมพิวติ้งจึงมีความนิยมแพร่หลายอย่างรวดเร็ว

ในการสำรวจของบริษัท International Data Group (IDG) เกี่ยวกับการประยุกต์ของคลาวด์คอมพิวติ้งทั้งโลก [4] ได้ผลว่า งบประมาณทางด้าน IT ขององค์กรจะเป็นงบเกี่ยวกับคลาวด์คอมพิวติ้งถึง 44% ในปี 2013 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 51% ในปี 2015 และเนื่องจากทั่วโลกมีแนวโน้มการใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในการประมวลผลมากขึ้น จึงมีสำรวจการใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในหลายประเทศ [1, 2, 6] ประเทศไทยเองได้เริ่มมีการพัฒนาระบบคลาวด์คอมพิวติ้งจากหลายหน่วยงาน/องค์กร เช่น สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (สรอ.) ได้เริ่มพัฒนาโครงการ Government Cloud (G–Cloud) เพื่อให้บริการโครงสร้าง

พื้นฐานหลักสำหรับระบบและข้อมูลสารสนเทศของหน่วยงานภาครัฐ และลดความซ้ำซ้อนของงบประมาณภาครัฐในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนั้น ยังมีบริษัทเอกชน เช่น บริษัท True และบริษัท TOT ได้เริ่มให้บริการทางด้านคลาวด์ และได้ร่วมมือกับซอฟต์แวร์พาร์คจัดตั้งกลุ่ม Cloud Thailand Alliance (CTA) ขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสาร ช่วยเหลือ สนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการซอฟต์แวร์ที่สนใจการพัฒนาซอฟต์แวร์ด้วยคลาวด์เทคโนโลยี

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจสภาพการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กรของประเทศไทย แนวโน้มการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กรภายใน 3 ปีข้างหน้า และความคิดเห็นของผู้บริหารเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในองค์กรของตน ผลการสำรวจจะช่วยให้ทราบสภาพและแนวโน้มการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กรของประเทศไทย ซึ่งจะสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนเพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งให้แพร่หลาย เป็นผลให้การใช้ทรัพยากรในการประมวลผลมีประสิทธิภาพ ลดการซ้ำซ้อนในการจัดหาทรัพยากรและบุคลากรทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจะช่วยลดค่าใช้จ่ายและงบประมาณโดยรวมของประเทศ

2. การประมวลผลแบบคลาวด์คอมพิวติ้ง

คลาวด์คอมพิวติ้งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบของการประมวลผลข้อมูลที่บริษัท/องค์กรใช้บริการทรัพยากรสำหรับการประมวลผลข้อมูลจากผู้ให้บริการภายนอก ซึ่งทรัพยากรในการประมวลผล รวมถึงแม่ข่าย (Servers) ในการประมวลผลเครือข่าย โปรแกรมประยุกต์บนแม่ข่าย ตลอดจนโปรแกรมที่ทำงานบนฝั่งเครื่องลูกข่าย (Client) ในกรณีที่มีการใช้บริการโปรแกรมที่ทำงานบนเครื่องลูกข่ายด้วยนั้น เครื่องลูกข่ายจะต้องการเพียงแต่ Web Browser เท่านั้น ก็สามารถประมวลผลข้อมูลได้ ตัวอย่างของคลาวด์คอมพิวติ้ง เช่น Gmail, Google Docs, Facebook Google App Engine, Microsoft Azure, Amazon Web Service เป็นต้น

ในการใช้บริการคลาวด์นี้ ผู้ใช้บริการจะเสียค่าใช้จ่ายตามการใช้งานจริงเท่านั้น เหมือนกับเราเสียค่าใช้จ่ายของการใช้ไฟฟ้าและประปา

2.1 ประเภทของคลาวด์คอมพิวติ้ง

คลาวด์คอมพิวติ้งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่คือ

1) Software as a Service (SaaS)

2) Platform as a Service (PaaS)

3) Infrastructure as a Service (IaaS)

SaaS เป็นการประมวลผลแบบคลาวด์ ซึ่งผู้ให้บริการคลาวด์จะให้บริการโปรแกรมประยุกต์ที่ผู้ใช้ต้องการ โดยโปรแกรมประยุกต์อาจจะทำงานที่ฝั่งของผู้ให้บริการ หรืออาจถูก Download ลงมาที่เครื่องของผู้ใช้เฉพาะตอนที่ใช้งานเท่านั้น ตัวอย่างของ SaaS เช่น Gmail Google Docs โปรแกรมประมวลทางด้านสถิติ โปรแกรมลูกค้าสัมพันธ์ (CRM) เป็นต้น

PaaS เป็นการประมวลผลแบบคลาวด์ ซึ่งผู้ให้บริการคลาวด์จะให้บริการ Platform ของการประมวลผลข้อมูล อาทิเช่น ระบบปฏิบัติการ (OS) ระบบฐานข้อมูล เครื่องมือในการพัฒนาโปรแกรม เครื่องมือในการทดสอบโปรแกรม Web Servers ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้ในการประมวลผลของโปรแกรม

ผู้ใช้บริการคลาวด์สามารถพัฒนาโปรแกรมประยุกต์และทำการรันโปรแกรมประยุกต์บน Platform ของผู้ให้บริการ โดยผู้ใช้ไม่ต้องจัดหาหรือจัดการฮาร์ดแวร์และเครื่องมือการพัฒนาซอฟต์แวร์เอง ตัวอย่างของ PaaS เช่น Google App Engine, Microsoft Azure เป็นต้น

IaaS เป็นการประมวลผลแบบคลาวด์ ซึ่งผู้ให้บริการคลาวด์จะให้บริการทรัพยากรพื้นฐานของการประมวลผล เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์เสมือน (Virtual machine) หน่วยเก็บข้อมูล (Storage) และเครือข่าย เป็นต้น โดยผู้ใช้ต้องจัดหาและจัดการกับเครื่องมือพัฒนาโปรแกรม เครื่องมือทดสอบโปรแกรม เครื่องมือในการประมวลผลโปรแกรม เช่น Complier ตลอดจนโปรแกรมประยุกต์เอง ตัวอย่างของ IaaS เช่น Amazon Simple Storage Service ซึ่งให้บริการทางด้านหน่วยความจำสำรอง (Storage) Amazon Elastic Computer Cloud ซึ่งให้บริการทางด้านหน่วยประมวลผลข้อมูล เป็นต้น

2.2 ข้อดีข้อเสียของคลาวด์คอมพิวติ้ง

สำหรับข้อดีโดยทั่วไปของคลาวด์คอมพิวติ้ง คือ

- ผู้ใช้/องค์กรที่ใช้บริการ ไม่ต้องมีการเสี่ยงในการลงทุนระบบประมวลผลข้อมูล เช่น Hardware และ Software เอง
- ผู้ใช้/องค์กรที่ใช้บริการ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาระบบประมวลผลข้อมูลเอง
- ผู้ใช้บริการสามารถประมวลผลข้อมูลจากที่ใดก็ได้ที่มีเครือข่ายเข้าถึงผู้ให้บริการคลาวด์
- สามารถมีการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ใช้ที่อยู่ที่ต่างกันได้
- สามารถขยายความสามารถในการประมวลผลข้อมูลขององค์กรได้อย่างง่ายดาย (Scalabity)
- มีความยืดหยุ่น (Flexibity) สูง สามารถลดหรือเพิ่มความสามารถในการประมวลตามความต้องการ และเสียค่าใช้จ่ายตามการใช้งานจริง

สำหรับข้อเสียโดยทั่วไปของคลาวด์คอมพิวติ้ง คือ

- หากไม่สามารถเข้าถึงผู้ให้บริการได้ ไม่ว่าเป็นกรณีของเครือข่ายล่ม อุปกรณ์ของผู้ให้บริการขัดข้อง หรือผู้ให้บริการหยุดดำเนินการ จะทำให้ธุรกิจของผู้ใช้บริการเสียหายได้
- อาจต้องผูกติดกับเทคโนโลยีที่ใช้ของผู้ให้บริการ เช่น ระบบฐานข้อมูล ภาษาที่ใช้ในการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งหากเปลี่ยนผู้ให้บริการจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม
- ความมั่นคงปลอดภัยของระบบสารสนเทศของผู้ใช้บริการ เพราะหากผู้ให้บริการมีการควบคุมความปลอดภัยไม่ดีพอเมื่อผู้ให้บริการคลาวด์ถูกโจมตี อาจทำให้ระบบสารสนเทศของผู้ใช้บริการเสียหายได้ หรือในกรณีที่ข้อมูลของผู้ใช้บริการเก็บไว้ที่คลาวด์นั้น จะเชื่อมั่นได้อย่างไรว่าข้อมูลจะไม่ถูกเปิดเผยโดยผู้ให้บริการ

- ปัญหาทางด้านกฎหมาย เช่น หากข้อมูลของลูกค้าของผู้ใช้บริการคลาวด์ถูกโจมตี ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ

2.3 รูปแบบการใช้งานคลาวด์คอมพิวติ้ง

การใช้งานของคลาวด์คอมพิวติ้ง อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ

– Private Cloud เป็นรูปแบบการใช้งานคลาวด์ที่มีการจัดสรรทรัพยากรของคลาวด์ให้แก่องค์กรใดองค์กรหนึ่งใช้ในการประมวลผล ในการใช้งานแบบนี้ ผู้ใช้คลาวด์ต้องประเมินทรัพยากรที่ได้มาว่าเพียงพอกับการใช้งานโดยทั่วไปหรือไม่ นอกจากนั้น ปัจจุบันมีหลายองค์กรที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรเงินและหรือทรัพยากรคน มีการจัดทำระบบคลาวด์ที่ใช้ในองค์กรของตัวเองแทนที่ใช้ทรัพยากรของผู้ให้บริการ เพื่อให้การประมวลผลข้อมูลขององค์กรเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว มีความน่าเชื่อถือ สามารถทำงานได้ต่อเนื่อง มีการใช้ทรัพยากรในการประมวลผลอย่างคุ้มค่า และมีความมั่นคงของระบบ ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของ Private Cloud เช่นเดียวกัน ซึ่งการบริหารจัดการคลาวด์อาจทำโดยองค์กรเองหรือจากภายนอกก็ได้

– Public Cloud เป็นรูปแบบการใช้งานคลาวด์ที่มีการกระจายทรัพยากรของคลาวด์ให้แก่ผู้ใช้บริการโดยทั่วไป ตัวอย่างของ public cloud เช่น Amazon Web Service และ Google เป็นต้น

– Hybrid Cloud เป็นรูปแบบการใช้คลาวด์ที่มีการใช้งานผสมกันระหว่าง Private Cloud และ Public Cloud เช่น องค์กรอาจใช้ Private Cloud สำหรับภาระงานโดยเฉลี่ยทั่วไป และใช้ Public Cloud ในบางครั้งบางคราวที่มีความต้องการทรัพยากรสูงอย่างรวดเร็ว เช่น กรณีของ Momentary Peak Load ซึ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเฉพาะตอนที่ใช้ทรัพยากรที่เพิ่มตามความต้องการ หรือองค์กรอาจใช้ Private Cloud สำหรับงานภายในองค์กร เช่น ระบบ ERP ระบบเหมืองข้อมูล และใช้ Public Cloud สำหรับงานที่ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับภายนอก เช่น ระบบลูกค้าสัมพันธ์ ระบบขาย ระบบประชุมระยะไกล เป็นต้น

นอกจาก 3 รูปแบบใหญ่ข้างต้นแล้ว ปัจจุบันยังมีรูปแบบคลาวด์ที่มีการใช้ทรัพยากรโครงสร้างพื้นฐานของคลาวด์ร่วมกันระหว่างหลายองค์กรที่มีเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน เช่น มีภารกิจเช่นเดียวกัน หรือนโยบายความมั่นคงเช่นเดียวกัน หรือนโยบายการใช้คลาวด์เหมือนกัน คลาวด์แบบนี้เรียกว่า Community Cloud ซึ่งอาจถูกบริหารจัดการโดยองค์กรเหล่านั้นหรือโดยผู้ให้บริการก็ได้

3. การสำรวจสภาพการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทย

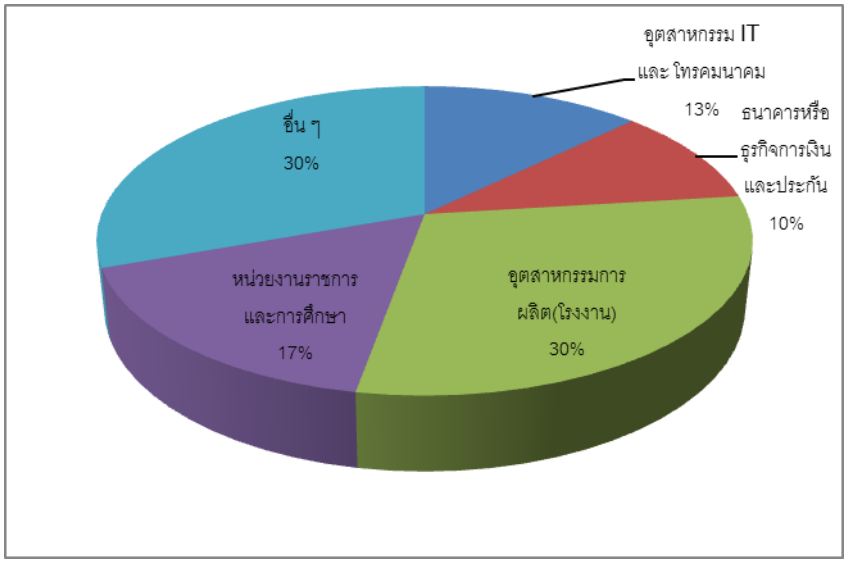
การสำรวจสภาพการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทยในครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อต้องการทราบสภาพและแนวโน้มของการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทย ผลการสำรวจจะสามารถใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทยให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น การสำรวจจะใช้วิธีสอบถามผู้บริหารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทย ด้วยแบบสอบถามทั้งในรูปแบบกระดาษและแบบออนไลน์ แบบสอบถามประกอบด้วย คำถาม 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและองค์กรของผู้ตอบ

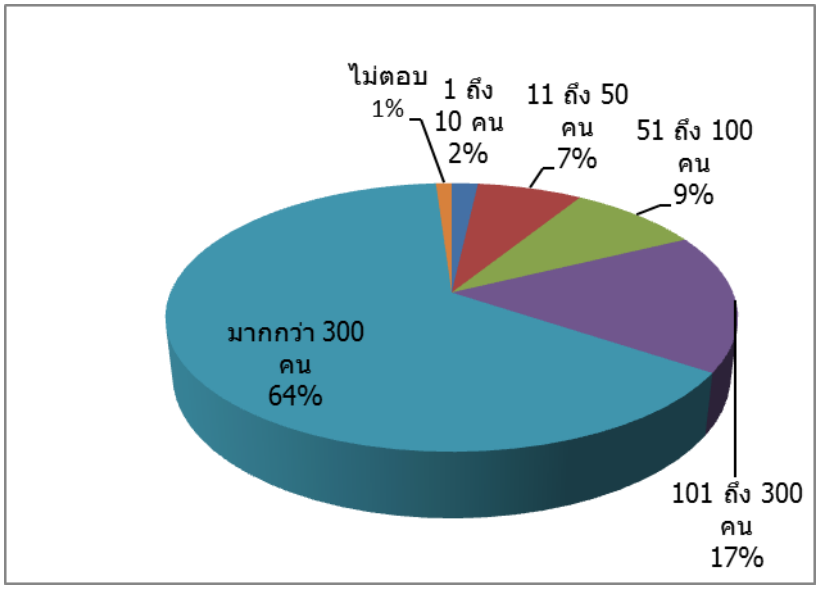
ส่วนที่ 2 สอบถามการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กร

เนื่องจากจำนวนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศมีจำนวนมากกว่า 1,800,000 หน่วยงาน [7] แบบสอบถามถูกส่งออกไปยังหน่วยงานต่าง ๆ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,000 หน่วยงาน ในช่วง พฤศจิกายน 2556 – มกราคม 2557 มีองค์กรตอบแบบสอบถามทั้งในรูปแบบกระดาษและแบบออนไลน์ รวมทั้งสิ้น 284 หน่วยงาน รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามและหน่วยงานมีดังนี้

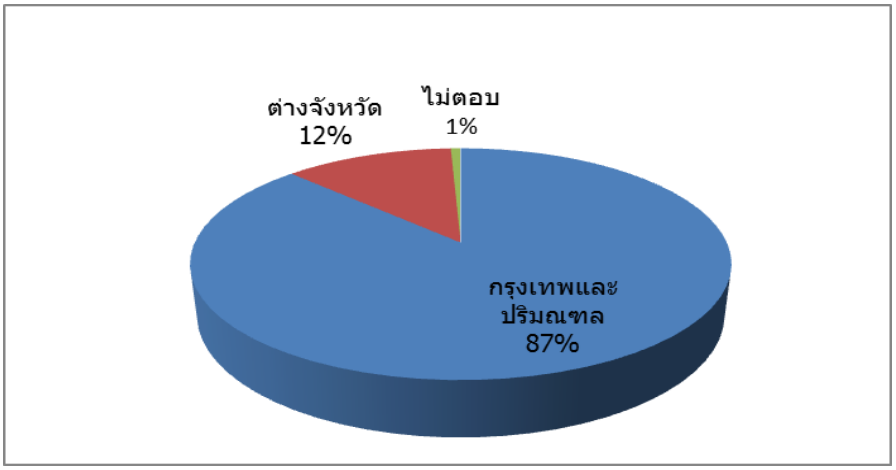
3.1 จำนวนองค์กรแยกตามประเภท

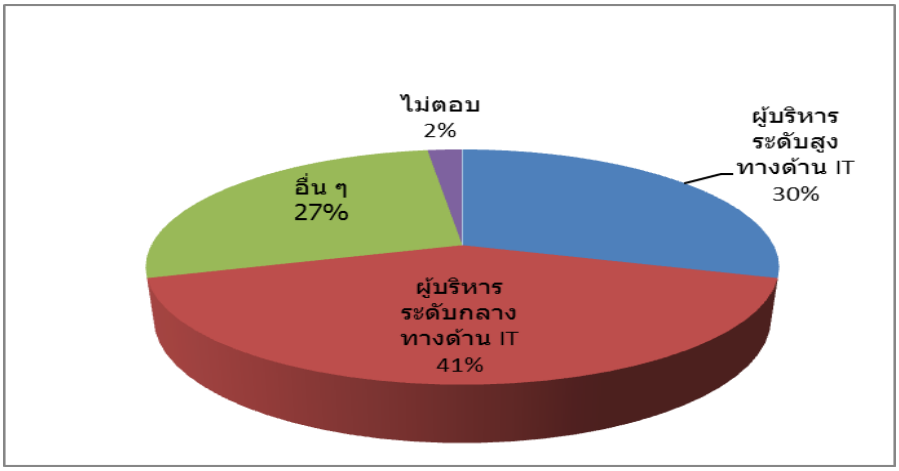
3.2 จำนวนองค์กรแยกตามขนาดของจำนวนบุคลากร

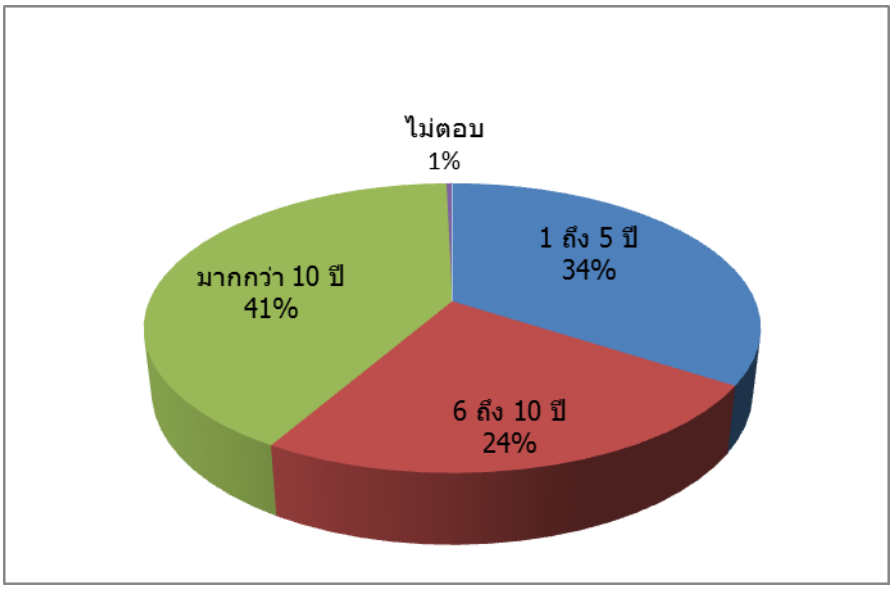
3.3 สถานที่ตั้งขององค์กร

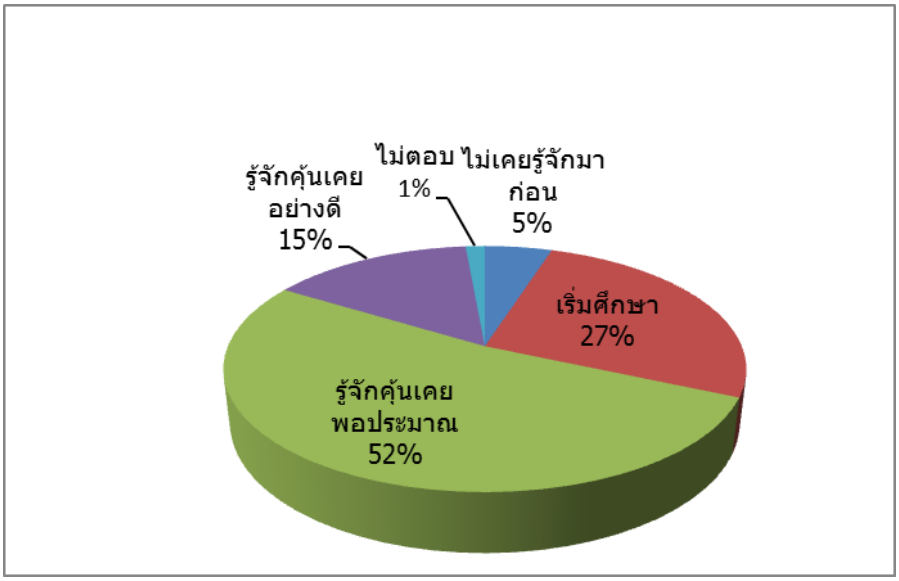
3.4 ผู้ตอบแบบสอบถามแยกตามตำแหน่ง

3.5 ผู้ตอบแบบสอบถามแยกตามระยะเวลาที่ทำงานอยู่ในองค์กร

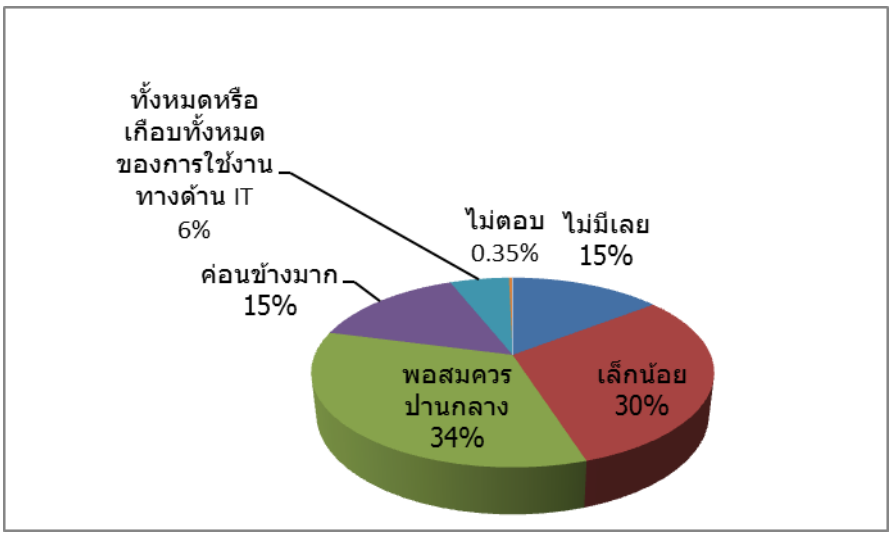
3.6 ผู้ตอบแบบสอบถามแยกตามความคุ้นเคยและรู้จักคลาวด์คอมพิวติ้ง

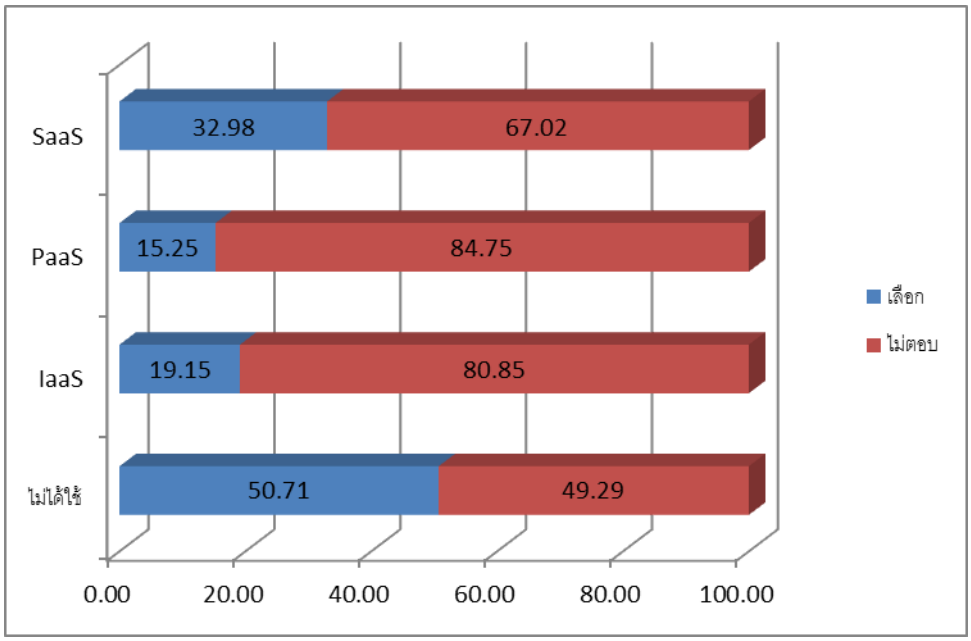
องค์กรส่วนใหญ่ที่ตอบแบบถามมีจำนวนบุคลากรตั้งแต่ 300 คน ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำงานในหน่วยงานมากกว่า 5 ปี และรู้จักคุ้นเคยกับคลาวด์คอมพิวติ้งพอประมาณ

3.7 ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในระดับองค์กร แยกตามประเด็นต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

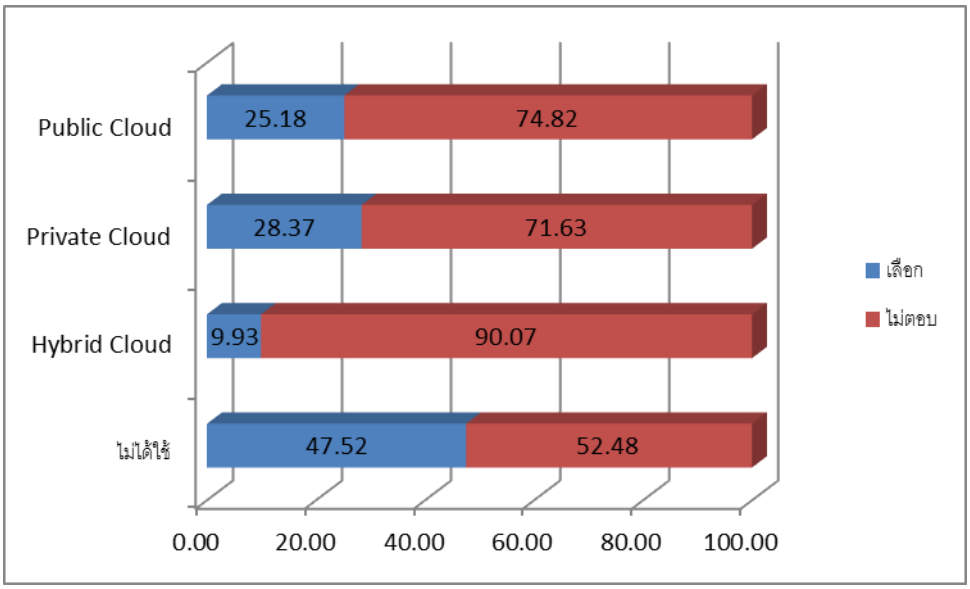
3.7.1 ระดับการ Outsource งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร

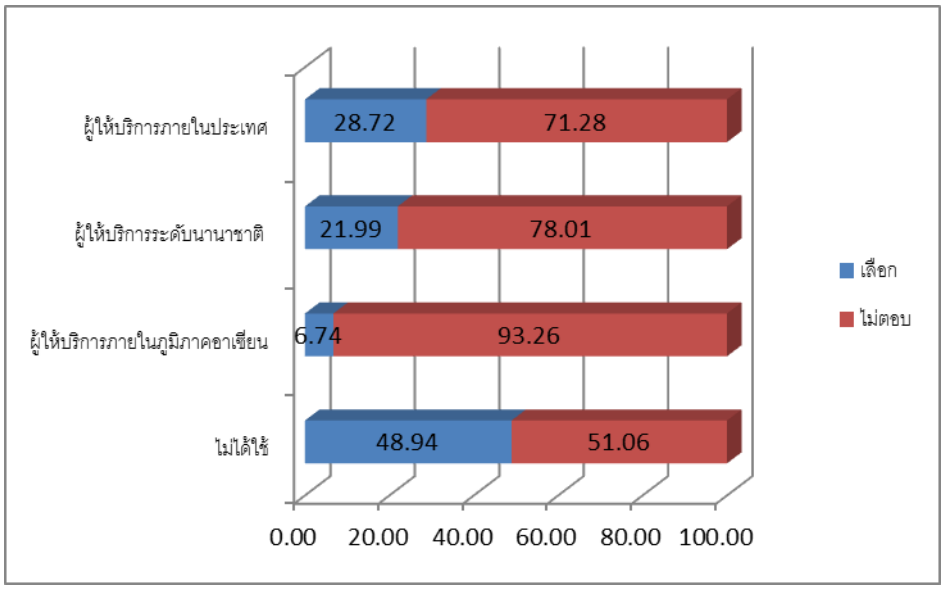
3.7.2 องค์กรมีการใช้งานหรืออยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อใช้คลาวด์คอมพิวติ้งแยกตามประเภท

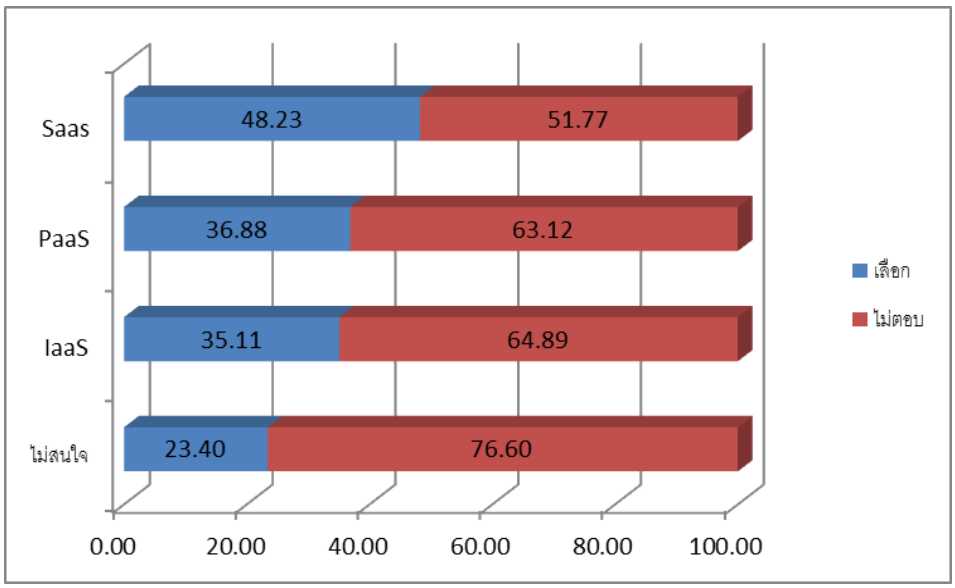
3.7.3 รูปแบบของ Cloud ที่องค์กรใช้บริการหรืออยู่ระหว่างดำเนินการ

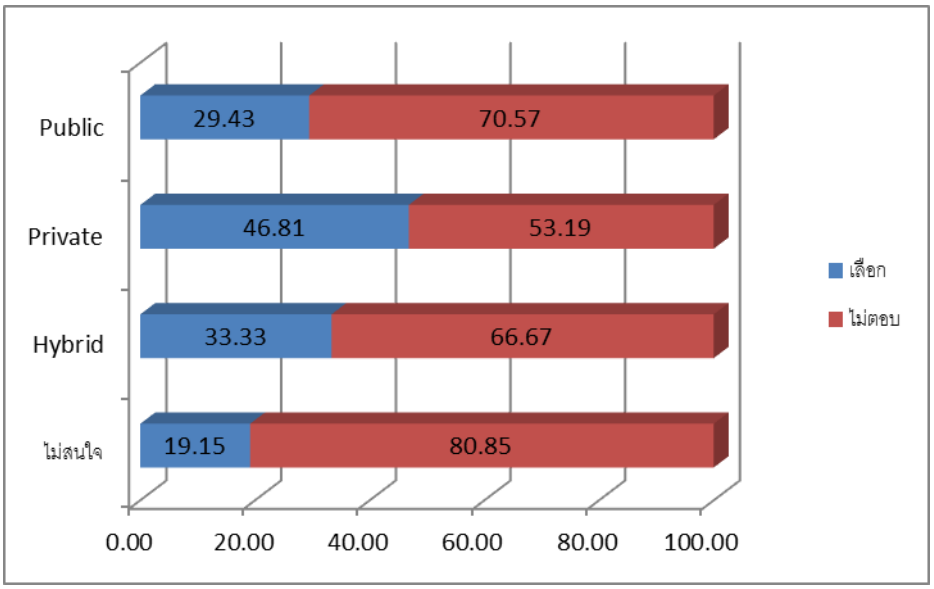
3.7.4 ผู้ให้บริการ Cloud ที่องค์กรใช้บริการหรืออยู่ระหว่างดำเนินการ

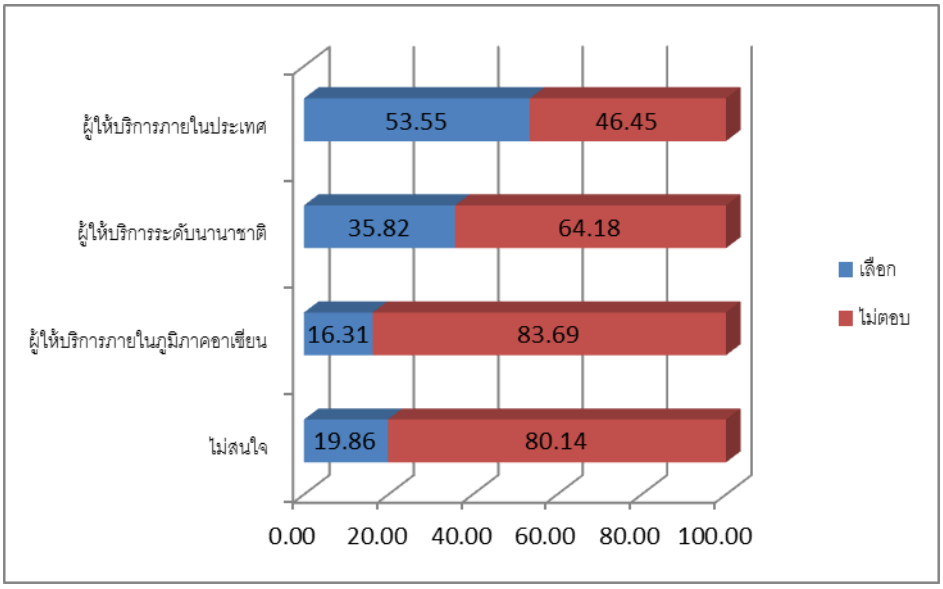
3.7.5 ประเภทของ Cloud ที่องค์กรมีแผนจะใช้งานภายใน 3 ปีข้างหน้า

3.7.6 รูปแบบของ Cloud ที่องค์กรมีแผนที่จะใช้งานภายใน 3 ปีข้างหน้า

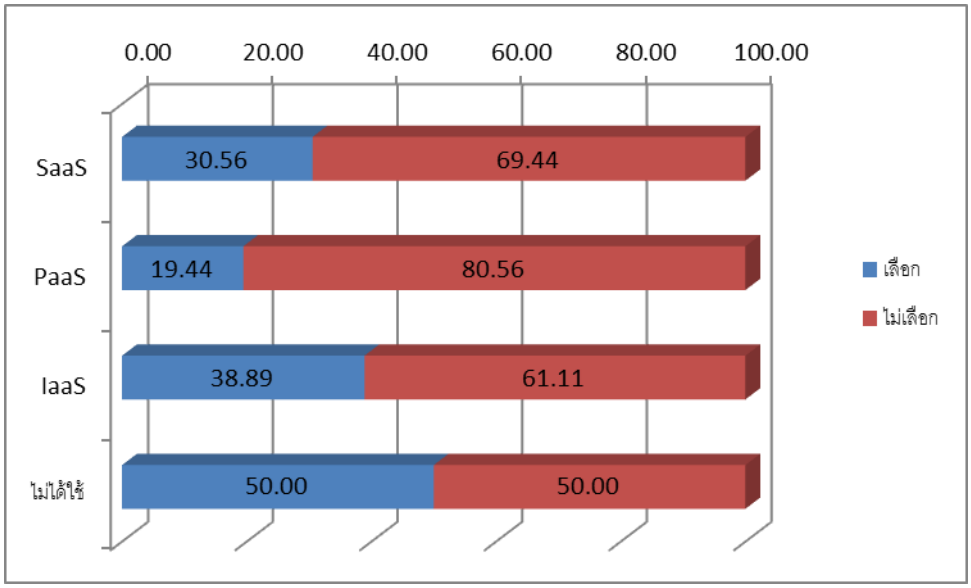

3.7.7 ผู้ให้บริการ Cloud ที่องค์กรมีแผนที่จะใช้งานภายใน 3 ปีข้างหน้า

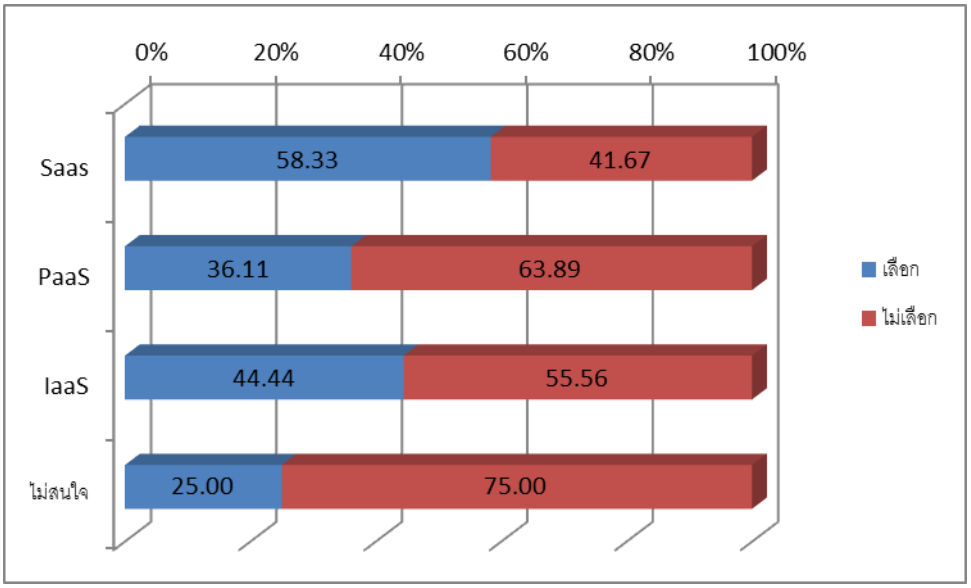

3.7.8 การใช้งานระบบ Cloud ในปัจจุบันและในอีก 3 ปีข้างหน้า แยกตามกลุ่มขององค์กร

- กลุ่มอุตสาหกรรม IT และโทรคมนาคม

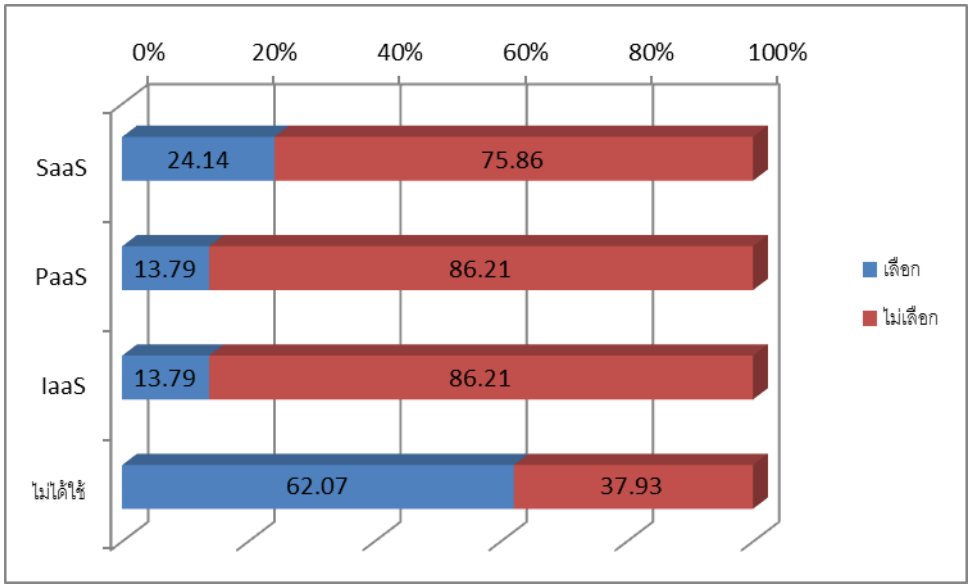

ปัจจุบัน

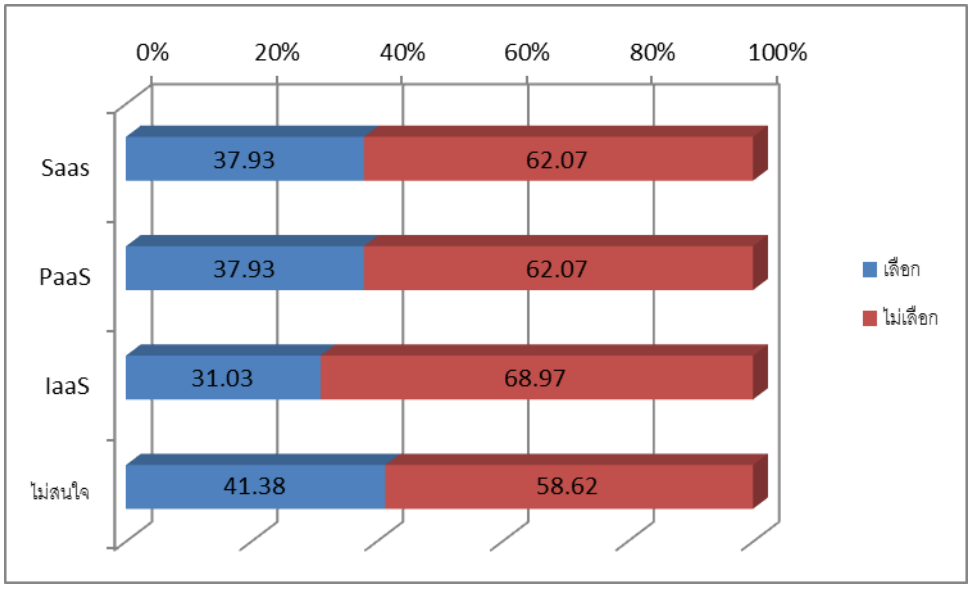

ภายใน 3 ปีข้างหน้า

- กลุ่มธนาคาร การเงินและประกันภัย

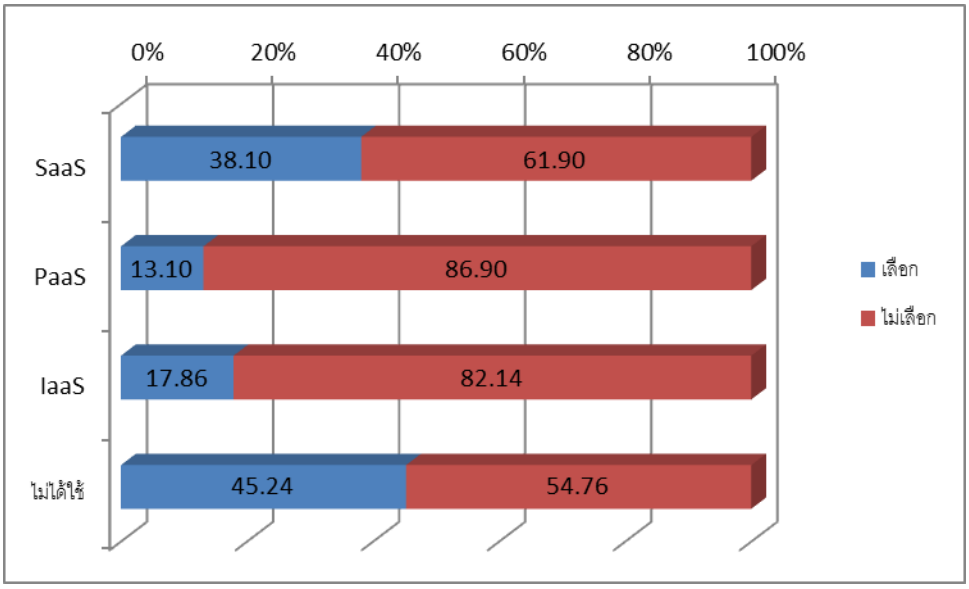

ปัจจุบัน

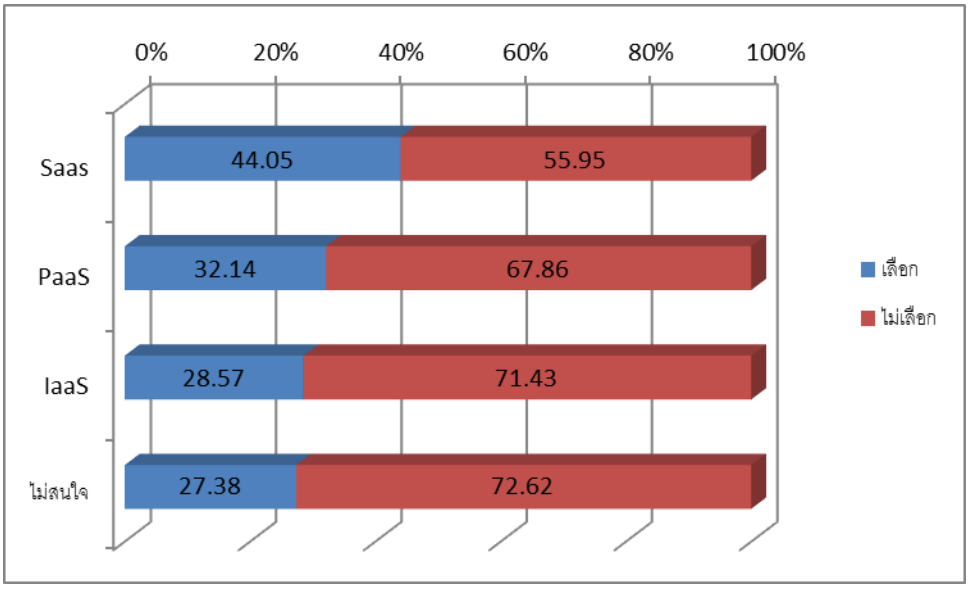

ภายใน 3 ปีข้างหน้า

- กลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต

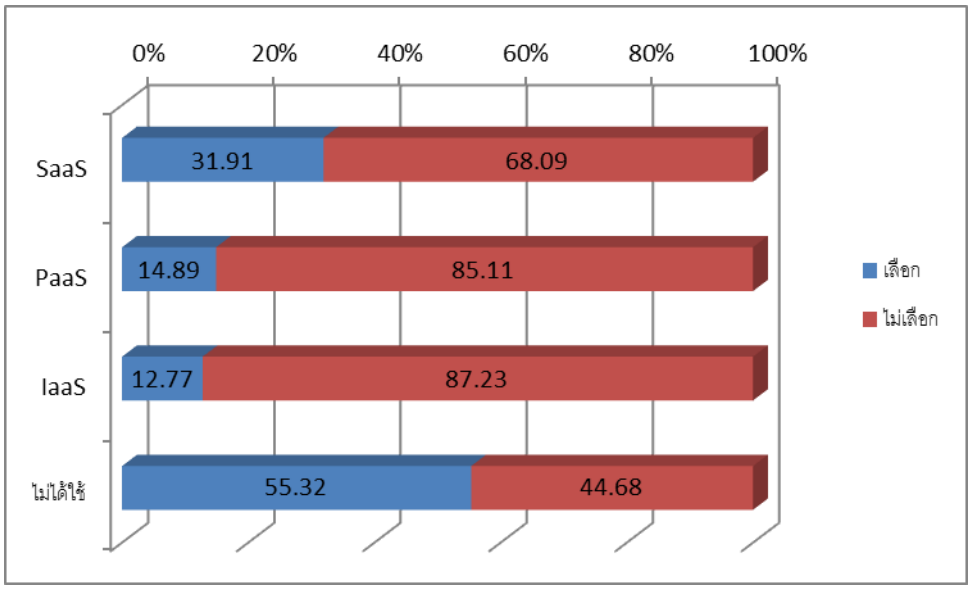

ปัจจุบัน

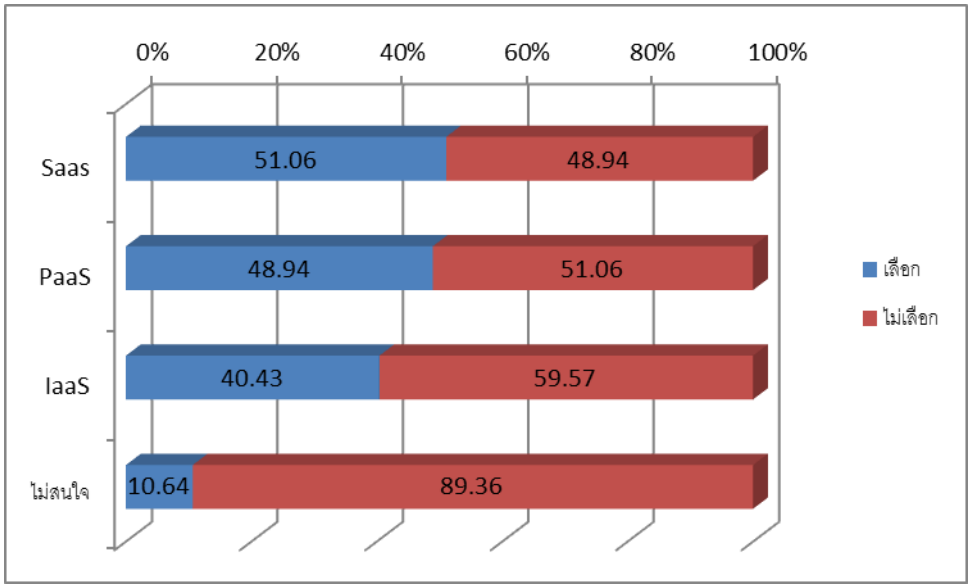

ภายใน 3 ปีข้างหน้า

- หน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา

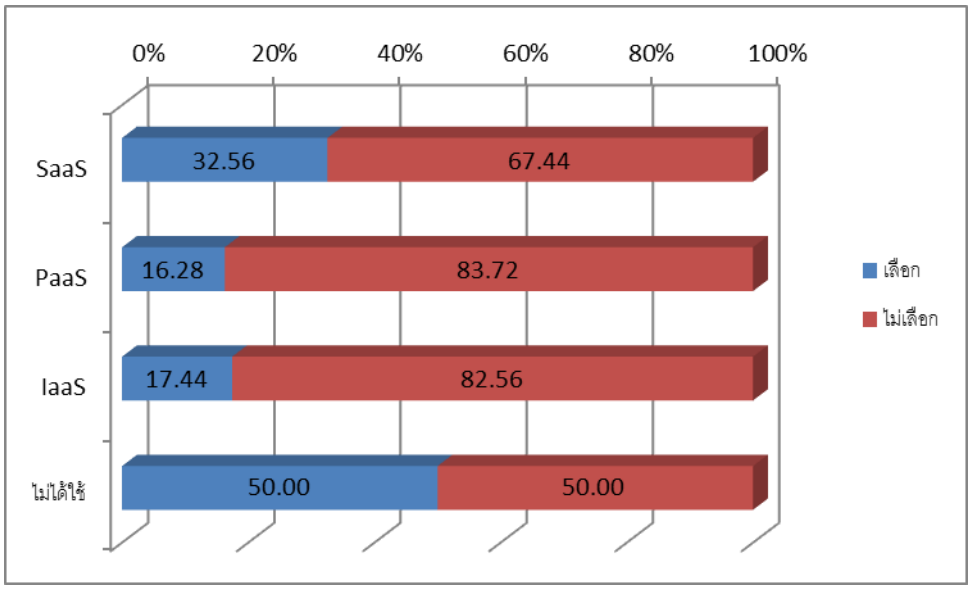

ปัจจุบัน

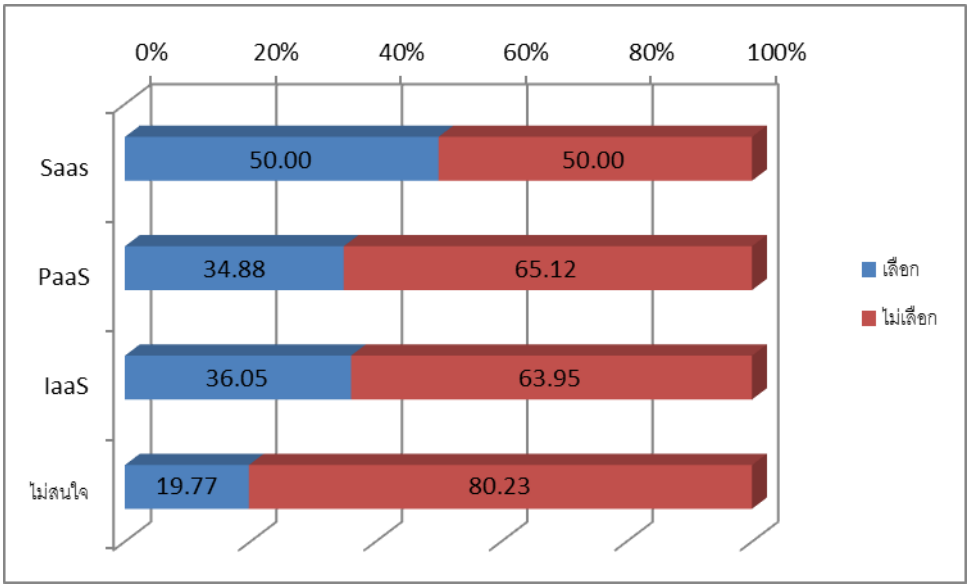

ภายใน 3 ปีข้างหน้า

- อื่น ๆ เช่น ธุรกิจค้าส่ง/ปลีก ธุรกิจการบริการ และ การขนส่ง เป็นต้น

ปัจจุบัน

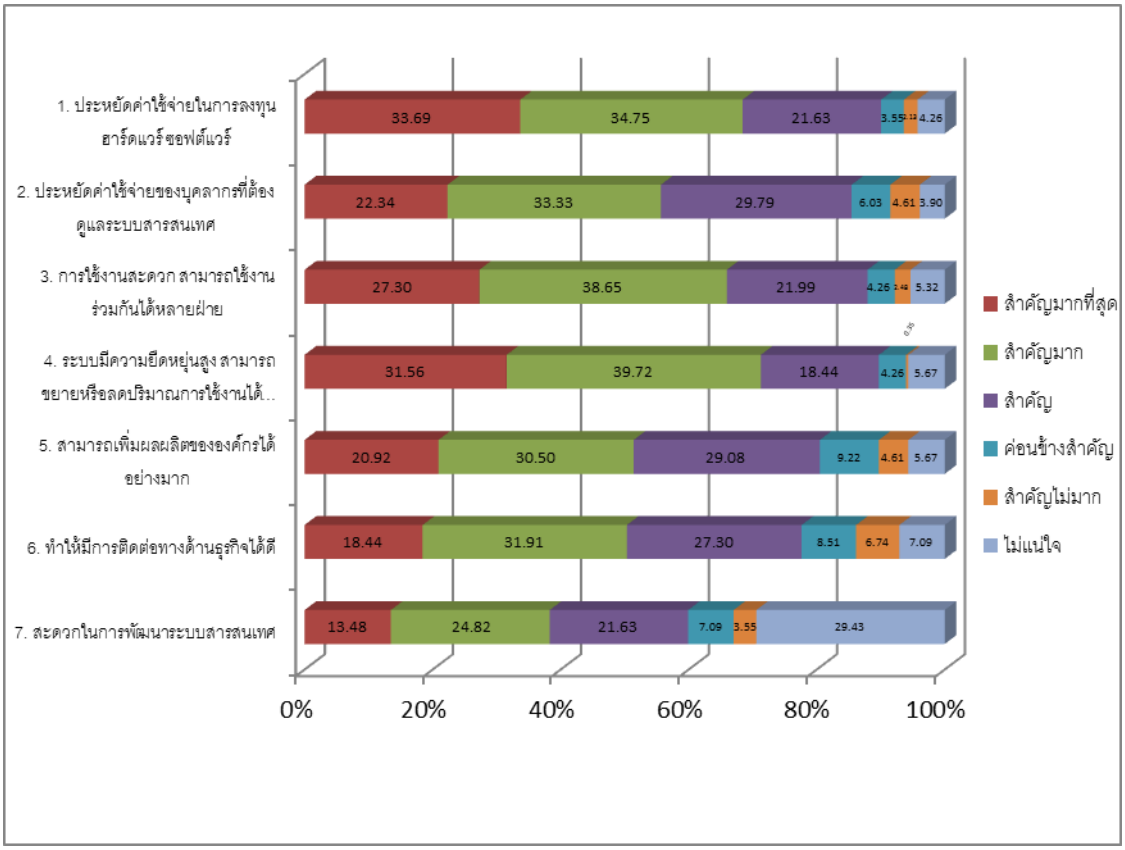
ภายใน 3 ปีข้างหน้า

กว่าครึ่งหนึ่งขององค์กรที่ตอบแบบสอบถามมีการใช้งานหรืออยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อใช้ คลาวด์คอมพิวติ้ง โดยมีการใช้งานแบบ Software as a Service (SaaS) เป็นส่วนใหญ่ และในรูป แบบ Private และ Public Cloud ประมาณพอ ๆ กัน ผู้ให้บริการ Cloud ที่องค์กรใช้บริการหรืออยู่ระหว่างดำเนินการจะเป็นผู้ให้บริการภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มองค์กรที่มีการใช้ระบบ Cloud มากที่สุด ได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต (54.76 % ของกลุ่ม) กลุ่มองค์กรที่มีการใช้ระบบ Cloud น้อยที่สุด ได้แก่ หน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา (44.68 % ของกลุ่ม) สำหรับแนวโน้มใน 3 ปีข้างหน้า กว่า 75 % ขององค์กรที่ตอบแบบสอบถามมีแผนการใช้งานคลาวด์คอมพิวติ้ง โดยมีการใช้งานแบบ Software as a Service (SaaS) กว่าครึ่งหนึ่งขององค์กรที่ตอบแบบสอบถาม การใช้งานจะอยู่ในรูป Private Cloud เป็นส่วนใหญ่ (46.81 % ของ

องค์กรที่ตอบแบบสอบถาม) ผู้ให้บริการ Cloud ที่องค์กรมีแผนจะใช้บริการ จะเป็นผู้ให้บริการภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ (53.55 % ขององค์กรที่ตอบแบบสอบถาม) กลุ่มองค์กรที่มีแนวโน้มใช้ระบบ Cloud ในอัตราเพิ่มขึ้นมากที่สุดภายใน 3 ปีข้างหน้า ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา (89.36 % ของกลุ่ม) และ กลุ่มอื่น ๆ เช่น ธุรกิจค้าส่ง/ปลีก ธุรกิจการบริการ และ การขนส่ง เป็นต้น (80.23 % ของกลุ่ม) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทยได้มีการใช้บริการ Cloud ในระดับมากพอสมควร และมีแนวโน้มที่จะขยายการใช้งานที่เพิ่มมากขึ้นภายในระยะเวลา 3 ปีข้างหน้า

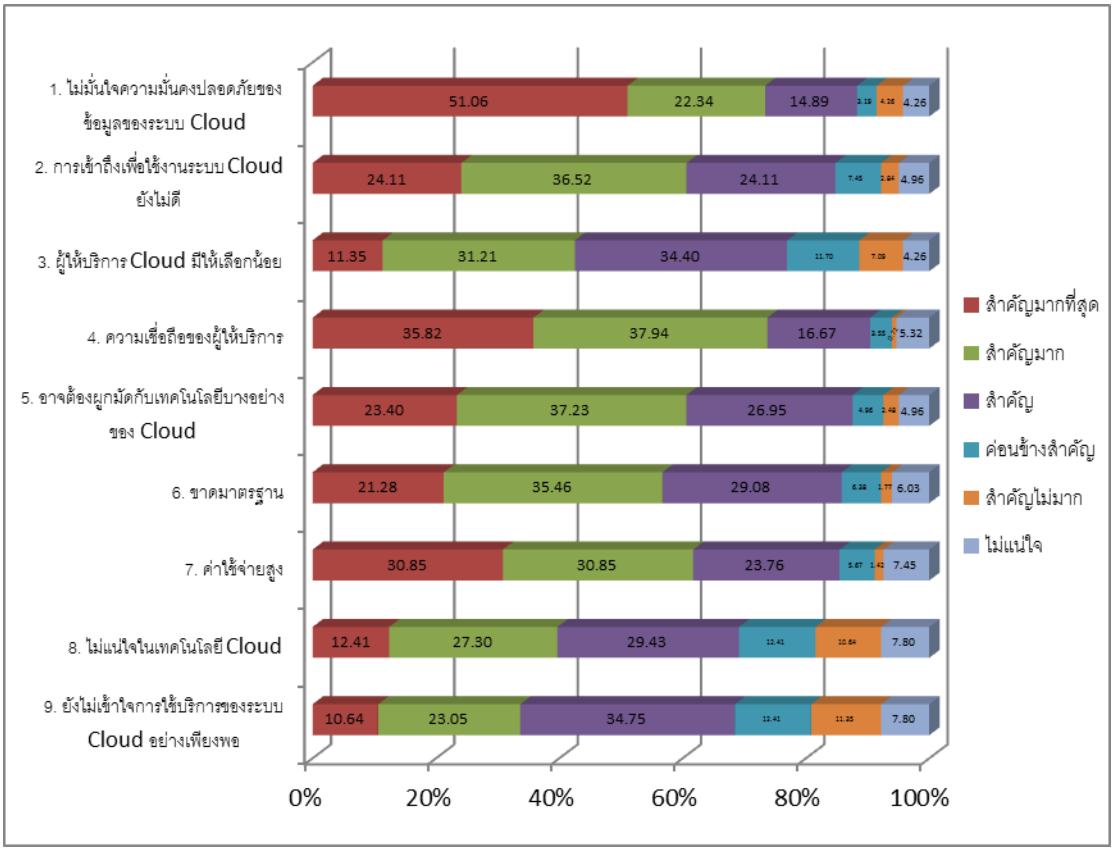
3.8 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ให้องค์กรตัดสินใจที่จะใช้ระบบ Cloud

3.8.1 ระดับความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้องค์กรตัดสินใจที่จะใช้ระบบ Cloud

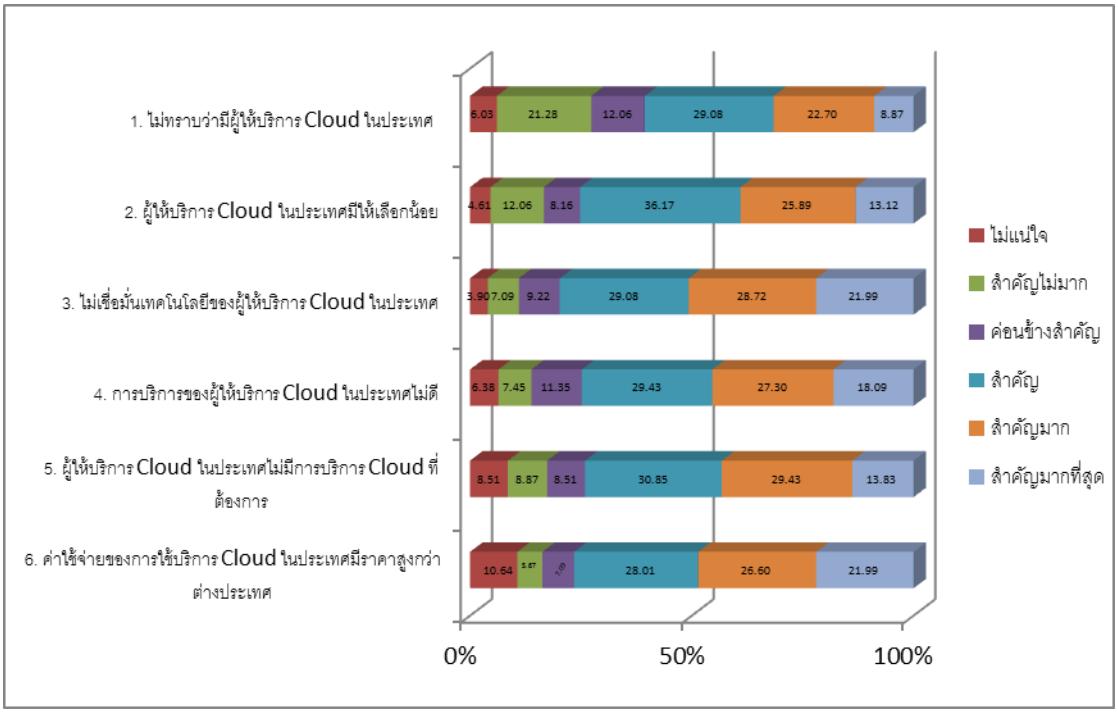
ประเด็นสำคัญมากถึงมากที่สุด ที่เป็นปัจจัยให้องค์กรตัดสินใจที่จะใช้ระบบ Cloud คือ ระบบมีความยืดหยุ่นสูง สามารถขยายหรือลดปริมาณการใช้งานได้อย่างรวดเร็ว และ การประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ประเด็นทั้งสองถือเป็นข้อดีหลักของ ระบบ Cloud ที่ช่วยองค์กรไม่ต้องลงทุนมากในการมีฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ของตนเอง และสามารถปรับเพิ่มลดการใช้งานได้ตามที่ต้องการ

3.8.2 ระดับความสำคัญของประเด็นที่อาจเป็นอุปสรรคในการที่องค์กรจะใช้บริการของ Cloud

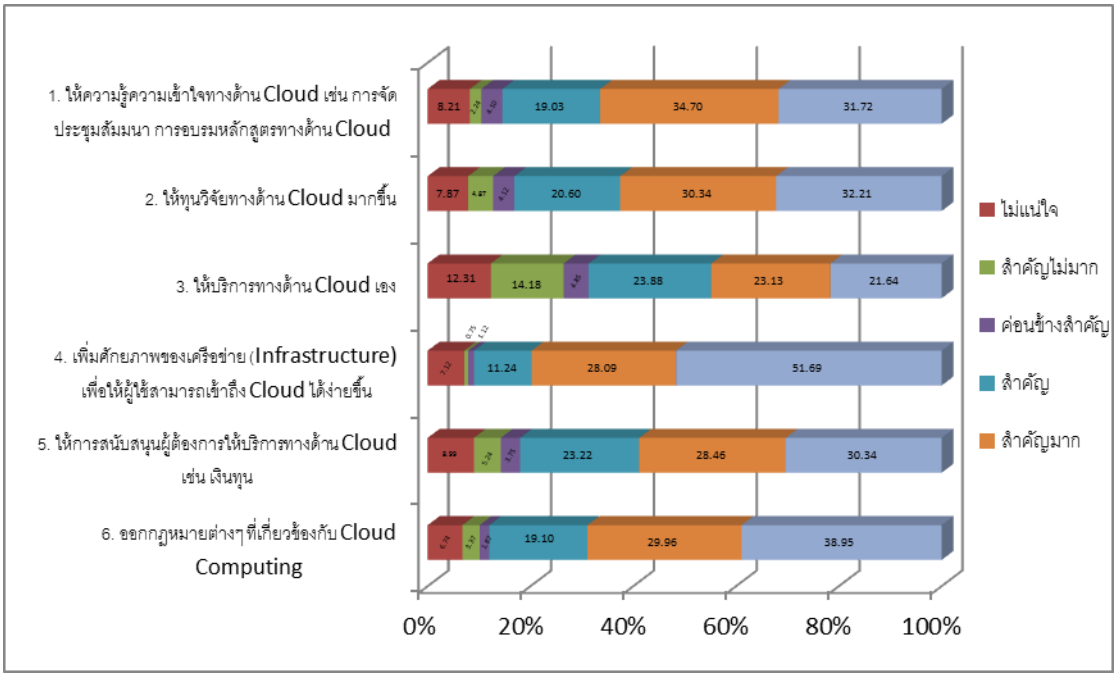
ประเด็นสำคัญมากถึงมากที่สุด ที่อาจเป็นอุปสรรคในการที่องค์กรจะใช้บริการของ Cloud คือ ไม่มั่นใจความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลของระบบ Cloud และ ความเชื่อถือของผู้ให้บริการ ทั้งสองประเด็นยังคงเป็นปัญหาหลักที่ผู้ใช้ระบบ Cloud เป็นห่วงจากความผิดพลาดในการปรับปรุงข้อมูล และการเปิดเผยข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต (Security and Privacy Problems)

3.8.3 ระดับความสำคัญของประเด็นที่อาจเป็นอุปสรรคทำให้องค์กรไม่ใช้บริการ Cloud ของผู้ให้บริการภายในประเทศ

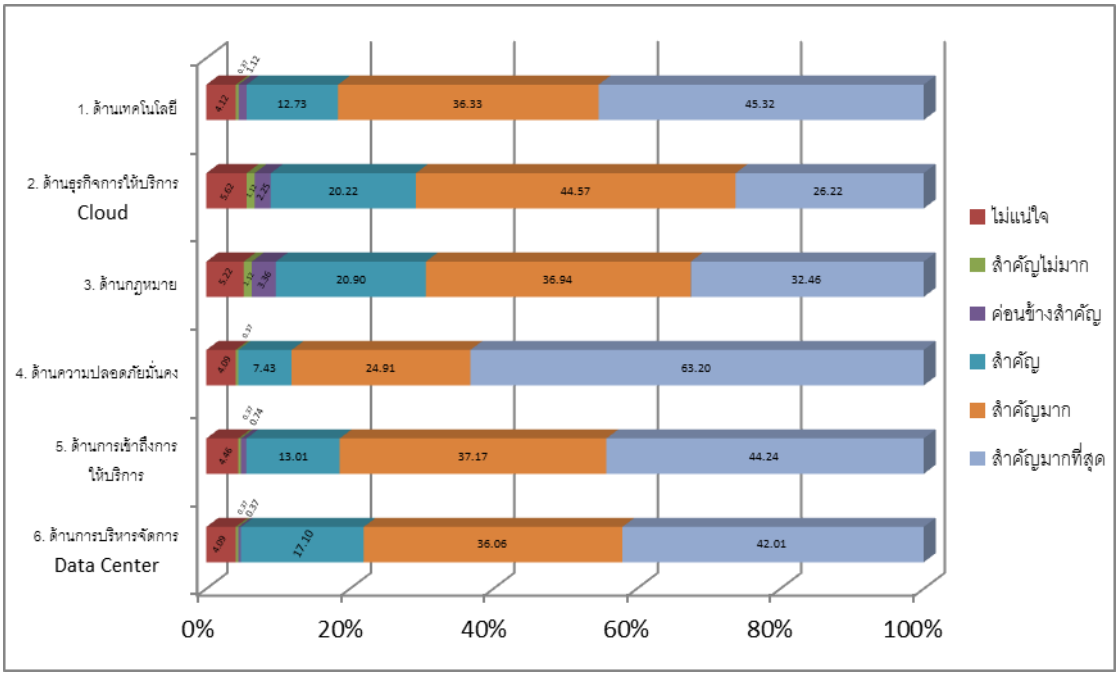
ประเด็นสำคัญมากถึงมากที่สุด ที่อาจเป็นอุปสรรคทำให้องค์กรไม่ใช้บริการ Cloud ของผู้ให้บริการภายในประเทศ คือ ไม่เชื่อมั่นเทคโนโลยีของผู้ให้บริการ Cloud ในประเทศ และ ค่าใช้จ่ายของการใช้บริการ Cloud ในประเทศมีราคาสูงกว่าต่างประเทศ ทั้งสองประเด็นยังเป็นภาพลักษณ์ที่ผู้ให้บริการภายในประเทศต้องแก้ไขเพื่อให้มีความเชื่อมั่นในการใช้บริการ Cloud กับผู้ให้บริการภายในประเทศ

3.8.4 ระดับความสำคัญในประเด็นที่รัฐบาลควรให้การสนับสนุนการใช้บริการ Cloud

ประเด็นสำคัญมากถึงมากที่สุด ที่รัฐบาลควรให้การสนับสนุนการใช้บริการ Cloud คือ เพิ่มศักยภาพของเครือข่าย (Infrastructure) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึง Cloud ได้ง่ายขึ้น และ ออกกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคลาวด์คอมพิวติ้ง รัฐบาลควรให้การสนับสนุนทั้งสองประเด็นเนื่องจากจะมีผลทำให้เกิดความเชื่อมั่นในด้านความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลบนระบบ Cloud และการมีกฎหมายที่รองรับการใช้ระบบ Cloud เช่น การควบคุมคุณภาพการให้บริการ เป็นต้น

3.8.5 ระดับความสำคัญของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ Cloud เพื่อให้มีการประยุกต์ใช้ Cloud มากยิ่งขึ้นในองค์กร

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ Cloud ที่จะส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้ Cloud มากยิ่งขึ้นในองค์กร คือ ด้านความปลอดภัยมั่นคง ด้านเทคโนโลยี และ ด้านการเข้าถึงการให้บริการ จะเห็นได้ว่าความรู้ความเข้าใจทั้งสามด้าน จะมีส่วนช่วยทำให้เกิดความมั่นใจในการใช้ระบบ Cloud และสามารถใช้บริการที่มีอยู่ได้อย่างถูกต้อง

4. บทสรุป

ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ามีการประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติ้งในประเทศไทยในระดับที่ค่อนข้างสูง ดังจะเห็นได้จากกว่าครึ่งหนึ่งขององค์กรที่ตอบแบบสอบถาม มีการใช้หรืออยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อใช้ระบบ Cloud อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ เป็นหน่วยงานที่มีขนาดปานกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งจะเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการประยุกต์การใช้ระบบ Cloud สำหรับการประยุกต์ใช้ระบบ Cloud ภายในระยะเวลา 3 ปีข้างหน้ามีแนวโน้มจะขยายตัวค่อนข้างสูงเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากกว่า 75 % ขององค์กรที่ตอบแบบสอบถาม มีแผนการใช้ระบบ Cloud ภายในระยะเวลา 3 ปีข้างหน้า รูปแบบ คลาวด์คอมพิวติ้งที่เป็นที่นิยมใช้ คือ แบบ SaaS และ แบบ Private Cloud ประเด็นสำคัญที่เป็นปัจจัยให้องค์กรตัดสินใจที่จะใช้ระบบ Cloud คือ ระบบมีความยืดหยุ่นสูง สามารถขยายหรือลดปริมาณการใช้งานได้อย่างรวดเร็ว และ การประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุน ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ประเด็นสำคัญที่อาจเป็นอุปสรรคในการที่องค์กรจะใช้บริการของ Cloud คือ ไม่มั่นใจความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลของระบบ Cloud และ ความเชื่อถือของผู้ให้บริการ ประเด็นสำคัญที่อาจเป็นอุปสรรคทำให้องค์กรไม่ใช้บริการ Cloud ของผู้ให้บริการภายในประเทศ คือ ไม่เชื่อมั่นเทคโนโลยีของผู้ให้บริการ Cloud ในประเทศ และ ค่าใช้จ่ายของการใช้บริการ Cloud ในประเทศมีราคาสูงกว่าต่างประเทศ

ดังนั้น รัฐบาลควรให้การสนับสนุนการใช้บริการ Cloud คือ เพิ่มศักยภาพของเครือข่าย (Infrastructure) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึง Cloud ได้ง่ายขึ้น และ ออกกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ คลาวด์คอมพิวติ้ง รวมทั้ง ให้ความรู้ความเข้าใจที่จะส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้ Cloud มากยิ่งขึ้นในองค์กร เช่น ด้านความปลอดภัยมั่นคง ด้านเทคโนโลยี และ ด้านการเข้าถึงการให้บริการ เป็นต้น นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มีผู้บริการ Cloud ภายในประเทศให้มากยิ่งขึ้น ช่วยลดต้นทุนการให้บริการและเพิ่มขีดความสามารถของผู้บริการภายในประเทศ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการประยุกต์ใช้ Cloud ในองค์กรขนาดเล็กที่มีอยู่จำนวนมากในประเทศ

5. เอกสารอ้างอิง

[1] Balakrishna Narasimhan and Ryan Nichols, “State of Cloud Application and Platforms : The Cloud Adopters’ View”, IEEE Computer, March 2011, pp. 24-28.

[2] ITU, “Cloud Computing in Africa : Situation and Perspective”, April 2012.

[3] Jonathan Stuart Ward, and Adam Baker, “A Cloud Computing Survey : Development and Future Trends in Infrastructure as a Service Computing”, Computing Research Repository, June, 2013.

[4] Louis Columbus, “IDG Cloud Computing Survey : Security, Integration Challenge Growth”, www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2013/08.

[5] Shyam Patidar, Dheeraj Rane, and Pritesh Jain, “A Survey Paper on Cloud Computing”, 2012 Second Conference on Advanced Computing & Communication technologies, 2012, pp. 394-398.

[6] TechSoap Global, “2012 Global Cloud Computing Survey Results”, September, 2012.

[7] Teerawat Charoenrat, Charles Harvie and Wannapa Nabrana, “Measuring the Technical Efficiency of Thai Manufacturing SMEs : A Comparison of Parametric and Non-parametric Approaches”, 2013 Cambridge Business & Economics Conference, Cambridge, United Kingdom, pp. 1-24.

ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบ ระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ

สุรสิทธิ์ วชิรขจร[1]

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ มีวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคมของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคม ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามตัวชี้วัดความครอบคลุมทางสังคม ที่เป็นส่วนหนึ่งของแบบสอบถามตัวชี้วัดคุณภาพสังคม (Social Quality) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจาก ประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไป ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 978 ราย ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,000 ราย และในระดับประเทศ จำนวน 1,200 ราย ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า หากอาศัยข้อมูลระดับชาติเป็นตัวตั้งจะพบว่าระดับความครอบคลุมทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร แตกต่างจากระดับชาติในทุกประเด็น ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีประสบการณ์การถูกแบ่งแยกเนื่องจากเพศ สัญชาติ การศึกษามากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น ในขณะที่ประชาชนในกรุงเทพมหานครจะมีประสบการณ์การถูกแบ่งแยกเนื่องจากสถานภาพทางสังคมและลักษณะทางกายภาพมากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นในเชิงลบต่อการเปิดโอกาสให้ผู้อพยพสามารถกลายเป็นผู้นำทางการเมือง หรือเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัทไทยและในขณะเดียวกันก็มีความไม่เห็นด้วยกับข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับความไม่เสมอภาคของชายหญิงไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเป็นผู้นำทางการเมือง การศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือการเป็นผู้บริหารในภาคธุรกิจ

คำสำคัญ : ความครอบคลุมทางสังคม คุณภาพสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร

[1] รองศาสตราจารย์ ประจำคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทนำ

ในการถกเถียงเรื่องความก้าวหน้าทางสังคมนั้นมีมาเป็นเวลานานแล้วโดยเฉพาะระหว่าง 2 ค่ายใหญ่ที่มีแนวคิดต่างกัน คือ ค่ายทฤษฎีทันสมัย (Modernization theory) และค่ายทฤษฎีการพึ่งพิง (Dependency theory) (Kim, 2008) ทฤษฎีทันสมัยจะเน้นไปที่ทัศนคติของประชาชน โดยเฉพาะของกลุ่มผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสังคมที่ล้าหลังทั้งหลายให้เจริญขึ้น แนวคิดของการเจริญเติบโตแบบเป็นขั้นตอนตามลำดับได้ถูกท้าทายอย่างหนักโดยนักวิชาการซึ่งโต้แย้งแนวคิดนี้โดยนำเสนอแนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ไม่พัฒนา” (Development of underdevelopment) นักทฤษฎีค่ายการพึ่งพิงแย้งว่า ความด้อยพัฒนาของประเทศโลกที่สามนั้นเกี่ยวโยงกับการหาผลประโยชน์ระหว่างประเทศศูนย์กลางและประเทศบริวาร ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรมระหว่างสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงของประเทศศูนย์กลาง และวัตถุดิบจากประเทศบริวาร

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในยุคปัจจุบันของเอเชียตะวันออกได้แสดงให้เห็นว่า ทั้งทฤษฎีทันสมัย และทฤษฎีการพึ่งพิงนั้นยังไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของการพัฒนาของภูมิภาคนี้ ประเทศในเอเชียตะวันออกได้แก่ เกาหลีใต้ จีน สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และไทย มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอย่างรวดเร็ว และหลากหลายภายในระยะเวลาอันสั้น อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมานับแต่ปี 1960 จุดเน้นของประเทศเกาหลี คือ“การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” และตามมาด้วย 2 ทศวรรษของการพัฒนาประชาธิปไตย ในขณะที่ประเทศจีนที่ประสบกับการเจริญเติบโตอย่างฉับพลันนับแต่ช่วงปี 1980 โดยอัตราการเติบโตมีมากกว่า 9% ต่อปี ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญต่อการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมีการค่อย ๆ นำระบบทุนนิยมและเริ่มมีการแข่งขันตามกลไกตลาดมากขึ้นเข้าไปแทนที่เศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่เคยใช้อยู่เดิม

ในกรณีของประเทศไทย ถึงแม้ว่าการเติบโตของเศรษฐกิจจะเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในด้านสังคมของประเทศเหล่านี้ มันก็ยังไม่ใช่คำตอบของทุกปัญหา ถึงแม้ว่าระดับความยากจนในภาพรวมจะลดลง แต่ความไม่เท่าเทียมกันยังคงอยู่และขยายตัวมากขึ้น ระดับความคาดหวังที่เพิ่มขึ้นของประชาชนส่งผลให้เกิดการเรียกร้องให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและเพิ่มอิสรภาพให้มากขึ้น หลังจาก 5 ทศวรรษแห่งการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในขณะนี้ ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความสับสนและความขัดแย้งเข้ามาแทนที่ความพึงพอใจและความภาค ภูมิใจ ความสำเร็จที่น่าประทับใจถูกทดแทนโดยสภาพการณ์ที่ไม่น่าพอใจ เช่น การเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมกัน ความไว้วางใจที่ลดลง และความไม่สนใจทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น

มาถึงจุดนี้เราคงต้องพิจารณาอย่างจริงจังว่าความก้าวหน้าทางสังคมนั้นหมายถึงอะไรผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ หรือ GDP ที่เคยใช้เป็นเครื่องมือวัดความก้าวหน้าทางสังคมที่สำคัญที่สุด ตั้งแต่มันได้ถูกคิดค้นขึ้นโดย Kuznets ในปี 1934 หลังจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างมากทั่วโลก และการเกิดสงครามอย่างต่อเนื่อง การกอบกู้เศรษฐกิจจึงเป็นงานหลักของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศก็กลายเป็นเครื่องมือวัดที่สำคัญในทุกประเทศ แต่เป็นที่ทราบกันดีว่า GDP ก็มีจุดอ่อนหลายประการเมื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือวัดความก้าวหน้าทางสังคม (Costanza, 2009) สิ่งที่ท้าทายที่สุดก็คือ GDP ไม่ได้สื่อให้เห็นถึง

กิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเงิน หรือไม่ได้สื่อถึงประเด็นด้านคุณภาพของสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมกัน ความกินดีอยู่ดี และความพึงพอใจในชีวิต เป็นต้น

ความครอบคลุมทางสังคม เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าสังคมจะอยู่กันอย่างมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อไม่มีประชาชนกลุ่มใดถูกมองข้าม หรือทิ้งไว้โดยไม่มีใครดูแล รวมทั้งระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ต้องเป็นระบบที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ความครอบคลุมทางสังคมเป็นสภาพทางสังคมที่ประกอบด้วยหลายมิติที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการกินดีอยู่ดี (Well-being) ความครอบคลุมทางสังคมจะสามารถบรรลุได้เมื่อประชาชนทุกคนในสังคมนั้นมีโอกาสและทรัพยากรที่จำเป็นในการมีส่วนร่วมอย่างเปิดกว้างในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยถือว่าเป็นบรรทัดฐานร่วมที่สำคัญในสังคม (Boushey and Others, 2007: 1)

ตรงข้ามกับปัญหาความยากจน ความครอบคลุมทางสังคมเป็นแนวคิดในเชิงบวกที่น่าสนับสนุนให้เกิดขึ้น ปัญหาความยากจนจะมีนัยยะที่ทำให้เกิดการแบ่งแยก ในขณะที่ความครอบคลุมทางสังคมจะมีนัยยะที่ส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงานในเชิงบวกมากขึ้น เมื่อไหร่ก็ตามที่ประชาชนจำนวนมากอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าคนส่วนใหญ่ สังคมของเราโดยรวมจะค่อย ๆ ถูกบั่นทอนไปทีละเล็กทีละน้อย การสร้างความครอบคลุมทางสังคมให้เกิดขึ้นจะต้องเน้นการกำหนดเป้าหมายและนโยบายที่หลีกเลี่ยงการแบ่งแยกคนในสังคมออกจากกัน จุดมุ่งหมายของความครอบคลุมทางสังคม คือการสร้างประเทศที่คนทุก ๆ คนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย มีศักดิ์ศรี และมีความพึงพอใจในชีวิต

การศึกษาเรื่องความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคมของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคม ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ

กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา

กรอบแนวคิดหลักในการศึกษาครั้งนี้ อาศัยแนวคิดคุณภาพสังคม (Social Quality) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยกลุ่มนักวิชาการสังกัดมูลนิธิคุณภาพสังคมแห่งยุโรป (the European Foundation on Social Quality) (Beck และคณะ, 2001) ได้แยกมิติของคุณภาพสังคมซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยงกันเป็น 4 มิติ ได้แก่ ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic security) ความครอบคลุมทางสังคม (Social inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social cohesion) และการเสริมสร้างพลังทางสังคมให้แก่ประชาชน (Social empowerment)

การศึกษาครั้งนี้จะเน้นเฉพาะมิติด้านความครอบคลุมทางสังคม ซึ่ง Chan (2007: 50) ให้ความหมายว่าเป็นระดับของการที่ประชาชนสามารถเข้าถึง เป็นสมาชิกของสถาบัน หรือบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในแต่ละวัน โดยเฉพาะการเข้าถึงสถาบันหรือบริการทางสังคมเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของกลุ่มบุคคลที่มีทรัพยากรส่วนตัวด้อยกว่าคนอื่น ๆ ในสังคมนั้น และจะเป็นส่วนเติมเต็มให้บุคคลเหล่านั้น

สามารถมีความเท่าเทียมกับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ ความครอบคลุมทางสังคมในการศึกษาครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นสิทธิทางสังคม และประเด็นของบริการทางสังคม โดยแต่ละประเด็นจะถูกแบ่งย่อยและกำหนดเป็นประเด็นคำถาม รายละเอียดของประเด็นย่อยและคำถามที่ใช้ปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเด็นและคำถามที่ใช้ในการวัดความครอบคลุมทางสังคม

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	คำถาม
สิทธิทางสังคม	สิทธิทางการเมือง	ท่านได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาหรือไม่
	สิทธิมนุษยชน	ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ท่านเคยมีประสบการณ์ต่อเรื่องที่ท่านถูกแบ่งแยก เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้หรือไม่ ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับเรื่องผู้อพยพเข้าประเทศมาอาศัยอยู่ในประเทศ ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับประเด็นต่อไปนี้ในเรื่องสิทธิชายหญิง
บริการทางสังคม	การดูแลทางการแพทย์และผู้สูงอายุ	ในครัวเรือนของท่าน ท่านมีคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นประจำหรือไม่
	บริการทางการเงิน	ท่านมีประสบการณ์ในเรื่องการถูกปฏิเสธจากธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่น ๆ หรือไม่

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามตัวชี้วัดความครอบคลุมทางสังคม ที่เป็นส่วนหนึ่งของแบบสอบถามตัวชี้วัดคุณภาพสังคม (Social Quality) ที่สร้างขึ้นโดยนักวิชาการจากสหภาพยุโรป (Gordon, 2004) และต่อมาได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับประเทศในแถบเอเชีย (Wang, 2009) จากแบบสอบถามดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจากประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไป ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน 2554 จำนวน 978 ราย ในกรุงเทพมหานคร ระหว่างช่วงเดือนมิถุนายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 จำนวน 1,000 ราย และอาศัยข้อมูลในระดับประเทศที่เก็บโดยสถาบันพระปกเกล้า ระหว่างช่วงเดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 จำนวน 1,200 ราย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะข้อมูลจะประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพื้นที่ โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square Test)

ผลการศึกษา

1 ลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 เพศ

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.4 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 42.6 ในทำนองเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งใน กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.8 และ 50.1 ตามลำดับ และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 43.2 และ 49.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ร้อยละของประชาชน จำแนกตามเพศ

เพศ	จชต.	กทม.	ประเทศ
ชาย	42.6	43.2	49.9
หญิง	57.4	56.8	50.1

1.2 ศาสนา

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 50.1 นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 49.2 และนับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ 0.7 ตามลำดับ ในทำนองเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งใน กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 92.4 และ 90.0 ตามลำดับ นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 6.4 และ 9.3 ตามลำดับ และนับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ 1.2 และ 0.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ร้อยละของประชาชน จำแนกตามศาสนา

ศาสนา	จชต.	กทม.	ประเทศ
พุทธ	49.2	92.4	90.0
คริสต์	0.7	1.2	0.4
อิสลาม	50.1	6.4	9.3

1.3 อายุ

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 รองลงมา ได้แก่ อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.2 อายุ และอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.1 ตามลำดับ ในขณะที่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.1 รองลงมา ได้แก่ อายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.8 และอายุ 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20.1 ตามลำดับ และในระดับประเทศส่วนใหญ่อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.8 รองลงมา ได้แก่ อายุระหว่าง21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.4 และอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ร้อยละของประชาชน จำแนกตามกลุ่มอายุ

อายุ	จชต.	กทม.	ประเทศ
0-20	10.5	4.2	7.5
21-30	32.3	17.9	22.4
31-40	28.2	21.1	25.8
41-50	17.1	20.8	21.3
51-60	6.8	15.9	13.0
61 ขึ้นไป	3.9	20.1	10.1
ไม่ตอบ	1.1	-	-

1.4 การศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 42.2 รองลงมา ได้แก่ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา (ปวช./ ปวส./ ปวท.) คิดเป็นร้อยละ 18.8 และจบมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 9.3 ตามลำดับ ในทำนองเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครจบปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 26.1 รองลงมา ได้แก่ จบประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20.2 และจบมัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา (ปวช./ ปวส./ ปวท.) คิดเป็นร้อยละ 15.7 ตามลำดับ และในระดับประเทศส่วนใหญ่จบประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมา ได้แก่ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา (ปวช./ ปวส./ ปวท.) คิดเป็นร้อยละ 18.0 และจบปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 17.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ร้อยละของประชากร จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จชต.	กทม.	ประเทศ
1. ไม่ได้รับการศึกษา	2.5	4.4	1.5
2. ได้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาแต่ไม่จบการศึกษา	2.0	5.4	3.8
3. จบประถมศึกษา	8.6	20.2	37.5
4. ได้เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแต่ไม่จบการศึกษา	1.1	2.6	1.0
5. จบมัธยมศึกษาตอนต้น	9.3	14.0	13.5
6. ได้เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา (ปวช./ ปวส./	2.4	4.9	4.6
7. จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา (ปวช./ ปวส./ ปวท.)	18.8	15.7	18.0
8. ได้เข้าเรียนในชั้นปริญญาตรีแต่ไม่จบการศึกษา	3.9	2.2	1.5
9. จบปริญญาตรี	42.2	26.1	17.3
10. ได้เข้าเรียนในชั้นปริญญาโทแต่ไม่จบการศึกษา	1.2	0.4	0.5
11. จบปริญญาโท	6.2	3.3	0.8
12. ไม่สามารถเลือกได้	0.8	0.8	-

1.5 อาชีพ

กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมง คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมา ได้แก่ อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 12.6 และมีอาชีพเป็นผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คิดเป็นร้อยละ 12.3 ตามลำดับ ในขณะที่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครมีอาชีพเป็นพนักงานบริการ และพนักงานขายในร้านค้าและตลาด คิดเป็นร้อยละ 29.4 รองลงมา ได้แก่ อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 16.6 และมีอาชีพเป็นผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คิดเป็นร้อยละ 6.0 ตามลำดับ และในระดับประเทศส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมง คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมา ได้แก่ อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 9.8 และมีอาชีพเป็นผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คิดเป็นร้อยละ 9.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ร้อยละของประชากร จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จชต.	กทม.	ประเทศ
1. ผู้บัญญัติกฎหมายข้าราชการระดับอาวุโสและผู้จัดการ	7.0	3.0	5.5
2. ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่าง ๆ	5.6	3.2	4.4
3. ช่างเทคนิคสาขาต่าง ๆ และผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	3.7	1.9	2.9
4. เสมียน, ธุรการ	6.3	5.1	4.9
5. พนักงานบริการ และพนักงานขายในร้านค้าและตลาด	11.9	29.4	9.3
6. ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมง	35.1	1.4	27.5
7. ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	12.3	6.0	9.7
8. ผู้ปฏิบัติการเครื่องจักรโรงงานและเครื่องจักร และผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ	4.9	2.5	3.8
9. อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ	12.6	16.6	9.8
10. กองกำลังทหารติดอาวุธต่าง ๆ (สามเหล่าทัพ)	0.6	1.5	0.5

2. ความครอบคลุมทางสังคม

ในการนำเสนอเกี่ยวกับความครอบคลุมทางสังคมของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศในครั้งนี้ ผู้ศึกษาอาศัยข้อมูลจาก 3 ส่วน คือ ข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามของผู้ศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2554) ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่กรุงเทพมหานคร (มิถุนายน - พฤศจิกายน 2555) และข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาพรวมของ

ประเทศโดยสถาบันพระปกเกล้า (ตุลาคม – พฤศจิกายน 2552) มาใช้ในการเปรียบเทียบ โดยผลการศึกษาปรากฏดังต่อไปนี้

2.1 การใช้สิทธิทางการเมือง

เมื่อสอบถามถึงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา พบว่ากลุ่มตัวอย่างของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ คือ ร้อยละ 69.4 ร้อยละ 86.4 และ84.2 ตามลำดับ

สำหรับประเด็นปัญหาการไม่มีสิทธิ์เลือกตั้ง พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะไม่มีสิทธิเลือกตั้งมากกว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ คือ ร้อยละ 21.8 ร้อยละ 0.2 และ 4.3 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 โดยพบว่าประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ร้อยละของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา

พฤติกรรมการเลือก	จชต.	กทม.	ประเทศ
ไป	69.4	86.4	84.2
ไม่ไป	6.1	10.4	10.6
ไม่มีสิทธิ์	21.8	0.2	4.3
ไม่ทราบ	2.7	3.0	1.0
รวม	100.0	100.0	100.0

Chi-Square = 360.623, d.f. = 6, p = 0.000

1.2 สิทธิมนุษยชน

2.2.1 การถูกแบ่งแยกจากสังคม เมื่อสอบถามถึงประสบการณ์การถูกแบ่งแยกจากสังคมที่เคยประสบในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา พบว่า

(1) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากสถานภาพทางสังคม พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 18.4, 12.5 และ 8.3 ตามลำดับ

(2) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากความพิการทางร่างกาย และ/หรือมีประวัติทางการแพทย์ พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 5.9, 5.1 และ 2.1 ตามลำดับ

(3) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากอายุ พบว่า ประชาชนใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 12.5, 9.5 และ 4.6 ตามลำดับ

(4) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากการถูกทารุณทางเพศ พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 3.1, 2.4 และ 0.7 ตามลำดับ

(5) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากเพศ พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 12.2, 8.1 และ 3.9 ตามลำดับ

(6) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากสัญชาติ พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 9.2, 4.4 และ 2.1 ตามลำดับ

(7) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากลักษณะทางกายภาพ (จากการมอง) พบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 25.9, 11.4 และ 3.8 ตามลำดับ

(8) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากภูมิลำเนาเดิม พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 13.6, 10.2 และ 3.9 ตามลำดับ

(9) ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 26.2, 19.1 และ 9.3 ตามลำดับ

(10)ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากการมีประวัติอาชญากรรม พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 3.7, 3.6 และ 0.9 ตามลำดับ

(11)ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากศาสนา พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 23.2, 3.4 และ 2.1 ตามลำดับ

(12)ประเด็นการถูกแบ่งแยกเนื่องจากเหตุอื่น ๆ พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสบการณ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 6.7, 1.1 และ 0.9 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า ประสบการณ์การถูกแบ่งแยกจากสังคมมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ในทุก ๆ ประเด็น โดยพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มที่จะถูกแบ่งแยกจากสังคมมากกว่าประชาชนในระดับประเทศ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ประสบการณ์ต่อเรื่องการถูกแบ่งแยกกีดกันทางสังคม

เหตุผล	เคยมี/ไม่มีประสบการณ์			
	มี	ไม่มี	ไม่ทราบ	รวม
1. สถานภาพทางสังคม เช่น การจ้างงานไม่ประจำ				
3 จังหวัดภาคใต้	12.5	83.3	4.2	100.0
กทม.	18.4	79.5	2.1	100.0
ประเทศ Chi-Square = 66.045, d.f. = 4, p = 0.000	8.3	90.1	1.6	100.0
2. พิการทางร่างกาย และ/หรือมีประวัติทางการแพทย์				
3 จังหวัดภาคใต้	5.1	92.6	2.3	100.0
กทม.	5.9	92.2	2.1	100.0
ประเทศ Chi-Square = 24.366, d.f. = 4, p = 0.000	2.1	96.3	1.6	100.0
3. อายุ				
3 จังหวัดภาคใต้	12.5	85.0	2.5	100.0
กทม.	9.5	88.9	1.6	100.0
ประเทศ Chi-Square = 49.516, d.f. = 4, p = 0.000	4.6	94.0	1.4	100.0
4. การทารุณทางเพศ				
3 จังหวัดภาคใต้	3.1	94.7	2.2	100.0
กทม.	2.4	95.9	1.7	100.0
ประเทศ Chi-Square = 20.401, d.f. = 4, p = 0.000	0.7	97.9	1.4	100.0
5. เพศ				
3 จังหวัดภาคใต้	12.2	85.1	2.7	100.0
กทม.	8.1	89.9	2.0	100.0
ประเทศ Chi-Square = 58.083, d.f. = 4, p = 0.000	3.9	94.8	1.3	100.0
6. สัญชาติ				
3 จังหวัดภาคใต้	9.2	87.9	2.9	100.0
กทม.	4.4	93.9	1.7	100.0
ประเทศ Chi-Square = 64.151, d.f. = 4, p = 0.000	2.1	96.3	1.7	100.0
7. ลักษณะทางกายภาพ (จากการมอง)				
3 จังหวัดภาคใต้	11.4	85.2	3.4	100.0
กทม.	25.9	72.7	1.4	100.0
ประเทศ Chi-Square = 247.924, d.f. = 4, p = 0.000	3.8	94.3	1.9	100.0
8. ภูมิลำเนาเดิม (แหล่งที่เกิด)				
3 จังหวัดภาคใต้	13.6	84.4	2.0	100.0
กทม.	10.2	88.1	1.7	100.0
ประเทศ Chi-Square = 68.649, d.f. = 4, p = 0.000	3.9	94.9	1.2	100.0

ตารางที่ 8 (ต่อ)

เหตุผล	เคยมี/ไม่มีประสบการณ์			
	มี	ไม่มี	ไม่ทราบ	รวม
9. ระดับการศึกษา				
3 จังหวัดภาคใต้	26.2	71.8	2.1	100.0
กทม.	19.1	79.5	1.4	100.0
ประเทศ Chi-Square = 111.486, d.f. = 4, p = 0.000	9.3	89.4	1.3	100.0
10. การมีประวัติอาชญากรรม				
3 จังหวัดภาคใต้	3.7	93.6	2.7	100.0
กทม.	3.6	94.7	1.7	100.0
ประเทศ Chi-Square = 25.485, d.f. = 4, p = 0.000	0.9	97.4	1.7	100.0
11. ศาสนา				
3 จังหวัดภาคใต้	23.2	74.5	2.3	100.0
กทม.	3.4	94.9	1.7	100.0
ประเทศ Chi-Square = 353.148, d.f. = 4, p = 0.000	2.1	96.4	1.5	100.0
12. อื่น ๆ (ระบุ.....)				
3 จังหวัดภาคใต้	6.7	78.8	14.5	100.0
กทม.	1.1	82.4	16.5	100.0
ประเทศ Chi-Square = 41.858, d.f. = 4, p = 0.000	0.9	91.9	7.3	100.0

2.2.2 สิทธิของผู้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นต่อสิทธิของผู้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย พบว่า

(1) ประเด็นสิทธิในด้านการเป็นผู้นำทางการเมือง พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นในแง่ลบต่อคำถามที่ว่า “ผู้อพยพเข้ามาสามารถกลายเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม” คือตอบไม่เห็นด้วยเลยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.8 รองลงมาได้แก่ ประชาชนในระดับประเทศ และประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 37.2 และ 34.6 ตามลำดับ

(2) ประเด็นสิทธิในด้านการศึกษา พบว่า ประชาชนใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความคิดเห็นในแง่บวกต่อคำถามที่ว่า “นักเรียนไทยควรได้รับโอกาสก่อนนักเรียนอพยพเข้าเมืองได้ ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม” คือตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 36.9 รองลงมาได้แก่ ประชาชนในระดับประเทศ และประชาชนในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 34.2 และ 25.7 ตามลำดับ

(3) ประเด็นสิทธิในด้านการเป็นผู้บริหารระดับสูงของบริษัท พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นในแง่ลบต่อคำถามที่ว่า “ผู้อพยพเข้าเมืองสามารถกลายเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัทไทยได้ ถ้าเขามีคุณสมบัติพอ” คือตอบไม่เห็นด้วยเลยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.9 รองลงมาได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชาชนในระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 28.3 และ 25.6 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า ความคิดเห็นต่อสิทธิของผู้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ในทุก ๆ ประเด็นโดยพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะไม่เห็นด้วยต่อการให้สิทธิแก่ผู้อพยพมากกว่าประชาชนในระดับประเทศ และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงความเห็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศ

เรื่องผู้อพยพเข้าประเทศ	ระดับความเห็น						
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยเลย	ไม่ทราบ	รวม
1. ผู้อพยพเข้ามาสามารถกลายเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม							
3 จังหวัด	2.8	7.5	14.9	35.9	34.6	4.3	100.0
กทม.	2.3	8.9	14.5	21.5	51.8	1.0	100.0
ประเทศ	2.3	9.1	10.2	40.2	37.2	1.1	100.0
Chi-Square = 152.297, d.f. = 10, p = 0.000							
2. นักเรียนไทยควรได้รับโอกาสก่อนนักเรียนอพยพเข้าเมืองได้ ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม							
3 จังหวัด	36.9	31.9	13.7	11.5	2.0	4.0	100.0
กทม.	25.7	33.6	25.1	8.2	5.8	1.6	100.0
ประเทศ	34.2	35.2	11.8	13.7	4.5	0.8	100.0
Chi-Square = 150.720, d.f. = 10, p = 0.000							
3. ผู้อพยพเข้าเมืองสามารถกลายเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัทไทยได้ ถ้าเขามีคุณสมบัติพอ	3.4	12.1	19.5	31.2	28.3	5.5	100.0
3 จังหวัด	4.5	15.0	21.7	17.1	39.9	1.8	100.0
กทม.	2.7	19.8	16.0	34.6	25.6	1.3	100.0
ประเทศ							
Chi-Square = 178.445, d.f. = 10, p = 0.000							

2.2.3 สิทธิความเสมอภาคชายหญิง เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทชายและหญิง พบว่า

(1) ประเด็นสิทธิในด้านการเป็นผู้นำทางการเมือง พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเห็นในแง่บวกต่อคำถามที่ว่า “โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้นำทางการเมืองมากกว่าผู้หญิง” คือตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.37 รองลงมาได้แก่ ประชาชนในระดับประเทศ และประชาชนในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 21.6 และ 5.2 ตามลำดับ

(2) ประเด็นสิทธิในด้านการศึกษา พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นในแง่ลบต่อคำถามที่ว่า “การศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความสำคัญสำหรับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” คือตอบไม่เห็นด้วยเลยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาได้แก่ ประชาชนในระดับประเทศ และประชาชนใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 16.9 และ 14.8 ตามลำดับ

(3) ประเด็นสิทธิในด้านการเป็นผู้บริหารระดับสูงของบริษัท พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นในแง่ลบต่อคำถามที่ว่า “โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้บริหารธุรกิจได้ดีกว่าผู้หญิง” คือตอบไม่เห็นด้วยเลยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.4 รองลงมาได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชาชนในระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 11.1 และ 8.3 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า ความคิดเห็นต่อสิทธิความเสมอภาคชายหญิงมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ในทุก ๆ ประเด็นโดยพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะไม่เห็นด้วยต่อการให้สิทธิแก่ผู้อพยพมากกว่าประชาชนในระดับประเทศ และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 แสดงความเห็นเกี่ยวกับสิทธิความเสมอภาคชายหญิง

ประเด็นเรื่องชายและหญิง	ระดับความเห็น						
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยเลย	ไม่ทราบ	รวม
1. โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้นำทางการเมืองมากกว่าผู้หญิง							
3 จังหวัด	24.3	45.8	16.9	9.0	3.4	0.5	100.0
กทม.	5.2	23.4	30.7	20.9	18.8	1.0	100.0
ประเทศ	21.6	34.1	16.1	24.5	3.4	0.3	100.0
Chi-Square = 535.185, d.f. = 10, p = 0.000							
2. การศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความสำคัญสำหรับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง							
3 จังหวัด							
กทม.	3.8	16.7	24.0	39.7	14.8	0.9	100.0
ประเทศ	2.7	9.8	29.5	29.7	27.5	0.8	100.0
Chi-Square = 138.831, d.f. = 10, p = 0.000	3.9	11.8	19.1	47.6	16.9	0.7	100.0

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ประเด็นเรื่องชายและหญิง	ระดับความเห็น						
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยเลย	ไม่ทราบ	รวม
3. โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้บริหารธุรกิจได้ดีกว่าผู้หญิง							
3 จังหวัด	10.4	27.0	23.7	26.0	11.1	1.8	100.0
กทม.	4.0	14.0	31.9	26.6	22.4	1.1	100.0
ประเทศ	12.3	25.8	17.9	35.1	8.3	0.6	100.0
Chi-Square = 246.483, d.f. = 10, p = 0.000							

1.3 การให้บริการทางสังคม

ต่อคำถามที่ว่า “ในครัวเรือนของท่าน ท่านมีคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นประจำหรือไม่” พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครตอบว่า “มี” มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19.7 รองลงมาได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชาชนในระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 15.9 และ 11.8 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า ความคิดเห็นต่อการให้บริการทางสังคมในประเด็นบุคคลในครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นประจำมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 โดยพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะต้องการรับบริการในเรื่องนี้มากกว่าประชาชนใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ระดับประเทศ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 แสดงความคิดเห็นต่อความต้องการบริการทางสังคม

พฤติกรรมการเลือก	3 จังหวัดภาคใต้	กทม.	ประเทศ
มี	15.9	19.7	11.8
ไม่มี	81.4	78.6	87.8
ไม่ทราบ	2.6	1.7	0.4
รวม	100.0	100.0	100.0

Chi-Square = 45.622, d.f. = 4, p = 0.000

1.4 การให้บริการทางการเงิน

ต่อคำถามที่ว่า “ท่านมีประสบการณ์ในเรื่องการถูกปฏิเสธจากธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นๆ” พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครตอบว่า “เคย” มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.0 รองลงมาได้แก่ ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชาชนในระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 13.9 และ 7.3 ตามลำดับ

เมื่อทดสอบโดยค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่า ความคิดเห็นต่อการให้บริการทางการเงินในประเด็นการถูกปฏิเสธจากธนาคารหรือสถาบันทางการเงินอื่น ๆ มีความแตกต่างระหว่างพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 โดยพบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาในเรื่องนี้มากกว่าประชาชนใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ระดับประเทศ (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ท่านมีประสบการณ์ในเรื่องการถูกปฏิเสธจากธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่น ๆ

พฤติกรรมการเลือก	3 จังหวัดภาคใต้	กทม.	ประเทศ
เคย	13.9	17.0	7.3
ไม่เคย	78.9	81.1	89.8
ไม่ทราบ	7.2	1.9	2.9
รวม	100.0	100.0	100.0

Chi-Square = 93.496, d.f. = 4, p = 0.000

สรุปและเสนอแนะ

จากที่ได้กล่าวแล้วถึงวัตถุประสงค์หลักของบทความที่ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคมของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของความครอบคลุมทางสังคม ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ โดยแนวทางการศึกษาได้อาศัยข้อมูลจาก 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลจากการสอบถามประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไป ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน 2554 จำนวน 978 ราย ในกรุงเทพมหานคร ระหว่างช่วงเดือนมิถุนายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 จำนวน 1,000 ราย และในระดับประเทศที่เก็บโดยสถาบันพระปกเกล้า ระหว่างช่วงเดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 จำนวน 1,200 ราย ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างของความครอบคลุมทางสังคมระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และระดับชาติ โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square Test) พบว่าความครอบคลุมทางสังคมมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้ หากอาศัยข้อมูลระดับชาติเป็นตัวตั้งจะพบว่าระดับความครอบคลุมทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร แตกต่างจากระดับชาติในทุกประเด็น โดยข้อมูลที่พบจะสอดคล้องกับฐานคติเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ทั้งสองที่เป็นพื้นที่กันดาร มีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างอนุรักษ์ และมีเหตุการณ์รุนแรงอย่างต่อเนื่องในกรณีของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนในกรณีกรุงเทพมหานครจะสะท้อนภาพของเมืองที่มีความเจริญ ประชาชนมีการศึกษาดี และมีความเป็นเสรีนิยมสูง ตัวอย่างเช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไปใช้สิทธิน้อยกว่าประชาชนในกรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ ในกรณีประสบการณ์การถูกแบ่งแยกจากสังคมจะมีความแตกต่างระหว่างประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีประสบการณ์การถูกแบ่งแยกเนื่องจากเพศ สัญชาติ การศึกษามากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น

ในขณะที่ประชาชนในกรุงเทพมหานครจะมีประสบการณ์การถูกแบ่งแยกเนื่องจากสถานภาพทางสังคมและลักษณะทางกายภาพมากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น

ในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย พบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นในเชิงลบต่อการเปิดโอกาสให้ผู้อพยพสามารถกลายเป็นผู้นำทางการเมือง หรือเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัทไทย ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม และในขณะเดียวกันก็มีความไม่เห็นด้วยกับข้อคำถามที่ว่า “โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้นำทางการเมืองมากกว่าผู้หญิง” “การศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความสำคัญสำหรับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” และ “โดยภาพรวมผู้ชายเป็นผู้บริหารธุรกิจได้ดีกว่าผู้หญิง” นอกจากนี้แล้วประชาชนในกรุงเทพมหานครยังเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ในเรื่องการถูกปฏิเสธจากธนาคารหรือสถาบันทางการเงินมากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น

จากภาพรวมของการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ความครอบคลุมทางสังคมของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพมหานคร และในภาพรวมของประเทศ มีความแตกต่างกันในทุกประเด็น ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่กระทราง หรือกรมที่เกี่ยวข้อง ควรมีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ควรเร่งสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจน ผู้ด้อยโอกาส แรงงานนอกระบบ แรงงานต่างด้าว รวมทั้งชนกลุ่มน้อย

2. ควรสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรที่จะเป็นฐานการประกอบอาชีพที่มั่นคง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้สภาพการดำรงชีวิตของประชาชนในเรื่องของรายได้ สภาพโครงสร้างพื้นฐาน การให้บริการของรัฐในเรื่องต่าง ๆ ให้มีความทัดเทียมกันในทุก ๆ ภูมิภาค

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นปัญญาชน นักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการชี้นำการแก้ปัญหา และการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง

4. ปรับปรุงประสิทธิภาพและสร้างเอกภาพการทำงานของหน่วยงานภาครัฐให้สามารถบูรณาการงานด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ถวิลวดี บุรีกุล. (2553). “คุณภาพสังคมในประเทศไทย: การศึกษาเชิงประจักษ์” ใน เครือข่ายการศึกษาคุณภาพสังคมแห่งประเทศไทย. คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

Beck, W., et.al. (2001). Social Quality: A Vision for Europe. The Hague: Kluwer Law International.

Beck, W., van der Maesen, L., and Walker, A. (1997). The Social Quality of Europe. The Hague: Kluwer Law International.

Boushey and Others. (2007). Social Inclusion for the United States. Inclusion: Independent Progressive News.

Bureekul, T. (2008). Social Cohesion in Thailand. King Prajadhipok’s Institute.

Chan, R.K.H. (2007). Social Quality in Hong Kong; Whose Agenda? Which Priorities? NTU Social Work Review.

Costanza, Hart, R.M., Posner, S., and Talberth, J. (2009). Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress. The Frederick S. Pardee Center for the Study of the Longer-Range Future, Boston University.

Department of Economic and Social Affairs, United Nation. (2010). Analysing and Measuring Social Inclusion in Global Context.

Gordon, D. (2004). “Editorial,” European Journal of Social Quality.

Kim, Kyong-Dong, (2008). “Selective Modernization and Alternative Modernities: In Search of an Alternative Theory,” National Academy of Sciences Journal, 47(2).

Phillips, David. (2008). The Human and the Social: a Comparative Study of Quality of Life and Development Approaches, Including Social Quality and Human Development. Paper to Human Development and Capability Association Conference, Delhi.

van der Maesen, L., Walker, A., and Keiger, M. (2005). European Network Indicators of Social Quality. European Foundation on Social Quality.

Walker, A. (1998). “The Amsterdam Declaration on the Social Quality of Europe,” European Journal of Social Work. 1.

Walker, A. (2009). “The Social Quality Approach: Bridging Asia and Europe,” Development and Society 38(2).

Wang, Lih-Rong, (2009). “Social Quality Indicator in Asia: What is Unique?,” Development and Society 38(2).

การเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง
Social Cohesion and Social Change

สุพรรณี ไชยอำพร[1]

บทคัดย่อ

เจตนาหลักของบทความนี้มุ่งเสนอ แนวคิดและรูปแบบการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมที่สร้างให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนในสังคมไทย 2 ชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เขตชานเมืองหลวง และชุมชนต่างจังหวัดของภาคกลางซึ่งเป็นภาคที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดของประเทศ และเป็นศูนย์กลางความเจริญต่างๆ โดยเน้นเสนอพัฒนาการของแนวคิดจากมุมมองของนักวิชาการทางสังคมและแนวทางการจัดการของภาคสังคม/ชุมชน ซึ่งเป็นอีกแนวทางใหญ่ที่สำคัญที่นำไปสู่การสร้างความเป็นปึกแผ่น (นอกเหนือจากแนวทางของภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร) ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งยั่งยืนของสังคม

ในการศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) จากสองชุมชน ชุมชนละ 15 คน รวม 30 คน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้หลักตรรกะเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า

1. พัฒนาการของแนวคิด การเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Social Cohesion) มี 3 ยุคใหญ่ ๆ คือ ยุคนักนิยมคำสอนศาสนา ยุคนักสังคมชาวตะวันตก และยุคนักปฏิบัติ ซึ่งในยุคของนักปฏิบัติทำให้ความหมายและองค์ประกอบแตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย

2. รูปแบบการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม พบว่าในชุมชนทั้งสองอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ที่เชื่อว่า “ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์” และอิทธิพลของหลักคำสอนทางศาสนาที่เน้นความสัมพันธ์ของเพื่อนมนุษย์จึงทำให้รูปแบบการขับเคลื่อนมีลักษณะเรียบง่าย ปรับตัวเข้ากับสภาพบริบทของสังคม เน้นการพูดคุยรับฟังความเห็น สร้างความเข้าใจก่อนดำเนินงานใด ๆ ในการขับเคลื่อนจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1) ขั้นสร้างให้เกิดความตระหนักและสำนึกถึงส่วนรวม 2) ขั้นจูงใจให้ปฏิบัติและร่วมกำหนดกฎกติกาแบบแผนปฏิบัติ 3) ขั้นดึงและระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และ 4) ขั้นสรุปและขยายเครือข่าย

คำสำคัญ: การเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกัน; ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม; การขับเคลื่อนทางสังคม

[1] รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

This article intends to present concepts and form of social cohesion moving process in 2 Thai communities, one at the sub-urban of Bangkok; the other situated in a central plain province with the highest population density of the country and being center of civilization. The emphasis is on concept development from social thinkers and managerial approaches by communities which considered to be an important means leading to social solidarity (in addition to state's, private's and non-profit organization's approach).

The research conducted with qualitative techniques in data collection; in-depth interviewed of key-informant being used as a main data collection in both communities, 15 key-informants from each community were interviewed in-depth for this purpose; data obtained were analysed systematically and logically.

Finding of the study reveal:

1. The concept of social cohesion had been developed in 3 main periods, i.e., from religious philosophers, western sociologists and practitioner which many meanings and practical lessons were tried out.

2. Forms of social cohesion mobilization of both communities can be summarized as "supernaturalism" and under influence of religious teachings which emphasized human relations in sample style corresponding to social conditions at the time being; the process emphasized exchanging ideas through conversation, creation mutual understanding before working. The mobilizing process composes 4 main steps; i.e., 1) creating mutual realization and consciousness, 2) motivating to work with common rules of practice, 3) pulling participation from all sectors and 4) concluding and expanding the network.

Important Words: Social Cohesion, Social Solidarity, Social Moving Process

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่ากระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสังคมในปัจจุบัน ล้วนมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับมิติเศรษฐกิจเป็นหลัก อีกทั้งกระแสความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้ส่งผลต่อการเสื่อมถอยของทุนทางสังคม (Social Capital) กล่าวคือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม (Social Interaction) และความผูกพัน (Obligation) กันทางสังคมของสมาชิกในสังคมลดน้อยลง รวมถึงสมาชิกในสังคมมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม (Self-orientation) ละเลยต่อประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรม และคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งการเกิดความเสื่อมถอยของทุนทางสังคม (Social Capital) ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ทำให้สังคมในปัจจุบันมีความเปราะบางเป็นอย่างมาก อีกทั้งกระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่เน้นเพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจ ได้นำมาสู่ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างคนที่มีกับคนที่ไม่มี และการแบ่งแยกทางสังคมเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งปมปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันล้วนต่างมีความสัมพันธ์ในเชิงซ้อน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันในเชิงเหตุและผลในหลายมิติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นของแถมที่ได้รับจากการบรรลุความสำเร็จจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในยุค "โลกาภิวัตน์" (Globalization) ที่มีเงื่อนไขทางบริบท (Context) ขอบเขต (Scope) ช่วงเวลา (Time) และภายใต้เงื่อนไขของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และเชื้อชาติของสมาชิกในสังคมที่เป็นทั้งปัจจัยในการเชื่อมความผูกพัน และปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแปลกแยกระหว่างกันของสมาชิกในสังคม (Samuel P. Huntington, 1997 อ้างถึงใน ไสว บุญมา, 2550:35) แต่สิ่งเหล่านี้มีความแตกต่างมากขึ้น ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคมลดต่ำลง และอาจนำไปสู่ความล่มสลายของสังคมในที่สุด

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ของปัญหาดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความท้าทายต่อการปกครองประเทศของรัฐที่จะหลอมรวมความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เชื้อชาติของสมาชิก (Pieter Cloete and Frans Kotze, 2009: 4) โดยจะกำหนดรูปแบบหรือสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม/ ชาติได้อย่างไร (Unity of Nation) จึงเป็นเหตุให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม (Social Cohesion) ถูกหยิบยกขึ้น และมีการนำมาประยุกต์ใช้ต่อกระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยมีเป้าหมายในการขจัดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ที่ได้มีการกล่าวถึง วิธีการ/ กระบวนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างกันเป็นจำนวนมาก จนทำให้เกิดความสับสนและความคลุมเครือต่อการนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการะบวนการขับเคลื่อนงานในหลากหลายด้านด้วยกัน อาทิ นำไปประยุกต์ใช้ในงานเกี่ยวกับการสร้างทีมงานของกลุ่ม/องค์การ/ สถาบันต่าง ๆ ตลอดจนมีการนำไปประยุกต์ใช้ในงานด้านการพัฒนา และ/หรือสร้างชุมชนเข้มแข็ง แต่อย่างไรก็ตาม กลับพบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จในการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้มากนัก ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดความรู้และความเข้าใจ ต่อแก่นของแนวคิดการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมที่แท้จริงของผู้ที่นำไปใช้

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาทบทวนแนวคิดการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวทางสังคม (Social Cohesion) เพื่อค้นหาแก่นของแนวคิดการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมในมุมมองของนักสังคม และพัฒนาประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึกในชุมชน ว่ามีการนำแนวคิดดังกล่าวลงไปสู่การประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างไร และมีรูปแบบการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างไร ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยหวัง

อย่างยิ่งว่าจะช่วยขยายพรมแดนความรู้ และจุดประกายผู้ที่มีความสนใจที่การนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวทางสังคม
2. เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) จากสองชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 30 คน (ชุมชนละ 15 คน) โดยชุมชนแรกเป็นชุมชนมุสลิม (ชุมชนเวียงคำ*) และอีกชุมชนหนึ่งเป็นชุมชนไทยพุทธ (ชุมชนภูมิพัฒน์[2]) โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้มีการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหา และสกัดองค์ประกอบ/มิติ ที่มีการระบุถึงซ้ำ ๆ เพื่อใช้เป็นแนวคิดนำในการศึกษาครั้งนี้

2) การสำรวจโดยใช้แบบประเมินสภาวะอย่างเร่งด่วน (Rural Rapid Appraisal: RRA) ผู้วิจัยใช้การสำรวจโดยใช้แบบประเมินสภาวะอย่างเร่งด่วนในชุมชนที่ไม่มีความคุ้นเคย เพื่อนำมาใช้ในการค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) และนำมาสู่การกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่สำคัญ อันสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเข้าหากันของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

3) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกมาเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเป็นลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้การสัมภาษณ์ ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้ง มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และในขณะที่ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นผู้วิจัยได้มีการนำเทคนิคการวิจัยอนาคตกาลเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Future Research: EFR) มาช่วยในการศึกษาอนาคตของชุมชน เพื่อให้เข้าถึงกระบวนการเชื่อมโยงทางสังคมที่สร้างให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

4) การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในแต่ละชุมชน เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลและข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาก่อนทำการวิเคราะห์และสรุปผล

[2] นามสมมติ

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant)

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 2 ชุมชน โดยชุมชนแรกอยู่ในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม (ชุมชนเวียงคำ*) อีกชุมชนหนึ่งอยู่ในเขตชานเมืองของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นชุมชนไทยพุทธ (ชุมชนภูมิพัฒน์*)

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) จำนวน 30 คน (ชุมชนละ 15 คน) ตามคุณสมบัติที่ได้กำหนดก่อนเพื่อความถูกต้องและป้องกันอคติ (Bias) โดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่จำเป็นไว้ 4 ประการหลักด้วยกันคือ 1) เป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 10 ปี 2) เป็นผู้รู้และสามารถให้ข้อมูลในเรื่องการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชนได้ 3) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานของชุมชน หรือมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน และ 4) ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้เต็มใจที่จะให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) และทำการจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามหลักตรรกะ (Logic) เพื่อให้ได้มาสู่ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาองค์ประกอบ/มิติ ของความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันตามแนวคิดและตามข้อมูลที่ค้นพบในชุมชน โดยนำข้อมูลทั้งสองมาตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลในชุมชน ผ่านการจัดเวทีสนทนากลุ่มในลักษณะการเห็นร่วม (Shared Viewing)

2) การวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน ผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต มาทำการวิเคราะห์ ตีความภายใต้บริบท (Context) ของสังคมวัฒนธรรม

นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจนเชิงรูปธรรม ผู้วิจัยจึงได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) มาประกอบการอธิบาย

ผลการศึกษา

1. พัฒนาการของแนวคิดการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Social Cohesion) มี 3 ยุคใหญ่ๆ คือ

1) ยุคนักนิยมคำสอนทางศาสนา ได้มีการกล่าวถึงหลักธรรมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมของพุทธศาสนิกชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ชี้แนะให้แก่มนุษย์ เพื่อนำไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งมีหลักธรรมคำสอนที่ชี้แนะให้กระทำในสิ่งที่ดีงามร่วมกัน อันนำมาสู่ความสงบสุข และหลักธรรมคำสอนที่ชี้แนะถึงแนวทางการปฏิบัติที่ดีต่อกันเช่น หลักธรรมที่

เรียกว่า สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักที่เน้นในเรื่องของการสงเคราะห์ ช่วยเหลือกัน และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักเกาะยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538 : 310) โดยหลักธรรมดังกล่าวมีแนวทางการปฏิบัติด้วยกัน 4 ประการ คือ

(1) การเอื้อเฟื้อ แบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ ของตนต่อผู้อื่น การผูกใจคนต้องอาศัยการให้เป็นหลักพื้นฐาน การให้เป็นการแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ

(2) การมีถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน น่าฟัง ซึ่งเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยครองใจคนด้วยไมตรีจิต

(3) การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นคนไม่ดูดายรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

(4) ความเป็นผู้มีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

นอกจากนี้ในทางพุทธศาสนายังได้มีคำสอนที่มีความต่อเนื่องจากคำสอนในระดับบุคคล กล่าวคือ เมื่อมนุษย์สามารถยึดโยงเข้าหากันได้แล้ว (สังคหวัตถุ 4) พระพุทธเจ้ายังได้ชี้แนะหลักธรรมสำหรับอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมได้อย่างสงบสุข สมัครสมานสามัคคี โดยหลักธรรมดังกล่าวเรียกว่า สาณียธรรม 6 อันประกอบไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 233-235; 2541:50 - 51; 2538: 397)

(1) การช่วยเหลือกิจต่าง ๆ ของกลุ่มด้วยความเต็มใจ

(2) การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน รู้จักการพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์

(3) การมีจิตที่ปรารถนาดีต่อกัน ไม่คิดร้ายต่อกัน

(4) การแบ่งปันกันสิ่งของที่ได้มาให้แก่เพื่อนสมาชิก/กลุ่ม สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั่วกัน (ไม่เก็บไว้ใช้คนเดียว)

(5) มีความประพฤติสุจริต การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกันและเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล

(6) มีความเห็นชอบร่วมกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

ทั้งนี้ ในการปฏิบัติตามหลักธรรมข้างต้น (สาราณียธรรม 6) สามารถทำให้สมาชิกอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน (Harmony) ได้ในระดับบุคคลและส่วนร่วม กล่าวคือ ในระดับบุคคล จะทำให้สมาชิกในสังคมเกิดความรักกัน (*ปิยกรณ์*/ Endearing) ความเคารพกัน (*ครุกรณ์*/ Bringing Respect) และสมาชิกมีความระลึกถึงกัน (*สารณียะ*/ Making Other to Keep One in Mind) และในแง่ส่วนรวม จะทำสมาชิกเห็นความเห็นอกเห็นใจกัน (ความมีใจเหมือนกัน) ช่วยเหลือกัน (*สังคหะ*/Conducing to Sympathy or Solidarity) ทำให้ไม่วิวาทกัน (*อวิวาทะ*/ To Non-quarrel) ปรองดองกัน อยู่ร่วมกันได้ในสังคมได้อย่างกลมกลืน (*สามัคคี*/ To Concord; Harmony) และเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (*เอกีภาพ*/ To Unity) (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541: 52)

Auguste Comte (1798 – 1857) เป็นนักคิดชาวฝรั่งเศสคนแรกที่เขียนตำราความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติโดยใช้ชื่อเรียกว่า สังคมวิทยา (Sociology) โดย Comte เป็นผู้ที่วางรากฐานการวิเคราะห์แบบการเปรียบเทียบสังคมกับอินทรีย์ (Organism) (George Ritzer, 2005 : 128) และได้ทำการศึกษาความสมดุลของความสัมพันธ์ร่วมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในความสัมพันธ์ทางสังคมของสังคมสถิตทั้งหมด โดย Comte ได้เรียกลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีความสมดุลนี้ว่า ความกลมกลืน (Harmony) ซึ่งสังคมจะต้องพยายามดำรงรักษาความกลมกลืนนี้ไว้ และหากสังคมไม่สามารถรักษาความกลมกลืนนี้ไว้ได้ สังคมจะต้องเผชิญกับสภาพสังคมที่วุ่นวาย "พยาธิสภาพสังคม" (Pathological) ทั้งนี้ สิ่งที่สามารถเชื่อมโยงยึดเหนี่ยวคนเข้าหากันทางสังคม (Cohesive) ในทัศนะของ Comte มีด้วยกันอยู่ 2 อย่าง คือ 1) ภาษา เนื่องจากเป็นเครื่องผูกมัดตัวเรากับเพื่อนมนุษย์และผนวกตัวเราเข้าไปเชื่อมโยงกับชุมชน/ สังคมที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันกับบรรพบุรุษ ถ้าหากปราศจากภาษาร่วมกัน มนุษย์เองก็ไม่สามารถมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวที่เป็นปึกแผ่น (Solidarity) และไม่สามารถสร้างความเป็นระเบียบทางสังคมขึ้นได้ และ 2) การแบ่งงานกันทำ เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์เกิดการผูกพันเข้าด้วยกัน รวมถึงยังเป็นสิ่งที่ช่วยการสร้างความรู้สึกในแต่ละคนว่าเขาต้องพึ่งพาผู้อื่น (จามะรี พิทักษ์วงศ์, 2537: 31)

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นภาษา และการแบ่งงานกันทำ จะช่วยทำให้คนเชื่อมโยงเข้าหากันได้ แต่นั้นก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความการรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แต่สิ่งที่ Comte มองสิ่งที่ส่งเสริมทำให้สังคมเกิดความเป็นเอกภาพ (Unifying Principle) คือ ว่า "ความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน" เนื่องจากศาสนาจะเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์เอาชนะความโน้มเอียงไปในทางเห็นแก่ตัว อันจะทำให้มนุษย์มีความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเปรียบเสมือนซีเมนต์ที่มีอำนาจ/พลัง ในการประสานสังคมให้อยู่ในลัทธิและระบบความเชื่อแบบเดียวกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นระเบียบในสังคม และหากสังคมใดปราศจากความเชื่อทางศาสนาที่ใช้ร่วมกัน ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นเพียงความสัมพันธ์ที่พึ่งพิงกันเพื่อประโยชน์ส่วนตัว (ปัจเจก) อันมีผลทำให้ปัจเจกแยกออกจากสังคมในท้ายที่สุด

2) ยุคนักสังคมวิทยาชาวตะวันตก

เริ่มจาก Herbert Spencer (1820-1903) เป็นนักคิดชาวอังกฤษที่ได้นำวิธีการทางชีววิทยามาอธิบายสังคม โดยมีการอธิบายถึงการยึดเหนี่ยวทางสังคมของสมาชิกในสังคมว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีวิวัฒนาการ (Evolution) ทางโครงสร้างสังคมและสถาบันทางสังคม ซึ่งเริ่มจากวิวัฒนาการในลักษณะจากสิ่งง่าย ๆ มีส่วนร่วมเหมือนกัน (Homogeneity) ไปสู่ลักษณะที่ซับซ้อน และแตกต่างกันออกไป (Heterogeneity) ซึ่งวิวัฒนาการที่นำมาสู่ความซับซ้อนของโครงสร้างทางสังคม จะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างหน้าที่ของหน่วยที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ย่อมนำมาซึ่งการแบ่งแยกที่มากขึ้นด้วย และเมื่อส่วนต่าง ๆ ของสังคมเริ่มมีความแตกต่างกันมาก สังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน และนำมาสู่การบูรณาการรวมเข้าด้วยกันในที่สุด (Integration) (Lewis A. Coser, 1977: 89 - 91) แต่อย่างไรก็ตาม ในการพึ่งพาอาศัยกันของส่วนที่ไม่เหมือนกันต่าง ๆ ของสังคมที่มีความสลับซับซ้อนนี้ อาจจะทำให้เกิดปัญหาของความเปราะบาง (Vulnerability) ของสังคมตามมา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมี "ระบบกฎเกณฑ์" (Regulating System) ที่คอยควบคุมการกระทำของระบบต่าง ๆ และประกันการประสานงานของส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นเข้าด้วยกัน ซึ่ง

คุณภาพสังคมจะเกิดขึ้นได้ ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของปัจเจกบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็นสังคมเป็นส่วนใหญ่ โดยสังคมที่ดีต้องวางรากฐานอยู่ที่พันธสัญญาระหว่างปัจเจกบุคคลที่เป็นไปตามผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย เมื่อไรก็ตามที่รัฐเข้ามาแทรกแซงข้อตกลงที่ปัจเจกบุคคลได้ตกลงกันไว้ (Commitment) ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของสวัสดิการของสังคมหรือเหตุผลอื่นใด มักจะเป็นเหตุผลที่บิดเบือนผลประโยชน์ของสังคมหรือทำให้ผลประโยชน์ของสังคมถอยหลัง (Lewis A. Coser, 1977: 100) อย่างไรก็ตามแม้ว่าแนวคิดแบบปัจเจกนิยมจะแฝงอยู่ในปรัชญาของ Spencer แต่เขาก็ได้พัฒนาระบบทั้งหมดด้วยการอาศัยการอุปมาเชิงอินทรีย์ โดยเขาได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างอินทรีย์ทางสังคมและทางชีววิทยาว่า อินทรีย์ทางชีววิทยาถูกห่อหุ้มอยู่ใต้ผิวหนัง แต่อินทรีย์ทางสังคมรวมอยู่ด้วยกันโดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลาง (นฤจร อิทธิจีระจรัส, 2547: 202- 203)

Ferdinand Tonnies (1855 - 1936) เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ได้มีการกล่าวถึงรูปแบบแห่งความสัมพันธ์ (Form) ของสังคมชนบทและสังคมเมือง (Gemeinschaft and Gesellschaft) ในปี ค.ศ. 1887 ไว้ในหนังสือเรื่อง Community and Society ซึ่งได้มีการกล่าวถึงความแตกต่างของชุมชนทั้ง 2 แบบ ว่าเกิดมาจากสมมติฐานของเจตนารมณ์ (Will) ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นความปรารถนาซึ่งเกิดจากความต้องการของปัจเจกบุคคล และการที่ปัจเจกบุคคลต้องการคบค้าสมาคมกับบุคคลอื่นนั้น ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลและสถานการณ์ที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องด้วย โดยมีเจตนารมณ์แบบธรรมชาติ (Natural Will) และเจตนารมณ์แบบเหตุผล (Rational Will) เป็นตัวกำหนดความเข้าใจและความเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2550: 83 - 84) นอกจากนี้ สมาชิกในสังคมชนบท (Gemeinschaft) จะมีลักษณะวิถีความเป็นอยู่ที่มีความเรียบง่ายคล้ายกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมประเพณี โดยมีรากฐานมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มไปสู่สังคม กล่าวคือ คนจะมาอยู่รวมกันในชุมชน รู้จักมักคุ้นกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสำนึกร่วมกัน (Aggregate of Consciousnesses) สมาชิกแต่ละคนจะมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น (Strangle Integrated) ฉันญาติพี่น้อง รวมถึงมีฐานะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดถือจารีตประเพณีเป็นกฎเกณฑ์สำคัญของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสังคม ส่วนสังคมเมือง (Gesellschaft) สมาชิกมีการประกอบอาชีพแตกต่างกันตามความสามารถหรือตามความถนัดของแต่ละบุคคล (เรียกว่าการแบ่งงานกันทำ) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมจะติดต่อกันแบบผิวเผินตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ซึ่งเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลของการช่วยเหลือโดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ และจะมีการสร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ข้อตกลง หรือกฎหมายขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกอย่างเป็นทางการ

Emile Durkheim (1858 - 1917) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของสังคมวิทยาสมัยใหม่ ได้กล่าวถึงสภาวะการเชื่อมโยงทางสังคม (Social Cohesion) ที่ช่วยทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) ในผลงานเรื่อง The Division of Labor in Society ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสังคมวิทยา โดยนำเอาสังคมอดีตกาลมาเปรียบเทียบกับสังคมสมัยใหม่ สังคมบรรพกาลจะมีการเหนี่ยวรั้งสมาชิกด้านมโนธรรมร่วม (Conscience Collective) แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อน ความสัมพันธ์ทางสังคมในแบบพึ่งพิงอิงอาศัยกันจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor)

Durkheim ได้เสนอแนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) เพื่อมาอธิบายลักษณะของการแบ่งงานกันทำไว้ 2 แบบด้วยกัน คือ 1) ความเป็นปึกแผ่นที่เป็นกลไก (Mechanical Solidarity) มักจะปรากฏอยู่ในสังคมที่เป็นลักษณะบรรพกาล/ก่อนสมัยใหม่ ซึ่งสมาชิกในสังคมจะมีความคล้ายคลึงกัน /ความเหมือนกันไม่ว่าด้านบวกหรือด้านลบ โดยจะมีกระบวนการเชื่อมโยงทางสังคม (Social Cohesion) เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม กล่าวคือ สมาชิกในสังคม (Societies) จะถูกเชื่อมโยงเข้าหากัน (Cohesive) โดยกระบวนการเชื่อมโยงทางสังคม (Social Cohesion) และถูกเคลื่อนได้จากการพึ่งพิงระหว่างกันของสมาชิกในสังคม (Dependence upon the Society) โดยมักปรากฏขึ้นมาให้เห็นเด่นชัดเมื่อสมาชิกได้เข้ามาทำงานที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน โดยมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Conscience Collective) เป็นพื้นฐานในการทำงานร่วมกัน ซึ่ง Durkheim เรียกผลลัพธ์ของกระบวนการทำงานนี้ว่า "ความเป็นปึกแผ่นแบบกลไก" (Mechanical Solidarity) และ 2) ความเป็นปึกแผ่นแบบอินทรีย์ (Organic Solidarity) หลังจากที่ได้มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วอย่างถอนรากถอนโคน ส่งผลทำให้เกิดสังคมรูปแบบใหม่ ที่มีการใช้เรื่องของภาระงานมาเป็นเหตุผลหลักในการแบ่งแยกความแตกต่าง/ความชำนาญที่มีฝังอยู่ในตัวของบุคคล จนกลายมาเป็นเครือข่ายของผู้ที่มีความชำนาญ จึงทำให้การเชื่อมโยงสมาชิก/ปัจเจกมาทำงานร่วมกันเปลี่ยนมาเป็น การพึ่งพิงกันเชิงการแลกเปลี่ยน (Dependence upon Individuals) โดยสมาชิกจะถูกเชื่อมโยงให้มาทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของสิทธิและหน้าที่ของบุคคล โดยมีกฎ กติกาการทำงานร่วมกันที่เป็นระบบ โดย Durkheim เรียกผลลัพธ์ของการเชื่อมโยงดังกล่าวว่า "ความเป็นปึกแผ่นแบบอินทรีย์" (Organic Solidarity) แต่ในทางตรงข้าม ถ้าหากว่าสมาชิกในสังคมมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันมากเกินไป ก็อาจจะส่งผลให้เกิดความสับสนอลหม่าน/ความยุ่งยาก ปั่นป่วนในสังคม (Anomie) และเมื่อการยึดเหนี่ยวของการบูรณาการ (Integration) ในทางโครงสร้างดังที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นในเชิงอินทรีย์เกิดล้มเหลวลง ก็จะนำมาสู่ปัญหาของการฆ่าตัวตายแบบอโนมิก (Anomic) ของสมาชิกในสังคมได้ (นฤจร อิทธิจีระจรัส, 2547: 273)

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 20 นักคิดคนสำคัญอย่าง Talcott Parsons มีการกล่าวถึงความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ว่ามีความเกี่ยวพันกับการจัดระเบียบ (Order) ความไม่เท่าเทียมในสังคม โดยอาศัยสิ่งจำเป็นพื้นฐานคือ "เอกลักษณ์ความเป็นชาติร่วมกัน ซึ่งสร้างผ่านกระบวนการพัฒนาของค่านิยม สัญลักษณ์ พิธีกรรมร่วมกัน และอื่น ๆ" (Cheong et al., 2007: 39 cited in Ellie Vasta, 2010: 506) โดยบรรทัดฐานร่วมของทุกระบบของการกระทำระหว่างกันทางสังคม จะมีองค์ประกอบเน้นไปที่ค่านิยมร่วมกัน (Common Value-orientation) ซึ่ง Parsons เชื่อว่าในทุกระบบของการกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) จะมีค่านิยมร่วมปรากฏอยู่เสมอ อาทิ ค่านิยมร่วมในมาตรฐานของการคิด การสื่อสาร การปกครองหรือมาตรฐานความชื่นชม/ การแสดงความชมเชยที่แสดงออกมาอย่างเหมาะสมในเชิงสัญลักษณ์ (Talcott Parsons, 1964: 97) ทั้งนี้ Parsons ได้มีการกล่าวถึงการกระทำระหว่างกันที่มีการบูรณาการในระดับที่สูงขึ้น โดยมี "คุณธรรม" ปรากฏอยู่ในระบบความสัมพันธ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบสังคม โดยมีการคำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าความซื่อสัตย์ หรือความเป็นปึกแผ่นของระบบสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถ

ตัดสินใจได้เพียงแค่การอาศัยข้อเท็จจริงที่เกิดจากผลของบูรณาการหรือตัดสินจากเพียงแค่ค่านิยมร่วมที่เป็นความรู้สึกของคนทั่ว ๆ ไป เท่านั้น

3) ยุคนักปฏิบัติ

ในปี ค.ศ.1997 Canadian Policy Research Network ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานแรกๆ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างจริงจัง โดยมีการเชิญหน่วยงาน/ องค์กรต่าง ๆ ในประเทศแคนนาดามาร่วมโต๊ะกลมเสวนาร่วม เพื่อทำแผนที่การสร้างความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม (Mapping Social Cohesion) ในประเทศแคนนาดา โดยมีพื้นฐานอยู่ที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมแคนาดาเป็นหลัก ทั้งนี้สามารถสรุปแนวคิดดังกล่าวออกได้ 5 มิติด้วยกัน (Jan Jenson, 1998) คือ

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ/การแยกตัวออกอยู่โดดเดี่ยว (Belonging/Isolation) หมายถึง การมีค่านิยมร่วมชุดเดียวกัน (Sharing the same set of values)

2. การยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่ง/การถูกกีดกันออก (Inclusion/Exclusion) หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงสถาบันทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน (Equal access to economic institutions)

3. การมีส่วนร่วม/ความไม่เกี่ยวพัน (Participation/ Non-involvement) หมายถึง การเข้ามาเกี่ยวพันกับการกระทำที่เป็นประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น

4. การได้รับการยอมรับนับถือ/การถูกปฏิเสธ (Recognition/ Rejection) หมายถึง การยอมรับความหลากหลายในสังคม

5. ความถูกต้องตามกฎหมาย/ความไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Legitimacy/ Illegitimacy) หมายถึง การมีสถาบัน/ระบบ ที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Institutional legitimacy)

ต่อมา Kearns and Forrest (2000: 994) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ของภาควิชา Urban Studies (โดย Forrest เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณแห่งมหาวิยาลัย Bristol และ Kearns เป็นศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัย Glasgow) มีผลงานวิจัยด้านการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในสังคมเมืองที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยมีการเพิ่มเติมมิติมุมมองในประเด็นด้านการจัดระเบียบ การควบคุมทางสังคม (Social Control and Social Order) รวมถึงเครือข่ายทางสังคมเข้ารวมไว้ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมเมืองและชานเมืองได้เป็นอย่างดี อันประกอบไปด้วย 5 มิติหลักด้วยกันคือ

1. ค่านิยมร่วมและวัฒนธรรมพลเมือง/ชุมชน (Common Value and a Civic Culture) หมายถึง การมีค่านิยมร่วมชุดเดียวกัน และการมีพันธะสัญญา/ ข้อตกลงทางร่วมกัน

2. การจัดระเบียบสังคม และการควบคุมทางสังคม (Social Order and Social Control) หมายถึง มีระบบกลไกที่ในการจัดระเบียบสังคม ที่คอยตรวจสอบและการควบคุมการกระทำต่าง ๆ ทางสังคมให้เป็นไปตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งรวมไปถึงวิธีการต่าง ๆ ที่มีความหมายมากกว่า การบังคับและการปราบปราม

3. ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม และการลดลงของความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งร่ำรวย (Social Solidarity and Reduction in Wealth Disparity) หมายถึง การมีสถาบันที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ช่วยลดความไม่เท่าเทียมกัน

4. เครือข่ายทางสังคม และทุนทางสังคม (Social Networks and Social Capital) หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมาก

5. อัตลักษณ์ และความเป็นเจ้าของอาณาเขตพื้นที่ (Territorial Belonging and Identity) หมายถึง ความเหนียวแน่นในการผูกติดกับอาณาเขตพื้นที่/ ความรักในถิ่นฐานที่อยู่อาศัย

อย่างไรก็ตามความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) ตามหลักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญเรื่องภาวะความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านกระบวนการทำหน้าที่ในสังคม เพื่อสามารถตอบสนองมวลสมาชิกของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายหรือผลลัพธ์ของสังคมที่มีความจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ที่ต้องอาศัยกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในสังคมเข้าหากัน แต่สำหรับในหมู่นักปกครองหรือนักจัดการสังคม มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องของความปรองดอง (Social Reconciliation) ซึ่งมักจะใช้ในกลุ่มคน/ องค์กร ที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้ก็สามารถยอมรับกฎเกณฑ์/ กฎ กติการ่วมกันได้ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่า เป้าหมายของนักปกครอง นักรัฐศาสตร์ ย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมสามารถเกิดความสมานฉันท์ (Social Harmony)

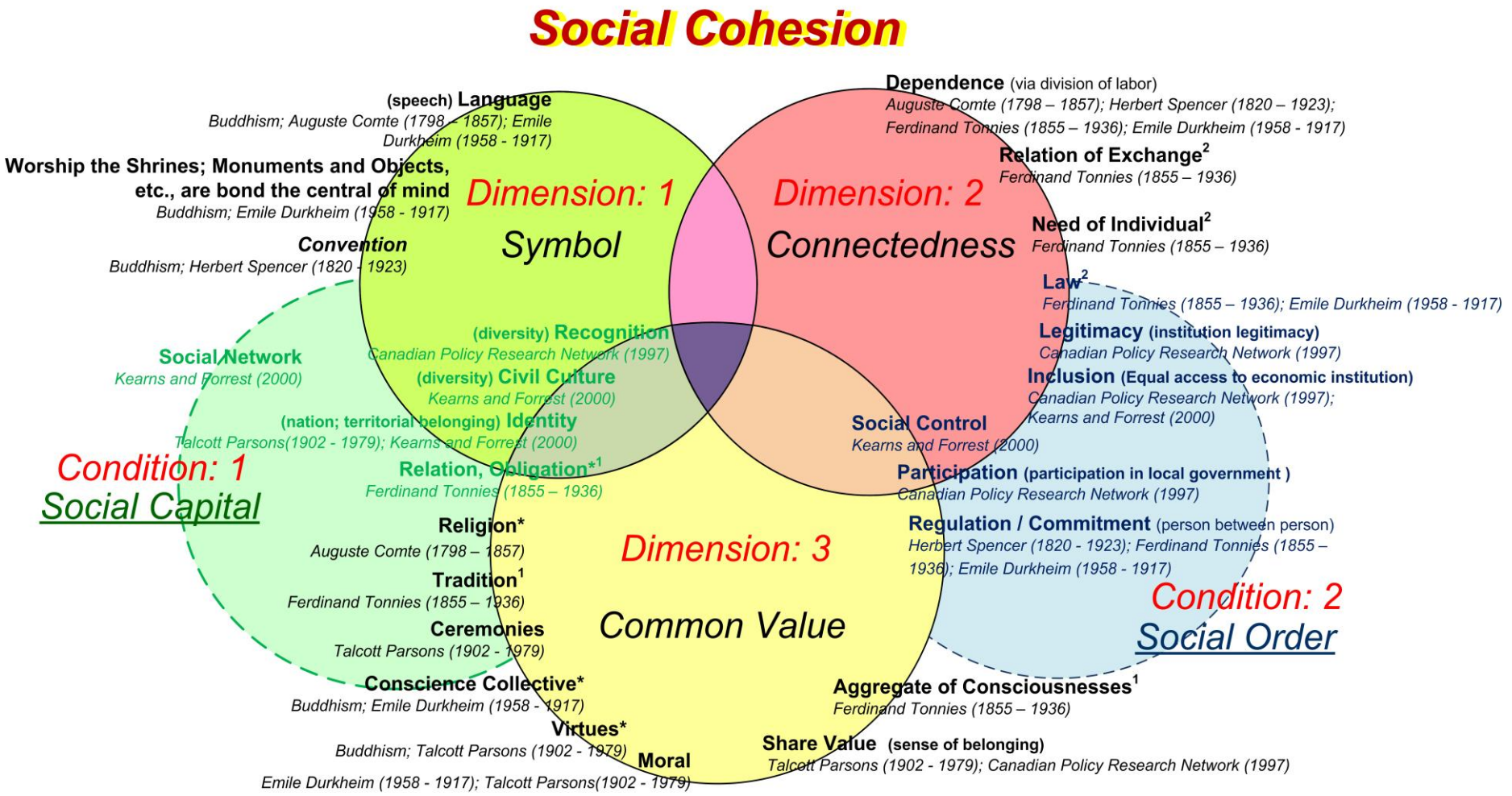
นอกจากนี้ ยังพบได้ว่ามีการใช้คำที่ใช้เรียกหรือสื่อสารเกี่ยวกับภาวะกระบวนการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน (Social Cohesion) มีปรากฏให้เห็นกันอยู่หลายคำด้วยกัน โดยเห็นได้จาก Emile Durkheim ซึ่งเป็นสังคมวิทยาชาวอเมริกันได้กล่าวว่า เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม มนุษย์จะต้องอาศัยกระบวนการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมเป็นตัวประสานคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปึกแผ่น (Social Solidarity) ซึ่งความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ว่าเป็นภาวะที่ตรงกันข้ามกับภาวะสับสนอลหม่าน (Chaos) กล่าวคือ ภาวะความเป็นปึกแผ่นมีลักษณะระบบกลไก (Mechanism) ที่ราบรื่น มีลักษณะเป็นอัตโนมัติ ใครมีหน้าที่อะไรก็ทำไป เช่น ผู้ชาย/เด็กชาย ต้องล่าสัตว์ ผู้หญิงก็มีหน้าที่หุงหา แบ่งงานกันอย่างไร ก็ไม่ต้องคิดเพราะถูกกำหนดไว้แล้ว ผิดกับสังคมสมัยใหม่ที่เป็นลักษณะมีชีวิต (Biological Organism) แตกกิ่งก้านสาขา (Branching Out) มีการแบ่งแยก ต่อรอง อีกทั้งความซับซ้อนของปัญหา/ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมก็มีเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลให้ความเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม (Social Solidarity) จึงเกิดขึ้นได้ยากเช่นกัน

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการเชื่องโยงเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคมนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวคิดที่ถือเป็นแก่นสำคัญได้ 3 มิติ 2 เงื่อนไข (ทุนทางสังคม และการจัดระเบียบในสังคม) มิติทั้ง 3 ได้แก่

มิติที่ 1 สัญลักษณ์ (Symbol) ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงเข้าหากัน ซึ่งประกอบไปด้วยภาษา (Buddhism; Auguste Comte, 1798-1857; Emile Durkheim, 1958-1917) เคารพนับถือวัตถุสิ่งของที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน (Buddhism; Emile Durkheim, 1958-1917) และการปฏิบัติ/ธรรมเนียมทั่วไปที่ใช้กันในกลุ่มสังคม/ชุมชน (Buddhism; Herbert Spencer, 1820-1923)

มิติที่ 2 การเชื่อมโยงหากัน (Connectedness) คือ พฤติกรรมที่สะท้อนออกถึงความสัมพันธ์/ความปรารถนาที่จะเชื่อมโยงเข้าหากัน เช่น การพึ่งพิงกันผ่านการแบ่งงานกันทำ (Auguste Comte, 1798-1857; Herbert Spencer, 1820-1923; Ferdinand Tonnies, 1855-1936; Emile Durkheim, 1958-1917) ความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (Ferdinand Tonnies, 1855-1936) ความต้องการของบุคคล (Ferdinand Tonnies, 1855-1936)

มิติที่ 3 การเห็นคุณค่าร่วมกัน (Common Value) ประกอบไปด้วย ศาสนา (Auguste Comte, 1798-1857) ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Ferdinand Tonnies, 1855-1936) พิธีกรรม (Talcott Parsons, 1902-1979) จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมร่วมกัน (Buddhism; Emile Durkheim, 1958-1917) คุณธรรม (Buddhism; Talcott Parsons, 1902-1979) ศีลธรรม (Emile Durkheim, 1958-1917; Talcott Parsons, 1902-1979) การมีค่านิยมร่วมกัน (Talcott Parsons, 1902-1979; Canadian Policy Research Network, 1997) การขยายตัวของจิตสำนึก (Ferdinand Tonnies, 1855-1936) (ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 สรุปแนวคิดการเชื่องโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

หมายเหตุ * มีความสำคัญมาก; [1] มักปรากฏในสังคมแบบดังเดิม; [2] มักปรากฏในสังคมสมัยใหม่

ที่มา: สุพรรณี ไชยอำพร, 2557

นอกจากนี้ ในการศึกษาผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดจากแผนภาพที่ 1 มาตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในสภาพความเป็นจริงของชุมชนทั้ง 2 (พุทธ และมุสลิม) พบว่า

1) มิติด้านสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างกัน พบว่า ทั้งสองชุมชนต่างก็ให้ความสำคัญกับสิ่งที่แสดงออกมาในเชิงสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันในชุมชน รวมถึงยังได้ให้ความสำคัญกับศาสนาสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น มัสยิดเป็นศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนกิจของชาวชุมชนเวียงคำ[3] ซึ่งเป็นชุมชนไทย-มุสลิม และยังเป็นสถานที่ที่ทำให้คนในชุมชนได้มาพบปะกันในช่วงเช้า และ/หรือเย็นในช่วงการทำละหมาดเพื่อขอพรจากองค์อัลเลาะฮ์ ขณะเดียวในกันชุมชนชุมชนไทยพุทธ อย่างชุมชนภูมิพัฒน์* ก็มีวัด ซึ่งใช้เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมและประเพณีทางศาสนา

2) มิติด้านการเชื่อมโยงหากัน พบว่า ทั้งสองชุมชนต่างได้รับอิทธิพลจากกระแสความเจริญซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก เห็นได้จากวิถีทำกินของคนชุมชนเวียงคำ* ในปัจจุบัน ต่างมุ่งหน้าเข้ามาประกอบอาชีพในเมือง (อดีตทำการเกษตร) เพื่อมาเป็นลูกจ้างในโรงงาน/บริษัท หรือหากว่าใครมีความรู้ มีความสามารถ ก็จะพากันมาสอบเป็นข้าราชการหรือเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้มีผลทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มห่างออกจากันไปด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าวของกล้า* ที่อยู่ในชุมชนเวียงคำ*

> *"...ภาพที่คนในชุมชนจะมาร่วมไม้ร่วมมือกันอย่างอดีตนั้น ในปัจจุบันนี้ไม่มีแล้วเนื่องจากความเป็นสังคมเมืองเข้ามาในชุมชน อีกทั้งคนในชุมชนก็จะไปทำงานนอกบ้าน จึงส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ รวมถึงพื้นที่ทำกินของคนในชุมชนที่ใช้ในด้านการเกษตรนั้น ก็ได้เริ่มเปลี่ยนไปพื้นที่ที่อยู่อาศัย ..."*

วิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนทั้งสอง ได้ทำให้การเชื่องโยงเข้าหากันของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ ที่เน้นการพึ่งพิงกันในรูปแบบใหม่ ที่เน้น/ ให้ความสำคัญกับเรื่องของการสร้างสวัสดิการ/ หลักประกันต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน (ไม่ใช่การแบ่งงานกันทำ หรือเพื่อการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน) อาทิเช่น กลุ่มสัจจะสตรีเกษตรพัฒนาของชุมชนภูมิพัฒน์* ที่มีเจตนารมณ์ในการรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อต้องการจัดสวัสดิการให้กับสตรีในชุมชน และช่วยเหลือเรื่องเงินทุนในการทำการเกษตรให้กับคนในชุมชน (ไม่ให้ไปพึ่งพิงแหล่งเงินทุนนอกระบบ) ในขณะที่ชุมชนเวียงคำ* เองก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมสัจจะ เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงของชุมชน เช่นกัน

3) มิติด้านการเห็นคุณค่าร่วมกัน (Common Value)

3.1) คุณธรรม (Virtues) พบว่า แม้ว่าความผูกพันกันที่มีลักษณะเป็นแบบเครือญาติของชุมชนภูมิพัฒน์* จะมีน้อยกว่าชุมชนเวียงคำ* แต่ชุมชนภูมิพัฒน์* ก็ยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ (ร้อยละ 13.33) ซึ่งมีความแตกต่างจากสมัยก่อนที่ถึงแม้ว่าแต่ละคนจะมีงานยุ่งอย่างไรก็ตาม แต่

[3] นามสมมุติ

ละคนก็มักจะเลือกที่จะทิ้งภาระงาน ณ ช่วงขณะหนึ่ง เพื่อไปร่วมงานกันในรูปของการลงเงิน ลงแรง และเพื่อไปแสดงความยินดีให้แก่กัน ดังคำกล่าวของ เอ* ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนภูมิพัฒน์* ว่า

> *"...ปัจจุบันจะมีรูปแบบในการช่วยเหลือที่แตกต่างจากอดีต เนื่องจากภาระงานที่รับผิดชอบของคนในชุมชนไม่เหมือนกัน เช่น คนทำสวน เช่น ทำสวนตาล ทำสวนมะพร้าว คนกลุ่มนี้งานเขาจะรัดตัว ซึ่งพวกเขาจะห่วงงานของพวกเขามาก เพราะอาชีพเหล่านี้หากทิ้งงานแล้วก็จะทำให้เกิดการสูญเสียรายได้ทันที แต่อย่างไรก็ตามคนที่มีอาชีพทำสวนเหล่านี้ก็จะใช้วิธีการส่งตัวแทนไปเข้าร่วมแทน โดยถ้าเป็นครอบครัวจะส่งสมาชิกในครอบครัวมาแทน หากเป็นสมาชิกกลุ่มถ้าเป็นกลุ่มใหญ่จะส่งตัวแทนไปช่วยงานโดยการลงแรงช่วยประมาณ 4-5 คน หรือหากว่ากลุ่มไม่มีใครว่าก็จะใช้วิธีการฝากซองไปแทน..."*

นอกจากนี้ยังพบอีกกว่า ชุมชนเวียงคำ* ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการนับถือผู้อาวุโส (ร้อยละ 26.67) มากกว่าชุมชนภูมิพัฒน์* (ร้อยละ 13.33) ดังคำกล่าวของ สาม* ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเวียงคำ* ที่กล่าวว่า

> *"...คนที่นี่ยังคงมีความนับถือผู้ใหญ่กันอยู่ ตั้งแต่ โต๊ะอิหม่าม ประธานชุมชน และหัวหน้ากลุ่มบ้าน ซึ่งคนเหล่านี้สามารถวินิจฉัย ตัดสิน หรือลงโทษคนใกล้ชิดที่เป็นลูกหลานกลุ่มบ้านตนเองได้ทันที ซึ่งต่างก็เป็นพี่น้องกันโดยคนเหล่านี้จะต้องทำตัวให้ลูกหลานนับถือ และปัญหาที่เรียกมาเตือนส่วนใหญ่ คือ การขับรถซิ่ง บางครั้งก็ต้องไปบอกพ่อแม่ของเด็กถึงพฤติกรรมของลูก..."*

3.2) ศาสนา (Religion) พบว่า ทั้งสองชุมชนได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรม/ พิธีกรรมทางศาสนา (ร้อยละ 43.33) ดังคำกล่าวของ มี* ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเวียงคำ* กล่าวว่า

> *"... หากพิจารณาจากงานของส่วนรวม เช่น งานประเพณีของมัสยิด จะเห็นได้ว่าทุกกลุ่มบ้านต่างจะมาช่วยกันตั้งซุ้มร้านขายของกันเพื่อหารายได้เข้ามัสยิด โดยไม่มีการหักต้นทุนในการตั้งซุ้ม ขายอาหารได้เท่าไรก็ยกให้หมด และยังมีงานการกินน้ำชา (ขอบริจาค) คนในชุมชนต่างก็มีความเต็มใจมาร่วมบริจาคช่วยเหลือกัน สิ่งเหล่านี้ได้แสดง ถึงความกลมเกลียวสามัคคีของคนในชุมชนเวียงคำ* ..."*

โดยสอดคล้องกับ เอ* ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนภูมิพัฒน์* ที่กล่าวว่า

> "...เวลามีงานประเพณีวันสำคัญหรือประเพณีในชุมชน คนในชุมชนจะมาร่วมแรงร่วมใจกันโดยมิต้องนัดหมายเสมือนเป็นหน้าที่ที่สมาชิกรับรู้เอง ทั้งนี้เนื่องจากว่าได้รับการปลูกฝังและการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษผ่านการบอกเล่าของปู่ย่า ตา ยาย และประสบการณ์ที่เคยได้รับการปลูกฝังมาในช่วงวัยเด็ก โดยพ่อแม่มักจะชักจูงลูกหลานให้ไปวัดและงานประเพณีของ

ชุมชน ซึ่งทำให้ ลูก ๆ หลาน ๆ ได้เกิดเรียนรู้และซึมซับคำสอน ผ่านการสังเกตการณ์กระทำของผู้ใหญ่จนเกิดเป็นความเคยชิน...”

3.3) จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Conscience Collective) พบว่า เป็นค่านิยมร่วมที่คนในชุมชนให้ความสำคัญเป็นอันดับที่สอง คือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมของคนในชุมชน (Conscience Collective) ซึ่งคนในชุมชนมีจิตสำนึกในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกัน เช่น การทำป่าสวนภูมิรักษ์ การสร้างมัสยิด สร้างโบสถ์ งานด้านการพัฒนาชุมชน (เนื่องในโอกาสวาระต่าง ๆ) (ร้อยละ 53.33)

4) มิติด้านเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน (Condition of Living Together) พบว่า องค์ประกอบของเงื่อนไขทางด้านทุนทางสังคม และการจัดระเบียบทางสังคม มีความสอดคล้องกับแนวคิดนำยู่หลายประการ แต่ที่พบแตกต่างไปจากแนวคิดนำก็ได้แก่ ตัวผู้นำ (ร้อยละ 26.67) (ปรากฏในตารางที่ 1) โดยจากการศึกษาในพื้นที่ของชุมชนภูมิพัฒน์* และชุมชนเวียงคำ* ณ ปัจจุบัน พบว่า องค์ประกอบด้านผู้นำได้กลายมาเป็นประเด็นที่น่ากังวลต่อการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชุนเป็นอย่างยิ่ง ดังคำกล่าวของดี* ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนภูมิพัฒน์* ว่า

“..ปัญหาที่ผู้นำคนเก่าเข้ากับชาวบ้านไม่ได้ เนื่องจากว่าเวลามีการประชุม/ ประชาคมกันทีก็ด่าชาวบ้าน ชาวบ้านก็เลยไม่มาร่วมการประชุม/ ประชาคมเท่าไรนัก เวลางบประมาณมาก็อยู่ตรงบ้านผู้ใหญ่ เวลาประชาคมมาไม่ถึง 70 เปอร์เซ็นต์หรอก มาแค่ไม่กี่ 10 คนหรอก ที่เหลือก็เขียนเอาเอง เพราะผู้นำไม่มีความเป็นผู้นำ ผู้นำกับกลุ่ม (กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆในชุมชน) ก็ต่างคนต่างอยู่ ...”

ปัญหาดังกล่าวได้มีความสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนเวียงคำ* ซึ่งเป็นปัญหาที่กำลังลุกลามในปัจจุบัน โดย มี* สมาชิกในชุมชนเวียงคำ* ได้กล่าวว่า

"...เกิดจากการแข่งขันเพื่อเป็นผู้นำชุมชน “คณะกรรมการชุมชน” ซึ่งในชุมชนมีฐานการเรียนรู้ ที่คนภายนอกให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานมากมาย จึงทำให้มีเรื่องเงิน/ ผลประโยชน์ หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนมาก ซึ่งอดีตผู้นำชุมชน (คนเก่า) ไม่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการ จึงทำให้ชุมชนเกิดความสงสัยในความโปร่งใสของผู้นำชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนต่างพากันเคลือบแคลงสงสัยต่อพฤติกรรมของผู้นำคนเก่า..."

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทางด้านผู้นำ ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนในสังคมไทย กล่าวคือ หากชุมชนใดมีผู้นำ (Leadership) ที่มีความคิดที่เป็นระบบ/ เป็นเหตุเป็นผล ก็จะทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเข้าหากันของชุมชนเกิดขึ้นได้ง่าย แต่ในทางตรงกันข้าม หากผู้นำมีความคิดที่ไม่ค่อยเป็นระบบ/ไม่มีเหตุผล ก็จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่ส่งผลต่อการชะงักงันของการเชื่อมโยงเข้าหากันของชุมชน

ตารางที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนเวียงคำ* และชุมชนภูมิพัฒน์*

ความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน**	พื้นที่ชุมชน (ร้อยละ)		
	เวียงคำ* n=15	ภูมิพัฒน์* n=15	รวม n=30
มิติด้านสัญลักษณ์ (Symbol) ที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสาร			
- ภาษา (Language)			
▶ พูดจาสุภาพ ไพเราะ ไม่นินทาหรือใส่ร้ายกัน	100	100	100
- เคารพนับถือวัตถุสิ่งของที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน (Worship the Shrines; Monuments and Objects etc., are bond the central of mind)			
▶ มีศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน (วัด และมัสยิด)	100	100	100
มิติด้านการเชื่อมโยงเข้าหากัน (Connectedness)			
- การพึ่งพิงกัน (Dependence)			
▶ มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้เสริม และสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์	46.67	60.00	53.33
มิติด้านการเห็นคุณค่าร่วมกัน (Common Value)			
- คุณธรรม (Virtues)			
▶นับถือผู้อาวุโส (Respect Seniority)	26.67	13.33	20.00
▶ การช่วยเหลือ แบ่งปันกันในสังคม เช่น การให้โอกาสคนที่ด้อยกว่า	53.33	60.00	56.67
- ศาสนา (Religion)			
▶ ยึดหลักคำสอนทางศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต	26.67	6.67	16.67
▶ ให้ความร่วมมือ/เข้าร่วมในกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนา	46.67	40.00	43.33
- จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Conscience Collective)			
▶ ชุมชนมีความร่วมมือในการทำสาธารณะประโยชน์ เช่น การทำป่าสวนภูมิรักษ์ การสร้างมัสยิด สร้างโบสถ์ งานด้านการพัฒนาชุมชน (เนื่องในโอกาสวาระต่าง ๆ)	40.00	66.67	53.33
เงื่อนไขในการอยู่ร่วมกันของชุมชน (Condition of Living Together)			
- ด้านทุนทางสังคม (Social Capital)			
▶ ความสัมพันธ์/ ความผูกพัน (Relation/ Obligation)			
⇨ ความสัมพันธ์ของชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติ	66.67	26.67	46.67
⇨ ความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนมนุษย์	6.67	13.33	10.00
▶ การยอมรับในความแตกต่าง (Recognition)			
⇨ เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน	26.67	20.00	23.33
⇨ ทุกคนในชุมชนแม้ว่าจะต่างศาสนาหรือเชื้อชาติก็สามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมในชุมชน/โรงเรียน และเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชนได้	53.33	6.67	30.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน**	พื้นที่ชุมชน (ร้อยละ)		
	เวียงคำ* n=15	ภูมิพัฒน์* n=15	รวม n=30
- ด้านการจัดระเบียบสังคม (Social Order)			
▶ มีผู้นำที่มีระบบคิดเป็นระบบ/ เป็นเหตุ เป็นผล (Leadership)	13.33	40.00	26.67
▶ การสร้างข้อตกลง /พันธะสัญญาในการอยู่ร่วมกัน (Regulation/ Commitment)			
⇨ ยึดหลักศาสนาและใช้หลักคำสอนของศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน	26.67	6.67	16.67
⇨ การสร้างข้อตกลงในกลุ่มอาชีพเดียวกัน/ พื้นที่ทำกินเพื่อส่วนรวมเพื่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ร่วมกัน	33.33	6.67	20.00
⇨ มีการประชุม/ การทำประชาคม เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการจากที่ประชุม เช่น การวางแผนดำเนินกิจกรรมและ/หรือโครงการต่าง ๆ ในชุมชน	46.67	73.33	60.00
⇨ มีการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความเข้าใจและหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน	20.00	20.00	20.00

หมายเหตุ ** ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

2. รูปแบบการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม พบว่า ในชุมชนทั้งสองอยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่า “ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์” และอิทธิพลของหลักคำสอนทางศาสนาที่เน้นความสัมพันธ์ของเพื่อนมนุษย์จึงทำให้รูปแบบการขับเคลื่อนมีลักษณะเรียบง่าย ปรับตัวเข้ากับสภาพบริบทของสังคม เน้นการพูดคุยรับฟังความเห็น สร้างความเข้าใจก่อนดำเนินงานใด ๆ ในการขับเคลื่อนจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1) ขั้นการสร้างให้เกิดความตระหนัก ทั้งสองชุมชนจะมีวิธีการในขั้นแรกที่คล้ายคลึงกัน คือ จำเป็นต้องบอกให้รู้ ชี้ให้เห็น และคุยให้ชัด เช่น กรณีชุมชนเวียงคำ* โดยฟาร์* ได้กล่าวว่า การจะดำเนินการหรือการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาใด ๆ นั้น ขั้นแรก จำเป็นจะต้องบอกเล่าให้รู้ และตระหนักเห็นความสำคัญร่วมกันก่อน ทั้งนี้ ฟาร์* ได้ยกกรณีที่จะรื้อถอนอาคารไม้เก่าของสถานศึกษามีหลายผู้บริหารต้องการรื้อปรับปรุงแต่ไม่สำเร็จ แต่เมื่อฟาร์* ได้เข้ามารับตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนก็สามารถดำเนินการปรับปรุงอาคารไม้หลักเก่าของสถานศึกษาได้สำเร็จ โดยใช้วิธีการ “บอกให้รู้ ชี้ให้เห็น” โดย ฟาร์* ได้กล่าวว่า

> *"...ทุก ๆ เย็นคนในชุมชนจะต้องเข้ามาทำการละหมาดที่มัสยิด ซึ่งต้องเดินทางผ่านโรงเรียนเข้ามา ผมจึงได้ให้ภารโรงนำไม้ไปค้ำส่วนที่ผุพังของอาคาร และบอกให้ชาวชุมชนระวัง ทำจนแน่ใจว่าชาวชุมชนยอมรับความจำเป็น หลังจากที่คนในชุมชนได้รับทราบและได้เห็นด้วยตา ตนจึงได้พูดถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นต่อคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนเล็ก ๆ ที่ไม่ระวังพากันวิ่งเล่นซุกซน ซึ่งอาจจะได้รับอันตรายได้..."*

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีโอกาสพูดคุยกับแกนนำและชาวชุมชน ถึงรายละเอียดของวิธีการรื้อและการก่อสร้างใหม่ ไม่ได้ใช้ใช้เพียงแค่แจ้งข่าวหรือการบอกข่าวผ่านผู้นำ ผ่านนักเรียน ผ่านจดหมาย หรือแจ้งผ่านเครื่องกระจายเสียงในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องทำให้คนในชุมชนเข้าใจและมีความต้องการที่แก้ไขปัญหานั้น ๆ ร่วมกัน

2) ขั้นจูงใจให้ลุกมาขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลง ทั้งสองชุมชนได้พยายามดึงสิ่งดีๆ “ของดี” ดึงประวัติศาสตร์อันน่าภาคภูมิใจ เช่น ชุมชนภูมิพัฒน์* พยายามดึงเรื่องราวที่ชุมชนตนมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์การรบที่พระมหากษัตริย์ได้ยกทับมาปราบพม่า โดยมาพักทัพที่ในบริเวณชุมชน ส่วนชุมชนเวียงคำ* เองก็ได้ใช้เรื่องราวของบุคคลต้นแบบจูงใจคนในชุมชน พร้อมทั้งพยายามสร้างฝันเพื่ออนาคต เพื่อลูก เพื่อหลาน จนทำให้คนในชุมชนเต็มใจที่จะลุกขึ้นมาขับเคลื่อนงานร่วมกัน

3) ขั้นระดมการมีส่วนร่วม ซึ่งมักเริ่มด้วยการชวนคุย หรือเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิด/วิเคราะห์ แยกแยะ จากนั้นจึงมารวมพลังดำเนินการร่วมกัน ชุมชนทั้งสองพยายามชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ/การยอมรับกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความรักและความผูกพันระหว่างกัน พร้อมทั้งเกิดความห่วงแหนในพื้นที่/ถิ่นที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น

4) ขั้นพึ่งตนเอง ชุมชนทั้งสองสรุปตรงกันว่า การดำเนินงานขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชน หากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนร่วมกัน ย่อมจะสามารถทำให้คนในชุมชนเกิดความกลมเกลียว ความผูกพันกัน เกื้อกูลกัน พร้อมที่จะช่วยเหลือ/หนุนเสริมกันและกัน ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างรวดเร็ว มั่นคง และจะทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity)ได้ไม่ยากนัก

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากการศึกษาข้อมูลของชุมชนไทยในปัจจุบัน (พุทธ และมุสลิม) แม้จะมีลักษณะของสังคมที่มีการพยายามเชื่อมโยงเข้าหากัน (Connectedness) โดยมีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดนำอยู่หลายประการ แต่ก็มีพบว่า องค์ประกอบของมีเงื่อนไขที่มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน (Social Cohesion) ที่มีความแตกต่างจากแนวคิดนำอยู่ 1 ประการ คือ ผู้นำ กล่าวคือ หากผู้นำชุมชนมีความเข้าใจ มุ่งมั่น ทุ่มเท เพื่อให้ชุมชนมีกิจกรรม เข้าหากัน แก้ปัญหา และคิดวางแผนอนาคตร่วมกัน ย่อมจะทำให้ชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่น (Social Solidarity) ได้ในที่สุด แต่ในทางตรงกันข้าม หากผู้นำชุมชนเกิดความขัดแย้ง/ ช่วงชิงอำนาจการเป็นผู้นำกัน ย่อมจะทำให้ชุมชน (สมาชิก) ลดบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เกิดการแบ่งฝัก แบ่งฝ่ายกัน มีผลทำให้การเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนเกิดความเปราะบาง อันมีความสุ่มเสี่ยงต่อความแตกแยกของชุมชน (Social Exclusion) และในขั้นตอนของการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน ก็พบว่า ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ดังนั้น การคัดเลือกและการเปลี่ยนผ่านอำนาจของผู้นำ จึงน่าจะมีผลเชื่อมโยงโดยตรงต่อการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1) เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำในชุมชนยังเป็นปัญหาต่อการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน จำเป็นต้องมีตัวกลางไกล่เกลี่ยเพื่อคลี่คลายปัญหา แม้จะเป็นปัญหาระดับบุคคลแต่มีผลต่อกลุ่ม/องค์กรที่เคลื่อนไหวทำงาน

2) จากการศึกษา พบว่าความขัดแย้งมักมาจากการขาดการสื่อสารโดยตรงโดยเฉพาะคู่ขัดแย้งในชุมชนเวียงคำ* ที่คู่กรณีมักมีทิฐิ อันเป็นอุปสรรคของการขับเคลื่อน ดังนั้นการแก้ไขโดยเร่งด่วน จึงต้องอาศัยตัวกลางที่คู่กรณียอมรับ มาช่วยในการไกล่เกลี่ย เพื่อเปิดช่องทางการสื่อสารเจรจา โดยเฉพาะเสียงตามสายของชุมชน และในงานประเพณี หรือในช่องทางมาร่วมละหมาดที่มัสยิดทุกเย็น โดยเฉพาะในวันศุกร์ เป็นต้น

3) จากการศึกษา พบว่า ที่เวียงคำ* แม้จะมีรายได้ค่อนข้างสูง แต่ก็มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้มาก เช่นกัน ทำให้ชุมชนเวียงคำ*เผชิญกับปัญหาการขับเคลื่อนงาน และสิ่งที่ควรดำเนินการ คือ การส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย/ ยากจน/ ด้อยโอกาส ซึ่งจะช่วยกลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1) ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้งในการเข้าสู่การเป็นผู้นำ/การช่วงชิงอำนาจ และโครงสร้างอำนาจของชุมชนซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน

2) ควรมีการศึกษาและถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งเดียวกัน และปัจจัยแห่งความสำเร็จจากหลากหลายรูปแบบของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมอันนำไปสู่การปฏิบัติใช้ ได้อย่างจริงจังยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจพรรษ (อังกาบ) กอศรีพร, วารุณี ภูริสินสิทธิ์, นฤจร อิทธิจีระจรัส และจามะลี พิทักษ์วงษ์. 2547. **นักปราชญ์ระดับโลก.** แปลจาก Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context โดย Lewis A. Coser. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิถีทรรศน์.

จามะรี พิทักษ์วงศ์. 2537. **แนวความคิดทางสังคมวิทยา ตอน ออกัสต์ กองต์.** แปลจาก Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context โดย Lewis A. Coser. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). 2541. **สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2538. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2538. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2538. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2550. **สังคมวิทยาชนบท: แนวคิดทางทฤษฎี และแนวโน้ม.** กรุงเทพมหานคร: เอ็กซเปอร์เน็ท.

ไสว บุญมา. 2550. **กะลาภิวัตน์ = Galalization.**นนทบุรี: โอ้พระเจ้าพับลิชชิ่ง.

Ade Kearns and Ray Forrest . 2000. Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. **Urban Studies**. Vol. 37, No. 5–6, 995–1017.

Ellie Vasta. 2010. The controllability of difference: Social cohesion and the new politics of solidarity. **Ethnicities**. 10 (4) 503–521.

George Ritzer. 2005. **Encyclopedia of social theory**. Vol.1. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Jane Jenson. 2010. **Defining and Measuring Social Cohesion.** United Kingdom: Commonwealth Secretariat.

Lewis A. Coser. 1977. **Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context.** (2nd Edition). New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Pieter Cloete and Frans Kotze. 2009. **Concept Paper on Social Cohesion/ Inclusion in Local Integrated Development Plans.** South Africa: Department of Social Development.

Talcott Prasons. 1964. **The Social System.** Canada: Collier-Macmillan.

Evidence of trans-boundary air pollution transport in East Asia: ozone transport from eastern China to southern Japan

Pakpong Pochanart[1]

Abstract

The observation and analysis of surface ozone at Mt. Tai and Mt. Huang in the source region of central eastern China have been carried out together with ozone data from outflow regions at Cape Hedo, Okinawa Island in Japan. Using trajectory analysis, we verify the evidences of direct pollution transport from central eastern China to Hedo, an outflow site in Okinawa Island where 31 ppb increases of ozone were observed when the pollution episodes from central eastern China directly reached Hedo during May and June 2004. Averaging all ozone episodes transported from central eastern China, the ozone dilution rate of 5.4 ppb per day was roughly estimated during air masses transport from source to outflow regions at Hedo. In the regions nearby Japanese mainland, ozone increases by long-range transports are more connected to sources from whole East Asia.

Background

In past few decades, it is noticed that the industry in East Asian countries rapidly grows and they are playing a leading role in World's economic within the developing countries. Their development even turns to be a competition to reach the "developed status" as developed countries. However if we look back to the time when most developed countries were using fossil fuel which burnt continually into the atmosphere and brought air pollution into the atmosphere, we saw too many negative consequences such as the Los Angeles Smog in North America between the 1940s-1950s. We may criticize that human activities polluted the atmosphere, in addition to leading us to the present situation of climate change and global warming.

[1] School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration (NIDA)
118 Serithai Rd., Klongchan, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand
Tel/Fax: oversea 66-27273127 domestic 027273127
Mobile: oversea 66-808037373 domestic 0808037373 email: pakpong.pochanart@gmail.com

Climate change and global warming are the consequences of releasing specific kind of gases or the so called greenhouse gases into the atmosphere which are similar to the air pollution problem. The time frame could be different. Traditional air pollutions may not sustain in atmosphere as long as greenhouse gases, while the long lifetime of greenhouse gases allow them to transport around the world and make the global effect which is not specific to the regions such as traditional air pollution.

However, many studies showed that air pollution can affect a wide range of areas by chemical transformation and by long-range transport depending on climatology at that time. We can classify the types of air pollutions into many categories depending on which criterion we use. For examples, natural source and anthropogenic source can be used as criterion. Another example includes classification of air pollution using the emitting processes, primary air pollutions such as Carbon Monoxide(CO) Carbon Dioxide(CO_2) Methane (CH_4) Volatile Organic Compounds(VOCs) are emitted directly into the atmosphere and Secondary Air Pollutants such as Ozone (O_3) Nitrogen Dioxide(NO_2) Nitric Acid(HNO_3) are the results from chemical transformation of primary air pollutants.

Another important criterion is a scale of receptors or simply explained as the distance that air pollution transports. Local scale air pollutions are emitted and affect the local areas, normally 10-50 km distance. Regional scale air pollution could be transported in the ranges of hundreds to thousands kilometers. Hemispherical scale air pollution may be transported from continent to continent in the scale of several thousand kilometers. Transboundary air pollution transports which are the focus of this work, are mainly considered the regional scale and hemispherical scale air pollution.

Transboundary Air Pollution Transport in East Asia

East Asia consists of two regions, northeast and southeast. Northeast Asia countries are China, Taiwan, Japan, North and South Korea, Mongolia and Easter Siberia. This region is sometimes simply referred to as East Asia. In this work, they are described as northeast Asia since Southeast Asia would also be mentioned. Apart from Japan and South Korea which has been highly industrialized, many of northeast Asia countries are heading towards being an industrialized country in next decades. It is known that most developed countries move their industrial base factories and productions to Asia such as China, India and South East Asia. This leads to a change of pollution source area since the Industrial Revolution time from Europe and America based source to Asia based source. Air pollution problems arise as a result of rapid industrialization and urbanization. Most of cities with largest population are now in Asia. The study by Akimoto (2003) in Fig. 1 showed the rapid increase of one air pollutant species, NOx in three largest sources of the world.

We may notice that NO_x in these three regions are changing. North America and Europe can maintain their air pollution and even decrease it in these past few years, while Asia keeps continually increasing their air pollution. This matches with the Ohara et al. (2007) study which concluded that nowadays Asia turned to be the highest NO_x pollution source of the planet.

The large amounts of air pollution emission can be further transported to another region. Significant factors which helped air pollution to be transboundary transported in and out of the region are climate and meteorology, especially the monsoon which plays significant role in this region [Pochanart et al., 1999]. In mid-latitude normally between June and August, a summer monsoon brings air masses from the Pacific ocean to the continent while in cold season of the year, a winter monsoon brings air masses from Siberia to the Pacific ocean and Southeast Asia [Ahrens, 1994]. Previous studies mainly were about model studies of carbon monoxide and ozone transboundary transport. Some studies were based on observational data.

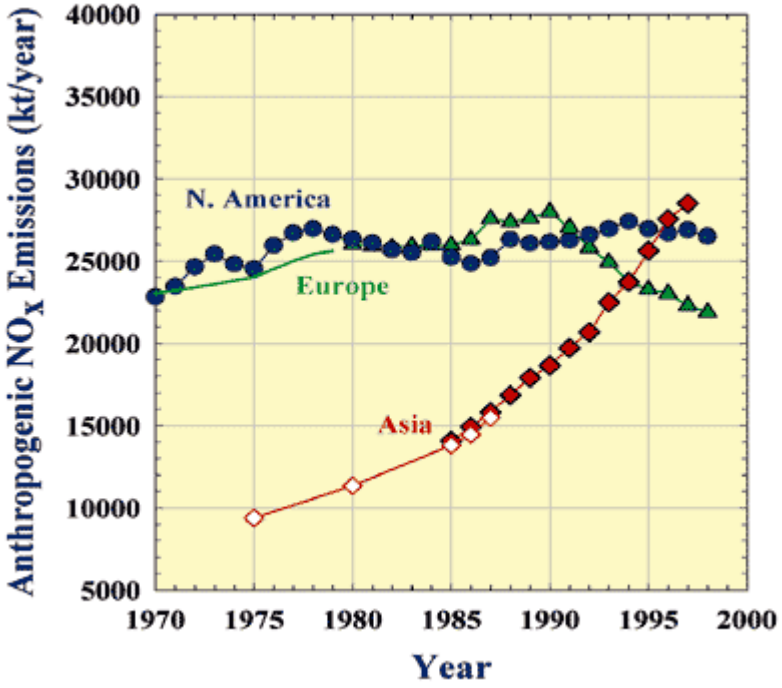

Figure 1. NO_x change compare between 3 regions; Europe, North America and Asia from 1970-2000 [Akimoto, 2003]

Southeast Asia (including Myanmar, Thailand, Vietnam, Laos, Cambodia, the Philippines, Malaysia, Singapore, Indonesia, Brunei and East Timor) are strongly influenced by monsoon regime. During northern hemispheric summer, a summer monsoon transports air masses from the Indian Ocean to continental Southeast Asia (upper part of the region). These air masses rather contain less air pollution. Meanwhile, in the northern hemispheric winter, more polluted air masses are transported from Northeast Asia to part of this region. This season is also the biomass burning season in continental Southeast Asia. Biomass burning is recognized to be one of the most significant sources of carbon monoxide and ozone in many regions of the world.

Biomass Burning happens after harvest time or before cultivate period, because farmers need to prepare their land for the next crop season. It is the easiest way and most economical way to prepare the cropland. This vast burning-by-purpose fires and seasonally occurred forest fires in large areas of dry season emit large amounts of air pollution which could be transported to other regions.

Nowadays, Asia is considered to be main region of environmental problems as a result of a rapid economic transformation from agricultural to industrial, especially for the problem of air pollution transport. Asia is becoming an air pollution exporter, to either the other countries within or the other continents. This study will focus on how we can identify the evidence of long-range transport of ozone from one country to another country using a real simultaneously measurement data from both source and receptor regions which up to now has been confirmed mainly bases on modeling studies.

In this work, we investigated the ozone data from observations at two mountain sites in central eastern China, Mt. Tai, and Mt. Huang during the summer seasons of 2004 and 2005. These mountain sites are located higher on the top of the boundary layer and are less susceptible to the local emissions than surface sites. Each site is separated by the distance of about 1000 km and is considered the representative for regional scale study. We also used ozone data from the outflow region obtained at several sites in Japan [Pochanart et al., 1999; 2002; 2004]. We explained the boundary layer ozone characteristics and the relationship of ozone according to its transport between outflow and source regions using air mass trajectories analysis.

This manuscript has four sections. Background and explanation on transboundary transport of air pollution in Asia are explained in this section. The next section describes the observation and methodology. The results and discussion section compares and investigates the relationship between ozone in central eastern China and its transport to the outflow regions. Summary is made in the last section.

Observation and Methodology

We monitored ozone at three sites in East China. The locations of all monitoring sites are shown in Fig. 2. Mt. Tai, Mt. Huang, and Mt. Hua are located in central eastern China. Geographical information is provided in Table 1. These three sites are located on the mountain summits and are accessible only by cable car and foot walk. Although the sites are located away from cities, these three mountains are very famous scenic spots in China and there are a large number of tourists visiting the sites annually. Indeed, Mt. Tai and Mt. Huang are registered as UNESCO World heritage sites. In this work, despite data available from three sites, we were able to find only data from Mt. Tai and Mt. Huang that have direct linkage to the export of ozone to Japan. Data from Mt. Huang were not used in analysis.

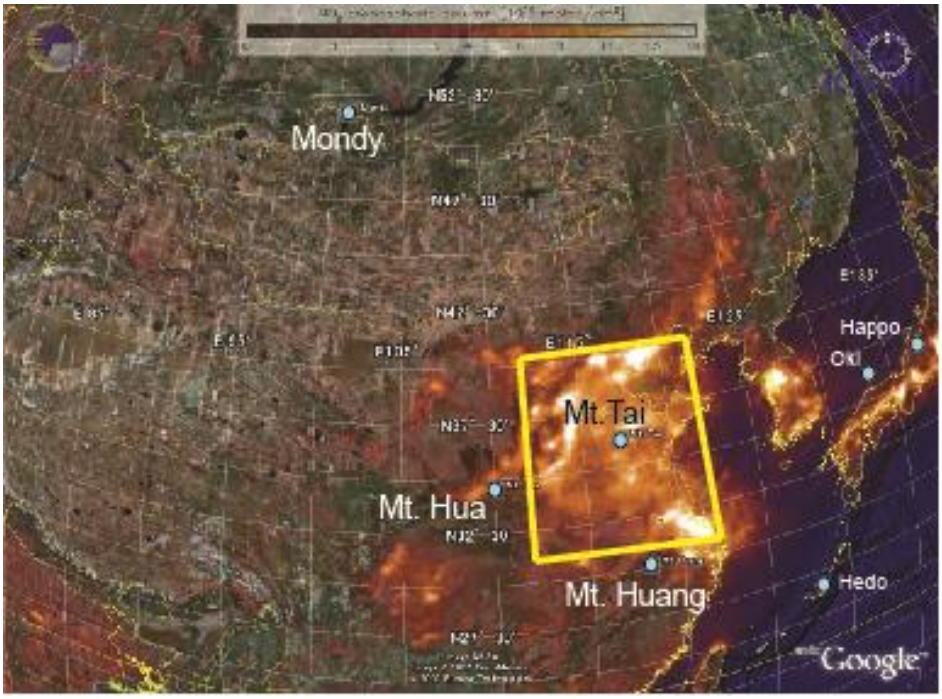

Figure 2. Location of the observation sites and the OMI NO_2 data in June 2004. Map is from Google Earth. OMI NO_2 data from Tropospheric Emission Monitoring Internet Service (www.temis.nl).

Table 1. Geographical Locations of the Monitoring Sites in Central Eastern China in This Study

Monitoring station	Latitude	Longitude	Elevation (m asl)	Province Information				
				Location	Population (million)	Area (km^2)	Population density ($/km^2$)	Nearest large-city and distance
Mt. Tai	36 15 20.8N	117 06 20.2E	1524	Shandong	91.8	156700	586	Jinan, 60 km
Mt. Huang	30 08 05.5N	118 09 50.8E	1841	Anhui	64.6	139400	463	Hangzhou, 200 km
Mt. Hua	34 28 52.4N	110 04 35.9E	2065	Shaanxi	37.0	205800	180	Xi'an, 110 km

Province information is for 2004 data. Population data are from China Statistical Yearbook 2005 (ISBN 7503747382).

As observed from satellite sensors such as SCIAMACHY, GOME and OMI (also shown in Fig. 2 for June 2004 OMI data [Buchwitz et al., 2007; Uno et al., 2007]), the sites are located in the high emission areas of China. The sites also represent the interface between urban and rural regions in China. For example, Shandong province (where Mt. Tai is located) combined with its surrounding provinces have more than 400 million population. On polluted days large-scale air pollution layers seen as brown haze covering the large distance are often seen by eyes. We started measurement of ozone at Mt. Tai since 2003 on a temporally basis and follow by a full year continuous measurement at Mt. Tai and Mt. Huang in 2004. These data, though a decade back, are among the first available ozone data set monitored at the regional mountain sites above boundary layer in China. Ozone studies in China, though mainly not from regional representative sites, prior to 2004 could also be found in some literatures [for e.g. Chameides et al., 1999; Aunan et al., 2000; Luo et al., 2000; Chueng and Wang, 2001; Wang et al., 2001, 2006; Zhu et al., 2004; Xu et al., 2008]

The commercial UV absorption analyzers have been used at the three sites in China. At Mt.Tai and Mt. Hua, two TE Model 49 have been used. At Mt. Huang, a Dylec Model 1010 has been used. The instrumental systems and monitoring criteria for ozone in this study are similar to those of our previous studies and details regarding ozone measurement, calibration, regular maintenance and data handling have been reported elsewhere [Pochanart et al. 1999, 2003]. Calibration has been carried out once or twice a year with ozone primary standard, TECO model 49PS which has traceability to the NIST SRP standard (SRP 35 from NIES, Japan) [Tanimoto et al., 2007]. In this work, the ozone data from our observation in 2004 are reported. We also construct the ozone data at Mt. Tai in 2003 based from our observation from April to July and from the work of Gao et al. [2005] who reported the ozone measurement at Mt. Tai during July-November 2003. Isentropic backward trajectories have been utilized in interpretation of ozone data and the climatology. Details on trajectory have been reported previously [Pochanart et al. 1999, 2003].

For comparison of outflow data, ozone data from four monitoring sites in Japan (Happo, Oki, Tsushima, and Hedo; see Fig. 2) representing the regional data in the outflow region of East Asia have been investigated. These data were obtained from the Acid Deposition Monitoring Network in East Asia (EANET) and from our own measurements. However, we focus mostly at data from Cape Hedo as the station is most relevant to the ideal outflow condition due to the minimized effects of emissions from Japan mainland and Korea. More details about most sites have been previously explained and could be found elsewhere [Pochanart et al., 1999, 2002, 2003, 2004b, and EANET website (www.eanet.cc)]. In Fig. 2 and Table 1, Mondy observatory in Siberia, though not used in this analysis, is also shown as a representative of Eurasian background or clean air masses in the inflow region of East Asia [Pochanart et al., 2003].

Results and Discussions - Export of ozone from source regions to the outflow regions; case study at Cape Hedo, Okinawa Island during ozone peak period in 2004

In this section, the export events of ozone pollution from the source regions in central eastern China to the outflow region in Japan have been investigated using ozone database obtained in both regions. We focus on ozone data and air masses transport during the ozone peaks period in May-June which is also the same period of summer monsoon onset so that the clear evidences of ozone outflow could be captured. In winter and early-spring when the influences of Siberian outflow are strongest, because of the less photochemical activities in the air masses the differentiation of “source regions” outflow events and “non-source regions” outflow events in the boundary layer does not give a very clear picture of ozone pollution episodes. The monthly averages ozone between the two transport events could be different but the pollution episodes would not be clearly identified.

Based on the available data in 2003 and 2004 backwards trajectories and ozone data during May-June were then investigated at Happo (2003, 2004), Oki Islands (2004), Tsushima Island (2003) and Cape Hedo, Okinawa Island (2003, 2004) (see Fig. 2). The air masse transports at these sites were checked for the outflow events directly from the high emission regions in Central eastern China (the polluted domain in Fig. 2). As mentioned above, while this period is the time when ozone mixing ratios in the source regions are

highest, it is also the same period when the summer monsoon starts to influences the outflow regions in Japan. During the summer monsoon onset, transport patterns of air masses are more complicate. Air masses switching between different origins, mainly continental and oceanic, are often observed, and provide more opportunity to identify ozone in different air mass categories in details.

At all observatories, the ozone pollution transport episodes have been observed. Most of the episodes are associated with transport from East Asia, including China, Korea, and Japan. The clearest evidence of ozone transport from central eastern China to the outflow region in Japan was found at Hedo in 2004. In comparison with other observatories, Hedo is more favorable because it is located at the lower latitude, more isolated from sources in Korea and Japan mainland, and in the proper location for the northwesterly outflows from central eastern China. The multiple ozone pollution episodes have been observed at Hedo at both years. Ozone episode here is defined by the significant increase of ozone where the peak mixing ratios exceeded 50 ppb and the event lasts longer than one day.

Even with more favorable location, in May-June 2003, most of the ozone episodes, five out of six, observed at Hedo were resulted from the pollution transported from Korea and Japan rather than China. About 32% of the air masses during this period were directly transported over Korea and Japan without passing any sources regions in central eastern China. Only 7% were found directly transported from central eastern China.

In contrast, the ozone climatology during May-June 2004 is quite unique compared to the others. About 21% of the transports were directly from central eastern China, apparently without the direct influences from Korea and Japan. Only 7% were transported from Korea and Japan without passing emission region in central eastern China. As shown in Fig. 3, seven ozone pollution episodes have been observed. Four of these episodes are the results directly from central eastern China transports. One is mainly from Korea and Japan. One is considered local ozone pollution and one is unidentified.

Although all data and analysis in this work concerns only observation aspect, it is noteworthy here that the ozone mixing ratios observed in our measurement in East Asia agree very well with the results from model studies, in particular regional chemical transport models. The recent publication of these model studies, i.e. CMAQ or NAQPMS which refers to our observation data show good reproducibility of the observation results. More details could be found in Wang et al., 2006, Yamaji et al., 2006, 2008, Li et al., 2007. With the observation data, CMAQ model simulation of ozone at Hedo is also depicted for the purpose of comparison. Most of them show good agreements with the observation except the episode 4 (local) and 5 (unidentified) when no significant changes are found in the model results.

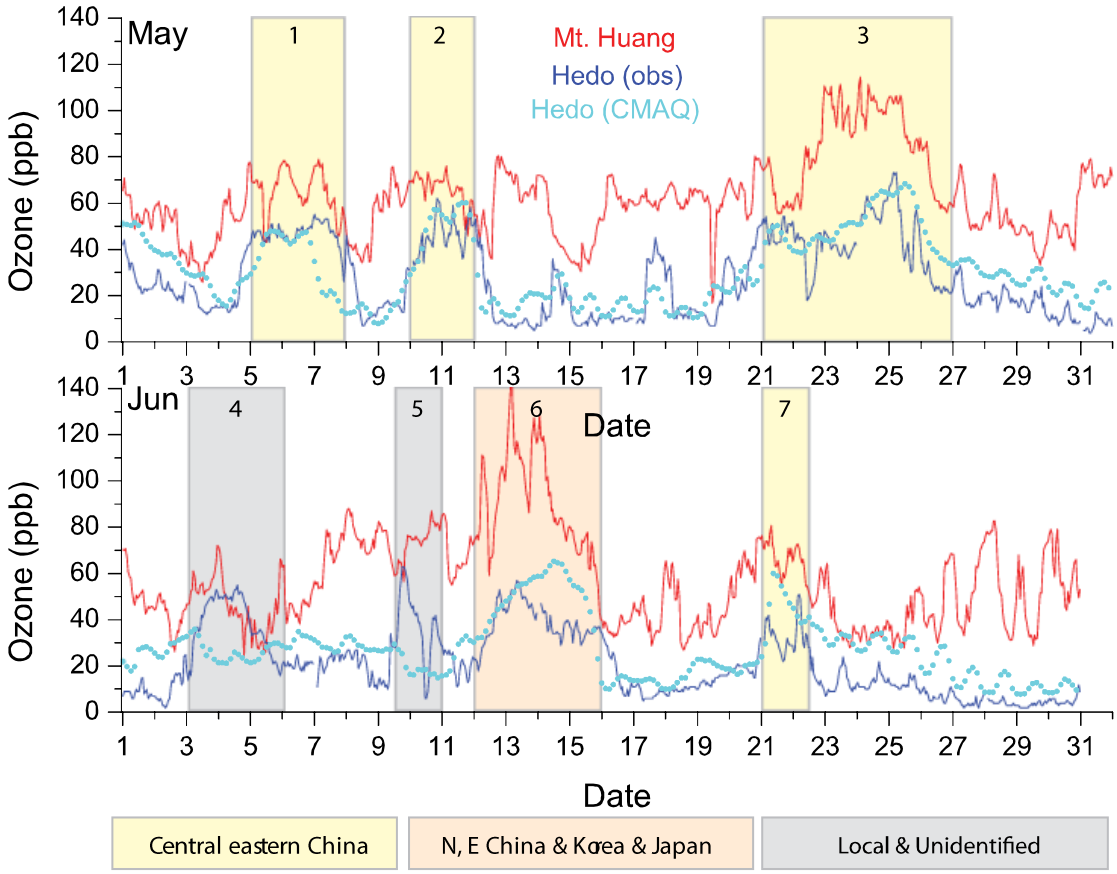

Figure 3. Ozone pollution episodes observed at Hedo, Okinawa Island during May-June 2004. Hedo ozone data are shown in blue color. For comparison, Mt. Huang ozone data are shown in red color. The yellow, orange, and grey bars indicated the ozone episodes from central eastern China, from Korea and Japan, and from local and unidentified sources. CMAQ results courtesy of I. Uno (Kyushu U.) and K. Yamaji (FRCGC/JAMSTEC).

During all events, ozone mixing ratios clearly increased. As the results shown in Table 2, the ozone mixing ratios average of seven episodes is 43.2±10.0 ppb while the non-episodes ozone mixing ratios average is 14.2±7.9 ppb. The four episodes from central eastern China show the highest ozone mixing ratios, averaged 45.0±9.8 ppb. About 31 ppb of ozone increase has been observed as a result of ozone transport from central eastern China. This evidence illustrates the significant increase of ozone mixing ratios at Japanese outflow region by direct transport from central eastern China using surface observation. At Yonagunijima, an outflow site at lower latitude and much closer to Taiwan and Chinese mainland, about 15-20 ppb difference of ozone between “regional events” and ‘background events” have regularly been observed in summer [Tsutsumi et al., 2006].

Table 2. Ozone Mixing Ratios During the Pollution Transport Episodes at Cape Hedo in May-June 2004

Episode	Date	Origin	Ozone mixing ratios (ppb)	Estimation of ozone dilution during transport			
				Averaged transport time (hr)	Ozone in CEC before transport (ppb)	Difference in both regions (ppb)	Dilution rate (ppb/day)
1	May 5-7	CEC (Huang)	47.5±3.6	57	46.3±12.0	-1.2	-0.5
2	May 10-11	CEC (Huang	47.6±6.7	39	65.8±5.6	18.2	11.2
3a	May 21-26(1st half)	CEC (Huang)	42.2±8.2	114	61.7±3.0	19.5	4.1
3b	May 21-26(2ndhalf)	CEC (Tai)	51.4±12.6	92	62.2±9.6	10.8	2.8
4	June 3-5	Local	42.9±8.4				
5	June 9-10	Unidentified	38.2±15.0				
6	June 12-15	Korea/Japan	40.0±7.6				
7	June 21-22	CEC (Both	32.9±7.3	44	62.2±8.7	29.3	16.0
1-3 and 7		/M)	45.0±9.8	74	61.6±14.2	16.6	5.4
All		CEC	43.2±10.0				
Non-episode		All Marine	14.2±7.9				

CEC refers to central eastern China. Episode 7 is transported from region around both Mt. Huang and Mt. Tai in central eastern China but was considered marine origin. Mt. Tai data was used as origin for this episode. If Mt. Huang was used, it would result in 59.4±12.8 ppb of ozone at the source regions.

It is also coincident that the four ozone episodes from central eastern China were also transported from the regions around Mt. Huang (episode 1, 2, first half of episode 3, and 6) and Mt. Tai (Second half of episode 3). These ozone events and their transports were also confirmed by regional model CMAQ (not shown). The examples of the trajectories transport pattern are depicted in Fig 4. Thus, we could use this unique opportunity to further investigate and compare the relationship between ozone in the source region and the outflow regions using our observation data. The following test must be considered as only case study and could not be applied in other conditions. The four central eastern China ozone episodes consists about 20% of the total air masses arriving at site in May-June, in which 4% were of marine origin. From trajectories, the transport times from the source region in central eastern China (using 120E as the boundary) to Hedo were identified for each episode.

Then we roughly estimated the ozone change during transport between the two regions using the ozone mixing ratios at Hedo, transport time from central eastern China, and ozone mixing ratios at Mt. Huang/Mt. Tai (depending on transport routes) at the times air masses originally transported from central eastern China for each episode. The results are also shown in Table 2. It is found that transport times from central eastern China to Hedo varied among episodes, 39-114 hours, and averaged 74 hours or about 3 days. Meanwhile, the averaged ozone mixing ratios in central eastern China before outflow air masses were transported to Hedo are 61.6±14.2 ppb, about 17 ppb higher than the average of 45.0±9.8 ppb when the ozone pollution episodes reached Hedo. Except the first ozone episode in May 5-7 which shows no significant change in ozone at the source and the outflow regions, the others show significant decrease of ozone during transport from sources to the outflow regions. Epsiodes 2 and 3 shows the ozone decrease of 10.8-18.2 ppb during transport. The maximum decrease was observed in episode 7 when nearly 30 ppb of ozone decreases during transport.

This episode is somewhat different from episode 1-3 because the air masses were of marine origin, then transported through regions nearby both Mt. Huang and Mt. Tai before circulated back to Hedo. The strong monsoon influence in late-June would also result in lower ozone at Hedo. Averaging all ozone episodes transported from central eastern China, the ozone dilution rate of 5.4 ppb per day was roughly estimated during air masses transport from source to outflow regions at Hedo. The uncertainties in this study are very large mainly due to the assumption that data from Mt. Huang and Mt. Tai could be used as proxy for ozone in central eastern China. It is not our purpose to pinpoint the exact numerical values which must be considered improbable using only observation data and this type of analysis. However, we proved the evidences of direct ozone pollution transport from China to Okinawa Island, and verified that during such transport ozone mixing ratios significantly decrease with the rate of about 5 ppb per day.

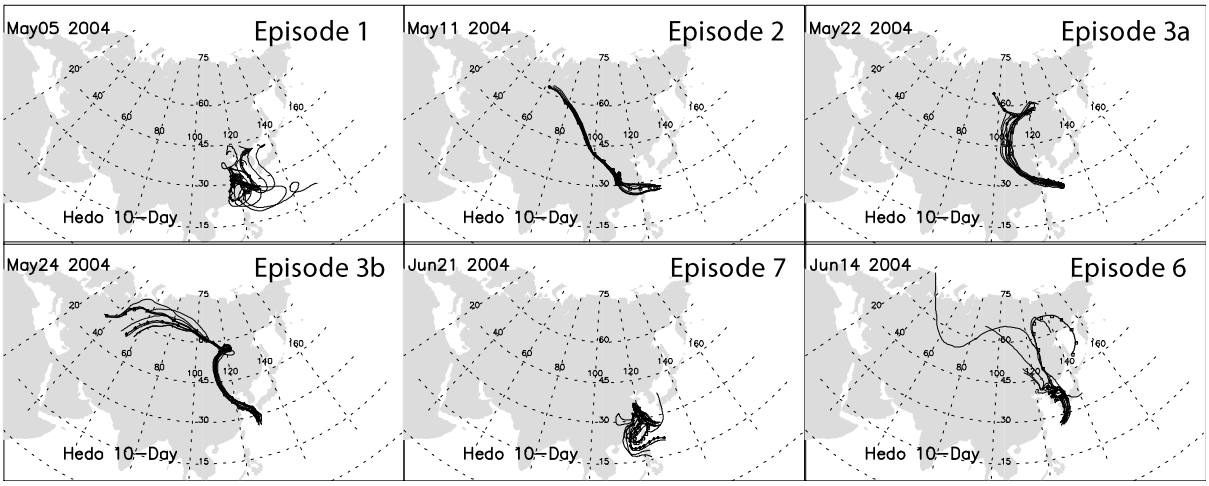

Figure 4. Evidences of direct pollution transport from source regions in central eastern China to outflow regions at Cape Hedo, Okinawa Island from backward trajectories. Episodes 1, 2, 3a,3b,7 are directly from central eastern China. Episode 6, also shown for comparison, is from Korea and Japan.

At Happo, Oki Islands, and Tsushima Island the transport events from the source regions of Central eastern China to the sites were observed. However, most of them are also associated with the highly anthropogenic emissions from Korea and Japan and should be regarded as the East Asian pollution as a whole. At Happo in May-June 2003 and 2004, trajectories that passed the sources regions in East Asia during the last five days before arrival at site were about 19% and 25%, respectively. Only less than 3% of air masses are transported directly from central eastern China with the least influences from Korea and Japan. Similar to Happo, while the air masses that passed polluted regions of East Asia were 17% in May-June 2004 at Oki, only about 4% of the total numbers of air masses show the direct transport from Central eastern China. At Tsushima which is an island located between Kyushuu Island of Japan and Korea in May-June 2003, 11% of transports from East Asia have been observed. We found no evidences of transports that were solely from central eastern China. Indeed, most of the polluted air mass transport patterns at Tsushima were either or both influenced by Korea and/or Japan rather than China. Ozone mixing ratios

associated with the “regionally polluted” air masses categories are generally higher than the “non-polluted” categories. This is, however, nothing new and has been proved previously [Pochanart et al., 1999, 2001, 2004; Tsusumi et al., 2006]. As mentioned, the increased ozone would be considered the results from the East Asian emissions. The distinct episodes of ozone pollution from China do not stand out from these data, at least from this study. To identify the influence from central eastern China on the ozone variations in Japan mainland based only on the observation data would be extremely difficult task or improbable. Although recently the newest studies pointed out the importance of air pollution studies in China and reveal a lot of significant finding [for e.g. Kanaya et al., 2008, 2009, 2013; Suthawaree et al., 2010; Yamaji et al., 2010; Li et al., 2011; Pan et al., 2011, 2013]

The above case study pointed out that while recently it becomes serious concern whether the Chinese air pollution would affect air quality in Japan, the potential influence would occur mainly as the increases of background ozone mixing ratios in Japan. In most circumstances, the sources of such increases must include Korea and domestic pollution in Japan as well. Only during the favorable and specific meteorological condition that the ozone episodes as a result of direct transport from China would be observed in Japan mainland. In the climatology aspect and from previous works, the northwesterly flows from Siberia dominate Japan from fall to spring and maritime air masses from the Pacific and partly from the Indian Ocean in summer. Thus, statistically Japan tends to get more air pollution from Korea and from the Japanese mainland itself rather than from the source regions in China.

Summary

This work presents the ozone data analysis from simultaneous observation in eastern China and southern Japan and identifies the evidences of direct transboundary air pollution transport from China to Japan based on data in 2004. At that time, it was sensitive issue and difficult to reveal this kind of finding or even the original data to public without strong opposition from Chinese authorities. A decade pass by, China is now more accepting of its environmental problems and new data from many studies have proved the potential air pollution export from China and East Asia to other regions. This finding would reinforce the importance and urgency to reduce the East Asian air pollution emissions.

Using data both in the source regions and outflow regions, the author found the evidences of direct ozone transport from central eastern China to Cape Hedo, Okinawa Island of Japan. In May-June of 2004, four ozone episodes from central eastern China resulted in an increase of about 31 ppb of ozone at Okinawa. It was estimated that ozone on averaged decreased with a rate of 5 ppb/day during transports from central eastern China to Okinawa. Meanwhile, background ozone variations in Japan mainland are more likely influenced by the ozone from domestic production, Korea, or East Asia as a whole.

Acknowledgements. The author thank all researchers who involve in ozone monitoring in China and Japan during 2003-2004, especially H. Akimoto, Z. Wang, J. Li, R. Cao and local staff at the monitoring sites. The author thank S. Maksyutov for backward trajectory module and K. Yamaji for CMAQ model. Ozone data used in this work were obtained from measurement in 2003-2004 funded by MEXT RR2002 Research Project and subsequently by JEM Global Environment Research Fund (B-051), and from measurement by EANET. The author would like to thank Research Center, NIDA for funding data analysis and preparing this manuscript.

References.

Ahrens, C. (1994), *Meteorological Today: An Introduction to Weather, Climate, and the Environment*, 5th ed. Minneapolis/St. Paul: West Publishing Company.

Akimoto, H. (2003), Global air quality and pollution, *Science*, 302, 1716-1719.

Aunan, K., T. K. Berntsen, and H. M. Seip (2000), Surface ozone in China and its possible impact on agricultural crop yields, *Ambio, 29*, 294-301

Buchwitz, M., I. Khlystova, H. Bovensmann, and J. P. Burrows (2007), Three years of global carbon monoxide from SCIAMACHY: comparison with MOPITT and first results related to the detection of enhanced CO over cities, *Atmos. Chem. Phys., 7*, 2399-2411.

Chameides, W. L. et al. (1999), Is ozone pollution affecting crop yields in China, *Geophys. Res. Lett., 26*, (7), 867-870.

Cheung, V. T. F., and T. Wang (2001), Observational study of zone pollution at a rural site in the Yangtze Delta of China, *Atmos. Environ., 35*, 4947-4958.

Kanaya, Y., Y. Komazaki, P. Pochanart, Y. Liu, H. Akimoto, J. Gao, T. Wang, and Z. Wang (2008), Mass concentrations of black carbon measured by four instruments in the middle of Central East China in June 2006, *Atmospheric Chemistry and Physics, 8*, 7637-7649.

Kanaya, Y., P. Pochanart, Y. Liu, J. Li, H. Tanimoto, S. Kato, J. Suthawaree, S. Inomata, F. Taketani, K. Okuzawa, K. Kawamura, H. Akimoto, Z. Wang (2009), Rates and regimes of photochemical ozone production over Central East China in June 2006: A box model analysis using comprehensive measurements of ozone precursors , *Atmospheric Chemistry and Physics, 9*, 7711-7723.

Kanaya, Y., H. Akimoto, Z.-F. Wang, P. Pochanart, K. Kawamura, Y. Liu, J. Li, Y. Komazaki, H. Irie, X.-L. Pan, F. Taketani, K. Yamaji, H. Tanimoto, S. Inomata, S. Kato, J. Suthawaree, K. Okuzawa, G. Wang, S. G. Aggarwal, P. Q. Fu, T. Wang, J. Gao, Y. Wang, and G. Zhuang (2013), Overview of the Mount Tai Experiment (MTX2006) in central East China in June 2006: studies of significant regional air pollution, *Atmos. Chem. Phys., 13*, 82657-8283.

Kato, S., P. Pochanart, and Y. Kajii (2001), Measurements of ozone and nonmethane hydrocarbons at Chichi-jima island, a remote island in the western Pacific: long-range transport of polluted air from the Pacific rim region, *Atmos. Environ.,35*, 6021-6029.

Li, J., Z. Wang, H. Akimoto, C. Gao, P. Pochanart, and X. Wang (2007) Modeling study of ozone seasonal cycle in lower troposphere over east Asia, *J. Geophys. Res., 112* (D22S25), doi:10.1029/2006JD008209.

Li, J., Z.Wang, X. Wang, K. Yamaji, M. Takigawa, Y. Kanaya, P. Pochanart, Y. Liu, H. Irie, B. Hu, H. Tanimoto, and H. Akimoto (2011), Impacts of aerosols on summertime tropospheric photolysis frequencies and photochemistry over Central Eastern China, *Atmos. Environ., 45*, 1817-1829.

Luo, C., J. C. St. John, Z. Xiuji, K. S. Lam, T. Wang, and W. L. Chamedies (2000) A nonurban ozone air pollution episode over eastern China: observations and model simulations, *J. Geophys. Res., 105*(D2), 1889-1908.

Ohara T., and T. Sakata (2003), Long-term variation of photochemical oxidants over Japan, *J. Jpn. Soc. Atmos. Environ., 38(1)*, 47-54 (in Japanese).

Pan, X. L., Y. Kanaya, Z. F. Wang, Y. Liu, P. Pochanart, H. Akimoto, H. B. Dong, and J. Li (2011), Correlation of black carbon aerosol and carbon monoxide concentrations measured in the high-altitude environment of Mt. Huangshan, Eastern China, *Atmos. Chem. Phys., 11*, 9735-9747.

Pan, X.L., Y. Kanaya, Z.F. Wang, Y. Komazaki, F. Taketani, H. Akimoto, and P. Pochanart (2013), Variations of carbonaceous aerosols from open crop residue burning with transport and its implication to estimate their lifetimes, *Atmospheric Environment, 74*, 301-310.

Pochanart, P., J. Hirokawa, Y. Kajii, H. Akimoto, and M. Nakao (1999), Influence of regional-scale anthropogenic activity in Northeast Asia on seasonal variations of surface ozone and carbon monoxide observed at Oki, Japan, *J. Geophys. Res., 104*, 3621-3631.

Pochanart, P., H. Akimoto, Y. Kinjo, and H. Tanimoto (2002), Surface ozone at four remote Island sites and the preliminary assessment of the exceedances of its critical level in Japan, *Atmos. Environ.,36*, 4235-4250.

Pochanart, P., H. Akimoto, Y. Kajii, V. M. Potemkin, and T. V. Khodzher (2003), Regional background ozone and carbon monoxide variations in remote Siberia/East Asia, *J. Geophys. Res., 108* (D1), 4028, doi:10.1029/2001JD001412.

Pochanart, P., S. Kato, T. Katsuno, and H. Akimoto (2004), Eurasian continental background and regionally polluted levels of ozone and CO observed in northeast Asia, *Atmos. Environ.,38*, 1325-1336.

Suthawaree, J., S. Kato, K. Okuzawa, Y. Kanaya, P. Pochanart, H. Akimoto, Z. Wang, Y. Kajii (2010), Measurements of volatile organic compounds in the middle of Central East China during Mount Tai Experiment 2006 (MTX2006): observation of regional background and impact of biomass burning, *Atmos. Chem. Phys., 10*, 1269-1285.

Tanimoto, H., et al. (2007), Direct assessment of international consistency of stanardards for ground-level ozone: Strategy and implementation toward metrological traceability network in Asia, *J. Environ. Monit.*., doi:10.1039/b701230f

Tsutsumi, Y., K. Mori, M. Ikegami, T. Tashiro, K. Tsuboi (2006), Long-term trends of greenhouse gases in regional and background events observed during 198-2004 at Yonagunijima located to the east of the Asian continent, *Atmos. Environ., 40*, 5868-5879, doi:10.1016/j.atmosenv.2006.04.036.

Uno, I. et al. (2007), Systematic analysis of interannual and seasonal variations of model-simulated tropospheric NO2 in Asia and comparison with GOME-satellite data, *Atmos. Chem. Phys., 7*, 1671-1681.

Wang, T., V. T. F. Cheung, M. Anson, and Y. S. Li (2001), Ozone and related gaseous pollutants in the bounadary layer of eastern China: Overview of the recent measurements at a rural site, *Geophys. Res. Lett., 28*, No 12, 2373-2376.

Wang T., H. L. A. Wong, J. Tang, A. Ding, W. S. Wu, and X. C. Zhang (2006), On the origin of surface ozone and reactive nitrogen observed at a remote mountain site in the northeastern Qinghai-Tibetan Plateau, western China, *J. Geophys. Res., 111* D08303, doi:10.1029/2005JD006527.

Wang, Z., J. Li, X. Wang, P. Pochanart, and H. Akimoto (2006), Modeling of regional high ozone episode observed at two mountain sites (Mt. Tai and Huang) in East China, *J. Atmos. Chem., 55*, 253-272.

Xu, X., W. Lin, T. Wang, P. Yan, J. Tang, Z. Meng, and Y. Wang (2008) Long-term trend of surface ozone at a regional background station in eastern China 1991-2006: enhanced variability, *Atmos. Chem. Phys. Discuss., 8*, 215-243

Yamaji, K., T. Ohara, I. Uno, H. Tanimoto, J. Kurokawa, and H. Akimoto (2006), Analysis of the seasonal variation of ozone in the boundary layer in East Asia using the Community Multi-scale Air Quality model: What controls surface ozone level over Japan?, *Atmos. Environ., 40*, 1856-1868.

Yamaji, Y., T. Ohara, I. Uno. J. Kurokawa, P. Pochanary, and H. Akimoto (2008), Future prediction of surface ozone over east Asia using Models-3 Community Multiscale Air Quality Modeling System and Regional Emission Inventory in Asia, *J. Geophys. Res., 113*, D08306, doi:10.1029/2007JD008663.

Yamaji, K., J. Li, I. Uno, Y. Kanaya, Y. Komazaki, P. Pochanart, Y. Liu, M. Takigawa, T. Ohara, X. Yan, Z. Wang, and H. Akimoto (2010), Impact of open crop residual burning on air quality over Central Eastern China during the Mount Tai Experiment 2006 (MTX2006), *Atmos. Chem. Phys., 10*, 7353-7368.

Zhu, B., H. Akimoto, Z. Wang, K. Sudo, J. Tang, and I. Uno (2004), Why does surface ozone peak in summertime at Waliguan, *J. Geophys. Res., 31*, L17104, doi:10.1029/2004GL020609.

Hospital out-patients and in-patients as functions of trace gaseous species and other meteorological parameters in Chiang-Mai, Thailand, from 2007 to 2013

Siwatt Pongpiachan[a], Tassanee Paowa[a], Panatda Kanchai[a], Kanokwan Chomkhae[b], Itthipon Kittikoon[b], Phoosak Hiranyatrakul[b] and Junji Cao[c]

ABSTRACT

To investigate the impact of meteorological parameters and trace gas concentrations on daily hospital walk-ins and admissions in Chiang-Mai province, Thailand, during 2007-2013. Advanced statistical models, including *t*-tests, Analysis of Variance (ANOVA), Multiple Linear Regression Analysis (MLRA) and Incremental Lifetime Particulate Matter Exposure (*ILPE*), were constructed using meteorological data from the Pollution Control Department (PCD), Ministry of Natural Resources and Environment (MNRE), Thailand, and the Thai Meteorological Department at Chiang-Mai Province Air Quality Observatory Site (TMCS) as well as the number of walk-in and admitted patients at Nakornping Hospital, Chiang-Mai (NHCM). All trace gaseous species and PM_{10} were significantly higher during the "haze episode" than during the "*non-haze period.*" The FTIR spectra highlight the relatively homogeneous organic functional compositions of $PM_{2.5}$ collected from urban, suburban and rural observatory sites, indicating that agricultural waste burning plays an important role in air quality during the "*haze episode.*" The effect of age on susceptibility to respiratory diseases was investigated by separating the dataset into four groups (i.e., < 15 years, 15-59 years, 60-74 years and ≥ 75 years). The ANOVA results revealed a significant increase in hospital walk-ins and admissions for both genders in the <15 years group ($p < 0.005$). MLRA revealed the significantly highest impacts of CO on hospital walk-ins for both genders. The predicted *ILPE* of PM_{10} showed the highest values for both genders during the "*haze-episode*" in 2007, with average values of 3.338 ± 0.576 g and 1.838 ± 0.317 g for male and female outdoor workers, respectively, over an exposure duration of 25 years.

Keywords: Trace Gaseous Species, Hospital Admission, Chiang-Mai, FTIR, Incremental Lifetime Exposure

---

[a]NIDA Research Center of Disaster Prevention Management, School of Social & Environmental Development, National Institute of Development Administration (NIDA), 118 Sereethai, Klongchan, Bangkapi, Bangkok 10240, THAILAND
[b]Bara Scientific Co., Ltd., 968 Rama 4, Silom, Bangrak, Bangkok 10500, THAILAND
[c]SKLLQG, Institute of Earth Environment, Chinese Academy of Sciences (IEECAS), Xi'an 710075, CHINA

Corresponding Author: Tel: 00 66 2 727 3113; Fax: 00 66 2 732 0276; Email: pongpiajun@gmail.com

Introduction

Several empirical studies highlight the association of nitrogen dioxide (NO_2), ozone (O_3), sulfur dioxide (SO_2) and carbon monoxide (CO) with adverse short-term effects, including increases in daily mortality, particularly cardiorespiratory mortality, and morbidity (Kan *et al*., 2010; Sousa *et al*., 2012; Zhang *et al*., 2013). NO_2 and O_3 have been observed to influence principally respiratory outcomes, while CO predominantly affects the cardiac system (Katsouyanni *et al*., 2011). Recently, in Thailand, agricultural production and the use of private vehicles have dramatically increased. Previous studies indicate that overall private vehicle ownerships in Thailand increase as the income levels grow; after personal income reaches a certain level, people will shift from motorcycle to car ownership for prestige, convenience, comfort and safety (Pongthanaisawan and Sorapipatana, 2010). The emergence of contract farming as an institution for facilitating market exchange appears to have played a major role in Thailand for decades (Sriboonchitta and Wiboonpoongse, 2008). These phenomena caused several subsequent air pollution problems, as imperfect combustion of rotten agricultural waste biomass and traffic exhaust produced trace gaseous species, carcinogenic polycyclic aromatic hydrocarbons, carbonaceous aerosols and mutagenic particles (Pongpiachan *et al*., 2009; Pongpiachan, 2013a,b; Pongpiachan *et al*., 2013a,b). Without exception, the largest and most culturally significant city in northern Thailand, Chiang-Mai, has experienced the worst air pollution during the past few years. During the haze episode in March 2013, the weekly average $PM_{2.5}$ levels in Chiang-Mai were between 2.8 and 7 times higher than the World Health Organization's (WHO) recommended 24 hour average concentration (Pongpiachan *et al*., 2013c). Agricultural waste burning is a part of several farming practices removes logging residues, reduces insects and disease. Rice paddy burning is also a usual tradition throughout Southeast Asia, causing in poor air quality at a local level. Meteorological parameters such as wind speed, temperature, air pressure coupled with geographical conditions can dramatically alter the atmospheric concentrations of air pollutants during the burning period. Several methods have been raised in order to resolve these problems. Since biomass burning is a major contributor to toxic and greenhouse gases, the low enforcement must take lead on those who responsible for burning whether the action is intentional or unintentional. Public participation should be considered as a part of social tools to promote stop burning campaign. The local government should educate the farmers to acknowledge the risk of carcinogenic and mutagenic released from agricultural waste burning.

Numerous studies have found an intimate relationship between hospital admissions and meteorological parameters, such as outdoor temperature, atmospheric concentration of fine particles and trace gaseous species in different cities around the world (Cengiz and Terzi, 2012; Le *et al*., 2013; Szponar *et al*., 2012; Wang *et al*., 2013; Yap *et al*., 2013). In light of these findings, the principal aims of this study are to *i*) quantitatively identify meteorological factors and trace gaseous species affecting the number of out-patient department (OPD) and in-patient department (IPD) patients, *ii*) investigate the chemical compositions of organic functional groups during the biomass burning period, *iii*) use MLRA to explore the association between hospital admissions and atmospheric parameters coupled with trace

gaseous contents and *iv*) assess the impact of the "*haze episode*" on enhancement of *ILPE* of PM_{10} from 2007 to 2013 in Chiang-Mai, Thailand.

Methods

A retrospective ecological study was conducted using meteorological parameters (i.e., outdoor temperature (*T*), relative humidity (*RH*), wind speed (*WS*), wind direction (*WD*), daily precipitation (*P*) and concentrations of particulate matter measuring ≤ 10 μm (PM_{10})) and trace gaseous species were provided by the Pollution Control Department (PCD), Ministry of Natural Resources and Environment, Thailand. Monitoring of particulate matter measuring ≤ 2.5 μm ($PM_{2.5}$) was conducted at three locations during two time periods. *Campaign I* involved sampling during the "*haze episode*" that occurred in the winter of 2011 (from March 20 to April 18 2011); *campaign II* was conducted in March 2013 (March 2 to March 31, 2012). Both campaigns were performed at three sampling sites: Yupparaj School Observatory Site (YOS; 18.791667°N, 98.988611°E), Thanasan Mansion Observatory Site (TOS; 18.807386°N, 98.985743°E) and Chiang-Mai Provincial Hall Observatory Site (CHOS; 18.836967°N, 98.970833°E) (see Fig. 1). YOS represents urban background samples, which were taken inside Yupparaj School campus located at the city center of Chiang-Mai adjacent to two major roads, Prapokklao Road and Ratchawithi Road. TOS is situated at the north of YOS in residential and business zones and thus reflects the air quality in the suburban area. TOS and YOS are located ~2.5 km apart from each other. CHOS is positioned at the northwest of YOS in the countryside and hence represents rural background samples. CHOS is located ~5 km and ~8 km apart from TOS and YOS, respectively. There were no obstructions in the vicinity of the sampling equipment, which was strategically positioned to be accessible to winds from all directions.

MiniVol™ portable air samplers (Airmetrics) were used to collect $PM_{2.5}$ for 24 h at three sampling sites. The MiniVol's pump draws air at 5 liters $minute^{-1}$ through a particle size separator (impactor) and then through 47 mm Whatman quartz fiber filters (QFFs). The 2.5 micron particle separation is achieved by impaction. Quality assurance (QA) and quality control (QC) of $PM_{2.5}$ sampling were conducted according to particulate matter ($PM_{2.5}$) speciation guidelines, US-EPA, (1999a). A Thermo Andersen PM_{10} High Volume Air Sampler (HVAS) was used to collect PM_{10} based on the compendium method IO-2.1 of US-EPA, (1999b). The monitoring of PM_{10} and other trace gaseous species was conducted from January 1, 2007 to April 30, 2013 at the Thai Meteorological Department at Chiang-Mai Province Air Quality Observatory Site (TMCS). Data on the number of male walk-in patients (Male-OPD), number of female walk-in patients (Female-OPD), number of admitted male patients (Male-IPD), and number of admitted female patients (Female-IPD) were collected for causes that were coded in the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth Revision (WHO, 2010). All analyses were performed according to gender and age group (< 15 years, 15-59 years, 60-74 years and ≥ 75 years), as previously described by Chan *et al*. (2013). In addition, the number of hospital admissions was recorded from January 1, 2007 to April 30, 2013 at Nakornping Hospital, Chiang-Mai (NHCM).

FTIR Analysis

In this study, IRAffinity-1 Shimadzu was used to analyze organic functional groups in $PM_{2.5}$. Subtraction of the blank (i.e., the spectrum of the empty QFFs) from the filter sample was performed for each QFFs. Each spectrum was determined by averaging 16 scans at a resolution of 2 cm^{-1}. The spectra describe the absorbance of radiation as a function of wavenumber in the region of 900–4000 cm^{-1}. For more details on quantification of identified functional groups in $PM_{2.5}$ samples collected on QFFs, please refer to a previous publication by Krost and McClenney, (1994).

Statistical Analysis

SPSS version 13 was used to calculate the averages, standard deviations, *t*-Tests, ANOVA and MLRA.

RESULTS

Trace gaseous species, meteorological parameters, numbers of Male-OPD, Female-OPD, Male-IPD and Female-IPD were identified successfully throughout the sampling campaign (n = 2,312). Table 1 summarizes the average concentrations of all air quality parameters measured at TMCS coupled with hospital admissions monitored at NHCM. To assess the impact of haze episodes on meteorological parameters and patient numbers, the data were separated into two groups: "*haze period*" and "*non-haze period*". Because March is the month with the most severe haze episodes in Chiang-Mai, data collected in March of each year from 2007 to 2013 were assigned to the "*haze period*" and data collected from January 1, 2007 to April 30, 2013, excluding March data, to the "*non-haze period*". The atmospheric concentrations of $PM_{10\text{-"haze period"}}$ varied from N.D. to 128 μg m^{-3} with an average of 72.5 ± 26.2 μg m^{-3}, and the concentrations of $PM_{10\text{-"non-haze period"}}$ ranged from N.D. to 118 μg m^{-3} with an average of 34.7 ± 19.5 μg m^{-3}. These two groups differ significantly in average PM_{10} concentrations based on the two-sample *t*-Test ($p < 0.05$).

The atmospheric concentrations of CO, NO_x, SO_2 and O_3 were assessed for the two periods. All trace gas concentrations detected during the haze episode were significantly higher than those of the *non-haze period*, as displayed in Table 1 ($p < 0.05$). However, it is interesting to note that there were no significant differences in Male-OPD, Female-OPD and Male-IPD between the two periods. There are several possible explanations for this finding. Respiratory disease encompasses pathological conditions affecting the organs and tissues in higher organisms, such as the upper respiratory tract, trachea, bronchi, bronchioles, alveoli, pleura and pleural cavity, which may subsequently lead to inflammatory lung disease, obstructive lung diseases, chronic obstructive pulmonary disease, respiratory tract infections, malignant tumors and pleural cavity diseases. As a consequence of complicated inhalation pathways, respiratory diseases can be caused by a variety of factors including, but not limited to, trace gaseous species. It is also noteworthy that Female-IPD during the haze episode was significantly higher than during the non-haze period, indicating a high susceptibility of females to severe respiratory diseases associated with exposure to outdoor air pollution (see Table 1). The unusually high Female-OPD observed on July 15, 2009 (n = 254) was

primarily due to acute upper respiratory infection, unspecified (J069), acute nasopharyngitis (J02), common cold (J0) and acute bronchitis (J20), with percentage contributions of 26.1%, 20.9%, 12.7% and 7.4%, respectively (see Fig. 2). Although respiratory diseases can arise from numerous causes, including inhalation of toxic trace gaseous species, smoking habits and socioeconomic status, it seems reasonable to ascribe viral infections as the principal cause of the high Female-OPD found on July 15, 2009 during the rainy season (Cohen *et al*., 2013; Etemadi et *al*., 2013; Lai *et al*., 2013).

For this study, the functional groups of organic and inorganic species existing in $PM_{2.5}$ aerosols were successfully identified using IRAffinity-1 Shimadzu FTIR spectroscopy. The monthly average FTIR spectra of $PM_{2.5}$ collected at YOS, TOS and CHOS from March 2 to March 31, 2012 are illustrated in Fig. 3. The IR absorption peaks of silicate from QFFs show distinct bands approximately 1000-1100 cm^{-1} and therefore interfere with the absorption peaks of $PM_{2.5}$ aerosol samples, which absorb in the same range. Overall, the spectra of all samples are generally moderately comparable to each other and can be categorized by *i*) three sharp and strong absorption bands in the 1000-1130 cm^{-1} intervals (Si-O-Si stretching), which may represent the absorption bands of QFFs; *ii*) the overlap of several possible absorption peaks, including free water, C-C stretching of aromatic and alkene double bonds, C=O stretching of secondary amides corresponding to NH, COO asymmetric stretching of metal carboxylates and carbonate minerals (calcite) in the interval from 1268 to 1756 cm^{-1}; and *iii*) the observation of aliphatic C-H bond absorption bands, which are the series of shared peaks from 2800-3000 cm^{-1}. Aliphatic carbon absorbance in aerosols shown at 2924 and 2958 cm^{-1} were assigned to CH_2 aliphatic carbon stretching absorptions, while CH_3 aliphatic carbon stretches were observed at 2850 cm^{-1} and *iv*) Alcohol absorption bands were also shown at approximately 3250-3750 cm^{-1}. Despite some subtle differences in the vibrational modes of organic components, which highlight the differences in chemical compositions at each observatory site, the FTIR spectra of all sampling sites showed comparatively similar FTIR spectra characteristics in the frequency range from 900 to 4000 cm^{-1}. The results indicate that biomass burning may be the overwhelming provincial or regional-scale source of organic functional compositions in Thailand and a significant global source of organic species.

DISCUSSION

Influences of gender and age on OPD and IPD patient numbers

Statistical descriptions of OPD and IPD patient numbers at NHCM during 2007-2013 are displayed by gender and age in Table 2. The ANOVA results indicate some significant differences among age groups in OPD and IPD patient numbers. For instance, Male-OPD and Female-OPD show the highest values of 21.3±10.9 ($p < 0.005$) and 27.8±14.0 ($p < 0.005$) at age group 0-14 and age group 15-59, respectively. For the age group 0-14, Male-IPD and Female-IPD displayed the maximum values of 2.1±1.8 and 1.5±1.4, respectively. Age-dependent differences in hospital admissions can have multiple contributory factors. Previous studies highlight that very young children have less immune protection than older children and adults, and thus are highly susceptible to influenza transmission (Gambhir *et al*., 2013).

Particular concerns with regard to the importance of secondhand smoke (SHS) on lower respiratory tract infection (LRTI) severity have been raised for infants with a familial atopic predisposition (Lemke *et al*., 2013). Significant increased mortality risk from PM_{10} exposure was discovered in both Santiago (in infants and older children) and Mexico City (only in infants) (Romieu *et al*., 2012). For O_3, an enhanced mortality risk was detected in Mexico City (in infants and older children) and in São Paulo (only in infants during the warm season) (Romieu *et al*., 2012).

Independent *t*-Tests were used to investigate the influence of gender on hospital OPD and IPD admissions, as displayed in Table 2. Generally, there is some evidence to suggest that Male-IPD numbers were significantly higher than those of Female-IPD in the age groups of 0-14, 15-59 and 60-74. For age group 75+, there was no significant difference between Male-IPD and Female-IPD numbers. It is interesting to note that the independent *t*-Test results reveal a significant increase in Male-OPD in the 0-14 age group, while a significant decrease in Male-OPD was observed in the 15-59 age group. Similarly, there were no significant differences in Male-OPD and Female-OPD in the 60-74 and 75+ age groups. Overall, these results indicate significant susceptibility of both male and female children to respiratory diseases.

Several confounding factors may have contributed to the significantly higher hospital admissions of infants and adolescents in Chiang-Mai province. First, smoking prevalence among Thai adolescents between the ages of 13-17 has increased from 12.0% to 18.3%, depending on the study area (Sirirassamee and Sirirassamee, 2013). More than 70% of smokers reported that they smoked manufactured cigarettes (Sirirassamee and Sirirassamee, 2013). Secondly, a viral etiology of fever and respiratory tract infection syndrome was most prevalent among children aged <4 years in Shaanxi province, which is consistent with the finding that both Male-IPD and Female-IPD are significantly higher in the 0-14 age group in Chiang-Mai province (Martin *et al*., 2013). Third, an early study that concentrated on the effects of socioeconomic status (SES) suggests that $PM_{2.5}$-associated hospital admission rates for all respiratory outcomes were predominantly positive in children aged 1 to 9 years in 12 California counties, from 2000 to 2005, consistent with the exceptionally high hospital admissions of the 0-14 age group in Chiang-Mai for both genders (Yap *et al*., 2013).

Multiple linear regression analysis (MLRA)

MLRA was used to investigate the influence of independent variables (i.e., *T, WS, Sin(WD), Cos(WD),* CO, NO_x, SO_2, O_3) on a dependent variable (i.e., Male-OPD or Female-OPD). It is well known that weather conditions and air pollution levels play an important role in hospital admissions for respiratory diseases (Chan *et al*., 2013; Martin *et al*., 2013). To investigate the influence of trace gaseous concentrations and meteorological variables on hospital admissions for respiratory diseases, Male-OPD and Female-OPD were modeled as:

$$Male - OPD = a + bT + cWS + dSin(WD) + eCos(WD) + fCO + gNO_x + hSO_2 + O_3$$

Equation 1

$$Female - OPD = a + bT + cWS + dSin(WD) + eCos(WD) + fCO + gNO_x + hSO_2 + O_3$$

Equation 2

Multiple linear regressions can establish the relative predictive importance of the independent parameters on the dependent variables. The analyses were performed using the SPSS 13.0 software for Microsoft Windows with the 'stepwise' MLRA method. Table 3 and Table 4 summarize the regression coefficients obtained from Eq.1 and Eq.2, respectively. A regression coefficient is the average amount that the dependent variable increases when the independent variable is increased by one unit and the other independent variables are held constant. Thus, the higher the coefficient, the more influence there is on hospital admissions. β is the average amount the dependent variable increases when the independent variable is increased by one standard deviation and the other independent variables are held constant. Therefore, the β weights reflect the unique contribution of each of the independent variables to Male-OPD and Female-OPD.

As observed in Table 3, Male-OPD and Female-OPD had significant positive regression weights for CO, with unstandardized β values of 13.053 ($p < 0.000$) and 17.251 ($p < 0.000$), respectively, indicating that higher CO concentrations were associated with higher hospital admissions for both genders. This phenomenon is consistent with a previous study reporting that exposure to CO is a frequent cause of patient hospitalization in the Children's Clinical Hospital (DSK) (Szponar *et al*., 2012). It is also worth mentioning that carbon monoxide intoxication remains a pressing health concern, particularly for children (Bernas *et al*., 2012; Kurt *et al*., 2013). In contrast, O_3 had negative influences on hospital admissions for both genders, as illustrated in Table 3 and Table 4. This finding is in agreement with a previous study that did not find positive associations between O_3 and Acute Lower Respiratory Infection (ALRI) admissions Ho Chi Minh City, Vietnam from 2003 to 2005 (Le *et al*., 2012). Interestingly, hospital admissions showed significant negative regression weights of T with unstandardized β weights of -0.134 ($p < 0.005$) and -0.161 ($p < 0.002$) for Male-OPD and Female-OPD, respectively. This finding is in accordance with previous studies highlighting the outbreak of influenza virus and respiratory diseases during the cold period (Amin *et al*., 2013; Green *et al*., 2013; McAllister *et al*., 2013).

Occupational exposure of outdoor workers to PM_{10} and $PM_{2.5}$

To assess the health risks associated with occupational exposure to both PM_{10} and $PM_{2.5}$ in outdoor workers, an *ILPE* model was employed and defined as:

$$ILPE = C \times IR \times t \times EF \times ED$$

Equation 3

ILPE = Incremental lifetime particulate matter exposure (g)
C = PM_{10} and $PM_{2.5}$ concentrations (μg m^{-3})
IR = Inhalation rate (m^3 h^{-1})
t = Daily exposure time span (6 h d^{-1}, for two shifts)
EF = Exposure frequency (250 d $year^{-1}$ [a], upper-bound value)
ED = Exposure duration (25 years [a], upper-bound value)
Note: [a] Adapted from Human Health Evaluation Manual (US EPA, 1991)[38].

According to the methods for the calculation of inhalation dosimetry (US EPA, 1994), the inhalation rates of male and female outdoor workers were estimated as 0.89 and 0.49 m^3 $h,^{-1}$, respectively. The *ILPE* model was adapted from the probabilistic incremental lifetime cancer risk (*ILCR*) model, which was used to assess the exposure of traffic police to PAHs during their work time in China (Hu *et al*., 2007). The estimated *ILPE* levels for outdoor workers are summarized in Table 5. The predicted *ILPE* values of PM_{10} were significantly higher at CMOS-2007 in both genders after the "*haze episode*," with average values of 3.338 ± 0.576 g for male workers and 1.838 ± 0.317 g for female workers for PM_{10} accumulated over an exposure duration of 25 years. This finding can be attributed to several causes. In addition to non-seasonal emission sources such as electric power plants, industrial factories, incinerators, domestic heating and vehicle exhaust, uncontrolled biomass burning in agricultural areas and neighboring mountain fires have been responsible for the increase in airborne particles during winter over the past several years (Pongpiachan *et al*., 2013c). This phenomenon is further intensified by the "thermal inversion", which occurs predominantly during the cold period. The unique mountain topography of the Chiang-Mai province can also play a role in generating a thermal inversion because it can occasionally trigger cold airflow from mountain peaks down into valleys. This cold air then pushes under the warmer air rising from the valley, creating the inversion. The significantly lower *ILPE* of PM_{10} observed at CMOS-2012 (i.e., 2.171 ± 1.114 g for males and 1.195 ± 0.613 g for females) illustrates the consequences of proactive anti-burning and smog prevention activities of the local administration since November 2011. It is also worth mentioning that the 6 years averaged *ILPE* of PM_{10} during the "*haze episode*" is approximately 2.16 times higher than that of the "*non-haze episode*" for both genders.

This study has numerous limitations due to the nature of statistical models. The study was limited by the ecological fallacy; it was assumed that the increase in OPD and IPD patients was caused exclusively by a rise in respiratory disease occurrence. Actually, several factors could have influenced the hospital admission records. For instance, human errors and biases in recording data and unstable hospital admission policies and clinical diagnoses on admissions were likely to have substantial effects on the credibility of hospital admission records. More importantly, NHCM does not cover all hospital services in Chiang-Mai province because the majority of the upper middle class prefers to use private hospital services due to shorter waiting times and freedom in selecting physicians. It is also crucial to emphasize that this study did not include other harmful trace gaseous species (e.g., Volatile

Organic Compounds (VOCs) and Polycyclic Aromatic Hydrocarbons (PAHs)) due to the limitations of the dataset provided by PCD and TMCS. Other confounding factors, such as smoking habits, genetic susceptibility to respiratory diseases and the distance from a home to potential air pollution sources, can also play important roles in governing both OPD and IPD patient numbers.

The main benefits of this study can be characterized as the employment of weather and air pollution data spanning 7 years to investigate OPD and IPD patient numbers as functions of meteorological data and trace gaseous levels in Chiang-Mai city. This study highlights the vulnerability of children to respiratory diseases for both genders. MLRA revealed significantly higher impacts of CO on hospital admissions in comparison with other trace gaseous species. The anti-burning and smog prevention campaigns were highly successful in decreasing air pollution levels and thus in reducing hospital admissions during the haze episode. In conclusion, the government of Thailand needs to devote greater environmental policy attention and resources to strategic agricultural waste burning areas during the cold period. These include:

- Proactive infrastructure support for air quality monitoring that can be responsibly developed in the next decade;
- A long-term need for a network of anti-burning and smog prevention campaigns in collaboration with central government, local administration organizations, local universities and non-government organizations;
- Establish air quality planning policies focusing on CO reduction. This includes the law enforcement for using catalytic converters, which has been the primary emission control technology on the light-duty gasoline vehicles. This law enforcement will automatically reduce the three criteria pollutants, HC, CO and NOx;
- Specific actions to protect children from respiratory diseases as well as strategies to educate parents to protect their own children.

CONCLUSION

In Chiang-Mai, hospitalizations as a consequence of respiratory diseases increased during the haze episode. Proactive infrastructure support for air quality monitoring as well as a network of anti-burning and smog prevention campaigns are required. Public health policies should be specifically designed to protect children from air pollution exposure, particularly CO, during haze episodes.

Acknowledgements

The authors thank the Pollution Control Department (PCD), Ministry of Natural Resources and Environment (MNRE), Thailand, Thai Meteorological Department at Chiang-Mai Province Air Quality Observatory Site (TMCS) and Nakornping Hospital, Chiang-Mai (NHCM) for providing the datasets for this study.

Funding: This work was supported by the Research Center, National Institute of Development Administration (NIDA).

Competing interests: None declared.

REFERENCES

Amin, N.M., El Basha, N.R., El Rifai, N.M., El Baz, M.S., Draz, I.H., El Kholy, A.A. and Sherif, M.M. (2013). Viral causes of acute respiratory infection among Egyptian children hospitalized with severe acute asthma exacerbation. *J. Egyp.t Public Health. Assoc*. 88(1): 52-56.

Bernas, S., Rzepeck, J., Winnicka, R., Kołaciński, Z. and Krakowiak, A. (2012). Acute poisonings with carbon monoxide among the patients hospitalized in the Toxicology Unit during the period of 2006-2010. *Przegl. Lek.* 69(8), 415-419.

Cengiz, M.A. and Terzi, Y. (2012). Comparing models of the effect of air pollutants on hospital admissions and symptoms for chronic obstructive pulmonary disease. *Cent. Eur. J. Public Health*. 20(4): 282-286.

Chan, E.Y.Y., Goggins, W.B., Yue, J.S.K. and Lee, P. (2013). Hospital admissions as a function of temperature, other weather phenomena and pollution levels in an urban setting in China. *Bull. World. Health. Organ.* 91(8): 576-584.

Cohen, S., Janicki-Deverts, D., Turner, R.B., Marsland, A.L., Casselbrant, M.L., Li-Korotky, H.S., Epel, E.S. and Doyle, W.J. (2013). Childhood socioeconomic status, telomere length, and susceptibility to upper respiratory infection. *Brain. Behav. Immun.* doi:pii: S0889-1591(13)00233-X. 10.1016/j.bbi.2013.06.009.

Etemadi, M.R., Othman, N., Savolainen-Kopra, C., Sekawi, Z., Wahab, N. and Sann, L.M. (2013). Biodiversity and clinico-demographic characteristics of human rhinoviruses from hospitalized children with acute lower respiratory tract infections in Malaysia. *J. Clin. Virol.* doi:pii: S1386-6532(13)00197-2. 10.1016/j.jcv.2013.05.017.

Gambhir, M., Swerdlow, D.L., Finelli, L., Van Kerkhove, M.D., Biggerstaff, M., Cauchemez, S. and Ferguson, N.M. (2013). Multiple Contributory Factors to the Age Distribution of Disease Cases: A Modeling Study in the Context of Influenza A(H3N2v). *Clin. Infect. Dis.* 57 Suppl 1:S23-7. doi: 10.1093/cid/cit298.

Green, H.K., Ellis, J., Galiano, M., Watson, J.M. and Pebody, R.G. (2013). Critical care surveillance: insights into the impact of the 2010/11 influenza season relative to the 2009/10 pandemic season in England. *Euro. Surveill.* 18(23). pii: 20499.

Hu, Y., Bai, Z., Zhang, L., Wang, X., Zhang, L., Qingchan, Y. and Zhu, T. (2007). Health risk assessment for traffic policemen exposed to polycyclic aromatic hydrocarbons (PAHs) in Tianjin, China. *Sci. Tot. Environ.* 382: 240-250.

Kurt, F., Bektaş, O., Kalkan, G., Oncel, M.Y., Yakut, H.I. and Kocabaş, C.N. (2013). Does age affect presenting symptoms in children with carbon monoxide poisoning? *Pediatr. Emerg. Care.* 29(8): 916-921.

Lai, K., Pan, J., Chen, R., Liu, B., Luo, W. and Zhong, N. (2013). Epidemiology of cough in relation to China. *Cough.* 9(1):18. doi: 10.1186/1745-9974-9-18.

Le, T.G., Ngo, L., Mehta, S., Do, V.D., Thach, T.Q., Vu, X.D., Nguyen, D.T. and Cohen, A. (2012). Effects of short-term exposure to air pollution on hospital admissions of young children for acute lower respiratory infections in Ho Chi Minh City, Vietnam. *Res. Rep. Health. Ef.f Inst.* 169: 5-72.

Lemke, M., Hartert, T.V., Gebretsadik, T. and Carroll, K.N. (2013). Relationship of secondhand smoke and infant lower respiratory tract infection severity by familial atopy status. *Ann. Allergy. Asthma. Immunol.* 110(6): 433-437. doi: 10.1016/j.anai.2013.04.010.

Martin, K.L., Hanigan, I.C., Morgan, G.G., Henderson, S.B. and Johnston, F.H. (2013). Air pollution from bushfires and their association with hospital admissions in Sydney, Newcastle and Wollongong, Australia 1994-2007. *Aust. N Z J Public Health.* 37(3): 238-243.

McAllister, D.A., Morling, J.R., Fischbacher, C.M., Macnee, W. and Wild, S.H. (2013). Socioeconomic deprivation increases the effect of winter on admissions to hospital with COPD: retrospective analysis of 10 years of national hospitalisation data. *Prim. Care. Respir. J.* doi:pii: pcrj-2013-01-0009-R1. 10.4104/pcrj.2013.00066.

Kan, H., Wong, C. M., Vichit-Vadakan, N. and Qian, Z. (2010). Short-term association between sulfur dioxide and daily mortality: The Public Health and Air Pollution in Asia (PAPA) study. *Environ. Res*. 110 (3): 258-264.

Katsouyanni, K., Gryparis, A. and Samoli, E. (2011). Short-Term Effects of Air Pollution on Health. *Encyclopedia of Environmental Health*, p. 51.

Krost, K.J. and McClenney, W.A. (1994). FT-IT transmissions spectroscopy for quantification of ammonium bisulfate in fine-particulate matter collected on Teflon® filters. *Appl. Spectrosc.* 48: 702-705.

Le, T.G., Ngo, L., Mehta, S., Do, V.D., Thach, T.Q., Vu, X.D., Nguyen, D.T. and Cohen, A. (2012). Effects of short-term exposure to air pollution on hospital admissions of young children for acute lower respiratory infections in Ho Chi Minh City, Vietnam. *Res. Rep. Health. Eff. Inst.* 169 (5-72): 73-83.

Pongpiachan, S., Thamanu, K., Ho, K.F. and Lee, S.C. (2009). Sompongchaiyakul P. Predictions of gas-particle partitioning coefficients ($K_{(P)}$) of polycyclic aromatic hydrocarbons at various occupational environments of Songkhla Province, Thailand. *Southeast Asian J. Trop. Med. Public Health*. 40(6): 1377-1394.

Pongpiachan, S. (2013a). Diurnal variation, vertical distribution and source apportionment of carcinogenic polycyclic aromatic hydrocarbons (PAHs) in Chiang-Mai, Thailand. *Asian. Pac. J. Cancer. Prev.* 14(3):1851-1863.

Pongpiachan, S. (2013b). Vertical distribution and potential risk of particulate polycyclic aromatic hydrocarbons in high buildings of Bangkok, Thailand. *Asian. Pac. J. Cancer. Prev.*14(3):1865-1877.

Pongpiachan, S., Choochuay, C., Hattayanone, M. and Kositanont, C. (2013a). Temporal and spatial distribution of particulate carcinogens and mutagens in Bangkok, Thailand. *Asian. Pac. J. Cancer. Prev.* 14(3):1879-1887.

Pongpiachan, S., Ho, K.F. and Cao, J. (2013b). Estimation of gas-particle partitioning coefficients (Kp) of carcinogenic polycyclic aromatic hydrocarbons in carbonaceous aerosols collected at Chiang-Mai, Bangkok and Hat-Yai, Thailand. *Asian. Pac. J. Cancer. Prev.* 14(4): 2461-2476.

Pongpiachan, S., Choochuay, C., Chalachol, J., Kanchai, P., Phonpiboon, T., Wongsuesat, S., Chomkhae, K., Kittikoon, I., Hiranyatrakul, P., Cao, J. and Thamrongthanyawong, S. (2013c). Chemical Characterisation of Organic Functional Group Compositions in $PM_{2.5}$ Collected at Nine Administrative Provinces in Northern Thailand during the Haze Episode in 2013. *Asian. Pac. J. Cancer. Prev.* 14(6): 3653-3661.

Pongthanaisawan, J. and Sorapipatana, C. (2010). Relationship between level of economic development and motorcycle and car ownerships and their impacts on fuel consumption and greenhouse gas emission in Thailand Review Article. *Renew. Sust. Energ. Rev*. 14 (9): 2966-2975.

Romieu, I., Gouveia, N., Cifuentes, L.A., de Leon, A.P., Junger, W., Vera, J., Strappa, V., Hurtado-Díaz, M., Miranda-Soberanis, V., Rojas-Bracho, L., Carbajal-Arroyo, L. and Tzintzun-Cervantes, G. (2012). HEI Health Review Committee. Multicity study of air pollution and mortality in Latin America (the ESCALA study). *Res. Rep. Health. Eff. Inst.* 171: 5-86.

Sirirassamee, T. and Sirirassamee, B. (2013). Trends in tobacco use among Thai adolescents. *J. Med. Assoc. Thai*. 96 Suppl 1:S78-84.

Sriboonchitta, S. and Wiboonpoongse, A. (2008). Overview of contract farming in Thailand: Lessons Learned. ADB Institute Discussion Paper No.112.

Sousa, S.I., Pires, J.C., Martins, E.M., Fortes, J.D., Alvim-Ferraz, M.C. and Martins, F.G. (2012). Short-term effects of air pollution on respiratory morbidity at Rio de Janeiro--PART I: Air pollution assessment. *Environ. Int.* 44: 18-25.

Szponar, E., Szponar, J., Kulik-Rechberger, B., Polkowska, G., Kościesza, A., Billewicz-Kraczkowska, A. and Furmaga-Jabłońska, W. (2012). Exposure to carbon monoxide toxicity as a cause for hospitalization of patients in the Children's Clinical Hospital in Lublin in the years 2006-2012. *Przegl. Lek.* 69(8): 420-423.

US EPA. (1991). Risk assessment guidance for superfund, volume I: human health evaluation manual, supplemental guidance: "Standard default exposure factors" interim final. OSWER Directive 9285.6-03, Washington D.C. March 25.

US EPA. (1994). Methods for derivation of inhalation dosimetry. Washington DC: Office of Research and Development, Office of Health and Environmental Assessment. EPA/600/Z-92/001.

US EPA. (1999a). *Particulate matter ($PM_{2.5}$) speciation guidance final draft*. U.S. Environmental Protection Agency Monitoring and Quality Assurance Group Emissions, Monitoring and Analysis Division Office of Air Quality Planning and Standards Research Triangle Park, NC 27711.

US EPA. (1999b). *Compendium Method IO-2.1. Sampling of ambient air for total suspended particulate matter (SPM) and PM_{10} using high volumen (HV) sampler*. Center for Environmental Research Information Office of Research and Development U.S. Environmental Protection Agency Cincinnati, OH 45268.

Wang, M.Z., Zheng, S., Wang, S.G., Tao, Y. and Shang, K.Z. (2013). The weather temperature and air pollution interaction and its effect on hospital admissions due to respiratory system diseases in western China. *Biomed. Environ. Sci*. 26(5): 403-407.

WHO. (2010). *International statistical classification of diseases and related health problems, tenth revisión*. Geneva: World.

Yap, P.S., Gilbreath, S., Garcia, C., Jareen, N. and Goodrich, B. (2013). The influence of socioeconomic markers on the association between fine particulate matter and hospital admissions for respiratory conditions among children. *Am. J. Public Health.* 103(4): 695-702.

Zhang, J., Zhu, T., Kipen, H., Wang, G., Huang, W., Rich, D., Zhu, P., Wang, Y., Lu, S. E., Ohman-Strickland, P., Diehl, S., Hu, M., Tong, J., Gong, J. and Thomas, D. (2013). HEI Health Review Committee. Cardiorespiratory biomarker responses in healthy young adults to drastic air quality changes surrounding the 2008 Beijing Olympics. *Res. Rep. Health. Eff. Inst.* 174: 5-174.

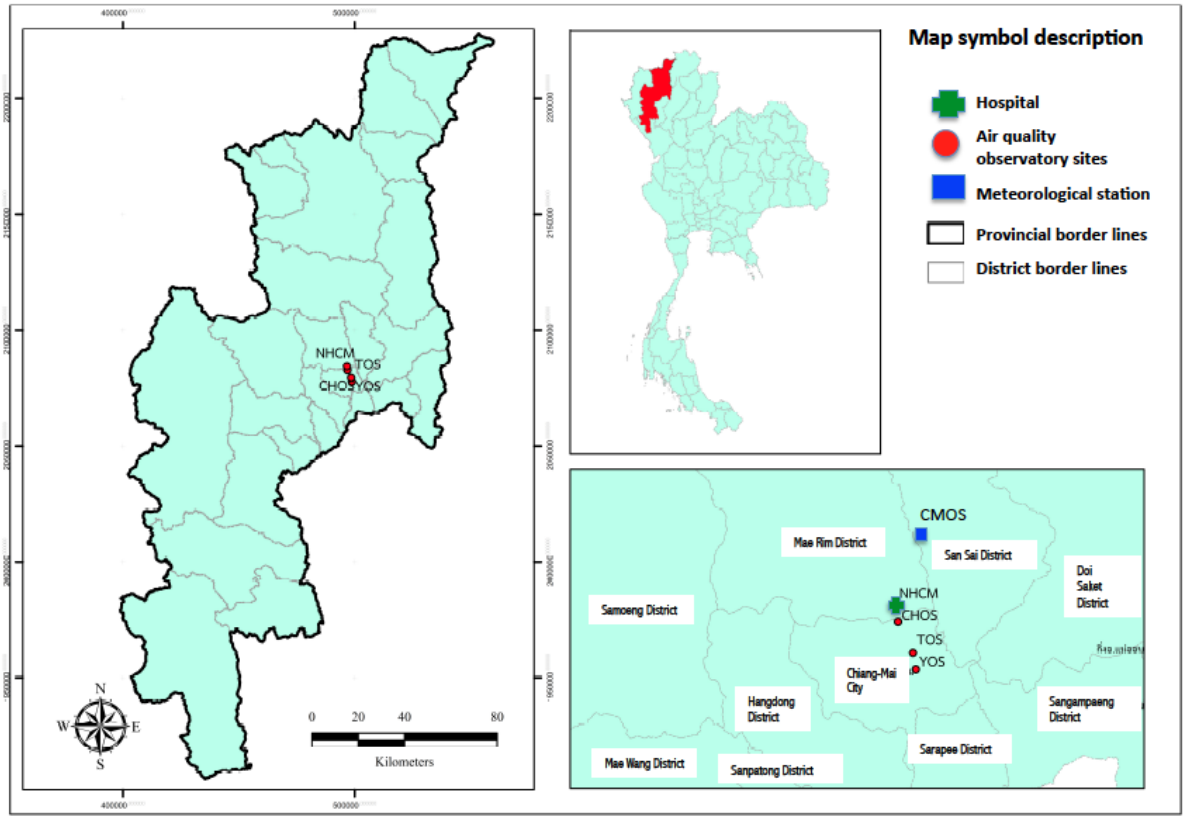

Figure 1. Map of air quality observatory sites, a hospital and a meteorological station in Chiang-Mai province.

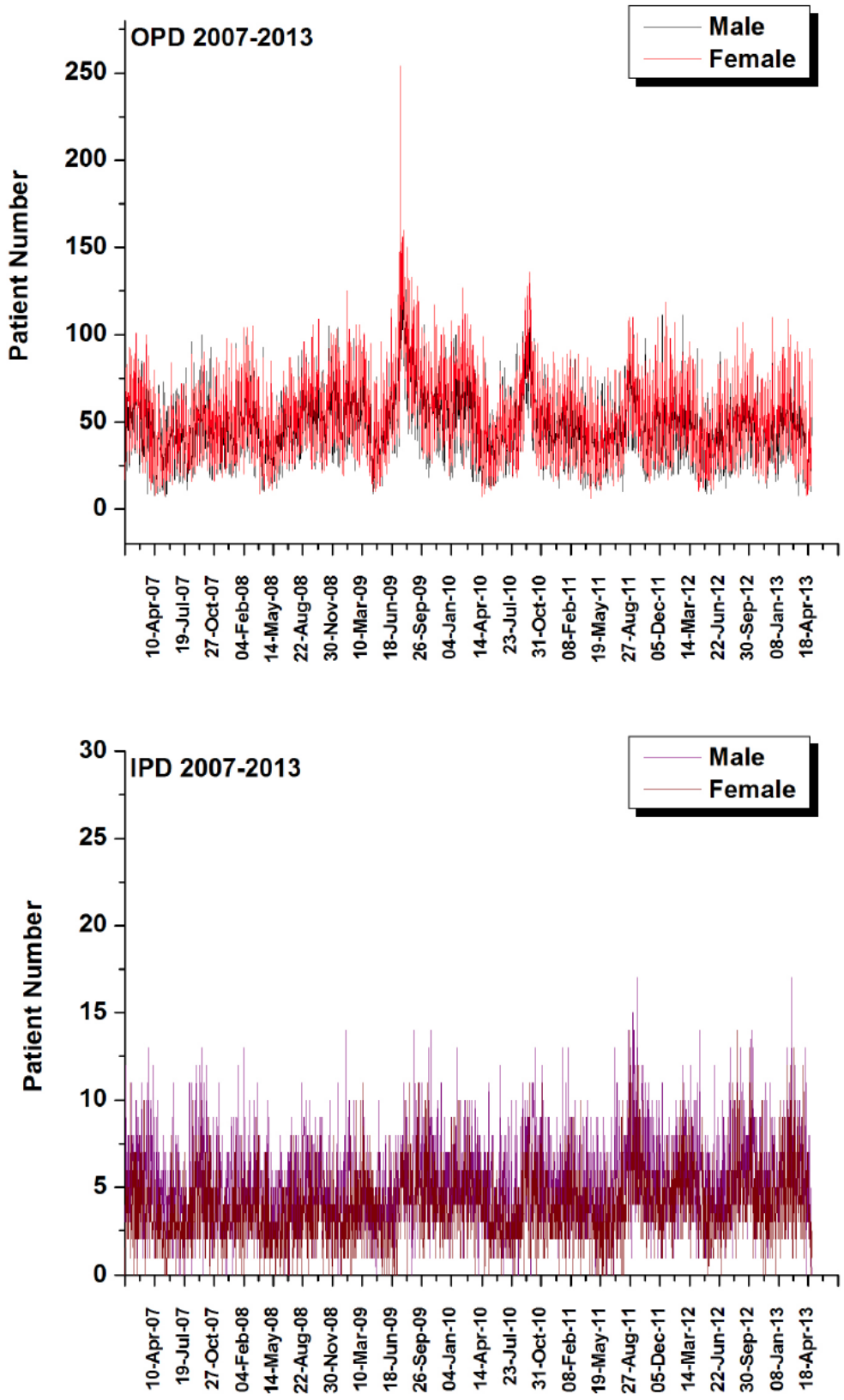

Figure 2. Variation in number of OPD and IPD patients from April 2007 to April 2013

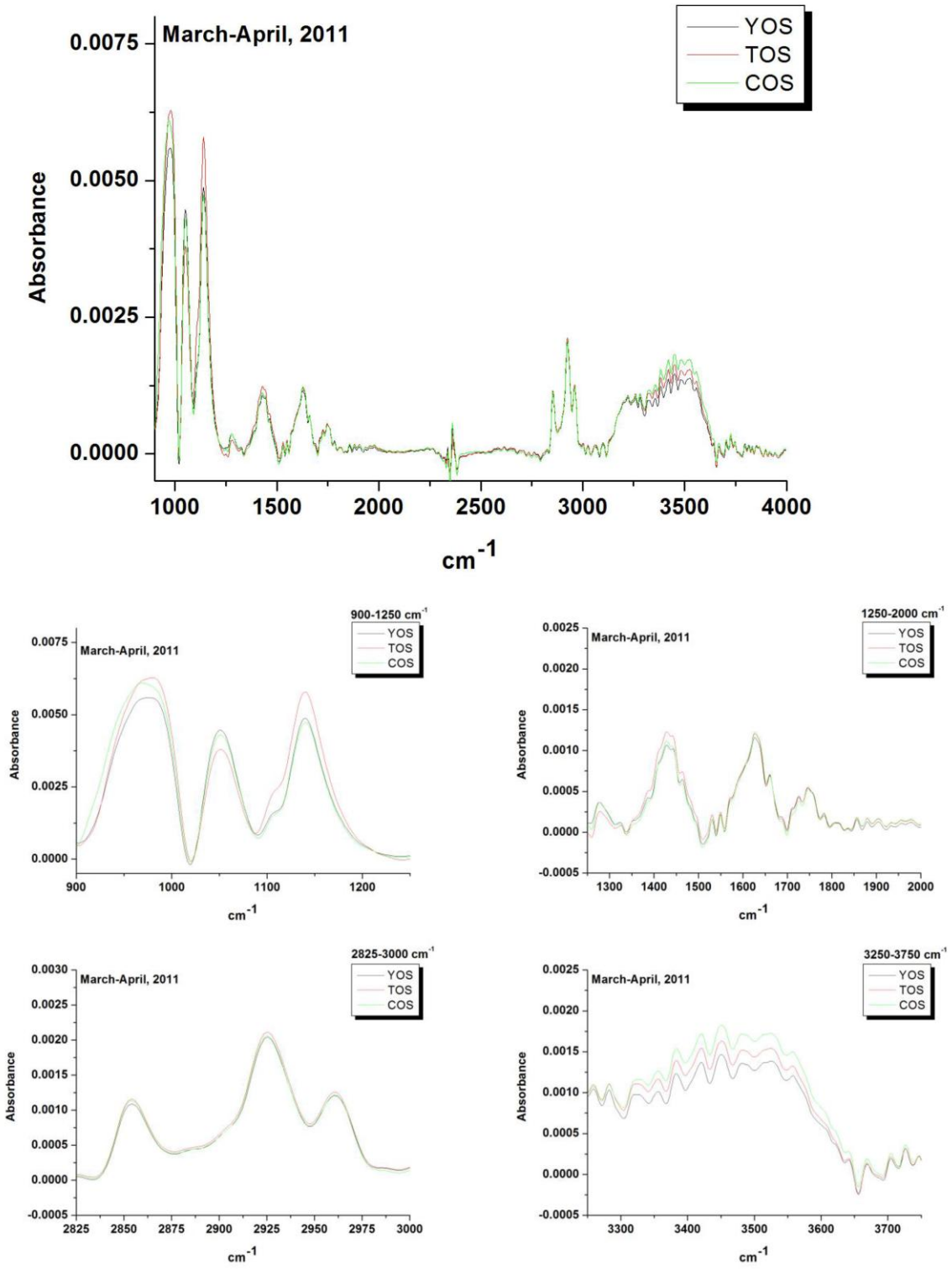

Figure 3. A monthly average FTIR spectra of $PM_{2.5}$ collected at YOS, TOS and CHOS from March 2 to March 31, 2012.

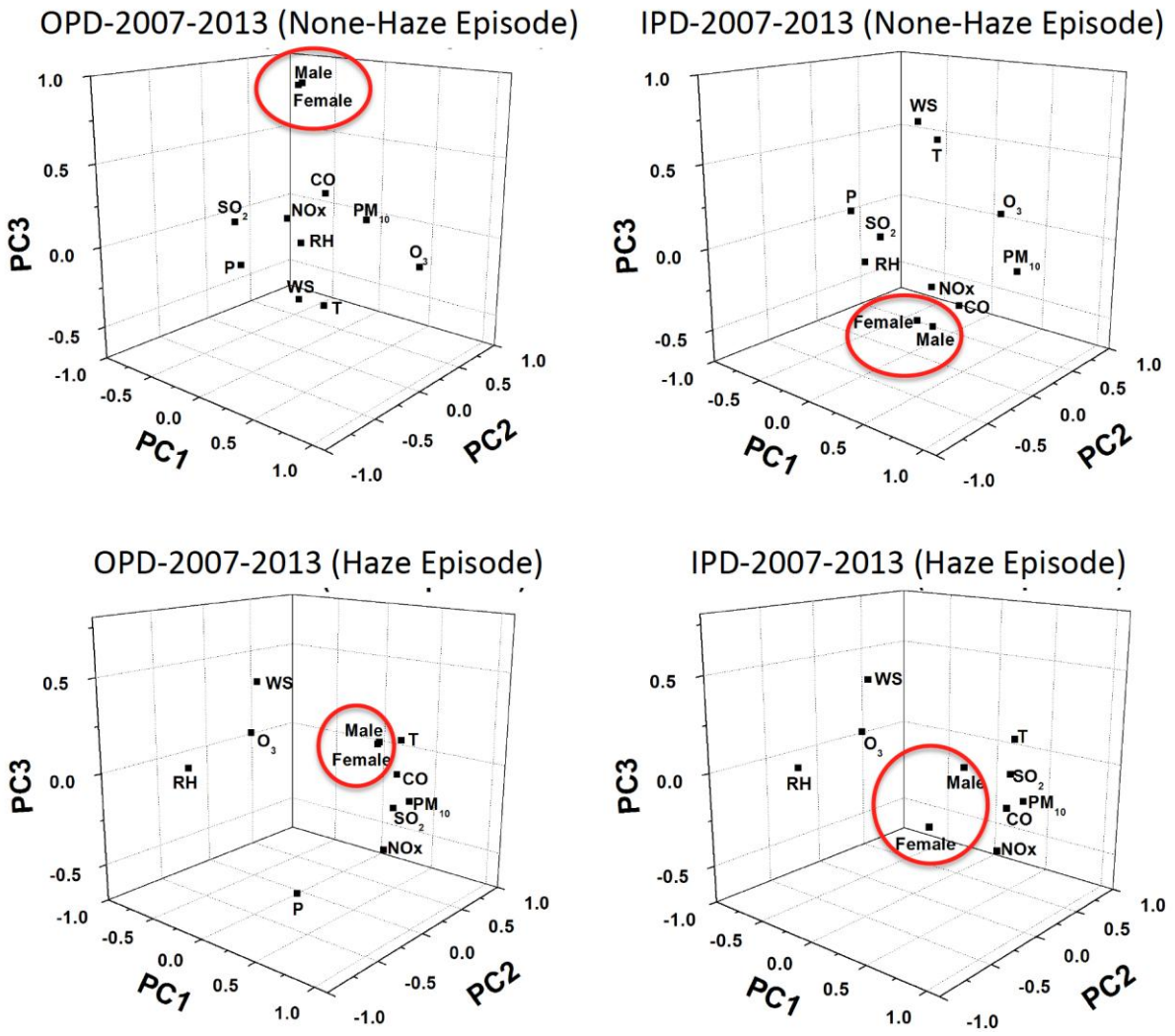

Figure 4. Three-dimensional plots of PC1, PC2 and PC3 during the haze and non-haze periods from 2007 to 2013.

Table 1. Statistical description of trace gaseous species, meteorological parameters, OPD and IPD patient numbers at Nakornping Hospital, Chiang-Mai province, 2007-2013.

	CO	**NO_x**	**SO_2**	**O_3**	**PM_{10}**	**RH**	**P**	**WS**	**WD**	**T**	**Male-OPD**	**Female-OPD**	**Male-IPD**	**Female-IPD**
Non-Haze Period (2007-2013)	0.450 ± 0.210	11.2 ± 5.97	2.86 ± 3.30	15.3 ± 10.4	34.7 ± 19.5	66.2 ± 19.5	3.27 ± 8.70	11.7 ± 4.68	208 ± 124	26.4 ± 2.82	47.8 ± 22.4	53.0 ± 25.1	5.18 ± 2.68	3.90 ± 2.29
Haze Period (2007-2013)	0.704 ± 0.272	16.3 ± 5.86	4.66 ± 5.97	18.6 ± 12.6	72.5 ± 26.2	55.9 ± 14.4	0.535 ± 2.57	11.4 ± 4.76	193 ± 71.8	27.1 ± 2.08	47.8 ± 20.2	54.1 ± 23.7	5.50 ± 2.53	4.41 ± 2.27
t-Test ($p < 0.05$)	S	S	S	S	S	S	S	NS	S	S	NS	NS	NS	S

CO: Carbon monoxide [ppm], NO_x: Nitrogen oxides [ppb], SO_2: Sulfur dioxide [ppb], O_3: Ozone [ppb], PM_{10}: Particulate Matter of 10 Microns in diameter or smaller, RH: Relative humidity [%], P: Daily Precipitation [cm], WS: Wind speed [m s^{-1}], WD: Wind direction, T: Temperature [°C], Male-OPD: Number of male walk-in patients, Female-OPD: Number of female walk-in patients, Male-IPD: Number of admitted male patients, Female-IPD: Number of admitted female patients, S: Significant, NS: Not Significant

Table 2. Statistical description of OPD and IPD patient numbers by gender and age at NHCP from 2007 to 2013.

Age Range (Years)	0-14		15-59		60-74		75+			
	Aver	**Stdev**	**Aver**	**Stdev**	**Aver**	**Stdev**	**Aver**	**Stdev**	**F-Value ($p < 0.005$)**	**Statistical Significance**
Male-OPD	21.3	10.9	18.7	9.5	6.1	4.2	3.5	2.7	3137	S
Female-OPD	17.3	8.8	27.8	14.0	5.8	4.2	3.7	2.9	3856	S
t-Value ($p < 0.005$)	13.7		-25.9		2.4		-2.4			
Statistical Significance	S		S		NS		NS			
Male-IPD	2.1	1.8	1.3	1.2	1.0	1.0	0.9	1.0	410	S
Female_IPD	1.5	1.4	0.80	0.92	0.78	0.92	0.86	1.0	237	S
t-Value ($p < 0.005$)	12.6		15.9		7.8		1.4			
Statistical Significance	S		S		S		NS			

Aver: Average, Stdev: Standard Deviation

Table 3. Impact of meteorological parameters and trace gaseous species on Male-IPD at NHCP from 2007 to 2013, as assessed by MLRA.

	Unstandardized Coefficients B	**Std. Error**	**Standardized Coefficients Beta**	***t*-Value**	**Statistical Significance**
(Constant)	56.845	2.613		21.754	0.000
T	-0.134	0.047	-0.075	-2.838	0.005
WS	-0.187	0.116	-0.038	-1.609	0.108
Sin (WD)	-0.826	0.838	-0.023	-0.986	0.324
Cos (WD)	0.259	0.768	0.008	0.338	0.736
CO	**13.053**	2.727	0.136	4.787	**0.000**
NO_x	-0.317	0.121	-0.080	-2.617	0.009
SO_2	-0.393	0.228	-0.062	-1.728	0.084
O_3	-0.251	0.063	-0.120	-4.002	0.000

Table 4. Impact of meteorological parameters and trace gaseous species on Female-IPD at NHCP from 2007 to 2013, as assessed by MLRA.

	Unstandardized Coefficients B	**Std. Error**	**Standardized Coefficients Beta**	***t*-Value**	**Statistical Significance**
(Constant)	62.355	2.937		21.228	0.000
T	-0.161	0.053	-0.080	-3.033	0.002
WS	-0.295	0.130	-0.054	-2.265	0.024
Sin (WD)	-0.338	0.942	-0.008	-0.358	0.720
Cos (WD)	0.479	0.863	0.013	0.554	0.579
CO	**17.251**	3.065	0.160	5.628	**0.000**
NO_x	-0.282	0.136	-0.063	-2.073	0.038
SO_2	-0.461	0.256	-0.064	-1.802	0.072
O_3	-0.241	0.070	-0.102	-3.413	0.001

Table 5. Incremental lifetime exposure of PM_{10} and $PM_{2.5}$ collected during the haze and none-haze periods at CMOS, YOS, TOS and CHOS from 2007 to 2013.

	Male			Female		
	PM10-Haze [g]	**PM10-None-Haze [g]**	**PM2.5-Haze [g]**	**PM10-Haze [g]**	**PM10-None-Haze [g]**	**PM2.5-Haze [g]**
CMOS-2007	3.338 ± 0.576	1.323 ± 0.776		1.838 ± 0.317	0.729 ± 0.427	
CMOS-2008	2.313 ± 0.568	1.053 ± 0.519		1.273 ± 0.313	0.580 ± 0.286	
CMOS-2009	2.584 ± 0.674	1.150 ± 0.600		1.422 ± 0.371	0.633 ± 0.330	
CMOS-2010	2.648 ± 0.391	1.145 ± 0.726		1.458 ± 0.215	0.630 ± 0.400	
CMOS-2011	1.514 ± 0.635	0.996 ± 0.522		0.834 ± 0.349	0.548 ± 0.287	
CMOS-2012	2.171 ± 1.114	1.090 ± 0.541		1.195 ± 0.613	0.600 ± 0.298	
YOS-2011			1.833 ± 0.503			1.009 ± 0.277
YOS-2012			1.711 ± 0.718			0.942 ± 0.395
TOS-2011			1.748 ± 0.466			0.963 ± 0.257
TOS-2012			1.683 ± 0.589			0.927 ± 0.324
CHOS-2011			1.717 ± 0.466			0.945 ± 0.257
CHOS-2012			1.651 ± 0.635			0.909 ± 0.350

Department of health 2005 (Average Body Weight)
Male: 58.25 ± 9.76 kg
Female: 54.95 ± 10.48 kg

Life Expectancy
Source: National Statistical Office Thailand, Survey of Population Change 1995-1996
Male: 69.9 years
Female: 74.9 years

Inhalation Rate
Male: 0.89 m^3 h^{-1} (USEPA 1994)

แบบจำลองแบบบูรณาการเพื่อศึกษาความเป็นไปของมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

The integrated model for study fate of air pollutants from wildland fire in Southeast Asia

วาฑิต วทัญญูไพศาล , นริศรา ทองบุญชู[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้นำเสนอแบบจำลองแบบบูรณาการเพื่อใช้ในการศึกษาความเป็นไปของมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการนำข้อมูลตำแหน่งของไฟป่าแบบกึ่งปัจจุบันที่ประมวลได้จากภาพถ่ายดาวเทียมของเซนเซอร์ MODIS ที่ติดตั้งบนดาวเทียมสำรวจโลกขององค์การนาซ่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา และข้อมูลอื่นๆ มาใช้ในการจำลองพฤติกรรมของไฟป่า และประเมินการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ จากนั้นทำการศึกษาความเป็นไปทางกายภาพ และเคมีของมลพิษทางอากาศโดยใช้แบบจำลองคุณภาพอากาศ WRF-Chem โดยได้เลือกทำการศึกษาไฟป่าที่เกิดขึ้นบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ลาว และพม่าในช่วงระหว่างวันที่ 12 ถึง 21 มีนาคม พ.ศ. 2550 ผลจากการศึกษาพบว่า ไฟป่าเกิดมากที่สุดในประเทศพม่าโดยมีสัดส่วนถึง 50 % รองลงมาคือประเทศลาว และประเทศไทยที่สัดส่วน 25 และ 15 % ตามลำดับ มีการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศได้แก่ CO_2 CO และ PM_{10} ออกมามากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากลมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้หมอกควันที่หนาแน่นบริเวณภาคตะวันออกของประเทศพม่า เคลื่อนตัวเข้าปกคลุมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และลาว ส่งผลให้ความเข้มข้นของ NO_2 และ PM_{10} ในชั้นบรรยากาศที่บริเวณดังกล่าวมีค่าเกินมาตรฐานคุณภาพอากาศ

[1] ภาควิชาวิศวกรรมเคมี คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร 10520

Abstract

This study presented an integration of mathematical models for studying the fate of air pollutants from wildland fire in Southeast Asia. The study used active fire location information from the satellite observation of NASA's MODIS sensor, meteorological data and other essential information, to predict the fire behavior and the amount of air pollutant emission. The air quality model (WRF-Chem) was used as a tool for studying the fate of air pollutants in both chemical and physical mechanisms in the wildland area of the Northern-Thailand, Laos and Burma during March 12-21, 2007. From the result, 50% of the wildland areas occurred in Burma, 25% occurred in Laos and 15% occurred in Thailand and also found that the majority of air pollutants released were CO_2, CO and PM_{10}. Moreover, the South-West wind was detected in the same period of studying time, which affects the movement of the haze densely spread over the Eastern of Burma to move to the Northern of Thailand and Laos. This led to the over standard concentration of NO_2 and PM_{10} in the atmosphere over the studied area.

Key words: integrated model, wildland fire, air pollutants, emission, dispersion

1. บทนำ

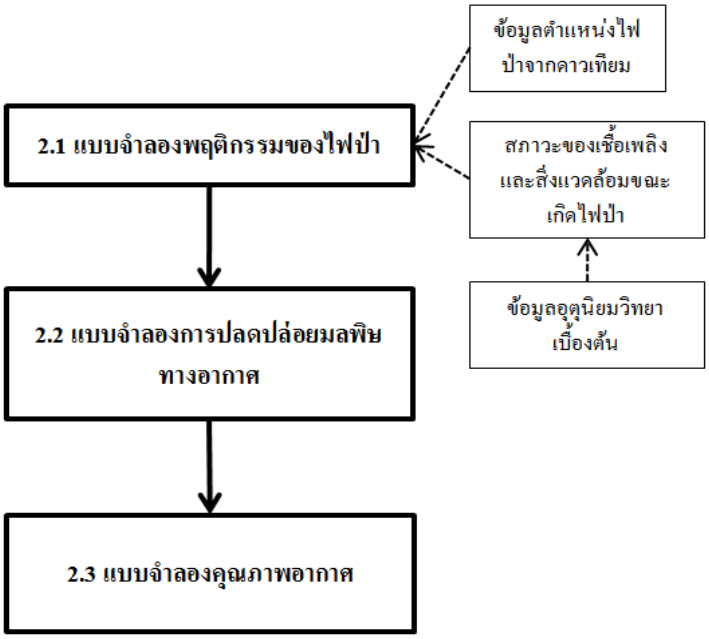
ปัจจุบันมีการนำข้อมูลตำแหน่งไฟป่า(Hotspot)ที่ประมวลได้จากภาพถ่ายดาวเทียมมาประเมินมลพิษทางอากาศจากไฟป่า และความเป็นไปของมลพิษดังกล่าว โดยมีสมมุติฐานว่าไฟป่าที่เกิดขึ้นมีประสิทธิการเผาไหม้และสัดส่วนที่ถูกเผาไหม้คงที่ [1] ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายต่อการคำนวณแต่มีความคลาดเคลื่อนสูง เนื่องจากพฤติกรรมไฟป่าจะแปรเปลี่ยนตามปัจจัยต่างๆ อาทิ ลักษณะความชันของพื้นที่ ประเภทของพืชพรรณ ความชื้นของชีวมวล ความชื้นในอากาศ ความเร็ว และทิศทางของลม เป็นต้น ในงานวิจัยนี้จึงนำเสนอวิธีการประเมินการปลดปล่อยมลพิษจากไฟป่าโดยการพิจารณาพฤติกรรมของไฟป่า เพื่อความถูกต้องมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังบูรณาการกับแบบจำลองคุณภาพอากาศเพื่อศึกษาความเป็นไปทางกายภาพและเคมีของมลพิษในอากาศที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้ข้อมูลความเข้มข้นของมลพิษในชั้นบรรยากาศ และทิศทางการกระจายตัวเพื่อใช้ในการป้องกันและควบคุมมลพิษ

ได้มีการนำแบบจำลองทางคณิตศาสตร์มาใช้ใน การศึกษาพฤติกรรมของไฟป่า ครั้งแรกในปีค.ศ. 1968 [2] ปัจจุบันมีแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ที่ใช้ในทำนายพฤติกรรมของไฟป่าที่มีวัตถุประสงค์สำหรับการใช้งานแตกต่างกันไปอยู่หลายแบบจำลองอาทิ แบบจำลอง FireLib [3] BehavePlus [4] และ FlamMap [5] ของ US Firelab ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นต้น และยังมีแบบจำลองที่ใช้ประเมินการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศโดยอาศัยข้อมูลพฤติกรรมของไฟป่า อาทิ FOFEM [6] และ FARSITE [7] ของ US Firelab เช่นเดียวกัน เป็นต้น แต่แบบจำลองที่กล่าวมาข้างต้นถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา และทวีปอเมริกาเหนือเท่านั้น การที่จะนำแบบจำลองดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสม

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่การคัดเลือกแบบจำลอง พัฒนา และปรับปรุงแบบจำลองให้เหมาะสมกับการศึกษาความเป็นไปของมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้

2. การบูรณาการแบบจำลอง

การศึกษานี้ทำการคัดเลือก และบูรณาการแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ทั้งหมด 3 แบบจำลอง ได้แก่ 2.1 แบบจำลองพฤติกรรมของไฟป่า เพื่อทำนายพฤติกรรมของไฟป่าที่เปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ 2.2 แบบจำลองการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ ซึ่งจะทำการประเมินการปลดปล่อยมลพิษจากข้อมูลพฤติกรรมไฟป่า และ 2.3 แบบจำลองคุณภาพอากาศ จะทำหน้าที่ทำนายความเป็นไปของมลพิษทางอากาศ โดยใช้ข้อมูลปริมาณการปลดปล่อยมลพิษรายชั่วโมงจากแบบจำลองการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ สามารถแสดงแผนภาพของโครงการบูรณาการแบบจำลองได้ดังรูปที่ 1 โดยผลลัพธ์จากแบบจำลองก่อนหน้าจะเป็นข้อมูลขาเข้าของแบบจำลองถัดไปแสดงโดยลูกศรสีทึบ และข้อมูลอื่นๆที่แบบจำลองต้องการสำหรับการคำนวณแสดงโดยลูกศรเส้นประ

รูปที่ 1: โครงสร้างของการบูรณาการแบบจำลอง

2.1 แบบจำลองพฤติกรรมของไฟป่า

ในการศึกษานี้จะจำลองพฤติกรรมของไฟป่า โดยเลือกแบบจำลองพฤติกรรมของไฟป่า FireLib ซึ่งพัฒนาโดย Collin D. Bevins แห่ง USDA Forest Service ประเทศสหรัฐอเมริกา [3] FireLib ใช้สมการที่ได้จากการทดลองในห้องปฏิบัติการ ร่วมกับการคำนวณทางทฤษฎีในการทำนายลักษณะพฤติกรรมของไฟป่าอันได้แก่ อัตราการลุกลามของไฟ ความแรงของเปลวไฟ และระยะของเปลวไฟ โดยข้อมูลขาเข้าที่ FireLib ต้องการสำหรับการทำนายคือ ข้อมูลตำแหน่งไฟป่า และสภาวะของเชื้อเพลิง และสิ่งแวดล้อมขณะเกิดไฟป่า

ข้อมูลตำแหน่งไฟป่าหรือ Hotspot ที่ใช้ในการศึกษานี้ได้จากการประมวลผลภาพถ่ายดาวเทียมจากเซนเซอร์ MODIS (Moderate-resolution Imaging Spectroradiometer) [9] ถูกติดตั้งอยู่บนดาวเทียม AQUA และ TERRA ซึ่งเป็นดาวเทียมประเภทที่มีวงโคจรสัมพันธ์กับดวงอาทิตย์[10] โดยไฟป่าส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะมีอุณหภูมิในการเผาไหม้ตั้งแต่ 800 K ถึง 1200 K ซึ่งจะปลดปล่อยรังสีในช่วงคลื่น Middle infrared (3-5 ไมโครเมตร) ได้มากที่สุด ดังนั้นการตรวจหาไฟป่าด้วยเซนเซอร์ MODIS จึงใช้การตรวจวัดในช่วงคลื่นดังกล่าวในการระบุตำแหน่ง และอุณหภูมิของ Hotspot นั้น ข้อมูลขาเข้าของ FireLib ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือสภาวะของเชื้อเพลิง และสิ่งแวดล้อมขณะเกิดไฟป่า ซึ่งหมายถึง ค่าความชื้นสมดุลของเชื้อเพลิง ค่าความชื้นของเชื้อเพลิง ปริมาณฝน อุณหภูมิของอากาศ ความชันของพื้นที่ และสถานะของการมีชีวิต/ตายของเชื้อเพลิง โดยค่าเหล่านี้คือตัวแทนของระดับความอันตรายของไฟป่าซึ่งสามารถใช้สมการเบื้องต้นของระบบการจัดระดับความอันตรายของไฟสากลหรือ Nation Fire Danger Rating Systems (NFDRS) : basic equations [2] ที่พัฒนาโดยกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตร ประเทศสหรัฐอเมริกา ร่วมกับแบบจำลองทางอุตุนิยมวิทยา ในการคำนวณค่าดังกล่าวข้างต้น แม้ว่าระบบ NFDRS จะถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่การประยุกต์ที่เหมาะสมก็จะทำให้สามารถใช้ระบบดังกล่าวในภูมิภาคอื่นๆได้ โดยในการศึกษานี้อ้างอิงตามการศึกษาของ Kazutake Kyuma [11] ในการประยุกต์การจัดประเภทของภูมิอากาศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบ NFDRS เพื่อทำให้สามารถใช้ระบบ NFDRS ในพื้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้

ลักษณะพฤติกรรมของไฟป่าข้างต้น จะเป็นตัวแปรที่สำคัญสำหรับการประเมินการปลดปล่อยมลพิษจากไฟป่า เพราะลักษณะพฤติกรรมจะเป็นตัวกำหนดลักษณะของการเผาไหม้ของเชื้อเพลิง ซึ่งลักษณะของการเผาไหม้ดังกล่าวจะถูกทำนายโดยแบบจำลองการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ

2.2 แบบจำลองการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ

ในการศึกษานี้ใช้แบบจำลอง FOFEM หรือ a First Order Fire Effects Model พัฒนาโดย Elizabeth Reinhardt และ Robert E. Keane แห่ง US Firelab ประเทศสหรัฐอเมริกา[6] ซึ่งสามารถจำลองลักษณะของไฟป่าที่เกิดขึ้นจากข้อมูลลักษณะพฤติกรรมของไฟป่า รวมทั้งยังสามารถประเมินการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศรายชั่วโมงที่เกิดขึ้นจากไฟป่าได้อีกด้วย โดยปรกติมลพิษทางอากาศสามารถถูกปลดปล่อยจากการเผาไหม้ที่มีเปลวไฟ(Flame) โดยเมื่อเปลวไฟนั้นดับลงกลายเป็นเถาถ่าน(Smolder) มลพิษก็ยังคงถูกปลดปล่อยมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอัตราการปลดปล่อยทั้ง 2 แบบก็จะมีความแตกต่างกัน ซึ่งแบบจำลอง FOFEM สามารถทำนายการปลดปล่อยทั้ง 2 แบบได้ โดยใช้หลักการของการถ่ายเทความร้อน และการถ่ายเทมวลในการคำนวณปริมาณความร้อน และปริมาณมลพิษที่ถ่ายเทจากไฟสู่สิ่งแวดล้อม

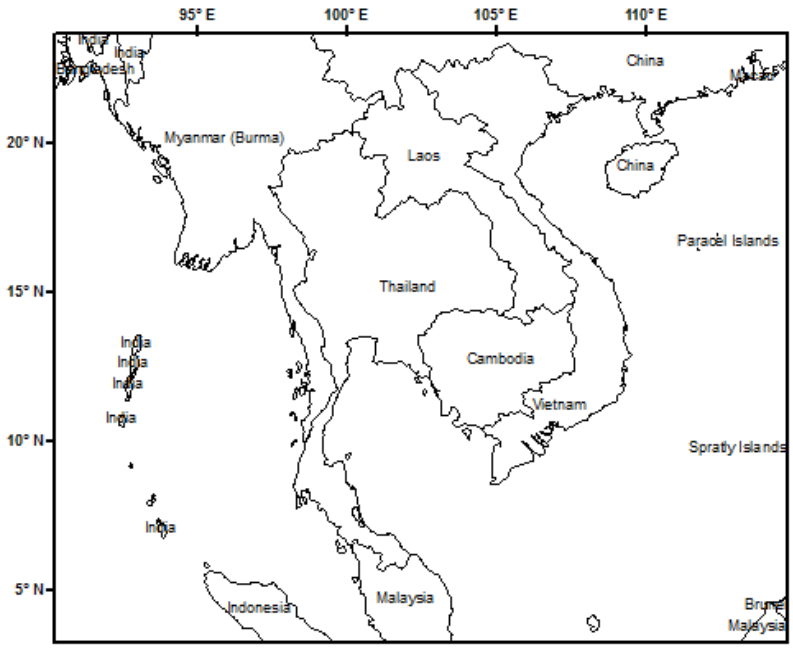
ผลลัพธ์ของปริมาณการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศที่ประเมินได้โดยวิธีข้างต้นคือปริมาณการปลดปล่อยที่บริเวณพื้นผิว ซึ่งในธรรมชาติกลุ่มของมลพิษที่เกิดขึ้นจะสามารถยกตัวสูงขึ้นก่อนที่จะกระจายตัวตามทิศทางลม โดยในปัจจุบันยังไม่มีสมการใดที่สามารถทำนายการยกตัวของกลุ่มมลพิษจากไฟป่านี้ได้ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงใช้การประยุกต์จากสมการ Briggs plume rise [13] ซึ่งเป็นสมการการทำนายการยกตัวของมลพิษที่ปลดปล่อยจากปล่องควัน ในการทำนายการยกตัวดังกล่าวเพื่อให้ได้อัตราการปลดปล่อยมลพิษทาง

อากาศจากไฟป่าที่ระดับความสูงต่างๆ การคำนวณการยกตัวนี้มีความสำคัญต่อการทำนายการกระจายตัวของมลพิษทางอากาศด้วยแบบจำลองคุณภาพอากาศอย่างมาก เพราะการปลดปล่อยมลพิษที่ระดับความสูงแตกต่างกันย่อมส่งผลต่อระยะทางและลักษณะการกระจายตัวของมลพิษทางอากาศด้วย

2.3 แบบจำลองคุณภาพอากาศ

ความเป็นไปของมลพิษทางอากาศทั้งทางกายภาพและทางเคมี จะถูกจำลองโดยแบบจำลองคุณภาพอากาศ โดยใช้ข้อมูลอัตราการปลดปล่อยมลพิษที่ระดับความสูงต่างๆที่ทำนายได้จากแบบจำลองการปลดปล่อยมลพิษ FOFEM ร่วมกับข้อมูลอุตุนิยมวิทยา เพื่อให้ทราบถึงปริมาณความเข้มข้นของมลพิษ ณ บริเวณต่างๆ ในการศึกษานี้ใช้แบบจำลองคุณภาพอากาศ WRF-Chem หรือ Weather Research and Forecasting Model: Chemistry ซึ่งเป็นแบบจำลองคุณภาพอากาศประเภท Eulerian model โดยแบบจำลองประเภทนี้จะมีการระบุขอบเขต 3 มิติที่แน่นอนโดยแบ่งออกเป็นกริดเล็กๆ(Cartesian grid) และจำลองความเป็นไปของมลพิษที่เกิดขึ้นในขอบเขตนั้น โดยการเคลื่อนที่ของมลพิษจะเคลื่อนที่จากกริดหนึ่งไปยังกริดถัดไปที่อยู่ใกล้เคียงกัน WRF-Chem พัฒนาโดย WRF Atmospheric Chemistry Working Group [12] โดยเป็นการพัฒนาเพิ่มเติมของแบบจำลองทางอุตุนิยมวิทยา WRF เพื่อให้สามารถทำนายความเป็นไปและการกระจายตัวของมลพิษทางอากาศได้ โดยปัจจุบัน WRF-Chem เป็นแบบจำลองคุณภาพอากาศหนึ่งที่นิยมสำหรับการทำนายการกระจายตัวของมลพิษทางอากาศในระดับภูมิภาค เพราะมีข้อดีคือสามารถทำนายได้อย่างถูกต้องใกล้เคียงความเป็นจริง

การศึกษาการประเมินมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการบูรณาการแบบจำลองทั้ง 3 แบบจำลอง มีขอบเขตของพื้นที่ศึกษาในอานาเขตทั้งหมดของประเทศไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม รวมถึง พม่า จีน มาเลเซีย บางส่วน ครอบคลุมพื้นที่ 6,196,500 ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่เส้นรุ้งที่ 3.25 ถึง 23.67 และเส้นแวงที่ 90.21 ถึง 114.71 ดังแสดงในรูปที่ 1 โดยในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี มักเกิดไฟป่าขึ้นบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในเดือนมีนาคมมักจะมีจำนวนไฟป่ามากที่สุด ดังนั้นในการศึกษานี้จึงเลือกช่วงเวลาระหว่างวันที่ 12-21 มีนาคม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ไฟป่ามากที่สุดในปี พ.ศ. 2550 โดยในการศึกษานี้กำหนดให้แบบจำลอง WRF-Chem มีความละเอียดของ กริดตามแนวราบเท่ากับ 27 x 27 กิโลเมตรและตามแนวตั้งเท่ากับ 1 กิโลเมตร ชนิดของมลพิษทางอากาศที่สนใจได้แก่ คาร์บอนมอนน็อกไซด์(CO) คาร์บอนไดออกไซด์(CO_2) ไนโตรเจนไดออกไซด์(NO_2) ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน(PM_{10}) โดยในการศึกษานี้คำนึงถึงการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศที่มาจากไฟป่าเท่านั้น ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงผลจากการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศจากมนุษย์ (Anthropogenic emissions) และพืช (Biogenic Emissions)

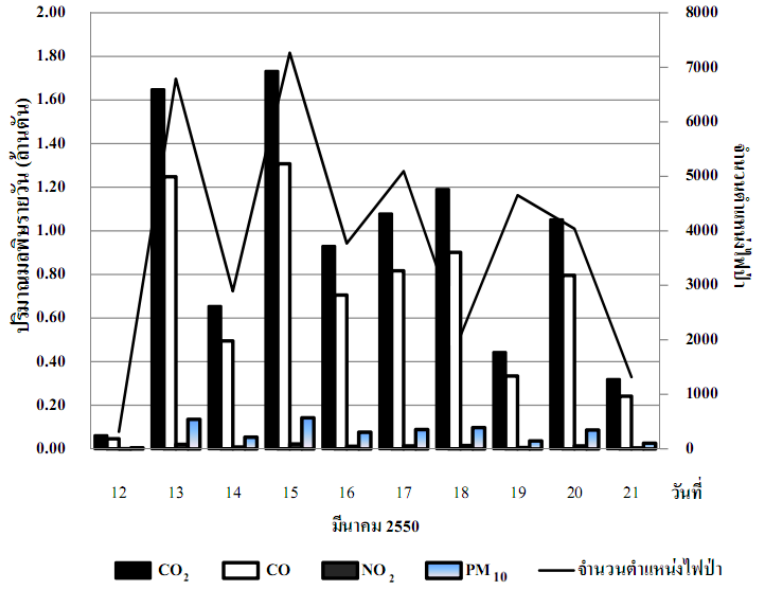
รูปที่ 2: พื้นที่ศึกษาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3. ผลการศึกษา

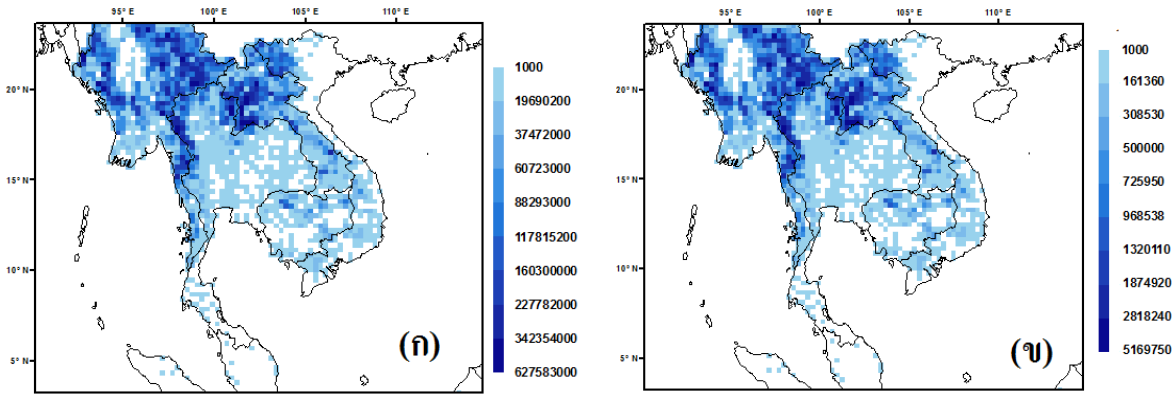
การบูรณาการแบบจำลองเพื่อศึกษาการปลดปล่อยและความเป็นไปของมลพิษทางมลพิษทางอากาศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงระหว่างวันที่ 12-21 มีนาคม พ.ศ. 2550 ในช่วงเวลาดังกล่าวพบจำนวนตำแหน่งไฟป่าจากการประมวลผลภาพถ่ายดาวเทียมจากเซนเซอร์ MODIS รวม 38,214 ตำแหน่ง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่ประเทศพม่า 49.52% ลาว 25.02% ไทย 15.33% เวียดนาม 7.05% กัมพูชา 2.94% และประเทศอื่นๆรวมกัน 0.14% ตามลำดับ จากไฟป่าที่เกิดขึ้นนี้สามารถแบ่งผลของการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ 3.1 การประเมินการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ และ 3.2 การทำนายความเป็นไปของมลพิษทางอากาศ

3.1 การประเมินการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ

จากการศึกษาการประเมินการปลดปล่อยมลพิษโดยอาศัยการจำลองพฤติกรรมของไฟป่าพบว่าในพื้นที่ศึกษามีการปลดปล่อย CO_2 มากที่สุด ประมาณ 91.03 ล้านตัน รองลงมาคือ CO ประมาณ 6.89 ล้านตัน PM_{10} ประมาณ 0.75 ล้านตัน และ NO_2 ประมาณ 0.11 ล้านตัน โดยปริมาณการปลดปล่อยมลพิษในแต่ละวันสอดคล้องกับข้อมูลจำนวนตำแหน่งไฟป่าที่ตรวจวัดได้ โดยในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2550 มีจำนวนตำแหน่งของไฟป่ามากที่สุดคือ 7,266 ตำแหน่ง ปลดปล่อย CO_2 CO NO_2 และ PM_{10} 1.73 1.31 0.02 และ 0.15 ล้านตันตามลำดับปริมาณการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศรายวันสามารถแสดงได้ดังรูปที่ 3 โดยประเทศที่มีการปลดปล่อยมลพิษจากไฟป่ามากที่สุดได้แก่ ประเทศพม่า ประเทศไทย และประเทศลาว โดยพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศพม่าเป็นพื้นที่ที่มีการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศจากไฟป่ามากที่สุด รองลงมาคือตอนบนของประเทศไทยและลาว สามารถแสดงปริมาณการปลดปล่อยมลพิษในแต่ละพื้นที่ที่ความละเอียด 27 x 27 กิโลเมตรได้ดังรูปที่ 4 โดยพื้นที่ที่มีการปลดปล่อยมลพิษมากจะมีสีเข้มกว่าบริเวณอื่น

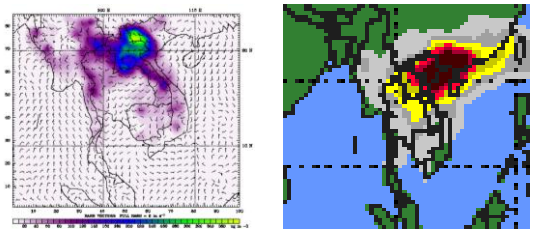
รูปที่ 3: จำนวนตำแหน่งไฟป่าและปริมาณมลพิษที่ปลดปล่อยรายวัน ตั้งแต่วันที่ 12 ถึง 21 มีนาคม พ.ศ. 2550

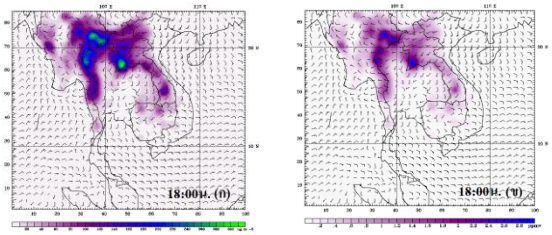
รูปที่ 4: ปริมาณ CO_2 (ก) และ PM_{10} (ข)ในแต่ละพื้นที่หน่วยเป็นกิโลกรัมของวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2550

3.2 การทำนายความเป็นไปของมลพิษทางอากาศ

แบบจำลอง WRF-Chem จะแสดงผลของการทำนายความเป็นไปของมลพิษทางอากาศรายชั่วโมง ของมลพิษทางอากาศแต่ละชนิด โดยผลจากแบบจำลองแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากลมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มลพิษทางอากาศที่หนาแน่นบริเวณภาคตะวันออกของประเทศพม่า เคลื่อนตัวเข้าปกคลุมเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และลาว ซึ่งสอดคล้องกับแผนภาพดัชนีที่ได้จากการตรวจวัดหมอกควันด้วยดาวเทียม หรือ TOMS Aerosol Index [15] ในช่วงเวลาเดียวกัน ดังแสดงในรูปที่ 5 โดยค่าดัชนีดังกล่าวได้จากการใช้เซนเซอร์บนดาวเทียมตรวจวัดรังสีที่ถูกสะท้อนกลับจากกลุ่มหมอกควันในชั้นบรรยากาศ

รูปที่ 5: การกระจายตัวของ PM_{10} ที่จำลองได้ (ซ้าย) เปรียบเทียบกับแผนภาพ TOMS Aerosol Index (ขวา) เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 7:00น.

รูปที่ 6: การกระจายตัวของ PM10 ($\mu g\ m^{-3}$)(ก) และ CO (ppmv)(ข) ในบริเวณหุบเขาและแอ่งแผ่นดินเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 18:00น.

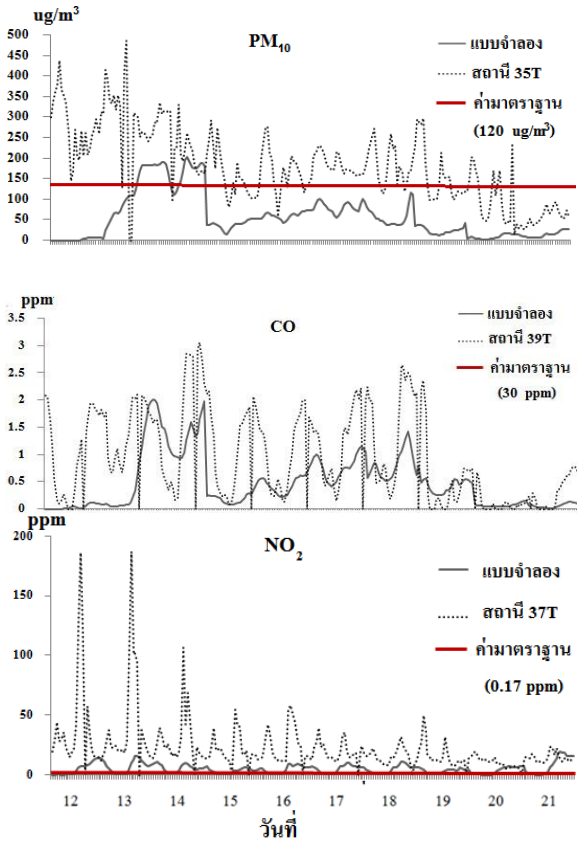
จากการเคลื่อนตัวของมลพิษในทิศทางดังกล่าว ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือของไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเทือกเขา และความเร็วลมที่อยู่ในระดับต่ำในขณะนั้น ทำให้มลพิษทางอากาศเคลื่อนตัวได้ช้า ส่งผลให้ปริมาณของมลพิษทางอากาศในหุบเขา และแอ่งแผ่นดินมีค่อนข้างสูง ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากผลลัพธ์ของแบบจำลองคุณภาพอากาศ ดังแสดงกระจายตัวของ PM_{10} และ CO ได้ดังรูปที่ 6 โดยที่บริเวณที่มีสีเข้มซึ่งหมายถึงมีความเข้มข้นของมลพิษทางอากาศมากกว่าบริเวณอื่น

จากการเปรียบเทียบความเข้มข้นของมลพิษทางอากาศรายชั่วโมงกับข้อมูลที่วัดได้จริงจากสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ระหว่างวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 7:00 น. ถึง วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 6:00 น. ดังแสดงตัวอย่างในรูปที่ 7 พบว่า ภาพรวมมีความสอดคล้องกันซึ่งปริมาณ PM_{10}, CO, NO_2 ที่จำลองได้จะมีค่าน้อยกว่าที่ตรวจวัดด้วยสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ ทั้งนี้เนื่องมาจากการจำลองไม่ได้รวมผลจากการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศจากมนุษย์ และพืช โดยพบว่าปริมาณมลพิษรายชั่วโมงในระหว่างวันที่ 13-15 มีนาคมจะมีปริมาณมลพิษมากที่สุด ทำให้ความเข้มข้นของ PM_{10} ในอากาศมีค่าเกินมาตรฐานรายชั่วโมงที่ 120 $\mu g/m^3$ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535) ในหลายสถานีบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ดังแสดงตัวอย่างความเข้มข้นของ PM_{10} ที่สถานีศาลากลางเชียงใหม่(35T) ในรูปที่ 7 ในขณะที่ความเข้มข้นของ CO โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 1.02 ppm ดังแสดงตัวอย่างความเข้มข้นของ CO ที่สถานีอนามัยท่าสี(39T) ในรูปที่ 7 และความเข้มข้นของ NO_2 รายชั่วโมงเกินมาตรฐานบ่อยครั้งระหว่างช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ดังแสดงตัวอย่างความเข้มข้นของ NO_2 ที่สถานีศาลหลักเมืองจังหวัดลำปาง(37T) ในรูปที่ 7

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงเริ่มต้นของการจำลองในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งไม่ได้มีข้อมูลปริมาณมลพิษที่เกิดจากวันก่อนหน้า ดังนั้นปริมาณมลพิษที่จำลองได้จะน้อยกว่าความเป็นจริง

4. สรุป

แบบจำลองแบบบูรณาการเพื่อใช้ในการศึกษาความเป็นไปของมลพิษทางอากาศจากไฟป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการนำข้อมูลตำแหน่งของไฟป่าแบบกึ่งปัจจุบันที่ประมวลได้จากภาพถ่ายดาวเทียมประกอบกับข้อมูลอื่นๆที่จำเป็น นำมาประเมินการปลดปล่อยมลพิษ และทำนายความเป็นไปของมลพิษทางอากาศและในช่วงระหว่างวันที่ 12 ถึง 21 มีนาคม ในปี พ.ศ. 2550 พบว่า จำนวนไฟป่า และปริมาณมลพิษที่ปลดปล่อยส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่ประเทศพม่า ลาว และไทยมากที่สุด โดยปลดปล่อย CO_2 CO และ PM_{10} มากที่สุด เกิดหมอกควันปกคลุมภาคตะวันออกของพม่า ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และลาว โดยอิทธิพลจากลมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้เกิดปัญหาหมอกควันข้ามแดน ในภูมิภาคดังกล่าว ซึ่งลักษณะการเคลื่อนที่ของกลุ่มหมอกควันที่จำลองได้ สอดคล้องกับข้อมูลที่วัดได้จริงจากการตรวจวัดหมอกควันด้วยดาวเทียม อีกทั้งยังมีภาพรวมของความเข้มข้นรายชั่วโมงของมลพิษทางอากาศสอดคล้องกับความเข้มข้นที่วัดได้จากสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศในเขตภาคเหนือของไทยอีกด้วย

รูปที่ 7: เปรียบเทียบปริมาณมลพิษ (PM_{10}, CO, NO_2) รายชั่วโมงจากแบบจำลอง และที่วัดได้จากสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศต่างๆ ระหว่างวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2550 เวลา 7:00 น. ถึง วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2550 เวลา 6:00 น.

5. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับความร่วมมือจากกรมป่าไม้ประเทศสหรัฐอเมริกา

เอกสารอ้างอิง

[1] Andreae and P.Merlet. "Emission of trace gases and aerosols from biomass burning." **Global Biogeochemical Cycles,** vol. 15, 2001. p. 955–966.

[2] Jack D. Cohen and John E Deeming. **"The national fire-danger rating system: basic equations."** [Online]. Available : http://www.fs. fed.us/psw/publications/documents/psw_gtr082/psw_gtr082.pdf. 2009.

[3] Collin D. Bevins. **"fireLib."** [Online]. Available : http://www.fire.org/index.php?option=content&task=category&sectionid=2&id=11&Itemid=29. 2009.

[4] US Forest Service. **"BehavePlus."** [Online]. Available : http://www.firemodels.org/content/ view/12/26/. 2009.

[5] Fire Sciences Lab. **"FlamMap."** [Online]. Available : http://www.firemodels.org/content/ view/14/28/. 2009.

[6] Elizabeth Reinhardt and Robert E. Keane. **"FOFEM (a First Order Fire Effects Model)."** [Online]. Available : http://www.fire.org/index.php ?option=content&task=category&sectionid=2&id=12&Itemid=31. 2009.

[7] Mark Finney and Rob Seli. **"FARSITE."** [Online]. Available : http://www.firemodels.org/content/ view/112/143/. 2009.

[8] Dr. Jay R. Herman. **"TOMS Aerosol Index."** [Online]. Available : http://jwocky.gsfc.nasa.gov/ aerosols/aermovie.html. 2009.

[9] NASA Official: Shannell Cardwell. **"MODIS."** [Online]. Available : http://modis.gsfc.nasa.gov/. 2009.

[10] Ronald J. Boain. **"Space Flight Mechanics Conference."** [Online]. Available : http://trs-new.jpl.nasa.gov/dspace/bitstream/2014/37901/1/04-0327.pdf. 2004.

[11] Kazutake Kyuma. "Climate of south and Southeast Asia according to Thornthwaite's Classification Scheme." **The Southeast Asian Studies,** vol. 9, no. 1, June. 1971.

[12] WORKING GROUP 11: ATMOSPHERIC CHEMISTRY. **"WRF-Chem."** [Online]. Available : http://ruc.fsl.noaa.gov/wrf/WG11/. 2009.

[13] A G Robins., DD Apsley, and D J Carruthers. **"Plume rise model specification."** [Online]. Available : http://www.cerc.co.uk/software/pubs/ ADMS3-1TechSpec/P11_02.pdf. 2009.

[14] WORKING GROUP 11: ATMOSPHERIC CHEMISTRY. **"RADM2."** [Online]. Available : http://ruc.fsl.noaa.gov/wrf/WG11/radm2.htm. 2009.

[15] Dr. Jay R. Herman. **"TOMS aerosol index."** [Online]. Available : http://jwocky.gsfc.nasa.gov/ aerosols/aermovie.html.

Transboundary haze management: Thailand and ASEAN aspect

สราวุธ เทพานนท์[1]

Air pollution from vegetation fires, referred to here as biomass smoke, contains a large and diverse number of chemicals, many of which have been associated with adverse health impacts (Ostermann and Brauer, 2001). Particles in biomass smoke consist of solid and liquid compounds of small diameter composed predominantly of organic and elemental carbon (Pinto *et al.*, 1998). This type of pollution can be classified as particulate matter, which can be divided into several categories. Suspended particulate matter (SPM), total suspended particulate (TSP) and total particulate matter (TPM) represent the sum of all the suspended particles in the atmosphere at a given time. The fractions of particulate matter consisting of particles less than 10 micrometers (μm) in aerodynamic diameter are termed PM_{10}. PM_{10} can be broken down into coarse particulate, comprising particles between 2.5 to 10 μm in aerodynamic diameter, and fine particulate, which is less than 2.5 μm in aerodynamic diameter ($PM_{2.5}$).

The size of particulates produced in vegetation fires is an important factor in understanding potential health risks. Only smaller particles (PM_{10}) are inhaled and have the potential to cause adverse health impacts. Respirable particles ($PM_{2.5}$) penetrate into the lower respiratory tract and may present increased risk. Due to the size distribution of biomass particulates, essentially all will be contained in the $PM_{2.5}$ fraction, while the PM_{10} fraction will include additional particulates from re-suspension of soil and ash. Biomass combustion particulate is typically smaller than 1 μm, with a peak in the size distribution between 0.15 and 0.4 μm (Hueglin *et al*., 1997)

Many countries develop a network of air quality monitoring stations as a means of overseeing pollution levels. A typical air quality monitoring station will routinely measure the concentrations of the major air pollutants: ozone (O_3), carbon monoxide (CO), nitrogen dioxide (NO_2), sulfur dioxide (SO_2) and particulates (usually measured as PM_{10}). Partially because of the problem with haze, there has been an increase in the numbers of monitoring

[1] อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมสุขาภิบาล คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
sarawut.the@mahidol.ac.th

stations in the past decade. Specifically, the focus has been on the measurement of particulates, as vegetation fires release these in much higher concentrations than other pollutants. For example, Thailand increases the ambient air monitoring network from 51 stations in 2006 to 69 stations in the year 2012. Mostly of the new monitoring sites are located in the northern and southern regions of the country where are affected by haze pollution.

In the year 2002, ASEAN Cooperation Plan on Transboundary Pollution, with particular emphasis on the Regional Haze Action Plan was adopted. The ASEAN haze agreement on transbounday haze pollution has been enacted since June 10, 2002. The agreement defines “Transboundary haze pollution” as haze pollution whose physical origin is situated wholly or in part within the area under the national jurisdiction of one Member State and which is transported into the area under the jurisdiction of another Member State. It also describes “Haze pollution” as smoke resulting from land and/or forest fire which causes deleterious effects of such a nature as to endanger human health, harm living resources and ecosystems and material property and impair or interfere with amenities and other legitimate uses of the environment.

Management of haze under the ASEAN haze agreement can be grouped into monitoring, assessment, prevention and response. Fire prone areas, land and forest fires and status of haze pollution are monitored and evaluated in each country. Each country shall also undertake their own appropriate measures to prevent and control activities related to land and/or forest fires that may lead to transboundary haze pollution. The national emergency responses are set up and the request for joint emergency response can be with the consent of the requesting country.

Situation of haze is reported using measurement of airborne particulate matter. In Thailand, PM-10 is used as a parameter to indicate the severity of haze. The Air Pollution Index (API) is calculated by using 24 average concentrations of five conventional air pollutants (SO_2, O_3, NO_2, CO and PM-10). The Thai government reports both API and PM-10 to the public on a daily basis. With effect from 1 April 2014, Singapore will move to an integrated air quality reporting index, where PM2.5 will be incorporated into the current Pollutant Standards Index (PSI) as its sixth pollutant parameter. PSI is reported using 3 and 24 hours average concentrations. The 3-hr PSI was introduced in 1997 and unique to Singapore. It provides additional and more current information than 24-hr PSI. PM-2.5

reading, based on real-time measurements are also report to support a prompt response and action of the public to the haze problem.

The Center for International Forestry Research (CIFOR) recommended the management of fires, occurred from degradation, deforestation and land use allocation in Indonesia which can be applied to other ASEAN member countries for combating with transboundary haze pollution as follows. (Tacconi, 2003):

- In many areas, it is the allocation of forest to alternative land uses, such as oil palm plantations and the factors underlying that decision which are responsible for deforestation, rather than the fires;
- given that in many cases it is not the fire itself that causes the policy problem, i.e. deforestation, there is no reason to completely outlaw the use of fire in plantations as currently stated in the legislation;
- the introduction of improved forest management practices may result in a limited reduction in fire risk, given the existing socio-economic and institutional conditions;
- to support improved resource management, research is needed to assess the areas of low access forest (using conservative parameters regarding human access), primary forest, and secondary forest areas that present environmental conditions potentially leading to significant fire risk.

References

Tacconi L. 2003. Fires in Indonesia: causes, costs and policy implications. CIFOR (Center for International Forestry Research), Bogor, Indonesia.

Hueglin C., C. Gaegauf, S. Kunzel, and H. Burscher, 1997. Characterization of wood combustion particles: Morphology, mobility, and photoelectric activity. *Environmental Science and Technology* **31**: 3439-3447.

Ostermann, Kathryn, and Michael Brauer. 2001. “Air Quality During Haze Episodes and Its Impact on Health.” In Forest Fires and Regional Haze in Southeast Asia , ed. Peter Eaton and Miroslav Radojevic, Chap. 10. Huntington, N.Y.: Nova Science.

Pinto J., L.D. Grant, and T.A. Hartlage, 1998. *Report on US EPA Air Monitoring of Haze from S.E. Asia Biomass Fires*. EPA/600/R-98/071. USEPA, National Center for Environmental Assessment, Research Triangle Park, NC.

NIDA
WISDOM for Change

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ โทร 0 2727 3300 โทรสาร 0 2375 8972